STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

31

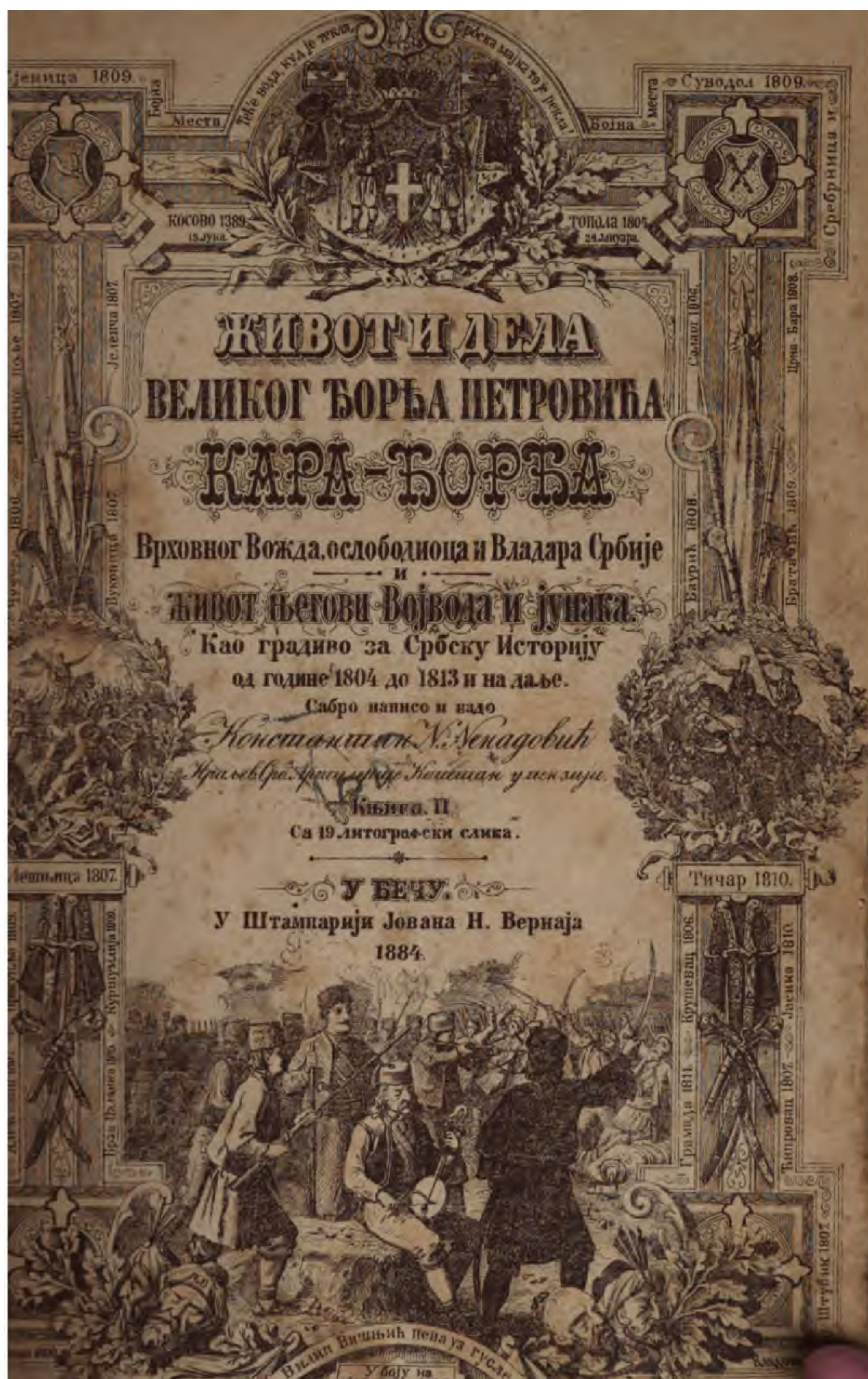
ЖИВОТ И ДЕЛА
ВЕЛИКОГ ЂОРЂА ПЕТРОВИЋА
КАРА-ЂОРЂА
Врховног Вожда, ослободиоца и Владара Србије
и
живот његови Војвода и јунака.
Као градиво за Србску Историју
од године 1804 до 1813 и на даље.
Сабро написо и издо
Константин N. Ненадовић
Краљ. Срб. Артилерије Капетан у пензији.
Књига. II
Са 19 литографски слика.
У БЕЧУ.
У Штампарији Јована Н. Вернаја
1884.
Косово 1389
15. Јуна
Топола 1804
24. Јануара
Суводол 1809
Тичар 1810.

Силнога іе пухором Душана.
Негда циглог' Марсу соперника.
Ускипьелим с' Гербльановић' крвльу.
Стевь Сербие діешића зачео;
Пороли га кришом и пребіез'ма.
Одгаи га сузам' и пеленом.
Па га шалье на Олимпа песак. . .
Да прокуша там' іунаштво свое,
Те да маіци одповидіет' доће,
Коликосе на нь' ослонит' може.

Судра Сојковић.

Безсмртије Стевана Синђелића Војводе
Ресавског

Declaration de droits de l'homme

Es lent en Ocralen Milan

wer in

Kampfstadt

СПОМЕНИЦА.

ПОБУД.

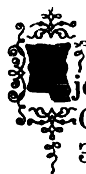јенитељма сердац' безлобија,
Свештеницма природнога твора,
Завјерцима л' светости сушчега
Та́ божица појавну се кадшто,
Пак и мени објетнику њену;
Сјем тежења к'ње сушчеству јарке,
Најкрепчег' ми од' раздражја сваког'.
Захтјех чувством оживотит својска,
Мила, жаљна Сербства дјејствовања,
Што ве́к ови спрпознатнимасу,
И нравствену Венус отличија;
О Сербаку л', свременици честни,
И потомство сва надеждо љепша,
Буди стало незаборављиву!
Утјеха је спомињати предке,
Пробитачно верлости се грејат',
Што поноса човечија зубљу
Сама ужди у суђењем редким;
Та узајми који немаш уши,
А десиш се на свијету игда,
Пак обратис' ка збиљости хукма! . . .

Чубра Чојковић.

ПРЕДГОВОР ИЛИ ОБЈАСНЕЊЕ СПОМЕНИЦЕ
и
ЖИВОТОПИСА.

Пре него што читаоц ове књиге одпочне исту проучавати, за нуждно налазимо упутити га, да ниже следујуће прочита, које ће му служити као објаснење исте, а у главном содржине у *Споменици*, а и у другом које чему. И тако:

I. Србија је за Кара-Ђорђеве владавине подељена била на 21 нахију-округа. У споменици стављено је 19 нахија, јер Гроцка са њеном околином, која је засебно сочињавала *„Грочанску нахију,"* спојена је и утеловљена доцније у нахију Београдску. Тако исто и *„Сокоска нахија"* била је за Кара-Ђорђеве владавине за себе, а поделом дошо је од ње један део под *Ужичку*, а један под *Подринску* нахију, и њин обстанак уништен је, и тако ми смо њнове знатне помене уврстили у нахије, у које су оне утеловљене. Покрај ови била је засебна нахија *„Кладовска"* и *„Поречка,"* које су тако исто поделом дошле, неки од њи део под *Пожаревачку*, а неки под *Краинску* нахију, као што данас постоје. Но ми смо њи оставили засебно, као што су за Кара-Ђорђа постојале, и тако у Споменици има 19 нахија (а у књиги само 17, почем из *Кладовске* и *Гургусовачке*-Књажевачке нахије нисмо могли животописе славни људи сочинити), а то је две више нахије него што је Србија пре рата 1877. год. са Турском имала, и то 17. нахија.

Свака нахија за Кара-Ђорђа подељена је била на кнежине — срезове, а ове по војеној струци на капетаније, а по политичкој — грађанској струци на обштине. Нахијама управљале су Војводе I. реда, који су имали под својом влашћу једну, две а и по четири нахије; ноакови није њи више било него 4—5 Војвода. Срезовима заповедале су II. реда Војводе, Капетанијама Капетани и Буљукбаше, а обштинама Кметови; но сви ови стајали су под влашћу Војводе I. реда до 1811. године. Али у почетку ове на скупштини уредбом укинуто буде Госпо-

дарство Војвода првог реда, и тад све млађе Војводе добију у својим војводствама подједнаку власт и остану под непосредном заповешћу земаљског Совета и Кара-Ђорђа, којима је у време ратовања одређиват и постављат нарочити главни Командант, под чију су власт искључно Војводе II. реда, Капетани и војници подпадали, али ти Команданти нису се мешали у грађанске власти, које су стајале под непосредном управом Совета и земаљског великог суда.

II. Сви готово писци до данас о пропасти Србије 1813. год. писали су и тврдили, да су у то несрећно по Србе време све готово Србске Војводе и друге народне старешине, за спасти свој живот од Турског варварства у Аустрију пребегле, и да је после тог већи део њи у Русију отишо. Но то тврђење писаца посве је неосновано. Ми смо се постарали, те смо истражили, узнали и нашли да је у Аустрију осим простог народа и омањи старешина по паденију Србије пребегло 50 људи, које Попечитеља, Советника, Војвода I. и II. реда, Кнезова Капетана и свештени лица, од који су 19. њи 1814. год. испраћени отишли заједно са Кара-Ђорђем у Бесарабију. Руске области, те су ту становали до 1830. год., а неки и до 1831. год., а потом се у Србију по захтеву Руског двора повратили. Заоставше у Аустрији пребегше Војводе и неке старешине на броју њи 31., како је устанак Србски поново 1815. год. прво под Војводом *„Арсенијем Ломом“* на Цветни Четвртак 8. Априла букнуо, сви су одма прешли у Србију, противу Турака дизали народ, с Турцима се тукли и из Србије ји прогонили, докле и мир у месецу Јулу са Везиром Марашли-Али-Пашом у Ћуприји није закључен.

Ради ове истине и бољег схваћања ми смо оне све Војводе и друге старешине, које су по паденију Србије 1813. год. у Аустрију пребегле, а потом се у Србију до 1815. год. повраћале, са једном звездицом (*), а оне који су 1814. год. у Русију отишле и 1830—1. год. у Србију се повратиле, са две звездице (**) на крају презимена њиовог свакога означили.

Остале све друге Војводе Кнезови и други јунаци у Споменици именовати, који са свездицама означени нису, нигди из Србије бегали ни удаљавили се нису, него су се са Капетанима, другим старешинама и јуначким Србима по шумама, гудурама и пећинама од Турака крили, живот свој чували и договоре један с другим, а и са старешинама у Аустрији пребеглим тајно водили, да се опет противу зулумћара Турака подигну,

докле се 1814. а потом и 1815. год. нису и подигли и сви противу Турака сложно војевали.

III. Ова *Споменица* од 660. славни људи, из ког броја и животописе од 206 људи израдили смо и саставили из више разни печатани књига, списа и причања стари људи из доба Кара-Ђорђевог, које нас је великог труда стало, и доста смо добро своју цел постигли, почем смо оволико имена искупили и животописе од многи њи написали. Но тврдити се неможе, да није јошт много остало славни људи и јунака из Кара-Ђорђевог ратовања, који нису у ову *Споменицу* увршћени. Тако се овим моле будући писци и спремаоци градива за Србску повестницу, да они међу број у *Споменици* овој означене славне и заслужне људе које пронађу уврсте и оне, који по нашем незнању нису увршћени, а и животопис написат није.

IV. Покрај овога при свем нашем труду, нисмо у стању били, да у свакој нахији — округу подпуно означимо, него колико смо означили, колико је било у време ратовања Срба под великим Кара-Ђорђем, *пошта, шанчева, топова, војске,* а нарочито *бојни места,* него смо ји по недостатку са почивком — означили. Ову допуну могли би ма уколико учинити г. г. Свештеници и Учитељи живећи по Србији, распитивањем стари још живећи људи, као и о многом другом које чему, које би служити могло као градиво за Србску повестницу, могли би пребележити. — И имамо пуну надежду, да ће то и учинити из поштовања стари њиови предака, ослободиоца Србије.

На последку узимамо себи слободу рећи читаоцима „*Животописа*“ славни људи у овој књиги, да ће у истима наћи много занимљиви ствари, а по већој части најточнију Историју ратовања Срба под Кара-Ђорђем.

Поред овог нашег објасненя и овом приликом неможемо да не упозоримо читаоце ове књиге, да, когод нађе да што неодговара данашњег времена правопису, нека нам опрости, јер смо навикли на стари правопис; можда ће се наћи такови погрешака, а штампарски више, но они нека неузму то да им се наш правопис намеће, јер ми нисмо ову књигу написали само за веште у правопису људе, него за писце Србске Историје *као „градиво,“* и чисто за Србски народ, који ће нас разумети моћи, и упознати се са личностима и делима стари наши славни бораца, који се јуначки борише за ослобођење Србије од 1804—1813. године.

У осталом нека читаоци ове књиге буду уверени, да нас при писању, исте није руководио никакови посебни интерес, нити лична мржња, него смо узели себи за правац и заветину, те смо истину у колико смо у стању били о свакој личности исказали, па било коме право или неправо; мисмо учинили што нам је савест наша налагала, те смо истину исказали и право рекли, и неће мо никоме зато узмаћи, ако и вели Србска изрека: *„Право реци, па гледај те утеци!"* него остајемо на месту, на белеги! — Јер ако не би смо ми сад истину казали, то би се ма кад нашло други људи, који би *„свету истину"* на видик света изнели. Значајна и неумитна Србска изрека вели: *„Заклела се земља рају, да се свачије тајне и дела знају!"* —

У Бечу, на Свето Сретење Господње 1884. год.

Константин Н. Ненадовић,
Краљевине Србске Артилеријски Капетан
I. класе у пензији.

СПОМЕНИЦА.

Од србски советника, попечитеља, судаца, свештени лица, кнезова, учитеља, ученика, војвода, бинбаша, капетана, буљукбаша, барјактара, јунака и голи синова, и други заслужни лица Срба и Руса, који у рату за ослобођење Србије под владом Кара-Ђорђа од 1804. до 1813. год. изгинуше, или доцније од напорни трудова њиови помреше. Вечна слава и успомена имену њиовом, нек благодарност Срба вечно потиче од рода на род; Бог нека буде милостив душама њиовим „*амин*“!

Покрај ови, означење за успомену нахија и по нахијама: надлежателства, школа, пошта и други завода; колико је у којој нахији било градова, шанчева, топова, војвода, војске и бојни места.

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		1. Београд престолница Србска.			
		Главно нахијско, а и Србије место Београд и у њему:			
		а.) Правителствујушчи Совет Србски ...... 1.			
		б.) Велики земаљски народни суд .... 1.			
		в.) Београдски магистрат .... 1.			
		г.) Велика школа и 2 мање основне школе и Богословија, свега .... 4.			
		д.) Поште у Београду главна, у Борку, Рогачи, и? 4.			
		е.) Тврдиња Београд .... 1.			
		ж.) Топова у Београду лежећи градски 270, војени лаки (пољски) 7 и код војвода на рукама 5, свега .... 282.			
		з.) Војвода у Београду, са командантом градским .... 2.			
		и.) у Београду посаде 500, у ујезду (за поход) 2500, свега .... 3000.			
		к.) Шанчева: у Савамали 3, на Врачару 3, Мокромлугу 2, у Кумодражи 1, спрам Београдског Града преко Дунава у Аустријској Ади 2 и око Београдског Града Калемејданом од данашње Семинарије до Дунава обсадни ров 1, свега .... 12.			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		а.) Бојни места: осим речени шанчевни 12; било је око Београда свуда Врачаром више пута, док Београд 1806. није освојен, које се неда опредјелити. — А било је бојева и на овим местима: у Мокром Лугу, Топчидеру, Макишу, код Бели вода, у Жаркову, Жељезнику и Емеклуку, свега 7			

2. Правителствујушчи Совет.

Текући број.	Шта је који био		Име	Одакле	Кад је умро	Види живот
[illegible]	Члан. сов. и Попечитељи.	Воj. дела	Младен Миловановић	Ботуња	Нахије Крагуј.	
[illegible]		Внутр. дела	Јаков Стев. Ненадовић	Бранковине	„ Ваљев.	
[illegible]		Народ. касе	Сима Марковић	Борка	„ Беогр.	
[illegible]		Просвете	Доситије Обрадовић	Чакова	Баната. *Умро је у Београду* 21. Март. 1811	1
5.		Просвете	Иван Југовић	Сомбора	Бачке Аустр. *Умро је у Сомбору* 1813	2
6.		Спољни д.	Миљко Радоњић	Рудничке	Нахије Рудничке	
7.	Пред. Совета		Матија А. Ненадовић	Бранковине	Ваљевске	
8.	Чланови Совета		Веса Велимировић	Љубињића	„	
9.			Која Ивановић	Свилеуве	Шабачке	
[illegible]			Јован Протић	Пожаревца	Пожарев.	
11.			Милија Здравковић	Ломнице	Ћуприске	
12.			Велисав Станојловић	Јагодинске	Јагодинске	
13.			Аврам Лукић	Заблаћа	Чачанске	
14.			ВасаЈовановићПетромав	Ужичке	Ужичке	
15.	Секретари Совета		Божа Грујевић	Руме, Ср. Ау.	*УмројеуБеограду* 1807	5
[illegible]			Мијаило Грујевић	Руме, Ср. Ау.	*УмрјеуБеог.*	7
17.			Јеремија Гагић	Панчева	Баната Аустр.	
			Гагић је био трговац у Панчеву, прешо у Србију, био неко време секретар у совету, затим је одпуштен. а на његово место дошо Стеван Вилиповић.			
18.			Стеван Вилиповић	Јагњила	Нахије Крагуј.	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звания, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		3. Велики народни Земаљски суд.			
19.	Пресед. суда.	Илија Марковић	Грушића	Нахије Шабачке	
20.	Чланови Совета и суда	Јанко Ђурђевић	Коњске	Нахије Смедерев.	
21.	Чланови Совета и суда	Павле Поповић	Вранића	Нахије Београдске	
22.	Чланови Совета и суда	Стојан Павловић	Бершића	Нахије Рудничке	
23.	Секр. Суда	Гаврило Вујановић	Аустр. Унг.	—	
24.	„ „	Гаврило Николајевић	Аустр. Унг.	—	
		4. Велика школа.			
25.	Управ. велике школе и Богословије	Доситије Обрадовић	Чакова	Аустро-Унгар.	
26.	Професори велике школе	Иван Југовић	Сомбора	„ „	
27.	Професори велике школе	Миљко Радоњић	Рудничке		
28.	Професори велике школе	Лазар Војновић	Нах. Ужичке		
29.	Професори велике школе	Миша Поповић	Аустро-Унг.		
30.	Професори велике школе	Глиша Живановић	Аустро-Унг.		
[illegible]	Професори велике школе	Сима Милутиновић	Сарајева	Босне. Умро у Београду 30. Дек. 1847.	9
31.	Професори велике школе	Јован Мијоковић	—		
32.	Учит. Богосл.	Вићентије Ракић	Земуна	Умро је 1824.	27
		5. Ученици велике школе.			
[illegible]	Учен. вел. шк.	Алекса Кара-Ђорђевић	Тополе	Нахије Крагуј.	
		Умро је 1830 у Кишињеву у Бесарабији као Поручик Царско-Руске Гарде. Види у I. књ. од стр. LVI.			
34.	Ученици велике школе	Лазар Арсенијевић	Буковика	Нахије Крагуј.	
		Умро је 15. Јан. 1869 у Београду као пензионовани члан Совета и Министар.			
35.	Ученици велике школе	Јовица Миловановић	Ботуња	Нахије Крагуј.	
		Умро је 1839. у Београду; пошто је био и војводом 1811. и био је над посадом Београдском заповедник.			

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, какког чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
36	Ученици велике школе	Милоје Божић	Чумића	НахијеКрагуј.	
		Умро је у Београду као члан апелационог суда за владе Књ. Александра Кара-Ђорђевића.			
37.		Срећко Поповић	Трнаве	НахијеКрагуј.	
		Умро је 1860. у Крагујевцу. Који је био као Председник окруж. суда за владе Књ. Алек. Кара-Ђорђевића.			
38.		Бошко Тадић	Ваљева	НахијеВаљев.	
		Умро је у Београду као члан апелационог суда за владе Књ. Александра Кара-Ђорђевића.			
39.		Лука Н. Ненадовић	Бранковине	НахијеВаљев.	
		Умро је 1811. у Београду као ученик у 17. год. свога живота, и сарањен у Бранковини код цркве.			
40.		Лазар Поповић	Вранића	Нахије Београдске	
41.		Максим Ранковић	Остружнице	"	
42.		Радован Доњанац	Остружнице	"	
43.		Стеван Новаковић	Смедерева	Смедерев.	
44.		Милан и Иван Стојковић	Кличевца	Пожарев.	
45.		Ђока Јов. Протић	Пожаревца	-	
46.		Милосав Здравковић	Ломнице	Ћуприске	
47.		Гаврило Вићентијевић	Роготе	Сокоске	
		Вук Стеф. Караџић	Тршића	Подринске	
		6. Београдски Магистрат (Суд).			
49.	Предс. Суда	Ник. Дели-Георгијевић	Срема	Аустро-Унг.	
50.	Чланови Суда	Капет. Радич Петровић*	"	"	27
		По Ђурђевудну 1816. издога је Кнез Милош Обреновић везиру Марашлији, ше га је погубио.			
51.		Павле Сретеновић *	Лисовића	Нахије Беогр.	
52.	Секретар Суда	Неша Н.	—	—	
53.	"	Василије Матијашевић	—	—	
		7. Београдска Варошка полиција.			
54.	Варошки Кап.	Коста Игњатијевић	—	Аустро-Унг.	

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, какквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо в од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
55.	Варошки Капетан.	Крага Патријаршанин	—	Аустро-Унг.	
56.	Варошки Полицај.	Јевта Христић	Тријеста	Приморја	
57.	Варошки Секретар.	Алекса Недељковић	—	Аустр. Угар.	
		8. Београдског Града особље.			
58.	Команд. Београдског Града (Војводе II. реда)	Ђорђе Миладин. Гузоња	Жељезника	Нахије Беогр.	
		Убијен је мучки 1817. на пушу у Рудничкој нахији.			31
59.	Ком. Бео. (Војводе II. реда)	Јовица Миловановић **	Ботуња	НахијеКрагуј.	32
60.	I. Тополив. (Војводе II. реда)	Милисав Петровић	Баната	Аустр. Угар.	32
61.	II. " (Војводе II. реда)	Тома Милиновић **	Мориња	Боке-Которс.	
		Умро је 1845. у Акерману у Бесарабији Руске области			34
61a	—	Топчибаша Павле Н.	—	—	
		9. Београдски Капетани Екзерцир Мајстори.			
62.	Капетан	Жикић	Крајине	Далмац. Ауст.	
		У боју 1807. смртно је рањен на Делиграду, однешен и умро у Манас. Св. Роману.			38
63.	Капетани	Мијаило Ђурковић	Баје, у Бач.	Аустр. Угар.	
64.	Капетани	Коста Глигоријевић	—	" "	
65.	Капетани	Михаило Костић Хрват	Карлштата	Хрватске	
66.	Капетани	Зринић Н. Хрват	Глине	"	
67.	Капетани	Прока Славонац	Пакраца	Славоније	
68.	Капетани	Јевта Н. Сремац	—	Срема Аустр.	
69.	Капетани	Димитрије Симоновић	—	" "	
70.	Лајтенант	Ђорђе Симић	Сремчице	Нахије Беогр.	
71.	Капелмајстор	Аксентије Н. Добошар	—	Аустр. Угар	
72.	Ађутант	Јаков Јакшић*	—	—	827
		10. Правителства разно особље.			
73.	Ритмајстор	Петар Нова. Чардаклија	—	*Умро 1808. у Београду.*	43
74.	—	Јован Новаковић Чард.	—	—	

У обште содржај књиге ове.

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види животње-гов на страни.
[illegible]	Калуђер	Мата Н.	Жабара	Нах. Крагујев.	
		Кад је Кара-Ђорђе усто противу Турака, Дахије и Митрополит шиљали су калуђера Мату у Тополу са 6 стари Турака беле браде, Кара-Ђорђу, а затим и подруги и трећи пут водили су га у Дрлупе и Паланку, те је молио Кара-Ђорђа да умири народ. Но Мата јавно је пред Турцима и Леонтијем склањо Кара-Ђорђа на мир, а насамо говорио му је да се немири са Турцима. Шта је с њиме било незна се.			
		13. Агенција Руска у Београду.			
92.	I. Агент штат. Савет. Генер.	Конст. Конст. Родофин.	—	Русије. *Умро је у Русији*	65
93.	II. Аг. кол. Со.	Теодор Недоба	—	Русије. *Умро је у Русији*	65
94.	Титул. Сов.	Мелинков	—	Русије	
95.	Архимандрит	Спиридон Филиповић	Далмације	Аустрије.	
		Умро је у Хотину Руске Бесарабске облати.			85
96.	Кол. Асесор	Симо Орловић	—	—	
97.	Гувер. Секр.	Прокуровкћ	—		
98.	Капетан	Лазар Павковић	—	*Умро је у Русији*	87
99.	„	Теодоровић	—	—	
100.	Чиновник	Томић	—	—	
		14. Руски официри, који су у Србији за слободу Србску од 1807—1812 Војевали.			
101.	Капетан	Угришић Требињски	—	Русије	88
102.	Генерал	Иван Иванов. Исаијев	—	Рус. *Умро је у Влашк. 1810.*	90
103.	Полковник	Турчанинов, Жељтухин, Курта, Ваис, Гљебов, Ахт, Атанасијев. *Ови сви Полковници били су у боју при освојавању Кладова под командом Генерала Исаијева, гди је Атанасијев 9. Јула 1809. погинуо код Кладова; види Исаијев животопис.*			90

У обште содржај књиге ове.

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звания, и ког реда.		Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
140.	Пос. Капетан		Милован Н.	Јасенка	Срез. Посавс.	
141.	„ „		Петко Н.	Вреоца	„ „	
142.	Врач. Буљукб.		Лаза Н.	Велик. Села	Врачарског.	
143.	Кос. „		Радоје Маринковић	Раниловића	Космајског.	
			Умро је код своје куће. Он је 4. Фебруара 1804. јавио Кара-Ђорђу, како неки Томан из Венчана одвраћа Србе да не устоју противу Турака. Ког дана Кара-Ђорђе дође на конак у Венчане да га казни. Но Томан чује, па утече. А Кара-Ђорђе потера му сина у војску и заповеди Венчанцима те једног Турчина убију и о кућна врата Томанова обесе, и све Венчанце на војску потера.			
144.	Колубарски	Барјактар	Никола Ницовић	Прогореоца	Колубарског.	
			Умро је код своје куће. Но он осим што је добар јунак при ослобођавању Србије за Кара-Ђорђа био. Био је и у Рудовцима 5. Марта 1815., гди су се договорили на скупу и заклели да на Цвети и по трећи пут устану противу Турака, које су и учинили.			
145.		Прота	Алекса Лазаревић	Шопића	Сре. Колубар.	145
146.	Посавски	Поп	Марко Суша	Остружнице	Срез. Посавс.	
147.		Учитељ	Никола Николајевић	„	„ „	
			Погинуо је Нојемвра 1821. у Бруснице од Кнеза Милоша Обреновића, који је заповедио брату свом Јовану, те су га у лову убили.			146
148.		Скелеџија	Ђорђе Остоић	Остружнице	Срез. Посавс.	152
149.		Вел. јун. 1	Милисав Чамџија	Борка	„ „	
			Погинуо је Априла 1815. од Турака, при освојавању Палежа.			156
150.		„	Аћим Дољанчевић	Остружнице	Срез. Посавс.	
			Незна се кад је умро. Но кад је Кара-Ђорђе 28. Априла 1804. по позиву Генерала Женеја у Земун прелазио са 16 главни Срба да ји Женеј са Турцима помири. Дољанчевић је код Топчидера запалио 10 кућа-колеба празни од кровине, по заповести Кара-Ђорђа да се неби дошло до измирења. (Мемоари Проте стр. 86—87.)			

У обште садржај књиге ове.

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
140.	Пос. Капетан	Милован Н.	Јасенка	Срез. Посавс.	
141.	„ „	Петко Н.	Вреоца	„ „	
142.	Врач.Бuљукб.	Лаза Н.	Велик. Села	Врачарског.	
143.	Кос. „	Радоје Маринковић	Раниловића	Космајског.	
		Умро је код своје куће. Он је 4. Фебруара 1804. јавио Кара-Ђорђу, како неки Томан из Венчана одвраћа Србе да не устају против Турака. Ког дана Кара-Ђорђе дође на конак у Венчане да га казни. Но Томан чује, па утече. А Кара-Ђорђе потера му сина у војску и заповеди Венчанцима те једног Турчина убију и о кућна враша Томанова обесе, и све Венчанце на војску потера.			
144.	Колубарски — Барјактар	Никола Нцовић	Прогореоца	Колубарског.	
		Умро је код своје куће. Но он осим што је добар јунак при ослобођавању Србије за Кара-Ђорђа био. Био је и у Рудовцима 5. Марта 1815., гди су се договорили на скупу и заклели да на Цвети и по трећи пут устану противу Турака, које су и учинили.			
145.	Прота	Алекса Лазаревић	Шопића	Сре. Колубар.	145
146.	Посавски — Поп	Марко Суша	Остружнице	Срез. Посавс.	
147.	Учитељ	Никола Николајевић	„	„ „	
		Погинуо је Нојемвра 1821. у Брусници од Кнеза Милоша Обреновића, који је заповедио брату свом Јовану, те су га у лову убили.			146
148.	Скелеџија	Ђорђе Остоић	Остружнице	Срез. Посавс.	152
149.	Вел. јун. 1.	Милисав Чамџија	Борка	„ „	
		Погинуо је Априла 1815. од Турака, при освојавању Палежа.			156
150.	„	Аћим Дољанчевић	Остружнице	Срез. Посавс.	
		Незна се кад је умро. Но кад је Кара-Ђорђе 28. Априла 1804. по позиву Генерала Женеја у Земун прелазио са 16 главни Срба да ји Женеј са Турцима помири. Дољанчевић је код Топчидера запалио 10 кућа-колеба празни од кровине, по заповести Кара-Ђорђа да се неби дошло до измирења. (Мемоари Проте стр. 86—87.)			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, иког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
172.	Подун. Бинб.	Милован Н.	Липа	Среза Подун.	
173.	„ „	Јеремија Н.	„	„ „	
174.	„ „	Врета Н.	Колара	„ „	
		О овим трима Бинбашъма незна се даље ништа.			
175.	Смедер. учит.	Јован Ранчић	Брестовца	Нах. Ћуприс.	
		Учио је прво књигу у Манас. Миљкову у Ресави. 1788. пребегне у Банат, где је у Паланки служећи школу учио. После неког времена врати се у Србију, те буде учитељ код Крњевачке цркве, а затим 1806. дође у Смедерево, те је ту учитељово и децу учио.			
176.	Писар Вуичин	Милоје Поповић Ђак	Кусадка	Среза Јасен.	
		Погинуо је у Баточини 1824. од Кн. Милоша Обреновића.			165
177.	„ „	Анта Протић	Смедерева	Среза Јасен.	
		Умро је у Смедереву 29. Нојемвра 1854. год.			169
178.	—	Кара Павле Симоновић	Смедерева	Среза Јасен.	833
179.	Ајдук	Милован Н.	Плане	Срез. Орашк.	
180.	„	Милета Н.	Глибовца	Среза Јасен.	
181.	„	Милосав Н.	Лапова	„ „	
		Сва три ова ајдука јунака осветника били су у чети Арамбаше Станоја Главаша, још пре устанка Кара-Ђорђевог противу Турака. И кад је Кара-Ђорђе 1804. усто противу Турака, одма под Главашем дошли су у Орашац Кара-Ђорђу и 2. Фебруара били су при избору, а за тим ишли су уз Кара-Ђорђа свуда, и били су при освојењу Јагодине 12. Марта, где ту у робство падну и опет из истог избаве се, а после једнако су противу Турака јуначки војевали, а где су и кад изгинули или помрли незна се.			
182.	Војник	Ћор Стојан Ћирковић	Крњева	Срез. Орашк.	
183.	„	Павко Н.	Сараоца	„ „	
		Били су добри јунаци за Кара-Ђорђевог војевања. Кад букне III. устанак Срба 1815., они оба скупе			

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања. иког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		једну малу чету људи и стану нападати на Турке у Смедереву, и кад ји се мало по умножи они нађу и ископају из земље један топ Кара-Ђорђев од 8 ℔ калибра и кару пуну топовски бојни фишека, које је све то при паденију Србије 1813 закопато било, и довуку Смедереву код Говеђе баре, ископају једно шанче и ту га сместе, кога су чували. (Истор. Милутиновића стр. 174 и 290).			
		III. Јагодинска нахија. а.) Главно нахиско место Јагодина и у њој Магистрат .... 1 б.) Школа.. .... 1 в.) Поште: у Јагодини и .... 2 г.) Војвода .... 4 д.) Војске .... — е.) Топова .... — ж.) Шанчева: у Јагодини 2, у Белици 1, у Таборишту 2, у Јасики 3, у Варварину 3, свега .... 11 з.) Бојни места: у Јагодини 12. и 16. Марта 1804. у Белици, Таборишту, Липару и Црном вр'у 1809., у Јасици 26. Августа 1810., и Варварину 6. Септембра 1810. год., свега 8			172
1[illegible].	Капетан	Коча Н.	Пањевца	Среза Беличк.	
		Он је на колац набијен 1788. у Текији од Турака.			172
185.	Члан Совета	Вукоман Н.	Сабанте	Среза Левачк.	
		Кад је 15. Августа 1805. у Борку на скупштини Совет установљен, мало доцније изабрат је и старац Вукоман за Советника, но пошто он умре, на његово место дошо је Велисав Станојловић.			
186.	„ „	Велисав Станојловић**	Трешњевиц.	Среза Беличк.	833
187	Левачки Кнез	Петар Вукомановић	Сабанте	„ Левачк.	
		Он је по устанку Кара-Ђорђевом на Турке постао кнезом у Левчу, и он држи се да је био син Вукоманов. Но он није задуго кнезово него је у скоро умро.			
188.	Темнић. „	Јевта Кисовић	Бачине	Среза Темнић.	
		Био је добар јунак и ваљан старешина.			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.		Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
189.	Темн. Кнез		Јевта Н.	Обрежа	Срез. Темнић.	
			Он је одма по писму Кара-Ђорђевом из Орашца 2. Фебруара 1804. писатог му одпочео дизати народ на оружје противу Турака у Темнићу, а затим био је у боју на Јагодини 16. Марта, а и у други више бојева, био је добар јунак и старешина. Он је при отимању Београда од Турака у боју 30. Нојемвра 1806. погинуо.			
190.	Левачки	Војвода II.	Стеван Јаковљевић	Белушића	Среза Левачк.	173
191.		„ II.	Јован Јаковљевић	„	„ „	
			Они су били рођена браћа; заједно устали су 1804. противу Турака и били су велики јунаци. Но 1814. кад Хаџи-Продан устане противу Турака и они дигну нахију Јагодинску. Но кад Кнез Милош Обреновић пристане уз Ђаја-Пашу и устанак угуше, премами себи оба Јаковљевића, које Ђаја-Паша спута у ланце, одведе ји у Београд и на коље ји живе Сулејман-Паша набије.			173
192.		„ II.	Илија Вукомановић	Сабанте	Среза Левачк.	
			Биће да је син Вукоманов; умро је код своје куће 1825. год.			
193.		Бинбаша	Никола Бабовић	Грабовца	Среза Левачк.	
194.		Прота	Милисав Дробњак	Рековца	„ „	
195.	Белички	Војвода II.	Милоје Теодоровић	Црнче	Среза Беличк.	
			Умро је код своје куће 1832. год.			176
196.		Капетан	Гаја Н.	Штипља	Среза Беличког.	
197.		„	Бошко Н.	—		
198.		„	Марјан Јовановић	Лапишта		
199.		Буљукбаш	Мијалко Н.	Јагодине		
200.	Темнићски	Војвода II.	Стеван Кара	Варварина	Среза Темнић.	
			Погинуо на Бањи у боју 1809. год.			
201.		Буљукбаш.	Радован Н.	Бошњана	Среза Темнићског.	
202.		„	Мијушко Н.	Сиљевца		
203.		Капетан	Мијаило Шапоњић	—		
204.		Барјактар	Милета Радојковић	Катуна		
			Умро је код своје куће 26. Септемвра 1852. год.			178

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
У обште содржај књиге ове.					
205.	Темн. Прота	Стојан Протић	Варварина	Среза Темнић.	
		Набијен је на колац у Београду од Сулејман-Паше 1814 год.			
206.	Манас. Каленићског Игум.	Никивор Н.	Каленића	Среза Темнић.	
		Посечен је у Београду од Сулејман-Паше 1814. год.			184
		IV. Крагујевачка нахија.			185
		а.) Главно нахијско место Крагујевац и у њему Магистрат ... 1.			
		б.) Град Топола као резиденција Кара-Ђорђева 1.			
		в.) Школа у Крагујевцу 1 и у Тополи 1 .. 2.			
		г.) Поште у Крагујевцу, Тополи, и Баточини 3.			
		д.) Војвода ... 12.			
		е.) Војске ... —			
		ж.) Топова у Крагујевцу и Тополи... 3.			
		з.) Шанчева: у Тополи под Опленцем .... 2.			
		и.) Бојни места: у Врбици, Сибници и Баточини 1804. и Букоровцу, свега... 4.			
207.	Буков. Прота	Танасије Антонијевић	Буковика	Среза Јасен.	
		Умро је Код своје куђе 1804.			185
208.	Манас. Благовешт. Архим.	Глигорије Студеничанин	Благовешт.	Среза Груж.	
209.	Манас. Драче Калуђер	Максим Н.	Драче	„ „	
210.	Преседн. Сов. Попе. вој Вој. І.	Младен Миловановић**	Ботуња	Срез. Крагује.	
		Убијен је мучки у Очкојгори у Ужичкој нахији, од Кнеза Милоша Обреновића Јуна 1822 год.			187
211.	Јасеничани — Обор-Кнез	Марко Н.	Орашца	Среза Јасен.	834
212.	Јасеничани — Кнез	Мата Н.	Липовца	„ „	
		Погубљен је код своје куће од Дахија 1804 год.			
213.	Јасеничани — „	Матија Јовичић	Тополе	Среза Јасен.	199
214.	Јасеничани — „	Теодосије Маричевић	Орашца	„ „	
		Погинуо је у Орашцу од Кара-Ђорђа Априла 1805. год.			201

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и кога реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
215.	Гружан. Кнез	Теодосије Н.	Кнића	Среза Јасен.	
		Теодосије био је Кнез Гружански за владе Турске, а после и за Кара-Ђорђа, заосто је и био до 1813. Па кад је Хаџи-Продан 1814. усто противу Турака он је онда на страни Турака био. А кад и по трећи пут 1815. устану Срби противу Турака он је и тад на страни Турској био, што у Крагујевац те Муселиму за устанак јавио, тако исто је и Кнез Милош Обреновић у Брусници, за устанак јавио Ашин-Бегу. (Историја Милутиновића стр. 81. и 145.)			
216.	Лепенич. Кнез	Ђука Н.	Јагњила	Срез. Лепен.	835
217.	Беог. Бећараг-ол.син.Вој.II.	Милоје Петровић	Трнаве	" "	
		За многа почињена зла дела убијен је по заповести Кара-Ђорђа у Граду Шабачком 2. Априла 1810. год.			204
218.	Круше. нахије ЖупскиВој.II.	Павле Цукић *	Крчмара	Срез. Лепен.	
		Убијен је у Рогачи на путу мучки 1816. год. по наредби Кнеза Милоша Обреновића.			207
219.	Круше. нахије ЖупскиВој.II.	Милош Сарановац**	Саранова	Срез. Лепен.	
		По паденију Србије 1813. пребаго је у Аустрију; одатле 1814. са другима отишо је у Русију, уживо издржање од Руске владе као и друге војводе у Хотину; а затим 1830. вратио се у Србију и био доцније магационер у Крагујевцу и ту је 1841. год. и умро. Био је добар ратник, паметан човек, и од нарави био је врло шаљив.			
220.	Лепен. Вој. II.	Благоје Маринковић	Трнаве	Срез. Лепен.	
221.	" " II.	Божа Радојевић	Чумића	" "	
		О овом Божи нема података, но биће да је он Отац Милоја Божића који је се у великој школи у Београду учио; а доцније 1846. био је члан Апелационог Суда, и у Београду умро, од ког је остало три сина и више унука.			
222.	Лепен. Капет.	Марко Вилиповић	Јагњила	Срез. Лепен.	835
223.	" "	Стеван Вилиповић		" "	835

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
224.	Лепен. Капет.	Живан Цукић	Крчмара	Среза Лепен.	
		Живан рођени је брат војводе Павла Цукића, ког је Кнез Милош Обреновић 1816. дао мучки убити, па после нареди те убију и Живана.			
225.	Лепен. Бинб.	Сава Н.	Трнаве	Среза Лепеничког.	
		Погинуо је у боју на Букоровцу.			
226.	Лепеничке Буљукбаше	Радоје Трнавац	Трнаве		
227.		Гавра Н.	Жабара		
		Умро је код своје куће.			
228.		Радован Радошевић	Жабара		
		Био је у више бојева, а 1809. био је у боју и на Сјеници, гди је убио и неког Латинина, који је уз Турке много досађиво Србима. И почем је Радован био врло грлат-гласовит, наређен је те је војсци раздаво барут и вико: „удрите браќо, удрите", и тим Србе веќма куражио.			
229.	Гружанске Војводе II. реда	Милош Маринковић	Опланића	Срез. Гружан.	
230.		Јован Димитр. Добрача	Добраче	„ „	
		Умро је код своје куће Декемвра 1839. год			213
231.		Петар Оташевић*	—	Среза Гружан.	
232.	Гружански Капетани	Мијаило Оташевић	—	„ „	
		Из ког су села незна се. Петар умро је код своје куће 1825. год. а Мијаила Оташевића уморили су Турци у Зворнику 1815. год.			215
233.		Милован Н.	Кнића	Срез. Гружан.	
		Био је брат Кнеза Теодосија из Кнића.			
234.		Милисав Н.	—	*Нез. се даље.*	
235.		Станко Милчевић	Витановаца	Срез. Гружан.	
		Станко осим што је храбро ратово за време десетогодишње војне под Кара-Ђорђем, он је и у II. устанку 1814. под Хаџи Проданом, у друштву са Томом Вучићем Перишићем и Петром Туцаковићем, на Лопашу у Чачанској нахији потуко многе Турке. А после, кад је се Вучић у Книћу предо Кнезу Милошу Обреновићу и Ћаја Паши, незна се даље штаје са Станком било. (Историја Мулутиновића стр. 72 и 82.)			

У обште садржај књиге ове.

Текући број.		Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
236.	Гружански	Капетани	Ђорђе Ницовић	Кнића	Срез. Гружан.	
			Погинуо је у Црном Вр'у у боју 1809. год.			
237.		"	Јован Цветић	Гунцата	" "	
			Погинуо је у боју при освојавању Сјенице 1809. год.			
238.		"	Радоје Н.	Коњуше	Срез. Гружан.	
239.		"	Јован Бабић	Годачице	" "	
240.	Крагујевачки	Војвода II.	Димитрије Парезан	Брзана	Среза Крагуј.	
			Погинуо је у боју на Делиграду 1813. год.			
241.		Бимбаша	Илија Н.	Крагујевца	" "	
			Погинуо је у боју на Бањи 1809. год.			
242.		Буљукб.	Ђорђе Н.	Комарица	" "	
			Погинуо је у боју на Јагодини Марта 1804. год.			
243.	Јасенички	Војводе II. реда	Алекса Јаковљевић	Орашца	Срез. Јасенич.	
244.			Стеван Гаић	"	" "	
245.			Гаја Остоић	"	" "	
			Погинуо је у боју на Мишару 1. Августа 1806. год.			
246.			Петар Кара	Орашца	Срез. Јасенич.	
247.		Капетан	Јован Крстовић	Буковика	" "	
			Како је усто Кара-Ђорђе протиеу Турака, Крстовић је одма дошо са Буковичким Протом Танасијем Антонијевићем у Орашац и 2. Фебруара 1804. био је на Скупштини при избору Кара-Ђорђа. Он је био добар јунак, а гди је погинуо или умро незна се.			
248.		Капетани	Мата Каратошић	Копљара	Срез. Јасенич.	
			Био је у Орашцу 2. Фебруара 1804. на Скупштини, и био добар јунак: даље се о њему незна.			
249.			Ранко Матеић	Тополе	Срез. Јасенич.	
			Умро је код своје куће 1874. као члан државног Совета у пенсији.			215
250.		Булукбаш.	Димитрије Радовић	Врбице	Срез. Јасенич.	
			Био је 2. Фебруара 1804. у Орашцу на Скупштини; био је јунак и посто Буљукбашом: даље се о њему незна.			
251.		"	Лаза Н.	Врбице	Срез. Јасенич.	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, иког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
252.	Јасен. Барјак.	Тодор Ђурић	Трешњев.	Срез. Јасенич.	
253.	„ „	Сима Милосављевић	Паштрме	„ „	
		Умро је у Крагујевцу 5. Августа 1836.			217
254.	Јасенички војници јунаци	Јован Ризнић	Бање	„ „	
		Убио је 28. Фебруара 1805. при освојењу Рудника. Ужичког Муселима Алила-Џавића. (Глас. 4. стр. 143. а кад је умро незна се.)			
255.		Милутин Са. Гарашанин	Гараша	Срез. Јасенич.	
		Убијен је у Барајеву 20. Августа 1842. по налогу Књаза Михаила Обреновића.			221
256.		Мата Н.	Липовца	Срез. Јасенич.	
257.		Радован Гарашанин	Гараша	„ „	
		Погинуо је од Турака у боју на Шабцу.			
258.		Петронтје Н.	Липовца	Срез. Јасенич.	
259.		Стеван Н.	Пласковца	„ „	
		Погинуо је у боју при отимању Смедерева 14. Нојемвра 1805. године.			
260.		Иван Н.	Пласковца	Срез. Јасенич.	
		Погинуо је у боју при освајању Чачка 1805.			
261.		Благоје Н.	Маслошева	Среза Јасеничког.	
262.		Милован Ђурић	Страгара		
263.		ГајаПан.Воденичаровић	Тополе		
264.		Риста Ђурђевић	„		
265.		Михаил Милошевић	„		
266.		Драгутин Н.	—		
267.		Милош Кабаларац	—		
268.		Милутин Н.	Овсишта	Среза Лепен.	
269.	Кригујевач. Магист. писар	Милош Н.	Трнаве	„ „	
270.	Крагујевач. Магист. писар	Јован Илић	Крагуејевца	„ Гружан.	
271.	У Бањи учит.	Ђорђе Петровић	—	„ Јасенич.	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		Кара-Ђорђево лично особље.			
272.	Секретар I.	Јанићије Дими. Ђурић**	Страгара	Срез. Јасенич.	
		Умро је у Београду после 1842. као члан Совета.			231
273.	„ II.	Панта Радовановић	—	*Незна се одаклесу*	
274.	Писар I.	Стеван Јевтић	—		
275.	„ II.	Стојан Ненадовић	—		
276.	„ III.	Стеван Вилиповић	Јагњила	Срез. Јасенич.	
		Умро је у Београду.			233
277.	Секретар III.	Наум Крнар	Тесалије	—	836
278.	Рачуновођа	Милан Марковић	—	*Незна се.*	
		Кара-Ђорђеви лични послужници или гарда.			
279.	Буљукбаша I.	Петар Јокић*	Тополе	Срез. Јасенич.	
		Умро је у Тополи код своје куће 24. Јануара 1852.			234
280.	„ II.	Милован Гарашанин	Липовца	Срез. Јасенич	
		Био је на Скупштини у Орашцу 2. Фебруара 1804. даље о њему незна се.			
[illegible]	Барјактар	Танасије Ранћ	Страгара	Срез. Јасенич.	
		Погинуо је на Чачку у боју 4. Мија 1815.			236
282.	Ови су сви били момци или телохранитељи Кара-Ђорђеви, који су уз њега по два три или по више	Алекса Дукић	Бање	Срез. Јасенич.	
		Био је у Орашцу 2. Фебруара 1804. при избору Кара-Ђорђа.			
283.		Гаврило Ђурић	Тополе	Срез. Јасенич.	
		Убио је 6. Марта 1804. код Београда у боју Асан-Агу муселима Крагујевачког.			
284.		Мијаило Радончић	Тополе	Среза Јасеничког.	
285.		Матијаш Милошевић	„		
286.		Радоица Благојевић	„		
287.		Јевта Марјановић	„		

У обште содржај књиге ове.					
Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
288.	њи ишли, заповести његове разносили, у бојевима с њиме бивали; све су то били изборни кућевни људи, све јунаци, боли од бољега. О њима неможе се појединце животопис начинити. А о Вучићу имала би се цела књига написати; тако остављамо то другоме да учини.	Милош Кара	Тополе	Среза Јасеничког.	
289.		Мина Милутиновић	Овсишта		
290.		Никодије Јаја	"		
291.		Аша Марјанић	Маслошева		
292.		Антоније Шева	Бање		
293.		Сретен Томковић	"		
294.		Теован Томковић	"		
295.		Павле Зец	Липовца		
296.		Лаза Аничић	Вел. Врбице		
297.		Алекса Јаковљевић	Орашца		
298.		Петар Андрејин	"		
299.		Илија Ацић	Божурње		
300.		Сима Глишић	Страгара		
301.		Јанко Ђурић	Блазнаве		
302.		Тодор Чупић	Брезовца		
303.		Тома Вучић Перишић	Вучковице	Срез Гружан.	
304.		Стеван Н.	Пчелица	" "	
305.		Урош Новковић	Жабара	Среза Лепеничког.	
306.		Лаза Вилиповић	"		
307.		Вићентије Вилиповић	"		
308.		Јанко Рачанин	Раче		
309.		Јован Вишевац	Вишевца		
310.		Петар Илијев Војновић	—		
311.		Радован Сења	—		
312.		Имраор Неша Срећковић	—	—	
		V. Рудничка нахија.			240
		а.) Главно нахиско место Бруусница и у њој Магистрат . . . . . 1.			
		б.) Школа у Брусници . . . . . 1.			
		в.) Поште у Брусници и? . . . . . 2.			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.		Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
			г.) Војвода . . . . 7. д.) Војске . . . . — е.) Топова . . . . — ж.) Шанчева . . . . — з.) Бојни места на Руднику 28. Фебруара 1804. гдије Град и варош тог дана освојена, и на Рудничиштима, свега . . . . 2.			
313.	Попеч. спољ. дел. чл. Совета		Миљко Радојевић	—	Руднич. нахи.	
			Уком је месту, гди и кад умро незна се. Види животопис.			240
314	Судија в. зем. суд. чл. Совета		Стојан Павловић	Бершића	Среза Црног.	
			Нема о њему даљи податаша.			
315.	Руднич. Вој. I		Милан Обреновић	Бруснице	Среза Црног.	
			Умро је у Букурешту у Влашкој 29. Декемвра 1810.			240
316.	Каранов.	Војводе II. реда	Антон. Ристић-Пљакић**	Каменице	Среза Црног.	
			Умро је у Чернецу у Малој Влашкој 1832 год.			248
317.	Качерски		Арсеније Лома	Драгоља	Среза Качерс.	
			Погинуо је од невере Турчина 11. Априла 1815.			254
318.	Моравски		Лазар Мутап	Прислонице	Среза Моравс.	
			Рањен на Чачку, и од ране умро је код своје куће Маја 1815 године.			264
319.	Црногор.		Милић Дринчић	Теочина	Среза Црног.	
			Погинуо је у боју на Дубљу 14. Јула 1815.			275
320.	Моравски		Јован Курсула	Цветака	Среза Моравс.	
			Рањен је смртно на Делиграду, и умро код своје куће 16. Августа 1813.			279
321.	Ком. Г. Ужи. и Ужи. Кн.		Рака Левајац	Д. Горјевнице	Среза Моравс.	
			Умро је код своје куће 17. Октомвра 1833.			283
322.	Ком. Г. Ужи. и. Ужи Кн.		Никола Карамарковић **	Луњевице	Среза Црного.	
			Умро је у Хотину у Бесарабији 1816.			285
323.	Црногор.		Јоксим Карамарковић	Луњевице	Среза Црного.	
			Погинуо је на Равњу убоју Августа 1813. године.			

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и ванија, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
324.	Манас. Благовешт. Архим.	Глигорије Радоичић	Благовешт.	СрезаМоравс.	
		Кад је умро незна се; види животопис.			286
325.	Манаст. Никоља Игуман	Аџи Атанасије	Никоља	„ „	
		Жив је набијен на колац у Београду 1814. од Сулејман-Паше.			287
326.	Буљукбаша	Гаврило Буђевац	—	—	
		Погубљен је Јануара 1804. од Сали-Аге Рудничког-Бика.			
327.	„	Јован Лазић	Сврачковца	Среза Црног.	
		Он је за сво време дасетогодишње војне под Кара-Ђорђем војевао, а 1815. био је у боју на Чачку и Дубљу. Кога је после тога Кнез Милош 6. Јануара 1825. актом под бројем 24. поставио за неограниченог Кнеза над 12 села око Рудника, који је старешовао по својој вољи како је хтео и умео.			
		Б.) МАЧВА.			
		VI. Ваљевска нахија.			288
		а.) Главно нахиско место Ваљево и уњему Магистрат .... 1.			
		б.) Кула Јакова Ненадовића као тврдиња.. 1.			
		в.) Школа у Ваљеву .... 1.			
		г.) Поште у Ваљеву, Боговађи, у Убу и Палежу 4.			
		д.) Војвода........ 10.			
		е.) Војске из све нахије .... 7.000.			
		ж.) Топова обсадни 2, пољски 7, свега .... 9.			
		з.) Шанчева на Кличевцу 1, у Врани 1, на Бељину 1, у Чучугама, 1 на Палежу код Колубаре 2, у Забрежју 2, на Братачићу 1, на Остружњу 1, на Буковици 1, свега .... 11.			
		и.) Бојни места у Ваљеву 28. Фебруара 1804. на Чучугама 1806. Братачићу 1806. и 1809. на Буковици 1806. и 1809. и Остружњу 1809. свега . 5.			
32[illegible]	Манас. Богов. Архимандрит	Хаџи Рувим	Баб.-Луке	Среза Тамнавског.	
		Посечен је 29. Јануара 1804. у Београду од Дахија.			288

У обште садржај књиге ове.

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
341.	Рачан. Вој. П	Кара-Марко Васић	Осата	Босне.	
		Незна се кад је и гди умро, или погинуо.			478
342.	Члан Совета	Веса Величировић	Љубинића	Среза Посавс.	
		Кад је и гди умро незна се.			479
343.	Тамнав. Кнез	Пеја Јанковић	Забрдице	Срез. Тамнав.	
		Погинуо је Јула 1806. у боју на Братачићу.			480
344.	Ваљевског Магистрата Членови	Петар Читак	Мушића	Среза Колуб.	
345.	"	Јован Рабас	Рабаса	Срез. Тамнав.	
346.	Писар. Поп	Мата Ђурђевић	Близоња	" "	
347.	" "	Сава Н.	Купинова	Срема Аустр.	
		Петар Читак и Јован Рабас кад су помрли незна се, но они су у Рељином пољу на Скупштини у почетку Маја 1804. први изабрати за чланове суда, а за писара додат им је поп Мата Ђурђевић из Близоња; прво Суд је установљен у Кличевачком шанцу код Ваљева, а доцније пренет је у Ваљево. Они су прво судили по Јустијановом и Мојсеовом закону, које им је Прота Ненадовић до 15 пунктова из Кормчије извадио. После имали су за писара Попа Саву, који је доцније Владика Шабачки био, а после дошо им је за секретара и Новаковић из Осека. Шта је са овим људма доцније било и какова и је судбина гонила незнасе. Види Мемоаре Проте Ненадовића стр. 28. 85. 88. 89. 192 и 283.			
348.	Секретар	Петар Новаковић	Осека	Аустр.-Угар	482
349.	Ваљ. учитељ	Јован Рузмир	Срем Карло.	" "	
		Он је био у Кара-Ђорђево доба учитељ у Ваљеву. Године 1813. пребего је у Аустрију са другим Србима, а 1815. кад су Срби опет устали против Турака он је са Војводом Петром Молером из Срема вратио се у Србију и на Забрежју уебану прибављајућу примао; даљесе о њему незна.			
350.	Ваљ. вар. Кап.	Милисав Н.	Дупљаја	Срез. Тамнав.	
351.	—	Манојло Н.	Кличевца	" "	
352.	Тамн. Бuљук.	Живан Јеротић	Близоња	" "	
		Ова сва три били су у Ваљеву 23. Јануара 1804. кад је Дахија Фочић Кнеза Алексу и Бирчанина			

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		посеко. Алекса је преко Милисава оставио аманет свом брату Јакову при часу погублења, да неверује Турцима и да га освети. После погублења Манојло узео је обезглављено тело Алексино и на својим колима отеро у Бранковину, те је укопато. А Живан укро је са шиљка ноћу испред Фочића са Чардака Алексину главу, метуо је у недра, закрио гуњем и однео у Бранковину, те је трећи дан код тела Алексиног укопата. Ова сва три, кад је устанак у Ваљеву 15. Фебруара одпочет, полетили су у бој и доцније били су Турке и светили изсечене своје Књезове. Мемоари Проте Ненадовића стр. 54. 57. 71.			
353.	Тамнавски Капетани	Живко Дабић	Јаутине	Срез. Тамнав.	483
354.	"	Гаја Дабић	"	" "	
	"	*Живко је погинуо 25. Маја 1807. у боју код Лознице од Турака на св. Тројице. А на његово је место постављен његов брат Гаја за Капетана.*			483
355.	"	Васиљ Павловић	Бајевца	Срез. Тамнав.	
	"	*Незна се гди је погинуо или умро.*			484
356.	"	Арсеније Раонић	Лозница	Срез. Тамнав.	
	"	*Погинуо је 25. Маја 1807. у боју од Турака код Лознице на св. Тројице.*			
357	"	Никола Раонић	Лозница	Срез. Тамнав.	
	"	*Посечен је Фебруара 1815. од Сулејман Паше.*			
358.	"	Ђорђе Крстивојевић	Забрдице	Срез. Тамнав.	
359.	"	Милован Зујаловић	Тулара	" "	
	"	*Погинуо је 14. Јула 1815. од Турака у боју на Дубљу.*			
360.	"	Која Михаиловић	Тулара	Среза Тамнавског.	
361.	"	Јуриша Михаиловић	"		
362.	"	Ђура Н.	Црв. Јабуке		
363.	"	Павле Н.	Вуконе		
	"	Ранко Н.	Вуконе		
364.	"	*Незна се гди је који погинуо или умро. Кад је Јаков Ненадовић 20. Априла 1804. освоијо Град Шабац, тад је у истом поставио Павла за командата и дао му 20. момака ради одржања реда у Граду. Мемоври Проте стр. 83.*			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
365.	Лајтнанти-Подпоручици	Петар Јеремић	Ракара	Среза Колубарс.	
366.		Лаза Илић	Јабучја	Тамнаског	
367.		Мали Јанко	Оглађенов.	Подгорск.	
368.		Милисав Милошевић	Орашца	Посавеког	
369.	Стражм.-нар.	Ђока Мићановић	Клинаца	Подгорск.	
370.	Фендрих	Поп Ђука Н.	Орашца	Посавеког	
371.	„	Јован Вујадиновић	Товарника	Славоније	
		Ови сви официри од броја 365—371. војевали су у Немачкој војни од 1788. противу Турака са Кнезом Алексом Ненадовићем из Бранковине, који је био Поручик у Аустријској војсци. И после закључења мира Аустрије са Турском, 1791. вратио је се у Србију Кнез Алекса и с њиме Подпоручици Петар Јеремић и Лаза Илић, а други отишли су сви осим Вујадиновића, који је погинуо у боју на Калкану код Сокола, отишли су са Аустријанцима противу Француза и они су изгинули, осим што је Јанко остао жив и повратио се у Србију, и он је 1. Августа 1806. погинуо у боју на Мишару. А остали осим Кнеза Алексе, ког је Фочић 23. Јануара 1804. у Ваљеву посеко, од почетка устанка Кара-Ђорђевог на Турке 1804, храбро за слободу Срба војевали су, а гди је који погинуо незна се. Мемоари Проте Ненадовића види стр. 6.7.12. и 27.			
372.	Официр	Арса Андрејевић	Ваљева	Среза Тамнавск.	486
373.	Посав. Бульук.	Никола Арсенијевић	Вукићевице	Посавског	
374.	Тамнавске Бульукбаше	Живан Петровић	Каленића	Тамнавск.	487
375.		Митар Јанк. Мањеница	Забрдице	„	
		Види животопис Живана Петровића и Мањенице.			487
376.		Ђукан Н.	Орашца	Среза Тамнавск.	
377.		Лаза Н.	Трлића	„	
378.		Кићан Н.	Златарића	„	
379.	Посав. Бульук.	Иван Н.	Мислођина	Посавског.	
		Ова сва три Ђукан, Лаза и Кићан пред саму војну Аустрије са Турском 1788. год. као својевољци-фрајкорци, екзерцирали су се по више Варадина			

У обште содржај књиге ове.

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звания, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		нија, а овај имао је сина Гају, који је био срезки писар, од ког и данас има потомака у Бабиној Луци. Ова сва три Свештеника Поп Марко, Маша и Павле били су у бојевима противу Турака. А за Попа Павловим братом Матијом била је удата Кнеза Алексе Ненадовића ћи имено Марија, од које и данас у Такову има потомака. Мемоари Проте стр. 4. и 132.			
396.	Попови	Леонтије Н.	Уроваца	Среза Посавс.	
397.	„	Живко Н.	„	„ „	
398.	„	Сретен Н.	„	„ „	
		Овај честити Свештеник Леонтије како је Прота Ненадовић 17. Фебруара 1804. сишо у Посавину и позво Србе на устанак, па одатле отишо преко Саве у Земун да баруша добави, одма је са другим главним људма усто противу Турака, гди је се искупило Посаваца до 1.000 људи под оружјем; а после за њим Поп Живко и Сретен, који су доцније једнако у частвовали у бојевима за ослобођење Србије. Мемоари Проте стр. 60, 65, 67.			
399.	Буљукб.	Исаило Лазић	Уроваца	Среза Посавс.	837
		Погинуо је у боју на Бељину од Турака 25. Фебруара 1804.			
400.	„	Бранко Николић	Грабовца	Среза Посавс.	
		После Немачког рата 1791. Бранка је Кнез Алекса Ненадовић код Грабовачке цркве поставио за сеоског Кмета, па после њега поставио је Кнез Алекса за Кмета Петра Ерића из Звечке. Мемоари Проте стр. 274.			
401.	Капетан	Петар Ерић	Звечке	Среза Посавс.	495
402.	Војн. јунак	Еладија Н.	Забрежја	„ „	
403.	„ „	Јанко Зазић	Скеле	„ „	
		Кад је Јаков Ненадовић синовца свог Проту Матију 15. Фебруара 1804. посло са Бранковачког Виса у Земун да прибави баруша за војску, Прота је ударио преко Посавине и 17. Фебруара узео Еладију са собом и спустили се низа Саву у Земун гди им је Живковић прибавио нешто баруша, а тако и Јанко Зазић, који је убио турчина и у Земун пребего, донео му је 9 фунти			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		барута. па се Еладија опет са Протом у Србију преко Бољеваца вратио; даље о Еладији и Зазићу незна се. Мемоари Проте стр. 61. 62.			
404.	Посавски војници јунаци	Јован Зазић	Скеле	Среза Посавског.	
405.		Урош Скељанин	„		
406.		Марко Матић	Грабовца		
407.		Пантелија Ушћанин	Ушћа		
408.		Стеван Брдар	Кожуара		
409.		Рајко Антонијевић	Вуконе		
		О овим јунацима нема довољно података.			
410.	Боговађског Манаст. Игум.	Василије Жарко	Паљуа	Среза Колубарског.	497
411.	Боговађског Манаст. Игум.	Авакум Н.	Рожанаца		499
412.	Колубарски — Обор-Кнез	Никола Грбовић	Мратишнића		504
413.	Војвода II.	Милован Ник. Грбовић			505
414.	„ II.	Радован Ник. Грбовић			506
415.	Прота	Стеван Ник. Грбовић			505
416.	Војвода II.	Лука Ник. Грбовић			
		Помрли су сви Грбовићи код своје куће у Мратишићу.			506
417.	Капетан	Јовица Милутиновић*	Санковића	Среза Колуб.	
		Умро је 1846. у Руми у Срему.			508
418.	Капетани	Гаја Петровић	Шушеоке	Среза Колубарског.	
419.		Живко Сaић	Кад.-Луке		
420.		Никола Кутлача	Заруба		
421.		Марко Радомировић	Стојшића		
422.		Мартин Н	—		
		Гаја је погинуо 1813. у боју на Засавици, а ови сви Капетани као: Гаја, Живко, Никола, Марко, Мартин и Јовица Милутиновић били су под Командом Војвода Грбовића и храбро војевали су од почетка устанка Срба под Кара-Ђорђем од 1804. год., а за посебан животопис њиов немамо података; тако незна се гди су			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и аванија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот, његов на страни.
		помрли или изгинули, као и дали данас кога од њиовог потомста има. Мемоари Проте стр. 274.			
423.	Подгорски Кнез и Војв II.	Милић Кедић	Суводања	Среза Подг.	
		Рањен 25. Априла 1809. у боју од Турака на Прибићевцу код Сребрнице, донешен у Баурић и ту је умро.			514
424.	Подг. Војв. II.	Димитрије Мил. Кедић	Суводања	Среза Подг.	
		Незна се гди је умро.			516
425.	Подгорски Капетани	Бранко И. Бирчанин	Суводања	Среза Подг.	
		Погинуо је 1832. у Ваљеву мучки од Кнеза Милоша Обреновића.			516
426.		Јован Симић Бобовац	Бобове	Среза Подг.	
		Погинуо је 1832. у Ваљеву мучки од Кнеза Милоша Обреновића. Види Књежевину Србију од Милићевића стр. 381. 399.			517
427.		Крсман Пирга	Ребеља	Среза Подгорског.	
428.		Стеван Миличанац	Миличиниц.		
429.		Ранко Мишковић	Лелића		
430.		Максим Вилиповић	Гор. Букови.		
431.		Никивор Петаковић	„ „		
		Ови сви Капетани као: Бранко И. Бирчанин, Бобовац, Крсман, Стеван, Ранко, Максим Никивор и Мијаило Недић били су под Командом Војводе Кедића, о којима нема се података гди су изгинули или помрли, осим прве двојице и Максима Вилиповића, који је 1813. погинуо од Турака у боју на Засавици. Мем. Проте стр. 275.			
431a	Велик јунак	Сима Слома Цар	Ваљева	Среза Тамн.	
432.	Подгорски — Ајдуци вели. јунаци	Дамњан Недић	Осечне	Среза Подг.	518
433.	„	Глигорије Недић	„	„ „	518
434.	Тамнаски	Дамњан Котешанин	Котешице	Среза Тамн.	518
435.	Подгорски	Дамњановић Панта	Остружња	Среза Подг.	
		Ова сва четири јунака у крвавој битки са Турцима на Чокешини 18. Априла 1804. год. под командом Јакова Ненадовића славно изгинули су!			518
[illegible]	Подг. Бульук.	Мијаило Недић	Осечне	Среза Подг.	520

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		VII. Шабачка нахија.			521
		а.) Главно нахиско место Град Шабац и у њему Магистрат.................................. 1. б.) Школа у Шабцу .... 1. в.) Поште: у Шабцу, на Дубоком, у Коцељеви и Лешњици, свега .... 4. г.) Војвода.................................. 5. д.) Војске..... ....4.000. е.) Топова у Граду, Градски 9, пољски 4, свега 13. ж.) Шанчева на *Дугом-Вођу* 1, *у Свилеуви* 1, *Бељину* 1, у Шабцу на Баиру код Тејиног стана 2, код *Црвени Јабука* 1, на Думачи 2, на *Мишару* 1, *у Крњићу* 1. у Јеленчи 1, *у Варни* 1, *код Жиче* 1, *на Жичком-пољу* 2, *у Лешњици* 4, на *Прудовима* код Дрине 1, на *Али-Агином Салашу* 1, у Добрићу 1, на Дубоком 1, у Јаловику 1, на *Црној-бари* 1, на *Равну-Засавици* 2, свега .... 26. з.) Бојни места осим речени шанчевни билоје: прво на *Бељину* 23. Фебруара 1804, а за тим и 1805 и 6. год. на *Свилеуви* 1804. при освојењу вароши *Шабца* 7. Марта, и *Града* 20. Априла први пут 1804. на *Чокешини* 18. Априла 1804. а после ови био је бој на *Јеленчи* 1805. на *Салашу Црнобарском*, на Новом Селу, на *Клењу*, на *Голомбрду* код Лешњице, на *Дреновцу* у *Глушцима*, *Богатићу*, на *Дугим-нивама*, у *Китогу* 1806. на *Парашници*, на *Дубљу* 15. Августа, на *Добрави* 31. Јануара 1806. на *Орашцу* и *Шеварицама* 1806. на *Брашници* код Цера 15. Авгус. 1811. (и на многим другим местима) свега 20.			
[illegible]	Шабач. Влад.	Мелентије С. Никшић*	Брезове	Округ. Чачан.	521
438.	Шаб. Вл. Ђак.	Милета Николић	—	—	
439.	" " "	Мита Зубанов	—	—	
		Мелетије убијен је 16. Јуна 1816. по налогу Кнеза Милоша Обреновића заједно са Ђаконом, Милетом од 18 год. и Ђаком Митом од 16 год. старим. Види животопис.			521
440.	Попеч. Правд. Председ. вел. земаљск. Суда и Члан Совета	Илија Марковић*	Грушића	Среза Поцерс.	
		Умро је 5. Јануара 1837. у Шабцу код своје куће.			531

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
441.	Члан Совета	Која Ивановић	Свилеуве	Посаво-Тамн.	
		Кад је Совет установљен под Кара - Ђорђем 15. Августа на Велику Госпођу 1805. у Борку, Која је изабрат и постављен за члана Совета, и био је и заседаво прво у Вољавчи, затим у Боговађи, после у Смедереву, и кад је Београд 1806. год. 30. Нојемра освојен и Совет се 1807. преселио у Београд, и он је отишо. Шта је даље с њиме било незна се. Види Мемоаре Протине о установљењу Совета стр. 140. 177. 187. 189.			
442.	Кнезови — Мачвански	Андрија Витомировић	Дреновца	Среза Мачва.	
443.	Кнезови — „	Остоја Спуж	Шабца	„ „	
444	Кнезови — Тамнавски	Станко Н.	Бошњака	„ Тамнав.	
445.	Кнезови — Посавски	Тодор Н.	Жабара	„ Посавс.	
		Године 1804. кад је Јаков Ненадовић разбио Турке на Бељину 23. Фебруара и на Свилеуви 28-га и отишо противу Шабца, тад Андрија, Остоја, Станко и Тодор подигли су народ и дошли Шабцу, ког је варош 7. Марта узета. А после кад је Јаков по позиву Кара-Ђорђа 6. Маја, кренуо Ваљевску, а и Шабачку војску, и отишо под Београд, сви ови са Јаковом заједно са војском отишли су на Врачар. И после, кад су доцније уређени судови у земљи, они су били чланови Магистраша. Даље се о њима незна. Мемоари Проте стр. 68. 73. 82. 89. 92. 271.			
446.	Кнезови — Семберие.	Иван Кнежевић	Дворова	Бељин. Босне	
		Умро је у Шабцу.			523
447.	Посаво-Тамнавски — Обор-Кнез	Ранко Лазаревић	Свилеуве	Сре.Пос.-Там.	
		Погинуо је 2. Марта 1800. у Шабцу од Бега Новљанина.			538
448.	Посаво-Тамнавски — Капетан	Марко Р. Лазаревић	Свилеуве	Сре.Пос.-Там.	
		Погинуо је 22. Сеттемвра 1844. у Шабцу од Кнеза Милошеви бунџија названи кашана.			542
449.	Посаво-Тамнавски — Прота	Павле Лазаревић	Свилеуве	Сре.Пос.-Там.	
		Посечен је Марта 1815. од Сулејман Паше. Даљи подашака о њему нема. Мемоари Проте стр. 349.			

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, какког чина и звања, и ког реда.		Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
[illegible].	Ком. Гр. Шаб. и Тамн. Војв. I.		Поп Лука Лазаревић **	Свилеуве	Ср. Пос.-Там.	543
			Умро је 29. Априла 1852 код своје Куће у Шабцу.			
451.	Посаво-Тамнавски	Капетан	Ђука Лазаревић	Свилеуве	Ср. Пос.-Там.	
452.		"	Бакал Милосав **	—	Ерцеговине	569
			Умро је 1823. у Шабцу.			
453.		Барјактар	Тоша Бојанић	Требиња	Ерцеговине	571
			Умро је 1838. у Шабцу.			
454.		"	Секула Гаврииловић	Миокуса	Ср. Пос.-Там.	
			Био је у боју на Мишару 4. Августа 1806. Даље се о њему незна. Гласник III. стр. 132.			
455.	Пис. доцн. чл. Сов. и Капућ.		Лаза Теодоровић	Свилеуве	Ср. Пос.-Там.	573
			Умро је 1846. у Цариграду као Капућехаја Србски.			
456.	Каонског Манаст. Игуман		Макарије Н.	Каона	Ср. Пос.-Там.	578
			Гди је умро незна се.			
[illegible].	Вел. нар. песник		Вилип Вишњић	Мећаша	Зворнич. нах.	579
			Умро је у селу Грку у Срему.			
458.	Четни јунак		Јован Томић Белов	Црниљева	Ср. Пос.-Там.	583
			Погинуо је 1810. у боју на Голом-брду код Лознице.			
459.	Мегданџија		Глувац Мијаило	Каменице	Ср. Пос.-Там.	585
			Погинуо је 1810. од топа у Шабачком Граду.			
460.	Јунак		Петар Н.	Мрђеновца	Ср. Пос.-Там.	
461.	Китогски	Војводе II. реда	Прота Ник. Смиљанић *	Бадовинаца	Срез. Мачван.	586
			Отрово га је 1815. Штитарац у Манастиру Каону по заповести Кнеза Милоша Обреновића.			
[illegible]	Мачвански		Стојан Чупић *	Сал.-Ноћај.	Срез. Мачван.	592
			Издат је Јуна 1815. Турцима, те су га у Зворнику удавили.			
463.	Прекодри.		СимаКатић Прекодринс. *	—	Босне	611
			Гди је умро незна се.			
464.	Мачва. Капет.		Илија Срдан *	Прњавора	Срез. Мачван.	613
			Умро је 1835. у Прњавору код своје куће.			

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
[illegible]	Мачвански Капетани	Зека Буљукбаша	Спрече	Босне	
		Погинуо је 1813. на Засавици секући Турке. Гласник III стр. 135.			617
466.		Бјелић Игњатије	Црне-Баре	Срез. Мачван.	
		Незна се.			618
467.		Илија Буљукбаша	Ђулбеши	Босне	
468.		Остоја Пушибрк	Незна се	Незна се	
469.		Маринко Симић	„ „	„ „	
470.		Васиљ Шумајац	„ „	„ „	
471.		Јован Латковић	„ „	„ „	
472		Јовица Нинковић	„ „	„ „	
473.		Мијаило Кара	„ „	„ „	
474.		Мијаило Шиша	„ „	„ „	
475.		Степан Гагулић	„ „	„ „	
476.		Степан Качкин	„ „	„ „	
477.		Ђорђе Н.	Бјелотнћа	Срез. Мачван.	
478.		Мијаило Ковић	—	Срез. Мачван.	
		Ово су Капетани били Војводе Чупића. О свима овим Капетанима тешко је појединце животопис сочинити и славна дела њиова описати. Но није ни потребе: нека читаоц прочита песму „Хвала Чупићева“ у Чупићевом животопису, у којој је њи славни песник Вишњић описо и славна јунаштва њина ославио и обезсмертио, па је довољно да се о именима и делима њиовим више и неговори, тако и чинимо.			
479.	Мачванске Буљукбаше	Живан Симић	Равња	Срез. Мачван.	
		Живан је живио до 1846. њему је осечена рука на Буковици у Босни. Гласник III стр. 134.			
480.		Ненад Н.	Дворова	Срез. Мачван.	
		Погинуо је 1813. јуначки бијући се на Засавици. Гласник III стр. 135.			
481.		Лука Н.	Табановића	Срез. Мачван.	
482.		Живан Чоњага	—	„ „	

У обште садржај књиге ове.

VIII. Подринска нахија. 651

(Звана Зворничка, Сокоска нахија.)

а.) Главно нахиско место Лозница, и у њој магистрат 1

б.) Поште: у Лозници, Крупњу и Симином-брду свега 3

в.) Војвода 3

г.) Војске 1.500

д.) Топова тешки 6, лаки 2, свега 8

е.) Шанчева: у *Лозници* 2, *Крупњу* 1, *Тичару* 4, *Ранитовачи* 1, *Сикирићу* 1, *Рађевом-пољу* 1, на *Брачинцу* 1, на *Руњанима* у *Јадру* 2, свега . . . 13.

ж.) Бојна места била су на истим местима гди су и шанчеви, гди је бојева било у више пута, и на Гричари.

Сокоска нахија.

А данас је подељена и подпала под Подринску нахију, а нешто села и под Ужичку нахију. А у време Кара-Ђорђево Сокоска нахија била је сама за себе, и уређена је овако:

а.) Главно нахиско место Баурић и у њему магистрат 1

У обште содржај књиге ове.

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
		б.) Школа.. 1 в.) Поште: у Ужицу................................ — г.) Војвода...................................... 4 д.) Војске из све нахије......................... — е.) Топова у Граду, градски и пољски — свега — ж.) Шанчева око Града *Ужица* 3, на *Пљескову* и *Жабљаку* 2, у *Бајној Башти* 2, у *Златибору* на *Таламбасима* 1, на *Торнику* планини у врх Златибора 1, на *Овчину* 1, у селу *Лубањања* повише Ужица 2, на *Мучњу* планини више Ариља 1, на *Поникваma* западно од Ужица 2, на *Брановој главици* у *Кремнима* под Шарганом 2, на *Лисама* 1, у *Радањеву* 1 и у *Кушима* 3, свега .... 22 з.) Бојни места осим ови шанчевни било је на *Ужицу* први пут 20. Јула 1805. и други пут 26. Јуна 1807. одакле су Турци у Босну протерати, а по том на *Рачи* 1807. *Запољу* на *Расници*, по вр Златибора, на *Кукутници*, 1809. *Глушцима*, и *Глумачу*, свега 7			
503.	Арх. Рачанск. Вод. Сок. пот. Влад. Шабач.	ХаџиМелентијеСтеван.*	Бирча	Ерцеговине	670
		Умро је 27. Марта 1824. у Манастиру Рачи.			
504.	Члан Совета	Василије Јован. Петром.	—	—	
		О Петроману ништа се друго незна, него да је био под Кара-Ђорђем члан Совета.			
505.	Магистратски Кнезови	Василије Јовановић	—	—	
		Погинуо је 1815. у Ужицу, даље се о њему незна.			
506.		Јанко Н.		—	
507.		Алекса Кукић	—	—	
		Кукић је подписат између 10 Војвода на ону молбу одправљену Султану из Остружнице 12. Јануара 1806. Види Голубицу V. на стр. 135—142.			
508.	Ком. Ужич. гр. Црног. — Војводе II. реда	Алекса Поповић	Субјела	Срез. Црног.	673
		Посечен је 1815. у Ужицу.			
509.	Златиборс. — Војводе II. реда	Мијаило Радовић	Равни	Срез. Златиб.	676
		Умро је 1822. у Равнима код своје куће.			
510.	Рујански — Војводе II. реда	Милош Теш. Мих. Обрен.	Ср. Добрињ.	Срез. Златиб.	327
		Види животопис његов у књиги I. од стране.			

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
511.	Старовлашки Војвода II.	Петроније Шиша	Стар. Влаха	Ерцеговине.	
		Погинуо је 1813. од Турака на Засавици у Мачви.			678
512.	Пожешк. Кап.	Јован Митровић Демир	Драженов.	Срез. Пожеш.	679
513.	Старов. Бипб	Станоје Пуцар	Старог-Влаха.	Херцеговине.	
514.	Старовлашки (војници јунаци)	Пиперчић	Старог-Влаха.	Херцеговине.	
515.	Старовлашки (војници јунаци)	Ђилас високи	Старог-Влаха.	Херцеговине.	
516.	Старовлашки (војници јунаци)	Боја мали	Старог-Влаха.	Херцеговине.	
517.	Старовлашки (војници јунаци)	Ђаповић Крути	Старог-Влаха.	Херцеговине.	
518.	Пожешки (војници јунаци)	Подруг Мијаило	—	Срез. Пожеш.	
519.	Пожешки (војници јунаци)	Каљевић	—	„ „	
		Ови сви јунаци као лавови били су Старовлашани и јојевали су под командом Војводе Петронија Шише, који је на Равњу у Мачви 1813. погинуо, и биће да су и ови велики јунаци сви, као завереници да сачувају разбегнувшу се своју браћу од смрти, славно изгинули.			
520	Пожешки (војници јунаци)	Панта Маринковић	Радановаца	Срез. Пожеш.	
		Погинуо је 1813. на Равњу са своја два браша и два синовца.			
521.	Црн. Барјакт.	Радован Марковић	Косјерића	Среза Црног.	
		Погинуо је 1813. на Равњу; њему су прво Турци одсекли десну руку, у којој је држо барјак, но он је после узео га у леву и није дао барјака докле погинуо није.			
522.	Рачанск. Буљ.	Радован Којадиновић	Заовина	Среза Рачанс.	
		Погинуо је 1813. на Равњу у Мачви заклањајући разбегнуше Србе: кажу кад су Турци већ упали у шанац, он је сео и повико: „имали данас јунак, да посече Радована Буљубашу." Турчин се на лети к њему, а он га џевердано м обори, на ком је било 44 зарезотине, јер је толико из њега убио Турака; но за тим изсечен буде.			
		Х. Чачанска нахија.			686
		а.) Главно нахиско место Карановац и у њему Магистрат........................ 1			

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		б.) Школа ... 1 в.) Пошта у Карановцу и Чачку ... 2 г.) Војвода ... 9 д.) Војске из све нахије ... — е.) Топова ... — ж.) Шанчева у Карановцу 2, Чачку 2, у Кутима 1. у Лисима 1, у Радаљеву 1, у Студеници 1, на Горњем Ибру 1, и на Боровој стени код Јелице 1, свега 10. з.) Бојни места осим ови шанчевии било је у селу *Лопашу*, трећи дан тројица 1806. на Љубићу 24. Марта 1805. и на другим местима. —			
523.	Чл. Сов. Вој. I.	Аврам Лукић	Заблаћа	Срез. Пожеш.	686
		Уморен је од Турака Јула 1815. у Зворнику.			
524.	Драгачевске Војводе II. реда	Милутим Илић	Гуче	Срез. Драгач.	690
		Умро је 14. Јануара 1814. у Манастиру Свс. Тројице.			
525.		Ђока М. Протић Илић	Гуче	Срез. Драгач.	693
		Посечен је 16./17. Јуна 1815. од Турака код Сјенице.			
5[illegible].		Милић Радовић	Каона	Срез. Драгач.	694
		Убио га је Кнез Милош Обреновић.			
527.		Новак Бошковић	Горачића	Срез. Драгач.	
		Погинуо је 1813. у боју на Делиграду. Он је био добар јунак, био је у више бојева, а највише бавио је се у Делиграду.			
528.	Капетан	Сима Радовић	Каоне	Срез. Драгач.	694
		Сима био је брат Војводе Милића Радовића и под њим је јуначки војево. Види даље о Сими у његовог брата живопису.			
529.	„	Максим Црнковић	—	Срез. Драгач.	
		Незна се из ког је села; он је био Капетан у Драгачеву заКара-Ђорђа.Године 1815. кад устану Срби противу Турака, Максимову снау заробе Турци и одведу у Чачак, и кад Ђаја-Паша погине и Турци стану се спремати да из Чачка беже, Црнковића снаа нођу из Чачка побегне, дође Србима на Љубић у логор, и каже им да се Турци спремају да из Чачка беже. Историја Милутиновића. стр. 278.			
530.	Драгачевски	Поп Никола Н.	Мрсаћа	Срез. Драгач.	
		Никола је био Ађутант код Војводе Пљакића и добар ратоборац. Но 1814. кад је Хаџи-Продан			

Текући број.		Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
У обште садржај књиге ове.						
			усто против Турака, он је тад био Турска удворица и заједно са Муселимом Карановачким ишо и позиво Србе на предају и служио у ползу Турака. После године 1815. опет незна се да је са Србима против Турака ишо. Али доцније по заповести Кнеза Милоша Обреновића убио је мучки Војводу Милића Радовића, главу му осеко и у Пожаревац је Кнезу Милошу однео. Историја Милутиновића стр. 52. 69. Србијанка III., стр. 108, и кнежев. Србија од Милићевића стр. 668. и 672.			
531.	Студенички	Војвода II.	Поп Вилип Петровић	Брезове	Срез. Студен.	
			18. Октомвра 1820. убио га је у његовој кући на слави Св. Луке, Тома Пауновић из Горичана по заповести Кнеза Мил. Обреновића. Кнеж. Србија 667.			697
532.		„ II.	Ђос Марко	Студенице	Срез. Студен.	
533.		Војници јунаци	Ђорђе Митровић	Вранеша	„ „	
			Погинуо је у боју на Жељину.			
534.			Јаћим Шућур	Грачаца	Срез. Студен.	
			Одликово је се у боју на Мавровима код Сјенице 1809., гди је и једну Туркињу заробио и после је невредиму родбини њеној одпустио.			
535.			Ћиро Шућур	Грачаца	Срез. Студен.	
			Одликово је се у боју на Жељину против Осман-Паше.			
536.		Бинбаша	Пуша Н.	—	Срез. Студен.	
			Убијен је 1815. у кући од Турака.			
537.	Старовлашки	Кнез Вој. II.	Максим Рашковић	Штитковца	Старог-Влаха.	699
538.		Кнез	Јован Рашковић	„		699
539.		„	Ник. Јованов Рашковић	„		
			Кад су и гди ова браћа Рашковићи помрли незна се.			699
540.		Војвода II.	Хаџи-Продан Глигориј.	Сјенице	Ново Пазарск.	
			Овог славног Војводе види живопис у I-ој књиги. од стр.			317
541.		Капетан	Никола Глигоријевић	Сјенице	Ново Пазарск.	
542.		„	Мијаило Глигоријевић	„	„ „	
543.		„	Гаврило Глигоријевић	„	„ „	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
		Гаврило погинуо је 1813. од Турака у Почеру, о Николи, Мијаилу и Гаврилу. Види у животопису Хаџи-Продановом у I-ој књиги од стр.			317
544.	Старов. Барј.	Јосив Алтобабић	—	—	
		Алтобабић био је барјактар код Хаџи-Продана у време Кара-Ђорђево, и после пропасти 1813. једнако је код њега био. Кад је Хаџи-Продан 1814. усто противу Турака и он је сњиме био у Манастиру при устанку. Да ли је и њега грозна смрт Сулејман-Пашиног коца постигла незна се.			
545.	Карановски Вјвода II.	Радослав Јелачанин	Карановца	Сре. Каранов.	
		Кад је умро или погинуо, и гди незна се.			701
546.	Трнавског Манастира: Игуман	Пајсије Ристовић	Трнаве	Срез. Трнавс.	
		Набијен је жив на колац 1814. од Сулејман-Паше у Београду.			702
547.	—	Димитрије Ристовић	Трнаве	Срез. Трнавс.	
		Набијен је жив на колац 1814. од Сулејман-Паше у Београду. Види животопис Пајсијев.			702
548.	—	Стеван Ристовић	Трнаве	Срез. Трнавс.	
		Млађи брат Игумана Пајсија и Димитрија. Хасан-Ага Тоска спасо је Стевана од смрти. Види животопис Пајсијев.			702
549.	Калуђер.	Ђенадије Шувак	Грабовца	Бања-Лучког.	
		Умро је у Славонији 1818. године.			710
550.	Ђак	Стојан Ђенадин син	Грабовца	Бања-Лучког.	
		Умро је у Славонији 1818. Види животопис његовог оца Ђенадије.			710
551.	„	Авакум Н.	Моштанице	Бања-Лучког.	
		Набијен је жив на колац 1814. од Сулејман-Паше у Београду. Види животопис Ђенадијев.			710
552.	Писар	Теофило Палалић	Атенице	Срез. Трнавс.	
		Набијен је жив на колац 1814. од Сулејман-Паше у Београду.			713
553.	—	Борисав Палалић	Атенице	Срез. Трнавс	713

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, какког чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
554.	Трнавски Поп	Радован Вујовић	Трнаве	Трнавског.	714
555.	Сјенички Поп	Сима Сјеничанин	Сјенице	Сјеничког.	
		Незна се шта је са овим свештеницима било. Види животопис.			714
		XI. Крушевачка нахија. а.) Главно нахиско место Крушевац и у њему Магистрат........ 1 б.) Школа .... 1 в.) Пошта у Крушевцу........ 1 г.) Војвода........ 8 д.) Војске из све нахије, као и из Лесковачке, Вучитрнске и Прокупачке (види Кара-Ђорђевог протокола регистер на стр. 81.) .... 3.000 е.) Топова .... — ж.) Шанчева у Крушевцу 2, у Петки 1, у Јасики 2, у Топољаку 1, у Кожетину 1, Шиљековцу под брдом Ђуковцем 1, у Шафранима 1, и Рогозној 1, између Ибра и Укупа 1. свега........ 11. з.) Бојни места осим шанчевни било је на *Ражаници*, *Жељину*, *Лопашу* и код *Провалије* између села Беласице и Здравине.			715
[illegible]	Крушевачке војводе II.	Чолак-АнтаСимоновић**	Призрена	Старе Србије.	
		Умро је 1853. у Крагујевцу.			715
557.		Петар Ђукић	—	—	
		Погинуо је 1813. у боју на Делиграду од Турака.			725
558.		Милош Ђукић	—	—	
		Нема података.			
559.		Андреја Илић	Шиљеговца	Срез. Крушев.	
		Нема података.			
560.	Јошањич. Војв. II. реда	Димитрије Кујунџија	Штитковца	Ново-Пазарс.	
		Гди је и кад умро незна се.			729
561.	Курилов. Војв. II. реда	Коста-Бег Кујунџија	Штитковца	Ново-Пазарс.	
		Посеко га је 1813. Сулејман-Паша у Београду.			729
562.	Капетан	Дели-Милисав Кујунџиј.	Штитковца	Ново-Пазарс.	729
563.	"	Илија Димитр. Кујунџија	"	" "	729

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо в од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
564.	Жупске Војводе П. реда	Нешко Н.	—	—	
		Незна се даље о њему.			
565.		Здравко Н.	Ђуниса	—	
		Нема подашака. Гласник III. стр. 143.			
566.		Ђорђе Симић	Крушевца	Сре. Крушев.	
		Умро је 8. Авг. 1827. у Београду и сарањен у Манаст. Раковици. Кара-Ђорђевог Прот. Регис. стр. 81.			
567.	Жупски Барј.	Сузјабана Јово	Сарајева	Босне	
568.	Кр. Маг. Кнез	Јован Маринковић	—	—	

Г.) ТИМОЧКА КРАИНА.

XII. Алексиначка нахија. 732

а.) Главно нахиско место Ражањ и у њему Магистрат 1

б.) Пошта у Ражњу и Алексинцу.... 2

в.) Војвода 7

г.) Војске из све нахије .... —

д.) Топова у Делиграду Градски и пољски.. —

е.) Шанчева у Делиграду 14, у Јабуковцу 1, Војводе Новака Бошковића, у Алексинцу 3, у Пољаници 1, у Бањи 1, у Белом камену 1. А у Каменици код Ниша ови су: 1. шанац на Чагару безсмртног Војводе С. Синђелића 1, у Гор. Матајевцица Војводе Вељка и Добрњца 1, више Матејеваца одонуд Каменице Војоде Барјактаровића 1, у Каменици Војводе Милоја 1, више Камењице Војводе Пауља Матеића 1, у Доj. Матејевцима Милојеви бећара 1. свега 28.

ж.) Бојни места осим ови шанчевни било је: у селу *Џивчибару*, на *Ћипровцу*, на *Липовцу*, варошици *Ражњу* и даље на више места.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.		Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо в од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.
569.	Алексин.-Ражањске	Војвода П.	Ђорђе Крагић	Скорица	Сре. Ражањс.	
			Погинуо је 19. Маја 1809. на Каменици.			732
570.		„ П.	Петар Крагић	Скорица	Сре. Ражањс.	
			Погинуо је 1813. на Делиграду.			732
571.		Бинбаша	Неша Н.	Бобовишта	Сре. Ражањс.	
			Погинуо је 19. Маја 1809. на Каменици заједно са Војводом Ђорђем Крагићем.			

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
	У обште садржај књиге ове.				
572.	Алексиначко-Ражањски: Бинбаша	Цветко Поповић	Г. Матејев.	Сре. Ражањс.	
573.	„	Илија Н.	Скорица	Среза Алексиначко-Ражањског.	
574.	—	Живан Михаиловић	Јабуковца		
575.	—	Рака Чула	—		
576	—	Марко Црвењак	Јасења		
577.	Прота	Марко Н.	Мозгова		
578.	Кнез	Ђорђе Н.	Ражња		
579.	Лесковачк. Војводе II. реда	Стреља Н. *	—		733
580.	Прокупач.	Риста и Нешко	—	Среза Бањског.	
581	Алексинач.	Стојан Н.	Алексинца		
582.	Бањски	Иван Н.	—		
583.	„	Никола Нишлија	—		
584.	Бањ. Кнезови	Стојко, Јован, и Крста Н.	—		
585.	Каменич. јун.	Милош Ђук, и Милић Н.	Ђиђевца		
586.	„ „	Дача Н.	Дреновца		
		Ова три јунака Милош, Милић и Дача 19. Маја 1809. кад су Срби на Каменици под Војводом Синђелићем пропали, чудом Божијм спасли су се живи, изишли су из шанца Милић са 7. рана, тако и Дача из Дреновца са своји 12 рана, који је по трбушке лежо као мртав докле Турци са крвавог разбојишта нису отишли, и он потом диго је се и жив из шанца изишо, а остало 2000 Ресаваца све је изгинуло. Гласник III стр. 152.			
		XIII. Гургусовачка нахија. (Књажевачка). а.) Главно нахиско место Гургусовац и у њему Магистрат .... 1 б.) Пошта у Гургусовцу .... 1 в.) Војвода .... 4 г.) Војске из све нахије .... — д.) Топова .... — е.) Шанчева .... — ж.) Бојни места у *Гургусовцу* 4. Нојемвра 1810. и *Грамади* 1811. и код Манастира *Суводола*, свега 3.			—

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.		Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен,	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
587.	Гургусов.	Војв. II. реда	Милоје Теодоровић	—	Гургусовачк.	
588.	„		Тоша Н.	—	Среза Гургусовачк.	
589.	Пиротски		Мита Н.	—		
590.	„		Маринко Н.	—		
591.	Пиротск. Кнез		Нина Н.	—		

XIV. Црноречка нахија. 734

а.) Главно нахиско место Зајечар и у њему Магистрат 1

б.) Пошта у Зајечару 1

в.) Војвода 3

г.) Војске из све нахије . . . . . —

д.) Топова . . . . . —

е.) Шанчева у Зајечару 1, у Вражогрнцу 1, у Грљану 1, у Сумраковцу 1, Калафату 1, на Кијаку 1, на Јамама 1, и на Пољаници 1, свега 8

ж.) Бојни места осим ови шанчевни било је: у *Кривом Виру, Подгорцу. Лукову и.* —

592.	Црноречки	Војвод. II.	Милисав Н.	—	Среза	Зајечарск.	
593.	„		Петар Ђорђевић Цода	Стењевца		Ћуприског	734
594.	Сврљички		Крста Н.	—		Сврљичск.	
595.	Сврљ Бољук		Вилип Загорски	Грљана		Зајечарск.	
596.	Велики јунак		Папазоглу Н. Бугарин	Студ.-Бучја		„	

XV. Краинска нахија. 735

а.) Главно нахиско место Неготина и у њој Магистрат 1

б.) Поште: у Неготини и у Брзој-Паланки, свега 2

в.) Војвода 4

г.) Војске из све нахије 2.000

д.) Топова 10

е.) Шанчева: у Неготини 3, у Радујевцу код ушћа Тимока 1, у Брзој-Паланки 1, у Праову 1, Малајници 3, Стубику 2, у Буковчи 1, на Ушћу Тимока 1, у Мирочу 4, на Великом Острову 2, у Калафату 1, на

У обште содржај књиге ове.

Текући број.		Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
			Кијаку 1, на Рибнику 1, на Кобишници код Тимока 1. свега ....23. ж.) Бојни места осим ови шанчевни било је на *Дуду* Раковици и другим местима.			
59[illegible]		Војвода II.	Хајдук Вељко Петровић	Леновца	Црнореч. нах.	
			Погинуо је на крају Јула 1813. у Неготини, убијен је из Турског топа.			735
598.		„ II.	Милутин Петровић*	Леновца	Црнореч. нах.	
			Умро је 21. Фебруара 1861. код своје куће у Пожаревцу као члан совета.			765
599.		Капетан	Миљко Петровић*	Леновца	Црнореч. нах.	
			Погинуо је 1829. у Влашкој од Турчина.			776
600.	Краински	„	Миленко Теодоровић*	Леновца	Црнореч. нах.	
			Миленко био је братучед Хајдук Вељков, и он је код Вељка био Капетан. Кад Вељко погине, он остане код Милутина, с киме по паденију Србије 1813. у Срем пређе и настане се у Бечкереку. Но чим устанак у Србији 1815. букне, они сви у Србију пређу, гди су у боју на Пожаревцу били; даље се о њему ништа незна. Историја Милутиновића стр. 186.			
601.		Бинбаша	Здравко Н.*	—	—	
			Здравко био је код Хајдук Вељка Бинбаша, уз њега војево је, и био његов азнадар (благајник), а по том код његовог брата Милутина, с њиме је 1813. прешо у Срем и у Бечкереку с њиме живио, а потом се с њиме у Србију 1815. вратио и био у боју на Пожаревцу: даље се о њему незна. Историја Милутиновића стр. 186.			
602.		Бинбаша	Дели Балта	—	Румуније	
603.		Буљукбаш	Никола и Јевтан браћа	Сарајева	Босне	
604.		Капетан	Јоргаћ Н.**	Трикале	Турске	
605.		„	Стојан Абраш	Буковче	Среза Краинског.	
606.		„	Никола Абраш	„		
607.		„	Јован Димитријевић	Јабуковца		
608.		Војн. јун.	Петар Н.	Уровице		
609.		„ „	Бело Црногорац	Црне Горе		

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
610	Крап. војн. јун.	Вучетић Н.	—	—	
611.	„ „ „	Сима Одабаша	—	—	
612.	„ „ „	Христо Живковић	—	Босне	
613.	„ „ „	Марко Млади	—	—	
614.	Крап. Баш-Кн.	Перча Стан. Кара-Панџа	Неготине	Срез. Крајнс.	
615.	„ Војв. II.	Миша Стан. Кара-Панџа	„	„ „	
		XVI. Кладовска нахија. а.) Главно нахиско место Град Кладово и у њему Магистрат .... 1 б.) Пошта у Кладову. .... 1 в.) Војвода........ 2 г.) Војске из све нахије........ 600 д.) Топова .... 27 е.) Шанчева у Кладову 2, и на Острову с прам Кусјака 3. свега........ 5 ж.) Бојни места осим шанчевни било је на више места .... —			—
616.	Клад. Војв. II.	Живко Константиновић	Брадараца	Срез. Кладов.	
617.	Клад. Маг. Кн.	Јоца Петровић	—	„ Омољског	
		XVII. Поречка нахија. а.) Главно нахиско место Пореч и у њему Магистрат........ 1 б.) Пошта у Поречу .... 1 в.) Војвода........ 2 г.) Војске из све нахије........ 300 д.) Топова .... 12 е.) Шанч. у Поречу 2, и Текији 2, и на Сипу 1, свега 5 ж.) Бојна места била су у .... —			
618.	Поречки Војвода II	Хаџи Никола Михаилов.	Сарајева	Босне	779
619.	Поречки „ II.	Јован Стевановић *Посечен је од Турака 1813. у Адакали.*	Пореча	Среза Пореч.	
620.	Поречки Кнез	Теша Н. *Посечен је од Турака 1813. у Адакали.*	—	—	
621.	Поречки „	Крачун Н.	—	—	

У обште садржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		Д.) БРАНИЧЕВО.			
		XVIII. Пожаревачка нахија.			780
		а.) Главно нахиско место Пожаревац и у њему Магистрат... 1			
		б.) Школа... 1			
		в.) Поште: у Пожаревцу, Петки, Кличевчу, Брњици, Хомољу и Лаоли свега... 6			
		г.) Војвода... 8			
		д.) Војске из све нахије... 7.000			
		е.) Топова... 4			
		ж.) Шанчева у Пожаревцу на брду *Сопошу* 1, у Горњој Мали 1, и на Липи 1, код Кулича 1, и на Морави 1, свега... 5			
		з.) Бојни места осим шанчевни било је на Петки код ушћа Мораве на Ћириковцу и другим местима —			
[illegible]	Члан Совета	Јован Протић *	Пожаревца	Среза Пожаревачк.	780
623.	Пожаревачки Кнезови	Момир Н.	Лучице	Среза Пожаревачк.	784
624.	Пожаревачки "	Вељко Н.	"	Среза Пожаревачк.	
625.	Пожаревачки "	Неша Н.	"	Среза Пожаревачк.	
626.	Пожаревачки "	Јован Милићевић	Лазнице	Среза Омољског	
627.	Пожаревачки Војвода II.	Иван Момировић*	Лучице	Среза Пожарев.	785
6[illegible]	Рамски Вој. I.	Миленко Стојковић	Кличевца	Среза Рамског.	
		Умро је негди у Русији.			785
629.	" Војводе II. реда	Живко и Јова Шљивић*	Брадараца	Среза Рамског	793
630.	Голуб. Војводе II. реда	Петко Милојевић	Голубца	Среза Голубачк.	
63[illegible]	Млавски Војводе II. реда	Петар Теодор. Добрњац	Добрње	Среза Млавског.	
		Умро је 6. Октомбра 1828. у Кишињеву.			795
632.	Млавски Војводе II. реда	Пауљ Матејић *	Мељнице	Срез. Млавск.	
		Умро је око 1816. код своје куће.			803
633.	Млавски Буљукб.	Милован Павлов. Кукић	Златова	Среза Млавског	
634.	Млавски "	Првуљ Павловић	—	Среза "	
635.	Млавски Барјактар	Глиша Гусларевић	—	Среза "	
		У Јашу 1823. или 1825. скрхат од коња и умро.			804
636.	Звижс. Вој. II.	Ђорђе Димитријевић	Крушевице	Срез. Звижск.	

... обште содржај књиге ове.

...оји ...вог и ... и ког ...да.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот. његов на страни.

Д.) БРАНИЧЕВО.

XVIII. Пожаревачка нахија. 780

а.) Главно нахиско место Пожаревац и у њему Магистрат... ... 1
б.) Школа... ... 1
в.) Поште: у Пожаревцу, Петки, Кличевчу, Брњици, Хомољу и Лаоли свега... ... 6
г.) Војвода 8
д.) Војске из све нахије... ... 7.000
е.) Топова... ... 4
ж.) Шанчева у Пожаревцу на брду *Сопошу* 1, у Горњој Мали 1, и на Липи 1, код Кулича 1, и на Морави 1, свега... ... 5
з.) Бојни места осим шанчевни било је на Петки код ушћа Мораве на Ћириковцу и другим местима —

	Члан Совета	Јован Протић *	Пожаревца	Среза Пожаревачк.	780
623.	Пожаревачки Кнезови	Момир Н.	Лучице	Среза Пожаревачк.	784
624.	Пожаревачки "	Вељко Н.	"	Среза Пожаревачк.	
625.	Пожаревачки "	Неша Н.	"	Среза Пожаревачк.	
626.	Пожаревачки "	Јован Милићевић	Лазнице	Среза Омољског	
627.	Пожаревачки Војвода II.	Иван Момировић*	Лучице	Среза Пожарев.	785
	Рамски Вој. I.	Миленко Стојковић	Кличевца	Среза Рамског.	
		Умро је негди у Русији.			785
629.	" Војводе II. реда	Живко и Јова Шљивић *	Брадараца	Среза Рамског	793
630.	Голуб. Војводе II. реда	Петко Милојевић	Голубца	Среза Голубачк.	
63...	Млавски Војводе II. реда	Петар Теодор. Добрњац	Добрње	Среза Млавског.	
		Умро је 6. Окшомвра 1828. у Кишињеву.			795
632.	Млавски Војводе II. реда	Пауљ Матеић *	Мељнице	Срез. Млавск.	
		Умро је око 1816. код своје куће.			803
633.	Млавски Буљукб.	Милован Павлов. Кукић	Златова	Среза Млавског	
634.	Млавски "	Првуљ Павловић	—	Среза "	
635.	Млавски Барјактар	Глиша Гусларевић	—	Среза "	
		У Јашу 1823. или 1825. скрхаш од коња и умро.			804
636.	Звижс. Вој. II.	Ђорђе Димитријевић	Крушевице	Срез. Звижск.	

У обште содржај књиге ове.					
Текући број.	Шта је који био, какавог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
610	Краи. војн. јун.	Вучетић Н.	—	—	
611.	„ „ „	Сима Одабаша	—	—	
612.	„ „ „	Христо Живковић	—	Босне	
613.	„ „ „	Марко Млади	—	—	
614.	Краи. Баш-Кн.	Перча Стан. Кара-Панџа	Неготине	Срез. Краинс.	
615.	„ Војв. II.	Миша Стан. Кара-Панџа	„	„ „	
		XVI. Кладовска нахија. а.) Главно нахиско место Град Кладово и у њему Магистрат .... 1 б.) Пошта у Кладову. .... 1 в.) Војвода .... 2 г.) Војске из све нахије .... 600 д.) Топова .... 27 е.) Шанчева у Кладову 2, и на Острову с прам Кусјака 3. свега .... 5 ж.) Бојни места осим шанчевни било је на више места .... —			—
616.	Клад. Војв. II.	Живко Константиновић	Брадараца	Срез. Кладов.	
617.	Клад. Маг. Кн.	Јоца Петровић	—	„ Омољског	
		XVII. Поречка нахија. а.) Главно нахиско место Пореч и у њему Магистрат .... 1 б.) Пошта у Поречу .... 1 в.) Војвода .... 2 г.) Војске из све нахије .... 300 д.) Топова .... 12 е.) Шанч. у Поречу 2, и Текији 2, и на Сипу 1, свега 5 ж.) Бојна места била су у .... —			779
618.	Поречки Војвода II	Хаџи Никола Михаилов.	Сарајева	Босне	779
619.	Поречки „ II.	Јован Стевановић *Посечен је од Турака 1813. у Адакали.*	Пореча	Среза Пореч.	
620.	Поречки Кнез	Теша Н. *Посечен је од Турака 1813. у Адакали.*	—	—	
621.	Поречки „	Крачун Н.	—	—	

У обште содржај књиге ове.					
Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.	Име нахија, надлежателстава и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
		Д.) БРАНИЧЕВО.			
		XVIII. Пожаревачка нахија.			780
		а.) Главно нахиско место Пожаревац и у њему Магистрат . . . 1			
		б.) Школа . . . 1			
		в.) Поште: у Пожаревцу, Петки, Кличевчу, Брњици, Хомољу и Лаоли свега . . . 6			
		г.) Војвода . . . 8			
		д.) Војске из све нахије . . . 7.000			
		е.) Топова . . . 4			
		ж.) Шанчева у Пожаревцу на брду *Сопошу* 1, у Горњој Мали 1, и на Липи 1, код Кулича 1, и на Морави 1, свега . . . 5			
		з.) Бојни места осим шанчевни било је на Петки код ушћа Мораве на Ћириковцу и другим местима —			
[illegible]	Члан Совета	Јован Протић *	Пожаревца	Среза Пожаревачк.	780
623.	Пожаревачки Кнезови	Момир Н.	Лучице	Среза Пожаревачк.	784
624.	Пожаревачки "	Вељко Н.	"	Среза Пожаревачк.	
625.	Пожаревачки "	Неша Н.	"	Среза Пожаревачк.	
626.	Пожаревачки "	Јован Милићевић	Лазнице	Среза Омољског	
627.	Пожаревачки Војвода II.	Иван Момировић*	Лучице	Среза Пожарев.	785
6[illegible]	Рамски Вој. I.	Миленко Стојковић	Кличевца	Среза Рамског.	
		Умро је негди у Русији.			785
629.	" Војводе II. реда	Живко и Јова Шљивић*	Брадараца	Среза Рамског	793
630.	Голуб. Војводе II. реда	Петко Милојевић	Голубца	Среза Голубачк.	
63[illegible]	Млавски Војводе II. реда	Петар Теодор. Добрњац	Добрње	Среза Млавског.	
		Умро је 6. Октомвра 1828. у Кишињеву.			795
632.	Млавски Војводе II. реда	Пауљ Матејић *	Мељнице	Срез. Млавск.	
		Умро је око 1816. код своје куће.			803
633.	Млавски Буљукб.	Милован Павлов. Кукић	Златова	Среза Млавског	
634.	Млавски "	Првуљ Павловић	—	Среза "	
635.	Млавски Барјактар	Глиша Гуслaревић	—	Среза "	
		У Јашу 1823. или 1825. скрхаш од коња и умро.			804
636.	Звижс. Вој. II.	Ђорђе Димитријевић	Крушевице	Срез. Звижск.	

У обште содржај књиге ове.

Текући број.	Шта је који био, каквог чина и званија, и ког реда.	Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
637.	Звижски Буљ.	Ђорђе Н.	Гор. Круше.	Срез. Звижск.	
638.	Омољс. Вој. П.	Илија Стошић	Жагубице	„ Омољск.	
639.	—	Кара Стева	Влаола	„ „	
		XIX. Ћуприска нахија.			805
		а.) Главно нахиско место Ћуприја и у њој Магистрат ... 1 б.) Пошта у Ћуприји ... 1 в.) Војвода ... 4 г.) Војске из све нахије ... — д.) Топова ... — е.) Шанчева на Иванковцу 3, у Параћину 1, у Ражњу 1, у Ћуприји 1, свега ... 6			
640.	Обор-Кнез	Петар Н.	Гложана	Срез. Ресавск.	
		Посечен је около 20. Јануара 1804. од Дахија.			805
641.	Члан Совета	Ђурица Н.	—	Срез. Ресавск.	
642.	„ „	Милија Здравковић	Ломнице	„ „	
		Посечен је 1814. у Београду од Ћаја-Паше.			806
643.	Ћуприски Кнезови	Марко Н.	Ћуприје	Среза Ћуприског.	
644.		Милосав Обрадовић	Параћина		
645.		Вељко Н.	„		
646.		Милисав Н.	Медвеђе		
		Милисав погинуо је 19. Маја 1809. на Каменици на Чагару са Синђелићем.			808
647.	Ресавски Војвода П.	Милосав М. Здравковић	Ломнице	Срез. Ресавск.	
		Умро је код своје куће као члан Совета за владе Кнеза А. Кара-Ђорђевића.			809
6[illegible]	„ П.	Стеван Синђелић	Грабовца	Срез. Ресавс.	
		Погинуо је 19. Маја 1809. славно на Чагару на Каменици.			816
649.	„ П.	Милован Синђелић	Грабовца	Срез. Ресавс.	
650.	Капетан	Илија Барјактаровић	Извора	Ср. Параћинс.	
651.	Ђумрукџ.	Сава Илије Барјактаров.	„	„ „	

У обште садржај књиге ове.						
Текући број.	Шта је који био, каквог чина и звања, и ког реда.		Име нахија, надлежателства и други завода, и име и презиме славни људи.	Одакле је који и у ком је месту рођен.	Кад је умро или погинуо и од кога, и кратак опис живота његовог.	Види живот његов на страни.
[illegible]	Ресавски	Капетан	Стојак Констандиновић	Призрена	Срез. Косовс.	827
			Погинуо је 19. Маја 1809. славно на Чагару на Каменици са Синђелићем.			
653.		Буљукб.	Станоје Росић	Ћуприје	Ср. Параћинс.	
654.		"	Ђура Н.	Војске	Среза Ресавског.	
655.		"	Шунда Н.	—		
656.		Барјактар	Стеван Кутула	Лешја		
657.		Поп	Станиша Н.	Црквенца		

Приметба. За ове јуначке Србе у споменици овој означене, као и за све друге, који су се од 1804. до 1813. године, за *„веру и слободу Србије“* борили изгинули, или доцније од напорни њиови ратни дела помрли. Негдашњи Кара-Ђорђев момак-телобранитељ, а доцнији под владом Књаза Александра Кара-Ђорђевића кабинетски Советник Војвода ***Тома Вучић Перишић,*** и знатни трговац ***Илија Милосављевић Коларац*** (који је на 500.000 форинти после своје смрти оставио, да се у Београду Университет оснује) поред многи њиови племенити добротворства за народ Србски учињени, Београдској великој цркви дали су знатне суме новаца, установили један фонд, и завештали да се вечно од интереса ти новаца на народни празник Све. Первозваног Андреју за покој душа речени Срба држи *„Парастос.“* *) Тако ова споменица могла би у неколико свештенству као *„чутуља“* служити.

---

*) Но као што неки родољуби-грађани из Београда јављају (види Србске новине *„Заставу“* у Новомсаду излазеће у броју 49. од 27. Марта ове 1884. год.) да на жалост и срамоту Срба, неко — иде, да се овај фонд исцрпи, и уничти да га нема! — И то овако: *мученицима* и *борцима* за ослобођење Србије, даван је прошле године *парастос* за који утрошено је 165. динара и 25. пара дин.; а ове 1884 год. даван је у Београдској великој цркви *„парастос,“* на који учињен је овај нечувени издатак! и то: *а.)* за упаљени 12 кандила 12 динара. *б.)* за 2 полијелеја 24 д. *в.)* за 12 престолни свећа по 6 д. 72 д. *г.)* 1 свећа за жито 4 д. *д.)* за жито 20 д. и 23 паре д. *е.)* 1 свећа за Митрополита 6 д. *ж.)* за 11 свећа свештеницима по 4 д. 44 динара. *з.)* за сва звона 127 д. 20 пара д. *и.)* за 11 свештеника чинодејство 78 д. свега 387 дин. и 45 пара динарски. Ово је нечувено!!! Није ли ово грех? Па ко? у будуће да завештава штогод на благотворне цели? кад се овако чини — и од мртви за подушије остављен новац граби и отима!!! О! мраку, кад ће из тебе Срби на светлост изаћи? —

По наособни содржај књиге ове.

Осим у споменици изложеног содржаја и имена славни људи, и гди се ког животопис и на којој страни у књиги овој налази, овде стављамо из исти животописа по нешто и по на особ.

СПЈЕВ

ЕТ. ПЕТРА ПЕТРОВИЋА ЊЕГУША I.

ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГ

У ПОХВАЛУ

АРА-ЂОРЂУ ПЕТРОВИЋУ.

фале све редом крајине
Витезове своје отачбине,
ја фалим витеза војника
Од славенске крви и језика.
моја доба и времена
д Србске земље порођена,
ну Петровића Ђорђа,
иста позива натура,
ави своју мајку драгу
ељусти јадовиту врагу,
ећи и Бога молећи
у свагда буде упомоћи,
дми поче војевати
тале Србе позивати
Турке невјерне хајдуке
итешке окрвави руке,
ла од планине вила
олеће на лагашна крила,
ији вила кликоваше
наке Ђорђу пошиљаше;
се они саставише
Ђорђа наредбу примише,
на бој драговољно спрема
ружја ни девети нема,

Ал имаду срце Краљић Марка
И десницу војеводе Јанка,
Бију Турке су чим који може
Бога молећ да им припоможе,
Освојише Рудник и Ваљево,
Чачак мали пак и Смедерево;
Ту оружје Турско уграбише,
И велики шићар задобише,
Кад то чуше Бугари јунаци
Херцеговци и млади Бошњаци,
Млоги родна мјеста оставише
У Србију равну ускочише.
Весело ји Ђорђе дочекива
Он свакога грли и целива,
Пак им даје пити вина хладна
И починут на сред поља равна,
Ал јунаци воле боја бити
Нег под јелом хладно вино пити,
Тада Ђорђе уреди војнике
И пред њима храбре началнике;
На тврди су Шабац ударили
И у њему Турке затворили,
Ту се млога крвца прољеваше
Док се клети Турци предадоше,

После тога Ужиц обколише
И с пролиђем крви освојише,
И у оне војничке градове
Задобише војничке топове;
Пак се отлен Срби подигоше
Палеђ турске куле и вароши.
Обсједоше стојног Биограда,
Који но је од Србије глава,
Те га бумбам и лубардам бише,
Док и њега на јуриш узеше
С бритким сабљам и огњеним бојем,
И великим крвавијем знојем;
Седам стотин добише топова
А три пута толико хатова
Зауздане сребрним уздама,
Под сребрним рахтам и пусатма.
Иза тога и не почнуше,
Већ најпрву дужност споменуше,
Великоме Богу дати фалу,
Призивајуђ и ђечицу малу
Пак рањеним ране завијаше
И јунаке мртве закопаше;
Весели се мало и велико,
У Србији земљи свеколико,
Веруј, побро, није ово шала,
Него да је вишњем Богу фала,
Колико је Србскога народа,
Што се зове славенскога рода,
Међу водом Савом и Дунавом,
Међу Дрином и вељом Моравом,
Сваки своје дневи препроводи
У весељу и драгој слободи.“
Ето Србске цркве поновљене
А џамије Турске разорене,
Већ нејима паше ни спахије
Ни проклетог хоџе ни кадије,
Него Србска вољност процвјетава
Коју вишња сила осјењава,
А пред војском вије'с бајак славни
И на њему оро двојеглавни,
Који бјеше Немањића цара
Од све Србске земље госпо-
дара,
Ето сенат, ето сенатори,
Вијећници и губернатори
Сад народна ђела управљају,
И уредбе сваке постављају
За уредит славу и скободу
У својему славноме народу.
Ето бјеле славенкиње Виле,
На весеље што су се скупиле
Видеђ Србску земљу избављену,
И слободу драгу повраћену,
Поздрављајуђ Петровића Књаза,
И свакојег по реду витеза,
Једне лете брже над облаке
Над облаке под сунчане зраке,
Које Бога фале непрестано
За счастије Србљем даровано;
Друге лете по свим краљевинам,
И осталим другим царевинам,
Свака својим путем на пона се
Трубом трубеђ Србску славу
гласе;
Треће плету Петровићу Књазу
Великоме Вожду и витезу,
Златоперни вјенац ловорични
За његово витешство приличнни
И војводам Србским на све стране
Златоперне ловоричне гране,
Што је побре пофала и дика,
За свакога Србскога војника,

Јер се лавор златни не продаје
  Него само за јунаштво даје
А остале свеколике Виле
  Ето су се у коло скупиле,
Различитим цвећем накићене,
  И слободним лицем украшене;
По Србији земљи коло воде
  И веселе пјесме производе
На пофалу првог началника
  И свакога витеза војника,
И на радост Србскоме народу,
  Који данас ужива слободу
Под крилима великога цара,
  Од сјеверних страна господара;
Ал витези кола не гледају,
  Него лица знојем умивају,
Желећ даље прогонити Турке,
  И витешке крвавити руке,
Преко Босне и Херцеговине
  Да се с Црном гором саједине,
Која но је, побре, од старине,
  Међу Турке и међу Латине
У слободу вазда пребивала
  За слободу крвцу прољевала,
Како и сад што је пролијева,
  Драговољност непушта је жива.
Ево, побре, што чини јединство
  Кад једноме даду старешинство,
И кад није злога самовољства,
  И на новце клетога лакомства,
Које рађа клете издајнике
  И државе раздере велике.
Тако Србљи себе избавише,
  И безсмртну славу задобише,
Бог им дао сваку добру срећу,
  У напредак и бољу и већу,
Да утврде слогу и слободу
  За вјеквјеков славенскоме роду,
Вишњи Боже! тебе фалу дајем!!
  И молитве свете возсилајем! *)

---

*) Ова је песма извађена из књиге „Грлице“ за годину 1835. са стране 117.

ДИВОТНИК.

Кликни Вило неумукла нигда,
Стреси грлом све сјајније звезде.
И ђинђухе из кумовске сламе . . .
Дас' јунац'ма вјенци саплетају,
И на главе витезова србскій
Постављају за отличје боље!
Признателност згрешила би више
Од' икада да пропусти само
Споменути процјенивши биће . . . !

Чубра Чојковић.

Доситије Обрадовић
Филозов и Списатељ Србски,

У Јануару 1811. у Београду кад су се први пут попечитељска званија установила био је и он постављен за попечитеља Просвете, и осто је у том званију док није и умро.

Сима Милутиновић прича, како су га једном у Совету запитали, шта да раде те да Србија буде напредна. Он оћути за онај мах, па сутра дође и ово им каже:

1. Да управу земље преместе некуд у средину, ближе Вожду;

2. да Владаоца земље поштују и око њега се збирају, али да му недају никуд из земље путовати; и

3. све што имаду са страним силама, да ишту кроз писма паметно писана, а посланика, ма и најпаметниј, никуд да нешаљу док се земља не уреди. *)

Доситије је велику и вечиту заслугу Србском роду у оно време, писајући речене књиге на Србском народном језику, и у Београду као учитељ и управитељ велике школе и Министер Просвете учинио.

Умро је године 1811. 21. Марта у Београду, у 72-ой години живота свог. Тело његово почива у гробу испред западни врата велике цркве. Још за живота саставио је себи надгробни надпис у ово неколико скромни речи: „Овде његове Србске кости леже. Он је род свој љубио.“

Његова надгробна плоча данас, код западни врата у дувару цркве, стоји усправо узидана.

Његова је жеља била да се у копа код Хајдучке чесме у Топчидеру и да му се стави на плочи речени надпис. Но ова његова жеља није испуњена до данас. **)

2.

ИВАН ЈУГОВИЋ

или

ЈОВАН САВИЋ

КАРА-ЂОРЂЕВ II. ПОПЕЧИТЕЉ ПРОСВЕТЕ.

Иван Југовић родио се у Сомбору у Бачкој Аустро-Угарској. Отац његов био је Гаврило Савић свештеник Сомборски, а овога отац звао се Сава Југовић, по чијем имену Гаврило, оставивши старо презиме „Југовић“, прозове се очиним именом Савић. Иван имао је још два брата

*) Србијанка, књига II. види стр. 253 и 254.

**) Овај је животопис изведен само у кратко, што се Доситијевог бављења у Београду тиче, а иначе има о њему читава књига написана, коју је књижар Јовановић у Панчеву печатао.

Мојсеја и Григорија и једну сестру имено Февронију. Брат његов Мојсије кад изучи Богословске науке био је свештеник у Старој Паланки, а Григорије кад сврши правничке науке и положи цензуру био је Адвокат у Бечкереку. Иван Југовић сврши и он Маџарска права, оде у Сремске Карловце Митрополиту Стратимировићу с намером да се закалуђери. Но Стратимировић на концу 1801 постави га за Професора Латинског језика II. Гимназије Карловачке, где је професором био до конца 1804 год. Но како код Митрополита Стратимировића у неку не милост дође, он у почетку Јануара 1805 год. напусти професорско место па пређе у Србију, где примљен буде за писара у Совету постојавшем у Смедереву. Али га наскоро заболу очи, и он се опет врати у Маџарску и оде у Пешту те је се лечио, и пошто се излечи, он 1806 год. опет врати се у Србију за писара у Совету. Па пошто у почетку 1807 умре Божа Грујевић секретар совета, тад Југовић постављен буде за првог секретара на Божино место. Ове године кад се Совет премести из Смедерева у Београд и установи се велика школа у Београду, Југовић од секретара постављен буде за пр[illegible] исте. Но одма 10. Декемвра Кара-Ђорђе и Совет решавши преко Влашке и њике Советника Аврама Лукића, Петра Чарда[illegible] где је се и Петра Чардаклије одреде и Југовића да иду у Русију и [illegible]одором Филиповићем па како им Србију и Србски народ његовом Цар[illegible]ебан им је био један паметан толмач, Влашкој Кнез Прозоровски не допусти им да иду у Петроград него ји врати натраг.

Године 1809 Југовић опет слат је у Влашку у Букурешт са Павлом Поповићем Советником и Кара-Ђорђевим Секретаром Јанићијем Ђурићем, те су као посланици Главнокомандујућем Руске војске послом ишли. Кад се Југовић из Букурешта врати, у почетку 1810 год. шиљат је и у Беч као посланик Императору Аустријском по народњем послу, али се ускоро врати несвршивши ништа зашто је послат. За сво време одсуства Југовићевог у професури замењивао га је у великој школи Миљко Радоњић.

Године 1811, кад Доситеј Обрадовић 21. Марта као попечитељ просвете умре, Кара-Ђорђе постави Ивана Југовића за попечитеља просвете. На концу ове године опет Иван Југовић са попечитељем внутрени дела Јаковом Ненадовићем и Кнез Симом Марковићем ишо је као посланик Србски у Петроград Цару Александру I. те су га молили, да

буде милостив, да при закључењу мира Русије са Турском неизгубе из вида и за Србију полезан мир закључити. Које ји Цар са благоволењем прими, обећа им да он пређе неће учинити мира, докле Турска Србију за независну не призна. По том обдарији сва три орденом Свете Анне II. степена и са по једним скупоценим прстеном, а тако преда им и за све членове Совета Србског тог истог реда ордене. А Кара-Ђорђу скупоцену сабљу, прстен и орден Свете Анне I. степена подари. Који се из Петрограда у Србију у месецу Мају 1812 год. задовољни врате. По повратку из Петрограда Југовић са писмом Кара-Ђорђа 23. Августа слат је Руском Елчији у Цариграду Италијиском. *) Кад се Југовић врати с пута, осто је у званију попечитеља просвете до Фебруара 1813 године и тад из непознати узрока пребегне ноћу у Земун, гди му је 28. Фебруара писато и питат да јави, *„Зашто је отишо тајно ноћу из Београда у Земун?“* **) Из Земуна Иван Југовић оде у Стару Паланку брату свом Мојсију свештенику; из Паланке у Темишвар, па одатле у Беч оде. Но

се ове исте 1813 год. из Беча врати и дође у Бечкерек другом
живота сво[illegible]торију Адвокату, разболе се и умре.
цркве. Још за жив[illegible]је прешо у Србију звао се крштеним именом својим
скромни речи: „Овде ње[illegible]а деде Саве (Савић), као и његов отац Гаврило
Његова надгробна пло[illegible]резивали, од који Савића и данас пото-
стоји усправо узидана. [illegible] Бечкереку. Но кад Јован 1805 пређе
Његова је жеља била да се
у Србију, он промени своје право име и назове себе Иваном, а презиме преузме свога прадеде Југовић, и тако је у Србији познат био као Иван Југовић.

О Југовићу немамо више података. Но још ово да је он био здраво научен човек, да је говорио осим Србског говора још Немачки, Мађарски, Француски и Латински. Он је заслужан човек за Србију. Јер кад је дошо у Србију и постављен за Советског писара, он је прво у Совету боље увео ред Канцеларски и Архиву уредио. Кад је установљена велика школа у Београду он је први професор био, и преко 70 велико школаца ђака, а синова Србски изучавао је. У више пута ишао је као посланик у стране земље и за корист Србије радио. Слава његовом имену.

---

*) Види Кара-Ђорђев Протокол стр. 54, № 908.

**) Види Кара-Ђорђев Деловодни Протокол стр. 93, № 1120 и 1134 и Регистер, стр. 35.

3.

ТЕОДОР ФИЛИПОВИЋ

или

БОЖА ГРУЈЕВИЋ

I. СЕКРЕТАР СОВЕТА.

Теодор Филиповић родио је се у Руми у Срему. А отац његов у Врелу у Посавини Ваљевске нахије, одакле је се у Руму доселио. С чим је се његов отац занимо незна се. Но он имао је два сина Теодора и Мијаила, које је оба дао лепо школовати.

Теодор кад сврши науке у Мацарској и постане доктор права, он оде у Русију гди буде за професора на Университету у Харкову примљен; а доцније и његов брат Мијаило за њим оде.

Кад Кара-Ђорђе устане противу Турака и на Врачар са војском под Београд дође и обсади га. Он одреди Проту Ненадовића, Јову Протића и Ритмајстора Петра Чардаклију те они 1. Септембра 1804. оду преко Влашке у Русију, да моле Цара Александра I. да помогне Србскому народу да се од Турског робства избави.

Прота Ненадовић са своим друговима прешавши преко Влашке и Молдавије дође у Харково у Бесарабији, гди је се и Петра Чардаклије жена налазила. Ту се познаду са Теодором Филиповићем па како им није познат био Руски говор и потребан им је био један паметан толмач, тако Прота Ненадовић преволи Филиповића те он да оставку на професорско звање *) и с њима депутатима оде у Петроград. И кад предаду молбу Цару Александру и сврше њиов посо зашто су од Кара-Ђорђа послати, Чардаклија за неко време по послу народњем остане у Петрограду, а Прота Ненадовић са Јовом Протићем и Теодором Филиповићем 14. Декемврa 1804 врати се из Петрограда, ударе преко Варшаве, Галиције, Токаја и Арада и 11.—12. Јануара 1805 дођу у Србију. А Филиповић оде у Карловце гди му Митрополит Стратимировић даде друго име, назове га Божа Грујевић (да га неби Аустријске Власти као њиовог

*) Овда кад је се Грујевић предомишљо дал да пође с њима или не? и дал ће га Руско правителство из службе одпустити, један његов друг професор који је се ту тревио родом Француз, омален и подебео, лупи ногом и разљутивши се рече: *„Шта се ти мислиш? Ја нисам од вашег рода, али да они хоће сад моме Цару да иођу, ја би ји у Париз вратио."* Па и је и одвраћо, да неиду у Петроград говорио је, да се од Руса ничем добру надати немогу, него рече: у Париз, у Париз госпюдо! Мемоари Проте, стр. 103 и 113—117

поданика позвале из Србије) и он сигурно одатле оде у Руму, а у Априлу пређе у Србију и оде у Бранковину гди одпочне устројеније Совета писати. *)

После 7. Јуна 1805 Божа Грујевић са Протом Ненадовићем оде из Бранковине у Тополу Кара-Ђорђу, кои га лепо прими и угости, и исприча му о устанку његовом на Турке; па почем Кара-Ђорђе са војском пође противу Карановца, то и Грујевић с њиме оде, гди је уз њи био, док Карановац 29. Јуна није Кара-Ђорђе од Турака освоијо. А после тог Грујевић врати се од Карановца преко Београдске нахије са војском, удари на Кнеза Симе Марковића кућу, а одатле са војском Ваљевском и топом оде преко Љубињића и Такова у Врело његовој дедовини, те се са породицом његовом види, а после три дана оде опет у Бранковину, гди е писо устројство Совета и слово, које би имао народу говорити приликом установлења Совета. **)

Кад Кара-Ђорђе 15. Августа 1805 на велику Госпођу сазове народну скупштину у Борак код Кнеза Симе Марковића куће, гди се тад установи Совет, Божа Грујевић одређен буде за Секретара Совета и оде у Манастир Вољавчу као место одређено за Совет, гди је он сваку оскудицу заједно са Советницима у том планинском и скоро пустом месту трпио, и ту у Совету он сам без млађег персонала био је и секретар и писар и практикант и све по писајућем послу. Одатле ускоро премести се Совет у Боговађу, а пошто 14. Новембра 1805 узето буде Смедерево, преместисе у Град Смедеревски, а кад и Београд освојен буде, онда Совет на концу 1807 премести се и у Београд и смести се у Дахије Аганлије Двор. Но баш кад се Боже Грујевића испуни жеља, он разболе се и по преселењу Совета из Смедерева у Београд оде у Аустрију да се лечи и тамо умре: а брат његов Мијаило Грујевић постављен буде на његово место за секретара Совета.

Божу Грујевића са Протом Ненадовићем око половине Јануара 1806 из Остружнице шиљао је Кара-Ђорђе и у Беч, те су ишли и молили Аустриског Императора Франца да притече Србском народу упомоћ са ратним потребама, и да поради код Порте да би Султан дао какова

---

*) Мемоари Проте. стр. 127, 117, 130, 137.

**) Види устројство Грујевића у Мемоари Проте Ненадовића од стр. 291 до 294 и слово од 295 до 297. Тако и његов дневник вишереченог путовања од 7. Јуна до 10. Јула 1805 у Мемоари од стр. 297 до 306.

права народу Србском. А однели су и молбе у име народа Србског за Султана те су ји у Цариград из Беча послали, а и на Цара Алесандра I. молбу оправили су да би се заузео код Султана да би народу права дао. *)

4.

МИЈАИЛО ГРУЈЕВИЋ.

II. СЕКРЕТАР СОВЕТА.

Мијаило Грујевић рођени је млађи брат Теодора Грујевића I. Секретара Совета Србског под Кара-Ђорђем. Он је се родио у Руми, а науке учио у Мађарској. Кад му брат Теодор оде у Русију и у Харкову примљен буде за професора, за њим у Харково оде и Мијаило; чим је се тамо занимао незна се. Но кад његов брат Божа Грујевић на професорско звание у Харкову да оставку и у Србију 1805 године дође, и постављен буде за првог секретара у Совету, тад и Мијаило са њим дође, и кад му брат Божа 1807 год. у Београду умре, онда Кара-Ђорђе постави Мијаила Грујевића на његово место за секретара у Совету.

Мијаило Грујевић осто је Секретар у Совету до пропасти Србије 1813 год. а тад и он је пребего у Аустрију, гди је после живио, и с чим се занимо незна се. Но има једно писмо гди он из Потисја из Аде 14. Јула 1817 год. Проти Ненадовићу пише, које овде у целости га стављамо:

Честњеишіи Господине Оче.

Мени особито почитајеміи!

На поруку Вашу по брату Стеви Јевтићу сво одговарам — желим' вас како и све Србље, и ако е истина да Господ. Милош' Обреновић' на вас напао, и које какве рачуне под другим видом истражује, то му се шикад начудити немогу, що он Господ. Милош ради, а зар ништа даље невиди од носа. — Ніе му времена, нитъ каква нужда га нагони испуњават' оно щоће нѣму самому наіпосле на главу дођи — заръ невиди он ща ради? — Іедногъ по іедногъ осуђивати и ђоя неко правосудіе находи, и жели прогласити себе таковим дѣлом — а знали онъ да турци то башъ желе и хоће да тако бива! Докле и онъ небуде и ми

*) Мемоари Проте стр. 141.

са њиме осужден и погуб. — Кажите му ако у љубави и нисте, да враждовати наілакше, али добра чинити дѣла врло е мучно: Кажите му и штаі тега како е нѣму, кад је Совѣт бившіи од нѣга за покоінога и доброга Милана хотѣо се наплатити; и ніе се наплатио и опомените га ко га е онда одъ вражде избавіо, и зашто е онога побратіо, и ели оно право — а ели то право що он чини, жао ми е що нисамъ ближе васъ, и що прилике неимамъ съ Го. Милошем пробеседити — желити е іеданпутъ да погледамо — ща смо изъ враговања учинили. — Что се тиче Атестата я свагдаръ и у свако доба готовъ оно що знамъ осведочити: а за любовъ вашу, и ако самъ одъ васъ удалѣнъ то яче любимъ — а іошъ яче сожалюіем и васъ и проче, да и самога Милоша — ербо тако радећи нитко се самномъ обкладити несме, да нећете сви ама сви іеданъ поіеданъ на жалость іедним проћи трагомъ!...

(Желѣзо) Гвожђе како сви видимо наісче и нищага сатрти неможе — но нѣгова собствена хрђа. Како сад чувствуіемъ жалимъ что у Србіи нисамъ да му истину изговоримъ макаръ ме живота коштовало — више пута что би требало да гонимо и презпремо оно Любимо и съ оним се славимо, а другдашъ что би валяло и дужни смо любити — гонимо и презиремо, — хе люди, люди докле насъ умъ и слабость доводи. Како сву браћу тако и Васъ покрову Божію (кадъ люди неће) препоручуіемъ, есамъ и пребивамъ до гроба васъ любећи

Ваш

Михаилъ Филиповићъ, с. р.

Молим за браћу мою у Врелу разберите и явите ако буде прилике. У Потисю у Ади 14. Юлія 1817. *)

После о овом Мијаилу Грујевићу непознато ми је даље што говорити. Но само у толико да је се он биће после 1842 год. доселио као ожењен у Србију са два сина Васом и Савом, гди је био члан суда у Београду, а потом биће 1845 умро. А његов син Васа био је рачуновођа у контроли, а Сава у најдоцније време био је члан Апелационог суда, али су и они помрли, и почем женили се нису, није за њима ни порода никакова остало.

---

*) Ово је извађено из Голубице V. са стр. 275—276.

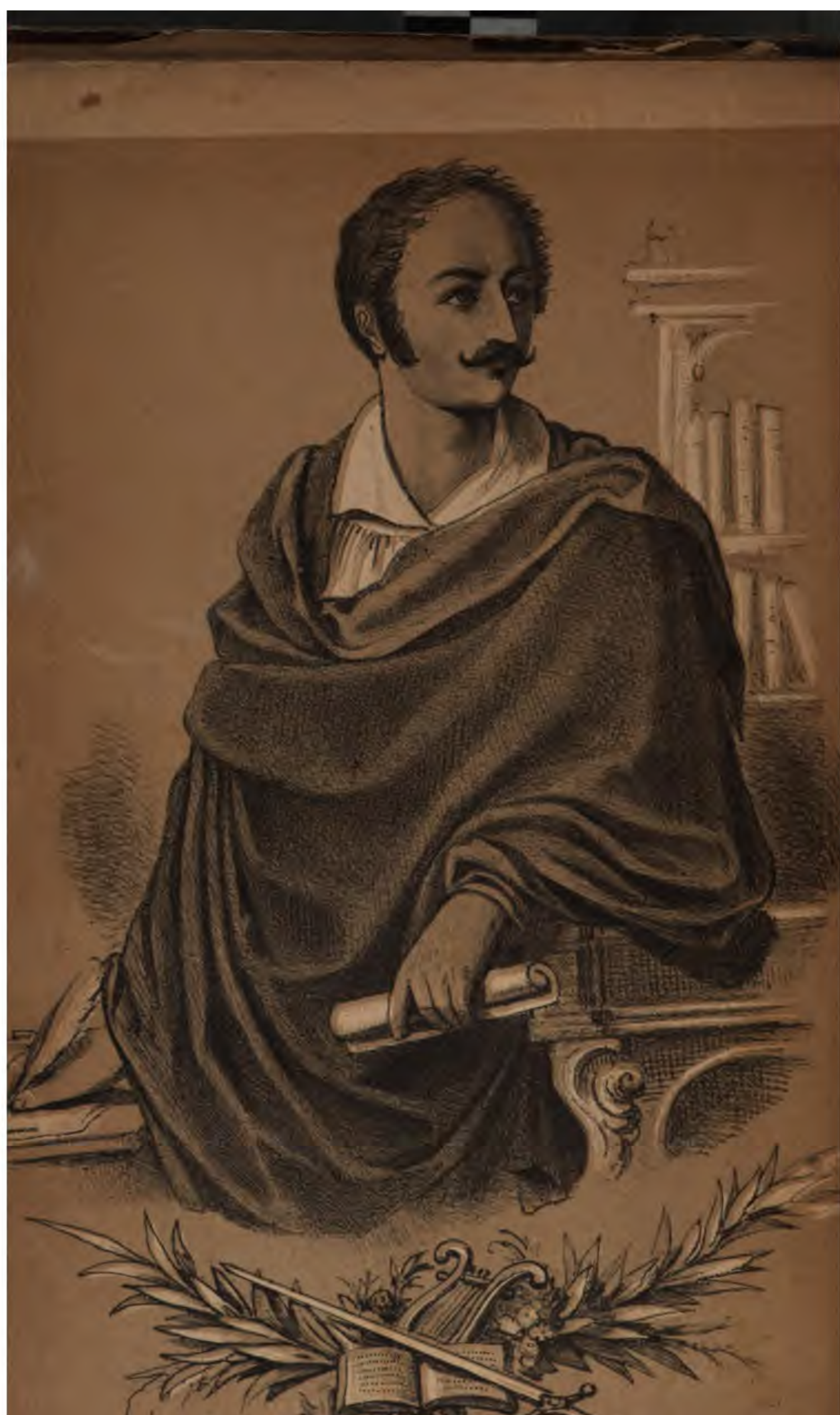

5.
СИМА МИЛУТИНОВИЋ
или
ЧУБРА ЧОЈКОВИЋ САРАЈЛИЈА
СВЕСЛАВАН ВЕЛИКИ ПЕСНИК И СПИСАТЕЉ СРБСКИ.
(Са сликом).

Сима, прозвани у књижеству „*Чубра Чојковић*", тако прозват од Црногорског Владике Св. Петра Петровића Његуша II., рођен је у Сарајеву у Босни од оца Милутина Симовића који је био трговац и матере Анђелије 3. Октомвра 1791 год. Они више деце нису имали. Кад је Сими било неколико месеци удари чума у Сарајево, његови родитељи одатле побегну, и дођу у варош Градачац. Ту проживе 6 година, па одатле пређу у Аустрију и дођу у Земун, где ји је неки рођак позво, и ту се стане. Кад Сима по одрасте и буде за школу, отац га да у Земуну у школу, где је ту сигурно и Грчки научно говорити. Одатле оде у Карловце, где је науку продужио, и упозно се са Симом Алек. Ненадовићем који је и он у Карловцима у школи био и с'њиме се побратими. Но пошто Ненадовић ступи у кадетску школу, Сима Милутиновић изда неку — као што J. Јаша Игњатовић каже — пасквилу, због које изшибан и из школе истерат буде. Где оде у Сегедин те је се даље учио; па како су му родитељи после освојења Београда из Земуна у Србију прешли, и он онда одатле у Србију у 1808 године дође, где је у Совету писаром неким био, а неко време и Професором у великој школи. *) А доцније и противу Турака око Дрине у четама голи синова као голи син туко се.

После пропасти Србске 1813. године види се да је Сима заостао у Србији и у Манастиру Благовештенију код Владике Дионисија неко време био, где је у Манастиру Благовештенију 21. Априла 1814. год. неке молбе по препоруци Руског Елчије у Бечу, чрез Проте Ненадовића, Србским старешинама заоставшим у Србији на Султана писао, тако и молбу на Руског Цара „да Бога ради незаборави Србски Народ." — На овим молбама подписатоје 9 главара Србски. Ове је молбе сам Сима у Манастиру Благовештенију 1814. год. са Владиком Диони-

*) Вук у својој књизи живот и обичаји Народа Србског на страни 300 каже, да је био и учитељ у великој школи! Но то неће бити вероватно да је он тако млад од 16—17. год. могао учитељовати? К. Н. Н.

сијем писо и преписо *) а потом пред III. устанак на Турке, 1815. год. као писар, секретар и толмач Грчког језика код Ваљевског Владике, кога су Срби звали „Халаук“ а Турци „Дели-Папаз“ (махнит поп.), под платом по 50 гроша месечно четири месеца служио. Кад је устанак 1815. год. противу Турака одпочет, Владика као Фанариjот, нехтене Србима придружити се, него се уклони у Зворник а после и у Аустрију пређе. Сима испрати Владику до Зворника, који му ту неплаћени Ајлук за четири месеца по 50 гроша плати, а нешто га и закине, па га остави и у Србију браћи својој врати се. **)

После тог види се да је Сима у Срем прелазијо и у Србију 1815. год. преко Ушћа повратио се и у Ваљево са својим полубратом Симом Ненадовићем Војводом отишо, и после борио се у Голаћима противу Турака, гди је он у селу Влашлћу са својом дружином сакривено неко Туре на грму уватијо и пред Војводу Ненадовића довео, који му живот опрости и у слободу пусти га. ***)

Мало доцније у очи Петровадне, види се да је у селу Мачванском Липолисту био, кад су Мачване на устанак противу Турака склањали, како је Сима узајамно са неким момчетом Мачванчетом Аврамом Станојчићем загрљен стајао и слушо, како Србске Вође превољавају Мачване да и они пођу противу Турака, а они да нису хтели. Докле то момче опази један прамичак облака који је чувајући овце увечбо, кад је се год истји појавијо да је кише било, па каже Сими „да видиш како ћу ја сад Мачване преволети да пођу у име Бога сви с'вама“; па одма скине капу с главе, стане пред старешине и замоли ји да им једну речицу каже, и они му одобре, а он рече овако: „Господо Србска! У нас је овуда по свој Мачви одавно већ велика суша, ако Бог данас да кише, сва ће Мачва без ријечи с'вама одма пристати, на оружије устати и свама заједно мријети.“ Ово рече, па се окрене Мачванима, па ји упита: „Браћо Мачвани! Јел да хоћемо ми сви шњима, ако нам својом и нашом срећом и божијом вољом данас и кишу донели буду?“ Нато народ сав гракну да онда оће, и прекине се даље договарање, и народ се стане смејати и веселити. А Станојчић докопа Симу за појас и стане шњиме играти и подврискивати, раду-

*) Види трогодишњу Историју Симину стр. 116., 117. и 210., 211.

**) Види трогодишњу Историју од стр. 198—202.

***) Види трогодишњу Историју од стр. 244.

јући се што и је преволео, као да је све жеље дожелијо. Док непрође ни по сата, муње и светлице учестају, стане по која крупна кап воде и града падати, па се онда проспе силна летња киша, како је сам Бог дати може. Сад се растури сав овај збор и стане сувоте тражити. Али Аврам са Симом својим другом остане под голим небом на игралишту, тек само набију на главе гуњеве, ипак загрљени. И тако Мачвани сви пристану и сутра дан који је што имо од оружја поврви у чете Капетана Петра Херића и Проте Смиљанића. После тог Сима је у битки и на Дубљу 13. Јула био, гди је његов Војвода полубрат и друг Сима Ненадовић погинуо, *) кога је он доцније у песми оплакао; (види бјографју Симе Ненадовића).

После кратког времена те исте године, кад се Срби Марашли Али-Паши у Ћуприји предаду и мир с'њиме учине, видимо Симу као писара уз Јована Милошева брата, кога је он са Дубља из чете Голаћа узео и са собом повео, **) а доцније кад Марашлија у Београд с' војском дође и народна канцеларија установисе, видимо Симу као писаром у истој канцеларији.

По паденију Србије 1813 год. родитељи Симини са другим народом, од Турака из Београда побегну у Аустрију и одатле оду у Краљево, па одатле у Чернец у Бесарабији и ту се настане. А може бити и Сима да је са Засавице са његовим полубратом Ненадовићем сишо до у Палеж и на Забрежју у Срем прелазио, па се опет у Србију вратио, јербо је у 1814 год. у јесен за цело у Србији био.

Па како Сима разуме, да му се родитељи налазе у Краљеву, 1816 год. Јуна месеца остави писарство и пође за у Влашку да своје родитеље тражи. И кад на лађи из Београда Дунавом до Пореча спусти се, разуме да му је отац прошо за Београд да њега Симу нађе, он онда оде у Краљево, гди разуме да му отац живи у Чернецу у Руској Бесарабској области, њему се то учини преко света, па нектене сам ићи, него врати се у Видин да ту оца чека, док се он из Београда врати па с'њим да иде. Но кад ту разуме од једног лађара, да му је отац Дунавом прошао за Чернец, кога је он на својој лађи возијо, и да је од Дунава поштом итно у Червец отишо и да се до Јаша зауставити неће, — тад Сима неимајући трошка, да иде и да своје

*) Види трогодишњу Историју од стр. 310—314.

**) Трогодишња Историја види стр. 5.

родитеље нађе, остане у Видину и ту се код неког Турчина Мехмед-Барјактара погоди, да му башту, у којој је бостан, чува. Код тог Турчина остане Сима у служби два месеца, гди у шуми у самоћи чувајући бостан одпочне певати. И ту у Видину у бостану напише прво своје дело „Тројесестарство.“ После изађе из службе од тог Турчина и стане за учитеља преко зиме у Видину, и ту је преко зиме други преко 60 песама сочинијо, од који је сачувато само до 20 а друго је све некако пропало, и те његове песме и Тројесестарство из Видина посло је у Пешту Г. Тоши Павловићу уреднику матице Србске, који је то Тројесестарство доцније поправио и штамио, *)

Бавећи се Сима у Видину, из неки политични околности буде затворен, гди је у затвору подуже био „и гди је се у ланцима и кладама мучио.“ Напоследку буде пуштен и 1818 год. дође опет у Србију. Но ту се нимало незадржи, него оде у Бесарабију да тражи своје родитеље, гди ји и нађе у Кишињеву, у којој су се вароши и све друге пребегле Србске Војводе налазиле. Ту заостане код његови родитеља, гди му наскоро и његова мајка Анђелија умре. Сима ту бавећи се, причањем Војвода за 4 године дана напише „Србијанку.“ Па у 1825 год. крене се преко Одесе и дође у Немачку у Лајпциг.

Ту се позна са неким младићем и учеником Христифором Хаџи-Јовановићем Бугарином родом и Шистова, који му је у новчаној припомоћи био, осим другог новца који је у Бесарабији од Срба добио. А највише добио је од Одеског трговца Ризнића, који му је дао 1.000 талира за печатање Србијанке и 300 талира у име бављења његовог у Липиски; **) те 1826 године у пролеће од 4. Маја почевши изда све четири части „Србјанке“ и неколико песмица стари, нови сочињени и преведени. Поред тога посла Сима походио је и Университетска предавања и упознао се са одличним Немачким књижевницима, као: Хердером, Кругом, Гримом, Уландом, Амалијом Талфи и В. Герхардом. Код Круга је слушао Философију. Њему је и једну оду написао. Чувени преводилац Србски народњи песама, Герхард, вели: „У лето 1826 год. упознадо се са овим честитим, врло образованим и даровитим човеком. Уњега се идуће зиме усуди спустити се у златне руднике Србске поезије, и њему имам захвалити за највиша објаснења у овом гласари-

*) Тројесестарсто види стр. 55.

**) Тако вели и Светис. Вуловић, у II. књиги Годиш. Чупићеве стр. 306.

први, пак их с' нова напунивши, али праха само до фаље, па овго врно, да тек саставити и зрно истурити може из цјеви, премда' се, кад се подпраши, и скреше, а да до тјела ни до спјети неможе, а то ли заљ пријонути." *)

Чудан је начин Симин при воспитавању Владике био, он га је поред другога учио и да све тешкоће сносити може. Он је Сима, заједно са Владиком, ишао бос у лето по највећој жеги по оштром, шиљастом камењу дотле, док неби ноге искрвавили! Или би гологлави на жестокој припеци лежали и у Сунце гледали дотле, док би најдуже могли издржати, пели се по највећим кршевима док оба неби попадали од умора. Кад би га питали, што тако ради с' дететом, и што га мори, рекао би, да га он тако васпитава за Владара, ако зато хоће, а ако хоће за што друго, нека му кажу. Ово је Сима само говорио Владици, коме је позната била намера његова. Доцније Св. Петар да свог Синовца Рада Петра Петровића II. на изучавање у Далмацију, а Сима остане и даље Секретар код старог Владике, и кад Св. Петар Петровић I. у очи Св. Лучина дне у зору 1830 год. умре, дође за Владара и Владику Црнегоре Симин ученик Петар Петровић II. код кога Сима остане ипак Секретаром и учитељем до 1832 године, а после оде у Србију.

Сима у Црнојгори за време 5 година свога бављења, као штосмо рекли написао је „Трагедију Милош Обилић", „Историју Црнегоре", „Дику Црногорску", и скупијо народне песме Црногорске и Херцеговачке.

Кад у Србију дође, незна се чим је се занимо и дал је службу какову имао, но по неком времену из Неготине позове га Кнез Милош себи у Крагујевац, и наложи му да Србску Историју од 1813 до 1815 године напише, на тај конац под 11. Фебруаром 1834 год. под Бр. 425. изда му објавлење на све власти у Србији да његовом чиновнику по особеним порученијама Сими Милутиновићу буду на руци у прикупљању података за новију Србску Историју, да га лепо дочекују и да му дају рану, конак и друге потребе за њега, његовог момка и коње. **)

Сима путујући по Србији искупи податке, од преповедача, и списе гди је какови наћи могао и тројегодишњу Историју Србије до 1836 године спише. Дал је такову у рукопису Кнезу Милошу

*) V. књига Голубице стр. 18.

**) Види Тројегодишњицу стр. 435.

читао и дал је коме другом на читање даво; то се незна, и ако ју је ко и читао, тешко ју је разумети могао, тако је сувопарно написата. Но кад је Сима полазијо из Београда за у Лајпциг 1836 године, Прота Ненадовић запита га; „А кудаћеш Симо?“ „Идем, одговори, у Лајпциг да Србску новију Историју печатам.“ „А зашто је овде непечаташ у Србији?“ Зашто ће, вели, више веројатности имати Исторја, кад се у страној земљи печата. „Ја би ти рекао, рече Прота, да би боље учинијо, да си сједијо смиром; јер ти од печатања те Историје ово двоје имаш очекивати, које ни једно неваља, или да изгубиш главу, или да изгубиш част и поштење пред ученим светом. *Ако успишеш истину, изгубићеш главу, јер ћеше посјећи Господар Милош; ако ли узпишеш лаж, глава ће ти остати, али ћеш изгубити чест.*“ *)

Те Протине речи, које је Сими тако јавно при полазку за Лајпциг изговоријо, моро је Сима добро утубити. А шта му је Прота још на само морао говорити раније, кад је Сима при почетку писања те Историје у Марту 1834 године у Бранковину долазио код Проте, и у кући се његовој више од 3—4 Месеца писајући Историју бавио, то се лако себи даде преставити. — Па је Сима ту трогодишњу Историју тако вешто и удесијо, да не изгуби од Милоша главу, а ни код читајућег света чест! — Он ју је таким сувопарним говором у прози написао, као и Србијанку у певанији, да је је тешко и читати, а још теже је добро разумевати и схваћати. Она има 484. стране у 8-ни и подељена су причања по окрузима шта се у ком, шта догађало и радило. А писата је у причама прескачућим, тако да једно причање почето је у једном, продужено у трећем, четвртом, па прекинуто, и опет продужено у ком другом округу, па опет прекинуто, и тек у десетом окончато.

Тај начин писања узео је Сима себи за правац да га тешко човек разумети и с' хватити може; јер тешко је измешата прескачућа причања као одломке свако једно с' другим у сојуз довести и разумети. Но баш Сима и хтео је тако да је сваки лако схватити неможе, да што више истине протурити може, а да не изгуби од Милоша главу а код света част! —

Сима кад оде 1836 год. из Србије, задржи се неко време у Бечу, гди је сигурно Трогодишњу Историју дотериво, одакле 7. Декемвра

*) Огледало Србско од М. Светића види стр. 238.

исту и посвети Јовану брату Милошеву, *) и тек 1837 год. изиђе у Лајпциг и ту Трогодишњицу, Тројесестарство и Трагедију Милош Обилић печата, и пошто предплатницима разашље у 1838 години сиђе у Будим. Но како његова Историја није била по ћуди Милошевој, несмеднe Сима ићи у Србију бојећи се да не изгуби главу као што му је Прота наговестио. Но задржи се у Будиму више од године дана гди зато време 1. Јуна 1839 године и Милош буде из Србије изгнат.

Бавећи се Сима у Будиму ожени се са Госпођицом Маријом Поповићком Будимкињом, с' којом је се Сима још раније преко писама упознао бијо, јер кад је Сима у 1826 године издо Србијанку, она је на исту неке приметбе пунктове правила, са објаснењем пуно разумевајућим у Србијанки које је Сима за уместне нашао, и кад је видио, да она разумева Србијанку, он је заволи и науми с њоме оженити се. Па кад му је Г. Марија неколико пренумераната на Тројесестарство послала, он на страни 62-гој те књиге, шиљејој број књига, за њене уписнике, са печатаном приметбом: *„Овји пренумеранши нека изволе примиши своје књиге од исше скупишељке, и шо без икакве и плаћe и враћe, а за праву и чисшу љубав исше и саме...Пункшаторке!...? Та будуће, ако...Бог...да...Чубровке —!!! „Охо? хо?“ И охо! хо!! —.“*

Кад Сима из Будима 1839 год. у Србију дође, не имајући никакове државне службе, а и ни одкуд никакове помоћи за издржавање своје, осим једине подпоре од 300 талира годишње као неке пензије, стани се у Београду.

Па како је у то време, по изгнању из Србије Кнеза Милоша, продужена борба ради уведења Устава и законитости у земљи Народном странком названом „Уставобранитељском“, тој странци и Сима се од на придружи. Тад је после Милоша дошо на владу 1. Јуна 1839 год. старији син његов Милан, који је болестан био и који одма 26. ист. м. Милан и умре. А на његово место дође млађи брат његов Михаило. Но како се борба за уведење Устава и даље настави, коме је влада Михаилова противна била, због тога мораде и Михаило 27. Августа 1842 године у Земун побећи. А онда на његово место 2. Септемвра 1842 год. народом Србским изабрат буде за Кнеза Србије Александар Кара-Ђорђевић, гди се народња странка и народ умири, Устав уведе

*) Трогодишња Историја види стр. 6.

и закони се, на сили Устава, стану израђивати и вршити. Тад и Сима одма те 1842 год. добије државну службу и први пут указом постављен буде за Секретара Министарства Просвете, у ком звању проведе пет година а потом и умре.

За време борбе око Устава за ове три године Сима је велики поборник бијо, тако и много је пропатио као и сви други главнији борци Уставобранителне странке. Он је морао 1840 године за спасти свој живот од погибели са многима бегати у Београдски Град; и одатле са другима Уставобранитељима у Видни, где су од Турске владе као Емигранти примали издржање дотле, докле се 1842 год. по Амнестији нису опет у Србију вратили. Кад се Сима у земљу поврати, тад се те године одпочне највећа борба у Србији за Устав и законитост, где Кнез Мијаило принуђен буде 27. Августа 1842 год. Србију оставити и из Србије побећи.

Сима је своим списима Народној Уставној странки многе користи принео, осим многи чланака, које је у Србским и страним новинама, у пользу Народне Уставне партије написао и дао печатати.

За време бавлења свог у Пешти спево је и печато у Будиму 1839 год. „Србослав.“ — После тог исте 1839 год. у Пешти броширу — „Одзив на позив.“ — И у Н. Саду 1840 год. печато је „Усклик“ — на иништалацију Епископа Бачког Хранислава.

За време Уставовачке борбе спево је:

1. Песму Србском имену. — Види: „Први Васкрс Устава и Народње правде у Србији.“ И печато у Београду 29. Августа 1842 год. у додатку Србски Новина под бр. 35.

2. У Београду на писо је и под бројем 36. 5. Септемвра 1842 године печатао је разговор два Србина „Драгутина и Милутина“.

3. У Београду печато је под бројем 43. 24. Октомвра 1842 год. „Честитање Курбан-Барјама Муса-Паши“. Које је у Емиграцији спево у Видину 1841 год.

4. У Београду под бројем 46. 14. Нојемвра 1842 год. печато је песму „Уставовачку“, коју је написо у Видину као Емигрант 5. Маја 1841 год.

5. У Београду спево је и печатао други „Васкрс Устава и Народње правде у Србији“ 1842 год.

6. У Земуну 1842 године печатао је „Србин — на дар и поклон Србском живом Уставу т. ј. г. Кости Томићу Радисављевићу својему пријатељу.“

7. У Београду спево је и печато 1842 год. „Аманет Кара-Ђорђа на Делиграду.“

8. У Београду 1842 год. спевоје и печато „Глас Народа Србског“. О избору и потврђењу Александра Кара-Ђорђевића за Књаза Србије из 28. стр. на 8-ни.

9. У Београду 1843 год. спјев „О Лицу и духу Кара-Ђорђа“. Печатан под бројем 19. 1843 год. а писат 1840 године.

10. У Београду под бројем 4. 23. Јануара 1843 године печатан Муса-Ефендији „Уставовачки Попјев“. А написан у Београдском Граду 17. Септембра 1842 год.

11. У Београду печатан „Оплач“ под бројем 13. 27. Марта 1843 год.

12. У Београду трећи „Васкрс Устава и Народње правде у Србији“. Спјев печатан под бројем 44. Као прилог 2. Јуна 1843 год.

13. У Београду 1843 год. спево је и печато „Одусовјет“. Ђорђу Гроздановићу. — Из 26. стр. на 8 ни. а у предсловљу ово:

„Грдњом грди ал' тек' самогрднији
Да огрди собом и негрдна,
А негрдник позадуго ћути;
Још' ли га се грдник непролази,
Тад' грдила он грднога јавља.“

„Одговор мотта,
И датак Совјета,
Цјела нам' је Нота.“

14. У Београду 1843 год. спево је и печато из 58. стр. на 8-ни. „Одпјев — на превратни Стрмоглав' преболестног' Ивана Соколовића назови — Кабларца, од здравога Срба Србовића озбиљног Овчарца“.

Но шта ћ' кабо' брез Оваца?
Шта л' Овчице брез травице?
До што кабо брез Мљека,
Што л' травица брез Овчица'. —

Осим напред именованог Симиног књижевног рада, у средини живота његовог, као језгро већег његовог рада од 1820—1837 год. написо је и печато 10. књига и то:

1. „Србјанку“ у четири части спево је у Бесарабији у Хотину од 1820—1824 год. а печатао је у Лаипсигу 1826 године. Гди у почетку прве части каже:

„Нај Европо...Радаманта рождша!
Кључе Еак! ...А решавај Милос.“

2. „Зорицу.“ Печатоје у Будиму 1827 год.

3. „Пјеванију Црногорску и Херцеговачку“ написо је у Црнојгори од 1827—1832 год. а печатао је у Будиму 1833 год.

4. „Дику Црногорску“ драму печато је на Цетињу 1835 год.

5. „Историју Црнегоре“ од искони до новјег времена написао у Црнојгори од 1827—1830 год. а печатао у Београду 1835 год.

6. „Тројесестарство.“ Спево 1816 год. у Видину и доцније поправијо, и печато у Лајпсигу 1837 год.

7. „Обилић“ трагедију спјевао у Црнојгори на Ловћену — за 8 дана од 12—20. Септембра 1827 године а печатао у Лајпсигу 1837 год.

8. „Исторју Србије“ од почетка 1813 год. до конца 1815 год. написао у Србији од 1834—1836 год. а печатао у Лајпсигу 1837 год. у почетку исте овако каже:

„Бистрим оком
Вила повестиња
Сматра свјет,
И сва у њем' људства:
Свише л' дарком
Кано т' збиљостиња,
Слича цвијет,
И плод храни Србства.“

9. „Пјеванију Црногорску и Херцеговачку“ друго подпуно издање печато је у Лајпсигу 1837 год.

10. „Тројебратство“ за спојење са Србјанком печатао је у Београду 1844 год.

После свију наведени спјева и дјела Симини, која је он написао и печатао, има и много други његови појединп песама, које су неке свукуд појединце печатане. Његови песама наћићете у „Народњем Листу“, као што је „Зека Капетан“ у „Магазину Далматинском“. — Неколико у „Грлици Црногорској“ од 1835 год. у „Србскин Београд-

ским Новинама". Наћиће те једну у „Примјери Појетски Састава". *) „Туга за Завичајем из Швајцарске". У Летописима Матице Србске; и у Летопису 8 за 1827 год. наћиће те три његове песме, **) од који у једнојзи опева свога полубрата. — „Опјевка. Младог Србског Племића Симе Алексића Ненадовића", друга „Запјевка Купиновке", трећа „Полубратка". Наћиће те и у његовој „Пјеванији Црногорској и Херцеговачкој" 1837. печатаној неколико његови производни дивотни песама, и између који на стр. 96 тој књиге, упрози и дивни *„Сан на Божић"*. (Алегорија т. е. примјена.) И тако има ји много свукуд расејани и печатани.

Како је Сима у 17—19. години младости своје још писаром кад је у Совјету 1808 год. за Кара-Ђорђа био, одпочео певати, он је по запису његовом који је после смрти његове нађен, спево само у својим младим годинама преко 60 дивни песама, но од ти многе су пропале, само су њи 20 сачувате и после смрти његове печатате. ***) Штета што се све Симине песме не приберу и у једно не печатају.

Сима је неуморими књижевни радник од своје ране младости до своје смрти био. Он је пред своју смрт од неког незнаног времена спјевао два важна дјела, једно „Трагедија великог Кара-Ђорђа," а друго „Оцаклија, Зубанова". — Но смрт уграби, те обе његове творевине осталоше у рукопису недовршене. Причалами је пок. госп. Маца његова супруга да јој је сам Сима казиво да му је та Трагедија Кара-Ђорђева најумније од свију његови умотворина. Сам говорио је, она ће сјајом својим над сијати све до тадашње умотворине његове, а и Србијанку. Говорио је, онаће над светлити све његове спјеве! —

Причала ми је г. Маца да је та трагедија неоценимо и дивотно спјевно дело! И да је само мали закључак остао не довршен, само за једно два листа као што јој је и сам Сима казиво, и као што га и она оцењује. Пред смрт говорјо је Сима и жалио је на ту Зубанову Оцаклију, гди га је она задржала, те ту Трагедију раније није докончо.

Кад је био на умору биле су му последње речи, које је изговорио г. Маци: „Помажи сиротињу. — Воспитај ми Драгишу. — И Пантелић Трагедију моћиће довр. . .и!?" —

Ту Трагедју г. Маца ми је до звезда хвалила! Она каже да је дивотна тако, да се човек њеној дивоти надивити неможе! Тамниће каже Србјанка

*) Види од стр. 57.
**) Види од стр. 68—72.
***) Види летопис Срб. 1864 књ. 108 и 109.

пред њом! А она ће светлити над свима делима која је Сима списао! Ту Трагедију г. Маца преписала је својом руком у два преписа, и чувала ју је код себе као обе очи углави до своје смрти. Од који преписа налази се у овој страни у Аустрији под печатом на Аманету и данас код једног Симиног и Мациног доброг и верног пријатеља. —

Казивала ми је г. Маца дајој је за то дело давао један Мацарски Магнат, који се са Симом добро познаво, као за невиђено и нечитано 8.000 фор. да га за Маџарску Академију наука купи. Но она му није дала.

Говорила ми је г. Маца: Симина је Србијанка круна свију његови пјеснички дела; но Трагедија Кара-Ђорђева, кад се печата биће у круни Алем драги камен, који ће јој сијањем својим блесак давати!

Сима је био један неуморни пјеснички и књижевни раденик међу свим Србством највећи; сњиме од како је Србства до данашњег дана нико се успоредити у његовим умотворинама неможе. — До једини Владика Црногорски Петар Петровић Његуш II. са његовим „Горским Вјенцем" и у неколико Љубомир П. Ненадовић и Бранко Радичевић. — Он је своји корени дивни умотворина написао Србима више, него и један Србин што је до данас то учинио. Он је у пјесничком раду само себи раван био. А хоће ли и кад таког као Симу и Његуша, Србка родити, то је питање? —

Грдна је за Србство штета што се све умотворине Симине неискупе и не препечатају; а и сама Трагедија „Кара-Ђорђа," ако и довршена није, не печата. Нашло би се људи, ако не сад а оно доцније који би закључак њен довршили. Зар је Сима та његова дела писо за себе? И да леже у мраку! — Он ји је писо за Србство. Србчиће и Србке, да се поуком користе. — Па зашто да се на срамоту Србства његова дела не печатају? Та доклеће Србство у загушљивој политичној тмини чамуњати?! —

О Обширнијем Симином животу ми овде престајемо говорити, о њему треба читава књига да се напише; но само изложићемо овде још у неколико његове личне животне особине и црте.

Сима је био повиши него средњег узраста човек, стасит и коштуњав. Тело му је било обло и бело, плећа имоје широка а прси снажне и здраво коспате-чупаве, руке је имао средње, прсте одозго власате а мишице обле и здраво снажне. Врат је имо средње дужине и дебљине са већом јабучицом испод гуше. Главу је Сима имо овалну, образе не дуге, чело ведро и повисоко, и још више изгледало је што је напред ћелав био.

Косу на глави имо је више црикасту него смеђу, средње шишату и на барушену. Обрве имо је здраво велике и на навише повито на кострешене. Очи средње граорасте и живог изгледа, носа правилног, (а не покучастог), уста средња умерена имоје, а усана црвенкасти обли. Бркове је имо средње дужине на више за коврчене, здраво густе и више црне него смеђе. Цео му је лик био пун израза, и изглед пун духа и од важности.

Био је у ствари-разговора посве озбиљан, мислећи, и у век учтив. У друштву био је пријатан и разговоран, а у шали и шаљив све у причама. Он је свакоме пријатан био и радо је се са највећим сиромахом разговаро. Особито је спрема сиротињи осетљив био. Ког сиромаха није видио и срео, том није ни уделио; последњу крајцару ако је у џепу имо, и ту је сиромаху уделио.

Хаљине на себи носио је просте али врло чисте и уредне. Кад је сам код куће свагда је био у панталонама, а горња част тела без никакове на себи хаљине него у кошуљи и у век гологлав и босоног, и голог врата без мараме. Он је нај радије носио фарбане гаће и матроску фарбану кошуљу на себи, особито кад је што код куће писо. При писању није желио нико да га за што пита, а разговор другога ког није га узнемираво: кад је започео изјутра што да пише није се сећо за ручак, и могоје више дана без јела провести. Кад је што писо и требало му да смишља устајао је од писаћег стола па је брзим корацима ишао по соби и руком увис косу спреда гладећи подизо; како је што смислио трчоје за стол па је нагло писо, па опет тако устајо. Он кад је што и за ручком смислио и паломy наум, остављо је ручак, трчо за стол па је писо, или пребелешке смишљаја свог на артију стављао, па ако је кога и од гостију код себе за ручком имо, тоје чинио. —

Сима је био увек крепак, фришак и здрав и увек купаоје се у ладној води, много је воде пио, и свакоме је то за сачување доброг здравља препоручиво. А и кад је био кад слаб никад није хотео медецину употребити, вода је њему лек била. Домаћи живот његов био је умерен без никакова раскоштва. Јела употребљаво је проста, а највошио је чорбу, кувано и печено месо. За посластице никако марио није. Кад је јео мого је добро јести, а и по више дана гладовати. Осим воде пиће никакове пио није. Акоје попио и најмању чашу вина, тог часа мороје бити болестан. Причају: једанпут у Видину 1841 год. кад је био у Емиграцији,

у друштву преморају га те као здравицу попије чашу вина, који се од тог одма разболе; други пут 1847 год. код Книћанина на ручку опет при здравици преморан буде те попије чашу вина од ког се разболе, и стане се лечити ладним купањем и пијењем воде, не хтене звати упомоћ лекара, него после шест дана боловања свог умре.

Сима ако је и танког стања био, био је гостољубив и издашан, радо је се дружио са младим људма, сељацима официрима и капларима, и с њима се љубио. У Оволико ја познаво сам Симу још кад је Историју Србије 1834 год. у Бранковини код куће мога оца Николе и стрица Проте, више 3—4 месеца бавио се и такову писо; а и доцније у Београду кад је секретаром у Министерству просвете био. А имало би се још много о њему писати у колико сам га ја познаво. Но то ми није сада могуће; и слажем се са описом Симиног живота, а и казивањама његове супруге Марије, од Ј. Јаше Игњатовића у његовој првој књиги изложеним.

Овај врли Србин и славни стихотровац Сима, који је у Србији од 1808 године радио за Србство мачем и пером, у 56. години свога живота, као секретар министерства просвете 30. Декембра 1847 год. у Београду умроје, и сарањен код Маркове цркве у Палилули.

После Симе заостао је једини синчић његов од 6—7. година мали Драгиша, и ожалостћена његова добра супруга Марија, која је аманет Симин у свему извршила. Сина Драгишу у духу Симом препорученом на све што је поштено, и племенито воспитала; који је данас у Србији при Министерству грађевина Инжинир. Госпоја Маца била је жена здраво интелигентна, честита, патријотна и научна. Па како је имала и правничког знања, која је законе Србске упрсти знала, она је по аманету Симином као и за живота његовог што је, сиротињи у парницама давала савета, а и лично ји код судова без платно заступала, и свагда је готово парницу добивала.

Осим тога имајући малу пензију од које није могла живити, она је од после смрти Симине била једнако учитељка женске девојачке школе у Београду до своје смрти.

Госпоја Марија Милутиновићка умрла је у Београду 17. Марта 1875 год. у 10. сати пре подне и сарањена је код њеног драгог Симе да вечни санак борави. Бог да им душу прости, лака им земља била; а вечноће им се име спомињати! —

6.

ВИЋЕНТИЈЕ РАКИЋ.

УЧИТЕЉ БОГОСЛОВЉА.

Родом је из Земуна. Крштено му је име било Василије. Пошто му је умрла жена, покалуђерио се и живио је у Манастиру Фенеку. За Аустријског рата (1788—1791) био је војени свештеник и живио је у Шабцу. После отишао је био у Трјест, на позив православне тамошње општине. После 1807 год. прешао је у Србију и ту је у Београду учио младиће, који су се спремали за свештенике. Написао је у стиховима врло много песама у хвалу многим светитељима и угодницима Божијим, које су се у своје време врло радо читале, и многе су целе на памет изучаване. И он је, кажу, преминуо 1824 год. у Београду.

7.

РАДИЧ ПЕТРОВИЧ.

КАПЕТАН.

Родом је из Остружнице. Он је раније прешо у Астрију на кад Цар Јосиф II. и Катарина II. Руска Царица у Херзону 1787 год. углаве сојуз да Турску униште, Радич је одма ступио у фрајкоре, и пред почетак рата у јесен исте 1787 год. 26./15. Нојемвра по уговору са Немачком господом пређе ноћу из Земуна са 200 људи да отвори у дојњем Београдском Граду с'Дунавске стране капију, да Немачка војска у Град уђе. Радич по уговору пређе и капију отвори. Но како је те ноћи необична јака магла и помрчина била, Немачке лађе са војском не погоде у Град, да се извезу на одређено место, него оду испод Београда низ Дунав; а он са људма чекајући до пред зору, једва жив избегне. И тад је у фрајкору посто капетаном.

Кад доцније Аустрија намерна буде, да с већом војском у Србију пређе, Генерал Вулета Михаљевић, Капетана Радича пошље напред те он 29. Јуна 1788 год. на Забрежју преко Саве у Србију пређе, гди у Забрежју и шанац ископа; а мало после, и Кара-Ђорђе као Стражмештер са четом људи у Србију пређе, који су пошто и Михаљевић са већом војском у Србију уђе, заједно војевали и Турке из Србије прогонили.

Но кад Аустрија доцније 1. Августа 1791 год. у Свиштову са Турцима мир закључи и сва Аустријска војска 1792 и 3 год. из Ср-

бије изиђе, онда Радич дође у пензију који је у Срему у селу Јакову живио и такову уживо. А Кара-Ђорђе иступи из војске и пређе у Србију.

Кад доцније Аустрија отвори војну са Французима под Наполеоном I. Радич опет ступи у активу који је противу Француза са Србима храбро војево, гди је и немешаг за отличије добијо, *) и по окончењу рата Аустрије са Французима опет дође у пензију, гди је у селу Јакову живијо.

Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, Радич који је се за време, а и пре Немачког рата са Кара-Ђорђем познаво, **) остави своју пензију и пребегне у Србију, Кара-Ђорђе лепо га прими. Који је од 1804—1813 год. велике услуге земљи чинијо, а нарочито у копању шанчева и другим уређењима војеним који је пракса имао.

При обсади Карановца 1805 год. дао је Кара-Ђорђе Радичу те је он обсадом управљао. ***) Тад, кад Карановац од Турака на Петровдан освоје Кара-Ђорђе поставига Војводом Карановачким.

Радич је био и при отимању Београда. И кад Београд на Св. Андрију 1806 год. освоје Кара-Ђорђе нареди те Радич оснује шанац од данашње Митрополије Калемејданом до Дунава. При копању шанца и намештању топова на табле противу Града, СГрада погођен буде пушком у крста и јако рањен. Коју рану стешким мукама преболе, но остане мало погурен.

Кад и камени Град Срби освоје, и Радич мало по оздрави 1807 год. ожени се у Београду лепом младом покрштеницом.

Године 1808 постављенен буде у Београдском Магистрату за Судију.

Године 1809 пошто Срби страдају на Каменици, и Турци навале са те стране, он онако погурен оде на војску, и Кара-Ђорђе га остави с Петром Јокићем Буљукбашом, да се утврде шанчевима и чувају Ћуприју, да би се он ту могао уставити и одупрети, ако не могне узбити Турке на Делиграду.

Али њи неко превари и омете, да је Кара-Ђорђе оставијо Делиград и другим путем прошо и отишо у Шумадију, те они поруше

*) Види Мемоаре Протине стр. 26.

**) Види Вукову Даницу за 1829 год. на стр. 12. врс. 17.

***) Мемоари Протини види стр. 300.

шанчеве у Ћуприји и оне топове, које нису могли у хитњи преко Мораве превући, баце у Мораву.

Док је Петар још палио и кварио шанац у Ћуприји, стигне Кара-Ђорђе пред Турцима, у надежди, да се онде затвори! У који ма запита шта је то? Ко поруши шанчеве? И кад му Јокић одговори, ја заповедио ми Господар Младен. У тај ма потегне из пиштоља, те Петра врло рани, а Бог зна шта би и од Радича и Младена било, да су се онде десили, него срећом њиховом били су измакли преко Мораве с топовима.

Док је Радич тако завршивао дане свога војевања, код куће му се догоди још друга несрећа: жена му пређе у Земун, па одавде са многима другим Туркињама и покрштеницама оде у Турску и однесе му све, што је год имао, премда врло богат није ни био. Но он се 1810 год. опет ожени с младом и лепом Сарајевком.

Године 1813 пребегне и он у Срем и одма још из контумаца стане купити фрајкор, неби ли повратио или наново заслужио пензију, но то све буде у залуд. И тако је две године живио у Срему са женом и дететом у највећој сиротињи и невољи.

Кад Срби 1815 год поврате мало своју слободу, он у пролеће 1816 год. остави жену и дете у Срему, пребегне опет у Србију, и дође у Београд, где га Петар Молер прими у свој конак. Како је прешо из Срема Кнез Милош Обреновић одма јави Паши Марашлији да је Радич добего, и да је он с Кара-Ђорђем војево, Туркињом се оженио, и да он са Петром Молером намера да народ опет противу Турака побуни.

Паша упита Молера какав је Радич човек, и шта тражи у Београду. Молер му право каже да је стар и сакат човек, који једва иде, а притом нема нигде ништа, па је дошао својим људма, да не умре од глади. Паша се тим одговором Молера у тај ма задовољи и остави га на миру.

Но кад Милош после неколико дана по Ђурђевудне, са неколико кметова и своји присталица дође у Београд, где је и нека скупштина држата, нађе прилику да се отресе сонерника свог Молера, још од Прогарског и Ваљевског на Кличевцу разговора. Па свади се с Молером због Радича. Кажу да му је Милош говорио, да он стоји у тајном договору са Кара-Ђорђем да побуне народ противу Турака,

па да му је зато и Радич из Срема дошо. Па пошто се Милош напред с Пашом договори, привидно помири се са Молером па га превари те оде с њиме Паши у Град, где његови момци са зад, а Пашине Делије са стране у Пашином конаку код басамака јурну, увате Молера, вежу и Паши га предаду који га у Тамницу баци. *)

Затим Кнез Милош Обреновић одма из Града пошље своје момке са својим присталицама да увате и Радича у Молеровом конаку, да га вежу и у Град дотерају. Радич кроз прозор угледа гомилу људи да к'њему иду, па сети се да по њега иду да га вежу и у Град да терају. Па шчепа оружје и затвори се у собу да се брани. Но одма размисли се и жао му буде да Србску крв узалуд пролије, јер они нису криви што ји је Милош за њега посло, па кад они у конак продру, он им сам врата отвори да с њима иде. Но кад неки од њи, који су напред ишли, стану га псовати, викати и називати Радича неверником и издајником; то старцу Радичу буде горе него и сама смрт, па га тим разсрде те учини оно што није хтео да учини; опали из пушака те убије три Србина, који су на њега први са псовком налетили да га вежу. Но кад од исти један викне: „јао моја, ђе погибо мајко!“ Радич кад то чује, сажали се па баци своје пушке и повиче, о, опростими Боже грех! што учини крвник у љутини! Па онда изађе из своје собе, и сам пође Паши у Град. Но Милошеви изасланици склептају старца Радича, вежу га и у Град везана Милошу отерају, који га Везиру Марашлији преда и он га у тамницу код Молера баци.

По том Марашли-Паша даде Кнезу Милошу чашу вина, као и свима онима који су ту са Милошем били, Молера и Радича ватали и довели да ји погуби; те по чашу вина испију, као знак да узимају крв Молерову и Радичеву на њиову душу. И после овог Кнез Милош Обреновић са својим крвницима, који узеше и вино у име крви Молерове и Радичеве попише, врате се из Града у варош.

Тог дана у вече у очи недеље по Ђурђевадну 1816 год. Марашлија заповеди те његове делије у тамници обојицу како Молера тако и Радича удаве, и још неког кујунџију, који је кажу новцеградио; и пођу избаце ји на Калемејдан на ђубре те су васдан у Недељу мртви лежали, да ји свет гледа, а пред вече дозволи те ји Београдски Срби на крај гробља с леве стране цркве саране.

*) Види опширније у биографији Молеровој. К. Н. Н.

И тако та два прослављена мужа мученички живот скончаше, који су велике заслуге за ослобођење народа Србског од Турског робства јуначством својим стекли. И злобом Милоша би им награда мученичка смрт.

Радич је био крупан, здрав и јак човек; лица је био мало на мргођена, особито под старост; био је јунак и велики родољуб, а Турцима страшни непријатељ, имао је на себи 30 рана које од куршума, а које од сабљени удараца, које је у бојевима добио. Женио је се трипута. Од прве жене остала су му у Срему два сина, који су били капетани, а од треће једна ћи. Да ли кога од његовог потомства у Срему још има, незна се. Кад је погубљен, Радич могао је имати скоро 80 година.

8.

ЂОРЂЕ МИЛАДИНОВИЋ-ГУЗОЊА.

ВОЈВОДА И КОМАНДАНТ БЕОГРАДСКОГ ГРАДА.

Родом је из Жељезника Београдске нахије. Још пре почетка устанка противу Турака 1804 год. песма прича, колико је Ђорђе био важан човек у својој околини, и страшан Турцима у Београду.

Кад су Дахије договор чиниле да им влада остане дуговечна, и кад су закључиле да исеку Кнезове, онда се и за Ђорђа овако говорило:

„Док погубим Ђорђија Гузоњу
И његова брата Арсенија
Из лијепа села Жељезника
Кој' су кадри Топчидер затворит'.“

А кад је устанак плануо, види се да је и Ђорђе Гузоња између устаника био, јербо је и он са Кара-Ђорђем 28. Априла 1804 год. у Земун по позиву Фелдмаршала Барона Женеа, да би помирио Србе са Турцима прелазио.

Доцније је био Ђорђе у бојевима, у којима је Београдска нахија бивала.

Године 1811 4. Фебруара поставио га је Кара-Ђорђе и Совет за Команданта Града Београдскога, *) где је остао све до 21. Септембра 1813 год. до пропасти.

Шта је даље било с њим, незна се, осим то да је преживео пропаст и други устанак, и да је трговао.

Он је на путу, негде у Рудничкој нахији, идући по послу трговине 1817 год. у време власти Кнеза Милошеве ненадно мучки убијен. (Зар наћиће се ко да одкрије убицу његовог?)

*) Гулубица час. V. стр. 168.

9.

ЈОВИЦА МИЛОВАНОВИЋ

ВОЈВОДА ПОСАДЕ БЕОГРАДСКЕ.

Јовица родио је се у Селу Ботуњу нахије Крагујевачке. Он је рођени синовац бившег попечитеља Младена Миловановића. Кад је поодрасто за школу, њега је стриц његов Младен дао школовати у нижим школама. А кад се установи и велика школа у Београду, њега стриц намести те је се у истој школи код славног Доситеја Обрадовића и Југовића учио, и пошто у истој школи проведе три године и поодрасте, иступи из исте. Кога Кара-Ђорђе као младог постави за Војводу посаде Београдског Града. А за тим одма и ожени се са ћерком Кара-Ђорђевом Полексиом, с којом роди двоје деце, које обоје у скоро помру, а за њима и мати њнова Полексија 1812 год. умре и сарањена буде у Тополи код цркве уза зид по више олтара. И тако Јовица остане удов.

Кад пропаст буде 1813 Јовица пребегне у Аустрију. И 1814 са његовим стрицем Младеном Миловановићем оде у Русију и настани се у Хотину, где добије од Русије издржање као и друге тамо доселивше се Војводе.

После тог Јовица ожени се у Хотину по други пут, с којом имадне једну ћер Јелисавету и два сина, Милана и Теофила, и кад други Срби дођу у Србију 1830 и 1831 онда и Јовица дође, и са женом и децом настани се у Смедереву, и ту је живио биће до 1835 године, где у Смедереву и умре. Његови синови Милан Јовичић као правозаступник и Теофило који је био каплар у војски, као и ћи Јелисавета, која је удата и коју Ветом зову, и данас у Србији живе. И то ће бити једино потомство од рода бившег Кара-Ђорђевог Министра Младена Миловановића.

10.

МИЛИСАВ ПЕТРОВИЋ

ТОПОЛИВАЦ.

Милисав Петровић родом је из Баната. Он је прво у Банату био чизмарски шегрт, па од једног сацције у које га је кући његов мајстор седио, научи споредно сацински занат, па онда оде у друго неко место, те је од сацилука живио.

Кад Срби освоје Београд 1806. и Град заузму с војском, Милисав тад дође у Београд са својом женом и одпочне на Зереку у Београду саџиски занат радити. Но кад се и Совет у Београд 1807 из Смедерева премести, Милисав чује да правителство тражи каквог човека, који ће им умети топове саљевати. Па у Милисаву зачне се мисао и поуздање да ће он сам тим користити Србију. Па у кући Турској, у којој је седио, прибави за свој новац метала, и само сам са својом женом као самоук излије један шестофунтови пољски топ, некако га са простим справама проврти и оструже, лафет начини, окује га, и кад у свему готов буде, он са својом женом узме исти и од његове куће одвуче га пред Совет; Советницима га покаже и подари га у народну ползу.

Кара-Ђорђе и Советници задиве се тој самоучкој изради, и зафале му за његову израду и родољубивом поклону.

Па како је Кара-Ђорђе и Совет закључио био са Русима сајуз за заједничко ратовање противу Турака, и молио, да му се између прочега пошљу и топољеје за ливење топова, почем у Београдском и у Смедеревском Граду нису довољно пољски топова нашли, који су им за рат потребни; и како ливци из Русије још послати били нису, тако одма узму Милисава да им у Београдском дојњем Граду топове салива.

Милисаву у почетку првог ливења непође посао срећно. Метална маса није била довољно растопљена, и тако запне и не излије топ Другог ливења била је материја течна, и кад је испусти у калуп небудне је довољно и тако у оба ливења немадне среће. Због чега стану Срби сумњати да није он какови варалица. — Но у трећем ливењу срећа га послужи, угоди довољно метала и топлоту истог, те красан топ салије.

После тога Милисав у дојњем Београдском Граду, близу велике касарне на домак Небојше куле, устроји читав Арсенал. Сазидао је фуруну за топлење метала; ископао је рупу, где је салибао топове; имао је оделење тесачко, где су се лафети израђивали, коларско где су се точкови, предњаци, каре и други муницијони возови израђивали; и треће оделење ковачко, у ком су лафети и возови окивати, и проче све потребе топовске израђивате су*) под његовом управом, докле нису два Руса из Русије дошла, тесу као стручњаци и од

*) И поред свега тога у својој соби имао је више сатова, ког заната није се хтео оставити. Историја Ранкеа стр. 136.

тог заната предузели управу, и продужили изливање и лафетирање топова.

Но кад су се те топољеје Руси, по закључењу Букурештског мира 1812 године између Русије и Порте, у Русију повратили, предузео је управу у ливењу топова Топчибаша топџјиства Тома Милиновић из Морања Боке Которске и он као самоук, изливао ји је великом вештином до саме пропасти Србске 1813 године.

Шта је даље било са првим топољеом Србским Милисавом Петровићем и гди је умро, нема даљи о њему података. Вечни му покој, као и његовим посљедоватељима био, и вечна слава имену њиовом.

Ево, овако о „Милисаву Петровићу" *Чубра Чојковић у Србијанци* час II, стр. 136 каже:

Милиславе...Таузендкинстлере!...?
Сахатчжиом што извјестан бјеше
У Србскоме Београду стојну,
Нек тис' руга, или те порочи
Кои за што мари и наоди,
Заборавив у свом' оку брвна,
Ал' од' Срба т' вазда буди фала
За Топхану кад' осјети браћу!......!

Даље каже Чубра, да је Милисав у Ливењу топова тако извештио се, да је он на иситма изливао „Грб. Србије" и надпис Врховног Вожда Србског Кара-Ђорђа; и које је године саливен. *)

11.

ТОМА ЂУРОВ МИЛИНОВИЋ.

ТОПЧИБАША, ВОЈВОДА И КОМАНДАНТ СРБСКЕ АРТИЛЕРИЈЕ.

Тома Милиновић рођен је у Морињу приморју Боке Которске. Још као млад одаоје се Морнарству и на мору одрастоје. Пропутовао је на бродовима Целу Европу, многе пределе Азије, а неку част и жестоке Африке. На последку станио је се био у Трјесту, гди је се трговином морском занимао. Но кад Французи Трјестом обвладају и

*) Приметба: По одласку Турака из Шабачког града 1867 год. заостало је у Шабачком граду у Србским рукама 12 топова са таковим надписима; које су Турци по паденију Србије 1813 год. после Засавичке битке од Срба разбегши се зграбили. Гди сам ја у истом по одласку Турака 1867 год. Командант Града, до Августа 1869 био, и те топове надгледо. К. Н. Н.

војном слободу трговине укину, затру и угасе; и кад Тома Милиновић, као и многи други поштени и богати Трјешћански трговци, буде од Француза пограбљен, поробљен, и варош у мртвљена, — он онда остави Трјест и са својом женом и једним својим синчићем дође у Србију; и одма ступи у службу при Артилерији, гди својим природним знањем за кратко време постане Топчибашом Командантом Артилерије, кога Кара-Ђорђе и за Војводу своје Гарде постави.

Када Руси, пред закључење мира са Турцима у Букурешту, 1812 год. своја два мајстора, који су у Граду Београдском у Арсеналу топове, ђулад и бомбе саљевали, позову натраг, онда Срби остану у крајњој нужди без вештог мајстора за ливење топова. Тог посла прими се Тома Милиновић као самоук, који Кара-Ђорђа и Србско правителство обрадује.

Тај вештачки посо Милиновић нигде није озбиљно изучавао и радио, него само путујући по свету у многе је Арсенале из љубопитства улазио, разсматрао, и гледањем утубио, како се што ради.

Исти је Милиновић на обште задовољство продужио ливење топова и паливање бојни ђулета у Београдском Арсеналу; гди по кратком времену по својој Богом датој-му даровитости, осим многи топова које је срећно палио, *) измисли и салије два топа једнака, који је се сваки из пет комада состојао, тако да по један човек могао је сваки комад на рамену изнети на највишу планину и брдски вис, и тамо одма топ саставити и из топа пуцати. Оба су ова топа 1813 године саливена, и по паденију Србије буду у земљу закопата и сакривена но Турци такове пронађу, ископају и један у Цариград као роба Кара-Ђорђевог за спомен пошљу, кога у Царску Топхану сместе; а други задрже у Београдском Граду, те су га као трофеју чували. После пропасти Србске пребегне и Милиновић у Аустрију и одатле оде опет у Трјест. Но како га Кара-Ђорђе 1815 год. позове да му у Русију дође. Тома узме своју жену Маријету и Сина па морем преко Цариграда, гди је и свој топ у Топхани Султановој видио, и преко Одесе оде у

---

*) У Деловод. Протоколу Кара-Ђорђевом од 1812 год. и 1813 год. од 6. Марта Бр. 1155 стоји: Писато Томи Милиновићу Пушколеју да начини један Кубус као что је овај у Г. Якова само да буде с чеперка дужи. — А после овога опет 1813 год. 6. Маја Бр. 1406 писато Томи Милиновићу да Салије један Кубус, који да буде како год и овај последњи, само три прста да буде дужи, на које добиће 10 дуката бакшиша.

Бесарабију Кара-Ђовђу у Хотин, а потом се у Акерман са породицом настани гди је до 1845 год. сиромашно живио, и једнако жудио да у Србију дође и да своје старе кости остави, но те године у пролеће разболе се и умре.

Ево како Војвода Милиновић у својој песми, коју је после своје смрти оставио, за Србијом у сиротињству јадикује:

ЖАЛОСТ

ПОСЛЕДЊА И НАЈВЕЋА.

У Акерман Милиновић сједи,
На висину ведра неба гледи,
Испред врата малог' дома свога,
И призивље Бога велико га,
Кои га је на свијет створио,
По Европи цијелој водио,
И по многим' предјелим' Азије,
И некијем жестоке Африке;
Нај посље га к' Русији поведе,
У Акерман жалостни доведе,
Ђе Србина ни вiђет' не може,
Камо л' ш' њима да живјети може,
Што је вазда срдечно жудио,
Од када се на свјет родио,
Са Србима да живи до гроба,
Које љуби ка' и ока оба.
За које се не мало трудио,
По Србији враге...разгонио,
Да их гоне оружје градио,
И топове љуте готовио
И жестоке бумбе и картаче
Азијатске да гоне скитаче.
Од Дахија земљу очистише,
И с' Царем се Срби помирише,
Ал' Томицу свог' заборавише,
(Грјехе им Бог заборавио...!)
А прје га Богом братимише,
Да им лије бумбе и лубарде,
И остале што требају згоде.
Милиновић све је испунио,
Отечеству вјерно послужио,
Ал' о њег' се Срби огрјешише,
И услуге све заборавише.
Милиновић грдне јаде јади,
Од жалости винограде сади,
И моли се Богу великоме,
И миломе народу Србскоме,
Не би ли га туге избавили,
Отечеству драгом повратили,
У ком жели кости оставити,
Саздатеља Бога прославити,
У мрет' вјеран отечеству своме
И Русјиском' Цару честитоме.

Сочинио

Тома Милиновић,

Бивши Вождов Топџиски Војвода.

После своје смрти Тома је оставио у Акерману своју жену Маријиету, једног ожењеног јединца сина, који се после његове смрти на недељу дана у вечност пресели, и од истог жену са петоро деце. И

после ови, своју стару и због старости слепу мајку у Морињу, која му је пред његову смрт писала, и у писму к себи га дому овако звала: *„Камо ми те, сине Томо, послије толико годиштах дома, та дођи ми, да те маика још за живота у својој кући чује, ако невиди, наша кућа и за твоје зубе још имаде хљеба доста“ и проч.* А ли овај позив Мајчин Тому јој сина, па и унука њена, у животу није застао.

Дали се и гди јошт од овог честитог родољубивог и заслужног за Србство Србина, ко од потомства његовог у животу налази, неана се.

Бавећи се Милиновић у Акерману написао је два своја дела о ратовању Срба од 1804—1815 године, и такова по Илији Брзаковићу и Тошици Илјићу, кад су из Русије у којој су војничке неке ствари куповали за Србију враћали се послао. Која су у Књажевску Канцеларију и предата; а можда да се и данас у Архиви исте налазе.

Кад је Сима Милутиновић Сарајлија државним послом у Русију 1846 год. ишао, и натраг за у Србију враћао се, удари преко Одесе и оде у Акерман да свога старог друга и пријетеља нађе и види се с њиме, а и по налогу Владе кн. Кара-Ђорђевића у Србију га доведе, но ненађе га у животу, јер је већ пр. год. преминуо, те он оде и походи гроб његов и његовог сина, који су у поредо покопати.

Госпоја Маријета Томина удовица преда Сими још два његова сочиненија, која је Тома под своју старост написао, једно у стиховима из Кара-Ђорђева времена, а друго у прози које у неколико износи на видик Историју Приморја Славенскога. Прво сочиненије у стиховима Сима Милутиновић печатао је у Београду 1847 год. под насловом: „Умотворине Томе Милиновића Моринћанина бившег Војводе Кара-Ђорђевог при Србској Артилерији.“ А други спис осто је као и она друга два што је по Тошици посло не печатана, почем ји Сима у Кнежевој Канцеларији наћи није могао. *)

Тома Милиновић као што је био самоук у ливењу топова и употреби исти, био је самоук и у изучењу читања и писања; сам каже да није више у школу ишао него само код једног Ђакона три месеца изучио мали буквар.

*) Жали Сима што такове наћи није могао да ји печата, каже да је Милиновић у својим зрелим годинама писао, које би много принело, као градиво за Историју Србије Кара-Ђорђевог доба. Умотворинице Милиновића стр. 42.

Прослављени и за Србију заслужни Војвода топџиства Тома Ђуров Милиновић у Бесарабији у Акерману умроје 1845 год. у 76 години старости своје.

Сима Милутиновић његов пријатељ и поштоватељ написао му је овако

Надгробије:

Бог да прости Милиновић Тома,
Свом' народу правог' пријатеља,
Особита свог' је фала дома,
Што га роди Србству бранитеља,
Кара-Ђорђу вољнос' придружјо,
Свим' га Силам' вјерно послужјо,
Вјенац славе спомен му је друга,
Томо ј' житељ дјел'ма вјечна круга. *)

12.

КАПЕТАН ЖИКИЋ.

Родом је из Далмације. А дошао је у Србију браћи својој у помоћ по заузећу Смедерева 1805 године.

Кад је Кара-Ђорђе са Војводом Миленком на госпођине покладе 1. Августа 1805 год. разбио велику Царску Турску војску од 40.000 под Хафиз-Пашом на Иванковцу код Параћина, и после тог освојио Смедерево 14. Нојемврa исте године, предвидио је да ће на Србију велика Турска војска навалити. Па за осигурати се што боље да може навалу Турака одбити, у Смедереву сазове скупштину, на којој се саветовањем реши, да се што може већа бити Србска војска на оружје подигне.

И одма у почетку 1806 г. Кара-Ђорђе одреди Војводу Јакова Ненадовића на Западни крај Србије на Дрини да се утврди и од Босне чува. Миленка Стојковића пошље на Источни крај преко Мирочки планина те освоји Пореч и упадне у Крајину. Младена Миловановића пошље те освоји Крушевац и границу Србије планином Јастребцем учини, и оде на мораву и у Топољаку на левој обали Мораве, те се улогори и ушанчи. Милан Обреновић са капетаном Радичем послат буде те продру у Стари-Влах у предјел Новопазарски, и подигну тамошње Србе на оружје, и уапте да Арнаути и Турци од Херцеговине на Србију

*) Умотворине Милиновића стр. 37.

не нападају. А Петра Добрњца пошље са 6.000 људи на Југ к'Нишу те у Фебруару освоји Параћин, Ражањ и Алексинац, у којима није било много Турака но само по неколико грађана Ерлија.

Са Петром Добрњцем послао је Кара-Ђорђе и капетана Жикића, да кад истерају из Параћина, Ражња, и Алексинца Турке, да се од Ниша утврде противу Турске војске која би у Србију пошла. Капетан Жикић кад са Добрњцем из ти места истера Турке, он као вешт официр од жени-кора на десној страни Мораве по ниже села Вукашиновца не далеко од Алексинца поред Дреновачког потока*), који пресеца друм од Алексинца к'Београду, начини вештачки шанац и утврди га с поља са заоштреним нагнутим к непријатељу дебелим кољем (палисадом), који се шанац доцније прозове „Делиградом" јунаком Градова. У који се смести и улогори војска и стане противу Турске војске, која би од Ниша за у Србију пошла. А кад и Младен с'војском од Крушевца дође, Жикић и преко Мораве у Topoљaку подигне један шанац противу од Ниша дођи имајуће војске. Па се врати опет у свој шанац, у ком је осто докле и погинуо није.

Доцније слегне се на Дрину велика Босанска војска од 45.000 под Везиром Бећир-Пашом. А из Руменлије дође у Ниш 20.000 Турака и осим ти грдну и силну Турку војску прекупљо је од Софије и Адријанопоља у Руменли-Валеси Ибраим-Паша да на Србију нападне. Кара-Ђорђе нареди те Алексинцу претече у помоћ Војвода Станоје Главаш, Вујица Вулићевић, Вуле Иљић, Кнез Јевта и Антоније Пљакић. А у Априлу допадне и Кара-Ђорђе к'Алексинцу и нареди те Жикић до тог шанца, који ће се прозвати Делиград, још два шанца подигне, и Срби се и код Алесинца утврде да Турке дочекају. Но тад и Турци ударе на Србе, гди после више жескоки бојева Турци повуку се Нишу. А Кара-Ђорђе остави саме Србе да се у шанчеве затворе и бране од Турака ако на њи нападну, па појити к'Дрини пред Босанску војску, која је већ Дрину прешла била, опустошила села, и до Шабца дошла; а и у Ваљевску нахију продрла. Кад Кара-Ђорђе преко Ваљевске нахије до под Шабац стигне, на Мишару пољу дочека Турску силу од 45.000 под Босанским Везиром и тако је 1. и 4. Августа те 1806 год. разбије, да се она к Шабцу врати и одатле у нереду у Босну преко Дрине побегне.

---

*) Овај поток неки зову и Рујишки поток.

Кара-Ђорђе по разбићу Босанског Везира на Мишару удари преко Београда, нареди да се на Београд напада, па одатле опет оде к Алексинцу на Делиград, у ком су се Срби седам недеља дана по одласку његовом непрестанце бранили, где су летиле и у шанцеве падале и дању и ноћу Турске бомбе и гранате, но Срби су јп јуначки одбијали. Тад се ти шанчеви на добром месту вешто постројени и јако утврђени прославе, и добију име „Делиград.“ *)

Кад Кара-Ђорђе стигне у Делиград, у то време и Ибраим-Паша сву је своју војску од 50.000 искупио био, па у три правца удари на Србе, много је крв и са једне и са друге стране увише крвави битака проливена, но ипак Турци су били у млого већем губитку, и буду надбијени, и потом кад чује Ибраим-Паша да је Босанска војска разбијена, а тад догоди се те и гром удари у Турски логор те јим и џебану запали, види Ибраим да неможе Србе победити; па понуди Кара-Ђорђа на мир, и овај прими, и одпочне са његовим послаником преговоре о миру у Смедереву чинити, и те године небуде више пограничног боја осим што Срби 30. Нојемвра на Св. Андрију Београдом обвладају.

Капетан Жикић осто је у Делиграду као заповедник до пролећа 1807 године. Лицем на сам дан Христ. Воскресења, Турци умисле да је мало Срба у Делиграду да су због празника отишли кућама. Па Али-Паша из Ниша крене нешто пешака и напред са 6.000 коњаника јурне и навали, да Делиград освоји. Но Срба ако је и мало, до 2.000 под Капетаном Жикићем, у Делиграду било, дочекају Турке и

---

*) Дели-град од Турске речи Делија, а Делија Турски значи управо будала, или јунак, Деликанлија-будалина-јуначина. И у то доба држали су Паше и Везири око себе по хиљаду и више Делија луди јунака и над њима по једног поглавицу, као што је био онај Арап Делибаша Али-ага-Серчесма, коме је се Кнез Милош у Такову 1813 год. предо, и скиме је се он побратимио. Такове Делије, или луди јунаци, који кад су у бој полазили, узјавши на коња изсукали су голу сабљу са руком у које су рукави до рамена засукати били, мећали су сабљу на чело, па су као луди јуришали на непријатеља па остали или погинули, тај им је обичај и у њиов ратни закон ушао био. И од те речи Делија добио је и шанац име Делиград, јунак Град, и сигурно од Турака, због његове јачине и јуначке одбране. Турци су га доцније и поругљиво звали: „Курвин-град“ и „Домуз-град“ које значи Турски свиња, свињски-град, које и то значи на Турском језику будала или јунак, узсвињио се, а Турчин Бошњак каже узкрмчио се, узјогунио се, стао у противност. К. Н. Н.

после жестоког боја, који је четири сата трајао, Турци са штетом њином одбијени буду. *)

Но по несрећи, Капетан Жикић при крају тог боја попне се на шанац да види расположај и одступање Турака. Па за ослободити Србе окрене се и викне: „Небојте се, браћо! утекоше Турци.“ У тај мах опали клети Турчин из пушке метеризњаче **) те га под саму десну плећку погоди, и он здраво обрањен падне. Одатле га одма однесу у Манастир С. Роман, који увидивши смрт недадне велики куршум испод плећке извадити.

Но како Турци буду одбијени са Делиграда, окрену низ Мораву к Св. Роману да харају. Калуђери кад виде да им се Турци Манастиру прекучују, стану се спремати да бегају по вр' Манастира у планину. Капетан Жикић рекне им: „немојте ме браћо оставити ако Бога знате, овако мучећег се, да ме Турци још и на горе муке не мету.“ И онда узме га један Србин на леђа те га изнесе до по вр' Манастира уз један камењак на брдо у шуму. Жикића нападне од грдне ране самртна жеђ, па заиште воде да му Калуђери даду да пије, но кад они немадну, да му такове даду, он издане, на сам други дан ускрса. Па како Турци недођу до Манастира него се врате натраг, Калуђери снесу Капетана Жикића, и саране га уз Манастир Свети Роман до сами побочни врата с десне стране на један корак од цркве; гди му је и белег ударен, који и данас такови постоји, и има на њему неки надпис, који се тешко прочитати може.

И тако Капетан Жикић, који дође из даљног света и бори се за слободу браће своје Срба, племенити живот свој у кратко време оконча. Но славу своме имену стече, а највише због вештачки основаног непобедимог „Делиграда“ да ће се име Жикића код Срба и Србске Историје као славно вечно спомињати. А и Турство сећа ће се „Домузграда“ и на њега вечно жалити, код кога су Турске Аâје своје синове, Хануме своје мужеве Аге, и Фатиме многу своју браћу-кардаше, жртве оставиле и тужно проплакале.

Ево шта каже Милутиновић Сима о Жикићевој рукотворини „Делиграду.“ — Јунаку Градова:

---

*) Устанак Срба, од Професора Петра Радовановића стр. 18.

**) Велике градске пушке, у који су куршуми велики као картеч, и из који се са наслона пуца. К. Н. Н.

„Делиграде зајажало Турства,
Соперниче самог' Цариграда
Прождиравши коње и јунаке!
Вјечно на те жаљети ће ка́де,
Особито сад' овога пута, (1809 г.)
И ако те овладаше врази
Изнурив'те, ал не' насиљевши!
Жикић крив је што г' на крв намјени.
Тек да јоште палиса́да́ неби
И тад' ништа, к'о ни дотле њему,
Већ' топов'ма шест недеља да́на́
Цепаше их, цјепље л' одламане́
Горе́ бише́, већ'ма изгрдише
Нег' ђуле́та, и кумбаре теже́*)
Дан - ноћ у град капавше из' неба;
Прејаднило' с већ' свакоме беше
Прем смењива једна другу војска
Прокрадав се измеђ' вра́га́ ноћу,
И свјежа би заступала града
Од' недјеље до недјеље прве.**)
Ал' Домузград што с' осветља овда
Јер Миленко брањаше га бодри
С' Танасијем Чарапићем крепким,
И с' Главашом незнавшим уступит'!
Навираше отети га Турци,
Раскопати, поравњети одма,
Да им отле непакости' с' више,
Ол' из' њега бар истјерат' Србе
С' топов' седам не патишућима,
И сав шанац разровити одма;
Изгибоше, поваљаше с' туда
Око истог' неголема шанца
Тоске пушке, Арнаутске ризе,
И бјељаче обагрене крвљу;
Картач неће шале ни лијека!
Нег' и најзад' преко свега тога
Принудивше с' оставити Срби
Делиграда и остале шанце.“

И даље Сима вели у песми, повуку се Срби преко Мораве и низ Мораву одступали су Срби и тукли се са Турцима до ушћа Мораве. Ту се зауставе у шанче се и Турке задрже, а после ји натраг у Турску протерају. Ово је било 1809 год., после пропасти Срба на Каменици.

Година 1813 поред тог шанца Делиграда затекла је једну групу од једанаест подигнути и јако утврђени шанчева, који је скуп свију сочињаво Делиград, а звали су ји неки и Дели-логор, а ако је од Турака и прозват Делиград „јунак град“, има који су га поруг-

*) Тај палисад или коље дебело, са заоштреним вр'овима, које су Срби пред шанцем ударили били, да се Турци шанцу прекучити нису могли, кад су доцније видли њиову непрактичност, због ђулета која су у њи из Турски топова ударала, и од истог коља цепке ђулад су одламала и у Србски шанац долетала и Србе убијала, они су после тог пред шанчевима копали курјачне рупе, у њи коље шиљато утврђивали, из који рупа помало су вр'ови шиљци вирили, због који шанцевима није се могло приступити. К. Н. Н.

**) Кроз те шанчеве Делиграда протицо је Дреповачки — Рујшики — поток, па кад су Срби у обсади били, они су коритом тог потока долазили у шанчеве, смењивали се и одлазили а и себи ра̂ну доносили, да ји Турци ни виђали нису, а и кад су ји видили никакову им досаду учинити нису могли. К. Н. Н.

љиво Турци звали: Домуз-град, што значи свиња или свињски град, као што је напред речено. Ти други шанчеви код првог шанца, који је Капетан Жикић подигнуо и звао се Делиград, имали су имена своји браниоца Војвода као: Добрњчев, Миленков, Пауљев, Новаков *) шанац и т. д.

По падениjу Србије те 1813 год. Турска силна војска под Великим Везиром Рушид-Пашом, ако је и ударала на браниоце Делиградски шанчева, није ји могла силом освојити, него ји обсади и прође мимо њи у Србију, и кад 23. Сентемвра дође у Београд и заузмега, онда бранитељи Делиграда кад дознаду за пропаст Србије после скоро четири недеље, пођу искраду се између Турака, уђу у Рујишки или Дреновачки поток, који је кроз те шанчеве протицо, побегну и Турцима празне шанчеве оставе.

Данас на оном месту, где је Жикић први шанац Делиград основао, подигнута је лепа зграда за школу, у којој се млади Србчићи ученици, а потомци стари бранилаца Делиграда изучавају и сећају своји јунака, који за њиову слободу крв пролише и земљиште на ком се изучавају крвљу бојадисаше.

Године 1876 и 1877 год. кад су Срби нови рат са Турцима имали, у Делиграду до школе на старом терену Кара-Ђорђеви шанчева подигнута су 4 нова шанца јако утврђена као Градови по новом данашњем систему фортификације. Но ту није дошло до боја са Турцима да се огледају потомци, стари Србски јунака, и да се сравни и оцене научени бранијоци шанчева са старим не научним јунацима, који умедоше Делиград бранити и за слободу данашњи своји потомака крвцу пролити.

13.

ПЕТАР НОВАКОВИЋ ЧАРДАКЛИЈА,

РИТМАЈСТОР.

Петар родом је из неког места у Арнаутској. Шта су му родитељи били, кад је дошо у Аустрију и кад је у војски Аустриској Ритмајстором постао, то се све незна. Но о њему тек се може знати од половине Јула месеца 1804 год. кад је он, чувши да је Кара-Ђорђе усто противу Турака, као родољуб у логор на Врачар под Београд дошо и себе на расположење Кара-Ђорђу ставио.

*) Бошковић.

Чардаклија био је ожењен, и његова жена била је у Будиму код Руске принцезе, која је за Палатина удата била. Па пре него што ће он у Србију доћи, прво испрати своју жену у Русију у Харково са Танасијем Стојковићем и Теодором Филиповићем, па затим у Србију пређе. *)

Па како Кара-Ђорђе намери да у Русију пошље посланике да моле Цара Александра да би помогo Србско му народу да до своји права дође, тако одређен буде за посланика Прота Ненадовић, Јован Протић па одма с њима и Петар Чардаклија, кои се спреме и 1. Септембра 1804 год. преко Влашке оду у Русију; ударе и на Харково, гди је се жена Чардаклина налазила, ту склоне и Теодора Филиповића Професора Харковског Универзитета те да оставку, узмуга са собом па оду у Петроград, у који стигну 26. Октомвра. **)

Па како су још у Србији написали били молбу на Цара Александра и са собом је понели, тако изиђу пред Кнеза Черториског Министра иностранп дела, и предаду му молбу за Цара, који обећа да ће је Цару предати. Па пошто ји упита сваког по насобце одакле је који и они му се кажу, рече: добро, добро, нама је познато да су Срби противу Турака устали. Па запита: Како је ваш' Вожд Георги Черни и Војводе је су ли здраво? Прота одговори, ми: „Слава Богу здрависмо и клањамо се Вашему В. превосходителству и Императору, с поуздањем на једноверну Русију и имајући бољу надежду за избављење Србије од Турака." — Черториски: „Добро; но Србија је од Русије далеко а ми смо упријатељству са Турцима." „А, јесу ли Турци у тврдињи у Београду?" Прота: „У тврдињи Ваше превосходителство." — А колико ји има? — „Ми држимо, да ји има шеснест и више хиљада. А и Босански Везир довео је 7.600 Турака." „Имали у Србији више тврдиња и колико у њима Турака." Има Смедерево и у њему 1.500 Турака, Шабац и у њему 2.000, Соко 1.500 и Ужице у ком мислимо да има 4.500 Турака. Черториски: Имаду ли они добри пушака? Имаду довољно. — А Срба колико? — Има: „15.000 кои су наоружани, а кад сви устану може и на 70.000 Срба да буде." — А зашто је Босански Везир довео толике иљаде војника? Прота: „Он је од Султана послат да би нас помирио са Дахијама, и другим Турцима."

*) Мемоари Проте стр. 95.

**) Мемоари Проте стр. 121.

— Па је ли какови мир учинио? „Он је учинио у толико што је четири Дахије, који су побегли низ Дунав у Адакале одобрио, те је Вожд после Миленка, коме је Реџеп издо те и је погубио.“ — А са другим Турцима што је радио? „Он осталим Турцима опростио је; а нама обећо сву нашу молбу из девет пунктова поднешену му испунити. и од Султана потврђење Хатишерифом издејствовати; мисмо му на том благодарили и молили Везира да би он призво једног Аустријског Чиновника да се на ту нашу погодбу за бољу сигурност подпише; па ако би ми ребелију учинили или Турци, по првом свом обичају, започели нам опет зулуме чинити, то Аустријски Двор, као најближи сусед Султана да извести. — Везир је на то громко и јаростно казо: „Неможе то бити, ни један Краљ у нашега Цара земљу мешати се неможе — у нашег Цара Султана има верни Турака, који ће му праву истину казати који шта радио буде.“ По том мисмо узнали да Везир иде само нато да нас умири и оружје нам одузме. ***Чарторискu***: „Право ето јаћу ваше прошеније доставити государу Императору.“ И потом се с њима опрости и оду.

После неколико дана опет изађу пред Кнеза Чарториског и он ји запита: „А естели молили Аустријски Двор као најближи вама за помоћ?“ Прота: „Ми јоште први дана у Марту далисмо прошеније и имали најтврђу надежду, да ће нам дати војску, оружје и проче потребе, и да ће нам помоћи и од Турака нас ослободити, јербо смо ми Аустријском Двору кад је у рату са Турцима био увек помагали, а и за Цара Јосифа војевало је наши 18.000 Срба Фрајкора три године, па смо искали да нам бар толику помоћ у војски као зајам даде. Но они су нам писмено одговоримо: да су они са Отоманском Портом у великом пријатељству, и да они нама ни војске, ни официра, ни оружја дати не могу; јербо би са Портом пријатељски мирни трактат кроз то нарушили. Но ипак Аустрија гледи кроз прсте те нам трговци новац и потребе војене дају. ***Чарторискu***: Право као Христијанин! То би нарушио трактат; а тако је и Русија с Портом у пријателству! „Јели у вас писмени Аустријски одговор?“ Јест него је осто у Србији. — Добро ви чувајте тај одговор. По том му Прота каже како је Аустрија одредила Варадинског Генерала Женеја, који је позвао Србе и 15 Турака из Београдског Града у Земун да ји помири; но да утом никаков успјех учињен није.

После ***Чарторискu*** обећо је депутацији, да ће се Русија као пријатељица Порте заузети да даде Србима права, но они да опет предаду молбу Порти. А притом советово је да Срби установе један Совет у Србији, како би се и са другим државама односити могли.

Тако депутација, кад саслуша савете Руске, остави у Петрограду Чардаклију да исчекује из Цариграда одговор Портин; а Прота Ненадовић и Јова Протић са Филиповићем 14. Декемвра 1804 год. врату се у Србију и кажу Кара-Ђорђу савете Руске, који одма по истима у свему поступи. *)

Доцније врати се и Петар Чардаклија, који одређен буде на Скупштини у Пећанима 17. Априла 1805 год. као посланик те са Протом Алексом Лазаревићем, Јовом Протићем и Стеваном Живковићем 1. Маја 1805 год. оду у Цариград и однесу молбу Султану, и предаду је преко Патријарха Цариградског. Но ти посланици зло примљени буду у Цариграду и једва живот свој спасу чрез посланство Руско, и избегне Алекса Лазаревић и Петар Чардаклија на једну Руску лађу и преко Одесе 13. Октомвра 1805 год. оду у Петроград, а затим доцније и у Србију. (А Јова Протић заостао је био у Влашкој у Букурешту, а Стеван Живковић раније некако измоли се од Турака те у Србију дође) **)

После овога посланства Чардаклија је упролеће 1807 године по учињеном сајузу Срба са Русима одређен, те је као посланик са Советником Аврамом Лукићем и Секретаром Совета Јеремином Гагићем ишао у Влашку у главну квартиру Руску те су молили да им се одреди једно лице којеће као Агент Руски у Београду бити и пребивати. Којом приликом обдарени буду са по једним прстеном са драгим камењем и са неколико стотина дуката, које између себе поделе. ***) И тако Петар Чардаклија повећој части као разборит човек вршио је посланичке дужности, гди му и брат његов Јован Чардаклија из Аустрије у Србију пређе, те је као Чиновник у Београду био; но о њему нема се података; но само у толико да је у Србији до пропасти Србске 1813 год. био, а затим отишо је 1814 год. са другим Србима у Русију, гди је у Бесарабији од Руске Владе издржање имао, и тамо је негди и умро.

---

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 122, 125, 196 и 270.

**) Види Голубице књигу V. од стр. 277—287.

***) Вуков Совет стр. 23—24.

Ритмајстор Петар Новаковић Чардаклија умро је у Београду 1808 године и сарањен је код велике цркве Београдске, гди му Доситије Обрадовић набави мраморну плочу и наместије уз зид слеве стране главни врата, и на истој изреже стихове ове:

„Родолюбцу каменъ сей Серби полагаютъ,
„Дѣла сего безсмертіемъ Серба у вѣнчаютъ,
„Сербій во Росію посланику перва,
„Да разори Турецка сѣдину окова.
„Петар онъ бѣ Новаковић родом Спировый,
„Чардаклія Капетанъ а Сенаторъ первый;
„Благодарной Сербіи радостъ на плач паде,
„У тисящи осамъ сотъ осмомъ преставися въ Бѣлградѣ.“

Овога надгробнога белега више нема, јер кад је Београдска Црква разваљивата биће 1837 год. негдије уклоњен и одбачен, и тако нити се зна гди су кости, ни мраморни камен, заслуженог за Србство, Србина Петра Чардаклије.

14.
ПЕТАР ИЧКО
ТОЛМАЧ.

Петар Ичко пореклом је Бугарин а рођен је у Катраници у Македонији. Гди је се учио и с чим је се занимо у младим своим годинама незна се. Но доста то зна се да је он био научен човек, и осим Турског језика, знао је више Европски говора говорити, и био је добро познат како са Турском тако и са Европском дипломацијом.

Он је познат још кад је у Берлину био као тумач код некаквог Турског посланика; гди је и изучио главне језике Европски народа, и познао њиове интересе. После из Берлина дошо је у Београд и ту је био посредник — агент трговачки и одправљо њиове послове са Европским трговцима, гди изађе наглас; кога и добри Хаџи — Мустафа-Паша заволи тако, да без његовог савета ништа предузимати и свршавати није хтео. *) Но кад Дахије овладају Београдом и Хаџи-Мустафа-Пашу 1801 уморе, и после овог гди је се за време Дахиске тиранско владавине Петар Ичко налазио дали у Београду или на другом ком месту незна се.

*) Историја Ранкеа стр. 122, 123.

Но кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 устане противу Турака и с војском у Мају дође под Београд и обколи га, тад у Јуну месецу појави се Петар Ичко код Кара-Ђорђа уз кога је непрестано био.

Године 1806, кад Кара-Ђорђе од 1.—4. Августа на Мишару потуче силну Босанску војску, па одатле оде к Делиграду те и Руменлиску многобројну Турску војску разбије, и кад му тад Везир Ибрахим принуђен мир понуди, коју понуду Кара-Ђорђе прими, и кад Ибрахим пошље свога посланика у Смедерево те мир са Советом и Кара-Ђорђем за Србе врло повољан уговоре, ту је Ичко вештим говором Турског езика и политике Турске Србима тумачио. Тад Кара-Ђорђе са Советом одреди Петра Ичка и са Кнезом Милићем из Ћићевца, Живком из Параћина и својим писаром Стеваном Јевтићем, и пошље ји у Цариград да и Султан тај уговор мира потврди. Петар кад дође у Цариград, својим вештим талентом престављајући живо Порти, како Срби могу по нужди приближити се Русима и с њима сајуз учинити, и за одклонити то, доведе Порту својом уметностћу дотле, да она по углављеном миру у Смедереву готово у свему захтевања Срба одобри, и обећа Султанским Хатишерифом потврдити. С крајем Октомвра Петар Ичко врати се из Цариграда, с којим и Мухасил Портин дође у Смедерево, и каже Совету и Кара-Ђорђу како Порта оставља сваком Србину своју земљу да је његова, допушта Србима своју владу, па шта више, хоће да допусти и да буде Србска посада у Градовима, само задржава себи за знак и даље своје владе над Србима да може у Београду седити Мухасил са 150 Турака; а место свега до тадашњег данка, да Србија годишње даје Порти 1.800 кеса, које чини 900.000 гроша, око 600.000 форината; па из те суме новаца да сама Порта исплаћује Спахије, који су у Србији били па истерати, и готово у свему да одобрава што су Срби у уговору тражили. То је Ичко у Цариграду израдио код Порте, но остало је још непотврђено, докле и Мухасил Султанов боље са Србима не договори се.

Тад Срби од Мухасила потраже да Турци одма из Београда, Шабца и други Градова изађу, на које склоне и Мухасила, који заповеди Гушанцу Алији да Град Србима преда. Но кад овај то одбије, Срби реше да га силом освоје. И тако 30. Нојемвра 1806. Срби на Београд јуришом ударе и освоје га. А потом Срби са Русима учине сајуз, и тим сва се Петра Ичка радња у Цариграду осујети и рат са Турцима продужи.

Зна се да је и даље Петар Ичко до 1809. остао у Србији и Србима у дипломатским пословима од велике користи био, и да га је Кара-Ђорђе здраво волео. Ево како Сима Милутиновић отом каже:

„Ичкоглију!
Узвишена и природом самом,
Надмашавша умом и дјелима:
Вожд га љубје к'о роднога брата!"

Но даље у истој песми Милутиновић говори да је исти Петар Ичко у Топчидеру од неког као просвећеног човека мучки погинуо; ево шта каже:

„Што Топчидер недочеко дотле,
Смрт оскверни Ичкоглије Петра
И уанадес' из'чије је главе...
Ал' га господ ђоја предизабра,
Ол да Србству једиој' крило крњо —!
Ови' тобож просвећени неки!
Гади'те се ђе дивјаци једу
Себи равне... а пљенике своје,
Што нејмају граде и Руднике,
И што к'томе сви од лова живе...
А да како, обазритес'насе,
Поступате ви' с' пријанма своим',
Ил' сте умни за зла чинит' већа,
Лажнај' мудрост злобног дјелатеља;
Тешко л' земљи ђесе љест подвуче
Европејца!... Чешће чудовишча!!
Све ждеравша, нигда л' непасита...
Монтецума, вјечно племенити!
К' теб' ето ме, и мој враг је био!..."
То изрекав умр'о је Ичко. *)

15.

ЂУРА МИЛУТИНОВИЋ.

СЛЕПИ ЂУРА ПИСМОНОША.

Ђура Милутиновић рођен је у Васојевићима, и још у својим младим годинама од велики богиња у оба ока ослепи тако да нимало видио није, и као слеп научи код куће у гусле гудити и певати, па се онда дигне из места у место, и из предела у предел, по Ерцеговини и Црној гори, те је гудио у гусле и пево јуначке песме, како Турцима тако и Србима, те је се отуд давањем милостиње добри људи издржаво.

Ђура је био вешт гуслар и на гласу певац јуначки песама, које је од други слушајући на памет изучио, а био је посве и даровит човек, и због ти својстава познавао га је и Црногорски Владика Св. Петар Петровић Његуш I.

Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, Владика Св. Петар призове себи Ђуру, па га пошље у Србију као свога посланика

*) Србијанка час. III од стр. 40—42.

са писменим и устменим порукама Кара-Ђорђу ради договора за заједничко ратовање противу Турака. Но пре него што ће Владика Ђуру послати, начини му вештачке гусле, у који је био држак изшуплен тако да је писмо стати могло, и да нико споља примјетити није могао шупљине затвор, па у исте мете писмо, покаже Ђури како се отвора и затвора и онда пошље га у Србију. Ђура узме свога сестрића за путовођу, па удари преко Ерцеговине и Босне, све идући од села до села и од вароши до вароши, гудио је и уз гусле певао Србима и Турцима повољне песме, и од њи милостињу добиво. Тако кад је гудио и пево Беговима и другим Турцима, он је удешаво такове песме, које су њима говиле и узвишавао јунаштва њиова. А пред Србима певао је што је њима по вољи било. И тако путујући дође у Србију, преда Кара-Ђорђу Владичино писмо и испоручи му имајућу испоруку. Кога Кара-Ђорђе са писмом као одговором и устменом поруком врати натраг опет у Црнугору Владици. И тако Ђура као писмоноша више је пута гудећи и певајући под видом прошње ишо у Црнугору и враћао се у Србију.

Кад 1813 године пропадне Србија и многи Срби пребегну у Аустрију, онда и слепи Ђура у Срем пређе, гди је се гудећи уз гусле од подарака издржавао. А кад 1814 године у Септемвру са Кара-Ђорђем оду у Русију више главни Војвода и многи други Срби, онда са истима оде и слепи Ђура и у Хотину Бесарабске области настани се, и кад Кара-Ђорђе са његовим Војводама добије од Руског Двора новчану помоћ за своје издржавање, тад и Ђура по препоруци Кара-Ђорђевој добије годишње издржање од 600 рубаља.

Па како је у Бесарабији било око 600 породица, које су као Емигранти 1814 године из Србије дошли, тако Руски Двор нађе се побуђен, те већу част Срба у Бесарабске пустаре у Татар-Буџак насели на земље и у куће, одакле су се Турци 1813 год. иселили. Но Ђура 1817 год. једанпут оде код њи и својим разлозима побуни, те се опет у Бесарабију у Хотин и око Хотина натраг врате, а потом по неколико породица кад данас кад сутра све се у Србију повраћају, па се и Ђура у години 1818 у Србију врати. Гди добије неку малу пензију од 5—6 талира месечно и тако је живио које у Крагујевцу које у Београду до 1843 год. а потом се у Београду разболе и од прилике у својој 70. години старости умре, гди укопан буде у гробље Београдско код Палилулске цркве.

Ђура је био у Србији од свакога лепо приман, поштован и гошћен, имао је приступа и у Двор књажев, а и од Митрополита Петра лепо приман је био. Он је ишао у Београду сам по свима улицама без икаковог вође, вођа му је био један бели дренов штапић у руци, и идући улицом поштапајући се куцко је пред собом у земљу, и у чију је кућу или дућан једанпут ушо, други пут исту без ичијег распитивања сам је нашо. Он је се занимо и са књижеством, купио је уписнике на књиге, и књиге је људма сам раздаво и распродаво. Био је у оделу чист и врло уредан, и на себи носио је обично лети и зими једно дугачко без поставе од црвене чое јапунџе. У Београду до Митрополије седио је и спавао је сам у једној соби, где га је једна стара жена послуживала; у соби сваку ствар знао је где му која стоји. Нарави био је благе и тих у разговору, кад је се ским разговаро, сваку је реч са зрелим разсуђењем изговаро; врло је на сам себе пазљив био, па је зато од свакога љубљен и поштован био, и сваки га је звао *„брат Ђуро“*, које је најрадије имо.

Ђура је био повишег раста, састава телесног снажна и коштуњава, био је смеђ, а у лицу огрубо од богиња. Био је врло даровит и велико памтење имо је. Он је обично тражио кога те му је поучне књиге или новине чито, — био је врло радознал шта се у свету ради и догађа, па је сваку реч памтио, — и одма ишо другоме, и казиво новост или што из књиге, па је обично говорио: *„Читали смо у тој и у тој књиги, то и то, или у новинама тим и тим, такову и такову новост.“* —

16.

СТЕВАН ЖИВКОВИЋ.

ТРГОВАЦ.

Стеван Живковић родио се у селу Прњавору код Манастира Св. Романа, нахије Ћуприске. Отац његов био је Илија Крстић сиромашног стања човек. А брат Илијин, Живко био је врло богат човек, који је оправио Манастир Св. Романа.

Прича се да је Стеванов отац Илија узео од брата свога Живка, харачку тескеру (признаницу), по којој је харач 3 гр. и 12 пара плаћен, па је се показо с њоме Турцима као Живко, а не Илија, и као да је он платио харач. И отуда изводе, да се Стеван по стричевом имену прозвао Живковић.

Живко је имао шест синова, а Илија јединца свог Стевана, па као сирома, прода и њега неком Константину Ђурчији из Београда за 100 гроша, који га одведе у Београд, где изучи трговину, и доцније са набавком Џебане за Србију постане врло богат човек.

У време Дахиске владе, Стеван пребегне у Земун и ту се настани.

Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, Прота Ненадовић сиђе у Земун 18. Фебруара, да потражи људе, који ће набављати и додавати Џебану Србима. Јави се познанику свом Мајору Митезеру, и овај му доведе у Парлаторију Стевана Живковића. Прота му каже како су устали противу Турака и бију се сњима, и замоли га да набави Џебане. На то му Живковић рече: „Мој попо, ја хоћу, али немам новаца.“ Прота му даде 9 рушнија, а толико даде и Јанку Зазићу из Скеле, који је такођер пребего био од Турака у Земун. Иони му за те новце донесу 9 фунти барута, и осим тог једну зобницу (торбу коњску) фишека, и 300 танета, које им Прота обашка, ако је и обоје пре скупо било, плати. Прота замоли потом Живковића, те му у Бољевце опет око 23. Фебруара донесе 64 оке барута у четири врећице као воштане свећице, где му и тај барут исплати. Но кад му Живковић у почетку марта донесе повише барута, који је засецо за 600 форинти Сребра, и пак као и пре тога недадне Проти на вересију, Прота нађе се учуду, те одвоји његовог стрица Јакова 300 дебели вепрова, прода и тим барут Живковићу исплати, и такови однесе те војсци разда. И после тог Живковић је једнако набављо барут за Србију под врло скупе новце и отуда се врло обогатио; докле му се није нашло конкурента Пуљевић и други Срби. *)

Године 1805 о Ђурђевудне у Пећанима, изабрат је Живковић, Прота Алекса Лазаревић из Шопића и Јован Протић из Пожаревца, а после тог и Петар Новаковић Чардаклија, и слати у Цариград као депутирци, да траже од Султана да се Србима права даду. Но како им тамо загрози опасност, ова тројица избегну на лађу и преко Одесе оду у Русију. А Живковић јошт напред излаже се од Турака, да иде у Србију казати Србима, да се одређеном Афис-Паши покоре. Он дође први у Србију и каже Кара-Ђорђу праву истину о намери Турака, а Србима противно казивоје, да Афис преко воље Султанове

*) Мемоари Проте Ненадовића види стр. 62—63, 69, 77—78.

оће на Србију да удари. А Гушанцу-Алији у Београду лажно каже, да су њега за Пашу искали, но силом оће Афис да им се за Пашу наметне, и тако превари Гушанца те остане у Београду миран, докле Срби на Иванковцу 1. Августа 1805 год. Афиса са војском од 40.000 Турака неразбију.

Године 1805, кад Срби и Град Београдски освоје и Совет Србски премести се из Смедерева у Београд, и Живковић досели се из Земуна у Београд, гди је Турски кућа покупово и ту живио. Он је се лиферовањем за народ Србски војени потреба, тако обогатио био, да је и по десет хиљада дуката Совету на зајам давао.

Кад је Вељко из црне Реке са бећарима Турке истерао, Живковић одређен је, те је у Бањи са Вељком седио и саветом његовим у мекшаво га у његовој прекомерној јуначкој жестини и самовољи, који је он над Вељком уплива имао, гди је и на Бањи у ногу и рањен био.

Године 1811, кад се Миленко и Добрњац у Београду показао упоран Кара-Ђорђу и председнику Совета и попечитељу војеном Младену, и нису хотели примити се места попечитељски, па су по уредби закључења народне скупштине из земље у Влашку прогнати, Живковић тад држао је страну њи двојице, и у противлењу ослањајући се на своје богатство, више је упорства показао него и Миленко и Добрњац. Због чега буде Живковић затворен у Београдском Граду и спутан ланцем у руку и ногу у накрст, гди је, кажу, по вас дан у тамбуру свирао и певао. Но после у кратко време Кара-Ђорђе заповеди, те га пусте из затвора, и позове га у Тополу те му опрости. Који после тог узме пасош и сам оде у Влашку, од куд није више ни долазио у Србију за време Кара-Ђорђевог војевања и владавине његове.

После пропасти Србске 1813 види се да је Живковић био у Земуну, Октобра месеца; и кад је Кара-Ђорђе био са главнимъ Војводама у Голубинцима смештен и био под стражом, договори се са Војводама и начине прошеније на Цара Руског и Аустријског, да се смилују заштити ти Србски народ од Турака, и пошљу у Земун Проту Ненадовића да позове Живковића као слободна човека, који није био Емигрант, да носи Царевима прошеније; он нехтене нћи, него одговори Проти: „Брацо мој, ја хоћу, но нека оне курве новаца даду, јербо ја немам.“ И тако се Прота врати натраг из Земуна без успеха. *)

---

*) Мемоари Проте, стр. 218.

После овога, године 1814 при крају месеца Декемвра, Живковић је у Беч послат са Јевтом Чотром за спомоћнике, да подпомажу Проту Ненадовића у молбама за народне послове. Но он само је седио и ништа хтео није да ради и да се заузима код Царева за Србски народ, него је просто уживао. — Једанпут, 24. Декемвра, Прота Ненадовић замолига да однесе једно прошеније г. Стурзи да и он провиди; но Живковић није хтео и Проти каже, да му више праг непрелази — и прочаја.

Доцније 1815, 1. Марта, Недоба, Руски чиновник, који је се у Бечу по дипломатском послу налазио, примети Проти Ненадовићу, да доле у Срем пише Војводама у име његово, да позову натраг Стевана Живковића и Јевту Савића Чотру, да они ништа нетребају, и да је боље да Прота сам буде у Бечу, него да они кваре послове. *) После овога сигурно је Живковић 1815 сишао у Срем, па одатле отишао у Русију.

Године 1835 дође Живковић из Русије у Србију, и Кнез Милош одреди му из народње касе 300 талира годишње. Но он, кад ту пензију добије, пробави кратко време у Србији, па се опет врати у Русију натраг.

Кажу, кад је хтео у Русију да се натраг врати, имао је неколико дужника сељака у Београдском округу. Он ји позове да му дуг плате, но кад се они стану изговарати, да немају одкуд и да ји по причека, он онда пред њиним очима поцепа облигације, и потом у Русију оде.

Живковић се женио два пута. Прва жена његова била је из Остружнице, тетка Кнеза Максе Ранковића, и с њоме изроди четворо мушке деце. Но она се доцније пропије и проневаљали тако, да се он морао с њоме раздвојити. И суд му досуди, да он својој жени на свако дете, које му је родила, по једну кесу од 600 гр. даде. Живковић и од своје воље дајој 5 кеса, штому је родила четворо деце, и још две кесе, што му је била жена — свега 7 кеса, а то је 3.500 гроша.

Та Живковићева жена дотле сама себе доведе, да је она своје дете на сиси у соби затварала, па ишла ноћу те с бећарима пила и блудочинствовала, и на последку, кад неке војнике болешћу заразн, те нису могли на војску да иду, Кара-Ђорђе, кад зато дозна, нареди те се она и још неке друге две блуднице помећу у џакове, па завежу одозго, и пред многим светом Београдским и женског и мушког пола, баце у

*) Мемоари Проте, стр. 228, 241—240, 342 и 380.

Дунав, те се подаве. Кроз то се много покварености женскиња, од Турака заоставшој, напут стане и поквареност пресече.

После тог Живковић ожени се по други пут и узме жену Дахије-Аганлије, која је се била покрстила и добила име Љубица. Он је с њоме лепо живео и одвео је и у Русију. Но кад тамо у Русији после 1835 у Полтави Живковић умре, жена његова Љубица, бивша кâда Аганлијина дође у Србију, гди је у Београду доста оскудно живила и умрла.

Живковић био је омањег раста, црномањаст и у лицу румен као ружица, и под своју старост, кажу, обелио је као овца.

За време војевања Кара-Ђорђевог, набавком за рат војени потреба, прекомерним наплаћивањем добитка, био је се врло обогатио. Но гди је то његово силно благо, кад је из Србије отишо, с ћердо, незна се! Каже Србска пословица: „како дошло, тако и прошло." Но то се зна, да је умро у сиромашном стању.

17.

КОНДА БИНБАША.

Савакаписко-Свето-Андрејски јунак.

Конда Бинбаша Крџалија био је из места Поломља, а вере православне, Србин.

Године 1804. находио се он код Гушанца-Алије, као Буљукбаша. Гушанац као царски противник и старешина Крџалиски, имао је у својој дружини и хришћана и Турака, и с њима је ишао по Бугарској и по Руменлији, те харао како хришћане тако и Турке.

Кад Дахије виде, да не могу Србски устанак да савладају, онда Кучук-Алија изађе из Београда, продре до Јагодине, и ту поручи, те му дође Гушанац с 800 Крџалија, и тако га склони да им помогне савладати Србе. Међу тим Крџалијама био је и сам Конда, који и у Београд дође.

Конда је у Београду као Буљукбаша заостао у служби преко две године. Кога одреде, те је као поглавица са својим момцима на једној караули (стражари) измеђ вароши и Сава капије испод угла данашње Митрополије на брегу стражу на шајцу чуво.

Но Конда као Србин, ако су га Турци за његову показану храброст волели и звање му Буљукбаше дали, волио је Србима него Турцима.

Па је гледао да избегне од Турака, и за то тајно јави Србима, који му даду одговор да ће га радо примити. Сад Конда, пре него што ће измаћи, многе је кришћане, који су се измеђ' Турака затекли, дозиво у каурулу и преко шанца спушто ји, те су ноћу у Србски логор бегали, који је близу Саве у пољу Венецији испод Мокрог-Луга у шанац Војводи Милоју бегали.

Кад ји је тако све испратио, онда намисли да и сам са својим момцима ноћу одбегне. Тад им рекне да и они одлазе, а он оде у другу караулу, где је разговором Турке завараво. Кад се врати и види да су момци отишли и све однели што је било, онда и он сам пређе преко шанца, па, звиждећи, искупи у мраку момке, и тако сви пређу Србима.

Кад Турци опазе, да је Конда побегао, побоје се да ће Срби ту ноћ напасти на варош, зато сав Београд осветле машалама и оспу пуцати из пушака и топова.

Ово је било некако у Августу или Септембру 1806 год.

Јесен превали, а и зима се прекучи. У Смедереву закључе да се Београд и Шабац пошто пото узме. Под Шабац ставе 7.000, а под Београд преко 18.000 људи са више од 20 топова. И намисле да јурише на варош 30. Нојембра 1806 год. на Св. Првозваног Андреју, кад се и Турски Курбан-Барјам тревио.

Кара-Ђорђе предузме сам обсаду Београда. Станоја Главаша са 4.000 Срба одреди да у варош продре на Видин-капији, Васу Чарапића са 8.000 на Стамбол-капију, Кнеза Ситу Марковића са 4.000 на Варош-капију, а он сам са 2.000 Срба да удари на Сава-капију. Кад тако све распореди за напад војску, одреди и сат на Св. Андрију пред зору, кад Турци спавају да сви сложно ударе, у варош да продру и заузму је.

Кад Кара-Ђорђе тако војску распореди, Конда понуди се Кара-Ђорђу да он као вичан местима први кришом уђе у варош и да Сава-капију (Бањолучку-капију) отвори. Кара-Ђорђе му одобри.

Конда Бинбаша, са Бинбашом Узун-Мирком Апостоловићем и још са шест добри момака по Турски као што су Крџалије обучене: Николом Стамболијом, Драгићем Кнеза Симе сеизом, Николом Сремцем који узасе и сикиру понесе да локот на капији обије, Младеном и

још са два своја собствена момка, којису у Крџалијама под њим у служби били и сви Турски и Арнаутски говорити знали, крену се тајно у одређено време ноћу, и пред зору у очи Св. Андрије оду. Зањим пође Милоје Петровић, његов побратим са 150 голи синова (бећара) на једном близом одстојању, а за Милојем тако исто сам Кара-Ђорђе са 2.000 Срба.

Конда, са својом храбром и без самртном малом дружином, провуче се тајно по више Сава-капије преко шанца, где га Турска стража неопази јербо је помрчина била, и пође прво Градској капији да завара траг ако га ко од Турака буде опазио. У путу сретне Турски колл' (патролу) која га запита које? он Турски одговори: *„Ја сам кардаш!* (брате) *Момци Узур-Бега!“* и прође мирно и немарно! Па кад види да се патрола Турска по удали, врне се и са леђа дође до Сава капије, у којој су два стражара код капије стражарила, ладно јурне у капију и са јатаганом, да се нечује, сам оба стражара посече, а са понетом сикиром Никола Сремац катанац на капији обије и капију отвори, тад на лупу обијања на капији катанца Турска стража, која је спавала, из казамата излети, пушке Турске препуцају и сеча се отвори, где сви Турски стражари плаовито у часу исечени буду. Но и Конда са четири на себи ране, Узун-Мирко са две ране и са једним здравим момком Младеном једва живи остану, а друга сва четири момка секући Турке погину.

Уто на пуцањ пушака јурне у отворену капију Милоје са Крстом Ново-Пазарцем, Лугоњом и бећарима, азањима устопце Кара-Ђорђе прискочи са војском, па окрену уз брдо великој Цркви, и тај крај вароши и шанац заузму, продру до Варош-капије, те и Кнез Сима у варош кроз капију упадне са војском. где страшна пуцњава из пушака и топова с Града а и по свој вароши у Београду отвори се и Срби 30. Нојемвра 1806 год. Београдом завладају.

Конду, као што је на капији тешко рањен био, изнесу Милојеви бећари из капије на поље, где су логоровали, а и Узун-Мирко с њиме једва оде, а после кад варош очисћена буде од Турака, сместе ји у Агаплијин конак, где су се дуго лечили и излечили. По освојењу Београда, многа господа из Немачке прелазила су у Београд, долазили су и гледали Конду и Узун-Мирка, а и Кара-Ђорђе и све старешине Србске веома су ји пазиле и уважавале.

Конда, пошто се извидо од рана, ишо је 1807 год. у бој на Ужице, и после тога у крвавом боју исте године на Свете Тројице код Лознице на пољу Тичару бијући Турке погине; а гди је сарањен незна се. Неки кажу да је укопан у Манастиру Троноши.

Конда је био човек омален, крутуљав; говорио је Србски и мало је на Бугарски заносио, а знао је Турски и Арнаутски као прави Арнаутин или Турчин. Кад је погинуо, није му било више од 30 година. Био је особито велики јунак. И при освојењу Београда обесмртио је име своје уласком својим у Београд као први, на Св. Андрију, 30. Нојемвра 1806 год.

18.

УЗУН-МИРКО АПОСТОЛОВИЋ.

БИНБАША ГОЛАЋА.

Савакаписко-Свето-Андрејски јунак.

(Са сликом.)

Мирко је родом из Старе Србије. Његовом оцу било је име Апостол; и он се по очином имену презиво Апостоловић. А Узун-Мирко, зват је од Турске речи *„узун“*, што значи „високи“. Дакле „Високи Мирко.“

Како је Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. усто противу Турака за ослобођење Срба од Турски варвара, пуко је глас на све стране, а нарочито по Турским пределима око Србије гди Срби живе, па је се распростро и по Старој Србији, како Срби под Кара-Ђорђем Турке уништавају и прогоне. За то чује и Узун-Мирко. Па како су по том гласу многи кришћани из Турске Царевине полетили у Србију браћи својој у помоћ, тако и Узун-Мирко са два своја друга изкраде се измеђy Турака и у јесен 1804 год. дође у Србију и одма ступи под команду бећарског Војводе Милоја Петровића, који је под Београдом испод Мокрог Луга са бећарима — голим синовима — или добровољцима логоровао, и чуво да Турци из Београда не испадају и да народу по селима штету не чине.

Узун-Мирко под командом Милоја при одбијању Турака да из Града не излазе, а и при нападању на Турке, покаже се као велики јунак и вешт ратник, па одма и Буљукбашом постане, а за тим и Бинбашом Кара-Ђорђе га постави, и он тад добије засебну од другог независећу команду, гди је у своју чету голаће пребиро, и Турке око Београда туко.

УЗУН МИРКО АПОСТОЛОВИЋ,

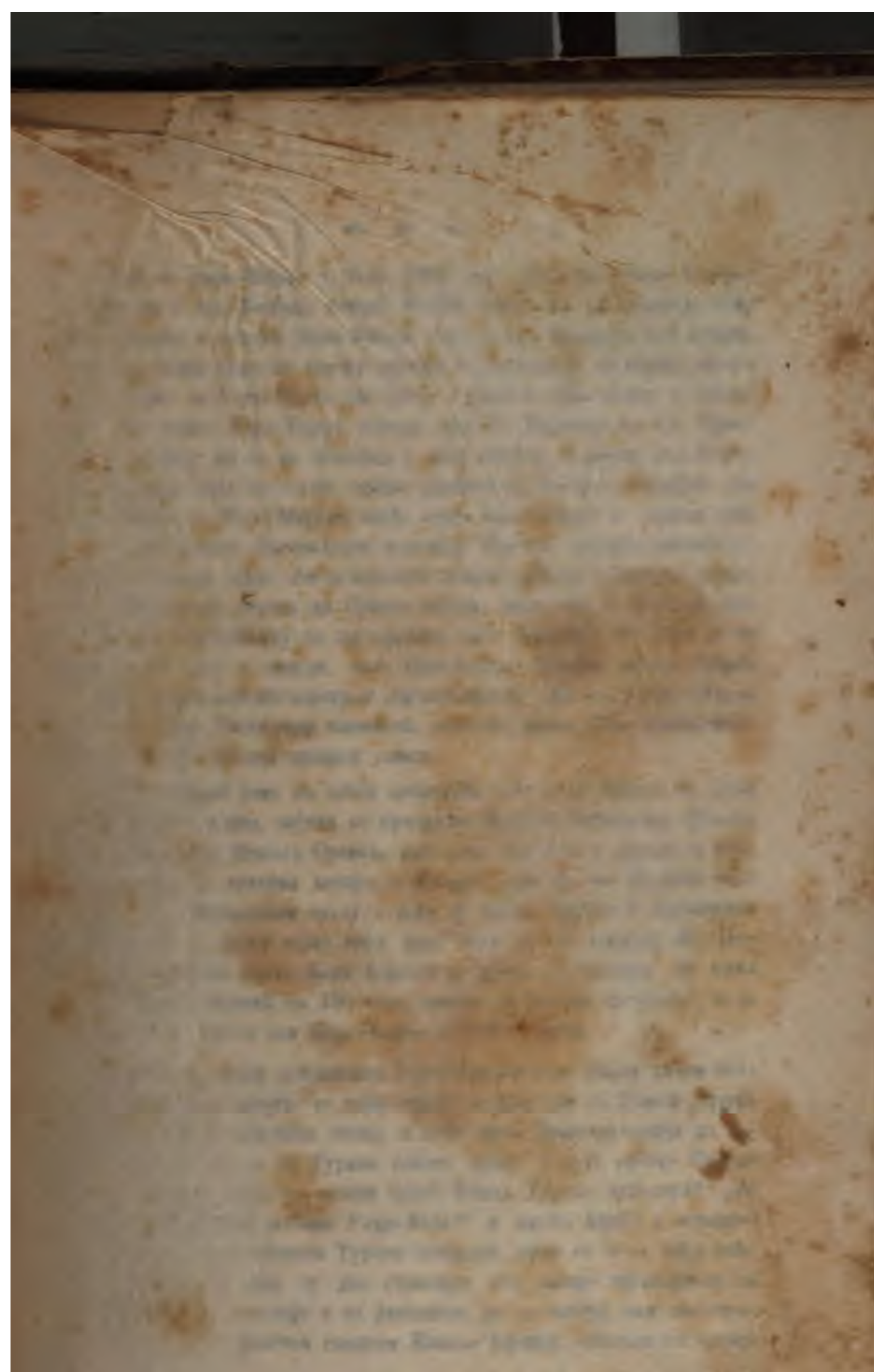

Кад се Кара-Ђорђе у јесен 1806 год. реши да освоји Београд од Турака, и под Београд доведе 18.000 Срба, тад из Београда међу Србе добегне и велики јунак *Конда*, који је код Крџалија као Буљукбаша, на једној караули између вароши и Сава-капије на шанцу стражу чуво; скиме се Узун-Мирко као јунак с јунаком брзо позна и побратими. Па пошто Кара-Ђорђе одреди дан 30. Нојемвра на Св. Првозваног Андрију да се на Београд у зору напада, и војску под Војводама разреди, која ће с које стране јуришом на Београд нападати, тад јунак *Конда* са Узун-Мирком изађе пред Кара-Ђорђа и понуди себе да он као познат Београдском положају Турском војеном распореду, обичају и језику, прво сам са неколико момака кришом у Београд упадне и да Сава-капију отвори да Србска војска кроз исту у Београд јурнути могне. Кара-Ђорђу се тај предлог врло допадне. Но како је по живот њиов врло и опасан, тако Кара-Ђорђе жалећи такове јунаке рече им: *„ама вићете којекуде сви изгинути.“* На то му Узун-Мирко рече: *„ако ми Господару изгинемо, мањеће други Срба погинути.“* И Кара-Ђорђе Кондин предлог уважи.

Тако *Конда* узме са собом побратима свог Узун-Мирка, са своја два Крџалиска момка, којима се придружи Никола Стамболија, Драгић Кнеза Симе сеиз, Никола Сремац, који узме и понесе и сикиру за обијање катанца на вратима капије, и Младен, који су сви обучени били по Турски у Крџалиском оделу и који су знали Турски и Арбанашки говорити, па се крену тајно ноћу пред зору на Св. Андреју 30. Нојемвра у одређено време Кара-Ђорђем за јуриш на Београд. За њима пође Милоје Петровић са 150 голи синова на близом одстојању, а за Милојем тако исто и сам Кара-Ђорђе са 2.000 Срба.

Конда са својим побратимом Узун-Мирком и са својом малом безсмртном дружином провуче се тајно преко шанца, где га Турска стража неопази (јербо је помрчина била), и пође прво Градској капији да завара траг, ако га ко од Турака опазио буде. У путу сретне Турски колл' — патролу, која га запита које? Конда Турски одговори? *„Ја сам кардаш* (брате) *момци Узур-Бега!“* и прође мирно и немарно! Па кад види да се патрола Турска поудаљи, врне се и са леђа дође до Сава-капије, у којој су два стражара код капије стражарила; па ладнокрвно јурне у капију и са јатаганом, да се нечује, сам оба стражара посече, а са понетом сикиром Никола Сремац катанац на капији

обије и капију отвори, где на лупу обијања на капији Катанца, Турска стража, која је спавала била, из казамата излети, пушке Турске препуцају и сеча се отвори, где сви Турски стражари плаховито у часу исечени буду. Но и ***Конда*** са четири на себи ране, Узун-Мирко са две ране, и са једним здравим момком Младеном једва живи остану, а сви други момци секући Турке изгину.

У то на пуцањ пушака јурне у отворену капију Милоје са Крстом Ново-Пазарцем Луѓоњом и бећарима, а за њим устопце Кара-Ђорђе прискочи са 2.000 војника, па одма окрену узбрдо улицом великој Цркви, те тај крај вароши и шанац заузму, продру и до Варош-капије, те и ту капију освоје и отворе, кроз коју упадне у варош и Кнез Сима Марковић са војском, где страшна пуцњава из пушака и топова с Града а и по свој вароши у Београду отворисе и Срби 30. Нојемвра 1806 год. Београдом завладају.

Конду, као што је на капији тешко рањен био, изнесу Милојеви бећари из капије напоље где су логоровали, а и Узун-Мирко с њиме једва оде, а после кад варош са свим очишћена буде од Турака, сместеји у Аганлијин конак, где су се дуго лечили и излечили.

Пошто се Узун-Мирко извида од рана и посве оздрави, он је после тог са својим бећарима - голим синовима војево противу Турака на Дрини, Делиграду, Јасики, Варварину и другим многим местима, где је још пет рана до 1813 год. задобио, но од свију излечио се и здрав био.

Кад зли удес Србију 1813 год. снађе, Узун-Мирко задесио се тад са својим голаћима на Дрини, и кад разбијени буду на Засавици и војска са Војводама разбегне се и повуку се Шабцу, тад и Узун-Мирко под Шабац дође; но 23. Септемвра. кад чују, да је Кара-Ђорђе 21. у Земун пребего, војска остави своје Војводе, па се сва распршти и оде сваки својој кући, да своју породицу у збег од зла Турског склања. Тад и Војводе и друге старешине, остављени од своји војника, стану се старати о свом и своје породице спасењу. Сваки на своју страну оде, да своју породицу и себе бегством у Аустрију спасава. А неки одма и испод Шабца у Срем пребегну, где тад и Узун-Мирко са Војводом Чупићем у Срем пређе.

Године 1814 одлазио је Узун-Мирко и у Беч, где је својим високим стасом, јуначким изгледом, а и својим богатим на себи имајућим

оделом задивљаво Бечлије! Сам говораше, нисам могао улицом да прођем од светине, која се око мене искупљала и бленула. Затим Узун-Мирко сиђе опет у Срем. Па кад Срби 1815 год. опет устану противу Турака, пређе и он у Србију, гди је на Дубљу 13. и 14. Јула у боју са своји неколико момака, које је око себе искупио био, бојак бијо.

Кад Срби те 1815 год. учине у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом мир, и војска Турска пропуштена буде, те дође у Београд, и опет настане Турско господарство, Узун-Мирко сиђе у Палеж и ту се настани и ожени са неком Смиљом, гди је помало тржарио и себе са женом прерањиво. Но трговина никако му добро за руком није ишла да се спомогне. Он се потом, бише око 1830 год., пресели у Београд, неби ли својом радњом штогод боље заслужити могао за своје издржање. Но ту пође му и горе, па неостане дуго, него се врати опет у Палеж међу своје људе, који су га поштовали и подпомагали. Ту у Палежу Узун-Мирко стане са другима у ортаклуку скелу на Колубари код Палежа под закуп држати, помало тржарити и себе са женом издржавати. Утим дође 1839 година, гди Књаз Милош морадне се Књажеске власти 1. Јула одрећи и 3. из Србије у Влашку отићи, а Књажеску власт узме у своје руке Намесничество, под којим Узун-Мирко постане у Вишњици Ђумрукџија; но и ту неостане задуго, јер кад дође на владу Књаз Мијаило и књажеску власт узме у своје руке, после годину дана Узун-Мирко разрешен буде од те Ђумрукџиске дужности, и он дође у Београд и ту се стани, те је живио, са својом малом пензиом око шест или нешто мало више талира, која му је по закону месечно припадала.

Кад 1842 године 27. Августа Књаз Мијаило напусти своју књажеску власт и пребегне у Земун, а на његово место избором народа 2. Септембра дође за Књаза Александар Кара-Ђорђевић. Узун-Мирко по кратком времену дигне се и оде у Двор Књазу Александру и пожали му се како он неможе од своје мале пензије као стар и немоћан човек да живи. Књаз му Кара-Ђорђевић нада одма неку суму новаца на подмирење дугова његови и одреди му из своје собствености 10 талира месечне подпоре к'пензији, и каже му да преда писмену молбу Совету, да би му одредили већу пензију за издржање његово.

Узун-Мирко напише молбеницу и однесе је лично у Совет, и кад уђе у заседање Совета, преда такову па и устменно замоли да му се

већа пензија за издржавање његово даде, наводећи услуге своје, које је у рату од 1804 до 1813 год. Србском народу учинио. Но један од млађи Советника, који у то доба, кад је Узун-Мирко војево и Србију од Турака ослобођаво, није се био ни родио, а камоли да је и једну пушку на Турчина опалио, рече му: *„Е мој господине, ако сте ви војевали, сав је народ војево, и ми вам неможемо никакову већу пензију дати него што је имате, јер онда није било никакови уредаба за издавање пензије чиновницима, па и ви немате по закону право, а и декрета на пензију?“* Старца Узун-Мирка тај неблагодарни одговор разсрди, па покаже руком рану на глави гди су му Турци на Сава-капији при отимању Београда 1806 год. јатаганом нанели, после раздрљи своје груди и покаже на истима своје три ране од пушчани куршума задатему, и рече: *„Ево господине моји заслуга за отечество учињени, и ево декрета по ком ја имам право на већу пензију! А, ако су вам мало и ови докази за пензију што ји видите, то ћу скинути и моје чакшире и показати вам и доле рану — гди су ми Турци при освајању Београда на Сава капији задали!“*

Советник тим речма посрамљен буде. Узун-Мирко изађе из заседања, оде незадовољан кући и за тад по већини млађи незаслужни Советника, који нису војевали за ослобођење Србије и нису знали за мучење ратно, него су сели без икакови ратни заслуга на меке Советске фотеље и нехтеше тад решити и одобрити, да се старом и много заслужном Узун-Мирку већа пензија издаје.

После кратког времена Узун-Мирко оде опет у Двор Књазу Кара-Ђорђевићу и потужи му се како су га у Совету одбили, и како му већу пензију недаду. Књаз му каже да преда по ново молбу Совету, а да ће он гледати и заузети се у колико он може, да му већу пензију одреде. Том приликом Књаз Кара-Ђорђевић тронут спрема старом његовог оца ратоборцу поклони му на уживање докле је год он жив једну двокатну кућу испод велике пијаце у Београду и испод главне полиције у улици водећој бившој сакачесми; тако и нареди те му се по десет талира месечно из његове собствености и даље, докле је год на влади у Србији био, издавало. Но доцније настојавањем Књаза Александра стари и заслужни Советници, који су били као Војводе под Кара-Ђорђем и знали ценити ратне заслуге Узун-Миркове, склоне и друге чланове

Совета, који су први пут противни били, те реше да се поред подпоре, коју од Књаза Александра прима, још 200 талира из државне касе годишње издаје, и тако је Узун-Мирко имао за своје издржање 320 талира годишње и кућу, коју му је Књаз Карађорђевић на уживање дао, у којој је безплатно седио, докле у истој и умро није.

Узун-Мирка Књаз Милош никако није волео, као што је и све друге заслужне људе, Војводе и јунаке, из Кара-Ђорђевог доба мрзио. Причаше ми једанпут стари јунак Узун-Мирко: Каже, кад сам седио у Београду, чу се да Књаз Милош Обреновић долази у Београд, па многи од трговаца на коњма изиђу до Емеклука под Авалу пред њега усрет, да га дочекају, с којим изађем и ја на једном добром дорату коњу, ког ми је неки сављанин Н. на послугу дао. Таман ми изиђемо у поље под Емеклук, ал етоти Књаза Милоша са његовом свитом, који јашаше на хату. Па кад угледа мене, који сам мало напред пред Београђанима измако био, он сукну сабљу из корица, па стисне се и полети са голом сабљом управо кмени, па кад дође поблизу викну *„држ се Мирко“* и хтеде ме заиста мазнути по врату. Ја знајући, да на мене Милош, као и на све друге из Кара-Ђорђева доба људе мрзи, и да он то не чини из шале. Па кад дође до мене близу и викну ми *„држ се Мирко“* ја као што сам био добро наоружан, потего иза појаса кубуру, запе, пружи на њега у прси и реко му *„бујурум господару!“* (заповедајте). Кнез Милош тад заустави хата, мету сабљу у корице и љутито рече: *шта ћо уради? Зар би ти пуцао на мене?“* Богами господару би: *„спрама глави и оца поглави!“* И одатле дођемо у Београд, нехтеде више ни једне речи самном проговорити, а и никад више.

Узун-Мирко био је високог раста виши од фата, стаса био је угледног, тела здраво кошчатог, и прсију широки, главу имао је сразмерну спрема телу, косу на глави имао је смеђу и неправилно шишату и у саму своју старост врло је мало у коси бели длака имао, чело је имао средње повеће и под своју старост са више збрчкати бора, обрве имао је велике смеђе, очи граорасте и умиљасто ватрене, нос римског типа, уста умерено повећи, глас покрупнији но умиљат, бркове је имао средње веће и смеђе, лице је имао тамно жућкасто и подужи образа, био је кракат, руке је имао врло кошчате велике снажне и врло рутаве, као што је повећој части и по телу рутав био, а нарочито по

снажним платонским прсима. Под старост своју ишао је погрбљено, и обично руке на крстима уваћене држо је ради олакшавања у ходу грбине његове. Нарави био је врло пријатне, и био је љубезан: кад се с којим својим пријатељем, ког је волео, од старији година на улици срео, свагда му се јављо, поздрављо га, с њиме се љубио, заруку се сњиме ватао, и тако старом и снажном руком стискаво, да су у истог кости у прстију болеле, мислио је да му је такове поломио. А тако исто са млаћим, а особито Србске официре волео је и кад га је заруку узео стиско, пустио је, с њиме се пољубио, па га је онда вато обема рукама посреди по појасу, издиго га мало од земље па га онда опет спустио, с њиме се мало поразговаро, и потом растајо, а то је чинио по највише само са онима, које је волео, поштово и за јунаке државо.

У разовору врло је пријатан био, радо је млаћим причао о ратовању Срба под Кара-Ђорђем и о јунаштву Војвода Кара-Ђорђеви, али о себи никад и ништа причати хтео није.

Носио се увек уредно и чисто, и код своје куће, ако му је и сиротињски скроман намештај био, био је чист и уредан.

У јелу и пићу био је умерен, но по снази његовој увек при оброку ручка или вечере, испио је по едну оку доброг вина, но никад нема примера да је границу у пићу претеро. Јела су му била увек изабрата и укусна по Турском начину зготовљена, и у кући је лепо живио, но пре него што ће за стол сести да руча, умио је руке, прекрстио се и сео за стол ручати, а тако и после ручка благодарио је Богу, прекрстио се, устао, умио се, сео и потом каву црну пио.

Кад је тео увече да спава, увек излазио је у једну собу у горњем кату, гди му је Икона на дувару стајала и пред њом гласнó викајући, да се на поље чути могло, Богу молио се и у молитви све свеце имено помињо и набрајо, тако исто и у јутру, кад је од сна усто и умио се, молио се Богу, за тим доручково и онда на поље из куће излазио је.

Никад каване и гостилнице у Београду посјешчаво није, одлазио је у кућу код своји известни пријатеља, а врло је радо имо да и њега његови пријатељи походе, које је са највећом љубављу примо, и по стању свом, у колико је год мого боље угошћаво ји је, врло је гостољубив био.

Узун-Мирко са сваким лепо је живио, у политику никад пачо се није. Он како је љубезно живио са ґраћанима, тако исто лепо живио

је и са сељацима, од који је љубљен и поштован био. С према сиротињи био је врло издашан, а особито у благе велике празднике даво је сиротињи поклоне у новцу, јелу и пићу.

Славни Сава-каписко Свето-Андрејски јунак Узун-Мирко око своје 82 године старости у Београду умро је 1872 год. и укопат је на Ташмајдану код Палилулске цркве Св. Марка.

После своје смрти оставио је Узун-Мирко једног сина имено Љубомира, који је насљедио кућу од свога оца, коју му је Књаз Кара-Ђорђевић дао, и он је данас полковник у пешадији краљевине Србске. Ожењен је и има троје деце.

19.

ТРИ ПАКЛЕНА ДУХА.

ЛЕОНТИЈЕ, РОДОФИНИКИН И НЕДОБА.

Говорићемо овде прво о Београдском Митрополиту Леонтију, ког издајничка сотонска дела неразлучна су од дела Родофиникина и Недобе агента Руски, који су сва три издајника сложно радили на пропаст Србије, докле је они 1813 год. и у пропашћену видили нису.

Овде морамо мало по издаље причати, одакле је Леонтије, како је дошо у Србију, и како је крвнички докопао се Митрополитске столице и свећене митре.

ЛЕОНТИЈЕ ЛАМБРОВИЋ ПРЕОСВЕЋЕНИ КРВНИК.

Их! грдила није невиђена!

Београдски Митрополит *Методије* одавно је на тој столици. Он памти доба Бећирпашино и управу Мустај-пашину. Родом је Грк, и за младости своје није знао српски ни једне речи; али, дошавши у Београд за Митрополита, навали, те научи не само језик, него и дух народа, ком беше духовни пастир. Истина, он не говори правилно, лепо, слатко, као што би могао говорити рођени Србин, али дише духом јеванђелским: он љуби стадо своје, весели се у весељу његовом, тугује у тузи његовој; он болује кад стадо његово страда....

— Нисам ја Митрополит за то, говори он често: — да боравим у најлепшој кући; да седим на првом месту у сваком хришћанском скупу; да ме призивају царске паше и народни Кнезови, него сам Митрополит да научим, да упутим, да утешим, да заклоним, да откупим и да искупим! Мени је дато ово место да живим за многе, а не за

себе самога. Ја сам дужан и да страдам за оне, рад којих сам ово што сам . . .

Тако говори старац митрополит, па тако и ради.

Толико пута трчао је он од дације до дације, само да заклони, да измоли, да сачува кога, Србина на кога је пао турски гњев. Некад би се, онако стар и уважен, чак сагибао скуту кога силнога паше или делије, само да по неког Србина скине с мученичког коца.

Једном се толико заузимаше за некаква младића из Левча, да му Кучук-Алија рече:

— Ти си, деспоте, права будала! Кад можеш да спаваш, за што дремаш? Што се толико бакћеш за хајдука?

— Вера ми заповеда, да се не смирим докле њега не избавим, одговори Методије.

— Он је хаин (бунтовник), па нека трпи што га снађе; а ти?

— Један Бог зна, је ли он крив или није, а да страда видимо и ја и ти, морам за њега да ти се молим!

— Хајде нека ти буде, кад си се тако навргао!

И пусти сељака из тамнице.

Тако је овај гласник Христов помагао где је год могао, и где год је његова помоћ била потребна.

Митрополит Методије беше узео једно сироче из града Једренета, по имену **Лазара Ламброса.** То момче беше отресно, вредно, послушно, само га беше притисла велика сиротиња и нека болештина. Методије га најпре узе за слугу, а пошто виде његове способности, поче га учити, и доцније закалуђери га, наденувши му име **Леонтије.**

Не прође много, а млади калуђер Леонтије беше као син Митрополиту Методију, који га постави за свога протосинђела, и за управника двора свога. Сад је већ Леонтије владао не само Митрополитовом кућом и кесом, него и душом добротвора свога. Старац, гледајући свога протосинђела, тако напредна у свачем, наста изучити га што се боље могаше. Чак нађе некога Француза и доведе га у свој конак, да Леонтије од њега учи француски. И протосинђел се показивао врло заузет за науку. Али у души својој није он мислио прославити се знањем и виделом, него незнањем и мраком . . . . .

Крв Хаџи-Рувимова не беше се још осушила, али душа његова беше одлетела далеко од ове јадне земље. Митрополит Методије хођаше, као ван себе, по соби својој; често се устављаше пред иконом спаситељевом, мољаше се Богу испрекиданом молитвом, па опет хођаше журно и узбуђено.

У соби, до самих врата, стоји његов посинак, млади протосинђел Леонтије, скрстио руке на груди, оборио очи к земљи и, чини ти се, дубоко јадикује и сам у јаду добротвора свога.

Ходајући по соби, старац се у један мах устави према Леонтију, и рече:

— У ове је људе ушао сам сотона, Боже ми опрости! Они не виде шта из овога може изаћи. Они не помишљају шта може учинити народ, кад му дођу виле очима . . . . .

— Убијен је јадан народ, вели пренемажући се Леонтије: — Не сме нико ни мислити да се одупре сили . . .

— Не сме, не сме, мој синко, донекле; али кад зло преврши, и најстрашљивији постане јунак.

— За отпор треба вођ; треба човек који познаје свет и послове светске, а у народу су данас остали једини сељаци — свињари и говедари — Ту нема вођа народу.

— А зар не знаш да је Катић жив и здрав? Онакав човек не може дуго гледати ово зло. А он ће ласно наћи другова за тај посао. . . .

— Шта може један Јанко с неколико другова? Ово је сила Царска, сила велика. А народ још и не мисли да устаје сав листом.

— Немој то рећи двапут. Ништа не може тако преварити човека као народ. Кад мислиш да ће сав грунути да некога у камен заспе, он се разиђе мирно као да ништа није ни било; а кад ти се чини да је већ умро, да нема осећаја ни зашто, онда по некад букне као рој чела. Врло је тешко с народом рачунати; тек ако дахије дуже узраде овако како су почеле, по здраво се може казати да народ не ће остати на миру! . . . . Него, чујеш! Иди Кучук-Алији, поклони му се смерно, поздрави га од мене, и упитај: Кад му је угодно да ме прими? Имао би му говорити о врло важној ствари, која се тиче сами дахија.

Леонтије метаниса, пољуби у руку Митрополита, који, благосиљајући га, рече:

— Дете моје! добро пази шта ћеш рећи! О цару не помињи; знаш да они на њега мрзе; него показуј да се ми бринемо само за њих даије.

— Не брините се, вели протосинђел, — ако је њима дао сотона силу, мени је Бог даровао памет. Превешћу ја њега жедна преко воде!

— Е, иди, иди! вели старац смешећи се, — И нека Бог благослови стопе твоје!

Леонтије оде. Методије дуго гледаше за њим ћутећи. На један мах окрете се икони и рече:

— О, Боже му даруј живота и здравља, а он ће ваљати много! . . .

На својој диванани, окренутој Дунаву, седи велики даија Кучук-Алија и пуши своју наргилу. То је човек омален, црномањаст, богињав, са свим ружан на очи. Пуштајући из уста густе димове, он врло марљиво (необично за Турчина) гледа нешто у својој дишер-авлији, где неки сељаци стовараху дрва. С ових сељака Кучук не скидаше очију своји и, као да сам себе питаше:

— Зар ове рђе, овако црне, овако мршаве, овако чупаве и одрпане — да помере Турску Царевину? Зар ове сенке да скрше Турску силу? Никад! Турске ми вјере, никад!

Баш кад се у глави његовој сукаху ове мисли, уза степенице изађе на диванану протосинђел Леонтије. Калуђер се ниско поклони, па стаде, у пристојној даљини, према овоме малом човеку а великом људском злотвору.

— Које добро, калуђеру! упита Кучук, непрекидно гледајући у сељаке: — да ниси дознао још за кога хајина (бунтовника)?

— Јесам, те великога! одговори Леонтије смешећи се и померајући ногу једну па другу.

— А који је? Где је? Какав је? учеста Турчин оставивши сељаке.

— Важан је, ту је. у рукама је! Него најпре мени пешкеш, па да кажем!

— Хм! Пешкеш! А зар још о том сумњаш? Да могу сутра би теградио Владиком. Али што ћу? Онај твој поочим не мисли мрети. . . .

— Е, да ти хоћеш, било би ласно за мога поочима. . . .

— Тако не клањао, него се крстио као што се крстиш ти, начинио би те Владиком за два месеца; али . . .

— Не треба се бринути за друго. Мој добри поочим, а ваш верни дост, Митрополит Методије, онакав је исти хаин као и Катић Јанко, и као калуђер Рувим . . .

— Муч' болан!

— Моје ми душе' јесте!

— Ма не ће бит', човече!

— Као што гледаш мене овде пред собом.

— Како си то дознао?

— Лагано, згодно, сам ми се казао. Растужио се за оним старим бунтовником Рувимом, а можда се и уплашио да га онај не буде што одао, па ми лепо каза: **да ће раја дићи буну на вас даије, и да ће је предводити Јанко Катић, твој крвни непријатељ! . . .**

— Вај, вај, вај!!! повика Турчин, и ухвати се за браду: — Али је мука ударити на њега, рече он после подужег ћутања: — Владика је то! За њега зна патрикана.

— Није то никаква мука, одговори Леонтије смешећи се: — пошљи ти ноћас два поуздана Гаваза с гајтаном, па ћу ја уредити све како ваља. Сутра ће он бити мртав, а ја ћу казати да је умрьо на пречац. Ви даије и паша то потврдите. Њега ћемо ми лепо оплакати и саранити, а мене ћете ви послати у Стамбол, да ме патрика за Владичи! . . . Ево ти кључа од Митрополије. — Кавази нека уђу слободно. У целој кући не ће бити никога, осем мене и Владике. Он спава тврдо! а ја ћу њих ослушкивати. Кавази сви знају моју собу . . . .

— Чујеш калуђеру! Ти си неки велик шејтан! Штета што ниси Мусломан . . . Е, да могу радио бих те патриком . . .

— За сад је доста да будем само Владика, а за даље ала ћерим (Бог је милостив!).

После ти речи, Леонтије се поклони и лође; али се брзо трже и рече:

— У мало не заборави рашта сам дошоо! Митрополит пита кад вам је најугодније да дође?

— Нека дође . . . нек дође . . . сутра пред подне, рече Кучук-Алија нешто расејано.

— Ха, ха, ха! Зацену се ђаволским смехом Леонтије: — врло згодно време! А он ће тада лежећи дочекивати госте у своме двору! . . .

— Иншалах! рече Турчин, и поглади своју браду.

Калуђер се ниско поклони и изчезе.

Кучик-Алија се одмах крене лагано Мехмед-Аги Фочићу, где заста Мула-Јусуфа и Аганлију. Ту се њи четворица разговорише и углавише: да се погуби и Београдски Митрополит Методије. Али да се свет не би узбунио, ту ће пресуду извршити Кучук-Алија кад зна, и како зна.

Испод велике београдске цркве стара је митрополија. У њој је мртва тишина. Митрополит Методије, у некој великој бризи, мало што и говори; протосинђел Леонтије, управник двора, разаслао све слуге по пословима тако да су у целој тој великој кућерини остали само он и Митрополит. Старац не хте вечерати. Само поједе две кришчице од једне поморанџе. Иза тога дуго ходаше, бројећи своје бројанице. Најпосле се спусти у постељу молећи се Богу. Њега подвори, *намести, и покри посинак* његов. Кад старац *већ зажмури*, марљиви посинак прислужи кандилце, духну у свећу, па се на прстима удаљи у своју собу, која је напоредо са собом Митрополитовом, али у коју се улази из ходника.

Ноћ ведра, тиха; улице београдске тесне, мрачне, глуве, мртве — нигде живе душѐ, нигде пламичка; Митрополија, без слугу, мртва као пустиња. Нигде гласка, нигде шушња ни ромора. Само над постељом протосинђеловом шеталица од сахата редовно чини: тик, так! тик, так! тик, так! У пресима Леонтијевим букти неки паклени огањ; на очи му сан не слази, и он, *одевен, леже на постељу,* не да заспи, него да притаји своје бурно дихање, те да нешто важно прислуша! . . .

У глуво доба, на један мах, у Митрополитовој соби обдедоше се два оружана човека, два дајиска каваза. Један савлађиваше старца Митрополита у постељи, а други му наметну гајтан на врат и затеже. У то упаде у собу протосинђел Леонтије. Старац, већ савладан, једва изговори:

— Проста вам моја крв: сажалите се на његову младост! . . . Боже! . . .

Кавази затегоше гајтан; Методије избуљи очи . . . и издахну . . . Леонтије радостан повика:

— Алах ћерим! Све је како ваља! . . .

Још на јутрењи чу се у цркви и рашчу по Београду, да је Митрополит Методије умрьо напречац. Хришћани су га сви жалили, а Леонтије се чисто предвостручио, да мислиш умреће од велике туге.

Покојника обукоше у владичанско црквено одело, метнуше му на главу митру, посадише у столицу, тако седећа опеваше, па тако спустише и у гробницу у цркви. Тако пишу канони за владике. Леонтије, ожалошћени посинак његов, заповеди, да се челоглаве покојникове обеси једно кандило, и то кандило да се, на његов рачун, прислужује дан и ноћ, докле год он буде у Београду.

Толико посинак жали поочима свога! . . .

После неколико дана, Леонтије се крене пут Цариграда. Он носаше од Београдскога Паше писмо, у ком се јавља да је Митрополит Методије умрьо на пречац, да је Београдска Митрополија остала удова, и да баш сада у ово мутно време, треба час пре поставити архијереја у Београду. А за Митрополита, вели Паша у свом писму (наравно по жељи Дација), нико није бољи ни угоднији од самога Леонтија, који писмо носи!

Није прошло много, а сводови смерне Београдске цркве одјекнуше:

— Високопреосвештењејшему **Леонтију**, православному архиепископу Београдскому и све Србије Митрополиту — Многа̂ љета! . . .

Олтар и обе певнице слошки одпоздравише:

— **Исполаети деспота! . . .**

Леонтије у Владичанском сјају, стојећи на дверима, на један мах нешто заста, и повика:

— Ено! Ено! Ено! Улите зејтина, за Бога!

Нико се не сећа о чем говори нови архијереј. Једини црквењак Божа, лагано оде кандилу Методијеву и малко помери жижак, који и без тога светљаше лепо. У тај мах, на лицу Леонтијеву, поред све његове хитрине, виђаше се неописани немир и страх! . . .

Многи добри људи, разабравши, рашта толико узвикну нови митрополит, говораху тихо међу собом:

— Гледај ти, тако ти Бога! Колико се он брине за кандило свога добротвора! . . .

А црквењак Божа, померајући жижак, говори сам себи:

— Сад му се бринеш за кандило, а пре недаш га окупати око врата, да му се **не би виделе модрице од гајтана!** . . . *)

Даље настављамо дела ***пакленог Грка Леонтија*** и другова његови ***пакленика***, по историчким податцима, причати.

Године 1804, како је Кара-Ђорђе усто противу Турака, Београдске Дахије одма одреде свога љубимца Митрополита Леонтија и у Фебруару пошљу га у Паланку, обећавши му дати све што зажели ако Кара-Ђорђа на мир склони. Митрополит оде у Паланку, састане се са Кара-Ђорђем, стане га склањати на мир и обећавати му у име Дахија све што зажели дати, само да народ у мири. Но кад ништа неуспје, врати се натраг у Београд, гди код Дахија у Београдском Граду остане до 1805 године.

Но кад 1805 год. Срби очисте сву Србију од Турака, у Градове ји стерају и стану Турцима грозити да и Градове од Турака по отимају; тад Митрополит увиди то, побоји се, па притворно као шпијон избегне из Града Београдског међу Србе, који га лепо приме, не надајући се подлости злокоıварнога Грка.

Митрополит Леонтије како дође међу Србе, одма започне преко Немачке Турцима у Београдски Град тајно дописивати и Србе издавати, а водити преписку и са Цариградом и отуда налоге добијати. А међу тим, имајући доста новаца, стане немилице по народу новце разсипати, за себе људе придобијати, између Срба раздор правити и старати се, да Србе између себе по завађа, и тим устанак угуши.

Кара-Ђорђе и многе Србске старешине одма су увиделе подлост Леонтијеву, како се он стара да старешине са народом по завађа, и да ји од народа одлучи. Но том злу нису могли стати напут; што је онда један Митрополит стајао код народа у великом поштовању, па би мислио ако би га отерали, или ако би му се што зло учинило, да би

---

*) „И тако пише леонтисац онога доба: — окупао крвљу свога добротвора, свога поочима, свога архијереја, Леонтије седе на митрополитски престо, и отпоче своју Владичанску службу. У свем свом раду он се махом заклоњао црквом да боље послужи Турцима а да више одмогне Србима. Његово је име уткано у нову српску историју, али се никад не помиње хвалом. Нека му Бог суди по делима његовим, а народ му је већ изрекао своју страшну пресуду. Овај је одломак из једне веће преповедке г. М. Милићевића а извађен из Новина видела од 18. Окт. 1881. броја 126.

ји Бог покаро, па би изгубили Срби сву надежду у ратовању за своје ослобођење. И за то су га старешине и трпиле.

Па како је 1805 године, кад је Леонтије међу Србе дошо, било устројено Правителство и Совјет установљен, гди са стране и неколико научени Срба дођу браћи својој у помоћ, Грк Леонтије одма започне противу исти викати и говорити, да су они јеретици, и да они и Совет ништа Србима нетреба, и да је боље да се Срби Турцима предаду.

Од почетка устанка суседна Аустрија, ако и није јавно подпомага Србски устанак, она је на против гледала кроз прсте, те су Срби испод руке куповали из Аустрије барут, олово и друге ратне потребе. Но како довољно новаца имали нису, и како су им веће потребе и помоћ за рат нуждна била, тако Срби стану то тражити од Русије. Злобни Леонтије стане тад проспати по народу а и старешинама говорити: „Да он не налази за добро са Русима имати споразумлење, јербо ће ји Руси преварити, као Орлов што је преварио Грке у Мореји, и њи на жертву Турцима оставио.“

Но Срби неслушавиш Леонтија, одма по освојењу Београда учине са Русима кроз своје депутате сојуз, и Руски Двор 1807 године 29. Јуна пошље у Србију и свога агента у лицу Штатског Советника Константина Константиновића Родофиникина родом Грка, кога Срби радостно и лепо приме, и кажу му да се чува Митрополита Леонтија, и да му званична дела и тајне не поверава, јербо ће он такове издати Турцима. *)

Но како је био и Родофиникин Грк, њега Леонтије, идући му тајно ноћу кроз нека мала врата, за себе задобије и лажима дотле доведе, да он у скоро постане одвратан према Србима, а и с неким трговцима Грцима живећим у Београду увери Родофиникина, да њега Срби не трпе и да хоће другог да ишту. Тако тим распали Родофиникина, који противу Срба стане писати у Влашку Главнокомандујућем Књазу Прозоровском и опадати ји, како Срби одани нису Русији.

После доласка Родофиникина дође и један чиновник Руски по имену Каменски, који донесе Србима свето миро из Русије. Но и код њега Леонтије Србе опадне, да он кад се наскоро врати из Србије,

*) Плачевно поробошченије Србије, или мати Србија и син Србин, види од стр. 6—15.

оде у Пруску и тамо штампа једну брошуру, у којој је, неможе горе бити, црнио Србе и обичаје њиове исмево.

Срби увиђали су сав тај змијин отров, па ипак лепо у свему угађали су Родофиникину и слушали га, а 1808 год. како цару Руском Александру I. тако и Родофиникину, Срби и песме му у стиховима правили и у истима хвалили га, да би само према Србима добар био.*) Па одреде и депутацију да иде у Петроград к Цару Александру да му благодаре на чињеној дотле доброти Србима, и да и даље Србски народ препоруче милости његовој. Но кад депутација дође у Влашку, њу Главнокомандујући прими са свим ладно, и не допусти им да иду у Петроград Цару Александру. Него под 8. Мартом те 1808 год. под Нр. 326 из Јаша пише Вожду и Совету да он неналази за нуждно да депутати Цару Александру иду. И у истом писму препоручи Вожду и Совету да се имаду советима Родофиникина повиновати и њега у свему слушати! — И тако гадни Грк Митрополит Леонтије успевши задобије за себе Родофиникина, одврати га од Срба, коме он у свему стане као Грк, Грку веровати, и Србе код Главнокомандујућег Кнеза Прозоровског црнити, опадати и у омразу доводити.

Срби, кад виде ту злобну одвратност Руског агента Родофиникина, употребе све, чинећи му свако повољство, дајући му сваку могућу почест, слушали су га да би га само у пређашње пријатељство онако кад је дошао у Београд повратили и од Леонтија одвратили, надајући се даље у том и успети. Но на несрећу Срба кад 1809 год. дође за помоћника Родофиникину и трећи Грк Штадтски колешки Советник Теодор Недоба. Митрополит Леонтије као свога емшерију одма и њега за себе задобије и у своју мрежу улови, и тако та три сатанска Грка споје се у једно и буду Србима прави пако. Та три Грка, као три антихриста ни су се један од другог раздвајали, и сва три радили су, роптали противу Срба, називали ји варварима, презирали ји и старали се да Србске старешине једног са другим по завађају. А тако мрзили су и на свакот оног, који је пријатељ Срба био, а није мисли њове с њима делио. Па доброга пријатеља Срба Руског Капетана Илију Новокрштеног код Главнокомандујућег у Влашкој тако опадну, да га у Сибир у заточење пошљу.

---

*) Види песме у Вуковом Совету од стр. 89—91.

Па како се у Београду умножио био број које каковн Гpчки скитница, и међу њима и неки Владика Краљевић, који су са Леонтијем, Родофиникином и Недобом шуровали, интриге и раздоре правили, које је све Родофиникин о Руском трошку издржавао, а на рачун издатака за Србију Руским правителством одређене суме. Кара-Ђорђе и Совет реши, да се све те беспослене скитнице из земље протерају, па и сам Митрополит Леонтије. Но Родофиникин узме ји под своју заштиту и у име Цара Александра протестира да они несмеду бити протерани. — Али Кара-Ђорђе ипак свеји протера, осим несрећног највећег злотвора Србије Митрополита Леонтија, кога Родофиникин међу Србима задржи, и у Русију лажно јави да је он једини приврженик Руса.

Године 1809 у пролеће дође Родофиникин у Совет и прочита неко писмо као од Главнокомандујућег из Влашке Кнеза Прозоровског, из ког каже да Руси прелазе дојњи Дунав и ударају на Турке, по да нето тако и Срби на Турке ударе; па даље и не прочита то сво писмо нити га Совету покаже, него га одма савије и стрпа у џеп. Срби поверују томе, а готови за ратовање, тако Кара-Ђорђе распореди војску и са Војводама у почетку Маја измаршира изван дотле постојавши Србски граница, и свуда огроман успех учине и многе земље Србске завојују. Но како је Родофиникин преварио Србе, и Руска војска до пред саму јесен Дунав не пређе и на Турке не удари, тако на Србе навали сва Турска војска, па и, из пред сами Руса са дојњег Дунава, гди после Каменичке катастрове под Кнезом Синђелићем, који славно погине, јербо му нехтеде претећи у помоћ Војвода Милоје Петровић и Добрњац, између који је Леонтије ватру бацијо и у неслогу довео, него учине издају и Турци од Ниша продру до у унутрењост Србије. И Кара-Ђорђе мораде све завојеване земље у Босни и у Ерцеговини напустити и у Србију са војском потећи, гди једва Србију од пропасти спасе. Овом приликом, кад Турци до Ћуприје продру, која од Београда 30 сати одстоји, Родофиникин и Недоба са целим персоналом, 28. Августа увече са Леонтијем и Петром Добрњцем, који је издају на Каменици учинио, и покрај тог преваре и Јову Протића Советника, позову га да се прошетају по води, па поседају у чамац, и онда Родофиникин заповеди, те чамац отисну веслари низ Дунав и тако у Панчево побегну; а одатле и у Влашку оду. Ово су учинили зато да би се народ бегством њовим, поплашио Војводе и бојна места оставио и разбего, да Турци Србију

притисну. Но Бог да̂де, те Срби јуначки Турке одбију и Србију од пропасти спасу. *)

Кад ова три издајника у Влашку оду, прво прогласе да су ји Срби хтели да побију, после кад чују да Србија пропала није, они онда издаду се Кнезу Багратиону за посланике Србске. А после тог пишу у Србију својим неким присталицама да у име народа моле Багратиона да им смени Вожда и Совет, и да захтевају да се њи тројица бегунаца опет у Србију поврате, и да се народ ником другом поверити не може. А то су све чинили зато да тим покрију своје издајничко бегство. Но кад и утом код Срба успели нусу, они су сами писали од своје стране лажна писма Багратиону, и код Багратиона толико успеду, да им он поверује и под 18. Фебруаром 1810 год. Нр. 164 пише Вожду и Совету, па у истом писму и Митрополиту Леонтију, који је тад код њега у Краљеву био, како им шиље војске у помоћ, и с њом Родофиникина и Недобу са персоналом, које да приме и да им се повераваіу, да ји љубе и да се по њиовом совету управљају! **) Срби на то писмо одговоре да они од та три издајника, као и свите њове, ниједног не примају, и да желе остати у савузу са браћом Русима, да заједно војују, и ако би им се хтело да им иста лица са оружаном руком наметну, тоће се они оружијем и одбрањивати.

После овог писма Руска влада Багратиона са главне команде смени, а на његово место постави Графа Каменског, који бившег агента Руског Родофиникина разреши од Србски послова, и одправи га у Петроград, гди он доцније постане управитељем Азијатског одсека у министарству иностранн послова. После Граф Каменски около половине лета изда налог Графу Цукатову и Орурку, те они са корпусом од 7.000 Руса из мале Влашке пређу Србима у помоћ у Србију и с њима се сојузе, па ударе на Брзу-Паланку, истерају Турке одатле и обсаде Град Неготин и Праово. И одатле Граф Цукатов од стране Графа Каменског позове Кара-Ђорђа и предложи му да он прими Митропо-

---

*) Мати Србија и син Србин, види од стр. 16—17 и од стр. 20—35.

**) Овоје писмо било Србски написано, за које су Срби дознали да га је писо Недоба са Леонтијем, и да Багратион није знао Србски, па они да су му лажно таково толковали те га је подписо, и сами тежили да дођу у Србију да не би други који од прави поштени Руса на њиово место дошо, да њиове злочине одкрије. Види Мати Србија и син Србин стр. 36.

лита Леонтија и Недобу, и да ће се он старати да они задобију љубав Срба. Кара-Ђорђе одговори Цукатову да он побеглој превареној браћи Србима прашта и да ће ји примити, а за издајице, Грка Леонтија и Недобу, замоли га да му о њима више и не говори и да ји не прима. О чему Граф Цукатов, Главнокомандујућег Каменског писмом извести, код кога су се исте издајице у корпусу његовом налазиле и сами ту преписку водиле. *)

Године 1810, кад се у јесен Руска војска под заповедништвом Графа Цукатова у Влашку на зимовник врати, одма на крају исте године Кара-Ђорђе и Совет пошљу своје депутате у Влашку и замоле Главнокомандујућег Каменског да им остави нешто војске у Србији, која ће Србе одушевљавати.

У почетку године 1811 Граф Каменски извести Кара-Ђорђа и Совет да ће им послати један полк војске, који ће у Београду стојати. И у име Цара Александра јави Кара-Ђорђу и Совету да он шиље са истим корпусом Митрополита Леонтија, кога Срби да приме. Тако да ће им послати и једног дипломата са полком у Београд под царским покровителством ради благостања Србије, а неименује кога.

На то саобштење Графа Каменског шта су могли Срби радити више него што су радили, да им се те Грчке издајице више нешиљу; прећутали су, кад им се у име Цара пише да ји примити морају, а особито што ји са полком своје војске шиљу. Каже Србска изрека: „кога треба молити, не треба га срдити.“ Треба му се, хтео нехтео, у нужди покоравати.

Па почем је Граф Каменски обманут као поштен Рус, више поверења поклањо порушењацима злотворима Србским Грцима, него Србској влади; тако упочетку те исте 1811 год. у Фебруару стигне и Нејшлотски полк у Београд, скиме дође и несрећни за Србе Митрополит Леонтије, па и Недоба у виду дипломате Руског. Срби шта су могли радити, ништа. „Сила Бога немоли.“ Па Србски чиновници тај Руски полк војника на граници лепо као своју браћу дочекају и са угоштењем до Београда допрате. Из Београда на два сата изађе и сам Кара-Ђорђе са неколико стотина коњаника, чиновника и свештенство са литијом, те Руску војску радосно дочекају и до Београда са песмама допрате, гди је Руска војска била са пуцњавом топова са Београдског Града по-

*) Мати Србија и син Србин од стр. 37—39.

здрављена. Весеље је велико било, због доласка Руса; но у срцу сви Срби имали су велику тугу, што им обманути Каменски мрзеће непријатеље Србства, Леонтија и Недобу, силом намеће. Које и њи између браће своје Руса морали су Срби дочекати.*)

Недоба остане и даље у Београду да пребива, а Леонтију Митрополиту одреде, да седи са столицом у Крагујевцу као удаљеном месту од централног правленија, да би мање интригирати могао. Но Леонтије за неко кратко време, бојећи се, владао се мирно; потом одпочне опет преко свог синовца са Недобом дописивати се, интриге правити и ланце за Србију са Грцима, Чивутима и Турцима, који у Србији живљаху, ковати. Па како су се сви Руског корпуса официри и војници лепо са Србима слагали као са својом рођеном браћом, које је правителство о народном трошку у свему гостољубиво бесплатно издржавало; Недоба за раздвојити и раздор начинити између Руса и Срба налаже које шта Руском корпусном команданту Генералу Засу противу исти официра и Срба, да добри Полковник Бала добије налог од Заса, да се има у свему налозима Недобе покоравати. Недоба тад тако осили се, да је он Србе сматрао за ништа, и да се сам изражаво и хвалио, да док му је Родофиникина у Петрограду у колегији инострани дела, да цели Двор Петроградски у свом џепу држи.

Но дознавши Руски Двор за интриге и несогласија Недобе са Србима; исте 1811 год. наложено буде министру војеном *Берклају де Толи*, те он одреди Подполковника Барона Дибића као тајног комисара који са својом женом дође у Београд да навиди сво стање Србије, да се увери о у прави Србије и раздору Недобе са Србима. Кога Срби лепо приме и због његовог лепог понашања особито га возљубе. Но Недоба, бојећи се да његова и Митрополита Леонтија зла дела Дибић не одкрије, опадне га, облаже и оцрни код Главнокомандујућег Генерала Заса у Краљеву, који позове Дибића натраг из Србије, гди потом у заточење у Сибирију одпраћен буде.**)

На крају године 1811 и Каменски умре у Влашкој, а на његово место постављен буде за главног заповедника Руске војске Књаз Кутузов, под чијом командом заостао је и омиљени Србима храбри Полковник

*) Мати Србија и син Србин од стр. 40—44.

**) Види Мати Србија и син Србин стр. 46, и Голубицу кн. V стр. 297, и Огледало Светића стр. 152.

Граф Орург, који је на Дунаву са Србима у Неготини у саобраћају био и помоћ им, ако и с малом војском, указивао. А, Кутузов удари на Турке, и код Рушчука тако ји разбије да Порта принуђена буде, молити за примирије, гди ступе и у преговоре, и стану радити о конечном миру.

Тад Србска влада око половине Декембра изашље у Русију своје посланике Цару Александру I. да га моле да Руси учине и за Србију полезан мир. Које им Цар обећа и уверији, да он пре неће с Турском мир закључити докле год Порта не призна независност Србије. И том приликом Цар Александер I. за уверити Србе о својој наклоности и испуњењу своји речи, по истим посланицима, кад су се у 1812 године враћали за у Србију, пошље Кара-Ђорђу орден Св. Анне I. степена, и члановима Совета II. степена.

Но и том приликом порушењак Грк Недоба писо је у Петроград Родофиникину и другима некима који су једну демонску веру исповедали, и пањкао и лагао противу Срба, како је у Србији раздор и како главни људи нису пријатељи Руса. Србски посланици, који су одаслани били у Русију, имали су налог од Србског правителства и Кара-Ђорђа да моле Цара, да позове из Београда натраг злосрећног Грка Недобу, а да на његово место пошље им каковог правог Руса, који ће се са Србима слагати и срдачно заступати Србске интересе. Но Србски посланици несмедоше за то Цара молити, почем им Родофиникин, непријатељ Срба, заповеди да противу Недобе ништа зло Цару не говоре. Па у пркос Срба Родофиникин по одласку Србски посланика из Петрограда изради код Цара Александра, те он и највећем непријатељу Срба Митрополиту Леонтију преко Недобе пошље орден Св. Анне I. степена, као и самом Вожду што га је подарио. *)

Године 1812 у Мају месецу, кад су се вратили Србски посланици из Петрограда у Србију и донели Кара-Ђорђу и Советницима ордене и изјавили им Царско обећање, били су с тим сви Срби радостни. Но та радост ускоро окрене им се на жалост, почем дознаду да је Главнокомандујући у Влашкој Кнез Кутузов закључио са Турском и за Србију мир, као што је у овој књиги на стр. 271. у 8 точки изложен; који нимало није задовољаво Србе, нити био сходан обећању Цара Александра I. и да сву Руску војску Кутузов за у Пољску креће про-

*) Мати Србија и син Србин, види од стр. 47—50.

— Сад му се бринеш за кандило, а пре недаш га окупати око врата, да му се не би виделе модрице од гајтана! . . . *)

Даље настављамо дела *пакленог Грка Леонтија* и другова његови *пакленика*, по историчким податцима, причати.

Године 1804, како је Кара-Ђорђе усто противу Турака, Београдске Дахије одма одреде свога љубимца Митрополита Леонтија и у Фебруару пошљу га у Паланку, обећавши му дати све што зажели ако Кара-Ђорђа на мир склони. Митрополит оде у Паланку, састане се са Кара-Ђорђем, стане га склањати на мир и обећавати му у име Дахија све што зажели дати, само да народ у мири. Но кад ништа неуспје, врати се натраг у Београд, гди код Дахија у Београдском Граду остане до 1805 године.

Но кад 1805 год. Срби очисте сву Србију од Турака, у Градове ји стерају и стану Турцима грозити да и Градове од Турака по отимају; тад Митрополит увиди то, побоји се, па притворно као шпијон избегне из Града Београдског међу Србе, који га лепо приме, не надајући се подлости злоковарнога Грка.

Митрополит Леонтије како дође међу Србе, одма започне преко Немачке Турцима у Београдски Град тајно дописивати и Србе издавати, а водити преписку и са Цариградом и отуда налоге добијати. А међу тим, имајући доста новаца, стане немилице по народу новце разсипати, за себе људе придобијати, између Срба раздор правити и старати се, да Срби између себе по завађа, и тим устанак угуши.

Кара-Ђорђе и многе Србске старешине одма су увидиле подлост Леонтијеву, како се он стара да старешине са народом по завађа, и да ји од народа одлучи. Но том злу нису могли стати напут; што је онда један Митрополит стајао код народа у великом поштовању, па би мислио ако би га отерали, или ако би му се што зло учинило, да би

---

*) „И тако пише леонтисац онога доба: — окупао крвљу свога добротвора, свога поочима, свога архијереја, Леонтије седе на митрополитски престо, и отпоче своју Владичанску службу. У свем свом раду он се махом заклоњао црквом да боље послужи Турцима а да више одмогне Србима. Његово је име уткано у нову српску историју, али се никад не помиње хвалом. Нека му Бог суди по делима његовим, а народ му је већ изрекао своју страшну пресуду. Овај је одломак из једне веће преповедке г. М. Милићевића а извађен из Новина видела од 18. Окт. 1881. броја 126.

ји Бог покаро, па би изгубили Срби сву надежду у ратовању за своје ослобођење. И за то су га старешине и трпиле.

Па како је 1805 године, кад је Леонтије међу Србе дошо, било устројено Правителство и Совјет установљен, гди са стране и неколико научени Срба дођу браћи својој у помоћ, Грк Леонтије одма започне противу исти викати и говорити, да су они јеретици, и да они и Совет ништа Србима нетреба, и да је боље да се Срби Турцима предаду.

Од почетка устанка суседна Аустрија, ако и није јавно подпомага Србски устанак, она је на против гледала кроз прсте, те су Срби исподруке куповали из Аустрије барут, олово и друге ратне потребе. Но како довољно новаца имали нису, и како су им веће потребе и помоћ за рат нуждна била, тако Срби стану то тражити од Русије. Злобни Леонтије стане тад просипати по народу а и старешинама говорити: „Да он не находи за добро са Русима имати споразумлење, јербо ће ји Руси преварити, као Орлов што је преварио Грке у Мореји, и њи на жертву Турцима оставио.“

Но Срби неслушавши Леонтија, одма по освојењу Београда учине са Русима кроз своје депутате савез, и Руски Двор 1807 године 29. Јуна пошље у Србију и свога агента у лицу Штатског Советника Константина Константиновића Родофиникина родом Грка, кога Срби радостно и лепо приме, и кажу му да се чува Митрополита Леонтија, и да му званична дела и тајне не поверава, јербо ће он такове издати Турцима. *)

Но како је био и Родофиникин Грк, њега Леонтије, идући му тајно ноћу кроз нека мала врата, за себе задобије и лажима дотле доведе, да он у скоро постане одвратан према Србима, а и с неким трговцима Грцима живећим у Београду увери Родофиникина, да њега Срби не трпе и да хоће другог да ишту. Тако тим распали Родофиникина, који противу Срба стане писати у Влашку Главнокомандујућем Књазу Прозоровском и опадати ји, како Срби одани нису Русији.

После доласка Родофиникина дође и један чиновник Руски по имену Каменски, који донесе Србима свето миро из Русије. Но и код њега Леонтије Србе опадне, да он кад се наскоро врати из Србије,

*) Плачевно поробошченије Србије, или мати Србија и син Србин, види од стр. 6—15.

оде у Пруску и тамо штампа једну брошуру, у којој је, неможе горе бити, црнио Србе и обичаје њиове насмево.

Срби увиђали су сав тај змијин отров, па ипак лепо у свему угађали су Родофиникину и слушали га, а 1808 год. како цару Руском Александру I. тако и Родофиникину, Срби и песме му у стиховима правили и у истима хвалили га, да би само према Србима добар био. *) Па одреде и депутацију да иде у Петроград к Цару Александру да му благодаре на чињеној дотле доброти Србима, и да и даље Србски народ препоруче милости његовој. Но кад депутација дође у Влашку, њу Главнокомандујући прими са свим ладно, и не допусти им да иду у Петроград Цару Александру. Него под 8. Мартом те 1808 год. под Нр. 326 из Јаша пише Вожду и Совету да он неналази за нуждно да депутати Цару Александру иду. И у истом писму препоручи Вожду и Совету да се имаду советима Родофиникина повиновати и њега у свему слушати! — И тако гадни Грк Митрополит Леонтије успевши задобије за себе Родофиникина, одврати га од Срба, коме он у свему стане као Грк, Грку веровати, и Србе код Главнокомандујућег Кнеза Прозоровског црнити, опадати и у омразу доводити.

Срби, кад виде ту злобну одвратност Руског агента Родофиникина, употребе све, чинећи му свако повољство, дајући му сваку могућу почест, слушали су га да би га само у првашње пријатељство онако кад је дошао у Београд повратили и од Леонтија одвратили, надајући се даће у том и успети. Но на несрећу Срба кад 1809 год. дође за помоћника Родофиникину и трећи Грк Штадтски колешки Советник Теодор Недоба. Митрополит Леонтије као свога емперију одма и њега за себе задобије и у своју мрежу улови, и тако та три сатанска Грка споје се у једно и буду Србима прави пако. Та три Грка, као три антихриста ни су се један од другог раздвајали, и сва три радили су, роптали противу Срба, називали ји варварима, презиралији и старали се да Србске старешине једног са другим по завађају. А тако мрзили су и на сваког оног, који је пријатељ Срба био, а није мисли њиове с њима делио. Па доброга пријатеља Срба Руског Капетана Илију Новокрштеног код Главнокомандујућег у Влашкој тако опадну, да га у Сибир у заточење пошљу.

*) Види песме у Вуковом Совету од стр. 89—91.

Па како се у Београду умножио био број које какови Грчки скитница, и међу њима и неки Владика Краљевић, који су са Леонтијем, Родофиникином и Недобом шуровали, интриге и раздоре правили, које је све Родофиникин о Руском трошку издржавао, а на рачун издатака за Србију Руским правителством одређене суме. Кара-Ђорђе и Совет реши, да се све те беспослене скитнице из земље протерају, па и сам Митрополит Леонтије. Но Родофиникин узме ји под своју заштиту и у име Цара Александра протестира да они несмеду бити протерани. — Али Кара-Ђорђе ипак свеји протера, осим несрећног највећег злотвора Србије Митрополита Леонтија, кога Родофиникин међу Србима задржи, и у Русију лажно јави да је он једини привърженик Руса.

Године 1809 у пролеће дође Родофиникин у Совет и прочита неко писмо као од Главнокомандујућег из Влашке Кнеза Прозоровског, из ког каже да Руси прелазе дојњи Дунав и ударају на Турке, но да исто тако и Срби на Турке ударе; па даље и не прочита то сво писмо нити га Совету покаже, него га одма савије и стрпа у џеп. Срби поверују томе, а готови за ратовање, тако Кара-Ђорђе распореди војску и са Војводама у почетку Маја измаршира изван дотле постојавши Србски граница, и свуда огроман успех учине и многе земље Србске завојују. Но како је Родофиникин преварио Србе, и Руска војска до пред саму јесен Дунав не пређе и на Турке не удари, тако на Србе навали сва Турска војска, па и, из пред сами Руса са дојњег Дунава, гди после Каменичке катастрове под Кнезом Синђелићем, који славно погине, јербо му нехтеде претећи у помоћ Војвода Милоје Петровић и Добрњац, између који је Леонтије ватру бацијо и у неслогу довео, него учине издају и Турци од Ниша продру до у унутрењост Србије. И Кара-Ђорђе мораде све завојеване земље у Босни и у Ерцеговини напустити и у Србију са војском потећи, гди једва Србију од пропасти спасе. Овом приликом, кад Турци до Ћуприје продру, која од Београда 30 сати одстоји, Родофиникин и Недоба са целим персоналом, 28. Августа увече са Леонтијем и Петром Добрњцем, који је издају на Каменици учинио, и покрај тог преваре и Јову Протића Советника, позову га да се прошетају по води, па поседају у чамац, и онда Родофиникин заповеди, те чамац отисну веслари низ Дунав и тако у Панчево побегну; а одатле и у Влашку оду. Ово су учинили зато да би се народ бегством њовим, поплашио Војводе и бојна места оставио и разбего, да Турци Србију

притисну. Но Бог даде, те Срби јуначки Турке одбију и Србију о
пропасти спасу. *)

Кад ова три издајника у Влашку оду, прво прогласе да су ј
Срби хтели да побију, после кад чују да Србија пропала није, они
онда издаду се Кнезу Багратиону за посланике Србске. А после то
пишу у Србију својим неким присталицама да у име народа мол
Багратиона да им смени Вожда и Совет, и да захтевају да се н
тројица бегунаца опет у Србију поврате, и да се народ ником дру
гом поверити не може. А то су све чинили зато да тим покрију свој
издајничко бегство. Но кад и утом код Срба успели нусу, они су сами пи
сали од своје стране лажна писма Багратиону, и код Багратиона толик
успеду, да им он поверује и под 18. Фебруаром 1810 год. Нр. 16
пише Вожду и Совету, па у истом писму и Митрополиту Леонтију, кој
је тад код њега у Краљеву био, како им шиље војске у помоћ,
с њом Родофиникина и Недобу са персоналом, које да приме и да им с
повераваjу, да ји љубе и да се по њиовом совету управљају! **) Срб
на то писмо одговоре да они од та три издајника, као и свите њиове
ниједног не примају, и да желе остати у сајузу са браћом Русима, д
заједно војују, и ако би им се хтело да им иста лица са оружаном руко
наметну, тоће се они оружијем и одбрањивати.

После овог писма Руска влада Багратиона са главне команд
смени, а на његово место постави Графа Каменског, који бившег агент
Руског Родофиникина разреши од Србски послова, и одправи га
Петроград, гди он доцније постане управитељем Азијатског одсека
министарству иностраних послова. После Граф Каменски около половин
лета изда налог Графу Цукатову и Орурку, те они са корпусом о
7.000 Руса из мале Влашке пређу Србима у помоћ у Србију и с њим
се сојузе, па ударе на Брзу-Паланку, истерају Турке одатле и обсад
Град Неготин и Праово. И одатле Граф Цукатов од стране Граф
Каменског позове Кара-Ђорђа и предложи му да он прими Митропо

*) Мати Србија и син Србин, види од стр. 16—17 и од стр. 20—35.

**) Овоје писмо било Србски написано, за које су Срби дознали да га ј
писо Недоба са Леонтијем, и да Багратион није знао Србски, па они да су м
лажно такозо толковали те га је подписо, и сами тежили да дођу у Србију д
не би други који од прави поштени Руса на њиово место дошо, да њиове зло
чине одкрије. Види Мати Србија и син Србин стр. 36.

лита Леонтија и Недобу, и да ће се он старати да они задобију љубав Срба. Кара-Ђорђе одговори Цукатову да он побеглој превареној браћи Србима прашта и да ће ји примити, а за издајице, Грка Леонтија и Недобу, замоли га да му о њима више и не говори и да ји не прима. О чему Граф Цукатов, Главнокомандујућег Каменског писмом извести, код кога су се исте издајице у корпусу његовом налазиле и сами ту преписку водиле.*)

Године 1810, кад се у јесен Руска војска под заповедништвом Графа Цукатова у Влашку на зимовник врати, одма па крају исте године Кара-Ђорђе и Совет пошљу своје депутате у Влашку и замоле Главнокомандујућег Каменског да им остави нешто војске у Србији, која ће Србе одушевљавати.

У почетку године 1811 Граф Каменски извести Кара-Ђорђа и Совет да ће им послати један полк војске, који ће у Београду стојати. И у име Цара Александра јави Кара-Ђорђу и Совету да он шиље са истим корпусом Митрополита Леонтија, кога Срби да приме. Тако да ће им послати и једног дипломата са полком у Београд под царским покровитељством ради благостања Србије, а неименује кога.

На то саобштење Графа Каменског шта су могли Срби радити више него што су радили, да им се те Грчке издајице више нешиљу; прећутали су, кад им се у име Цара пише да ји примити морају, а особито што ји са полком своје војске шиљу. Каже Србска изрека: „кога треба молити, не треба га срдити.“ Треба му се, хтео нехтео, у нужди покоравати.

Па почем је Граф Каменски обманут као поштен Рус, више поверења поклањо порушењацима злотворима Србским Грцима, него Србској влади; тако упочетку те исте 1811 год. у Фебруару стигне и Нејшлотски полк у Београд, скиме дође и несрећни за Србе Митрополит Леонтије, па и Недоба у виду дипломате Руског. Срби шта су могли радити, ништа. „Сила Бога немоли.“ Па Србски чиновници тај Руски полк војника на граници лепо као своју браћу дочекају и са угоштењем до Београда допрате. Из Београда на два сата изађе и сам Кара-Ђорђе са неколико стотина коњаника, чиновника и свештенство са литијом, те Руску војску радосно дочекају и до Београда са песмама допрате, гди је Руска војска била са пуцњавом топова са Београдског Града по-

*) Мати Србија и син Србин од стр. 37—39.

у Теплицу, гди се он онда због рата са Наполеоном I. налазио. Но док је Павковић Цару Александру у Теплицу отишо и са одговором Царевим на писмо Кара-Ђорђево натраг се вратио, већ је Кара-Ђорђе 21. Септембра те 1813 год. пребего у Земун, и Турска војска сву Србију поплавила и притисла. Гди Павковић у Земуну преко Недобе преда одговор Царев Кара-Ђорђу, који се налазио под присмотром у Манастиру Фенеку. Потом одатле из Земуна Павковић оде у Беч, гди је се при посланству Руском налазио.

Но доцније 1815 год. кад Срби опет устану противу Турака, усљедству молбе Проте Ненадовића Дворовима поднете и Кара-Ђорђеве, коју је он 1815 год. писмено по бившем његовом Министру Младену Миловановићу из Хотина у Париз Цару Александру посло, Цар Александар шиљо је Лазара Павковића у Цариград као курира са писмама на Руског посланика, који је запитао на Порти какав Турци воде рат са Србима, које је то противно 8 точке Букурештског мира? и по датом налогу Павковић опоменуо је Порту да са Србског народа дигне свако угњетење, и поклони му умереност, које и сама правда и њиовог Трактата погодба и пријатељство изискује; и осим тога Павковић је при лацкавом отношењу дао као испод руке на знање, да је из Хамбурга враћен Генерал Руски Бенигзен са 40.000 беспослене војске, и на самој његовој границци настанио се. *)

Усљед овога изда Порта налог Везиру Марашли-Али-Паши, који се са војском у Ћуприји противу Срба налазио, да он мирно иде у Београд и да са Србима благо поступа као отац са својом децом, и да се све Србима прашта ма да је ко и Царског сина убио.

Даље се о Лазару Павковићу незна ништа.

22.

УГРИШИЋ ТРЕБИЊСКИ

или

ИЛИЈА БЕЈ НОВОКРШТЕНИ.

КАПЕТАН РУСКИ.

Много пре него што ће се повести војна између Русије и Турске, године 1806 упадне у Влашку главни Војсковођа Генерал кавалерије Михељсон, и стане скупљати у војску добровољце Србе и образовати

*) Историја Милутиновића стр. 352—357.

чете. Па даби дознао, како су Срби у Србији расположени спрема Русима, одреди и у Србију пошље Капетана Требињског с писмом на Кара-Ђорђа. Капетан Требињски, кад у Србију дође, како од Кара-Ђорђа тако и од народа буде одушевљено примљен, и једва дочекају кад међу собом виде првог Руса, а шта више кад чују да ће браћа њина Руси са Турском да заВојште. Па како је Кара-Ђорђе још 1805 год. шиљо у Русију своје посланике као Проту Ненадовића, Јову Протића и Петра Чардаклију и у Петрограду молио Цара Александра за Руску помоћ и ратна средства. Тако тад тим поводом Кара-Ђорђе прво писмо напише Руском Војсковођи и у истом назначи му шта је Србији најпотребније имати за ратовање, и у чему Срби по највише оскудевају, и умоли га да би он код Руског Цара израдио, да му се обележене потребе даду.*) Па почем Кара-Ђорђе и устмено Капетану Требињском сву трпећу оскудицу Србску искаже, капетан Требињски врати се натраг у Влашку и све саобшти Михељсону како су Срби одушевљени према Русима, а и писмо му Кара-Ђорђево преда.

Па како је Кара-Ђорђе са Србима заволео Требињског као првог Руса, који се тек тад дао у Србији видити, тако у писму и молио је да му се исти опет натраг у Србију пошље. То Михељсон једва и дочека, па опет са новим наставлењама и писмом на Кара-Ђорђа пошље Требињског Илију Беја - Новокрштеног, који у Србију дође и управо у Тополу са писмом и порукама Кара-Ђорђу оде, гди се треви и присуствује, баш кад је Кара-Ђорђе свога брата Маринка за нечиста дела обесити дао.**) Гди Требињски остане у Србији до 1807 године и за то време посредством Требињског закључе Руси са Србима сајуз за нападај и одбрану противу Турака.

Бавећи се у Србији, Капетан Илија Новокрштени тако се са Србима обходио, да га је сваки заволио и љубио га као свога брата и поштово, и свак је желио да он међ Србима за увек остане.

Капетан Илија, он је са Србима противу Турака у више бојева био, он је и при отимању Београда 30. Нојемвра 1806 год. на Св. Андрију при јуришу и рањен***) и кад је рану преболео, опет се, удружен са Србима, противу Турака борио и рањен био. Па

*) Србија и Русија Нил Попов стр. 50. 51.

**) Србијанка час IV. стр. 95.

***) Види узеће Београда, у Чубре Чојковића Србијанки час. II. од стр. 118.

ко неби таковог честитог брата Руса волео и желио, да вечно са њиме удружен буде?

Но кад Руси по објави рата *) 1807 год. у пролеће одпочну војевати противу Турака, тад одреде и пошљу у Србију свога агента Штатског Советника Генерала Константина Родофиникина Грка који 29. Јуна у освојену Србску престолницу Београд дође. Овај други Руски чиновник ни налик није био на Руса Новокрштеног: он је одма одпочео презирати и мрзити Србе, па за то био је Србима не мијо, па су и њега Срби мрзили.

Но Родофиникин мрзећи на Србе, а видећи како Срби воле и љубе Капетана Новокрштеног а и он Србе, омрзне и на њега, па како се са несрећним издајником Срба, Митрополитом Леонтијем, наког су сви Срби а и Новокрштени мрзио и презиро га, Родофиникин слиже, тако пише у Влашку и опадне га код Главнокомандујућег Руске војске, и пошље га у Влашку у главну Руску квартиру под видом дела служеног. Главнокомандујући по обтужби Родофиникина одправи га у Петроград а из Петрограда пошљу га у заточење у Сибир. **)

Срби, кад је отишо Новокрштени у Влашку, молили су Главнокомандујућег Руске војске да им Новокрштеног опет натраг врати. Но Главнокомандујући одговори им да га он неможе натраг више послати, јер се он меша у духовна дела.

И тако Капетан Илија Беј Новокрштени био је злобом Митрополита Леонтија и Родофиникина жртва, за то што је он Србе као браћу своју љубио, с њима војево и више рана задобио и велике услуге за кратко бављење његово у Србији, Србима а и Русима учинио. Но Срби у Србској повесници увек одаваће поштовање имену његовом. Нека му буде вечна успомена и слава.

23.

ИВАН ИВАНОВИЋ ИСАИЈЕВ.

ГЕНЕРАЛ РУСКИ.

По закључењу сајуза Срба са Русима, и по започећу војевања Руса са Турцима, 7. Јуна 1807 год. први је преко Дунава из Влашке прешо у Србију код Кладова и Брзе-Паланке Генерал Исаијев са

*) Прво Турска је Русији рат објавила 24. Декембра 1806.

**) Мати Србијћ и Син Србин стр. 21.

Олонецким полком од 1.500 људи, и са Србском војском сједини се, а за њим 9. Јуна прешла су два Генерала, 18 штабни и жени официра и више топција, где и Кара-Ђорђе са војском дође те ји дочека; па одатле сви оду на Малајницу на реки Штубику, где су Срби од Видинског Мула-Паше обкољени били. На кога сложно ударе и разбију га, где једва жив Мула-Паша у Видин издре. И ту Срби са Русима многи плен задобију. Тад Кара-Ђорђе, познавши шта вреди регуларна војска, ако ји је имало било, омиле му тако Руски војници *Олонецког* полка, да је од тог доба кад ји је год где видио, поздрављо се с њима, љубио и браћом ји својом звао.

После овог боја Генерал Исаијев бавио је се на Тимоку и пазио на Турке од Видина, а затим у јесен вратио се у Малу Влашку на зимовник.

Доцније опет, бићe 1809 год. 2. Јула, Генерала Исаијев прелазио је у Србију испод Кладова (Фетислама) са шест баталиона, две чете козака и 500 пандура, и ова војска била је под командом баталиони командира и то ови: 1. баталион Староосколски стајао је под командом Полковника *Турчинанова*, 2. Пензански под полковником *Желтухином*, 3. баталион, састојећи се из пандура, под Полковником *Куртом*, 4. од Малоруски гранадира, под Полковником *Вајсом*, 5. ловачки под Полковником *Гљебовом* и 6. баталион Сибирски гранадира, под Полковником *Ахтом*. С овом војском и официрима Генерал Исаијев 9. Јула јуришом ударо је на Кладово да га од Турака освоји. Но кад ништа не успје, него Полковник *Турчанинов* буде рањен, а Полковник Атанасијев погине, и осим ови 335 војника погину а 603 рањени буду. Он онда сутра дан 10. Јула врати се преко Дунава.

Генерал Исаијев, ако се и није задуго у Србији бавио, за његово лепо обхођење са Србима, са свима официрима, као први вођа који је са војницима дошо у Србију, био је од Срба љубљен и оставио је своје име у поштовању код Срба. Он је 1810 године у Влашкој умро.

24.

ГРАФ ЦУКАТОВ.

ГЕНЕРАЛ-МАЈОР РУСКИ.

Године 1810. кад су Руси под главним своим Војсководјом Графом Каменским од Турака освојили Силистрију и пошли да ударају на

Рушчук и Шумљу, Каменски издa налог Графу Цукатову да иде с војском у Србију и да напада на Турке спрам Видина да би тим одвратио Турке са дољњег Дунава и раздвојио ји, како би он с војском лакше Рушчук и Шумљу освојити могао.

Граф Цукатов 4. и 5. Јуна на острову Олмару са 2.331 пешаком, са 935 козака и 300 пандура, а свега са 3.566 људи пређе преко Дунава у Србију, са Србима се сајузи и 16. Јуна удари на Градић Дуду, кога су 302 Турчина бранила који му се предаду. За тим одма удари и на Брзу Паланку, у којој је било 650 Турака, те и њу предајом узме и Турке под оружјем као и прве у Турску одпусти.

После ови бојева Цукатов обкопасе пред Праовом, у ком су Турци били, па пошље једно оделење војске под Полковником Цвиљеневом, те са Србима под Војводом Петром Добрњцем обсаде Кладово, а друго уз Тимок те растера Турске чете и отвори саобраћај са Делиградом, у ком су Срби били.

Нападањем овим на Турке од Србске стране и Графа Цукатова, велики Везир, кад одбије Графа Каменског од Рушчука, заиста раздвоји своју војску, и заповеди Пашама те они са великом војском на Србе у Делиграду ударе, а и од Арнаутске стране Ахмет-Рушид-Паша у Крушевачки округ продре и стане палити и арати. Гди Србе доведу у највећу незгогу, а тим више, што се и од Босне на Дрину велика сила Турска слегне. Кара-Ђорђе тад нађе се у највећој нужди, па заиште помоћ ма колику од Цукатова. Но Цукатов, по имајућем налогу од главног војсковође Каменског, немогне му дати помоћи, зато, што је пазио да Турци у малу Влашку не упадну, и тако је сво лето до пред саму зиму пред Праовом и око Кладова са војском био, и са излетајућим Турцима из Праова чарко се, докле ту и неумре, кога доцније генерал Зас заступи. *)

25.

ГРАФ ОРУРК.

ПОЛКОВНИК РУСКИ.

Године 1810 год. кад силна Турска војска са три стране на Србију нагрне, као од Ниша на Делиград, од Арнауске на Крушевац и од Босне на Дрину, и Србе у највећу тескобу доведе, Кара-Ђорђе иско је по-

*) Историја А. Ранкеа од стр. 224, 225.

моћ од генерала Цукатова, који је Праово са Русима у обсади држо; но кад од њега никакову помоћ не добије, обрати се Главнокомандујућем Руске војске у Влашкој Графу Каменском и поиште помоћ.

Граф Каменски, кад разбије Турке на дојњем Дунаву на Рушчуку, одреди испод Рушчука стојећег Полковника Графа Орурка са *Ладошком* четом, с баталионом *Волински* Улана, с козачком четом, и 300 Арнаута с 4 лака, и с 4 од Донске Артилерије топа; који у Србију 11. Августа дође, гди одма, како је прешо Дунав, ухвати повећу чету Турске коњице од Видина, која је крстарила. Но Турци излете из Праова, Арнауте и Козаке поломе, заробљене Турке отму, и пођу ји даље с дивљом виком гонити, али кад наиђу на два Ладошка баталиона са 10 топова, из који Руси оспу жестоку ватру, у час Турци обрну се натраг и за њима оспу се *Волински* Козаци, који су ји до Праова гонили.

После овога, кад се Граф Орурк састане са Цукатовом, овај га одреди на 6 дана да око Видина осматра. Орурк се 14. Августа крене на рекогносцирање. Други дан стигну од Кара-Ђорђа посланици са писмом, који га мољаше и приклињаше да му час пре у помоћ дође, јер ако то не учини да ће он морати сав јужни крај Србије Турском опустошењу напустити и повући се Београду. „*Наше је очајање, писао је Кара-Ђорђе Графу Орурку, изашло на врх, војска се сваки дан све више разилази, Турци робе и секу нејач. Ви нас једини можете избавити.*“

Граф Орурк, како добије то писмо, јави отом Генералу Цукатову па одма крене се на пут, кога Кара-Ђорђеви посланици, међу којима је био и Ајдук Вељко, поведу преко планина и кршева најпречим путем, ударе на Бању, у којој је био Паша са 400 Турака у обкопима и коју за по сата јуришом узме, гди 310 Турака погине, а друге зароби и с Пашом ји одпусти с уговором, да у овом рату више противу Руса не војују. Потом одмори се мало, остави Србску посаду у Бањи, па се крене Делиграду, у који дође 23. Августа гди примљен буде од Срба са највећим љубавним одушевлењем. Па одатле одма 24. Августа пође Јасики, гди је велика сила Турска под Везиром Ахмед Рушидом са три Паше и са храбрим Исмаил-Бејом навалила и Крушевачки округ већ поплавила била; дође у поље Варваринско, и ту се у логори, пошто неколико Козака у помоћ Кара-Ђорђу у Јасику пошље. Па почем је

Варваринско поље врло удесно за бој било, ту се и шанчеви за одпор од Турака пограде. И кад Турци 30. Августа код Јасике Мораву почну прелазити, Кара-Ђорђе се са свом војском у Варварин повуче, са Орурком сједини и ту Турску силу очекивати стану, која је у стопце за Кара-Ђорђем ишла.

Кад Везир Ахмед Рушид у Варварин дође и улогори се, 6. Септембра удари на Србе и Русе, но буде са великом штетом одбијен, и кад види да није лако са Србима и Русима бој бити, он се ушанчи, па 10. Септембра са свом силом на Србе и Русе удари, гди после жестоке и крваве битке буде са великом штетом одбијен. Тад Рушид кад види да неможе Србе и Русе разбити, поплаши се да му Срби не зађу за леђа, напусти своје позиције у Варварину, повуче се натраг Јасики, пређе Мораву и преко Крушевца у Ниш оде.

После ове Варваринске битке Граф Орурк оде с Кара-Ђорђем на Делиград, и почем Кара-Ђорђе крене се за на Дрину противу Босанске војске, Граф Орурк даде му Полковника Никића са четом Козака, остави своју војску у Делиграду па и он оде са Кара-Ђорђем до Тополе, а одатле сам оде до Београда, па се врати опет у Делиград својој војсци.

Кад Кара-Ђорђе 6. Октомвра разбије велику силу Турску на Дрини, Полковник Никић оде са Козацима у Ваљево на зимовник, а Кара-Ђорђе у Делиград. Тад Граф Орурк крене се из Делиграда за у Крајину, удари на Гургусовац 4. Нојемвра са четом флигел- ађутанта Засова, која му је од Праова дошла; но кад га неузме, сутра дан намести 12 топова и кад из исти на утврђењу поруши зид, брешу отвори и спреми се зајуриш, Турци му се сутра дан предаду, који је у тврђавици њи 800 са Пашом било, и које Орурк без оружја у Турску одпусти. Кад Граф Орурк освоји Гургусовац, преда га Србима и оде у Праово Генералу Засу, а за тим доцније око половине Нојемвра са свом Руском војском оде у Малу Влашку на зимовник.

Па као што је Граф Орурк у највећој нужди са својом, ако и малом Руском војском претеко Србима у помоћ и тим Србе окуражио, те су Турке на Варварину заједно са Русима надбили, и у Турску ји прогнали, и као што је Орурк освојио варошицу Бању и Гургусовац, он је тим највеће услуге од свију војевавши Руса у Србији, Србима учинио, и велико име стеко. Срби су га, признавајући његове заслуге, возљубили, и кад се Орурк враћао у Влашку, они су му, из за-

хвалности, поднели писмену захвалницу, у којој су га називали својим избавноцем. И заиста остало је име Графа Орурка у Србији најпрослављеније, које му дужну захвалност Срби од оцева наслеђену и данас одају, и увек ће се међу Србима и у повестници Србској са поштовањем помињати име Графа Орурка.

26.

НИКИЋ.

РУСКИ КОЗАЧКИ ПОЛКОВНИК.

Родом је из Срема, од племена Климената, који су се сигурно из Албаније населили, од некуд дошо је у Руску службу и постао козачким Полковником.

Кад је Граф Орурк 11. Августа 1810 год. са Русима дошо Србима у помоћ, и Никић дошо је с њиме под његовом командом са Козацима, и 22. Августа био је у боју при отимању Бање. Затим од 27—30 Августа у боју на Јасики, после 6.—10. Септембра у боју на Варварину. И кад ту Ахмед Рушид-Пашу надбију и у Турску отерају, и одатле Кара-Ђорђе преко Делиграда пође за на Дрину противу силне Босанске војске; Граф Орурк и он пође до Делиграда, ту остави сву Руску војску у Делиграду, а дода Никића са његовом Козачком четом Кара-Ђорђу у помоћ, те и он с њиме оде, где је на Дрини у боју 6. Октомбра у крвавој битки био, у којој је више Војвода рана допало, а и Никић био је ту у ногу рањен. А после ове битке, добио је Никић од Графа Орурка заповест, те скозацима оде у Ваљево, где је и зимово, и тек 1811 године вратио се у Влашу.

Полковник Никић био је велики јунак, као и велики пријатељ Срба; он је познаво дух нарави и обичаје Србске, па се са Србима врло пријатељски обходио, и био је врло од Срба љубљен; тако да је име његово, које за заслуге Србима у ратовању учињене, а које за братско његово понашање, остало у пароду Србском у великом поштовању, које се и данас помиње и помињаће увек међ благодарним Србима. Слава имену Полковника Никића Клименте.

27.

БАРОН ДИБИЋ.

ЦАРСКО РУСКИ ПОЛКОВНИК.

По учињеном савезу Срба са Русијом, године 1807, у време војевања Кара-Ђорђевог са Турцима, и Русија Турској рат објави. Па да

би се користније ратовало и да би Србска војска, у нападању Руске војске на Турке саображавала се са Руском, Двор Руски одреди свога Агента у лицу Штатскога Советника Генерала Константина Родофиникина Грка и пошље га у Србију да он стално у Београду буде, да пријатељски Кара-Ђорђа и Србско правителство подпомаже и упућује, како у војеним операцијама тако и у политичним одношајима и делима спрам страним државама, о давању новчани и други средстава за вођење рата и т. д. Доцније дода му се у помоћ и Колежски Советник Теодор Недоба такође Грк. Но оба та, издајник Србски Београдски Митрополит Леонтије превуче на своју ђавољу страну и омрази Србе код њи тако, да и они непријатељи Срба постану. Па у место да Србе подпомажу и на добро упућују нашто су и послати, они им стану чинити највећа непријатељства, наклоњенији били су Турцма него Србима, њи је ојадио и злим духом напојио Митрополит Леонтије. Србе су презирали, раздоре правили, Србске старешине једнога са другим завађали, Турцима Србе издавали и старали се да ослобођену Србију испод Турског јарма Турцима опет подчине; толики су били непријатељи Срба. Кад 1809 године велика сила Турска поводом њиним на Србе навали и у Србију продре, они тад побегну у Влашку, с умислом да кад народ за бегство њино дозна, да ће се збунити, против Србски старешина раздражити, побити ји, земљу обезглавити, тако да Турци Србију лакше притисну. Но кад Срби одрже над Турцима победе, и из Србије ји без помоћи Руске истерају, тад исти Агенти Родофиникин и Недоба тражили су да се опет у Србију поврате. Кара-Ђорђе и Совет Србски одупру се повратку њиовом, па пишу Главномандујућем Руске војске у Влашкој Графу Каменском, и пожале се на непријатељство Родофиникина, Недобе и Леонтија, изјаве да они та три Србска издајника никако не примају, и замоле га да им другог ког Агента правог Руса у Србију пошљу, с ким ће се слагати моћи, и који ће Србима пријатељ бити. Но Граф Каменски не уважи жалбу и жељу Србске владе, само Родофиникина пошље у Петроград а оба друга Србска злотвора, Митрополита Леонтија и Недобу, силом намете Србима на врат, но пет ји у Србију пошље, које су Срби као своје крвнике једва својим очима гледати морали. За ту мрзост и жалбу Срба противу Родофиникина, Недобе и Леонтија морао је Двор Руски, а и сам Цар Александар I. знати. Па године 1811 у пролеће министер војени *Берклаја де Толи* одреди господина Полковника Барона Дибића и изда му строг налог, да он у

Србију иде да ствар не споразумлења и раздора између Руски агента и Србске владе озбиљно испита и извиди да ли су Срби варвари, да ли су непријатељи Руса, и да ли у Србији без влашће влада, као што су им речени њнови агенти достављали. Па да о том као и о целом стању Србије, Србски власти и управи земље точно и истино извешће поднесе. Барон Дибић спреми се, узме своју жену са собом, удари преко Влашке где му је и команда била и дође у Србију. Који сву земљу пропутује проштудира и испита све као што му је заповеђено И нађе да су посве лажна и неистинита доношења Србски непријатеља Родофиникина и Недобе; и стане се спремати да из самог Београда рапорт доле означеног содржаја у Петроград Министру војеном пошље, и сва лажна о Србима доношења потре. Но лукави непријатељ Срба Недоба, видећи како се Дибић љубавно од Срба прима, и како се он према Србима као према својој рођеној браћи понаша, а некако и дозна како намерава добри, поштени, и искрени Барон Дибић извешће Министру војеном поднети. Па да неби Дибић одкрио њнова злочина дела, не почаси часа ни једнога већ напише писмо, и најцрње опадне доброга Дибића код корпусног команданта онда бившег у Краљеву Засса,*) а и Родофиникину у Петроград о Дибићу јави. Засс поверује лажним доношењама Недобиним, па одма хитно позове Дибића к себи, Дибић као војник повинујући се командату Зассу, а и незнајући зашто се позива; остави своју жену у Београду, с умислом да се опет у Београд врати да мисију своју подпуније изврши, па оде у Влашку; кога командант Засс узме под одговор, намете му кривицу по обтужби Недобиној, стави га под војени суд, и доцније спроведе га у Петроград.

За време бављења Барона Дибића у Влашкој у Букурешту 1811 год. он како о стању Србије, Србски власти, и у обште као и о свом правдању, да је он савесно дати му налог испунио; напише рапорт и дотичном месту пошље, који рапорт или извешће овде у целости га стављамо.

РАПОРТЪ. **)

Једногъ Имп. русскогъ официра о Сербіи и положенію нѣномъ у свакомъ призренію.

Географическо положеніе Србіе познато е. Одъ ушћа Тимочкогъ у Дунакъ до око Оршаве, или болѣ до Адакале, кое заузимаю Турцы,

*) Мати Србија и син Србин стр. 46.

**) Извјестије: Ово је Барона Дибића; и извађено је из V. књиге Голубице од стр. 297—318.

земля стои скопчана крозъ малу Валахію съ рускомъ армадомъ; а то є одъ прилике просторъ одъ 50. врстій.

Градъ Кладово, кои Срби држе, есть ключь свезе ове: варошица лежећа на самомъ Дунаву, коя едва 100 кућа имати може; варошь оплађена є шанцемъ, кои є бедемомъ и высокимъ палисатима утврђенъ, неколико добро намештены топова има, ал' опетъ ништа друго, него само име еднога беднога военногъ шанца не заслужує, когъ страна друга къ предградію окренута, тако є рђаво устроена, да се на ню безъ сваке опасности ударити може. Каштель, или као што га овде зову, Цітаделла, есть по старомъ начину отъ камена сазиданъ, и саставлѣнъ є изъ различны избушены зидова и неколико кула, есть узакъ, и онай, кои га є градіо, имао є предъ очима само мѣстну обрану.

Припознати се мора, да є Кладово у смотреню свезе Руса са Србіомъ одъ найвеће важности; особито што мы войске и магазине у Србіи имамо; и зато є више іоштъ чудновато, да мы за цело време, одъ како Кладово имамо, башъ ништа за безопасность нѣгову учинили нисмо; оправа є градска рђава, топова мало има, па и ово мало ніє у найболѣмъ станю; а напунѣны магазина имаде само за рану, а не за потребе военногъ укреплѣногъ места.

Другій є путъ сообщеня преко Брзе Паланке, варошице 'исподъ Кладова на Дунаву; и овде су одъ Турака врло добро поставлѣни бывши бедеми забаталѣни.

Осимъ тога има путова сообщеня преко Великогъ Острова и Прахова.

Трговачка или финанціална шпекулація одъ наше стране дозволява Мула-Паши, да лађе изъ Видина у Адакале пролазе; и будући самь прилику имао пролазакъ лађій овы видити; то не могу наредбе у томе призренію учинѣне фалити. Паша є Видинскій познатъ као човекъ, кои само за богатствомъ чезне, и кои се са своимъ новцыма одъ строге покорности прама Порте одцепіо. Да бы своя богатства умложіо, дозволява онъ свакомъ съ лађама пролазати, пошто му се некій наметъ плати. Нека бы одъ уговора овога са Мула-Пашомъ сви ни Богъ зна кои люди файду имали; а може быти, да се лађе на Великоме Острову и прегледаю; али будући да се оне не пропраћаю до места опредѣленія свога отъ руски войника; то бы што прекообычайно было, кадъ бы Турцы овакову згодну прилику пропустили и не спо-

разумевали се съ Адакаке, а можно да и неке айдучке чете у тамошнѣмъ краю подпомажу, и да при нападателномъ воеваню свое планове, или заповести, путемъ овымъ Паши Адакалском не шилю, кои нити у военымъ потребама нити у топовима, нити у войницыма, нити у новцу, ни постоянству и духу предпріемчивомъ оскудицу нетрпи.

Имамо ли мы узрока, сва средства за сигурность нашу пренебрегавати и презирати, не могу знати, али по искуствомъ посведоченомъ благоразумію наше команде мы то вѣровати марамо.

После овы примѣчанія, коя су зато нуждна была, што се изъ ньи незнанѣ Србіе одъ стране наше нагађати могло, приступамъ къ самоме описанію.

Онай комадъ землѣ, кои мы Србіомъ зовемо, лежи између Дунава, Дрине, Скардске и Аргентарске (?!) планине и реке Тимока. Нѣна є величина одъ прилике 240. врстій дугачка и 280 врстій широка; тако површѣ нѣно износи одъ прилике 67.200 □ врстій. Ал' бы се онай варао, кои бы мысліо, да є то сва Србія; къ Србіи припада и єданъ део одъ Албаніє: онай, кои између Єзера планине, беле Дрине Црне-Горе лежи, и сва Херцеговина.

Тако названи Немачки Срби, изражепіє врло несвойствено, иселили су се у Аустрійску државу и сместили у Мађарской и около Мађарске. Ньи се на више стотина иляда брои, и у самой Цесарской военной службы быће іи до 32.000 людій.

Число жителя у Србіи, кою сада свойствено тако называмъ, не може одредно показати се: млоге є ратъ растерао, млоге упропастіо, ал' опетъ свакій данъ нови доселѣницы долазе, премъ да се отъ стране пограничны суседа све чини, да то не быва.

Србія има красне съ рыбомъ богате реке, кое се за трговину и за сигурность границе врло добро употребити могу. Найзнатніє су: Дунавъ, Сава, Дрина, Тимокъ и Морава, коя скоро целу землю пресеца. Земля є врло брдовита, ал' притомъ не само што су долине, него и брда су врло плодовита. Клима є красна, земля здрава. Найглавніи производи єсу: вино, врло добро, благовкусно и яко. Виноделіє бы се могло яко подићи, зашто бы при већой култури толико се вина извести дало, да бы се съ ньимъ цела Руссія подмирити могла. Опетъ: грожђе за нѣга расте по шумама дивлѣ.

Сваке сорте ране и зеля.

Дивячій и рыба.

Доста живе стоке, особито дивіи и питомы свиня.

Фине дугачке и меканe вуне у изобилію.

Лана и коноплѣ.

Дрва у изобилію.

Бакра врло много.

Има іошъ и выше минерала: као: олова, маркашта (?), висмута, сребра а и самога злата; ал' оскудица у посленицыма и садашня времена чине, да се о рудама радити не може: алавастера, мермера и креча довольно: гранита и други добри каменя се доста налази.

Нафте (Bergöhl) налази се у изобилію. Меля польскогъ, кестена, лешньика и бадема и т. д.

Лесково дрво тако е овде дебелогъ стабла, да се налази панѣва одъ 4. стопе райнске дебелы. Дрво е лепо врло за] правленѣ покуѣногъ намештаня, и може се врло лепо угладити.

Колике бы суме могла Руссія уштедити само на овоме едномъ древету, кое за скупоцено Махонско дрво издае?

Земля има све, да найлепше стакло произведе: само іой фале люди, кои тай посо разуму.

Руссія имаюћи Дунавъ у притяжанію, могла би врло ефтино изъ Србіе кое за собствену потребу, а кое за пролазакъ (транзито) добывати:

Вина, оцета, вуне и чос, лана, коноплѣ, платна, минерала и зацста неке апотекске потребе, кое се овде, сматраюћи по полями, налазе, Нафту.

Будући се у земльи врло ефтино живи, и производи се лако и у великомъ изобилію добывати могу: будући превозъ Дунавомъ до Одессе не бы скупъ быо: то бы трговина са Србіомъ за Руссію была знаменитый изворъ добытка.

Путови су досада далеко натрагъ изостали: ал' се они тымъ лакше оправити могу, што земльи изливенѣ вода недосађуе, и земля е тврда и добра.

Главни путови есу:

Одъ Кладова преко Брзе Паланке, Неготина, Банѣ, Делиграда.

Изъ Београда преко Хасанъ-Пашине Паланке, Ягодине, Делиграда, Ниша, Софіе и т. д. до Цариграда.

Изъ Београда преко Валѣва и Зворника у Босну.

Изъ Београда дужъ Саве преко Шабца у Рачу и у Босну.

Изъ Ужица у Сребрницу у Босни.

Изъ Ужица у Вышеградъ у Босни.

Изъ Ужица преко Новога Пазара у Албанію.

Земля е сада разделѣна на нахіе или Окружія, одъ кои свако по еданъ Магистратъ завысећій непосредствено одъ Сената имаде, и свака е опетъ нахія на манѣ Срезове-Кнежине-разделѣна, кога поглаваръ главный Обер-Кнезъ се зове; у свакоме селу има поеданъ Кнезъ и Булюкбаша. Цела земля има за поглавара *Ђорђію Петровића*, као поглавитогъ Команданта, кои е уедно Членъ и Президентъ Сената; а овай то естъ Сенатъ управля са землюмъ и има слѣдуюће разделенѣ:

Сенатъ се состои

Изъ Вице-Президента, кои е уедно и военный Министеръ, Младена Миловановића;

Изъ Министра Внутрењи Дѣла, Якова Ненадовића;

Изъ Министра Финанціе, Кнеза Симе Марковића;

Изъ Министра иностраны дѣла Радоића;

Изъ Министра Просвѣщенія Юговића и Статс-Секретара Груіовића.

Сенату е овомъ као помоћникъ подчинѣнъ Великій Судъ, као найвећій земальскій Судъ; и кои управъ управля судейскомъ струкомъ. Поглаваръ е Суда овога Министеръ Правосудія Илія Марковићъ са выше членова и еднымъ Секретаромъ.

Узрокъ, зашто мы о Србіи криво судимо, есть тай, што они, кои су у ню долазили, были су люди претераногъ начина мышлѣня, или су имали ограничена знаня, или имъ е оскудѣвало землѣо и човекопознанѣ.

Народъ Србскій у великомъ степену одъ Турака притеснѣнъ, ніе могао ни еднымъ коракомъ къ просвѣщенію ступити; и зато е Србинъ вообште суровогъ нрава, безъ науке, и мыслимъ съ пунымъ правомъ гордъ на свою тежко придобывену слободу.

У целой землѣи нема балова, театра, людій од света, пріятны лепотица, словомъ што се у свету лепымъ тономъ (bon ton) называ,

но ни самогъ подсмеваня и опаданя. Како се дакле може земля една людма допасти, кои су обвикнути на начинъ живленя велики и просвещены варошій; како ће се онима допасти, кои овде ни толико воспитанія не налазе, да имъ се ласканѣмъ угађа, или гди се ньіовымъ новчанымъ потребама съ покорношћу пруженымъ подарцыма не притиче и тымъ начиномъ высоко покровительство не придобыва.

Кои се Србину правъ и срдечанъ не показуе, тай му се и не допада; нити то Србинъ сакрива.

Природно е дакле, да, ко годъ тамо дође, не свиди му се, не иде се тамо по нѣговой ћуди, а можда се и не поступа одма по нѣговымъ заповести наличећимъ совѣтима, и онда се одма рекне:

„То е земля безъ сваке за насъ користи (ел' за оногъ, кои овако пише и извѣщава, или за Руссію?); люди су прости (еръ не знаду, шта е bon ton); непослушни“ (зашто колико ій мы поправлямо и наставлямо да покварене нрави вышега просвѣщенія приме, они то неће да чине.)

„Они су одъ насъ одвраћени“ (ово е найпакостнія лажь; зато ако единственный Руссъ себе за народъ држи, онда се гди кои пугъ догодити може, да се нѣму учини, као да Србинъ къ Руссу склоности нема.)

„Нема ни поредка ни запта“ (у земльи овой, коя іоштъ изъ станя бунтовногъ изишла ніе, има заиста довольно поредка, у земльи едной, у коіой се сада истомъ о уставу и законима ради, има и млого поредка и запта).

„Тамо су саме партае“ (да сви еднако не мисле, то допуштамъ; а гди е то тако? ал' самь я примѣтіо, да основано мнѣніе, а не лице кое га исказуе, уважава се, а како е то и на другомъ месту?).

„Найгоре самовластіе земльомъ управля безъ снаге и рѣшителности“ (я ћу прилику имати о томе говорити, и противно доказати.)

Еданъ е айдукъ, другій е углађеный угурсузъ, трећій оће землю другой сили да преда, четвртый разсипа подозренѣ противу насъ“ (ово су подле лажи).

Овако ми е одъ прилике описивана Србія; и благо мени, да мой разборитый умъ, мое единственно намеренѣ, дужность мою испунити, нису дали заслепити ме, да тражећи оно добро, што у Србіи быти може превидимъ оно добро, коега већь ту има.

Я се тимъ поносимъ да самь у томе выше чувства къ дужности и любови къ служби показао, него млоги мои предшественицы; премда я то здраво извинявамъ, коима можда карактеръ незгодама, дугимъ искуствомъ, размышлянѣмъ и наклоностћу къ нравственности (коя се све выше и више несрећомъ губи) ніе се за правичность расположіо и укрѣпіо, оваковымъ начиномъ о свачему већь противно мысле и суде, нити себи даю труда, да истину изъ старіе исторіе испытаю, него мислећи да праву истину говоре, они сасвимъ неистините ствари до знаня доводе.

Само неколико примѣчанія овде, коя ћею довольно ствар обяснити; за кратко време мога тамошнѣгъ бавлѣня ніе ми могућно было све на умъ узети.

ЂОРЂЕ ПЕТРОВИЋ, коме су Турцы име Кара, Црный, или у относителномъ смыслу „храбрый" дали, есть човекъ озбильнога карактера. Обликъ нѣговъ показуе означену душе величину; и свакій, кои само сасвимъ осудити не мысли, кои на обстоятелства, време, положеніе човека, на немогућность болѣгъ у нѣговымъ прошлымъ годинама воспитанія и на све, што одтуда произлазити мора, призренѣ нeће да има, тай ће заиста ову величину, постоянство, и правый мужескій и самый владѣтельскій духъ познати и у самымъ онима дѣлима, коима су люди съ едне стране ствар узимаюћи нѣга умалявати и понизити прилику тражили.

Истина е, онъ е свога оца убіо; ал' заръ чувство собственногъ спасенія, любовь къ отечеству и нагонъ магновеня немогу се за обрану нѣгову навести? ко е тако пакостанъ, да доказуе, да е онъ то дѣло са удовольствомъ учиніо?

Ко не мора быти склонитіи съ ньиме као са сыномъ чувствовати жалость, како га е отацъ, као главу союза за спасеніе отечества постоећегъ натерао, да е противу собственога отца одупрети се морао? Шта му е друго остало, нѣму, кои ни самъ сигурность места за обрану противу Турака, тако блажіе средство за собствено спасеніе изабрати, ванъ да себе, свое союзнике и народъ не пожертвуе.

Истина е, онъ е брата свога обесити дао; ал' и овай поступакъ може сама злоба сасвимъ осудити; выше е пута братъ, као владѣтель, брату праштао за дѣла, коя бы се свуда конопцемъ казнила, выше пута моліо и претіо. Заръ да судія напоследку законъ, коме е уваженіе оддавати дужанъ, презре, што братъ истый законъ не уважава? Та у

време найвећегъ просвѣщенія у Грецін бывало е таковы примѣра, у она времена, кадъ светъ іоштъ тако исваренъ бьіо ніе, кадъ се правда и обще и право човеколюбіе као добродѣтель обожавала: овомъ подобномъ дѣлу бы се онда дивили. Па башъ ова дѣла дала су нѣговымъ непріятельима прилику млого безпослица измыслити, да мужа еднога, когъ велику душу докучити могли нису, клеветанѣмъ попизе.

Къ оваковымъ клеветама принадлежи и то, да е Ђорђе Петровићъ свирепъ; — у оно време, кадъ земля никаквогъ Устава имала ніе, него е у нѣму сва снага и воля целогъ неустроеногъ и непросвѣщеногъ народа союжена быти морала, у оно време была е дужность, коіомъ е целой обштини обвезанъ бьіо, съ безусловномъ строгостћу поступати. Онъ е спрама самога себе строгъ бьіо; онъ ніе мого спрама други благъ и меканъ быти. Колико е пута и у оно време подла страшльивость нѣму умышляе убиства и гоненія приписавала, коя се никада доказати нису могла. Колико пута нису они, кое е совѣсть собствене кривице мучила, къ бегаиіу принудила, износили, да су гонѣни и са животомъ несигурни; а гди су та доказателства?

Сада како земля судове и устроенія има, сада Ђорђе Петровићъ никадъ самъ не казни, шта выше: онъ и не дае казнити по своме произволенію, него предае све Судовима.

Истина е, овай човекъ никаква воспитанія ніе имао; онъ врло мало говори; нрави су нѣгове просте и поштене, као што е цео народъ: увекъ е замышлѣнъ; ал' га е природа млого обдарила природнымъ разумомъ; онъ лако сваћа и онакове ствари, кое пређе ни познавао ніе; разсуђенѣ имаде лако и право, млого окретности духа; радинъ е, и у свему показуе народу примѣръ подражаваня достоянъ. Кадъ се развесели (а весео е увек, кадъ се съ другима веселити може), онда е врло весео; сбія шале, и све е око нѣга весело. Као войнику не може му се одрећи, да таланта, храбрости и неустрашимости, као човекъ, да рѣшителности, тврдоће, постоянства и величествена карактера нема.

Єли дакле право и здраво, да служительи и подданицы еднога монарха, кои овога Ђорђа Петровића покровительствуе, труде се и то изъ приватны неки намереня, нѣга у рђавомъ виду представити, и што выше: нѣга кодъ самогъ нѣговогъ народа унизити стараю се? —

Я се тимъ поносимъ да самь у томе выше чувства къ дужности и любови къ службп показао, него млоги мои предшественицы; премда я то здраво извиныявамъ, коима можда карактеръ пезгодама, дугимъ искуствомъ, размышлянѣмъ и паклоностћу къ нравственности (коя се све выше и више несрећомъ губи) ніе се за правичность расположіо и укрѣпіо, оваковымъ начиномъ о свачему већь противно мысле и суде, нити себи даю труда, да истину изъ старіе исторіе испытаю, него мыслећи да праву истину говоре, они сасвимъ неистините ствари до знаня доводе.

Само неколико примѣчанія овде, коя ћею довольно ствар обяснити; за кратко време мога тамошнѣгъ бавлѣня ніе ми могућно было све на умъ узети.

ЂОРЂЕ ПЕТРОВИЋ, коме су Турцы име Кара, Црный, или у относителномъ смыслу „храбрый" дали, есть човекъ озбильнога карактера. Обликъ нѣговъ показуе означену душе величину; и свакій, кои само сасвимъ осудити не мысли, кои на обстоятелства, време, положеніе човека, на немогућность болѣгъ у нѣговымъ прошлымъ годинама воспитанія и на све, што одтуда произлазити мора, призренѣ нећe да има, тай ће заиста ову величину, постоянство, и правый мужескій и самый владѣтельскій духъ познати и у самымъ онима дѣлима, коима су люди съ едне стране ствар узимаюћи нѣга умалявати и понизити прилику тражили.

Истина е, онъ е свога оца убіо; ал' зарь чувство собственногъ спасенія, любовь къ отечеству и нагонъ магновеня не могу се за обрану нѣгову навести? ко е тако пакостанъ, да доказуе, да е онъ то дѣло са удовольствомъ учиніо?

Ко не мора быти склонитіи съ ньиме као са сыномъ чувствовати жалость, како га е отацъ, као главу союза за спасеніе отечества постоећегъ натерао, да е противу собственога отца одупрети се морао? Шта му е друго остало, нѣму, кои ни самъ сигурность места за обрану противу Турака, тако блажіе средство за собствено спасеніе изабрати, ванъ да себе, свое союзнике и народъ не пожертвуе.

Истина е, онъ е брата свога обесити дао; ал' и овай поступакъ може сама злоба сасвимъ осудити; выше е пута братъ, као владѣтель, брату праштао за дѣла, коя бы се свуда конопцемъ казнила, выше пута моліо и претіо. Зарь да судія напоследку законъ, коме е уваженіе оддавати дужанъ, презре, што братъ истый законъ не уважава? Та у

растный и едно и друго заборавности предати, кадъ самъ тамо чуе, како управо ствар ова стои.

Управо не Миленко него нѣговъ Секретаръ човекъ є пупъ интрига. По овоме се є поводіо и поводи се и сада Миленко сасвимъ; онъ є быо пређе Секретаръ у Сенату, ал' буде одтуда одпушћенъ, зашто є за велике погрешке окривлѣнъ быо, и види се, да є збогъ тога къ Миленку и отишао, да се съ помоћу овога освети. Ясно є и посве истинито, да є онъ радіо, како бы овоме Миленку правленіе Србіе у руке допало: *пошто є Миленко преће Ђорђу Петровићу на вечиту верность и покорность обвезао се.* — У свима државама морала бы у оваковымъ обстоятелствама найспособнія глава по правди погублѣна быти.

Миленко є употребіо богатство свое, да се народу умили и себи привржентке придобіе; издавао се као да є претераный приврженикъ Руссіе, у надежди, да ће одонудъ у своимъ властолюбивымъ плановима помоћи добыти; ал' се у томе преваріо. Мыслећи, да є на своме месту темелянъ, починіо є онъ выше самовольны дѣла; онъ є поглаваре кодъ Русса опадао, и доказивао, да су страни Аустрійской привржени: онъ є курире зауставляо.

Выше пута праштао є Ђорђе Петровићъ Миленку за дѣла нѣгова, коя су показана была, выше пута га є моліо, да се непоказуе, као непріятель отечества, докъ напоследку случай или навлашъ намештена прилика ніе іи явно завадила, и тако Миленко, нѣговъ Секретаръ и іоштъ еданъ незнатанъ човекъ ове партае изъ землѣ изтерани буду. Добра нњиова нису имъ одузета, нису никоме поклонѣна; братъ Миленковъ іи притяжава; и ако када сынъ Миленковъ у отечество се поврати, заиста нећею добра неповраћена му остати.

Гди є овде неправда, свирѣпость и лакомость?

Исто є тако важно, да се изясни, каква є та Аустрійска партая: Руссія є Србіи велике помоћи дала; Правительство и народъ привржени су зато съ найвећомъ благодарностћу нѣговомъ првомъ благодѣтелю, своимъ великомъ любимцу АЛЕКСАНДРУ. Ал' є было времена кадъ Руссія ніе толико чинити могла, колико є Србіи потребно было; обстоятелства су была такова да одлаганя трпила нису: и Србія є изъ Аустріе добывала баруть, олово и друге потребе, кое су іой недостаяле. Ово є узрокъ, зашто Србія пріятельства Аустрійскогъ придржа-

вати се мора. Такође у време прекинутогъ сaобщеня съ рускомъ главномъ войскомъ было е Србіи дозволѣно курире свое крозъ Аустрійске землѣ шиляти. Србія одъ Турака притиснута ніе могла способны глава подранити и изобразити; оваковe Сербія е одъ оны у Аустріи рођены и воспитаны Срба добывала, кои тайно безъ дозволеня свога началства у Србію прешавши натрагъ се у отечество свое враћати не могу; и тако свою едину надежду на Руссію имати морају: ал' су они изъ Аустріе и заводе у Србіи по нешто по начину Аустрійскомъ, зашто имъ е овай начинъ познатъ; слѣдователно мысли се, да су они за Аустріомъ занешени: ал' тако ніе. Ако Руссія обстоятелствама приволѣна буде, Србію оставити, кудъ остае Србима, кои се выше међу Турке повратити не могу, да се натрагъ повуку, него Аустрія. Ево опетъ узрока, зашто они съ овомъ државомъ покварити не могу. Ал' ево іоштъ едань узрокъ, зашто Срби при свой привржености къ русскомъ Цару, неку заиста сумлю и неповѣреность о русскомъ генералитету и чиновницыма политичнымъ имаю. Срби сви чувствую, а што ясніе виде, то живлѣ чувствую, да независимость ньіова за Руссію есть одъ велике важности.....редакъ е истина случай, ал' се овай овде показуе, да се право благостояніе два народа заедно и на длаку слаже и подудара, да несрећа Руссіе пропасть Србіе за собомъ вуче, тако исто, као што е пропасть Србіе за Руссію несрећа.

Зато су Срби исчекивали смачно одъ Руссіе снажну и дѣятелну помоћь, исчекивали су тесный союзъ између обе државе, исчекивали су у свему откровеность, истину, сообщеніе; Мешто овога пакъ:

У свако време помоћь е само онда приспевала, кадъ су Срби узалудъ выше пута силе свое напрегли и велике жертве принели, тако, да послана помоћь ништа друго учинила ніе, него само голо и времено спасеніе.

Извѣстія су имъ давана, да бы іи къ бржой покретньи и радньи принудили; а после се съ временомъ дознало, да извѣстія ова истинита была нису.

Србима ніе дозволѣно, ни свое молбе, ни благодаренія своме высокомъ покровителю, Императору, непосредствено поднети.

У Србію су люди шиляни, кое тамошнѣ Правителство никако возлюбити могло ніе, зашто е поведеніе ньіово исто Правительство кодъ народа оцрнило.

Напротивъ ако су случайно люди онамо шиляни, кои су о Србіи поуздано добро мыслили, и кои су совѣтомъ своимъ заиста земльи полезни были, оваковы су одма натраг позывани, и све молбе Срба, да се и опетъ у Србію пошлю, быле су суетне и одговора не удостоене!

Не мора л' се дакле опростити, кадъ се овако мысли: „заръ се не мысли нама *сасвимъ* помоћи?“

Кодъ све снаге, кою Србія у призренію свое землѣ, свои производа, свога положенія за трговину, има, ништа ніе тако очевидно, него да сада у новцу оскудицу трпити мора. Тамо немо сталне войске, свакій Србинъ служи отечеству и общой ползи, кадъ се позове, или нужда то изискуе: онда остае нъива, занатъ и трговина пренебрегнута. Благо одъ Турака одузето остало е или у рукама поедины лица, или е већъ одавно на общу ползу употреблѣно. Колике е новце Аустрія за рану и џебану извукла! Колико коштуе издржаванѣ шпіона? Шта коштую они, кои у непріятельской земльи за Србію радити морају? Колико упиняня не треба, да у собственой земльи саливаю се топови, гради салитра, барутъ, и ђулета лію?!

Ако се оће, да излазакъ войне не остави се неизвѣстности; то е нуждно устроити точку едну средоточія такву, како ће намъ она осигурати такво положеніе, да съ нѣ пробитачніе време дочекати можемо. Ово е противу Турака іоште лакше могуће, него противу други народа, зашто они у зиму, ако се сасвимъ не разиђу, а оно войску свою врло умале. Точка ова была бы за Србію Београдъ. Ал' е ово развалина без нуждны обкопа, са развалѣнымъ казаматима, безъ мостова и капія, безъ довольнога числа топова. Кодъ недостатка Србски сила мора се военный човекъ іоштъ више чудити, што одъ стране Руссіе за поставленѣ у добро станѣ овога места ништа чинѣно ніе, та ни баръ еданъ искусанъ инџиниръ ніе посланъ быо; а Руссія има сама у Београду магазине и войске, коя е у свакомъ случаю тамо, ако обстоятелства незгодна наиђу, выше него гди му драго опасности изложена.

Србія до сада ніе выше нигда войске поставити могла него 18.000; съ млого маньомъ почела се революція; па опетъ съ мало войске, неимаюћи никаквогъ устроенія, безъ довольны средства истерали су Срби Турке изъ землѣ; и држали су се скоро 8 година про-

тиву едлога непріятеля, кога наше велике и устроене войске нису до тога приморале, да преко Балкана пређе! — Ніє ли то доказательство, да се Срби баръ противъ Турака врло добро употребити могу? —

И кад самь я сада, само просто показавши нужду, и представивши могућность, да се овай превећъ одсудный ратъ за Србію іоштъ ове године сврши, до тога довео, да є Правительство съ напрезанѣмъ свію свои сила 28.000 людій ове године поставити обећало се.

Кадь самь о средствама промышляо, како да ову силу у самомъ траяню войне са згодніимъ преправама, са прибавлянѣмъ добровольника до 40.000 людій умножимъ.

Кадъ самь я обяснеіяма и сообщеніяма, коя себи прибавити пропустіо нисамь, трудіо се, да пограничне непріятельске землѣ одъ непріятеля одвратимъ и отргнемъ, и съ тога надати се могао, да се мало по мало съ ньима союзимъ, одкуда самь очекивати могао, да силе одъ прилике на 25.000 людій нарасту.

Кадъ самь старао се, да Србе у Црной-Гори и Херцеговини у интересъ Србскій увучемъ, коимъ бы начиномъ около 30.000 людій выше противу непріятеля борило се.

Кадъ самь све ово чиніо, да руской войсцы, коя ніє тако ика была, миръ и безопасность поставимъ; будући самь колико є выше могуће было, турску силу на другу страну окренуо.

Кадъ самь то учиніо, да честь отечества сачувамъ, и за унапредакъ верне или поуздане привржените набавимъ.

Кадъ самь съ овымъ заповесть ону: „Гледайте, да до тога доведете, да Срби ове године Турке у Босни предупреде и т. д. кою ми є Графъ Орурнъ (у присутствію Полковника Саса) дао, кою самь Генералъ-Лайтнанту Сасу прочитао, и овай ю потврдіо.

Кадъ самь при овомъ заповесть Генералову при свемъ недостатку Србски сила као човекъ разуманъ и верный слуга испуніо; у чему самь я онда продрзльиво радіо? Зашто самь онда кривъ и казни достоянъ?

Како да заслужуємъ, да се самномъ одъ стране Генералитета као са безчестнымъ кривцемъ поступа?

Єли то средство, коимъ нашимъ союзницыма поверенѣ, кодъ света уваженіе, чиновнику любовь къ дужности и привржености улити можемо??!

— — — — — — — — — — — — — —

Напротивъ ако су случайно люди онамо шиляни, кои су о Србіи поуздано добро мыслили, и кои су совѣтомъ своимъ заиста земльи полезни были, овакови су одма натраг позывани, и све молбе Срба, да се и опетъ у Србію пошлю, быле су сутне и одговора не удостоене!

Не мора л' се дакле опростити, кадъ се овако мысли: „зарь се не мысли нама *сасвимъ* помоћи?"

Кодъ све снаге, кою Србія у призренію свое землѣ, свои производа, свога положенія за трговину, има, ништа ніе тако очевидно, него да сада у новцу оскудицу трпити мора. Тамо немо сталне войске, свакій Србинъ служи отечеству и общой ползи, кадъ се позове, или нужда то изискуе: онда остае нъива, занатъ и трговина пренебрегнута. Благо одъ Турака одузето остало е или у рукама поедины лица, или е већъ одавно на общу ползу употреблѣно. Колике е новце Аустрія за рану и џебану извукла! Колико коштує издржаванѣ шпіона? Шта коштую они, кои у непріятельской земльи за Србію радити мораю? Колико упиняня не треба, да у собственой земльи саливаю се топови, гради салитра, барутъ, и ђулета лію?!

Ако се оће, да излазакъ войне не остави се неизвѣстности; то е нуждно устроити точку едну средоточія такву, како ће намъ она осигурати такво положеніе, да съ нѣ пробитачніе време дочекати можемо. Ово е противу Турака іоште лакше могуће, него противу други народа, зашто они у зиму, ако се сасвимъ не разиђу, а оно войску свою врло умале. Точка ова была бы за Србію Београдъ. Ал' е ово развалина без нуждны обкопа, са развалѣнымъ казаматима, безъ мостова и капія, безъ довольнога числа топова. Кодъ недостатка Србски сила мора се военный човекъ іоштъ више чудити, што одъ стране Руссіе за поставленѣ у добро станѣ овога места ништа чинѣно ніе, та ни баръ еданъ искусанъ инџинирь ніе посланъ быо; а Руссія има сама у Београду магазине и войске, коя е у свакомъ случаю тамо, ако обстоятелства незгодна напђу, выше него гди му драго опасности наложена.

Србія до сада ніе выше нигда войске поставити могла него 18.000; съ млого маньомъ почела се револуція; па опетъ съ мало войске, немаюћи никаквогъ устроенія, безъ довольны средства истерали су Срби Турке изъ землѣ: и држали су се скоро 8 година про-

Дунавску лађу добије, да може одма и што скорије колико је могуће из Београда у Букурешт отићи. Ову љубови пуну доброту ја заисга никада заборавити нећу.

Молим вас, да увјерите о моја подпуном поштовању великога мужа Ђорђа Петровића, (Кара-Ђорђа) избавитеља Србскога, као и Младена (Миловановића), Јакова (Ненадовића), Кнеза Симу (Марковића), и све честите Србље, који су верно своме отечеству превржени и неуморно о његовом благостању раде.

Моја је ствар, што сам желио, суду војеног Министерства поднешена, и ја морам овдје решење очекивати.

Препоручите ме вашој супруги, и будите уверени, да спомен ваш никада неће се угасити у грудма онога, који се са љубовју и поштовањем подписује.

У Букурешту 15. Јулија 1811.

Ваш
предани слуга и пријатељ
Барон Дибић, с. р.“

После овога писма Барон Дибић како му је госпоја из Београда у Букурешт дошла, у одма, одправљен је у Петроград. Даље о њему нема дата шта је било, и како је се његова обтужба рјешила, да ли га је војени суд оправдо, или као невина окривио незна се. Но како било да било, ако буде и невино страдао, он је био добар Рус и поштен славенин који је љубио истину, правду, и Србе као своју браћу сматро, а тако исто и њега су узајамно Срби волили, поштовали га, и љубили. Чије име Полковника Барона Дибића, остало је и остаће вечно у доброј успомени код Срба, у Србији.

А.) ШУМАДИЈА.

I. БЕОГРАДСКА НАХИЈА.

28.

КНЕЗ СИМА МАРКОВИЋ.

ЧЛАН СОВЕТА И ПОПЕЧИТЕЉ НАРОДНЕ КАСЕ

Војвода и Руског ордена Св. Анне II. степена кавањер.

Родом из Великог Борка Београдске нахије. Пре устанка на Турке био је трговац. и врло уважен и на гласу човек.

Године 1804 како је чуо да је се Кара-Ђорђе диго противу Турака одма и он оде у Орашац, који је при избору Вожда између други дао

Напротивъ ако су случайно люди онамо шиляни, кои су о Србіи поуздано добро мыслили, и кои су совѣтомъ своимъ заиста землы полезни были, оваковн су одма натраг позывани, и све молбе Срба, да се и опетъ у Србію пошлю, быле су суетне и одговора не удостоене!

Не мора л' се дакле опростити, кадъ се овако мысли: „заръ се не мысли нама *сасвимъ* помоћи?"

Кодъ све снаге, кою Србія у призренію свое землѣ, свои производа, свога положенія за трговину, има, ништа ніе тако очевидно, него да сада у новцу оскудицу трпити мора. Тамо немо сталне войске, свакій Србинъ служи отечеству и общой ползи, кадъ се позове, или нужда то изискуе: онда остае нива, занатъ и трговина пренебрегнута. Благо одъ Турака одузето остало е или у рукама поедины лица, или е већъ одавно на общу ползу употреблѣно. Колике е новце Аустрія за рану и џебану извукла! Колико коштуе издржаванѣ шпіона? Шта коштую они, кои у непріятельской землы за Србію радити морају? Колико упиняня не треба, да у собственой землы саливаю се топови, гради салитра, барутъ, и ђулета лію?!

Ако се оће, да излазакъ войне не остави се неизвѣстности; то е нуждно устроити точку едну средоточія такву, како ће намъ она осигурати такво положеніе, да съ нѣ пробитачніе време дочекати можемо. Ово е противу Турака іоште лакше могуће, него противу други народа, зашто они у зиму, ако се сасвимъ не разиђу, а оно войску свою врло умале. Точка ова была бы за Србію Београдъ. Ал' е ово развалина без нуждны обкопа, са развалѣнымъ казаматима, безъ мостова и капія, безъ довольнога числа топова. Кодъ недостатка Србски сила мора се военный човекъ іоштъ више чудити, што одъ стране Руссіе за поставленѣ у добро станѣ овога места ништа чинѣно ніе, та ни баръ еданъ искусанъ инџинирь ніе посланъ быо; а Руссія има сама у Београду магазине и войске, коя е у свакомъ случаю тамо, ако обстоятелства незгодна наиђу, выше него гди му драго опасности изложена.

Србія до сада ніе выше нигда войске поставити могла него 18.000; съ много маньомъ почела се револуція; па опетъ съ мало войске, неимајући никаквогъ устроенія, безъ довольны средства истерали су Срби Турке изъ землѣ; и држали су се скоро 8 година про-

тиву єдиога непріятеля, кога наше велике и устроене войске нису до тога приморале, да преко Балкана пређе! — Ніє ли то доказательство, да се Срби баръ противъ Турака врло добро употребити могу? —

И кад самь я сада, само просто показавши нужду, и представивши могућность, да се овай превећъ одсудный ратъ за Србію іоштъ ове године сврши, до тога довео, да є Правительство съ напрезанѣмъ свію своп сила 28.000 людій ове године поставити обећало се.

Кадь самь о средствама промышляо, како да ову силу у самомъ траяню войне са згодніимъ преправама, са прибавлянѣмъ добровольника до 40.000 людій умножимъ.

Кадъ самь я обяснеіяма и сообщеніяма, коя себи прибавити пропустіо нисамь, трудіо се, да погранична непріятельске землѣ одъ непріятеля одвратимъ и отргнемъ, и съ тога надати се могао, да се мало по мало съ ньима союзимъ, одкуда самь очекивати могао, да силе одъ прилике на 25.000 людій парасту.

Кадъ самь старао се, да Србе у Црной-Гори и Херцеговини у интересъ Србскій увучемъ, коимъ бы начиномъ около 30.000 людій выше противу непріятеля борило се.

Кадъ самь све ово чиніо, да русской войсцы, коя ніє тако яка была, миръ и безопасность поставимъ; будући самь колико є выше могуће было, турску силу на другу страну окренуо.

Кадъ самь то учиніо, да честь отечества сачувамъ, и за унапредакъ верне или поуздане привржeнике набавимъ.

Кадъ самь съ овымъ заповесть ону: „Гледайте, да до тога доведете, да Срби ове године Турке у Босни предупреде и т. д. кою ми є Графъ Орурkъ (у присутствію Полковника Саса) дао, кою самь Генералъ-Лайтнанту Сасу прочитао, и овай ю потврдіо.

Кадъ самь при овомъ заповесть Генералову при свемъ недостатку Србски сила као човекъ разуманъ и верный слуга испуніо; у чему самь я онда продрзльиво радіо? Зашто самь онда кривъ и казни достоянъ?

Како да заслужуемъ, да се самномъ одъ стране Генералитета као са безчестнымъ кривцемъ поступа?

Єли то средство, коимъ нашимъ союзницыма поверенѣ, кодъ света уваженіє, чиновнику любовь къ дужности и привржености улити можемо??!

— — — — — — — — — — — — — —

Шта самь я за време бавлѣня мога у Београду за благо Србіе чиніо, да Руссіи верно служимъ; то ћу згодиомъ приликомъ доказати; овде то наводити нећу, само ћу ово да примѣтимъ: Никада се ратъ съ Турцыма за Руссію сигурно и славно свршити неће, ако се онако не сврши, као што самь пређе Вашемъ Превосходительству предложіо.

Никада Руссія не може се ослонити на поверенѣ други народа, ако Србію онако исто, па макаръ и субтилніимъ начиномъ у блату остави, као што е Мореу и Црну-Гору оставила.

Руссія е већь союзнике свое на сѣверу изгубила; ако іоштъ Србію остави, онда остае сама за себе.

Никада Руссія болю прилику закачити не може, него сада, да себи чрезъ Србію сигурнію обрану за унапредакъ прибави. —

Примѣчаніе. Ово извѣстіе на Нѣмачкомъ езыку писано добыли смо мы одъ Г, Георгія Мушицкогъ, кои е то у препису између осталы заоставши папира' покойнога Епископа Лукіяна Мушицкогъ нашао, на коме ова прибележка назначена стои: „Aукторъ сего сочиненія есть *Баронъ Дибичь*. Писано въ Букурештѣ во Валахіи въ 1811 или 12 годѣ. Въ Сербіи былъ онъ 1811 года." Мы га овде у преводу ставлямо као заиста у многомъ призрѣнію за Срблѣ и Србію важно, како за истину и честь прошлога, тако и за ползу и науку садашнѣга и будућега вѣка.

Светићь.

После овога извешћа које је у многом призрењу за Србе и Србију важно, што истино и честно објасњава прошлост, које може за ползу и поуку служити садањег а и будућег времена Србству. И после овога извешћа стављамо овде и писмо Барона Дибића које је он Советском Секретару Мијаилу Грујевићу у Београд из Букурешта писо и молио га да му заоставшу у Београду госпоју његову у Букурешт пошље. писмо је то ово:

Многопочитајеми Пријатељу! *)

Ја вас особито молим, да бисте доброту имали посредовати, да моја добра супруга без сваког задржања, како буде молила, нуждну

---

*) Ово писмо извађено је из књиге Огледало Србско од М. Светића види од стр. 152—153.

Дунавску лађу добије, да може одма и што скорије колико је могуће из Београда у Букурешт отићи. Ову љубови пуну доброту ја заисга никада заборавити нећу.

Молим вас, да увјерите о мом подпуном поштовању великога мужа Ђорђа Петровића, (Кара-Ђорђа) избавитеља Србскога, као и Младена (Миловановића), Јакова (Ненадовића), Кнеза Симу (Марковића), и све честите Србље, који су верно своме отечеству преврженп и неуморно о његовом благостању раде.

Моја је ствар, што сам желио, суду војеног Министерства поднешена, и ја морам овдје решење очекивати.

Препоручите ме вашој супруги, и будите уверени, да спомен ваш никада неће се угасити у грудма онога, који се са љубовју и поштовањем подписује.

У Букурешту 15. Јулија 1811.

Ваш
предани слуга и пријатељ
Барон Дибић, с. р."

После овога писма Барон Дибић како му је госпоја из Београда у Букурешт дошла, у одма, одправљен је у Петроград. Даље о њему нема дата шта је било, и како је се његова обтужба рјешила, да ли га је војени суд оправдо, или као невина окривио незна се. Но како било да било, ако буде и невино страдао, он је био добар Рус и поштен славенин који је љубио истину, правду, и Србе као своју браћу сматро, а тако исто и њега су узајамно Срби волили, поштовали га, и љубили. Чије име Полковника Барона Дибића, остало је и остаће вечно у доброј успомени код Срба, у Србији.

А.) ШУМАДИЈА.

I. БЕОГРАДСКА НАХИЈА.

28.

КНЕЗ СИМА МАРКОВИЋ.

ЧЛАН СОВЕТА И ПОПЕЧИТЕЉ НАРОДНЕ КАСЕ

Војвода и Руског ордена Св. Анне II. степена кавалер.

Родом из Великог Борка Београдске нахије. Пре устанка на Турке био је трговац, и врло уважен и на гласу човек.

Године 1804 како је чуо да је се Кара-Ђорђе дигао противу Турака одма и он оде у Орашац, који је при избору Вожда између други дао

и он глас, за Кара-Ђорђа; заклео му се на верност, и после тог отишо у народ те га подизо на устанак противу Турака.

Сима је био врло паметан човек, и велики пријатељ Кара-Ђорђу. С тога је Кара-Ђорђе врло често свраћо се његовој кући, и у сваком важнијем предузећу Кара-Ђорђе с њиме се саветово. То ће бити и узрок што Кара-Ђорђе на позив Јакова Ненадовића није хтео отићи у Боговађу на скупштину, него је ову приказо за у Борак. 1805 год. где је и Јаков дошо, те је ту за бољитак народа, између остали уређења, установљен и „*Правитељствујушти Совет*“

Осим Кара-Ђорђа, кући Кнеза Симе долазили су многи важни људи онога времена, Срби и странци. Између други долазио му је Родофиникин Руски агент, и Мајор Грамберг, који је 1808 год. по свој Србији путово.

После смрти Васе Чарапића и Јанка Катића, Сима је био први и најгласовитији Војвода у Београдској нахији. А држало је се да је у бојевима врло срећан.

Од почетка устанка на Тураке 1804 год. Кара-Ђорђе је Кнеза Симу и Јанка Катића скоро увек са собом водио; а кад Јанко погине осто је Кнез Сима сам те је с њиме ишо. У години 1804 год. Кнез Сима био је с Кара-Ђорђем на првој скупштини у Остружници; одатле у Мају о Ђурђевадну у Земуну, где је Ђенерал Женеј позв Кара-Ђорђа, и покушао, да помири Србе са Турцима. После тог би је у боју на Пожаревцу и Смедереву.

Године 1805 био је на скупштини у Борку. И одатле отишо је при освојењу Карановца о Петровудну са Кара-Ђорђем био је.

Године 1806 био је Кнез Сима на крвавом Мишарском боју 31. Јул 1. и 4. Августа.

Те исте 1806 год. кад је Београд на Св. Андрију од Турак освојен, Кнез Сима као главни Командант од 6.000 Срба по наредб Кара-Ђорђа са својом војском после Кара-Ђорђа први на Варош-капи продро је, ушо у варош Београдску, и код данашње катедралне цркв са Кара-Ђорђем сојузио се.

Кад Русија у Новембру 1806 год. пре објаве рата Турске, (Турс је објавила рат Русији 24. Декембра 1806 год.) заузме Молдавију Влашку с војском, и у Јануару 1807 год. учини сајуз са Србијо Порта одреди Мухасила свог и пошље Кара-Ђорђу у Смедерево ко

је преговоре водио, и обећо Србима по искању њиовом полу независност. Но само тако ако Срби годишње даду данка 2.500 кеса, и ако даду у помоћ Порти 20.000 војника. Кад су се ти преговори у Смедереву водили 19. Марта те 1807 год. у Совету преседавао је Кнез Сима Марковић. Који на захтевање Мухасила и прочи Турака, лаконички одговори овако: „Србија гледа на се као на са свим самосталну земљу. Она неће да плаћа никакови данак, и нигда неће да подигне оружје на своје сајузнике.“ — „Ми одлазимо, рече један од Портини посланика — ама гледајте да из тога неизађе кака несрећа.“ Но Срби ако су им и нуђена повољна права, нехтену се одрећи јединоверне своје браће Руса, а шта више подићи противу исти оружје, остану, и закључе сајуз са Русима.

Те исте 1807 год. био је Кнез Сима при првом ослобођењу Лознице, и гонећи Турке прелазио је преко Дрине, и са Јаковом био бој са Турцима на Јањи Бјељини Вишеграду и Сребрници.

Године 1809 био је бој са Турцима на Делиграду, и шиљо га је Кара-Ђорђе у Букурешт Кнезу Прозоровском, да склони Русе да и они односу рат противу Турака. и да им помоћ даду.

Године 1811 на народној скупштини у Београду 1. Јануара постоје Кнез Сима попечитељем финансије; 16. Октомвра био је бој на Буковици, а 10. Декемвра са Јаковом Ненадовићем Михајлом Грујовићем и Лазаром Поповићем ишо је као посланик у Русију, где су неколико пута излазили у Петрограду пред Цара Александра I. ради народних послова. И отуда се тек 15. Маја 1812 године вратили у Србију; са врло повољним за Србију вестима које им је Цар казао. Тако донели су са собом Кара-Ђорђу орден Св. Ане I. степена, а за Советнике Св. Ане II. степена, и Кара-Ђорђу скупоцену сабљу са надписом: *„заштитнику православнија вери и отечества.“* са једним тако скупоценим пр(с)теном, које му је Цар Александер на дар посло. Тад и Сима одликоват је пр(с)теном и Руским орденом Св. Ане II. степена.

Кнез Сима је за време десетогодишње војне Срба са Турцима осим речени, у многим бојевима био. А 1813 год. постави га Кара-Ђорђе за главног Команданта западне Дринске војске, где је ту несрећан био, и потиснут огромном силом Турском повуко је се био Шабцу. А кад Кара-Ђврђе 21. Септемвра из Београда пређе у Земун, и он пребегне у Срем, гдѝ га Аустријске Власти одпрате у Фенек, на

Голубнице, одатле у Варадин, и после тог буде одпраћен 7. Јануара 1814 год. у Марбург гди је под присмотром био.

Кад се Цар Александер заузме код Аустријског Двора, за све пребегше Србе у Аустрију који су које гди по Градовима расути, под надзором стојали; буду у Августу месецу у слободу пуштени; Кара-Ђорђе са многим Војводама 17. Септембра 1814 год. буде преко Ердеља у Русију испраћен. Кнез Сима сиђе у Срем и тек при концу године по дозволењу Београдског Паше пређе у Србију, оде кући у Борак гди је мирно живио трговао, и ни у што мешо се није.

Па ако је Кнез Сима живио мирно, и ни у шта мешо се није, које је тако желио а и говорио, опет на миру остати није могао, да гледи Турску а и саму Милошеву тиранију који су над народом сложивши се после 1815 год. изливали, и једног по једног од главни Срба убијали као Молера, Радича и друге.

Почну му сами кметови из околни села долазити и световати га да зове Кара-Ђорђа из Русије, те да се на ново дижу противу Турака. Ове договоре чинили су они у Борку, у Вранићу, и у малој Моштаници. За те договоре дозна Милош јави Марашли-Али Паши, и пођe да ји са момцима вата, гди у Нојемвру 1816 год. Кнез Симу увате, и у Вранић га Кнезу Милошу доведу, који га затвори. Но Срби га из затвора пусте те побегне, гди је се крио по Борку, по Лесковачкој (поповој) бари, и другим местима. Напјосле га нађу у Ћелијама код неког пријатеља укаци. Одатле га Милошеви момци доведу опет Кнезу Милошу у Трбушницу.

Тад и Капетан Драгић Петровић из Ропочева, кога је такође Милош тражио да ухвати, јер је био присни пријатељ Кнеза Симе, кад чује да је Кнез Сима уваћен, нехтевши се више крити, преда се сам, да заедно гине са Симом. Ког Милошу тако у Трбушницу одведу.

Кнез Милош, одма ји обојицу веже и пошље у Београд са својим момцима Паши, који обојицу на Св. Мученике, 9. Марта 1817 год. Паша погуби.

Кнез Сима, кажу, био је плав, пун, плећат, средњег стаса, дуги и лепи бркова, врло бристар и мудар; срећан и храбар Војвода. А притом знао је читати и писати.

Кажу да су Срби тог мученика мртво тело укопали у Београдској великој цркви, сниже десне певнице. Но кад је Београдска стара

црква развaљена и нова прављена, ништа се незна куд су му кости ископате, и опет укопате.

Вечна буди слава и успомена многозаслужном за Србство Србину и доцнијем мученику од злобе Србинове посеченом, попечитељу Сими Марковићу.

29.

ПАВЛЕ ПОПОВИЋ.

ЧЛАН СОВЕТА И ВЕЛИКОГ ЗЕМАЉСКОГ СУДА.

Руског ордена Св. Анне II. степена кавалер.

Родио се у селу Вранићу, Београдске нахије. У детињству је мало учио књигу, и знао је читати часловац, али писати није умео. Тек у старије доба научио је само своје име подписивати.

И Павле је био један између они Срба, који су јако помагали хаџи Мустај-Паши да савлада Јаничаре. У то име једном је с неким Чиком из Арнајева, и са Сарићем из Сремчице, побијо у селу пет Турака, и главе им однео у Београд Мустај-Паши, ког је за то лепо дариво.

Кад су Дахије обвладале Србијом и 1801 год. убили Мустај-Пашу, и пред устанак кад започну по Србији сећи Кнезове и друге одабраније људе. Онда и Павлу као одабранијем човеку грозила је опасност и моро је се крити и чувати од Турака. Гди је се састајо и заједно крио са Кнеза Симом и Катићем.

Кад Кара-Ђорђе устане на Турке, ханове по селима попали, онда и у Вранићу Милисав Чамџија из Борка са неколико своји друга хан запали и Турке побије. Тад је се и Павле придружио био народњем устанку.

Но кад Аганлија са неколико стотина Турака 9. Фебруара те 1804 год. изиђе из Београда, да гледа како ту буну да угуши. И у Сремчици скупи он све Кнезове и попове из околних села па ји запита: ко поби Турке, ко попали ханове. Они сви одговоре да су хајдуци.

Ту му је морао доћи и Павле Поповић, да му Аганлија неби, у противном случају, поробијо кућу.

Одатле Павле са Аганлиом оде у село Дрлупе, где су се срели са Кара-Ђорђем, с којим не само не учине мир, него се још Аганлија рањен

8*

врати 13. Фебруара у село Вранић, па одатле у Београд, куда и Павла одведе.

Из Београда, из Турских руку, Павле се једва избави, Аганлиним пријатељством, па одма отворено пристане уз своју браћу, у Јасеници под Кара-Ђорђем, противу Турака.

Па како је и Ваљевска нахија под Ненадовићима скоро у исто време кад и Кара-Ђорђе устала противу Турака *) па подигла и Шабачку нахију, и обсела Шабац тега из топа тукла. Чувши зато Кара-Ђорђе, на крају Марта шиљо је Павла Поповића Јакову Ненадовићу под Шабац да види шта они тамо раде, бијули Шабац и одкуд им топ. **)

Павле Поповић био је са Кара-Ђорђем и у Земуну 28. Априла, 10. Маја 1804 год. гди је Аустријски Фелдмаршаллајтнант Барон Женеј позво га и гледо да помири Србе са Турцима.

У свима доцнијим бојевима око Београда бивао је и Павле Поповић, и двапут рањен је био, једанпут у лево плеће а други пут у леве руке шаку. У једном таком случају, кад је рањен спао скоња, допао му је на коњу Васа Чарапић, да га избави, и видећи га тешко рањена, заплакао се, на што му Павле рекне: *„Чарапо, Чарапо, оди да се пољубимо, Бог зна хоћемо ли се више видити.“* Чарапић сјаше, пољуби се с њим, али га неостави него изне се међу своје.

Године 1805 кад је о Петровудне узет Карановац, био је и Павле при заузимању истог.

Кад је Совет те исте 1805 год. 15. Августа у Борку на скупштини установљен избрат је и постављен Павле Поповић за Советника. Који је одатле са прочима отишо у Вољавчу, а одатле у Боговађу. и после кад је Смедерево 14. Новембра т. ист. год. освојено, преместили су се у Смедерево.

Кад је Београд освојен Павле је вратио Аганлиној жени добро, које је учинио њему Аганлија, пустивши га из Београда у почетку устанка. Он ју је сачуво од војничке силе и склонио је на безбедно место. Која је се доцније покрстила добила име Љубица и удала се за богатог трговца Стевана Живковића.

---

*) Мемоара Проте види стр. 73, гди је 28. Фебруара Кара-Ђорђе запалио Рудник, тог истог дана у вече Грбовић запалијо Ваљево, и тог дана Јаков разбијо је Турке на Свилеуви, гди је 270 мртви Турака пало.

**) Мемоари Проте стр. 80.

Године 1808 у пролеће, слат је био у Руску војску, ради народњих послова. По повратку отут, ишао је у нахије: Шабачку, Ваљевску, Зворничку и Ужичку, да извиди кривице неки старешина. А у јесен те године, слат је опет Кнезу Прозоровском.

Године 1810 био је с Кара-Ђорђем и с Кнезом Симом на Дрини, у великој битци, на Жичком пољу 6. Октомвра на Св. Тому, где су Турци разбијени и преко Дрине претерани, али где су и многе Војводе рањене биле.

Године 1811 ишао је у Кладово, одакле је кренуо два велика топа за Гургусовац. Тога се лета највише налазио у Крајини, где је с Руском војском одржавао свезу и договор.

Године 1812 послан је био од Вожда и Совета да у пограничним шанчевима обзнани Букурешки уговор, који је Русија била подвезала. Пошавши од Дрине, он је свој посо завршио у Чачку, и одатле отишо у Тополу Кара-Ђорђу, да јави како је посланство своје извршио.

Године 1813 послан је био у Кладово, да предузме команду Градску, пошто се до тадашњи командант, Живко Костандиновић, имао послати у Софију ради преговарања с Турцима о миру. И отуда се скоро вратио, јер од преговарања није било ишта.

У јесен 1813 год. кад је Кара-Ђорђе 21. Септембра у Земун прешао, он из Београда оде у Вранић, те своју породицу узме, и превезе је преко Саве у Срем, гди и он у Срему заостане.

Кад је трећи устанак 1815 год. у Србији букнуо, Павле Поповић врати се из Срема, и наодио је се у логору код Жељезника.

Кад Марашли-Али-Паша у Октобру те године, дође у Београд, и учини договор са Кнезом Милошем и другим старешинама те се установи народна Србска канцеларија у Београду илити суд. И Павле је између други Кнезова био у тој канцеларији.

Али га је већ савладала била старост и ране, које није могао никад излечити. Зато оде кући у Вранић.

Ту се упокоијо 8. Декембра 1816 год. и укопан је с десне стране олтара цркве Вранићске.

Павле је био врло паметан и разборит човек, и имао је добро памтење, чрез кога је више пута као посланик изашиљат, и он је велике услуге Србству учинио. Слава имену његовом.

30.

АКСЕНТИЈЕ МИЛАДИНОВИЋ.

КНЕЗ И ВОЈВОДА КОЛУБАРСКИ.

Родом је из села Чибутковице Београдске нахије. Он је пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке, био Колубарске Кнежине под Турцима Кнез. *) Но од устанка Кара-Ђорђевог противу Турака 1804 до 1811 године ништа се незна гди је Кнез Аксентије био, и шта је радио.

Тек о новој 1811 години види се да га је Кара-Ђорђе поставио Колубарске Кнежине над 22 села за Војводу, и диплому му на ото издо.

Године 1812 11. Јануара находи се, налог Вожда и Совјета, да Кнез Аксентије од своје Кнежиневаља да наручи у касу народњу 6.180 гроша, као порезу и као издржавање мензулана и магистрата."

Године 1812, 22. Јуна заповеда му писмом Кара-Ђорђе „да истера из своје кнежине 1.200 војника, а ако може и више, биће боље: трговци трговине своје да пресеку, вели се даље у том писму које наговешћује крајњу нужду, мајстори мајсторије своје да прекину, земљеделци своје пољске послове и воденице да оставе, попови и калуђери да пођу, сви једнодушно на ноге и старо и младо да устанемо, и свима силама да се од непријатеља бранимо." **)

Али сва ова усиљавања и напрезања да се Срби одржати могу, непомогне им, него 1813 године Србија многобројном навалом Турака пропадне.

Кад Турци 1813 год. сву Србију притисну, многе Војводе и многи народ у Аустрију пребегне. Кнез Аксентије заостане у Србији, и после тог одма кад Турска војска у Београд дође, и кад Ваљевске нахије Кнезови оду на Врачар, предаду се Турцима, приме Муселиме и Кадију и одведу ји у Ваљево. И сотим се од Колубаре до Дрине мир учини и судови Турски и Кнезови поставе. ***)

После неколико дана изиђе и Кнез Аксентије у Београд великом Везиру Рушид-Паши те му се преда, тако и сву Београдску нахију; а

*) Трогодишњу Историју Милутиновића види стр. 50 и стр. 55 у врс. 20.

**) Кнежевина Србија од Милићевића види 89 стр. Но овај циркуларни налог Вождов, мора да је 1813, а не 1812 год. одпуштен.

***) Мемоари Проте Ненадовића види стр. 217.

потом и Драгачевски Кнез Аврам Лукић Советник дође те му се преда. Које обојицу Рушид-Паша као нове Кнезове постави за нахиске обор-Кнезове, бурунтије им изда и код себе ји задржи. А потом пошље људе, и на Кнезове и народ позив, да му се предаду, и да им се све опрашта, да је каже и Царевог сина ко убио?

Па онда Рушид-Паша одреди свога Делибашу Али-Агу Серчесму са његовим Делијама, и придода му Кнеза Аксентија и Аврама Лукића, те пођу у народ да га предају, и оду Чачку и Карановцу, те су народ предавали, и дођу у Таково цркви. Ту позову и Кнеза Милоша који у Таково са својим момком Димитријем Ђорђевићем који је добро Турски и обичаје Турске знао, дођу, те обојица пред ноге Делибашине оружје положе и предаду му се. После тог дође Војвода Лазар Мутап, Ломо, Дричнић и другији, те му се предаду. *)

Па пошто се сав народ ти нахија по испредаје, Серчесма именује Милоша Кнезом Рудничке нахије, узме и њега узасе и пође преко Крагујевачке нахије те су предавали народ, и потом заједно, са Кнеза Аксентијем и Милошем дође Делибаша Серчесма у Београд великом Везиру.

Рушид-Паша призна Милоша за Кнеза Рудничке нахије, изда му неке тајне заповести, и пошље га у Рудничку нахију. А Кнеза Аксентија задржи код себе као Ћефила и Већила Вилајстског Кнеза, да буде као најстарији Кнез над свима другим Кнезовима у Србији. **)

Кад велики Везир Рушид-Паша позван буде у Стамбол, он на своје место за Везира у Београду остави свога Ћехају Деренделп-Пашу, но кад у скоро Рушид-Паша истога Деренделију позове себи у Битољ, онда на овога место постављен буде за Београдсог-Валију Сулејман-Скопљак-Паша велики тиран и мучитељ Срба. Код кога Милош највише удвори се и Сулејман-Паша завсли га и на зове га својим „посинком.“ Но ипак Кнез Аксентије осто је и даље као главни Кнез Рушид-Пашом именовати. ***)

Кнез Аксентије како је се Турцима предо, и Турци га за Кнеза поставе, он је све заповести Турске мирно вршио, запру за Турску војску од народа у зимо и Турцима издаво. Има једна записка гди је

*) Историја Србије од Милутиновића види стр. 50. и 51.

**) Историја Србије од Милутиновића стр. 55.

***) Историја Србије од Милутиновића од стр. 54.—56.

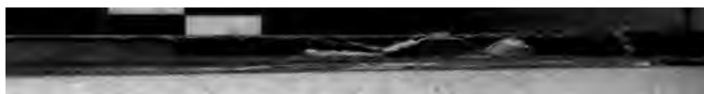

он после паденија Србије 1813 год. од народа Београдског округа покупио 10.868 гр. и 20 пара и Турцима предо. *)

Кнез Аксентије једнако је био код Турака до 1815 год. као обор-Кнез где је вољу Турску вршио, и народ Србски у колико је могао заклањо. Има једно писмо које му је Павле Поповић Саветник из Јакова у Срему 3. Декемвра 1813 год. писао, у ком међу осталом, овако му је говорио: „Ми благодаримо вама за ваше труде које сте имали, и ваше срце уздржали и тамо остали, и неколико љада душа од Турскога мача сачували; за такав ваш мудри поступак никакав Србин неће заборавити и за ваше здравље Бога молити. Тако како сте до сад тако и од сад старајте се за наш народ, да би срећан бити могао.“

Кнез Аксентије велику је муку мучио код Турака. Но кад 21. Сентемвра 1814 год. Хаџи-Продан подигне устанак Срба противу Турака, најтеже му је било. Гледајући очима како Турци по стотине Срба у ланцима у Београд доводе, живе на коље набијају, секу и главама њиховим ките бедеме Београдске.

Пред сами устанак Хаџи-Проданов. Кад је Кнез Аксентије у своем селу Чубутковици био. Пишу му из Београда 17. Сентемвра и позову га да одма у Београд дође. Неверујући му да ће и он на миру остати, а осетивши да ће покрета бити, па да га у таоцима задрже. Писмо је овако:

(Турски мур) „Ћаја-Паша покровитељ.“

„Здрав си Кнеже Аксентије: како примиш ову нашу књигу, у којн ти год сат ова књига дође, у ону декику (минуту) да си у Београд дошао час пре, да нисн стао но хајде брзо. Ако си болан, на кола да дођеш, ако . . . . ти ајде на коња.“

А доцније 30. Сентемвра 1814 кад је устанак Хаџи Проданов већ букнуо био, и Ћаја Паша из Београда отишо те исти устанак са Кнезом Милошем гушио. Ћаја-Паша из Чачка пише му у Београд овако:

„Здрав си Кнеже Аксентије! Ето ти сада пишем и праћам ово моје писмо, да јесам ти благотетељ твој и ти ништа немој се бојати, но слободан буди: ја кад дођем хоћу те одмах пустити, то цело да знаш. и Кнез Теодосије да се неплаши: јесте се чуло у његову на-

*) Кнежев. Србија од Милићевића стр. 89.

хију нешто, али ћемо ми све то умирити: али он нека прати једну књигу у његову нахију да се већа буна не чини, он нека ги (их) слободи све. Учачку 30. Септембра 1814 г.“ По свршетку овога Пашинога писма стоји још ово:

И такођер ја вас поздрављам Живко писар, Кнеже Аксентије, тврда је вера наша Христијанска, слободан буди, и послушајте тамо што вам се заповеда, а за вас моја је брига, такођер и за Кнеза Тодосију.

Живко, писар.“

После и овога писма долази друго, којим му се заповеда, да гледа ухватити Хаџи-Продана. Ево и тога писма

(М. П.) „Ћаја-Паша, покровитељ.“

„Здрав си Кнеже Аксентије! Ето ти сада дајем на знање, како је Хаџи Продан, са 4 хајдука отишо у Београдску нахију, и за њим је отишло 15 пандура, отерали траг; но сад у пут, како примиш ову књигу један сат пре за њиме, тражи га и терај га, не би ли га жива или мртва добавио, зашто већ он се неназивље ни Царев ни Везиров. — И такођер ја вас поздрављам господару Кнеже Аксентије, сва је твоја доброта и власт, у нашега покровитеља Ћаја-Паше, по ето ти сада описујем: слободан буди и сербез, и ову работу што ти пишемо гледај не би ли гди год пца уватио. И ваше сам поздравље примио у писму, и тако сам Паши казао, да је све то мирно и поштено у вашој нахији, и тако ти Паша благодари и захваљује ти великим даром. И да Бог да Хаџију Продана жива у хватите не би ли ти нашем Паши веселост срца описао.

У Чачку, 10. Октобра 1814.

Живко, писар,
ваш непромењени желатељ.“

Има још једно писманце, на ком нестоји кад је писато. Но биће у ово време; — и то ово:

„Обор-Кнеже Аксентије, од Београдске нахије, Везирова слуго, и мој пријатељу!

Дајем ти на знање, како ми је Арсеније Ломо дошао, и предо се, друго, сутра у Суботу рано, Кнез Милош полази у Београд, и тамо ће се с тобом састати, и зашто буде, договорити се.

У Драгољу.

(М. П.) Мехмед барјактар
Муселим-Ага нахије Рудничке.“

После горњег писма, има једне Кнеза Милошево, које му је писао у Рогачи 13. Нојемврa 1814 године, и у ком му јавља да долази у Београд, и да хоће баш код њега да одјаше, него да му „очисти и истреби“ једну собу у своме конаку. *)

Године 1815 4. Фебруара, Ћаја-Паша пише Кнезу Аксентију и чуди се за штому не доно си пореске паре, кад зна да је Паши „Секлет“ (нужда) за паре.

Кад је у Рудовцима тајна Скупштинска завера у Фебруару 1815 год. била да се на цвети на Турке наново подигну, гди је закључено: „Да позову Кнеза Милоша на устанак противу Турака, па ако нехтене заклели су Војводу Лому да га убије, и од њега да се прво одпочне, па онда на Турке.“ **)

А био је и разговор како да Кнеза Аксентија као паметног и разборитог човека из Турака изтргну, који би им од користи био, а и наче, мого би и он кад устанак букне противу њи са Турцима поћи. ***)

Кад устанак на Турке 1815 године на цветни четвртак, прво под Војводом Ломом букне. Тад је се Кнез Аксентије налазијо међу Турцима у Београду. И Турци како за устанак Срба чују Сулејман-Паша одреди свог сина Мухамед-Бега, Ћаја-Пашу, Делибашу Серчесму и Бинбашу Кара-Мустафу са Турском војском који узму са собом и Кнеза Аксентија и покупе из Београдског округа неколико стотина Срба као пандура у Калаузлук (путоводство) па у даре на Србе на брду Липару и Рудовцима продру преко Кљештевице планине и дођу у Чачак. [1])

Кад Србска војска под Милошем поседне брдо Љубиће и први пут Турска војска изиђе и побије се са Србима, украде се из Чачка 10 стари кметова и побегну из Турака, које ји Србска стража ухвати и изведе пред Милоша који ји сви десет посече. [2]) То би било исто

*) Ова сва горе наведена писма извађена су из књиге Кнежевине Србије од Милићевића са стр. 90—92 а ово посљедње Милошево које је он Кнезу Аксентију писо, мора бити као и преднопоследње да му је писато, кад је са Ћаја-Пашом угушио Хаџи-Проданов устанак. и онда као у заслугу себи преписујући то, долазијо у Београд Сулејман-Паши на поклонење.

**) Историја Србије од Милутиновића. види стр. 119 и од 162—163.

***) Историја Србије од Милутиновића стр. 163.

[1]) Историја Србије од Милутиновића од стр. 134—136.

[2]) Грађа за Србску Историју од Вука. види стр. 83—84.

и са Кнезом Аксентијем; *) но он заостане и даље међу Турцима. И Кнез Милош пошље своје људе те Кнеза Аксентијеву кућу у Чибутковици сву опљене поарају па и саму стоку отерају Милошу.

Кад Ћаја-Паша доцније погине код Чачка, и Турци побегну преко Драгачева, морао је узмицати с њима и Кнез Аксентије, али се он у Гучи некако искраде од Турака, па све низ воду Белицу кроз шибљаке у макне у село Лисице свом шураку Илији Јоковићу, па одатле преко Рудничке Црнегоре, дође у Београдску нахију где је се негди прекривен налазио, и доцније у Јуну по позиву на веру, оде у Црнућу Кнезу Милошу; који га узме са собом и одведе к Јагодини. **)

То се потврђује и писмом Кнеза Милоша које је он писао 2. Јуна 1815 год. у Брусници: „Поздрављам вас Кнеже Аксентије, пише Кнез Милош, и тако вам дајем на знање, како ово моје писмо примите, вера ви је тврда, слободно к мени дођите, да се разговоримо. Ја да сам знао, да ћете се ви тако одмах избавити, не би вам ни у што дарнуо. А и овако док се разговоримо, може бити да ћу ти све вратити, и не бој се од мене ништа."

У другом писму, које му је писао из Црнуће, 6. Јуна 1815 год. вели Кнез Милош да ће му, за стару љубав, вратити што је год њему „дотерато", па га зове к себи, али овако препоручује: „И кад близу мене будете, у једном се селу зауставите, а писара вашег с неколико људи у напредак к мени опремите, да ја знам и да вас с мојим људма примим, а ја ћу у недељу се у Крагујевац кренути."

Дошавши овако Кнезу Милошу, Кнез Аксентије, као што је речено, оде с њим к Јагодини. Но после тог незна се шта је радио, и где је се налазио, мороје бити код своје куће.

Тек доцније кад су Турци истерати из Пожаревца и Карановца, има писмо Кнеза Милоша од 29. Јуна 1815 год. у ком препоручује Кнезу Аксентију да иде с војском на Дрину, где ће и он тамо кад Турке из Карановца испрати доћи. ***)

Па пошто Срби са Марашли Али-Пашом мир у Ћуприји учине, и Марашлину војску пропусте у Београд. Кнез Аксентије одређен и

*) Грађа за Србску Историју од Вука, види стр. 74.

**) Историја Србије од Милутиновића, види стр. 282 и 375.

***) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 93.

послан буде у Цариград као посланик, те замени Студеничког Архимандрита Мелентија Никшића, и заостане у Цариграду код Турске Порте као Србски агент донде докле га други неизмени. *)

Кад је се Кнез Аксентије из Цариграда вратио, мање је имао учешћа у народним пословима. — Старост и немоћ била га је савладала. — Умро је 23. Јануара 1820 године, и укопан је код цркве у Чибутковици, месту рођења свога.

31.

МАРКО ЧАРАПИЋ.

ОБОР-КНЕЗ ГРОЧАНСКЕ НАХИЈЕ.

Родом је из села Белог-Потока на подножју виса Авале. Пре него што ће се Кара-Ђорђе противу Турака подићи. Дахије као одметници Портини који су из Видина дошли, Султанову и Србску војску разбили Београдом обвладали сву Србију притисли и између себе њи четири Дахије Аганлија, Кучук-Алија, Мула-Јусуф и Фоча-Мехмед-Ага поделили.

Године 1801 кад удаве у Београду Султановог Везира доброга Мустафа-Пашу, и стану над Србима у Србији тирански беснити. Па да се неби Срби противу њи побунили, у Београду у Јануару месецу 1804 год. учине диван, и у дивану закључе да све Кнезове и друге главније људе по Србији исеку, који би кадри били народ противу њи подићи. И тако одпусте тајне налоге на све њиове Муселиме Кадије и Субаше по Србији да народне Кнезове и друге Србе њима означене по тамане. А и сам Дахија Вочић и други Турци из Београда пођу изненадно, и у Београдској нахији у вате знаменитог Кнеза Стефана Андрејевића Палалију из Бегаљице; чувеног Станка-Арамбашића из Великог-села; Кнеза Станоја Михаиловића из Зеока и многе друге преко 80 њи из секу и погубе.

Кнез Марко Чарапић био је тад у сватовима на кумству у селу Калуђерицама, гди Труци изненадно рупе, увате га и посеку. А његов брат млађи Васа Чарапић одметне се у гору и себе спасе. А то је они дана у само време устанка, у које је време устанак под Кара-Ђорђем и букнуо. Ево шта песма каже за Београдске нахије Кнезове, како је Дахија за њи говорио:

*) Види Грађу за Срб. Историју од Вука стр. 127.

„Док погубим до два Чарапића
„Из Потока-Белог, код Авале,
„Којʼ су кадри на Врачар изаћи,
„У Београд Турке затворити
„Они сʼ Паше, а ја сам Субаша.
„Док погубим Протопоп Николу,
„Из лијепа села Ритопека,
„Он Пашује, а ја Субашујем,
„Док погубим Ђорђија Гузоњу,
„И његова брата Арсенија,
„Из лијепа села Жељезника
„Којʼ су кадри Топчидер затворитʼ,
„Док погубим Протопопа Марка
„Из лијепа села Остружнице
„Он је Паша, а ја сам Субаша.“ —

Овако су мислиле силне Дахије да све одабраније Србе свуд и по другим нахијама исеку, па да рахатују. Но Божија промисо другчије је то наредила, баш том кланицом ако су многе жртве Турци и докопали, букнуо је устанак у Јасеници под Кара-Ђорђем и као што песма вели:

„Већ је крвца из земље проврела
„Земан дошʼо ваља војевати
„За крст частни крвцу проливати
„Сваки своје да пока је старе.“

И за иста Срби су осветили своју изгинулу браћу; јер пламен устанка спржиоје све четири Дахије одма те исте 1804 године јер су ји Срби 25. Јуна исекли; и Кара-Ђорђу, главе њиове на Врачар донели и пред ноге његове положили.

32.

ВАСА ЧАРАПИЋ.

ГРОЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из Белог-Потока испод Авале одакле му је и погибши брат Марко бијо, и у једној кући у задруги живио.

Кад му Турци брата погубе он се одметне у планину, и стане око себе друштво скупљати да свога брата освети: коме дође Живко Михаиловић из Умчара, кои је после и у II. устанку, као јунак и добар вођ борио се; Војин из Пиносаве, кои је, на Варварину рањен, и умро од рана; Лаза Буљубаша из Великог-Села; Веса из Калуђерица, и још неки други.

Васа Чарапић, како чује да је Кара-Ђорђе усто противу Турака, одма са својом дружином појити у Орашац Кара-Ђорђу. Па пошто ту Кара-Ђорђа, за Врховног Вожда изберу и закуну му се да ће га без условно

слушати. Кара-Ђорђе га одма врати натраг у Београдску нахију да народ противу Турака одмеће, и да као вешт мјестностима око Београда, уватн и у запти путове да неби Турци из Београда у Народ излазили. И тако Васа оде, умножи своју чету, ухвати све путове из Београда, заседе по намешта, и једнакоје се са Турцима туко, кад су год покушали и из Београда излазили да у народ уђу, да га пљачкају и робе.

Васа са својим четама уватјо је и опасо Београд, од Саве кроз Топчидер, Мокри-Луг и Вишњицу до Дунава. Много је битака са Турцима имо, докле при заузимању Београда није и погинуо. Мало је се гди на другим местима са Турцима туко, него је једнако Београдлије у шкрипцу држо.

Кад је оно Кучук-Алија из Београда продро Јагодини, ког је Кнез Максим из Београда странпутицама тајно провео да из Турске купи војску. Гди му Гушанац-Алија у Јагодину са Крџалијама дође, па почем Кара-Ђорђе подруги пут удари на Јагодину 16. Марта у 1804 год. и освоји је, одакле Кучук-Алија са Гушанцем пре битке са Крџалијама измакне, и за осветити се Кара-Ђорђу удари на Тополу запали му кућу, воденицу и друге зграде, и сво му жито из амбара понесе, па удари и на село Врчин и сву Врчинску стоку зајми и потера за у Београд.

Чарапић у то доба био је под Авалом, кад дозна за Кучук-Алију и Гушанца да иду са Крџалијама у Београд и пљен гоне; потече са својом четом пред њи, и у селу Лештанима у месту Кречанама у старој богазини, у хвати бусије; и, иза сваке бусије остави он по два три друга, а сам оде на дно теснаца, и заповеди да свак чека прво његову пушку. Турака је било врло много до 900; стоке су и пљена гонили доста, и били су весели. Од весеља је неки попевао Србски овако:

„Чувала овце Тодора
„Широким пољем крај мора,“ и т. д.

И у том је баш пришао к' Васиној заседи: „Дочувала ји је“, проговори Чарапић, па окине своју шару... пуцањ проломи небо; Турци се помету; стока се побрка, па се начини прави покор. Турака падне врло много, а блага и оружја остане још више победиоцима, и преко 100 Турски глава Срби одсеку. *) Од они, који издру живи са

*) Мемоари Проте стр. 82.

Кучук-Алијом и Гушанцем из ове погибије, викне један Турчин, што га глава доноси: „Рајо, море! делите право, не грешите се, а свима ће бити доста, што сте нам отели."

Причали су, кад је Васа Чарапић одбего упланину у зимње време, гди горског листа није било да би се лакше од Турака скривати могао. А кад види први глог у Авали да је олистао, Чарапић извади малу бушеву цванцику, па је обеси о дрво, место дара, и опали из пиштоља у ветар рекавши: ***„Е, чик сада, туро; гора олиста — Васа стече крила!"***

Чарапић је био мало наглув. После смрти свога брата Марка, на Турке је већ толико омрзо, да ји је тако рећи прождирао где је кога стигао или срео. Причали су они, који су га лично познавали, кад је он спаво, па које проговорио мало живље: „Турци!" или макар и реч „Вуци!" он је за тренут ока био на ногама, са запетим пиштољем у руци, грозно севајући очима, на коју ће страну да груне непромашно зрно.

У јуришу на Београд, коме је Кара-Ђорђе највећу војску од 8.000 људи под команду дао, и који је имао и најширу линију за упад у Београд, у Зору 30. Нојемвра 1806 године на Светог Андрију: Чарапић ниже Стамбол-капије идући Видин-капији код оног озиданог водовода (вјадукса) који води воду у варош. Приступајући шанцу окрене се к' својим војницима кои су ишли за њим, и рекне им: „Замном те, браћо!" Утај мах, при светлости упаљене на шанцу машале, Турчин га спази опали и погоди га у крста, па му олово пројури кроз мали трбу; Васа: ***„Гле! Изедеме пас, закон му.....Не бојте се! Ено пева Чамџија....!"*** последње су му речи биле. Одатле тако смртно рањена, узму га војници на носила од пушака, и изнесу на Таш-Мајдан под Кара-Ђорђев шатор, гди ту и душу своју Јуначку и племениту испусти.

Кара-Ђорђе кад чује да је његов од први Војвода и јунака Васа Чарапић самртно рањен, и да му се конац живота прикучује! Врло му жао буде, јербо га је врло као Јунака Љубио, рече:

„Ах над тјече, и у граби лавре
Полубожској одговорне глави,
Једа ли ћу негда и ја тако
У минуту пасти најславнију!?

Васкрснути л' наче у духов'ма
Рода Србска, и потомстав' поздних,
А дјелима узживљавајућим'!" *)

Кад Чарапић издане, Кара-Ђорђе нареди те његово тело однесу у Раковицу, и сахране га код Манастира с' поља по више Олтара, скоро до самог црквеног зида, с леве стране гди му и сад над гробом пешчани белег исправљен стоји који је у земљу упо да се на њему само овај надпис прочитати може: „Здѣ почиваетъ рабъ Божій Василіе Чарапићъ", погинувши — даље се није могло прочитати, и тај камен-белег иронио је се и можда је и сав досад у земљу упао, и утонуо. Ја сам тај камен пре 18. година гледао и чито.

Има једна песма гди Ајдук-Вељко зове Чарапића у помоћ, које држим да није излишно овдје ставитије, па је и у вршћујем:

„Айдук Вељко по ордији шета,
Па дозивље Чарапића Васу;
Чујеш мене, Чарапићу Васо:
Силни су ме обколили Турци!
Од Видина па до Неготина,
Неготину оће да запале;
Пошљи мени једну чету војске,
Да растерам око себе Турке:
Ако Бог да, те растерам Турке:
Питаћу ји чије ћ' бити Царство...?"

Благодарно Београдско житељство том врлом јунаку који је пролио његову племениту крв при отимању Београда, назвало је именом његовим у Београду једну улицу „Васина Улица". Моглоби се рећи, да је политура признања.

Јер да је право благодарно осећање према том јунаку, бар те улице обитаоци, дали би по двадесет динарски пара, па би му један белег на гробом подигли. Криви г. Милићевић у књизи Кнежевини Србији на стр. 77 саме Раковичке Калуђере, — вели: „*Они који сваком самртнику певају вјечнују памят, ни су нашли за вредно очувати усамљену бусен, који покрива кости јунака Васе Чарапића! О, мрачило и слепило ума, силно ли ти је ваше грозно Царство!*"

---

*) Србијанка II. час. стр. 114.

Он, тражи само од Калуђера, да јунацима гробове чувају и каду тамњаном! А не види да данашњи сами неки властници и над мртвим јунацима и ослободиоцима отачбине, гробове и успомене руше, да им трага нема! — Па вар да Калуђери бољи бити могу? —

33.

ТАНАСИЈЕ ЧАРАПИЋ.

ГРОЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Рођени млађи брат Васин из Белог-Потока, по живио је у Рипњу. Јер после устанка на Турке 1804 год. преселио је се са Васом у Рипањ, и ту кућу су начинили засадили воћњаке, од који и данас траје по која стара трешња и ора.

Како Васа при јуришу на Београд погине. Кара-Ђорђе постави Танасија за Гročанског Војводу.

Танасије је исто тако јунак био, као и његов брат Васа. Но он није се више бакћао са Београдским Турцима као његов брат Васа, почем је Београд од Турака очисћен био. Но он је ратово и на другим местима као и друге Војводе, где је се где, и кад потреба указала.

Био је бој са Турцима на Дрини, на Делиграду и на другим местима. Ево како га и Сима Милутиновић у 4 части Србијанке на стр. 4 при другој обсади Делиграда 1809 год. спомиње:

„Делиграде зајажало Турства,
Соперниче самог' Цариграда
Прождиравший коње и јунаке!
Вјечно на те жаљетиће' ка́де,
Особито сад' овога пута.
И [illegible]ко те овладаше врази
И[illegible]урив те, ал' не надсиљевши!
Ж[illegible]ћ крив је што г' на крв намје́ни
Тек' да јоште палиса́да́ неби *)
И тад' ништа, к'о ни дотле њему,

Већ' топов'ма шест недјеља да́на́
Цепаше их, цјепље л' одламан'е
Гор'е бише, већ'ма изгрдише
Нег' ђул'ета, и кумбаре теж'е
Дан — поћ у град капавше из неба:
Прејадило'с већ' свакоме бјеше
Прем смењива једна другу војска
Прокрадав се измеђ' вра́га́ поћу, **)
И свежа би заступала града
Од' недеље до недјеље прве.

*) Овде Срби били су укопали у земљу пред шанцевима палисаде и таковим шанчеве оградили, но Турска ђулета из топова ударала су у те палисаде цепала [illegible], где су цепке летиле у Србски шанац, и више им досаде чиниле, него сама Турска ђулета. — К. Н. Н.

**) Руашким потоком кроз које шанчеве протиче.

Ал' Доңузград што с' осветља овда
Јер Миленко брањаше га бодри
С' Танасијем Чарапићем крепким,
И с' Главашом незнавшим уступит,
Навираше отети га Турци,
Раскопати, поравњети одма,
Да им отле непакостис' више,
Ол' из' њега бар истјерат Србе
С' топов' седам не патишућима,
И сав шанац разровити одма;
Изгибоше, повањаше с' туда
Око истог', не голема шанца
Тоске пушке, Арнаутске ризе,
И бјељаче обагрене крвљу; *)
Картач неће шале ни лијека!
Нег' и најзад' преко свега тога
Принудише с' оставити Срби
Делиграда и остале шанце;
Сви се кругом наредили бјеху,
Па тко био, већ' други пут нехте
Очигледно у опасност исту,
Ђе за чудо кад' прођаше кога
Цјепље, бомбе, или шибе хитре." —

После овога боја, године 1810. Танасије Чарапић у другом крвавом боју у Крајини на Прахову; гди је се Турака било улогорило око 15.000 под Ибрахим-Пашом. Па кад Генерал Исајев, освоји Брзу-Паланку, онда оде с Вељком, Вулићевићем, и Танасијем Чарапићем, са 8 топова и 10.000 које Срба, које Руса и удари на Турке. Гди је бој био упоран. Руса је било 4.000 људи и 4 велика топа. Но кад дође и Кара-Ђорђе. Турци буду надбијени и сам Ибрахим-Паша погине. Трећи пут 1810 год. била је опет жестока битка на Праову. Турску војску предводио је Мур-Сајбија која је била велика. Руске војске опет било је на 4.000. Србском војском управљао је сам Кара-Ђорђе; и Турска војска буде разбијена.

У овом боју погине храбри Танасије Чарапић. Гди је сарањен незна се.

Прича се да је Вељко, залетајући се у Турке и излетајући жив и здрав, истресивао после танад из своји хаљина.

Чарапићу се допадне таква јуначка одважност, па почне да и он улеће тако у Турке. Вељко му рекне:

„Не можеш, ти побратиме, као ја не?" „Ако немогу издрети, могу погинути," рекне Чарапић срдито, и пусти се на хату у Турке, али дојиста и не изађе жив. Из једне меће опале Турци и убију га. И тако погине јунак Танасије Чарапић.

Али име трећег, од јунака браће Чарапића никад погинути неће. —

---

*) Бјељаче Арнаутске широке кошуље и горње њиове беле аљине. К. Н. Н.

34.

ИЛИЈА ЧАРАПИЋ.

ГРОЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Кад брат његов Танасије на Праову 1810 год. погине. Кара-Ђорђе за Војводу Грочанског постави Илију најмлађег брата, бесмртни јунака трију Чарапића.

Илија је тако храбро војевао као и браћа његова до пропасти 1813 год. особито у време пропасти на Морави бранећи прелаз Турака преко Мораве, где је под њим више коња погинуло, и кад Турци пређу Мораву и народ разбегне се, и он онда остави Мораву и нагне пешке са неколико момака, где му у путу његов буљубаша Јован Дрвар даде свог коња говорећи: „Та за мога живота негледам те пешице да идеш уз мога коња, нити те остављам ту!“ *) и тад и он пребегне у Аустрију са свом његовом породицом, и његовим синовцима Ђорђем и Пером.

Кад се у јесен 1814 год. пођу Војводе селити у Русију, и Илија Чарапић са својом снаом Анастасијом Васином женом оде у Русију и у Кишињеву стани се, где му се сна уда за неког Гаврилова којим је децу изродила **) тамо заостала живила и умрла.

Маркова жена са синовима Ђорђем и Пером Чарапићем нехтене ићи у Русију него се поврати у Србију и у Ритопеку опет настани се, у кући својој.

Војвода Илија живио је Кишињеву од Руске пензије, где се тамо и ожени, и узме себи за жену удовицу Стаменку Хрстић, ћерку Кара-Ђорђеву, где после 1836 год. дође у Србију и у Београду био је Полицај и у том званију 1839 год. без чедан и умро је; и сарањен код Маркове цркве у Палилули код Таш-Мајдана.

35.

ЂОРЂЕ И ПЕТАР ЧАРАПИЋИ

БРАЋА.

Из Рипња синови Грочанског Кнеза Марка Чарапића кога су ци пред устанак 1804 год. у Калуђерицама погубили; а синовци оде Васе, Танасија и Илије.

*) Историја Милутиновића види стр. 33.

**) У архиви Србс. учен. друштва бр. 407 има једно писмо, које је 1819 з Кишињева г. Анастасија Васина бив. жена, писала да је њен син у служби.

При паденију Србије 1813 год. као што је речено, пребегну са својим стрицем Илијом у Аустрију Ђорђе и Петар. Но кад им стриц 1814 год. у јесен оде у Русију, они заостану, и доцније са својом мајком врате се у Србију у Рипањ својој кући, и кад добро одрасту били су од народа као одбрани на гласу, и јунаци. И нису могли као и њихови стари никакову неправду и тиранију сносити.

Кад Милоје Поповић прозвани Ђак из Кусадка нахије Смедеревске дигне буну противу Кнеза Милоша, Ђорђе Чарапић пристане и сам уз исту, и подигне нахију Београдску да ограниче Милоша у његовом самовластију и тиранији, или да га отерају. Но кад његови људи чују да је Вучић узбуњени народ под Ђаком на Опленцу у Тополи где ји је 5.000 било, разбијо и усташи се разбегли. Тад и Чарапића људи разиђу се својим кућама; а Ђорђе Чарапић побегне у Банат куда му после и његов млађи брат Петар оде.

Из Баната договори се Чарапић преко писама с Београдским учитељем Мијаилом Белисављевићем (родом из Срема из села Дивоша), који је пре у Рипњу био учитељ и онде кућу имао, да подигну у Србији буну против Милоша и противу Турака. По времену открије то Мијаило другоме учитељу Београдском Петру Радосавкићу, родом из Бачке из села Паланке. Испред цвети 1826 год. пређу Чарапићи крадом у Србију, учитељ Мијаило оде ноћу у Авалу, те се с њима састане и даде им нешто барута и олова, по том вратившн се опет у Београд, напише прокламацију, у којој је између осталога и ово било: „ко донесе Милошеву главу, добиће педесет иљада дуката на годину.“ Тако се обрицало за Јованову и Јевремову главу по двадесет, а за Симе Паштрмца, Кнеза Василија Поповића и Кнеза Вучића по пет иљада дуката. Ови прокламација до одређенога дана нису њи двојица могли толико преписати, колико им је требало, зато открију то ортаку Петра Радосавкића, младу момчету, родом из Ниша, које је прилично знало писати, те им помогне преписивати. Утом Милош прочује шта се ради, па пошаље своје људе, те учитеља Мијаила увате, и нашавши код њега прокламација преписани, одведу га у Крагујевац. А противу браће Чарапића пошље свога брата Јеврема Обреновића са момцима који искупи још око себе људи, оде у Рипањ где ји оба ноћу затече у кући где спавају, па им кућу запали да у њој сагору, но како је у истој била једна стара жена, која осети где кућа гора, па ји пробуди. Они сетесе шта

је, шчепају оружје излете на поље, на које оспе се ватра из пушака, где буду рањени, а по том и оба убијени, но и они онако рањави бранећи се неколико људи побију, и своје главе замене.

Кад су учитеља Мијаила Белисављевића у Београду ухватили, били су уватили и његовог друга учитеља Петра Радосавкића, но будући да се он тврдо изговаро, да о том није знао ништа, које и Мијаило посведочи, тако га пусте. У Крагујевцу пак, у другом испитивању ода Мијаило и свога друга Петра и његова ортака Нишлију; тако Кнез Милош пошаље људе, те и њи обојицу доведу у Крагујевац. Петар Радосавкић, незнајући да га је Мијаило одао, једнако остане на том да он за тај посао незна ништа. И кад му изнесу прокламацију, коју је он преписивао, он одговори, да то није његов рукопис. Најпосле му даду перо и артије, па му кажу, да се добро промисли, па да напише, шта ће му се чинити, ако и он буде за тај посао знао и Мијаилу помагао преписивати. Онда он напише, како су му диктирали: „да му се изваде очи, и одсеку руке и језик!“ Пошто он то напише, онда му даду Историју те буне, што је Мијаило у затвору писао; како он одатле види, да га је Мијаило одао, он одма призна. Потом затворе и њи двојицу, па после три четири недељног великог мучења. По заповести Кнеза Милоша Обреновића одсеку Мијаилу Белисављевићу обе руке по више шака, и од језика комад. А Петру Радосавкићу и његовом ортаку младом Нишлији, по десну руку и по комад од језика! а остале Србе из Србије, који су са Чарапићима били пристали побију. Мијаило и Петар остану живи — пређу у Аустрију, долазили су и у Беч, где су просили, и као Аустријски поданици — жалили се — где је се свет те грозоте гнушаво. — А Нишлија од рана умре. *)

О овакој нечувеној казни а и мучењу при испитивању криваца, причају да нигди није веће грозоте и мучења било. Кажу да им је осим други мука, неки из Крагујевца Налбантин Турчин кога су „Нале“ звали, усијаним клештама штипајући кидао је месо од окривљеника, да кажу сав свој план, и одкрију другаре; помиње се и данас као неко сотонско чудо. **)

---

*) Види грађу за Србску Историју Вука Караџића од стр. 185—188.

**) У Кнежевини Србије књиги од г. Милићевића види стр. 73. а опширније о грозном мучењу ти криваца белешке у Архиви Србског ученог друштва под бр. 708.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] каже [illegible] јахао: „На

*) Види „Народни [illegible] Срба против Мађара 1848.–1849. год." у књизи [illegible] Мађара на стр. 31. И певанију „Бој Срба с Мађарима 1848.–1849. год." [illegible] стр. 23.

Он, тражи само од Калуђера, да јунацима гробове чувају и каду тамњаном! А не види да данашњи сами неки властници и над мртвим јунацима и ослободноцима отачбине, гробове и успомене руше, да им трага нема! — Па зар да Калуђери бољи бити могу? —

33.

ТАНАСИЈЕ ЧАРАПИЋ.

ГРОЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Рођени млађи брат Васин из Белог-Потока, но живио је у Рипњу. Јер после устанка на Турке 1804 год. преселио је се са Васом у Рипањ, и ту кућу су начинили засадили воћњаке, од који и данас траје по која стара трешња и ора.

Како Васа при јуришу на Београд погине. Кара-Ђорђе постави Танасија за Грочанског Војводу.

Танасије је исто тако јунак био, као и његов брат Васа. Но он није се више бакћао са Београдским Турцима као његов брат Васа, почем је Београд од Турака очисћен био. Но он је ратово и на другим местима као и друге Војводе, гди је се гди, и кад потреба указала.

Био је бој са Турцима на Дрини, на Делиграду и на другим местима. Ево како га и Сима Милутиновић у 4 части Србијанке на стр. 4 при другој обсади Делиграда 1809 год. спомиње:

„Делиграде зајажало Турства,
Соперниче самог' Цариграда
Прождиравшй коње и јунаке!
Вјечно на те жалетиће' каде,
Особито сад' овога пута,
И тако те овладаше врази
Изнурив те, ал' не надсиљевши!
Жи[illegible]ић крив је што г' на крв намјени
Тек' да јоште палисада неби *)
И сад' ништа, к'о ни дотле њему,
Већ' топов'ма шест недјеља дана
Цепаше их, цјепље л' одламан'е
Гор'е бише, већ'ма изгрдише
Нег' ђул'ета, и кумбаре теж'е
Дан — ноћ у град капавше из неба:
Прејадило'с већ' свакоме бјеше
Прем смењива једна другу војска
Прокрадав се измеђ' врага воћу, **)
И свежа би заступала града
Од' недеље до недјеље прве.

*) Овде Срби били су укопали у земљу пред шанцевима палисаде и таковим шанцеве оградили, но Турска ђулета из топова ударала су у те палисаде цепала сте, гди су цепке летиле у Србски шанац, и више им досаде чиниле, него сама Турска ђулета. — К. Н. Н.

**) Рушким потоком кроз које шанчеве протиче.

Ал' Домузград што с' осветља овда
Јер Миленко брањаше га бодри
С' Танасијем Чарапићем крепким,
И с' Главашом незнавшим уступит,
Навираше отети га Турци,
Раскопати, поравњети одма,
Да им отле непакостис' више,
Ол' из' њега бар истјерат Србе
С' топов' седам не патишућима,
И сав шанац разровити одма;
Изгибоше, поваљаше с' туда
Око истог', не голема шанца
Тоске пушке, Арпаутске ризе,
И бјељаче обагрене крвљу;*)
Картач неће шале ни лијека!
Нег' и најзад' преко свега тога
Принудише с' оставити Срби
Делиграда и остале шанце;
Сви се кругом изредили бјеху,
Па тко био, већ' други пут нехте
Очигледно у опасност исту,
Ђе за чудо кад' промаше кога
Цјепље, бомбе, или шибе хитре." —

После овога боја, године 1810. Танасије Чарапић у другом крвавом боју у Крајини на Прахову; гди је се Турака било улогорило око 15.000 под Ибраим-Пашом. Па кад Генерал Исаџев, освоји Брзу-Паланку, онда оде с Вељком, Вулићевићем, и Танасијем Чарапићем, са 8 топова и 10.000 које Срба, које Руса и удари па Турке. Гди је бој био упоран. Руса је било 4.000 људи и 4 велика топа. Но кад дође и Кара-Ђорђе. Турци буду надбијени и сам Ибраим-Паша погине. Трећи пут 1810 год. била је опет жестока битка на Праову. Турску војску предводио је Мур-Сајбија која је била велика. Руске војске опет било је на 4.000. Србском војском управљао је сам Кара-Ђорђе; и Турска војска буде разбијена.

У овом боју погине храбри Танасије Чарапић. Гди је сарањен незна се.

Прича се да је Вељко, залетајући се у Турке и налетајући жив и здрав, истресивао после танад из своји хаљина.

Чарапићу се допадне таква јуначка одважност, па почне да и он улеће тако у Турке. Вељко му рекне:

„Не можеш, ти побратиме, као ја не?" „Ако немогу издрети, могу погинути," рекне Чарапић срдито, и пусти се на хату у Турке, али дојиста и не изађе жив. Из једне међе опале Турци и убију га. И тако погине јунак Танасије Чарапић.

Али име трећег, од јунака браће Чарапића никад погинути неће. —

---

*) Бјељаче Арнаутске широке кошуље и горње њиове беле аљине. К. Н. Н.

34.

ИЛИЈА ЧАРАПИЋ.

ГРОЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Кад брат његов Танасије на Праову 1810 год. погине. Кара-Ђорђе за Војводу Грочанског постави Илију најмлађег брата, бесмртни јунака трију Чарапића.

Илија је тако храбро војевао као и браћа његова до пропасти 1813 год. особито у време пропасти на Морави бранећи прелаз Турака преко Мораве, гди је под њим више коња погинуло, и кад Турци пређу Мораву и народ разбегне се, и он онда остави Мораву и нагне пешке са неколико момака, гди му у путу његов буљубаша Јован Дрвар даде свог коња говорећи: „Та за мога живота негледам те пешице да идеш уз мога коња, нити те остављам ту!“ *) и тад и он пребегне у Аустрију са свом његовом породицом, и његовим синовцима Ђорђем и Пером.

Кад се у јесен 1814 год. пођу Војводе селити у Русију, и Илија Чарапић са својом снаом Анастасијом Васином женом оде у Русију и у Кишињеву стани се, гди му се сна уда за неког Гаврилова скојим је децу изродила **) тамо заостала живила и умрла.

Маркова жена са синовима Ђорђем и Пером Чарапићем нехтене поћи у Русију него се поврати у Србију и у Ритопеку опет настани се, у кући својој.

Војвода Илија живио је Кишињеву од Руске пензије, гди се тамо и ожени, и узме себи за жену удовицу Стаменку Хрстић, ћерку Кара-Ђорђеву, гди после 1836 год. дође у Србију и у Београду био је Полицај и у том званију 1839 год. без чедан и умро је; и сарањен код Маркове цркве у Палилули код Таш-Мајдана.

35.

ЂОРЂЕ И ПЕТАР ЧАРАПИЋИ

БРАЋА.

Из Рипња синови Грочанског Кнеза Марка Чарапића кога су Турци пред устанак 1804 год. у Калуђерицама погубили; а синовци Војводе Васе, Танасија и Илије.

*) Историја Милутиновића види стр. 33.

**) У архиви Србс. учен. друштва бр. 407 има једно писмо, које је 1819 год. из Кишињева г. Анастасија Васина бив. жена, писала да је њен син у Руској служби.

При падењију Србије 1813 год. као што је речено, пребегну са својим стрицем Илијом у Аустрију Ђорђе и Петар. Но кад им стриц 1814 год. у јесен оде у Русију, они заостану, и доцније са својом мајком врате се у Србију у Рипањ својој кући, и кад добро одрасту били су од народа као одбрани на гласу, и јунаци. И нису могли као и њиови стари никакову неправду и тиранију сносити.

Кад Милоје Поповић прозвани Ђак из Кусадка нахије Смедеревске дигне буну противу Кнеза Милоша, Ђорђе Чарапић пристане и сам уз исту, и подигне нахију Београдску да ограниче Милоша у његовом самовластију и тиранији, или да га отерају. Но кад његови људи чују да је Вучић узбуњени народ под Ђаком на Опленцу у Тополи где ји је 5.000 било, разбијо и усташи се разбегли. Тад и Чарапића људи разиђу се својим кућама; а Ђорђе Чарапић побегне у Банат куда му после и његов млађи брат Петар оде.

Из Баната договори се Чарапић преко писама с Београдским учитељем Мијаилом Белисављевићем (родом из Срема из села Дивоша), који је пре у Рипњу био учитељ и онде кућу имао, да подигну у Србији буну против Милоша и противу Турака. По времену открије то Мијаило другоме учитељу Београдском Петру Радосавкићу, родом из Бачке из села Паланке. Испред цвети 1826 год. пређу Чарапићи крадом у Србију, учитељ Мијаило оде ноћу у Авалу, те се с њима састане и даде им нешто барута и олова, по том вративши се опет у Београд, напише прокламацију, у којој је између осталога и ово било: „ко донесе Милошеву главу, добиће педесет иљада дуката на годину." Тако се обрицало за Јованову и Јевремову главу по двадесет, а за Симе Паштрмица, Кнеза Василија Поповића и Кнеза Вучића по пет иљада дуката. Ови прокламација до одређенога дана нису њи двојица могли толико преписати, колико им је требало, зато открију то ортаку Петра Радосавкића, младу момчету, родом из Ниша, које је прилично знало писати, те им помогне преписивати. Утом Милош прочује шта се ради, па пошаље своје људе, те учитеља Мијаила увате, и нашавши код њега прокламација преписани, одведу га у Крагујевац. А противу браће Чарапића пошље свога брата Јеврема Обреновића са момцима који искупи још око себе људи, оде у Рипањ где ји оба ноћу затече у кући где спавају, па им кућу запали да у њој изгору, но како је у истој била једна стара жена, која осети где кућа гора, па ји пробуди. Они сетесе шта

је, шчепају оружје излете на поље, на које оспе се ватра из пушака, гди буду рањени, а по том и оба убијени, но и они онако рањави бранећи се неколико људи побију, и своје главе замене.

Кад су учитеља Мијаила Белисављевића у Београду уватили, били су уватили и његовог друга учитеља Петра Радосавкића, но будући да се он тврдо изговаро, да о том није знао ништа, које и Мијаило посведочи, тако га пусте. У Крагујевцу пак, у другом испитивању ода Мијаило и свога друга Петра и његова ортака Нишлију; тако Кнез Милош пошаље људе, те и њи обојицу доведу у Крагујевац. Петар Радосавкић, незнајући да га је Мијаило одао, једнако остане на том да он за тај посао незна ништа. И кад му изнесу прокламацију, коју је он преписивао, он одговори, да то није његов рукопис. Најпосле му даду перо и артије, па му кажу, да се добро промисли, па да напише, шта ће му се чинити, ако и он буде за тај посао знао и Мијаилу помагао преписивати. Онда он напише, како су му диктирали: „да му се изваде очи, и одсеку руке и језик!“ Пошто он то напише, онда му даду Историју те буне, што је Мијаило у затвору писао; како он одатле види, да га је Мијаило одао, он одма призна. Потом затворе и њи двојицу, па после три четири недељног великог мучења. По заповести Кнеза Милоша Обреновића одсеку Мијаилу Белисављевићу обе руке по више шака, и од језика комад. А Петру Радосавкићу и његовом ортаку младом Нишлији, по десну руку и по комад од језика! а остале Србе из Србије, који су са Чарапићима били пристали побију. Мијаило и Петар остану живи — пређу у Аустрију, долазили су и у Беч, гди су просили, и као Аустријски поданици — жалили се — гди је се свет те грозоте гнушаво. — А Нишлија од рана умре. *)

О овакој нечувеној казни а и мучењу при испитивању криваца, причају да нигди није веће грозоте и мучења било. Кажу да им је осим други мука, неки из Крагујевца Налбантин Турчин кога су „Нале“ звали, усијаним клештама штипајући кидао је месо од окривљеника, да кажу сав свој план, и одкрију другаре; помиње се и данас као неко сотонско чудо. **)

---

*) Види грађу за Србску Историју Вука Караџића од стр. 185—188.

**) У Кнежевини Србије књиги од г. Милићевића види стр. 73. а обширније о грозном мучењу ти криваца белешке у Архиви Србског ученог друштва под бр. 708.

од Дрине од сече, превозе у ништи, па онда сложно у даривши на Турке гди 5.000 жртви Турака и 7 Француза падне.

Марко Катић и после овога непрестано војевоје храбро; но 1810 године оде у Београдску нахију на једну свадбу, гди се пушка окине и он жртав падне. Човек, који га је убијо, једнако је говоријо да га је убијо неотице, но други су до казивали, да га је Милоје на то наговорио. Па усљедству тог Милоје пребегне и у Немачку, који буде враћен натраг и предат Војводи Луки Лазаревићу у Шабачки Град, кога Лука по имајућем налогу од Кара-Ђорђа, из два пиштоља убије.

39.

НИКОЛА КАТИЋ.

ТУРИСКИ ВОЈВОДА.

Кад Марко Катић на свадби погине. Кара-Ђорђе постави његовог млађег брата Николу за Војводу Туриског.

Никола је тако војево храбро, као и његов брат Марко: но ни један није мого сравнити се са њиовим најстаријим братом Јанком Катићем.

После пропасти 1813 године Никола је заостао био у Србији и крио је се које гди по збеговима. И он је 5. Марта 1815 год. био на Скупштини у Рудовцима, гди су решили да се дигну опет противу Турака. *)

Кад је III. устанак у Руднику букнуо; Никола је одма подиго народ Туриске Кнежине; и био је у битки и на Дубљу. Шта је даље са истим било, кад је и гди умро; и имали још ко од те породице, нема отом нигди никакови записа.

40.

ДРАГИЋ ПЕТРОВИЋ.

КАПЕТАН.

Из села Ропочева, био је за Кара-Ђорђева времена Капетан под командом Кнеза Вића из Кораћице. Он је био врло вредан, енергичан, паметан, јунак, и речит. Драгић је готово више судио него Кнез Вићентије.

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 344.

Ђогату гриве оквивене.“ Ево како је дошо до тога обојега. Једна његова сестра била је на силу одведена у Београд, и потурчена. Јанко, још као дете, одлазио је и живео по дуже у кући те своје сестре. Тако је научио Турски. Као момак, био је веома леп. Ту он учини љубавно познанство са сестром свога на силу зета, и, у једној незгодној прилици, Турчин је јуришио с голом сабљом да га исече у комаде; али сестра Јанкова рашири своје руке и стане пред голу сабљу, те брата заклони. Јанко, међу тим, стругне кроз капиџике, дочепа се улице и побегне у Рогачу. *)

Кад Хаџи Мустафа-Паша 1795 године позове Кнезове и Србски народ противу Јаничара. Јанко је Катић као Буљукбаша војевао противу Пасван-Огла и Јаничара, те је ту као јунак, и речит човек, у познао се, у војевању са људма и јунацима. **)

А кад му Турци упочетку Јануара 1804 године посеку старијег брата Стевана, он се онда са свим одметне у гору у хајдуке.

А кад Кара-Ђорђе устане противу Турака, Катић онога часа пошље му прво свога млађег брата Марка у Орашац, а за тим и он полети му у војску. И кад Кара-Ђорђа у Орашцу за Врховног Вожда изберу и закупу му се. Од то доба једнако је Катић био уз Кара-Ђорђа и није се од њега одвајо. Кад са Кара-Ђорђем попали Рудник и врати се натраг, њега Турнска Кнежина изабере за Кнеза, и Кара-Ђорђе именује га Војводом који је се увек тако и звао.

Када Ђенерал Женеј, Кара-Ђорђа у Земун позове да би помирио Србе са Дахијама. Кара-Ђорђе по позиву Женеа 28. Априла/10. Маја 1804 год. пређе у Земун и поведе са собом Симу Марковића, Младена Миловановића, Проту Ненадовића и Проту Алексу Лазаревића из Шопића, Павла Поповића из Вранића, Ђорђа Миладиновића из Жељезника, Радоја Трнавца из Раниловића, Ристу Радојичића из Блазнаве, Танасија Рајића из Страгара, Ранка Радића из Неменикућа, Рагу Левајца и Антонија Пљакића. Онда Кара-Ђорђе у зео је са собом првог и Јанка Катића. Гди у Земуну за теку и од Турака гди су били премли: Пређашњи Мухасил Сулејман-Ага; Ћаја Пашин, Ибрахим-Бег: тадањи Мухасил и Ђумрукџија Ибрахим-Ага: Јаничари Ефендија-Фочић; Ибрахим-Ефендија; Кадија Београдски Рустем-Ефендија; Пашин

*) Кнежевина Србија од Милићевића, види стр. 77.

**) Историја Србске револуције од Леоп. Ранке стр. 90.

Гди је сарањен тај мученик незна се, но по својој прилици, биће сарањен по казивању у великој цркви гди је и Кнез Сима. А гди је, да је, вечна памјат пепелу тог мученика.

Имали ко жив данас, од његове породице незна се.

41.

ЖИВКО МИХАИЛОВИЋ.

КАПЕТАН.

Родио се 1770 год. у селу Умчарима. Кад су Дахије почеле да секу Кнезове, Живко није имао никакову власт, али је био човек отресан и Турски велики непријатељ. Кад се Чарапић Васа, пошто му Дахије посеку брата Марка, одметне у планину, трећи друг који је с њим пошо, био је Живко из Умчарара.

Кад Кара-Ђорђе устане противу Турака и Чарапић оде Кара-Ђорђу у Орашац, и Живко је заедно с'њиме био. Доцније Живко је био у свима бојевима које је била Грочанска нахија за време десетогодишње војне, и посто је био капетаном.

Године 1813 год. у време пропасти Србије пребегне и он у Панчево у Аустрију гди је се бавио у Банату близу границе.

У почетку 1815 године поручи му Кнез Вићентије из Кораћице да гледа, први дана часног поста, да пређе у Србију, на Итлак-Ферман (амнестију) царски, те „да на кућишту старом изнова кућицу дигне, и деци својој што ватрице пропири, док и боље Бог да.“ *)

Неколико дана пред ону знамениту Рудовачку тајно држану скупштину, гди су се главари заверили да устану противу Турака, пређе Капетан Живко из Баната у Гроцку и дође у своје село Умчаре, гди се ту неколико дана по задржи. Но како је и он на исту скупштину позван био, пође да и он иде, но задоцнивши се, сретне у путу свога познаника Божу из Вукосавца Крагујевачке нахије, који је на том скупу био, па се кући својој враћао. Божа исприча све Капетану Живку како су се у Рудовцима на скупу заверили и заклетвом утврдили да се на цвети подигну противу Турака, и како су жестоко закључили, да буде: „Обшта народња и вјечна клетва, на онога Срба, како год на онога што је из Косавског боја побјегао и браћу своју издао, ако би који

*) Историја Милутиновића стр. 161.

место себе послао, сиротињу палите и убијате и т. д.“ А Турци сви: „Вала није од нас нико у Врачар изишао, вала била, није наш нико!“ Ћипо је Катић између седећи Турака и Немаца рекао би да се помамио, ватра му је из уста севала. (Прича даље Прота Ненадовић у својим мемоарима на стр. 87.) Сирома Командирендер нађе се у чуду, једно боји се да Јанко њи кога недодирне, те би морали сви у Котромлинац ићи, а већма се боји да онако љутит Јанко не заметне с Турцима кавгу, и све једнако виче: „Полако Јанко, полако Јанко!“ „Лако ћу господине, лако,“ виче Катић, „јер сам овде за водом и преварен, а чућеш ме сутра на Врачару,“ пак окрете се Турцима и рече: „*Чујте и Дахијски и Царски Турци, идите и кажите курви Кучук-Алији, у јутру рано нека изађе на Дедино брдо или у Врачар, где он воли, па хат му, хат ми; кубура му, кубура ми; гардја му (миждрак), гардја ми; сабља му, сабља ми; чиме он воли, да ја и он мејдан поделимо а сиротиња нека мирна буде!*“

Тад устане и Кара-Ђорђе и рече Командирендеру Женеју: „*Господине опростите на вашем труду и доласку, ал од мира ништа нема, и од сад ћете чути и видети бојева, и, с' Богом,*“ Окрене се опет Катић Турцима, и Турски рече: „*Да абир ђерет — још једанпут вам кажем, кажите опет курви Кучук-Алији, што му поручује Катић Јанко из Рогаче, ако је мушко, сутра рано на мејдан да ми изиђе.*“ И тако одатле из Земуна не свршивши ништа врате се сви натраг преко Саве у Србију у Остружницу.

Катић после тог из Остружнице дође на Врачар и одатле са Кара-Ђорђем оде те заузму Пожаревац, па у Смедереву Турке у Град стерају, и после опет изиђу на Врачар, и одатле оду заједно са Васом Чарапићем те и Карановац на крају Јуна на Петровдан освоје. И тако је Катић готово свуд са Кара-Ђорђем ишо, и јуначки борио се.

У првој половини месеца Јула 1806 године силна Турска војска пређе Дрину под Босанским Везиром Ибраим-Пашом, па једна част под Хаџи-Бегом пође Ваљеву пред коју оде Кара-Ђорђе, а друга слегне се у Шабац. И одатле Хасан-Паша крене се напред с војском да иде Палежу, с намером да се ту са Хаџи-Бегом који би имао од Ваљева доћи, у Палежу саједини. Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић и Јанко Катић дочекају Хасан-Пашу на Дугим-Њивама код воде Пет-

ковице у Крњнћу, и разбију га, који се са војском врати Шабцу натраг, кога су Срби гонили, кад у гоњењу Турака сустигну Срби једног старог Турчина у Месарцима, салете га и повичу: „предај се, предај се Турчине негиии лудо." А Турчин повиче: коме да се предам, ко вам је старешина? Војници повичу: „предај се Катићу Јанку (који је наблизу био); Јанко дотрчи на хату са запетим пиштољем уруци, на трчи на Турчина и сам повиче: „предај се Турчине баци оружје, ја сам Јанко Катић." Турчин рече: предаћу се, и чујући име Катића, а знао је како Јанко храбро Турке сече, потегне из своје мале пушчице те Јанка на место убије.

Јанко викнуо је само момцима својим:

„*Камо Лука!?* Оде гонећ Турке!
То дочује и свали се с' хата.
И наземљу живим недоспјевши —" *)

Тад Поп Панта Павић из Бранковине скочи коња те Турчина веже, кога доцније брат Јанков, Марко, кад дође посече овај стари туркешања који је убио врлог и мудрог јунака Јанка. Убијо га је из једне кратке пушчице мало више од аршина дугачке; није каже Прота вредила ни три гроша, а и сам Турчин, сав није више вредијо.

Кад Јанко Катић погине његови људи из Турског среза узму мртво његово тело, оду сви из логора и однесу га у Рогачу кући, говорили су кад немамо нашег старешине с ким смо се научили војевати, неможемо да останемо. **)

Јанко је сарањен код Сибничке цркве. На гробној његовој плочи која је узидана узид с десне стране цркве, с поља, пише: „1806 год. здѣ почиваjетъ рабъ Божjи, Јанко Катичъ, отъ Рогаче, Воевода Србски."

Катић је кажу био човек врло леп, средњи растом, у мерен стасом, речит, паметан, и врло велики јунак. Он се одево свакад у кусно и богато. Јахао је Турскога хата, коме је од велика поноса и дике метана к'на на гриву, те се зато и пева „на ђогату гриве окнивене" (обојене рујево).

Прича Сима у Србијанки част I. на стр. 133. Тог дана кад ће Катић погинути, ручоје Катић са Луком Лазаревићем заједно, и јели су

*) Србјанка I. час. стр. 134.

**) Мемоари Проте од стр. 172—173.

печено јагње, и из плећке позно је Јанко даће од њи двојице тог дана, један погинути, ево шта је казо:

„Брате Луко нас једнога нема,
А то данас, ил' најдаље с' утра!"
Плећкал' јавља што се пред чуст-
вује —.
Тек' што тако и са страже момче:
„Ето Турци, све хатлија голи,
Гоне плен, те му с' броја незна!"
Ончас ова и на коње оба,
Сваки своје око себе скличе.
Пак нечекав и склањивца на бој...
Кад примаклис и грудима Турци;
Обадва ти на њи одма сложно
Јуриш викну, те за њима вјерни
Срби браћа, светог' бранитељи;
Неколико врази се у запру,
Но гинути свуд' суноврат ставши,
Нит' наготу...игде Срба нашав,
Плећа даду, и бјежати нагну,
Док и грђе, што у тећ се неда,
Стижу Срби кубурама бију,
Други с' очју скидају им макљам..
(сабљам)
Нит је брато Бурањијаш игра (шаљиво коњик),
Раскомадав с' чуда на громила!
С' леша на леш могаше се проћи
До самога села Јаловика:
Ал проклетник Јанком обрањени
Изврте се те под' пупак њега.
Да тек' викну а момцима своим':
„Камо Лука?!" „Оде гонећ' Турке!"
То тек' дочув свалио се с' хата,
И на земљу живим недоспјевши;
Погибе нам', ал пристојно, славно,
Као витез примјерни у роду." —

38.

МАРКО КАТИЋ.

ТУРИСКИ ВОЈВОДА.

Кад Јанко Катић погине. Кара-Ђорђе идући од Ваљева, како у путу чује даје Јанко погинуо, врло му жао буде, и одма пошље четири своја момка у Рогачу за Јанкова брата Марка, који одма са војницима Туриским у Крњиће дође. Кога за Војводу на место Јанка постави.

Марко је Катић одма био у крвавој битки на пољу Мишару 31. Јула и 1. и 4. Августа 1806 год. и после тог у више битака бијо је. Кад је Јаков Ненадовић 1807 године у Јуну месецу прешао Дрину и упутио се бијо Сарајеву, и Марко Катић био је шњиме: па кад Јаков због подкрепљене Француским војницима Осман-Пашине војске, мораде вратити се натраг преко Дрине, гди и Турска војска Дрину са Французима пређе. Но Јаков распореди војску според Дрине, и пошље Катића те Турке

Но почем од тог измирења небуде ништа, они се врате натраг и војна се продужи.

Године 1805 на држаној скупштини у Пећанима 17. Априла, начине Срби молбу на Султана из 9 точака, којом потраже да се народу по тој молби даду права. Да однесе ту молбу Султану у Цариград, одређени буду као посланици Прота Алекса Лазаревић, трговац Стеван Живковић и Јован Протић, који се 1. Маја крену и оду у Букурешт. Ту заостане Протић, а на његово место оде са депутацијом Петар Чардаклија, који преко Бугарске, Варне и Црног мора 28. Маја 1805 год. дођу у Цариград; гди народну молбу преко Патријарха Цариградског предаду Султану, и стану очекивати решење.

Но како Срби у Србији 20. Јула на Илиндан попале Ужице и истерају заповедника Ужичког Омер-Агу из Ужица, тако Порта огорчи се и одреди Хафис-Пашу да он са војском иде у Србију и да Србе казни. Гди се тад измоли некако Стеван Живковић, казавши Турцима да он иде напред, да каже Србима и Кара-Ђорђу да се непротиве Хафис-Паши Везиру, који по Царској вољи долази; те тако он сам у Србију оде. А Прота Лазаревић и Петар Чардаклија заостану у Цариграду, гди од 1. Јула до 11. Августа 1805 год. буду у највећој опасности, јер ји је сваког часа смрт очекивала. Одакле преко пријатеља тајно измакну на једну лађу и 27. Августа дођу у Одесу, ту издрже 21 дан карантин, и одатле преко Кијева оду у Петроград и у исти 13. Октомвра стигну. А кад се у Србију врате, Срби већ су били на Иванковцу и Царску војску под Хафис-Пашом разбили и односчели са Царском војском бојеве бити.

Даље о Проти Алекси нема података. Но он како речену молбу на Султана, тако и белешке о његовом путовању са депутацијом, оставио је после своје смрти у препису своме сину свештенику Вићентију Лазаревићу у Шопићима, које је у књиги Голубици V од стр. 277—287. и печатано.

43.

НИКОЛА НИКОЛАЈЕВИЋ.

УЧИТЕЉ ОСТРУЖНИЧКИ.

Никола Николајевић родио се у Сурдуку у Срему. Његов отац није био богат човек да га у вишим школама у наукама школује. И

Кад је пропаст Србије 1813 год. била, и он је прешао у Немачку, но опет наскоро се вратијо, са Кнеза Симом. И мирно живио у селу Ропочеву до саме 1816 године. Но кад, тад народу несносна буде Турска владавина, и стану му се кметови обраћати као и Кнез Сими, да зову Кара-Ђорђа и да се ослобођавају од Турске тираније велики издатака и глобе народа. Он ступи у договор са Кнеза Симом Марковићем кога је више ценијо него свој живот. И стану се договарати како да помогну народу, и како да призову Кара-Ђорђа из Русије.

Кнез Милош Обреновић за ту заверу противу Турака узна, јави Паши, и пође ји ватати. Капетан Драгић крио је се за дуго у народу који је једног мишлења са Драгићем и Кнеза Симом био, и нису га Милошеве присталице уватити и пронаћи могле. Но кад Кнеза Симу у Ћелијама прикрита увате. Он разуме за то, преаре свој живот, изиђе, и сам преда се да га воде Милошу, да са својим обожавајућим пријатељем Кнеза Симом, као што је сам мислијо гине, које је се тако и догодило. Кад и њега момци Милошеви у Трбушницу гди је Милош потеру исчекиво дотерају. Милош одма њега и Кнеза Симу везане у Београд Марашли-Паши пошље, који ји изведе и на Св. Мученике 9. Марта 1817 године на Кале-мејдану обојицу посече.

Покојни Г. Илија Коларац причао је да је својим очима гледао кад су Турци посекли ова два родољубива мученика. Извели су ји, вели, из Града и довели од прилике на Келемејдан онде где је сад Вучићева кућа. Кнеза Симу посекли су најпре. Џелат који га је секао није могао да пресече врат једним ударцем, него је тесао неколико пута. (Није хтео него га је више мучијо).

„Сеци јуначки! Мухамедати — или Булу Турску — . . . . .“ викнуо је гледајући ту сечу везани Драгић, који је такође чекао свој час: „Ја сам седамдесет Турски глава одсекао, па ми је рука опет боље секла него твоја!“

На то вели, допадне један Турчин, који је држао дућан онде, гди је сад Гарашанинова кућа, те једним ударцем одсече главу Драгићу.

Драгић је био висока раста, дуги образа, и велики бркова, и велики јунак.

Гди је сарањен тај мученик незна се, но по својој прилици, биће сарањен по казивању у великој цркви гди је и Кнез Сима. А гди је, да је, вечна памјат пепелу тог мученика.

Имали ко жив данас, од његове породице незна се.

41.

ЖИВКО МИХАИЛОВИЋ.

КАПЕТАН.

Родио се 1770 год. у селу Умчарима. Кад су Дахије почеле да секу Кнезове, Живко није имао никакову власт, али је био човек отресан и Турски велики непријатељ. Кад се Чарапић Васа, пошто му Дахије посеку брата Марка, одметне у планину, трећи друг који је с њим пошо, био је Живко из Умчарара.

Кад Кара-Ђорђе устане против Турака и Чарапић оде Кара-Ђорђу у Орашац, и Живко је заедно с'њиме био. Доцније Живко је био у свима бојевима које је била Грочанска нахија за време десетогодишње војне, и посто је био капетаном.

Године 1813 год. у време пропасти Србије пребегне и он у Панчево у Аустрију гди је се бавио у Банату близу границе.

У почетку 1815 године поручи му Кнез Вићентије из Кораћице да гледа, први дана часног поста, да пређе у Србију, на Итлак-Ферман (амнестију) царски, те „да на кућишту старом изнова кућицу дигне, и деци својој што ватрице пропири, док и боље Бог да.“ *)

Неколико дана пред ону знамениту Рудовачку тајно држану скупштину, гди су се главари заверили да устану против Турака, пређе Капетан Живко из Баната у Гроцку и дође у своје село Умчаре, гди се ту неколико дана по задржи. Но како је и он на исту скупштину позван био, пође да и он иде, но задоцнивши се, сретне у путу свога познаника Божу из Вукосавца Крагујевачке нахије, који је на том скупу био, па се кући својој враћао. Божа исприча све Капетану Живку како су се у Рудовцима на скупу заверили и заклетвом утврдили да се на цвети подигну против Турака, и како су жестоко закључили, да буде: „Општа народња и вјечна клетва, на онога Срба, како год на онога што је из Косавскога боја побјегао и браћу своју издао, ако би који

*) Историја Милутиновића стр. 161.

на ове цвети јавно и храбро с оружјем у руци не устао противу христу и крсту душмана Турака." Још му каже како је Војвода Качерски Арсеније Ломо свима казо: „Браћо! Овај је сав наш збор и уговор добар и честит, али знајте сви, да никада ништа не може бити од истога збора и посла, ако Милош Руднички нахије Кнез у то с њима непристане." Па му каже Божо још и ово, како су Ломи на то сви препоручили и Божији му аманет учинили, да он истога Милоша у то дјело позове и склони га у име све, те скупштине, што је у име свега народа; и да му каже и увери га тврдом Србском вјером, душом, и словом јуначким, да ако с њима пристане да ће га за свога господара поставити и признавати; а Лома да им се заклео и обећао: да ће Милоша у ту заверу позвати и преволети, аколи пак никако пристати нехтене, да ће га он први: „како Турчина сматрати, и у првој га згодној бусији сам собом убити, да већ не служи ни Турцима, кад неће своме прејадноме народу и кукавној сиротињи у овакој нечувеној нужди и страдању, и тако да се најпре од њега Милоша Обреновића почне, па онда то лашње на Турке." *)

Када све то Божа Живку исприча, растану се, и Живко оде своме пријатељу Кнезу Вићентију Петровићу у Кораћицу, који је све за тај договор знао, да се и с њим договори, како да се сложно ради. Кад тамо затече Муселима Грочанског који је изишао те од народа купи оружје. Од Кнеза Вићентија иско је сабљу сребром оковану, срма хамајлију и коња ђогата. Но Кнез му одговори да је све он то имао, но да је све то у Немачкој одувето, а нешто у невољи и по испродаво, те себе и своју кућу ранијо; и тако Муселим оде од његове куће, у Поповиће на конак а сутрадан врати се у Гроцку.

Капетан Живко сад се разговори са Кнезом Вићентијем, па заједно с њиме и са Кнезом Живојином из Кораћице кога су Турци поставили за Кнеза, оду у село Рогачу Војводи Никоки Катићу, који је на Рудовачком састанку и заверн био, да се противу Турака на Цвети сви сложно дигну. Па пошто им Катић све и он исприча као што су и они од Боже и други чули; договоре се да се спремају и да чекају општи дан устанка, и тако разиђу се својим кућама. **)

*) Историја Србије од Милутиновића види од стр. 161—163.

**) Историја Србије од Милутиновића стр. 164.

Кад устанак у Рудничкој нахији букне, Кнез Вићентије и Капетан Живко устану и они противу Турака, па пошто по селима и друмовима неколико Турака побију. Са неколико стотина Срба оду Гроцкој у којој је Муселим шанац имао, и са нешто Турака као средоточну точку између Београда и Смедерева ту седио и друм чуво. Па кад Гроцкој дођу, Срби се на Гročанском брду оружани са дугим пушкама задрже, а Капетан Живко сам под оружјем са нешто Срба без дуги пушака који су имали само пиштоље под гуњевима сакривене, сиђу у Гроцу Муселиму, који је у шанцу имао само до двадесет Турака, а остали сви били су се које куд разишли.

Сад Капетан Живко каже Муселиму како је се народ узмутио, и неки хајдуци појавили, него нека он или себи Турака више прибере, или се из Гроцке уклони, јер могу хајдуци и на њега напасти. Па поиште од Муселима да му даде једно двадесет Турака, а он ће прикупити нешто Срба, па да иде противу хајдука даји повата и растера. Муселим готов буде да му даде нешто оружани Турака; но кад му његов ћато Хусеин Панџа на уво прешапће да то нечини, увиди и сам Муселим видећи отвореног и слободно говорећег Живка да неби добро по његове Турке било. Па онда рече Живку, иди ти сам, па прекупи Срба и гледај те хајдуке ловатај, и Живко оде. (Овде је хтео Живко као што је се договорио да Турке од Муселима измами, па да ји од Муселима одвоји побије и отме оружје, почем су Срби са таковим оскудни били).

Кад се Срби поудале Муселим предосети се да како ухвати самога Живка, па пошље свога Гаваза да му сам дође да му нешто још каже. Но кад се Живко са свима својим Србима Муселиму поврати; Муселим немајући снаге да истог ухвати, кад то види рече му: „Хајде, Живко, хајде! Нетребаш ми сада не! Ово се и други пут можемо ми разговорити, што ми је сада на ум дошло.“ И тако Срби сви мирно оду из Гроцке на брдо својој дружини; гди ту дође и Кнез Вићентије са нешто војсчице и Саво Јагњилац са педесет добро оружани момака.

Тад Саво Јагњилац оде у Смедеревску нахију да је подиже. А они нареде да иду кметови у села да народ око Дунава у шуме крену у збегове сместе и утврде, да не би Београдски Турци групули и штету народу учинили. Још се кметови ни кренули били нису, а глас

допадне да Муселим пали Гроцку, и да сече Грочане. Срби стрче брже у Гроцку, а кад тамо: Муселим с Турцима побегао на острво у Дунаву. Срби запале конак Муселимов, окрпе један чамац, јер су Турци све заоставше лађе испросецали и потопили, па пођу у острво за Турцима. Турци кад то виде, на лађама Дунавом побегну у Смедерево. И тако Гроцка од Турака очишћена буде.

Тад Срби нареде и оставе ту добре страже, да се чува од Турака из Смедерева. А одатле сви изиђу у Болеч, те ту на друму Београдском шанац ископају и улогоре се.

Но кад Сулејман-Паша испрати свога сина Ћехају с војском к Чачку, изиђе из Београда са заоставшим Турцима у Болеч, удари јуришом на ушанчене Србе, но Срби га одбију, и он се пред вече врати у Београд, изгубивши више мртви и оставивши много рањени Турака. *) И тако је ту Живко чувао друм, да неби Турци из Београдског Града испадали и народу штете чинили.

Кад се у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом мир учини, Живко остане као Кнез у Грочанској нахији, седео је најпре у Умчарима, а после у Гроцкој више година.

Доцније узме га Кнез Милош код себе, те му је био, „управитељ двора у Топчидеру“ и као надзиратељ двора и умро је 17. Декември 1835 год. Он је сарањен више олтара Грочанске цркве, и на гробу му је плоча од црвена мрамора са надписом.

42.

АЛЕКСА ЛАЗАРЕВИЋ.

ПРОТА.

Прота Алекса рођен је у Шопићима, среза Колубарског, нахије Београдске.

Кад је Кара-Ђорђе 1804 год. усто противу Турака и с војском у почетку Априла дошо у Остружницу и ту скупштину учинио, позове га Фелдмаршаллејтенант Генерал Женеј у Земун да мири Србе са Турцима. Кара-Ђорђе узме узасе 16 одбранија Срба, између који био је и Прота Алекса са његовим братом Мијаилом, па пређе у Земун.

*) Историја Србије од Милутиновића стр. 165—170.

Но почем од тог измирења небуде ништа, они се врате натраг и војна се продужи.

Године 1805 на држаној скупштини у Пећанима 17. Априла, начине Срби молбу на Султана из 9 точака, којом потраже да се народу по тој молби даду права. Да однесе ту молбу Султану у Цариград, одређени буду као посланици Прота Алекса Лазаревић, трговац Стеван Живковић и Јован Протић, који се 1. Маја крену и оду у Букурешт. Ту заостане Протић, а на његово место оде са депутацијом Петар Чардаклија, који преко Бугарске, Варне и Црног мора 28. Маја 1805 год. дођу у Цариград; гди народну молбу преко Патријарха Цариградског предаду Султану, и стану очекивати решење.

Но како Срби у Србији 20. Јула на Илиндан попале Ужице и истерају заповедника Ужичког Омер-Агу из Ужица, тако Порта огорчи се и одреди Хафис-Пашу да он са војском иде у Србију и да Србе казни. Гди се тад измоли некако Стеван Живковић, казавши Турцима да он иде напред, да каже Србима и Кара-Ђорђу да се непротиве Хафис-Паши Везиру, који по Царској вољи долази; те тако он сам у Србију оде. А Прота Лазаревић и Петар Чардаклија заостану у Цариграду, гди од 1. Јула до 11. Августа 1805 год. буду у највећој опасности, јер ји је сваког часа смрт очекивала. Одакле преко пријатеља тајно измакну на једну лађу и 27. Августа дођу у Одесу, ту издрже 21 дан карантин, и одатле преко Кијева оду у Петроград и у исти 13. Октомвра стигну. А кад се у Србију врате, Срби већ су били на Иванковцу и Царску војску под Хафис-Пашом разбили и одпочели са Царском војском бојеве бити.

Даље о Проти Алекси нема података. Но он како речену молбу на Султана, тако и белешке о његовом путовању са депутацијом, оставио је после своје смрти у препису своме сину свештенику Вићентију Лазаревићу у Шопићима, које је у књиги Голубици V од стр. 277—287. и печатано.

43.

НИКОЛА НИКОЛАЈЕВИЋ.

УЧИТЕЉ ОСТРУЖНИЧКИ.

Никола Николајевић родио се у Сурдуку у Срему. Његов отац није био богат човек да га у вишим школама у наукама школује. И

кад изучи основне школе, њега Митрополит Стратимировић узме у благодјејаније, те сврши две Богословске школе у Карловцима, с намером да га за калуђери. Но Николајевићу не допадне се тај монашески чин, остави Карловце, па пређе у Србију и стане за учитеља у селу Остружници 1805 године, *) где је учитељово. Дал је он доцније у другој којој служби под Кара-Ђорђем до 1813 год. био, незна се, и дал је по пропасти Србије те године и он у Срем прелазио, тако се исто незна. Но у толико се зна, да је се он у Остружници оженио и узео себи за жену имено Макру, и после да је седио и у Пећанима; и да је доцније под Кнезом Милошем Обреновићем у државној служби неки чиновник био. А после посто је и азнадар-благајник код Кнеза Милоша, који је код њега врло добро стајао. Но 1821 год. догоди се, те на њега Кнез Милош омрзне, кога око пола Нојемвра и живота лиши.

Кнез Милош је десподски владао над Србима, и имао у срцу сасм Турски дух и владао по образцу Турски Паша и Везира, које му се најбоље допадало, Турско господство и самовољни живот њни. Па и у породичном животу по Турски живио је. Он је осим своје жене књ. Љубице имао више своји љубазница и наложница, између који имао је и наложницу неку Петрију, коју је од жива мужа и њене деце на силно отео, у свој конак довео и с њоме живио; а по том њеног мужа Милош је доцније са три његова братучеда, који су се противу тог насиља њему самом у Крагујевцу жалили, убијо, и њу себи са свим присвоио, те је у конаку с њоме, презревши своју жену Љубицу, живио. Па напоследку Петрија му се тако допадне, да он са Симом Милосављевићем Паштрмцем и Протом Жујевићем, који су му у свему угађали, договори се и закључи, да своју венчану жену Љубицу отера и да се са Петријом венча.

Књ. Љубица дозна за ту намеру свога мужа Милоша, па незнајући шта да ради, а знајући да Никола Николајевић Милошев благајник, и Лаза Теодоровић његов Секретар у наклоности стоје код њеног мужа Милоша, потужи им се и замоли ји за начин како да га од те намере његове одврате.

---

*) Има једно писмо у Архиви Србског ученог друштва под бр. 413, где Николајевић благодари Митрополиту Стратимировићу што му је учинио, те је о благодјејанију његовом две године Богословије свршио у Карловцима. И моли га да би га он препоручио Кара-Ђорђу, неби ли добио већу какову службу.

Николајевић жалећи књ. Љубицу и за сачувати чест Кн. Милоша и за одвратити га од те намере да се пред светом не обрука, и не отера Љубицу његову жену, с којом је децу изродио; на зло његово досети се па као из Земуна од непознатог неког Милошу пријатеља извринутом руком напише му писмо, и саветује га да Милош остави се зала, да не прогони и неубија невине људе, и да се прође отимања туђи жена, и држања наложница у свом конаку код живе жене његове Љубице, које то на поругу његову служи, и т. д. укорига. Па онда то писмо тајно стрпа у поштанску торбу, у којој су писма из Београда и Земуна за Милоша доношена, које писмо са другима поштар однесе Кнезу Милошу и преда.

Па кад Секретар његов Лаза Теодоровић једно по једно писмо прочита Кнезу Милошу, које је на њега адресирато било, прочита му на последку и писмо од Николајевића подметнуто и написато са изопаченом страном руком. Милош разјари се на то, и стане псовати онога који му је писао, и усудио се да њему совета као паметном и силном, који зна шта ради даје, па и не посумња тад, да је то ко смео од његови људи у Србији, а шта више азнадар његов Николајевић да се усуди да му пише и совета му даје, него држо је да је то писмо заиста из Немачке од неког дошло; и тако љутећи се на тог смјелог писца за тад и остане.

Но како после неколико дана Милош сообшти то писмо и Паштрмицу; Паштрмац видећи да тај писац неможе бити страни човек, који све тако потанко зна што Кнез Милош ради, и рече: „неће то бити да ти је ко страни писао, него баш биће од твоји писара који су код тебе и који те служе, треба да потражиш код њи па ћеш се уверити да су ти они то писали, а нико други.“ То Милошу буде доста; па и не учини никаково питање, и никакову истрагу ни преметачину, да што код Николајевића и Секретара Теодоровића нађе и увери се о сумњи Паштрмчевој; него одма смисли да тајно убије и Николајевића и Теодоровића, и одма ступи к делу.

Призове к себи азнадара Николу Николајевића и Секретара Лазу Теодоровића, па им се и не покаже да им о злу мисли, него им каже да је добио од брата његовог Јована писмо из Руснице да су му рачуни од купљења данка замршени и да му нема ко такове да размрси и да ји у ред доведе, па иште да му кога пошљем да такове

уреди. Па им заповеди да оба одма у Брусницу иду и да рачуне Јованове у ред доведу. *)

Лаза Теодоровић и Никола Николајевић ништа не посумњају да ји Кнез Милош притворно на смрт шиље, него држали су да ји он заиста у Брусницу као што им каже због рачуна шиље. Спреме се, с којим Милош одреди и његовог момка крвопију Благоја из Кнића са два још такова његова момка Арнаутина Дибранина џелата Андрију и Кају, који су пре тога служили код Али-Паше Јањинскога, којим изда тајну заповест и преда писмо на његовог брата Јована Обреновића, да ји лепо под видом прегледања рачуна прими; и да гледи да ји оба тајно да нико не дозна побије. И тако праћени Благојем из Кнића и Арнаутима око половине Нојемвра 1821 год. крену се и оду у Брусницу.

Кад у Брусницу дођу, њи Јован лацкаво прими и даде им ђоја рачуне да прегледају. Па огласи да су се многе срне, дивокозе и јелени појавили у планини Вујану више Обровина, и да слазе на воду Деспотовицу и крај реке Бање. Па нареди ајку за ловлење ти зверова, и позове Лазу и Николајевића у лов. Лаза нехтене ићи, јер није био ловција, а није и вере у Јовану имо, да га баш зато зове. Никола Николајевић као што је био добар ловац једва тај позив дочека да у лов иде; и ако га је од тог лова одвраћо Лаза Теодоровић, а и сам Благоје из Кнића, који је Николајевића, а ко је и крвник био, здраво волио. То опет Никола Николајевић, за његову несрећу, са Јованом Обреновићем, Благојем из Кнића и са она два Арнаутина, Андријом и Кајом, које је Милош одредио да га убиу, у лов оде.

Кад дођу у Вујан планину, Јован Обреновић са Николајевићем, Благојем из Кнића и другима заседну по заседама, хајка се одпочне, убилаца, кабадахија Милошеви, Андрије и Каје од једанпут нестане, хајкачи на заседе натерају само једног курјака, пушке од заседача препуцају, уто исто време и убилци скривени у планини опале из своји дуги пушака и Николајевића на мртво убију; кога однесу у Брусницу и саране, прогласивши да је се сам неотично убио.

Сад остане на Лазу Теодоровића ред, да и њему Арнаути Милошеви са Јованом крв попију; но зато време док је Лаза и Николајевић до Бруснице дошо, Милош претури све ствари и по отвара сандуке

*) Види писмо Јефрема Обреновића од 28. Нојемвра 1821 год. у Мемоари Проте стр. 360—361.

Лазине и Николајевића да би нашао копију од писма њему писатог или други који писама, која би тврдила да су они речено писмо писали, па кад ништа не нађе што би ји теретило и у сумњу довело, он ипак остане у сумњи према њима и не опозове свој налог, него ипак остане да се оба мучки убију. Но како у то време дође у Крагујевац Руски посланик Строганов и запита за Секретара његовог Лазу Теодоровића, који је познат био Руској дипломацији од 1816 год. кад је он у Петрограду са Кара-Ђорђем био и Руски говорити знао, и захте да му дође; тако Милош одма пошље свога Татарина-Курира, те му Теодоровић из Бруснице дође, и тако Лази тим случајем живот спашен буде.

Но у то време кад је Кнез Милош Лазу Теодоровића и Николајевића посло у Чачак да ји побију, Кнегиња Лубица, видећи да ће они оба због ње страдати, а и љубоморност је натера, кад се подпуно увери од неке Василије родом из Вучковице, која је у шареном конаку послужавка била, и наложницу Милошеву послуживала, да Кнез Милош заиста оће да се са Петријом венча, — Љубица дође у јарост, узме напуњен Вучићев пиштољ, па оде у шарени конак, где је Петрија живила, нађе је у соби где она са служавком Василијом завјесу на прозору намешта, па с леђа опали пиштољ, Петрију треви и паместо је убије да није ни гласа пустила. Па онда истрчи напоље, поседне при уготовљеног брзог коња кулаша, и одјури своме ручноме деверу Николи Луњевици, у Луњевицу Рудничке нахије, за ког је знала да је за своју главу неће издати Милошу.

Милош боравећи у свом конаку на диванани, кад чује пуцањ пушке у шареном конаку, одма посумња да се Љубица са Петријом није посвађала. Па пошље Вучића да види шта је? Вучић оде и нађе Петрију мртву у крви лежећу, и увери се од Василије да ју је Кнегиња Љубица убила, па се врати и каже Милошу, да му је Петра убијена. Милош скочи на ноге па и сам оде у Харем-шарени конак, и кад види својy љубовницу у крви, стане је жалити, а Љубицу по конацима са Вучићем тражити, да је веже за репове коњма да је живу раскине. Но кад је не нађе, а дозна да је она побегла Рудничким путем, он одреди Вучића и заповиди му да избере најбржег коња, па да трчи да Љубицу стигне, да је ухвати и да јој оба ока из главе ископа, и да нагрђену у Крагујевац доведе, да је коњма на реповма растргне.

Вучић, примивши ту строгу заповест од Милоша, обећа му се да ће је извршити, поседне коња и оде у потеру за Кнегињом Љубицом, но нехтене је гонити ни Милошеву варварску вољу извршити, него пусти Кнегињу Љубицу, те она пред њим избегне у Луњевицу девери своме Николи. Па се потом Вучић врати у Крагујевац и каже Милошу, да је она пред њим на брзом коњу измакла и да је стићи није могао. За тим Кнез Милош остане жалостан за својом Петром и што је бар неосвети. *) А Николајевић поводом Кнегиње Љубице бранећи њу, а и чест Кнеза Милоша изгуби главу, а мал и Лаза Теодоровић а и Кнегиња Љубица главе своје од силног Милоша не погубише.

Никола Николајевић после своје смрти оставио је у животу једног свог рођеног брата у Сурдуку Попа Васу Николајевића од, кога и данас има у Сурдуку и Руми у Срему потомства. Своју жену Макрену и од ње два сина, старијег Александра, који је доцније био Помоћник начелничества окружног у Београду, и који је као ожењен без деце умро у Београду биће 1852 год. и млађег сина Косту, за кога кажу да је у свему наличио на свога оца Николу.

Млађи син Николин, Коста Николајевић, пошто је свршио све више школе у Србији, послат је био о правителственом трошку у стране државе, те је као државни питомац учио на страни политичне науке, а највише у Паризу учио је се на универзитету, и кад доврши у Паризу науке, дође у Србију и постављен буде прво за Секретара и потом за начелника Књажеске канцеларије за владе Књаза Александра Кара-Ђорђевића; затим одређен буде за Капућехају у Цариграду, у ком званију 9. Октомвра 1849 год. ожени се у Београду, са Полексијом ћерком Књаза Александра Кара-Ђорђевића, па заједно с њом после венчања оде у Цариград, и после годину и по дана врати се у Србију, где неко време буде без службе. За тим постане министром просвете; а по том и министром внутрени дела, у ком званију затече га и 1858 год. где Књаз Александар, његов таст 12. Декемвра напусти Књажевско достојанство, пређе у Аустрију, и на његово место дође опет за Књаза Србије Књаз Милош Обреновић.

---

*) Огледало Србско од Светића књ. I, стр. 40—41 и од Јоксима Новића у песми смрт Николајевића од стр. 38—78.

Коста Николајевић осто је и даље у Србији без икакове службе и пензије, до бомбардирања Београда 1862 год.; потом пређе у Аустрију и оде у Пешту, где је живио неко време са породицом код свога таста Књаза Кара-Ђорђевића. После оде у Грац у Штајерску, те је и ту неко време до 1869 год. живио. А после дође у Беч, те је живио у Бечу до 1873 године. Но пошто му 29. Марта умре ташта Књагиња Персида, Супруга Александра Кара-Ђорђевића, а затим кад му ускоро 11. Априла 1873 год. умре и ћи Милица, он одсели се у Париз, где је живио до пролећа 1877 године; затим врати се из Париза и оде тасту своме Књазу Кара-Ђорђевићу на спахлук, који је у Мађарској у селу Боксеку имао. Но ту 1. Октомвра исте 1877 год. из непознати узрока из револвера, у два сата по подне у бије се, и други дан при чистој својој совести захте, те га његови синови исправе, и стојећки у рукама своји синова, пошто се са свима опрости, умре; и тело његово сарањено буде у доминијуму у Боксеку.

Коста Николе Николајевић, са својом женом Полексиом имао је 3 сина и 3 ћери, и то: 1) сина Николу, који је као Француски војник, војујући противу Прајза на Орлеану 28. Септемвра/11. Октомвра 1870. погинуо. 2) Милицу, која је рођена 1851 год. и у девојачкој 22. години свога живота 11. Априла 1873 год. умрла у Бечу. 3) сина Александра који је рођен у Београду 26. Септемвра 1856 год. и који данас живи на своме доминијуму у Краљевини Румунској. 4) Ђорђа, који је рођен у Београду 31. Декемвра 1859 год. а погинуо у Румунији 24. Нојемвра 1882 год. у Турн-Мугорелу од Спахије Антона Ведре, који га уби из револвера, из освете што је он (Ђорђе) подиго код суда парницу за повреду части. 5) ћер Персиду, која је рођена у Београду 26. Априла 1860 год. и 6) Катарину, која је рођена у Грацу 6. Марта 1868 год. и која живи код своје Матере Полексије у Грацу.

Коста Николајевић рођен је у Остружници, и био је врло научен и смеран човек, да га је сваки љубио и поштово.

44.

ЂОРЂЕ ОСТОИЋ.

СКЕЛЕЏИЈА.

Ђорђе Остоић рођен је у Остружници, среза Посавског, нахије Београдске. Он је се 1786 год. затеко као Скелеџија на Умки код Великог-Дубоког, поред воде Саве.

Остојић моро је бити од знатнији људи онога доба, и он је са Кара-Ђорђем у добром познанству био, и били су *побратими*.

Кад Кара-Ђорђе 1786 год. убије три Турчина Арнаутина код своје куће у Тополи, који су дошли и стали насиље да чине. Па побојавши се да се то неодкрије, и Турци за то не прочују, па би тражили да излију освету над њиме и његовом породицом, а и комшије његове морале би крварину плаћати. Тако Кара-Ђорђе за одклонити то, реши се да своју породицу у Срем претури, па да се сам врати и да се над Турцима и даље свети. На то склони се и његов очу *Петронија*, а неки и од комшија његови око 36 душа да у Срем бегају. Тад Кара-Ђорђе ноћу одјури на Умку своме побратиму Ђорђу Остоићу, и каже му шта је учинио и нашто је се решио. Па с њиме учини договор, да му приуготови лађу за превоз његове породице и његови суседа, преко Саве у Срем; одреде дан, а и сат, у које ће време они доћи да у Срем пређу, и затим се одма у Тополу кући врати.

Попртља и спреми штаје имао, па се са својим очуом Петронијем, својом породицом и суседима крене из Тополе, дође на Умку у уговорено време са Остоићем; но кад ту лађу не заставу според Саве, у Дубоком Потоку, у честу прекрију се и стану очекивати лађу, коју им је Остоић за превоз прибавио.

Тад у Петронија Очуа Кара-Ђорђевог уђе неки немиран дух, ваљда је то судбина његова тела тако да буде, па се покаје што је пошо да у Срем бега; дал' је се поплашио, да ји Турци ту у збегу не нађу, да ли му је жао било што је оставио своју кућу и што мора ићи у туђе место и туђ свет, међу њему непознате људе. Елем он истакне се и стане свима бегунцима у збегу говорити да се врате натраг у Тополу, и да он неће да иде у Срем. Бегунци виде сви да би за њи зло било да се у Тополу врате, јер Турци све би мушкарце изсекли а жене и децу у робље одвели; нехтену га ни чути а камоли да га послушају. Петроније им стане претити, да ако они неће да се врате, да ће ји он Турцима да прокаже. Па кад му и претња не помогне, Петроније заиста пође у Остружницу да ји Турцима прокаже. Тад бегунци стану га молити, да од те зле намере одустане и да ји Турцима не проказује, настане мукло плакање жена, несмејући од Турака гласно ни да плачу, и уз мајке вриска деце, молећи га, заклињајући и приклињајући га да се врати. Но Петроније нехтене ни да чује, нити да се

осврне на молбу бегајући људи, ни на плач жена и вриштање деце. Кара-Ђорђева мати Марица, кад види да заиста њен муж оће да ји Турцима изда, викне свом сину Ђорђу што он ћути и némoли га да се врати; извади из недара сису и каже му: *„врати га Ђорђе, врати га сине, ако Бога знаш, ако неће да се врати да ти је проклето млеко којим сам те одојила, убји га.“* Кара-Ђорђе са Ђорђем Остоићем потрчи за својим очуом Петронијем, стане га звати и молити да се врати, и да ји Турцима не проказује. Но кад и њега очу Петроније не послуша, викне му: *„врати се отац сад ћеш погинути.“* и кад му по трипут Кара-Ђорђе рече да се врати, и Петроније нехтене, Кара-Ђорђе потегне дугу пушку, нанишани но не опали, нехтене га својом руком убити. Него дода пушку своме побратиму Ђорђу Остоићу, увати се руком запиштољ и рече: *„удри побратиме или ћете сад од мене оба погинути!“* Остоић, знајући да код Кара-Ђорђа нема шале, а видећи свој и свију бегајући живот у опасности, клекне на колено, нанишани Кара-Ђорђеву пушку, опали, трефи, и *Петронија* на место убије.

Тад Кара-Ђорђе рече: *„тако којекуде подушите отац, што тражи, то и нађе, боље ти сам, нег волики пилеж!“* За тим узму Петронија и у Дубоком Потоку покрај Саве укопају га. У тим и лађа, коју је Остоић прибавијо, са Сремске стране на Србску обалу дође и стане, гди Дубоки Поток у Саву утиче. Бегунци се у лађу у крцају, преко Саве у Срем превезу и са Кара-Ђорђем у Крушедол оду.

Тад и Ђорђе Остоић пређе са Кара-Ђорђем и другим бегунцима у Срем, па несмејући више у Србију враћати се, добави и он своју породицу из Остружнице, оде у Бачку, и у Новој-Паланки настани се с кућом, гди ту живећи и трговином занимајући се, леп иметак стече, па ту и заостане, гди је живио и умро. И после сирти своје оставио је Ђорђе Остоић два сина, Панту и Саву. Но гле судбе Божије! гди је живот Кара-Ђорђев и даље уткат у побратимску ту породицу Ђорђа Остоића.

Кад је Кара-Ђорђе 1817 год. из Бесарабије из Хотина пошо у Србију, пређе преко Мехадије, дође у Белу Цркву, ту руча и замоли Тошу Недељковића трговца, те га он на својим колима до Дунава одвезе. Но кад ту на кордон дођу, нађу на кордону Панту Остоића сина Ђорђевог, који је као стражмештер у место официра стражу чуво. Кара-

Ђорђе и нејавивши му се, ко је и одакле иде, замоли га да га преко Дунава у Србију пропусти и превести даде. Кара-Ђорђе није ни посумњо да је то његовог побратима Ђорђа Остоића син. А и Панта њега није познаво.

Тако Панта по неком Божијем осећању, прими срцу одушевљено ту молбу Кара-Ђорђеву. Па уместо да нађе кога да превезе Кара-Ђорђа у Србију, он сам узме кордонски чамац и са два граничара, Пером Протићем и другим ком се име незна, Кара-Ђорђа и његовог Секретара Наума Канара, сам Остоић думенишући 29. Јуна лицем на Петровдан на Србску га страну близу Рама превезе. Гди му ту Кара-Ђорђе за благодари, обдари га са 10 а она два граничара са по 5 дуката, и одатле Кара-Ђорђе, без да је знао који га је превезо, а и Остоић кога је возио, оде у велику Плану, а затим у село Радовање, гди га у колеби Драгића Војкића у зору 13. Јула 1817 год. на светог Архангела Гаврила Кнез Милош Обреновић чрез намештене убице, неверног Војводу Вуицу Вулићевића и његовог момка Павла Новаковића на спавању сикиром убију, а и Наума Канара из пушке на потоку умивајућег се. — Главе им одсеку и у Београд Милошу однесу, који ји преда Марашли-Али-Паши, те ји одере и у Цариград на пешкеш и увићење Султану пошље.

Стражмештер Панта Остоић са Граничаром Пером Протићем (осим оног трећег њиовог друга, који је се кажу вратио натраг?) несмедне се више на своју дужност ни враћати на кордон, него заостане у Србији, гди је се неко време са Протићем крио, да за њега не дозна ни Кнез Милош ни Марашли-Али-Паша. Доцније је у Србији трговао, потом био Полицај у Смедерову, а најпосле био је и неки ђумручки чиновник у Радујевцу гди је 1850 год. и умро.

Панта Остоић и оженио је се био у Србији, и оставио је после смрти своје жене, једнога сина имено Миту Остоића, који је живио у Бечу као агент трговачки, кога су звали лепи Мита и који је пре четири године умро.

Други син Ђорђа Остоића, Сава Остоић Пантин брат, осто је у Новој Паланки, гди је трговао и по том у Паланки и умро. И после себе оставио је четири сина, имено: Јована, Ђорђа, Тошу и Александра Остоића, који су ожењени, и велика је и чувена данас та породица Остоића. Они су данас богати марвени трговци на Пештанској и Бечкој пијаци.

А, онај Граничар Пера Протић, који је са Пантом Остојићем превезо Кара-Ђорђа у Србију, крио је се које где и живио је у Пожаревцу, но мало доцније, кад Кнез Милош Обреновић за њега дозна, буде тајно убијен и у Мораву бачен, кога вода близу Смедерева избаци на обалу, где ту и сарањен буде. А са оним трећим гранчаром, шта је било незна се; кажу да је се вратио натраг?

45.

МИЛИСАВ ЧАМЏИЈА.

ВЕЛИКИ ЈУНАК.

Родом је из Борка, Београдске нахије. Како је Кнез Сима Марковић 1804. дошо из Орашца од Кара-Ђорђа, одма је одпочео подизати народ противу Турака. Тако још први дана месеца Фебруара 1804 год. пошље Милисава Чамџију са неколико његови другова у село Вранић, у ком се Турски хан налазијо, те хан запали и Турке, који избећи нису могли, побије.

Сељаци, да би остали на миру за тад прогласе, да су хан запалили и Турке побили хајдуци.

Од то доба, Милисав се увек налазио уз Кнеза Симу. Он није желео власти ни господства: његово је сво задовољство било да Турке само бије и да ји растерује. Имао је на себи преко 10. рана. Чак кажу да му је од једне ране под доњом вилицом остало шупље, те није могао јести чорбе.

У јуришу на Београд 30. Нојемвра 1806 године продро је преко шанца, испео се и сео на Турски топ (од прилике где је сад гостионица зовома „Руски Цар“) и запевао, из свега гласа:

„Хеј! браћо Срби, крила Соколова!
„К мени, к мени, ја сам на ендеку.
„И Чамџија већ на топу седи.“

Тај глас, кажу, да је чуо самртно рањени Васа Чарапић, обвеселио се и Србима реко: „Не бојте се! Ено пева Чамџија....,“ те су му последње речи биле.

У Борку се прича, да је он нарочито молијо Кара-Ђорђа да му допусти да то учини. И кад је после Кара-Ђорђе чуо за ото, кажу да је рекао: „Ене подуши га, де сверова Милисав.“

Чамџија је преживијо несрећну 1813 год. и дочекао је и трећи устанак, и при нападању на Турке у Палежу 1815 год. буде тешко рањен, кога однесу кући његовој у Борак, гди после два дана јуначку своју душу испусти.

Данас се у воћу Матије Ивановића у Борку, под једним орaом још налазе два гробна камена: мањи је Милисава Чамџије, а већи је његовог брата, поред кога је Милисав желео да буде сарањен.

Кажу да је Чамџија бијо смеђ, омањи растом тако, да се по његовом телу не би никад мислити могло, да је он онолики јунак колики је доиста био.

Милисав Чамџија био је јунак, између први јунака тог доба.

Од многи рана, које је на себи имао, гди је и у зубе рањен, у доцније време кад је говорио шушкетао је, но и пак није му то с'метало да увек, кад је у бој ишо певати је мого.

II. СМЕДЕРЕВСКА НАХИЈА.

46.

СТАНКО АРАМБАШИЋ.

БИНБАША.

Родом из Смедеревске нахије, из села Колара. *)

Кад Пасванџина војска из Видина у 1796 год. стане у Србију продирати, Мустај-Паша Везир Београдски, имајући малу своју Турску војску, и немогући противу Пасванџине војске одпор дати, позове и Србе у помоћ да навалу Јаничара одбија.

Па пошто Пасванџина војска продре у Србију и заузме Ћуприју и пође Београду, Везир Мустај-Паша постави Станка Арамбашића за Бинбашу, одреди га са Србском војском Београдског Пашалука и Турском под својим Делибашом Балотом, и пошље ји пред Пасванџину војску, који се на Пожаревцу побију, но буду надбијени, и Турци Пасванџини продру до Београда и варош Београдску заузму. Но Срби под Кнеза Алексом Ненадовићем, Бирчанин Илијом и Грбовићем, испадну из Града, Турке из вароши истерају и у Видин прогнају. **)

---

*) Види Мемоаре Протине од стр. 40 и Вукову Даницу за 1829 год. на стр. 6—8.

**) Мемоари Протини види стр. 40.

Доцније опет Пасванџина војска продре у Србију, гди ји Станко Арамбашић са Балотом на Пожаревцу дочека и разбије. Тад припадне Станку некакав Вла, по имену Буда, који је био Буљукбаша у Пасванџиној војсци, те му се преда, и он га узме на веру; но Балота, Делибаша, уз пркос Станку убије га на Станкове очи, говорећи да је он био с Пасванџиним Турцима. Одма после тога дођу некаки други Турци Пасванџини, и, незнајући шта је било од они, што су пре дошли, тумаре у сред војске Србске, која се склопи и побије ји, само двојица побегну брдом и Срби отрче за њима. Чувши Балота где пуцају пушке, он скочи на коња, па с неколико делија потрчи, да види, шта је: и разумевши, шта је било, наклони се и он за онима, што бегају; а кад дође тамо, где су Срби она два Турчина били претекли и обколили да увате или да ји побију, онда један од њи видећи Балоту као Турчина, положи пред њим оружје и увати му коња за узенђију, молећи се да се преда и да му се опрости живот; и Балота га узме на веру. Но Станко, који је такође на коњу био, и те Турке терао, дотрчи, па потегне из пиштоља, те онога Турчина поред Балоте убије. Балота га запита: „Зашто то?“ А он му одговори: „То је за оно.“ —

Пошто се већ баше умпре, даду Турци у Београду Станку књигу, да је носи Војводи Смедеревскоме, и он је однесе и преда, па оде у крчму на конак. Кад буде поћу, пошто се он већ скине и легне спавати, дође му један делија, те каже, да га зове Војвода. Он устане, и стане да се облачи, а делије кроз пенџере опале у њега из пушака, онда он брже боље спопадне пиштољ, и убије једног делију, па падне и умре. Делије му по том убију и момка, који је био код коња, па обојицу баце у Језаву, те онде освану. Сутра дан изваде ји Срби и оба у Годомину сарапе.

За Станка прича се, да је био средњега раста, црномањаст, врло леп човек, и велики јунак.

47.

СТАНОЈЕ ГЛАВАШ.

ЈАСЕНИЧКИ ВОЈВОДА.

Родом је из села Селевца, али је, кажу, живео у Паланки, нахије Смедеревске, где му се и сад познају вотњаци.

Још пре него што ће Дахије одпочети сећи Кнезове и друге одбраније људе по Србији, Стано је Главаш одметнуо је се био у гору у хајдуке, и као Арамбаша пребиро је једног по једног одважног Србина у своју хајдучку чету. У чету дође му Вуле Илић из Колара нахије Смедеревске, и хајдук Вељко Петровић из Црне-реке, који су Србе светили и Турке таманили гди су год кога стизали.

Станоје Главаш био је у побратимству са Кара-Ђорђем, који је Главаша здраво волио, и договоре осветничке сњиме водио, и спремо се за општи устанак противу Турака. Било је случајева да је Кара-Ђорђе од свога побратима Станоја Главаша узимао по неколико момака хајдука и пролазијо кроз Србију, упознаво се са месностима, одабранијим људма, и испитиво дух народа, дали би се противу Турака покренути могао; тако је пролазијо кроз Ваљевску, Крагујевачку и Ресавску нахију.

Кад Дахије одпочну с реда најважније људе по Србији сећи, у ком реду и Кара-Ђорђе први је био, кога су Турци хтели посећи.

Па кад изаслати Турци под Узун-Кафецијом 24. Јануара 1804 г. кући Кара-Ђорђевој изненадно да га посеку, рупе. Кара-Ђорђе ји са своји 6 чобана нападне и све потуче. И одма пође преко села народ на оружије дижући, ханове палећи, и Турке таманећи, састане се са својим побратимом Станојем Главашем и дође у село Орашац.

Ту буде скуп многи Срба, које је Кара-Ђорђе позво и које је раније за устанак на Турке склонио. На том скупу 2. Фебруара на Св. Сретење буде изабран Кара-Ђорђе за Врховног Вожда народа Србског.

У почетку избора за народњег Вожда, кад Кара-Ђорђе одкаже избор, неки даду глас за Станоја Главаша. Он им значајним речма овим одговори: *„Добро, браћо ви оћете мене; ал ја сам хајдук, и мене хајдуци слушају, и слушаће ме; али сав народ нису хајдуци, па ће људи сутра рећи: куда ћемо ми за хајдуком? У хајдука ниши има куће, ни кућишта: сутра, кад Турци навале, он ће у шуму, а ми ћемо осшаши на мејдану, да нас Турци арају и робе. Него ви узмите себи за Врховног Вођу Кара-Ђорђа, кога ћу ја први слушати, и који је бољи и од мене, и од свију нас; а ја ћу чинити што могу, као и досад!“* И тако Кара-Ђорђе ипак од свију изабран буде за првог старешину народа Србског.

За сво време Кара-Ђорђевог ратовања од 1804—1813 године Станоје Главаш свуд, гди је год стиго, туко се храбро са Турцима.

Но никакове власти у народу није се примо; него је војево са својом четом, као што је Курсула и Узун-Мирко то чинијо, па и ако је изнеђу први Војвода, Војводом био.

После пропасти 1813 год., и Главаш се предао Турцима. Коме Београдски Везир остави да носи његово руо и оружје, које је и под Кара-Ђорђем носијо, и именује га К'р-Сердаром и одреди да чува Стамболски друм од хајдука, и да ји вата и прогони.

Кад Везир Рушид-Паша оде из Београда, а на његово место остане варварин Скопљак-Сулејман-Паша, који је једног по једног од заоставши Војвода и други главни људи у Србији хватао и на колље набијао, а нарочито после Хаџи-Продановог устанка 1814 год. коме је Милош као поспнак његов у том верно му служијо, и многе му Србе на жертву принео, дође ред и на Станоја Главаша да и њега смакне. Па одреди неколико Турака, да иду Муселиму у Паланку, па да у договору с њиме Станоја жива savate и у Београд доведу, или да му главу донесу; или ће они сви у противном случају главама платити. Станоја окривљаво је тобоже, да је он његовог побратима Кара-Ђорђа очекиво, да у Србију дође, да је устанак Хаџи-Проданов подпомаго, и да Хаџи-Продана није хотео ватати, него га је пропустијо, те је у Немачку пребего.

Послати Турци, како оду у Паланку, јаве се Муселиму, и кажу му заповест Сулејман-Пашину. Муселим позове себи Главаша, који му дође са своја три до четири момка под оружјем; па да би заподео распру, појиште од Станоја неке пиштоље навалице, знајући напред да му Станоје такове дати неће; које му Станоје такове и недадне, него му одговори, да он исте није упљачко него да је такове купијо, и да му за момке његове требају; и тако одма невредим врати се својој кући. Тад Муселим послатим Турцима из Београда рече: „Ето вам Станоја Главаша! Ја му нити што смијем нити могу, но гледајте ви како знате, и ја ћу вам радо помоћи, ако ви што велите да могу.“ Онда они узму једнога Буљукбашу Муселимова, имено Колебана, са десет до дванест Турака, и тако се њи као што кажу до 40 умножи, и пођу Станојевој кући, гди га нађу са своја два-три пандура; види Станоје шта ће бити, па одма своје момке одпусти те оду да поред њега негину; а он затвори се у кућу сам, Турци га облету, и стану га звати на Везирску рјеч, вјеру и запо-

и сву Варош с војском да опљачка. Но брат га његов Јован од тога одврати.

Међу тим Ђак, кои је се старао да у макне својој сестри у Београд, буде ухваћен у механи у Мокром-Лугу, и као рањен одведен у Баточину Милошу, гди се овај са војском налазио. Милош га на коњу изведе у коло међу војску и каже: „Ово је браћо, онај, који је крив, што сам вас ја по оваком рђаву времену од ваши кућа за трудио; сад ако ћете му ви опростити, опростите му, ако ли не ћете, а ви чините с њим, што вам драго.“ Онда сви повичу, да се убије, оборе из пушака и Ђака на коњу за једно са коњем убију; главу му одсеку, и такову Милош пошље Београдском Паши, који је набије на шиљак пред Градском капијом, где је стајала неколико дана! — И тако се Ђакова буна, породивша због неправди Милошеви и његови великаша, многом честитом Србском крвљу, од тирана проливеном, угуши.

Милош, пошто тако утиша буну, неке Кнезове да задовољи народ збаци, међу коима и свога пашанца Петра Вулићевића. А данци, кулук, зулум и трговина ипак остане по старом. *)

51.

АНТА ПРОТИЋ.

ПИСАР.

Родио се у Смедереву 18. Априла 1787 год. Отац му се звао Стојан Стојковић, и био је окружни Прота, а мајка Милица. Кад Аустрија 1788 год. завојшти противу Турака, тад пребегну му родитељи у Ковин, и њега пренесу. А кад се закључи Свиштовски мир, онда, вели он, наиђе ферман од Султана, да се Срби врате у своје отечество, „да је који Царева сина убио, гласио је ферман, прашта му се.“ И Антин се отац врати у Смедерево.

Мало доцније, удари куга у Смедерево; Анту пошљу к стричевима у Скобаљ Ваљевске нахије, а отац му умре у Смедереву.

Анта је књигу учио у Смедереву код некога Саве Лотића, **) у кога је изучио часловац до „Иже на всяко је время.“ Доцније код

*) Види Грађу за Срб. Историју од Вука, од стр. 180—185, и Србија и Русија од Нила од стр. 170—174, и Србију од Милићевића стр. 149.

**) Сава је био прво учитељ а после тог Трговац па Киез и слат је 1825 год. у Цариград као посланик, и тамо се као агент Србски налазио. Види Грађу за Срб. Ист. од Вука стр. 149.

А има прича и такова, да су рођаци Главашеви дали Турцима онолико талира, колико је његова глава била тешка, па је тек тако добили. Но прво казивање вероватније је.

Кажу, да је се Станоје звао „Главаш“ за то, што је глават био, и за чудо био је грлат: кад је говорио све се тресло и од стакла звонкало. Вели Милутиновић у Историји својој на стр. 444. за грлатост Станоја Главаша, Хајдук Вељка, Кнеза Максима Рашковића Старовлашанина, и Војводу Вула Илића: „Кад би Бог дао Лафовима да говоре, ови би онако баш као они могли крупно говорити, а не другојачије.“

48.

ЂУША ВУЛИЋЕВИЋ.

СМЕДЕРЕВСКИ ВОЈВОДА.

Рођен је у селу Азањи, Смедеревске нахије.

Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, са скупштине из Орашца распише и пошље поруке на све одбраније људе по Србији, да дижу народ противу Турака на оружје. Тако је и Ђуши поруку испоручио.

Ђуша, како ту поруку од Кара-Ђорђа добије, пође и стане народ противу Турака одметати и у чету збирати, дође у село Селевац Смедеревске нахије, и ту Кара-Ђорђа по поруци његовој стане очекивати да му дође.

Кара-Ђорђе, кад Аганлију, који је изишао био да га на мир склони, у селу Дрлупама Београдске нахије одбије, и он се без успеха и обзира врати у Београд; а Кара-Ђорђе оде у Смедеревску нахију да и њу на устанак подиже, где дође у село Селевац и ту Ђуша изабран буде за старешину усташа Смедеревске нахије.

Кад Кара-Ђорђе доцније освоји Пожаревац око 18. Маја 1804 год. сиђе са војском у Смедерево, и стане га из топа тући. Смедеревског Града Турци изиђу и стану га молити говорећи: „Бег Ђорђе, немој да се бијемо, иди ти на Београд, па што год с Београдом урадиш и ми ћемо на то престати.“ Даду Кара-Ђорђу нешто новаца и остали дарова. На које понуде Кара-Ђорђе пристане. Учине примирје под тим условом, да Турци из Града у варош и округ не излазе, и одреде границу вароши докле Турци излазити у варош могу.

Кара-Ђорђе ту постави у Смедереву за Војводу целе нахије Ђушу са Обрадом из Крсне и одатле оде под Београд.

Турци, оставши у Смедеревском Граду и држећи један део вароши, владали су се мирно, нису прелазили обележену линију, знало је се докле смеду палазити, гди су и страже постојале. А то је онде, где су сада Рашићеви дућани, била је ћуприја на потоку; што је од потока онамо ка Граду, било је Турско, а што је на левој страни потока, то је било Србско. На ћуприји је стојала Турска стража, која није пуштала никога од Срба онамо ка Граду. Ђуша се једног вечера, у Октомбру 1805 год. био малко развеселио с друштвом, па онда узјаше на коња и с два своја момка удари на ћуприју, да иде онамо ка Граду. Стража му Турска викне да стане; он непослуша; стражари опале, и Ђуша падне мртав. Узбуни се сво Смедерево. Људи с децом и свом нејачи побегну у Вучак, а једни у Шугави Луг, који је био код данашњег Шалинца. Турци и они из најпре побегну у Град; али доцније, кад виде да су Срби такође оставили варош, изађу из Града, зађу по кућама, те испроваљивају пиштољима бурад с вином и ракијом, где су ји год нашли, и опљене све што су год могли дочепати.

Кара-Ђорђе, како за смрт Ђушину чује, крене војску и дође под Смедерево, па га обколи, и на редуту намести топове и стане на Град пуцати, а после сиђе и у раван, па и са места где је сад црква, оспе из топова, по том според Језаве у шипрагу прикрије 600 добри момака, па остави варом и одступи привидно. Турци излете из Града и нападну оно мало заоставши Срба, они нагну бегати и викати „ето Турака, ето Турака,“ а Турци ји стану као ђоја поплашене гонити; они прикривени 600 Срба јурну из шипрага, улете у Град и које се год непреда они га посеку. Кара-Ђорђе поврне се, потера изишавше из Града Турке, који између две ватре дођу, и сви до једног изгину. И тако Кара-Ђорђе свога Војводу, кога је здраво волео, освети, и у Град 14. Нојемвра 1805 год. уђе, гди 16 топова и много муниције и оружија задобије. А предавше се Турке са женама низ Дунав на лађама у Оршаву испрати, гди у Видин оду.

49.

ВУЛЕ ИЛИЋ.

СМЕДЕРЕВСКИ ВОЈВОДА И КОМАНДАНТ ГРАДА СМЕДЕРЕВА.

Рођен је у селу Коларима, нахије Смедеревске. Кад је по одрасто, служијо је у кавани у Коларима код неког Турчина у мали Дивичу.

Ту се некако задужи, и немајући да дуг плати, буде затворен. Но он из затвора побегне на управо оде у чету Станоја Главаша; код кога је у чети, ако је и млад био, хајдуково и врло је отважан био.

Кад се Кара-Ђорђе 1804 год. подигне противу Турака, Вуле је под Станојем Главашем врло храбро противу Турака војево, тако да га је Кара-Ђорђе заволео. Па кад се Град Смедеревски са неколико села до Раље одвоји од нахије Смедеревске и за себе постане управни округ, тад Кара-Ђорђе постави Вула за Команданта Града Смедерева и за Војводу тог за себног округа, који је у тој власти остао до 1813 године.

Вуле је био човек паметан брзосмишљајући, добар вођа и велики јунак, у реду први јунака тог доба. Он је се у свима бојевима противу Турака увек јуначки одликово.

Кад је Кара-Ђорђе 1809 год. продро у Херцеговину ради савуза са Црномгором, и Вула је са собом повео био. На Суводолу, кад је Кара-Ђорђе Турском великом војском скоро обкољен био, где је моро војску у кару постројити, те се бранити од силе Арнаутске, из топова, Вуле смисли и храбро на свом арапском хату груне са својом коњицом у бок с леђа Турцима, и Турским језиком грловито завиче: *„побегоше Турци! побегоше Турци!* Тим смишљеним нападом и громогласном виком, Турци се збуне. Кара-Ђорђе тад живо из каре развије фронт и из одбране ома пређе у нападај, Турке у неред доведе и силну Арнаутију под Пећским-Нуман-Пашом ту на Сјеничком пољу Суводолу до ноге потуче и распе. *)

Пред пропаст после половине Септембра 1813 год. Вуле Илић, као главни заповедник ушћа Моравског, код Кулича бранио је прелаз Турака преко Мораве. Турци су поред десне Моравске обале у Петки логоровали. Једног дана, Војвода Вуле ручо је са војводом Иваном Момировићем под својим чадором, Турска бомба из топа долети, удари у чадора стожер, пребије га и чадор ји за софром притисне, но никакове им штете неучини, почем се срећом њиовом нераспрсне. **)

Кад Кара-Ђорђе 18. Септембра дође на Мораву, увиди да ће се ту Срби, навали силе Турске мучно одржати, па се с Вулом договори: „да

---

*) Историја од Леоп. Ранкеа стр. 161.

**) Историја Србије од Милутиновића стр. 30.

кад Турци пређу Мораву, да га обколи ли неби, да се повуче у Град Смедеревски и да се затвори и брани; а и он да ће тако у Београду чинити, па ако се и ту не узмогну одржати, Бог и пут, шума им мати, куд ко зна нека се и склања.*) Па кад се Кара-Ђорђе тако са Вулом договори, војску по охрабри и одатле пође уз Мораву у логор Младену, који је по више Дубравичког брода и скеле био, и прелаз Турске војске, као главни заповедник Моравске све војске, преко Мораве бранио, да се и сњиме посаветује и војску поохрабри. Но како је и злогласни Митрополит Леонтије са Кара-Ђорђем дошао био, при поласку Кара-Ђорђа испадне му за руком, уграби прилику и на само каже Војводи Вулу Илићу, лажно у име Кара-Ђорђа, да он, како Турци пређу Мораву, побаца топове и муницију у Мораву, па да бега куда који зна. Вуле преварен поверује Митрополиту Леонтију, да му је Кара-Ђорђе такову заповест оставио. Па другог дана по одласку Кара-Ђорђевом, кад Турци пређу Мораву, он побаца топове и муницију у воду, војску распусти, дође у Смедеревски Град те га запали па одатле преко Дунава пређе у Аустрију, и у Арад допраћен буде.

Из Арада Вуле буде спроведен у Штајиц, у Штајерској; а после у Септембру 1814 год. кад буду присмотре ослобођени, испраћен и он буде заједно са Кара-Ђорђем и другим Војводама преко Ердеља у Русију, где је од Руског Цара у Хотину подпору за издржавање његово имо.

Где је умро, кад, које године, и имали од његове породице кога данас, нема података.

Вуле је имао тако крупан глас, кажу, да кад је обично говорио, да су прозори звонкали, и све што је у соби стаклено било, да је ехом звекетало.**)

50.

МИЛОЈЕ ПОПОВИЋ, ЂАК.

Родом је из Кусатка нахије Смедеревске.

Пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке био је млад попа. Кад Кара-Ђорђе 1804 год. дигне се противу Турака, Милоје остави поповство и постане писар код Вујице Вулићевића; где је за сво време

*) Историја Србије од Милутиновића стр. 26.

**) Историја Србије од Милутиновића стр. 443.

ратовања писарово и уз Вуицу ратово. Године 1813 пребегне у Панчево, а 1815 год. врати се опет у Србију, где је трговао са свињама и код народа добро познат и уважен био.

Па као што је народ у Србији неограниченом влашћу Кнеза Милоша био обтерећен великим дацијама, већим него што су и под самим Турцима биле, јер народ осим они дација, које је Турцима давати морао, као: данак у новцу и десетак од привреде, а покрај тога моро је Турске гарнизоне по Србији издржавати давајући им хлеб, јечам, сено, дрва и т. д. Тако исто моро је народ кулуковати не само Кнезу Милошу, него равно и његовим окружним Кнезовима и другим служитељима, као: косити ливаде, орати, копати, жњети, шљиве купити, сећи дрва за огрев, камен вадити, јапију сећи за зграде куће и воденице, такову им превлачити, и градити зграде без и какове плаће, а и сваке друге послове им вршити. И осим тога, као што је Кнез Милош водијо посебно, а и у ортаклуку са другима трговину, а поглавито са Митом Савићем и Ђоком из Пожаревца, и господаром Васом из Чачка, који су од народа узимали свиње, волове, и друго којешта (као кукуруз и шишарку, коју је народ за Кнеза Милоша морао купити, и у чардаке народом кулуком подигнуте довозити и у исте сасипати); по што су они хтели, а не пошто је народ такове скупљом ценом продати могао. *)

Па како је народу тај прекомерни данак и кулук дојадијо, тражио је начин дага се опрости; па ако у ранијим бунама од 1821 год. под Абдулом, Добрњцем и другима није ништа успети могао, ипак није могао да сноси те терете, него се стане спремати да револуцијом обштом тај несносни и неправедни терет са себе сбаци.

На свршетку године 1824 буде завера у свој Србији да се народ на буну подигне. Но неки од завереника из Рудничке и Пожешке нахије оду и у Кнић да и Васу Књићанина, кои је Ћаја-Пашу у Чачку 1815 год. убијо, на буну преволе. Книћанин открије план завереника свом брату Благоју, оном кои је се уз устанак Хаџи-Продановог Милошу на веру у Книћу предо. Благоје одма извести Кнеза Милоша о тој завери. Како Милош то чује, он одма разашље своје људе, те оне бунтовнике поватају и у Крагујевцу ји погубе. Но тим не буде завера за буну угушена.

*) Види Србија и Русија од Нила стр. 170 и даље. А и други јавни у обште тврђења.

На неколико недеља после тога, у Јануару 1825 год. дозна Кнез Смедеревске нахије Петар Вулићевић, брат Вујичин а пашанац Милошев, да је некакав човек из његове нахије био у договору с тим бунтовницима и да он иде по народу те га буни, и народ га радо слуша. Петар оде са својим момцима у село, где је тај завереник живио, те га ноћу ухвати у његовој кући и веже. Но сељаци, који су били спремни за то, како чују, скоче на оружје, па обколе ону кућу где је Кнез Петар с оним везаним човеком био на конаку, и стану викати, да није право да он човека ноћу хајдучки вата и веже, него, ако је крив, нека дође дању, да га вата, или нека га иште од села, па ће га село ухватити и суду предати, и захтевали су да се човек пусти. Кнез Петар те се ноћи са својим момцима одржи у кући, а сутра дан у јутру по уговору преда сељацима оног везаног човека, а они њега пусте, те оде својој кући. Одатле Кнез Петар оде и он својој кући у Азању, где затече побуну од сакупљени селака, из свију ближњи а и из даљни села, кои су једнако долазили и кућу његову обколивши викали су на зулуме и неправде, које им се чине, и на велике дације, којима су обтерећени и које сносити немогу и т. д.

Милош, чим дозна за ту народну побуну, одма пошље у Азању свога брата Јована, са момцима и с нешто војске из Лепенице и Јасенице Крагујевачке, а другом свом брату Јефрему и другим где којим Кнезовима пише, да подигну што војске и да иду к нахији Смедеревској. Јован, без и какове противности побуњеника, дође са Милошевим момцима и војском у Азању. Како он дође, сва његова војска из Лепенице и Јасенице престане уз побуњени народ Смедеревске нахије, па заједно с њима стане тражити да се укину зулуми и неправде, које им се чине, и да су се они противу тога, а не противу Кнеза Милоша побунили. И побуђеници Смедеревске нахије стану тражити да се Кнез Смедеревске нахије, Петар Вулићевић сбаци, а на његово место постави за Кнеза Милоје Ђак. На то им Јован каже: „Да неколико кметова дође с Ђаком у Крагујевац, те ће им се Ђак потврдити за Кнеза и укину ће им се сви зулуми, на које се праведно туже, само да не чине буне, већ нека иду сваки својој кући." Побуњени народ учини се као да ће послушати његове савете? И Јован измакне се и оде његовој кући у Пожаревац, где му је била фамилија.

Одма за тим приспје међу побуњенике и Милоје Ђак, који је негди на Дунаву био и прибављо џебану. Па се одатле са народом крене у Асан-Пашину-Паланку и ту се утврди. Па одатле пошље свога брата с нешто војске преко Мораве у Пожаревац, те поара Јованову кућу, почем Јован једва побегне у Пореч, а и жена његова Круна једва на добром коњу утече, те је не увате; и онда побуни сву Пожаревачку нахију. А затим Ђак крене се из Паланке у нахију Крагујевачку, те и њу побуни, и успут удари на Лепеничког Кнеза Ђорђа Парезана и Јасеничког Милутина Гарашанина, те им куће попали и опљени, и дође у Тополу, па ту стане прекупљати војску да иде управо у Крагујевац противу Милоша.

Кад Кнез Милош дозна за то, пошље им Архимандрита Мелентија Павловића, не били ји овај склонијо да се разиђу своим кућама, а он да ће све њихове праведне жеље испунити. Но Ђак, имајући уз се 5.000 побуњеника, непрестане на ту понуду, него стане се спремати на Крагујевац.

Тад Милош умоли и постави за главног управитеља противу бунтовника, Гружанског Кнеза Тому Вучића Перишића и обдари га скупоценом сабљом, да иде и да буну утиша. Вучић прикупи око себе непуно 2.000 људи и оде у Тополу пред Ђака, и ноћу на Опленцу у шанчи се. Но те исте ноћи стигне и Јокса Милосављевић са народом среза Млавском, коме бунтовници пошљу молбу да ји помири са Милошем, и Јокса хтене то учинити. Но Вучић нехтене ништа ни да чује за услове измирења, него сутра дан рано удари на њи, но они га с ватром дочекају и како им се Ђак рани у ногу, они побегну заједно са Ђаком. Но како Вучићу и Јефрем брат Милошев са војском у исто време стигне, пођу за бунтовницима, који где су год ког побуњеника стизали, ту су ји немилостиво убијали, и ако су неки од тих бунтовника молили и преклињали, падајући пред њима на колена и плачући да им живот опросте, никога штедили нису. Вучић је сву своју сабљу, коју му је Милош при поласку на поклон дао, да буну утиша, иступио секући Србе. И тако Јефрем и Вучић, јурећи и секући побуњене Србе, дођу у село Кусадак, одакле је био Ђак. Гди сав Кусадак са околним селима опљачкају, и убију брата Ђакова. Одатле Јефрем Обреновић оде у Пожаревац са војском и, пошто разуме да су сами Пожаревљани кућу његовог брата Јована опљачкали, хтене да све коловође сврћу казни,

На неколико недеља после тога, у Јануару 1825 год. дозна Кнез Смедеревске нахије Петар Вулићевић, брат Вујичин а пашанац Милошев, да је некакав човек из његове нахије био у договору с тим бунтовницима и да он иде по народу те га буни, и народ га радо слуша. Петар оде са својим момцима у село, где је тај заверeник живио, те га ноћу ухвати у његовој кући и веже. Но сељаци, који су били спремни за то, како чују, скоче на оружје, па обколе ону кућу где је Кнез Петар с оним везаним човеком био на конаку, и стану викати, да није право да он човека ноћу хајдучки вата и веже, него, ако је крив, нека дође дању, да га вата, или нека га иште од села, па ће га село уватити и суду предати, и захтевали су да се човек пусти. Кнез Петар те се ноћи са своим момцима одржи у кући, а сутра дан у јутру по уговору преда сељацима оног везаног човека, а они њега пусте, те оде својој кући. Одатле Кнез Петар оде и он својој кући у Азању, где затече побуну од сакупљени селака, из свију оближни а и из даљни села, кои су једнако долазили и кућу његову обколивши викали су на зулуме и неправде, које им се чине, и на велике даџије, којима су обтерећени и које сносити немогу и т. д.

Милош, чим дозна за ту народну побуну, одма пошље у Азању свога брата Јована, са момцима и с нешто војске из Лепенице и Јасенице Крагујевачке, а другом свом брату Јеврему и другим где којим Кнезовима пише, да подигну што војске и да иду к нахији Смедеревској. Јован, без и какове противности побуњеника, дође са Милошевим момцима и војском у Азању. Како он дође, сва његова војска из Лепенице и Јасенице престане уз побуњени народ Смедеревске нахије, па заједно с њима стане тражити да се укину зулуми и неправде, које им се чине, и да су се они противу тога, а не противу Кнеза Милоша побунили. И побуђеници Смедеревске нахије стану тражити да се Кнез Смедеревске нахије, Петар Вулићевић сбаци, а на његово место постави за Кнеза Милоје Ђак. На то им Јован каже: „Да неколико кметова дође с Ђаком у Крагујевац, те ће им се Ђак потврдити за Кнеза и укину ће им се сви зулуми, на које се праведно туже, само да не чине буне, већ нека иду сваки својој кући.“ Побуњени народ учини се као да ће послушати његове савете? И Јован измакне се и оде његовој кући у Пожаревац, где му је била фамилија.

неког калуђера из Манастира Војиловице, доврши своје учење, па у том наступи и устанак 1804 год. За време ратовања од 1804—1813 год. вели он, да је добро пролазио, јер су га „Срби требовали, што је био писмен.“

Године 1813 пребегао је и он у Немачку, и отишао после у Хотин, у Бесарабији.

Кад 1815 год. букне опет устанак противу Турака, Кара-Ђорђе одреди у Хотину Војводу Вуицу Вулићевића и с неким наставлењама за Милоша пошље га у Србију; с њиме и Анта Протић као писар његов у Смедерево дође. Па одатле оду, те се с Милошем у Болечу састану, а после тог преко Тополе оду к Ћуприји.

Гди у то доба Марашли-Али-Паша понуди Србима, да се умире, и да га с војском пропусте у Београд, и да Срби од Султана просе опроштај и траже за њи олакшице.

Тад Вуица пусти се у преговоре о миру са Марашлијом, гди је употребљавао прво свога писара Анту, и кад су се за мир погодили, Анта је написао у Ћуприји молбу на Султана, коју је Марашлији однео, и коју је Ћурчибаша Марашлин на Турски језик превео и дотеро, од куд је иста по Србској депутацији у Цариград и послата.

После тога, кад Срби Марашли-Али-Пашу пропусте са војском у Београд, Анта Протић и на даље остане једнако писар код Вуице.

Кад Кара-Ђорђе из Русије 1817 год. на Петровдан у Србију дође, и са Вуицом се у Великој-Плани састане, разговори и врати у Паланку, Вуица поручи те му из Смедерева одма Анта Протић дође. Кога у Београд тајно пошље да јави Милошу да је дошо Кара-Ђорђе, рекавши му: „Иди господару Милошу у Београд и закуни га да ником живом не казује, па му онда од моје стране јави да је дошао господар Ђорђе по заповести двора Руског, да дигне народ на Турке, а за њим ће одма устати друге поглавице христјана; него се жели с њиме — Милошем — састати и разговорити, може ли то бити или не; па ако може бити, да се посаветујемо како? ако ли неможе, да га онда испратимо у Црнугору, где ће бољу згоду чекати. За то нека господар Милош узме од Везира изун (допуштење), да може доћи до Пожаревца, или до Паланке или најпосле, ако га Везир неби далеко од себе пуштао, у Раковицу —; па дођи да ми јавиш!“

Анта дође у Београд Милошу, и поздравивши се с њиме и с другима, очекивао је прилику, да Милоша на само добије. Кад ову улучи, приступи к вратима и затворивши ји спусти резу. Милош поплашено упита га: „шта то уради?“ „Небој се господару,“ рече Анта „имам ти казати једну велику тајну; но прво те заклињем именом Божијим, да је никоме неодкриваш.“ „Нећу Боже, сачувај,“ рече Милош. „Добро„ настави реч Анта: „посло ме господар Вуица, да ти јавим, да је дошао господар Ђорђе!“ Милош као громом поражен, занесе се и Анти утрчи у реч: „па шта вели господар Вуица?“ Он му онда све редом искаже, као што му је Вуица наручио. Милош саслушавши га рече му: „Добро! тако да чинимо као што вели господар Вуица. Него да пошљем мога Димитрија Везиру, да узме изун; и одма пође к дјелу.

Сад Милош одма јави за долазак Кара-Ђорђев својима верним, Науму Ичку и Павлу Лисовићу и другима. Стави Анту Протића под стражу, и одреди своје момке са Павлом Лисовићем да иду да убију Кара-Ђорђа. Павле Лисовић са Кабадахијама Милошевим крене се 7. Јула, поведши са собом под стражом и Анту Протића, и оде у Паланку; понесавши са собом крвави налог од Милоша Вуици, да га он сам, који га је и на веру примио, са момком његовим Николом Нbackовићем убије, или ако не послуша да и он главом плати. Вуица прими тај крвави налог, и Кара-Ђорђа на спавању између 12. и 13. Јула 1817 год. на Св. Аранђела Гаврила у зору чрез Николе Новаковића сикиром убије, главу му одсече и Милошу пошље, који је однесе и преда Везиру Марашли-Али-Паши, који са исте кожу одере и у Цариград је Султану пошље.

При убиству Кара-Ђорђа, грозила је опасност животу од Милоша, не само Вуици, него и Анти. Јер Цинцар Наум Ичко, за удворити се, рекне Милошу: „ту треба убити не само Кара-Ђорђа, за којим ће сав народ поћи, него и Анту и Вуицу.“ *)

Кад Кара-Ђорђе убијен буде, Милош Анту пусти у слободу, који код Вуице и даље писаром остане. А доцније је био у разним служ-

*) Види Преодницу свеобште Историје света од професора Лицеја Књаж. Срб. Исидора Стојановића од стране 119—140. Анта је знао достоверно како је убијен Кара-Ђорђе, по чијем је казивању професор И. Стојановић у преодници смрт Кара-Ђорђеву и описао. Анта је и сам смрт Кара-Ђорђеву описао, као и Историју Србије од 1804 год. сочинијо. Но гди је се то његово сочиненије дело, ништа се незна?

бама, док није 1838 год. дошао устав Србији. Те године постао је Саветник.

Кад Кнез Милош прогнат буде из Србије, Кнез Милан умре, а на његово место изабрат буде Кнез Мијаило, Анту старешине Србске 22. Августа 1839 год. са Кнегињом Љубицом пошљу у Влашку да доведу младог Књаза Михаила, кога Милош од себе одпустити није хтео, надајући се да он опет може на владу доћи. Анта из Влашке узме Кнеза Мијаила и оде сњиме и Кнегињом у Цариград, и у Србију 1840 год. врати се. Њега тад Кнез Мијаило постави за попечитеља финансије. А после годину дана одмени га Павле Станишић, а Анта дође у Совет.

Кад 1842 год. буде и Кнез Мијаило изгнат из Србије, и он 25. Августа пређе с њиме у Аустрију, а пошто се доцније врати у Србију, оде у Смедерево, где је пензију од 600 талира под владом Књаза Александра Кара-Ђорђевића до своје смрти уживо.

Умро је 28. Нојемвра 1854 год. у Смедереву.

Анта Протић поклонио је онај плац, где је Смедеревска школа. И сад стоји у зиду нове школе с источне стране овакав запис: „Сему училишту при благовјерному Господару Милошу Обреновићу, ктитор бист Антоније Протић въ Смедеревѣ, 4. Нојемвра 1826 год.“

III. ЈАГОДИНСКА НАХИЈА.

52.

КАПЕТАН КОЧА.

Родом је из села Пањевца*) у Левчу, Јагодинске нахије.

Он је био најпре добар свињарски трговац, а после добар јунак.

Пред Аустријски рат с Турском на годину дана пре, он се нешто завади с Турцима и побегне у Банат. Кад Аустрија 1788 год. објави Турској рат, Коча се мало раније врати у Србију, подигне нахију Јагодинску и почне се бити са Турцима. Из Манастира Каленића узме калуђера Исаију за писара и за другара у бојевима. Зато се после и певало по Левчу:

*) Прота Ненадовић каже у Мем. својим, на стр. 13, да је Коча био из села Ланишта; но почем Вук у грађи Истор. Срб. на стр. 2 и Павле Јовановић у Истор. својој на стр. 2, каже да је из Пањевца, то је по већини казивања и стављено, село Пањевац.

Анта дође у Београд Милошу, и поздравивши се с њиме и с другима, очекивао је прилику, да Милоша на само добије. Кад ову улучи, приступи к вратима и затворивши ји спусти резу. Милош поплашено упита га: „шта то уради?“ „Небој се господару,“ рече Анта „имам ти казати једну велику тајну; но прво те заклињем именом Божијим, да је ником неодкриваш.“ „Нећу Боже, сачувај,“ рече Милош. „Добро„ настави реч Анта: „посло ме господар Вуица, да ти јавим, да је дошао господар Ђорђе!“ Милош као ґромом поражен, занесе се и Анти утрчи у реч: „па шта вели господар Вуица?“ Он му онда све редом искаже, као што му је Вуица наручио. Милош саслушавши га рече му: „Добро! тако да чинимо као што вели господар Вуица. Него да пошљем мога Димитрија Везиру, да узме изун; и одма пође к дјелу.

Сад Милош одма јави за долазак Кара-Ђорђев својима верним, Науму Ичку и Павлу Лисовићу и другима. Стави Анту Протића под стражу, и одреди своје момке са Павлом Лисовићем да иду да убију Кара-Ђорђа. Павле Лисовић са Кабадахијама Милошевим крене се 7. Јула, поведши са собом под стражом и Анту Протића, и оде у Паланку; понесавши са собом крвави налог од Милоша Вуици, да га он сам, који га је и на веру примио, са момком његовим Николом Новаковићем убије, или ако не послуша да и он главом плати. Вуица прими тај крвави налог, и Кара-Ђорђа на спавању између 12. и 13. Јула 1817 год. на Св. Аранђела Гаврила у зору чрез Николе Новаковића спкиром убије, главу му одсече и Милошу пошље, који је однесе и преда Везиру Марашли-Али-Паши, који са исте кожу одере и у Цариград је Султану пошље.

При убиству Кара-Ђорђа, грозила је опасност животу од Милоша, не само Вуици, него и Анти. Јер Цинцар Наум Ичко, за удворити се, рекне Милошу: „ту треба убити не само Кара-Ђорђа, за којим ће сав народ поћи, него и Анту и Вуицу.“ *)

Кад Кара-Ђорђе убијен буде, Милош Анту пусти у слободу, који код Вуице и даље писаром остане. А доцније је био у разним служ-

*) Види Преодницу свеобште Историје света од професора Лицеја Кнеж. Срб. Исидора Стојановића од стране 119—140. Анта је знао достоверно како је убијен Кара-Ђорђе, по чијем је казивању професор И. Стојановић у преодници смрт Кара-Ђорђеву и описао. Анта је и сам смрт Кара-Ђорђеву описао, као и Историју Србије од 1804 год. сочинијо. Но гди је се то његово сочиненије здело, ништа се незна?

За време Мустај-Паше, кад су Пасванџини Турци из Видина под Тосун-Агом у Јагодину продрли, Мустај-Паша из Београда пошље Тахир-Балоту са Турском и Србском војском противу ти Турака, коме се и Стеван Јаковљевић с Јагодинском војском при соједини. Кад су ударили на Тосуна, који је се био затворио у џамију, Срби како су ишли напред, стану гађани бити и листом гинути испред од Тосунови, и са страг у леђа, од неверни Мустајпашини под Балотом Турака. Онда Стеван повиче: „Ја Левчанима недам више бити се; ми гинемо и од своји и од Пасванџини Турака. Него нека се иставе наши Турци, па да ја само с Левчанима ударим на Тосуна, и ако вам га до сутра не доведем жива, или му не донесем главу, на врату сам најтањи.“

Балота му допусти; али Турци подкажу то Тосуну, те се он ноћу божем протуче кроз Турке, и побегне у Ћуприју.

Пред сами устанак Кара-Ђорђев 1804 год. кад су Дахије започеле сећи Србске Кнезове, хтели су и Јаковљевиће посећи. Ево шта је Дахија Фочић казао. Као што песма прича:

„Док погубим Јаковљевић Стеву
Из Лијевча гњезда ајдучкога
Он је Паша а ја сам субаша.“

Но оба ова брата Јаковљевићи и Стеван и Јован одбегну у шуму и спасу свој живот. И како чују да је Кара-Ђорђе диго се и започео бити Турке, одма полете к њему, са неколико друга дођу у Орашац и присоједине се устанку.

Одатле пошље ји Кара-Ђорђе, те су одметали Јагодинску нахију, и при отимању Јагодине оба су се као добри јунаци борили, које ји Кара-Ђорђе после освојења Јагодине за Војводе Левачке постави, и Стевана назове својим побратимом. *)

Јаковљевићи су се и после за сво време десетогодишње војне Срба са Турцима храбро свуда, па и при отимању Београда, борили. А по паденију Србије 1813 год. оба заостала су у Левчу и које куд крили су се од Турака.

Кад Хаџи-Продан 21. Септембра 1814 године устане противу Турака, оба Јаковљевића подигну Левач и Темнић, и стану целу Јагодинску нахију на оружје противу Турака покрећати. Но Кнез

---

*) Историја Милутиновића стр.

Милош Обреновић са Ћаја-Пашом својим побратимом угуши устанак у Рудничкој, Чачанској и Крагујевачкој нахији, који је се распротро био. Па се Ћаја-Паша по задржи у Крагујевцу ватањем, окивањем у ланце, и шиљањем у Београд Сулејман-Паши најодабранији Срба. Тако и из Крагујевца пошље напред Милоша са његовим другим побратимом Ашинбегом у Јагодину, да и тамо народ умири и за ланце ји готове спреми, као што је то и до Крагујевца чинио. Милош, како у Јагодину са Ашинбегом дође, позове Јаковљевиће и друге да му се на веру предаду, уверавајући ји да им Турци неће ништа чинити. Јаковљевићи поверују Милошу, дођу у Јагодину и обојица предаду му се, и после њи и многи други Срби. У то стигне и Ћаја-Паша из Крагујевца и све предавше се Србе Милошу као и у Чачку, Карановцу и Крагујевцу што је, стрпа у ланце и оба брата Војводе Јаковљевиће са њи 150 душа из Јагодинске нахије, а после тог и женског робља до 100 чељади, између који и ћерку Војводе Стевана Јаковљевића, са којима је Ћаја-Паша блуд у Јагодини на силно проводио.

Кад ти у синџир оковати Срби и заробљеници виде да ји Милош превари, домами и у синџир Турски баци: „стану из ланаца Турцима говорити и доказивати им, да је и Милош Обреновић Кнез Рудничке нахије с њима у договору за буну био, и да ји је он подговоријо и на устанак охрабријо, па после предомислио се или се препао, па ји одустао и нехтео с њима, него против њи пошо.“ — Па кад Ћаја-Паша позове Милоша да с њиме у Београд иде, Милош због те обтужбе сужњика и робља Србског несмедне са Ћаја-Пашом у Београд поћи, побојавши се и за свој живот, и ако је толике услуге ватањем и предавањем Срба Турцима учинио, настане око своји пријатеља Турака, те га од Ћаја-Паше измоле, те оде својој кући у Црнућу да своје послове домаће посвршава.

А Ћаја-Паша крене се са свим тим сужњицима у ланце окованим и робљем, одведе ји у Београд. Робље као поклон подели по Турским Аремима, а сужње потрпа у зиндане (тавнице) по казаматима у ланцима, и закопча ји у томруке; пошто од ти невољника неколико изведе те ји одма живе на коље набије. А друге остави те су у тавницама и тешким синџирима и томруцима три месеца тешку муку мучили, па ји после њи 150 по Божићу из тавнице узведе и на сам Савиндан, пола исече и са глав[illegible]ловим бедеме Београдске окити, а пола

њи на коље жиће набије, од који су по неки и по три дана живили и на кољу увијали се, где су им пси Турски са њи живи од ребара и утробе месо кидали, и ноге им глодали, докле мученици нису и душу своју испустили. *)

На тим грозним мукама многозаслужна браћа Србске Левачке и Темњићске Војводе, Стеван и Јован Јаковљевић, испустили су своју племениту душу. Бог нека им блаженство у Царству небесном да. А међ нама вечну успомену имена њиховог браће Јаковљевића Стевана и Јове!

После њиове мученичке смрти ћи Војводе Стевана договори се са некаквим Попом,**) који се по турчио био, да не погине, и с јошт једном робињом побегне у Немачку и дође у Панчево и тако спасу свој живот. ***)

Причали су у Левчу Сими Милутиновићу [1]) да је Војвода Стеван са братом својим Јованом, у вече кад седну с мајком својом за вечеру, с њима заједно мого попити цео аков, или буренце од пола товара коњскога, Краниског вина, и сутра дан без икакве сметње своје послове вршили су.

Од ови мученика јуначки Војвода Јаковљевића породице налази се и данас још потомака, између који унук њиов имено: Тодор Јаковљевић Капетан и командир пешачког баталиона у Краљевини Србији.

54.

МИЛОЈЕ ТЕОДОРОВИЋ.

БЕЛИЧКИ ВОЈВОДА.

Родом из села Црнче, нахије Јагодинске.

Кад је Аустрија Турској рат објавила, и Генерал Вулета Михаиловић 1788 године са војском у Србију ушо, позове Србе да и они противу Турака војују. Многи Срби својевољно ступе у Аустријску војену службу у фрајкор, који су се вечбали, мундир носили и про-

*) Види Историју Симе Милутиновића од стр. 84—90.

**) То ће бити калуђер Ђенадје, види Историју С. Милутиновића од стр. 96—98.

***) Види Грађу за Срб. Историју од Вука Караџића на стр. 66.

[1]) Историја Милутиновића стр. 453.

тиву Турака ратовали. У том фрајкору био је и Милоје Теодоровић, који је за своје отличије каплазом посто. Кад Аустријанци мир са Турском учине и Аустријска војска оде из Србије, Милоје остане у Србији, гди је се са своим домаћим пословина занимао.

Кад се Кара-Ђорђе 1804 године подигне противу Турака, и на Јагодину удари, у том боју при освајању Јагодине храбро борио је се и Милоје, за коју храброст Кара-Ђорђе постави га неким старешином а доцније и Војводом.

Године 1813, кад Србија пропадне, Милоје са другима Србима, пребегне у Аустрију, гди је се бавио у Срему до 1815 год. па кад се те године Срби противу Турака опет подигну, Милоје са другим Војводама врати се у Србију *) и оде у Јагодинску нахију, гди је народ противу Турака одието, и са Јагодинским Србима на Белици улогорио се, и имо је бој са Јагодинским Турцима на Белици.

Но како ускоро Марашли-Али-Паша по налогу Султана са Турском војском у Ћуприју дође, и позове Србе да му кажу зашто су се наново побунили, и ради договора пошље свог саветника Ђурчибашу Хаџи-Јордана Кајзерлију са Нишким Владиком и још са два до три Агалара Србима, који се састану код Манастира Јошанице, ту је и Милоје на том разговору био; и одатле Србске старешине одреде Милоја и Калуђера Неофита из Манастира Никоље и пошљу ји у Ћуприју Марашлији, који му устмено искажу жалбу противу Скопљак-Паше и његовог зулума, који је он чинио народу, и да су се они подигли противу зулумћара а не противу Султана, коме је раја верна. На то им Марашли-Али-Паша каже, да је он од Султана послат да зулуме одклони и зулумћаре затре. И са истима уговори мир, те Срби, 10.000 Турске војске око 24. Јула 1815 год. пропусте те оде у Београд. А потом Србе посаветује, те они начине молбу на Султана, у којој опишу сва зла која су им Турци чинили, и онда ту молбу са Милојем Теодоровићем, Неофитом Калуђером и са својим Татарином пошље ји те у Стамбол оду, и Султану такову однесу. **) Но кад се из Цариграда у Ћуприју врате, донесу од Султана Ферман, како се Србима све опрашта, тако и Марашли-Али-Паши, да иде у

*) Србија и Русија од Нила Поп. стр. 119.

**) Види Историју Милутиновића стр. 346, 375 и 376.

њи на коље живе набвје, од који су по неки и по три дана живили и на кољу увијали се, гди су им пси Турски са њи живи од ребара и утробе месо кидали, и ноге им глодали, докле мученици нису и душу своју испустили. *)

На тим грозним мукама многозаслужна браћа Србске Левачке и Темнићске Војводе, Стеван и Јован Јаковљевић, испустили су своју племениту душу. Бог нека им блаженство у Царству небесном да. А међ нама вечну успомену имена њиовог браће Јаковљевића Стевана и Јове!

После њиове мученичке смрти ћи Војводе Стевана договори се са некаковим Попом,**) који се по турчио био, да не погине, и с још једном робињом побегне у Немачку и дође у Панчево и тако спасу свој живот. ***)

Причали су у Левчу Сими Милутиновићу [1]) да је Војвода Стеван са братом својим Јованом, у вече кад седну с мајком својом за вечеру, с њима заједно мого попити цео аков, или буренце од пола товара коњскога, Краинског вина, и сутра дан без икакве сметње своје послове вршили су.

Од ови мученика јуначки Војвода Јаковљевића породице налази се и данас још потомака, између који унук њиов имено: Тодор Јаковљевић Капетан и командир пешачког баталиона у Краљевини Србији.

54.

МИЛОЈЕ ТЕОДОРОВИЋ.

БЕЛИЧКИ ВОЈВОДА.

Родом из села Црнче, нахије Јагодинске.

Кад је Аустрија Турској рат објавила, и Генерал Вулета Михаиловић 1788 године са војском у Србију ушо, позове Србе да и они противу Турака војују. Многи Срби својевољно ступе у Аустријску војену службу у фрајкор, који су се вечбали, мундир носили и про-

---

*) Види Историју Симе Милутиновића од стр. 84—90.

**) То ће бити калуђер Ђенадје, види Историју С. Милутиновића од стр. 96—98.

***) Види Грађу за Срб. Историју од Вука Караџића на стр. 66.

[1]) Историја Милутиновића стр. 453.

тиву Турака ратовали. У том фрајкору био је и Милоје Теодоровић, кои је за своје отличије капларом посто. Кад Аустријанци мир са Турском учине и Аустријска војска оде из Србије, Милоје остане у Србији, где је се са своим домаћим пословина занимао.

Кад се Кара-Ђорђе 1804 године подигне противу Турака, и на Јагодину удари, у том боју при освајању Јагодине храбро борио је се и Милоје, за коју храброст Кара-Ђорђе постави га неким старешином а доцније и Војводом.

Године 1813, кад Србија пропадне, Милоје са другима Србима, пребегне у Аустрију, где је се бавио у Срему до 1815 год. па кад се те године Срби противу Турака опет подигну, Милоје са другим Војводама врати се у Србију *) и оде у Јагодинску нахију, где је народ противу Турака одмето, и са Јагодинским Србима на Белици улогорио се, и имо је бој са Јагодинским Турцима на Белици.

Но како ускоро Марашли-Али-Паша по налогу Султана са Турском војском у Ћуприју дође, и позове Србе да му кажу зашто су се наново побунили, и ради договора пошље свог саветника Ћурчибашу Хаџи-Јордана Кајзерлију са Нишким Владиком и још са два до три Агалара Србима, који се састану код Манастира Јошанице, ту је и Милоје на том разговору био; и одатле Србске старешине одреде Милоја и Калуђера Неофита из Манастира Никоље и пошљу ји у Ћуприју Марашлији, који му устмено искажу жалбу противу Скопљак-Паше и његовог зулума, који је он чинио народу, и да су се они подигли противу зулумћара а не противу Султана, коме је раја верна. На то им Марашли-Али-Паша каже, да је он од Султана послат да зулуме одклони и зулумћаре затре. И са истима уговори мир, те Срби, 10.000 Турске војске око 24. Јула 1815 год. пропусте те оде у Београд. А потом Србе посаветује, те они начине молбу на Султана, у којој опишу сва зла која су им Турци чинили, и онда ту молбу са Милојем Теодоровићем, Неофитом Калуђером и са својим Татарином пошље ји те у Стамбол оду, и Султану такову однесу. **) Но кад се из Цариграда у Ћуприју врате, донесу од Султана Ферман, како се Србима све опрашта, тако и Марашли-Али-Паши, да иде у

*) Србија и Русија од Нила Поп. стр. 119.

**) Види Историју Милутиновића стр. 346, 375 и 376.

12

Београд и да се стара за рају Цареву, као отац за своју децу; јер како је Бог рају препоручио Цару, тако је Цар препоручује њему Марашли-Али-Паши. *)

После овога дође и Кнез Милош са Дрине од Рушид-Паше, оде Марашлији на поклонење и договор, па и он пошље од своје стране као особеног посланика у Цариград Кнеза Ћиру Јовановића из Смедерева са молбом на Султана. **) — И после тог одма крене се Марашли-Али-Паша и оде са свом војском у Београд. Ту одобри, те се установи Србско народна канцеларија, у којој за члена између други изабрат буде и Кнез Милоје Теодоровић.

Милоје Теодоровић умро је 1832 године, и у копан је код Манастира Јошанице. На гробној плочи његовој, коју му је поставио син његов Јевта Теодоровић бивши окр. Началник, има изрезана Милојева слика до прсију, са сабљом у руци, а испод тог су ови стихови:

„Чуј Отац од сина
„На гробу т' спомена;
„Я на гробу твом
„Не треба да ридам,
„Ер у срцу мом
„Још твој понос имам.
„Још генерала Михайљевића
„Ти си каплар био
„И Наполеона ти си с њиме био.

„Ка Војвода Србски с Кара-Ђорђем ти си.
„Разгонио Турке те те слава виси,
„У Цариград први за свој род си ишао,
„Жертвово си живот, кроз беде си прошао
„Као член Совета скончао си лета,
„Нек'ти е вечна памет док трае света.“

Милоје Теодоровић живео је око 70 година.

55.

МИЛЕТА РАДОЈКОВИЋ.

БАРЈАКТАР.

Родом је из села Катуна у Темнићу, нахије Јагодинске.

За време Кара-Ђорђевог ратовања са Турцима био је барјактар, који је се јуначки за слободу Срба са Турцима борио, и крсташ барјак у рукама носијо.

---

*) Грађа за Србску Историју од Караџића стр. 126.

**) Историја Милутиновића види стр. 377 и 394.

Кад по ново по трећи пут устанак 1815 године противу Турака букне, Поп Филип Петровић Студенички Војвода за Кара-Ђорђа, оде у Јагодинску нахију и Темнић противу Турака подигне; па како је барјактар Милета већ неку четицу Срба око себе прибрао био, њега Милету, Војвода Филип постави за главног старешину Темнићског, и још неке друге у нахији Јагодинској; па пошто сву нахију на устанак покрене, врати се натраг. *)

Подигнувши се из Јагодинске нахије Срби, ушанче се у Белици, и побију се са Турцима, који се врате натраг у Јагодину. Уто стигне и Милета са своји 4—500 Темнићана и стане у Мајурско поље, да пресече Турцима састанак од Ћуприје и Јагодине. Турци под Делибашом Харап-Селимом од четири хиљаде, ударе на Милету, који се одупре у пољу, и пет пуни сати тукући се рану у образ Делибашу, који се са великим губитком врати у Јагодину. А и Милета измакне се и у логори код Дебелог дрвета. Турци и из Ћуприје са топовима навале и побију се у селу Трешњевици, но буду Срби разбијени и распрште се. Турци пођу планини Јухору где је збег био, Милета са двадесеторо момчади според пута, куд ће Турци проћи, у један поток прекрије се, и кад ји Мандрда у великој шуми у бусији дочека, Турци се помету разбију и врате натраг, где ји Милета дочека, и тако ји је жестоко са оно мало друга туко, да Турци мал и топове изгубили нису; у овом боју Турке је предводио син Али-Бега Карафејаје. **)

После ови бојева и чаркања, Срби ускоро око 24. Јула те 1815 год. ***) закључе и мир у Ћуприји са Марашли Али-Пашом и пропусте га с војском у Беогад, а Милета заостане старешина Темнићски и даље као Кнез.

Доцније Милета својим добрим, праведним, и паметним радом, постане популаран и од народа љубљен старешина.

Па пошто Србија на основу Букурештског трактата 8. точке од 1812 год. и Акерманског од 25. Нојемвра 1826 год. па најпосле и Једренског од 2. Септемвра 1829 год. са Русијом везаног, и права своја Хатишерифом од 3. Августа 1830 год. добије, и поред тога и Кнез Милош бератом Султанским у Кнежеском достојанству и власти

*) Историја Милутиновића, види стр. 150.

**) Историја Милутиновића, види од стр. 305—308.

***) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 21.

осигуран буде, а тако и они 6 округа, који су дотле под Турцима били, и по Букурештском Трактату спадали под Србију, кад се 1833 год. и они додаду Србији. У старешина и народа оживи жеља да права добивена и уживају. *) Старешине желиле су да се слободније крећу, да им судбина, чест и имање независи од воље једнога господара, но да буду законом и правосуђем обезбеђени, а и народ је пожелео то исто, особито да се опрости кулука, који је једнако трајао, и слобода трговине да се опрости монопола, и други којеакови самовољни и несносни терета, које су сносили под неограниченом владом и самовољом Кнеза Милоша.

На крају 1834 год. о Божићу, кад је Кнегиња Љубица са сином својим у Крушевац отишла, да дете Симићу крсти, ту се многе Србске старешине искупе и договоре да, с народом Књаза Милоша, било лепим начином било силом, у самовољству ограниче, и до у живања права добивени дођу.

На том договору били су Симић, Петронијевић, Ресавац, Вељковић, Милутин Петровић брат хајдук Вељка, Цветко Рајевић и Милета Радојковић; уз које пристане и сугласи се и сама Књегиња Љубица.

Но како за тај договор чрез Настаса Бuљукбаше и Пекете Татарина, Кнез Милош дозна, он уапси Милутина Петровића и Цветка Рајевића, који су напред отишли били, па хтене ји и све по апсити. Но кад старешине зато дознаду, Милета Радојковић, по снази свога одважнога карактера, и по јасно свађеном и никад немењаном плану своји захтева, био је свагда и остао у очима народа добар вођ и старешина; покрене народ на оружје, и на Богојављење 6. Јануара 1835 године више него са 2.000 људи Јагодинаца на Таборишту у логори се, гди му ту приспе још доста народа и из нахије Параћинске, из Ресаве, и из Крушевачке. Пред том масом народа били су још осим Милете Радојковића, Стојан Симић, Аврам Петронијевић, Милосав Ресавац, Ђорђе Протић и још неки други.

Књаз је Милош тад био у Пожаревцу. А у Крагујевачком конаку био је Вучић са Паштрмцем (Амицом) и Давидовићем. Вучић је имао под собом нешто регуларни војника, па узме 150 коњаника узасе и оде у Табориште пред усташе под Милетом. Пошто је Милета Вучићу

*) Огледало Србско од Светића, види од стр. 65.

намеру своју изказао. Вучић му одговори: што се тиче народни права и ограничења самовољства Кнез Милоша, у томе је и он с њима, но да се никако сагласити неће, да Кнез Милошу што буде, и ако они пођу противу његовог живота, или достојанства Кнежевог, он је готов с њима бити се. Поред тога каже им, да он има власт од Књаза Милоша с њима уговарати, и како он уговори, да ће и Књаз на то пристати. Тим се задовоље обе стране.

Милета крене се са свом војском и 8. Јануара 1835 године уђе мирно у Крагујевац, и заузме здање великог Суда и већи део вароши, а Вучић са својима узме конак и поседне мањи део вароши. И онда обе власти запечате својим печатима касу народњу сигурности ради, и од обе стране поставе војнике те су ју чували. Обе ове војске раниле су се из народног магацина. А обе стране једни с другим састајали се и као пријатељи разговарали се о народњим пословима. Други дан стигне и Стојан Симић, које му нимало не буде повољи попустљивост Милетина и други Срба.

Ђока Протић, председник и чланови великог Суда, који су неки одпре у договору били, а неки тад согласили се, да принуде Књаза Милоша, да изда Устав и закон народу Србском, сагласно у име великог Суда водили су преговоре са Милошем о правама народним и њиховим захтевима. На ово пристао је и Вучић. Ђорђе Протић, који је на Милоша огорчен био, зато што га је Милош телесно казнијо, *) био је један од највећи противника самовољству Милошевом, те су од народњег Суда најжешћи расписи по народу шиљати, и на то удешени да се Књаз Милош са кнежевског достојанства збаци и за границу Србије оправи, а син његов Милан да се за Кнеза Србског прогласи.

Књаз Милош на глас о побуни овој поплаши се, и са Јоксом Милосављевићем нагне да се уклони у Влашку, но Коца Марковић у бегању охрабри га, те се натраг врати у Пожаревац, од куда пошље к њима у Крагујевац Вула Григоријевића Сердара, да ји пита шта хоћеду. И они му по истом одговоре, прво да одма пусти из затвора Милутина Петровића и Цветка Рајовића, ако не жели да с њиме зло

*) Ударијо му је Кн. Милош Обреновић као вел. Судији по дебелом месу 75 батина; зато, што је неку пресуду противу воље његове изрекао. Тако је кажу жестоко избијен био да је у крви огрезао, и да није могао својој кући отићи, него су га четири момка на ћебе положили, и између себе на ћебету лежећег однели.

буде, на које ови одма и ослобођени буду. Даље пишу му у 5 пунктова и захтевали су слободу личну, имања и часги, законо правосуђе, и устав, по ком ће се владати и т. д. И на тај конац да му пошљу једну депутацију ради договора о том; Милош све то одобри. На то Милета са усташим Вођама пошљу у Пожаревац Вучића и Ранка Мајсторовића са 35 одабрани кметова, да с Књазом Милошем воде договоре за народња права; но Милош остави да то Вучић све у место њега сврши.

За то време, докле су се ти посланици бавили у Пожаревцу, догоди се неко неспоразумлење међу некима старешинама, а нарочито међу Ресавцем и Милетом; а Давидовић настане да се народ разиђе, обећавајући им да ће се скоро саввати народна скупштина, да ће се устав и закони грађански и кривични издати, да ће се кулук укинути и терети с народа скинути, и сигурност личности, и части, и собствености установити. И тако Милета окрене народну војску кући; а и друге старешине разиђу се својим кућама, као: Стојан Симић, Аврам Петронијевић Вељковић и други.

Членови великога Суда клону духом, и Ђорђе Протић поплаши се, несмеде остати у Крагујевцу, но крене се за овима, да се чува с њима од казни и освете Милошеве. А с народом уговорили су да буде готов како се позове да опет с њима пође. Остали членови великог Суда пређу у конак; а и Милосав Ресавац уседне на коња и пређе у конак, но војници који су чували конак, помисле да он у непрјатељском духу долази свуку га са коња те га протуку.

Кад се Вучић врати из Пожаревца у Крагујевац, незастане народну војску, које му нимало не буде мило, зато што је имао пуну власт од Књаза Милоша да с њима послове сврши, а овако остала је ствар почета, а не свршена. Но пошто се једанпут народ узрујао и покренуо, да права своја тражи, није се дало натраг, но морало се напред ићи.

И да неби народ са старешинама силом опет потегао, Књ. Милош пристане да се скупштина народна сазове, на којој да се тај посо сврши. И тако се одма скупштина 2. Фебруара 1835 год. на Сретеније Господње у Крагујевцу сазове. Ту Давидовић развије радњу своју на утврђењу права народни, и буде сочињен устав. Устројења централног правленија, да свакога личност, имање и чест буде обезбеђена,

терети народни да се укину, и уредно правосуђе уведе. Силни се народ ту слегао био, кажу да га је до 12.000 душа на служби Божијој било, коју је Митрополит са многим Свештенством одслужио.

На ливади било је узвишено место намештено, где је се Књаз пред Митрополитом и народом на крст частни и свето Евање заклео, да ће устав и законе нерушимо држати и набљудавати; *) па показавши гомилу израђени и преведени донде закона грађански и криминални као и поступка судског, обећавајући да ће те законе скоро издати, како ће се свакоm по закону судити, а не по вољи.

Кад Књаз Милош положи заклетву, да ће устав и законе земаљске поштовати. Скупштина као знак признателности поклони му једну скупоцену чашу и сабљу са надписом: „Своме Књазу Милошу Обреновићу благодарна Србија.“ На тој скупштини, по сили устава, одреде Књазу Милошу 100.000 талира годишње плате, (јер дотле је Књаз неограничено са народном касом, као са својом собственом сам, како је хтео располаго); његовој браћи по 10.000 талира.

После на истој Сретенској скупштини, установи се Совет и попечитељства; 3. Фебруара те 1835 год. под Бр. 252 испостављају се Советници и Попечитељи, осим други за Попечитеља внутрењи и просвете постављен буде Димитрије Давидовић. Па како је спремљена била књигопечатња, коју је Давидовић са Аврамом Петронијевићем из Русије 1833 год. набавио и у којој је Давидовић од 1834 год. започео новине Србске уређивати и издавати, печата се Устав и написати закони, тако и постављење чиновника у новинама огласи се. А потом и скупштина, задовољивши се са обећањем и попустљивостћу у самовластју Књаза Милоша, разиђе се.

Чим се скупштина разиђе, Књаз Милош 14. Марта ис. 1835 год. под Бр. 776 издa писмени укор Давидовићу, зашто он све оно ставља у новине што се у Србији уређује и какви се званичници постављају. „Кад је то тек само онако речено, — у што он тим показује, да

*) Овде Милош кад је заклетву полаго и за Митрополитом гласним речима заклетву јавно изговаро, говорио је у место „даћу нерушимо хранити.“ Изговаро је у све три пута „рушимо“ а не, нерушимо. Ту су сви слушаоци од тога зло прорицали, да од тог Устава и закона неће ништа бити, као што ни било није. Види огледало од Светића на стр. 69. А и сам повереник Милошев В. Кунибертy у своме делу то признаје види „Essai Historique sur les revolutions et l'independence de la Serbie depuis 1804. iusq' a 1850. Leipzig 1855 ч. II. стр. 217.

је и он у споразумлењу са онима, који су конштитуцију хтели. Између осталог овако је говорио: „Хоће ствар некако да се на то окрене, да сте ви Давидовићу то једва и желили, и да сте били у споразумлењу, по само вјештим начином, са онима, који су конштитуцију хтели, почем таке ствари тако незадржано печатате по новинама вашима."

После тог 16. Марта те 1835 год., под Бр. 813 одузме Давидовићу издавање новина, са забраном да се даље у то немеша, и такове преда Димитрију Исаиловићу.

И онда Кнез Милош заповеди, те се сви печатани ексемплари Устава и устројења узапте и преко полиције од људи, код који би се нашло, покупи; и тешко би било ономе код кога би се доцније који екземплар Устава тога показао, а и говорити о томе или име Устава спомињати, било је зазорно и опасно.

А 17. Марта 1834 год. Милош изда заповест да Совет и попечитељства престану радити; те тако престане и Устав и устројења, и буду сарањена како су и рођена; Милош Обреновић остане опет неограничени самовољни господар у Србији до 3. Јуна 1839 год. докле га тад из Србије нису протерали. *)

И тако том народном, а Милетином названом буном, народ се ништа не користи, нити до своји права дође. Но ипак непрестане тражити своја права, али тек по изгнању Кн. Милоша 1839 год. до такови дође и Устав добије.

Милета је био под Кара-Ђорђем Темнићски Барјактар, после тог доцније Кнез, па Советник, потом и председник Совета.

Под старост своју живио је у Јагодини, и кажу да је пред своју смрт ослепио.

Умро је 26. Септембра 1852 год. у Катуну код своје куће, и укопан је код цркве Варваринске.

56.

НИЋИФОР.

ИГУМАН КАЛЕНИЋСКИ.

Био је човек књижеван: читао је старе Србуље, сабирао ји је у Каленић са свију страна, преписивао ји је имајући леп рукопис, и њима се одушевљавао за судбину свога несрећнога народа.

*) Види огледало Светића од стр. 65—69. и Историју Давидовића од стр. XXI.—XXV.

Кад је Кара-Ђорђа 1804 године усто противу наспља Турског, Нићифор је за целог ратовања био у редовима други Срба у борби противу Турака. По паденију Србије 1813 год. Нићифор заостао је у Србији. И кад Хаџи-Продан 1814 год. устане противу Турака, Нићифор то једва дочека и одма умеша се у тај устанак, и стане расписивати књиге по народу да се на оружје диже.

Но како тај II. Хаџи-Проданов устанак Турци са помоћу Кнеза Милоша Обреновића угуше, Нићифор у страху да Турци неби поватали и списе његове, који су га јако теретили, побаца у ватру у једну фуруну, у којој се леб пече, своје списе и већи број стари књига, повела, хрисовуља и други старински записника, које је пребро, те изгору. А ли га и то не спасе. Њега Турци увате и у Јагодину отерају, а потом у Ланцима у Београд са другим мученицима одведу, и ту га 1814 год. са другима посеку, и главу му на колац набију на бившој Стамбол капији.

IV. КРАГУЈЕВАЧКА НАХИЈА.

57.

АТАНАСИЈЕ АНТОНИЈЕВИЋ.

ПРОТА БУКОВИКСКИ.

Прота Атанасије родом је из села Буковика, које лежи на подножију Венчачке планине и њеног виса званог *Букуље,* у срезу Јасеничком нахије Крагујевачке; у том месту био је Прота и с кућом живио.

Кад је Атанасије рођен, шта су му родитељи били, гди је књигу учио, и кад је у свештенички чин ступио, незна се. Но кад је Кара-Ђорђе устао противу Турака, по казивању из оног доба људи, био је стар око 70 година.

Па како Буковик од Тополе, у којој је Кара-Ђорђе живио, одстоји један и по сат удаљен; тако и Кара-Ђорђе са Протом је се познавао, и поверавао му намеру његову и спрему да устане противу Турака; у чему га је стари Прота одушевљавао, и у намери га његовој крепио.

И кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. устане противу Турака и оде у Орашац, куд је уз пут позво народ на оружје и на скуп, да

му 2. Фебруара на Св. Сретење Господње рано у Орашац дође, по ком позиву многи оружани Срби и јунаци из околине у Орашац на Скупштину дођу, а, дође му и Прота Атанасије Антонијевић са јунаком Јованом Крстовићем такође Буковичанином.

Па кад се Орашцу у једној дољашици испод Обор-кнеза Марка куће искупи до 2.400 првака јунака, изиђе Кара-Ђорђе пред народ, и рече како су у име Бога устали на Турке и како треба тад да изберу себи једног Врховног Господара и вођу, који ће устанак руководити и у народу ред обдржавати.

И кад народ на те речи Кара-Ђорђеве одслови и повиче, да он оће њега за првог вођу и Господара свог, а никога другога. Кара-Ђорђе стане одбијати тај избор, и изговарати се да он првенства власи примити се не може, што је он строг, па оће сваког непослушника да казни, и тако би народу та строгост неповољна била, па би народ на њега негодово и неби добро било.

Но кад народ не уважи Кара-Ђорђеве изговоре и стане га молити да се он прими првенства Врховне Власти. Тад између први првака јунака и Србски Кнезова, који су ту на Скупштини били и који су Кара-Ђорђа молили да се тог избора прими, стари седовласи Прота Атанасије говором својим највећи утицај учинио је, те је се Кара-Ђорђе Врховног повелитељства над народом Србским примио.

Па пошто се Кара-Ђорђе Врховног повелитељства и господарства над земљом и народом Србском прими; тад Прота Атанасије Антонијевић држо је за тим Богомољство под ведрим небом, на зими, гди су му начинили један стол од ударене у земљу четири ракљате сошице на које су одозго мочица и грања намећали, на ком је стајала једна видрица са водом, кита босиљка, молебствена књига, и крстић древни, које је то обоје са собом донео, гди је по Богомолебствију заклео народ на верност Кара-Ђорђу и Кара-Ђорђа на верност народу, ***Светим га Миром миропомазо, благосов њему*** и народу са призивањем Бога и Светог Духа за срећно предузеће дао, скуп народа са частним крстом у накрст прекрстијо и китом га од Босиљка умоченом у освештену водицу у видрици покропио; и осветио развијени и у земљу пободени пред њиме код стола барјак ког је Кара-Ђорђе по свршеном чину, Богомољства освештене водице, Барјака, и благосова, узео у руке и пре-

МЛАДЕН МИЛОВАНОВИЋ,

Кара-Ђорђев

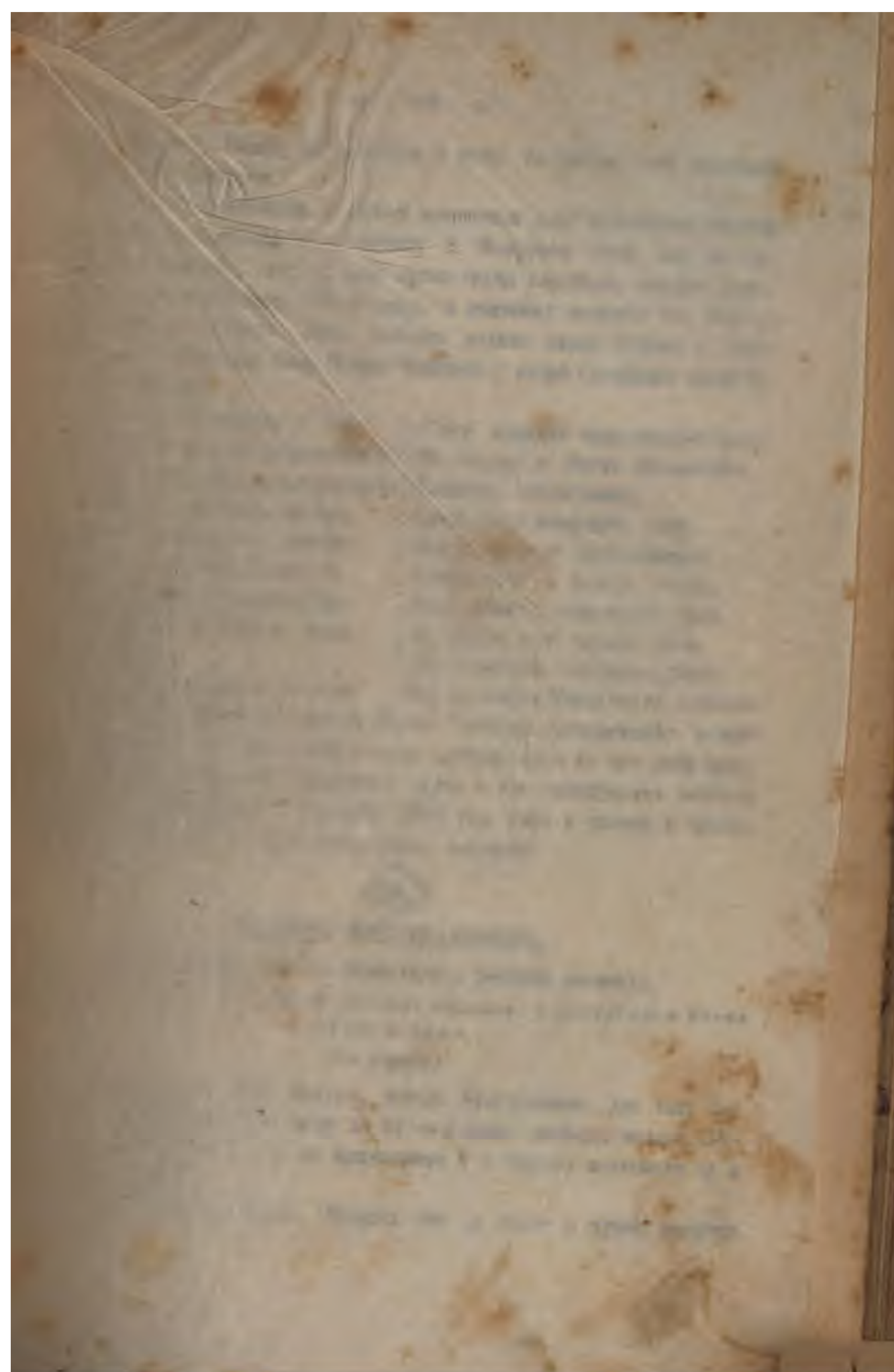

до га Танасију Рајићу из Страгара и назво га својим, али достојним јуначким Барјактаром.

О овом чинодјејству и светом извршеном делу Буковичким Протом Танасијем Антонијевићем у Орашцу 2. Фебруара 1804 год. на Св. Сретење Господње, као на дан првог скупа народњег, избора Кара-Ђорђа за свога Вожда и Господара, и помазању његовом Св. Миром, који први из 415-то летног робства подиже народ Србски за своје ослобођење. Ево шта каже Чубра Чојковић у својој Србијанки части II. од стр. 43—44:

„Свети Са'во приспјети је хтео'
На тај избор свог' потомства славни,
Да свим' серцам још привнуши духа
У крепив их благоумја штитом,
Праунука л' да истог' освешта
Озарнјем предвозвјестивши га,
И помазав миром правдољубја;
Ал' највишји неприми му молбу
У частвоват'...
Што из воље в'рлости је тећи.
С' тог' невидан присуствоват' мого;
На старцу је Проти Буковичком
Танасију Антонијевићу
Предостало замјенит' Саву
Сербу свеца и Просветитеља...
Благословит' у народу Ђорђа
Молебствијем општедушја чиста,
Да упућа свог' народа дјела.
Сва блаженим човјекољубјем,
Нај нужнијим Владалцима људства.

О овом старом седовласом Проти Танасију Антонијевићу немамо више података; но како су нам о њему причали људи из оног доба кажу, да је Прота после овог Орашачког скупа и Св. чинодјејства његовог ускоро код своје куће у Буковику 1804 год. умро и укопан у гробље Буковичко. Вечна му буди слава имену његовом!

58.

МЛАДЕН МИЛОВАНОВИЋ.

ПРЕДСЕДНИК СОВЕТА, ПОПЕЧИТЕЉ ВОЈЕНИ, ВОЈВОДА,

и Руског Ордена Св. Анне II. степена Кавалер, и притјажаоц Руске златне медаље.

(Са сликом.)

Родом је из села Ботуња, нахије Крагујевачке, два сата источно од Крагујевца, где кажу да му се и данас вотњаци палазе. Његови стари доселили су се из Ерцеговине и у Ботуњу настанили се и кућу закућили.

До устанка на Турке, Младен био је богат и чувен марвени трговац.

Пред сами устанак, Јануара месеца, кад Дахије започну сећи Кнезове и друге одабране људе по Србији, увате Турци и Младена, одведу га у Крагујевац и баце у тамницу, хтевши га посећи. Но кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. устане противу Турака, и по селима попали Турске ханове, чардаке и теверичe, многе Турке побије, а многе и зароби. Тад Дахије изашљу из Београда своје посланике у Тополу Кара-Ђорђу, и понуде га да учине мир, и кад ништа несврше, уговоре само то, те Кара-Ђорђе у размену за Младена и још неке друге Србе даде 20 заробљени Турака, и тако им разменом живот спасе. Ово је било око 9. Фебруара 1804 год.

Кад Турци Младена из тамнице пусте и он међу своју браћу Србе дође, за кога су новце по народу скупљали за одкуп његов од Турака; и он стане прекупљати око себе људе на оружије, и потом одма присоједини се устанку Кара-Ђорђа, и оде с њиме противу Јагодине, где је бој са Турцима био.

Доцније 15. Августа 1805 год. Младен као човек добро у народу познат, разборит и уважен, од народа Крагујевачке нахије у Борку на народној скупштини буде за Саветника изабрат.

После, кад на Иванковцу разбију Срби Рушид-Пашу, који је под собом имао 45.000 Турака, у којој је битки био и Младен и Кара-Ђорђе, те кад у јесен 1805 год. погине у Смедереву Војвода Ђуша, Кара-Ђорђе одма удари и на Смедерево и 14. Нојемвра, отме га од Турака, и одпочне да и друге Градове од Турака осваја, као Београд и Шабац, и да се даље шири заузимањем Србски земаља.

Па како се и Султанова војска противу Србије спремала, да на исту нападне, тако Кара-Ђорђе у Јануару 1806 год. одреди за главне вође Војводу Миленка, који оде те освоји Пореч, продре у Крајину и по Омољским планинама ували бусје. Петар Добрњац истера Турке из Параћина, Ражња и Алексинца. А Младена Миловановића одреди и пошље, те освоји Крушевац, истера Турке из Крушевачке нахије и учини границу Србије висом планине Јастребца. А после тог оде Добрњцу и у Алексинцу и Делиграду оснују шанчеве и стану противу Турака од Ниша.

Доцније, кад у Јуну велики Везир Ибраим-Паша-Бушатлија и Паша Крушевачки крене се са силном војском противу Срба, Добрњац остане у шанчевима Делиградским; Младен се постави у Алексинцу са војском,

но Везир прође Алексинац, удари на Петра Добрњца и стане га жестоком топовском ватром тући. Младен остави нешто војске у Алексинцу, а са већом частћу војске пређе преко Мораве, удари Турцима за леђа и потисне ји, који стану одступати и у одступању изгубе 3 топа, али заузму Алексинац. Младен сложно са Србима удари на Турке, истерају из Алексинца, и пређе преко Мораве натраг; тад и Кара-Ђорђе стигне с војском и тако Турци буду разбијени, да се разбегну којекуд по планинама, падне ји мртви 1.200 Турака и Срби задобију 8 топова. *)

О освојењу Крушевца и овој битки код Делиграда и Алексинца, ево шта песма народна каже:

„Кад Крушевац Срби приватише.
Сва се Турска земља усколеба,
Сташе Турци ситне књиге писат',
Те пошиљу један до другога.
Фала Богу! који књиге пише?
Који пише, коме ли ји шиље? —
Књиге пише Паша Шашић-Паша
У Лесковцу на Морави граду,
Пошиље ји Скадру на бојану
Ка ономе Бушатли-Везиру,
По имену паши Ибраиму:
„Аман, пашо! ти отац, ти мајка!
„Да л' незнадеш, да л' за нас не ајеш?
„Ђаури нам земљу приватише,
„И паланке наше попалише,
„Џамије нам наше оборише,
„Нашу децу луду погазише,
„Наше каде резил починише:
„Развише им авлије мараме,
„И са леђа скидоше кафтане,
„Испод грла скидоше ђердане,
„Све на њима енџије дукате,
„И са ногу гаће од кумаша;
„Што господа у соби сеђаше
„На миндеру и свил'ном душеку,
„То сад бежи боса по снијегу
„Усред зиме, кад није земана;
„То је зазор Цару у Стамболу,
„Камо л' тебе Цареву Већилу!

Кад Везир Ибраим-Бушатлија ту књигу прими, вели песма, он распише и пошље дванест књига на дванест Турски Паша, који покупе војску и слегну се са сто њада противу Срба код Алексинца и Делиграда, и ударе на Србе. Ево шта се даље у песми каже:

„А кад били испод Алексинца,
Лоша ји је срећа сусретнула:
Савила се на сред друма гуја,
Љута гуја Петар од Добриње,
На сред друма шанац начинио,
Па у шанцу шатор разапео,
Под шатором пије ладно вино,
А кад Петра Турци опазише,
На Петра се Турци нагоњају,
Петар тури момке у параду,

*) Историја Павла Јовановића види стр. 34, 35.

На Турке је ватру оборио,
И Турке је љуто изранио.
Каде виђе Бушатли-Везире,
Где не може ништа на јуришу,
Таде војску натраг повриуо,
Па намести табле и топове,
Те на Петра ватру оборио,
Оборио топе и кумбаре.
Према њему на Морави ладној,
Онде беше Младене Везире,
И са њиме Војвода Станоје,
И са њима до два обор-Кнеза:
Једно беше обор-Кнеже Јефто,
А друго је обор-Кнез Милоје:
Сви гледају јаде према себе.
Турци бију Петра од Добриње,
Бију њега топом и кумбаром:
Тешко му је војска изгинула,
Што остало све се поплашило,
И свакоме лице потамнело
Од проклета топа и кумбаре,
Од бразога праа и олова.“

Даље се у песми, кад се Добрњац у руку рани, оде и позове Младена Везира у помоћ, који му одма дође, каже:

„Итро Младен Петра послушао,
Те опреми војску на измену,
И потпуни шанца Петровога.
Мили Боже, на свем тебе вала!
Често ли се војске ударају,
Ударају по пољу широку
По зелену лугу Моравскоме
Нагоне се у воду Мораву,
Крвави се сва вода Морава
Од јунака и добријех коња:
Тако били три недеље дана.“ —

Сад Петар пише и замоли Кара-Ђорђа, да му у помоћ дође. Кара-Ђорђе, како књигу прими, крене се с војском к Делиграду. Ибраим-Паша кад чује, да и Кара-Ђорђе противу њега иде, поплаши се, и овако даље песма каже:

„Кад то зачу Бушатли Везире,
У поноћи учинио лонцу:
Он дозива Паше и бегове,
И остале њине поглаваре
Сваки својој заказаше војсци,
Од Петала они подранише,
Плећи даше, бијегати сташе,
Мили Боже, на свем тебе вала!
Кад иђаху низ Мораву Турци,
Све скакаху Турци, ка' јелени;
А кад ли се натраг повриуше,
Отидоше Турци, ка' ******

После ове битке, која је 16. Јула била, Сали-Паша 31. Августа код Бање нападне на средину Србске војске. Кога Младен тако разбије, да се Паша једва бегством спасе. У тој битки које Срба које Турака 4.000 мртви падне. Срби задобију 4 Турска топа и много барјака.

Огорчена Порта противу Срба, Ибраим-Паши изда строг налог, да Србију покори. Који скупи грдну војску код Ниша, из Адријанопоља и Софије. Извештен Кара-Ђорђе од своји верни Бугара о том,

распореди Србску војску. Младена стави са 6.000 људи код Мустафа-Пашине-Паланке, а Миленка са 6.000 људи код Градишта и Бјелградца са резервом од 4.600 Срба. Турци 21. Септемвра ударе и на Младена и на Миленка. Младен, на кога је ударило 18.000 Турака, буде несрећан и повуче се Алексинцу. Миленко на против одржи се и принуди Турке те се Сврдану повуку. Тај дан изгубе Срби које мртви које рањени 3.000, а толико је и Турака мртви пало. Срби задобију 8 Турски топова. Сутра дан 22. Септемвра стигне и Кара-Ђорђе од Дрине са војском против Ибраим-Паше, који се са свом својом силом противу стави. Битка се одпочне крвава, која је трајала три сата; но напоследку Турци побегну, оставе на бојишту 2.000 мртви Турака, и у бегству изгубе 6 топова и 2 хаубице. А ји Срба 1.500 мртви падне. 23. Септемвра, Пасван-оглу udari са 10.000 Турака на Миленка код Сврдана и после крваве борбе до саме ноћи, обрати га у бегство, гди га стане гонити до Исперлика, но послата помоћ од Кара-Ђорђа Миленку, ту Турке заустави. Срби у том боју изгубе свој стан и 900 људи падне у робство; а које мртви које рањени са обе стране било је до преко 1.000 људи.

Ибраим-Паша види да Србе није тако лако покорити, а имајући не ограничену власт, учини са Кара-Ђорђем на 42 дана примирије. *)

У 1807 год. Кара-Ђорђе опет остави код Ниша Младена као главног Команданта, противу Ибраим-Паше. А 1809 године, кад је Кара-Ђорђе са војском преко Сјенице отишо да Ерцеговину противу Турака подигне и да се са Црномгором сједини, Младен са Војводама Станојем Главашем и Кнез Јевтом и Милојем са 3.000 Срба удари на Прокупље и Куршумлију, обе освоји и христијане тог краја ослободи и противу Турака на оружје подигне; а Турке до Лаба и Приштине отера. Но кад несрећа на Каменици за Србе буде, мораде се и Младен натраг повратити и завојевана места напустити. **)

И осим ови бојева, у којима је Младен као заповедник био, био је он и у више други битака, а нарочито на Морави и Тимоку.

Несрећне 1813 године, Кара-Ђорђе одреди за главног Команданта Моравске и Тимочке војске Младена као Попечитеља војеног, да он те крајеве од навале Турске брани. Младен постави се у Дели-

*) Историја Пав. Јовановића види од стр. 36—38.

**) Војне Срба са Турцима од глав. Управитеља основни школа Петра Радовановића види стр. 28. и 35.

градским шанчевима у одбрану са 12.000 Срба противу Али-Паше, који је под собом имо 60.000 Турака, и одпор давао је Турцима дотле, докле Вељко бранећи се на Неготини са своји 7.000 Срба противу силе Турске под великим Везиром од 20.000 Турака на крају Јула месеца не погине, и Неготина непадне. Па кад Неготину Турци освоје, раздвоје се, и једна половина Турске војске пође уз Дунав сувим и на шајкама уз воду к Ушћу Мораве, а друга половина пође Делиграду да Србе с леђа нападне. Младен тад кад ту опасност види, остави у шанчевима Делиградским Војводу Вуицу и Пљакића са 3.000 Срба да се противу Турака држе, а он стане се повлачити десном страном низ Мораву. Турци напусте Делиград и устопце пођу за Младеном. Младен, да неби ипак међу две ватре непријатељске дошо, пређе на леви брег Мораве, и по више Дубравичке скеле у шанчи се, а Војводу Вула Илића пошље те се и он ушанчи и утврди по више Ушћа Мораве и Кулича спрема Петки, од куд су Турци уз Дунав ишли; и тако поставе се да прелаз Турака преко Мораве бране. Турска Видинска војска на Дунаву 20. Аугуста освоји Кладово, и са Али-Пашином војском идућом од Ниша и Делиграда сједини се и сва слегне се на поље Петку на угљу Мораве, која у Дунав утиче, и улогори се. Увиди Младен опасност, да прелаз Турака преко Мораве спречити не може, извести о том Кара-Ђорђа и помоћ поиште. Кара-Ђорђе, неимајући војске да му у помоћ пошље, сам са Митролитом Леонтијем 17. Септемвра дође у Србски логор на Морави, да ји присуством својим охрабри и посоветује се са Младеном и Вулом. Па кад то учини, врати се у Београд 19. Септемвра, но те исте ноћи Турци преко Мораве пређу и Србска се војска разбегне куд који. Младен појити у Београд да то саобшти Совету и Кара-Ђорђу, но кад у Београд 21. Септемвра у подне дође, ту незастане ни Советнике, ни Вожда, који су већ били у Аустрију прешли, и тако и Младем врати се натраг, војску распусти па и он у Аустрију пређе.

Како Младен у Аустрију пребегне, узму га под стражу и одведу га у Фенек, где је и Кара-Ђорђе био, а одатле заједно са Кара-Ђорђем, Јаковом Ненадовићем, Симом Марковићем и Луком Лазаревићем оправе ји у Голубинце, а 29. Октобра преведу ји у Петроварадински Град. А кад Аустријске Власти 7. Јануара 1814 г. Кара-Ђорђа са његовим сином Алексијом преместе у Грац, онда и Младена из Варадина преведу у Брук на Мури.

Кад у Јулу месецу Аустријски Двор у слѣдству заузетка Руског Цара Александра I. Кара-Ђорђа са свима Војводама, који су под надзором били, ослободи, буде тог ослобођен тад и Младен с њима. И они у месецу Августу од Руског Посланика код Бечког Двора Грофа Штакелберга добију Руске пасоше и путни трошак, и 17. Септемвра преко Ердеља у Русију испраћени буду, гди у Руску Варош Хотим 26. Октомвра исте 1814 год. стигну.

Младен кад је у Хотин дошо, добије од Руског Цара издржање (пензију) 500 дуката годишње, које је примао дотле докле се у Србију није повратио.

После Хаџи-Продановог устанка на Турке, Турци по Србији стану најжешће над Србским народом свирепствовати и зли Сулејман-Паша најчеститије Србе сећи и на коље живе набијати. Кара-Ђорђе кад чује за тај ужас, који се у Србији ради, у Јануару 1815 године позове све Војводе у Хотину налазеће се на договор, како да се тој нечувеној Турској тиранији на пут стане. Гди советујући се нађу за добро, да нема друге помоћи него да моле Цара Александра да заштити Србски народ од Турске тираније, кои је жертва Букурештског мира. Па кад се после тог под Војводом Ломом и потрећи пут народ на оружје противу Турака подигне, Кара-Ђорђе у месецу Јуну пошље Младена са молбеницом у Париз к Цару Александру, а у Србију Војводу Вуицу, Милошу, који је после смрти Ломине примио се и наставио да води ратовање противу Турака. Младен отишавши у Париз умилостиви Цара Александра, који одма из Париза пише Посланику свом код Турске Порте, и по нарочитом свом Куриру Лазару Павковићу то писмо пошље. Руски Посланик запита на Порти: „Какав Турци рат имају са Србима? Рекао је Руски Посланик: свако је војевање противно уговору Букурештском.“ Са истим Руским Куриром и Император Аустријски Цар Франц I. посло је свога Курира, с наставом, да његов Посланик пријатељски посаветује Турски Диван, да буде блажији и да престане од угњетења народа Србског на комшилуку његовом у Србији.*) Порта није била рада, да се зарати са Русијом, пошље одма ферман великом Везиру Марашли-Али-Паши, у коме му заповеда, да иде у Београд и да управља са рајом као отац са децом: „Јер како је Бог препоручио рају Цару, тако је Цар препоручује њему.“ И Везир

*) Историја Милутиновића стр. 352, 353.

по том ферману поступи, оде у Београд и војна се 14. Јула сврши.*) Младен после тог свршеног срећног дела, врати се из Париза у Хотин, и о том Кара-Ђорђа и Војводе извести.

Кад Младен из Париза дође, Кара-Ђорђе са Војводама Србским, који су се у Хотину налазили, сочине молбу и пошљу је у Петроград на Руски Сенат, у којој га замоле, да помогне, да се избави Србски народ из под Турског робства. А кад се Цар Александер у Петроград врати, Кара-Ђорђе узме узасе Јакова Ненадовића и оде у Петроград, гди је лично Цара Александра молио да избави Србски народ испод Турског робства по датој му раније Царској речи. Кад се Кара-Ђорђе из Петрограда 1816 године врати, одма стане се спремати, добровољце прекупљати и вечбатији, да у Србију иде. Па пошто се спреми, договори се да и Младен заједно с њиме пође. Но баш у време самог поласка Кара-Ђорђевог за у Србију, Младен се од црвеног ветра разболе и заостане, а сам Кара-Ђорђе са својим Секретаром Наумом Канаром у Србију оде, гди обојица између 12. и 13. Јула 1817 године од Милошем намештени убилаца на спавању мучки убијени буду.

Пре него што ће Русија рат Турској објавити, пред само пролеће 1822 год. Младен Миловановић добије Руски пасош и од Руског државника Строганова препоруку на Милоша, и пошље га у Србију неком мисијом. У том писму наложено је било Милошу да Младена лепо прими, и да се с њиме соглашава и саветује у народњим Србским пословима. Кад Младен преко Аустрије у Смедерево дође, ту га од Милоша послати човек дочека, и одатле с њим у Крагујевац оде. Милош га привидно лепо прими; и на писмо Строганова од 17. Марта, Милош му под 17. Мајом те 1822 године одговори овако: *„По савету вашег превасходства, како да се владам односно Г. Миловановића, који је присиео амо и кога захтева Паша Београдски, могу вас уверити, да се речени Г. Младен Миловановић без сваке опасности у моме дому налази.“* И у другим писму Милош опет Строганову јавља, каже: *„Да је Г. Миловановић осигуран од опасности у мојој кући.“* **)

Како је Младен дошо у Крагујевац, испоручио је Милошу тајну наставу дату му од Руског државника Строганова, како да се има

---

*) Србија и Русија од Нила Попова стр. 126.

**) Србија и Русија од Нила Попова, види стр. 157, 158.

управљати и односити прама Турцима, а у корист народа Србскога. Милош је саслушао све што му је Младен устмено и осим писмене Строгановљеве наставе казо; и говорио је Младену да ће тако у свему радити, и с Младеном о народним пословима советовати се, као што му Строганов и у писму препоручује. Тако је и Строганову у писмама својим јављо, да ће се његови савета, и односно што се и самога Младена тиче, придржавати, и с њиме се соглашавати.

Но Милош, ако је тако Строганову и писо, а и Младену устмено говорио да без његовог договора неће ништа важније чинити, поступо је у свему противу препорука Строганова и савета Младенови: и гледао је на против да се што више удвори код Турака. Бојао је се да му Младен с помоћу Руса, кога су му они у Србију и послали, неистргне првенство власти из његови руку; тим више што је се Младен неполитично понашо према властољубивом Милошу. Скоро онако, као пре пропасти 1813 год. кад је он Младен председник Совета и попечитељ војени био.

Јер бивало је прилика, гди је Младен, у разговору са Милошем, говоријо му „Милоше“ а не „Господару Милоше“, као што су га у то време други звали, осим Амице (Паштрмца), који га је само Милошем звао. — Милош, који се чудном срећом његовом докопао првенства власти у Србији, није трпио ни Кара-Ђорђа, кад се из Русије у Србију повратио, него га је потајним убиством посло на други свет, а камо ли Младена. Смишљао је како да га се отресе, јавно није смео од Руса, а и тајно у Крагујевцу није га смео смаћи, јербо би се опет то њему приписало. И тако смисли и јави Београдском Паши, да је Младен дошо у Србију, послат од Руса да побуни народ противу Турака. Паша захте да му Милош Младена изда. Милош покаже то Пашино писмо и саветује Младена, да се за неко време уклони из Крагујевца и да иде у Ужичку нахију у Чајетину код тадашњег Кнеза Јована Мићића, кога је он од простог ајдука Кнезом учинио, и тамо код његове куће као гост да пребива, који ће га добро примити и чувати. Младен не примети лукаву намеру Милошеву и послуша га; Милош му да пратњу и испрати га са његовим момцима до у Чајетину, гди га Мићић лепо прими и угости. После неколико дана Милош пише Младену, да га Паша опет тражи, него да је најбоље да он иде у Црну-гору. А тајну заповест пошље његовом верном џелату Мићићу да

Младена као испрати у Црнугору, али да га у путу мучки, да нико незна, тако убије, да му се ни траг, ни глас незна куд се здео? —

Добивши Мићић крвави налог од Милоша, угости Младена па га спреми, те пође са његовим служчетом на коньма за у Црнугору. Мићић га донекле и сам испрати, опрости се с Младеном, и да му два своја момка као да га прате; а тајно изда јим строгу заповест да га у путу, означивши им и место у планини, заједно са његовим момком убију, и да ји добро прикрију да им се трага незна; па се онда Мићић окрене путем к Златибору.

Момци Мићићеви, Сима и Лека Ковач, који су оба у ајдуцима са Мићићем били, пођу пешке под оружјем да Младена ђоја одвојеним путем до границе Србске испрате. Но кад буду на Очкој-Гори, које им је место Мићић и означијо, застану као да се одморе, и изненадно опале из пушака обојица и Младена убију, па онда и момка Младенова. Па посвлачу са њи руо и оружје, па њиова тела свуку у Звекару и баце, а тако и коње њиове заведу, побију и у Звекару отисну. И онда врате се и донесу своме господару Мићићу, што су при Младену нашли, као и сабљу Младенову те му предаду, и кажу како су ји побили, и гди су тела њиова у Звекару бацили. По показивању Мићићеви момака Симе и Ковача, види Мићић да су ји они у бездну Звекаре низвргли; вратији опет натраг, да ји још ниже отисну или тела њиова спале. Које момци тако и учине, оду, стрпају ји у једно суво и шупље дебело дрво, па га запале, те изгору! —

И тако Младена, као бив. Србског Председника Совета под Кара-Ђорђем, властољубиви Милош у месецу Јуну 1822 год. изненадно и грозно убије.

Младен је био заслужан човек за Србски народ, он је много користи Србској земљи учинијо.

Има људи, који га оцењују да је био слаб војсковођа. Но ми остављамо, нека његова војена дела стручњаци оцене и пресуду о том изреку. И ми га не ценимо да је војени гени бијо, али по делу ратовања његовог са Турцима, држимо и оцењујемо га да је ипак добар вођа био.

Говорили су неки у својим списима, као Вук и по Вуку други, да Младен 1813 год. Хајдук Вељку није хотео дати у војски и џебани

помоћ, и да је зато Вељко морао пропасти. Но баш противно се томе доказује онда вођеном писменом корешпонденцијом, коју смо напред на 287, 288 и 289 страни ове књиге у I. делу дали напечатати. *)

Има људи, који кажу и осуђују Младена, да је ривал Кара-Ђорђу био, и да га у многим пословима слушао није. А и Кара-Ђорђе да је се за њим доста поводио! По Србским неким Историјама тога има, као што збори Вук и Нил Попов.

Али Кара-Ђорђе, као велики гени, да је увиђо да Младен нема добри својства, а имајући јаку моћ, неби то чинио, нити би га саслушавао, а шта више за председника Совета и Министра војеног поставио. А по Србској Историји и то стоји, да се он покораво, поштовао и слушао наредбе Кара-Ђорђеве. Има и погрешака, које је Младен чинио. Но који је то човек без погрешивости, а особито у оно доба, гди су се из чељусти Турске исчилили, и као људи слободно мислити и радити стали. — А шта данас бива у Србији? — А и у другим просвештеним Државама? Милићевић у књиги Кнежевина Србија, на стр. 263 каже: Родофиникин, онде где карактерише неколике прве вође народне говори: *„Младенъ, читашъ и писашъ неумѣешъ; подлъ и лукавъ.“* А каже да ни Паулучија не говори боље о њему! —

Што се тиче Родофиникина Грка, ако је тако оцењиво Младена, нетреба се чудити. — Јербо саму такову оцену пришивату Младену, сам је Родофиникин у својој Грчкој изображеној души у себи имао. — Родофиникин, Митрополит Леонтије, и Недоба, та три Грка у то доба, била су три пакла Србска, који су душу Срба кужили. Ко је вољан, да њиовом казивању што поверења поклони, нека најпре прочита књижицу „Сербије плачевно паки порабощеније од 1813 год.“

Ако је тако Родофиникин о Младену говорио, дај да видимо шта каже о Младену и другим првим Вођама, честити и поштени Рус Барон Дибић.

Барон Дибић, који је од његовог величества Цара Руског Александра I. у Србију као Комесар послат био, те је озбиљно у обште испитао и упозно се са стањем ствари у Србији тог доба, у извештију

*) А та корешподенција извађена је из деловодног Кара-Ђорђевог протокола види Бр. 1716 и Регистер од стране 15—18 и стр. 80—82.

свом, које је 1811 године Двору Руском у Петроград посло, о Младену и другима овако вели:

„Србија имаде у Сенату све саме поштене и талентима обдарене људе, кои, ако какве и учине погрешке, зато ји чине, што у Србији средства оскудевају, а и основана знања и искуства редка су; ал' Младен, Јаков и више њи, јесу људи, који и у другим државама не би најстражњи били!“ После овога мало ниже каже: „да властници у Србији, нити су тирани, ни шпекуланти, да се брину како ће себи блага накупити.“*)

Ово је доста довољан исказ за неосновано подметање на Младена, а и друге старе Србске заслужне, честите, врле и дичне мужеве. Никада не треба прљати она чиста огледала, на која треба да се сами огледамо, и да угледу, наше прљотине са себе бришемо. Чистимо са себе наше прљотине, а некаљајмо оне, који каљави нису.

Младен, како је 1804 год. у Борку установљен Совет, изабрат је био за Советника, доцније 1807 посто је Председник Совета, а 1811 године и Попечитељ војени дела, у ком је званију остао до пропасти.

Младен је био средњег стаса, тела коштуњавог, главе средње, косе смеђе, чела повисоког, обрва покучасти, очију граорасти, образа подужи, лица чиста, бркова средњи право засукати, а уста умерени.

Младен био је човек даровит, и у говору смишљен и здраво речит. Он је се врло лепо и богато одево, и господски понашо, и зато су га звали Младен Везир. И као што је био у то време између Војвода најбогатији, тако је и у свом дому, господски намештеном и напуњеном сребрним и другим скупоценим посуђем, господски и живио, и увек гостију имо. То богатство стеко је марвеном трговином још пре одпочетог рата 1804 год. а и за време рата богатио се, гди је многе Турске куће у Београду покупово, између који купио је и конак Дахије Вочића, у ком је седио. И за то викали су на њега, а највише због Милоја Петровића, коме је Младен као кум велики пријатељ био, и који га је увек, ако је и увиђао Милојеве противу законе иступе бранио. Тај Милоје био је код њега калауз за време трговања његовог под Турцима, а после посто је Буљукбаша, Бинбаша и Војвода, па се и он обогатио.

---

*) Види напред живот Барона Дибића од стр. 95—111 извађен из V. ч. Голубице од 297—318 и Светића огледало стр. 152.

Пред пропаст Србску 1813 год. Младен је све своје сребрне и друге од вредности ствари, као и већу част својн новаца, закопао у Ади Циганлији спрам Топчидера под једним дрветом. Па кад се 1822 год. вратио у Србију, он је такове нашо и ископо. Но како га после тога одма Кнез Милош Обреновић убије, тако му и све ствари и оружије његово, као и скупоцену сабљу његову, која је била Дахије-Аганлије, себи присвоји.

Младен женио је се двапут; први пут имао је жену Босиљску, с којом је имо само једну ћер Јоку, и пошто му Босиљка 1808 године умре, он онда своју младу и лепу јединицу ћерку Јоку, оставшу без матере 1809 год. уда за Војводу Јеврема Ненадовића. А за тим доцније по други пут ожени се и узме себи за жену Ивану, с којом није имао деце, и с њом после пропасти Србске 1813 год. оде у Русију, с којом је живио у Хотину. Па кад Младен 1822 год. у Србији погине, његова жена Ивана доцније 1830 год. врати се у Србију, гди исте године ускоро у Београду умре и сарањена буде код Палилулске цркве.

59.

МИТИЈА ЈОВИЧИЋ.

ЈАСЕНИЧКИ КНЕЗ.

Кнез Матија рођен је у Тополи, нахије Крагујевачке. Кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. побије Турке под Узун-Кавецијом, који су дошли да га убију, и оде из Тополе дизати народ на оружје и ханове Турске по селима палити и Турке тамањити; тад је Матија са Тополцима осто миран и није усто противу Турака, а није га ни Кара-Ђорђе позво на устанак. Но кад Кара-Ђорђе прекупи око себе више оружани Срба, састане се са Станојем Главашем и 1. Фебруара дође у Орашац. Одакле пошље Алексу Дукића и позове Кнеза Матију да дигне Тополце на устанак и да Турски хан запале, које то Кнез Матија по поруки Кара-Ђорђевој са Дукићем све изврши и са неколико Тополаца дорани рано 2. Фебруара на Сретење Господње у Орашац на Скупштину, на којој буде Кара-Ђорђе за Врховног Вожда и Господара Србског изабрат. Кара-Ђорђе пошле опет Матију, те је и друге све Тополце на оружје подиго и посло ји у војску Кара-Ђорђу.

После овога Матија је ишо по Јасеници, народ на оружје дизо и Кара-Ђорђу ји шиљо; и кад Кара-Ђорђе пође противу Руднички Турака, и Рудник 28. Фебруара запали и Турке из Рудника протера, тад је и Матија уз Кара-Ђорђа у боју на Руднику био, и по освојењу Рудника са Кара-Ђорђем у Тополу вратио се. За тим био је са Кара-Ђорђем у боју и 16. Марта на Јагодини. И пошто освоје Јагодину и врате се натраг, Кнез Матија ишао је и даље са Кара-Ђорђем те је народ противу Турака подизо.

Године 1805. пошто истерани буду Турци из неколико нахија, Кара-Ђорђе остави Кнеза Матију те је у Јасеници кнезово и у народу ред обдржаво, гди је за сво време ратовања Кара-Ђорђевог, Матија више судске него војничке послове вршио.

Године 1813. кад пропаст Србије буде, Кнез Матија заостао је у Србији гди је опет Кнезом и под Турцима био. Но 1815 год. кад се народ противу Турака подигне, и Кнез Матија Јовичић Тополац са Крагујевчанима је усто противу Турака, и из Шабачке нахије, кад је Кнез Милош са Аврамом Лукићем и Оташевићем пошо преко Дрине у Босну Рушид-Паши, с њима је ишо и Кнез Матија, одакле се заједно са Кнезом Милошем срећно натраг врати, а Аврам и Оташевић остану у таоцима као јемци, да ће се Милош по договору опет Рушид-Паши вратити. Но кад Милош то неучини, они оба буду жертва Турског варварства. *)

После овога, кад се одма и мир у Ђуприји са Марашли-Али-Пашом закључи, војска Србска распуштена буде те оде кућама, тако и Кнез Матија оде у Тополу, гди је без и каковог званија и власти код своје куће живио и умро.

Кнез Матија имао је више својства да с народом мирно управља, него с војском, и за то је готово за сво време десетогодишњег Кара-Ђорђевог ратовања једнако као Кнез (Судија) био. Био је мирне и благе нарави, добар и правичан Судија. И у народу био је много поштован.

Кнез Матија по очином имену звао се Јовичић. И после своје смрти оставио је једнога сина имено Ранка, који се по свога оца имену звао Матеић (види доцније животопис Ранков од стр. 215—217).

---

*) Историја С. Милутиновића 358, 372 и 378.

60.

ТЕОДОСИЈЕ МАРИЧЕВИЋ.

КНЕЗ.

Родио се у Орашцу, среза Јасеничког, округа Крагујевачког; ту је с' кућом живио и био је трговац.

Кад је устанак противу Турака 1804 год. букнуо, Кара-Ђорђе у Орашац дошо и ту Скупштину 2. Фебруара на Сретење Господње држо, био је и Теодосије на том скупу. Па ако је гледо да Кара-Ђорђа и народ од тог светог предузећа помете и одврати, опет престо је уз устанак и Кара-Ђорђу се и народу на верност заклео. И кад је Кара-Ђорђе у Марту отишо противу Јагодине, и Теодосије отишо је, коме је поверено било 1.500 Срба да у Црном Вр'у на Липару друм чува, да неби Турци од Јагодине Београду продрли. Но Теодосије, као што је невољно на устанак престо, нехтене друм чувати, него 9. Марта пропусти из Јагодине Делибашу Тосун-Агу са 500 Делија, те Баточини обсађеним Турцима оде; и тим своје неверство према усташим Србима и Кара-Ђорђу први пут покаже. Но доцније кад је видео да се Срби отеше, и како Дахије по средством Аганлије Кара-Ђорђу силно благо даваше, да устанак утиша, народ умири и да опет буде Цару послушна раја, и како му Дахија Кучук-Алија на састанку у Паланки, Смедеревског округа, поред блага нуђаше и обећаваше, да ако народ умири да ће Кара-Ђорђе за првог народњег старешину ферманом утврђен бити, и како је Кара-Ђорђе све те понуде њему чињене одбијо, себични Теодосије мислио је, кад би он први народни старешина био, да би могао за себе све те користи извући; па за постићи своју цел и докопати се првенства власти, стане викати на Кара-Ђорђа, и народ од рата одвраћати.

И кад Кара-Ђорђе у Пећанима скупштину 1805 год. сазове, да се о делима народним разговори, дође и Теодосије на исту. Ту на Скупштини, као трговац и отреснији човек, изабран буде за Кнеза (Судију) Крагујевачког. *)

Теодосије, незадовољан са тим избором, тежећи за првенством власти, одакле би користи за себе брати могао, позове Кара-Ђорђа

*) Устанак Срба од М. Светића, види стр. 29.

на страстну суботу код себе у кућу на вечеру, с намером да му власт како омрази да је остави, или да га смакне.

Кара-Ђорђе, ако је и знао да на њега Кнез виче оде му, и кад су њи двојица сами за трпезом вечерали, Теодосије одпочне говорити Кара-Ђорђу овим речма: „Зашто Ђорђе мој рођени брате, тако радиш да народ на тебе плаче, додијашеми жалбе, непропушташ ни најмањег кривца без казни, што не ваља, и што би требало нешто и презрети; ти силом дижеш људе, који и неће, да затиреш Турке, а и сам незнаш како ће изаћи? Гди је се голуждравац са Орлови борио, тог је конац редко срећан биво.“ Кара-Ђорђе одговори му: „Ја се трудим што се од мене иште, побољшање за сав народ, тко то мрзи тај ме само срди, кад је исто на мене возложено, у праву сам принудити глупца, а и посве га у клонити, кои је томе противан и тегли на другу страну. — Јавно сам ја признао свима, да свакоме и не могу бити згодан, ја идем за срећу народњу па ако у нечем и погрешим; Анђелска је само без погрешке. Камо који би боље могао, ја би га у свему радо слушао; само да нам послови не рамају, за обште побољшање; ја нећу ни себи да опростим, па ил ћу коват ил се немрчити, ил наопако покренути пако, сваки Србин тигром бити мора, кад му медведи пакосте. А честитога Србина коно друга а и брата сматрам.“

Кнез по прећути, продуже вечеру оба, па опет Теодосије одпочне убеђавати сталнога Кара-Ђорђа да омрзне и првенство власти баци, рече: „Нема теже нити ишта луђе, него свет раменом подупирати, кад млађи то непризнају, — боље нам је један дан мирно проживити, него сто година кукурекњом разгонити снове.

Кара-Ђорђе: „ја немам шта друго дати кажем Кнеже него како ти каза, плач радости нег жалости волим, да би стало и пошто му драго?“ Кнез опет настави: „Видиш како си се тог началства примио худог; како те грдна брига седи, замислиш се дозвати се не мош; једеш, пијеш, ал се измождаваш, нит си вољан стати ни одахнути, тежег стања у животу нема, ја тис чудим како сносит можеш, гди омркнеш неосвићеш онде, смрт завратом осим обичне увек носиш, у по ноћи као у по дана ходаш и пјешице као на крилима, за какву ли ти то корист радиш? Тко те у том руководи ђоја, те мнимо напредујеш?“

Кара-Ђорђе му одговори: „Ја ћу ти сутра све разјаснити питњу, тек ми само напомени, пак ћу готов бити да ти издрем срце, кад је

тако некати га нема, а сада идем спавати, уморан сам ландајући; а ти ме опет овде воскресоват чекај — па што коме Бог да“ — и оде. А Кнез остане размишљавати, и не одустане од своје намере, толико је заблудио и за интересован био.

Сутра дан на Воскресеније Кара-Ђорђе назове Теодосију Христос воскрес! Оду на Божију службу, која се под једним грмом свршавала, и после службе опет заједно седну доручковати. Но Кнез опет потргне синоћни разговор и рече:

„Пријеко ћу т' ја већ', рећи Ђорђе!
Није за те Началствена влада;
Тврдоумси, нит' и кога слушаш,
Већ' о својој свашто радиш глави,
Варас' Народ, и штети се само,
Безчоечно тобом принуждани,
За луд' тебе изабр'о је лани,
Ја што знадем за њега је боље,
Смирит' му се, нит се јежит' више,
Но живјети к'о што су нам отци!...“
За иними Кара-Ђорђе бодри,
И већ' нокте стаде гристи своје,
По промисли куд' крај чега к' чему...
Пак науми сад достојност своју
Доказати, вјерност заштићети,
Кад' му Народ и Главари важни
Ништ' не веле, а сви збрани туна;
Ђипи витез на лагахне ноге,
Спод би шар'у у десницу руку,
И уз гред му тиогласно рекне:
„Ходи књего, да се раделимо
На очима браће и свијета,
Нек' сви виде, што је ког' нас участ!
Ја и ни'сам господоват' свик'о,
А и живот' знадем промјенити.“
Кнеза жацну, али друга није,
Зграби пушку те пред' кућу мрзко,
Свак удивјес', ал' нипошто смести,
Знатних мејдан брезпослица није.

Још се Ђорђе к' Народу окрену:
„Је сте л' мене ви' обрали браћо?
Јав'те м' вашу недовољност многе,
Нит' сам нит' ћу на метат' се силом,
Ал' бит' нећу ни вођеним за нос;
Шта л' од мене Кнез евови тражи,
Тек пиукат нешто навикавши,
И жвакати туђим' зубма, туђост?“
Једва реко нерек'о л' је исто,
А Кнез овчас за дората свога,
Па цак огњем, и разапне пушком;
Но за грмић у хитрио Ђорђе,
И већ' зрно по сред древешцета
Тресну клето, ал' непронза скрози;
Тад' и Ђоко: „Негађа се тако,
Већ' овако, Кнеже Тодосије!“
Пак при скочи к' њему и дорату,
Ак' и подгор стрељат' му је било,
Хеле оздо, озго л' око коња,
Узврдасе власто таштац троми,
Докле једноч над хитри га овај,
Испод коња г' посред' пупка жарну,
И књего т' нам овчас о тле стрвом.
Ђоко своју ста пунити пушку,
Скрушно се круто и с' жаљиво...
А Кнез, видјев смрт за раном грдном
Скоро зовне близдешен'е Србе,
Докле г' нагла још нераставила
Са свиестћу и живота силам':

„Ам'те браћо, да вам нешто кажем!
Видите ли тога Ц'рног-Ђорђа,
Он мен' данас на мегдану доби,
Ал' поселе ви' сви њега знајте!
Слушајте га сви јединодушно,
Док' је он вам другога нетраж' те!
Вам' је у њем срећа ил' несрећа,
И прикладје нечег' особита!
Чудноват' је, и бог му помаже,
Сам он може, што немогу многи.
Сад зовните м' и њег' истог' амо."
Дође Ђорђе и плачући пита:
„Јера Кнеже, да од' Бога нађеш,
Сажима ме, те угазих у грех?
Та знао си да мен ваља мало!
Су тим мање што те избегавах,
Исклањах се, да то прође и пак',
А не 'вако, к'о што неби рад'ја."

Кнез Теодосије сад замоли Кара-Ђорђа да му опрости, и каже да ни мало не жали на њега за његову смрт, коју је он сам себи причинијо. Па га замоли и препоручи му децу његову на аманет да се о њој стара, која остају сирота и безглавна.

Кара-Ђорђе му тронут опрости, и нареди да га носу у Орашац његовој кући; но он у путу издане, и мртав у Орашац однешен буде и сарањен испод његове куће. *)

Његов гроб и данас стоји обележен са једним каменом-белегом простим без икакова подписа, који се налази код двају дебели крушака где му је кућа била, и близу данашње школе у Орашцу до на 70 метара удаљен.

61.

МИЛОЈЕ ПЕТРОВИЋ.

БЕЋАРСКИ ВОЈВОДА.

Родио се у селу Трнави, нахије Крагујевачке, ког су неки по имену села звали и Милоје Трнавац.

До устанка 1804 год. Милоје је био калаув код свога кума Младена Миловановића.

А после по устанку уз Младена постане Буљукбаша, затим и Бинбаша над бећарима. И после и Војвода постане.

У години 1806 Кара-Ђорђе при крају Јула заповеди Милоју, да Војвода Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић и Стојан Чупић, који су под Шабцем били са војинством, у четири колоне на Шабац ударе. Сутрадан око 5 сати сам Стојан Чупић удари, а друге се Војводе закасне због тога

*) Србијанка од Симе Милутиновића час II, види од стр. 47—60.

што им је пренебрего Милоје заповест Кара-Ђорђеву саобштити, и тако се предузета намера без успеха осујети, где више од 1.200 Срба погине. Кара-Ђорђе заповеди, да се Милоје одма обеси. Али Војводе умоле Кара-Ђорђа, те му за тај пар опрости. Но више га није никад волио. — Услед тога Кара-Ђорђе обнародује свој војски да ће у будуће свакога онога, који дани му налог или заповест пренебрегне или са небрежењем сврши, обесити. *)

Доцније изиђе Гушанац сам из Београда с војском да се са Србима бије, но Милоје га код Топчидера дочека и разбије, који се у Београд рањен у ногу врати.

Кад је те исте 1806 године узимат Београд, и кад је Конда са Узун-Мирком прешо и отворио Сава-капију; Милоје је са својим бећарима напред на 150 корачаји пред Кара-Ђорђем ишо, први кроз Сава-капију продро, а за њим Кара-Ђорђе преко шанца са војском у варош упо, до цркве продро, и Кнез Сими пут од Варош-капије отворијо и с њиме се сјединио.

Милоје је се при освојавању Београда са својим бећарима као добар јунак показао, а и у доцнијим са Турцима бојевима. Па зато га Кара-Ђорђе и Војводом постави.

Године 1809 на препоруку Младенову и Совета, постави Кара-Ђорђе Милоја за главног Команданта све војске против Ниша и онога свега краја. Милоје, кад дође у Делиград, крене војску ближе к Нишу и улогори се на каменици, недалеко од Ниша. До тога је доба на том крају по већој части био најстарији заповедник Војвода Петар Добрњац. Добрњац је и дотле мрзијо на Младена и Милоја, а сада још више, кад је Милоје дошао за главног старешину. Истина, Милоје ако је и постављен за главног старешину тог краја, имао је заповест од Кара-Ђорђа и од Совета да се с Петром слаже и за свашто братски договара; али се они, оба силна и бесна, и уздајући се сваки у своје пријатеље, не сложе никако: сваки је тео један другоме да заповеда, па се и посвађају, па и остале старешине поделе се на две стране.

Једнога дана, кад Турци ударе са свом силом на шанац Ресавског Кнеза Стевана Синђелића на Чагару у Каменици, у ком је он са

*) Историја Павла Јовановића види стр. 33.

3.000 Ресаваца био; Петар са коњаницима оде Вељку ка Гургусовцу. А Милоје је гледао како Турци нападају на шанац Синђелића, војници повичу да се иде Стевану у помоћ, но Милоје због мрзости на Стевана, или плашљивости, а неки говоре да је и подкупљен од Турака био са једном напуњенов лубеницом дуката, не допусти им, него заповеди да сваки свој шанац чува. И тако Синђелић са свим својим војницима уништен буде. Кад Милоје то види, он побегне Делиграду са свом војском и у њега се затвори. Но Турци јурећији, отму топове и многе Србе исеку.

Овај несрећни догађај, који не само што неколико иљада људи живота лиши, него поквари сво напредовање Срба и по другим крајевима, и у мало што сва земља од Турака притиснута небуде.

За ову голему несрећу буде Милоје, у јесен те године, на скупштини у Асан-Пашиној Паланци, избачен из службе, а о Божићу протерају га из Београда, и одреде му да седи у Остружници, где је имао лепу кућу.

Године 1810 погине у нахији Београдској Војвода Марко Катић, на свадби; човек, који га је убио, говорио је да га је убио нехотице, али су други доказивали да га је на то наговорио Милоје, да би се у Шумадији дигла буна противу Кара-Ђорђа, и да је он у то име и другима људима давао барута. За то Милоје пребегне у Земун. У Земуну га метну под стражу, па оправе у Варадин.

Кара-Ђорђе поиште од Аустријске власти Милоја, и обећа им дати за њега неке пустаије из Немачке. Генерал-команда Варадинска пристане на то, и Милоја под стражом преко Митровице преда Луки Лазаревићу у Шабац. Лука је већ имао заповест од Вожда: шта да ради. Како му предаду Милоја, он га погуби . . . И глава Милојева послата буде у Београд и на једном тањиру на столици, пред Београдском црквом изложена буде на углед.

Милоје био је, као што је речено, код Младена пре устанка калауз, после посто је Буљукбаша, па Бинбаша над бећарима. А кад Срби 1806 год. освоје Београд, он се ту као добар јунак покаже, и за то Војводом постане. Он се при отимању Београда здраво обогати, да је он са својим кумом Младеном, кад су доцније Турска добра у Београду на лицитацији продавата, многе куће, магазе и земље покупово.

А после узимо је скеле под закуп, као Вељко и Миленко а и други што су, и трговину водио. И тако обогативши се, посто је неваљао, да су многи на њега, па и на Младена викали, који је с Милојем у љубови био, и који га је као кума бранио и заклањо. Из тога су се велики раздори и несреће порађале. Но Милоје неваљалством својим сам себе дотле доведе, да праведно и главу своју изгуби.

Милоје је био човек средњег раста, црномањаст и врло леп; образа је био округли, а уста су му сва покривали бркови. Имао је тек око 40 година, кад је погубљен. Први година био је добар јунак, а после пошто се обогатио, био се врло погосподио, и тако се понео био, да ни од старешина, осим Кара-Ђорђа и Младена, а камо ли од простога народа, нико није могао с њиме људски ни говорити.

Оставио је Милоје после себе једно мушко и једно женско дете. После 1813 год. ћи му се удала за Стевана Новаковића, кога је отац Новак Марковић, био председник Смедеревског Магистрата, а сина му Радоја одведе Младен у Бесарабију, и онде га с многом другом господском децом пошљу у Петроград на науку. Шта је после с њим било незна се ништа.

62.

ПАВЛЕ ЦУКИЋ.

ЖУПСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из села Кречмара у Лепеници, нахије Крагујевачке.

Павле Цукић био је старешина Жупски у нахији Крушевачкој, па као што се јуначством и добрим понашањен одликово, њега Кара-Ђорђе 1811 године постави и за Војводу Жупског, који је сву Жупу под собом држао и на далеко чувен био. Држо је и шанац Рогозно, на Планини Рогозној, која се налази између Новог-Пазара и Бањске, и пружа се до Сеничког поља. И ту страну јуначки бранио је од силе Арнаута.

Кад песрећа 1813 године Србију постигне, гди многе Србске Војводе и друге Старешине с народом пребегну у Аустрију, и Војвода Цукић у Срем пређе, гди је се као емигрант бавио.

Године 1815 по закључењу тајне Рудовачке скупштине Срби прво под Војводом Ломом подигну се противу Турака, с којом су

у договору били и Војводе у Срему налазеће се, и који су се спремали, муницију и бећаре преправљали да у Србију пређу. Па почем и Кнез Милош преморан*) пристане уз тај III. устанак, и у почетку тог пређе у Срем и дође у село Прогаре, те се са Војводом Петром Николајевићем Молером и другим Војводама састане, и договори о устанку народњем, о набавки џебане, о прелазу Војвода у Србију и о другом које чему, и онда се опет у Србију врати. У то време Молер већ је послао био Војводу Павла Цукића, Максу Крстића и Капетана Јовицу Милутиновића, те су са бећарима преведеним из Срема и Посавцима, Палеж, у ком су Турци били обсели, за време бављења Милошевог у Прогари од Турака очистили га, и до Ваљева са војском продрли.**)

Кад је Цукић са Максом Јовицом и бећарима испод Купиновачког чардака у зору у крцаво се у лађу да на Србску страну преко Саве пређе, па како се већ било расвануло, и стража ји опази, официр са голом сабљом у руци к њима полети, и сва стража солдати са шоцама за њим потрчи, и официр у трчању повиче: „Који сте то ви?! На траг! Док вас нисам све под ватру и сабљу!“ Тад му се на сусрет Цукић и Јовица ставе и рекну: „Не ближе! Ти гинеш први, пак ће топрв и веће зло бити! Ми немамо куд натраг, а напред морамо, но уклони се па ћути! Ако ли нас дарнусте, јасно вам кажемо, све ће мо вас побити, и чардак вам спалити, пак опет прећи у свој завичај и постојбину.“ Тад се официр заустави и ућути, а Цукић приступи им и рече: „Ево вам солдати један дукат напојнице, па нити је тко шта чуо, нит је видио —! Вама никакове невоље нема, и недо вам Бог, а нама је и нашој браћи у Србији, као што и сами знате, велика и нечувена невоља.“ Онда и официр приђе ближе, заповеди солдату те узме дукат напојнице, пак им онда и солдати помогну, те уведу у

---

*) Милош је од усташи Србски вођа приморан, те је уз народњи устанак престо, па после од Чачка измакне се, пређе у Срем у Прогаре, с намером да ако Молер са другим Војводама не пређе у Србију, да се никако натраг из Срема и не враћа, него да и он тамо заостане. Но како је Цукић, Крстић и Капетан Јовица већ прешо био у Србију, а Молер га увери да ће и он кроз три дана, док још џебане прибави, прећи, и тако Милош са Војводом Симом Ненадовићем врати се опет у Србију. Види Историју Милутиновића од стр. 216 врсте 18 и 32.

**) Историја Милутиновића, види од стр. 186—197 и од стр. 203—209.

лађу коње, и час пре натоварену лађу отисну од обале и пређу преко Саве у Србију, освоје Палеж од Турака и оду Ваљеву. *)

После три дана пређе и Молер у Србију по повратку Милошевом из Срема, и дође Ваљеву у Кличевачке шанчеве у вече. Но Турци видивши толику Србску војску, поплаше се и ноћу из Ваљева прокраду се и сви побегну, да ји страже Србске ни осетиле нису.

Сутра дан, кад види Молер очисћено Ваљево од Турака, дође му Милош са брда Вране и Вранског шанца, у Кличевачки. Онда Молер напомене Милошу онај разговор, који су у Срему имали и закључили да он Молер, Милош, Цукић и Прота Ненадовић земљом и устанком управљају док се Кара-Ђорђе не поврати у Србију. **) „Јербо тако народ се никако обезглавити неможе, а ни глава народња бацити се у самовољство, којено је политично беснило и помам, и тако се само срећно избавити можемо из јарма Турског." — Милош му на то овако рече: „Истина, то је све добро и паметно, ал је још иста кућа наша туђа а не своја, и тако је зец још у гори; већ дајте да ми свак живо прионемо кућу очистити од душмана, и земљу освојити; пак ћемо топрв и лашње зеца у ловити, ражањ му наћи и усјећи, па сјести благовати. Но ја велим ово што налазим на памети најбоље за нас и наш посо, да ти поћеш чувати од Сокола и Босне, а ја да идем на Чачак; од ове војске узми ти неколико, и то помање, а јаћу повише зато што је душман у Чачку, а то је у Срцу Србије." И на то Молер пристане, и тако се његов предлог и закључак у чињени у Прогари никад и неоствари. ***) Остане Молер на Милоша подозревати, а Милош узме на памет то, и старао се како ће Молера и Цукића смаћи, докле ји на последку оба са овога света није и смако.

После овога разговора оде Милош у шанац на Врани, но он још до шанца ни дошо није, али неки Поп Жућо убије Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца, који је међ Турцима био, и Турака се државо, гди речу да га је Цукић убио, и ту се дигне велика гунгула и буна противу Цукића, Чупића а и Молера; но такову Војвода Молер, Сима Ненадовић и Капетан Јовица лепим и паметним разлозима ути-

*) Историја Милутиновића стр. 194.

**) Историја Милутиновића, види стр. 218 од врсте 25—29.

***) Историја Милутиновића стр. 246—247.

шају, и народ се умири. *) И после овога Војводе разиђу се са војском. Молер оде у Шабачку нахију народ подизати противу Турака, тако и Чупић оде у Мачву, Сима Ненадовић оде Соколу. А Милош са већом частђу војске и са оба топа оде Чачку, противу Ћаја-Паше; у путу одвоји се Цукић и оде у Пожаревачку нахију, те је подигне противу Турака.

Кад Цукић у Пожаревачку нахију дође и почне је одметати, Пожаревачки Турци, дознавши зато, изиђу с повећом силом у стиг, ударе уз Млаву и пођу к Златову да се са Ћуприским Турцима, који су им у сусрет ишли, сојединe. Њи је водио неки Влаа из села Стамнице, по имену Јеремија Додољан. Турци идући тако, арали су народ и застрашивали га, а народ одметао је се по луговима и прибирао се у чету Војводе Лесковачког Стреље, побратима Кара-Ђорђевог. Кад Турци дођу до у велико село Рановац, ту падну на конак у тефтиш и разазуре се. Тад у вече присцје пред Турке Војвода Милосав Ресавац и Павле Цукић са својим дружинама, и сајединe се са четом Војводе Стреље и одма ударе на Турке у селу по кућама, сељаци попале своје куће, у којима су се Турци сместили, Турци излете из кућа и буде крвави бој. На Турке први је јуришо Стреља, а за Стрељом, Цукић са засукатим рукавима и голом сабљом у руци. Сељаци причају да је толико изгинуло и с једне и с друге стране, да је река Витовница потекла крвава!

Турци су са свим разбијени били, и врло ји је мало по ноћи избегло. Оставили су ту Србима све што су имали, и што су уз пут од народа по отимали; оставили су коње, много оружије и џебану, новце и пуни пет кола пексимета (цвибака) и другог леба, и осим тога на троја кола, три качице возионице од кљука виноградског пуне . . .! . . .? кисела млека! . . .!? За пијење и у тољавање њиове — Турске — жеђи! —

Како су Турци стигли у село Рановац, они су похватали неколико сељака и повезали ји за шљиве. Кад Срби ударе на њи, они потегну ножеве и поодсецају главе овим овако за шљиве повезаним Србима.

*) Овде је било масла Милошевог о овој побуни. Јербо и Вук каже у грађи за Србску Историју „да би они ту свршили одма као што су Симо Паштрмац и Благоје из Кнића момци Милошеви наваљивали на њега и говорили му да смлати Цукића и Молера, али каже да није било Турског стра; и Милош видио је да није томе време, па је и он народ утишаво,“ стр. 90 и 91.

Који је гдекоји Турчин остао жив и издро, отишао је у Пожаревац; а Милосав Ресавац и Павле Цукић оду са својом војском у Ресаву, и на Миливи ископају шанац, где су бој били са Турцима. А Војвода Стреља и трговчић Раица оду у Пругово, те су пазили да Турци опет из Пожаревца не излазе и народ не робе. *)

После тог Цукић је бијо, после половине Јунија при истеривању Турака из Пожаревца, где је јуришајућег Делибашу на Србе, са другима натраг сузбијо, и поплашене Србе и у неред доведене охрабрио, и потом су предајом Турака заузели Срби и Пожаревац.

Одатле Цукић ишо је Сали-аги у Адакалу, да га склопи на сајуз са Србима и да би добио који топ и џебане, но у том не успе. **)

Кад Србски Кнезови и поглавари, који су се у Бјелици са војском налазили, са Марашли-Али-Пашом око 24. Јула учине мир у Ћуприји, и његовог Ћехају са 8.000 Турака пропусте у Београд, Павле Цукић, као главни Војвода нахије Пожаревачке, кад зато дозна противно му буде, за таково скоро изненадно и за Србе посве штетно помирење са Турцима. Па науми да то помирење уништи и да даље рат са Турцима продужи, с убеђењем да ослабљене Турке и Марашли Али-Пашу разбије, и да Србију од Турака са свим ослободи. Уздајући се у своју решителност, науми да покрене сву Крагујевачку нахију и Шумадију, па да удари на Турке и продужи рат. Но како му то не пође за руком! он са једном четом Срба и са четом Цигана под знатним Бимбашом Јанком, којима је дао сковати копља и на исти вршку слова свог имена и презимена П. Ц. ставити, оде у Манастир Манасију, која је зидовима високим као град ограђена, ту се затвори и стане прекупљати људе и џебану из Немачке добављати.

За Цукића дозна Марашли-Али-Паша, па запита писара Вуичиног Анту Протића, који се једнако готово због преговора код Марашлије налазио, „какав је то у Манасији господар, и нашто се он и према коме сад тамо спрема.“ Анта му одговори да је то један похајдучени Војвода, који непристаје на овај обшти мир са Турцима. — Марашлија му понуди 500 своји Турака и два топа да му да, да отиде да извади Цукића и да му га у Ћуприју доведе. — Али му Анта од-

*) Историја Милутиновића види од стр. 174—178.

**) Историја Милутиновића стр. 286 и 292, 302.

говори: да је већ одређен један Војвода са Србима, који ће му се морати предати, и Паши каже да и он сам тамо пође. Анта оде у Бјелицу и каже скупљеним старешинама, гди је тад и Прота Ненадовић из Беча приспјео био, шта Паша захтева. Совет пошље Анту у Манасију да приволи Цукића на предају или ће иначе погубљен бити. Анта кад дође у Манасију и јави Вуици, који је раније одређен за то био, не застане Цукића у Граду, кои је отишо био у Рам да набавља џебане, него само његове људе, који им се нехтену без њиовог Војводе Цукића предати; и тако остану чекати докле се Цукић из Рама не поврати. Кад се Цукић из Рама поврати и са хуком и буком своји војника у Град уђе и затвори се, и одма испне се на кулу и прво сам одпочне пуцати на Вуичину војску, гди су из Града од јутра до мрака једнако пуцали. Сутра дан пусти се Вуица у преговоре са Цукићем, кои су неколико дана трајали, и пошто Цукићу његов писар погине с коим се он советовао, посредовањем Анте, Цукић се Вуици на веру преда, кога Вуица одведе у Бјелицу, гди му советовавши се старешине за страњену погрешку опросте. *)

Доцније, пошто Марашли Али-Паша дође са војском у Београд и установи се народна канцеларија, Павле Цукић постане Кнезом нахије Крагујевачке.

Но доцније стане Цукић говорити, како се Милош подо Турцима и слизо са Марашли-Али-Пашом, и да треба звати Кара-Ђорђа да ји од Турске власти ослободи. Но Милош за то 1816 год. обтужи га код Муселима Крагујевачког, и с њиме угоди, те га овај позове к себи у Крагујевац ради неког договора. Цукић, ненадајући се злу оде, гди га увате, вежу, посаде на коња и испод истог ноге му у гвожђе окују, и поведу ђоја у Београд Марашли-Паши на одговор. Но кад буду у селу Рогачи, Цукића убију и прогласе да је умро, гди ту и укопан буде. А мало доцније и његовог брата Живана мучки момци Милошеви убију. И тако Милош изврши ону намеру, коју је још у Ваљеву у Кличевачком шанцу зачео, и свога једног соперника лиши живота.

Војвода Павле Цукић био је повишег стаса, коштуњав, умерено сувоњав, леп човек, врло поштен у карактеру, и велики јунак.

---

*) Историја Милутиновића види од стр. 395—401.

63.

ЈОВАН ДИМИТРИЈЕВИЋ ДОБРАЧА.

ГРУЖАНСКИ ВОЈВОДА.

Јован је рођен и живио у селу Добрачи, среза Гружанског, нахије Крагујевачке, и по имену села звао се обично Јова Добрача.

Јован је био добар јунак и за своје добро јуначство и разборитост посто је Војвода у Гружи, нахије Крагујевачке.

Кад буде пропаст Србије 1813 год. Јован је заостао у Србији, пак и под Турском влашћу био је Кнез над Гружом.

Године 1815 кад у Рудовцима на скупштини учини се договор да опет устану противу Турака, ком устанку одреде дан Цвети. Ту закључе да позову и Кнеза Милоша да и он пође са народом противу Турака, и ако нехтене, него намери поћи противу народа, као што је у Хаџи-Продановом устанку, то онда да га убију.

Па како је уто време Кнез Милош Обреновић био у Београду код злог Сулејман-Паше, и кад из Београда изађе и чују да је он дошо у Црнућу, први њему оде Игуман Манас. Враћешнице Мелентије Павловић, Јово Добрача и Никола Луњевица, саобште му закључење Рудовачке скупштине и позову га да и он пристане с народом на устанак, гди Милош при разном изговору нехтене им обећати да се склања на устанак. И они се врате натраг сваки својој кући. *)

Кад доцније Војвода Лома на Цветни четвртак 8. Априла 1815 године у Руднику устане противу Турака, за тај устанак Муселим Крагујевачки Шахин-Ага прво од Кнеза Теодосија из Кнића дозна, па позове све Крагујевачке Кнезове да ји посаветује да чувају народ да непрестане уз уставше Србе.

Лепенички Кнез Ђука Н. из Јагњила превари се и оде. Но Јова Добрача нехтене, него како дозна да је усто Лома, он покупи Гружане и оде с војском Крагујевцу и повише истог код Станова ушанчисе. Гди му ту и Јасеничани дођу под водством Милутина Савића Гарашанина, и Кнеза Шарге Писаром Јованом Илинчићем из Маслошева, који је већ поресције Турке у Трешњевици са пандурима

*) Историја Милутиновића стр. 118—119.

побијо и покупљене од народа новце отео. Па како је у Турке запао Лепенички Кнез Ђука, то на његово место одреде за Старешину над Лепеничанима газду Петра Топаловића из Грбица, и Крагујевац обседну и стесне.

Но кад чују да из Београда иде Ћаја-Паша с војском Чачку, Милутин Гарашанин са 300 Срба одлети у Кљештевицу, те друм на Липару ухвати и у бусије заседне, гди је се на велики петак васдан са Турцима туко; но Ћаја-Паша ипак Чачку продре.

Добрача остави Кнеза Шарге писара, Петра Илинчића и Петра Топаловића да обсађене Турке у Крагујевцу у шкрипцу држе, па и он са 500 Гружана од Крагујевца крене се за Гарашанином противу Ћаја-Паше. Но кад чује даје Ћаја-Паша продро Чачку и он окрене за њим и дође на брдо Љубићско, гди су се и с други страна Срби под Војводом Мутапом и другима с легли били и војска се по умножила. *)

Мало доцније, кад се отвори жестоки бој на Чачку и 4. Маја, кад је славно погинуо Кара-Ђорђев лични Барјактар Танасије Раић, Јован Добрара ископо је био поред Мораве шанац по ниже Раићевог, уком је са Гружанима велико јунаштво учинио, одбивши Турке од свог шанца; но кад његов војник Васа Томић из Кнића убије на Морави и Ћаја-Пашу, војска му се оставша без вишека поплаши и помути, а Турци поврате се и на Гружане навале, гди се учини велики крвеж и много жертви падне, тим више што се Кнез Милош тог дана, да убитки небуде, са Љубића уклонио и отишо на два сата од Чачка испод села Коњевића и вас дан се учести бавио, гди се и заоставши Срби без старешине са Љубићског шанца разбегну. **)

О другим делима овога јунака, немамо верни података. Тако и шта је он после учињеног мира у Јуну ове 1815 год. био, и чиме је се занимо. Но само то да је пре неког неизвесног времена пред смрт био ослепио. Умро је код своје куће у Добрачи о Св. Николи Декемвра месеца 1839 године и сарањен је код Манастира Драче. На плочи, која гроб његов покрива, стоји изрезат надпис овај: *„Овде су кости много заслужног Војводе Србског Јове Добрачанина.“*

*) Историја Милутиновића стр. 135, 136, 144—146.

**) Историја Милутиновића од стр. 270, 271—274.

64.

ПЕТАР ОТАШЕВИЋ.

ГРУЖАНСКИ ВОЈВОДА.

Петар Оташевић родом је из Груже, из ког села непознато је. Био је под Кара-Ђорђем Војвода. Кад пропаст Србије 1813 г. буде, и Петар Оташевић пребегне у Аустрију. Па кад II. устанак 1815 год. букне у Србији, Војвода Петар, као и све друге Војводе, које су се у Аустрији у бегству налазиле, пређе са неколико момака из Срема у Србију и управо оде Крагујевцу, ког је у обсади држао Кнез Гружански Јован Добрача, Кнеза Лепеничког Шарге Писар Јова Иличчић, Милутин Савић Гарашанин и газда Петар Топаловић, те ји окрабри и каже да ће им силна војска у помоћ из Немачке доћи, и тако охрабрени Срби Крагујевац стесне: гди тако притесњени Турци доцније Крагујевац ноћу напусте и побегну Јагодини, а Срби Крагујевац заузму.

После овога рата 1815 године Петар оде својој кући, гди није био никакови властник; и код своје куће 1825 год. разболе се и умре.

Петар имао је и рођенога свога брата Мијаила, кога Кнез Милош Обреновић, кад је преко Дрине у Босну у Јуну месецу 1815 Рушид-Паши ишо, узме са собом. Милоша једва Рушид-Паша одпусти, да се у Србију врати, почем он остави у таоцима Кнеза Аврама Лукића и Мијаила Оташевића као јемство, да ће му он опет доћи. Но како се Милош више и не врати Рушид-Паши, Турци у Зворнику ископају две рупе, па у једну дубке мету жива Аврама Лукића а у другу Мијаила Оташевића, обаспу ји земљом, па земљу маљевима набију и тако ји уморе.

65.

РАНКО МАТЕИЋ.

ЈАСЕНИЧКИ КАПЕТАН, ДОЦНИЈИ ЧЛАН СОВЕТА.

Ранко рођен је у Тополи, и отац му се звао Матија Јовичић, кои је био Кнез Јасенички, и он се по свога оца имену презиво Матеић. Он је 1812 год. пред пропаст Србије као млад посто Капетаном и добар јунак био.

Но кад пропаст Србије 1813 год. буде, Ранко заостане заједно са својим оцем Матијом у Србији и живио је код своје куће у Тополи,

гди га и устанак 1815 год. затече. Ранко је у том устанку уз свог оца једнако био. А кад се мир у Јулу те исте године у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом учини, и војска распуштена буде, те оде својим кућама, тад и Ранко оде својој кући у Тополу, гди је мирно живио.

Но мало доцније 1816 год. Ранка узме Кнез Милош код себе те му је био у Крагујевцу неко време у конаку подрумџија. За тим одпуштен буде из те службе, и после неколико година постане Капетаном. Кад Кнез Милош 1839 год. и Кнез Мијаило 1842 год. оду из земље и на њиово место 2. Септембра за Књаза Србије дође Кнез Александер Кара-Ђорђевић; тад Ранко Матеић постане окружним Началником, а за тим доцније постане и чланом Државног Совета; у том званију осто је до 1858 год. док није Књаз Кара-Ђорђевић напустио владу и 12. Декембра из земље отишо, а на његово, место дошо опет стари Књаз Милош.

Кад је Књаз Александер напустио своју Књажеску власт и отишо у Београдски Град као под заштиту, због партајичног немира, који се догодио у Београду, тад Советник Ранко Матеић као превржени Кнезу Кара-Ђорђевићу дође у Београдску велику касарну, узме од Началника војске Јована Лукачевића једну чету регуларни пешачки војника, под командом Капетана Мијаила Петровића и са Советником Антонијем Мајсторовићем пође у Београдски Град, да Књаза Кара-Ђорђевића позове и доведе га натраг. Но од револуционера буде у Палилули та чета обкољена и, почем је заповеђено било од Началника војске да се са ватром из пушака не брани, тад им се та чета преда. Револуционери увате Советника Ранка Матеића и Мајсторовића, свуку ји с коња, злоставе ји и отерају оба и ставе под грађанску стражу.

По том заступником Кнежеве власти Стевчом Михаиловићем буду оба у Палилулску касарну затворени. Но кад Књаз Милош 12. Јануара 1869 год. дође у Србију и Књажеву власт у своје руке прими, после месец дана оба буду апса ослобођени, и оду своим кућама те су без икакове пензије живили.

Но кад Књаз Милош 14. Септембра 1860 год. умре и тог дана Књаз Мијаило Обреновић прогласи себе за Књаза Србије, тад по закону одређена буде пензија Ранку Матеићу, те ју је уживо до 1868 год. И кад 29. Маја Књаз Мијаило у Топчидеру буде од осветника браће Радовановића убијен, а образовато наместничество, состојеће се из

Миливоја Блазоавца, Јована Ристића и Гавриловића. узме Књажеву власт у своје руке, Саветник Ранко Матеић буде опет у апс у Београду затворен и у гвожђе окован. Но почем нуколико крив био није, после шест недеља дана без икакова испита, суђења и одсуде, буде из апса пуштен и пензија му одузета. За тим оде својој кући у Тополу, те је обделавајући земљу сам себе и своју породицу без икакове пензије издржаво; и тако је у оскудости живио, да је он по послу, под своју старост са опанцима на ногама из Тополе пешке у Крагујевац ишо и натраг враћо се. И тако живећи у оскудици, бiће 1874 године у Тополи умро је.

После своје смрти Ранко Матеић оставио је своју добру и паметну жену имено Синђу, сестру бив. Кара-Ђорђевог Секретара Јанићија Ђурића, у којој је највећу утеху под своју старост, а у худом стању имао, и са истом два своја сина Светозара и Љубомира, које је оба дао прво у Србији, а затим и у страним државама васпитати. Од који данас старији му је син Светозар Матеић кмет у Тополи, гди с кућом живи, и народни је посланик. А млађи син Љубомир Адвокат је у Београду, гди и скућом живи.

Ранко је био средњег раста, крута телесног састава и доста пуног, косе смеђе, очију граорасти, лица мало жућкасте боје; у нарави био је тих и врло пријатан и љубазан човек. Био је здраво трезвен паметан и јуначан човек. С народом врло је лепо живио, и зато је био од народа врло љубљен и поштован. Био је писмен, и науку је здраво уважавао. У кући живио је лепо по народњем обичају без икакови луксуза и био је гостољубив. У јелу и пићу био је умерен. А у кући штедљим, но после своје смрти врло је мало имање у земљама и баштама својој деци у Тополи оставио. Био је велики обожатељ Кара-Ђорђа, поштоватељ његове породице, и одан Књазу Александру Кара-Ђорђевићу.

66.

СИМА МИЛОСАВЉЕВИЋ ПАШТРМАЦ.

БАРЈАКТАР.

Родом је из села Паштрме, нахије Крагујевачке. За времена ратовања Кара-Ђорђевог противу Турака био је барјактар код Војводе Антонија Ристића Пљакића.

Кад 1813 год. навали многобројна сила Турска, продре и и заузме Србију, тад се Сима налазијо код Војводе Пљаке у Делиградском Топољачком шанцу обкољен Турском војском. Но у Октомвру, са Војводом Пљакићем и затекавшом се Србском војском у шанцу, ноћу прокраду се између Турака и сваки својој кући срећно избегне, гди су се после које гди крили. А Пљакић доцније преруши се у турско одело, провуче се између Турака и пребегне на Великом Дубоком у Срем. *)

Кад 1814 год. Хаџи-Продан устане противу Турака, Сима пристане уз тај устанак и пође са Хаџи-Продановом војском Турке тући. Но Кнез Милош са Ћаја-Пашом угуши устанак у нахији Рудничкој, и дође са Турском војском у Крагујевачку нахију у село Кнић; ту премами неке од вођа Хаџи-Проданови усташа, те му се на веру предаду, између који преда му се и Сима Паштрмац, и тад ступи као момак уз Милоша. **)

Године 1815 год., у селу Рудовцима, Србске заоставше у Србији Кара-Ђорђеве старешине на тајно држатој скупштини закључе, да се опет противу Турака дигну, па макар сви са оружјем у руци изгинули. ***) И кад се Војвода Лома на цветни Четвртак дигне противу Турака, Рудник освоји и на Лазареву Суботу погине; тог дана Вучић Перишић, Јован брат Милошев, Благоје Томић из Кнића и Сима Милосављевић побију Турске Арачлије у Крагујевачкој нахији у селу Коњуши, узму новце и одатле дођу на Цвети ноћу у Црнуће кући Кнеза Милоша, гди Паштрмац развијени барјак са собом донесе, и сутра дан на страстни понедељник 12. Априла, кад се и Милош на устанак склони, преда му свој барјак, рекавши му: „Нај и теби, што но је за тебе!“ [1]) Од то доба Сима Паштрмац једнако је био уз Кнеза Милоша.

Кад је Кнез Милош прелазио у Срем у Прогаре, те се договаро са Војводом Петром Николајевићем Молером, Сима га је до Палежа пратио, и ту заостао докле се Милош из Срема вратио није; [2]) одатле је с Милошем отишо к Ваљеву, а потом к Чачку.

---

*) Историја Милутиновића стр. 47.

**) Историја Милутиновића стр. 82.

***) Историја Милутиновића стр. 119 и 162.

[1]) Историја Милутиновића види од стр. 128 и 129. И у кнеж. Србији од Милићевића на стр. 272 који каже: „Он је извео свој барјак и развијо га за знак освећења тога великог народног рада.“

[2]) Историја Милутиновића види стр. 142., 205. и од стр. 215. и 245.

Кад доцније Паштрмац оде са Милошем на Дубље, гди Срби разбију Турке, шанац освоје, и Јова Чираковић ухвати у трњу живог Марашли-Пашу и доведе га пред Милоша. Један од Срба шчепао је био пола Ћурак Пашин, Милош му рече, да он такови да натраг! А овај ти нехтене, него напне дугу гушку у прси Милошу, рекавши: „Та зар ви старешине да све пљачкате, а сирома ништа?!“ На то Паштрмац, који је на коњу уз Милоша био, скреше из пиштоља, те сељака по сред чела удари, који мртав падне! *)

После овога разбитија Турака на Дубљу, Милош поврати све хаљине и оружје Србима од Паше одузето; оде с њиме у Црниљево, гди је више дања дружевно у разговору са Пашом под шатором провео. Потом поклони му једног хата, да му 500 гроша, а и момцима његовим подари по пар Турског одела и по једног коња, и испрати Марашли-Пашу преко Дрине Везиру Рушид-Паши.

Тако Милош удворавајући се Марашли-Паши, а, овај га увери, да слободно може Везиру у Босну на разговор отићи и да се ништа не боји. Па почем Милош увери се Пашиним речима да му Везир неће ништа чинити, а имао је у мисли, како су се Срби на оружије подигли, да само зорбалије Турке из Србије уклони, па опет Цару царево, а Богу Божије, без икакова околишења давати и мирно живкарити и кућарити! Реши се да иде у Босну Везиру Рушид-Паши. Милоша су многи одвраћали од те намере, но он нехтене никог послушати; онда му Паштрмац рекне: „Ако ти је, господару, живот омрзо, с првога грма можеш врат сломити па умрети пре воље Божје, а да чак тамо неидеш; ако ли навреш и отидеш, како ми се види да си већ прегао, то ти се и само вели, да си највећа будала под небом, јер носиш сам своју главу Турчину на шиљак.“ На то Милош одговори: „Али Паштрмче, ако Бог да те ја одем и вратим се здраво и весело, тко ће онда бити та највећа будала, ја, или ти?“ Паштрмац: „А! онда не ти, не, будала бити, ал не ни ја, него ће Везир бити и остати највећа будала под небом и до века, ако те испусти.“ **)

Кад се те 1815 Јула учини мир у Ћуприји са Марашли Али-Пашом, и он оде у Београд, уклони Сулејман-Пашу из Србије, поседне са војском Србију и Србима неке повластице даде. — Паштрмац

*) Историја Милутиновића стр. 327.

**) Историја Милутиновића од стр. 350—352.

остане увек до своје смрти код Кнеза Милоша, и он је једини уплива над њим имао; није га се бојао, него га је у многим приликама шаљивим изрекама блажио и од многи, зала да нечини људма, одвратио. О Паштрмцу има врло много причица, које су веома занимљиве, и све сликају живот и нарави онога доба. Неке су од ти причица штампане у календару „Шумадинцу“ 1852 год. Сима Паштрмац звао се најобичније „Амица.“ То на Турском језику значи „Стриц.“ То му је име дао Кнез Милош, тако га је он, а и други звали, Амицом.

Паштрмац је умро 5. Августа 1836 год. у Крагујевцу, а укопан је код Рамаћске цркве. На његовом гробу има плоча с овим записом: „овде леже кости мужа за отечество Србско многозаслужна, верњеишаго содруга и љубимца светлога Књаза Милоша Обреновића, надворног Совјетника Симе Милосављевића Паштрмца. Престави се 5. Августа 1836 год. у 60 љету старости своје у Крагујевцу.

За Паштрмца причају, како је једанпут дошо у Крагујевац неки научен Србин из Аустрије, и тражио службу код Кнеза Милоша, пак се најпре моро јавити за такову Паштрмцу. Паштрмац упита га, шта зна и гди је шта учио, и он му каже да је свршио 12 школа у Мађарској. Но како је тај научењак за његову несрећу био омален, Паштрмац као што је увек шале са сваким правио, — тако и са овим учини. Каже му да ће за њега јавити Кнезу Милошу, но да је обичај, кад ко хоће да се њему престави, мора се попети на онај камен бињекташ с ког је Милош на коња узјахиво, и каже му кад угледа Кнеза, да му се одатле једнако клања! И тако тај чочек немислећи на лукавство, послуша га и попне се на тај камен. Паштрмац јави за њега Кнезу Милошу. Милош у ћурку изшета из своје собе на диванану првогката, и кад види тог научењака на камену испетог, запита га: „шта тражи?“ Тај човек каже да тражи секретарску или писарску службу, и да је свршијо 12 школа. Милош му одговори: „Е! мој брајко, ја тражим људе за службу оваке (пруживши руку на Паштрмца) крупне и главате, који су пуни памети, а не ситне као што си ти. — Но кад си као што кажеш изучио 12 школа, ево мој Амица научио те је и тринестом школом па иди опет те се учи, па ако будеш већи, дођи опет и ја ћу те примити.“ Сирома тај човек једнако клањајући се, сиђе са бињекташа и невесео оде.

Кад доцније Паштрмац оде са Милошем на Дубље, гди Срби разбију Турке, шанац освоје, и Јова Чираковић ухвати у трњу живог Марашли-Пашу и доведе га пред Милоша. Један од Срба шчепао је био пола Ћурак Пашин, Милош му рече, да он такови да натраг! А овај ти нехтене, него налне дугу гушку у прси Милошу, рекавши: „Та зар ви старешине да све пљачкате, а сирома ништа?!“ На то Паштрмац, који је на коњу уз Милоша био, скреше из пиштоља, те сељака по сред чела удари, који мртав падне!*)

После овога разбитија Турака на Дубљу, Милош поврати све хаљине и оружје Србима од Паше одузето; оде с њиме у Црниљево, гди је више дања дружевно у разговору са Пашом под шатором провео. Потом поклони му једног хата, да му 500 гроша, а и момцима његовим подари по пар Турског одела и по једног коња, и испрати Марашли-Пашу преко Дрине Везиру Рушид-Паши.

Тако Милош удворавајући се Марашли-Паши, а, овај га увери, да слободно може Везиру у Босну на разговор отићи и да се ништа не боји. Па почем Милош увери се Пашиним речима да му Везир неће ништа чинити, а имао је у мисли, како су се Срби на оружије подигли, да само зорбалије Турке из Србије уклони, па опет Цару царево, а Богу Божије, без икакова околишења давати и мирно живкарити и кућарити! Реши се да иде у Босну Везиру Рушид-Паши. Милоша су многи одвраћали од те намере, но он нехтене никог послушати; онда му Паштрмац рекне: „Ако ти је, господару, живот омрзо, с првога грма можеш врат сломити па умрети пре воље Божје, а да чак тамо неидеш; ако ли навреш и отидеш, како ми се види да си већ прегао, то ти се и само вели, да си највећа будала под небом, јер носиш сам своју главу Турчину на шиљак.“ На то Милош одговори: „Али Паштрмче, ако Бог да те ја одем и вратим се здраво и весело, тко ће онда бити та највећа будала, ја, или ти?“ Паштрмац: „А! онда не ти, не, будала бити, ал не ни ја, него ће Везир бити и остати највећа будала под небом и до века, ако те испусти.“ **)

Кад се те 1815 Јула учини мир у Ћуприји са Марашли Али-Пашом, и он оде у Београд, уклони Сулејман-Пашу из Србије, поседне са војском Србију и Србима неке повластице даде. — Паштрмац

*) Историја Милутиновића стр. 327.

**) Историја Милутиновића од стр. 350—352.

остане увек до своје смрти код Кнеза Милоша, и он је једини уплива над њим имао; није га се бојао, него га је у многим приликама шаљивим изрекама блажио и од многи, зала да нечини људма, одвратио. О Паштрмцу има врло много причица, које су веома занимљиве, и све сликају живот и нарави онога доба. Неке су од ти причица штампане у календару „Шумадинцу“ 1852 год. Сима Паштрмац звао се најобичније „Амица.“ То на Турском језику значи „Стриц.“ То му је име дао Кнез Милош, тако га је он, а и други звали, Амицом.

Паштрмац је умро 5. Августа 1836 год. у Крагујевцу, а укопан је код Рамаћске цркве. На његовом гробу има плоча с овим записом: „овде леже кости мужа за отечество Србско многоваслужна, верњејшаго содруга и љубимца светлога Књаза Милоша Обреновића, надворног Совјетника Симе Милосављевића Паштрмца. Престави се 5. Августа 1836 год. у 60 љету старости своје у Крагујевцу.

За Паштрмца причају, како је једанпут дошо у Крагујевац неки научен Србин из Аустрије, и тражио службу код Кнеза Милоша, пак се најпре моро јавити за такову Паштрмцу. Паштрмац упита га, шта зна и гди је шта учио, и он му каже да је свршио 12 школа у Мађарској. Но како је тај научењак за његову несрећу био омален, Паштрмац као што је увек шале са сваким правио, — тако и са овим учини. Каже му да ће за њега јавити Кнезу Милошу, но да је обичај, кад ко хоће да се њему престави, мора се попети на онај камен бињекташ с ког је Милош на коња узјахиво, и каже му кад угледа Кнеза, да му се одатле једнако клања! И тако тај чочек немислећи на лукавство, послуша га и попне се на тај камен. Паштрмац јави за њега Кнезу Милошу. Милош у ћурку изшета из своје собе на диванану првог ката, и кад види тог научењака на камену испетог, запита га: „шта тражи?“ Тај човек каже да тражи секретарску или писарску службу, и да је свршијо 12 школа. Милош му одговори: „Е! мој брајко, ја тражим људе за службу оваке (пруживши руку на Паштрмца) крупне и главате, који су пуни памети, а не ситне као што си ти. — Но кад си као што кажеш изучио 12 школа, ево мој Амица научио те је и тринестом школом па иди опет те се учи, па ако будеш већи, дођи опет и ја ћу те примити.“ Сирома тај човек једнако клањајући се, сиђе са бињекташа и невесео оде.

67.

МИЛУТИН САВИЋ ГАРАШАНИН.

Милутин се родио у селу Гарашима у Крагујевачкој нахији, око 1762 године, а стари његови доселили су се у Србију из Белопавлића у Црнојгори.

Кад је Аустрија 1787 године многе Србе из Србије у фрајкор у Срему прекупљала, те године у пролеће ступи и Кара-Ђорђе у фрајкоре под Полковником Вулетом Михајљевићем као главим заповедником Срба фрајкораца, а затим пређе у Срем из Србије и ступи у фрајкор и Милутин Гарашанин са Матом из Липовца и многим други Србима, и дођу у чету, у којој је и Кара-Ђорђе био и већ за Каплара аванзово. По кратком времену, пошто у војеном екзерциру извечбати буду, крене ји Полковник Михајљевић и одведе у Италију, где су се са Италијанима неко време борили, и где Кара-Ђорђе за јуначко борење постане Наредником, а Гарашанин Капларом. Па како Царица Руска Катарина II., са Аустријским Царем Јосифом II. у Херсону 1787 год. углави савуз, да Турску Царевину униште, и између себе поделе, тако Аустрија учини мир са Италијанима и сву своју војску из Италије крене и доведе на Турску границу, где и Михајљевић доведе и Србе фрајкорце у Срем. Одатле у Јулу 1788 године са више чета фрајкорски пређе у Србију прво на Забрежју а затим и надругим многим местима, где и Кара-Ђорђе тад са својом четом пређе у Србију на Шабцу, а и Гарашанин у чину Каптенармуса, и ту су за сво време ратовања Аустријанаца противу Турака борили се. Но кад Аустрија са Турском 1. Августа 1791 год. у Свиштову учини мир и сву своју војску 1792 год. повуче из Србије натраг. Онда Кара-Ђорђе као Аустријски Стражмештер-Наредник и Гарашанин Милутин као Каптенармус, и многи други Срби иступе из војене Аустријске службе, па се врате натраг у Србију својим кућама, где су се занимали са својим домаћим земљерадничким пословима.

Кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. устане противу Турака, он позове и Гарашанина да диже народ на устанак. Гарашанин скупи неколико Срба око себе и на позив оде Кара-Ђорђу, и од то доба је кроз сви десет година ратовања Срба противу Турака храбро војево и увек уз Кара-Ђорђа са неколико своји Јасеничана Срба ишо, и никаковог старешинства није се хотео примити.

Гарашанин, кад у Крћевац дође, види из планине да Кара-Ђорђе сам њиву ограђује и прућем плот поплеће, па под оружијем с дугом пуном пушком и пиштољима за појасом изађе из планине и управо упути се Кара-Ђорђу, но кад поближе њега дође, он извади кремен како из дуге пушке тако и из пиштоља да упалити немогу, па ји мете запојас и дође до саме ограде, коју је Кара-Ђорђе прућем поплећо, и своју дугу пушку уз плот преслонио био, па зађе с те стране гди је Кара-Ђорђева пушка стајала, дође до ње и своју дугу пушку без кремена до Кара-Ђорђеве преслони, а пиштоље до исте без кремења на земљу положи, па Кара-Ђорђу не назове ни добро јутро, него оде те узме са гомиле прућа, па како је Кара-Ђорђе плот поплећо од лева на десно, тако Милутин оде и стане плот поплећати од десна на лево. Кара-Ђорђе је све то видио шта Гарашанин ради, па чинио се да то ништа не види, и тако обојица поплећали су ограду без да су један другом што говорили и један у другог гледали или главу окретали; па кад се у поплетању ограде састану и поплетом ограду доврше, Кара-Ђорђе онда рекне: „Ето којекуде Милутине поморисмо се, ајдемо да ручамо!“ Гарашанин му нато: Господару Бога ми ајдемо и ја сам доста изгладнио! Па пођу да узму своје прислоњене уз прошће пушке, но кад Кара-Ђорђе види да су Гарашанинове пушке без кремења, он му онда само рече: „Ене! којекуде. А гди ти је кремење? Мети то кремење у пушке па ајде да ручамо.“ И тако Гарашанин завије кремење у пушке и Кара-Ђорђе из Крћевца пође кући у Тополу, а Гарашанин са њим; ни речи више не проговоре, дођу до у конак Кара-Ђорђа.

Гарашанин био је у то време сав прљав, браду пустио је био, и по шуми верајући се, поцепан и пун животињске нечистоће. Кад уђу у конак, Кара-Ђорђе видећи га тако мучна речему: „Ама Милутине, ти си којекуде пун нечистоће, постојде ту мало на диванани.“ Па оде сам и нареди те му се вода за купање у кади, сапун и чисте кошуље приуготове, а потом и све нове аљине капа и обућа спреми, и кад све готово у собном купатилу буде, он онда изиђе, зовне га и уведе у собу спремљену за купање, и рече: „деде Милутине окупај се и пресвуци;“ које Милутин тако и учини, а своје хаљине све на поље избаци, после изађе; и Кара-Ђорђе каже те га његов берберин обрије, па седну те ручају, али ни једне речи више не проговоре. Кад ручају, онда га Кара-

је теби Господару тај, рече Милутин, није право да ти ништа недобијеш? Којекуде Милутине, ево доста је мени овај један претекши дукат, и они сагну се и покупе по гомилу дуката. Па како у исто време ударе туда неки весело певајући војници због разбића Турака, Кара-Ђорђе им рече: шта је да нисте пијани? Нисмо Господару, одговоре, пилиби али немамо зашто да пиће купимо. На то Кара-Ђорђе, држећи онај дукат у руци, даде им и рече, на па пијте. А видивши друга два војника да немају ни по једног пиштоља за појасом, он онда један једном а други другом пиштољ даде, а сребрну паласку даде Гарашанину а Турско одело Мати из Липовца, и такову делидбу учини; с којом буду оба задовољни.

После овог случаја Милутин седио је у Јасеници у Гарашима; ту је седио капетан, а ту је и Пошта била, коју је надзираво Мата Липовац Гарашанинов исти побратим. Неко дође те запали Пошту и сва сена поштанска попали, те езгору. Капетан био је пијаница и рђав човек, обтужи Совету Милутина Гарашанина и Мату надзорника Поштанског, да су они Пошту и сена попалили. Услед те обтужбе Совет пошље да везане у Београд дотерају Гарашанина и Мату Липовца да ји за то узму на одговор. Гарашанин и Липовац за то дознаду, па да ји неби бесчестили, оба утеку у планину у хајдуке.

Тим Совет још више закључи да су баш они сена попалили, па за казнити ји, пошље за њима потеру и заповеди, те им се куће попале и сав мал у Београд отера и распрода; па Гарашанинову отерају и сву породицу као и синове Милована и Луку, те су у Граду као заточеници радили, за то што је Гарашанин у хајдуке одбегао, да би га тим принудили да им се преда и да га за паљевину казне.

Гарашанин са Матом крије се и тумарао неко време по шумама час овамо, час онамо, и од потере која ји је тражила, кријући се и поћивајући по колебама, кошарама и свињцима, напуне се пуни живе нечистоће, да нису више сносити могли. Гарашанину то досади се па каже Мати, да иду у Тополу Кара-Ђорђу, па да му се предаду и да кажу да нису криви, па нека чини од њи шта хоће. Мата нехтене на то согласити се, но ипак пође са Гарашанином до близу Тополе, до шуме Крћевца и несмедне ићи Кара-Ђорђу на предају, зато што га је Кара-Ђорђе већ једанпут у Срему као фрајкорца са 50 штапа за непослушност казнио, него ту заостане.

са Турцима докле се што боље не окрене. Кара-Ђорђе му одговори: *„Е мој Милушине, вратио би се ја, ал ти видиш да ме Немци нигди непуштају.“* И тако Милутин сам врати се у Србију својој кући, гди је се једнако чувао и по шумама крио од Турака. Па како је ожењен био са сестром Војводе Арсенија Ломе из Драгоља Рудничког округа, то је с њиме у договору био, и људе по упућењу Ломином за нови устанак противу Турака спремо.

Године 1815 у почетку Фебруара, биће на Сретење Господње, у Рудовцима код Попа Ранка куће учини се скупштина, на којој искупе се многе Кара-Ђорђеве Војводе и други јунаци Срби, учине договор и завере се, да на Цвети устану противу Турака. Ту закључе да до тог доба спремају народ на устанак и да позову Кнеза Милоша Обреновића, да и он пође с народом противу Турака, ако нехтене него пођe са Турцима противу народа као у прошлој 1814 год. у устанку под Хаџи-Проданом, да га убију као и сваког Турчина, и прво да се од њега одпочне. На тој скуштини између остали био је Милутин Гарашанин и Војвода Арсеније Лома, кога на то одреде, и који се ту збору закуне, да ће он то извршити. И после тог закључка разиђу се и сваки на своју страну оде да народ на устанак спрема. *)

Војвода Лома оде Руднику да чека Милоша, неће ли изићи из Београда да га дочепа, па или да га преволи на устанак или ако нехте да га убије. А и Милутин Гарашанин пођe за Ломом за извршење тог дела. Па удари преко Ваљевске нахије, дође на Уб на конак код Павла Даниловића, ту преноћи, и оде са Даниловићем и хајдуком Димитријем Радовановићем из Дупљаја на конак у село Докмир у кућу Вишића, код ког затеку на конаку зликовца Турчина Интриза са још два Ваљевска Турчина; ту се с њима нешто посвађају и сву тројицу те ноћи побију. Ту се Гарашанин рани у десну руку, и одатле оде своме шураку Арсенији Ломи. Кад се од ране по ускоро излечи, и Кнез Милош дође из Београда у Црнуће својој кући. Тад Гарашанин са Ломом оде Милошу, те су га на устанак склањали, и од тог доба Гарашанин са другима непрестано чуво је Милоша да неизбегне опет међу Турке, докле га на послетку са угрожењем живота 11. Априла на Цвети са друштвом не натера, те пристане на већ одпо-

*) Историја Милутиновића стр. 119, 161—163 и 216.

Ђорђе запита: „зашто ти Милутине побеже у хајдуке?“ Милутин: „како неби бего Господару, кад су хтели да ме вежу и терају у Београд, ни крива, ни дужна, а ја нити сам пошту ни сена запалио, нити знам које то учинио, па моро сам у планину побећи, јер недам се за живота везати и без честно гонити.“ Кара-Ђорђе: „ја ти верујем, и знам да ти то ниси учинио, и да је то на тебе све измишљено.“ Па онда га запита: „а знашли да ти је кућа запаљена, све разорено и мал у беглук отерат.“ Милутин: „знам Господару.“ Кара-Ђорђе онда заћути и рече, ајдемо Милутине на трло, гди му је била стока. Кад на трло оду, Кара-Ђорђе од свог домазлука одвоји 15 овнова и 50 оваца, па онда толико и свиња, неколико говеди, крава и волова, па каже својим момцима те то зајму да терају у Гараше за Милутина. Милутин на то рече: „шта то радиш Господару, то је много а и ти одвише немаш.“ Кара-Ђорђе: „ја којекуде Милутине, имам доста стоке, дао ми је Бог и даће ми, ал ти немаш ништа, све су ти однели,“ и тако момци отерају у Гараше одвојену стоку. По том Кара-Ђорђе одвоји му и једног коња из његове аргеле, одведу га његовом конаку и он да, те га оседлају, па напише писмо Совету и пошље, да Милутинову породицу одма у слободу пусте, а на Капетана са заповешћу да Милутина нико за живу своју главу не узнемирује, него да му Капетан одма са народом одсече јапију и дотера и да му кућу начини и све стаје погради онаке као што су му погореле. На чему Милутин Гарашанин благодари Кара-Ђорђу, узме писмо, узјаше на коња и весео оде у Гараше. Но кад близу меане Гарашке буде, Капетан пијући у меани, види Милутина, гди на коњу иде, па истрчи из меане са момцима и викне Милутину грубо да сјаше и да се веже. Гарашанин одговори му: „не веза Капетане не веза, ја идем од Кара-Ђорђа и ево ти писма од њега,“ и таково му преда. Подљи Капетан, кад прочита писмо, стане се онда око Милутина улагивати и нареди, те се Гарашанину кућа и стаје све нове пограде, боље него што су пређе биле. *)

Кад Кара-Ђорђе 21. Семптемвра 1813 год. пређе у Аустрију и Србија пропадне. И Гарашанин пређе у Аустрију и оде у Манастир Фенек, гди је Кара-Ђорђе под стражом био, сњиме се састане и позове га да се опет врати у Србију, па да се хајдучки у четама бију

*) Ово је све довде написато по самом причању покојног Милутина Гарашанина. К. Н. Н.

Кад се доцније установи у Србији велики народни Суд, Милутина Кнез Милош постави за члана тог Суда, које место није волио да га има, но и преко своје воље тог места примио се и једнако жудио да да оставку, па да иде кући да се са трговином, која му је повољнија била, занима. Једном приликом примети му у шали Кнез Милета Радојковић да не даје оставке, него да остане, па ће се временом и си том раду научити. На то му Милутин одговори: „ја би се зар и надо да ћу се научити, да видим да си се ти, од кад се врзеш по служби, чему год научио, али гледајући на те, ја велим да је боље да ми ову децу оставимо, да они ове послове раде. Оно што смо ми умели, ми смо и урадили, и ово, Бога ми, они умеду боље од нас.“

Једног дана пребаци му биће Парезан, да је у некој ствари дао своје мишлење по хатеру. Ово њему буде доста. С места устане, спреми коња, и оде кући у Гроцку. Тек доцније синови му напишу оставку и пошљу је у Крагујевац, која му се уважи.

Милутин Гарашанин није био човек од политике. И ако је увиђо потребу да буде сваки безбедан у Србији, то опет жао му је било, што се радило да се Кнез Милош ограничи Уставом.

Јер Књаз Милош њега је волео, и он лично од неограничености његове није никакво зло трпио: шта више, није дозвољаво да нико, па и браћа Милошева да ма што Милутина узнемирују. За то Милутин, кад се радило за устав, да се Милош истим у самовлашћу ограничи, био је по све неутралан. Но кад Србија делом Србски великаша Портом потврђени Устав добије, и такови се 18. Фебруара 1839 год. на Калимегдану обнародује, коме Кнез Милош због ограничења у његовом самовлашћу стане се противити и радити да се исти Устав уништи, тад Гарашанин умеша се уполитику и пристане уз странку Уставотвораца и бранилаца, и прво као пријатељ ишо је Кнезу Милошу у Крагујевац, те га је саветовао да прими Устав и да се по њему влада. Но Кнез Милош стане радити да уништи Устав и себе у самовласти одржи, па спреми да дигне револуцију у земљи да своје противнике, зване Уставобранитеље, казни и Устав уништи, па да се неби нашао уземљи, и да би народ противу великаша више раздражио, 12. Априла исте 1839 год. пређе у Земун и учини се као да неће више да се у Србију врати. Тад Гарашанин са више њи Советника прелазио је у Земун и звао Милоша да се врати

натраги. говорио му је, ако неће да ће они себи другог Књаза изабрати, и осим тог за поступак његов укоравао га, гди је пало жестоки речи, докле га Ђоја не склоне, те се опет у Србију поврати. Но тад Гарашанин са Милошем љубав поквари, Књаз Милош на њега омрзне, и Милутин Гарашанин са свим приљуби се странци Уставобранилаца. Па кад Књаз Милош одма на ново опет приуготови побуну у земљи, побуни и регуларну војску у Крагујевцу, која пође Београду, а Милош учини се као да није он војску побунио, па се као стане договарати како да се побуна умири, па оде и Турцима у Београдски Град, Ђоја ради договора са Пашом како да се та буна утиша. Но у Граду му Великаши у очи отровено кажу; да је он сам ту буну подиго, па да иде пред војску да је сам и умири, или да остане у Граду, па да даде коме другоме од њи пуномоћије, да он солдате и друге побуњенике умири. На које Књаз Милош, кад му је то Симић говорио, рече: *„А зар тако ваља Симићу да свог господара у Граду оставите код Турака?“* Тако је рече Симић, јер другчије не иде. На то Књаз Милош каже, нека иде газда Вучић, и тад изда му у Граду генерално пуномоћије. Вучић изиђе на Врачар, скупи одма народ из Београдског округа, узме узасе старог Милутина Гарашанина и Илију сина Милутиновог са гарнизоном Београдским, изиђу пред побуњену војску до на Трешњу, ту ји сретну, на покорност принуде, умире о безоружају и кућама распусте. Но и на тим се све не сврши, него одма после тога сазвана буде велика народна Скупштина, пред којом Књаз Милош 1. Јуна мораде дати на званије Књажевско оставку, кога по том и из Србије 3. Јуна протерају. Од тог доба Обреновићи и Гарашанин никада пријатељи били нису.

По изгнању Књаза Милоша из земље дође на владу његов старији син Милан; но како он после 24 дана од грудне болести умре, и на владу дође за Књаза Србије Мијаило млађи син Милошев. Па опет непрестану борбе између Србски Великаша и Владаоца Србије, него опет буде буна и немира уземљи, које је из Влашке непрестано подпириво Кнез Милош, кои је тежио опет да се у Србију поврати. Књаз Мијаило, као младољетан а имајући око себе рђаве и ненародне људе советодавце, подлегне партајизму свога оца, и стане све најглавније људе, који су о Уставу радили и за земљу израдили те га је Порта у договору са Русијом Србији дала, гонити, и они су морали

бегати по Цариграду, Видину, Влашкој, Русији и другим земљама, међу којим првим људма били су и Гарашани. Па како одбегли из Србије први Србски Великаши дејством Порте и Русије 1842 године у Србију се поврате, и немогну се са Књазом Мијаилом измирити, него се страсти њиове једне спрема другима горе распале, тако сви Великаши закључе, да Књаза Мијаила принуде да не слуша савете свога оца Милоша, да се држи Устава, да неправедно људе не гони, или да и њега као и оца му из земље прогнаду. И тако сви Србски Великаши оду међу народ да га на буну покрену, међу којима и Гарашанин, а Вучић, уз ког престане и гарнизон Крагујевачки са топџијама и официрима, продре до Крагујевца. За ту буву у Београду дозна Кнез Мијаило, па узме Београдске три чете регуларни пешака и коњанике и 19. Августа 1842 год. крене се Крагујевцу противу Вучића, но у путу из писма уваћеног, које је Вучић Гарашанину писао, дозна да је и Милутин изишао да народ на оружје подиже, па пошље Милоша Брку официра и Карића са неколико катана, те Милутина у гају између села Лисовића и Барајева 20. Августа нађу, из пушака убију, и по заповести главу му одсеку и у Жабаре Књазу Мијаилу на конак однесу, где буде на колац за углед набијена, а официр, који је извршио то убиство, одма добије један чин већи. Обезглављено тело старог Милутина Гарашанина по одласку убилаца остало је на месту убиства на равни, да га птице и зверови једу. Но један сељак из Барајева крадом га ноћу сарани, а доцније буде тело Милутиново одатле из земље извађено и код Грочанске цркве укопато, где и данас ту старог и заслужног ратоборца Милутина Гарашанина пепео почива.

Кад су послате катане да убију старог Милутина Гарашанина, послате су да му убију и сина Луку, кога 23. Августа нађу код његове куће у Гроцкој и убију га, па и њему главу одсеку и пред његовом кућом на колац набију, а за поругу запаљен чибук у уста му мету. Обезглављено тело остане пред његовом кућом, које је породица гледала и није јој дозвољено било да се одма укопа, докле год Књаз Мијаило небуде од Крагујевца Вучићем 24. Августа сузбијен, на Жабарима разбијен, и 25. Августа из Топчидера поћу у Земун не пребегне; тад узму главе старог Милутина и сина му Луке, са телима споје и у гробнице укопају. И тако Гарашани уставну слободу честитом својом крвљу залију.

Кад је доцније стање ствари у Србији промењено, и кад је Вучић осудио на смрт Брку и Карића, онда ји је од те казни спасао сам Илија Гарашанин, син Милутинов а брат Лукин, који је тад био Министер внутрењи дела.

Милутин Гарашанин био је стаса повишег, тела крупног, коштуњавог и снажног, главу је имао осредње повећу, косу смеђу, чело борама набрато мислеће, подужи црнпурасти образа, носа римског типа, уста имао је умерена, бркове је имао густе и средње дужине. Нарави био је озбиљне и никад шалио се није, мало је говорио и имао је глас покрупан, био је велики и не устрашими јунак; на сваку неправду здраво је мрзио, и увек истину је говорио. Са народом живио је лепо, пак га је народ и поштово, а у својој кући у Гроцкој увек је гостију имао. У јелу и пићу био је умерен и у свом дому живио је господски, но без икаковог раскоштва и ако је богат газда био. Милутин није знао ни читати ни писати, но у својој кући имао је школу, и о свом трошку набављо је учитеље, те су се његова и сеоска деца књиги учила. Кад је погинуо, било је старом заслужном борцу за Србску слободу Хаџи-Милутину до 80 своји година, но ипак био је снажан и крепак, и мало седи власи у коси својој на глави имао је.

После своје смрти и сина му Луке, осто му је у животу млађи син Илија, који је одпочео служити државу још 1837 год. прво као Ђумрукџија Београдског Ђумрука, а потом био је више година Попечитељ и велики државник. Илија је и за себе оставио два сина, старијег Светозара, који је био Капетан Артилерије, и који данас у оставки као прифатан човек живи у Гроцкој, и млађег Милутина, који је данас Министер унутарњи дела Краљевине Србске.

68.

ЈАНИЋИЈЕ ЂУРИЋ.

СЕКРЕТАР КАРА-ЂОРЂЕВ.

Родом је из села Страгара, нахије Крагујевачке.

Године 1804 како је глас пуко, да је Кара-Ђорђе усто противу Турака, и да Турске ханове пали и Турке тамани, Јанићије Ђурић са своим пријатељем Тапасијем Рапћем *) убије у Страгарима једног

*) Отуда што је Јанићијева сестра Перуника удата била за сина Тапасијевог.

бегати по Цариграду, Видину, Влашкој, Русији и другим земљама, међу којим првим људма били су и Гарашани. Па како одбегли из Србије први Србски Великаши дејством Порте и Русије 1842 године у Србију се поврате, и немогну се са Књазом Мијаилом измирити, него се страсти њиове једне према другима горе распале, тако сви Великаши закључе, да Књаза Мијаила принуде да не слуша савете свога оца Милоша, да се држи Устава, да неправедно људе не гони, или да и њега као и оца му из земље прогнаду. И тако сви Србски Великаши оду међу народ да га на буну покрену. међу којима и Гарашани, а Вучић, уз ког престане и гарнизон Крагујевачки са топџијама и официрима, продре до Крагујевца. За ту буну у Београду довна Кнез Мијаило, па узме Београдске три чете регуларни пешака и коњанике и 19. Августа 1842 год. крене се Крагујевцу противу Вучића, но у путу из писма уваћеног, које је Вучић Гарашанину писао, дозна да је и Милутин изишао да народ на оружје подиже, па пошље Милоша Брку официра и Карића са неколико катана, те Милутина у гају између села Лисовића и Барајева 20. Августа нађу, из пушака убију, и по заповести главу му одсеку и у Жабаре Књазу Мијаилу на конак однесу, где буде на колац за углед набијена, а официр, који је извршио то убиство, одма добије један чин већи. Обезглављено тело старог Милутина Гарашанина по одласку убилаца остало је на месту убиства на равни, да га птице и зверови једу. Но један сељак из Барајева крадом га ноћу сарани, а доцније буде тело Милутиново одатле из земље извађено и код Гроча нске цркве укопато, где и данас ту старог и заслужног ратоборца Милутина Гарашанина пепео почива.

Кад су послате катане да убију старог Милутина Гарашанина, послате су да му убију и сина Луку, кога 23. Августа нађу код његове куће у Гроцкој и убију га, па и њему главу одсеку и пред његовом кућом на колац набију, а за поругу запаљен чибук у уста му мету. Обезглављено тело остане пред његовом кућом, које је породица гледала и није јој дозвољено било да се одма укопа, докле год Књаз Мијаило небуде од Крагујевца Вучићем 24. Августа сузбијен, на Жабарима разбијен, и 25. Августа из Топчидера ноћу у Земун не пребегне; тад узму главе старог Милутина и сина му Луке, са телима споје и у гробнице укопају. И тако Гарашани уставну слободу честитом својом крвљу залију.

да желе у Русији живити. Генерал Црвенка вештином својом добије копију тог писма као испоруке, и после тог називао је Јанићија Руским „духом.“

Кад Кара-Ђорђа и његове Војводе из Фенека у Варадин крену, а доцније у Јануару месецу 1814 год. по Градовима растуре, онда и Јанићија одправе у Петаву, где је под стражом био дотле, докле Император Аустријски по молби Руског Цара Александра не пусти Кара-Ђорђа са Војводама у слободу, који 17. Септембра 1814 год. испраћени преко Ердеља у Русију оду, с којима и Јанићије Ђурић оде.

Јанићије је живио у Хотину у Бесарабији, где су и други Срби из Србије становали. Он се кад и друге Војводе 1830 год. из Русије у Србију повратио. Даљи података о животу његовом немамо. Он је после 1842 год. био Советник и у фришко умро.

После смрти своје оставио је два сина, Владисава и Александра, први је као столоначалник Министерства био и умро, а други и данас као члан апелационог суда у пензији живи. Оставио је и две удате ћери, Полу и Милицу.

69.

СТЕВАН ВИЛИПОВИЋ.

СЕКРЕТАР СОВЕТА.

Стеван је рођен у Јагњилу у Лепеничком Срезу, нахије Крагујевачке. Отац његов под Кара-Ђорђем био је Капетан, и звао се Марко Филиповић, за ким је била удата сестра Г. Јелене, жене Кара-Ђорђеве и отуда је он био Кара-Ђорђев пашеног.

Стеван биће изучио велику школу у Београду, био је прво писар под Кара-Ђорђа, а за тим постављен буде и за Секретара Совета.

Кад пропаст Србска буде 1813 год. и многи Срби за спасти свој живот, пребегну у Аустрију; тад и Вилиповић пребегне, и 1814 год. са другим Србима оде у Русију, где је о Руском издржању живио.

Године 1837 врати се у Србију, где примљен буде у државну службу, у којој постане и члан суда. А потом под владом Књаза Александра Кара-Ђорђевића замоли, те га поставе у пензију са целом платом од 450 талира, коју је као судија имао, из уважења стари заслуга његови, који је под Кара-Ђорђем као Секретар Советски био.

Године 1860, под владом Књаза Мијаила, Советом буде решено да му се одузме 200 талира. Књаз Мијаило нехтене то Советско решење подписати, јербо је већ једанпут Совет под владом Књаза Александра решио да се Вилиповићу пуна плата издаје. Но то решење врати натраг са изјавом, да оно места нема и да је година службе под Кара-Ђорђем била тежа него данашњи пет. Но кад Совет разлоге Књаза Мијаила хтене да не уважи, тад Књаз Мијаило изјави да се Г. Вилиповићу од његове цивилисте плате одузимајући 200 талира накнадно док је жив даје. И тако том изјавом Књаза Мијаила, Совет тргне своје решење натраг, те је Вилиповић из државне касе 450 талира до своје смрти уживо.

Које је године Вилиповић, умро непознато ми је. Он је био средње висине, смеђ и доста меснат човек у телу. Нарави је био врло благе, и слабо је марио за друштвени живот, а тако и у мешање политични партија. Он је био жењен и имо је две ћери. Да ли има од његове очине породице још кога у селу Јагњилу, није ми познато.

70.

ПЕТАР ЈОКИЋ.

БУЉУКБАША.

Родијо се у Тополи, нахије Крагујевачке. До устанка Кара-Ђорђевог противу Турака, Петру је било око 25 година.

Кад Кара-Ђорђа народ у Орашцу изабере за Врховног Вожда народа Србскога. Кара-Ђорђе узме себи за писара Јанићија Ђурића, за Барјактара Танасија Рапћа, а за момке Антонја Пљакића, Петра Јокића и Алексу Дукића, које је увек според себе водио. Доцније умножи Кара-Ђорђе број своји момака на 40, као телобранителну Гарду, све по избор бољег од бољега, а по потреби и више држо је.

И после Кара-Ђорђе постави за Буљукбаше (Капетане) своје Гарде Петра Јокића, Антонија Пљакића и Милована Гарашанина којег је и брат Радован Гарашанин телобранитељ био.

Ти телобранитељи пребивали су код Кара-Ђорђа увек у Тополи, и имали су дужност ту, да су они разносили писма и заповести (осим пошта) Војводама по логорима и другим властима по Србији. А поред тога

свагда су од ти телобранитеља Кара-Ђорђа по двојица и тројица у путу пратили. А највише је Јокић уз њега ишо и пратијо га.

Јокић био је у многим бојевима, и као што је сам казиво, био је у 65 битки, и однео је на себи неколико рана у гроб; а тако исто једну задану му и од Кара-Ђорђа, а ево зашто:

После пропасти на Каменици, 1809 год. Кара-Ђорђе је мислио да се у Ћуприји одржи, и заповедио Јокићу и Капетану Радичу, да шанац још боље утврде; али Младен рекне да се тај шанац поруши, и да се пређе на леву страну Мораве. Јокић пренебрегне заповест Кара-Ђорђеву и тако учини. Младен је то наредио зато, што је погрешно чуо да су Кара-Ђорђа Турци на Делиграду потисли и да је он преко Мораве отишо другим неким путем к Јагодини. А кад одступајући од Делиграда са војском стигне Кара-Ђорђе и види порушен шанац, где је се надао одупрети Турцима, упропасти се! па одма упита:

„Ко поруши шанац у Ћуприји?"

„Ја, одговори Јокић; реко ми је Господар Младен."

Кара-Ђорђе потегне из пиштоља, те Јокића тешко рани, а Младен побегне.

Несрећне 1813 год. Кара-Ђорђе одредио је био Јокића са коњаницима, те је под командом Кнеза Симе Марковића на Дрини војевао. Но кад Кара-Ђорђе 21. Септембра у Земун пређе, а 23. Србске старешине, с војском раније потиснуте од силе Турске до Шабца, чрез Земунског трговца Николу Мариновића о том извештени буду, и да су Турци заузели Смедерево, Војводе договоре се и одреде Милоша Обреновића и Петра Јокића да са свом код Шабца налазећом се коњицом трче Београду, и да Град пре Турака вате. Но кад им дође и Андрија Милошевић, кога им је Јаков Ненадовић из Палежа посло, те им и он јави да су се Турци већ кренули из Смедерева и да се Београду приближују, Војводе увиде да је доцкан и одустану од те наредбе. Тад и војска дозна, остави Војводе и прсне куд који. *) А Јокић са прочима пређе у Срем и одатле оде у Земун и тамо се настани, где је трговао и до 1838 год. бавио се у Земуну, и те године прешо у Србију.

Кад је Кара-Ђорђе 1817 год. пошо из Русије из Хотина за у Србију, он је наредио да Кара-Павле са његовим сеизом Симом доведу

*) Мемоари Проте Ненадовића види од стр. 211—213.

његове коње у Земун, и да се јаве Петру Јокићу за даље упутство. Но кад они у Земун дођу и коње доведу, већ је Кара-Ђорђе измеђ 12./13. Јула мучки убијен био. О ком грозном убиству, Јокић ји извести и они се опет преко Темишвара натраг у Хотин у Бесарабију жалостни врате, и жалостну вест однесу.

Кад Кнез Милош 1839 год. изгнат из Србије буде, Петра Јокића намесничество постави за члена окружног суда у Ваљеву, из ког звања доцније и постављен буде у пензију као човек стар и неписмен. Он оде у Тополу, где је имање своје и кућу имао, и ту је до смрти живео.

Буљукбаша Јокић умро је 24. Априла 1852 год., и укопан је више олтара Кара-Ђорђеве Тополске цркве.

Петар Јокић имао је три сина Манојла трговца, Марка и Миту, који су били чиновници у Министерству Финансије у Београду. Сва три били су ожењени, и сва три су после његове смрти помрли. Прва двојица нису имали деце, до само Мита, а дал је још ко од те Јокићеве породице жив, непознато је.

Јокић имао је и једног свог рођеног старијег брата имено Андрију, који је после пропасти Србске 1813 год. заостао у Тополи, на својој баштини живио и био код народа уважен. Но 1826 год. Кнез Милош Обреновић подозревајући нешто на њега, пошље своје момке у Тополу, те га ноћу из куће позову да с њим нешто говоре, но он превари се, отвори им врата и чим напраг ступи, они га из пушака убију.

71.

ТАНАСИЈЕ РАИЋ.

КАРА-ЂОРЂЕВ ЛИЧНИ БАРЈАКТАР.

(Са сликом.)

Родом је из села Страгара, нахије Крагујевачке.

Како пукне глас да је Кара-Ђорђе 1804 године устао противу Турака, Раић са својим пријатељем Јанићијем у Страгарима убије једног Турчина, и са пет шест момака оде у Орашац Кара-Ђорђу.

Гди у Орашцу 2. Фебруара на Св. Сретење Господње сакупљени народ и старешине изберу Кара-Ђорђа за Врховног Вожда народа

његове коње у Земун, и да се јаве Петру Јокићу за даље упутство. Но кад они у Земун дођу и коње доведу, већ је Кара-Ђорђе између 12./13. Јула мучки убијен био. О том грозном убиству, Јокић ји извести и они се опет преко Темишвара натраг у Хотин у Бесарабију жалостни врате, и жалостну вест однесу.

Кад Кнез Милош 1839 год. изгнат из Србије буде, Петра Јокића намесничество постави за члена окружног суда у Ваљеву, из ког звација доцније и постављен буде у пензију као човек стар и неписмен. Он оде у Тополу, где је имање своје и кућу имао, и ту је до смрти живео.

Буљукбаша Јокић умро је 24. Априла 1852 год., и укопан је више олтара Кара-Ђорђеве Тополске цркве.

Петар Јокић имао је три сина Манојла трговца, Марка и Миту, који су били чиновници у Министерству Финансије у Београду. Сва три били су ожењени, и сва три су после његове смрти помрли. Прва двојица нису имали деце, до само Мита, а дал је још ко од те Јокићеве породице жив, непознато је.

Јокић имао је и једног свог рођеног старијег брата имено Андрију, који је после пропасти Србске 1813 год. заостао у Тополи, на својој баштини живио и био код народа уважен. Но 1826 год. Кнез Милош Обреновић подозревајући нешто на њега, пошље своје момке у Тополу, те га ноћу из куће позову да с њим нешто говоре, но он превари се, отвори им врата и чим напраг ступи, они га из пушака убију.

71.

ТАНАСИЈЕ РАИЋ.

КАРА-ЂОРЂЕВ ЛИЧНИ БАРЈАКТАР.

(Са сликом.)

Родом је из села Страгара, нахије Крагујевачке.

Како пукне глас да је Кара-Ђорђе 1804 године устао противу Турака, Раић са својим пријатељем Јанићијем у Страгарима убије једног Турчина, и са пет шест момака оде у Орашац Кара-Ђорђу.

Гди у Орашцу 2. Фебруара на Св. Сретење Господње сакупљени народ и старешине изберу Кара-Ђорђа за Врховног Вожда народа

[illegible] [illegible] Кара-Ђорђевог [illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible] 30. Маја 1815. год. [illegible] [illegible]

Србскога, и кад му се сви на верност закуну, Кара-Ђорђе узме освештени Протом Буковикским Атанасијем барјак, развије га и преда у руке Танасији Рапћу.

Рапћ је од то доба као први Србски Барјактар, скоро непрекидно кроз сви десет година Србског војевања противу Турака први Србски Барјак од пропасти Србске на Косову, развијен за ослобођење народа Србског од Турака, као лични Кара-Ђорђев Барјактар са честћу носио га, и јуначки противу Турака до 1813 год. борио се.

Рапћ је 1804 год. одма из Орашца у боју био са Кара-Ђорђем на Руднику, а потом и на Јагодини. И као Кара-Ђорђев телобранитељни Барјактар 28. Априла/10. Маја 1804 год. прелазио је са Кара-Ђорђем и у Земун, гди је договор вођен био, са Ђенералом Фелдмаршал-Лајтенантом Бароном Женејом ради измирења Срба са Турцима. После тога био је у боју на Пожаревцу, Смедереву и Врачару, и свуда скоро гди је год Кара-Ђорђе бојак са Турцима био.

Године 1809 после пропасти на Каменици, кад силна Турска војска продре у Србију, и главна сила пође низ Мораву, Гушанац-Алија са 12.000 жестоки Крџалија пође од Јагодине преко Црног Вр'а Крагујевцу, зарекавши се да Крагујевац запали, да груне у Тополу; Кара-Ђорђа посече, а жену и децу да зароби и пошље на дар Цару у Стамбол.

Дознавши Кара-Ђорђе за намеру Гушанчеву, одреди Рапћа са 2.000 Срба и пошље га пред Гушанца, те ухвати бусију поред друма у Црном Вр'у. Ево шта о том и Милутиновић у Србијанки каже:

„Кара-Ђорђе онакога пошље
За којим но још нестало нигде,
Нит' га игда би' проклепат нужно,
С' две хиљаде храбра Шумадинца
Та Рапћа свога Барјактара!
Црни Вр'х их надкрилио листом,
Да душмана необћња их око
И да неапа тко на друму чека.“

Турци не надајући се да ће на заседу Срба напћи, зађу у Црни Врх друмом, који води Крагујевцу, и кад дођу на засечени пут, на који су Срби грмове изобарали и кладе наваљали. Ево шта Милутиновић даље вели:

„Кад' се проспу Србаљ гарабињи,
А стану се у зјариват' врази;
Хатис' ломе рањеници, пиште.
Док облете сву бусију кругом
И обостран уједначи пуцње
Што и Турци заклоне у фате:
Но истекар половина Србов'
Из' дубраве у ребар присцјела,
Бив скривена ударити после
У по ватре изненада враз'ма;
Ови' т' нам их чилни и јакошњи
Кад' предузму с' плећа у перчине
Мучној' видјет' ситнији мрвљење!
Један другог' већ храбрити сташе:
„Држимо се не издаимо се!
„Крџалије у бојусмо расли,
„Оружијем нам' је славити се!"
Још Гушанац устостру'ча сла'де,
И држа се, док се не досади
Само гинут', и у незнан бити;
А Срб пуни' без' претрга мећe,
Сам заклоњен тек' душмана с гађа,
Док' и холџи
Безпутице, огњем принуждени,
Куд' ко мог'о нагне издирати,
Сам Гушанац мучно деси трага;
Но да брже стигне на селамет,
Окупе га чете Србадије
Хитре пусте, на ногама лахке
Испрате га и јездаци неки,
Особито Јован Курсулина,
Та и своје шалваре је трудно
Изнесао са тога весеља,
Оклес' види како би' осталим'."

Доцније се нешто Вожд био наљутио на Раића и он оде својој кући, занемари ратовање, и задуго није у бој излазио, али се опет врати на своју дужност, где је 1813 год. код Јагодине опет противу Турака борио се. *)

Милутиновић прича о напуштању Раићевог Барјактарства овако:

„Ах Раићу Вожда Барјактару!
С' неког' доба јера поманита?
Јер у немар забаци се гњили....
Јер ста копат' а ноктима земљу
И со' у њу мјесто жита сејат'?...
Дотешча л' ти већ' витеза пра'во
Недат' мрдат' ни свом' Господару?
Ил' угаси к' завичају љубав
К' слави срода и драгости Србској?
Стид ли би те употомства било,
Што би стјену жезлом поражав'о.
Да истаче животворну воду
У све тјела чрез' вјекове члане!" **)

Кад и по трећи пут 1815 године Срби противу Турака устану, Раић са Јасеничанима оде Чачку противу Ћаја-Паше, где га старешине одреде те испод брда Љубића с леве стране обале Моравске

*) Види Кнежевина Србија од Милићевића стр. 203 где каже да Раић није више ишо у бој, а сравни са стр. 270, где противио том говори.

**) Србијанка књ. III стр. 52 и 56.

ископа шанац, спрема великом Турском шанцу, који је на десној обали Мораве био, и у исти са војницима и са оба топа, која су Срби имали смести се. Тад дође и Јова Добрача са Гружанима и по ниже испод Раићевог шанца поћу шанац ископа, и са пола Гружана у исти смести се.

Те ноћи Турци испод Добрачиног шанца кришом на Магарећем-Броду пређу Мораву, и кад сване 4. Маја јуришом ударе одоздо на Кнеза Добраче шанац и обколе га, гди су се васдан тукли, но храбри Гружани јуначки одбијали су Турке. Но једна чета Гружана, која није могла стати и затворити се у шанац, и која је била у шибљу сакривена, пође Добрачи у шанцу у помоћ, па како у поље наступе Турски коњаници, облете Гружане и стану ји сећи, Срби у нереду побегну Раићу у Шанац, који је ближе њи био, па како је који дотрчо до шанца он је преко шанца прелазио у Раићев шанац, и тако прескакањем Раићев шанац обурвају, гди се Срби и у Раићевом шанцу помуте и стану из шанца на другу страну искакати и бегати, и тако како су с једне стране прелазили преко шанца, тако су на другој страни излазили и шанац са обадве стране бегајући поруше. Без смртни јунак Раић вико је Србима: *„Не бежите браћо, но удрите, од Бога не нашли! Како би своје топове оставили!? Знате како нам је без њи! Колико нам ваљају свуд и свакада!“* А кад види да га нико не слуша, он викне овако: *„А оно ћу ја код њи остати на оба свјета и довека!“* Турци јурну у шанац, и Раић имајући у десној руци сабљу, а у левој пиштољ, убијајући и секући Турке и бранећи сам Србске топове, славно погине, гди сав изсечен на комаде буде, да му се ни трага од тела његовог наћи није могло.

И тако славни Раић, лични Кара-Ђорђев Барјактар 4. Маја 1815 год. телом у шанцу подиие, а име његово светлиће између први Србски јунака докле је год Србства. *)

Духовник Ђера прича, како су Раића ожалиле његове ћери, снахе и баба његова Јања. Ево неколико врста из те запевке:

„Дуовниче, и тако ти Бога!
Кажи мени што за свекра мога
Ти си с њиме тамо којевао
Јели близу тебе погинуо?
Имала сам брата рођенога
Па остадох и без њега јадна

*) Историја Милутиновића, види од стр. 270—272.

Отиш'о ми у далеку земљу
Незнам јадна на коју ли страну
Али живом жив се опет нада
А мртвоме никад ни до века;
Кажи мени где је мој бабо остао?
Јеси ли га лепо саранио?
Близу мене плаче баба Јања
Рањева јадница супруга,
Око ње су ћери рођенице
Што с' остале јадне сиротице."

Ово је јадала Перуника, снаха Рањева а сестра Јанићија Ђурића, који се тад у Русији налазио.

V. РУДНИЧКА НАХИЈА.

72.

МИЉКО РАДОЊИЋ.

ЧЛАН СОВЕТА И ПОПЕЧИТЕЉ СПОЉНИ ДЕЛА.

Миљко је био родом из Рудничке нахије, из ког села незна се.

Као дете, прешао је био у Аустрију, биће између 1787 или 1788 год., кад је Аустрија Турској рат објавила, и тамо негде свршио школе.

Кад је Кара-Ђорђе 1804 године устао на Турке, вратио се у Србију, и био је Професор у великој школи у Београду, после Југовића. Сима га назива: „Сродољубцем и Мајчиним млеком.“ *)

С те катедре узет је у Савет, 1811 године, и био је Попечитељ Инострани послова.

После паденија Србије 1813 год. шта је с њиме било и гди је умро, незна се.

73.

МИЛАН ОБРЕНОВИЋ.

РУДНИЧКИ ВОЈВОДА.

Милан се родио у варошици Брусници у данашњем Црногорском Срезу, округа Рудничког. Његова мати била је Вишња, а отац Обрен по чијем имену и презиво се Милан Обреновић. Милан је од ти његови родитеља имао још једног млађег брата Јакова и сестру Стану.

Отац Миланов Обрен био је здраво сиромашног стања човек, који је једино од своји руку надницом земљу обрађивајћи живио,

*) Види Србијанку III. час, стр. 103.

себе са својом женом и децом издржаво. Но кад Обрен умре и жена његова Вишња потегне, те се у село Добриње у срезу Пожешком, округа Ужичког, за неког Тешу Михаиловића сиромашног стања уда, а Милана, Јакова и Стану ситну сирочад остави.

Тад Милан са својим братом Јаковом и сестром Станом потуцајући се од куће до куће, оду у Добриње за својом матером Вишњом. Но како је и она са својим мужем Тешом у сиромаштву била и једва живила, одбије од себе своју децу, и они се опет врате у Брусницу, где ступе у најам, те су служећи себе онако ситни издржавали, да не помру од глади.

И тако Милан служећи са својим братом Јаковом и сестром Станом у Брусници, кад по одрасте, уштеди неку пару и уда своју сестру Стану у Добриње за неког Саву Николића земљерадника, али човека приличног стања. Па после тог одпочне помало тржарити, и мало помало постане Милан Обреновић прилично имућан трговац, и уортачи се са неким Ђор-Зуком Турчином, те је с њиме у ортаклуку заједно трговао.

Кад и други муж матере Миланове Вишње, Теша Михаиловић умре, с ким је она родила Милоша, Јована и Јеврема у Добрињу, онда Вишња постане још убогијег и сиротнијег стања и не имајући куд, стане по селу што шта на надницу зарађивати и себе са својом децом издржавати, а потом склони се са својом децом Јованом и Јевремом код свога и Милановог зета Саве Николића у Добрињу, за кога је Милан своју сестру Стану удо. А Милош, најстарији син Вишњин, оде у најам, те је које где служио, чувао свиње и другу стоку, и себе издржавао.

На последку оде и Милош код матере његове Вишње и зета њеног Саве Николића. Но овај не трпећи толику галаму у својој кући на рани, посвађа се са Милошем и од себе га отера. Милош одатле 1802 године окрене и правце оде у Брусницу Милану Обреновићу и замоли га, да га у службу прими. Милан као трговац, коме су чобани за чување стоке потребни били, прими Милоша у најам, тему је стоку чувао. А доцније, кад Јован и Јеврем, браћа Милошева по одјачају, прими и њи оба у најам за чување стоке и олакша терет издржавања исти своме зету Сави Николићу. Али матер њину и своју, Вишњу никако и никад није хтео код себе примити зато, што га је она са

његовим братом Јаковом и сестром Станом онако нејаке и сиротне немилостиво напустила и опет за сиромаха преудала се.

Миланова та по матери Вишње браћа: Милош, Јован и Јеврем остану у служби код Милана Обреновића као чобани код стоке више година, па сва три доцније одбаце свога оца име: Тешић Михаиловићи, и прозову се Обреновићи.

Кад Дахије стану сећи Кнезове по Србији и кад 24. Јануара 1804 год. од Дахије Вочића послати Узун-Кавеџија са Турцима дође у Тополу да и Кара-Ђорђа посече, Кара-Ђорђе дочека ји, побије и тог дана одма одпочне дизати народ на оружје противу Турака, и, идући кроз Јасеницу, све им ханове попали, многе Турке потамани, у Орашац дође и Скупштину учини. И кад га народ на тој Скупштини у Орашцу 2. Фебруара на Св. Сретење Господње, за Врховног Вожда и Господара народа Србског изабере, он разреди по војски старешине и распише на све знатније људе по Србији и поруке им пошље, да народ на оружје противу Турака подижу. Између ти порука пошље по људма поруку и у Рудничку нахију, која је најближа Јасеници, Тополи и Орашцу, чувеном Лазару Мутапу и трговцу Милану Обреновићу, Ломи и другим знатнијим људма Рудничке нахије, да и они народ противу Турака подижу. Па пошто Кара-Ђорђе и даље по околини Турке из села истера, и пошто сва нуђења Дахијска за умирење народа одбије, дигне се и против Рудника, у ком се налазио велики зликовац, брат Дахије-Аганлије, Муселим Сали-Ага, прозвати Руднички Бик због насилија његовог, гди 27. Фебруара стигне под Рудник с војском, обколи га и 28. Фебруара одпочне га бити; и после жестоког боја, уком многи Турци изгину, а Сали-Ага пођу са Ужичким Муселимом Алилом Џавићем и Карановачким Пљаком, који су са 500 Турака упомоћ Руднику придошли били, побегну, које у путу на Рудничиштима Срби дочекају, Џавића и Пљаку са 200 Турака побију, а зликовац Сали-Ага са заоставшим Турцима једва жив издре и живот свој спасе.

Оставши Турци у Граду Кара-Ђорђу се предаду и он ји остави да седе у Граду; но они нехтеду, него са женама и децом у Ужички Град оду. Кара-Ђорђе заузме Рудник и увече га запали и свог га разори.

Пред овај бој стигао је био Лазар Мутап, Арсеније Лома и Милић Дринчић са неколико Рудничана, које су искупили и на Руднику боја били; а 28. Фебруара са 60—70 Срба дође и Милан Обреновић. П

како су се у овом боју први сва тројица као добри јунаци показали, тако ји Кара-Ђорђе именује старешинама Рудничким, и то: Лазара Мутапа за старешину Моравског, Арсенија Лому за Буљукбашу среза Качерског, а Милића Дринчића за Буљукбашу ондашње Подгорске Кнежине а данашњег среза Црногорског. Милана Обреновића као марвеног трговца, који је у народу због трговине добро познат, одреди за старешину Рудничке нахије, и пошље ји да народ Рудничке нахије противу Турака на оружје подижу. А он с војском врати се преко Страгара и Врбице у Тополу и одатле даље пође требити Турке.

Кад Милан са другима старешинама подигне Рудничку нахију, Кара-Ђорђе му пише, те с Рудничанима дође у Тополу а одатле оду к Јагодини, где пре половине Марта ударе на Јагодину; но како је у Јагодину дошао био Кучук-Алија Дахија, а и Гушанац са Крџалијама, буду са штетом одбијени. Но Кара-Ђорђе искупи повише војске па по други пут 16. Марта удари на Јагодину и освоји је. Тад после овог боја Милан врати се натраг у Рудничку нахију, и тек доцније Кара-Ђорђе изда налог свима по Србији Војводама па и Милану, те му сви 9. Маја на Врачар под Београд дођу. Одатле Кара-Ђорђе узме Јакова Ненадовића са Ваљевцима, Милана са Рудничанима и још неким другим Војводама, оду противу Пожаревца, те и њега између 16.—20. Маја освоје, и одатле оду Смедереву, те им се и Смедеревски Турци под условом предаду, да остану у Граду и да мирно живе, па се одатле врате на Врачар, где се ту са војском задрже до Јула месеца, докле Бећир-Паша недође с војском у Београд, да Србе с Дахијама помири, где све четири Дахије погубљене буду, а после њи Гушанац-Алија преузме власт и Бећир-Паша се безуспјешно 26. Октобра т. 1804 год. врати натраг у Босну. Потом нешто војске Србске остане под Београдом, а проча сва одпуштена буде својим кућама.

Године 1805, кад Кара-Ђорђе пошље Јакова Ненадовића противу Ужице, био је у боју том између други Војвода, које је Јаков са собом узео, као Поп Лука Лазаревић, Прота Ненадовић, Капетан Радич, Грбовић, и Милан Обреновић, где је Ужице 20. Јула на Св. Илију узето и спаљено.

Године 1806 у почетку Јануара месеца, кад Кара-Ђорђе нареди да се за војевавају даље земљишта Србска и Србија шири, Миленко

Стојковић послат буде к Истоку, те заузме Пореч на Дунаву и Омољске планине. Петар Добрњац са Капетаном Жикићем одређен буде и оде к Југу к Нишу, заузме Параћин и Ражањ, и оснује Делиград код Алексинца. Јаков Ненадовић оде к Западу и на Дрини оснује шанчеве. Младен оде к Северу, освоји Крушевац и границу Србије учини Јастребцем. Тад Милан наређен буде, те с Капетаном Радичем упадне у Стари Влах, подигне га са Кнезом Максимом, но непрође добро; морадне га напустити и натраг се у старе границе Србије вратити и стати противу Турака.

После тог, те 1806 год. у почетку Јула био је Милан са Грбовићем, Кедићем, Протом Ненадовићем, Лазом Мутапом и Јовом Курсулом бој на Братачићу противу Хаџи-Бега, који је нагнуо био Ваљеву, где га разбију и у Босну прогнају. После овога боја оде Милан са реченим Војводама Кара-Ђорђу у помоћ на Мишаре, противу силне Босанске војске од 45.000, где са 7.000 пешака и 1.500 коњаника од 1.—4. Августа под управом Кара-Ђорђа са више Србски Војвода грозно и крваво разбију Турке и преко Шабца у Босну протерају.

Године 1807 са Кара-Ђорђем био је Милан у боју и по други пут на Ужицу, где Турке пред Петровдан и из Ужичког Града у Босну протерају и Ужички Град заузму.

Године 1809, кад је Кара-Ђорђе у почетку Маја прешао Рашку реку и предузео пут к Црној гори да се с њоме сједини, био је са Кара-Ђорђем између други Војвода и Милан, где су бој били на Новом Пазару, Сјеници, Новој Вароши, Пријепољу и т. д. и кад готово сву Ерцеговину завојују, због Каменичке несрећне битке 19. Маја проузроковане издајом Милоја и Добрњца, морали су сва та завојевана места оставити и повратити се натраг, да Србију од пропасти спасу.

Године 1810, кад је силна Турска војска под Везиром Мехмед-Рушид-Пашом продрла преко Крушевца и Јасике у поље Варваринско, где се обе Мораве састају под Градићем Сталаћем и где је са Србском војском под седамнест Војвода управљао Кара-Ђорђе, а са Руском, које је било до 700, Граф Орург, то су се са Турцима од 6.—10. Септембра јуначки били, Турке надбили и натраг ји преко Мораве у Арнаутску прогнали. Одавде пред бој послат је Милан Графу Цукатову у Влашку, те је Русе у Србију у помоћ довео.

После ове победе над Турцима Совет и Кара-Ђорђе закључе да се Русима на учињеној помоћи Србима благодари и да замоле, да им се и у напред у Србији остави Руске спомоћне војске. Па зато 17. Нојемвра опет одреде Милана Обреновића и пошљу га у Влашку Главнокомандујућем Графу Каменском, те он то закључење као посланик изврши и о том Кара-Ђорђа извести, а и даље се као посланик у Влашкој код Руса задржи.

Милан је до то доба био велики пријатељ Кара-Ђорђев. Но како га тад Добрњац, Миленко и његов писар Стеван Живковић, посве интригант човек, у сплетке увуку, постане и он с њима противник Кара-Ђорђев, и стане у Влашкој противу њега радити. Миланов писар Лазар Војновић, кога је Милан у Србију шиљао, извести о том Кара-Ђорђа; и кад се исти у Букурешт са упутствама од Совета и Кара-Ђорђа натраг врати, и упутства Милану однесе и тамо заостане, Милан се после тог наскоро разболе и 29. Декемвра 1810 год. умре, *) и сарањен буде код Митрополије у Букурешту, а доцније његове кости пренео је Кнез Милош у његов спахилук у Влашкој у Хереште, и код цркве ји укопо.

Милан Обреновић био је паметан човек, добар старешина и добар јунак; тако су га оцењавали његови другови из онога доба, а и сам Прота Ненадовић. А да није био слаб војник, оцењују га и његова дела. **) Поред тога био је смишљен и уредан човек, носио се свагда чисто лепо, и господски је живио.

Милан је имао једног рођеног брата Јакова и сестру Стану, као што је напред речено, а шта је с њима било, гди су и кад помрли,

*) Вук, у поруги својој „Правител. Совјет Србски" на стр. 49., одакле су неки и други црпели, вели, да је Војновић по налогу Младеновом отрово Милана; но то је голо измишлење Вуково, почем нико други то нетврди. А за Војновића кажу да је био врло поштен човек; а у то исто скоро време умро је и напрасно разболевши се Фелдмаршал Књаз Прозеровски, Генерал Исаијев, а и Генерал Цукатов у Букурешту кад и Милан, па шта би се и о њима казало да су Срби? Види Историју П. Јовановића стр. 57. и 72. и Србија и Русија од Нила Попов. 79.—80.

**) Но има неки перописаца, као што је Вук и други по њему писци, који Милана унижавају и кажу да је Милан био слаб војник? а то чине зато, да стим већма име Милошево узвисе! Да ли је то поштено? нека суде они, како се коме свиди, који ово чита. Види Грађу Вукову стр. 44. 45.

иезна се. А после своје смрти Милан Обреновић оставио је једног у животу сина имено Ристу, који се онда учио у великој школи у Београду.

А године 1813, кад Кара-Ђорђе 21. Септембра пређе у Земун и Србија пропадне, Јаков Ненадовић као попечитељ внутрењи дела, кад види пропаст Србије, у Совету покупи нека важнија акта из архиве, нека закопа у земљу, а нека сложи у једно буре, натовари на кола, Совецко зданије запали, да се Турци са заосталшом Архивом не ползују, па узме Милановог сина Ристу у своја кола и оде уз Саву преко Палежа до у Забрежје, да та акта у бурету сложена у место ракије у Срем претури и Ристу преведе. Ту се у Забрежју задржи док му породица из Бранковине у Забрежје не дође. А притом одма пошље и Андрију Милошевића из Кутешице у Шабац, те каже Војводама како је Кара-Ђорђе у Аустрију са целим персоналом Руског поверенства прешао.

Кад Војводе под Шабцем за тај несрећни догађај разуму, дозна и војска, остави Војводе, па сва куд која прсне. Војводе неке још из Шабца пређу преко Саве у Срем, а неке оду кућама да своје породице спасавају. Милош Обреновић пошље свога момка Димитрија Ђорђевића у Брусницу да му жену и децу у Забрежје доведе, да ји у Срем претури а и он да пређе. Па одатле од Шабца сиђе до у Забрежје са Јевремом Ненадовићем и стане очекивати своју породицу да му Димитрије доведе. Но кад Јаковљева породица из Бранковине присеје, а Милошеве неби да дође, и кад Јаков 25. Септембра изјутра стане да се с породицом својом у Срем на Забрежју преко Саве превози, Милош препоручи Ристу на аманет Јакову, скине са себе сабљу Миланову те и њу Јакову преда, а са себе свуче војводско одело и преда Јеврему Ненадовићу, а обуче своје простије одело и по вр истог узме од Дамњана Марковића из Бранковине велики гуњ, обуче га по вр' свог одела, да се непознаје да је Војвода, па оде правце у Брусницу тражити своју породицу. А Јаков пређе у Срем и Ристу сина Милановог преведе. По том и Турци сутра дан сву обалу Савску од Шабца и од Београда заузму и препрече прелазак Срба у Срем. *)

Милановог сина Ристу кад Јаков преведе у Срем држао га је код своје породице као свог сина. А 1814 године, кад у јесен оде у Русију

---

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 126 и 212—213.

и у Хотину настани се, и Ристу одведе, гди га је давао у школу. После га намести у Петрограду у Руски кадетски корпус, где је преко 40 Србски синова, који су у Бесарабију добегли, примљено било, да поред други и војене науке изучавају. Међу њима био је и старији син Кара-Ђорђев Алекса, ко га доцније у Пажки кор по заповести Царевој преведу. Доцније биће у 1818 или 1819 год. по истог Ристу дође у Петроград Герман, и по налогу Кнеза Милоша поведе га у Србију, који у Варшави на пречац умре. Тврде као истинску истину да га је Герман по заповести Кн. Милошевој отрово, за то што је се Риста заклео у Петрограду сину Кара-Ђорђевом Алекси, ским је добро живео, да ће Милоша убити и осветити му се, што је он Вожда Србског Кара-Ђорђа мучки убио, и што је од његовог оца Милана сво имање а и новац себи приграбио.

И тако смрћу Ристином искорени се право племе Милана Обреновића.

Сима Милутиновић у својој једној књижици, која је раније написана, а штампана 1826 год. на стр. 11 тужну успомену о Ристи оставио је овако:

Оплач

умршега лани

Христе Обреновића.

Тко би не жалио фебом пољубљени....?
За ког смрт је чрез вјек била рана; —
Мирис љупчи залуду нам весна т'пружа,
О Миланче!... брж' нам' чезне ружа.

Овај је оплач Сима сочинио после умора Ристиног у Варшави на годину дана.

А има неки који би хтели да покрију и да забашуре да Кнез Милош није отрово свога синовца Ристу, па кажу тако просто — ако не и глупо — да је се Риста из Русије вратио у Србију и да га је Кнез Милош посло у Цариград да учи Турски језик и да је тамо сирома од куге и умро? Али тад од 1819—1826 год. није куге нигди у Европи било. Риста је умро, али у Варшави од отровне куге, коју му је стриц не рођени, Милош Тешић Михаиловић чрез Германа спремио, па осим презимена његовог оца „Обреновић“ и сво му богато имаоство себи приграбио. — „Заклела се земља рају,
„Да се свач'је тајне знају! —

74.

АНТОНИЈЕ РИСТИЋ.

ПРОЗВАТИ ПЉАКИЋ.

Карановачки Војвода.

Антоније Ристић рођен је у Каменици, среза Црногорског, нахије Рудничке.

Кад је Кара-Ђорђе 1804 год. усто противу Турака и 27. Фебруара са војском дошо под Рудник, тад му дође између други и Милић Дриничић са понеколико Рудничана, из Кнежине Црногорске, међу којима био је и Антоније Ристић млад и леп момак, који се у боју при освајању Рудника 27. и 28. Фебруара покаже добар јунак и гди више Рудничишта недомак Јелен-Гроба Срби побију до 200 Турака, међу којим погине Муселим Ужички Алил-Џавић и Муселим Карановачки Пљака, кога убије и оружије његово задобије Антоније Ристић; и тад због тога што се Антоније покаже јунак и убије Муселима Пљаку њега Срби прозову Пљакићем. И њега тад Кара-Ђорђе узме код себе за момка, те је уз њега једнако ишо.

Кад је Кара-Ђорђе по позиву Фелдмаршала Генерала Женеја 28. Априла 1804 год. са Катићем, Протом Ненадовићем и другима свега њи 16 главни људи прелазио у Земун, гди је и 10 главни Турака из Београдског Града било, да помири Србе са Турцима, ту је уз Кара-Ђорђа и Антоније Ристић Пљакић као момак његов доглавни био. И тако је једнако уз Кара-Ђорђа ишо докле и Војводом посто није.

Антоније Ристић, кад постане Војводом, године 1806 одређен буде под команду Војводе Младена Миловановића, који оде те освоји Крушевац и границу Србије Јастребцем учини, потом Младен одреди Антонија Пљакића, те оде уз Мораву Бинчу и у Топољаку, прам Делиграда шанац ископа против Турака, који би левом обалом Мораве од Ниша пошли, стане, и тај шанац прозове се Пљакићев шанац. Гди му после тог и Младен с војском дође.

После тога Пљакић задуго је осто у том шанцу чувајући да Турци од Ниша не насрну.

Године 1809 узео је Пљакића Кара-Ђорђе са собом, те је с њиме био у бојевима у Херцеговини на Новом-Пазару, Сјеници и другим

местима, где је на Новом-Пазару и један шанац осново. А кад издајом и неслогом Војвода Милоја и Петра Добрњца 19. Маја пропаст Срба на Каменици буде, и Турци под главном управом Рушид-Паше продру Делиграду; тад Пљакић врати се са Кара-Ђорђем из Херцеговине у Србију и буде у боју на Делиграду са једанест други Војвода, бранећи продирање Турске војске у Србију.

Године 1813, кад је силна Турска војска пошла противу Србије, Кара-Ђорђе у држаном великом војеном совету за одбрану земље начинио је план и поделио је војску у три главне команде, и то 1.) на Истоку у Неготини прам Видина поставио је за главног Команданта Војводу Хајдук Вељка Петровића, да брани од Видина и поред Тимока. 2.) на Југу у Делиграду поставио је за главног Команданта Попечитеља војеног Војводу Младена Миловановића да брани од Ниша. 3.) на запад Србије на Дрини поставио је за главног Команданта Кнеза Симу Марковића, и 4.) на Југо-Западу Србије са стаништем у Крушевцу поставио је Војводу Антонија Пљакића за главног Команданта резерве, који ће у случају нужде свима другим главним Командантима помоћ давати, а и границу од те стране Јастребцем до Топољака чувати. За обрану земље начињен је био и план по на особ за сваког главног Команданта, по ком се има управљати, и поколико му је војске и из који места под команду дато. Ти су им планови на вршење издати. Од ти планова један је и Војводи Пљакићу као главном Команданту резерве издат, кога овде увршћавамо:

План четврти.

Овај четврти план и расположење уредити ваља овако: да буде да се одреди Војвода Антоније Пљакић главнокомандујушчим над нахијом Пожешком, Пазарском, Крушевачком и Аџи-Продановом једном Кнежином од Старовлашке, и тако к њему неопредјељује се никакви главнокомандујући изнутра како што ће бити на Дрини илити Делиграду, но ће он вишеречени Војвода Антоније од своје поручене њему од нас команде морати одвајати сам и гарнизоне у шанце и резерве на поље, робље зашчишчават и народ, који се унутра претера, и помоћ сваком приликом шанцима давати и на Турке нападати, који би шанце наше обсадили, и од исте резерве да мора се помоћи одвајати на лево и на десно крило, куда нуждније буде, и све ово ће завити на лево

крило, и своју позицију чувати од куда Врховна власт опредјели кога да пође одма, и тако сада јему Војводи Антонију назначујемо Војводе, које ће бити под командом Војводе Антонија Пљакића:

1. Хаџи Продан од краја Старовлашкога.
2. Ђока Протић.
3. Новак Бошковић.
4. Милић Радовић.
5. Радосав Елечки.
6. Поп Филип (Петровић) Студенички.
7. Аћим Јошанички.
8. Коста (Кујунџија) Куриловачки.
9. Милош и Петар Ђукић Крушевачки.
10. Ђорђе Симић, Анта Симоновић, (Чолак-Анта) Здравко и Стреља, Риста и Нешко.

Сада назначујем у овје Војвода и нахијама, који ће бити под командом Антонијевом, колико (ће) који число војске имати:

1. Пожешка	3.000	војника.
2. Пазарска	2.000	„
3. Крушевачка и с проче стране овога краја саједињене Лесковачке, Прокупачке и Вучитрнске	3.000	„
4. Кнежина Аџи Проданова	600	„
Свега	8.600	војника.

Сад именујем шанце, који су под командом Војводе Антонија Пљакића:

1. Шанац на Студеници, гарнизон	300	војника.
2. Шанац у горњем Ибру, гарнизон	300	„
3. Шанац Карановац, гарнизон	200	„
а кад би нуждно било граница брала (бранила), онда ваља сву његову војску употребити на шанац — и прочу одбрану резерву онога краја одбрањава (?).		
4. Шанац Аџи Проданов, гарнизон	300	„
5. Кожетин, гарнизон	300	„
6. Крушевац, гарнизон	600	„
7. Топољак, гарнизон	300	„
Сва сума гарнизона	2.300	војника.
Остаје резерва да буде	6.300	„

И то да буде та резерва на два мјеста по 3.150 војника, које ће се моћи сједињавати, и ако би прошли Турци унутра са силом да се обе ове резерве састану и разбију, и шанце и народ да одбрањавају, и ако би нуждно било да се подпуња главна резерва Верховнога Вожда, тако да се може пола ове резерве к њему сјединити и главну баталију чинити, а после сваки на своја мјеста да иду, а то ће бити у расположенију Верховнога Вожда, и таким начином може се дјело срећно окончати, само народ сав унутра склонити ваља. —

По плану и распореду овом 1813 год. кад је на Хајдук Вељка Петровића у Јулу месецу велика Турска сила навалила у Неготини, он је поиско помоћ од главног Команданта у Делиграду Младена Миловановића, који 21. Јула писмом својим одма јави Кара-Ђорђу, на које Антоније Пљакић по писму Кара-Ђорђа од 23. Јула под Бр. 1.704 и Младеновом од 27. Јула добије налог те се крене са војском и оде Делиграду, гди се у Топољаку са војском улогори, тако како би се од Делиграда могло одвојити војске и у помоћ Вељку у Крајину послати. Но и ту сва сила Турска од Ниша у то време на Србе навали и немогне се Вељку помоћ послати, него он пропадне и Турци Неготин заузму, а потом пођу и Делиград с леђа са војском да обсаде, гди се Младен благовремено низ Мораву са војском повуче, оставивши у Делиграду да га одбрањују, Војводу Вуицу Вулићевића, и у Топољаку Војводу Антонија Пљакића са војском. *)

Војвода Антоније Пљакић са Вулићевићем и другим Војводама остали су од тог доба бранећи се у шанчевима јуначки од Турака до 21. Септемвра 1813 год. докле Србије није и пропаст била, а и после тог остали су у шанчевима до пред Митров дан скоро 40 дана; па кад чују да је пропала Србија, а било им је нестало ра̂не и џебане, они онда договоре се и једне тамне ноћи неком проструживцом Дреновачког или Рушког потока провуку се и из окола Турског са војском побегну и Турцима празне шанчеве оставе. Вуица са својом командом прокраде се и дође повише Смедерева и Орашца на Дунав, и ту на лађама у Аустрију пређе и оде у Панчево. А Антоније Пљакић са својим војницима оде у Карановац својој кући, са Крушевачким

*) Види напред у I-ој књиги од стр. 287—289 и у протоколу Кара-Ђорђевом у регистру од стр. 15—18 и од 80—82.

Војводом Милошем Сарановцем, па после оде свом млађем брату Павлу *) у Каменицу, те се неко време претаји докле снег не западне. Па нехтевши се предати Турцима, узме неколико момака уасе и заједно са Милошем Сарановцем кришом провуче се кроз Шумадију хајдучки, дође на Велико Дубоко по више Остружнице, нађе лађу и преко Дунава у Срем пређе, где му је жена г. Сава још раније прешла била. **) Па одатле 1814 год. Септембра месеца заједно са другим Војводама и Кара-Ђорђем оде у Русију, где се у Хотину настани и где добије од Руског Цара подпору за своје издржавање, и ту је живио до 1830 год. За тим оде у Чернец у Малу Влашку и ту 1832 год. разболе се и умре, где и укопат буде.

Антоније Пљакић био је ожењен. Он се оженио 1806 године, одма некако како је Војводом посто, и узео је себи за жену најстарију ћер Кара-Ђорђеву Саву, с којом је имао два сина и једну ћер; после своје смрти све је као и жену оставио у животу. И то: старијег сина Косту, који је доцније био Ађутант код Књаза Александра Кара-Ђорђевића у чину пешачког Мајора, и који је умро у Београду око 1853 године и укопат код Палилулске цркве. Коста је био ожењен са неком Персом родом из Бечеја, и после себе оставио је једног сина Анту, који је као ђак свршивши више школе у Београду умро. После тога Војвода Пљакић оставио је млађег сина Аћима, који је био у Србији срески писар и као нежењен умро, и ћер Марију, која је удата у Београду за пешачког Капетана Антонија Павловића. Дали су пети још живи, непознато ми је. А дали и од његовог брата Павла у Каменици има когод жив, исто тако непознато ми је.

Жена Војводе Антонија Пљакића г. Савва умрла је у Београду код свог сина Косте 1847 год. и сарањена је у Београду код Палилулске цркве.

---

*) Павлову је ћер Петрију, која је удата била за Николу Хаџи Проданoccовог сина, који је на Кладову 1813 год. у боју погинуо, Кнез Милош 1814 год. кад је са Ашин-Бегом и Ћор-Зуком Хаџи-Проданову породицу уватио и Ћаја-Паши у Чачку предо, избавио је из робства, обуко је у мушке хаљине, па је посло својој кући у Црнуће. И то за љубов Антонија Пљакића, што је сњиме лепо живио и у великом пријатељству био. — Грађа Вукова стр. 60—61.

**) Види Историју Милутиновића стр. 46 и 52.

Антоније Ристић, ког су прозвали Пљакић — а не Пљака као што га неки називају — *) био је средње висине, лепа стаса, лепа струка, смеђ и у лицу леп човек, и подужи румени образа. У нарави говора био је лепоречив, носио је на себи Војводско лепо одело и господски је живио.

Он је био добар јунак, његова дела напред су у неколико увршћена, поред исти он се повећој части налазио у шанцу у Топољаку код Делиграда, ког је он и осново и чувајући ту страну од Ниша са Турцима се туко.

О Пљакићу неки писци нису баш лепо говорили, називали су га тираном, да је неке пророке и пророчице, пред паденије Србије тирански злостављо. — То може бити да је прогонио Турске уводе, који су се свуд по Србији 1813 год. појавили били и пропаст народу предсказивали и уливали у њега дух плашљивости; а нарочито такове је Митрополит Леонтије по Србији свуд шиљао и народ плашио. Такове букаче и издајнике народне прогониле су и друге Војводе, где су се год појављивали и узбуну у народу правили, ватали су ји и предавали ји суду на осуду, као што се даде и из деловодног Протокола Кара-Ђорђевог видити. А да је који од Војвода или други који старешина смео без властно и без суда кога злостављати, такови редак је био за време владавине Кара-Ђорђеве, и ако се који и појавио од старешина и преступе учинио, по обтужби на народњој Скупштини, која се сваке године 1. Јануара држала, био је диват под суд и био кажњен. А што би било и са Пљакићем да је он изишао изван круга правде.

Но могуће да је и Пљакић чинио погрешке као и многе друге Војводе што су чиниле, то се и за Пљакића веровати може, али сваки је на одговор без разлике узимат, па ако је Пљакић што чинио, то би и он моро на одговор позван бити.

Кара-Ђорђу је било све једно, био когод њему род или нерод, брат рођени, зет, или други који Србин, то је сваком безпристрастно, праведну казањ ил награду делио. Бар то делом је показао!

---

*) Види у Деловодном Протоколу Кара-Ђорђевом, где нигди у званичној преписци не називају Пљака — него Пљакић, и то отуда што је он Карановачког Муселима Пљаку у боју по више Рудничишта убио. А што неки другчије изврћу нека им буде. — Широко им на артији поље — код њиове воље.

75.

АРСЕНИЈЕ ЛОМА.

КАЧЕРСКИ ВОЈВОДА.

(Са сликом.)

Родом је из села Драгоља, среза Качерског, нахије Рудничке.

Како је Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. устао противу Турака, ударио кроз села те Турске ханове и чардаке палио и Турке сатиро, у Орашац дошо, гди је збор 2. Фебруара држат и Кара-Ђорђа народ за Врховног Вожда и Господара себи избро. Арсеније Лома, чувши за устанак његов одма му је и он у Орашац долетио, и при избору Кара-Ђорђа био. Кад се избор сврши, Кара-Ђорђе вође разреди те оду сваки на своју страну да народ на оружје подижу и Турке тамане. Тако и Кара-Ђорђе из Орашца оде у Београдску нахију преко села, те је народ на устанак подизо, с киме је и Лома са своји неколико Рудничана ишо.

Па пошто Кара-Ђорђе намери да прво Град Рудник од Турака очисти, тако напред посло је Лому те је у Рудничкој нахији неколико Срба не оружје подиго и уватио путове око Рудника. Па кад Кара-Ђорђе под Рудник са војском 27. Фебруара дође, Лома се са својом четом присоједини војски Кара-Ђорђевој, гди им тог дана стигне Лазар Мутап и Милић Дринчић са по неколико Рудничана, и тад Кара-Ђорђе 28. Фебруара удари на Рудник, освоји га и многе Турке побије и зароби, које пусти у слободу те доцније у Ужице оду, а при том тог дана и варош Рудник запали. Ту му по том и трговац Милан Обреновић са 60—70 Рудничана у помоћ стигне.

Па како су се Лома, Мутап и Дринчић показали као добри јунаци при освајању Рудника, тако Кара-Ђорђе сву тројицу постави за Буљукбаше Рудничке, а Милана Обреновића, који је као марвени трговац добро у народу познат, постави за старешину нахије Рудничке и пошље га у народ да Рудничане на устанак подиже, па се по том Кара-Ђорђе са војском преко Врбице у Тополу врати.

После освојења Рудника Лома је уз Кара-Ђорђа био бој са Турцима на више места и Турке таманио. Кад Кара-Ђорђе 18. Јуна 1805 год. са више Војвода пође противу Турака, који су се у Карановцу у шанчевима затворили били, ту је и Лома са својим Качерцима бојак био; гди се Турци после вишедневног жестоког боја, пошто им

Арсеније Лома

700 кућа погору, Кара-Ђорђу 29. Јуна лицем на Петровдан предаду, и тад поклоне Кара-Ђорђу једнога хата и врате му шешану, коју су му у боју ноћу 20. Јуна узели били, и он ји преко Курилова у Нови-Пазар испрати. У овом боју доста је Турака погинуло а и њиов заповедник и јунак Згуро.

После освојења Карановца Лома је био и при освајању Ужица, и у други многим бојевима за време десетогодишњег ратовања Кара-Ђорђевог са Турцима за ослобођење Србије, у којима се Лома јуначки борио. Војводом посто, многе ране задобио, но срећно је све преболео.

Несрећне 1813 год. десио се Лома у Делиграду; но кад велики Везир са силном Турском војском, нагрнувши на Србију, остави малу обсаду око Делиграда, продре Београду и Србију покори. Војводе, које су се у Делиградским шанчевима обкољени Турском војском налазиле, кад после 40 дана узнаду за пропаст Србије, једне тамне ноћи прокраду се између Турака, изведу војску и побегну куд је који знао и мого. Међу тим обсађеницима био је и Војвода Лома, који се провуче до Руднички планина, и у који ма безбедност за свој живот нађе.

Кад се Везиру Рушид-Паши преда Ваљевска нахија, а по том и у Београду Кнез Аксентије Миладиновић са народом Београдске нахије, и затекавши се ту из Чачка Советник Аврам Лукић; *) тад Везир Кнеза Аксентија и Лукића одма са својим Делибашом Али-Агом Серчесмом пошље кроз Србију у Рудничку нахију, да и тамо Србске главаре и народ на предају позову, са изјавом да се сваки својој кући из планина врати, и да им нико неће нити сме ишта зло чинити, ма да је и Царског сина који заклао.

Кад Рушид-Пашини изасланици у Рудничку нахију дођу, прво Кнез Милош изиђе пред Делибашу Али-Агу Серчесму и Кнеза Аксентија и Лукића, те им се у Такову преда, а по том дође и Војвода Лома, Мутап и Дриничић, те им се и они предаду; онда и друге старешине из планина изиђу, те им се испредају. После тог и из други нахија изиђе народ са Главарима из збегова и Турцима се преда и под Турско господство подчини. **)

*) Мемоари Проте стр. 217.

**) Историја Милутиновића, види од стр. 50—52.

Кад се Кнез Милош преда Серчесми, он му остави да и оружје при себи, осим сабље носити може; он га по том и у Београд са собом одведе, па пошто се Милош обећа Везиру да ће га верно служити као Царског наместника, онда га Везир на препоруку Делибаше постави за Кнеза и Турског чиновника, коме и Турску бурунтију на то нада, да га сваки како Србин тако и Турчин смушати мора. Осим тога да му нека тајна наставлења и пошље га у народ.*)

Ако су Турци Србима и Србским Главарима и обећавали сваку безбедност, није им се могло веровати, а Војвода Арсеније Лома, Мутап и Дринчић баш никако у Турцима вере имали нису; они су здраво предосторожни били и од Турака чували се.

Но кад Хаџи-Продан 1814 год. одпочне бој са Турцима, за који су и они сва три били, и тек да у бој ступе, изненадно и издајнички **) истакне се Кнез Милош, угуши са Турцима устанак у нахији Рудничкој и пође даље, те тај други Србски устанак, који се у више округа распростро био, угуши. Тако та три јунака и многи други повуку се натраг и не пођу у бој са Хаџи-Проданом.

За време гушења Хаџи-Продановог устанка, а и после устанка, све Вароши по Србији, а нарочито Београд, биле су кланица несрећни најглавнији Срба, које је Србе Милош са Ћаја-Пашом својим побратимом по Србијиватао и у Београд своме поочиму љутом Сулејман-Паши у ланцима оковане шиљао. У самом Београду било је, које поклано, које на коље живи набијено 300—400 најбољи Срба.

Тад је свирепство Турско по свој Србији обвладало, које таково ни од саме пропасти Србске на Косову није никад било. Сав се народ узжурба, а нарочито народне поглавице, и стану се које куда по шумама, гудурама, јазбинама и пећинама крити. На главне друмове, куда су Турци пролазили, нико изаћи смео није. Жалост, туга и горка невоља обвладала је свуд по Србији.

За сво време гушења буне по Србији, Милош се налазио са Ћаја-Пашом; а после угушења исте, налазио се код свога поочима тирана Сулејман-Паше у Београду. Милош гледао је својим очима како Турци најродољубивије Србе, које им је он предао, секу, на коље

*) Историја Милутиновића, види стр. 54 и 55.

**) Историја Милутиновића од стр. 87 од прве врсте.

живе набијају, и како им Турски гладни пси од костију живим на кољу месо одкидају, удове по улицама развлаче и глођу . . . — *)

За време ватања и предавања Срба Турцима, многи Србски главари и главнији Срби оставе своје куће, оду у планине и стану се договарати шта да раде и како да се Турског зулума опросте. Нађу да нема другог спаса него да се сви против Турака подигну, па или сви да изгину или да се ослободе, то је био један глас свију Срба у Србији.

Главни људи, који су своје куће оставили и које куд по дубравама крили се, тајно један с другим споразуму се и у сред зиме у месецу Јануару 1815 год. учине тајну скупштину у селу Рудовцима међу нахијом Ваљевском, Рудничком и Београдском, код Попа Ранка Димитровића пивнице по више куће његове у једном гуштару, а под брдом Милићевим. На тој скупштини закључе, да сви листом на Цвети устану против Турака, па или да се турске тираније ослободе, или да сви мушкарци са оружјем у руци изгину, па онда Турци нека жене и децу турче.

Тад под ведрим небом, на мразу и снегу учине заверу против Турака. Над частним крстом и светим Еванђељем, које је Боговађски Игуман Авакум са собом донео и свештенодејствовао, закуну се сви, да на Цвети устану против Турака. При том свештенодејству прокуну свакога онога између себе и у народу, који неби јавно са оружјем у руци усто на њиом позив и рок.

На овој скупштини било је више главара Србски, свештени лица и други важни људи из народа, између који био је и Војвода Лома. Тад после свршеног договора и закључка скупштинског, заклетвом утврђеног да се на Цвети дигну на Турке, Војвода Лома истакне се и збору овако каже: *„Браћо! Овај је сав наш збор и уговор добар и честит; али знајте сви, што и ја знадем, да никада ништа од овога договора бити неможе, ако и Милош, Рудничке нахије садањи Кнез, и то с нама не пристане.“* Онда скупштина закључи, да се Милош позове да пристане са народом на устанак, и ако се не склони и не пође са народом против Турака, да га убију. По том скупштина одреди Лому и закуне га да то закључење њено изврши. Војвода Лома прими се тога, закуне се и завери скупштини са овим речма: *„да ће*

*) Види Историју Милутиновића од стр. 88—91.

гледати да Милоша народњем устанку преволи, а ако нехтене, да ће га он као Турчина сматрати и у првој га згодној бусији убити, да неслужи ни Туцима, кад неће своме прејадноме народу и кукавној сиротињи у овакој нечувеној нужди и страдању; и тако да се најпре од њега — Милоша Обреновића — почне, па онда то лашње биће на Турке.“ *)

Одавде из Рудоваца заверенпци оду сваки на своју страну да народ за устанак спремају, а Лома, Милутин Гарашанин и Тома Вучић оду у Рудничку нахију, Милошевој кући у Црнуће, да пазе кад Милош из Београда од Турака дође, да га превољевају и да од њега сазнавају шта Турци говоре и смерају, и да га чувају да неби народ од устанка одвраћао, и на последку, ако га на устанак несклоне да га по закључењу скупштине убију.

После ове народне скупштине у Рудовцима, народни Главари доцније 5. Марта опет држали су тајно још једну народну скупштину у Вреоцима, Београдске нахије, код Капетана Петка куће, на којој су били Војвода Лома, Мутап, Милић Дринчић из Рудничке, Никола Катић, Мијаило Ђуровић, Никола Прогоревчанин из Београдске и Капетан Васиљ Ваљевац, и од други нахија до 60 људи. Ту су се боље за устанак договорили и утврдили; и са скупштине у Остружницу на Саву шиљали су Павла Гошнића, те је питао у Срему бавеће се Војводе, оћели што какове помоћи од куд бити, и ако неће позивали су и њи да устају и раније да гину, или да се турче, јер да се не може више зло Турско трпити, ни одговор народу давати и уздржавати га, него да се дижу небили пређе истребљени били, да негледају жена и деце плач и стењање, гди пред њовим очима Турци њове сроднике кољу и убијају. **)

Докле су Срби држали тајне скупштине у Рудовцима и Вреоцима и спремали се противу Турака. Милош је се налазио једнако у Београду код Сулејман-Паше, који је доводио једног по једног од најодабранији Срба на жертву. Он није смео да налази међ народ, и више је стрепио од Срба него од Турака, и зато се једнако у Београду и бавио. Но Срби гледали су, ма како да Милоша из Београда измаме и да га више непушћају међ Турке, да неби опет пошо са

*) Види у Историји Милутиновића стр. 119 и 162.

**) Мемоари Проте Ненадовића види стр. 344.

Турцима противу народа, као што је то и у Хаџи-Продановом устанку чинио. Па кад га се дочепају, или да га принуде с народом на устанак, или да га убију. Но кад виде да га никако нема, да из Београда изиђе у народ, они довију се, да га код Турака омразе; па начине једно писмо, на Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца, нахије Ваљевске који је и он Турцима одан био, и које је Милоша здраво компромитирало, и као из Немачке тајно пренешено, пошљу му и наместе тако, те га ухвати Кнез Аксентије Миладиновић, који је такођер Турски љубимац и ривал Милошев био; то писмо Кнез Аксентије преда Сулејман-Паши, код кога се Милош једва оправда. Но од тог доба стану Турци на Милоша подозревати, који је дотле код њи здраво омиљен био. *)

Увидио је Милош то подозрење Турака противу себе и за то се иско да иде кући из Београда, но они га нису пуштали. На скоро Сулејман-Паша нареди, те Турци и најглавнијег Војводу и побратима Кара-Ђорђевог Станоја Главаша убију, главу му одсеку у Београд донесу и пред Пашиним конаком на шиљак и углед ставе. Тад Сулејман-Паша одреди и пошље Милошу свог једног Гаваза, те му овај као у шали каже: „Кнеже! Је си ли видео Главашеву главу? Сад је и на твоју ред дошао!“ А Милош му одговори: „Вала, ја сам моју главу још одавно бацио у торбу и сад туђу на рамени носим, а и ту за који дан до Божије воље и Везирске.“ Извади кесу те му нешто и бакшиша даде. Сама Главашева глава доста би била, да Милоша увери, шта се и о његовој ради, а камо ли још и такови поздрав од Гаваза! Сад навали да се ма како измакне из Београда и науми, да се више никако у њега не враћа, ако само сад живу главу из њега изнесе. Досети се те од Ћаја-Паше одкупи Србско робље на вересију, и изиште се те га одпусте да иде у народ да новце покупи, и да им за робље уговорену цену донесе. Милош оде из Београда управо својој кући у Црнуће, одакле се више у Београд за време Господарства Сулејман-Пашиног и не врати.

Кад Милош у Црнуће пред сами устанак дође, сви му се obradују, не за то, што су га пожелели видети, него за то да неби он опет са Турцима противу народа пошо!

Како дође, Војвода му Лома све каже, како су у Рудовцима на скупштини закључили. Милош Ломи одговори да од тог устанка неће

*) Историја Милутиновића стр. 116.

Божији, наша спротиња и ми, а да све узмеш на твоју витешку веру и душу, те да нас испустиш здраве одавле, и са свим нашим имањем и оружјем куда год у Турску земљу, а ми би смо к Ужицу, ако ти хоћеш?“ Тад' узме комад леба са тањира замочи га у соо, па од њега одгризе половицу, а ону другу полу залогаја пружи десном руком Ломи: „Ово ти је, Војвода, од нас вјера и таоц, а Ћефил је Бог!“ Лома прими исти угризак леба, умочи га у исту соо и поједе га, и опе исте Токатлићем изговорене последње речи, говором поврати му Лома. После те задате један другом вере, поседају те се поразговоре, и Токатлић замоли Лому да ји одма и тог истог јутра пропусти и испрати к Ужицу. Лома му каже, да се спреме и да изиђу из Града и да ће ји он лично до Ужичке границе испратити и пре погинути, него задату веру погазити. Токатлић оде у Град и са Турцима (њи око 70) спреми се и изиђе из Града. Лома ји са неколико по избор момака сретне и пође с њима напред са дугом пушком о десном рамену низ Рудничке врлети путем, који у Ужице води; но кад пређу први поток и пођу уз Буквик, ал' истога Ломе млађи брат Мијаило, кога је он у Руднику са 50 момака оставио да га чека док се он неврати, преким путем преко врлети испадне пред њи и без ичијег знања и заповести тајно заседне на путу и бусију уфати. Па кад Лома са Турцима, пред којим је он ишао, наступи на заседу, они њега пропусте, па онда живу ватру из пушака на Турке сви од једанпут оборе. Турке побију и самога Муселима Токатлића убију, који пре него што мртав на земљу с коња падне, тргне иза појаса пиштољ, јурне коњем у шуму међу заседу, скреше пиштољ, једног Србина у заседи убије, а потом се с коња мртав на земљу свали.

Војвода Лома изненађен тим, обори и он са својима пратиоцима плотун на Србе у заседи, те ји једва сузбије и само жива три Турчина спасе, међу којима је био и Токатлићев барјактар. Лома за одржати своју задану реч, са том тројицом одбрањени Турака пође даље путем напред, да бар њи тројицу живе испрати. И кад су били у путовању, притурили Рудничиштва преседлицу горе, оборе низ косу и кад при дну буду, устави се Токатлићев барјактар, који је на добру коњу мркову јашао и који је добро оружје за појасом и леп у сребру окован и искићен јатаган имо, кога тад иза појаса извади и са корицама пружи га Ломи са овим речма: „Војвода Ломо! Ја видим, да ти овоме,

Бега од Срба! Но кад чују да је Лома усто противу Турака, узме Милош Ашин-Бега, и у петак у очи Лазареве Суботе ноћу изведе га до у нахију Ужичку, ту се сњиме братски опрости и испрати га, нека иде срећно у Ужице. *) А Милош врати се и дође у село Таково, цркви на Лазареву суботу, гди се народ на тај дан искупљо и гди су га вас дан салетали и молили да пође с народом противу Турака, али он је народ од тога предузећа одвраћао и говорио му да се не буни. Но кад му Гарашанин запрети да он то не чини, Милош пред само вече умукне, и тек сутра дан на Цвети после црквене службе и дугог затезања каже народу, да ће и он противу Турака поћи; и одатле из Такова увече у Црнућу врати се својој кући.

Докле су Срби склањали Кнеза Милоша на устанак противу Турака и докле се Милош премишљо, размишљо и код свога побратима Ашин-бега у Бруснници бавио, веру један другом задаво и пријатељство међусобно утврђиво, дотле Војвода Лома потуче Турске арачлије у Јасеници и новце, које су од народа покупили били, узме, и одатле одма тог дана на цветни Четвртак пређе у Качер и са својим усташим Србима удари на варош Рудник, гди му се Турци после три дневног боја на Лазареву Суботу предаду, баш тог дана, кад је Кнез Милош свога побратима Ашин-бега у Ужице испраћо и у Таково цркви 10. Априла дошо, о устанку разговор водио, на исти присто, и у Црнуће се кући у вече тог дана вратио; али је Милош тек 12. Априла на страстни понедељник истински на устанак престо и барјак пред својом кућом у Црнући а не у Такову развио.**)

Пошто се Лома два три дана на Руднику са Турцима туко, Турске куће попалио и у Град ји стеро и обколио, у ком Турци нису имали ништа да једу, позову Војводу Лому да му се на веру предаду, и да ји пропусти, да могу под оружјем из Града изићи и у Ужице невредимо отићи. Војвода Лома одзове се Турцима на ту понуду и да им тврду веру да ће им дозволити да пођу куда који воли. На то изиђе сам собом Муселим Ага-Токатлић као поглавица Турски под оружјем, са једним калајисаним тањиром у десној руци на ком је било до два добра залогаја леба и гомилица ситне соли, и тако стим дође управо Ломи и рече му: „Ево ти, Војвода Ломо! аманте

*) Грађа за Србску Историју од Вука, види од стр. 74—75.

**) Историја Милутиновића види од стр. 127—131.

Стаса је био висока, крупан, пун, дуги и ретки бркова, а смеђе косе и увек носио је Војводско одело доламу.

После смрти славног Војводе Арсенија Ломе осто му је брат Милован у животу, и остало је у Драгољу више потомака његови, који и данас живе, и од који налази се данас у Крањ. Србској војсци Артилерије Мајор Сретен Ломић, Командант окружне Ћупријске војске, који је у рату Србије 1876—7 године показо се у јунаштву као достојан унук свога деде Арсенија. А тако и други унук Арсеније Ломић Поручник Артилерије.

Од пропасти Србске на Косову, Војвода Лома спада у први ред славни људи у Србији, и ако од њега има и много други заслужнији за Србство Срба. Јер после Кара-Ђорђевог устанка на Турке и престанка; продужен је рат противу Турака под Хаџи-Проданом, па по престанку овог, под Ломом и даље настављен, а под Кнез Милошем продужен; јер:

I. Устанак Срба противу Турака под Кара-Ђорђем верно се броји од 24. Јануара 1804 год. и даље вођење рата до 21. Септембра 1813 године, из ког је после плануо и продужен:

II. Устанак Срба под Кара-Ђорђевим Војводом Хаџи-Проданом, од 21. Септембра 1814 год. и биће до конца Нојемвра исте године вођен, а потом даље:

III. Устанак Срба под Кара-Ђорђевим Војводом Арсенијем Ломом који је одпочет 8. Априла 1815 год. на Цветни Четвртак, а после Ломине смрти, 12. Априла на страстни понедељник прихваћен Кнезом Милошем Обреновићем и окончан 14. Јула исте године по учињеном миру са Марашли-Али-Пашом у Ћуприји.

76.

ЛАЗАР МУТАП.

МОРАВСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из села Прислонице ондашње Подгорске Кнежине, а данашњег среза Моравског, нахије Рудничке.

Кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. устане противу Турака, и из Орашца као изабрани Вожд народни, оде у Раниловић па у Тополу. А одатле дигне се у Чумиће, у Сасараново и Младенац, па се окрене на Рудник, где је био Сали-Ага брат Кучук-Алије, који је

што се нама догоди, рад био њеси, колико ни ја; него то бива тако свуда, ђе промакну рози, уши, зуби ли мимо главу. А ево сад' и вазда теби од мене свакојако фала! Ти како си нас тројицу испратио вјерно и поштено, тако би баш и оне, да ји хајдуци не побише, који ни за Бога, ни за вјеру ништа не маре и незнаду; но теби мај овај нож као мали од мене пешкеш, за хатар вјере и дослука, којиво баш за тебе и јесте како за врлога јунака, пак се већ и врати ка својима, ми ћемо ако и сами, пут знамо, добре и одморне коње имамо, а да ни бусије какве већ' унапред не буде.“ Лома узме нож и почне га за појас задевати и намештати, куд му и очи се занесу, па и ум и слух, а исти Турчин хитро потргав (повади) пиштољ, запне и скреше га Ломи у теме у главу, коју је к појасу сагнуо био да нож за појас задене, и кроз главу олово пронза га и Лома на земљу с коња полу мртав падне. Турчин тад ободе свога доброг мркова коња и са она два Турчина побегне к Ужицу; Срби натуре се за истима, оба Турчина стигну и убију, но Токатлићев барјактар, који изненадно и преваром уби славног јунака Војводу Арсенија Лому, на добром коњу издре жив у Ужице и спасе се. А одатле Срби Турске жене, децу и њиов пртљаг невредимо испрате до у Ужице.

Војводу Лому мало жива и без свјести узму Срби на носила, те га однесу у село Барре, кмета Раке кући, где је се неколико дана мучио, док није на последку и своју родољубиву душу испустио. *)

И тако по задатој Ломом вери Турцима, а његовим братом Мијаилом из освете пагаженој; прослављени у десетогодишњем ратовању Кара-Ђорђевом са Турцима врли јунак Војвода Арсеније Лома на тврдој вери од невере Турчина био је убијен.

Лома је, кажу сарањен на лепом месту, у ливади кмета Раке у селу Барама, на брду Блатима, по више Ракине куће. **) На његовом грobу стоји положена велика плоча без икаква надписа.

Лома је био велики раденик за ствари свога народа; код свако га је био уважен, добар јунак и вешт у боју, а мудар на договору.

*) Има нешто и другојачији причања о смрти Ломиној у новије време. Но неће вернија бити, него овако као што Милутиновић у Историји Србије од стр. 130—134 говори.

**) У Кнежевини Србији Милићевић на стр. 339 прича да је Лома укопат по више куће Капетана Марка Ракића, код кога је и умро, а то ће сигурно бити син кмета Раке.

Стаса је био висока, крупан, пун, дуги и ретки бркова, а смеђе косе и увек носио је Војводско одело доламу.

После смрти славног Војводе Арсенија Ломе осто му је брат Милован у животу, и остало је у Драгољу више потомака његови, који и данас живе, и од који налази се данас у Краљ. Србској војсци Артилерије Мајор Сретен Ломић, Командант окружне Ћупријске војске, који је у рату Србије 1876—7 године показо се у јунаштву као достојан унук свога деде Арсенија. А тако и други унук Арсеније Ломић Поручник Артилерије.

Од пропасти Србске на Косову, Војвода Лома спада у први ред славни људи у Србији, и ако од њега има и много други заслужнији за Србство Срба. Јер после Кара-Ђорђевог устанка на Турке и престанка; продужен је рат противу Турака под Хаџи-Проданом, па по престанку овог, под Ломом и даље настављен, а под Кнез Милошем продужен; јер:

I. Устанак Срба противу Турака под Кара-Ђорђем верно се броји од 24. Јануара 1804 год. и даље вођење рата до 21. Септемвра 1813 године, из ког је после плануо и продужен:

II. Устанак Срба под Кара-Ђорђевим Војводом Хаџи-Проданом, од 21. Септемвра 1814 год. и биће до конца Нојемвра исте године вођен, а потом даље:

III. Устанак Срба под Кара-Ђорђевим Војводом Арсенијем Ломом, који је одпочет 8. Априла 1815 год. на Цветни Четвртак, а после Ломине смрти, 12. Априла на страстни понедељник прихваћен Кнезом Милошем Обреновићем и окончан 14. Јула исте године по учињеном миру са Марашли-Али-Пашом у Ћуприји.

76.

ЛАЗАР МУТАП.

МОРАВСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из села Прислонице ондашње Подгорске Кнежине, а данашњег среза Моравског, нахије Рудничке.

Кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804 год. устане противу Турака, и из Орашца као изабрани Вожд народни, оде у Рапиловић па у Тополу. А одатле дигне се у Чумиће, у Сасараново и Младенац, па се окрене на Рудник, где је био Сали-Ага брат Кучук-Алије, који је

додијао народу, чинећи велики зулум и отимајући жене и довојке, од куда је и прозван Рудничким „Биком.“ Овамо Кара-Ђорђе потегне да прво истера из Рудника бика.

По поруки Кара-Ђорђевој стигне му на Рудник у помоћ са по неколико Рудничана и врли јунак Лазар Мутап, Арсеније Лома и Милић Дринчић а за тим и трговац из Руснице Милан Обреновић са 60—70 Срба.

Кара-Ђорђе 28. Фебруара удари на Рудник, запали га, Турке потуче, жене и децу Турску зароби и испрати у Ужице. Ту погине и Ужички Муселим Џавић и Карановачки Пљака, а крвничина Сали-Ага Руднички бик избегне.

О том насилнику Војводи и Муселиму Рудничком Сали-Аги-бику, прича се: Да њега није задовољаво грабеж и убиства, него је веома љубио и женско друштво. Па осим што је зла и насиља у Руднику чинио, он је излазио и у села и ишо је од чардака до чардака са најмљеном четом од сто и више Турака, па је премораво Србске жене и девојке да се купе у коло и да му певају и играју, а сам би са својим Турцима — уто време — седео у хладу около места, на ком је држат теверич (весеље); па по свршетку игре женскиње су морале седати покрај насилни гостију, а мушкарци су их дворили. Такве забаве нису прављене у кућама, него махом и на пропланку густе шуме или код извора. Нарочито Сали-Ага чинио је то у време бербе винограда, где је тонуо са Турцима у разблуди. У вароши Руднику над чесмом имао је чардак, где су му сваке недеље морале долазити девојке и невесте, које су под чардаком колале и певале, а он са чардака пушећи и задовољавајући се гледао је и бирао је јадну Србку коју је хтео, и коју му је пасја душа прохтела. — Он је завео био за себе и право прве поћи невесте.

Од ти ружнога спомена песама, које су Србке приморане биле певати своме тирану, једна се почињала овако:

„Куп' се, бер' се, коло игра
Да дочека Сали-Агу
Сали-Агу, дику нашу!
— — — — — — — —
Сад долази Сали-Ага
Сали-Ага, дика наша.
— — — — — — — —

је ко и Царевог јединца сина заклао; тако објави по целој Србиј Србима и Турцима, и пошље по том у Рудничку нахију свога Делибаш Али-агу Серчесму са Кнезом Аксентијем и Аврамом Лукићем, који позову Србске старешине и народ на предају, где прво изиђе Кне Милош са својим момком Димитријем Ђорђевићем пред Делибашу положи оружије у Такову пред његове ноге и преда му се. По примеру том доцније преда му се и Војвода Лазар Мутап, Арсеније Лом Милић Дринчић и други. *)

Кад Хаџи-Продан 21. Септемвра 1814 год. устане противу Турака и Милош тај устанак са Турцима угуши, Мутап крио се кој где. А пред устанак 1815 год. врво се око куће Милошеве, исчекиво да Милош из Београда дође од Турака и да по закључењ Рудовачке скупштине на Цвети дигну се Срби противу Турака, д се боре на смрт и живот, па ма сви с оружјем у руци изгинули. **)

Мутапа су Турци са Ломом и Дринчићем једнако од Милоша, кад је у Београду код Турака био искали, да им Милош тако преда, као што је многе друге честите Србе на кланицу Турцима предаво, а нарочито у устанку и после устанка Хаџи-Проданова. ко ће та три жестока лафа преварити и уфатити, а још мање савладати — Милош је одговаро Сулејман-Паши да ће они доћи и да ће довести. Но то је био само празан одговор Паши, које Милош ни у стању био учинити. ***)

Но кад Сулејман-Паша и последњу жертву учини, и Кнеза Станоја Главаша убије, види Милош шта ће и с њим бити, као што га то и Гаваз Пашин опомене, измоли одпуст и побегне из Београда Рудничку нахију у село Црнуће својој кући, где га Мутап дочека, са другима једва га са грожњом његовог живота, по одредби Рудовачке скупштине приморају, те се народњем устанку 10. Априла 1815 године на Цвети код Таковачке цркве приволи а 12. Априла страстни понедељник у Црнући развије барјак и реши се да са Срби војује. [1])

---

*) Историја Милутиновића види од стр. 49—52.

**) Историја Милутиновића стр. 116.

***) Мемоари Проте Ненадовића стр. 336, 338, 343 и 344.

[1]) Историја Милутиновића види стр. 103, 105, 116, 119, 128, 161 и 16

После заузећа Чачка Мутап са Кара-Ђорђем борио се те исте године јуначки противу Турака и код Карановца више дана, где им Турци Карановац на Петровдан предаду, и Турке у Турску одпусте те у Нови-Пазар оду.

Године 1806 у Мају месецу Лазар Мутап храбро борио се противу Хаџи-Бега, који се на Братачићу у Ваљевској нахији са 7.000 Турака утврдио био; кога су разбили и за Дрину отерали. После тог Мутап борио се на Мишару, на Дрини, Лозници, Делиграду и многим другим местима. И осим тога био је 1809 год. Лазар Мутап са Кара-Ђорђем у бојевима на Сеници, и на Новој-Вароши, где Срби, држећи Турке три недеље у обсади, напоследку ударе јуришом, Град освоје, 600 глава посеку, многи шићар и једну касу са новцима задобију, које новце Кара-Ђорђе измеђ војника подели. И после тог био је Мутап на Новом-Пазару, Суводолу, Кукутници, Колашину, Пријепољу и Никшићу, где погине највећи јунак тог доба Црногорски Буљукбаша Јован Шибалија са 13 Црногораца, кога је Владика Св. Петар Петровић Његуш Кара-Ђорђу у помоћ посло. *)

Прослављен у бојевима и изашав на глас Лазар Мутап постављен буде од Кара-Ђорђа за Војводу кад је Стојан Чупић, Милош Стојићевић Поцерац, Петар Николајевић Молер, Никола Смиљанић Прота, Цинцар Јанко а за тим Арсеније Лома и Милић Дринчић постављен био. Које су све те Војводе по одлуки народне Скупштине 1811 год. имали и своје срезове у свом подручију, и над истима независими од други старији Војвода били.

Године 1813 Мутап заостане у Србији, где се прикрије у Рудничке планине. Но кад се Везиру Рушид-Паши у Београду преда Киез Аксентије Миладиновић из нахије Београдске са народом те нахије, а по том и бив. Советник Аврам Лукић, онда Рушид-Паша, који се наjемио био да и на Аустрију нападне, кад из новина, које му Аустријски Терџоман Агаман достави, види, и каже да је Наполеон од Руса и сајузника на Лајпцигу тако потучен, да је једва жив осто и побего, Везир обори главу и оклемпи уши. Па позове сав Србски народ и заоставше Србске старешине у Србији да му се предаду и врате кућама, и каже да им је Цар све опростио и да неће ником ништа бити, ма да

*) Војне Срба са Турцима од Радовановића стр. 25—27.

је ко и Царевог јединца сина заклао; тако објави по целој Србији Србима и Турцима, и пошље по том у Рудничку нахију свога Делибашу Али-агу Серчесму са Кнезом Аксентијем и Аврамом Лукићем, који позову Србске старешине и народ на предају, где прво изиђе Кнез Милош са својим момком Димитријем Ђорђевићем пред Делибашу и положи оружије у Такову пред његове ноге и преда му се. По примеру том доцније преда му се и Војвода Лазар Мутап, Арсеније Лома Милић Дринчић и други. *)

Кад Хаџи-Продан 21. Септембра 1814 год. устане противу Турака и Милош тај устанак са Турцима угуши, Мутап крио се које где. А пред устанак 1815 год. врзо се око куће Милошеве, исчекиво да Милош из Београда дође од Турака и да по закључењу Рудовачке скупштине на Цвети дигну се Срби противу Турака, да се боре на смрт и живот, па ма сви с оружјем у руци изгинули. **)

Мутапа су Турци са Ломом и Дринчићем једнако од Милоша, кад је у Београду код Турака био искали, да им Милош такове преда, као што је многе друге честите Србе на кланицу Турцима испредаво, а нарочито у устанку и после устанка Хаџи-Проданова. Но ко ће та три жестока лафа преварити и уфатити, а још мање савладати?! — Милош је одговаро Сулејман-Паши да ће они доћи и да ће ји довести. Но то је био само празан одговор Паши, које Милош није у стању био учинити. ***)

Но кад Сулејман-Паша и последњу жертву учини, и Кнеза Станоја Главаша убије, види Милош шта ће и с њим бити, као што га на то и Гаваз Пашин опомене, измоли одпуст и побегне из Београда у Рудничку нахију у село Црнуће својој кући, где га Мутап дочека, и са другима једва га са грожњом његовог живота, по одредби Рудовачке скупштине приморају, те се народњем устанку 10. Априла 1815 године на Цвети код Таковачке цркве приволи а 12. Априла на страстни понедељник у Црнући развије барјак и реши се да са Србима војује. [1])

---

*) Историја Милутиновића види од стр. 49—52.

**) Историја Милутиновића стр. 116.

***) Мемоари Проте Ненадовића стр. 336, 338, 343 и 344.

[1]) Историја Милутиновића види стр. 103, 105, 116, 119, 128, 161 и 162.

Мећите му до двије гадаре,
О ункашу балту оковану;
Док с' обучем и узмем оружје.
Ево има три бијела дана,
Кад ја легнем, чудан санак усним,
Чини ми се у кавзи ћу бити,
Господар ме Петровићу Ђорђе
Врло брзо своме двору зове,
Бог ће дати, да ће добро бити."
ак се Лазар поче облачити:
и обуче свилу и кадифу,
припаса све сретно оружје,
којим је на бој ударао
здраво се на траг повраћао.
слуге му дора изведоше,
нова му плоче пром'јенили,
новијем клинцим' потковали:
мили га ђулсом и сапуном,
едлали седлом сребрнијем,
уздали уздом позлаћеном;
ије стране вргли у дората,
тнули му до двије гадаре,
Ункашу балту оковану;
к дорату потегли колане,
нпут дорат увретен скочио
рвијем ногам' закопао:
аде дорат, да ће путовати,
на кавгу на мејдан изићи.
к се Лазар ману на дората,
апска чашу са синије,
дората попи чашу вина.
вечери три сата прођоше,
т' бијаше зв'језде ни мјесеца;
и Мутап и по мраку види,
но звјерка курјак у по поћи.
д полеже дорат преко поља,
но зв'језда преко ведра неба:
еле људи, да је дван'ест сати

Од Тополе до бијела Чачка,
Мутап Лазар за два сата дође.
Кад на страже Ђорђине удари,
Стражари га једва дочекаше,
До б'јела га двора допратише,
Пред авлијом Лазу уставише,
Отрчаше у дворе Ђорђији,
У ложници Ђорђа пробудише:
„Господару! теби Мутап дође."
Ђорђе скочи из меке постеље,
И без капе и без свог појаса,
Без чизама и без јеменија,
Без оружја, у танкој кошуљи
Од радости пред Лазу изиђе;
А кад Лазар Ђорђа опазио,
Пред њим дору коња одсједнуо,
Капу скиде, Ђорђу к ру'ци пође,
Ал' му Ђорђе десне не да руке,
Већ га Ђорђе загрли рукама,
Па Мутапа у образ пољуби,
И Ђорђе му 'вако одговори:
„Добро дош'о, мој сиви соколе!"
Па га узе за десницу руку,
Уведе га у бијеле дворе,
Пак му даде прву чашу своју:
„Напиј ми се, мој сиви соколе!"
Али Лазар вина пити не ће,
Веће Ђорђу Лазо говорио:
„Што ме зовеш, славни господару?"
Тад' му Ђорђе стаде говорити:
„Знадеш Лазо, знадеш мили сине!
„Мене Арап на мејдан позива
„Ев' под Видин у поље Видинско,
„Али за ме иште замјеника;
„Би л' се, Лазо у се поуздао,
„Да Арапу на мејдан изиђеш,
„А да мене, сине, замијениш?
„Ако Бог да, те ти здраво дођеш,

„Не ћу знати, што ћу теби дати:
„Честита ћу тебе учинити
„К'о и сина нејака Алексу;
„Ако ли те суђен данак нађе,
„Лијепо ћу ти име опојати,
„Дуго ћу те, синко, спомињати."
Мутап Лазар Ђорђи проговори:
„Господару, Петровићу Ђорђе!
„Би се јунак усе поуздао,
„Нити би се Арапа препао,
„Арапу би на мејдан изиш'о;
„Али немам коња за мејдана,
„Дорат ми је тешко остарио,
„Остарио, па је отешчао,
„У Турака с' врло добри коњи,
„А на коњма Турци бињације."
Ал' бесједи Петровићу Ђорђе:
„Имаш, синко, коња за мејдана:
„Из мојијех седам стотин' коња
„Избер' коња, кога теби драго."
У по ноћи св'јећу зажегоше,
Па одоше коње пробирати.
Мутап Лазар коња нађ' не може,
Ту за њега коња не бијаше:
„Немаш, Ђорђе, слатки господару!
„Ти не имаш коња за мејдана,
„Већ ћу ићи на дорату моме.
„Веће Ђорђе, слатки господару!
„Дај ти мени седам стотин' Срба
„На хатима а под миздрацима
„И под свијем Турским хаљинама,
„Да чувају страже од Турака.
„Док с Арапом мејдан подијелим:
„У Турака нигда вјере нема,
„Могу мене опколити Турци,
„Па у руке жива уватити;
„Нек' чувају мене од Турака."
То је Ђорђе једва дочекао,
Изабра му седам стотин' Срба,
Све под Турским св'јетлим хаљинама,
На хатима а под миздрацима.
Заће Ђорђе сваког даривати,
Свакоме даде по триест дуката,
А Мутапу не шће ни бројити,
Четири му џепа напунио.
Одатле се Лазар подигао
И за њиме седам стотин' Срба,
Лијепо јих је Ђорђе испратио.
Да вам кажем, кога дана пође:
У суботу на светог Лазара
Пред Ристово пред цвјетоносије.
Да вам кажем, кога доба пође:
Прије зоре и дана бијела,
Кад с' даница роди од истока.
Од Тополе нико га не виђе
Са својијех седам стотин' друга.
Заведе их Лазар у планине
Од свијета, куд га виђет' не ће,
Куд с' не чује вашке ни кокота.
Мудро Лазар води своје друштво,
Јер се боји Турских пријатеља,
Да не кажу црну Арапину.
Води Лазо друштво седам дана,
Нитко Лаза привиђет' не може
Разма Бога и горе зелене;
А кад било на велики петак,
Те с' угледа то поље Видинско,
По Видину куле пребијеле,
Измеђ' кула високе џамије,
Инда Лазар мудро уредио:
Своје друштво по гори сакрио,
И суботу онђе преданио,
Од Турака нико га не виђе.
Кад је било на васкрсеније
Прије зоре и бијела дана,
Мутап Лазар друштво сјетовао:

браћо, седам стотин' Срба!
конњма притеж'те колане,
свога добра коња сакриј,
коњи под серсаном стоје,
ви се по гори покријте,
едајте преко поља равна,
одо на моме дорату
равна поља Видинскога
иљегу, ђе је Арап рек'о;
буде црни Арап дош'о,
с њиме по пољу поћерам,
бјежат' пред Арапом црним,
едајте добро по дурбину,
у бјежат', да утечем њему,
ћу га мамит' од Турака,
е ћу га вама прикучити;
да се, браћо, ја окренем,
оштрим говожђем огледамо,
едајте, мене познајте:
падне са Арапа глава,
онда коње посједните,
поље к мени потеците,
једну пушку избаците,
рбињски у глас подвикните,
и л' како Турке поплашили,
енека не увате Турци;
л' моја падне руса глава,
онда јављати немојте;
готове коње посједните,
јежите у земљу Србију,
те, браћо, не гините лудо."
рече војвода Лазаре,
осједе виловна дората,
раво преко поља равна,
в'језда преко ведра неба.
Лазо на биљегу дође,
рап прије бјеше дош'о,
со седам хиљад' Турак':
Све попели по пољу шаторе,
Приставили кавене ибрике,
А просули сребрне филџане,
А стоје им коњи под седлима
Повезати, зопца устакнута;
Арап шатор с краја разапео
Под шатором пије рујно вино,
Пред шатор је копље ударио,
А за копље свез'о бедевију;
Често Арап гледа преко поља,
Кад ће му се Ђорђа помолити.
Прије Турци Лазу опазише
Од онога црна Арапина,
Дотрчаше Турци Арапину,
Па овако њему говораху:
„Арап-ага, ето иде Ђорђа,
„А не води момка ниједнога,
„Нека знадеш, на предају иде,
„И он теби носи млого благо."
Кад то чуо црни Арапине,
Итро скочи, припаса оружје,
Пак посједе суру бедевију,
И на сусрет потече Лазару;
А остали Турци устадоше,
Устадоше, па се поређаше,
Те гледају Лазу и Арапа,
Кој' ће коме очи заварати.
Кад се Арап прикучи Мутапу,
Поче њему Мутап говорити:
„Море курво, црни Арапине!
„Јер се мени не даш одморити?
„Ја сам јунак трудан и уморан.
„Та мејдан се тако не дијели,
„Већ јунаци од коња одјашу,
„Па се онда обадва рукују,
„И по једну чашу пију вина,
„Један другом док опрости крвцу.
„Та ласно је кавгу заметнути,

„Не ћу знати, што ћу теби дати:
„Честита ћу тебе учинити
„К'о и сина нејака Алексу;
„Ако ли те суђен данак нађе,
„Лијепо ћу ти име опојати,
„Дуго ћу те, синко, спомињати."
Мутап Лазар Ђорђи проговори:
„Господару, Петровићу Ђорђе!
„Би се јунак усе поуздао,
„Нити би се Арапа препао,
„Арапу би на мејдан изиш'о;
„Али немам коња за мејдана,
„Дорат ми је тешко остарио,
„Остарио, па је отешчао,
„У Турака с' врло добри коњи,
„А на коњма Турци бињаџије."
Ал' бесједи Петровићу Ђорђе:
„Имаш, синко, коња за мејдана:
„Из мојијех седам стотин' коња
„Избер' коња, кога теби драго."
У по ноћи св'јећу зажегоше,
Па одоше коње пробирати.
Мутап Лазар коња нађ' не може,
Ту за њега коња не бијаше:
„Немаш, Ђорђе, слатки господару!
„Ти не имаш коња за мејдана,
„Већ ћу ићи на дорату моме.
„Веће Ђорђе, слатки господару!
„Дај ти мени седам стотин' Срба
„На хатима а под миздрацима
„И под свијем Турским хаљинама,
„Да чувају страже од Турака,
„Док с Арапом мејдан подијелим:
„У Турака нигда вјере нема,
„Могу мене опколити Турци,
„Па у руке жива уватити;
„Нек' чувају мене од Турака."
То је Ђорђе једва дочекао,
Изабра му седам стотин' Срба,
Све под Турским св'јетлим хаљинама,
На хатима а под миздрацима.
Зађе Ђорђе сваког даривати,
Сваком даде по триест дуката,
А Мутапу не шће ни бројити,
Четири му џепа напунио.
Одатле се Лазар подигао
И за њиме седам стотин' Срба,
Лијепо јих је Ђорђе испратио.
Да вам кажем, кога дана пође:
У суботу на светог Лазара
Пред Ристово пред цвјетоносије.
Да вам кажем, кога доба пође:
Прије зоре и дана бијела,
Кад с' даница роди од истока.
Од Тополе нико га не виђе
Са својијех седам стотин' друга.
Заведе их Лазар у планине
Од свијета, куд га виђет' не ће,
Куд с' не чује вашке ни кокота.
Мудро Лазар води своје друштво,
Јер се боји Турских пријатеља,
Да не кажу црну Арапину.
Води Лазо друштво седам дана,
Нитко Лаза привиђет' не може
Разма Бога и горе зелене;
А кад било на велики петак,
Те с' угледа то поље Видинско,
По Видину куле пребијеле,
Измеђ' кула високе џамије,
Нида Лазар мудро уредио:
Своје друштво по гори сакрио,
И суботу онђе преданио,
Од Турака нико га не виђе.
Кад је било на васкрсеније
Прије зоре и бијела дана,
Мутап Лазар друштво сјетовао:

И он рече Црноме Ђорђију:
„Господару, Петровићу Ђорђе!
„Нај ти даре црног Арапина,
„Арап ти је јабуку послао."
Па пред Ђорђу русу главу баци.
Кад је Ђорђе главу сагледао,
Онда Ђорђе весеље учини,
И наврже тридесет топова.
Оде абер по земљи Србији,
Сви Србини весеље чинише,
На градов'ма пуцаше топови,
Јер је Лазар посјек'о Арапа,
Србинима свима дика јесте.
А кад чули Турци Босанлије,
И они су весеље чинили,
Са градова банцали топове,
Јер Босанци млидијау Турци,
Да с' Србија земља умирила.
Не зна Ђорђе, шта ће Лази дати,
Већ га пита: „Ишти, сине Лазо!
„Ишти, сине, небројено благо,
„Ишти, сине, шта је теби драго."
Али Мутап на благо не гледа.
Веће Ђорђа у руку пољуби:
„Господару, Петровићу Ђорђе!
„Даћеш мени, што је теби драго!
„Даћеш мени слободу јуначку,
„Да ми нико судити не може,
„Осим Бога и тебе једнога."

77.

МИЛИЋ ДРИНЧИЋ.

ЦРНОГОРСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из села Теочина ондашње Подгорске Кнежине а данашњег среза Црногорског нахије Рудничке.

Кад је Кара-Ђорђе 1804 године усто противу Турака, и кад је отишо противу Рудника у ком су се највећи зликовци Турци наодили, Милић Дринчић са Лазаром Мутапом скупили су по неколико Рудничана па су и они дошли под Рудник Кара-Ђорђу, где су 27. Фебруара у боју били, и кад 28. Фебруара Кара-Ђорђе Рудник освоји и варош запали, а потом заробљене Турке и Турске жене и децу у слободу постави, који не остану у Руднику него оду у Ужице.

Па како су се у овом боју при отимању Рудника Милић Дринчић, Арсеније Лома и Лазар Мутап показали као добри јунаци, то ји Кара-Ђорђе постави за Буљукбаше, и одатле пошље ји са Миланом Обреновићем трговцем из Бруснице да народ Рудничке нахије на оружије противу Турака подижу, а он одатле преко Врбице са војском оде у Тополу, коме су дошли Дахијски посланици из Београда да би га на мир склонили.

Године 1805, 24. Марта у очи Благовести, Милић Дринчић и Лазар Мутап који су у обкопу на брду Љубићу са 250 Срба држали Чачанске Турке у обсади, који им повода даду те они на њи 15.000 Турака, који су се у Чачку под заповедничеством Лесковачког-Паше налазили ударе, и бијући се цео дан, Турке надбију и поплаше тако, да Турци те поћи из Чачка изкраду се и у Нови-Пазар побегну, а Милић Дринчић и Мутап варош сутра дан заузму.

Те исте године после заузећа Чачка, Милић борио је се противу Турака и код Карановца, гди Кара-Ђорђе 29. Јуна на Петровдан освоји Карановац, и Карановачке Турке са женама и децом испрати у Турску.

После овог боја 1805 год. борио је се Војвода Дринчић и на Ужицу под Јаковом Ненадовићем, а за тим на Дрини, Делиграду, Таборишту, Црном Вр'у гди је 1809 год. Гушанца-Алију, који је се упутио Крагујевцу са Мутапом и Рађем, до ноге потуко. И после тога Дринчић је у многим другим биткама био, и скоро свуд гди су се год Мутап и Лома са Турцима за време десетогодишње војне Срба под Кара-Ђорђем са Турцима борили, у тим бојевима и Дринчић је јуначки бојак био. Ове три Војводе и три велика јунака, један другом у јунаштву а и у другим добрим својинама нису уступали, и сва три по паденију Србије 1813 год. заостали су у Србији, по планинама од Турака крили се, и заједно сва три у Чачку Делибаши-Али-Аги Серчесми предали су се, а и доцније једнака и је судбина гонила. *)

Но и ако је се Дринчић са Ломом, и Мутапом предао Турцима на веру, опет они нису вере у Турцима имали, здраво су се чували и на опрезу били. Кад Хаџи-Продан 1814 год. устане противу Турака: они сва три готови су били да у бој пођу. Но кад Кнез Милош одма са Ћаја-Пашом противу Срба пође, и тај устанак угуши, они после тог сва три одбегну од своји кућа у планину, гди су се крили од Турака, а и од неки Срба којима веровали нису, него су се и од њи чували, за нови устанак спремали и са народом договарали. Залуд је њи Сулејман-Паша од Кнеза Милоша искао да му ји доведе и преда. Но ко је био у стању та три мудра Лава из планине измамити а шта више уватити? **)

---

*) Историја Милутиновића стр. 49 -52.

**) Мемоари Проте Ненадовића, види од стр. 335—338 и 345.

Тако они кријући се, договарали су се заједно сва три са народом за устанак, а у Јануару 1815 год. у Рудовцима држали су народњу Скупштину, на којој је закључено и дан Цвети определен да и по трећи пут устану противу Турака. И после те Скупштине држали су опет народну Скупштину 5. Марта у Вреоцима код Капетана Петка куће, гди су све три те дичне Војводе Мутап, Лома и Дринчић били. *) И тако на Цветни четвртак 8. Априла 1815 год. први устане Војвода Лома, 10. Априла Рудник освоји, но по несрећи из преваре тог дана на Лазареву суботу и погине, и после смрти његове Милош приморан на Цвети 11. Априла склони се да устанак Срба продужи водити, и тако Милош 12. Априла на страстни понедељник у Црнући код своје куће развије заставу. **)

Како је се Војвода Милић Дринчић у време одређено за устанак на Цвети, противу Турака у Ужичким планинама са 70 сакупљени друга налазио, пође Чачку, но у путу у селу Дружетићу нахије Ужичке сретне Ваљевске Турке, који су и они пошли Чачку како су чули за устанак Срба у нахији Рудничкој. Дринчић ји у заседи дочека, више Турака побије, ране им зада и врати ји натраг Ваљеву. ***) Па одатле продужи пут даље Чачку прекупљајући народ на оружје.

Докле је Милић Дринчић после тог боја прекупљо у Црногорском срезу народ на оружје; дотле Сулејман-Паша чувши за устанак Срба, прво изашље Делибашу и Кара-Мустафу-Бинбашу са нешто Турака, а за истима и Ћаја-Паша Чачку пође да исти устанак угуши. Гарашанин у Кљештевици на брду Липару са 300 Крагујевчана у бусији дочека Турке, и после жестоког боја узмакне; а Кнез Милош и недочекавши бој, побегне у Црнуће, и ту стане премишљати да жену и децу испрати у Црнугору или у Немачку. Но Љубица, жена Милошева стане га храбрити и корети зашто бегају испред Турака, гди у тај пар, и у тој забуни стигне Кнез Јован Добрача са 500 Гружана и Милић Дринчић са 200 Црногораца, који су продрли кроз Рудничке планине, и тим се Милош мало охрабри. И кад Ћаја-Паша продре Чачку, онда Добрача Дринчић и Милош пођу за истима и на брду

*) Мемоари Протини стр. 343 и 344.

**) Историја Милутиновића стр. 105, 125, 128, 129 и 133.

***) Историја Милутиновића стр. 141 и 159.

Године 1805, 24. Марта у очи Благовести, Милић Дринчић и Лазар Мутап који су у обкопу на брду Љубићу са 250 Срба држали Чачанске Турке у обсади, који им повода даду те они на њи 15.000 Турака, који су се у Чачку под заповедничеством Лесковачког-Паше налазили ударе, и бијући се цео дан, Турке надбију и поплаше тако, да Турци те поћи из Чачка изкраду се и у Нови-Пазар побегну, а Милић Дринчић и Мутап варош сутра дан заузму.

Те исте године после заузећа Чачка, Милић борио је се противу Турака и код Карановца, гди Кара-Ђорђе 29. Јуна на Петровдан освоји Карановац, и Карановачке Турке са женама и децом испрати у Турску.

После овог боја 1805 год. борио је се Војвода Дринчић и на Ужицу под Јаковом Ненадовићем, а за тим на Дрини, Делиграду, Таборишту, Црном Вр'у гди је 1809 год. Гушанца-Алију, који је се упутио Крагујевцу са Мутапом и Рапћем, до ноге потуко. И после тога Дринчић је у многим други биткама био, и скоро свуд гди су се год Мутап и Лома са Турцима за време десетогодишње војне Срба под Кара-Ђорђем са Турцима борили, у тим бојевима и Дринчић је јуначки бојак био. Ове три Војводе и три велика јунака, један другом у јунаштву а и у други добрим својинама нису уступали, и сва три по паденију Србије 1813 год. заостали су у Србији, по планинама од Турака крили се, и заједно сва три у Чачку Делибаши-Али-Аги Серчесии предали су се, а и доцније једнака и је судбина гонила. *)

Но и ако је се Дринчић са Ломом, и Мутапом предао Турцима на веру, опет они нису вере у Турцима имали, здраво су се чували и на опрезу били. Кад Хаџи-Продан 1814 год. устане противу Турака; они сва три готови су били да у бој пођу. Но кад Кнез Милош одма са Ћаја-Пашом противу Срба пође, и тај устанак угуши, они после тог сва три одбегну од своји кућа у планину, гди су се крили од Турака, а и од неки Срба којима веровали нису, него су се и од њи чували, за нови устанак спремали и са народом договарали. Залуд је њи Сулејман-Паша од Кнеза Милоша искао да му ји доведе и преда. Но ко је био у стању та три мудра Лава из планине измамити а шта више уватити? **)

---

*) Историја Милутиновића стр. 49 -52.

**) Мемоари Проте Ненадовића, види од стр. 335—338 и 345.

Тако они кријући се, договарали су се заједно сва три са народом за устанак, а у Јануару 1815 год. у Рудовцима држали су народњу Скупштину, на којој је закључено и дан Цвети определен да и по трећи пут устану противу Турака. И после те Скупштине држали су опет народну Скупштину 5. Марта у Вреоцима код Капетана Петка куће, гди су све три те дичне Војводе Мутап, Лома и Дрининић били. *) И тако на Цветни четвртак 8. Априла 1815 год. први устане Војвода Лома, 10. Априла Рудник освоји, но по несрећи из преваре тог дана на Лазареву суботу и погине, и после сирти његове Милош приморан на Цвети 11. Априла склони се да устанак Срба продужи водити, и тако Милош 12. Априла на страстни понедељник у Црнући код своје куће развије заставу. **)

Како је се Војвода Милић Дрничић у време одређено за устанак на Цвети, противу Турака у Ужичким планинама са 70 сакупљени друга налазио, пође Чачку, но у путу у селу Дружетићу нахије Ужичке сретне Ваљевске Турке, који су и они пошли Чачку како су чули за устанак Срба у нахији Рудничкој. Дрничић ји у заседи дочека, више Турака побије, ране им зада и врати ји натраг Ваљеву. ***) Па одатле продужи пут даље Чачку прекупљајући народ на оружје.

Докле је Милић Дрничић после тог боја прекупљо у Црногорском срезу народ на оружје; дотле Сулејман-Паша чувши за устанак Срба, прво пзашље Делибашу и Кара-Мустафу-Бинбашу са нешто Турака, а за истима и Ћаја-Паша Чачку пође да исти устанак угуши. Гарашанин у Кљештевици на брду Липару са 300 Крагујевчана у буснји дочека Турке, и после жестоког боја узмакне; а Кнез Милош и недочекавши бој, побегне у Црнуће, и ту стане премишљати да жену и децу испрати у Црнугору или у Немачку. Но Љубица, жена Милошева стане га храбрити и корети зашто бегају испред Турака, гди у тај пар, и у тој забуни стигне Кнез Јован Добрача са 500 Гружана и Милић Дрничић са 200 Црногораца, који су продрли кроз Рудничке планине, и тим се Милош мало охрабри. И кад Ћаја-Паша продре Чачку, онда Добрача Дрничић и Милош пођу за истима и на брду

---

*) Мемоари Протини стр. 343 и 344.

**) Историја Милутиновића стр. 105, 125, 128, 129 и 133.

***) Историја Милутиновића стр. 141 и 159.

Љубићу гди је Србске војске под Војводом Лазарем Мутапом у шанчеви већ било, улогоре се.

Па доцније после боја на Чачку, кад Турци из Чачка у Турску побегну, Милић Дринчић оде са Милошем и другима на Дрину, гди у боју на Дубљу 14. Јула 1815 год. храбро борећи се заједно са младим Војводом Симом А. Ненадовићем погине.

У овом боју на Дубљу, гди је се Марашли-Паша обкопо био, и из обкопа бранио; прича се да су Срби ударили јуришом на Турке, у обкоп улетили и стали се с њима клати; а Војвода Дринчић засео је био на вратима обкопа из кога су Турци бегали и ту јуначки секући ји, гомилу је од исечени Турака начинио, и гди од Србске а не Турске пушке погине. *) Прича се да га је хајдук Штитарац Марко убио али по наговору Кнеза Милоша, а зашто, незна се?

Чудна судба овога дивног јунака Милића Дринчића, да баш од пушке своје браће погине! Који је кроз десет година непрестанце бој био са Турцима, но Божија воља сачувала га је; тако и његове другове Мутапа и Лому, који у тако кратком времену и у незнатним биткама 1815 год. оба неверно погибоше.

Та три јунака, те врле Војводе Мутап, Лома и Дринчић једну су судбу имали. Они су 1804 год. заједно у бој пошли противу Турака, и заједно први бој били са Турцима на Руднику, и у том боју, за своју личну храброст заједно постали су Буљукбашама, а доцније заједно и Војводама; **) заједно су ратовали, а по паденију Србије 1813 год. заједно се Делибаши-Серчесми предали; године 1814 заједно у гору одбегли, и од Турака се чували, заједно договарали се са народом да наново устану противу Турака; и у години 1815 заједно су устали противу Турака, и у кратком времену те исте године скоро сва три неверно и у малим бојевима погинули. Ове три Рудничке Војводе били су Кара-Ђорђеви јунаци, међу првим јунацима. Вечна им слава.

Дринчић је, кажу, био сувоњав, плав, дуги образа, стаса повисоког, широк у плећима, средњи бркова, а доста хаљкав у оделу.

Његов Војводски барјак, кога је за Кара-Ђорђа носио, кажу да се и сад находи негде у његови рођака.

---

*) Историја Милутиновића стр. 326—329.

**) Види Грађу за Србску Историју од Вука стр. 46.

78.

ЈОВАН КУРСУЛА.

ВОЈВОДА.

Родом је из села Цветака ондашње Подгорске Кнежине, а садањег среза Моравског нахије Рудничке.

Како је Кара-Ђорђе 1804 год. усто противу Турака, Курсула је покупио неколико друга, па и он пошо противу Турака, и био бој са Турцима па Чачку и Карановцу, и после тог гди је год позван био, и нашао се са Турцима, био је бој, и делио је с њима мејдане. Он је принадлежао Мутаповој војсци. Али је он за себе независан био, и поред себе неколико добри момака голи синова (бећара) водио. Па и ако никакове власти није за себе тражио, нити је се хотео исте примити; ипак Кара-Ђорђе за његова велика јунаштва у свима приликама, бојева који је показо, произвео га је у чин Војводе.

Курсула није био за вођу војске, али је управо јунак над јунацима био. У јунаштву није уступо ни самом Вељку. Курсула је неустрашими јунак био. Он се није страшио ни пушке ни сабље. Говорио је: *„да њега пурак (тане) небије, нити оштро гвожђе рече!“* Једино, говорио је да му може само бити смрт од *„боде“*, а то је копља; и да му Турци с копљем досадити могу, а са другим ничим, као што је се тако доцније на Делиграду и десило.

Курсула је увек добре коње јашо, и никад у бој пешке излазио није. Његово највеће задовољство било је на коњу са голом сабљом у руци међу Турке улетати, на мејдан ји позивати и мејдане с њима делити.

Под Курсулом више је добри коња погинуло, и у једном боју погине му вранац коњиц, кога је најволио, и на њему више мејдана однео. И тако остане без добра коња. Но после тог одма по неком послу позове га Кара-Ђорђе у Тополу, куд му Курсула пешке оде. Кад Курсула у Тополу дође, изиђе пред Кара-Ђорђа и назове му по обичају: добро јутро Господару! Он му одговори: „Бог ти помого брат Јово!“ И Кара-Ђорђе га упита: „како си Јово.“ Курсула одговори: „Ето како ме видиш? Зло Господару!“ А зашто Јово? „Појědоше ми пси — Турци — мога вранца, и одсекоше ми моја крила, па сад пешке блато газим.“ Кара-Ђорђе му на то као шаљиво каже: „Енеде га сад

којекуде? Зар ти неможеш пешке ићи, и без вранца Турке тући?" Та као могу Господару, али много о мање.

Онда Кара-Ђорђе зовне свога домоуправитеља Нешу, па му на само каже да опреми његову Арапску зелену Бедевију (аткињу), коју су му Ужички Турци на поклон дали, са седлом, ашом, уздом, и са свом сребрном и позлаћеном скупоценом коњском опремом, па да такову изведе на двор, у авлију.

Кад Хаткиња у авлију доведена буде, Кара-Ђорђе тад каже Курсули: „Брат Јово, деде узјаши ту Бедевију да је пробамо каква је." Курсула стане око ње да обилази и да је загледа, па рече: „ја Господару несмем њу узјати, видим да је зла." „Та дела узјаши," рече Кара-Ђорђе „како несмеш да је пробамо?" Курсула полако приђе ближе истој Бедевији, и опет од ње измицајући се, пљескао ју је, шишкао и говорио: „баш, кад ми ти велиш Господару оћу је узјашати, па ма шта било самном?" И онда прекрсти се и рече: „Боже помози," и, у једанпут шишкајући је и милујући ускочи у седло исте, па јој неустегне дизгине (кајасе од узде) него је по њеној вољи пусти, и она из авлије под њим прескочи палисад напоље, и по малом часу врати је опет, те преко палисада у авлију ускочи, и одјаше.

Сад га Кара-Ђорђе запита: „Којекуда како ти се допада Бедевија, брат Јово!" О! Господару рече Курсула: „та јунакиња је да је нигди јуначније нема? Али је зла као моја стрина." Кара-Ђорђе. „Е Јово! ја ти ту стрину поклањам, она баш и јесте за таковог јунака да неиде пешке." Курсула радостан потрчи да га пољуби у руку, но Кара-Ђорђе му је недадне, него се с њиме пољуби у образ. И тако Курсула добије дивну Бедевију од Кара-Ђорђа на поклон; руча код Кара-Ђорђа, па је појаше и весео кући оде; с којом је мегдане делијо са Турцима, и њу јашао докле код Делиграда и погинуо није.

Између многи бојева које је Курсула на тој стрини Бедевији имао на Варварину 1810 год. гди је одсудна и крвава битка измећу 6 и 10. Септемвра била, у којој је и Кара-Ђорђе са 18 Војвода и Граф Орург са 700 Руса био; показао је Кусула на истој Бедевији велико јунаштво, и то овако:

Пре одсудне битке на један дан, изиђе на средину бојишта један Турски страшан јунак на једном враном Хату, крупна људина, са великим црним брковима, држећи голу сабљу у руци, гди су му на рукама рукави до рамена засукати били, позове Србе на мејдан на

сабљу; но ни један од Срба неусмели се, да му на мејдан изађе, сваки се чинио томе невешт, па и сам Хајдук-Вељко, или га видио није. Кад то види Кара-Ђорђе, врло му мучно буде, проницавајући посљедицу тог Турског позива. Зађе кроз Србски логор љутит, питајући за Курсулу, гди је, и кад му кажу гди се налази, дође код Курсуле, који је на крају и по зади логора за шанцем под једним брежуљком био, седио и из чибука пушио. Кара-Ђорђе га с леђа позове рекавши: брат Јово! брат Јово! и по рамену додирне га с руком. Курсула окрене се и кад види за собом Кара-Ђорђа, поскочи на ноге, и рече: „заповедајте Господару!“ Кара-Ђорђе: „Зар ти невидиш да Турчин нас на мегдан позива, па од толики наши јунака, неће нико да му изађе — да га смакне, него му се сваки и невешт чини! Мора ћу сам којекуда, да идем, и да пса умучкам да не лаје.“ Курсула запита: А гди је Господару? Кара-Ђорђе: „Ено га видиш у пољу на хату.“ Курсула попне се на шанац, чучи, метне руку више очију да боље види; погледи, насмеје се, па рече: „Та Господару! зар оној „трти“ неће нико па мејдан да изађе? Опрости Господару; рече, ја га пре нисам ни видио ни чуо. Па викне момке: дајте ми стрину овамо. Момци му Бедевију доведу; Курсула запали чибук, појаше Бедевију и пушећи све одом полако, мирно, и немарно оде управо Турском мејданџији, и кад дође по на ближе Турчину, истресе чибук, остави га у чибуклук, па сукне с рамена оштру палошину и викне „држсе Туро его ти Курсуле.“ Па управо Турчину потече. Турчин када га види, уплаши се, баци сабљу у зубе, па потегне један пиштољ на Курсулу па и други, и кад га непотреви, окрене мркова Хата и нагне правце у Турски логор бегати, но Курсула на брзој Бедевији пред самим Турским логором стигне га и на очима Турака довати га сабљом и посече, узме му главу и Хата и у Србски логор невредим врати се.

У пољу гди су та два ван обична јунака мегдан делила, гледала је и Турска и Србска војска, и кад Турски мејданџија окрене леђа и побегне, у Србе и Русе уђе радост и весеље. А Турци ћутали су, и ни један од њи, ни да га пожали, а камоли да кидише да га одбрани и да на Курсулу пуца. Но само по неки Турчин једко викао је Курсули, машала! машала! (право) кад се нађе јунак над јунаком! Ешко сум (похвала) теби! И валах! ми га нежалимо, кад с мејдана побеже. — Ми имамо и бољи јунака! Нека ти је просто.

Но кад је Кара-Ђорђе у почетку Маја 1809 год. пошо с војском, упо у Херцеговину, многа места и градове завојевао и народ на оружије подиго; у бојевима тим био је свуд и Рака Левајац, који је се као јунак показао, и кога Кара-Ђорђе по освојењу Сјенице заједно са Чолак Антом Симеоновићем за њино отлично јунаштво и вешто војевање у Сјеници Војводама учини. *) По том одвоји им војске и стави под команду њиову и са Хаџи-Проданом пошље ји по пут Црнојгори и у Васојевиће, да ји на оружје подигну. Хаџи-Продан пошавши са своји 700 Срба, врати се с пута натраг, зато што је ране мало понео, па му је за војску недостајало. А Чолак Анта и Левајац допру са њиовим четицама до Пријепоља и ту се са Турцима жестоко побију, и Турције сузбију. Они одатле окрену Никшићу, пређу реку Тару и преко Дробњака дођу до под Никшић, и на Превију шанац ископају — који и данас постоји — и тако ту се са Црногорцима сједине.

Кара-Ђорђе кад тако изашље своје Војводе да Васојевиће противу Турака одметну и да се с Црногором соједине; од Сјенице окрене се с војском и оде противу Новог-Пазара кога после обсаде јуришом освоји. Но ту му стигне књига од Делиграда да је силна Турска војска навалила, и да је Ресавски Војвода Стеван Синђелић на Каменици 19. Маја у шанцу на Чагару издајом Милоја Петровића и Петра Добрњца, са свом својом војском Ресавском уништен, и да Турци иду Делиграду.

Кара-Ђорђе кад чује тај несрећан глас, одма пише свима Војводама да напусте сва завојевата места, па да се повуку натраг у Србију, у старе Србске границе. Па и сам остави Нови-Пазар и полети Делиграду, за спасти Србију од известне пропасти. И стигавши, идући и дању и ноћу, једва Турке по многим биткама на Морави заустави, и доцније ји натраг у Турску прогна.

Чолак Анта и Рака Левајац продревши у Васојевиће, из Васојевића почем им Турци пут за повратак у Србију пресеку, уђу у Црну-гору и оду на Цетиње Св. Владики Петру Петровићу Његушу I. те му се поклоне, па одатле, са четицама својим тајно хајдучки преко планина кроз Турке провуку се и у Србију дођу.

---

*) Србијанка част III, стр. 147—149.

Кад те Војводе у Србију дођу, Кара-Ђорђе одреди Анту, те је Војвода био у Крушевцу. А Раку Левајца одреди те је био Војвода у Ужичкој нахији. А доцније, кад се Војвода и Командат Ужичког Града 1812 год. Алекса Поповић, разболе, Кара-Ђорђе одреди Раку Левајца на његово место. Но како се нека побуна око Ужица у Кнежини његовој, која под Ужице спада, догоди, која је противу Раке била, Кара-Ђорђе за утишати народ, Раку Левајца смени, и на његово место постави за Команданта Градског и Кнежине 1813 год. Војводу Николу Кара-Марковића. *)

После пропасти Србске 1813 год. Рака Левајац осто је у Србији и кад је устанак Србски 1815 год. под Ломом у Руднику опет букнуо противу Турака, Рака Левајац полетио је опет у бој и кажу да је он кад су Турци из Чачка побегли, у Јелици планини дочекавши Турке, Скопљак-Пашиног сина посеко.

Шта је даље с Раком било, незна се. Но он је умро 17. Октомвра 1833 год., и укопат је с десне стране код цркве у Мојсињу.

За њега кажу да је био осредње висине, у лицу бео, црне косе и бркова, и при разгорову био је пријатан и смешно се.

Војвода Рака Левајац био је велики јунак између први јунака.

80.

НИКОЛА КАРАМАРКОВИЋ.

ВОЈВОДА И КОМАНДАНТ УЖИЧКОГ ГРАДА.

Никола Карамарковић родио се у Луњевици, среза Црногорског, нахије Рудничке и он је посто прво Војвода Црногорске Кнежине, затим 1813 год. одређен је за Команданта Ужичког Града и Кнежине, која је под Ужице спадала, на место Раке Левајца. Дал је ту осто до пропасти Србске 1813 год., незна се. Но те године и Карамарковић пребего је у Аустрију, а 1814 год. отишо је у јесен са Кара-Ђорђем и другима Војводама у Русију, где је се настанио у Хотину у Бесарабији, и ту је добио од Руског Двора новчану помоћ за своје издржање, као и друге Србске Војводе. Затим 1816 год. разболе се у Хотину и умре, где је и укопат.

*) Деловодни протокол Кара-Ђорђев стр. 659, 715, 1237, 1244 и 1292.

Но кад је Кара-Ђорђе у почетку Маја 1809 год. пошо с војском, упо у Херцеговину, многа места и градове завојевао и народ на оружије подиго; у бојевима тим био је свуд и Рака Леваjац, који је се као јунак показао, и кога Кара-Ђорђе по освојењу Сјенице заједно са Чолак Антом Симеоновићем за њино отлично јунаштво и вешто војевање у Сјеници Војводама учини. *) Но том одвоји им војске и стави под команду њнову и са Хаџи-Продамом пошље ји по пут Црнојгори и у Васојевиће, да ји на оружје подигну. Хаџи-Продан пошавши са своји 700 Срба, врати се с пута натраг, зато што је ране мало понео, па му је за војску недостајало. А Чолак Анта и Левајац допру са њовим четницама до Пријепоља и ту се са Турцима жестоко побију, и Турци сузбију. Они одатле окрену Никшићу, пређу реку Тару и преко Дробњака дођу до под Никшић, и на Превију шанац ископају — који и данас постоји — и тако ту се са Црногорцима сједине.

Кара-Ђорђе кад тако изашље своје Војводе да Васојевиће противу Турака одметну и да се с Црногором соједине; од Сјенице окрене се с војском и оде противу Новог-Пазара кога после обсаде јурицом освоји. Но ту му стигне књига од Делиграда да је силна Турска војска навалила, и да је Ресавски Војвода Стеван Синђелић на Каменици 19. Маја у шанцу на Чагару издајом Милоја Петровића и Петра Добрњца, са свом својом војском Ресавском уништен, и да Турци иду Делиграду.

Кара-Ђорђе кад чује тај несрећан глас, одма пише свима Војводама да напусте сва завојевата места, па да се повуку натраг у Србију, у старе Србске границе. Па и сам остави Нови-Пазар и полети Делиграду, за спасти Србију од известне пропасти. И стигавши, идући и дању и ноћу, једва Турке по многим биткама на Морави заустави, и доцније ји натраг у Турску прогна.

Чолак Анта и Рака Левајац продревши у Васојевиће, из Васојевића почем им Турци пут за повратак у Србију пресеку, уђу у Црну-гору и оду на Цетиње Св. Владики Петру Петровићу Његушу I. те му се поклоне, па одатле, са четницама својим тајно хајдучки преко планина кроз Турке провуку се и у Србију дођу.

---

*) Србијанка част III, стр. 147—149.

82.

АЏИ-АТАНАСИЈЕ ИГУМАН.

МАНАСТИРА НИКОЉА.

Аџи-Атанасије Игуман Манастира Никоља, гди се родио и књигу изучио, незна се. И он се звао Аџијом, што је у Јерусалиму Христов гроб походио.

За време десетогодишње војне Кара-Ђорђеве, Хаџи-Атанасије био је знатан човек, и велике је услуге народу побудом својом и присуством у рату учинио.

Године 1813 кад буде пропаст Србије, Игуман Атанасије заостао је у Манастиру Никољу, који се налази покрај саме Мораве под брдом и планином Кабларом, ком је непреступан долазак у пети с коњем и колима доћи, но једино пешке човеку, и који никад није страдао и спаљиван од Турака био.

Па кад Срби на Равну у Мачви разбијени буду, и повуку се Шабцу, одакле се разбегне Србска војска а и Војводе растуре се, тад ту и Кнез Милош Обреновић десивши се, пошто из Шабца пошље свога момка Димитрија Ђорђевића да му породицу у Забрежје на Саву доведе, да у Срем пређе, сиђе у Забрежје, па пошто ту очека три дана своју породицу, која му недође; он онда обуче на се просте хаљине *) и управо оде у Брусницу, гди своју породицу нађе, и одатле оде те разгледа гудуре и пећине Овчара планине, и своју породицу склони у Манастир Никоље код свога кума Аџи-Атанасија. **) И пошто се Кнез Милош у Такову преда Делибаши Али-аги-Серчесми, он се после из Манастира исели и оде у кућу неког Ђорђа Љубичића. А, затим 1814 год. исели се из Љубичића куће и оде у Шаране, у кућу Марка Матковића близу Савинца. ***)

Но године 1814 год. кад Хаџи-Продан у Чачку устане противу Турака, и Турци пођу да устанак гуше, с којима и Кнез Милош Обреновић сајузи се и прво са својим побратимом Ђор-Зуком, и са четом Турака пође противу Хаџи-Продана и с њиме усташи Срба, гди у

*) Мемоари Проте стр. 313.

**) Историја Милутиновића стр. 45. Но Вук у својој грађи каже да је Атанасије био Архимандрит види стр. 54.

***) Књеж. Србија стр. 326, 327 а и Милутиновића Историја стр. 75.

Војвода Карамарковић био је ожењен са ћерком Кара-Ђорђевом Саром, коју је после себе у животу оставио, и с њом једну ћер имено Катицу, која се доцније уда у Београду за богатог трговца Дука Пешику, с ким је изродила велики пород, од ког данас има официра, званичника и трговаца.

А и Госпоја Сара, оставши удова по други пут, уда се у Хотину за Тошу Бојанића, бившег Барјактара Војводе Попа Луке. Никола Карамарковић био је осредње вишег раста, кошчат и снажан, у лицу био је осредње сувоњав и црне масти, а бркова осредње велики и густи. Он је у бојевима био добар јунак. Највише војево је око Дрине и по граници Ужичке нахије, кад су Турци надирали да у Србију провале.

Никола Карамарковић имао је и једног свог рођеног брата, имено Јоксима Карамарковића, који је био Скелеџија; а у години 1813 бивше у Јулу, постане Ужички Војвода и на концу Августа исте године на Равњу у боју, од Турака погине. *)

81.

ГРИГОРИЈЕ РАДОИЧИЋ.

АРХИМАНДРИТ МАНАСТИРА БЛАГОВЕШТЕЊА.

Архимандрит Григорије, гди је рођен и књигу учио, незна се. Но у време Кара-Ђорђевог доба био је уважена личност. Он је по паденију Србије 1813 год. заостао у Манастиру Благовештењу.

Но кад се неке Војводе договоре и у пролеће 21. Априла 1814 год. у Манастиру састану, гди напишу једну молбу на Руског Цара Александра, да он Србски народ Бога ради не заборави, непропусти, и неотложи заступити, и у Порте свакојако им одлакшања и милостивије призрење израдити, и проч. На ову просбу први је се Григорије подписо, са још три Војводе, и такову послали у Земун Проти Ненадовићу те су се и тамо пет Војвода подписали, и у Петроград је Цару Александру I. одправили.**)

Даље не зна се какова је судбина после овога Архимандрита Радоичића постигла.

---

*) Види Деловодни протокол Кара-Ђорђев Нр. 1561 и Гласник кн. 4, стр. 168.

**) Историја Милутиновића стр. 210.

манастирима стане се крити и учити књигу. И пошто се та његова кривица заборави и он књигу изучи, дође опет кући, те се ожени и запопи.

После неког времена умре му попадија и он оде у Манастир Боговађу, те се закалуђери; по том године 1785, оде на Хаџилук, и кад се врати отуд, постане године 1795 *) Архимандрит. Године 1802. завади се нешто с прњаворским Субашом, за то се потужи неколико пута Кнезу Алекси Ненадовићу, да би му променио Субашу. а кад Кнез Алекса не могне то учинити, он у почетку 1803. побегне из Боговађе у Студеницу и оданде о Васкрсу оде у Свету Гору. Но потуцање по туђим Манастирима досади му се брзо, за то се те исте године у јесен врати опет у Боговађу. Кнезу Алекси не буде нимало мило што је Хаџи Рувим дошо, јер је на њега била бачена кривица да је писао ону књигу, што су Турци оне године под Алексиним именом били уватили на скели; за то му поручи да одма бежи из Београдског пашалука (као да сумња једнако остане на њему). Али му Хаџи Рувим одпоручи: „кажите ви Кнезу Алекси нека он сад бежи, а ја сам доста бегао и скитао се; неаиа Кнез Алекса што је туђа кућа и туђа земља.“ **)

Кад у Боговађи 1804 год. чује Х. Рувим, да је Мехмед-ага Фочић у Ваљеву уватио Кнеза Алексу, он одма узјаше коња и побегне у Београд, као да би га одбранио Кучук-Алија, код кога је онда био његов синовац Петар Молер Николајевић, те му дворе моловао. Дошавши у Београд, одјаше код Владике, који јави за њега Кучук-Алији, а Кучук-Алија рекне момцима: — „Не водите га мени, јер му је овде дете, него га водите Аганлији, па шта му драго и с њим.“

Турци га по том, по заповести Аганлиној баце у кулу, и после неколико дана изведу га на поље, те га страшно измуче (кажу да су му кљештама вукли и кидали сисе и месо испод пазуха), па га тек после ти грдни мука посеку. ***)

---

*) Стоји записато његовом руком на Минеју цркве Бранковачке, које је писо 1782 год.

**) Вук још додаје, да је Хаџи Рувим, кад је Фочић уватио Алексу, одма реко: *„А! стигоше га моје клетве! нећ ти се неће избавити.“* А то бар није реко Х. Рувим као Архимандрит, да се свети Кнезу Алекси, с киме у омрази био није и који му никакова зла нанео није. Но писац имо је вољу да на све поштене људе што подмеће, па је то и за Хаџи Рувима, мрзећи на Кнеза Алексу, што је Ненадовић, тако што измишљено и писао.

***) Ово је писато по Милићевићу, које је он извадио из Вукове Данице за годину 1829; али има у архиви Срб. Уч. Друштва (бр. 367) записка Проте

Небош планини ухвате породицу Хаџи-Проданову, која је избегла из Трнавског Манастира, и калуђера Трнавског Пајсија. *) И пошто и Ћаја-Паша из Београда са 800 делија у Чачак стигне, робље одведу му у Чачак, које он у окове баци. А затим зађу Турци са Кнезом Милошем Обреновићем по Чачанској, Рудничкој, Крагујевачкој и Јагодинској нахији одбраније Србе и Војводе из Кара-Ђорђевог доба дозивати, ватати и у ланце окивати, и тако устанак Хаџи-Проданов угуше, неколико стотина Срба (осим женског робља) поватају, и у ланце окују: између који и Кнез Милошевог кума из Манастира Никоље, Игумана Атанасија, код кога је Кнез Милош у збегу као гост пр. 1813 год. са породицом његовом био, те и њега Ћаја-Паша у ланцима одведе у Београд, које све љути Скопљак-Сулејман-Паша које исече а које на коље набије. Између ти мученика набијен буде код Батал-Џамије о Савину дне, кад је највише Срба поморено од 12. до 14. Јануара 1815 год., и Игуман Атанасије, **) гди је баш тад и Кнез Милош у Београду код Сулејман-Паше свога поочима био, и мучећег се свога кума — или сродника — Атанасија на коцу и мукама увијајућег се гледо.

Б.) МАЧВА.

VI. ВАЉЕВСКА НАХИЈА.

83.

ХАЏИ РУВИМ.

БОГОВАЂСКИ АРХИМАНДРИТ.

Хаџи Рувим, рођен је у селу Бабиној Луци Среза Тамнавског у нахији Ваљевској, око године 1774, а мученички погубљен је у Београду последњи дана месеца Јануара 1804 год. Рувиму крштено је било име Рафаило. ***)

Као млад момчић обуче се једном од ђаволства у девојачке хаљине, па са женама и девојкама оде некакој Туркињи на прело. Кад се то прочује, и Турци га почну тражити да обесе, он побегне од куће, и по

*) Историја Милутиновића стр. 76.

**) Види Мемоаре Проте Ненадовића стр. 336 и Историју Нила Попова стр. 109 и 447.

***) Гласник II стр. 226 и 227.

манастирима стане се крити и учити књигу. И пошто се та његова кривица заборави и он књигу научи, дође опет кући, те се ожени и запопи.

После неког времена умре му попадија и он оде у Манастир Боговађу, те се закалуђери; по том године 1785, оде на Хаџилук, и кад се врати отуд, постане године 1795 *) Архимандрит. Године 1802. завади се нешто с прњаворским Субашом, за то се потужи неколико пута Кнезу Алекси Ненадовићу, да би му променио Субашу. а кад Кнез Алекса не могне то учинити, он у почетку 1803. побегне из Боговађе у Студеницу и оданде о Васкрсу оде у Свету Гору. Но потуцање по туђим Манастирима досади му се брзо. за то се те исте године у јесен врати опет у Боговађу. Кнезу Алекси не буде нимало мило што је Хаџи Рувим дошо, јер је на њега била бачена кривица да је писао ону књигу, што су Турци оне године под Алексиним именом били уватили на скели; за то му поручи да одма бежи из Београдског пашалука (као да сумња једнако остане на њему). Али му Хаџи Рувим одпоручи: „кажите ви Кнезу Алекси нека он сад бежи, а ја сам доста бегао и скитао се; незна Кнез Алекса што је туђа кућа и туђа земља.“ **)

Кад у Боговађи 1804 год. чује Х. Рувим, да је Мехмед-ага Фочић у Ваљеву уватио Кнеза Алексу, он одма узјаше коња и побегне у Београд, као да би га одбранио Кучук-Алија, код кога је онда био његов синовац Петар Молер Николајевић, те му дворе молово. Дошавши у Београд, одјаше код Владике, који јави за њега Кучук-Алији, а Кучук-Алија рекне момцима: — „Не водите га мени, јер му је овде дете, него га водите Аганлији, па шта му драго и с њим.“

Турци га по том, по заповести Аганлиној баце у кулу, и после неколико дана изведу га на поље, те га страшно измуче (кажу да су му књештама вукли и кидали сисе и месо испод пазуха), па га тек после ти грдни мука посеку. ***)

*) Стоји записато његовом руком на Минеју цркве Бранковачке, које је писо 1782 год.

**) Вук још додаје, да је Хаџи Рувим, кад је Фочић уватио Алексу, одма реко: *„А! стигоше га моје клетве! већ ти се неће избавити.“* А то бар није реко Х. Рувим као Архимандрит, да се свети Кнезу Алекси, с киме у омрази био није и који му никакова зла нанео није. Но писац имо је вољу да на све поштене људе што подмеће, па је то и за Хаџи Рувима, мрзећи на Кнеза Алексу, што је Ненадовић, тако што измишљено и писао.

***) Ово је писато по Милићевићу, које је он извадио из Вукове Данице за годину 1829; али има у архиви Срб. Уч. Друштва (бр. 367) записка Проте

одпочео Кнезовати сам, почем Турци по одласку Аустријанаца још никакове власти у Србији испостављали били нису. „Никола Грбовић преко Колубаре био је Љишки (Колубарски) Кнез; а Подгорци којима је Кнез био умро, дођу молити Алексу да сједини Подгорје са својом Кнежином, и да обадве Кнежине држи, или да им он даде каквога из своје Кнежине Кнеза. Алекса, премда је ове године судио и тамо, није се хтео прихватити за сву Кнежину, но рекне им да они између себе Кнеза изберу; а они рекну: А то нам бар за сад дај Јоку из Рабаса да нам Кнезује. Алекса им каже: Да је то мучна ствар једном човеку из друге Кнежине у туђој Кнежини Кнезовати, а кад баш хоћете за Кнеза Јоку из Рабаса, онда ето вам узмите заједно с њиме и село Рабас од моје Кнежине Тамнавске, а и тако је на међи; то село нека буде од сад под вашом Кнежином. — И тако Подгорци буду задовољни.“ *) Докле је тај Јока кнезово и шта је с њим било, незна се, а незна се ни то, дал је Илија Бирчанин одма после Јоке Кнезом постао. Но тек после Шашин-Паше, који је Београд од Аустријанаца примио, и после тог, кад је Мустафа-Паша 1794 год. дошо за Везира Београдског, тад видимо први пут Илију Бирчанина као Кнеза Подгорског. Дакле од тог доба има се говорити као известно о раду Кнеза Бирчанина.

Кад је Кнез Бирчанин постао Кнезом, он је са Кнезом Алексом и Николом Грбовићем радио сугласно као с браћом, они су се заједно међусобно договарали, Скупштине сазивали, порез на народ разрезивали, такови купили и заједно га у Београд Везирима, а после и Дахијама носили и предавали, и заједно народ од турског зулума и неправде заклањали и бранили.

Кад Јаничари из Видина стану навањивати да продру у Србију и у Београд, да присвоје власт од Царског Везира Мустафа-Паше, Мустафа-Паша тад удари већи данак на народ, него што је дужан био давати по Султанском Хатишерифу од 1793 год. да би за тај новац мого под најам држати већу војску код себе, да са истом одбија Јаничаре и да чува и себе и народ од ти Јаничара, Царски одметника.

Кнезови искупивши се у Београду код Мустафа-Паше, стану јадати, да народ тај данак неможе и нема одкуд давати; но кад им он каже, зашто и за коју цел он већи данак од народа купи, Кнезови, између који је био Кнез Алекса, Грбовић и Бирчанин, нађу да је раз-

*) Мемоари Проте стр. 28.

лог Везиров уместан, договоре се и понуде да му даду Србску војску за одбрану, кад Јаничари наваљивали на Србију буду, а данак већи да народ нема одкуд давати. Мустафа-Паша уважи тај Кнезова предлог и нареди строгом заповешћу, да сваки Србин мора себи набавити дугу пушку, јатаган и два пиштоља. А Кнезовима заповеди, те војску попишу, коју су свагда у приправности морали држати, да, како од њега, Мустафа-Паше противу Јаничара позвани буду, да су одма с војском онде, гди им он заказао буде.

Кад Јаничари од Видина под Тосун-Агом упадну у Србију, и једни оду те заузму Ћуприју, а други ударе на Пожаревац, гди се побију са Србском војском под Станком Арамбашићем, те ту Србе надбију, продру до Београда и варош заузму, а Мустафа-Паша са мало своји војника затвори се у Београдски Град. *)

Кнез Алекса Стев. Ненадовић, Бирчанин и Никола Грбовић, како су за Јаничаре чули, да су упали у Србију, искупили су војску и у Грабовцу, Ваљевском округу, готову је држали, и очекивали од Паше заповест, куд да се крену; но кад чују да су Јаничари продрли, и Београдску варош заузели а од Паше никакову заповест, шта да раде, недобију, они сва тројица на Палежу седну у лађу и низа Саву оду Мустафа-Паши у Град, и кажу му, да им је готова војска у Грабовцу. Мустафа-Паша задржи Кнеза Алексу код себе а Кнеза Бирчанина и Грбовића врати натраг, те оду у Грабовац, војску крену, на Палежу је у лађе укрцају и ноћу до доњег Града дођу и на Сукапију у доњи Град искрцају је. Кад се мало поодморе, разреде се, Спахије стану на Видин-капију, Везирова тевабија на Стамбол-капију, Кнез Алекса са Бирчанином, Грбовићем и Ваљевском војском прођу уза Саву на Сава-капију; и тако распоређени, у једанпут испадну из Града, ударе јуришом на Видинске Јаничаре и истерају ји из Београдске вароши, коју су заузели били.

Кнез Алекса остане у Београду са војском код Везира, да Град и варош чува; а Кнез Бирчанин оде са своје Кнежине војском, те је Јаничаре до Смедерева, удруживши се са Кара-Ђорђем, гонио. Јаничари затворе се у Град Смедеревски; но Мустафа-Паша пошље им из Београда топове, с којима истерају Јаничаре и из Смедерева, те су ји до Видина гонили.

Бирчанин је у више пута са Подгорцима био бој са Јаничарима, но све узалудно му буде; јер Јаничари, кад виде да Мустафа-Пашину

*) Мемоари Проте стр. 30—32.

власт преотети немогу, почем га Срби бране, смисле па преваре Мустафа-Пашу, и као покоре му се и помире с њиме, и замоле га, те он нешто Јаничара пропусти у Београд, да могу живити мирно, а неке и у службу прими. Ти Јаничари, који су се притворно у Београду настанили и Муста-Паши покорили, имали су тајни договор са Јаничарима у Видину. И кад се они ипак из Видина у маси крену, и уђу у Србију, Мустафа-Паша изашље свог сина Дервиш-бега с војском пред њи, а ови у Београдској вароши Јаничари, притворно настањени, кад виде, да у Граду војске код Мустафа-Паше остало није, неким подземником, којим ји неки Цинцарин проведе, уђу у Град, обколе Мустафа-Пашу и преморају га, те он пише свом сину Дервиш-бегу, те он сву Србску војску распусти кућама, а са оно мало своје војске оде у Ниш по налогу свога оца. А Јаничари дођу и 1799 год. *) уђу у Београд и у њему наместе се четири Дахије: Аганлија, Кучук-Алија, Мула-Јусуф и Фочић-Мехмед-ага, и постану господари над свом Србијом, а доцније доброга Мустафа-Пашу 27. Декемвра 1801 год. удаве. И тако настану глобити, угњетавати и свако зло народу Србском чинити, да се то зло и тиранство није могло сносити.

Кнез Алекса, Бирчанин, Грбовић и други Кнезови састану се тајно у Манастиру Чокешини, напишу жалбу на Султана, у којој сва зла, која им дахије чине, изложе и у којој на последку кажу: „*Ако си ти још Цар наш, а ти дођи и ослободи нас од зликоваца ови. Ако ли ти нећеш, а ти нам бар кажи, па да куд бегамо у шуму и у гору, или да у воду скачемо и крај бедноме животу нашем учинимо.*“ И ову тужбу тајно преко Аустрије пошљу Султану у Цариград.

На ову тужбу дошла је Дахијама претња од Султана, да ће он на њи војску, ако непрестану рају угњетавати, послати, и то такову војску, која ји неће штедити. И то ће се на њима тако учинити, што се још ни на ком Турчину учинило није.

Кад Дахије такову претњу Цареву добију, стану се међу собом договарати: какву то Цар војску мисли на њи послати? Да пошље Турску, биће жао Турчину на Турчина поћи; да пошље Аустријску или Руску? и то им се немогућно учини, да ће Цар страну силу у своју земљу позивати и упуштати; и нађу да Цар ту никога другога немисли, но рају на њи подићи. Па да би томе стали на пут, договоре

*) Мемоари Протини види стр. 47.

се да зађу по Србији и да све Кнезове, Кметове, боље и боље ратнике Србе, који би у стању били народ противу њи повести, исеку.

Ево, шта каже и народна песма о том закључку Дахија, да народне Кнезове и главне људе исеку, које је Дахија Фочић у том збору и договору редом избројао, као и Кнеза Бирчанина што је између други говорећи именово:

„Док погубим Бирчанин Илију,
„Обор Кнеза испод Међедника,
„Ево има три године дана,
„Од како се врло посилио:
„Куд год иде, све крхата јаше,
„А другога у поводу води;
„Он буздован о јункашу носи,
„А бркове под калпаком држи,
„Он Турчину неда у Кнежину,
„Кад Турчина у Кнежини нађе,
„Топузом му ребра испребија,
„А кад Турчин стане умирати,
„А он виче на своје хајдуке:
„„Море, слуге! тамо пашче бац'те,
„„Ђе му гавран кости наћи неће.““
„А кад нама порезу донесе,
„Под оружјем на диван изиђе,
„Десну руку на јатаган метне,
„А лијевом порезу додаје:“
„„Мехмед-ага, ето ти пореза,
„„Сиротиња те је поздравила,
„„Више теби давати не може.“
„Ја порезу започнем бројити;
„А он на ме очима стријеља:
„„Мехмед-ага! Зар ћеш је бројити?
„„Та ја сам је једном избројао.“
„А ја више бројити несмијем,
„Већ порезу украј себе бацим,
„Једва чекам, да се скине б'једа,
„Јер не могу да гледам у њега;
„Он је паша, а ја сам субаша.“

Кад су тако Дахије, по Савету Фочић Мехмед-аге, закључиле да исеку Кнезове и све друге знатније људе по Србији, одма пошљу у сваку касабу својим Муселимима тајну заповест и одреде им и дан, да сваки Муселим свога Кнеза погуби. А на Кнеза Алексу Бирчанина, Грбовића и Кара-Ђорђа пође сам Дахија Фочић-Мехмед-ага, немогавши се у другог поуздати, да ће ји моћи погубити. Но кренуо је се тад из Београда за Ваљево, пошто је напред послао поруку Кнезу Алекси, Бирчанину и Грбовићу, да долази у лов са 200 момака, но да му они спреме рану за коње и Турке, тако и конаке.

Кнезови по поруки Фочићевој спреме све што треба. Ненадајући се своме злу, изиђу из Ваљева, сретну и дочекају Фочића у пољу Лубенину; он ји претворно лепо прими, па оданде пођу к Ваљеву, но како дођу и сјашу коње у Ваљеву, одма Фочић сва три метне у тамницу, и наметне им синџир на врат, и обе руке заједно у једно гвожђе, штоно се зове лисице, које је Фочић са собом понео, и томруке. Они

одпочео Кнезовати сам, почем Турци ... оддаск...
какове власти у Србији испостављал... били
преко Колубаре био је Ђишки (Колу... арски) ...
је Кнез био умро, дођу молити Алекс... да с...
Кнежином, и да обадве Кнежине др... или
своје Кнежине Кнеза. Алекса, премда ... је ов...
се хтео прихватити за сву Кнежину, ... но ...
Кнеза изберу; а они рекну: А то ... б...
да нам Кнезује. Алекса им каже: Д... је
из друге Кнежине у туђој Кнежини ... Кн...
Кнеза Јоку из Рабаса, онда ето ... ва...
Рабас од моје Кнежине Тамнавске, ... а
буде од сад под вашом Кнежино...
вољни." *) Докле је тај Јока кне...
а незна се ни то, дал је Илија Бир...
Но тек после Шашин-Паше, кој...
и после тог, кад је Мустафа-П...
градског, тад видимо први пут ...
Дакле од тог доба има се говор...

Кад је Кнез Бирчанин ...
и Николом Грбовићем радио ...
међусобно договарали, Скуп...
вали, такови куповали и зај...
јама посли и предавали, ...
правде заклањали и бран...

Кад Јаничари из Б...
и у Београд, да присв...
Мустафа-Паша тад уд...
давати по Султанско...
много под најам држа...
чаре и да чува и ...

Кнезови иску...
дати, да народ ...
он каже, зашто ...
измеђy који је б...

---

*) Мемоари ...

Јеротић из Близоња украде са чардака главу Алексину, мете је у педра, однесе је у Бранковину и к'телу је присоједине.

Шта је било са главом Кнеза Бирчанина, незна се. А тело његово узме његов Буљукбаша Милић Кедић, кога је Фочић одма на Бирчаниново место закнежио, те исто из Ваљева однесе и сарани код Ћелиске Цркве на један хват северо-источно од олтара и северни врата. На гробу му стави белу плочу, на којој се још с муком могу да прочитају ове речи: „Зде почиваетъ рабъ божи Илія Кнез — — Бирчанинъ от — — — ра Мехмед — — а Фо — и — —.“

Бирчанин после своје смрти оставио је једног сина Бранка и једну ћер Ђеку. Син му је погинуо за владе Кнеза Милоша на неком нишану заједно са Бобовцем из Ваљева;*) о њиовој смрти чудно се прича, да су оба по налогу Кнеза Милоша 14. Јуна 1832 год. мучки убијени у Ваљеву, зато што су они први били за устав и законитост, и да се самовлашће и самовољство Милошево ограничи. **)

Ћи његова Ђека после смрти свога оца, Кнеза Илије, уда се у Ваљево за меанџију Ђуру Малишевића, с којим је имала само једно мушко дете, па и оно у младим својим годинама умре. Па кад јој и муж умре, она је после тога непрестано живила у Ваљеву. Она је више господарила над својим мужем него ли он над њом. Ђека је Бирчанка управо имала мушку јуначку нарав, њено понашање било је више мушко; знала је јашити коња боље него многи добри јашачи, она је у трку коња из пиштоља гађала, и уз реч као мушко вјеру је кресала. — Она је била врло бистра и паметна жена; била је лепа, потањег струка и доста висока. Њу нико није смео увредити, него је сваки поштово. Она је одело на себи носила сеоско и конђу на глави, увек чисто, уредно и лепо. Она је и у својим старим годинама изгледала поносита и врло младолика и лепа, ишла је право, и врло дешто је

*) Јован Симић Бобовац родом је из села Бобове, био је Капетан под Војводом Милићем Кедићем за ратовања Кара-Ђорђа. Мемоари Проте стр. 275.

**) Јован Симић Бобовац био је у то време Кнез и седио је у Ваљеву у својој лепој кући (конаку). Бобовац био је код народа врло уважен и популаран; кад је мучки убијен, било му је 57 година, и укопан је код своје Цркве у Каменици, среза Подгорског, где му се и данас белег налази. После своје смрти није деце оставио, до јединог усињеника Танасија Бобовца. О убиству Кнеза Бобовца и Бранка Бирчанина и Милићевић у Кнежевини Србији помиње, види стр. 381 и 399.

проседу косу на глави имала. Умрла је у Седларима, повише Ваљева на четврт сата, биће 1868 године.

Кнез Илија после своје смрти оставио је два своја брата, од који и данас у Суводању има потомака.

Кад је Фочић после Илине смрти хтео од његове браће једнога да закнежи, није се хтео Кнежства примити; одговорио је: Ја сам орач и копач, у Кнезовању се неразумем. Да је и мој брат чуво плуг, неби главу изгубио. После тог Фочић окнежи Бирчаниновог Буљукбашу Милића Кедића из Суводања, који је доцније у Кара-Ђорђевом ојевању Војвода и ваљан јунак био.

Кнез Илија Бирчанин био је висока раста, тела снажног и коштуњавог, подужи образа, био је црномањаст, бркове имао је црне густе и повеће, погледа врло оштрог, а глас имао је крупан. Био је врло одличан, паметан и јунак. Врло је на гласу био добар јашач, и вешт у гађању из пушака; одело је носио на себи врло лепо, и био је врло отличан. На Турке здраво је мрзио, па је уз реч често псово: *„По турској те вери.....“*

86.

АЛЕКСА СТЕВАНОВИЋ НЕНАДОВИЋ.

ТАМНАВЕ И ПОСАВИНЕ ОБОР-КНЕЗ ВАЉЕВСКИ.

(Са сликом.)

Рођен је у селу Бранковини, среза Тамнавског, нахије Ваљевске.

Родитељи његови били су мати Манда а отац Стеван, и тако је се он по очином имену презиво Алекса Стевановић. Овога Стевана отац био је Петко, а Петков Кнез Станоје. А овога отац, који је био неки властник у Херцеговини, са целим великим племеном његовим доселио је се из Бирча, Херцеговине, од Црногорске границе у Србију, и у Бранковини настанио се.

То племе у Херцеговини од старе старине звало је се Ненадовићи; но пошто се закрве са Турцима, сво племе из Бирча крене се, пресели у Србију и прозове другим именима, да би од Турака мирно било.

Кад је то племе Ненадовића пошло да се у Србију сели, заветовали су се између себе:*) Једни да се населе и настане онде, где

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 3.

[redacted]

АЛЕКСА СТЕВ. НЕНАДОВИЋ,

Обор-Кнез Ваљевски.

Од Дахија посечен 23. Јануара 1804. у Ваљеву.

АЛЕКСА СТЕВ. НЕНАДОВИЋ

[illegible]

[illegible] 22. јануара 1804 у [illegible]

[illegible]

нађу добар рој пчела у грму. Други, где највеће класове од жита виде. Трећи, где најгушћу шуму нађу. А четврти, где чују да највише воо рикне. Тим држали су да ће та плодна места бити, и најугоднија за њиови породица живот.

Од тог племена, који су се у Херцеговини Ненадовићи звали, кад се у Србију преко Дрине доселе, једни задрже се и населе испод Цера планине, у Липолисту у Мачви, где су највећи рој пчела нашли и где су држали богатство у меду. Други сви спусте се у Ваљевску нахију, и од ти једни, којима је највећа опасност од Турака претила, населе се и настане у планинском месту Суводању, данашњем срезу Подгорском, под подножјем планине Медведника и прозову се Бирчани. Трећи спусте се у Грабовац, среза Посавског, где су нашли највеће класове жита и прозову се Стевановићи. Четврти у путу, кад су дошли на Бранковачки Вис *) и чују где воо 18 пута узасобце рикне, имајући убеђење да ту земља плодна бити мора, ту се населе и ако је то место пусто и ненасељено било.

Од тог племена, који су се ту настанили, једни прозову се Лазаревићи, од који има и данас више добри кућа, а други Стевановићи.

Од ови последњи Стевановића-Ненадовића, кад су се ту у том пустом месту настанили и започели темељ копати, да кућу себи граде, нађу на неке старе под земљом зидине и подрум, у ком нађу стару отрулилу бурад, и у по неком од њи вина, здраво се обрадују, предсказујући себи срећу за досељење у то место. Тај човек из те породице, који је темељ копао и пронашао у подруму бурад с вином, звао се Бранко, његови сродници радостни том наласку као предсказујућој срећи, стану се између себе разговарати и фалити како је Бранко нашао вина, и тако то место као срећно тим проналаском вина, остане и прозове се село Бранковина.

Од ови Ненадовића, који су се из Херцеговине у Бранковину доселили, и од који су и у Херцеговини неки властници били, и овде у Бранковини, једног од њи, као од одабраног племена и куће, Турци поставе за Кнеза, имено Станоја. А после Кнеза Станоја незна се да ли је ко из те куће Ненадовића у Бранковини каковим властником под Турцима био, до Кнеза Алексе.

*) Овај се Вис зове данас Близоњски Вис.

Кад је и које године Кнез Алекса рођен, и кад је први пут Кнезом у Ваљевској нахији посто, нема се грађе на руци. Но њега је Аустријски рат са Турском 1788 год. затекао као важног у народу човека и Кнеза и изван Ваљевске нахије.

Пре него што ће Аустријска војска 1788 год. ући у Србију, Кнез Алекса наговором неког „Мијушка“ шнајдера, који је се издо за неког господина и да га је Цар Јосиф послао, да му каже да устане противу Турака, и да ће одма и Аустријска војска прећи у Србију, поверује том господину Мијушку и дигне народ Ваљевске нахије противу Турака и истера Турке из Палежа, Уба, Ваљева, Бачеваца и Чачка, и у Босну ји у Ужице и Соко протера. Кад Кнез Алекса истера Турке из ти места, и у Ваљево врати се, у то доба и Цар Јосиф у Срем у Манастир Фенек дође.

Пријатељ Кнеза Алексе, официр Арса Андрејевић из Сремски Бољеваца *) тад позове Кнеза Алексу да му дође да Цара види. По том позиву Кнез Алекса узме са собом свога Буљукбашу, Николу Арсенијевића из Вукићевице, с којима и господин Мијушко пође, пређу у Бољевац и одатле оду у Манас. Фенек. Ево шта даље сам Кнез Алекса о себи говори:

„Одемо у Манастир Фенек, и ја се одма састанем са Арсом Андрејевићем, с којим сам живио као с братом. Сутрадан одем са Арсом на један доксат, одакле смо гледали врло много свакојаки’ официра у манастирској порти. И ја се зачудим — кад ме Арса запита: „видишли Алекса Цара?“ „како ћу га видити кад га ту нема“ одговорим му ја, и почнем гледати по свој порти и по свима доксатима, неби ли где Цара могао видити, но све узалуд! „Оно је Цар Јосиф! — вели Арса — што стоји код онога кочијаша, што маже питов, и штапићем показује куда кочијаш треба кочије да намаже.“ „Шта Арсо да од Бога нађеш!“ викнем ја зачуђен! — *„Зар су у вас такви Цареви? А камо му велики ћурак, и велики кавук на глави, ако не већи, а оно бар као у нашег Везира у Београду?“* Сада рече мој Буљукбаша Арсенијевић, који беше самном дошао: *„А нуштог Кнеже Бог и душа, каке су му ноге танке, нема ни чарапа у чизмама, но голе ноге, а ми се уздамо да и нас обуче, а и он бос иде!“* Насмеја се Арса и каже: „Тако носе сви крштени Цареви, а не као ваши Турци — и проче!“ Ми смо одатле гледали Цара до год није у собу отишо.

---

*) Види V. част. Голубице стр. 128.

Доцније дође један официр к нама и запита: „ко је ту Кнез Алекса?“ и Арса му одговори: „ово је“ и пружи руку на мене; „хајде“ вели „зове те Цар!“ — Кад рече: зове те Цар, прођоше ме мрави од пете до перчина. Паде ми на ум што су ми Турци преповедали: *„да се Цар неможе видети, и који га год види, мора му од стра доња устна препуќи.“* Но одма помислим: ја видо Цара у авлији и устна ми непрепуче, а и није страшнији ни од једног Београдског Везира. Хајде па што Бог да. Каза ми Арса, да не ваља у скут га љубити као Везира, но само се гологлав поклонити. Кад уђем к Цару, ја тако и учиним. Код њега стајао је толмач. Пита ме „јесте ли ви Алекса Кнез Ваљевски?“ ја му кажем: да јесам — па шта сте тамо радили и како с Турцима стојите? — Ја кажем да смо Ваљево и Чачак попалили. — „А тко вас на то све наговори и подиже?“ упита Цар преко толмача. „Господин Мијушко!“ одговорим ја: — „који је то г. Мијушко?“ Ја кажем да је он прешао и подиго нас у име Царево, и да је сада и он овде. Цар спусти обрве на очи и пошто мало поћута, рече нешто немачки официру, који одма отрча на поље. Цар се разговарао са својим толмачем незнам о чему. Ја ћутећи тако мислио сам: „мој г. Мијушко, наопако ти било, ти си мећер нас преварио те смо као тиќи без перја врло рано излетили из гњизда на лапавицу.“ И ја се тек сада уверим о ономе, о чем сам често сумњао, т. ј. да је то лажа нека; а ја сам изнајпре мислио, да је он најпре с Царем вечерао, па онда међ нас прешао, тако је умео лепо лагати.

У томе дође с оним официром и Мијушко. Пита га Цар: тко је он и шта је тамо радио и ко га је на то посло? — Замуца мој г. Мијушко *„ваше величество . . . . ваше величество . . . . ја сам шнајдер!* — Па сам видео војску где се спрема на Турке, па сам узео нешто барута и један добош и отишао сам Кнезу Алекси, те кренуо народ и Турке растерали,“ — Цар нешто рече Немачки — а он се поклони па оде.

По том Цар Јосиф окрете се к мени и упита: „кад сте истерали Турке из Палежа, Уба, Чачка и Ваљева, куда сте ји отерали?“ Ја му на то одговорим сасвим весело, да смо ји отерали чак у Соко и Ужице, а неке чак преко Дрине. „Гут!“ одговори Цар „а колико је до Ужице, Сокола и до Дрине од ваши места?“ — кажем му ја, да од наше нахије до Сокола има 4 сата, до Ужица 7, а до Дрине 8 сати. — „А где су

њине жене и деца?“ упита даље Цар; — ја му кажем да су са собом одвели. „А где су ваше жене и деца?“ питао је даље — и ја одговорим, да наше жене и деца седе код своји кућа. — *„А кад Турци“* почне Цар *„сместе и осигурају тамо своје жене и децу, пак онда узјашу на своје хатове и на вас ударе, куда ће онда ваше жене и деца?“* На то му нисам ништа умео одговорити, до само слегнем с раменима. Цар примети на мени ту забуну и бригу, пак после неког кратког ћутања рече ми са свим благим гласом: *„Мој драги Кнеже, ја се од вас и од тога народа уздам и надам да ћете ви помоћи мојој војски, мога и вашега непријатеља прогнати. Али то што сте сада чинили и бунили се, да сте тек после, кад би моја војска прешла и вас и ваше фамилије себи за леђима оставила. Ја сам спремио 300.000 војске, и хоћу и мислим да ваше отечество од Турчина очистим, но хоће ли Бог дати, то незнам. Ви сад идите и чувајте народ и уклањајте га у планине да се непороби, а моја ће брига бити за вас,“* — и даде ми сто дуката.

Тај исти дан зовне ме Михајиљевић на вечеру, с којим сам се познаво и добро живио. При растанку с њиме рече ми: „идите одма у Ваљево и чету скупљајте и држите у скупу; ја ћу вам послати једног фендрика с неколико фрајкора, и чувајте народ да се не поробн, а и мене ће Цар скоро послати да на Забрежју шанац начиним и топове превезем, но треба, кад време буде, да и ви људе пошљете да шанац помажу копати.

Одатле из Фенека Кнез Алекса врати се у Србију, дође у Ваљево, скупи људе у чете, гди му и Генерал Вулета Михајиљевић пошље једног фендриха Јована Вујадиновића са 30 фрајкора; који одма удари на Турке у Бачевчу и разбије ји, и ту погине турски поглавица Гуша-Мустабаша, и Кнез Алекса зароби 70 Турака и у Срем пошље ји, и заплени много Турске стоке. У то баш време доле на Морави усто је био на Турке и свињарски трговац, прозвани Капетан Кочa из Ланишта, Јагодинске нахије, од куда се у том крају и помиње „Кочина“ а не Цесара Јосифа крајина.

После кратког времена 29. Јуна 1788 год. пређе у Србију као аван-гарда Капетан Радич Петровић са четом војника, наместе на Сави ћуприју, шанац на Забрежју ископају и топове у исти наместе. А по том одма пређе и Генерал Михајиљевић с војском и оде к Јагодини, а у

Ваљево пошље Мајора Лукића, Капетана Кљуновића и Бежановића, који у Кличевцу код Ваљева шанац ископају, и ту се пребере до 1.800 момака Ваљеваца. Тад Михајиљевић поручи, те ти сви војници оду са Кнезом Алексом у Јагодину, где Цесаров мундир (одело војено) и шоце (пушке војничке) приме и натраг се у Ваљево са Кнезом Алексом као Обер-лајтенантом и Лајтенантима Петром Ракарцем, Лазаром Илићем, Малим Јанком, Милосавом Милошевићем, поп Ђуком Фендриком и Ђоком Мићановићем Стражмештером, свима Ваљевцима, у Ваљево врати, који су се ту у Кличевачком шанцу у екзерциру вечбали; а после тог војевали су противу Турака, где је требало, а ударали су и на Град Соко, попалили су га, али Град као јаку местну тврдињу од Турака отети нису могли.

Генерал Вулета Михајиљевић пошо је у то време од Јагодине, ударио на Ћуприју, освојио је, а по том заузео Крушевац, Карановац и Ужице. И готово све те крајеве са самим Србима фрајкорцима од Турака очистио је и заузео. При заузимању ти места био је Радич Капетан а и Кара-Ђорђе.

Тек доцније 1789 год. пређе у Србију силна Аустријска војска под Фелд-Маршалом Лаудоном, која 28. Септемвра 10. Октомвра освоји Београд, а потом Шабац, Смедерево и сву Србију од Турака очисти.

Кад је Лаудон туко и освајо Београд, Кнез Алекса са 700 Срба, у некаковим ритовима између Панчева и Београда 15 дана био је на стражи, и чуво да Турци на лађама Дунавом не дођу Аустријској војски за леђа. Кад је Лаудон Београд освојио, Алекса опет је са војницима отишо Ваљеву.

Како је Аустријски славни Цар Јосиф II. са Руском Царицом Великом Катарином II. закључио свети сојуз и учинио погодбу, да Турску Царевину униште и између себе поделе, и како је Аустријска војска очистила од Турака Србију, а Велика Царица Катарина освојила од Турака Бесарабију, Молдавију и Влашку, Енглеској то небуде по ћуди и умеша се у посредовање; Прајска ступи и у сајуз са Турском; Шведска по наговору Прајске објави рат Русији; Белгија од Аустрије отргне се. Цар Јосиф по несрећи 2. Фебруара 1790 год. умре; а на његово место дође на престол Леополд II. И тако по смрти Цара Јосифа утицајем речени противни сила, и Аустрија и Русија принуђени буду, са Турском мир да закључе, и да од светог сојуза и намере своје одустану.

Аустрија по Рахенбергској конвенцији од 27. Јуна 1790 год. учињеној са Прајским Краљем Фридрихом, одма са Турском учини примирје, а 1. Августа 1791 год. у Свиштову закључи мир, и све јој освојене Градове и земље натраг поврати, па доцније и са војском из ти земаља изиђе.

Усамљена Русија принуђена буде, те и она Августа месеца исте 1790 год. пристане на мир, такови са Турском у Галацу закључи и тек 9. Јануара 1792 год. у Јашу подпише га; а себи по учињеном уговору задржи простор између Дњестра и Буга, и сам Очаков; а проче завојевате земље све Турској натраг уступи.

Кад се тај мир са Турском учини, и Аустријанци све освојене Србске земље и Градове Турцима поврате Ћесарова војска оде натраг, а фрајкорци оду сваки својој кући по Султановој амнестији, која је посљедовала по учињеном уговору између Аустрије и Турске, да се участвујући Срби у том рату несмеду узнемиривати. Онда сви Србијански официри скупе се код Михајиљевића у Сремским Карловцима, где је он Немцима рачун морао давати за ратне трошкове. Михајиљевић понуди све официре да и даље остану у Царевој служби, и да ће сваки своју плату уживати. Кнез Алекса рекне Михајиљевићу: „ја овде остати нећу, ја ћу да идем на моју очевину, где сам се родио." Михајиљевић, који је Кнеза Алексу здраво пазио и уважаво, рекне: „а зашто Алекса ти нећеш да останеш у нашега Цара служби, пак ћеш скоро Капетаном ванзирати, а заклео си се да ћеш нашему Цару веран бити." Алекса му одговори: *„Истина је да сам се заклео да ћу му бити веран и противу Турака за слободу очевине моје војевати, и познато вам је да ја моје заклетве непреступам, нити Цара изневеравам и остављам, но Цар оставља мене и сав народ Србски као његови стари што су наше прадеде остављали, за то идем натраг преко Саве, а немам писара ни други учени људи, но ћу ићи од Манастира до Манастира и казивати свакком калуђеру и попу да у сваком Манастиру запишу, да више никад, ко је Србин, Немцу не верује."* Михајиљевић рече му: *„Ћути Алекса да од Бога нађеш, чуће Немци па ће те оловом залити."* Алекса рече: *„ја то Србину кажем а не Немцу; а и Немцу ћу то исто казати свакком."*

После тог Кнез Алекса као Оберлајтенант иступи из војене Аустријске службе и 1791 год. врати се кући у Бранковину. С њиме иступи

и Лазар Илић из Јабучја и Петар из Ракара, и у Србију врате се. А остали официри из Ваљевске нахије остану и даље у Аустријској служби, као: мали Јанко, Милисав Милошевић, Ђука Фендрих, Ђока Мићановић Стражмештер и многи други, који су ишли и противу Француза борили се, но мало је се који од њи натраг жив вратио. Милошевић доцније, кад је Кара-Ђорђе усто противу Турака, дошо је у Србију и на Мишару 1806 год. у боју погинуо.

Кнезу Алекси по одпусту из војене службе, као Оберлајтенанту за заслуге, које је он Аустрији у рату противу Турака учинио, одреде пенсију, коју је он до своје смрти уживао, са овим декретом:

Se. Majestät haben aus ganz besonderer Allerhöchster Gnade nach der vorsichgegangenen Dissolvirung des serbischen Freicorps Ihnen, Alexa Stephanovits, den k. k. Officiers-Charakter mit der Erlaubniss der Tragung deren militärischer Ehrenzeichen und der Armee-Uniform beizulassen und anbei vom 16. des letzt ausgetretenen Monats November an eine Pension von monatlichen fünfzehn Gulden allergnädigst zu bewilligen geruhet.

Diese allergnädigste Entschliessung wird Ihnen, Oberlieutenant Stephanovits, zur nachrichtlichen Wissenschaft und guten Versicherung mit dem Beisatz eruirt, dass, weil derselbe nach seiner von sich gegebenen Erklärung in Syrmien sich künftig aufhalten wird, die obberührte monatliche Pension bei der Peterwardeiner Militär-Invaliden-Casse vom besagten dato an unter Einem angewiesen werde, und derselbe solche allda gegen behörige Quittung zu erheben habe.

In Ermanglung eines Kriegspräsidenten:

(L. S.) **Tige** m. p.

Ex consilio aulaebellico.

Wien, den 7. December 1790.

von Dürfeld m. p.

G 13. No. 2922.

An den Oberlieutenant Alexa Stephanovits vom dissolvirten serbischen Freicorps.

А на Србски језик преведен овај декрет овако гласи:

Његово Величанство благоизволило је из најособитије највише милости после предходног распуштења србског слободњачког кора Вама, Алекси Стевановићу, чин ц. к. Официра са дозволом за ношњу такови војени знакова и униформе задржати, и уз то од 16./4. прошлог месеца Новембра почетно пензију месечно петнајест форинти одредити.

Та најмилостивија одлука стављa се Вама, Поручнику Стевановићу, на известно знање и добро осигурање с тим додатком, да се из разлога, што ће се он по његовој изјави у будуће у Срему бавити, горе поменута месечна пензија код Петроварадинске војно-инвалидске касе од реченог дана почетно у једно одређује, и исти њу на уредну признаницу подићи има.

При оскудици војног председника:

Тиге с. р.

Од дворског војеног савета.

У Бечу, 7. Децембра 1790.

пл. Дирфелд с. р.

О 15. бр. 2922.

Поручнику Алекси Стевановићу од распуштеног србског слободњачког кора.

Кад Кнез Алекса из Карловаца 1791 год. кући у Бранковину дође, нађе целу нахију без старешина и судова, јер како су Аустријанци из Србије изишли, а Паша тек са мало Турака у Београд дошо, и Београд од Аустријанаца примио, па у земљи још нигди никакове власти испостављо био није. Па да неби нереда у земљи било, Кнез Алекса, као стари Кнез још пре Аустријског рата, а тадањи Обрлајтенант, кога је народ здраво пазио и слушао, зађе у нахију и у договору са народом власти испостављa, по начину као што је он у Срему видио како су села на кумпаније подељена, тако и он за олакшати себи, уреди и постави код сваке цркве по једнога главнога кмета, и назове га среским кметом, који је имао 8 до 10 села под собом и која су села тој цркви долазила, а свако село за себе добије по једног мањег селског кмета, који је стајао под заповешћу среског кмета. Те све кметове сам је народ из своје средине себи бирао.

Такови је ред завео Кнез Алекса не само у својој Кнежини, која је се распростирала од Ваљева до Саве, и која је у себи содржавала три данашња среза: Тамнавски, Убски и Посавски, него и у целој нахији Ваљевској као и у Кнежини Колубарској и Подгорској. У његовој Кнежини били су главни срезки кметови као Капетани ови:

1. Код цркве Бранковичке као срезки кмет био је Ђорђе Крстивојевић из села Забрдице.

2. Код Манастира Докмира био је Живко Дабић из села Јаутине, који је доцније погинуо у боју на Лозници на С. Тронце 1807 год. а на његово место дошо његов син Гаја Дабић за Капетана.

3. Код цркве Рабровице био је Арсеније Раонић из Лознице, који је доцније погинуо у боју код Лознице на С. Тронце 1807 год. а на његово место постављен за Капетана син његов Никола.

4. Код цркве Степањске био је Васиљ Павловић из Бајевца.

5. Код Манастира Грабовца био је Бранко Николић из Грабовца, а после њега Петар Ерић из Звечке.

6. Код Јабучке цркве био је Живан Петровић из Каленића.

7. Код Манастира Новака био је Милован Зујаловић из Тулара, који је после десетогодишње борбе од 1804—1813 год. у 1815 год. 14. Јулија погинуо у боју на Дубљу.

8. Код Врељанске цркве био је Веса из Љубинића, а после њега Ђура из црвене Јабуке.

Даље о уређењу Грбовићеве зване Љишке (Колубарске) Кнежине и Подгорске, где је тад Кнез Алекса на молбу народа Подгорског, који га је молио, да им он и над њиовом Кнежином Кнез буде, изабрао им за Кнеза и поставио неког Јоку из Рабаса, *) а после њега дошо је Бирчанин Илија.

Сви ови главни срески кметови, које је Кнез Алекса испостављо, како су чули да је Кнез Алекса са Кнезом Бирчанином 23. Јануара 1804 год. у Ваљеву погубљен, на позив Јакова Ненадовића рођеног брата Алексиног, и сина Алексиног Проте Матије, тако и Кнез Никола Грбовић и Буљукбаша Бирчанинов Милић Кедић подигну народ на оружје у свој Ваљевској нахији, попале Ваљево, и кад чују да је и Кара-Ђорђе противу Турака устао, пођу и даље Шабцу Турке тамањити, који су се сви јуначки противу Турака борили, и готово све те старешине народне за слободу народа Србског у боју од 1804 до 1813 год. изгинуле су.

Кнез Алекса, који је такови ред завео у својој Кнежини, тако као што је већ речено и у другим двема Кнежинама нахије Ваљевске, који су га Кнезови као и срески кметови и сав народ као паметна човека љубили, слушали и сви га у обште Лаћманом Алексом звали, држао је код себе, као што су и други Кнезови држали, по неки број Буљукбаша и пандура, преко који је заповести шиљао среским кметовима (капетанима), а ови код среске цркве позивали су селске кметове и њима заповести од Кнеза Алексе дате им издавали, или им такове шиљали, а ови народу

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 28.

сваки у свом селу сообштавао је, које је народ вршио. У спорним питањима између људи догодившим се, за мање ствари пресуђивали су сеоски кметови, у већим срески, а још у већим, са сресним кметовима пресуђивао је сам Кнез Алекса, који и је за погрешке учињене казнио, и који је једнако ишао по народу. И тако то трајало је целу годину дана, докле Турци нису у Ваљеву и другим касабама поставили своје Муселиме и Кадије, који су судили. Али и даље, и под Турцима по народу остале су заведене и постављене Кнез Алексом власти, срески и селски кметови, који су по народу судили и пресуђивали сами за мање кривице, а Турци нису се у то мешали, а за врло велике кривице шиљати су кривци у Ваљево Кадији, које је он осуђиво, казнио и апсио. А и Кнез Алекса остао је и под Турцима Кнез народњи још 12 година докле га Турци и погубили нису.

Како су Муселими и Кадије по њиповој дивљој нарави и Алкорану судили Србима и Турцима, па и за најмање кривице бацали Србе у апс и глобили ји, Кнез Алекса у таким случајима заступо је и бранио од неправедне глобе и казни не само Србе него и саме Турке; и тако су га како Срби тако и поштени Турци уважавали, а нарочито Срби љубили, поштовали и као највећег заступника и бранитеља свог од Турске неправде држали; јер како је се који Муселим и Кадија као неправедан глобар показао, он је у договору са Кнезом Грбовићем и доцније са Кнезом Илијом Бирчанином покупљо и облачио најречитије људе и кметове у најсиромашније одело, а и саме поштене Турке на то приглашавао, те су на Мешћему код Муселима и Кадије ишли противу зулума, глобе и неправде викали и људе тако бранили, арзоале (жалбе) писали, и противу насилија Везиру жалили се, у којој описивали су сва зла која им се чине, и да сиротиња неможе више сносити, него да ће да бега у „Каршију у Кауре у Срем,“ ако се то зло неодклони. Те жалбе носио је Кнез Алекса Везиру у Београд, који га је врло пазио и тужбе му уважаво, Муселиме и Кадије мењо. И тако за 12 година свога кнезовања до устанка Кара-Ђорђевог на Турке, променуо је у Ваљевској нахији 18 неправедни које Кадија, које зли Муселима.

Тако је исто при разрезивању претераног данка Кнез Алекса облачио речите људе и кметове у најсиромашније одело, којим је кроз капу пропадао перчин, кроз чакшире колена, кроз опанке прсти, и

такове је људе водио у Београд Везиру пред његов Сарај, који с викали да им се глас до Бога чуо: *„Аман Пашо! Аман! за Царево здравље, велика је пореза не можемо давати, ето како смо голи и боси, а ми смо злеудно најбоље газде у сиротињи, ко ће од нас дати по 100 и 160 гроша на главу?“* И тако је Паша смањиво порезу.

За то време после Аустријскога рата везировао је у Београду над Београдским Пашалуком Шашин-Паша. Кнезови после Аустријског рата молили су Султана да укине Читлук Сахибије, аге, и њиове десетке, но само народ да даје данак Цару и Спахијама десетак. Ту молбу Срба уважио је Султан Селим и посло им свој Хатишериф, којим се укидају Читлук Сахибије, и опредјелио по колико имаду Срби данка Султану сглаве на главу плаћати. Тај Хатишериф, кад су Срби 1793 год. добили, предали су га на чување Београдском Митрополиту Методију Грку *) Но Београдски Везир Шашин-Паша као пријатељ Јаничара изопачи тај Хатишериф, и добави ферман, као да је Цар Читлук Сахибије помилово, и 1794 год. сазове Кнезове у Београд и изда им заповест да народу кажу да он без противности осим Царског данка, и Спахиског десетка, и њима Читлук Сахибијама такови даје.

Кнез Алекса познавао је се и добро живио са Хаџи-Мустафом Шиникџићем Бина-Емином (настојником грађевина) Београдског Града; па оде њему и потужи се на тај Агински ферман. Хаџи-Мустафа одговори му: „Знам ја, ко је тај ферман извадио, но ако ви хоћете ја ћу то лако покварити.“ „Хоћемо за Бога и помагај,“ рече му Кнез Алекса и у име свију Кнезова замоли га да ради о томе. — „Идите и тајно начините сваки мизаре (прошенија) на Цара,“ рекне му Мустафа — и ударите што више можете имена, и који нема мура (печата) нека прстом притисне.“ Тако Кнез Алекса оде, и са Кнезовима сваки посебно начине тужбу на Јаничаре, многа имена подпишу, прсте и мурове ударе, а потом тајно однесу Бина-Емину, који тужбу прими и тајно је пошље у Цариград Султану. А Кнезовима закаже да у Београду чекају на одговор, који ће им одма из Стамбола доћи.

Како се Кнезови у Београду позадрже, Везир Шашин-Паша звао и је себи и говорио им зашто не иду у народ да му советују да се неби ко противио Царском ферману, него да прими своје Јаничараге? Кнез Алекса изговарао је се да неможе да иде докле неке рачуне

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 36.

са Бина-Емином о набављеној му грађи за оправке касарни несклопи, а и кад то учини, да несме у народ ићи да му советује да прими ферман Јаничарски, јер ће га народ каменом затрпати. Тако су и сви други Кнезови говорили, и казали да ће морати сви од народа у Немачку бегати. После тога где који Кнезови прекривали су се које гди, а Кнез Алекса под изговором да склапа рачуне договарао је се непрестано са Хаџи-Мустафом Бина-Емином, гди за то време, после послате тужбе у Цариград, петнестог дана дотрчи Татарин (курир) из Стамбола и донесе нов ферман, којим се Везир Шашин-Паша збацује а на његово место поставља Бина-Емин Хаџи-Мустафа за Везира Београдског Пашалука. Кад је Татарин утрчао у варош, непрестано викао је: „Мазул Шашин-Паша, Мазул! Хазур Хаџи-Мустафа-Паша, Хазур! Хазур!

Сутра дан рано Везир Шашин-Паша изиђе из Града и оде у Турску, а на његово место седне у Сараје Хаџи-Мустафа-Паша, коме тугови доцније од Султана дођу. Кнезови оду му одма на подворење и честитају му Везирство. Он ји лепо прими и посаветује ји да иду сваки у своју нахију да народ добро пазе, и да га чувају од свакога зулума. Ово је било 1794 год.

После тог, како је се у Београду налазио неки Јаничарски-Ага Кара-Исмаил, који је 30—40 момака узасе водио, и који је се спремо да буде Јаничарски поглавица, па није се ни Хаџи-Мустафа-Паши покораво, Хаџи-Мустафа подпусти једног Турчина, те га овај из једне куће, кад је из амама ишо, из пушке убије, гди после тог сви Јаничари како у Београду, тако и по Србији који су били и то чули, поплаше се и у Видин побегну; а Срби остану на миру да само по Царском Хатишерифу Цару и Спахијама данак плаћају.

Мустафа-Паша био је један редак Турчин, човекољубив, добар и праведан, он је био једнак како према Србима тако и према Турцима, није разлике никакове правио. Кнезове је пазио као своју децу. И за ту доброту његову Срби су га с правдом звали „Србском мајком“, јер је редак такови човек у доброти и правичности био. Кад су му Кнезови по дужности долазили, он им је дозвољаво те су поред њега седили, кафу пили, и он с њима се као са својим синовима разговаро и народним пословима договаро. Под његовом управом народ је био свему спокојан и задовољан. Срби су водили слободну трговину

своје производе продавали су коме су хтели, и пошто су се с ким погодили, нико им насилно као пре њега није смео отимати. Србима је дозвољаво те су оправљали Манастире и подизали цркве какове су хтели и могли, само што су као неку таксу за дозволу по 500 гроша плаћали. Пореза је у почетку била само по 7 до 8 гроша на главу, коју су Срби по Султанском Хатишерифу плаћали. Но доцније морао је Хаџи-Мустафа-Паша подићи порезу дупло на 15—18 гроша, с којим је новцем купио војнике под плату, те је себе и Србски народ бранио од Царски одметника Пасванџије и његови Јаничара.

Хаџи-Мустафа-Пашу с правдом су Срби звали Србском Мајком, који није никакове разлике правио између Срба и Турака, но шта више у неколико и строжији је био спрема бесним Турцима. Ево једног примера: кад је он, Мустафа-Паша, убио у Београду Јаничарског-Агу Кара-Исмаила, тад сви Јаничари побегну из Србије у Видин. Но у Шабцу некако притаји се Бег-Новљанин и Ћуртоглија. Кнез Посавски Ранко из Свилеуве једном, 1800 год., дође у варош Шабац и на Баиру заноћи; Јаничари, Бег Новљанин и Ћуртоглија изиђу из Града и из пушака убију Кнеза Ранка са његова четири момка па се у Град затворе. Па после тог потраже да им фамилија убијеног Кнеза Ранка и глобе 2.500 гроша плати. Поп Лука Лазаревић (доцнији славни Војвода) братучед убијеног Кнеза Ранка, немајући ту суму новаца да Турцима као глобу плати, оде Кнеза Алекси Ненадовићу потужи се за то и узајми захтевату суму новаца. Кнез Алекса, кад за то од Луке чује, напише писмо Мустафа-Паши, у ком јави му за тај догађај и потужи му се, говорио је: „Кад ће се Кнезови на правди Бога у Царево и његово здравље по чаршији убијати, он неће више да иде у чаршију, нити више Кнез да буде него ће да бега у Немачку, а он нека намести за Кнеза кога хоће.“ — Мустафа-Паша, како ту тужбу Кнеза Алексе прими, одма тајно му пошље свога Гаваза у Бранковину с поруком: „Да ако он непокаје Кнеза Ранка, нека Кнез Алекса бега куд хоће и себи спасења тражи.“ — А при том и то му у исто време испоручи, да тајно на Палежу приуготови рану за војску, која ће на Шабац ићи. Кнез Алекса оде на Палеж и приуготови рану за војнике, и заиста Мустафа-Пашини 800 крџалија са 2 топа прођу кроз Палеж и оду хитно у Шабац на Баир. Бег Новљанин и Ћуртоглија дознаду за ту грожњу животу њином, па се са својом дружином затворе у Град. Крџалије почну из пу-

шака и топова тући, и баш на велики четвртак запале Шабачке куле, а Новљанин и Ћуртоглија прокопају Камени Град до Саве, седну у лађу и крадом побегну у Босну. Њиново друштво повата војска, и њи 27 за једнога Кнеза Ранка на сред чаршије удаве.

Тако Хаџи-Мустафа-Паша освети Кнеза Ранка и свима Јаничарима такав стра зада, да се ни име Јаничарско у Београдском пашалуку није смело изрећи. Но доцније Хаџи-Мустафа-Паша, видећи себе и свој Пашалук у опасности од Пасванџије, а и од ове двојице у Босну побегше, побоји се да и они од Босне недигну војску и непођу на њега; за то морао је све више војске које куд скупљати да се брани, а због тога морао је и порезу повишавати да војсци тајин и плату издаје. Кад Кнезови виде да Везир сваке порезе све више порезује и узима, они се договоре и сви скупе се у Београду. Како од Ваљевске нахије Кнез Алекса, Илија Бирчанин и Никола Грбовић, тако и из Рудничке Кнез Никола, из Ћуприске Кнез Петар, из Београдске Кнез Палалија и Кнез Станоје и јошт други. Ту се договоре да узму Хатишериф, ко су извадили од Порте 1793 год. и у коме стоји, да сав Пашалук Београдски на 20.000 глава, на главу плаћа по 20 гроша, а Хаџи-Мустафа-Паша скоро још толико почео је да удара.

Оду Кнезови Везиру и поклоне му се по обичају, и пошто су мало дворили, рекне им те редом поседају, и он лепо се сњима разговара као отац са најбољим синовима, попију каву па оду од Мустафа-Паше, ништа му за Хатишериф неспомену. Па одатле управо оду Митрополиту Методију, пожале му се на претерану порезу, које Везир на народ преко Хатишерифа удара, и да народ нема одкуд да даје, као што сам зна да неможе ни своје димнице од народа да у своје време покупи; заиште му Царски Хатишериф, који су му на чување дали, да га Везиру однесу да по њему порез удара, као што је Цар одредио. Митрополит рече им: *„Кала, Кала, сушра хоћем да вам дам ферман.“* Кнезови оду на конак, а Митрополит узјаше на коња и оде Паши, и све каже шта Кнезови намеравају. — Сутра дан оде Кнез Алекса и Кнез Петар код Митрополита да од њега узму Хатишериф, но он им каже: отиђите најпре код Паше па онда дођите по ферман. — Кнезови искупе се и сви Везиру оду, но преко обичаја, позадуго постоје пред собом Везирском, док доцкан отворе се врата од собе Везира Мустафа-Пашине, у коју Кнезеви уђу, поклоне се му и по обичају пріђу скуту, по том измакну се

и у ред стану, гди су тако читава два сата стајали. Паша је се био окренуо лицем у једно ћоше, ћутао и из наргилета дуван тумбећију једнако пушио. Докле једанпут окрене се Кнезовима, пусти дим из уста и рече: *„Е Кнезови зашто неговорите што сте дошли?“* Кнез Алекса одпочне да му говори: *„Паша Ефендум! . . .“* а он му пресече реч: „Ја знам шта ви тражите, ви хоћете да ударим порезу по Царском Хатишерифу; то ја и хоћу, нећу ни једну аспру више, него што у Хатишерифу пише. Зар ви незнате то, када је мени честити Цар Београдски масип дао, није ми никакве хазне друге дао, но да од вас узимам и вас од свакога зулума браним, а ви сами видите колико ја војске држим, с којом браним и себе и вас од Читлук-Сахибија, и јошт ми ваља скупити војске; но кад ви тако хоћете, то је за мене лакше, ја ћу моме брату Видинском Везиру Пазван-оглу писати, с њим се помирити, војску умалити, само Град Царски чувати, и онда баш нећу вам ни једне аспре више узети него што Хатишериф гласи; а ето вас и ваши ага и Субаша, па како вам Бог даде.“ — Кнез Алекса одговори му: „Истина је честити Пашо тако, и ми видимо, но ево муке и невође, у народу новаца нема и нема одкуд да нађе, а нежалимо. Веће смо све са деце поодкидали, где је најмања пара од урока била. Видите и сами да је све сиротиња и да смо све Турске куће слугама и слушкињама напунили, и јошт би у најам давали да имамо коме, да би само коју пару заслужили и данак плаћали. Оно мало стоке, да имамо коме у пола цене продали би, но трговаца нема. Него допусти нам да идемо да се договоримо неби ли нашли начин у чему би се могли помоћи.“ Паша мане руком и рекне: „Еј Исадиле“ срећан вам пут. — Кнезови оду од Паше, и успут између себе разговарајући се нађу посве за уместне Пашине речи, и онако уморни разиђу се по конацима а увече сви Кнезови скупе се на договор код Кнеза Алексе у Шундином хану. Гди нађу да су све Пашине истините речи, ако он недржи доста војске, то ће освојити Видинске аге и Субаше, пак ће пет пута више сами узимати, него што они Везиру дају. Било је између њи разног разговора, докле им Кнез Алекса не предложи овако: *„неби ли добро било да речемо Паши, и обрекнемо нашу војску у помоћ дати му; кад Видинлије на њега пођу да ји дочекамо и разбијемо, пак ми опет нашим кућама да идемо.“* Тај предлог сви Кнезови одобре да тако Паши кажу, и да једнако вичу да нема новаца, и да се нема одкуд дати.

Сутра дан оду сви Кнезови Везиру Мустафа-Паши, који ји одма код себе пусти и запита ји: „Е Кнезови јесте ли се договорили и шта сте се договорили?“ Кнез Алекса учини темена и одговори му: „јесмо честити Пашо, јучерање твоје речи истине су и свете, видимо и сами да нас од зулума бранити неможеш без војске, а војску без новаца да држати неможеш. Али је велика мука и невоља што новаца у сиротиње нема, нити се одкуд добити може, а ако упустимо Јаничаре Видинске на овако сиромашну рају, онда ће сва сиротиња побећи у Каршију (Немачку) и сва ће Царева земља пуста и празна остати.“ „Тако је — тако“ — рече му Паша. „Алекса даље продужи говор: „Мисмо свакојако мислили од куд би до новаца дођи могли, но никако довити се не могосмо. Но од све муке и невоље ми смо се сви договорили када Јаничари одоздо пођу, да ми Кнезови доведемо ти наше војске те разбиј Јаничаре, а ми ћемо после сваки својој кући без ајлука и без тајина вратити се, а ти више војске да некупиш и на тајину трошку да недржиш. То је наш одговор честити Пашо ако га само окабулиш (уважиш).“ Паша на те речи Кнеза Алексе одгвовори: „Пек пеки: оћете ли ви тако сви Кнезови?“ „Оћемо, одговоре сви угла оћемо честити Пашо, у подне, у поноћи, кад нам год поручиш, и г рекнеш довешћемо ти онолико војске, колико овде рекнемо и обре немо.“ — На то Паша: *„Да-си, јапарум, да-си, бенда северум“* (још боље, још боље, и ја то милујем). За тим пљесне длан о длан викне: Јазиџи-ђел! (писара зовне) те му дође, а Кнезовима каже поседају, и кава им се донесе. Сад поведу разговор колико ће ко нахија дати војске, и нађу да Ваљевска нахија као ближа Београ даде 1.800, а Београдска 750 оружани момака, а друге нахије која 1.000—1.500 и до 2.000 момака, према броју порески глава. Овај бр војника попише Пашин писар у протокол, и сваком Кнезу даде копиј колико је који дужан оружани Срба довести, кад и где заповеди Паш

После тог Паша им закаже да сваки у своју нахију Кнез ид да војску попише, оружа и снабдје са опанцима, оделом и све што за војника потребно. И ако му војска у своје време недође, кад поручи, да ће бити у њову главу. Кнезови му обећају даће све његовој заповести учинити и оду сваки у своју нахију, задовољни весели што су видили свога доброг Хаџи-Мустафа-Пашу, који је се стару његову доброту повратио, кога је Митрополит Грк Методије њи одпадио и потурчио био.

Како Кнезови оду из Београда, Хаџи-Мустафа-Паша по свој Србији распише и пошље своје Бурунтије, које се по свима пазарима, варошима и варошицама Телалом (Викаром) обзнани, да се Срби на оружају. Телали викали су овако: „Чуји човече, које Србин а нема дуге пушке, два пиштоља, и велики нож, нека прода једину краву и пусат (оружје) себи купи, тако је од честитога Везира заповест, који то ненабави, добиће петдесет штапа по табани, и петдесет гроша глобе платиће. Хај чујте и почујте, така је од Везира заповест.“

Како Кнезови у своје нахије дођу, одма попишу војнике, снабдједу ји са оружјем и другим потребама, одреде им Буљукбаше за вође, и тако ји у свему за рат приправе. Тако и Кнез Алекса у Ваљевској нахији, када војнике попише, за рат ји спреми, постави им за вође: Буљукбаше Живана из Каленића, Арсенију Раонића из Лознице, Ђукана из Орашца, Васиља из Бајевца и Коју из Тулара, и свакоме преда списак од њему подчињени војника, у ком је било сваког војника име, презиме и из ког је села уписато. Тако исто пописо је и за бој спремио војнике у Колубари Кнез Никола Грбовић и у Подгорини Илија Бирчанин у својим Кнежинама, и тако готови, очекивали су позив Паше.

Кад тако уређена војска буде по Србији, и Паша увери се у моћ њену, да ће са истом моћи одпор давати наваљујућим Јаничарима из Видина да Србијом завладају, он распусти Турке, које је под најам за обрану држо, само остави код себе мали број Крџалија за чување стража по Граду.

После овако уређене Србске војске, а Мустафа-Пашом одпуштене Турске војске, која је под плату државе, опет од Видина упадне у Србију војска Јаничарска и под Тосун-Агом заузме Ћуприју, а друга удари на Пожаревац, гди се потуче са Србском војском, коју је предводио Станко Арамбашић, гди Јаничари ту Србе надвладају, до Београда продру и варош Београдску заузму; а Паша затвори се у Град.

Кнез Алекса Ненадовић са Бирчанином и Грбовићем у селу Грабовцу, Посавине Ваљевске, имали су на окупу готову војску, и очекивали су од Паше заповест, гди да се крену, но кад чују да су Јаничари Београдску варош заузели, сва три на Палежу седну у лађу и низа Саву оду Мустафа-Паши у Град и кажу му да им је готова војска. Мустафа-Паша задржи Кнеза Алексу код себе у Граду, а Бирчанина и Кнеза Грбовића врати натраг, те оду у Грабовац, војску крену, на

Сутра дан оду сви Кнезо [illegible] Града дођу, и на Су-
код себе пусти и запита ји: „[illegible] Кад се мало поодморе, раз-
сте се договорили?“ Кнез А[illegible] тевабија на Стамбол-капију,
честити Пашо, јучерање тво[illegible] уза Саву на Сава-капију, и
да нас од зулума бранити [illegible] Града, ударе јуришом на Ви-
да држати неможеш. Али ј[illegible]. Један Јаничарски Бинбаша
тиње нема, нити се одкуд [illegible] тући, Кнез Алекса обколи га
динске на овако сиромашну [illegible] Паши, него побратими Кнеза
шију (Немачку) и сва [illegible] који га слободна у Видин од-
је — тако“ — рече му [illegible] оделењем Ваљеваца, са Кара-
свакојако мислили од [illegible] Турке до Смедерева, који се
се не могосмо. Но од [illegible] те ји и одатле истерају и отерај
када Јаничари одозд[illegible]
те разбиј Јаничаре, [illegible] Граду код Везира, и смести
без тајина вратити [illegible] није могло у касарне стати,
трошку да недржиш [illegible] обитавали у Граду, од Божићни д[illegible]
окабулиш (уважиш) [illegible] Барчанин, који је Јаничаре до Видина
пеки: оћете ли [illegible] Београд натраг, онда ји Мустафа-Паша
оћемо честити Па[illegible]. Тако је у то време Кнез Петар и Сте-
рекнеш довешћем[illegible] из Ћуприје и Тосун-Агу до у Видин
немо.“ — На то [illegible]
(јошт боље, јошт [illegible] Београд и Србију освојити немогу,
викне: Јазији [illegible] сјединили. Смисле да Београд лукавст-
поседају, и ка[illegible] и Пасваџија с молбом на Хаџи-
нахија дати [illegible] да у Београду у својим кућама мирно
даде 1.800, [illegible]-Паша грдно се превари и допусти им,
1.000—1.500 [illegible] од Јаничара и службе добију, и
војника попи[illegible] живили су мирно. Но доцније ти Јани-
колико је к[illegible] добра и преотета права заузму и да опе[illegible]
После [illegible] Пасван-оглуа да у Србију с војско[illegible]
да војску [illegible] Хаџи-Мустафа-Паши и наговоре г[illegible]
за војника [illegible]-Бега са војском пред њега. И ту [illegible]
поручи, д[illegible] превари, и пошље свога сина да купи Ср[illegible]
његовој [illegible] Пасван-оглу. Кад се Везиров син Дервиш-Б[illegible]
весели [illegible] Београдски Јаничари, да би Пашу боље
стару ње[illegible]
њи одпад[illegible]

[illegible] стр. 42.

[illegible], поишту се да и они иду његовом сину у војску, и он им пове-[illegible] и дозволи. Они се спреме и оду до Болеча, па се онда натраг врате и кад буду код Батал-Џамије, натоваре на коње сено и напред и једног коња вежу звонце и начину се као кириџије. Кад су били дођу на Стамбол капији да уђу у варош, стража ји Пашина запита ко су, они одговоре да су крџалије кириџије, и захту да им отворе врата и у варош ји пусте да уђу; стража превари се, отвори им врата и они са другим Јаничарима, који су у Вароши заостали и с којима су у договору били, сву варош освоје. После ји један Цинцарин проведе кроз један лагум (подземни ходник) у Град, кога су врата била близу неке џамије, и они излазећи напуне џамију и кад се њи много приберу, испадну из џамије и проспу ватру из пушака на Пашине Сараје, капију отворе, и тако Хаџи-Мустафа-Пашу жива увате, и кажу му: „Ми знамо да ће твој син оздо на нас са војском од Видина, а Алекса од Ваљева, и други Кнезови с други страна, но сад шаљи књиге и твоје Турке, нека се војске одма враћају, или ћемо те сад одма убити.“ — Тако ти сирома Хаџи-Мустафа-Паша приморан напише писма, те његов син Дервиш-Бег оде с војском у Ниш, а Кнез Алекса оде Ваљеву и распусти војску; тако и други Кнезови, који су противу Јаничара пошли били, учине.

Тад и Видински Јаничари стигну, Град напуне и под четири своје поглавице који се прозову Дахијама *Мехмед-агом Вочићем, Мула-Јусуфом, Кучук-Алиом и Аганлиом*, у Београду наместе се и преко Везира одма те 1799 год. почну владати, и што год су они написали и заповедали, то је Везир Хаџи-Мустафа-Паша својим муром (печатом) морао потврдити. Те Дахије поделе Пашалук Београдски (Србију) на четири дела, коме свакоm по три нахије припадну, у нахијама села поделе на своје момке, који су се звали мале аге. Дахије су живиле у Београду и из Београда, Србијом су владали, порезу одређивали, примали, и друге глобе на народ наметали.

Кад се тако Дахије поутврде, они искупе Кнезове Србске у Београд, и себи позову Кнеза Алексу и кажу му: „Алекса, већ се ми с Царем завадисмо, него смо начинили један мизар (прошеније) да Цару пошљемо, него да и ви ваше мурове ударите да би се ми оправдали. „Добро аге — рекне Алекса, да се с Кнезовима договорим.“ На то они: „нема ту од договора ништа, него сви редом морате ударити му-

[illegible] него покори се сили тима четири[illegible]
[illegible] народом подпишу то прошеније [illegible]
[illegible] прошеније начинили као од стра[illegible]
[illegible] Цара тужили, да је он глобар и зулумћа[illegible]
[illegible] од његове глобе, и да није Јан[illegible]
[illegible] вола имала, на чему би орали и лебо[illegible]
[illegible] Цару арач давати, нити зашто со[illegible]
[illegible] дају и сиротињу помажу, и тако даље. —
[illegible] Везира Мустафа-Пашу те га 27-[illegible]
[illegible] Порти и појишту другога; која им пош[illegible]
[illegible] није имао као ни сирома Мустафа-Паш[illegible]

[illegible] да живе; сваки је оне своје три на[illegible]
[illegible] управљао и све приходе себи купио,
[illegible] Јаничар-аги и другим капиџијама (вел[illegible]
[illegible] шиљали, да ји код Цара брани.

Кад су Дахије [illegible] мах у Србији, ту није њима доста би[illegible]
[illegible] били, него све гоље, бећари и б[illegible]
[illegible] поврве као на пљачку и грабе[illegible]
[illegible] у свилу и кадиву, најлепше хатове јаш[illegible]
[illegible] су, а све од сиротињске муке.

[illegible] Дахије своје кабадахије, поред који ни [illegible]
[illegible] помолити смели нису. Они су били не[illegible]
[illegible] су шта су хтели. По селима имали [illegible]
[illegible] неограничено над сиртћу животом и имањ[illegible]
[illegible]

[illegible] Читлук Сахибија заузимали Спахилуке
[illegible] десето; и терали су народ на кулук. Ко[illegible]
[illegible] су протеривали са Спахилука, и узи[illegible]
[illegible]

[illegible] је у део пала Соколска нахија, године 180[illegible]
[illegible] арачe. Аз-Буковица је била Мали-
[illegible] који пошље своје Турке те све арачк[illegible]
[illegible] чује, разсрди се и нареди у војску Кра[illegible]
[illegible] Ваљевске и Шабачке Турке. За тим по[illegible]
[illegible] „Ја знам, али хоћу да ми и ти пра[illegible]
[illegible] Хаџи-Мустафа-Паши доводио Србске војске, кад с[illegible]

нас Јаничаре тукли?“ Кнез Алекса каже му право да је 1.800 момака свагда водио. „Е, добро, право си казао — рекне му Аганлија — и ја хоћу да толико војске код тебе нађем, а доћи ће и Турци из свију касаба, да идемо да тучемо твога пријатеља Хаџи-Бега и да му попалимо Сребрницу за моје Аз-Буковачке хараче. И хоћу да понесеш јошт 2.000 ока ракије, кад пођемо Дрину газити да свакоме Србину по оку ракије дадеш да попије.“ Кнез Алекса морао је на то пристати, пак оде у Ваљевску нахију и спреми војску за уречени дан. Аганлија удари преко Ваљевске нахије са својом војском, Кнез Алекса предусретне га са својом, и оду на Дрину у Азбуковицу, где се слегну Турци и из други касаба. Ту се смешају Срби и Јаничари, као и под Хаџи-Мустафа-Пашом што су са Пашајлијама противу Јаничара. Ту поарају сва Азбуковачка села да ни једна овца ни крме остало није. Аганлија стане планирати какоће Србима да да по оку ракије, па да ји пусти да преко Дрине броде, а за њима да пођу Турски коњаници. Но како је Хаџи-Бег и Хасан-Ага с оне стране Дрине на брду ископао шанац и за одбрану напунио га са Бошњацима, види Алекса да би Срби у пола Дрине, кад нагазе на воду, сви пропали и подавили се, како би Бошњаци на Србе газеће Дрину пљаду до две пљаде пушака опалили, да би се рањеници за здраве поватали, и тако би ји брза халовита Дрина све поодносила да не би ни један главе изнео.

Тад Кнез Алекса стане смишљати како да то зло одклони и Србе од известне погибије спасе. Па кад се Ваљевски Турци и друге касабалије скупе на јеглену (разговор), оде и он међу њи, седне и рекне им: „*Ако Бог да сутра или преко сутра, како пређемо Дрину одма ћу да запалим Хаџи-Бегове конаке.*“ На то му рече Барјактар Срдановић: „А како би ти запалио конак твога пријатеља?“ Алекса, ето — вели — тако, као што би и он мени учинио; тако је сада време донело и моја војска једва чека да пређе да пљачка тамо Турке. И онда даље рече: Збиља, ви Турци и бегови зашто немолите Агу (Аганлију) да се прође ове војне и да неиде преко Дрине. Ви видите онај Осат, све су оно готово Турске куће и деца; па кад ови моји Срби попију по оку ракије и уђу у Турске куће, све ће бити бербат, а то неће ни Богу ни људима бити мило. А мало је зар што смо се са Царем завадили, пак сада хоћемо и с Босном. Помислите кад Немачки добош залупа на Сави, а ви с децом побегнете на Дрину и хоћете у

Босну, а Хаџи-Бег овако као сад напуни шанчеве с војском и неда
вам преко Дрине. — Зашто непромислите куда ћете ви онда? А за
мене је лако.“ — „Е мој Кнеже, то ми све видимо, али ко сме оном
Арслану (Лафу) о миру поменути“ рекну Турци. „Ја ћу му најпре на-
поменути, али ви сви помогните ми,“ рекне Алекса. И пред вече оду
Аганлији, гди су га стојећки дворили, јер пред њим нико није смео
сести. — Пошто су га тако неко време дворили, рекне им Аганлија
„Е хајдете сада на конаке своје, пак сабајиле (рано) ви Турци азу
коње, а ти Алекса рано свакој Србину да даш по оку ракије, пак ћем
на газ преко Дрине.“ Турци се на то сви поклоне, а не оду не
стоје и ћуте. Аганлија опет рекне: „Хајдете, хајдете сада како с
вам реко.“ На то Кнез Алекса пође му скуту и рекне: „Ага, ми ће
ићи, али те сва улема и ја молимо, да се смилујеш на оне куће и
ону фукару и Србску и Турску преко Дрине, и непреводи ову војс
сагрешићемо код Бога, а и код Цара се окривити.“ — „Хајдете, х
дете од тог нема ништа,“ рекне Аганлија. — Ми одосмо Ага, ре
Кнез Алекса, ал ћемо опет доћи молити да се смилујеш,“ за тим
сви. Кнез Алекса намеран је био опет да иде да га моли. Но тек
је тако забринут дошо у Србску војску а момак дође и каже
„Хајде Кнеже зове те Ага.“ Алекса му одма оде, он му рекне, седи,
Алекса по Турском обичају подвивши ноге подасе на колена сед
Аганлија му почне овако говорити: „Алекса! ја сам видим, ово што с
наумио да неможе добро изаћи, али сам се зарекао пред Турцима
немогу лако одустати, но ти, као што си започео молити а ти мол
за то опет састави улему, и дођите да ме молите, а ја ћу се љутити
викати на вас; на послетку ја ћу вас као преко воље послушати, да нецде
преко Дрине, али у твоју главу ако коме Турчину кажеш да сам ти ја по
владио.“ — Алекса се томе врло обрадује и у југру рано покупи све стар
бјелобраде Турке, оду Аганлији и почну га молити, а он се као разљут
и почне ји одбијати, а Алекса и све улеме попадају на колена и ста
му љубити скутове, и тако једва да се умолити. „Ал хоћу — рече Аган
лија — да ми Хаџи-Бег врати орачке новце!“ Због тога оде Кнез Алекс
преко Дрине Хаџи-Бегу, али Хаџи-Бег неда новаца но рекне: „Нека дођ
тај Аганлија, па нека узме сам собом, не 30 кеса но и више ако може?
Алекса једва умоли Хаџи-Бега те поврати петнест кеса, а они дру
петнест разреже по нахији те Аганлији даде, и тако спасе ту Србск
војску од очевидне пропасти и погибели, и поврате се својим кућам

Довде, до 1802 год. по части у колико се зна, наложени су догађаји из живота Кнеза Алексе, које је он у борби за обрану народа свог од насиља Турског имао. Сада овде даље настављамо грозбе (атентате) противу живота његовог, које су Турци покушавали да га убију, докле га и обезглавили нису.

Први атентат противу живота Кнеза Алексе био је после учињеног мира Аустрије са Турском 1790 год. Неки Турчин Мустафа-бег Јајић, који је у прошлим ратовима Аустрије са Турском опизмио се на Алексу, што је он са Аустријанцима противу Турака војево и чин официрски добио, види Кнеза Алексу у Ваљеву, па га зовне к себи и рече: „Ходиде Алекса да ти нешто кажем;“ Алекса, који је познаво Јајића, а ненадајући се од њега никаквом злу, прикучи му се ближе; Јајић испод скута опали из пиштоља и мало га преко ребара рани и кошуљу на њему запали. И кад види да га убио није, узјаше преправног коња и у Босну побегне. У то време био је у Београду после Везира Ебу-Бећира, Шашин-Паша, који није био пријатељ Срба, па му се зато Кнез Алекса ни жалио није.

Други атентат противу Кнеза Алексе био је 1795 год. после боја Срба са Јаничарима, који су из Видина у Србију продрли били, и кад ји Срби из Србије истерају и Кнез Алекса са војском врати се кући. Тад у Ваљеву био је Муселим Асан-ага из Сребрнице; он је хтео да глоби Србе, а Кнез Алекса није му даво и тако се заваде. Асан-ага нађе четири Турчина и обећа им дати новаца да убију Алексу; па да се не би ту при убиству нашо, оде у Сребрницу у Босни, својој кући. Кнез Алекса после тог дође у Ваљево, и кад се враћао својој кући у Бранковину, та четири Турчина изишла су била један сат од Ваљева и на путу, куда ће Кнез Алекса проћи, заседну у шуми и договоре се да један пуца на Алексиног азнадара (благајника) а друга тројица на Алексу. Кад Кнез Алекса, враћајући се из Ваљева својој кући у Бранковину, са својим момком Живком на заседу наступи, Турци опале из пушака и онај један Турчин Живка погоди и убије, а ова тројица срећом Кнеза Алексу промаше, па се поплаше, утеку у поток и у Ваљево дођу. А Кнез Алекса срећно кући оде, сазове кметове и каже им: „браћо, метите другога Кнеза, ја више нећу, видите сами да су Турци наумили да ме убију. Пуцаше на мене једанпут, Бог ме сачува, сад ево други пут и момка ми убише, а мене Бог и опет сачува, трећи

пут они ће другојачије радити.“ За тим после многог разговора вора изберу неког Митра Калабу за Кнеза, који одпочне кне После тог дође и Асан-ага из Сребрнице, и кад види да ниј погинуо и да ће се његово коварство открити, а он повата оне и у Ваљеву ји подави да га исказали неби.

Но како је нови Кнез Калаба невешт био да кнезује, јер ишао код Муселима да Србина, кога је Муселим, ма и неправед творио, апса ослободи и од глобе га одбрани, он је при зах глобе говорио Муселиму увек „лепо се дрво на пола цепа“ и глобу у пола смањиво, а није имао уметности, да Србина од ведне глобе са свим одбрани. То народ увиди, па се скупи на штину у Бранковини код цркве, позове Кнеза Алексу и каже му оћемо да ти опет будеш наш Кнез.“ Он се стане изговарати да и да није право да погине од Турака на правди. Онда сва ску више од хиљаду људи гракне: „ако ти буде суђено, а ти пог Кнез,“ пак счепају га, дигну на рукама и преморају га, Кнезом њовим буде; одреде му да више момака узасе води чувају. Тад Кнез Алекса стане јошт оштрије кнезовати и на глобе и неправде заклањати.

У Београду тад био је Везир Мустафа-Паша, који кад је то масло Ваљевског Муселима Асан-аге било, што су они хтели убити Кнеза Алексу и због који је он из Кнежства иступ пошље Бумбашера у Ваљево по Асан-агу да га дотера у Асан-ага се страшно уплаши, побратими Кнеза Алексу и рекне му ми по Богу брат, што ћу и куд ћу сад?“ Алекса за љубав сво јатеља Хаџи-Бега рекне му: „ајде у Љубинић на конак, па ћу редити теби обашка, а Бумбашеру обашка конак, па оданде Босну.“ И тако буде; Асан-ага из Љубинића са конака у Бо бегне, и Кнез Алекса од известне га смрти спасе. Тај Асан-а није посто је и Пашом.

Трећи атентат противу живота Кнеза Алексе био је годи од сами Дахија у Београду. Кнез Алекса, кад је се од Дрине у Ваљево с војском, с којом је био ишо са Дахиом Аганлијом Хаџи-Бега због Азбуковачки арача, по неком послу оде у Дахији Мула-Јусуфу, који је село Бранковину као свој спахилу Јусуф-ага лепо га прими, али му кавеџија у кави отров даде.

кад каву до пола филџана (шоље) попије, мука га ухвати; он остави филџан и једва у свој квартир дође. Дозове одма Петра Ичкоглију базрђанбашу, с којим се лепо пазио, и који позна да је Алекса отрован и заповеди, те му се одма сладко млеко и крв од патке да, те је пио, и друго којешта што је противу отрова знао, гди је Алекса много бљувао, и тако га базрђанбаша поврати, те жив остане.

Виде Дахије да и тако неуспеше, а имали су зуб на све главне Кнезове, а особито на Алексу, кога су се бојали и мрзили, што је Аустријски официр био и фрајкоре противу Турака предводио, а јошт више мрзили су га зато, што је Хаџи-Мустафа-Паши војску доводио и Јаничаре туко, и што је непрестано договаро се са другим Кнезовима и сиротињу заступао; исто тако била им је кост у грлу, што је он имао у својој Кнежини свагда спремни и оружани 1.800 момака, које је Аганлија видио, кад су с њиме на Дрину против Хаџи-Бега ишли, и они — Дахије — почну зазирати од тога, што су Срби са својим Кнезовима научили војевати, помисле да им они досадити могу; а највише тиштало ји је то, што је Кнез Алекса са осталим Кнезовима тајно у Манастиру Чокешини имао договор и писао тужбу противу њи — Дахија, — на којој су многи главнији Срби подписати и у којој тужби казали су: да су они пропали и од Дахија тако опљенени, да су у лико опасани; па им и то доста није, но од њих није им ни душа мирна, ни закон, ни поштење; нити је муж од жене своје, ни отац од кћери, ни брат од сестре господар; манастири, цркве, калуђери, попови, све је то погажено и осрамоћено. Ако си ти јошт Цар наш, вељаху они, а ти дођи и ослободи нас од зликоваца ови. Ако ли ти нећеш, а ти нам бар кажи, па да куд бегамо у шуму и у гору, или да у воду скачемо, и крај бедноме животу нашем учинимо.

На ову тужбу дошла је Дахијама и претња од Султана, да ће он на њи војску, ако не престану рају угњетавати, послати, и то такову, која ји неће штедити. И то ће се на њима тако учинити, што се јошт ни каком Турчину учинило није.

Кад Дахије такову претњу Цареву добију, стану се међу собом договарати: какву то Цар војску мисли на њи послати? Да пошље Турску, биће жао Турчину на Турчина поћи. Да пошље Аустријску или Руску! И то им се за немогућно учини, да ће Цар страну свлу у своју земљу позивати и упуштати; и нађу, да Цар ту никога дру-

Палежу је у лађе укрцају и ноћу до дојњег Града дођу, и на С капију (водену) у дојњи Град изведу је. Кад се мало поодморе, ра реде се Спахије на Видин-капију, Везирова тевабија на Стамбол-капи Кнез Алекса са Ваљевском војском прође уза Саву на Сава-капију, тако распоређени у једанпут испадну из Града, ударе јуришом на В динске Јаничаре, и истерају ји из вароши. Један Јаничарски Бинба затвори се у цркву и стане се из цркве тући, Кнез Алекса обколи са војницима; Бинбаша нехтене се предати Паши, него побратими Кн Алексу и онда му се на веру преда, који га слободна у Видин о пусти. Кнез Илија Бирчанин са једним оделењем Ваљеваца, са Ка Ђорђем и са другима оде гонити Турке до Смедерева, који се Град затворе; Паша пошље топове, те ји и одатле истерају и оте до Видина.

Кнез Алекса остао је био у дојњем Граду код Везира, и смес је се са војском по касарнама, а што није могло у касарне стати, су поградили тршчане колебе и обитавали у Граду, од Божићни ускршњи поста; и кад се Кнез Бирчанин, који је Јаничаре до Вид прогонио, врати са војском у Београд натраг, онда ји Мустафа-Па одпусти, те оду својим кућама. Тако је у то време Кнез Петар и С ван Јаковљевић истерао Турке из Ћуприје и Тосун-Агу до у Ви протерао. *)

Сад виде Јаничари да силом Београд и Србију освојити немо почем су се Срби са Пашом сјединили. Смисле да Београд лукав вом освоје. За то обрате се и они и Пасваџија с молбом на Хаџ Мустафа-Пашу, да ји пусти да у Београду у својим кућама ми живити могу. Хаџи-Мустафа-Паша грдно се превари и допусти те неки дођу у Београд, а неки од Јаничара и службе добију, тако неко време притворно живили су мирно. Но доцније ти Ја чари смисле како да своја добра и преотета права заузму и да о рају угњетавају. Тајно позову Пасван-оглуа да у Србију с војс пође, а овамо покажу се верни Хаџи-Мустафа-Паши и наговоре да пошље свога сина Дервиш-Бега са војском пред њега. И ту Мустафа-Паша још већма превари, и пошље свога сина да купи С ску војску да иде пред Пасван-оглу. Кад се Везиров син Дервиш- поудали од Београда, лукави Београдски Јаничари, да би Пашу б

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 42.

смелџи, пошту се да и они иду његовом сину у војску, и он им поверује и дозволи. Они се спреме и иду до Болеча, па се одма натраг врате и кад буду код Бајал-Џамије, натоваре на коње сено и капрот на једног коња вежу звонце и начину се као кирџије. Кад су били наиђу на Стамбол капији да уђу у варош, стража ји Пашина запита ко су, они одговоре да су ерџалије кирџије, и захту да им отворе врата и у варош ји пусте да уђу; стража превари се, отвори им врата и они са други Јаничарима, који су у Вароши заостали и с којима су у договору били, сву варош освоје. После ји један Цинцарин проведе кроз један лагум (подземни ходник) у Град, кога су врата била близу неке џамије, и они излазећи напуне џамију и кад се њи много прибере, испадну из џамије и проспу ватру из пушака на Пашине Сараје, капију отворе, и тако Хаџи-Мустафа-Пашу жива увате, и кажу му: „Ми знамо да ће твој син оздо на нас са војском од Видина, а Алекса од Ваљева, и други Кнезови с други страна, но сад шаљи књиге и твоје Турке, нека се војске одма враћају, или ћемо те сад одма убити.“ — Тако ти сирома Хаџи-Мустафа-Паша приморан напише писма, те његов син Дервиш-Бег оде с војском у Ниш, а Кнез Алекса оде Ваљеву и распусти војску; тако и други Кнезови, који су противу Јаничара пошли били, учине.

Тад и Видински Јаничари стигну, Град напуне и под четири своје поглавице који се прозову Дахијама *Мехмед-агом Вочићем, Мула-Јусуфом, Кучук-Алиом и Аганлиом,* у Београду наместе се и преко Везира одма те 1799 год. почну владати, и што год су они начисали и заповедали, то је Везир Хаџи-Мустафа-Паша својим муром (печатом) морао потврдити. Те Дахије поделе Пашалук Београдски (Србију) на четири дела, коме сваком по три нахије припадну, у нахијама села поделе на своје момке, који су се звали мале аге. Дахије су живиле у Београду и из Београда, Србијом су владали, порезу одређивали, прикали, и друге глобе на народ намётали.

Кад се тако Дахије поутврде, они искупе Кнезове Српске у Београд, и себи позову Кнеза Алексу и кажу му: „Алекса, већ се ми с Царем завадисмо, него смо начинили један махзар (прошеније) да Цару пошљемо, него да и ви ваше мурове ударите да би се ми оправдали. „Добро аге — рекне Алекса, да се с Кнезовима договорим.“ На то они: „нема ту од договора ништа, него сви редом морате ударити му-

Палежу је у лађе укрцају и ноћу до дојњег Града дођу, и на Су-капију (водену) у дојњи Град изведу је. Кад се мало поодморе, разреде се Спахије на Видин-капију, Везирова тевабија на Стамбол-капију, Кнез Алекса са Ваљевском војском прође уза Саву на Сава-капију, и тако распоређени у једанпут испадну из Града, ударе јуришом на Видинске Јаничаре, и истерају ји из вароши. Један Јаничарски Бинбаша затвори се у цркву и стане се из цркве тући, Кнез Алекса обколи га са војницима; Бинбаша нехтене се предати Паши, него побратими Кнеза Алексу и онда му се на веру преда, који га слободна у Видин одпусти. Кнез Илија Бирчанин са једним оделењем Ваљеваца, са Кара-Ђорђем и са другима оде гонити Турке до Смедерева, који се у Град затворе; Паша пошље топове, те ји и одатле истерају и отерају до Видина.

Кнез Алекса остао је био у дојњем Граду код Везира, и сместио је се са војском по касарнама, а што није могло у касарне стати, то су оградили тршчане колебе и обитавали у Граду, од Божићни до ускршњи поста; и кад се Кнез Бирчанин, који је Јаничаре до Видина прогонио, врати са војском у Београд натраг, онда ји Мустафа-Паша одпусти, те оду својим кућама. Тако је у то време Кнез Петар и Стеван Јаковљевић истерао Турке из Ћуприје и Тосун-Агу до у Видин протерао. *)

Сад виде Јаничари да силом Београд и Србију освојити немогу, почем су се Срби са Пашом сјединили. Смисле да Београд лукавством освоје. За то обрате се и они и Пасваџија с молбом на Хаџи-Мустафа-Пашу, да ји пусти да у Београду у својим кућама мирно живити могу. Хаџи-Мустафа-Паша грдно се превари и допусти им, те неки дођу у Београд, а неки од Јаничара и службе добију, и тако неко време притворно живили су мирно. Но доцније ти Јаничари смисле како да своја добра и преотета права заузму и да опет рају угњетавају. Тајно позову Пасван-оглуа да у Србију с војском пође, а овамо покажу се верни Хаџи-Мустафа-Паши и наговоре да пошље свога сина Дервиш-Бега са војском пред њега. И ту Мустафа-Паша још већма превари, и пошље свога сина да купи Српску војску да иде пред Пасван-оглу. Кад се Везиров син Дервиш-Бег поудали од Београда, лукави Београдски Јаничари, да би Пашу бо

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 42.

омели, поишту се да и они иду његовом сину у војску, и он им поверује и дозволи. Они се спреме и оду до Болеча, па се онда натраг врате и кад буду код Батал-Џамије, натоваре на коње сено и напред на једног коња вежу звонце и начину се као кириџије. Кад су били пођу на Стамбол капији да уђу у варош, стража ји Пашина запита ко су, они одговоре да су крџалије кириџије, и захту да им отворе врата и у варош ји пусте да уђу; стража превари се, отвори им врата и они са другим Јаничарима, који су у Вароши заостали и с којима су у договору били, сву варош освоје. После ји један Цинцарин проведе кроз један лагум (подземни ходник) у Град, кога су врата била близу неке џамије, и они излазећи напуне џамију и кад се њи много приберу, испадну из џамије и проспу ватру из пушака на Пашине Сараје, капију отворе, и тако Хаџи-Мустафа-Пашу жива увате, и кажу му: „Ми знамо да ће твој син оздо на нас са војском од Видина, а Алекса од Ваљева, и други Кнезови с други страна, но сад шаљи књиге и твоје Турке, нека се војске одма враћају, или ћемо те сад одма убити.“ — Тако ти сирома Хаџи-Мустафа-Паша приморан напише писма, те његов син Дервиш-Бег оде с војском у Ниш, а Кнез Алекса оде Ваљеву и распусти војску; тако и други Кнезови, који су противу Јаничара пошли били, учине.

Тад и Видински Јаничари стигну, Град напуне и под четири своје поглавице који се прозову Дахијама *Мехмед-агом Вочићем, Мула-Јусуфом, Кучук-Алиом и Аганлиом*, у Београду наместе се и преко Везира одма те 1799 год. почну владати, и што год су они начисали и заповедали, то је Везир Хаџи-Мустафа-Паша својим муром (печатом) морао потврдити. Те Дахије поделе Пашалук Београдски (Србију) на четири дела, коме свакомпо три нахије припадну, у нахијама села поделе на своје момке, који су се звали мале аге. Дахије су живиле у Београду и из Београда, Србијом су владали, порезу одређивали, примали, и друге глобе на народ наметали.

Кад се тако Дахије поутврде, они искупе Кнезове Србске у Београд, и себи позову Кнеза Алексу и кажу му: „Алекса, већ се ми с Царем завадисмо, него смо начинили један мизар (прошеније) да Цару пошљемо, него да и ви ваше мурове ударите да би се ми оправдали. „Добро аге — рекне Алекса, да се с Кнезовима договорим.“ На то они: „нема ту од договора ништа, него сви редом морате ударити му-

рове!“ Кнез Алекса немадне куд, него покори се сили тима четирима лафовима, и са Кнезовима и многим народом подпишу то прошеније и поударају прсте на исто. Они су то прошеније начинили као од стране Кнезова и раје, и Везира код Цара тужили, да је он глобар и зулумћар, да је пола раје у Немачку побегло од његове глобе, и да није Јаничарски ага, сиротиња неби ни вола имала, на чему би орали и лебом се ранили, нит би се имало одкуд Цару арач давати, нити зашто соли купити, но све Јаничарске аге дају и сиротињу помажу, и тако даље. — Доцније те Дахије увате доброга Везира Мустафа-Пашу те га 27-га Дек. 1801 год. удаве, јаве Порти и појиште другога; која им пошље Хасан-агу, који никакове власти није имао као ни сирома Мустафа-Паша.

Сад те Дахије почну рахат да живе; сваки је оне своје три нахије, које су му на део дошле, управљао и све приходе себи купио, Цару ништа, но само што су Јаничар-аги и другим капиџијама (вел-кашима) својим у Цариграду мито шиљали, да ји код Цара брани.

Кад су Дахије тако отеле мах у Србији, ту није њима доста било што су Јаничари с њима и уз њи били, него све гоље, бећари и бескућници из Босне и Арнаутске поврве као на пљачку и грабеж у Србију. Сви се ови обуку у свилу и кадиву. најлепше хатове јашали су, и најлепше оружје носили су, а све од сиротињске муке.

У паланкама имале су Дахије своје кабадахије, поред који ни Кадије ни Муселими бела зуба помолити смели нису. Они су били неограничени господари, и чинили су шта су хтели. По селима имали су Субаше, који су такође неограничено над смртћу животом и имањем сиротиње заповедали.

Јаничари су под именом Читлук Сахибија заузимали Спахилуке девето, као што су Спахије десето; и терали су народ на кулук. Ко Спахији право није било, оне су протеривали са Спахилука, и узимали им све.

Дахија Аганлија, ком је у део пала Соколска нахија, године 1802 пошаље у Аз-Буковицу и покупи араче. Аз-Буковица је била Малићана Хаџи-Бега из Сребрнице, који пошље своје Турке те све арачке новце отму. Аганлија кад то чује, разсрди се и нареди у војску Крагујевачке, Ужичке, Соколске, Ваљевске и Шабачке Турке. За тим позове Кнеза Алексу и рече му: „Ја знам, али хоћу да ми и ти право кажеш, колико си Хаџи-Мустафа-Паши доводио Србске војске, кад с

нас Јаничаре тукли?“ Кнез Алекса каже му право да је 1.800 момака свагда водио. „Е, добро, право си казао — рекне му Аганлија — и ја хоћу да толико војске код тебе нађем, а доћи ће и Турци из свију касаба, да идемо да тучемо твога пријатеља Хаџи-Бега и да му попалимо Сребрницу за моје Аз-Буковачке хараче. И хоћу да понесеш јошт 2.000 ока ракије, кад пођемо Дрину газити да свакоме Србину по оку ракије дадеш да попије.“ Кнез Алекса морао је на то пристати, пак оде у Ваљевску нахију и спреми војску за уречени дан. Аганлија удари преко Ваљевске нахије са својом војском, Кнез Алекса предусретне га са својом, и оду на Дрину у Азбуковницу, где се слегну Турци и из други касаба. Ту се смешају Срби и Јаничари, као и под Хаџи-Мустафа-Пашом што су са Пашајлијама противу Јаничара. Ту поарају сва Азбуковачка села да ни једна овца ни крме остало није. Аганлија стане планирати какоће Србима да да по оку ракије, па да ји пусти да преко Дрине броде, а за њима да пођу Турски коњаници. Но како је Хаџи-Бег и Хасан-Ага с оне стране Дрине на брду ископао шанац и за одбрану напунио га са Бошњацима, види Алекса да би Срби у пола Дрине, кад нагазе на воду, сви пропали и подавили се, како би Бошњаци на Србе газеће Дрину пљаду до две пљаде пушака опалили, да би се рањеници за здраве поватали, и тако би ји брза халовита Дрина све поодносила да не би ни један главе изнео.

Тад Кнез Алекса стане смишљати како да то зло одклони и Србе од известне погибије спасе. Па кад се Ваљевски Турци и друге касабалије скупе на јеглену (разговор), оде и он међу њи, седне и рекне им: „*Ако Бог да сутра или преко сутра, како пређемо Дрину одма ћу да запалим Хаџи-Бегове конаке.*“ На то му рече Барјактар Срдановић: „А како би ти запалио конак твога пријатеља?“ Алекса, ето — вели — тако, као што би и он мени учинио; тако је сада време донело и моја војска једва чека да пређе да пљачка тамо Турке. И онда даље рече: Збиља, ви Турци и бегови зашто немолите Агу (Аганлију) да се прође ове војне и да неиде преко Дрине. Ви видите онај Осат, све су оно готово Турске куће и деца; па кад ови моји Срби попију по оку ракије и уђу у Турске куће, све ће бити бербат, а то неће ни Богу ни људима бити мило. А мало је зар што смо се са Царем завадили, пак сада хоћемо и с Босном. Помислите кад Немачки добош залупа на Сави, а ви с децом побегнете на Дрину и хоћете у

са Бина-Емином о набављеној му грађи за оправке касарни несклопи, а и кад то учини, да несме у народ ићи да му советује да прими ферман Јаничарски, јер ће га народ каменом затрпати. Тако су и сви други Кнезови говорили, и казали да ће морати сви од народа у Немачку бегати. После тога где који Кнезови прекривали су се које гди, а Кнез Алекса под изговором да склапа рачуне договарао је се непрестано са Хаџи-Мустафом Бина-Емином, гди за то време, после послате тужбе у Цариград, петнестог дана дотрчи Татарин (курир) из Стамбола и донесе нов ферман, којим се Везир Шашин-Паша збацује а на његово место поставља Бина-Емин Хаџи-Мустафа за Везира Београдског Пашалука. Кад је Татарин утрчао у варош, непрестано викао је: „Мазул Шашин-Паша, Мазул! Хазур Хаџи-Мустафа-Паша, Хазур! Хазур!

Сутра дан рано Везир Шашин-Паша изиђе из Града и оде у Турску, а на његово место седне у Сараје Хаџи-Мустафа-Паша, коме тугови доцније од Султана дођу. Кнезови оду му одма на подворење и честитају му Везирство. Он ји лепо прими и посаветује ји да иду сваки у своју нахију да народ добро пазе, и да га чувају од свакога зулума. Ово је било 1794 год.

После тог, како је се у Београду налазио неки Јаничарски-Ага Кара-Исмаил, који је 30—40 момака узасе водио, и који је се спремо да буде Јаничарски поглавица, па није се ни Хаџи-Мустафа-Паши покораво, Хаџи-Мустафа подпусти једног Турчина, те га овај из једне куће, кад је из амама ишо, из пушке убије, гди после тог сви Јаничари како у Београду, тако и по Србији који су били и то чули, поплаше се и у Видин побегну; а Срби остану на миру да само по Царском Хатишерифу Цару и Спахијама данак плаћају.

Мустафа-Паша био је један редак Турчин, човекољубив, добар и праведан, он је био једнак како према Србима тако и према Турцима, није разлике никакове правио. Кнезове је пазио као своју децу. И за ту доброту његову Срби су га с правдом звали „Србском мајком“, јер је редак такови човек у доброти и правичности био. Кад су му Кнезови по дужности долазили, он им је дозвољаво те су поред њега седили, кафу пили, и он с њима се као са својим синовима разговаро и о народним пословима договаро. Под његовом управом народ је био у свему спокојан и задовољан. Срби су водили слободну трговину и

Довде, до 1802 год. по части у колико се зна, изложени су догађаји из живота Кнеза Алексе, које је он у борби за обрану народа свог од насиља Турског имао. Сада овде даље настављамо грозбе (атентате) противу живота његовог, које су Турци покушавали да га убију, докле га и обезглавили нису.

Први атентат противу живота Кнеза Алексе био је после учињеног мира Аустрије са Турском 1790 год. Неки Турчин Мустафа-бег Јајић, који је у прошлим ратовима Аустрије са Турском опизмио се на Алексу, што је он са Аустријанцима противу Турака војево и чин официрски добио, види Кнеза Алексу у Ваљеву, па га зовне к себи и рече: „ходиде Алекса да ти нешто кажем;“ Алекса, који је познаво Јајића, а ненадајући се од њега никаковом злу, прикучи му се ближе; Јајић испод скута опали из пиштоља и мало га преко ребара рани и кошуљу на њему запали. И кад види да га убио није, узјаше преправног коња и у Босну побегне. У то време био је у Београду после Везира Ебу-Бећира, Шашин-Паша, који није био пријатељ Срба, па му се за што Кнез Алекса ни жалио није.

Други атентат противу Кнеза Алексе био је 1795 год. после боја Срба са Јаничарима, који су из Видина у Србију продрли били, и кад ји Срби из Србије истерају и Кнез Алекса са војском врати се кући. Тад у Ваљеву био је Муселим Асан-ага из Сребрнице; он је хтео да побије Србе, а Кнез Алекса није му даво и тако се заваде. Асан-ага нађе четири Турчина и обећа им дати новаца да убију Алексу; па да се не би ту при убиству нашо, оде у Сребрницу у Босни, својој кући. Кнез Алекса после тог дође у Ваљево, и кад се враћао својој кући у Бранковину, та четири Турчина изишла су била један сат од Ваљева а на путу, куда ће Кнез Алекса проћи, заседну у шуми и договоре се да један пуца на Алексиног азнадара (благајника) а друга тројица на Алексу. Кад Кнез Алекса, враћајући се из Ваљева својој кући у Бранковину, са својим момком Живком на заседу наступи, Турци опале из пушака и онај један Турчин Живка погоди и убије, а ова тројица срећом Кнеза Алексу промаше, па се поплаше, утеку у поток и у Ваљево дођу. А Кнез Алекса срећно кући оде, сазове кметове и каже им: „браћо, метите другога Кнеза, ја више нећу, видите сами да су Турци наумили да ме убију. Пуцаше на мене једанпут, Бог ме сачува, сад ево други пут и момка ми убише, а мене Бог и опет сачува, трећи

Палежу је у лађе укрцају и ноћу до дојњег Града дођу, и на Сукапију (водену) у дојњи Град изведу је. Кад се мало поодморе, разреде се Спахије на Видин-капију, Везирова тевабија на Стамбол-капију, Кнез Алекса са Ваљевском војском прође уза Саву на Сава-капију, и тако распоређени у једанпут испадну из Града, ударе јуришом на Видинске Јаничаре, и истерају ји из вароши. Један Јаничарски Бинбаша затвори се у цркву и стане се из цркве туђи, Кнез Алекса обколи га са војницима; Бинбаша нехтене се предати Паши, него побратими Кнеза Алексу и онда му се на веру преда, који га слободна у Видин одпусти. Кнез Илија Бирчанин са једним оделењем Ваљеваца, са Кара-Ђорђем и са другима оде гонити Турке до Смедерева, који се у Град затворе; Паша пошље топове, те ји и одатле истерају и отерају до Видина.

Кнез Алекса остао је био у дојњем Граду код Везира, и сместио је се са војском по касарнама, а што није могло у касарне стати, то су поградили тршчане колебе и обитавали у Граду, од Божнћин до ускршњи поста; и кад се Кнез Бирчанин, који је Јаничаре до Видина прогонио, врати са војском у Београд натраг, онда ји Мустафа-Паша одпусти, те оду својим кућама. Тако је у то време Кнез Петар и Стеван Јаковљевић истерао Турке из Ђуприје и Тосун-Агу до у Видин протерао. *)

Сад виде Јаничари да силом Београд и Србију освојити немогу, почем су се Срби са Пашом сојединили. Смисле да Београд лукавством освоје. За то обрате се и они и Пасваџија с молбом на Хаџи-Мустафа-Пашу, да ји пусти да у Београду у својим кућама мирно живити могу. Хаџи-Мустафа-Паша грдно се превари и допусти им, те неки дођу у Београд, а неки од Јаничара и службе добију, и тако неко време притворно живили су мирно. Но доцније ти Јаничари смисле како да своја добра и преотета права заузму и да опет рају угњетавају. Тајно позову Пасван-оглуа да у Србију с војском пође, а овамо покажу се верни Хаџи-Мустафа-Паши и наговоре га да пошље свога сина Дервиш-Бега са војском пред њега. И ту се Мустафа-Паша јошт већма превари, и пошље свога сина да купи Србску војску да иде пред Пасван-оглу. Кад се Везиров син Дервиш-Бег поудали од Београда, лукави Београдски Јаничари, да би Пашу боље

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 42.

смели, поишту се да и они иду његовом сину у војску, и он им поверује и дозволи. Они се спреме и оду до Болеча, па се онда натраг врате и кад буду код Батал-Џамије, натоваре на коње сено и напред на једног коња вежу звонце и начину се као кириџије. Кад су били н'ђу на Стамбол капији да уђу у варош, стража ји Пашина запита ко су, они одговоре да су крџалије кириџије, и захту да им отворе врата и у варош ји пусте да уђу; стража превари се, отвори им врата и они са други Јаничарима, који су у Вароши заостали и с којима су у договору били, сву варош освоје. После ји један Цинцарин проведе кроз један лагум (подземни ходник) у Град, кога су врата била близу неке џамије, и они излазећи напуне џамију и кад се њи много приберу, испадну из џамије и проспу ватру из пушака на Пашине Сараје, капију отворе, и тако Хаџи-Мустафа-Пашу жива увате, и кажу му: „Ми знамо да ће твој син оздо на нас са војском од Видина, а Алекса од Ваљева, и други Кнезови с други страна, но сад шаљи књиге и твоје Турке, нека се војске одма враћају, или ћемо те сад одма убити.“ — Тако ти сирома Хаџи-Мустафа-Паша приморан напише писма, те његов син Дервиш-Бег оде с војском у Ниш, а Кнез Алекса оде Ваљеву и распусти војску; тако и други Кнезови, који су противу Јаничара пошли били, учине.

Тад и Видински Јаничари стигну, Град напуне и под четири своје поглавице који се прозову Дахијама *Мехмед-агом Вочићем, Мула-Јусуфом, Кучук-Алиом и Аганлиом,* у Београду наместе се и преко Везира одма те 1799 год. почну владати, и што год су они написали и заповедали, то је Везир Хаџи-Мустафа-Паша својим муром (печатом) морао потврдити. Те Дахије поделе Пашалук Београдски (Србију) на четири дела, коме свакома по три нахије припадну, у нахијама села поделе на своје момке, који су се звали мале аге. Дахије су живиле у Београду и из Београда, Србијом су владали, порезу одређивали, примали, и друге глобе на народ наметали.

Кад се тако Дахије поутврде, они искупе Кнезове Србске у Београд, и себи позову Кнеза Алексу и кажу му: „Алекса, већ се ми с Царем завадисмо, него смо начинили један мизар (прошеније) да Цару пошљемо, него да и ви ваше мурове ударите да би се ми оправдали. „Добро аге — рекне Алекса, да се с Кнезовима договорим.“ На то они: „нема ту од договора ништа, него сви редом морате ударити му-

Сутра дан оду сви Кнезови Везиру Мустафа-Паши, који ји одма код себе пусти и запита ји: „Е Кнезови јесте ли се договорили и шта сте се договорили?“ Кнез Алекса учини темена и одговори му: „јесмо честити Пашо, јучерање твоје речи истине су и свете, видимо и сами да нас од зулума бранити неможеш без војске, а војску без новаца да држати неможеш. Али је велика мука и невоља што новаца у сиротиње нема, нити се одкуд добити може, а ако упустимо Јаничаре Видинске на овако сиромашну рају, онда ће сва сиротиња побећи у Каршију (Немачку) и сва ће Царева земља пуста и празна остати.“ „Тако је — тако“ — рече му Паша. „Алекса даље продужи говор: „Мисмо свакојако мислили од куд би до новаца дољи могли, но никако довити се не могосмо. Но од све муке и невоље ми смо се сви договорили, када Јаничари одоздо пођу, да ми Кнезови доведемо ти наше војске, те разбиј Јаничаре, а ми ћемо после сваки својој кући без ајлука и без тајина вратити се, а ти више војске да некупиш и на тајину и трошку да недржиш. То је наш одговор честити Пашо ако га само ти окабулиш (уважиш).“ Паша на те речи Кнеза Алексе одгвврори: „Пеки пеки: оћете ли ви тако сви Кнезови?“ „Оћемо, одговоре сви углас. оћемо честити Пашо, у подне, у поноћи, кад нам год поручиш, и где рекнеш довешћемо ти онолико војске, колико овде рекнемо и обрекнемо.“ — На то Паша: *„Да-си, јапарум, да-си, бенда северум!“* (јошт боље, јошт боље, и ја то милујем). За тим пљесне длан о длан и викне: Јазиџи-ђел! (писара зовне) те му дође, а Кнезовима каже те поседају, и кава им се донесе. Сад поведу разговор колико ће која нахија дати војске, и нађу да Ваљевска нахија као ближа Београду даде 1.800, а Београдска 750 оружани момака, а друге нахије која по 1.000—1.500 и до 2.000 момака, према броју порески глава. Овај број војника попише Пашин писар у протокол, и сваком Кнезу даде копију, колико је који дужан оружани Срба довести, кад и где заповеди Паша.

После тог Паша им закаже да сваки у своју нахију Кнез иде, да војску попише, оружа и снабдје са опанцима, оделом и све што је за војника потребно. И ако му војска у своје време недође, кад он поручи, да ће бити у њиову главу. Кнезови му обећају даће све по његовој заповести учинити и оду сваки у своју нахију, задовољни и весели што су видили свога доброг Хаџи-Мустафа-Пашу, који је се у стару његову доброту повратио, кога је Митрополит Грк Методије од њи одпадио и потурчио био.

нас Јаничаре тукли?“ Кнез Алекса каже му право да је 1.800 момака свагда водио. „Е, добро, право си казао — рекне му Аганлија — и ја хоћу да толико војске код тебе нађем, а доћи ће и Турци из свију касаба, да идемо да тучемо твога пријатеља Хаџи-Бега и да му попалимо Сребрницу за моје Аз-Буковачке хараче. И хоћу да понесеш јошт 2.000 ока ракије, кад пођемо Дрину газити да свакоме Србину по оку ракије дадеш да попије.“ Кнез Алекса морао је на то пристати, пак оде у Ваљевску нахију и спреми војску за уречени дан. Аганлија удари преко Ваљевске нахије са својом војском, Кнез Алекса предусретне га са својом, и оду на Дрину у Азбуковницу, где се слегну Турци и из други касаба. Ту се смешају Срби и Јаничари, као и под Хаџи-Мустафа-Пашом што су са Пашајлијама противу Јаничара. Ту поарају сва Азбуковачка села да ни једна овца ни крме остало није. Аганлија стане планирати какоће Србима да да по оку ракије, па да ји пусти да преко Дрине броде, а за њима да пођу Турски коњаници. Но како је Хаџи-Бег и Хасан-Ага с оне стране Дрине на брду ископао шанац и за одбрану напунио га са Бошњацима, види Алекса да би Срби у пола Дрине, кад нагазе на воду, сви пропали и подавили се, како би Бошњаци на Србе газеће Дрину пљаду до две пљаде пушака опалили, да би се рањеници за здраве поватали, и тако би ји брза халовита Дрина све поодносила да не би ни један главе изнео.

Тад Кнез Алекса стане смишљати како да то зло одклони и Србе од известне погибије спасе. Па кад се Ваљевски Турци и друге касабалије скупе на јеглену (разговор), оде и он међу њи, седне и рекне им: „*Ако Бог да сутра или преко сутра, како пређемо Дрину одма ћу да запалим Хаџи-Бегове конаке.*“ На то му рече Барјактар Срдановић: „А како би ти запалио конак твога пријатеља?“ Алекса, ето — вели — тако, као што би и он мени учинио; тако је сада време донело и моја војска једва чека да пређе да пљачка тамо Турке. И онда даље рече: Збиља, ви Турци и бегови зашто немолите Агу (Аганлију) да се прође ове војне и да неиде преко Дрине. Ви видите онај Осат, све су оно готово Турске куће и деца; па кад ови моји Срби попију по оку ракије и уђу у Турске куће, све ће бити бербат, а то неће ни Богу ни људима бити мило. А мало је зар што смо се са Царем завадили, пак сада хоћемо и с Босном. Помислите кад Немачки добош залупа на Сави, а ви с децом побегнете на Дрину и хоћете у

Палежу је у лађе укрцају и ноћу до дојњег Града дођу, и на Су-капију (водену) у дојњи Град изведу је. Кад се мало поодморе, разреде се Спахије на Видин-капију, Везирова тевабија на Стамбол-капију, Кнез Алекса са Ваљевском војском пређе уза Саву на Сава-капију, и тако распоређени у једанпут испадну из Града, ударе јуришом на Видинске Јаничаре, и истерају ји из вароши. Један Јаничарски Бинбаша затвори се у цркву и стане се из цркве тући, Кнез Алекса обколи га са војницима; Бинбаша нехтене се предати Паши, него побратими Кнеза Алексу и онда му се на веру преда, који га слободна у Видин одпусти. Кнез Илија Бирчанин са једним оделењем Ваљеваца, са Кара-Ђорђем и са другима оде гонити Турке до Смедерева, који се у Град затворе; Паша пошље топове, те ји и одатле истерају и отерају до Видина.

Кнез Алекса остао је био у дојњем Граду код Везира, и сместио је се са војском по касарнама, а што није могло у касарне стати, то су оградили тршчане колебе и обитавали у Граду, од Божићни до ускршњи поста; и кад се Кнез Бирчанин, који је Јаничаре до Видина прогонио, врати са војском у Београд натраг, онда ји Мустафа-Паша одпусти, те оду својим кућама. Тако је у то време Кнез Петар и Стеван Јаковљевић истерао Турке из Ћуприје и Тосун-Агу до у Видин протерао. *)

Сад виде Јаничари да силом Београд и Србију освојити немогу, почем су се Срби са Пашом сјединили. Смисле да Београд лукавством освоје. За то обрате се и они и Пасваџија с молбом на Хаџи-Мустафа-Пашу, да ји пусти да у Београду у својим кућама мирно живити могу. Хаџи-Мустафа-Паша грдно се превари и допусти им, те неки дођу у Београд, а неки од Јаничара и службе добију, и тако неко време притворно живили су мирно. Но доцније ти Јаничари смисле како да своја добра и преотета права заузму и да опет рају угњетавају. Тајно позову Пасван-оглуа да у Србију с војском пође, а овамо покажу се верни Хаџи-Мустафа-Паши и наговоре га да пошље свога сина Дервиш-Бега са војском пред њега. И ту се Мустафа-Паша јошт већма превари, и пошље свога сина да купи Србску војску да иде пред Пасван-оглу. Кад се Везиров син Дервиш-Бег поудали од Београда, лукави Београдски Јаничари, да би Пашу боље

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 42.

Довде, до 1802 год. по части у колико се зна, наложени су догађаји из живота Кнеза Алексе, које је он у борби за обрану народа свог од насиља Турског имао. Сада овде даље настављамо грозбе (атентате) противу живота његовог, које су Турци покушавали да га убију, докле га и обезглавили нису.

Први атентат противу живота Кнеза Алексе био је после учињеног мира Аустрије са Турском 1790 год. Неки Турчин Мустафа-бег Јајић, који је у прошлим ратовима Аустрије са Турском опизмио се на Алексу, што је он са Аустријанцима противу Турака војево и чин официрски добио, види Кнеза Алексу у Ваљеву, па га зовне к себи и рече: „Одиде Алекса да ти нешто кажем;“ Алекса, који је познаво Јајића, а ненадајући се од њега никаковом злу, прикучи му се ближе; Јајић испод скута опали из пиштоља и мало га преко ребара рани и кошуљу на њему запали. И кад види да га убио није, узјаше преправног коња и у Босну побегне. У то време био је у Београду после Везира Ебу-Бећира, Шашин-Паша, који није био пријатељ Срба, па му се зато Кнез Алекса ни жалио није.

Други атентат противу Кнеза Алексе био је 1795 год. после боја Срба са Јаничарима, који су из Видина у Србију продрли били, и кад ји Срби из Србије истерају и Кнез Алекса са војском врати се кући. Тад у Ваљеву био је Муселим Асан-ага из Сребрнице; он је хтео да поби Србе, а Кнез Алекса није му даво и тако се заваде. Асан-ага нађе четири Турчина и обећа им дати новаца да убију Алексу; па да се неби ту при убиству нашо, оде у Сребрницу у Босни, својој кући. Кнез Алекса после тог дође у Ваљево, и кад се враћао својој кући у Бранковину, та четири Турчина изишла су била један сат од Ваљева и на путу, куда ће Кнез Алекса проћи, заседну у шуми и договоре се да један пуца на Алексиног азнадара (благајника) а друга тројица на Алексу. Кад Кнез Алекса, враћајући се из Ваљева својој кући у Бранковину, са својим момком Живком на заседу наступи, Турци опале из пушака и овај један Турчин Живка погоди и убије, а ова тројица срећом Кнеза Алексу промаше, па се поплаше, утеку у поток и у Ваљево дођу. А Кнез Алекса срећно кући оде, сазове кметове и каже им: „браћо, метите другога Кнеза, ја више нећу, видите сами да су Турци наумили да ме убију. Пуцаше на мене једанпут, Бог ме сачува, сад ево други пут и момка ми убише, а мене Бог и опет сачува, трећи

у, а Хаџи-Бег овако као сад напуни шанчеве с војском и неда
преко Дрине. — Зашто непромислите куда ћете ви онда? А за
е је лако.“ — „Е мој Кнеже, то ми све видимо, али ко сме ономе
слану (Лафу) о миру поменути“ рекну Турци. „Ја ћу му најпре на- у
менути, али ви сви помогните ми,“ рекне Алекса. И пред вече оду о
ганлији, гди су га стојећки дворили, јер пред њим нико није смео а
ести. — Пошто су га тако неко време дворили, рекне им Аганлија: у
„Е хајдете сада на конаке своје, пак сабајиле (рано) ви Турци азу
коње, а ти Алекса рано свакомСрбину да даш по ову ракије, пак ћем
на газ преко Дрине.“ Турци се на то сви поклоне, а не оду нег
стоје и ћуте. Аганлија опет рекне: „Хајдете, хајдете сада како са
вам реко.“ На то Кнез Алекса пође му скуту и рекне: „Ага, ми ће
ићи, али те сва улема и ја молимо, да се смилујеш на оне куће и
ону фукару и Србску и Турску преко Дрине, и непреводи ову војс
сагрешићемо код Бога, а и код Цара се окривити.“ — „Хајдете, х
дете од тог нема ништа,“ рекне Аганлија. — Ми одосмо Ага, ре
Кнез Алекса, ал ћемо опет доћи молити да се смилујеш,“ за тим
сви. Кнез Алекса намеран је био опет да иде да га моли. Но тек
је тако забринут дошо у Србску војску а момак дође и каже
„Хајде Кнеже зове те Ага.“ Алекса му одма оде, он му рекне, седи,
Алекса по Турском обичају подвивши ноге подасе на колена седе
Аганлија му почне овако говорити: „Алекса! ја сам видим, ово што с
наумио да неможе добро изаћи, али сам се зарекао пред Турцима
немогу лако одустати, но ти, као што си започео молити а ти мол
за то опет састави улему, и дођите да ме молите, а ја ћу се љутити
викати на вас; на послетку ја ћу вас као преко воље послушати, да неидем
преко Дрине, али у твоју главу ако коме Турчину кажеш да сам ти ја по
владио.“ — Алекса се томе врло обрадује и у југру рано покупи све ста
бјелобраде Турке, оду Аганлији и почну га молити, а он се као разљ
и почне ји одбијати, а Алекса и све улеме попадају на колена и ст
му љубити скутове, и тако једва да се умолити. „Ал хоћу — рече А
лија — да ми Хаџи-Бег врати орачке новце!“ Због тога оде Кнез А
преко Дрине Хаџи-Бегу, али Хаџи-Бег неда новаца но рекне: „Нека
тај Аганлија, па нека узме сам собом, не 30 кеса но и више ако м
Алекса једва умоли Хаџи-Бега те поврати петнест кеса, а оп
петнест разреже по нахији те Аганлији даде, и тако спасе ту
војску од очевидне пропасти и погибели, и поврате се својим

нас Јаничаре тукли?“ Кнез Алекса каже му право да је 1.800 момака свагда водио. „Е, добро, право си казао — рекне му Аганлија — и ја хоћу да толико војске код тебе нађем, а доћи ће и Турци из свију касаба, да идемо да тучемо твога пријатеља Хаџи-Бега и да му попалимо Сребрницу за моје Аз-Буковачке хараче. И хоћу да понесеш још 2.000 ока ракије, кад пођемо Дрину газити да свакоме Србину по оку ракије дадеш да попије.“ Кнез Алекса морао је на то пристати, пак оде у Ваљевску нахију и спреми војску за уречени дан. Аганлија удари преко Ваљевске нахије са својом војском, Кнез Алекса предусретне га са својом, и оду на Дрину у Азбуковицу, где се слегну Турци и из други касаба. Ту се смешају Срби и Јаничари, као и под Хаџи-Мустафа-Пашом што су са Пашајлијама противу Јаничара. Ту поарају сва Азбуковачка села да ни једна овца ни крме остало није. Аганлија стане планирати какоће Србима да да по оку ракије, па да ји пусти да преко Дрине броде, а за њима да пођу Турски коњаници. Но како је Хаџи-Бег и Хасан-Ага с оне стране Дрине на брду ископао шанац и за одбрану напунио га са Бошњацима, види Алекса да би Срби у пола Дрине, кад нагазе на воду, сви пропали и подавили се, како би Бошњаци на Србе газеће Дрину иљаду до две иљаде пушака опалили, да би се рањеници за здраве поватали, и тако би ји брза халовита Дрина све поодносила да не би ни један главе изнео.

Тад Кнез Алекса стане смишљати како да то зло одклони и Србе од известне погибије спасе. Па кад се Ваљевски Турци и друге касабалије скупе на јеглену (разговор), оде и он међу њи, седне и рекне им: *„Ако Бог да сутра или преко сутра, како пређемо Дрину одма ћу да запалим Хаџи-Бегове конаке.“* На то му рече Барјактар Срдановић: „А како би ти запалио конак твога пријатеља?“ Алекса, ето — вели — тако, као што би и он мени учинио; тако је сада време донело и моја војска једва чека да пређе да пљачка тамо Турке. И онда даље рече: Збиља, ви Турци и бегови зашто немолите Агу (Аганлију) да се прође ове војне и да неиде преко Дрине. Ви видите онај Осат, све су оно готово Турске куће и деца; па кад ови моји Срби попију по оку ракије и уђу у Турске куће, све ће бити бербат, а то неће ни Богу ни људима бити мило. А мало је зар што смо се са Царем завадили, пак сада хоћемо и с Босном. Помислите кад Немачки добош залупа на Сави, а ви с децом побегнете на Дрину и хоћете у

пут они ће другојачије радити." За тим после многог разговора и договора изберу неког Митра Калабу за Кнеза, који одпочне кнезовати. После тог дође и Асан-ага из Сребрнице, и кад види да није Кнез погинуо и да ће се његово коварство открити, а он повата оне Турке и у Ваљеву ји подави да га исказали неби.

Но како је нови Кнез Калаба невешт био да кнезује, јер кад је ишао код Муселима да Србина, кога је Муселим, ма и неправедно затворио, апса ослободи и од глобе га одбрани, он је при захтевању глобе говорио Муселиму увек „лепо се дрво на пола цепа" и тако је глобу у пола смањиво, а није имао уметности, да Србина од неправедне глобе са свим одбрани. То народ увиди, па се скупи на скупштину у Бранковини код цркве, позове Кнеза Алексу и каже му: „Ми оћемо да ти опет будеш наш Кнез." Он се стане изговарати да неможе и да није право да погине од Турака на правди. Онда сва скупштина више од хиљаду људи гракне: „ако ти буде суђено, а ти погини као Кнез," пак счепају га, дигну на рукама и преморају га, те опет Кнезом њиовим буде; одреде му да више момака узасе води да га чувају. Тад Кнез Алекса стане јошт оштрије кнезовати и народ од глобе и неправде заклањати.

У Београду тад био је Везир Мустафа-Паша, који кад чује да је то масло Ваљевског Муселима Асан-аге било, што су они Турци хтели убити Кнеза Алексу и због који је он из Кнежства иступио био, пошље Бумбашера у Ваљево по Асан-агу да га дотера у Београд. Асан-ага се страшно уплаши, побратими Кнеза Алексу и рекне му „да си ми по Богу брат, што ћу и куд ћу сад?" Алекса за љубав свога пријатеља Хаџи-Бега рекне му: „ајде у Љубинић на конак, па ћу ја наредити теби обашка, а Бумбашеру обашка конак, па одавде бежи у Босну." И тако буде; Асан-ага из Љубинића са конака у Босну побегне, и Кнез Алекса од известне га смрти спасе. Тај Асан-ага доцније посто је и Пашом.

Трећи атентат противу живота Кнеза Алексе био је године 1802 од сами Дахија у Београду. Кнез Алекса, кад је се од Дрине вратио у Ваљево с војском, с којом је био ишо са Дахиом Аганлијом противу Хаџи-Бега због Азбуковачки арача, по неком послу оде у Београд Дахији Мула-Јусуфу, који је село Бранковину као свој спахилук држао. Јусуф-ага лепо га прими, али му кавеџија у кави отров даде. Алекса

кад каву до пола филџана (шоље) попије, мука га ухвати; он остави филџан и једва у свој квартир дође. Дозове одма Петра Ичкоглију базрђанбашу, с којим се лепо пазио, и који позна да је Алекса отрован и заповеди, те му се одма сладко млеко и крв од патке да, те је пио, и друго којешта што је противу отрова знао, гди је Алекса много бљувао, и тако га базрђанбаша поврати, те жив остане.

Виде Дахије да и тако неуспеше, а имали су зуб на све главне Кнезове, а особито на Алексу, кога су се бојали и мрзили, што је Аустријски официр био и фрајкоре противу Турака предводио, а јошт више мрзили су га зато, што је Хаџи-Мустафа-Паши војску доводио и Јаничаре туко, и што је непрестано договаро се са другим Кнезовима и сиротињу заступао; исто тако била им је кост у грлу, што је он имао у својој Кнежини свагда спремни и оружани 1.800 момака, које је Аганлија видио, кад су с њиме на Дрину против Хаџи-Бега ишли, и они — Дахије — почну зазирати од тога, што су Срби са својим Кнезовима научили војевати, помисле да им они досадити могу; а највише тиштало ји је то, што је Кнез Алекса са осталим Кнезовима тајно у Манастиру Чокешини имао договор и писао тужбу противу њи — Дахија, — на којој су многи главнији Срби подписати и у којој тужби казали су: да су они пропали и од Дахија тако опљенени, да су у лико опасани; па им и то доста није, но од њих није им ни душа мирна, ни закон, ни поштење; нити је муж од жене своје, ни отац од кћери, ни брат од сестре господар; манастири, цркве, калуђери, попови, све је то погажено и осрамоћено. Ако си ти јошт Цар наш, вељаху они, а ти дођи и ослободи нас од зликоваца ови. Ако ли ти нећеш, а ти нам бар кажи, па да куд бегамо у шуму и у гору, или да у воду скачемо, и крај бедноме животу нашем учинимо.

На ову тужбу дошла је Дахијама и претња од Султана, да ће он на њи војску, ако не престану рају угњетавати, послати, и то такову, која ји неће штедити. И то ће се на њима тако учинити, што се јошт ни наком Турчину учинило није.

Кад Дахије такову претњу Цареву добију, стану се међу собом договарати: какву то Цар војску мисли на њи послати? Да пошље Турску, биће жао Турчину на Турчина поћи. Да пошље Аустријску или Руску! И то им се за немогуђно учини, да ће Цар страну силу у своју земљу позивати и упуштати; и нађу, да Цар ту никога дру-

тога немисли, но рају на њи подиђи. Па да би томе стали на пут, договоре се да зађу по Србији да све Кнезове, и боље и боље ратнике Србе, који би у стању били народ противу њи повести, исеку.

Ево шта каже и народна песма о том закључку Дахија да народне Кнезове и главне људе исеку, које је Дахија Фочић редом избројао, као и Кнеза Алексу што је именовао:

„Док погубим и Алексу Кнеза
„Из Лијепа села Бранковине,
„И Јакова брата Алексина:
„Цар и Ћесар кад се завадише,
„Код Ћесара Обрштери бише,
„И носише од злата качкете,
„По пл'јенише све Турске паланке,
„Поробише, ватром попалише,
„Цар и Ћесар кад мир учинише,
„А они се Цару предадоше,
„И код Цара Кнезови посташе,
„Многе Турке Цару опадоше,
„Седам Паша, што су опаднули,
„Опаднули, па их поморили;
„Они Паше, а ми смо Субаше!“

Како то Дахије закључе, одма пошљу по Србији у сваку каса својим Муселимима тајну заповест и одреде им и дан, да сваки Мусел свога Кнеза погуби. А на Кнеза Алексу, који је и осим горе наведеног неку књигу писао и Мајору Митезеру у Земун посло, коју с Турци уфатили и која га је здраво компромитирала, пође сам Дахиј Фочић-Мехмед-Ага, немогавши се поуздати, да ће Алексу, Бирчанина и Кара-Ђорђа други ко моћи погубити. Но прво напред пошље и јави Кнезу Алекси, Бирчанину и Грбовићу, да ће у Ваљево и Шабац у теферич са 200 момака изаћи да лови, пак да му Кнезови преправе конаке и ра̂не за људе и коње; и тако у Ваљеву Кнезови по поруки Фочићевој спреме што треба. Фочић удари преко Београдске нахије да узгред Кнеза Станоја посече и да у Ваљево иде, но у пут пресети се, да ако прво Станоја посече, то ће се у Ваљеву чути, Кнезови побећи; и тако дође Станојевој кући, руча, остави Станоја н миру, па одма оде Ваљеву.

Кнез Алекса, Бирчанин Илија и Милован Грбовић (син Кнез Николе Грбовића, који је тад болово) ненадајући се злу, изађу из Ваље и сретну Фочића у пољу *Лубенину;* он ји претворно лепо прими, оданде пођу к Ваљеву, но како дођу и сјашу коње у Ваљеву, од Фочић сва три метне у тамницу, наметне им Синџир на врат, и о руке заједно у једно гвожђе, што но се зове лисице, које је Фоч са собом донео, и томруке. Они су били тако оковани да се нис

могли ни окренути, ни својим рукама леба до уста донети, него су ји други зарањивали.

Како чује у Бранковини брат Алексин, Јаков Ненадовић, да су Кнезови поапшени, покупи неколико оближњи кметова и узме уза се свога зета Живка Дабића, отрче у Вељево, покупе неколико стари Турака Ваљеваца — јербо су Ваљевски Турци здраво Кнеза Алексу и Бирчанина уважавали и пазили — и оду Фочића молити да пусти Кнезове. Фочић каже: „Нису ме лепо дочекали и конаке спремили, но најпосле донесите сто кеса глобе па да ји пустим.“ Јаков, како то чује од Фочића, непочаси ни часа, него од трговаца Срба и Ваљевски Турака и своје готовине прибере 19.500 гроша одкупа. Онда је био Цесарски дукат 7 и по гроша. Па оде по пријатељима и кусур новаца тражити и састављати. Ваљевски Турци, који су били увече обрекли сав кусур новца дати, у јутру кад дознаду да ће Фочић и новце узети и Кнезове посећи, стану се Јакову извињавати да код себе новаца немају, него да ће му за неки дан набавити и дати. Из Алексине куће сва чељад и деца поскидали су свој накит, поодрезивале жене са подбрадника и паре ситне, и послали за одкуп Кнезова, да би се тим бајаги Фочић уверио да већ други новаца нема, па неби ли се сажалио да пусти Кнезове.

Вико је Бирчанин и Грбовић из Тамнице: „Јакове брате, тражи и састављај и подај колико год ишту, само живот одкупљуј.“ А Алекса једнако вико је: „Недај Јакове, недај паре, неостављај ми деце под дугом да робују, он ће и новце узети и нас исећи, из овог синџира и из ови лисица, немисли он нас живе пустити, но кажем недај ни паре, неостајте под дугом, да нам деца просе.“

Добро је проника Кнез Алекса, да ће жртва за свој народ бити и да га Фочић ни за одкуп ма какови велики новаца жива неће пустити. И тако после утамничења трећи дан изведу Кнезове из тамнице, Милована Грбовића пусте, а Алексу и Бирчанина вежу. Види Кнез Алекса да му се прекучио крај живота, па запита: „јели ту Јаков да му нешто кажем?“ Милисав из Дупљаја, Буљукбаша његов плачући рекне: „није Кнеже овде, но кажи мени ја ћу му казати“ „то му — рече — кажи, да ни он и нико од моји од сада Турцима неверује.“ А песма јошт овако даље каже, да је Кнез Алекса своме брату Јакову последњи аманет оставио:

тога немисли, но рају на њи подићи. Па да би томе стали на пут, договоре се да зађу по Србији да све Кнезове, и боље и боље ратнике Србе, који би у стању били народ противу њи повести, исеку.

Ево шта каже и народна песма о том закључку Дахија да народне Кнезове и главне људе исеку, које је Дахија Фочић редом избројао, као и Кнеза Алексу што је именовао:

„Док погубим и Алексу Кнеза
„Из Лијепа села Бранковине,
„И Јакова брата Алексина:
„Цар и Ћесар кад се завадише,
„Код Ћесара Обрштери бише,
„И носише од злата качкете,
„По пл'енише све Турске паланке,
„Поробише, ватром попалише,
„Цар и Ћесар кад мир учинише,
„А они се Цару предадоше,
„И код Цара Кнезови посташе,
„Многе Турке Цару опадоше,
„Седам Паша, што су опаднули,
„Опаднули, па их поморили;
„Они Паше, а ми смо Субаше!“ —

Како то Дахије закључе, одма пошљу по Србији у сваку касабу својим Муселимима тајну заповест и одреде им и дан, да сваки Муселим свога Кнеза погуби. А на Кнеза Алексу, који је и осим горе наведеног неку књигу писао и Мајору Митезеру у Земун посло, коју су Турци уфатили и која га је здраво компромитирала, пођe сам Дахија Фочић-Мехмед-Ага, немогавши се поуздати, да ће Алексу, Бирчанина и Кара-Ђорђа други ко моћи погубити. Но прво напред пошље и јави Кнезу Алекси, Бирчанину и Грбовићу, да ће у Ваљево и Шабац у теферич са 200 момака изаћи да лови, пак да му Кнезови преправе конаке и ра̂не за људе и коње; и тако у Ваљеву Кнезови по поруки Фочићевој спреме што треба. Фочић удари преко Београдске нахије да узгред Кнеза Станоја посече и да у Ваљево иде, но у путу пресети се, да ако прво Станоја посече, то ће се у Ваљеву чути, и Кнезови побећи; и тако дође Станојевој кући, руча, остави Станоја на миру, па одма оде Ваљеву.

Кнез Алекса, Бирчанин Илија и Милован Грбовић (син Кнеза Николе Грбовића, који је тад болово) ненадајући се злу, изађу из Ваљева и сретну Фочића у пољу *Лубенину;* он ји претворно лепо прими, па оданде пођу к Ваљеву, но како дођу и сјашу коње у Ваљеву, одма Фочић сва три метне у тамницу, наметне им Синџир на врат, и обе руке заједно у једно гвожђе, што но се зове лисице, које је Фочић са собом донео, и томруке. Они су били тако оковани да се нису

потајно стану припремати своје важније ствари. А Дахија Фочић узме обадве Кнезова одсечене главе, па ји мете више себе на чардак за углед; а тела њиова остану на пољицу, гди су и посечени, те су ту три дана стајала, но на молбу Ваљеваца, Фочић дозволи те безглавно тело Илино однесе његов Буљукбаша Милић Кедић и сарани га код Ћелиске цркве. А Алексино безглавно тело узме Манојло из Кличевца, натовари на кола и однесе га у Бранковину, гди сарањено буде с леве стране на 4 корака до саме цркве Бранковачке са източно-северне стране, чијег кости и данас ту међу праом његовим почивају. Главу Алексину, која је на чардаку код Фочића стајала, после три дана украде Живан Јеротић из Близоња, који је ту код Фочића послуживо, мете је у своја недра, склопи одозго гуњ око себе и ноћу однесе је у Бранковину, гди родбина Алексина постави стражу око цркве и гроба, гроб одкопају и главу к телу, као што је и на живом стајала, присојузе и укопају.

Доцније за успомену родбина Кнеза Алексе удари усправо на гробу његовом један камени средње величине „Белег", који и данас стоји. На том белегу стоје написате ове речи: *„Овде леже кости Обор-Кнеза Алексе Стеф. Ненадовића, кога Дахија Фочић посече у Ваљеву 23. Јануара 1804 год."*

Кнез Алекса после смрти своје оставио је у животу само једног свог рођеног млађег брата Јакова, који је са свињама трговао, а по устанку Кара-Ђорђевом 1804 год. одма био је Командант Ваљевске нахије, а доцније и Попечитељ внутрени дела, — жену своју Јованку из куће знатне Ђелмашевића из Гвозденовића, — четири сина: Николу. и Петра близанце и прваке, затим млађег сина Матију Проту, бив Председника Савета Кара-Ђорђевог и Војводу, а чак у доцније време и Саветника код сина Кара-Ђорђевог Кнеза Александра, и најмлађег сина, доцнијег Кара-Ђорђевог Војводу Симу, и три кћери имено: Станију, која је била удата за Живка Дабића из Јаутине а доцније за Кара-Ђорђевог ратовања Војводу; Марицу удату за трговца Јована Вилотијевића у Ваљеву и Марију, удату за попа, Павлова брата у Такову. И осим ти Кнез Алекса имо је јошт два средња сина: Глигорија и Димитрија, а и више деце и браће и сестара, који су му раније помрли.

Кнез Алекса био је стаса оредње-вишег, тела снажног и коштуњавог, главу имао је осредњу, косу на глави носио је напред кратку

зачешљану, а остраг од потиљка дугачку, коју је у плетеницу (перчин) плео и низ леђа пушћо, лице чисто, лепо мало руменкасто, обрве имао је густе, велике и повијене, које су му скоро очи надкривале, бркове је имао смеђе, дебеле, густе, повелике и право засукате, а изглед озбиљно пријатан и јуначан. У оно доба био је он један од најмудрији и најпопуларнији Кнезова у Србији, кога је народ, а и многи поштени варошки Турци пазили, а Кнезови га слушали, с њиме се договарали и поштовали га. А тако и власти турске, па и Паше и Дахије, ако су га и мрзиле, одликовале су га, презивале и с њиме се договарале о народњим пословима, који је у свима приликама од неправди и насиља чуво, заклањо и бранио, не само Србе него и поштене Турке.

Њега је обично народ звао Кнез Алекса, а и Лаћман Алекса.

Алекса је носио увек чисто народно одело; у лето носио је на ногама тозлуке и на себи чисту до колена кошуљу, а по вр исте цемадан или копоран а и јечерму, а по вр цемадана, фермен или кратки гуњ. А у зимње доба чакшире од плаве чоје, цемадан и фермен, а по вр свега велики реснати гуњ са тroракљим на прсима свиленим закопчаљкама. Обично ишо је са голим вратом, а носио је и црну мараму и оковратник црни око врата, а на глави носио је црну шубару, а и капу кришкару од плаве чоје или кадиве, које пруге шава одозго покуњене су биле гајтаном златним. И по крај свега тог увек носио је за силајем по један пиштољ и мали нож.

Код куће имо је и чуво Аустријски официрски подпун мундир са чаковом, који је златним гајтаном у вр'у и у дну оперважен, и ког је у соненширма перваз златом извезен био, а на чакову одозго и напред била је забодена златна ружа, са штиковатим у средини именом Аустријског Цесара.

87.

ЈАКОВ СТЕВ. НЕНАДОВИЋ.

ПОПЕЧИТЕЉ ВНУТРЕНИ ДЕЛА.

Члан и Преседник Совета, Командант Ваљевски и Војвода, и Кавалер Руског Ордена Св. Анне II. степена и златне Медаље.

(Са сликом.)

Рођен је у селу Бранковини, нахије Ваљевске. Отац му је био Стеван, а Мати Манда, и за то је се он по очину имену први пут Стефановић презиво.

[redacted]

ЈАКОВ СТЕВ. НЕНАДОВИЋ

Кара-Ђорђев

... внутрени дела. Командант Ваљевски.

[illegible] Кнеза Алексу. Кад је Јаков [illegible] [illegible] Алексу да у Срем у школу, те научи [illegible] Алекса га доцније одреди, те [illegible] Фочић Мехмед-Аги Кнеза у Ваљеву [illegible].

[illegible] да посече Кнеза [illegible] да оду у Тамнаву де и Кара-Ђорђа по- [illegible] да ће [illegible] други војво- [illegible] Србији [illegible] И [illegible] време се у [illegible] Фочић Мехмед-Ага са 300 Турака, који кад дође [illegible] Кнеза Алексу, Бирчанина и [illegible] сина [illegible] три у [illegible] бацише. А на Кара-Ђорђа [illegible] са 12 по избор најбољи јунака [illegible].

[illegible] Ненадовић, брат Алексин, како чује у Бранковини да су у Ваљеву [illegible], отрчи у Ваљево, скупи још не- [illegible] Ваљеваца, који су Кнеза поштовали и [illegible], и оду [illegible] да пусти Кнеза. Фочић им каже: „Да га Кнезови [illegible] да ји је за то [illegible] [illegible], да ће ја пустити." Јаков, како то чује, [illegible] ни једнога, него од [illegible] Срба и Ту- [illegible], прибере 19.500 гроша [illegible] новаца и саста- [illegible] у јутру Ваљевски Турци [illegible] новаца [illegible] Кнезов, [illegible] Јакову [illegible] готово [illegible] да ће му за неколико дана дати. А то су Турци учинили [illegible] да ће Фочић и узети паре и Кнезове [illegible]. Јаков [illegible] у Бранковину, те сва кућевна чељад [illegible] новац [illegible] и другог које чега, па и тако [illegible] паре са [illegible], но опет [illegible] и дође у Ваљево, [illegible] се Фочић [illegible] и [illegible] попустио. Но [illegible] и он да би Фочић узео паре [illegible]. Види да нема спасења за избављење [illegible] Кнезова, [illegible] опет старао је се [illegible] Бирчанин и Грбовић на Тамницу: „Ја[illegible] и подај колико год ишту пара, само [illegible]

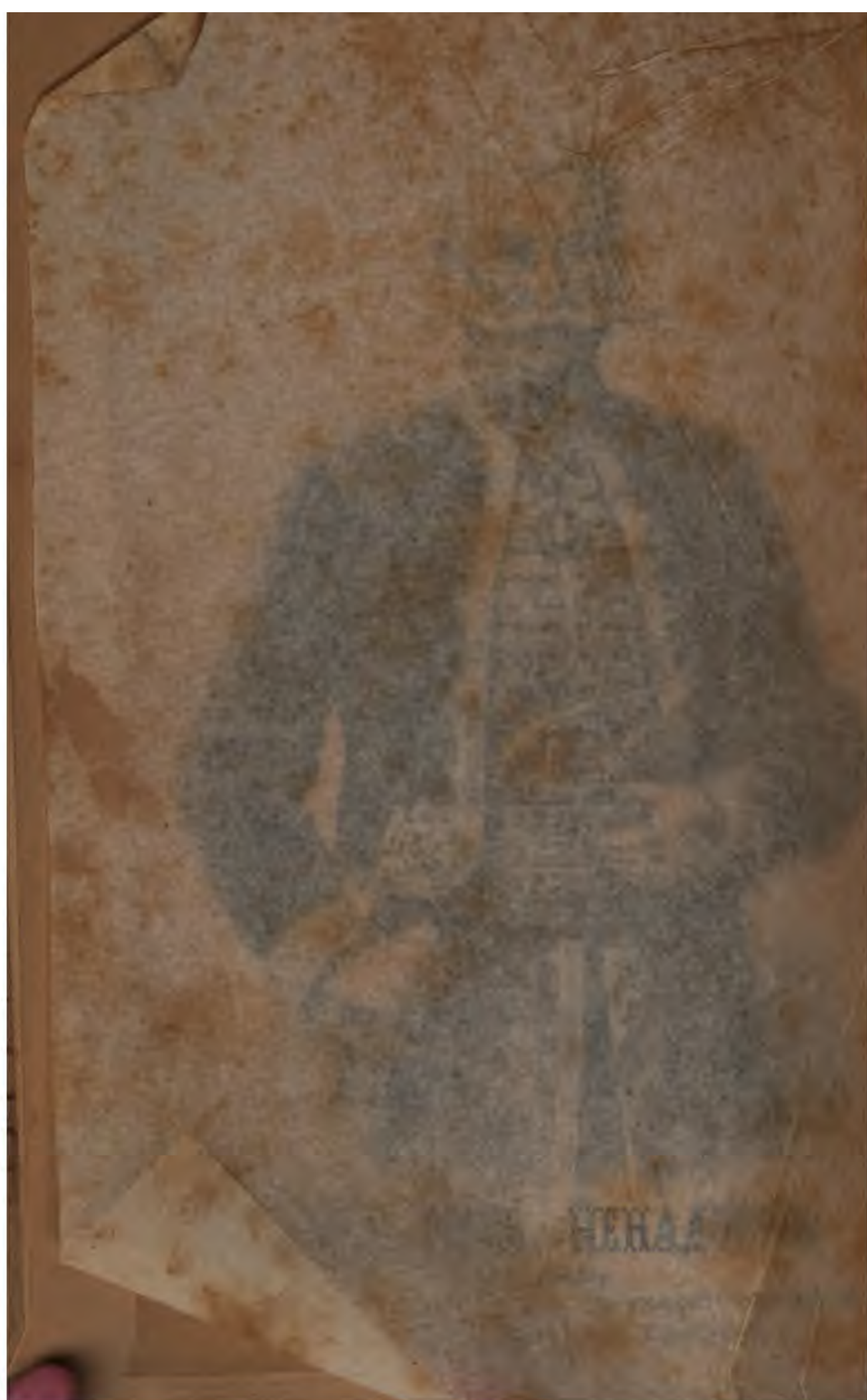

Јаков је био млађи брат Обор-Кнеза Алексе. Кад је Јаков мало одрасто, њега његов брат Алекса да у Срем у школу, те научи тати и писати, и кад се кући врати, Алекса га доцније одреди, те трговао са свињама дотле, докле Дахија Фочић Мехмед-Ага Кнеза ексу у Ваљеву не посече.

Кад су Дахије закључиле да Кнезове по Србији исеку, одреди су Дахију Фочића да он сам у Ваљево иде, да посече Кнеза ексу, Бирчанина, и одатле да оде у Тополу да и Кара-Ђорђа пое. Они нису се могли у другога поуздати, да ће ко други моћи три најважнија Србина савладати и исећи. И тако крене се у ево сам Дахија Фочић Мемед-Ага са 200 Турака, који како дође аљево, ухвати Кнеза Алексу, Бирчанина и Кнез Грбовићевог сина ована, те ји сва три у окове и тамницу баци. А на Кара-Ђорђа о пошље из Ваљева Узун-Кафеџију са 12 по избор најбољи јунака ски, да га убију.

Јаков Ненадовић, брат Алексин, како чује у Бранковини да су зови у Ваљеву поапшени, покупи из оближњи села неколико кметова, е уза се свога зета Живка Дабића, отрчи у Ваљево, скупи још неико Турака Ваљеваца, који су Кнезове поштовали и пазили, и оду ића молити да пусти Кнезове. Фочић им каже: „Да га Кнезови у добро дочекали и конаке спремили, па да ји је за то поапсио, ако донесу сто кеса глобе, да ће ји пустити.“ Јаков, како то чује Фочића, не почаси часа ни једнога, него од трговаца Срба и Туа Ваљевски и своје готовине, што је имо, прибере 19.500 гроша упа и оде даље по пријатељима тражити кусур новаца и састави. Но у јутру Ваљевски Турци одрекну дати обећате суме новаца одкуп Кнезова, извињавајући се Јакову да код њи нема готови нова, но да ће му за неколико дана дати. А то су Турци учинили за то, су дознали да ће Фочић и узети паре и Кнезове исећи. Јаков ети опет у Бранковину, те сва кућевна чељад покида новац са подњика и другог које чега, па и саме ситне паре са деце, но опет астави цео одкуп и дође у Ваљево, небили се Фочић смиловао и од одкупа попустио. Но дозна и он да би Фочић узео паре и т Кнезове исеко. Види да нема спасења за избављење свога брата ексе и други Кнезова, но опет старао је се да прибави цео одкуп.

Викао је Кнез Бирчанин и Грбовић из Тамнице: „Јакове брате, ажи, састављај и подај колико год ишту пара, само живот искупљуј.“

— А Кнез Алекса једнако викао је: „Недај Јакове, недај паре, неостављај ми деце под дугом да робују, он ће и новце узети, и нас исећи, из овог синџира и из ови лисица немисли он нас живе пустити, но кажем недај ни паре, неостајте под дугом, да нам деца просе.“

Добро је проннко Кнез Алекса да ће они жртва за свој народ бити, и да ји Фочић ни за одкуп живе пустити неће. И тако после утамничења трећи дан изведу Кнезове из тамнице, Милована Грбовића пусте, а Кнеза Алексу и Бирчанина, пошто им окове скину, вежу и изведу код Колубаре у једно пољице ниже ћуприје до на 80 фати, те ји оба 23. Јануара 1804 год. посеку, и главе им на Чардак код Фочића на шиљке мету.

Кад су Алексу на губилиште водили, он је био трезвен и куражан, и неустрашимо довикиво је свога брата Јакова овим речма, и аманет му дао:

„Хеј Јакове, мој рођени брате!
„Ти недржи вјеру у Турчину. —
„Турчин нема вере ни закона.
„Гди га сретнеш ту га и тамани
„Да ти русу не посјече главу!..
„Бог убио свакога Србина:
„Који држи вјеру у Турчину.“ —

Јаков, у прекрајку сакривен међу сакупљеном светином, није се смео показати своме брату Алекси да последњи опроштај од њега узме, јербо је и његов живот о концу висио. Али је све саслушо свога брата речи као последњи његов аманет, па ји је дубоко у срце своје тужно укоренио да освети свога милог брата Алексу. Па чим Алексина и Бирчанинова глава са њиови рамена слети, искупљени под морање и Срби и Турци ускомешају се, згрозе и у гомилама оставе то грозно крваво позориште. А и Јаков у тој гомили света измакне се кришом из Ваљева и побегне, гди по више брда Кличевца стигне синовца свога Проту Матеју, сина Алексина, који је мало пре њега из Ваљева побего, док му још отац посечен био није, и каже му, да Турци посекоше Алексу и Бирчанина. И тако оба заједно ободу коње, у Бранковину кући својој дођу и црне гласе браћи и родбини својој донесу.

Како у Бранковину увече у мрак дођу, кажу родбини да су Кнезови посечени. Сад стане Алексина жена Кнегиња Јованка, и Ја-

ковљева жена Неранџа, и три њиове снае, жена Николина Станојка, Петрова Иконија и Матије Проте Мирјана и кћи Алексина Марија са децом кукати и запевати. Но ји Јаков и Прота уташкају и кажу, да се ману кукања и запевања, него да час пре покупе своје важније ствари у торбе, па да се бега у шуму. Које одма тако и учине, и тог вечера оставе кућу и у велику њиову планину Посово оду сви и скрију се, и те ноћи стану смишљати шта даље да раде. Кад у јутру 24. Јануара ал ето ти њиног зета Живка Дабића са три кмета и два Турчина, који су били пријатељи Кнеза Алексе и куће Ненадовића, и кажу Турци Јакову: „Хајде Јакове послао нас Мемед-Ага Фочић, хоће тебе да окнежи." Јаков им каже да он несме међу Турке више ићи, и да неће Кнез да буде. — Турци: „слободно, тврда је вера, Фочић хоће опет Кнеза од вашег оџака (куће), и неће да иде, докле из ваше родбине кога не окнежи." — Јаков им ипак каже да он неће. — И кад виде Турци да он никако неће да иде у Ваљево, они се спреме и пођу да иду и рекну му: „Е, Јакове готови конак, ето ти сутра Фочића у госте!" Онда Јаков немадне куда, него оде у Ваљево, и кад изиђе пред Фочића, он му рекне: „Е Јакове, Алекса је тражио наше главе пак изгуби своју, но ја хоћу опет од вашег оџака кога да окнежим." На то му се почне Јаков извињавати и изговарати, да он неможе бити Кнез, говорио је: „Ја сам узео новце из Немачке и разтурио по вилајету да тргујем, а Проти неподноси, а од они други није ни један вешт вилајету, но молимо те Ага, мети другога кога хоћеш!" — „Јок, јок! ја од вашега соја хоћу Кнеза и никако другчије!" говорио је Фочић. Онда Јаков, кад види да нема куд, оде од Фочића и договори се са Ваљевским Турцима и са Пејом Јанковићем, који је код Кнеза Алексе Буљукбаша био, и коме су Ненадовићи кумовали, да кажу, да је Пеја Јанковић њиов сродник. Те тако сви Турци рекну да је Пеја Јанковић из Забрдице Алексин рођак, којим Фочић поверује и окнежи Пеју на место Алексино.*) А на Бирчаниново место његовог Буљукбашу Милића Кедића из Суводања окнежи. И по том Фочић у Шабац

---

*) Има неки, који су веровали и верују Вуковом казивању, да је Пеја Јанковић из Забрдице био Ненадовићима рођак. Али то Вуково казивање није истинито, као и много друго његово које каково причање. – Јер Пеја Јанковић никакови рођак није Ненадовићима био, до једино кум, коме су Ненадовићи кумовали и децу му крштавали. Види и Мемоаре Протине стр. 57.

брату свом Мусаги-Фочићу оде, да и тамо Кнезове сече. Но овај му не допусти, но каже да он добар за своје Кнезове стоји.

Кад Дахија Мемед-Ага Фочић у Шабцу чује да Узун-Кафеџија са Турцима, које је из Ваљева посло, нису могли погубити у Тополи Кара-Ђорђа, он несмедне сувим њи у Београд друмом преко Ваљевске нахије, јербо је се и у њој свет због посечени Кнезова узрујао био, него седне у чамац и низа Саву водом из Шабца у Београдски Град побегне.

Кад Дахија Фочић из Ваљева у Шабац оде, Ненадовићи опак неповрате своју породицу из планине Посова кући својој у Бранковину. Они су смислили да освете Кнезове. Нису се имали шта дуго промишљати, него јошт како су Кнезови посечени и како су од своје куће у шуму породицу своју у збег склонили, решили су се да се бију са Турцима. Но нису сигурни били, дали ће народ с њима пре стати на освету посеченог Кнеза Алексе и Бирчанина, и ако су знали да ји је народ у обе Кнежине веома уважаво и љубио. Па се договоре да провиде како и народ о тој њиној намери мисли, и дал би устао противу Турака. И тако Јаков оде у Тамнаву и Посавину, да поред тога и свиње, на које је новце по народу раздо, искупи и што пре отисне и прегна у Аустрију да прода, да би коју пару узео, па после тога шта Бог да. А синовца свог Матију Проту, Јаков у народ пошље да прокуша и види да ли би народ на освету Кнезова противу Турака усто, па ако хоће, да га одма на устанак и покреће, докле он свиње искупи, прода и новце донесе.

У то време пукне и глас да је Кара-Ђорђе противу Турака се бичне недеље усто, турски хан у Орашцу запалио и почео бој са Турцима, и туче ји где год кога нађе.

За тај глас чуо је и Пореч-Алија Муселим Ваљевски, па узме Ваљевске Турке, оде на Уб и све Турке са њовим женама и децом у Ваљево крене, и падне код Грмића у Бабиној-Луци на конак. Прота види ватре гди гору и позна да Турци бегају. Па оде одма у Котешицу куму његовом старцу Сави Савковићу, и нађе га с неколико Котешана на брду, одакле је и он ватре гледао и држо да Турци у Ваљево беже. Прота, пошто каже да је Кара-Ђорђе усто противу Тураке и да ји бије и ханове њове пали, запита свога старог кума Саву: „шта ћемо ми сад радити?“ На то он одговори: „а шта ћемо кума Прото,

што је било биће опет; но ми сви жене и децу у шуму за брдо, а ми пушке па на брдо, па што коме Бог да!“ Помози Боже, помисли Прота у себи, кад овај стари овако говори, који зна каню је јоќевати. И одма одатле пише и пошље Живана из Кошенице у Суводање Кнезу Милићу Кедићу и Кнезу Николи Грбовићу у Мратишић, да купе чете да бију Пореч-Алију у Ваљеву. Па се врати у Бранковину кући и пошље у околна села поруку, те му Арсеније Раонић из Лознице, Живан из Каленића, (ове су биле буљукбаше Кнеза Алексе) и Живко Дабић из Јаутине са својим и још другим сељанима оружаним на Бранковачки вис дођу. И одатле пошље те му се из цркве Бранковачке донесе барјак, који је био од белога, црвенога, и плавога мусулина, са три крста, који барјак како се 15. Фебруара 1804 год. на вис Бранковачки донесе, Прота развије и у земљу пободе; 16. искупе се на Бранковачком вису до 700 оружани људи, који су сви расположени били да се са Турцима бију, тим више кад чују да је Кара-Ђорђе у Крагујевачкој подиго се, те бије Турке. Тог дана дође и Јаков међу народ на Бранковачки вис, па како није било џебане, 17. Јаков одма Проту пошље да такову из Аустрије прибави. Тог дана Прота дође у Забрежје, одакле поручи, те му ту дође Петар Ерић из Звечке, Исаило Лазић и Поп Леонтије из Уроваца. Но како је Петар Ерић, за осветити Кнеза Алексу, убио већ био једног Турчина чамџију, Прота га стане искушавајући навалично корети, говорећи: „зашто Петре замећеш кавгу са Турцима? Лако је теби, висте овде близу Саве пак ћете одма побећи преко воде, али ми смо далеко, могу нас Турци све исећи и поробити.“ На то се они на Проту изрогаче: „Та ми хоћемо да осветимо нашега Кнеза Алексу а твога оца.“ Онда им Прота искрено каже да су и они устали противу Турака и да је под Јаковом остало на Бранковачком вису 700 оружани људи из околни села, и да ће Грбовић Колубару и Кедић Подгорје дићи да бију у Ваљеву Пореч-Алију, и да он иде у Аустрију за џебану. Сад се они развеселе и кажу му: „Еј јуначе, зашто нам одма некажеш него нас плашиш?“ Ту увате и зададу један другоме веру да ће се тући, и договоре да они дигну сву Посавину докле се Прота врати.

За тим седне Прота у један чун са Еладиом из Забрежја и у вече низа Саву поред Београда те ноћи у Земун у Парлаторије дође. Рано 18. Феб. јави се Мајору Митезеру бившем добром пријатељу Кнеза Алексе, с ким је се и Прота познаво. Митезер изведе га до Обрштеровог ко-

нака да га Турци невиде, па запита га шта они раде? Прота му каже да како су чули, да је Кара-Ђорђе почео палити ханове и Турке тући, да се и они купе да бију у Ваљеву Пореч-Алију: „но да је он дошао да иште од њега савета шта да раде?“ „а шта ћу вам саветовати, рекне Мајор, но вашу фамилију доведите близу Саве, па ћемо наше лађе дати и вас на ову страну превести.“ Прота му каже да се није његова фамилија са Турцима завадила, но скоро половина народа, и да су на Сави ћуприје опет неби се лако мого народ превести. „Него ви гледајте и дајте нам џебане, ми ћемо се моћи с њима тући.“ Мајор рече: „Царство неможе вама дати џебане ни оружја, но ви нађите каковог трговца нека вам он кријући даје —.“ Прота му каже да он непознаје никаквог трговца; но Мајор каже му да има неки Стеван Живковић, који је побегo од Дахија из Београда. Прота га замоли те дозове тога Живковића, и каже му да се туку са Турцима и замоли га да му набавља џебану. Живковић му рече: „мој попо, ја хоћу, али немам новаца.“ Прота му извади и даде 9 рушпија, и каже му кад донесе барут да ће му све платити, толико даде и Јанку Зазићу из Скеле, који је од Турског Газије у Земун пребего, и он оде те му донесе 9 фунти барута.

Сад Мајор Митезар каже Проти да има један Турчин Хаџи-Муста-Пашиног сина Дервиш-бега, кога су Јаничари ранили у руку и који је утеко од Јаничара; ког Турчина, коме је било име Дел-Амет дозове. Прота га запита и рече: „ако си од Цареве стране, хајде самном да бијемо Јаничаре.“ Он каже да је Царски и да је од Јаничара рањен, зато је и побего у Земун. Прота му опет рече: „ако си од Јаничара нејди самном, јер ће Срби убити и мене и тебе.“ Мајор рече: „ја узимам Дел-Амета на моју част, да је он од стране Цареве и да је он од Јаничара побего.“ Онда Прота увати Дел-Амета за руку, с њиме се побрати и пољуби. Међу тим донесу Проти једну зобницу фишека и 300 танета, и Мајор каже да иду. А Прота га запита куда ће проћи? Он му одговори, одкуд сте и дошли. Но Прота му рече: „да он несме на чуну покрај Београда, но да му даде кола да преко Бољеваца врати се натраг.“ Кад то Прота изговори, Мајор рекао би да је се згоропадио, повиче: „зар да ја пропустим Турске људе преко Цареве земље? па да ми ко други говори, него ти Прото, што си овамо долазио и што знаш ове регуле. Зар ти хоћеш да ми ово злато са шешира и сабље скинеш! —“ Прота: „ја вам и опет кажем да несмем водом покрај Београда да ме Турци вате, него молим да ми се отвори,

да контроманцирам, па ћу онда проћи на Јаково и Бољевце. (Прота му је то рекао само да би га пропустио, а неби каже осто да контроманцира, макар чалму око главе завио, па кров Београд прошо). Мајор љутит, каже да то неможе бити и оде Обрштеру. А Прота и Дел-Амет остану под једном стрејом, док Мајор дође и полако им рекне: „но, ћутите ту док Турци из Парлаторија оду, добићете кола, Обрштер је одобрио. Кад оду Турци а они им даду контроманска кола са голим даскама за седење, те они у иста поседају, из Земуна крену се и преко Бољеваца истог дана 18. Фебруара у Забрежје дођу. У путу Прота научи Дел-Амета, да он што год буде народу говорио, да каже: „јесте, тако је."

Када се Прота поврати у Забрежје, поручи те му одма дође Петар Ерић, Исаило Лазић и поп Леонтије, где им покаже и разда оно мало џебане, што је са собом донео, и каже им да је отишо човек у Варадин и да ће им шиљати џебане колико им год устребало буде. Па како су они имали на окупу већ 300 момака, Прота им каже те оду и исте крену у Грабовац, но док су дошли до Грабовца, умножи ји се и до 500 момака. Ту Прота за охрабрити народ, стане им предиковати и рече: „ви сви знате браћо, да су Хаџи-Мустафа-Пашу Дахије убиле, и да је он имао сина Дервиш-бега, кога је Цар поставио да буде Везир на очино место; он је, како су му Дахије оца убиле, једнако код Цара просио да му изун и Ферман даде да покупи војску и на Дахијама освету за оца учини; и већ му је сада Цар изун и Ферман дао, да може слободно, како знао буде, оца свога покајати. За то он је сада преко Аустрије послао свога Бимбашу овога Дел-Амета, са Царским Ферманом, да он може подићи Србе, и зулумћаре и Субаше у Градове стерати, па кад се доста војске искупи, доћи ће и Дервиш-бег Муста-Пашић и довући топове, и све Дахије и Субаше поватати и Пашалук од Субаша ослободити, а он на очино место у Београду Везиром бити; а сви знамо како смо под Хаџи-Мустафа-Пашом његовим оцем добро живили, слободу имали и т. д." Како је то Прота народу говорио, Дел-Амет, као што су се напред договорили, све је главом климао и то потврђаво; „јест вала чоече тако је! —" Тако је и даље Прота, где је год међу народ дошо, говорио, а Дел-Амет му говор за истинит потврђаво. *)

---

*) Прота Ненадовић у својим Мем. на стр. 64. вели: „Та моја политика, да перекнем лаж, са Дел-Аметом, узрок је, што ћете у многим Историјама

пака да га Турци невиде, п конак у Љубинић Веси Вели-
да како су чули, да је Кар љанинци, идући напред, турске
да се и они купе да бију ше једно писмо Хаџи-Сали-Бегу
да иште од њега савета ш турским речима, које му је Дел-
Мајор, но вашу фамилију стране, да би што од њега барута
и вас на ову страну противник Дахија, а био је пријатељ
фамилија са Турцима за било је оваког содржаја: Како је он, Дел-
Сави ћуприје опет неби сина Хаџи-Мустафа-Пашиног, да диже рају
дајте нам џебане, ни тера Јаничаре у Грабове и да ће Дервиш-Бег по
неможе вама дати џ За то сада шаље Селам Хаџи-Бегу, да и он учини
нека вам он кријућ и да Цару и Царевом човеку упомоћ с џебаном при-
вог трговца; но М у Сребрницу Хаџи-Бегу, који поверује и доцније
побего од Дахија Но кад се ту на конаку Прота од Весе Вели-
ковића, и каже она војска, која је се на Бранковачком
џебану. Живков коју је Прота под Јаковом оставио, разишла
Прота му извад Ерићу, попа Леонтију и Дел-Амету, седите
му све платити купите војске што можете више, а ја ћу да одем
ског Газије у на дан два да се договорим, кад ћемо

Сад М идемо. За тим пише Живану Буљукбаши и
Муста-Паш Дел-Амета, како га је Мустафа-Пашин син
који је ут служе противу Дахија. — Него нека не по-
довове. П да поведе војску у Бабину-Луку Грмићима,
саином да чекати. После преда на аманет његовог
чара ра Леонтију, Исаилу Лазићу и Ерићу, док се он
од Јани коња и осване у Бранковини.

рече: вину 21. Фебруара дође, увери се да је се
и да ј што је код Јакова остало неколико момака.
с њим му је војска, он му каже, дође Кнез Пеја са
фиш бунн и она оде кући да носи Пореч-Алији за-
ће такове букаче. Прота одма пошље за свако
„да му сутра дан 22. Фебруара рано сви дођу.
Бо
је
Ц

Ферман Кара-Ђорђу, да бије Јаничаре; али није
пре̂ће нити је после одобравао, но ми смо доцније
мислили и да би га ослободили, говорили, да Цар није
Цар с нама противу Дахија: тако смо и људма из оне
ми и веровали, и отуд се то увукло у Историју.

а и нови Кнез Пеја. Прота ји запита зашто су тако урадили да од Бога нађу? Кнез Пеја одговори му: „За Бога Прото, како ћемо се ми са толиком силом тући, та ако ти је отац погинуо, није ти среће однео, остало ти је пријатеља“ — и проча.

Онда му Прота изговори све онако, као што је напред у Грабовцу и Љубинићу народу говорио, како је Хаџи-Мустафа-Пашин син Дервиш-Бег после свога Бинбашу Дел-Амета с Ферманом Царским да диже народ противу Турака; и онда му рече: „Ти Кнеже Пејо, ако мислиш Царев Кнез бити, а ти иди Царском човеку Дел-Амету, који је Ферман донео, и кроз који Ферман неможе нас ни пушка ни топ, нити какво друго оружје бити, а већ имамо у Љубинићу 1.000 војника, код Петра Ерића, попа Леонтија и Исаила Лазића из Уроваца, и у тој војсци је Царски човек Дел-Амет; а и Црни-Ђорђе већ је све ханове попалио и народ подиго, а ти, ако нећеш и неки кметови, а ви идите у Ваљево Пореч-Алији, па се са њим затворите, а ми ћемо јамачно доћи на вас, а знајте, да је јачи Цар и сав народ, него твој Пореч-Алија.“ — То слушајући Ђорђе Крстивојевић из Забрдице кмет, који је дошао са Кнеза Пејом, рече: „Чујеш Кнеже Пејо! да овај Прота рекне: Ђорђе, једи месо у петак и у среду, ја ћу јести, а камо ли да нећу Турке тући.“ Онда Кнез Пеја одговори: „Та брате хоћу ја, али како ће напоследку изаћи?“ Прота: „Нема ту више разговора, но ти Кнеже или идите у Ваљево Пореч-Алији и с њиме се затворте, а ја одо у Посавину, пак ето ме на вас, или ви хајдете за мном.“ Тако се они склоне, покупе војнике и сви оду још тог дана у Љубинић.

Тог дана стигну с војском и Кнез Алексине Буљукбаше Живан Петровић из Каленића, Арсеније Раонић из Лознице и Васиљ Павловић из Бајевца. Па како је и Кнез Никола Грбовић подиго народ у Колубари, а и Кнез Милић Кедић подиго Подгорје, Прота остави близу Ваљева у селу Попарама и Јасеници речене Буљукбаше са војском, да се управљају како им Кнез Грбовић и Кедић каже, и да чувају да не би Турци из Ваљева у народ излазили, и да још војске прекупљају. А Проту одатле пошље Јаков у Забрежје опет за барут.

Шабачки Турци чују за искупљање војске у Ваљевској нахији, а нарочито оне на Бранковачком вису, па пођу на Ваљевску нахију и дођу у село Бељин, Шабачке нахије. Јаков Ненадовић дозна за тај покрет и смер Турака, одпадне и крене војску из Љубињића, и итно

оде пред Турке у Бељин. Како дође, 23. Фебруара, нападне на њи у Бељину и побије се с њима, где погине од србске стране Буљукбаша Исаило Лазић из Уроваца, а од турске Арап-Аџић-Бег; рањени било је од обе стране. Турци сузбијени буду и пођу Ваљеву у помоћ, но Јаков са поп Леонтијем, пође са војском поред Турака. Турци падну на конак у Свилеуви, селу покојног Кнеза Ранка или попа Луке Лазаревића, и по селу притисну арати. Јаковљева војска обиђе, пресече им пут к Ваљеву и пође на Турке. Турци направе од авлија метеризе и стане се, а села доносила су им рану. Јаков се улогори са главном његовом војском у планини Гомилици, одакле је ударо сваки дан на Турке, но није ји мого ни потиснути ни разбити, и ако су му притекли у помоћ храбри хајдуци Дамњан и Григорје браћа Недићи из Осечне, Ђорђе из Остружња и Дамњан из Котешнице. Види Јаков да ће тешко разбити моћи већу силу Турака са мало Срба. Па кад му његов синовац Прота из Забрежја, кога је он за џебану послао био, 25. Фебруара у логор у Гомилицу дође и донесе у две врећице око 32 оке барута и нешто олова, а оно друго у једној врећици од 16 ока понесе за Ваљевску војску, коју даде Кнезу Николи Грбовићу, те такови подели са Кнезом Кедићем, и кад Прота тог дана пође за Ваљево, Јаков поручи те му се пошље још у Свилеуву 200 момака, које доведе одма сутра дан 26. Фебруара Лука из Котешнице. Па како је Јаков увиђо јачу силу турску пред собом, тако пре него што ће му помоћ из Ваљева доћи, он почне копати шанац у месту Дугом Воћу, којег ни довршио није а Турци ударе на њега. Јаков навалично напусти шанац и повуче се опет у шуму, а Турци помисле да су се Срби од њи поплашили, уђу у исти и сместе се. Но како Јакову 200 момака у помоћ дође, он јурне са војском и обколи са свију страна Турке у шанцу, и стане ји жестоко тући. Турци, видећи себе обкољене и без ране, нађу се у чуду и, несмејући на јуриш продирати, поишту од Срба да ји кућама пусте, говорећи, да они нису дошли бити се, но само да виде, вашто је раја устала. Јаков им то одобри, но тако, да само Бошњаци изићи могу, а Београдски Турци да остану. И отвори им пут за излазак, али поред њи надру и Београдски Турци. Јаков ји са свију страна изван шанца склопи, оспе пушчану ватру на њи и тако ји 28. Фебруара разбије, да је 270 Турака мртви осим рањени пало. А они, који су избегли живи, преповедали су чудеса о србском јунаштву, чије приповедање овде излаже се:

Кад је Али-Бег Видаић Зворничанин, по позиву заповедника Шабачког Града, Муса-Аге, покупио ову војску, прешо преко Дрине и полазио у Ваљевску нахију противу усташи Срба, његове Субаше и други Турци полазили су противу Срба као да ће у сватове. Сејдин, Руњајски Субаша, говорио је у Лозници на полазку: „Је су ли то они власи, што ји ја по двадесет на коњма сретнем ђе воде ђевојку, па како ме виде, сви сјашу с коња, а пиштоље и ножеве заклањају гуњевима? Ја ћу сам ударити на њи педесет!“ А Мешан Абдурамановић марвени трговац одговаро му је — „Валах јолдаш! ја ћу на двадесет и пет!“ Тако су се и други разговарали и радовали, како ће дотерати Тамнавски сивуља и донети котлова из Посавине. Таким разговорима окуражени Турци, пођу многи, које нико ни звао није.

Но после овог страшног пораза на Свилеуви 28. Фебруара, кад су се ови исти фаљени Турци преко Лознице у Босну враћали, водили су оваке разговоре: „Валах, јолдаш! ја сам био па Москову и на Нијемцу; али овака боја и оваке војске нијесам виђео: Свако носи пред собом подоштрен проштац, па ударивши напред пред собом у земљу, пуца иза њега; е, бива шта ћеш му чинити?“ Други је казиво како брзо пуне пушке: — „Као да си, вели, пред свакога метуо раскриљену врећу танета, па завата шакама и баца, тако често тапета лете.“ Трећи је казиво како су обучени: — „Све, вели, у бијелим гаћама и у црвеним ћурчићима.“ — Четврти казиво је: — „Како су Србске поглавице летиле па белим хатовима“ и т. д.

Мешан Абдурамановић, који је говорио даће на 25 Срба ударити, вратио је се пешке и донео глас за Сејдина, који је говорио да ће на 50 Срба ударити, да је погинуо.

Кад оваки гласи стигну, Лешњичани и Лозничани Турци навале на врат на нос, и са женама и децом преко Дрине побегну.

Прота, како дође Ваљеву, одма пошље Јакову 200 момака и оно мало донешеног барута Кневу Грбовићу и Кедићу, па позове Ваљевске Турке да му предаду њиног Муселима Пореч-Алију, који је се држао са Дахијама, а они да остану на миру, и каже им да ако га за пет дана не предаду или из Ваљева не истерају, да ће они с војском на Ваљево ударити. Потом оде са Живаном Петровићем Буљукбашом у Грабовицу војсци, гди му и Кнез Никола Грбовић дође, који га запита: „Душо, кад ћемо ударити на Ваљево да палимо?“ Прота му каже да

је веру утврдио са Турцима да за пет дана неће ударати на Ваљево, а то сам, каже, учинио зато, што сам 200 момака одвојио и посло у Свилеуву Јакову да разбије тамо Турке, па онда сви на Ваљево да ударимо. Кад саслуша Грбовић то, рече му: „Да ниси душо вере задаво, ја сам мислио баш вечерас да ударимо, али кад си на Свилеуву посло војску, и на пет дана одгодио, нека остане док видимо, шта ће на Свилеуви бити, но велим, да ја уз пут испод Ваљева ово чардака, сена и сламе замунђам, нека она пасја вера зна да хоћемо да палимо.“ — А ти дела, рекне му Прота; и тако Грбовић из Грабовице доцкан пође својој војсци у Жубер. Па кад пређе преко Колубаре по ниже Ваљева на једно пола сата, напђе на Турска сена, сламе и чардаке и све попали, па оде у Жубер у своју војску. Кад Кнез Милић Кедић, који је био са војском у Врани, и Миливоје Тадић, који је био у Брђанима, оба на бреговима више Ваљева, виде те ватре, они помисле да је Србска војска одпочела са дна Ваљево палити, па Кедић из Бране низ брдо са војницима слети у Србску варош, а Миливоје низ Брђане у Видрак, где су турске куће, и турске куће стану палити, гди се отвори бој и пуцњава пушака. Кнез Грбовић у Жуберу и Прота Ненадовић у Грабовици, кад виде гди Ваљево горе и пушке пуцају, потрче и они са војском Ваљеву па и они стану Ваљево палити и Турке тући. Пореч-Алија, кад види тај напад Срба на варош, заповеди, те се око његове авлије каменим зидом озидане, све куће попале, да би се мого боље из исте тући и бранити.

Потом Прота пређе преко Колубаре, састане се са Кнезом Николом Грбовићем и Кедићем да се договоре шта даље да се ради. Стари Кнез Грбовић рече: „Ови се Турци у онаку тврдоћу затворише, где им се душо без топа неможе ништа учинити, но ваља ји чувати док се од глади непредаду; али нема брашна! (тако је он барут звао), но ти душо иди тражи брашна, а ја ћу пасју веру чувати и цјенити, као и они што су мога Алексу и Бирчанина цјенили.“

Прота одма те ноћи 28. Фебруара оде у Забрежје по барут, а и Турци те исте ноћи побегну сви из Ваљева, и погорелу варош Србима оставе.

Тај дан 28. Фабруар 1804 год. знаменит је за Србе, што су они тог дана на три места Турке потукли. Тог дана потуко је Јаков Ненадовић Турке на Свилеуви. Тог дана у вече потуко је Кара-Ђорђе

Турке на Руднику, Рудник запалио и варош освојио. А тог дана у вече и у исто доба Кедић, Грбовић, Миливоје Томић и Прота Ненадовић запалили су Ваљево из ког су Турци побегли и они Ваљево заузели.

Како Јаков разбије Турке на Свилеуви и чује да је Ваљево попаљено и да су Турци побегли из Ваљева, он подигне Тамнаву и Посавину Шабачку, и поручи те му још нешто и од Ваљева војске дође, и одма из Свилеуве оде на Шабац. Како Шабцу са војском дође, јуришом груне у Варош, заузме је, на Баиру турске куће попали. Турке у Град све стера, и Град 7. Марта обсади; па захте, да Шабачки Турци, који су Цару верни, Мус-агу Фочића са Јаничарима предаду му или га из Града истерају, па они да живе мирно.

Турци сигурани у Граду, у почетку противили су се том Јаковљевом захтевању, и често су излазили те се са Србима били. Но кад Јаков добави из Аустрије и један топ, и почне на њи и на Град из топа пуцати, виде Турци да се не шале Срби, па стану попуштати и с њима преговарати да истерају Мус-агу са Јаничарима из Града. Но баш у то доба кабадахија Шабачки, Мула Ножина, који је пре тог устанка са 80 Крџалија отишао био у Босну својој родбини, скупи до 1.000 Турака, па потегне и пређе Дрину да у Шабац Мус-аги у индат дође. Но кад чује да се у Манастиру Чокешини налази Харамбаша Ђорђе Ћурчија, он од Лешњице смисли да пође најпре да те хајдуке растера, па онда у Шабац да дође. Јаков дозна за ту намеру Ножин-аге, остави Проту код Шабца да на Турке пази и с њима о предаји Града преговара, а он узме узасе 400 момака, пише Кнезу Мијаилу Ружичићу Мачванском у Метковиће, да и он покупи војску и да тамо под Цер дође, *) и оде Чокешини пред Турке. Ђорђе Ћурчија, кад види да је Јаков са мало војске дошо, непослуша Јакова да се око Чокешине утврде, метеризе пограде, бусије противу Турака увате и одупру се да Турци непродру обсађеном Шабцу; него са свом дружином његовом од 200 момака измакне се у планину и нектене да дочека Турке да се с њима бије, него самог Јакова остави да противу Турака стане. Но ето Јакову и друге невгоде: и храбра браћа Недићи, кад Ћурчија остави Србе и у планину без боја оде, и они нехтену да Турке код Чокешине дочекају, него изађу са својом дружином напред к Лешњици и у Врањевачког потока брду увате бусије, дочекају Турке и с Турцима бој за-

*) Но он то није учинио, види Протине Мем. стр. 82.

[illegible]

[illegible] Кнез Мијаило Ружичић [illegible] Турцима. Но он [illegible] Ђурђа Ђурђије и Кнеза Ружичића [illegible] опис боја Чокешини [illegible] треба прочитати и песму славног народњег песника Филипа Вишњића [illegible] бој на Чокешини, па [illegible] веровати [illegible] као што је овде наложено.**)

Докле је се Јаков Ненадовић налазио и био са Турцима на Чокешини, дотле синовац његов Прота Матија држао је Шабац у обсади, и преговарао са Турцима да истерају Мус-агу Фочића са Јаничарима из Шабачког Града, па да са Србима лепо и мирно живе као и дотле

*) Види Мемоаре П. Ненадовића стр. 69, 82 и 83.

**) Види песму о боју на Чокешини у I. књиги од стр. 76.

што су живели. То Турци Шабачки кажу и Мус-аги, и попрете му овим речма: „Ја излази ти од нас да нетрпимо ми од тебе, ја ми ћемо сви Шабчани грнути напоље и раји се предати.“

Митровачки Обрштер Стојићевић и Капетан Коста Јовановић, као пријатељи Срба а и Ненадовића, који је често у Кленак прелазио и с њима о излазку Јаничара из Града разговоре водио, советовали су Турке да по вољи Србима учине да мир легне. И тако Мус-ага, видећи себе притесњена, понуди Србе са предајом Града, под тим условијем, да њега са Дахиским Турцима пропусте да у Босну иду, а остали Турци да остану у Граду и с њима Срби да мирно живе. Ненадовић са Србима, недопусти да Мус-ага у Босну иде, него у Београд Дахијама, а да може само харем у Босну послати; па и на то Мус-ага пристане. Сад напишу уговор, на који се подпишу Мус-агини пуномоћници, тако и Прота са Србима, а и Обрштер Стојићевић као сведок. Али Турци захту да се и Јаков на тај уговор подпише; но како је Јаков био на Чокешини, а и Турска војска на Лешњици, Прота захте од Турака да му даду два Турчина да ји пошље у Лешњицу да кажу Турцима да је мир учињен и да је Мус-ага изашо из Града, па да више Босанска војска не замеће кавге, него да се натраг у Босну врати. Турци му даду неког Хаџи-Змијињака и још једног старог Турчина, те ји Прота са два своја момка пошље у Лешњицу. А Јакову пише да те ноћи у Шабац дође, и јави му зашто. — Кад то све Прота тако пред вече 18. Априла у очи цвети учини, ал око 4—5 сати ноћи ето ти Јакова гди сам у Шабац дође. Прота се зачуди његовом брзом доласку, промисли кад му пре писмо стиже, а кад пре дође, и рекне му: како дође тако брзо? — „Бе — вели — како сам ишао, споро сам дошо,“ Прота га запита јели добио његово писмо? Он му одговори да није. И каже Проти како су разбијени. Онда му Прота каже како је уговорио да сутра Мус-ага са 300 Субаша изиђе и да се он очекиво да уговор учињени подпише. Томе се Јаков здраво обрадује и нареди троструке страже око Шабца, да неби Мус-ага дознао да је Србска војска разбијена на Чокешини.

Сутра рано оде Јаков са Протом у Кленак и подпише уговор предаје Града. А потом и Мусага пређе из Града, са своји близу 300 Јаничара, те га граничари одправе низа Саву до Земуна, гди у Београд пређу. А Мус-агин харем испрати Обрштер Стојићевић на две лађе уза Саву Аустријском страном, од који једна са пртљагом потопи се.

Сутра дан 20. Априла уђе Јаков у Град са Србима, изсече неколико заоставши зулумћара Турака, а остале Турке остави на миру и Срби стану лепо са Турцима заоставшим у Граду као Царским људи поступати, и називати Спахију Спахијом, Ефендију Ефендијом и агом као и од пре што су ји звали. После Јаков, ради одржања мира и ред између Срба и Турака и док се народ неослободи долазити у Гра и продавати ко што има, постави у Граду Шабачком, поред турско над Турцима кадије, за старешину и Кнеза Павла из Вуконе и дад му 20 момака за вршење посадне службе. После тог, почем је и Шабачка нахија од Турака очишћена; Проту позове Кара-Ђорђе у Остружницу, куд он и оде. А Јаков изпоставља и по нахији старешине и власти заведе, нареди да се на Турке од Босне пази и поред Дрине чува па оде у Ваљево, те и тамо старешине и власти испоставља и ред у нахији уведе. Па како Јаков тајну поруку добије од Анте Богићевић из Клубаца и Јевте Чотре Савића из Тршића у Јадру, тако оде, т уговори мир са Мехмед Капетаном Виданћем, који је се показиво да ј на Царској страни, па и на Србској и противу Дахија. Уговор тог мира био је оваки: Да Јадар и Рађевина одпадну од Београдско Пашалука, и да је Мехмед-Капетан Виданћ са његови пет синов Господар исти срезова; и даље у том уговору утврде овако: 1. д нема читлука, 2. Срби да плаћају Виданћу арач и порезу, више ништ и те данке да купе они сами. 3. Они да сами суде и уређују по својо вољи. 4. Турци никаковим послом да неиду по селима, осим спахије д изиђу једном у години, да покупе свој десетак и главницу. 5. Да војск Босанска, ако би унапред пошла на ове Србе у Београдском Пашалуку, да неможе ићи преко Јадра, него доле на Мачви да прелаз Дрину. 6. За знак, да војска Турска у напредак нити ће преко њих ић доле на Србе, нитиће њима какова зулума чинити, да им Виданћ свог рођака Дервиш-Агу, да седи међу њима. И 7. За знак да они нећ више пристајати са овим Србима одоздо, пошљу они Мехмед-Капетан неколико кметова у залогу, и покупе измеђ себе нешто оружја, те г у Манастиру Троноши затворе у једну собу, а кључ даду Дервиш-Аг И тад у Јадру Јаков постави за старешину Анту Богићевића и Јевт Савића, а покупљено од народа оружје дођу неки из Ваљевске нахиј људи, те га ноћу однесу, ако је оно и лоше било.

Оваки уговор, што је Јаков са Турцима учинио, био је врло ко ристан, не само за Јадране и Рађевце, да ји Турци као са Босном при

суседе пале, арају и убијају, него је то користан био за Ваљевску нахију и за сву шумадију, а нарочито за Србско ратовање, јербо Мехмед-Капетан није дозвољаво никаковој Турској војсци да преко његовог Санџака на Србе иде, која је само могла прелазити преко Дрине од Лозинце до Раче. — И овај уговор трајао је до 1807 год., неварушен. И тако очишћењем ови двеју нахија од Турака, погодбом за Јадар и Рађевину и заузећем Града Шабачког, Јаков и Прота Матија Ненадовићи оснују и утврде своје главно старешинство на овој страни Србије.

Има једна песма, коју су Ваљевке Јакову, кад је Ваљевска војска после освојења Ваљева, кроз Ваљево пролазила и Јакову противу Шабца пила, сјевале и радујући се победама његовим певале. И данас иста се песма у народу пева, а и у ноте за клавир сложена је. Песма је ова:

ПЕСМА ВАЉЕВКИ — ЈАКОВУ НЕНАДОВИЋУ.

Калоперо Перо!
Калоперо Перо!
Моја лепа сејо,
Моја лепа сејо,
Мојá лепá сејѐ!
„Што мȇ зовеш Јело?
„Што ме зовеш вита Јело.
„Што мé зовеш Јелѐ?
Калоперо Перо!
Калоперо Перо!
Ја тѐ зовем сејѐ,
Ја те зовѐм сејо,
Отвор Граду вратà...
„А што ће ти врата?
„А што ће ти врата,
„А што ће ти вра̑тà?

Калоперо Перо!
Калоперо Перо!
Да проведем војску,
Да проведем војску,
Да проведем војску!
„А чија је војска?
„А чија је војска,
„А чија је војскà?
Калоперо Перо!
Калоперо Перо!
Господар Јаковà
Господар Јаковà
Господáр Јако̑вà!...
„А што ће му војскà?
„А што ће му војскà,
„А што ћé му војскà?

Калоперо Перо!
Калоперо Перо!
Моја лепа сејѐ,
Моја лепа сејо,
Да он бијé Туркѐ...!

Осим ове песме Ваљевски Србкиња има једна песма и Шаба[...] Туркиња, коју су оне, кад је се Јаков са Србском војском под Шаб[...] јавио, са подсмехом овако певале:

„Подигла се једна шака влâха!
„И понела у тиквици праха,
„Да отишљу Шабац од Турака:
„Они мисле, да је Шабац шала,
„А Шабац је Биограду глава?“ —

Но Јаков ји је у кратко време са том шаком влаха и са поне[...] у тиквици прахом уледио у срце, кад је варош 7. Марта, а Гр[...] Шабац, ту Биоградску главу, 20. Априла 1804 год. са Србима осв[...]јио и заузео.

Кара-Ђорђе је одма по освојењу Шабца позво себи Прот[у] у Остружницу, и с њиме и другим поглаварима на позив Фелдмаршаллајтнанта Женеа 28. Априла у Земун прелазио, који је покушаво да Србе са Дахијама помири. Но како од тог помирења ништа није могло бити, тако и Кара-Ђорђе вративши се натраг у Остружницу, закаже свима усташим Главарима да покупе војску, па да 9. Маја дођу на Врачар, одакле и Прота дође кући у Бранковину и Јакова о свему извести. Јаков тад сазове скупштину у Рељином-Пољу, на коју дођу му све Ваљевске нахије старешине са понеколико људи. На тој скупштини одреде колико ће војске ићи Београду, а колико остати да чувају нахију од Турака и да одржавају ред у народу. И тако Јаков договорно остави Кнеза Кедића да чува од Сокола, а Кнеза Николу Грбовића да чува од Ужица да неби Турци ударили. А он са собом узме Проту Ненадовића, Кнеза Николиног, сина Милована Грбовића, Кнеза Пеју Јанковића из Забрдице, Живка Дабића, Буљукбашу Живана Петровића из Каленића и друге, и са војском 6. Маја оде у Урѓвце на конак, гди му ту по његовој наредби дођу и Шабачке старешине са понешто војске. Сутра дан Јаков пошље попа Луку Лазаревића да он прими и други топ на скели, кога је наручио да му се из Карловаца донесе, па да такови за њим на Врачар довезе, а потом крене се са војском, дође у Палеж и преко Колубаре стане на скели војску превозити. Но како је Кара-Ђорђе пошо пред Ваљевску војску, па се свратијо у збег спрема Дубоком, тако пошље момка свег те Јакова на ручак позове, гди му он на ручак у збег и оде. И ту се

Јаков први пут састане са Кара-Ђорђем и њега за свог Врховог Вожда призна, а и њега Кара-Ђорђе за Командата Ваљевског и главног старешину тог од Турака ослобођеног краја. Па после ручка дође Кара-Ђорђе са Јаковом Ваљевској војсци, коју је Прота Ненадовић упадио и коју Кара-Ђорђе поздрави, а она му се са највећим одушевљењем и усклицом одзове; одатле крену се и заједно певајући Београду оду, гди 8. Маја у Остружницу на конак дођу, а 9. Маја преко Жарова дођу на Топчидер, гди се тог дана одма, и неодморивши се, са Турцима, који су из Београда изашли били, зрдаво побију и Турке у Београд сузбију.

Па пошто се ту око Топчидера и по Врачару улогоре, стигне из Пожаревца од Миленка Стојковића позив, да Кара-Ђорђе тамо дође, да му се предаду Пожаревачки Турци, које је он у обсади држо, јер, каже, неће другоме, него Кара-Ђорђу. Кара-Ђорђе сад узме узасе Јакова Ненадовића и он уз себе узме Кнеза Пеју, Дабића и Живана са нешто Ваљевске, и Остоју Спужа са нешто Шабачке војске, и топ повезе. Уз ту Шабачку војску пође и Ђорђе Ђурчија са неколико своји хајдука, које је из Поцерине довео био. А поред тог узме Кара-Ђорђе јошт узасе Јанка Катића и Симу Марковића са Београдском војском. Оставе на Врачару Проту Ненадовића са другим Јаковљевим топом, Ваљевцима, и другим старешинама и војском из други нахија, да чувају око Београда. Па оду Пожаревцу, кога Кара-Ђорђе са војском дупло обколи, и позове Турке на предају, који му се између 16. и 20. Маја предаду. *) Ту Кара-Ђорђе понамешта старешине, па оде са Јаковом, Катићем и Кнез Симом у Смедерево, гди му се и Смедеревски Турци предаду под тим условијем, да остану у Граду мирни и да неће из Града у народ излазити. То Кара-Ђорђе прими, и са свом том војском на Врачар дође.

Та војска позадржи се на Врачару, гди су се Срби почешће са Турцима тукли, и чекали из Цариграда одговор на њину молбу из 9 точки, коју су Султану преко Фелдмаршаллајтнанта Женеја послали. Док из Босне око половине Јула **) дође глас, да Бећир-Паша као Царски опуномоћеник долази са 7.500 војника да извиди распру између Срба и Дахија, и да Дахије казни.

*) Мемоари Проте стр. 93.

**) Мемоари Проте стр. 95.

Пред Бећир-Пашу Кара-Ђорђе одреди и пошље Јакова, Кнеза Симу и Катића са 600 коњаника, који га на Палежу дочекају и до Жабјакова допрате, гди ту код Беливода и преноћи. Одатле по захтевању Кара Ђорђа Бећир-Паша даде Буруntију, те Војвода Миленко Стојковић с 27 момака оде у Адакале и побегше из Града Београдског све четир Дахије: Фочић-Мехмед-Агу, Аганлију, Кучук-Алију и Мула-Јусуфа 25. Јула посече и главе им на Врачар донесе; гди после тог и Бећир Паша са војском у Београд уђе.

Но како га заоставши у Граду Гушанац-Алија Крџалија доцније притесни тако, да Бећир-Паша једва са великом муком и одкупом Срба изиђе из Града и 26. Октомвра на Митровдан 1804 год. крене се за у Босну, кога опет Јаков до Палежа испрати Но како ту удари велики снег и зима стегне, Бећир-Паша дозове Јакова па му каже: „Јакове, етоти чадора, ето топова, ето џебане, то је све Царско! И ви ако сте, као што велите Царева раја, а ви пошљите заиное, ја одо, ако нисте Царева раја, ето вам топова, а ето џебане па шта вам драго!“ Узјаше на коња и оде у Босну. Све то Јаков, немогући тад другчије, да се непокажу Срби као противници Цареви, одправи за њим преко Бадовинаца у Босну, и на квиту преда. И ту су квиту 1. Маја 1805 год. Срби у својој молби на Порту приложили и том као доказивали да су права и верна Царева раја, а не његови противници. *)

За време бављења Бећир-Паше у Београду, Мус-ага-Фочић, кога је Јаков из Шабца 20. Априла ове 1804 год. у Београд преко Земуна прогнао, отишо је био преко Аустрије још пре него што су Дахије погубљене биле у Босну, па покупи нешто под плату коњаника, пређе Дрину и преко Мачве 6. Августа на Преображење дође у Шабац и бавећи се само два сата, ископа у Граду своји 100 ока дуката, које је закопао био, и на Баиру Вароши Шабачке 70 Србски глава одсече, па се одма натраг у Босну мирно, без да су га србске чете, које су око Дрине чувале, гониле.

Јаков дозна за то па се итно крене са Катићем и Кнеза Симом Марковићем од Београда Шабцу, да бар казне Шабачке Турке, што су пустили у Град Мус-агу. Па како у зору у Шабац дођу, виде отворена на Граду врата. па пођу улазити у Град. гди је Јаков и Катић

*) Мемоари Проте стр. 131. 132.

напред пред војском ишо. Но како је у то време на Џамије Мунару Оџа, *„Дову Саба“* учио (јутрењу чинио), опази Србе гди у Град улазе, престане Богу се молити, па завиче: ***„Аман Турци Умеши Мухамед, убе вла на капију у шанац.“*** На то грну сви Турци на капију, дочекају Србе гди у Град улазе, многе у кућама побију, а друге стерају у Градски ендек из ког нико се нигди није смео маћи, почем је и свануло било, јербо би ји Турци у леђа гађајући побили. И тако ту Срби, као и Јаков и Катић Јанко вас дан су у шанцу заклоњени стајали; Турци су на Србе нападали, сипали на њи врућу воду, а и кошнице са пчелама на њи бацали да би ји из рова изгнали да ји побију. Срби у вече, кад се мрак увати, оставе ров и побегну пољем, гди и је до 60 људи погинуло, но и Турака је толико мртви пало.*) И тако Турци опет у Граду Шабачком затворе се и непријатељства одпочну, гди су Срби и после тог на Град више пута ударали, но тек га по други пут 26. Јануара 1807 год. заузму и Турке све у Босну протерају. После тог Јаков изађе у нахију Шабачку и по наредби Кара-Ђорђа позове Ђорђа Ђурчију к себи и убије га за то, што је он, идући са Врачара на Дрину, један дућан у Посавини Ваљевској поаро, што је самовластно позбацао оне људе са звања, које је Јаков по првом освојењу Града Шабачког и Шабачке нахије понамешто, а своје људе напостављо, што је учињени уговор мира између Мехмед-Капетана Видаића за Јадар и Рађевину нарушио, Турке из ти места изгонио и друга зла чинио, — што није страже чуво поред Дрине, него Мус-агу пропустио у Шабац, те је 100 ока дуката ископо и однео са собом у Босну, пошто је најпре 70 Срба посеко.

И тако Јаков Ненадовић у овој 1804 год. независно војујући, 23. Фебруара био је бој са Турцима на Бељину, 28. Фебруара истерао је Турке из Ваљева и потуко ји на Свилеуви, 7. Марта заузео варош Шабац, 18. Априла у очи Цвети био је крвави бој на Чокешини, а 20. Априла заузео је и сам Град Шабац. Сва та места и обе нахије, Ваљевску и Шабачку, Јаков је за то кратко време од Турака очистио и Србске власти испостављо. Добавио је први и два топа са муницијом из Аустрије, који су доцније стекли стотине топова. Закључио је уговор са Мехмед-Капетаном Видаићем за Јадар и Рађевину за Турци од те стране на Србе не нападају. По Дамњану Милоше-

*) Мемоари Проте стр. 133.

вићу *) из Кутешице шиљо је писма и тражио помоћ од Црногорског Св. Владике Петра Петровића Његуша, и преко Посланика Руског Графа Марка Ивелића у Рисњу, тражио је од Русије помоћ да би се Цар Руски за Србски народ код Порте заузео. Ево стављамо и одговор Ивелића:

Од мене Росіискаго Генерала Лайтенанта и разних орденов Кавалера Графа Марка Ивелића (М. П.) Високоблагородному Господину Сербскому Воеводе Якову Стефанову Ненадовићу.

Примихъ ваше почтеное писмо, у коемъ разумѣхъ добро, що ми пишете. Я са свіемъ серцемъ и душею испунићу желаніе ваше, и исто ваше писмо послаћу ономе великоме чоеку, да види ваше промененіе, с моіомъ препоруком. При чемъ оћу вамъ обіавитъ истину, да е сада они велики чоекъ пріятель и союзникъ с Царемъ Отмановићемъ и заедно с Цесаромъ Аустрискіемъ 1. Октобра; дакле дужностъ ваша ест владати се како найболѣ буде за ваше добро, заштое моя дужностъ доказиватъ пріятелство, коимъ е и мой господаръ.

Я жудећи вама добра, како моіои истой браћи, мислимъ било би боље да пошлете мудрога чоека у Цариградъ, да тамъ учини што е боле за васъ, у садашнѣ време мого би успети, у чему да ви Богъ поможе, и да сте здраво.

У Бока ди Катаро.

Писано на 27. Октобра 1805 года.

Вашъ доброжелатель Графъ
Марко Константиновичъ Ивелићъ

Надпис: Висособлагородному Господину Сербскому Воеводѣ Якову Стефанову Ненадовићу.

въ Сербій
въ село Бранковинѣ, Нахіи Валѣвской.

После све те независиме оделите радње Јаковљеве, њега је те 1804 год. позво Кара-Ђорђе, те је 9. Маја био са војском код Београда, и одма тог дана био је бој са Турцима на Топчидеру и Врачару. А између 16. и 20. Маја заједно са Кара-Ђорђем био је бој са Турцима на Пожаревцу. После тог био је на Смедереву, па опет Врачару, и на последку по други пут нападао је на Град Шабачки.

---

*) У Мемоари Прота каже, да су Дамњана послали, те је писма однео и донео Ајдучки, види стр. 180. и Огледало Светића стр. 251—253.

Године 1805, 11. Јануара, Кара-Ђорђе одреди Јакова на Дрину са 4.000 Срба, гди против Босански Турака обкопе подигне. Па како Ужички Турци на једно мотреће оделење Срба ноћу на спавању нападну, 150 глава осеку и зађу у околна села, те још 309 Срба побију, Јаков са Дрине са 3.000 Срба полети Ужици, успут Турке из Сокоске и Ужичке нахије у Босну прогна и Србске власти испоставља, удари на Ужице 20. Јула на Св. Илију и варош спали, гди 5.000 кућа изгору и 300 Турака мртви падне, па стане и на Град пуцати. Турци притесњени изашљу Јакову своје посланике ради преговора за предају; кад виде Србске топове и кад ји опипају с руком и увере се да нису древени него метални, ударе им сузе из очију. Један од Турака запита Јакова и каже: „Куд си пошо? и радшта је пошла Султанова раја, да удара на Цареве Градове! јазк Јакове! јазк!“ Јаков му одговори, да он није пошо противу верни Цареви Турака, него противу Цареви одметника и силеџија, који народ Србски угњетавају и убијају! Затим закључи уговор, да Јаничаре Турке из Града протерају у Босну, а они да остану у Граду, напоље из Града да неизлазе у народ, и да у будуће мирно живе. Потом уценији те плате 50.000 гроша и даду 80 хатова, које Јаков то све на војску подели. За заповедника вароши Ужице постави Алексу Поповића, и онда се врати натраг на Дрину.

Године 1806, 6. Јануара, Јаков утврди се у Лешњици, па се врати, те Шабац обсади. Но како Видаић и Хасан-Паша са 30.000 Турака навали на Србе на Дрини, стигне Кара-Ђорђе Шабцу, па узме Јакова уза се и оду на Дрину, гди се на Жичком пољу побију са Турцима и гди Јаков буде у главу рањен, и мораде отићи кући у Бранковину да се лечи; а Кара-Ђорђе остане, гди је крваве бојеве са Турцима имао. Тад Хаџи-Бег од Сокола продре у Ваљевску нахију, дође са војском у Бранковину, цркву Бранковачку и дворе Јаковљеве попали; Јаков избегне на Вис, покупи нешто војске и тако рањен сузбије Хаџи-Бега Ваљеву, који Ваљево запали, па се тргне натраг к Соколу. Доцније после тог трећи дан Ускрса, Хаџи-Бег за осветити се Јакову, пошље Осман-Џору са 6.000 Турака, који од Сокола продре до у Свилеуву, запали Лукине дворе, па окрене у Ваљевску нахију низ реку Уб. Јаков од Палежа са 2.000 Срба потрчи пред њега, нађе га на конаку у Чучугама, удари на њега и тако га силно разбије да је 2.800 Турака мртви на месту пало, а прочи гоњени су и убијани до саме Дрине,

гди једва четврта част Турака живи Дрину пређу и живот спасу. Овде је редак Србин био, који није бар једног Турчина убио. Протин старији брат Петар Ненадовић, осим што је више Турака побио, три је жива Турчина уватио и пред стрица свог Јакова довео. 6. Маја нападао је Јаков на Град Шабац, но са штетом био је сузбијен. 13., 14. и 15. Маја опет је Јаков продужио нападање на Град Шабачки, Турци у Кленку упусте се у преговоре за предају, но од тог ништа небуде. 27. Јуна опет Јаков ударо је на Град, но не постигне успеха да га освоји.

После тог у Јулу крене се силна Турска Босанска војска под Везиром Бећир-Пашом са 7 Паша и преко 40.000 Турака, пређу Дрину и 120 села поробе и попале, гди преко 8.000 душа Срба у Срем пребегне, и Турци у Шабац дођу. Одатле Везир пошље Хасан-Пашу, Сулејман-Пашу и Синан-Пашу пут Београду. Јаков ји са Катићем са 6.000 Срба 20. Јула на Бељину и Дугим њивама дочека и тако ји разбије да им се сва војска распрсне, и они једва надру живи у Шабац врате се. Но ту Војвода Јанко Катић на превари погине. После те битке дође и Кара-Ђорђе од Ваљева, који је био противу Хаџи-Бега који је тежио преко Ваљева и Палежа Београду, но на Братачићу био је разбијен и вратио се натраг. Кара-Ђорђе 30. и 31. Јула на Мишару построји шанац. Турци од Шабца са 45.000 војника ударе 1. Августа на Кара-Ђорђа, Јакова и друге Војводе, који су имали под собом 7.000 пешака и 1.500 коњаника: бој је бијен био 1. и 4. Августа, но Турци тако буду разбијени да им све готово главне вође изгину. Народна песма каже да је Јаков погубио на Мишару Дервент-Капетана, које су гавранови Кади Кулиновој казивали:

„Погибе ти Дервентски Капетан,
„Погуби га Ваљевац Јакове,
„На Добрави одс'јече му главу.“

Кад је Када тице саслушала, а она је овако Јакова клела:

„О Јакове, да те Бог убије!
„Твоји двори пусти останули!
„Јер погуби Дервент-Капетана!“ . . . .

И Турци разбијени тргну се натраг Шабцу, и одатле гомилама бегали су у Босну, но у Китогу Војвода Чупић, Милош Поцерац и Прота Смиљанић дочекивао и је и млавио да је једва половину Турака живи у Босну натраг се вратило. После ове славне победе Кара-Ђорђе врати се, те

ближе стесни обсадом Београд, па оде Делиграду противу Ибраим-Паше Скадарског, а Јакова остави под Шабцем.

Јаков је до године 1807 осто под Шабцем, у обсади држо га и о предаји Града са Турцима договоре водио, с којима предају и уговори, и по том уговору Кара-Ђорђе 24. Јануара 1807 год. дође под Шабац на Думачу, гди пред њега 25. Јануара из Града изађу четири Паше, и уговор са Јаковом учињени утврде, Кара-Ђорђу неке поклоне даду, и Кара-Ђорђе 26. Јануара у 10 сати пре подне са музиком и пуцњавом са Града топова у Град Шабачки торжествено са војском уђе.

После предаје Шабца у Фебруару Јаков оде противу Мехмед-Капетана Виданића, који је закључени с њиме уговор 1804 год. погазио, те Турке кроз Јадар и Рађевину пушто, а и сам противу Срба ишо, те и из ти места Турке истера, и за старешину Срба ипак остави Анту Богићевића и Војводом га учини.

Кад и то Јаков изврши, добије од Кара-Ђорђа налог, те 2. Априла пређе Дрину, са 12.000 Срба обседне Зворник, Бељину и Вишеград и пође к Сарајеву противу Хасан-Паше, који је под собом само 16.000 Турака имо. Јаков уђе у дубину Босне 6 сати, Хасан-Паша поплаши се и стане мислити о одбрани главне Босанске вароши Сарајева. Но кад му дођу упомоћ 72 Француска Официра од Ђенералштаба и 4.000 Француза, пође напред, гди се са Јаковом сукоби и побије. Кад Јаков су види Французе, којима није вичан био како ратују, стане одступати с њима се редовно тући, докле Дрину непређе, за којим и Хасан-Паша идући устопце, Дрину на Црној бари пређе; Јаков је многе бојеве с њима преко Дрине издржо, а и с ове десне стране Дрине. 26. Јуна Јаков расподеди сву војску, удари на Хасан-Пашу и Французе и тако ји разбије, да им је мало било 50 скела за превожење натраг у Босну, него нагну на Дрину валовиту, гди се многи подаве. Ту Срби задобију велики плен, топова, пушака, муниције, и т. д. Турака било је мртви више од 5.000, између који нађе се мртви 5 Турски Капетана, 1 Француски официр и 3 Француске топције. А и у Босни у боју 6. Јуна, на Равњу нашло је се 7 мртви Француски топција, и Јаков задобио је 4 Турска и 2 Француска топа.

Године 1808, 14. Декембра на народној скупштини, народ, народње старешине и Совет признао је Јакова Ненадовића, и Кара-Ђорђе га потврдио за првог Команданта нахије Ваљевске. *)

*) Види у I. књиги на страни 498 и 499.

Године 1809 пре половине Априла Јаков Ненадовић, који је на Дрини са 8.000 Срба стајао, по налогу Кара-Ђорђа пређе с војском у Босну на три места, и пошто Лука обколи Јању, Бељину и Зворник, Јаков пређе на Сикирићу, заузме Љубовиђе и Раковац, и на Бранковинама и Прибићевцу 15. Априла освоји Турске шанчеве, обвлада Вишеградом и Сребрницом, и с'обе стране Босанске планине увати, и опет предузме пут Сарајеву, но под Сакалом у Грачаници на Лазама буде рањен; врати се сам натраг у Бранковину да се лечи. А Кнез Сима Марковић прими Главну Команду.

Те исте године после Каменичке пропасти, кад велика сила Турска са свију страна навали на Србију, а од Босне Ибраим-Паша са 18.000 Турака и 25. Јуна пређе Дрину, и једна војска пође Шабцу а друга од Сокола Ваљеву, и поред те 10.000 Арнаута упадну у Ужичку нахију. Јаков, који је тек одране нешто пооздравио био, покупи војску, сретне на Буковици од Сокола идуће Турке и потуче ји. Одатле окрене се у Ужичку нахију, те и отуд Арнауте протера, па одатле дође на дољњу Дрину, те и отуд Турке са Кнезом Симом Марковићем у Босну претера.

После тога опет Турска сила под Ибраим-Пашом навре у Србију и једна част ипак нагне Ваљеву. Јаков оде пред њу и 5. Августа на Рожњу, потуче је и у Босну натраг прегна, гди 250 Турака мртви падне, па се опет врати на Дрину, гди је већ сила Турска под Сулејман-Пашом од 25.000 Турака прешла била, и у Лозници улогорила се. Ту и Кара-Ђорђе од Делиграда стигне, гди се на 20.000 Срба умножи, ту ударе на Турке на Жичком пољу, гди после три дневне крваве борбе, Турке разбију и преко Дрине у Босну претерају.

После овога боја Јаков, огорчен противу Младена и Милоја, мислећи да је због њи Родофиникин, Руски повереник из Београда побего, па због тог да и Руси недају Србији помоћ, изиђе пред Кара-Ђорђа и пред свима Војводама запита га: *„Господару ко ће и даље заштићавати Лозницу и бранити овај крај?“* Кара-Ђорђе му одговори: „Они који су и досад,“ т. ј. Јаков са дружином. На то Јаков рече му: *„Ја немогу то на себе узети, нека брани Младен и Милоје, који неће да приме Руску војску, а хоће сами да буду Цареви, и умеду да се са вама завађају!“* После овога изиђе Јаков својој војсци, која је упарађена била, па јој покаже свог синовца Проту

Матеју са овим речма: *„Ево браћо! ја сам га посло био у Русију, кад смо се ми тек почели били тући са Турцима и он нам је нашо Цара, који нас је хтео да прими под своју заштиту, и који би нас бранио; но Милоје и Младен неће да га приме, желећи сами Цароваши по вољи.“* Осим тога Јаков напомене све несреће, које је Србија у последње време претрпила, почињући од пораза на Каменици. После таки речи једва се разиђу Војводе и уздрже од међусобног боја. Но Јаков неодустане од свот убеђења, које је противу Младена и Милоја имао. Кара-Ђорђе оде у Београд и једно поводом тог, а друго због пребацивања Руса, чрез раздора Војвода нађе се побуђен, па сазове народну скупштину на свршетку ове 1809 год. Јаков дође у Београд на ту скупштину са 600 наоружани кметова. Преврженици Јаковљеви, ходајући по сокацима, говорили су јавно: „хоћемо Цара! а нећемо да нам Милоје и Младен суде, и са нама управљају! други су долазили пред кућу, у којој је заседаво Совет, па су викали: „где је тај високосрамни Совет!“ Тражили су да им се покаже шта су писали у Русију и какови су одговор отуд добијали. И у самој скупштини викале су старешине на Младена и Милоја и окривљавали ји за пропаст на Каменици.

Кара-Ђорђе види обште неповерење и повику на Младена, а Милоје је већ осуђен у Паланки и из службе истерат био, попусти, па каже народу и старешинама: „Ако Младен није радио и поступао право, то седи ти господару Јакове на његово место и управљај боље, ако сви ви хоћете Цара, хоћу га и ја.“ Одреди депутацију и пошље у Влашку да моле да се да Србији помоћ. А Јаков заузме место председника Совета.

Године 1810, 5. и 6. Октомвра на Светог Тому био је Јаков и у жестокој и крвавој битки код Лознице на пољу Тичару противу Турске силе од 40.000, гди су се Срби лавовски борили, и гди је више Војвода и Капетана Србски рањено. Но Кара-Ђорђе Турке разбије и преко Дрине претера ји у Босну. Гди Турака мртви 2.800 и Пашу од Сребрнице на бојишту Турци оставе; а Срба само 800 мртви буде.

Године 1811, 1. Јануара на народњој Скупштини преиначи се земаљски Устав, место председника Совета укине се, и узакони се, да у Совету председава сам Кара-Ђорђе, као што је и све дотле имајући председника у Совету председаво. Установи се шест Попечитељства, која места Попечитељска буду попуњена из сами чланова Совета. Гди

и Јаков између прочи постављен буде за Попечитеља (Министра) унутарњи дела. У том званију осто је до саме пропасти Србије.

Године 1812 Јаков Ненадовић, који је прошле године 10. Декемврa као посланик са Кнеза Симом Марковићем, Грујевићем и Лазом Поповићем послат био у Русију, да моли Цара Александра да ји при закључивању мира са Турском у Букурешту како из вида неиспусти, него да и за Србију повољан мир углави. 15. Маја врате се у Србију и врло добар глас Србима донесу: „Да Цар Александер неће Србе без покровителства оставити, нити са Портом мир пређе закључити, док Порта непризна независимост Срба.“ Тако им је Цар устмено изјавио; и за уверити Србе о својој Царској милостивој наклоности и вољи његовој, по истим посланицима посло је Цар Александер Кара-Ђорђу једну скупоцену брилјантима украшену сабљу са надписом: „Заштитнику православија вјери и отечества“, један скупоцени пpстен и бурмутицу на дар. И поред тога наименово га је кавалером с обдарењем ордена Св. Анне I. степена; а Јакова, Кнез Симу и друге чланове Совета истим орденом II. степена почествово је.

Године 1813, кад Кара-Ђорђе 21. Септемврa пређе у Земун, сви се Советници распрште и оду да своје породице спасавају и превозе у Аустрију. Јаков пошље момка да му из Бранковине доведе породицу у Забрежје, а 22. Септемврa покупи сва важнија акта Советска, сложи у два бурета, заднице ји и на кола натовари да ји у Аустрију у име ракје претури, а нека акта и у земљу у Београду закопа;*) Советско зданије запали да се Турци за оставшом архивом некористе, па онда тог дана уза Саву дође у Забрежје. Како Јаков у Забрежје дође, одма пошље свог момка Андрију Милошевића из Кутешице под Шабац, те он 23. Септемврa јави Војводама за прелазак Кара-Ђорђа у Земун и наступање Турске војске од Смедерева Београду. Војводе под Шабцом кад то чују узбуне се и стану смишљати шта да раде. — За то и војска дозна, остави Војводе и сва се разиђе својим кућама да своје породице склања и спасава. Милош Обреновић одма испод Шабца пошље свог момка Димитрија Ђорђевића у Брусницу, да му жену и децу у Забрежје доведе да ји у Срем претури. Па потом Милош са Јевремом Ненадовићем и другима сиђе у Забрежје да ту своју породицу дочека, где затекне и Јакова, који своју породицу очекује да му из

*) Мемоари Прота стр. 116 и 212—213.

Бранковине дође. Кад Јакову породица из Бранковине 26. Септембра стигне, одма пође у Срем да је превезе; а Милошеве породице још неби да дође, да је Димитрије из Бруснице доведе и у Немачку претури, гди је Милош два дана очекиваше. Кад је неби, Милош тад преда Јакову Ненадовићу свог синовца ђака Ристу, сина пок. Милана Обреновића, кога је Јаков из Београда са собом и довео, и сабљу Миланову на аманет. Јаков прими Ристу и у Аустрију са својом породицом преведе, а доцније 1814 год. истога Ристу и у Русију одведе и на школовање га даде. После тог Војвода Милош свуче са себе Војводско одело и таково заједно са својом сабљом и једним скупоценим бињишом преда Војводи Јеврему Ненадовићу, да он то у Аустрију пренесе и код себе чува докле и он у Срем непређе. А потом Милош обуче друге простије народне хаљине на себе, и по вр исти узме од Јаковљевог момка Дамњана Марковића из Бранковине велики гуњ од сукна обуче га, и оде у Брусницу да жену и децу своју тражи и да ји доведе да у Срем с њима пређе. Но Милош није ни дошо био до Бруснице, а Турци заузму Забрежје и увате од Раче до Београда сву Савску, а од Београда свуд на ниже Дунавску обалу и пресеку да нико од Срба није више могао у Немачку бегати. И тако Милош Обреновић са својом породицом заостане у Србији и склони се у збег у Манастир Никоље, код свога кума Игумана Хаџи-Атанасија. *)

Како Јаков на Аустријску земљу у Срем ступи, њега одма узму под стражу и у Манастир Фенек одпрате, као и друге главније Војводе, а потом ту из Земуна допрате и Кара-Ђорђа под стражом. Одатле ји све крену у Голубинце. А 29. Октомвра 1813 год. Кара-Ђорђа, Јакова, Младена, Симу Марковића и Луку Лазаревића и друге многе Војводе преведу у Варадински Град. 22. Декемвра Кара-Ђорђу и његовим првим Војводама и бившим Попечитељима објаве да ће ји у Штајерску преместити. И тако 7. Јануара 1814 год. крену Кара-Ђорђа са његовим старијим сином Алексијем и одпрате под стражом са пуним пушкама у Грац, Јакова Ненадовића у Цили, а друге Војводе по другим Градовима разместе. После се Цар Александер I. код Двора Аустријског заузме, те буду те присмотре Јула месеца ослобођени, а у Августу добију Руске пасоше и путног трошка. Те тако Кара-Ђорђе, Јаков и друге главније Војводе 17. Септемвра са њиовим породицама крену се на пут и преко

*) Види Мемоаре Протине од стр. 211—214.

Темишвара кроз Ердељ испраћени буду у Русију, гди у Руску варош Хотин 26. Октомвра 1814 год. дођу. Ту Јаков од Руског Цара Александра за своје издржање добије годишње 500 дуката, које је непрестано уживо, докле се год није у Србију 1831 год. повратио

Године 1815, кад је Кнез Милош после 14. Јула учинио мир у Ћуприји са Марашли Али-Пашом, пропустио га с војском у Београд, и опет Србију под Турску власт подчинио, Кара-Ђорђе тад, кад за то разуме и чује да је се Цар Александер са Бечког Конгреса у Петроград вратио, узме уза се Јакова Ненадовића и оде у Петроград Цара молити да би се смиловао да избави Србе испод Турског господства. Па како Цар Александер у то време због тадашњи Европски политични околности, никаково повољно обећање за избављење Србије није им дати могао, тако се они без утехе 1816 год. из Петрограда врате натраг у Хотин, гди је Јаков мирно до 1831 год. живио.

Доцније 1829 год. после Руско Турског рата Цар Александер Трактатом 5-га Чланка обвеже Турску, те она Букурештског мира од 1812 год. 8-му точку испуни, права Србији даде (а доцније 1833 год. и 6 одузети округа, која су под Кара-Ђорђем извојевата била, Србији поврати) и Кнеза Милоша за Кнеза Србије 1830 год. призна. Тад Русија, почем види Србију полу независну, коју је она од Порте отргла, и да су јој внутрења права осигурана, захте од Милоша да све оне Војводе, које су се налазиле у Хотину на издржавању Правителства Руског, прими и службе им даде.

Тако и Јаков Ненадовић са својим сином бив. Војводом Јевремом и свом његовом породицом у пролеће 1831 год. из Хотина пређе у Србију и у Бранковину у своју кућу својим синовцима Проти Матеји и старијем брату Протином Николи оде.

Кад је Јаков после осамнестогодишњег одсуства свог дошао у своју милу домовину, за које се слободу десет година са Турцима борио, и кад је наступио на Ваљевску нахију, гомиле народа мушког и женског пола врвила је пред њега и његову породицу, те су ји дочекивали и износили пред њи јела и пића. Бризгале су сузе из очију и с једне и друге стране од радостног усхићења тог састанка. И тако до у Бранковину свога старог Господара Јакова стотинама душа допрате.

Док се Јаков у Бранковини неко време бавио, више стотина овнова, оваца, јагањаца, волова, крава, телади и другог које чега,

као вина, ракије и т. д. донео му је народ на поклон, из чисте љубави и само да се с њиме види и поздрави. Јаков је сваког лепо и братски по старом обичају примао и угошћаво, и готово све што му је народ донео напоклон, то је све угошћавајући народ и потрошио. Но са великим осећајем уживао је стари Војвода Јаков у том љубавном одушевлењу народњем спрема себи.

Јаков кад је дошо из Русије у своје село Бранковину својој старој кући, он је дошо тако господствено, да Срби Србина у Србији до тог доба још тако видили нису. Он је дошао са своји 6—7 које каруца, а које кола (брашованки), која су му породицу и пртљаг возила. У сваким колима била су запрегнута по два, три и четири прекрасна велика Руска коња (бујина) са лепим амовима на истима, којима су кочијашили Руси у Руском оделу. Било је 17 прекрасни коња, из међу који било је и јашаћи који су под седлима у поводу вођени. Како Јаков тако и оба сина његова Војвода Јеврем и у младим годинама Ацика, унуци и унуке, били су обучени у оделу по начину Руског Племства, које тако што народ дотле јошт видио није, па је се дивио тој господштини.

Но како у то време у Србији није нико смео имати ни покривени оковати коњски кола и на њима се возити, а камо ли каруца са лепим коњма и амовима, јер Кнез Милош није никоме то дозвољаво, тако Јаков по Савету синовца свог Проте пошље Кнезу Милошу на дар једне каруце са запрегнутим у истима четври лепа коња, и једног зеленог за јашање коња са јашаћим прибором, а по једне каруце са по два коња браћи његовој Јеврему и Јовану.

Тај поклон посло је Јаков по своме сину Јеврему, и по истом поздравио Кнеза Милоша и посло му његово одело, које му је он у Забрежју 1813 год. на аманет дао, те је са собом у Срем пренео, осим сабље Миланове, коју су му Аустријанци одузели. Јеврема Милош лепо прими и одма нареди, те се Јакову даде конак у Ваљеву, кога је Јеврем његов брат градио и у њему седио, и до истог конака једну воденицу, за његово уживање. А доцније даде Јеврему и службу, намести га за Председника Магистрата у Ваљеву.

Тако Јаков се пресели из Бранковине у Ваљево, смести се у тај конак и живио је господствено, имао је више слугу и слушкиња, а нарочито они, које је из Русије са собом довео. Његов астал никад

Темишвара кроз Ердељ испраћени буду у Русију, гди у Руску варош Хотин 26. Октомвра 1814 год. дођу. Ту Јаков од Руског Цара Александра за своје издржање добије годишње 500 дуката, које је непрестано уживо, докле се год није у Србију 1831 год. повратио

Године 1815. кад је Кнез Милош после 14. Јула учинио мир у Ћуприји са Марашли Али-Пашом, пропустио га с војском у Београд, и опет Србију под Турску власт подчинио, Кара-Ђорђе тад, кад за то разуме и чује да је се Цар Александер са Бечког Конгреса у Петроград вратио, узме уза се Јакова Ненадовића и оде у Петроград Цара молити да би се смиловао да избави Србе испод Турског господства. Па како Цар Александер у то време због тадашњи Европски политични околности, никаково повољно обећање за избављење Србије није им дати могао, тако се они без утехе 1816 год. из Петрограда врате натраг у Хотин, гди је Јаков мирно до 1831 год. живио.

Доцније 1829 год. после Руско Турског рата Цар Александер Трактатом 5-га Членка обвеже Турску, те она Букурештског мира од 1812 год. 8-му точку испуни, права Србији даде (а доцније 1833 год. и 6 одузети округа, која су под Кара-Ђорђем извојевата била, Србији поврати) и Кнеза Милоша за Кнеза Србије 1830 год. призна Тад Русија, почем види Србију полу независну, коју је она од Порте отргла, и да су јој внутрења права осигурана, захте од Милоша да све оне Војводе, које су се налазиле у Хотину на издржавању Правителства Руског, прими и службе им даде.

Тако и Јаков Ненадовић са својим сином бив. Војводом Јевремом и свом његовом породицом у пролеће 1831 год. из Хотина пређе у Србију и у Бранковину у своју кућу својим синовцима Проти Матеји и старијем брату Протином Николи оде.

Кад је Јаков после осамнестогодишњег одсуства свог дошао у своју милу домовину, за које се слободу десет година са Турцима борио, и кад је наступио на Ваљевску нахију, гомиле народа мушког и женског пола врвила је пред њега и његову породицу, те су ји дочекивали и износили пред њи јела и пића. Бризгале су сузе из очију и с једне и друге стране од радостног усхићења тог састанка. И тако до у Бранковину свога старог Господара Јакова стотинама душа допрате.

Док се Јаков у Бранковини неко време бавио, више стотина овнова, оваца, јагањаца, волова, крава, телади и другог које чега,

као вина, ракије и т. д. донео му је народ на поклон, из чисте љубави и само да се с њиме види и поздрави. Јаков је сваког лепо и братски по старом обичају примао и угошћаво, и готово све што му је народ донео напоклон, то је све угошћавајући народ и потрошио. Но са великим осећајем уживао је стари Војвода Јаков у том љубавном одушевљењу народњем према себи.

Јаков кад је дошо из Русије у своје село Бранковину својој старој кући, он је дошо тако господствено, да Срби Србина у Србији до тог доба још тако видили нису. Он је дошао са своји 6—7 које каруца, а које кола (брашованки), која су му породицу и пртљаг возила. У сваким колима била су запрегнута по два, три и четири прекрасна велика Руска коња (бујина) са лепим амовима на пстима, којима су кочијашили Руси у Руском оделу. Било је 17 прекрасни коња, па међу који било је и јашаћи који су под седлима у поводу вођени. Како Јаков тако и оба сина његова Војвода Јеврем и у младим годинама Ацика, унуци и унуке, били су обучени у оделу по начину Руског Племства, које тако што народ дотле јошт видио није, па је се дивио тој госпоштини.

Но како у то време у Србији није нико смео имати ни покривени оковати коњски кола и на њима се возити, а камо ли каруца са лепим коњма и амовима, јер Кнез Милош није никоме то дозвољаво, тако Јаков по Савету синовца свог Проте пошље Кнезу Милошу на дар једне каруце са запрегнутим у истима четири лепа коња, и једног зеленог за јашање коња са јашаћим прибором, а по једне каруце са по два коња браћи његовој Јеврему и Јовану.

Тај поклон посло је Јаков по своме сину Јеврему, и по истом поздравио Кнеза Милоша и посло му његово одело, које му је он у Забрежју 1813 год. на аманет дао, те је са собом у Срем пренео, осим сабље Миланове, коју су му Аустријанци одузели. Јеврема Милош лепо прими и одма нареди, те се Јакову даде конак у Ваљеву, кога је Јеврем његов брат градио и у њему седио, и до истог конака једну воденицу, за његово уживање. А доцније даде Јеврему и службу, наjести га за Председника Магистрата у Ваљеву.

Тако Јаков се пресели из Бранковине у Ваљево, смести се у тај конак и живио је господствено, имао је више слугу и слушкиња, а нарочито они, које је из Русије са собом довео. Његов астал никад

рањен у десну руку до самог рамена, у битки на Сакалу и Босни. Од ове последње ране Јаковљева је десна рука изгубила моћ, и није је могао кретати свуда како је хтео, а нарочито на више. Кад је се Богу молио и крстио, није могао прсте своје до чела донети. Па тако није мого сабљом да ради и пиштољима десном руком да бије. И тако је сабљу пасао и пиштоље носио на противној десној, за леву руку паручнијој страни, почем је се обучио левом као и десном руком сабљу вадити, Турке сећи и пиштољима ји тући.

88.

ПРОТА МАТИЈА АЛЕКС. НЕНАДОВИЋ

КАРА-ЂОРЂЕВ I. ПРЕДСЕДНИК СОВЕТА, И ВОЈВОДА I. РЕДА.

Руског ордена Св. Анне II. степена Кавалер.

(Са сликом.)

Родио се у Бранковини, нахије Ваљевске, 1777 год. од оца Кнеза Алексе и матере Јоване, из куће Ђелмашевића из села Гвозденовића.

Кад Матија мало поодрасте Кнез Алекса да га код свога Пароха Попа Станоја, који је близу куће његове с кућом седио, да књигу учи. Сам Прота прича како је код тог Станоја почео из неког Московског тежког буквара учити. Каже да је учио овако: „азъ, буке, веде, глаголѣ и т. д.“ а срицао је овако: „буке-рци-бръ, веде-рци-връ, глаголѣ-рци-гръ, и т. д.“ Кад код Попа Станоја буквар научи, почне часловац читати и у месецослову календару научи свеце показивати. Онда каже: говориле су бабе његовој матери: „Благо теби сестро, кад ти имаш сина у кући тако учена, те ти може свеце казивати да се у раду неогрешиш.“ А ја, Прота каже, кад то чујем растем, гордим се и мислим да сам учен и преучен, кад ме комшинице фале, и да ми нетреба ништа више учити. Но њега његов отац да у Срем у село Ашању, те је ту неко време ишао у школу ништа бољу него као што је и код Попа Станоја била. Одатле да га отац у Купиново код неког Игњата Сабова старца од 70 година, који је био врло честан, добар и побожан човек, и који је у својој кући приватно учио шесторо деце. Даље прича Прота: кад дођем код њега у школу и седнем за астал са другом децом, запита ме брат Игњат (јер каже да се он није дао звати

[redacted]

ПРОТА МАТИЈА АЛЕК. НЕНАДОВИЋ,

Кара-Ђорђев

Председник Совета. Војвода и Каваљер.

ПРОТА МАТИЈА АЛЕК. НЕНАДОВИ

старцем) шта сам учио, и шта знам? Прота му одговори: „да је све што треба изучио, и да све зна;“ „е, добро“ рекне му Игњат: „кад си све учио и све знаш а ти бар седи и слушај како ова деца читају.“ — И тако каже да је он седио за асталом читаву недељу дана, и ништа му учитељ показиво није. Ја онда, Прота каже, помислим: баш су мени добро казивале моје комшинице, да сам ја учен, и да његов учитељ Сабов ништа боље од њега незна кад га ништа непита, па помисли да иде кући и да узалудан неседи, — и да му ништа више нетреба ни учити, и радујући се кући да иде. — Но једног дана донесе му учитељ једну књигу и да му те отвори и каже: „кад си све учио, да видим знаш ли и јеси ли ову књижицу учио? — Прота отвори књигу, позна слова и каже да је учио, и одпочне читати непрекидно нигди незадржавајући се, да му се ништа разумети није могло шта чита, и онда му учитељ брат Игњат каже да он ништа незна, и сирома старац муке је с њиме имо докле га је научио лепо полако и разговетно читати.

Из Купинова врати се Прота опет у Ашању, гди је доброг учитеља имао, и код Проте Лазара Георгијевића, родом из Совљака од фамилије Ђикића научи црквено пјеније и друге богословске науке; после 1793 год. врати се у Србију, гди га отац у његовој 16-ој години запопи и нурију му даде. После наскоро постане и Протом. Сам вели, шта је стало било Владики што писам још имао ни браде ни бркова; он је желео учинити Кнезу по вољи, а ваљда му је и новаца требало. — А кад су ме хтели попити, врло сам се уплашио, особито кад су ме за врат уватили и олтару повели, и кад му је Ђакон полако од шале реко: „реци с богом бели свете сад ћеш да погинеш!“ и мени се каже учинило да ћу заиста свет да променим. Но после видио сам како је то лепо бити попа.

Кад су Проту Матију запопили и кад је он први пут у нурију пошо, његов отац Кнез Алекса дао му је оваки совет: *„Сине! ти си још млад и незнаш какав је свет, ти си врло млад и нигде готово нећеш бити у друштву твоји парњака у годинама, него ћеш све долазити међу старије људе; за што на сабору, на слави и на свадби немој млого говорити, него слушај шта старији људи говоре. Ако почнеш тако млад друге да учиш памети и мудрости, онда ти нигда мудар бити нећеш. Кад говориш што год, сви ће*

слушати, али немој ти себи да увршиш у главу да они тебе за то слушају што ти најмудрије говориш; они ће те зато слушати што си њиов попа и што си мој син, и кад што погрешиш нико ти неће казати: није тако, али сваки ће помислити. Зато мудро се владај и оно што ти се сада учини да није онако као што старији људи говоре, а ти немој онда да се плећеш у свађу, него причекај док дођеш у године они људи, па тек ако и онда видиш да није онако а ти им онда кажи.“ После овог совета узме Кнез Алекса пуну чашу с вином па одпије за једно два прста и рече Проти: Прве ове године кад идеш по нурији само оволико пији од сваке чаше којом те понуде; друге године по оволико, пошто је још чашу одпио са вином; треће године можеш до пола чаше пити. Тек четврте и пете године можеш до дна чашу испити, и опет сви ће нурјаши сећати се твоји први година и сви ће говорити: „наш попа ништа не пије.“ Тај совет његовог оца Алексе Прота је послушао и по њему управљао се. И тешко каже ономе, који прву чашу сваке своје наклоности до дна испије.

Прота је од 1793 до 1804 год., докле му Турци оца посекли нису, поповао, народ Богу се молити поучавао и у цркви ред уводио. А о другој његовој радњи нема дата. Но кад му оца Алексу 23. Јануара 1804 год. Турци посеку, Прота са његовим стрицем Јаковом смести своју породицу у збег у планину Посово, и одма са Јаковом одпочне народ противу Турака на устанак спремати и покретати, где на Бранковачком вису 15. Фебруара искупи се 700 оружани људи, и Прота пошље те се из Бранковачке цркве барјак од белог, црвеног и плавог муселина, на ком су три крста била, донесе, кога развије и у земљу пободе. Па како нису имали џебане, Јаков Проту одатле оде у вече пошље, да из Аустрије барута добави. Прота 16. дође у Забрежје 17. поћу крене се на једном чуну низа Саву и поред Београда 18. осване у Земуну. Ту од Мајора Митезера поиште да би му што џебане дао, но кад му он то одрекне и упути га на трговца Живковића да му он кришом џебану прибавља, Прота призове Живковића те се ради тога с њим састане. Прота уговори са Живковићем да му барут набавља и на Забрежју предаје, и тад Живковић му даде само 9 фунти барута, једну зобницу готови фишека и 300 танета. Прота исплати тај барут, па како се упозна ту у Контроманцу са Дел-Аметом,

који је код Хаџи-Мустафа-Пашиног сина Дервиш-Бега био и који је од Јаничара рањен у Земун пребегo, позове га са собом да у Србију иде и да противу Дахија са Царске стране војују, па како Дели-Амет тај позив прими, Прота се с њиме побратими, седну на контромански кола и преко Срема и Бољеваца истог дана пређу у Забрежје. Сутра 19. оде у Љубинић на конак и ту искупљеној војсци нешто подели џебане, па одатле 20. дође у Бранковину, где нађе војску растурену, па је опет прикупи. Одатле из Бранковине врати се и 22. дође у Забрежје, те од Живковића прими 64 оке барута у 4 врећице узане као воштане свећице, и одатле с тим барутом оде Јакову у Свилеуву 25. преда му 32 оке барута и оде Ваљеву те 26. у Грабовици, 16 ока барута разда војницима, а 16 ока 28. пошље Кнезу Николи Грбовићу. 28. Фебруара ноћу, пошто са Кнезом Грбовићем Кедићем и Тадићем запали Ваљево, одјури у Забрежје за барут (но по одласку његовом Турци побегну из Ваљева); па како набављач џебане Живковић није још дошао био и донео барут да у Забрежје претури, тако Прота 1. Марта пређе у Срем у Бољевце, где му дође неки Оберлајтнант Лајтнер, који је Кордон чувао; он је био Римског вероисповедања, али је прича Прота био препун човекољубја и правице; питао је Проту зашто се бију са Турцима, а Прота му је показо све зулуме Турске, које је народ Србски од њи трпио и који трпи, и како су Дахије пописале све у књигу оне људе, који су за Цесарскога рата били официри, каплари и солдати, а притом и најбоље калуђере и попове да исеку, и већ су — казао му је — мога оца Кнеза Алексу, Бирчанина, Аџи-Руфима и друге многе по пашалуку исекли, кога су дочепати могли. И даље казивао му је Прота: ми други побегосмо у планину и посастајасмо се у буљуке, од буљука начинише се чете, а од чета војска, и хоћемо да се бранимо неби ли Цар чуо, да пошље каква добра Везира да нам помогне, јер ми нисмо на Цара, ни на Турке Цару покорне устали, но на четири Дахије и њове Субаше, а наше зулумћаре, и волимо и заклелисмо се пређе сви изгинути и утаманити се да се Србско име нечује, него покорити се овим Турцима; и рече Оберлајтенанту: ја вас молим господине дајте ми совет, кад смо се ми већ овако закрвили, коме ћемо пружити руке, да нас заштити и у мир постави? Оберлајтнант му на то одговори: „а кога ви у овој страни више имате него Митрополита Стратимировића, он је од ваше нацније као Краљ, а добро се пази са Принц Карлом, а Принц Карл сада је

над свом војском у нашем Царству најстарији Војвода; пишите њим двојици, или Генерал-Команди у Варадин, неби ли се за вас подузел молите се.“ Прота му рекне: „господине, та ја незнам ни једном по написати писмо, а толи да напишем Митрополиту и Принцу Карлу. Та — рече — знаш ли ти како год написати да ти се речи могу пр читати?“ Прота му каже да зна, и да је мало учио у Срему, и да се могу сваке речи прочитати, али каже да ту ваљаду политичне т туле, које он незна, нити уме, како ваља написати. На то му Обе лајтнант каже: „прођи се ти човече титула и политика, ако ти њим политично пишем и они ће теби политично одговорити, пак нећеш зн где си, већ ти напиши онако како си мени казиво, и дај мени ја им послати.“ Ништа то, вели Прота, ја несмедо да се усудим. Оде Забрежје, и кажем му да ћу чекати Живковића и сутра да ћу о на чардак прећи. Но ту ноћ дође ми писмо од Грбовића и од буљу баша да су Турци ону ноћ, кад је он отишо, побегли из Ваљева, та исто и од стрица његовог Јакова, који му јавља да је Турке на Св леуви разбио и да ји је много мртви Турака пало, но да гледа џеба што више и брже може да понесе да на Шабац иде.

Ја онако радостан, вели Прота, пређем на чардак Бољевачки, г ми дође Оберлајтнант и Поп Јаков парох Бољевачки са кочијама; се поче хвалити и казивати, како су Турци 28. Фебруара ноћу Ваљева побегли, како ји је стриц мој Јаков на Свилеуви разбио, како је 270 Турака мртви пало, а оно друго рањено, и побегло Шабац, и кажем им како смо ону ноћ, кад смо Ваљево попалили, в дили пламен на Руднику, и надамо се да је и Црни-Ђорђе Руд освојио и т. д. Тад му Оберлајтнант рече: „Та ви међер имате до и добре војске, кад ви можете на три места победити у једанпут он силне Турке, као што ји ми познајемо какви су.“ Прота рече: „Да имаду доста војске и да они Турцима нимало неће у храбрости у с пити, но каже, дајте нам џебане, пушака, топова и вешти Официра, ћемо ми Турке из Градова истерати и т. д.“ Обрлајтнант му одгово „Пишите ви оној двојици, како сам вам ја јуче говорио.“ Сад Пр каже: „Ја узмем размишљати и мислити да није дотле Црни-Ђорђе к годе писо, па се бојим да он од једну руку непише, а ја од дру пак ћу му покварити план и посао.“ Запитам Обрлајтнанта, од како он на кордону је су ли каква писма од Црног-Ђорђа или кога др

гог на кога год прешла?“ Он каже: „Како се чуло, Црни-Ђорђе и ви да купите војске, одма сам ја дошао на кордон и знао би да је какво год писмо у ову страну на кога год прешло, но није никакво. Ја онда рекнем, кад ме ви господине тако советујете и слободите, и кад није ни једно прешло писмо од Црнога-Ђорђа, ја би написао како било да било, но ја немам ни дивита ни пера ни артије.“ Обрлајтнант рече: „Иди оче Јакове, донеси му што треба за писање. Попа Јаков отрчи на колима и донесе ми дивит, перо и четири табака артије. Ја пређем у Забрежје у кућу Пантелије Ружичића, и на малој столици клечећи пишем поћу а Пантелија држи свећу; писао сам како сам умео. Написао сам два писма, једно Митрополиту Стратимировићу а друго — сад управо незнам коме, забаравио сам, или Принцу Карлу или Генералкоманди, јербо обоје ми је напомињао Обрлајтнант Лајтнер. Прота каже, колико сам могао описао сам зулум, који смо трпили од Јаничара и казао сам да би још даље трпили, но они пописаше све у своје тефтере (протоколе). ко је био официр, каплар и прост солдат у фрајкору, који су од 1788 год. у рату Аустријском противу Турака војевали, и поће све да исеку, казао сам како су већ исекли Кнезове и главније луде; које поватати могоше исекоше, ми млађи устрашени од смрти у шуме побегосмо, и од бегунаца скупи се војска, решисмо се и заклесмо се да волимо сви изгинути и име Србско утаманити, него се овим зулумћарима подложити, за то се молимо да Царство Аустријско пружи руку и овај невини народ каквим начином зна избави од пропасти коначне, и проче. Притом иско сам да нам даду џебане, топова и официра. И на последку каже, ако нам другче помоћи неће, нека нам даду онолико војске колико је Срба у време рата њиног са Турском до 18.000 војевало, као да нам зајам врате. И сад се смејем кад се сетим да сам онда овако мислио и ове последње речи писо, вели Прота.

Сутра дан однесем та писма на чардак; дође ми Обрлајтнант Лајтнер и Поп Јаков, донеше ми црвеног воска, ја прочитам моје јадно просто прошеније, а Обрлајтнант: „Ето тако, просто Србски, они ће све разумети, а да си ти њима с политиком писо, они би вама политично одговорили па неби знали где сте.“ Онде запечатимо писма и он ји узме те пошље.

Пошто Прота та писма одправи, стигне му и трећа порука од Јакова да час пре с џебаном појита Шабцу, гди му и јави да је варош

Шабац од Турака 7. Марта освојио и Турке у Град старо. У тим и набављач Стеван Живковић, који је се задржао био, стигне и донесе џебане за 600 форинти сребра. Но како Прота немадне свију новаца да Живковићу ту џебану исплати, а он му на почек недадне, срећом његовом дођу и ортаци Јаковљеви Бранко Ашковић и Мијаило Теодоровић и на Скелу дотерају 300 дебели вепрова. Њи Прота премора те му даду полицу на Хаџи-Баиће у Митровици да он испла 300 талира Живковићу, и он му онда да те џебану у Забрежје прен се. Барута је било доста, нешто прилично и олова и два џака г тови фишека.

Кад Прота исплати џебану Живковићу и у Забрежје је прен ту стигне из Раниловића, Београдске нахије, Радован Трнавац и об дује се кад види да има човек чрез кога се џебана добављати м Прота му да она оба џака готови фишека, те он однесе у њиову в ску. А Прота ону другу џебану крене и око 10. Марта однесе Јак у Шабац где су куршуме лили и фишеке савијали.

Живковић је за набавку џебане узимо на сто 30. После се и н Димитрије Пуљевић јави Јакову и стане џебану под Шабац доноси Јаков добави и један топ, који му је Новосадски владика Јов Јовановић преко Пуљевића тајно у Варадину дао оправити, лафет кару начинити, са муницијом снабдјети и са једним топџијом Мат Јакову у Шабац крадом преко Кленка ноћу послати, а доцније му још такови један топ оправио и посло, из који су Шабац тукли.

На концу Марта стигне и одговор на писма Протина од Митр полита Стратимировића и од Херцога Карла преко Варадинске Генера команде, у којима јављају Проти, да је Аустријски Двор са Отоманск Портом у највећем пријатељству и да он неможе Србима никакове п моћи ни у чему дати, но да ће толико учинити и позвати Турске Дах да ји са Србима помири. А Стратимировић советово је да се Срб свом предпријатију држе да су Турски поданици, и да ће опет би и да се чувају у проливању крви без нужде, и да штеде и не бесче Турске Џамије, хареме, и гробове, и једним словом што год Тур почитују за светињу и Срби да почитују, да неби добре Турке и Су тана најутили и на гњев раздражили. *)

---

*) Види писмо у Протиним Мемоарима на стр. 286.

Како Прота овај одговор прими, покаже га Јакову па узме са собом 18 момака и пође да га носи Кара-Ђорђу, кога је он још с почетка по гласу народа за главног поглавара и Господара држао, ако га нигда ни видио није. У то време дошао је био под Шабац и Павле Поповић из Вранића, кога је Кара-Ђорђе посло да види шта се ради око Шабца и од куд је Јаков топ добио. Прота дође у Орашац, Крагујевачке нахије нађе ту Кнеза Симу Марковића и Теодосија, који му кажу, да су они били на Јагодини са Кара-Ђорђем и да су разбијени, но да је Кара-Ђорђе отишао да искупља војску, а и они да су овамо по војску дошли, па да су се Крџалије под Кучук-Алиом овуда просуле, те да пут није безопасан од Турака, и ако он иде тражити Кара-Ђорђа, да лако Турцима у руке пасти може. Кад ово Прота чује, да њима препис од писама да понесу Кара-Ђорђу, кад с војском пођу, а он се врати натраг Шабцу.

Кад Турци после половине Априла пређу Дрину и пођу Шабцу, Јаков оде пред Турке Чокешини, а Проту остави да држи у обсади Шабачке Турке у Граду и да с њима преговара о предаји Града. Док је се Јаков са Турцима на Чокешини туко, Прота по наставлењу свога стрица Јакова уговори са Шабачким Турцима предају Града, и Јаков, кад се од Чокешине 18. ноћу у Шабац врати, сутра дан пређе у Кленак, уговор о предаји Града са Турцима подпише и Турци му Шабачки Град 20. Априла 1804 год. предаду, а Срби у Град уђу, почем Мусага Фочић са његовим Субашама из Града изиђе, у Кленак пређе и одатле у Београд оде.

Одма затим добије Прота од Кара-Ђорђа позив да у Остружницу дође. Прота оде и ту се први пут са Кара-Ђорђем види, гди му Кара-Ђорђе каже да ји зову у Земун, где ће бити Варадински Генерал и Дахиски пуномоћници да ји мире. Ту приправе девет пунктова, *) шта ће од Дахија тражити, па да се мире. Дођу им контроманска кола, на која Кара-Ђорђе са своји 15 главара поседа, и у Земун Генералу 28. Априла/10. Маја 1804 год. у његову башту дође, гди је ту и из Београдског Града Дахијски пуномоћника Турака 10—12 било. Но како од тог помирења небуде ништа, него се горе једни противу други распале, врате се натраг у Остружницу, гди се договоре за даље рато-

*) Види такове у Мемоари Проте на стр. 288—290.

вање и за набавку нужни ратни потреба, тако и да се власти и судови по ослобођеним нахијама изпостављају, и покрај тог и другог договера буде. Кара-Ђорђе изда главарима заповест да сви покупе војску и да 9. Маја на Св. Николаја летњег дођу на Топчидер, и потом главари разиђу се сваки на своју страну за извршење тог закључка.

Прота оде у Бранковину и каже Јакову шта су радили и у Остружници закључили, тако и поруку Кара-Ђорђеву испоручи му. Јаков сазове одма окружну скупштину у Рељино поље, стане спремати војску и одређивати власти, који ће на Врачар ићи, а који ће у нахији остати ради суђења и одржавања реда и мира у нахији. Прота, како је имао књигу Кормчину и чито законе Јустијанове и Мојсеову строгост над Јеврејима, испише неколико параграфа из Кормције, од који неки су ови: 1. Ко би убио човека да се убије и на коло метне. 2. Ко отме девојку силом, тај женик, кум и стари сват шибу да трче а други са штапови да се каштигује. 3. Ко украде јагње, прасе, коња и вола, тај да плати двоје и да се каштигује штаповима. 4. Ко утече из војске без допуштења да трчи шибу. 5. Који са страже побегне да се стреља. 6. Који се криво закуне и криво осведочи, тај ону сву штету, за коју је сведочио, да плати, штаповима да се каштигује, и да му се никада више ништа неверује, и да се за свагда лажом проглаша. 7. Кад се сваде и псују, који се превати за оружије као пола убиства да трчи шибу — — и т. д. преписо је 14—15. пунктова. Те пунктове Прота изнесе пред скупштину и прочита, која све одобри и повиче: „Тако, тако нек нам се суди, да нема глобе ни хатера.“ Устроје суд у Кличевачком шанцу и предаду те пунктове судијама, које су изабрали, да по истима суде.

После ти уређења у нахији Ваљевској Прота са војском и Јаковом 6. Маја пођe Београду, гди 9. Маја, као што је Кара-Ђорђе наредио, приспједу. Како дођу до Топчидера одма се побију са Турцима, гди је Прота са топџијом Матом топ намешто и на Турке пуцо. Па кад Турке у Београдски Град натраг отерају, Прота остане чувати око Београда да Турци из Града не испадају и да штете нечине. А Кара-Ђорђе са Јаковом, Кнез Симом Катићем и другима оде Пожаревцу те га освоји, па одатле оде и Смедереву, те принуди Турке и с њима уговори, да мирни буду и да из Града нигди неизлазе, па се потом врати под Београд с војском. За то време Прота је једнако под Београдом био и

нахије војени поглавари, попови, калуђери, буљукбаше, и од сваког села по 5 или 6 људи, па да ова скупштина изберe себи по три човека за судије, које познају као паметне, поштене, правдољубиве, богобојазљиве, и који у околини уважења имају, и да та три човека закуну, да ће они свакоме без разлике по правди и чистој савести судити; те тако из ти људи устројени буду окружни магистрати. И после тог узео је Совет у своје руке скеле и ђумруке и старао се да се приходи државни умноже.

Но Совет ни овде дуго неостане, јер кад Кара-Ђорђе по други пут Смедерево 14. Нојемвра те 1805 год. узме, тад се Совет пресели у Смедерево, и попуни се још са три члана; у њега уђе Младен Миловановић, Аврам Лукић за Чачанску и Кнез Василија за Ужичку нахију. Тад Прота замоли Кара-Ђорђа и рече: „Господару, сада се доста Советника искупило, ја сам довео Весу из Љубиниња за Ваљевску, који ће овде у Синоду остати, ја ћу да идем кући, да мој стари занат предузмем." — Кара-Ђорђе: Енеде га сад! а што си људе искупљо, кад ниси мислио са шњима седети и прочаја; и рече: „иди ти брат Весо кући, а кад ја мој стари занат почнем радити, онда ће и чича Прота свој стари занат." Веса једва дочека и оде кући, а Прота и даље остане у Совету. А кад Срби освоје Београд на Св. Андрију 1806 год. и истерају Турке из Града Београдског, онда и Совет из Смедерева премести се на концу 1807 год. у Београд и смести се у Аганлин конак, и тако се испуни предвиђавност Кара-Ђорђева.

Године 1806 око поле Јануара, Кара-Ђорђе позове из Смедерева Проту себи, кога из Остружнице са Божом Грујевићем пошље у Беч, гди су Инператора Франца молили да се за Србе заузме, помогне им, и да им даде џебане и други војени потреба. Одатле пошљу и молбу Руском Цару Александру да би се заузео за Србе. Тако пошљу и молбу у Цариград Султану да би дао захтевата права народу Србском. Прота се из Беча врати, преволевши Стефана Живковића (онога што је *Телемака* превео), с ким је се у Бечу упознао, и који је имао јошт пола године да учи и диплому да добије, те и он, с њиме у Србију дође. *)

Од године 1805 од 15. Августа, као дана, кад је Совет установљен, па до 1811 год. Прота, ако је и био Председник и члан Совета, ништа за то, ипак многе је и друге послове вршио и многе бојеве са Турцима био.

---

*) Види Мемоаре Протине стр. 141, 196 и 271.

Ђорђе 17. Априла сазове народњу скупштину у Пећане, где сочине молбу из 9 пунктова онаку, као што су је Беќир-Паши п. г. у Београду дали, изберу три посланика и по истима пошљу је у Цариград.

После ове скупштине у овој 1805 год. Прота био је у боју са Кара-Ђорђем на Карановцу, кога су 29. Јуна на Петровдан освојили. А после овога боја Прота са стрицем својим Јаковом био је при освојењу Ужице, које су заузели 20. Јула на Св. Илију, пошто су варош попалили где је 5.000 Турски кућа изгорело. Овде Турци искупили су се, те су остали у Граду, дали су Јакову 50.000 гроша и 80 хатова, које је војницима поделио. И осим тога на захтевање Проте морали су и њему Турци дати белога хата Осман-аге Фочића, сина онога Дахије, који му је оца Кнеза Алексу посеко, са свом богатом опремом; а и Војводи Луки Лазаревићу морали су дати хата, Бега-Новљанина са свом опремом, који му је брата од стрица Кнеза Ранка 1.800 убио.

Докле је Ужице узимато, Хафис-Паша од Ниша са 45.000 Турака продре до Параћина. Кара-Ђорђе га са Миленком и другим Војводама на Иванковцу 1. Августа дочека и тако га жестоко разбије, да је се моро рањен са војском натраг у Ниш повратити, где одма и пресвисне.

После ови славни бојева Кара-Ђорђе сазове 15. Августа те 1805 год. народњу скупштину у Борак код Кнеза Симе Марковића куће, на којој између прочег установи се Совет земаљски, коме за Председника буде постављен Прота Матија Ненадовић, и он одма оде у Манастир Вољавчу и ту одпочне са још 6 изабрати Советника радити. Но како је Вољавча у планинском месту врло незгодном, да Советници нису могли шта ни за јело добити, тако Прота оде Кара-Ђорђу и потужи му се како се муче, и замоли га да би се где на друго место Совет преместио. Кара-Ђорђе му каже: „видим и сам да се мучите, али тако је сад време мучењу. Да Бог да, да само наша деца уживе, а ми ћемо целог нашег живота ићи из Вољавче у Вољавчу. И сам сам видео да је Вољавча незгодно место за Совет; за сад неможемо наћи бољега од Манастира Боговађе, па преселите се у Боговађу, а ја ћу писати Миленку и Јакову, нека кажу Боговађским калуђерима, да спреме за вас што треба. А кад узмемо Београд, ако Бог да (дода смешећи се) а ви ћете седети у Везировом сарају.“ И тако се Совет премести у Боговађу и настави свој посо. Нарочито одма се наредба учини, да свака нахија има своју скупштину, на којој да буду од исте

нахије војени поглавари, попови, калуђери, буљукбаше, и од сваког села по 5 или 6 људи, па да ова скупштина изабере себи по три човека за судије, које познају као паметне, поштене, правдољубиве, богобојазљиве, и који у околини уважења имају, и да та три човека закуну, да ће они свакоме без разлике по правди и чистој савести судити; те тако из ти људи устројени буду окружни магистрати. И после тог узео је Совет у своје руке скеле и ђумруке и старао се да се приходи државни умноже.

Но Совет ни овде дуго неостане, јер кад Кара-Ђорђе по други пут Смедерево 14. Нојемвра те 1805 год. узме, тад се Совет пресели у Смедерево, и попуни се још са три члана; у њега уђе Младен Миловановић, Аврам Лукић за Чачанску и Кнез Василија за Ужичку нахију. Тад Прота замоли Кара-Ђорђа и рече: „Господару, сада се доста Советника искупило, ја сам довео Весу из Љубинића за Ваљевску, који ће овде у Синоду остати, ја ћу да идем кући, да мој стари занат предузмем." — Кара-Ђорђе: Енеде га сад! а што си људе искупљо, кад ниси мислио са њњима седети и прочаја; и рече: „иди ти брат Весо кући, а кад ја мој стари занат почнем радити, онда ће и чича Прота свој стари занат." Веса једва дочека и оде кући, а Прота и даље остане у Совету. А кад Срби освоје Београд на Св. Андрију 1806 год. и истерају Турке из Града Београдског, онда и Совет из Смедерева премести се на концу 1807 год. у Београд и смести се у Аганлин конак, и тако се испуни предвиђавност Кара-Ђорђева.

Године 1806 око поле Јануара, Кара-Ђорђе позове из Смедерева Проту себи, кога из Остружнице са Божом Грујевићем пошље у Беч, где су Императора Франца молили да се за Србе заузме, помогне им, и да им даде џебане и други војени потреба. Одатле пошљу и молбу Руском Цару Александру да би се заузео за Србе. Тако пошљу и молбу у Цариград Султану да би дао захтевата права народу Србском. Прота се из Беча врати, преволевши Стефана Живковића (онога што је Телемака превео), с ким је се у Бечу упознао, и који је имао јошт пола године да учи и диплому да добије, те и он, с њиме у Србију дође. *)

Од године 1805 од 15. Августа, као дана, кад је Совет установљен, па до 1811 год. Прота, ако је и био Председник и члан Совета, ништа за то, ипак многе је и друге послове вршио и многе бојеве са Турцима био.

---

*) Види Мемоаре Протине стр. 141, 196 и 271.

заједно сви у Немачку беже, а да сиротињу Турцима предаду, како им је Босански Везир Дерен-Делија бурунтију даво, и Хаџи-Бег у Липолист писо и нудио ји: да сиротињу на Царски образ предамо да се не роби и не пали; јербо каже да је тако закључио Султански Девлет и Руски Цар. Јаков је се Проти изговаро и заклињо: да и он ништа знао није да ће бегати. Прота ту у Забрежју поћи, гди његова и Јаковљева породица из Бранковине дође, и кад је Јаков стане у Срем да превози, Милош препоручи свога синовца Ристу Јакову, кога је он из Београда довео, те га у Срем преведе, и да му на аманет сабљу његовог покојног по матери брата Милана, коју је на себи имао, а потом свуче са себе Војводско одело и преда Јеврему Ненадовићу заједно са његовим Бињишом, те га у Немачку пренесе; и потом обуче простије одело, и по вр истог узме од Дамњана Марковића из Бранковине велики гуњ, *) обуче га, и почем му Димитрије још породицу довео био није, оде управо Брусници да је тражи. Но он, до Брусице ни дошао није, а већ Турци заузму сву Савску и Дунавску обалу и одсеку пут да нико у Аустрију бегати није могао. И тако Милош заостане у Србији и оде у збег у Манастир Никоље, код свога кума Архимандрита Хаџи-Атанасија, **) и ту се са породицом својом у збег склони.

Прота тад непређе са Јаковом и његовом породицом у Срем, него ту у Забрежју заостане; па остави Капетана Милована Зујаловића из Тулара да он ред држи, да се дошавши народ у Срем превози; и каже му да он иде уза Саву пред Турке и кад види да се Турци низа Саву Забрежју прекучују, да ће му јавити, да народ у шуму бега, који се неузмогу превести. И тако Прота уза Саву оде до Грабовца, ту преноћи и одрани у Орашац, и кад види да Турци наступају и широм зашли, те села пале и харају, он се са своји неколико момака врати

---

*) Ти први дана пропасти Србске све Војводе морале су се не само од Турака, него и од народа крити, јербо народ огорчен противу Војвода хтео ји је побити, па тако и Милош обуко је просте хаљине и одозго гуњ да га народ непознаје да је Војвода, и тако је кроз народ отишао кући у Брусницу. Мемоари Проте стр. 213.

**) Овога је истог Атанасија у II. Хаџи-Продановом устанку, Милош са Ћаја-Пашом уватио, те су га са прочи њи 96 душа одведи у ланцима у Београд, ког су Турци живог 11—12. Јануара 1815 год. код Батал-Џамије на Колац набили, гди је тад 7—800 нај одабраји Срба на мукама потамањено. Види Мемоаре Проте стр. 236, и Грађу за Срб Историју од Вука стр. 54.

натраг и пошље те јави Капетану Зујаловићу и Ђорђу Крстивојевићу да се Турци спуштају низа Саву и да су на конаку на Ушћу, и да ће данас сутра и у Забрежје доћи, него да се људи склањају у збегове по шумама; и тако је и он уз пут бегајући Сави народ враћао да непадну у Турске руке, дође у Бргуле код своје воденице, узме леба и ту коње остави, па пешке кроз Љубинић, кога су Турци попалили, дође у Таково, а одатле код Уба у Вучјак, гди нађе до 30 Срба. Турци идући низа Саву палили су села, пушке су и топови пуцали, ужасан је био стра. Прота у том крајњем очајању помисли шта да се ради каже: „Небо високо, земља тврда, од Цесарије Турци воду затворили, бегати се нема куда, а бранити се неможемо. Неизбежимо робство и смрт пред очима. Презнем каже и отргнем се из очајања, и као из сна пробудим се и помислим: дал би се јоште у чем себи и свом народу помоћи могло? од свију мисли учини ми се каже најпрече, молити највећег врага Турчина. Од зла бирати мање.“ Прота замоли некога Милована Глишића из Паљуа да однесе молбено писмо у Турску војску. Глишић из гласа повиче да несме, но да молимо старца Јакова. Прота пошље свога момка те доведе старца Јакова из Паљуа, и замоли га да однесе писмо до Везира Дерен-Делије и до Хаџи-Бега, у ком га у име народа моли: да непале и неробе, а да ће се народ на Царски образ предати. Но ето муке и старац Јаков зачне викати да несме међу Турке да иде. Прота кад види да молба непомаже, он му напоследку каже: „Јакове, ти си од свију нас овде старији барем 25 година, умри пре нас 25 дана, а мореш спасти толику сиротињу од палења, сечења и робљења; ако однесеш писмо у Везиров логор, могу те Турци жива и пустити, али ако неоднесеш, Богом ти се заклињем да ћеш овде за по сата погинути. Кад Јаков види да му је мрети те мрети, пристане да носи писмо. Одсеку му велики прут, и на вр'у прут расцепе и у тај процеп мету писмо, даду Јакову, који узме у руку и подигне га високо да се види, и оде у Турски логор; но кад је преко поља близу логора био, трипут је од стра падао, па опет устано, докле до у логор дошао није.

У том писму преклињао је Прота Везира да престане робити и палити, говорио је: сав се народ разбеже. Шта ће Цару пуста земља, шта ће им Србија кад све Србе исеку; већ да устави палење и сечење по селима, а народ се предаје и на миру ће бити. Везир кад прочита писмо, заповеди одма, те се сва Турска војска из села поврати

заједно сви у Немачку беже, а да сиротињу Турцима предаду, ка
им је Босански Везир Дерен-Делија бурунтију даво, и Хаџи-Бег
Липолист писо и нудио ји: да сиротињу па Царски образ предамо
се не роби и не пали; јербо каже да је тако закључио Султанс
Девлет и Руски Цар. Јаков је се Проти изговаро и заклињо: да и
ништа знао није да ће бегати. Прота ту у Забрежју ноћи, гди њего
и Јаковљева породица из Бранковине дође, и кад је Јаков стане
Срем да превози, Милош препоручи свога синовца Ристу Јакову, ко
је он из Београда довео, те га у Срем преведе, и да му на аманет сабл
његовог покојног по матери брата Милана, коју је на себи имао, а пото
свуче са себе Војводско одело и преда Јеврему Ненадовићу заједн
са његовим Бињишом, те га у Немачку пренесе; и потом обуче про
стије одело, и по вр истог узме од Дамњана Марковића из Бранкови
велики гуњ, *) обуче га, и почем му Димитрије још породицу довео би
није, оде управо Брусници да је тражи. Но он, до Бруснице ни доша
није, а већ Турци заузму сву Савску и Дунавску обалу и одсеку пу
да нико у Аустрију бегати није могао. И тако Милош заостане у Србиј
и оде у збег у Манастир Никоље, код свога кума Архимандрита Хаџи
Атанасија, **) и ту се са породицом својом у збег склони.

Прота тад непређе са Јаковом и његовом породицом у Срем, нег
ту у Забрежју заостане; па остави Капетана Милована Зујаловића и
Тулара да он ред држи, да се дошавши народ у Срем превози; и каж
му да он иде уза Саву пред Турке и кад види да се Турци низа Сав
Забрежју прекучују, да ће му јавити, да народ у шуму бега, који с
неузмогу превести. И тако Прота уза Саву оде до Грабовца, ту пре
ноћи и одрани у Орашац, и кад види да Турци наступају и шир
зашли, те села пале и харају, он се са своји неколико момака враг

---

*) Ти први дана пропасти Србске све Војводе морале су се не само од Турака, него и од народа крити, јербо народ огорчен противу Војвода хтео ји је побити, па тако и Милош обуко је просте хаљине и одозго гуњ да га народ непознаје да је Војвода, и тако је кроз народ отишао кући у Брусницу. Мемоари Проте стр. 213.

**) Овога је истог Атанасија у II. Хаџи-Продановом устанку, Милош са Ћаја-Пашом уватио, те су га са прочи њи 96 душа одвели у ланцима у Београд, кога су Турци живог 11—12. Јануара 1815 год. код Батал-Џамије на Колац набили, гди је тад 7—800 нај одабраји Срба на мукама потамањено. Види Мемоаре Протине стр. 236, и Грађу за Срб Историју од Вука стр. 54.

кућу свога комшије Глише Павића, гди је после годину дана и умрла) која је код своји људи већ намештена била, и врати се у Фенек. Но већ су Кара-Ђорђа и друге прве Војводе отерали били у Голубинце, куд и Прота оде. Кара-Ђорђе каже му да му Немци недаду ипак пасоша. Но незнам рече: ко ће однети прошеније? *) — Прота напомене Стефана Живковића; и они га пошљу да га зове да прошеније царевима однесе. Прота оде у Земун и каже Живковићу да га у Голубинце и зашто зову. Живковић рече: „брацо мој, ја хоћу, но нека оне курве новаца даду, јербо ја немам.“ **) Прота врати се у Голубинце, и одатле оде у Нови Сад да обиђе и његовог стрица Јакова фамилију и брата Јеврема. Док се он забави у Новом Саду, али Немци дотерају ту Вожда и све главне његове Војводе и сместу ји у Град Варадин. Прота кад то види задржи се још дан два па бежи у Ашању и Купиново, докле и њега нису у Град стрпали.

Прота у Ашањи код своје породице и Манастиру Фенеку бавио је се подуже. Но кад Кара-Ђорђа из Варадина 7. Јануара 1814 год. одпрате у Грац у Штајерску са свима главним Војводама, гди по Градовима разместе; а све друге мање Војводе, које ји које затекао остану под надзором власти. Прота осто је слободан, њега нико није узнемириво,ваљда зато што је доцније прешо у Аустрију. Он је одлазио у Нови Сад, Карловце и Земун и састао је се са Војводама и договоре водио како да се бедном народу помогне.

За сво време, докле је се Кара-Ђорђе у Грацу, и друге Војводе старешине Србске по Градовима које гди разсејане под стражом налазиле, нико није смео, нити је могао што за народ предузимати, радити молити се; сваки саобраштај и договор био им је забрањен. Једини Прота Ненадовић и Максим Јакшић били су у неколико слободни. Но кад се Цар Александер код Императора Аустријског Франца I. заузме Кара-Ђорђа и Србске Војводе, који су које гди посебно у притвору били, те ји Император Франц, Јула месеца 1814 год. притвора осло-

*) Мемоари Проте стр. 218.

**) А био је врло богат трговац јербо набавком војени потреба за Србију како је се обогатио. А на против пребегавше Војводе у Аустрију сви су били ...ма си, јербо што су год новца, и ствари од вредности имали које су Србије пренели, то су им — Аустријске — власти све одузеле. — А Живковић је био као грађанин Земунски недирнут.

и престане свуда више палити и пљачкати, и крене се даље Београду. А старца Јакова невредима одпусте. После тога Кнезови Ваљевски оду Везиру на Врачар, предаду му се, приме од Везира Муселима и Кадију и одведу у Ваљево. И с тим се од Колубаре до Дрине мир учини и судови Турски и Кнезови поставе. После неколико дана томе слeдује и Кнез Аксентије нахије, Београдске, и по том оде са Сер-Чеслом, те им се преда Милош Обреновић и Рудничка нахија.

За тим и Прота пређе у Срем у Купиново. И кад чује да је Кара-Ђорђе са Јаковом и другим главним Војводама у Манастиру Фенеку, он одма оде у Фенек, те се с њима састане. Кад су били у вече при вечери, један од калуђера напије: у здравље Врховног Вожда Господара Ђорђа Петровића, Команданта Србскога! — а он сирома бризне плакати и сузама лице му се облије. Дај ми сад, вели Прота, онога јунака и иноверца, кога се ништа нетиче, као нас, да се одржи и не заплаче, ако има и камено срце. Сва се вечера у плачевно позорије обрати. Ту је и господин Јефтимије, ондашњи Прота Земунски, био очевидац, који би боље умео казати. Оставе вечеру и оду у собу, где се кава пије, Студенички Архимандрит Мелентије, стари Василије и Самуил; сирома Врховни Вожд, једнако је плакао и јецао, седећи на столици и држећи руку на очима. Прота каже: ја једва сам од плача проговарао, и за утешити Вожда, рекнем му: „Господару није фајде плакати, но узми пасош, иди у Брисел, где се чује да је тамо Цар Александер, и кажи му: ја сам Черни Георгије Петровић, који сам подигао мој народ да га од Турског зулума избавим, и десет година држа се; а сад дође 20 Турака на једног Србина и освојише нас. За то дошао сам, каштигујте како хоћете мене, а избавите народ мој. — Рече му Прота Земунски: Господару, тај совет врло је добар. Ни други ти лепши дати нико неможе. А Вожд: *„тако је којекуда! искао сам пак ми недаду Немци пасоша.“* Прота му рекне: „ишти само до Ћесара Франца, даће ти се, а у Брислу чује се да су обадва Императора и Прајски Краљ, а кад дођеш једноме, онда можеш свима тројици.“ Кара-Ђорђе: „Тако ћу и искати. Но иди ти, обиђи и намести твоју фамилију па дођи, пак ћеш и ти самном ићи.“

Прота оде у Купиново, и у Ашањи обиђе своју родбину (браћу Николу, Петра и Симу и његове сестре и снаје, а мати његова Јованка остала је била у Бранковини, није хтела да бежи него је се скрила у

договори Прота са Мелентијем, Василијем Архимандритом и Самуилом Јеремонахом Студеничанима, Војводом Петром Молером, Максом Крстићем, Петром Оташевићем, П. Цукићем, Милојем Теодоровићем, Павлом Поповићем и другима Србима, да се нечека, докле Цар Александер у Беч дође, него да се због тог Хаџи-Продановог устанка, гди се отлагање не трпи, похити Цару Руском у Петроград, и моле, да Цар укаже милост Србском народу да му помогне и избави га од Турског варварског ига. И тако Прота по договору Војвода одма узме свога брата Војводу Симу Ненадовића, који је био у Чакову, за сопутника и толмача Немачког језика, па се крене право у Петроград, преко Трансилваније дође у Хотин у Бесарабији, и преко Каменоподолског дође у Житомир, гди ту утврдо разуме да је Цар Александер из Петрограда прошо за Беч. Прота у Житомиру, пошто види да ће му трошка недостати, понуди у залогу свој с врата златан крст Губернатору, но овај му без залоге 30 дуката у зајам даде. И онда одатле Прота врати се и предузме пут за у Беч, гди у исти и стигне. Нађе се са Недобом и Графом Каподистријом, који га упуте Руском Посланику Стакелбергу. Но како та побуна Срба под Хаџи-Проданом тад није због заплета са Наполеоном ишла у рачун Русима, тако Стакелберг, кад приспје Цар Александер из Русије, да Проти 50 дуката на трошак и оправи га доле Србској граници, да каже да се Хаџи-Проданов устанак утиша, и Прота сиђе у Срем. Но докле је се Прота на том путу бавио и у Срем повратио, Милош Обреновић и без заповести Руса, сам прискочио је Турцима у помоћ и са Ћаја-Пашом народни је устанак под Хаџи-Проданом планувши угушио. — И тад су најгрозније одпочели Турци над Србским народом тиранствовати Србе, клати и на коље ји живе по стотине набијати. *)

Прота кад види тај грозан ужас, шта се од народа чини, приправи у Земуну прошенија **) за Дворове, и поузима од Војвода њнове печате, како би сам у Бечу исте просбе по потреби преправио а и нове правио у име Војвода, и њнове печате на исте ударио, па по

*) Види Мемоаре Протине од стр. 374—375 и Историју Србије С. Милутиновића од стр. 214—216.

**) Види та прошенија, која су Дворовима дата, пошто су у Бечу дотерата и преправљена, 4 на Србском, 1 на Руском, 2 на Немачком и 1 на Латинском језику, у Историји Србије С. Милутиновића од стр. 412—432 и Мемоаре Протине стр. 225.

мајућем јошт у Августу месецу издатом му пуномоћију од Војвода, а име народа Србског, полети по други пут у Беч; 9. Декемвра 1814 год. у среду из Земуна пође за у Беч, тог дана дође у Карловце и ноћи. 10. Оде у Варадин, подпише пасош и маршруту за пошту, пређе у Нови Сад и после подне у 1 сат крене се на поштанским колима, и на штацији треће поште, почем коња није било преноћи. 12. у вече дође у Пешту, преноћи, 13. подпише пасош, пређе у Будим, но кад и ту поштанске коње недобије, погоди фијакер и у 1 сат после подне крене и до прве поштанске штације дође. Седне на поштанска кола и 14. путово је дању и ноћу, а 15. Декемвра у вторник у 8 сати у вече дође у Беч и у хотелу код златне крушке ноћи. И одма 16. Декемвра одпочне радити, прво јави се Недоби и преда му једно писмо с печатима од народа послато, и објасни му како сад народ у Србији страда.

Прота, како је дошо у Беч одма је одпочео рад свој. Молио је Цареве и заступнике Дворова на Бечком Конгресу, да заштите народ у Србији од покоља и варварије Турске. 16. Декемвра одпочео је најпре Русе молити, 24. Аустријанце, 28. Прајзе, а 20. Декемвра Енглезе. Од 16. Декемвра 1814 год. до конца Маја 1815 год., Прота је свак дан трчо, молио, јадиково, куко и обијо прагове веледостојника четирију Европски сила на Бечком Конгресу, Русије, Аустрије, Пруске и Енглеске. Но нико нехте да саслуша вопијућег и молећег Проту за народ свој, до једине Русије и Аустрије.

Прота је тражио ауденцију и код Краља Прајског, који је у Царском Двору седио, но кад је добити није могао, 30. Дек. предо је народно прошеније Кнезу Харденбергу, а 14. Јануара добио је одговор преко Саветника Кистера, да је просба у свом реду и да ће желе Србске бити несумњено испуњене. — И тако је све на том и остало.

Тражио је после тог Прота са толмачом пуномоћника Двора Енглеског Лорда Кастлрји (Кастелрсага) да изиђе и да му прошеније народње преда, но кад дозволу недобије, он 2. Јануара прошеније преда његовом Секретару, а 11. Јануара устмено им његов Ађутант каже: „да је двор Енглески са Портом Отоманском у пријатељском сношењу, и да се у такова деликатна дела нипошто мешати неће, нити ви нама више долазите, само толико вас могу саветовати, да се чувате и у тајности стојите, да вас какови Султанови људи невиде и недознаду о ком делу овде налазите се, пак ће онда Султан рећи, кад се Влашки Краљеви

мешају у моје државе, ја ћу њима начинити посла.“ Но до неколико дана, ви један можете доћи, ако би Лорд имао што да вам рекне — и тако су и отишли. *) Но црње и горе! Лорд Кастелрсаг, не само што им не обећа помоћ указати, него им каже да би ји и Турцима издо, него то само за хатар Аустријиског Цара неће, и да Срби од Аустрије даље никуда и никога нетраже, а Ћесар ће за побољшање стања Срба код Султана у Цариграду то ласно израдити преко свога Интернунција, коме његов Енглески Посланик неће ни учем по своj прилици противан бити. Па онда им Енглез рече: „Али збиља преко свега тога чуда, и вашега пожртвовања, камо вам Рус? да вам сада барем, како но је управо и дужан, помогне!“ Но укоравајући га најпре сајузничеством са Србима противу Турака, после покровитељством над истима, док и најпосле пожртвовањем у своју ползу читаве и ослобођене Србије, и једне нације: „Пак што неби сада он то учинио и помого вама, кад може он то и од по муке барем сада?“ **)

Но од свију нико није искреније и отвореније примао Проту и саслушавао жалбе и молбе Срба као државници Аустрије ***) и Цесар Франц. Зато овде исављамо говор Цесарев, кад је Прота са Фрушићем (тумачем) и Јевтом Чотрићем Савићем пред њега 5. Јануара 1815 год. излазио.

Кад Прота изађе у Салу, гди ји је Цесар у Бургу примио, Прота му се са својима поклони; Цесар ји запита: Ко су они, шта траже и просе? Прота му преко Фрушића одговори да су Србски Емигранти, и да су дошли молити га, да он са прочим својим великим сојузницима учини милост Србији, и да је спасу и заштите од крајњега варварства и удручења, кад спасавају и сву осталу Европу, и цело човечество заклањају и чувају. И онда му преда просбу. Цар му Франц ржљајући помало длан о длан, одговори овако: „Све ја то знам. Известно је да Срби много неправо трпе, и трпити морају до времена, вас ипак уверавам да сам ваш пријатељ био, и јесам, да сам вас поагао барутом, оловом, топовима, ра̂ном, советима добрим, словом и деом, све сам оно чинио што се год могло посредством мојим. У веите се и из тога, што сам вас у моје Царство примио и заклонио, а да

*) Види Мемоаре Протине од стр. 247—249.

**) Историја Србије С. Милутиновића од стр. 356—357.

***) Види како је Фиршт Худелист говорио Проти, у његови Мемоари па 250—252, 255—257.

имајућем јошт у Августу месецу издатом му пуномоћију од Војвода, а у име народа Србског, полети по други пут у Беч; 9. Декембра 1814 год. у среду из Земуна пође за у Беч, тог дана дође у Карловце и поћ[illegible]. 10. Оде у Варадин, подпише пасош и маршруту за пошту, пређе у Нови Сад и после подне у 1 сат крене се на поштанским колима, и на штацији треће поште, почем коња није било преноћи. 12. у вече дође у Пешту, преноћи, 13. подпише пасош, пређе у Будим, по кад и ту поштанске коње недобије, погоди фијакер и у 1 сат после подне крене и до прве поштанске штације дође. Седне на поштанска кола и 14. путово је дању и ноћу, а 15. Декембра у вторник у 8 сати у вече дође у Беч и у хотелу код златне крушке ноћи. И одма 16. Декембра одпочне радити, прво јави се Недоби и преда му једно писмо с печатима од народа послато, и објасни му како сад народ у Србији страда.

Прота, како је дошо у Беч одма је одпочео рад свој. Молио је Цареве и заступнике Дворова на Бечком Конгресу, да заштите народ у Србији од покоља и варварије Турске. 16. Декембра одпочео је најпре Русе молити, 24. Аустријанце, 28. Прајзе, а 20. Декембра Енглезе. Од 16. Декембра 1814 год. до конца Маја 1815 год., Прота је сваки дан трчо, молио, јадиково, куко и обијо прагове веледостојника четирију Европски сила на Бечком Конгресу, Русије, Аустрије, Пруске и Енглеске. Но нико нехте да саслуша вопијућег и молећег Проту за народ свој, до једине Русије и Аустрије.

Прота је тражио ауденцију и код Краља Прајског, који је у Царском Двору седио, но кад је добити није могао, 30. Дек. предо је народно прошеније Кнезу Харденбергу, а 14. Јануара добио је одговор преко Саветника Кистера, да је просба у свом реду и да ће желе Србске бити несумњено испуњене. — И тако је све на том и остало. —

Тражио је после тог Прота са толмачом пуномоћника Двора Енглеског Лорда Кастлрји (Кастелрсага) да изиће и да му прошеније народње преда, но кад дозволу недобије, он 2. Јануара прошеније преда његовом Секретару, а 11. Јануара устмено им његов Аћутант каже: „да је двор Енглески са Портом Отоманском у пријатељском сношењу, и да се у такова деликатна дела нипошто мешати неће, нити ви нама више долазите, само толико вас могу саветовати, да се чувате и у тајности стојите, да вас какови Султанови људи невиде и недознаду о кои делу овде налазите се, пак ће онда Султан рећи, кад се Влашки Краљеви

орни бити: но молимо да би са осталим својим сојузницима код Султана учинио, да други Везир, кога Срби бегенишу, дође и прочаја. — мператор: „Висте упливали у једну воду, из које ћете мучно испливати. Ја вас сожаљујем и рад сам да испливате, а све знам шта сте иплили; мени је од граничарски команди познато —.“ „Ваше величество, ми нисмо упливали у ту воду, од какве наше силе и непокорсти Султану; но нужда нас приморала, гора него 1813 год. кад се с пола у Сави подавило, а пола под вашу заштиту пребегли. Па кад сада на суву давимо, боље једаред на воду напливати, па ко се дави а ко остане. А ако ваше величество са прочим сајузником и само али прст помоћи пружите, то се надамо да ћемо моћи колико годе пливати, а аколи непружите а ми ћемо се и на суву подавити“. — ад је Прота рекао „мали прет“ Цар упитао је Давидовића: шта је „мали“.) Император: „Но ја вам ништа помоћи немогу, ја сам сада пријатељству са Турцима. А шта иштете и какву помоћ?“ — На то рота: „Само ону милост коју сте имали Србском народу од љета 804 до паденија Србског 1813 год.“ — Император рекне: „Шта сам и пре чинијо, само једаред, и то мало, дао вам барута и олова —.“ — Ваше величество опет онако мало и просимо као у оно време. И но оружје секвестирато да даду. — Император: „Е, да дам вама ушке, да пуцате на Турке.“ — Прота: „Не да пуцамо, но да се бранио док нас ваше величество са прочим сајузницима заштитите.“ — На то Император упита Проту: „Је сте ли били код Императора Александра?“ Прота: „Просили смо пак нас непушта к' себи.“ Император: А вражје политике, мисли он да нико незна шта они са Србима раде! — А што вас непусти к себи? — Ал ваљда неће зато што је у мом зору, — а то је све једно.“ Затим Прота замоли Цара да се у Емиграцији налазећи се Срби могу слободно вратити у Србију. На то Император: „А ко вам брани? — Хоћеш ли и ти ићи кући?“ Прота: „Хоћу ваше воличеството, како нам прошену милост поклоните.“ На то Цар им каже: „Да причекају јошт у Бечу, док им он одговор неда.“ И они поклоне се и оду. *)

Овако не само што је искрено и својски Цесар Франц I. Србима и за Србе говорио, него је и писао Султану да побољша стање Србима,

---

*) Види Мемоаре Протине од стр. 253—254 и 259—260, и Историју Србије С. Милутиновића од стр. 354—356.

ћу и сад то чинити, то вам обећавам, али добар стати немогу хо[illegible] ли Султан послушати; но опет мислим да ће мене пре послушати, н[illegible] и каквог другог Императора, будући сам с њим у добром пријатељст[illegible] А да вас од стране Конгреса препоручимо и предузмемо, то за сад [illegible] налазим за добро; прво, помислиће Султан да му заповедати намер[illegible] вамо, а то нисмо у состојанију чинити, и можемо ономе народу в[illegible] зло проузроковати, а ја незнам ко би радији био, ви или ја, да [illegible] помогнем; но ћу му пријатељски представити и мислим утврдо, д[illegible] те до неколико дана сљедства моји предпријатија у дјејствију позн[illegible] али ја знам добро да докле име Србин и Турчин Царствује, то д[illegible]је неможе се сложити. Но ви будите овде јошт, ја ћу вама дати зн[illegible] што воспосљедује. Ја ћу Султану од моје стране што могу леп[illegible] и ласкавије представити од стране комшилука, а и од стране Христ[illegible]-лука, и несумњам код Султана да се послушати нећу, но хоће ли њ[illegible] његове Паше послушати то незнам. Ви знате како је код Турака. [illegible] шта ћемо кад се што боље за сад за вас учинити неможе. Ја би нај-радији томе народу помоћи, народу велим, у којем толики интерес моје државе лежи, с којим сам се ја толико година лепо слагао, с којим на вјеки лепо живити желим. Моја је жеља заслуге Србскога народа о мени, оправдати и наградити, а и моје заслуге, јошт већма код њи умножити, сада пак јошт време није. Увјерите народ о мом добром срцу к'њему, о мојем посредствију и соучастију, и о мојем торжестве-ном обећању: да ћу Султану представити и молити га, како најбоље знао будем да вам спасеније буде. Моје о вама обећање заиста чућете до неког времена, а желим и радићу да га у состојанију вашем осе-тите. А ви постојте овде у Бечу јоште, ја ћу вам казати шта буде —." Кад то Цар изговори, Прота са Фрушићем и Јевтом изађу и оду.*)

Кад други пут 8. Маја 1815 год. Прота са Давидовићем изиђе пред његово величество Императора Франца I. поклоне се и Прота почне говорити: како су Срби били Турцима послушни, но Скопљак-Паша Везир Београдски, заиште од најбољи фамилија 3 хиљаде [illegible] да погуби; како су ти осуђени уплашили се и побегли, како су други устрашени са њима сјединили се и на ове Турке напали, који су Србе убијати хтели, и тако су неке побили а друге из села протерали, и да се народ решио сав да гине, а садањим Турцима не може п[illegible]-

*) Мемоари Проте стр. 258 и Историја Милутиновића 334.

с Наполеоном једанпут за свагда сврше и мир обезбеде, и Беч после толиког сјаја и буке опусти. *)

Кад Цар Александер 14. Маја а и други владари из Беча оду, Прота заостане још у Бечу, и кад је био код Недобе, који је као поверенік Руски до 1813 год. у Београду седио, јави му како је од Војводе Молера и од Архимандрита Мелентија добио писма, и покаже му такова, како се Срби бију и добро успевају, и замоли га да би Цар послао што новаца, да се сада у овакој нужди подпомогне. Недоба му одговори: *„А коме би дао? Кад у Србији нема човека коме би се повјерили, све су неваљали —!“* **) Прота му одговори да има и добри људи, којим би се смело поверити, нису сви неваљали.

После тога 23. Маја Прота, као да је последњи пут био код Графа Булгакова, који га запита: „Что ново.“ — Прота му каже да се Срби непрестано бију и Турке побеђавају. — „Ето знамо, по ви дјелајте что вам је первјеје сказано — — — — они будут престат, а Император имјет о том попеченије, да и писал — — —.“ ***) Прота и њему помене за новце и рече: последњи пут молим ваше Сијателство да би Русија дала новаца за ово време, и да би одпустили нашега Врховног Вожда. Граф: „а тко јему бранит ежели он сам хошчет.“ — Прота: ово је да би нашега Вожда у садашње време пустили и у Србију оправили. Булгаков: „а тко јего держит, ежели хошчет он сам појти — и проча — —.“ †)

*) По одласку владара сојузника из Беча била је одма битка са Наполеоном 18. Јуна на Ватерлоу.

**) Ето како је Недоба душа Митрополита Леонтија и Родофиникина, сва три Грци, Србске све главаре оцењиво. Па дал је који Србин могао и волити такове људе? Који нису ниједном Србину пријатељи били.

***) А то ће бити што је Цар Александер посло курира нарочитог у Цариград и писо посланику Руском који је запитао порту: „какви она рат са Србијом води, које је то противно Букурештском миру од 1812 год. види Србија и Русија од Нила стр. 125—126.

†) Има једно и писмо Проте Ненадовића од 29. Априла 1815 год. у мемоарима његовим види од стр. 347—348, које је он из Беча одма после III. устанка писао у Хотин Кара-Ђорђу и позиво га да у Србију дође, а и пре тога каже да му је писао двапут и позиво га у Беч да се са Царем Александром састане, па и његовом стрицу Јакову да је двапут писо, но да ни од једног никакова одговора добио није. — (Ваљда нису такова ни добили, па нису могли никакови ни одговор на писма Протина шиљани). — А ако је се Граф Булгаков тако и изражавао, политика тадашња никако дозвољавала није да се Кара-

На последку Прота 1. Јуна оде Аустријском државном Саветник Пренеру, замоли га да би им дали ране и оружја. Он му отговори д им за сад у овом магновењу немогу ништа помоћи, јербо видите и сам како је (а то је због Наполеона, који је из Елбе дошо у Француску А после тог оде Прота и јави се Руском Генералу Оту и Графу Ка подистрији; па и он напусти Беч, и пре половине Јула сиђе дол пређе у Србију и право оде к Јагодини на Белицу у Србски логор гди је се Вуица Вулићевић са другим главарима налазио, који су пре говоре о миру са Великим Везиром Марашли-Али-Пашом, који је се Ћуприји са војском налазио, водили, гди тек тад мир закључе и Ма рашли-Али-Пашу у Београд са војском пропусте.

Кад Марашли-Али-Паша крене се из Ћуприје са свом свој главном војском у Београд, Прота га је пратио до Београда и ту с њиме преговаро о побољшању народа Србског у Србији, и бавио се, докле није устројена народна канцеларија и докле Милош није Србије дошао у Београд, те га Марашлија за главног Кнеза постав А после тог види се да је Прота отишо кући својој у Бранкови Но после тог одређен је и писменом му је наложено, те је ишао Србији, власти устројаво и народ мирио. Ево то писмо овде у лости се ставља:

Съ произволеніемъ честитога свіетлогъ и великога Везира М рашли-Али-Паше Уруменли Валеси и Белиграда Муафезій, и покро теља Сербскаго народа (?!).

По соборном уговору и опредјеленију за обште благостојање и стојанство мира, по свим нахјама, опредјељујемо уредбу учинити, та пошиљемо Господина Прото пресвитера Матеју Ненадовића, да он овим налогом по нахијама Шабачкој, Ваљевској и Соколској, про може, људе главне и кметове свакога среза поменути нахија собрати свакои своје дјело заказати, са согласјем пак кметова свакоме сре Кнеза изабрати, и таковога нам имено објавити, које му од високо славне канцеларије писмено потврждење пзслати се буде; зато свим старешинама, свештенству, кметовом и свему народу са овим препору-

---

Ђорђе из Хотина у Србију врати. — Јербо би Кара-Ђорђе био рат! — А Русија тад нипошто рата са Турском хтела није; него је на против мира тражила Изнемогла је напором рата противу Наполеона I. а скоро и целе Европе, с којом је водила.

чујемо да би с'поменутим Господином Протопресвитером согласно о том гледали речене Кнезове изабрати, и да га у свему, што се обштег Благостања тиче, послушају; заповјест пак за злочинце, како наредп да послушате и истребите, равно и јемство један за другог учините, да злочинаца људи у напредак међу вама бити неће. Крепости ради ово писаније дајемо поменутом Господину Протопресвитеру Матеји Ненадовићу, да га свaки као од врховне власти опредјеленог комесара призна и послуша.

Дано у Београду 1. Нојемвра 1815.

(М. П.) **Милош Обреновић**
Врховни Кнез и правител. народа Сербског,
с прочима.

После извршеног овог налога 1815 год. Прота је опет слат био у народ као опуномоћени комесар. Њега је Милош у свима тежим приликама призиво и употребљавао, одакле је он само личне користи имао, а по извршењу исти гонио га је. Постављао га је више пута за Среског Кнеза и судију, па га је опет збациво и прогонио. А да је овако, ево једног писма његовог брата Јефрема, које ту истину тврди:

ПРЕЧЕСТНИ ГОСПОД. НЕНАДОВИЋ

здравствуйте.

Све лепша иза лепше писама и гласова, која чине човека добре мисли на зле премјенити, но шта да мислимо, стари адет. — — Теодоровић у Чачку у заточењу, Николајевић позват из Београда ваља да је јуче у Крагујевац приспјео, куд ће њега опредјелити незна се, толико је известио, да ће и он у Заточење. — — Чему ћемо се ми надати и на што нас зову у Крагујевац полак знам. Ја ћу у Суботу бити у Ваљеву, рад сам и вас тамо наћи, онди видиће те све што се више залуду си Абдулу и Добрњца гонио, сад си ти онај, а они су поштени. — Чућеш и више, а што је најгоре ето видиш. Поздравте куму и проче све у дому вашем, ја јесам ваш благожелателни кум

Јефрем Обреновић с. р.

У Шабцу 28. Нојемвра 1821.

Сад господар захтева од Кнезова и кметова једно благодарно писмо, како су са с њим и његовим владањем задовољни.

(На адресси: Пречес. Госп. Мат. Ненадовићу у Бранковину.)

На последку Прота 1. Јуна оде Аустријском државном Саветнику Пренеру, замоли га да би им дали ране и оружја. Он му отговори да им за сад у овом магновењу немогу ништа помоћи, јербо видите и сами како је (а то је због Наполеона, који је из Елбе дошо у Француску). А после тог оде Прота и јави се Руском Генералу Оту и Графу Каподистрији; па и он напусти Беч, и пре половине Јула сиђе доле, пређе у Србију и право оде к Јагодини на Белицу у Србски логор, гди је се Вуица Вулићевић са другим главарима налазио, који су преговоре о миру са Великим Везиром Марашли-Али-Пашом, који је се у Ћуприји са војском налазио, водили, гди тек тад мир закључе и Марашли-Али-Пашу у Београд са војском пропусте.

Кад Марашли-Али-Паша крене се из Ћуприје са свом својом главном војском у Београд, Прота га је пратио до Београда и ту је с њиме преговаро о побољшању народа Србског у Србији, и бавио се, докле није устројена народна канцеларија и докле Милош није из Србије дошао у Београд, те га Марашлија за главног Кнеза поставио. А после тог види се да је Прота отишо кући својој у Бранковину. Но после тог одређен је и писменом му је наложено, те је ишао по Србији, власти устројаво и народ мирио. Ево то писмо овде у целости се ставља:

Съ произволеніемъ честитога свіетлогъ и великога Везира Марашли-Али-Паше Урумеили Валеси и Белиграда Муафезій, и покровитеља Сербскаго народа (?!).

По соборном уговору и опредјеленју за обште благостојанје и постојанство мира, по свим нахјама, опредјељујемо уредбу учинити, тако пошиљемо Господина Прото пресвитера Матеју Ненадовића, да он са овим налогом по нахијама Шабачкој, Ваљевској и Соколској, проћи може, људе главне и кметове свакога среза поменути нахија собрати и свакому своје дјело заказати, са согласјем пак кметова свакоме срезу Кнеза изабрати, и таковога нам имено објавити, које му од високославне канцеларије писмено потврждење ислати се буде; зато свима старешинама, свештенству, кметовом и свему народу са овим препору-

---

Ђорђе из Хотина у Србију врати. — Јербо би Кара-Ђорђе био рат! — А Русија тад нипошто рата са Турском хтела није; него је на против мира тражила. Изнемогла је напором рата противу Наполеона I. а скоро и целе Европе, с којом је водила.

Хатишерифом од 24. Декембра 1838 год.
добије Устав, тад и Совет Србски
љен и советници постављени, и
. Прота је био на реду други
тек се Устав 24. Фебруара
аду торжественно прочита. Ми-
га је ограничавао у његовом само-
и оживотворити. Онда устану сви
је био и Прота Ненадовић, а и сам
Милоша, који су Устав у согласију са
или и Султан га потврдио. Затим гла-
анитељима", пођу многе Србске старешине
адне се 1. Јуна 1839 год. одрећи Кња-
земље 3. Јуна протеран буде.

владу његов старији син Милан. Но како
гнању његовог оца 21. дан, а то је 26.
о изабран буде народном скупштином ње-
је се у Влашкој код његовог оца Милоша
а исте 1839 год. оде у Цариград, кога
рди и он у пролеће 1840 год. у Србију
је постављено у Србији од ти првака Уста-
лицу Аврам Петронијевић, Јефрем Обре-
ћ, који Устав оживотворе, и по сили ис-
и, устроје судови и установи Апелациони

Цариграда дође, подстакнут својим оцем
и стрицем Јованом и другим, који су те-
рбију врати, стане прво гонити од Порте
младолетног Наместнике, другове њиове
уз њи били и уставовци називали се, из
љства и партаје у земљи. Кнез Мијаило,
усти и да законите осећаје уставоваца за-
воли те они, који су тежили да се опет
установљени уставни ред у земљи поруши,
глава био његов стриц Јован Обреновић,
придружи и дозволи те се стану Намест-

ници гонити и сви они, који су се Уставовци звали, и који су тежили да се Устав одржи. Гонење то грозило је и самом животу уставоваца. Од који Наместници Вучић Перишић и Петронјевић и сви готово Советници, већи Србски главари, многе одбраније старешине, а и из народа неки главнији људи, потраже себи бегством спасења. Неки побегну у Аустрију, неки у Влашку, неки у Видин, а по најглавнији у Град Београдски, између који био је Прота Матија Ненадовић и Лаза Теодоровић Советници, који су од бунтовника на Палежу били и везани (који су од своји кућа за у Београд ишли) и у Топчидер дотерани где ји Креа Мијаило ослободи и пусти, па и они за спасеније живота свог у Град побегну. Одакле морали су и у Цариград ићи, и код Порте као код свог надлежног Суверена заштиту тражити, да се гоненју и беззаконју на пут стане, и Србији дати Устав одржи.

Порта буде на страни уставоваца, и заузме се за све избегле Србе из Србије, и за одржање датог Србији Устава. Пошље комесара свога Муса-Ефендију у Београд и сад се отвори спољна дипломатична а и внутрења борба у Србији; где Порта принуди Кнеза Мијаила све одбегше Србске великаше и све друге Србе мораде примити земљу, и свима она службена звања дати, која су пре бегства њиови имали, тако и Прота Ненадовић опет дође у Совет. Но у место да партаје тим измире и изравњају и ствар легне и гонитба престане, се страсти људске у земљи раздраже и распале, и партаја противу партаје оружаном руком пође. Тома Вучић Перишић као вођ уставне партаје продре у Крагујевац, где му се војска Крагујевачког гарнизона присоједини, и он се са млогим народом оружаним на Метином брду до Крагујевца улогори. Кнез Мијаило 19. Августа 1842 год. из Београда са војском Београдског гарнизона пође Крагујевцу противу Вучића, и кад дође до Крагујевца у Сушичко поље, одма отвори бој Вучићевом Уставовачком странком; кога Вучић са Сушичког поља потисне и устопце до Топчидера догна. Одакле Кнез Мијаило 27. Августе 1842 год. на Аустријску страну преко Саве у Земун побегне.

Кад Кнез Мијаило у Земун пребегне, Вучић се с војском и млогим народом из целе Србије на Врачар у Београду свали. Одма сазове народну скупштину, која 2. Септемврa те исте 1842 год. изабере за Књаза Србије Кара-Ђорђевог сина Александра Кара-Ђорђевића, кога Порта за Књаза Србије потврди, и Европске га силе признаду. По сту

пању на владу Књаза Кара-Ђорђевића Прота је остао и даље члан државног Совета.

Године 1848 кад се Маџари подигну противу Аустрије и свога Цара, па почну и Србе у Војводини нагонити да противу свог Монарха устану, Срби остану верни своме двору. Тад Маџари отворе бој са Србима и стану ји убијати, палити и арати. Св. Патриарх Рајачић са народним одбором умоли Књаза Александра Кара-Ђорђевића те му он дозволи, те позове и народ Србски у Србији у помоћ, за одбрану браће своје Срба у Војводовини. Многи својевољно оружани Срби полете преко-Савској својој браћи у помоћ, гди ји је кажу до 14.000 својевољаца било. Па и Советник Стефан Книћанин пређе у Војводовину, који целе народне војске буде Врховни Коммандант. Тад Срби позову и старога Кара-Ђорђевог Војводу Проту Ненадовића Советника Србског, да им и он пређе и њиов вођа буде. Прота ако је и стар био, одзове се и неоглуши се своје преко Савско-Дунавске браће, него пређе у Војводину и оде у Карловце, гди га изберу као старог опитног војника у Савет војени и народни Одбор, који је у Карловцима 1849 год. био докле се војна Срба са Маџарима није окончала. Затим врати се у Србију.

Кад се Прота из Војводине поврати у Србију остане и даље чланом државног Совета. Па како га сустигну старе године и слабост. Замоли те га Књаз Александер Кара-Ђорђевић 18. Септемвра 1852 год. постави у пензију мировину.

При постављању Проте Ненадовића у пензију, ево каково му је Књаз Кара-Ђорђевић писмо од своје стране доставио:

ЉУБЕЗНЈИ ГОСПОДИНЕ НЕНАДОВИЋУ!

Ви сте ме вишекратно молили, да вас од дужности члена Совјета, а тиме уједно и службе општенародње, у којој се ви још од младости ваше налазите, разрјешим, како би бар сада, у дубокој старости мирно и спокојно остатак живота проводити могли.

Овој молби Вашој, која заиста призреније заслужује, ја сам данас удовлетворијо и нужду наредбу о томе учинијо, да се ви у стање пензионо и то с пуном платом поставите.

[illegible]

[illegible] Књаз Михаило 27. Августа те 1842 год. [illegible] преко Саве у Земун пребегне.

Кад Књаз Михаило у Земун пребегне, Вучић се с војском и многим народом из целе Србије на Врачар у Београду сабере. Овај сазове народну скупштину која 2. Септембра те исте 1842 год. изабере за Књаза Србије Кара-Ђорђевог сина Александра Кара-Ђорђевића, кога Порта за Књаза Србије потврди, и Европске га силе признаду. По сту-

I. Од године 1804—1813 за време десетогодишње војне Срба са Турцима. Матија је био и Прота, и Законодавац, и Посланик, Советник и Војвода. Он је готово у свима биткама, које су се око Дрине са Турцима биле, у бојевима бијо. *) Турке је побеђаво, па је на последку конечно побеђен био и срећу таку имо је, да никад рањен био није.

II. Од године 1813—1815 као Емигрант бавећи се у Срему договарао је се са Војводама и народом у Србији за нови устанак противу Турака. **) А кад Хаџи-Продан 1814 год. устане противу Турака, Прота као посланик полети у Петроград, па у Беч, па у Срем, и опет по други пут у Беч; гди је скоро до пола Јуна 1815 год. трчо од Цара до Цара, од Великаша до Великаша, и радио за побољшање свога народа о свом собственом трошку. ***) И заиста учинио је то, да је трудном својом молбом склонио Цара Аустријског Франца, те је се он заузео за олакшање Србскому народу код Порте. А и Руског Цара Александра склонио је те је он писао Султану у Цариград и позво га, да нератује са Србијом, који је тај рат противан 8 точки Букурештског Трактата од 1812 год. И тако је сила Турска, која је под Везиром Рушид-Пашом од Босне, и од Ниша под великим Везиром Марашлијом противу Србије пошла, зауставила се. И Марашли-Али-Паша са Србима, који су се пре три месеца овог III. устанка 1815 год. на оружје подигли били, месеца Јуна мир у Ћуприји учинио.

III. Од године 1815—1839 Прота је за заслуге своје, које је за народ Србски радећи учинио, и за доба Кара-Ђорђевог Советником и Војводом био, и за заслуге 1815 год. што је за Србију у Бечу код Царева радио и мир Србији испросио, добио је под Господарством Милошевим награду ову: био је час Кнез, час срески старешина, час прост грађанин, час судија, а час Прота без Протопијата, а час вољан седио је код своје куће и није смео ни цркви отићи а нарочито од 1831—1834 год. кад је и своје мемоаре одпочео писати, и вечбо се трпити, покоравати се и слушати наредбе његови пандура и слугу слуге. — Па при свој тој награди за своје заслуге, земљи и народу учињене, Прота је ипак благодаран Богу био, што је живио — и преживио — те је од природне смрти своје умро.

---

*) Види Мемоаре његове од стр. 271—272.
**) Види Мемоаре његове стр. 347.
***) Види Мемоаре његове од стр. 374—376.

IV. Од године 1839—1842 Прота је се борио, не противу Ту— [illegible] рака, него противу самовластни Срба; борио је се за Устав, законитос[illegible] и слободу, и срећан је био, те је са законостћу над мраком и незакоње[illegible] победу одржао.

V. Од године 1842 до саме своје смрти, Прота у живоје благо[illegible] детни плод дуговремени мучни своји трудова. Ево како и сам Прота [illegible] почетку своји Мемоара раније писати, о променама свога живота говор[illegible]

„Бурна времена новије Србске прошлости, била су тесно скопча[illegible] са мојим животом; и као што су она променљива била, тако је и [illegible] живот био променљив. Ја сам служио и господарио, поповао и војв[illegible] довао; путовао по народном послу далеке путове, и код куће мир[illegible] седио и у мојој башчи воће каламио; војевао сам опасне ратове, [illegible] уживао благодет обштег мира; с Царевима говорио сам слободно, а [illegible] кад збунио ме је говор простог кмета; гонио сам непријатеље и бе[illegible] од њи; живио у сваком благу и изобиљу, и опет долазио до сироти[illegible] имао сам лепе куће, и гледао ји из шуме спаљене и срушене; п[illegible] мојим шатором вриштали су у Сребро окићени Арабски хатови, и во[illegible] сам се у својим неокованим таљигама; Војводе изчекивали су запове[illegible] из моји уста, и опет судба ме доводила да пред онима, што су б[illegible] моји пандури, на ноге устајем.“ —

Прота Матија рођен је у Бранковини 1777 год. а као пензио[illegible] рани члан државног Совета умро је у 77 години свога живота од гр[illegible] нице, од које је само неколико сати боловао, у Ваљеву 29. Нојем[illegible] 1854 год. Прота сарањен је 30. Нојемвра на Св. Андреју у Бран[illegible] вини са источно северне стране код цркве, поред свога Оца Але[illegible] Стрица Јакова, брата Николе, Петра и Симе. Пратња Матиног т[illegible] из Ваљева до у село Бранковину до вечне куће његове код цр[illegible] била је дивна. Тело је Матино било покривено до гроба Војвод[illegible] Ненадовића барјаком, под којим је за Кара-Ђорђа војевао. Осим мно[illegible] бројни Ваљеваца и скоро свију чиновника и свештеника, пратило је тело његово преко 600 народни коњаника из округа Ваљевског, ме[illegible] којима је осим други стари барјака ношен и из Осечне барјак, под кој[illegible] су браћа Недићи бијући Турке на Чокешини славно изгинули. Кн[illegible] Александер из Београда, за у казати последњу почаст старом Војвод[illegible] његовог Оца, а своме Саветнику Проти, послао је помоћника Попечи- телства внутрењи дела Ацику Ненадовића са јошт једним чиновнико[illegible]

па своје Кнежеве канцеларије, који су при погребу Протином били. Ваљевци тај дан обуставили су целу свечаност и весеље, које је обично на Св. Первозваног Андрију као народни праздник државо. На гробу Протином ударили су синови његови камени белег, са оваким смерним надписом: „Овде почивају кости Проте Матее Алек. Ненадовића. Рођ. 1777 а преселио се у вечност 29. Новембра, 1854.“

Прота Матија Кнеза Алексе син, имао је још петорицу своје рођене браће, старије Николу и Петра близанце, после Григорија и Димитрија и после њега — Матије — најмлађег брата Симу, који је при јуришу 14. Јула 1815 год. на Дубљу погинуо. И три сестре: Станију, која је удата била за доцнијег Војводу Живка Дабића у Јаутини, Марицу удату за Јована Вилотијевића трговца у Ваљеву, и Марију удату за Матију попа Павлова брата у Такову. Од сестара, које су пре њега помрле, има и данас потомака. А од све своје браће, који су тако пре њега помрли, није било никакови потомака да су га преживили, осим што га је од његовог најстаријег брата Николе, који је у Бранковини 12. Септемвра 1845 год. у 76 години свога живота умро и код цркве Бранковачке до његовог оца Алексе сарањен, преживио син Коста Ненадовић писац ове књиге, који је био Капетан у Србској Артилерији, који се нитда женио није, и који данас као пензионер живи у Бечу.

Проту је Матију отац младог оженио са Мирјаном сестром жене Војводе Петра Молера, с којом је имао више деце, но нису му се држала, сва су поумирала, па на последку око 1808 год. умрему и жена и он као Прота остане удов. Прота је волео свештенички чин више нег све друге чинове, које је доцније имао. Желео је у истом и умрети. Нико му није смео ни поменути да би он тај свештенички чин, коме је посвећен напустио. А шта више да би се оженио. Но њега Кнез Милош око 1820 год. насилно, ако је се он томе и одупиро ожени са удовицом Јоком из куће Милићевића, села Раниловића Београдског округа. Ево приче, како га је Милош као Проту по други пут оженио.

Кнез Милош, путујући једном из Шабца, сврати у Бранковину на конак Проти Ненадовићу с намером да га сутра поведе са собом у Крагујевац, порад неки народни послова.

Сутра дан, све спремно за пут, само Прота трчи из вајата у вајат и виче:

— Та ђаво му мајку! Камо моја чарапа?

— Шта је за Бога, Прото? упита Кнез Милош.

— Та ништа, Господару! нема ми једне чарапе, а ваља ми да понесем на пут.

— Ужурбале се снахе и сва чељад, али нигде Протине чарапе!

— О, Прото! рећи ће на то Кнез Милош.

— Море вићу ја шта теби треба. Али ако само жив будем, оженићу ја тебе, па ће тебе твоја обућа чекати скалупљена свако јутро, а нећеш трчати тако из вајата у вајат.

— Не, по Богу, Господару! зар невидиш браду?

— Добро, Прото, добро? упамти ово што рече Милош.

Пођу, и дођу на конак у село Раниловић, кући неког Милићевића.

У тој кући била је скоро остала удовица једна млада, с двоје деце (Димитрије и Никола), здрава, млада и лепа.

Кнез Милош упита свекра њеног: хоће ли је дати за Проту.

— А може ли то бити по закону? упита старац.

— Па ево Проте Жујевића, одговори Кнез, видећемо може ли ји венчати.

Свекар измени неколико речи са својом бабом; ова са снахом; још буде мало говора и разговора, кад тек у јутру рано, а Прота Матеја стао са младом пред јеванђеље и крст, и пред њима Прота Жујовић, обучен, да ји венча. Кад буде да се обилази око софре, рећи ће Прота Матија онако кроз певање: „Исаије Ликуј!“

— Ала шта учини човек од мене!

— Ала да хоће то исто и од мене, прихвати Прота Жујовић, који је такође био удовац.

После венчања, Кнез заповеди Проти, те да свога коња и момка, а свекру опет, да спреми девера, па да пошљу младу у Бранковину, Проту пак одведе он са собом и задржи 6 недеља у Крагујевцу, докле се људи сити начуде како се Прота оженио! —

Пустивши га да иде кући, он му рекне, да гледа да стигне у Бранковину у вече, па тек у јутру да осване као да никуд није ни ишао од куће.

Прота тако и учини. *)

---

*) Ова је прича донде, о насилној женидби Проте, Кневом Милошем извађена из књ. Кнеже: Србије од Милићевића са стр. 388 и 389. А даље продужена по причању други људи из онога времена.

И поред ове приче, има још прича и овака: Кад је Кнез Милош нагонио Проту у Раниловићу да га ожени, овај бранећи се говорио му је: Не Господару! за Бога ја сам Прота, та видиш бар браду на мени?

— Ја ћу ти браду осећи, ако ти брада смета, говорио му је Милош!

— Прота: не, Господару! Волим браду него главу!

— Милош: ја ћу ти и главу осећи! или се мораш оженити! — —

И тако Прота с нађен у чуду, и у опасном положају насилно — ожени се, и од самовоље Милошеве сачува и главу и браду, коју је увек велику, чисту, и лепу до своје смрти носио.

Овде се да применити народна изрека: „Сила Бога не моли; у нужди се и вера мења." Те такоти је овде и с Протом било.

Прота је у овом другом браку имао једну ћер и три сина. Најстари син био му је Алекса столоначалник Министерства, но фантазира и сам себи бријачицом живот у Ваљеву одузме. А после своје смрти Прота је у животу оставио ту другу своју жену Јоку, која је 1875 год. у 81. години старости своје у Београду умрла. Једну ћер Марију, која је удата била за Јеремију Станојевића Советника, која и данас са своја три сина живи. Једног ожењеног сина Светозара Управитеља Топчидерског са три унука и две унуке. Но по несрећи исти је Светозар нађен да је био умешан у катастрофу Топчидерску противу живота Кнеза Михаила 1868 год. пајеу одма и погубљен био. И после тог Прота оставио је у животу најмлађег свог сина Љубомира песника, који се није никад женио, и који данас као бивши Началник Министерства Просвете у пензији код своји синоваца живи у Ваљеву.

Прота је био осредњег раста, тела коштуњавог и доста снажног, плећа осредње широки, главу имао је осредње повећу, косу на глави носио је дугачку натраг зачешљану и увијену по свештенички, чело имао је доста пошире и између састава обрва набрано борама, а по више чела под своју старост био је ћелав, обрве имао је дугачке по широке и праве, очи умерено веће и граорасте, носа правог и поширег, уста умерени и устница црвенкасти, бркове имао је дугачке, а браду широку, дугачку, лепу и под своју старост белу, лице је имао недуго и шире, са испупченим мало јагодицама, и скоро увек руменкасто и чисто, взглед имао је пријатан, хитлен и мудар.

Прота је био доста веселе нарави, разговоран и шаљив, радо је причао из своје прошлости а особито млађем нараштају и сељанима. С каквим је се сталежем нашао и очем разговор водио, такови је положај заузимао, бирао је и свој разговор смишљао; био је врло бистар, фришко досетљив и мудар.

Прота је био врло добар дипломата, добар државник и добар војсковођа, он је својом речитостћу умео придобити свакога с ким је говор водио, а особито простији сталеж.

У домаћем свом животу Прота је просто живио, без икакове излишности; у млађе своје године био је штедљив, но за обштенародну ползу није свој новац штедио. У старије своје године био је млого штедљивији и управо не наситим — и са оним што је имао није задовољан био. — Но ипак мање је имање својој деци оставио него што је он таково од свог оца наследио. У пићу био је увек врло умерен, но јео је добро, а особито полапан је био на хајвар, рибу и раке, кад ји је се докопао, није знао шта му је доста. Но он је се задовољаво и са најпростијим јелом, само да се добро наруча, па било то сланина, бели лукац, пасуљ и ма које јело; особито је волио салату и пољско цикорје за салату, које је и логорујући, пошто га добро позејтини употребљаво. Но поред све своје домаће скучене штедљивости, Прота је се врло лепо до своје смрти носио, и имао је на себи увек чисто богато по кроју свештеничком одело и капу на глави. Опасивао је се пошире Персиским кажимирским свиленим шаловима (појасима) и огртао свиленим Самур Ђурковима Дахије Аганлије и Фочића, које му је Кара-Ђорђе, кад су Београд од Турака освојили, на дар за успомену дао; зато што су му оца Алексу посекли. А као Војвода кад је био, јашао је осем други добри хатова, и Арапског хата Вочићевог, на ком је опрема била врло богата од сребра са позлатом, а на истој аша извезена у самоме злату, која се и данас као у спомена код унука његови, као и његов војводски барјак чува.

Прота је сачувао многа важна писма и друга документа, као и своје белешке из Кара-Ђорђевог доба од 1804 год. па наовамо, и такова преписо и за печатњу сложио као грађу за Србску Историју, врло користна. Од који његов син Љубомир 1867 год. у Београду печато је под насловом: „Мемоари Проте Ненадовића,“ но јошт се много докумената и друге писмене корешподенције, између власти у Србији и настрани вођене код Љубомира у рукопису налази. Ваљда ће он и та у своје време печатати.

Михајло Маринковић

ЈЕВРЕМ ЈАК. НЕНАДОВИЋ,

Кара-Ђорђев
Тамнавски Војвода.

53.

ЈЕВРЕМ ЈАК. НЕНАДОВИЋ

[illegible] ВАЉЕВСКИ И [illegible]

[illegible]

([illegible])

Јеврем [illegible] је се у Бранковини [illegible] [illegible] 28. [illegible] 1790 год. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Кад је [illegible] Сави [illegible] у Бранковини [illegible] Ненадовић. А [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Сави Аџи [illegible] Ненадовић [illegible] Јеврем Јак. Ненадовић [illegible] Србију и у Београд, у [illegible] [illegible] 1806 год. [illegible] [illegible] [illegible] Милоја [illegible] и [illegible] [illegible] Дрину [illegible] у Бадовинцима [illegible]

Године 1810 у фебруару [illegible] [illegible] [illegible] Јеврем [illegible] [illegible]

Године 1811 17. Јануара [illegible] Јеврем Јак. Ненадовић [illegible] [illegible]

Почетком год. 1813 [illegible] Јеврем [illegible] Турцима преко Дрине. Кад је Сулејман-Паша са Али-Пашом [illegible] [illegible] преко Дрине у Србију, [illegible] Турцима на Равњу [illegible] Остружници [illegible] [illegible] под Турцима, [illegible] и другим местима.

89.

ЈЕВРЕМ ЈАК. НЕНАДОВИЋ.

ВОЈВОДА ВАЉЕВСКИ И ТАМНАВСКИ

а доцније члан Совета и Султанског ордена Ивтихара, и Аустриског Командер ордена II. класе каваљер.

(Са сликом.)

Јеврем родио је се у Бранковини среза Тамнавског нахије Ваљевске 29. Септембра 1793 год. Отац његов био је Војвода Јаков Ненадовић а мати Неранџа родом из Коцељеве Шабачке.

Кад је Јеврем мало поодрасто, прво њега и његовог братучеда Симу учио је књиги у Бранковини код куће његов братучед Прота Ненадовић. А после тога њи обојицу Јеврема и Симу његов стриц Алекса и отац Јаков са Симом, одведе у Срем у Купиново у школу, те су се ту неко време школовали, па после ји даду на школовање у Карловце где сврше две Гимназијалне школе. Но кад Јевремов братучед Сима Алек. Ненадовић ступи 1808 год. у кадетску школу у Винковцима, Јеврем Јак. Ненадовић остави Карловачке школе, па пређе у Србију и у Београду у великој школи под Југовићем, Радоњићем и Доситејем продужи науке, а затим зажели да противу Турака за слободу народа свог војује; коме отац Јаков жељу уважи. И тако Јеврема 1809 год. одреде те је најпре био на Рожњу код Града Сокола са Војводом Максом Крстићем и Кедићем, и чуво да Турци из Сокола и из преко Дрине непродру у Ваљевску нахију.

Године 1810 у Фебруару месецу Јеврема, његов отац Јаков ожени са Јоком јединицом ћерком Председника Совета Младена Миловановића.

Године 1811 17. Јануара на скупштини Кара-Ђорђе постави Јеврема Јак. Ненадовића за Војводу Тамнавског нахије Ваљевске, где у исто време на скупштини и многи други за Војводе испостављани буду.

Прошле и ове 1811 год. Војвода Јеврем био је у више битака са Турцима поред Дрине. Кад је Сулејман-Паша са Али-Пашићем на Узавничкој скели претурио 22.000 војника преко Дрине у Србију. Јеврем је био бој са Турцима на Рађевом пољу, Истружну, Братачићу, Буковици, под Рожњем на Пуљези, Прослопу Бауриђу, Торнику, Равној гори над Торником, Овчину и другим местима.

Године 1812 није тако важни нападаја Турски било, због уговарајућег мира између Руса и Турака. Но ипак Јеврем је се целе године палазио на Рожњу и чуво страже поред Дрине и Града Сокола.

Године 1813 Јеврем је био бој са Турцима поред Дрине у Мачви на Дубљу и Засавици. Но почем сила Турска под Везиром Деренделли-Али-Пашом са више Паша и са 85.000 Турака пређе Дрину осим резерве коју су имали од 45.000, и све Србске Војводе са војском потисне Шабцу. Тако и сва три брата Војводе Прота Матија, Јеврем и Сима Ненадовићи који су последњи и крвави бој са Турцима 17 дана непрестанце на Засавици били, повуку се и они Шабцу и о одбрани са своји свега до 10.000 Срба стану мислити. — Но како велики Везир Хуршид-Паша југо-источним крајем Србије до Мораве завлада, Мораву испод Смедерева пређе и пође Београду гди тад Кара-Ђорђе 21. Септемвра у недељу пређе у Земун. Војводе под Шабцем кад за тај несрећан глас 23. Септемвра у Торник баш у тај дан у који је Везир са војском после подне ушао у Београд; прво од Николе Мариновића Земунског трговца чују, а друго и од Андрије Милошевића из Кутешице, кога је Јаков Ненадовић са Забрежја посло, да им о тој Србској пропасти јави. Тад у Војводе уђе велика забуна, и незнајући шта даље да чине; гди и војска разуме, узбуни се, остави своје Војводе и сва се разиђе и оде да своје породице од варвара спасава. Војводе сами себи остављене разиђу се и оду, да и они спасавају своје породице превожењем у Аустрију или скривањем у збегове шумске. Милош Обреновић одма и он тог дана испод Шабца пошље у Бруснпцу свога момка Димитрија Ђорђевића да му доведе жену и децу у Забрежје да у Аустрију пређе. И потом са Јевремом Ненадовићем заједно сиђе у Забрежје Јакову, који је очекиво своју породицу да му из Бранковине дође. Милош и он ту у Забрежју очека три дана своју породицу, но кад је неби да је Димитрије доведе из Бруснице: а Јаковљева породица из Бранковине приспе, и Јаков је стане одма у Срем да превози. Тад Милош препоручи Јакову свога синовца Ристу кога је Јаков из Београда са собом на своји колима довезо, и преда му на аманет сабљу Миланову коју је на себи имао. Потом свуче са себе и Војводско одело преда га на чување Јеврему Ненадовићу са његовим скупоцемим биљшем да у Срем пренесе и чува докле и он непређе. После тог Милош обуче просто одело, а повр истог узме гуњ од Дамњана Марковића из Бранковине,

обуче га и оде правце у Брусницу за своју породицу. Но он ни дошо није до Брусници, а Турци већ сву десну обалу Савску и Дунавску с војском заузму, да нико више није могао у Аустрију бегати. И тако Милош заостане са многим Војводама у Србији који су даље од Аустријске границе били, и склони се у збег у планини у Манастир Никоље. А Ненадовићи, многе Војводе, и други Срби који су близу Саве и Дунава били, у Аустрију пређу.

Јеврем Ненадовић прешавши у Срем са својим оцем Јаковом одма уапти буду под стражу и одпраћени прво у Купиново, одатле у Фенек, из Фенека у Голубнице, и одатле 29. Октобра отерати буду у Варадински Град и ту затворени, одакле је Јеврем са својим оцем Јаковом покушаво да побегне и да у Србију пређу, но буду у бегству уваћени и под строжију смотру стављени. 7. Јануара 1814 год. Јевремовог оца Јакова одпрате у Цили, Кара-Ђорђа у Грац, а друге Војводе првога реда по Штајерској и по другим које где Градовима разсеју.

Те 1814 год. Цар Александер код Двора Аустријског за Србске Војводе заузме се, који буду присмотре ослобођени, добију Руске пасоше и трошак путни, па се крену за у Русију. Тад и Јеврем Ненадовић са својим оцем Јаковом својом породицом, и другим Војводама 17. Септембра крену се на пут и преко Ердеља испраћени буду, гди у Руску варош Хотин 26. Октомвра 1814 год. дођу, и ту се настане; гди су од Руског правителства издржање примали.

Године 1815, Јеврем из Хотина оде по највећој зими, возећи се на саницама и пошти у Варшаву, у коју 27. Фебруара приспје. 1. Марта примљен буде на аудијенцију код Генерала Сабањева, а 7. Марта код Главнокомандујућег Руске војске Фелдмаршала, који га одма за официра прими, и упути га у Кракову у Царски Александријевски Полк у II. дивизију, у којој је само Руско племство било, и у који је само униформа коштала по 1.300 рубаља. Доцније Цар Александер указом својим из Беча 15. Априла произведе Јеврема у чин Усарског Поручика исте Дивизије. И одатле Јеврем са Руском војском оде преко Немачке противу Наполеона I. под Париз; гди се 9. Јула у Шалону изненадно састане са попечитељем Младеном Миловановићем ког је Кара-Ђорђе из Хотина као свог посланика к Цару Александру посло. А доцније по учињеном миру 1. Августа, па надаље био је Јеврем са Дивизијом у Ремсу, гди су дуже време заостали. Па кад се Руска војска од Па-

риза и из Француске врати у Русију. Јеврем даде оставку, која му буде 26. Нојемвра 1819 год. и уважена, и он оде у Хотин својој породици, гди је опет Војводску пензију уживо. Но доцније кад Русија 1828 год. рат Турској објави. Јеврем позван и постављен буде у Хотину за Итенданта, који је за Руску војску Муницију и друге ратне потребе, целог ратовања Руса са Турцима 1828 и 1829 год. куд је требало одправљо, а по том опет из Руске службе иступи.

Кад Русија 2. Септемвра 1829 год. у Једрену закључи мир са Турском, и принуди је 5 чланом трактата, да она условљена права Србији уговором Букурештског мира од 1812 год. 8. точку испуни. И Турска Султанским Хатишерифом у почетку Рецепа 1249 год. тур. т. ј. 1830 год. Србији 8. точком ујемчена права даде. Онда Русија захте да и Милош све Кара-Ђорђеве Војводе које су се у Русији на издржању Руског правителства налазиле прими, и службе им даде. И тако Кнез Милош Обреновић пошље у Русију своје депутате у лицу Аврама Петронијевића и Цветка Рајевића са писмом, те све Војводе Србске позове у Србију, од који неки 1830 год. у Србију пређу, а неки, и Јефрем Ненадовић са његовим оцем Јаковом и целом његовом породицом у пролеће 1831 год. у Србију дође, гди Јеврема Кнез Милош дипломом својом 1. Декемвра исте 1831 год. под Нр. 2911 за президента суда Ваљевског и надзиратеља Ваљевске нахије постави. Доцније нешто се Милош на Јеврема расрути, па га отера у Лозницу; после се у фришко одобровољи, па га опет у Ваљево врати и дипломом својом од 19. Маја 1835 год. под Нр. 1715 постави га исправником Ваљевске нахије, а доцније опет истера га из службе; пошље по њега Татарина те га из постеље ноћу дигне, и отера у Крагујевац. Но опет се на њега одобровољи и поврати га у Ваљево на његово место за исправника, у ком је званију до 1839 год. осто.

У колико је Јеврем много мирољубив био и ни у што се мешо није, и у свему вољу Милошеву вршио, ипак велику је муку имо и патио од Милоша. Он је поред своје председничке и исправничке дужности моро надзиравати да се Милошеве ливаде ограђују, косе, у сена здевају и чувају. Он је моро чардаке му правити, шишарку дати купити исте шишарком насипати, претресати од квара чувати, продавати, од отога рачуне водити, и новце му полагати. Тако и друге приватне Милошеве послове морао је свршавати, и вољу његову вршити.

Кад Србија Султанским Хатишерифом од 24. Декембра 1838 год. (око половине Шевала 1254) добије Устав, који се 24. Фебруара 1839 год. у Београду прочита. Милош противан буде том Уставу који га је ограничаво у његовом самовластију и нехтене га дати извести, и оживотворити; онда устану сви први Србски главари противу Милоша, који су Устав у согласију са Руском владом начинили и Султан га потврдио. За тим главарима које прозову Уставобранитељима пођу многе Србске старешине и народ. Те тако Милош морадне се 1. Јуна 1839 год. одрећи књажеског достојанства, и он, и, из земље 3. Јуна протеран буде. После Милоша дође на владу његов старији син Милан. Но како је он болестан био; то по одступу његовог оца, 21. дан, а то је 26. Јуна умре. А на његово место изабран буде народном скупштином његов млађи брат Мијаило, који је се у Влашкој код његовог оца Милоша налазио, и који 26. Октомвра исте 1839 год. оде у Цариград, кога Султан за Кназа Србије потврди, и он у пролеће 1840 год. у Србију дође. За то време Портом буде постављено од првака, ти уставобранитеља Намесничество, које Устав оживотвори, и по сили истог устроји у земљи власти, уредне судове, и установи Апелациони суд. Тад и Јеврем Ненадовић између други постављен буде зи члана Апелационог суда.

Кад Кнез Мијаило из Цариграда дође, подстрекнут својим оцем Милошем, матером Љубицом, стрицем Јованом, и другим који су тежили да се опет Милош у Србију врати, стане прво гонити од Порте постављене покрај њега као младољетног Наместнике, *) и другове њиове Советнике, и све оне који су уз њи били и уставовци називали се, из чега се роде велика незадовољства и партаје у земљи. Кнез Мијаило у место да је гледао, да попусти и да осећаје уставоваца задовољи, он наговорен, — дозволи те они који су тежили да се опет Милош у Србију врати, и да установљени уставни ред у земљи, који је глава био његов стриц Јован Обреновић, и коме се и сам Кнез Мијаило придружи и дозволи, те се стану Наместници гонити и сви они који су се уставовци звали, и који су тежили да се Устав одржи. Гонење то грозило је и самом животу уставоваца. Од који Наместници Вучић Перишић, Петронијевић и сви готово Советници, већи Србски главари,

*) Наместници били су Јефрем Обреновић, Вучић, и Аврам Петронјевић.

многе одбраније старешине, а и из народа неки главнији људи, потраже себи бегством спасења. Неки побегну у Аустрију, неки у Влашку, неки у Видин, а најглавнији у Град Београдски, између који био је Прота Ненадовић члан Совета, и Јефрем Ненадовић члан Апелационог суда; који су морали из Београдског Града у Цариград ићи, и код Порте као свог надлежног суверена тражити, да се гоњењу на пут стане и Србији дати Устав одржи.

Порта буде на страни уставоваца, и заузме се за све избегле Србе из Србије, и за одржање датог Србији устава. Пошље комисара свога Муса-Ефендију у Београд, и сад се отвори спољна дипломатска а и внутрења борба у Србији; гди Порта принуди Кнеза Мијаила те све одбегше Србске великаше и све друге Србе мораде примити у земљу, и свима она службена званија дати, која су пре бегства њиовог имали. Но у место да се партаје тим измире, изравњају и ствар легне, и гонитба престане, сад се страсти људске у земљи раздраже и распале, и партаја противу партаје оружаном руком пође. Тома Вучић Перишић као вођ уставне партаје продре у Крагујевац, гди му се војска Крагујевачког гарнизона присоједини, и он се са многим народом оружаним, на Метином брду до Крагујевца улогори. Кнез Мијаило 19. Августа 1842 год. из Београда са војском Београдског гарнизона пође Крагујевцу противу Вучића, и кад дође до Крагујевца у Сушичко поље, одма отвори бој са Вучићевом уставовачком странком; кога Вучић са Сушичког поља потисне, гди га је устопце до Топчидера гонио. Одакле Кнез Мијаило 27. Августа исте 1842 год. на Аустријску страну преко Саве у Земун побегне.

Кад Кнез Мијаило у Земун пребегне, Вучић се с војском и многим народом на Врачар у Београду свали. Одма сазове народњу скупштину, која 2. Септемвра 1842 год. избере за Књаза Србије Кара-Ђорђевог сина, Александра Кара-Ђорђевића, кога Порта за Књаза Србије потврди и Европске га силе признаду.

И тако за Књаза Србије дође син Кара-Ђорђев Александер, а зет Јеврема Ненадовића за ким је удата била његова кћи Персида, која постане Књагињом Србском.

Те 1842 год. Привременим правленијем, Јеврем Ненадовић декретом од 18. Нојемвра под Нр. 193 постављен буде за Преседника апелационог суда.

Доцније Јеврем Ненадовић указом Књаза Кара-Ђорђевића од 3. Нојемвра 1843 год. под Нр. 1151 постане члан Државног Савета. А за тим одма 5. Нојемвра исте год. декретом под Нр. 1314 постављен буде и за Председника фонда удовичког и сирочади чиновника. После године 1846, 28. Јануара под Нр. 149 добио је диплому и почествован, за почестног члана Србског ученог друштва. Које године добије и орден Нишана Ифтихара украшен дијамантима, од Цара Султана Абдул Меџида. А 1848 год. Јеврема одреде са једним официром и са два поднаредника, те је у Русију за набавку 10.000 пушака ишо, и пушке купио; но враћајући се из Русије са оружјем велику је буру на црном мору претрпио, гди у мало у море није утонуо, но срећом заједно са оружјем спашен буде и у Србију се 27. Септемвра 1849 год. врати.

Године 1853 кад је Русија Турској рат објавила, и са Турском и њеним сајузницима Енглеском, Француском и Сардинијом, крвави бој на Криму била, Србија морала је остати неутрална. Но она је се спремила за случај рата, установила је и обучила за кратко време врло добро народну војску од 102.000 људи. Које су војници оружани били око 40.000 са Минијевским Белгиским пушкама, и пушкама које су у Русији 1849 год. купљене, а остали са народним простим пушкама, и снабдјевена је била са 85 топова.

Војска подељена је била на пет главни команди, и стављена је под власт пет Војвода, а ови сви стајали су под заповедничеством главног Војводе, који је у лицу био Саветник Стефан Книћанин. Главне команде које су под собом имале 3—4 округа становале су у Београду Смедереву, Ужици и Ваљеву. Ове последње команде која је се состојала из Ваљевског Шабачког и Подринског округа био је командант Саветник стари Кара-Ђорђев, па и Кара-Ђорђевог сина Кнеза Александра Војвода Јеврем Ненадовић. Јеврем је одевен био у народно Србско одело. Задатак је његов био да кроз сва три округа путује, војску осматра и поучава. Гди је се год стари Кара-Ђорђев Војвода Јеврем међу народом и код војске појавио, био је дочекан и поздрављен са највећим срдачним одушевлењем да се описати није могло. А тим више, гди је се десио по који стари његов содруг и војник из Кара-Ђорђевог доба. Од радости лио је сузе из своји очију. Јеврем је свуд војску лепо осматро, родитељски је поучавао и одушевљаво, и свуд војене старешине, које су из самог народа постављене биле, угошћаво.

многе одбраније старешине, а и из народа неки главнији људи, потраже себи бегством спасења. Неки побегну у Аустрију, неки у Влашку, неки у Видин, а најглавнији у Град Београдски, измеђy који био је Прота Ненадовић члан Совета, и Јефрем Ненадовић члан Апелационог суда; који су морали из Београдског Града у Цариград ићи, и код Порте као свог надлежног суверена тражити, да се гоњењу на пут стане, и Србији дати Устав одржи.

Порта буде на страни уставоваца, и заузме се за све избегше Србе из Србије, и за одржање датог Србији устава. Пошље комисара свога Муса-Ефендију у Београд, и сад се отвори спољна дипломатска а и внутрења борба у Србији; гди Порта принуди Кнеза Мијаила те све одбегше Србске великаше и све друге Србе мораде примити у земљу, и свима она службена званија дати, која су пре бегства њиовог имали. Но у место да се партаје тим измире, изравњају и ствар легне, и гонитба престане, сад се страсти људске у земљи раздраже и распале, и партаја противу партаје оружаном руком пође. Тома Вучић Перишић као вођ уставне партаје продре у Крагујевац, гди му се војска Крагујевачког гарнизона присоједини, и он се са многим народом оружаним, на Метином брду до Крагујевца улогори. Кнез Мијаило 19. Августа 1842 год. из Београда са војском Београдског гарнизона пође Крагујевцу противу Вучића, и кад дође до Крагујевца у Сушичко поље, одма отвори бој са Вучићевом уставовачком странком; кога Вучић са Сушичког поља потисне, гди га је устопце до Топчидера гонио. Одакле Кнез Мијаило 27. Августа исте 1842 год. на Аустријску страну преко Саве у Земун побегне.

Кад Кнез Мијаило у Земун пребегне, Вучић се с војском и многим народом на Врачар у Београду свали. Одма сазове народњу скупштину, која 2. Септембра 1842 год. избере за Књаза Србије Кара-Ђорђевог сина, Александра Кара-Ђорђевића, кога Порта за Књаза Србије потврди и Европске га силе признаду.

И тако за Књаза Србије дође син Кара-Ђорђев Александер зет Јеврема Ненадовића за ким је удата била његова кћи Перси[illegible] која постане Књагињом Србском.

Те 1842 год. Привременим правленијем, Јеврем Ненадовић [illegible]кретом од 18. Нојембра под Нр. 193 постављен буде за Преседни[illegible] апелационог суда.

Доцније Јеврем Ненадовић указом Књаза Кара-Ђорђевића од 3. Нојемвра 1843 год. под Нр. 1151 постане члан Државног Савета. А за тим одма 5. Нојемвра исте год. декретом под Нр. 1314 постављен буде и за Председника фонда удовичког и сирочади чиновника. После године 1846, 28. Јануара под Нр. 149 добио је диплому и почествован, за почестног члана Србског ученог друштва. Које године добије и орден Нишана Ифтихара украшен дијамантима, од Цара Султана Абдул Меџида. А 1848 год. Јеврема одреде са једним официром и са два поднаредника, те је у Русију за набавку 10.000 пушака ишо, и пушке купио; по враћајући се из Русије са оружјем велику је буру на црном мору претрпио, гди у мало у море није утонуо, но срећом заједно са оружјем спашен буде и у Србију се 27. Септемвра 1849 год. врати.

Године 1853 кад је Русија Турској рат објавила, и са Турском и њеним сајузницима Енглеском, Француском и Сардинијом, крвави бој на Криму била, Србија морала је остати неутрална. Но она је се спремила за случај рата, установила је и обучила за кратко време врло добро народну војску од 102.000 људи. Које су војници оружани били око 40.000 са Минијевским Белгиским пушкама, и пушкама које су у Русији 1849 год. купљене, а остали са народним простим пушкама, и снабдјевена је била са 85 топова.

Војска подељена је била на пет главни команди, и стављена је под власт пет Војвода, а ови сви стајали су под заповедничеством главног Војводе, који је у лицу био Саветник Стефан Книћанин. Главне команде које су под собом имале 3—4 округа становале су у Београду Смедереву, Ужици и Ваљеву. Ове последње команде која је се састојала из Ваљевског Шабачког и Подринског округа био је командант Саветник стари Кара-Ђорђев, па и Кара-Ђорђевог сина Кнеза Александра Војвода Јеврем Ненадовић. Јеврем је одевен био у народно Србско одело. Задатак је његов био да кроз сва три округа путује, војску осматра и поучава. Гди је се год стари Кара-Ђорђев Војвода Јеврем међу народом и код војске појавио, био је дочекан и поздрављен са највећим срдачним одушевлењем да се описати није могло. А тим више, гди је се десио по који стари његов содруг и војник из Кара-Ђорђевог доба. Од радости лио је сузе из своји очију. Јеврем је свуд војску лепо осматро, родитељски је поучавао и одушевљаво, и свуд војене старешине, које су из самог народа постављене биле, угошћаво.

Радост је била војника само Јеврема видити, а радостније с њиме поћи у рат. Сваки је војник у себи мислио, да би под водством његовим свуд и над сваким непријатељем победу одржали.

Но како Русија после крваве Севастопољске борбе са Турском и њеним сајузницима у Паризу на Конгресу 18. Марта 1856 год. закључи мир. На ком Конгресу буду ујамчена и права Србије. Оваким закључцима: „Кнежевина Србија остаје, као и пређе, под врховном властћу блистателне Порте, сугласно са Царским Хатишерифима којима се утврђују и определљују права и преимућства Србије, и ујамчавају државама, које овај уговор закључују. Услед тога Кнежевина Србија задржава своју независну унутрашњу управу и подпуну слободу вере, законодавства, трговине и пловитбе. Блистателна Пора задржаће право основано на пређашњим уговорима да држи свој гарнизон. Без предходног одобрења гарантних сила неће се допустити никакво оружано мешање у Србске ствари.“ И тако Србија мудром и оружаном својом неутралношћу у ратовању Русије готово са целом Европом, користи се и срећна буде, те неизлети и неугази у крвави рат, који би по Србију због сојузника Турски врло злосрећан био. И после свршеног тог Руско Турског рата и Париског Конгреса Србија војску распусти.

Године 1857, 5./17. Маја одређен и послан буде Јеврем у Пешту као посланик Аустријском Цару Францу Јосифу, од кога почествован буде Командер орденом II. класе, на који и декрет капитулу 9./22. Маја под Нр. 125 из Беча добије.

А потом исте године 1857 стари Кара-Ђорђев Војвода Јеврем Ненадовић, а Кнеза Александра Кара-Ђорђевића Саветник и таст његов, због старости своје и слабог здравља, буде у пензију постављен и живио је у Београду до 6. Априла 1867 год.

Године 1858, кад Књаз Александер Кара-Ђорђевић 12. Декембра приморан буде, да напусти Кнежевску власт и оде из Србије, а на његово место, избором народне скупштине проглашен буде за Књаза стари Књаз Милош, који 11. Јануара у Радујевцу пређе у Србију, а 25. дође у Београд коме је и Султански Берат у Београд стигао био и који 28. Јануара 1859 год. на калемеглану прочитан буде, где књажеску власт прими, и на престол седне. Јеврем Ненадовић са својом породицом остане у Србији, кога није нико узнемиравао, — и народ га је остао до његове смрти поштовати.

Кад Кнез Милош 14. Септембра 1860 год. умре и на његово сто тог дана прогласи се за Кнеза Србије Књаз Мијаило; онда је врем још више цењен и уважаван био, јербо га је и Књаз Милло поштово.

Кад Јеврем Ненадовић 6. Априла 1867 год. умре. Књаз Миило при погребу наредио му је војену почаст. Погреб Јевремов био врло сјајан. Његово тело покривено је било његовим Војводским рјаком под којим је за Кара-Ђорђа противу Турака за ослобођење бије војево. Његова Војводска сабља и оружје укрштено је било на ндуку у ком је његово тело положено било. Тако и ордени његови шени су које је од Царева добио. Његово тело ношено је било од ће до Палилулске цркве, код које је у гроб положено и сарањено бским веледостојницима. При пратњи и погребу светине је тушта ло, која је указивала последњу почаст старом Војводи и у нови је ђа Србском Советнику Јоврему Ненадовићу.

Кажу да је Јеврем пред своје умирање кад је у постељи лежо, ад је чуо, да је Србија Градове добила и да се тог дана 6. Априла је своју честну душу испустио, Град Србима у руке предо, и да на Граду Београдском Србска застава вије, молио да га изнесу на щу пред кућу, не би ли својим очима видео, како се лепрша Србска тава на Граду Београдском.

Јеврем је за своји млађи година а нарочито док му је отац Јаков в био, врло лепо живио, и никад ни у чем какови оскудица и незгода ио није. Говорио је о њему једном Советник Лазар Арсенијевић алака: „Јеврем је био срећан свега свога века; никад никаква нетатка није зазнао: свагда је имао што год му је требало."

Јеврем је био средњег стаса и састава телесног, главе умерене, у на глави у своје млађе године имао је смеђу, и увек лепо залљату, а под своју старост имо је белу и био је у неколико оћено, чело имао је умерено и мало набрато, обрве лепе покучасте, очи о је граорасте, нос римског типа, бркове је имао осредње, уста умена, лице чисто лепо и мало жућкасте боје. Изглед му је био поносан поношљивости, озбиљно пријатан и господствен. Он је ишао право гоподствено и под своју старост као какови младић. Одело на себи сио је европско, чисто и укусно до саме своје смрти.

Јеврем је био врло гостољубив, редак је који дан био, да није имао бар једног госта на ручку. Његова трпеза била је увек снабдјевена са више укусни јела. Али при свем том он је умерен био у јелу и пићу, и никад није било ниједног случаја да је ту умереност прекорачио. Он је у својој кући врло господствено живио, и у свему по начину његовог оца Јакова. Јеврем био је издашне руке, нема примјера да је он ма једног нужду трпећег од себе без утехе одбио, и ако није имао код себе кадкад новаца, он је узајмио па је молитељу помого. Но при свем том он није био разсипач, нити је имао ма какову страст штетну као на пр. картање да новац расипље. Он је помаго нужду трпећег, и сиротињу, и осим што је сиротињи у новцу даво, даво им је и у јелу и пићу и у другом које чему.

Јеврем био је за млади своји година добар војник, храбар и паметан Војвода; а доцније праведан и безпристрастан судија и државник. Био је разборит у суђењу и говору, и старао је се да никог ниучем ма и најпростијег човека неувреди. Као и сам што се није дао ниучем вређати. Таке је добре нарави био, да никога ни увредити није умео, нити противу себе раздражити. И зато добро своје понашање, био је од свакога љубљен и поштован.

После смрти своје Јеврем је оставио у животу једног млађег брата у пензији советника Ацику са женом са два сина и две ћери; своју супругу имено Јоку јединицу ћерку Младена Миловановића из Ботуња Кара-Ђорђевог војеног Министра, и доста велики свој пород и то: 1. Најстарију своју ћер Књагињу Персиду удату за Књаза Александра Кара-Ђорђевића, и од ње три унука, Петра, Ђорђа и Арсенија, једну унуку Полексију и од ње три праунука и две праунуке. 2. Ћер Машинку удову, која је удата била за Јована Лукачевића Полковника са једном унуком. 3. Ћер Босиљку која је удата била за Капетана Среског Радована Ђурића са два унука и четири унуке. 4. Једног ожењеног сина Младена, који је био коњанички Капетан у Србској војсци са женом и са два унука. И једног нежењеног сина Симу, који је био Подпоручик у ц. к. Аустријској војсци 13. коњаничкој регементи имена Краља Прајског. Оба ова брата Младен и Сима погубљена су у Београду 16. Јула 1868 год. зато што су регенти нашли да су помешани били у завери противу живота Књаза Михаила.

И осим ови Јеврем је имао још деце која су му за његовог живота помрла, и то сина Танасија, који је био члан Апелационог суда, Јована

који је у млађим годинама умро; ћер Јелку која је била удата за Саветника Јеврема Гавриловића која није порода имала. И ћер Анку удату за Милосава Топаловића од које осто је један син имено Петар Топаловић, који је данас Полковник у Србској војсци и Аташе у Цариграду, и који има двоје деце.

Као што је Јеврем целог свог готово века до пред своју смрт, срећно живио. Срећан је што је у то по њега несрећно доба раније и умро, те није дочеко највећу несрећу, која је пород његов постигла, као што је то његову супругу Јоку, која се с правдом назвати може најсрећнија жена, између несрећни жена, која је из великог добра, и као мати Кнегиње Србске највећу несрећу дочекала, и то: после смрти њеног мужа Јеврема, те исте 1867 год. 26. Јула умре јој у Кому у Италији унука Јелена рођена ћи Кнеза Кара-Ђорђевића која је удата била за Ђорђа Симића у 21. години свога живота. Године 1868 погубљена јој буду оба сина Младен и Сима; умре јој на пречац од жалости за браћом својом ћи Босиљка. Јокино сво имање покретно и непокретно као и кућа у којој је седила одузета јој конфискацијом и продата буде. Године 1870 један јој праунук у рату Француске са Турском на Орлеану у битки погине. Год. 1873, 17./29. Марта ћи јој Кнегиња Персида, а за њом праунука Милица Николајевић 11./23. Априла исте год. у Бечу умре. После тога умру јој две унуке, Ђурића и Лукачевића одрасле ћери, затим 3./15. Октомвра 1877 год. убије јој се зет Коста Николајевић, а 1878 год. умре јој зет Јеврем Гавриловић и Радован Ђурић. И осим ти многе су је и друге несрећне незгоде постигле, но она такове јуначки сносила је, и у највећој туги и жалости 21. Септемвра 3. Октомвра 1880 год. у недељу у 7$^1/_2$ сати у вече у Београду после четрнесто дневног свог боловања при чистој савести и здравом разуму у 88. години старости своје, своју племениту душу испустила је, и 23. Септемвра у своју породичну гробницу у Београду код цркве Палилулске поред свога мужа Јеврема сарањена је. Па нијел Јеврем Ненадовић, њен супруг од ње срећнији што је раније умро?

Госпоја Јока са својим мужем Јевремом изродила је 4 сина и 5 ћери, и од ови имала је 10 унучади (мужкараца) 11 унука (женскиња) 7 праунучади, и 7 праправнука свега 44. А после своје смрти оставила је у животу само 1 ћер имено Машинку, и 2 унука од сина јој Младена, Драгутина и Јакова ученике од 15—16 година са њиовом матером

Цајом рођеном од породице Барловац. И од ћери своје Кнегиње Персиде А. Кара-Ђорђевић одрасла 3 унука Принца Петра, Ђорђа и Арсенија са њиовим старим оцем Кнезом Александром Кара-Ђорђевићем; 1 унуку Полексију, и од исте одрасла, 2 праунука и 2 праунуке. Од ћери њене Анке, 1 унуче Полковника Ђенералног Штаба Петра Топаловића и од истог 1 праунуку. Од њене ћери Босиљке, 2 унука 3 унуке 3 праунуке и 2 праунука свега 24.

Госпоја Јока била је осредњег стаса, снажне конплекције, а тела осредње пуног, главу имала је умерену а косу на глави имала је лепу црну и дугачку, и за дивно чудо отишла је у гроб са мало проседи власи, чело имала је умерено, обрве лепе повијене, очи граорасте, носа римског типа, уста умерени, лице имала је чисто бело и лепо и при свој њеној 88 годишњој старости није нимало набрчкано било, него је била у лицу лепа и младолика.

Изглед имала је поносан, без поношљивости, била је више озбиљна пријатна и господствена, а у разговору тиха. У кући вредна домаћица, а међу својом децом добра и примерна мати. Била је добра Србкиња и дарежљива сиротињи, никад није било прилике да је сиромаха без утехе и дара од себе одпустила, и гди је могла сиротињу је помагала и руку помоћи пружала јој. Кад је била у највећој слави као мати Кнегиње Персиде, ни спрема ким гордила се није, и понашала се увек као свака друга честита жена грађанског реда. Нема примера да је се икад мешала и плела у политику и интригу, и у дела која људима припадају. Била је жена истинита паметна и поштена, и редка је била која Србкиња од њени другарица која би се са њеним честитим и сталним мушким карактером упоредити могла.

Кадје је у њену старост, несрећа и жалост снашла, нигди скоро из свога квартира, који је под најму имала и скучено од своје мале пензије живила излазила није. Чамила је сама са својом ћерком Машинком у свом квартиру у црно оделе обучена и у туги јуначки сносила је несрећу и зло, коју је у њеној старости постигло. Пред смрт на годину дана била је у неколико и оглувила и почешће побољевала је, и напоследку разболе се јако гди је четрнест дана боловала, и до последњег свога часа била је при себи и своју племениту и честиту душу испустила је у наручију свога одраслог унука Петра Топаловића и своје једине ћери Машинке и снахе Цаје у Београду 21. Септембра/3. Октомбра 1880 год. у недељу у 7½ сати у вече; Бог да јој душу прости.

СИМА АЛЕК. НЕНАДОВИЋ,

Кара-Ђорђев

Ваљевски Војвода.

ам у
олу у
ловце
за тим
. Не-
о свр-

ти. он
да у
ван хо-
воду Ва-
ли живота. И

СИМА АЛЕК. НЕНАДОВИЋ.

90.

СИМА АЛЕКСЕ НЕНАДОВИЋ.

ВОЈВОДА ВАЉЕВСКИ.

(Са сликом.)

Рођен је 1793 год. у селу Бранковини среза Тамнавског нахије Ваљевске. Од оца Кнеза Алексе Ненадовића и матере Јоване рођене Ђелмашевић из Гвозденовића. Он је од своје петорице браће, и трију сестара најмлађи био.

Кнез Алекса Симин отац није знао ни читати ни писати, па је увиђо да човек неписмен већим је незгодама изложен и мањи значај има него писмени људи. Па кад није своја старија читири сина: Николу, Петра, Григорија и Димитрија могао школовати, јер у Србији није школа а и писмени људи било; он закључи да своју млађу децу у Аустрији школује, и тако прво школово је свога млађег брата Јакова, а после свога петог сина Матију у Срему кога запопи и који и Протом постане. Па чим своме најмлађем шестом сину Сими и синовцу Јеврему Јаковљевом сину, буде 6—7 година он нареди те је њи оба Прота Матија његов син у Бранковини књиги учио. А потом он ји оба заједно даде те су се у Купинову школовали.

Кад Кнез Алекса 23. Јануара 1804 год. од Дахија у Ваљеву посечен буде, онда предузме старање о воспитању Симе стриц његов Јаков као и о сину свом Јеврему који и Симу и Јеврема, из Купинова даде те у Карловцима по две Гимназијалне школе сврше. А за тим у 1808 год. остави Сима Карловце и ступи у војену кадетску школу у Винковцима; а брат његов од стрица Јеврем остави и он Карловце пређе у Србију продужи у Београду на великој школи науке, а за тим 1809 год. одпочне противу Турака војевати. Пошто Сима Алек. Ненадовић кадетску школу сврши, он ступи у Аустријску војску као свршени кадет.

Године 1813 кад је видио да највећа опасност Србији прети, он иступи из Аустријске војене службе пређе у Србију, и прво му даду у Београду управу над Арсеналом но он небуде с тим задовољан хотећи се тући са Турцима; те га Кара-Ђорђе постави за војводу Ваљевске Кнежине у Ваљевској нахији у његовој 20. години живота. И

Сима оде у бој на Дрину где је се јуначки за своје отечество борио, но кад ји Турци са Дрине потисну и на Равњу и Засавици разбију, они се повуку Шабцу и ту се сви искупе, и о одбрани навалившe велике силе Турске од 85.000 под Дереди-Дели Али-Пашом а са своји само 10.000 Срба стану мислити. Но кад 23. Септембра од Николе Мариновића трговца Земунског, и Андрије Милошевића из Котешице чују, да је Кара-Ђорђе 21. Септембра из Београда у Земун пребегао, и да су Турци од Смедерева већ наступили на Београдску нахију, и да се Београду прекучују, које зато и војска сазна, па своје Војводе остави и сва се кућама својим разбегне. *) Онда и све Војводе стану себи спасења тражити и у Аустрију се преко Саве превозити, тако и млади Војвода Сима Алек. Ненадовић затекавши се у Шабачком Граду са Војводом Попа Луком Лазаревићем на Думачи преко Саве у Срем пређе, и оде у Ашању где му је сва родбина и браћа из Бранковине тек дошла била.

Кад Аустријске власти Кара-Ђорђа и све његове Војводе по Градовима разместе онда Сима ступи опет у Аустријску војену службу као кадет, и 1814 год. одмаршира преко Вуковара у Грац, одатле оде у Цилу, из Циле у Љубљану, и одатле оде са војском у Италију против Француза.

Има једно Симино писмо које је из Италије из Палма-Нова 30. Јуна 1814 год. своме брату Проти Ненадовићу писао, којег овде увршћавамо:

Мње високопочитајему Господину Матеју Ненадовићу!

Заиста ја незнам какову би човек на свету већу радост имати могао, осим кад је удаљен од своје куће, сродника и пријатеља, и у једанпут тек изненада дође му писмо од њих, известити се о њиховом стању и здрављу, и читајући га сам себи уобрази, као да би шњима лично разговарао, и с'тим неко мало задовољствије добије, некмо ли кад би се шњима лично састао, каква би му онда радост неисказана била? Као ја што желим и молим непрестано всемогућега творца, неби ли ме још једанпут с мојим родом и пријатељима саставио, да се могу шњима лично видити, поцјеловати и за здравље упитати. — Но мени је за велико чудо и сумњу што нити од вас нити пак од Јеврема никакова одговора, на моја вам толика одслата писма

*) Види Мемоаре Протине од стр. 211—213.

дободи, развије само једно једито у Вуковару, што сам у маршу од вас
ппмио заједно с цулагом (новцем који су му од куће послали) које
м зашио п намерио чувати докле год се кући по времену невратим,
о будем жив, а ако небуде ми суђено кући вратити се но куд на
угу страну окренем се кад се распустимо а оно спомена ради да могу
стће опомињати будем га до последње черте живота мога хранити. —
Граца што сам вам писао као вам тако и Ефрему (и свим прочим
коим сам се пазио) за која несумњам да нисте примили, јер сам по
гурној прилици послао и на та одговора нисам добио, за ото сам се
велику сумњу и бригу метуо, незнам шта то мора и бити: да вас
буде што Грујевић чрез мене узнемирио, који ме од вас раставља и
даљава) и у тој прилици ви да се небудете на мене расрдили или
са свим одрекли и чрез то недобивам никакви известија од вас, и
пак мислим да поште исправно писма неносе, но се чрез њиова не-
ежија изгубе, зато сад шаљем вам геген рецепис, које баш мора се
ти другчије није. Да вам пишем управ шта ће бити од овог фрај-
а немогу; ер неможе човек уфатити ни за реп нити за уши, но
о то вам могу казати, да је реч: т. е. да ћемо се сва три батал-
, кад се вратимо у Лајбаху распустити, и то већ за цјело држимо
и неки официри који су ради опет службу примити, још сад по-
су се јављати и препоручивати у регименте. Ми смо овде дошли
како сам вам и прије писао, ако будете примили, 1. Јунија по
ском у гарнизон, и весма нам је добро за бадава и пити и јести
љно. Овога месеца датума 5. и 6. доћи ће и други и први ба-
он овде, и ми ћемо се кренути натраг 6. а такође и они таки
и дан поћи за нами у Лајбах и ту ћемо се распустити сви, зато
у великој бризи и ни на који начин немогу сам себи совета дати
се окренути; незнам или би се вратио кући, или би у коју реги-
у другу ступио, сам незнам шта ћу да чиним, а од вас никакова
овора недоби, на моја писма у коима сам неколико пута за ото сов-
искао, ако баш никаквог одговора недобијем до нашег распуш-
а, ја другчије нисам наумио: но у коју регименту, или међу пешаке
међу катане трансферирати се, дакле гледајте, и одма геген реце-
е пошљите писмо у Лајбах, да се могу по њему владати куда би се
енуо, по притом опет ни на који начин ја неби био рад војничку
жбу оставити, само да сам у којој регименти граничарској, да сам
же куће, а најпосле можете и Г. Обрштеру Михаиљевићу писати

куд он окрене — туде — јер кад сам пошао овамо, а он је рекао, ја ћу водити бригу за те, даклем сад нек и гледа. Поздравите Јефрема и Стрину, и кажите да сам био код чиче (Јакова) који се находи у Штајерској у вароши Цили здраво и мирно, пде куд му је воља, и није онако као што се тамо говори, ту сам код њега једну ноћ ноћио и дао ми је једно 20. форинти на пут, а потом кад овде дођосмо, на неколико дана стигоше новине Италијанске, у којима се јавља: да је славни муж Георгије Черни Фелдмаршал Сербијански из Граца у Беч са прочим његовим Војводама, незнам ког датума кренуо се, незнам хоће ли бити истина. Поздравите браћу, мајку и снахе, и проче кућане; а такођер Г. Капетана Мамулу с ким сам се и састајо кад је прошао овуд тречег овог, госпоју Капетаницу, старога и младога Попу, и старца нек неумре док ја недођем да му могу и ја парче земље бацити у гроб, Петра Николајевића, Павла Ненадовића, оца Живка из Прогари, Луку Грбовића, ако се састанете а ви такођер и Ерића, Матића, Петра Стефановића, Уроша и Ђорђија — — — Ах! које га сам најволијо и мислио првога поздравити умало га са свим незаборави, моје га љубезнога Јовицу Милутиновића. Такође поздравља вас све Милош Сарановац који је такођер заједно самном у Београду у Цајгхаузу, а по том на Цукићево место за Војводу отишао а, сад, стражмештер — сотим остајем ваш истини.

Сима Ненадовић, Cadet.

Palma-Nova, 30. Јунија по римс. 1814.

(На адресу: Из Италије. Палма-Нова. Пречестњејшему госп. Матеју Ненадовићу протопресв. бив. Ваљевском у Купинову у Срему.)

Но како Русија са својим сојузницима Наполеона I. потуче, и 2. Априла 1814 год. уђе у Париз, и Наполеон 11. Априла одрече се престола, а 20. Априла исте 1814 год. оде у остров Елбу. Тако и Аустрија као сојузница своју војску која је и преко Италије противу Наполеона Паризу марширала заустави, и потом стане је враћати натраг и распуштати је. У којој војсци био је и Сима Ненадовић који из исте пошто се из Италије врати иступи, и дође у Срем у Купиново. Но како одма Хаџи-Продан 21. Септемвра те 1814 год. диже народ противу Турака, његов га брат Прота позове к'себи у Фенек, те Сима одатле с Протом пође у Петроград да Цару Александру јави

за тај устанак, и да га моле да помогне јадноме народу Србском да га тиранције ослободи. Из Фенека Прота и Сима право пођу у Петроград ударе преко Трансилваније, дођу у Хотин, и одатле преко Каменоподолског дођу у Житомир. Но ту чују да је Цар Александер прошо за Беч, они се онда одатле врате пут Бечу, и кад стигну у Беч, јаве се Недоби и Графу Каподистрији, они ји упуте Посланику Стакелбергу, од кога добију налог да одма сиђу доле и да гледе да народ умире (јер тад није користна та побуна била по Руску политику). И тако Сима са Протом сиђе у Срем. Но док су се они спута повратили. Већ је Милош и без ичијег знања, прискочио био Турцима у помоћ и са Ћаја-Пашом и сам без налога Руског Устанак угушио. Гди тек тад Турци најгрозније одпочну Србе клати, и на коље по стотине живи Срба набијати.

Кад Турци стану тако мучити и затирати народ. Усред ти мука стану се Срби договарати за нови устанак, и Сима Ненадовић придружи се Војводи Петру Молеру, гди је се потајно с њиме и са другим ту налазећим се као и са заоставшим у Србији Војводама и другим главним људма договаро, и спреме чинио, да се опет противу Турака дигну. *)

Но у то време Наполеон I. са 900 људи 26. Февруара 1815 год. извезе се из Елбе 1. Марта уђе у Францускy код Канне, **) а 20. Марта уђе и у Париз. Аустрија започне опет купити војску, на позову и Симу. Но он увиђо је да ће скоро своме отечеству од потребе бити, одкаже им тај позив и заостане и даље у Купинову.

Па како су заоставше у Србији неке Србске вође и други главнији људи, у Рудовцима држали тајну Скупштину, на којој закључили су и заклели се да на Цвети устану противу Турака. Тако они одатле пошљу у Срем Павла Гошнића те он тај закључак сообшти Војводи Петру Молеру а и другим у Срему налазећима се војводама, да се и они за одређени дан обштег устанка спремају.

*) Види у Мемоарима Протиним на стр. 347.

**) Који одма на Прајзе нападне 15. Јуна код *Туина*, 16. код *Лина* и *Катрбраа*, и 18. код *Ватерлоа*. По како и у тим биткама несрећан буде, 22. Јуна положи по други пут круну. 7. Јула и Париз који је устао био преда се. Лудвик 18. уђе у Париз 9. Јуна. А Наполеон преда се Енглезима и буде на Остров Свете Елене 18. Октомвра однешен и чуван. Који 5. Маја 1821 год. у Светој Јелени и умре, којег смрти највише радовали су се Енглези. Види Преглед Љеточисленија од Аврама Бранковића стр. 123, 124 и 126.

Тад налазеће се у Срему Србске Војводе, још више стану се до-
говарати са главним људма у Срему и вођама у Србији и приготов-
љавати се за нови устанак противу Турака. А при том једнако стајали
су у преписки и свези са Протом Ненадовићем у Бечу да би им
и Дипломација помогла. Но увере се да нема ни одкуд помоћи. — Не-
да се поуздају у сами себе. „Усе и у своје кљусе!“

И тако очекивајући урочени дан *) за устанак спремали су се,
док на једанпут чују да је Војвода Арсеније Лома 8. Априла на Цвет-
четвртак подиго Рудничане противу Турака, Рудник на Лазареву суботу
10. Априла освојио, а и тог дана из преваре од Турака погинуо, и
га је Кнез Милош 12. Априла на страстни Понедељник заменуо, и узео
у своје руке да он тај одпочети устанак руководи.

Томе се устанку Војводе у Срему обрадују, и између себе до го-
воре, одреде, и одма спреме Војводу Павла Цукића, Максу Крстића и
Капетана Јовицу Милутиновића, те они напред са спремљеним бећа-
рима тајно у Србију на Забрежју пређу; гди ји у договору стојећи за
устанак Посавци дочекају. Који са Забрежја одма тог дана крену се
и изненада групу на Турке у Палежу и после кратког боја варош
заузму; и одатле крену се продру до Ваљева и на Кличевцу у ш...
чевима улогоре се. Но како Београдске Спахије, заузму опет небрањени
Палеж. Капетан Јовица хитно врати се са 200 коњаника од Ваљева
да и те Спахије из Палежа истера. У то баш време дође и Кнез
Милош Обреновић са неколико своји момака пратилаца, с Јовицом се
састане разговори па потом и сам у Срем пређе, и оде у Прогаре те
се са Војводом Петром Молером, Симом Ненадовићем и другима са-
стане; и између многог разговора и договора, каже им: „да ако и они
неће прећи у Србију, да се и он више натраг враћати неће.“ —
Молер му и Сима одговоре: да су они послали напред Војводу Цукића,
Крстића и Капетана Јовицу, и да ће и они сви до који дан у Србију
прећи, докле што џебане још прибаве, и докле нареде да им се
такова шаље, но да је тешко за новце. Милош им каже ево но-
ваца, и преда Молеру повећу суму новаца за исплату џебане. У том
дође глас да је Капетан Јовица истеро и Београдлије из Палежа,
и отео им једну шајку са топом. То Милоша здраво окуражи; и пође

*) Цвети, које је Прота у одговору на писмо Павла Сретеновића назво
„Видовдан“ каже му да се претрпи бар до Видовадне — — — — Мемоари Проте
види стр. 347.

у Србију са Војводом Симом Ненадовићем, који је узасе
)0 момака добро оружани, но кад буду близу Прогарског чар-
стража ји војничка опази и они повуку се натраг у Прогар-
му и ту заноће, а сам Милош тог вечера прокраде се и на
Србију пређе. Сутра дан зором Војвода Сима Ненадовић са
Јакшићем кад види да се стража због излитија воде обићи да
ју пређе никако неможе, онда са своји стотину момака удари на
е повеже ји гди један стражар мртав. и његов један момак рањен
тако пред очима исти седне у приуготовљене лађе и у Србију
Ушће пређе, гди га ту његов добар пријатељ Капетан Јовица
и одатле заједно са Милошем у Палеж спусте се.

апетан Јовица оде одма са војском Ваљеву. А Кнез Милош и
Ненадовић остану у Палежу, скину топ са шајке, ког је Јовица
ака отео, начине за њега лафет, па и они трећи дан у Ваљево
оду и у Кличевачки логор сместе се. А по том правилно са
трана обсаде Турке у Ваљеву, и намерни буду да у зору на
адну. Но како тог вечера и Петар Молер са једним топом и
трећег дана дође и у Кличевачки шанац смести се. Турци
наду и виде да ће од Срба потучени бити, па те исте ноћи
искраду се и преко брда Брђана са западне стране Ваљева, гди
војске није било, из Ваљева побегну.

а како је у Ваљеву испод Кличевачког шанца постојала једна
ката четвороуголна кула, коју је Војвода Јаков Ненадовић од
разваљене Витковића куле, која је на ушћу воде Градца у
ру пре сто година грађена била; од њени развалина камен до-
ту кулу на једном по узвишеном позиционом брду, саградио, и
је обкопом утврдио; и која је служила противу одбране вароши
, кад су Турци за време Кара-Ђорђевог рата из Босне Ваљеву
ли. Под том кулом био је један на свод казамат у ком је држат
друга џебана. Он је био снизак са тесним извијуганим про-
кроз које је могао мало воздух унутра допирати, и само са
малим вратина. Ваљевски Турци под том кулом у тај казамат
или су били неког Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца,
је се исти и слепо држао Турака, тако и неколико десетина
и други главни Срба, који су због малог простора један на
лежали, и гушећи се без воздуха умирали, које умерше Србе

извлачили су Турци на поље, а друге оставили су на мучењу. Кад Србска војска дође Ваљеву, Турци заспу камењем земљом и другим, које чим, и та мала на тамници врата да се лако отворити не могу, па се и стража од те куле у Ваљево повуче, и тако те заточнике оставе да се погуше и помру.

Кад Турци из Ваљева побегну Сима Ненадовић одма тог јутра сиђе тој кули, насип од врата одклони, врата на тамници обије, да сужнике из тамнице пусти, но кад тамо. они скоро погушени и гладни, лежали су један над другим, које једва из тамнице изведе. Тако да су једни како су из тамнице на чист воздух изведени били одма су помрли, други од сунчане светлости ослепили су, трећи падну у помаму а неки и у пола лудило, као што је и сам Кнез Петар Миловановић био. Сима те изнемогле сужнике пошље одма те ји одведу у Кличевачки логор, те им се да да једу и пију, и из полумртвог стања повраћају. А он тронут патњом ти мученика, заповеди те сва врата и прозоре на кули поразваљују, па онда и кулу свога стрица Јакова Ненадовића запали и оде у логор Кличевачки.

Докле је се Сима око испуштања сужника, рушења и палења куле бавио, било је и подне превалило, и кад у логор Кличевачки дође, нађе узбуњен свет противу своји Војвода. Јер Војвода Павле Цукић и Стојан Чупић позвали су били на ручак истога Кнеза Петра Миловановића кога је Сима тамнице ослободио, и који се у пола лудом стању налазио, а и напио се био. При ручку Цукић стане корети Кнеза Петра. Зашто је се држао Турака, а није браће своје Срба, па ето до шта је дошо. Кнез Петар правдао је се и говорио да је моро пећи с Турцима, и да и сад Срби не могу с њима изаћи на крај, и да су се лудо побунили противу Турака? и т. д. Чупића његов говор дирне, па му каже да је он Турска улизица. а Србска издајица био, а и сад кад тако лудо говори — заслужује да га свак презре; — па га једном кошћу удари по челу. Кнез Петар онако сумануте скочи преко трпезе да истргне иза Чупићевог појаса нож да га прободе. У тај ма пом Лука кога су Жућом звали испод доламе опали пиштољ и Кнеза Петра на место убије. Отуда се узбуна у логору учини, подстрекнута момцима Милошевим, Симом Паштрмцем и Благојем Томићем противу Војводе Цукића и Чупића говорећи да они Кнеза Петра неправо убише и т. д. Но у тај пар дође и млади Војвода Сима Ненадовић, који

својом речитом љубазношћу са плаха, умекша, и уташка људе, а потом Молер и Капетан Јовица истакну се и са Симом са свим умире узбуну Ваљевске војске, осим Паштрмца, Благоја и други Милошеви момака, који викати непрестану. Због који Цукић, Чупић и Капетан Срдан, оду на Врану, и сваде се са Милошем, па Чупић са Срданом одма оде у Мачву. А Кнез Милош приморан буде, те сиђе са Цукићем у Кличевачки логор и своје момке умири, говорећи да је он ђоја казао да се Кнез Петар као Турска присталица убије.

Овде је Војвода Молер са Кнезом Милошем повео разговор о управи земље као што су се у Срему у Прогари договорили, да њи четворица, он Молер, Милош, Цукић и Прота Ненадовић кад из Беча дође, заједно земљом управљају докле се Кара-Ђорђе из Русије неповрати. Но како се у том несложе, Петар Молер тог дана одвоји Милошу већу част Ваљевске војске, и да му оба топа, те он оде противу Турака у Чачку. А Молер оде са Војводом Богићевићем, Дабићем, Јакшићем и Капетан Јовицом у Шабачку нахију у Црниљево, противу Али-Паше Зворничког, који је у Јадру био, и да Шабачку нахију на устанак покрене. Војвода Сима Ненадовић са Луком Грбовићем оде у Сокоску нахију те заузме стари шанац на Баурићу и утврди га, и кад нахију на оружје противу Босански Турака подигне, остави ту Грбовића, па онда и он сиђе са једном четом људи под Цер у Црниљево и стане противу Али-Паше.*) Коме Молер преда главну команду тог краја, и оде на Забрежје за џебану, а одатле противу Пожаревачки Турака.

Примивши Сима ту у Црниљеву главну управу над војском, противу Босански Турака, све је чинио да Мачву противу Турака покрене, но тешко ји је било на устанак задуго подићи докле на последку на сам дан Петровдан прегну, и пођу заједно са браћом својом Србима.

Но велики Везир Рушид-Паша, дозна за устанак Мачвана, па несмејући Али-Пашу из Јадра преко Цера кренути противу Срба, одреди и пошље Мараш-Али-Пашу нћи туглију Никшићанина, са 1.000 по избор војника и са 300 Никшићски Турака, који зором пређе Дрину и кроз Мачву, кога су Срби а Чупићеве издајице водиле мирно прође и на Дубље на конак дође, гди се одма обшанчи. Гди је тад и Молер по освојењу Пожаревца на неколико дана раније стиго био.

*) Види Историју Милутиновића стр. 244. и 284—285.

Главни Србски логор непрестано је био под Цером у Црниљеву бојећи се да Али-Паша са јаком војском из Јадра преко Цера не груне. А по Китогу засеко је био Војвода Прота Никола Смиљанић путове да Турци Шабцу продрети немогу. И тако Срби и Турци један противу други стајали су. Докле и Милош са војском у Црниљево недође, и одатле одма пође противу Мараш-Паше Војвода Молер, Јакшић и Прота Смиљанић из Липолиста, и по јакој киши 13. Јула у вече дођу на Дубље и на Турке ноћу са великом виком ударе, и оне који су око шанца размештени се били све ји у шанац сјуре. од који многи Турчин и погине. Те ноћи Срби пуцали су непрестанце на Турке и нису им дали да спавају.

Сутра дан рано 14. Јула са војском дође и Милош са Симом Ненадовићем и Милићем Дринчићем који су у Липолисту заостали били, и обсаду Дубљанску подкрепе; па позову изнурене Турке на предају. Но они одговоре да ће се до последњег човека тући. Онда Срби распореде да јуришом шанац освоје и Турке заробе. Ударе јуришом на шанац свију страна, гди у шанац први упадне Подруг Тешан, Петар Чарапић, Шарић Бошњо и Војвода Милић Дринчић ускочивши на врата Турског шанца запречи ји и са сабљом стане млавити и сећи Турке, тако тамaнећи ји и погине. Ваљевска војска пуцала је на Турке, непође одма на јуриш. Док млади Војвода Сима Алек. Ненадовић излети пред њу на своме зеленом хату и повиче им: „Напред браћо! Напред! И за мном за крст частни и веру Христову! Па полети на хату пред војском са својим Капетаном Миловaном Зујаловићем из Тулара долетивши до Турског шанца Војвода Сима испали обе мале пушке у шанац на Турке, па сукне сабљу и полети у лево и косо поред шанца, но зрно га пушчано под десно пазуо погоди као и Капетана Милосава који оба мртва на земљу падну. Гди Ваљевци претрче те ји оба мртва прихвате и изван бојишта изнесу. Па како је Ваљевска војска много поштовала и љубила свога дичног младог Војводу Симу, многи заплачу и закукају за њим, па испреврћу наопако своје капе и гуњеве од жалости за својим омиљеним Војводом, упараде се и онда пред њи изиђе Војвода Молер и поведе ји напред но сад Ваљевци који су у првом нападу заостали били, за покајати свога љубљеног Војводу Симу, груну сви ћорлемице преко пребрана и у шанац поскачу, тако и друга војска са други страна то учини, и сад настане сеча ножевима и котрљање Турски глава у шанцу и вика Турака: „Аман! Аман! Медет,“ у часу се разврши и реши победа над Турцима.

У овој битки која је 14. Јула 1815 год. на Дубљу била, поги- је само 12 Срба и осим њи два најваљанија јунака Војводе Сима к. Ненадовић из Бранковине, Милић Дринчић из Теочина Рудничке је, и Капетан Милован Зујаловић из Тулара Ваљевац. *)

Но и, Срби су ји дивно осветили, побили су готово све Турке, ли су Пашу-Хасу Дреницу, са сви његови 300 Никшићана. Заро- Мараш-Пашу са 83 Турчина, убили му Сина Османа, и задобили и плен, у коњма, оружју, новцу и оделу.

После свршене Дубљанске битке, Симу узму његови војници на- ре мртва на кола, за којима су водили његовог зеленог хата кога црном чохом покрили, а они га пратили са преврнутим наопако на гуњевима и капама, а неки и гологлави ишли су као знак туге и ости, и тако су га до његове куће и браће до у село Бранковину ратили. Кога поред цркве Бранковачке на четири корака са источно рне стране, до гроба његовог оца Алексе сахране. При погребу е, силније се свет и из удаљени села Ваљевске нахије мушки и ски стекао био, ког су заједно са његовом родбином проливањем и запевком, ожалили.

Доцније браћа Симина, Никола, Петар и Матија Прота положе на гробу од црвеног мермера плочу, и повр главе ударе повиши мерни белег. На ком белегу његов ујак Илија Белмаш из Гвозде- ића нареже му сходан надпис, где између прочег каже: „У селу љу 1815 год. Јулија 14. дне храбро јунији-млађани живот своји честву поклони.“ **)

Сима је се родио 1793 год. у Бранковини, почео се школовати војој 6—7 години а по свршеним наукама, и војеној Академији, под а-Ђорђем посто је Војводом 1813 год. у својој 20 години возраста, огинуо је на Дубљу 14. Јула 1815 год. у половини своје 22 године га живота.

---

*) Има предања да су сва три ова дична јунака у самом боју погинула Кнеза Милошевог верног слуге хајдука Марка Штитарца. — А, и, Сима Милу- овић у тројегодишњици тврди да су од Србски пушака, и Србске руке изги- и. Види стр. 325, 326, врсту дванесту и стр. 329.

**) У Мемоари Прота Ненадовић на стр. 274 каже да је Сима 13. Јула 5 год. погинуо, но биће верније овако као што је Ђелмаш на камену из- ю 14. Јула, а у оба дана 13. и 14. Јула Срби били су се са Турцима, но ледњег дана Сима је погинуо и Турци уничтени.

Сима је био врло леп човек, њежног и врло пријатног весело лица, лепи чисти образа, обрва плави повијени, брчиће као млад има је мале, косу на глави имао је смеђу и по Европском аристократско укусу чешљату. Он је био стаса повисоког, и снагу тела према његовим младим годинама, имао је необично у велико развијену, као чове у много старијим годинама.

Он је био добар, љубазан, и учтив према сваком човеку, највеће сиромахе он је примао и љубио као и богаташе. Он је се пријатно разговарао са свакимъ и ни од кога се клонио и либио није, ни од људи, жена или деце. И за то његово добро братско понашање сваки га је живи волео, па и они који су за њега чули, а својим очима ни видили га нису. Сваки га је волео и желео видити њиовог доброг Кнез Алексе сина, младог Војводу Симу.

Он је са својим друговима љубазно живио; са својим подчињени војницима у логору поступо је братски, човечно и праведно. Но у боју ка што је војнички воспитан захтево је од своји подчињени строгу послушност.

Упрочем ако је и млад био, он је био мудар, научен, и практича војник и велики јунак, да му равног у тим врлинама онда у Србији ниј пара било.

Био је врло даровит, бистар, лепоречив и умап, тако и најучениji у оно време од Срба из Србије Србин. Осим Србског језика, го ворио је чито и писо: Немачки, Талијански и Маџарски.

Носио се тако чисто и укусно господски, да му није равног би у Србији. И осим Војводског богатот одела имао је и носио бога Самур-Ћуркове, Бекеше, Душанке гајтанима извезене; а и друго Евро ско Француско одело, и покрај тога имао је луксузни тоалетни ствар.

Има причања о смрти Симиној и Ненадовићи остали су веч жалити да је он од Србске небратске руке, и интересне Милоше злобне зависти и освете чрез хајдука Марка Штитарца због Прога ског разговора мучки као и Милић Дриничић хотимично убијен.

Покрај свег овог напред изложеног верног Животописа Симиног, додајемо овде „Опјевку“ његовог полубрата Симе Милутиновића Сарајлије — Чубре Чојковића. „Запевку Купиновке,“ и опевку Полубратке *) У којима је много Симин живот нацртан.

*) Извађено из Љетописа Матице Србске за 1827 год. из час. III од стр. 68.

ОПЈЕВКА.

Младог Србског Племића, Симе Алексића-Ненадовића, погинувша 14. Јула 1815 год. у јуришној битци на Дубљу у Мачви.

Ej! Ваљево у крај Колубаре
И под кулом Витковића славна,
Осмјешљиво чесменито мјестце
И у зиму а камо ли љјети
Кад ливаде и узорне луге
И пристранке преукраси цвеће
Сваке боје и мириса љубка
Особито Љубичице обје
И милодух перја вођејвога (мирис-
ного);
Кад се дрвље заодене листом
И кад врући југ развије пупке
Дрена, Глога и Јагода рани!
Дај ми, кажи, што си тамно стало,
Рухо на се обукло плачевно?
Ко ли те је и чим у цвјелио?
Ол красоту дивну своју плачеш,
И господство пад окружјем својим?
Спаљено'л те ражалело стање,
Ил си тужно скоро потопљено
Колубаром плаховитом реком,
Која носи кладе и Грмове,
И заноси куће и мостове?
Ол? ми те је болест разселила!
Страшна болест чума неумитна,
Што раставља од милога драгу,
Ситну ђецу од рођени мајки
Браћу дичну од сестрица жаљни
Без милошће и без призирања?
Да чујеш ли посавкињо вило,
По прилици млада Купиновко!
На те гледећ, врлоти је стало,
Што сам данас ја ожалошћено
Нужда мени, а теби је туга
Но у ког је и камено срце
Ил нека је чвршће од лафскога
Мене згледав процвилит му
ваља!
Од како сам овдје савијено,
Те жалости дочекало нисам:
Једном рано у најлепше доба
Од године и љетнога дана,
Бранковина место помалено
Омалено него знаменито
Јунацима и по избор син'ма
Срећом својом опило се било,
Пак немогло фали одољети,
Већ запјева своје Даворије:
Дурмитор је прије без снијега
Без снијега и сњежника црва,
А ја дивно никад без јунака
Од својега двора и огранка
К'о ни стјена без бршљана сиња
Ни горица без мркога вука
Неспомиње своије важне предке
Ни то слави нове витезове
Што га својом заклањају главом
Русом главом и животом својим
Ка и трњци попоситу ружу,
Ко и отци своја чеда мила,
Кано'л дуга земљу од потопа,
Не тек њега, по сву околину
С' Дрине плахе до Мораве мутне
До Мораве те чак до Тимока,
А од сваке власти не приличне,
Од Турскога надмјерна зулума,

Који бјеше свуда додијао.
  У чоештву срце расплакао,
Тер пишташе посисано млеко,
  Зачеђено и у мајци дјете,
Већ то пјева, образом се фали:
  Са њоме се нитко неспорећа!
Еј Стамболе од свијета главо,
  Твоја слава звијезде је прешла,
Али моје није домашила!
  Још Паризу ти се и не јављај
С' Французима ти званим јунацма
  Пад ничице узаме погледај,
На срамоту теби и Стамболу
  За чудило свету осталоме,
И на дику правом Ришћанину
  Штит сам живи ја родило себи,
Бранитеља свога окружија
  Та вјерно га од Србкиње Срба
По имену млада Симеуна
  Крвног сина Кнез Алексе блага.
Најмлађега од седамнест браће
  Кнез Алексу сам је Царе звао,
Осим Цара од Беча Цесаре
  Упатјеч га даривали дарма,
И милости чинили му радо;
  Старином је из Ерцеговине
Оклен извор и подрекло прво
  Сваког Срба давна и данашња,
Што и вода тече нам отуда
  Стари су му до у Бирач сљегли
И звали се Бирчанским Бошњацма,
  Док он истји са својем отцем
Са свом кућом и родбином ближом
  Сљего живјет из врлетна Бирча
У питомо селце Бранковину:
  Озго сљезли ту се населили,
Населив се и народили се
  Док и Симу зачедила мајка
Зачедила сретњо доспјела
  До времена и рођења свога
Симо рођен пао је на ноге
  И у мајку најпре погледао,
Јошт и сисе поискао брже:
  Дој ме јако моја мила мајко,
Синут' ваља одрашћати нагло,
  Теби грози старост и слабоћ[illegible]а.
Селу нашем њивам и стоговма
  Плахи огањ и пожари силни,
Пак свем роду и Србском нар[illegible]ду
  Бич живота, свирјепост варварс[illegible]ка!
Већ ме крми, негуј и подижи
  Да се својим у невољи нађе[illegible],
Да заклоним својим грудма дру[illegible]а
  Да погинем за дом и завичај
Да погинем бранећ и тешећ их
  Ол да живим у свем Србском р[illegible]ду
Као досле у срдашцу твоме!
  Слободно је окце показао
И у мишци мача изнесао,
  С' оног тавна на свијет бјел[illegible]
А прађедска у Косову бивша
  Тад појена душманина крвљу[illegible]
Појенога по непапојена
  Паче'л глава прадједа му зн[illegible]на
Њим довољно јошт неосвећена,
  У Бога је дакле исплако се
И достајо'с јавит на свијету
  А у младој, но у крепкој ми[illegible]ци
Свог негдашња то се по том ч[illegible]та
  Надеждиога Симе Алексића
Јуначкијем је, он задојен млек[illegible]
  Јуначкијем а матере Србске,
Штоно знаде синове рађати
  А синове за утеху своју;
И на радост ко на обранење
  Пак Сријемске Карловкиње вич[illegible]

а премудрости плодом
удском још придаду Божјег
реме за свог одређења
дног сваком изненада
е Бранковина своје
јени та превијат стане
горки и јадике гласа
мене и несмједо питат,
ме већма неогорчим,
ужасом боријах се тако,
јем сињу кукавицу
е тужи на сувоме расту,
на и перјице чупа
главом о гранчицу бије
а своје очи вади
шта је ал се недомишљам
удим шта би тицу снашло,
доба већ јој није време,
дим, ђе јој је невоља
ква, тко'б се осјетијо,
ица извести ме сама
срцу да јој штогод лахне,
ти људскји пробеседи
ећ тичји она преокрену
а рода пернатога
збере когод и од људи
уда унутри јој туче:
а има своју реч као ми,
ца ситна зеленика,
њојзи пројадила худна,
да је разумије
што може чувствовати,
скорб е толика — и њена.
ила сиња кукавица
а Симе Алексића! (Јованка)
ујем и познам јој гласак,
сти саме смалаксао,
мого плачућ промукнуо

Плаче мајка свога Симу синка
  А мезимца по синова шестнест
Од њега се свак надао много
  По највише остарила мајка,
А Ваљево и од исте више,
  Те кољено старог заштитника
Да надамном опет владикује
  Тек што ме је јуче оставило.
Данаске се већ на мени знаде
  И знаће се на мојему лицу
За вјека и до издишаја
  По црноме до двије године,
По новоме Србском паденију
  Уз крајину другу Срба скору
А на Зулум-Паше Сулејмана,
  Милош други од Косовска боја
Истог духа ког му имењаче?!
  Сам је собом народ уздигао?....
Да накаже зорбали је Турке
  И да скине јарам са човечства
У то јато за вјерене браће
  Допадну притајани Соко,
Та Соколчић Алексићу Симо
  Из Сријема старог убјежишта
Србска рода у несрећам крајњим
  Још ми стару необишо мајку
Ни Браћицу ни пак Бранковину
  Ђе је најпре свијет угледао,
Оде с војском да одбрани Мачву
  А Војводство негдашње Чупића
Шта тад Чупић имо другди посла.
  Ту је Паша од Никшића Града
Од Никшића према Гори Црној
  Са изабраним својим Витезовма
Сљего био и утврдио се
  А у Дубљу изобилну селу,
Што је пупче плодоносне Мачве
  Са сви страна Срби га облете

И Милош им сам приспјео на бој
  Сложно'с удри на Шарампов исти
Развале га Срби на грудима,
  Све по њему своје враге смлате
Тек Пашу им што уздрже жива
  И његове нешто тевабије
Ал од Србаљ тко ће погинути?
  Тко је први у ту битку био!
Милић Дрипчић и Алексе Симо!
  Братац тужан Ваљевскога Проте
Млађан лјеп, ко румена ружа
  Кад пупољак тек'с развије зором
Да мирисом воздух испуњава,
  Окол себе људе ублажава,
На јуначство сав од срдца бјеше,
  Из очију луча му свјетљаше
Њом зенице заслепљаше врага
  Не мараше што топ пушка пуца,
Што ли картач из топова брише,
  Чисто'с чине сљевене му груди
Од челика и од туча тврда,
  Од шта но су и топине слите,
Пак истаче'с на својему хату,
  Само викну: „тко је Србин замном!“
А потеже кубурлију пушку
  Над шарампов Турски се залеће
Њом душмана у вр главе згађа
  Јошт му пушка неиздала гласа.
Друга пуче на њег из Турака,
  Немило је њега погодила
По злу мјесту, по јуначком срцу [illegible],
  Баш кроз живот кроз пазуха о[illegible]
Без душе је на земљицу пао,
  Како једном удунута свјећа,
Тек за сабљу прихватио'с био
  С'њом у мишци јунак оковчао [illegible],
Ето што сам јадно расплакано,
  Симо храбри! рана моја вјечн[illegible]!
Глава ми је с'тобом одкипута,
  Срце моје с'тобом укопано,
Нигда тебе заборавит нећу!
  А како ћу, и да хоћу тужна [illegible]
Кад во за ме таквог цветка не[illegible]а,
  Ни челепка пити перјаница
Ја чим би се дично закитила!
  Све несреће и страдања моја [illegible]
Од некада до данашњег дана,
  Заборављам и по свему ниш[illegible],
Спроћу ове садашње жалости
  У грудма ми што се пагњезд[illegible]а,
Јамачно ће са мном вјековати
  Ол ме у гроб спратит поран[illegible]је
Симеоне'л моја штето вјечна
  И без цјена и не накнађива [illegible]
Ал' ти с' био за ме и за људ[illegible]

ЗАПЕВКА КУПИНОВКЕ.

Шта је, шта'л то уши ми раздире?
  Што'л ми чупа из мене утробу?
Тко'л ме живу грози укопати?
  Гром небесни срце ми је пронзо,
Погибо ми Алексићу млади,
  Мени дражи од зеница моји
Симеоне мој животе цигли! —
  О варварство Бог те укинуо!
Нестало ти трага у свјету,
  Ти свирјепост и чрезмјерја рађ[illegible]
Ти намећеш јарам на човека
  Што негмиже, него дубке ход[illegible]

ка, звездама се диви,
резире што је непоштено.

* * *

на шта би сад чинила?
ме Боже у студени камен!
ечан, све му одољева
само суза неукрати!
се крај царева пута,
суве росом избијати,
пројђе нек очима види,
калим ја Драгана мога.

* * *

ли ће, кад би тако било,
зачето у мајци јуначе?
могла живјет ни умрети
ваља њега породити,
и тугом отгајити,

Кад узрасте, осветиће мајку
И својега незазната отца.

* * *

Доста ми је, шта ће ми се више,
Осињена ето утјешена,
А мој драги смрћу стеко славу
Вјечитију нег и моји јади,
Већ ја узми Симе полубрата,
Он ће мене својом називати
А трпит ме да му плачем Побра. —

* * *

Тко'ћ сретњији тад од мене бити,
Симу плачућ, а тјешећ се Симом!
Предајем се ја судбини мојој,
Несрећном ме љубав учинила,
Љубав ће ме собом разблажити
Те ћу живот подносити моћи,
Који за ме већ иначе није.

ПОЛУБРАТКА.

ти је на мегдану смртца,
слађа од мајчина млека,
ара Боговскога пића,
сије и од Амвросије;
је правоме јунаку
лину што но строго љуби,
ту без порока славу
ва ради свој жертвује живот
тма радује се грозним
наштво може показати,
је своје за обштицу;
велики дјела му јављају
еће смјешава се људе,

О покојни но и о вјечени!
Да'л ми ниси полубратом ко'си;
Вјера моја би'ти завидила,
Славној твојој пред свијетом смрти,
Њом си стеко ти јунака име,
Свету ти је славу присвојила,
Те за твоју вјечна свјета љубу,
Сваки Србин огледа се оте
Твојим пашти'с духом испунити,
Ал' рјетки'с успорећа с тобом!
Давор побро име поносито,
Поносито и честито вазда.

91.

НИКОЛА И ПЕТАР НЕНАДОВИЋ.

БЛИЗНАЦИ ВОЈНИЦИ.

Никола и Петар рођени су у Бранковини, у Тамнави нахије Ваљевске око 1769 год.

Они су близнаци, и први синови Кнеза Алексе Стевановића Ненадовића и овога жене Јованке рођене у Гвозденовићу из куће Ђелмашевића.

Кад им оца Кнеза Алексу, Дахија Вочић у Ваљеву 23. Јануара 1804 год. заједно са Кнезом Бирчанином покрај Колубаре на 80 хвати ниже ћуприје посече, онда остане у кући Ненадовића први домаћи старешина брат Алексин, Јаков Ненадовић, а Николин Петров, Проте, Матије и Симе браће, стриц.

Кад је Кнез Алекса посечен, Јаков тог дана био је отишо у Ваљево, неби ли свога брата Алексу и Бирчанина новцем искупио. Но кад у том ништа не успје и кад њи двојицу пред вече поведу на губилиште, неки Турци кажу Јакову да се он из Ваљева уклони, бојећи се да и њега бесни Дахија-Вочић не погуби. Јаков измакне из Ваљева, и од Кличевца заједно удружи се са својим синовцем Протом који је и он у Ваљеву био, па избего, у Бранковину дође; и каже Николи и Петру, да им је оца Алексу Дахија Вочић посеко. Тад односно се у кући плач и кукњава за Кнезом. Но Јаков уташка ји, и каже им те се сва чељад домаћа спреми, и узму са собом све што су боље и боље имами, па ји са децом по Николи и Петру пошље у збег у планину Посово; а Јаков сам са Протом Матијом у кући остане.

Сутра дан 24. Јануара, дођу му два Турчина кући са Протиним зетом Живком Дабићем и још са три кмета, које је Вочић, из Ваљева посло, и позову Јакова у име Вочића да га закнежи. Јаков им одговори да неможе Кнезом бити, и да несме више ићи у Ваљево. Но они му кажу да је тврда вера, и да слободно у Ваљево ићи може, јер Вочић оће њега или из његове куће кога да окнежи. Но Јаков ипак одбије њнов позив. Кад Турци пођу да иду у Ваљево, они му рекну, „е Јакове кад нећеш да идеш у Ваљево, а ти спремај конак ето ти сутра Вочића у гости.“ Јаков кад види да му опасност кући, а и целом селу прети, оде са Турцима у Ваљево. Па кад изађе пред Дахију Вочића, а овај му рече: „Е Јакове твој брат Алекса тражи наше главе

па изгуби своју, но ја оћу опет од вашег оџака кога да окнежим.“ Јаков му се почне извињавати да он неможе бити Кнез, говорио је: Ја сам узео новце из Немачке и растурио по вилајету да тргујем, а Проти не подноси, а од они други није ниједан вешт вилајету, но молимо те Ага мети другога кога оћеш.“ Вочић „јок! јок! ја од вашега соја оћу за Кнеза а никога другога.“ Онда Јаков кад види да нема куд, оде од Вочића, и договори се са Ваљевским Турцима, и са Пејом Јанковићем, који је код Кнеза Алексе Буљукбаша био, и коме су Ненадовићи кумовали, да кажу да је Пеја њнов сродник. Те тако Турци рекну Дахији Вочићу да је Пеја Јанковић Алексин рођак. Којим Вочић поверује и окнежи Пеју на место Алексино. И тако се Јаков и његова кућа ослободи од Турског кнежства; и одма оде из Ваљева у Бранковину, а и Дахија Вочић у Шабац.

Јаков кад дође својој кући не изведе своју породицу из планине Посова него остави код ње своје синовце Николу и Петра, те су ји са неколико момака у збегу чували. А он одма дигне се са Протом Матијом у народ те га је на устанак противу Турака подизо Турке туко, и из местâ у Ваљевској, а по том и у Шабачкој нахији у којима су Турци живили изгонио и у Босну протеривo.

Никола и Петар хтели су и они одма с Јаковом у бој да иду, но им он дозвољаво није, није зато што није имао на ким да остави пуну кућу женскиња и ситне деце; говорио им је: „ако ја и Прота у боју погинемо, ко ће ранити и старати се о ситној деци и чељадма.“ И тако није им дао да у бој иду него ји је оставио код куће; а Николу оставио је, те је он уместо њега кућни и старешина био, о кући се старао и с њом управљао за сво време десетогодишње војне Кара-Ђорђеве. Но било је ипак више случајева да је у крајњој нужди кад Никола, а кад Петар и без знања и дозволе Јаковљеве у бој ишли и Турке тукли, а нарочито кад су Турци у Ваљевску нахију продирали, они су по један од њи увек у боју били као на Ваљеву, Буковици, Свилеуви и Чучугама кад је на светли Четвртак 1806 год. Осман-Џора са 5.800 Турака од Сокола дотле допро, где су ји Срби дочекали и тако разбили да је ту 2.800 Турака мртви пало, а и од други оставши мало је се ко жив у Босну вратио. Ту је Петар осим други што ји је побио и четири жива Турчина уватио и своме стрицу Јакову довео, које и је неко младо момче исекло. *)

*) Мемоари Проте 143—145.

Кад је пропаст Србије 1813 год. била, и кад је Кара-Ђорђе 21. Септембра пребего у Земун, Јаков тог дана запали Советско здание у Београду да се Турци архивом не користе, а по том пошље у Бранковину Дамњана Марковића, те му Никола и Петар са свом породицом у Забрежје дође, где и он ту приспије, и одатле пошље и под Шабац Андрију Милошевића, те о пропасти Србије и Војводе извести. А потом се 26. Септембра у Забрежју са свом породицом преко Саве у Срем превезе, кога Немци одма узму под стражу и у Фенек отерају, а с породицом његовом остану његови синовци Никола и Петар, који се прво у Фенеку а затим у Купинову настане; *) где доцније кад Јакова отерају у Варадин, Јаковљева жена Неранца, са децом и свом својом Јоком Војводе Јеврема Ненадовића женом, оде за њима у Нови Сад, а Никола и Петар са њиовим женама и децом остану у Купинову те су ту живили.

Но 1814 год., кад 17. Септембра крене се Кара-Ђорђе са више Војвода за у Русију с ким оде и Јаков Ненадовић са својим сином Војводом Јевремом и са њиовим женама и децом. Тад Никола и Петар Ненадовић са својим женама и децом остану и даље неко време у Купинову, и тако се породица Ненадовића, која је дотле у једној кући у заједници у Бранковини живила раздвоји, Јаков са својом породицом оде у Русију, а Алексини синови, Никола и Петар заостану у Купинову, а потом се 1815 год. пред сами III. устанак врате у Србију и настане се опет у Бранковини на своје земљиште где су живили у заједнии са Протом Матијом својим млађим братом, докле и помрли нису.

Николин брат Петар двапут је се женио, први пут ожењен је био са неком Иконијом. и кад она умре, он се подруги пут ожени и узме из Мислођина неку удовицу Анђелију, која је била врло лепа и честита жена. Но Петар ни с једном деце имао није. Кад Петар у Јануару 1830 год. умре његова жена Анђелија после на годину две ли дана врати се њеним двама синовима у Мислођин, код који је живила докле и умрла није.

Петар је био осредње висине, танка и лепа стаса, смеђ, а у лицу осредње сувоњав и руменкаст: очи је имао омање а здраво ватрене и сијајуће као луч, а бркове је имао потање дугачке и засукате био је врло вршак окретан и лак човек, кажу да је по два коња у

*) Мемоари Проте Матије стр. 218.

напоред из затрке прескако. Носио је се врло лепо, а особито у празднични, благе дане имао је на себи од најлепше чое и кадиве срмали одело, а тако и своје жене с кадивели оделом одево је. Њега човек никад није могао видити, кад гди од своје куће изађе без оружја, он је увек имао за појасом по два пиштоља и јатаган у сребру окован, а у руци или о рамену дугу пушку Босанскињу, која је окована била жутим тенећетом са више павата, и у које је кундак био искићен разним камењем, он је њу најволлио уза се носити, и на цеви њеној дао је изрезати своје име *Петар А. Ненадовић.* *) Он је под тим оружјем на саборе, а и црквама ишо, па ако је Кнез Милош наређиво и забрањиво да Срби оружје не носе, он се тим наредбама и забранама покораво није него је увек под орржјем био, говорио је: *„коме није мило да главу на рамену носи, нека дође и нека ми узме оружје“* и тако није га нико смео дирати, а и сам брат његов Прота, који је тад властник његов био.

Петар је био здраво ватрен и јунак човек, он је више био створен за војника, а не за каковог другог раденика; па тако мало је што код куће и превређиво, него ишо је по кумовима и пријатељима, имао је кажу више од 80 кумстава. Био је врло љубезан па зато га је народ здраво волио презиво и поштово. Са својим братом Николом здраво је лепо и љубавно живио.

Кад је Петар у Јануару 1830 год. код своје куће од бронта на левој руци коју је на лед падши распорио умро, сарањен је код Бранковачке цркве до гроба његовога оца Алексе, гди остатци његови ту и данас почивају.

После смрти Петрове брат његов близнац Никола живио је до 1845 год. и ове године 12. Септембра после кратког боловања умро је.

Никола је био осредње висине, тела кошчатог и јаког телесног састава, он је био смеђ, и до саме своје смрти мало је коју длаку на глави проседу имао, чело је имао осредње са омањим борама, а лице осредње дуго, суво, и црнпурасто жућкасте боје, обрве имао је велике накострешене, очи граорасте и пуне живости, нос римског типа, бркове је имао густе смеђе и тако дугачке да ји је могао на глави састављене свезивати, уста је имао умерена; био је нарави жестоке,

---

*) Ову сам ја пушку 26. Јула 1869 год. из Града Шабачког ког сам Командант био, посло у Музеум Србски у Београду која се и данас налази. К. Н. Н.

мање говорљив но врло пријатан у разговору; био је здраво гостољубив и спрема сиротињи дарежљив; био је добар домаћин и велики радиник, који је он целом кућом Ненадовића управљао, слуге и раденике прибављо и исплаћиво, производе домаће продаво, новац од исти при себи чуво и задругй својој рачуне даво; од који је био здраво поштован и љубљен, а особито од стрица свог Јакова.

Никола је био добар кућанички раденик, добар газда, а био би и врло добар војник, а можда и славан, да му је стриц Јаков дозвољаво да у рат иде, коме је он врло послушан заједно са братом Петром био и кога су оба као оца свог Алексу љубили, поштовали и слушали га, а и он је оба волео а особито Николу.

Никола три части живота свог, провео је у раду и у богаштини, а у четвртој части живота свог под своју старост био је од свога брата Проте Матије када је он у своје руке домаћу управу на себе узео, здраво скучен — и умро је са болом срца на свог брата, и оданшњег властника због његове себичности. —

Никола у животу свом женио је се три пута, први пут ожењен је био са Живком из села Пауна среза Колубарског округа Ваљевског с којом је имао сина Луку који је као ученик велике школе у 17 години свога живота умро у Београду, после две ћери Соку која је удата била у Ваљеву за трговца Илију Ленду, и Мирјану која је удата била за трговца неког Раку, но од ти и данас има нешто потомака.

Други пут оженио је се Никола са Станојком родом из Свилеуве, која је имала три брата, и који су сва три у боју за ослобођење Србије као јунаци од Турака изгинула, с њом имао је Никола седморо деце која су у младим својим годинама помрла и ћер Персу, која је удата била за трговца у Београду Тривка Михајловића прозватог Тричка, која је живила с њиме само годину дана, па је без порода у Београду умрла, и укопата у Палилулско гробље; то је лепа добра и красна жена са врло дугачким осмеђим власима била. Другу ћер имао је Никола Данојлу, која је удата била за трговца у Ваљеву Ђуку Сапћа, која родивши једно женско дете по порођају четрнајестог дана умре у Ваљеву 1855 год. и укопата буде у гробље Ваљевско на Брђанима. И после ови имао је Никола са Станојком и једнога сина Косту писца ове књиге, ког је после смрти своје оставио у војски као Артилериског старијег поднаредника.

Станојка жена Николина била је врло велика радиница и добра домаћица, она је ткала, прела, а и друге домаће послове вршила. Она је се носила врло лепо и чисто без великог луксузног женама својственог китења. Она је била стаса танког, осредње висине лепу дугачку косу имала је, нос римског типа, очи имала је граорасте, лице имала је осредње дугачко, боје жућкасте, и врло лепа жена. Она је спрема својој деци била добра, и паметна мати, која ји није хтела мазити, и кварити. Она је спрема свом мужу била љубезна, и ако је он спрема њој строг био, и више пута псово је, она је умела његову љутину блажити. Она је од нарави била осредње блага, врло честољубива, весела и пријатна жена, а добра и вредна супруга, и добра мати и наставница својој деци. Умрла је у Бранковини 1838 год. и сарањена је код цркве.

Никола и по трећи пут оженио је се под своју старост са удовом Марицом из Бранковине, која је била за Јаковом Павићем и ком је изродила пет синова, и то: Ђорђа, Павла, Мићу, Гају и Радојцу од који и данас има више добро богати унука, па се потом удала за Николу с којим није деце имала и умрла је у Бранковини после смрти свога мужа Николе на годину дана.

Никола Алек. Ненадовић умро је у Бранковини у својој кући 12. Септемвра 1845 год. и укопат је код Бранковачке цркве у гробницу свога брата Петра до гроба његовог оца Кнеза Алексе.

На гробу своме оцу Николи подигнуо му је од црвеног мармора његов једини од дванесторо деце, заоставши уживоту син Коста писац ове књиге, споменик са оваким надписом; који му је сам написо и дао изрезати:

„У мрачногъ гроба овогъ мрежи,
Никола Ненадовићъ
Прворoдный синъ Обр-Кнезъ Алексе, лежи;
Живи 76. лѣта,
Природна смртъ скиде га са овога свѣта!
Три части живота;
Проживи трудомъ своимъ задовольно,
Четврту у старостъ
Скончa се судбомъ Божіомъ безпокойно;
Оде у вѣчный свѣт!
Да ужйва по заслуги своіой
Неба цвѣтъ.

„Примѣрни и трудолюбиви старацъ Никола Ненадовиħ умро е 12. Сеитемвра 1845 год. у Бранковини, и тѣло положено му е овдѣ у овай ладны гробъ, у комъ осташци леже и челядеша нѣговогъ Станойке, родомъ изъ Свилеуве, коя е се раніе од прилике у 35 години живота нѣногъ у вѣчно блаженсшво иреселила.

Споменикъ овай подиже отцу своме Николи, и Станоики матери, своjой благодарни синъ Княжеско Србске Артилеріе Поручикъ Коста Н. Ненадовиħ у 1854 године.

Буди вѣчна памятъ првом челядету Николином Живки родомъ из Пауна, и трећемъ челядету нѣговомъ Марици из Бранковине коя е вѣрно свога мужа подъ староста послужила и у безконечни животъ на годину дана по смрти нѣговой преселила се.“

Кад сам по могућству мом слабом руком описо живот и дела славни људи из Кара-Ђорђевог доба, а и потомство њиово, и кад је овде на ред дошло те сам и о свом оцу Николи најстаријем сину Кнеза Алексе испричо, то нека ми читаоц ови врста опрости, што овом приликом усуди се да ја као Николин син, а Кнеза Алексе унук што ово дело пишем, и о себи самом што кажем, и живот свој почасти испричам; не увршћујући себе у број славни људи, у које увршћење нисам срећу и прилику имао, да као унук прослављени Ненадовића и други људи Кара-Ђорђевог доба, себе делом ославим, и да се у славне људе Србије уврстим. Тако ево и чиним, па ма коме од читаоца и неправо било. Мени је име крштено:

Константин Н. Ненадовић, а звали су ме Којом!

Родио сам се у селу Бранковини среза Тамнавског, округа Ваљевског 16. Јануара 1822 год. отац ми је био Никола а мати Станојка. Они су мене у младим мојим годинама здраво неговали, лепо ме одевали и чували ме као очи своје у глави, и од милошће звали ме „Којом“, који сам тим именом и у приватном животу од свакога док сам у Србији живио зват био. Кад сам поодрасто и било ми седам година, мој отац и брат његов Прота Матија који је и он имао једног сина мени вршњака и који је дорастао као и ја за школовање, добаве из Баната једног Србина за учитеља имено Јована Илића, те нас је код куће наше учио, он је био столар, но доста знања за почетног учитеља притјажаве је. Он је био млад око 28 година и ожењен ком је жени било име

Јелисавета, она је била млада лепа и врло добро воспитана жена, они двоје нас су учили, код мога оца куће кога је мој отац и стриц плаћао, и поред нас учило је се из села још петоро или шесторо деце. Ту сам код њега изучио буквар и до пола часловца. После отац и стриц у шљиваку код њиове куће подигну доста лепу школу у коју је могло стати и до 20 ђака, и добаве нам другог учитеља имено Илију, који нас је до шеснесторо деце изучаво, и пошто код њега изучимо часловац он све те ђаке подели на три класе на букварце, часловце и псалтирце, те нас је учио, и тако ја код њега у Бранковини код мога оца куће одпочнем учити и псалтир.

Па пошто се 1831 год. у пролеће из Русије из Хотина досели у Бранковину у кућу мога оца стриц његов Јаков Ненадовић са његовим синовима и са свом њиовом породицом, и кад се 1832 год. одсели у јесен у Ваљево и намести. Тад Јаков 1833 год. узме ме од мога оца одведе у Ваљево гди продужим школовање у Ваљевској школи.

Мене је деда Јаков волео као своје дете, ја сам у његовој соби у којој је он са његовом женом Неранџом спаво, и ја на господској простирки спавао, и уредно с њима лезо и устајо, с њиме и до њега с десне стране за асталом седећи ручо и вечераво, с њиме доручково и кад сам полазио у школу нарећиво је те ми је се по једна кришчица бела леба у торбицу спремала да кад огладним једем, он ме је лепо одево, и гледо да се чисто држим, мене је морала по наредби његовој слушкиња сваке суботе измити, које ми се баш то допадало није. Школске ми је књиге и писаћи материјал набављо, и ништа код њега пожелити нисам мого, све сам као неки господичић имао и уживо, но никад ми ни једне ситне паре дати хтео није, које ми није ни требало. Кад је гди у шетњу излазио, и кад сам ван школски часова био, позиво ме је рекавши, ајдемо „мишу" те сам с њиме упоредо или пред њим ишо, и тако ме је препитомио, да га никад ни у чем раљутио нисам, нити ме је он и кад покаро, кад у чем на његово питање нисам умео одговорити, или кад сам што несмислено као дете реко, он ме је исправљо и поучио, рекавши ми није тако него овако, и овако „мишу". Он је мој велики наставник, и други после моје матере Станојке наставник добротвор и отац био, који ме је духом његовим напајо.

Овакову љубав и пажњу коју сам ја од свога деде Јакова великог добротвора мог уживо чини ми се ниједно његово унуче од њега

живало није. А зашто је Јаков такови према мени био, то је зато што је он мога оца Николу преко мерно волео, који су кажу једни година били и једну сису сисали. Он је ишо да ме под његовим надзором добро васпита, школује и срећним учини; и тако сам код њега изучаво се до Св. Илије 1835 год. Од ког ме рођени мој стриц Прота Матија који није желио да се ја више учим, одтргне, те нисам посјећаво школу годину ипо и више дана, где у том времену и мој добри деда Јаков 1836 год. умре.

После неког времена пошто ојачам и дођем себи, отмем се од Проте — и пођем опет учити се у школи Бранковачкој код цркве, коју је општина начинила и учитеља сама плаћала, и наскоро затим узме ме код себе у Ваљево мој добри стриц Јеврем Ненадовић те сам код њега у двору био, који ме није мање пазио него његов отац Јаков. У Ваљеву до 1840 год. свршим и основне школе и преправим се да могу ступити и у трећу Гимназију. Тад ме мој не рођени добри стриц Јеврем Ненадовић оправи у Крагујевац његовој ћери Анки која је удата била за богатог приватјера Милосава Топаловића, Кнез Петровог сина из Грбица Крагујевачке нахије. Јеврем је онда запао био у врло незгодан положај због уводења устава у Србији, па је морао заштите тражити да живот свој спасе са другим многим првим Србима и код сами Турака у Београдској Граду, одакле ми је и писао да у Крагујевац идем његовој ћери и зету да ме приме и да у Гимназију идем и да се изучавам; ево његовог писма како ми пише:

ЛЮБЕЗНЫЙ КОЈО!

Изъ писма твоегъ одъ 9-гъ о. м. послато е по Светозару, разумео самъ да ту у школама выше за тебе нема наука къ преданю; и да молишъ за совѣтъ мой, како ћешъ сада поступати. —

Я самъ къ моіой Анки у Крагуевацъ писао да моли Милосава тебе примити у квартир и на костъ за време, доклемъ Богъ всемилостивый ме избави одъ овогъ станя и будем у могућству за тебе трошити. — Тако ты се спреми и иди у Крагуевацъ, надам се да ће те Анка и Милосав примити. Ти им буди услужљив када ти време одъ науке дозволи. — Владай се честно, као у школи тако и свуда; еръ видишъ данасъ, да само одъ честн

пуни три месеца и један дан тад ме апса ослободе, ја онда узмем пасош и пређем у Аустрију, и путово сам које где као што је у оцени речено докле Књаз Милош 14. Септембра 1860 год. неумре, и његов син Књаз Мијаило неприми владавину. Затим одма вратим се у Србију, где ме доцније као што је наведено Књаз Мијаило 1. Марта 1862 год. постави за Командանта Београдске Артилерије, где сам у Београду кад је Београд 2. Маја од Турака бомбардират био.

Мене је Књаз Мијаило од после бомбардирања Београда здраво волео, и ако ја нисам никакове особене услуге ни њему ни земљи учинио, осим што сам вршио точно моје војничке дужности као што сам увек то чинио, и што сам дужан био. Он ме је хтео јако унапредити, и поставити ме за најстаријег Командата Артилерије, но томе су стали на пут они, који нити су њему, ни ма коме другом икад верни били. Ја сам о том у свему знао, па сам ипак био равнодушан, а Књаза Мијаила благоволење умео сам ценити и поштовати, а и без тога ја сам њему, као, и предашњем Књазу А. Кара-Ђорђевићу под ким сам служио, веран и одан био, то је у мени као старом солдату урођено било.

Но почем невере 29. Маја 1868 год. у Топчидеру убију Књаза Мијаила, у које грозно време ја сам био Командант Града Шабачког и Командант једне лаке батерије; чију власт зграбе у своје руке они који су били главна полуга тог грозног убиства, да неречем за другога — али утворна невера Миливоје Петровић прозвани Блазнавац коме је Књаз Мијаило највеће поверење поклањо, без да душу грешим био је. Па пошто народна скупштина 20. Јуна т. г. изабере себи за Књаза Србије данашњег Краља Милана, који је тад био непунолетан, и остане намесништво да земљом влада. Тако оно, или боље да речем Блазнавац одузме ми Команду и заступи ме Поручик Артилерије Ј. Ковачевић врло честит официр. Но после шест недеља Команда ми се првобитна опет у руке преда, где останем у Граду Шабачком до 16. Јула 1869 год. и тад ме намесништво постави у пензију.

Постановлењу овом ја сам се радово, а и сам захтево сам да тако учине, које би и без захтева мог то било, имао сам два узрока да у пензију дођем, један је што сам кроз и кроз познаво неваљало и безкарактерно срце Блазнавчево, под чијом влашћу да служим било је за мене опасно, а друго аванзирају седам официра у чинове мајора који су сви моји млађи били, а неки и прости солдати кад сам ја официр

Дакле ја 21. Септембра 1842 год. по дозволи и благослову мога добротвора стрица Јеврема Јак. Ненадовића ступим у Србску стојећу војску.

Много би табака изнело, и многе би догађаје расветлити имао, који су се за време 27 година службовања мог у Србској војски у разним струкама догађали који би и за Србску Историју послужили; но ја ћу се здраво ограничити, и то само што се моје саме личности тиче овде изложити, и то по званичној исправи коју ми је војена власт преко Началничества Шабачког по оцени од 27. Октомбра 1866 год. под К'в Нр. 769 дала. Која овако гласи:

ОЦЕНИТЕЛНИ СПИСАК.

Команданта Града Шабачког и лаке Батерије, Артилерије Капетана I. класе Косте Н. Ненадовића из Бранковине среза Тамнавског округа Ваљевског. Православне је вере, стар 43 године; није се женио. Чита и пише Србски Немачки и одчасти Француски, а говори Србски и одчасти Немачки. Свршио у Крагујевцу 5. Гимназијални класа осим појезије, докумената на то нема. 21. Септембра 1842 год. уписат у Артилерију, као свршени ученик реторике.

Узроком државног обстојателства од 31. Јануара 1859 год. до 14. Септембра 1860 год. био је разрјешен од војене службе, а од 14. Септембра 1860 до 1. Марта 1862 год. био је са пола плате на расположењу правителства, а 1. Марта 1862 год. указом светлог Књаза постављен за Команданта народње Београдске Артилерије, а пре тога занимо се путовањем по Аустрији, Баварској и Влашкој.

Није, нигди у страној војсци служио, нити у војни био, а ничим ни отликоват није. А заслужуује похвалу за његову трудољубивост.

Није никад, укорават, осуђиват, ни казнен био. Нити је и кад одсуствово од дужности због болести ради лечења својом кривицом проузроковане.

Лични својства.

Природног је дара *„доброг“*. У способности стручној и писменој *„врло добар“*. У обште војене способности *„добре“*. У способности и уметности у послу који врши *„врло добар“*. А у дужности *„врло точан“*. У служби ревностан и уредан. Способан је за виши круг

службе. У понашању изван службе које одговара позиву његовом „*врло добар*“.

У понашању са којима у додир по служби долази, да ли ради разумно, човечно и брижљиво.

Са подчињенима, „*добар*“. Са себи равним, „*дружеван*“. Са војницима Грађанског реда, „*добар*“.

Има ли какви порока, „*нема*“. Има ли тужби због дугова, и каквог су рода, „*нема*“. Какав је економ? „*врло добар*“. Каквог је моралног владања? „*врло доброг*“.

Кад је у које чинове и звања постушио.

21. Септембра 1842 год. као редов уписат у Артилерију.

14. Фебруара 1844 год. Аванзовао за млађег подnaредника Артилерије.

12. Септембра 1845 год. Аванзовао за старијег поднаредника и писара Артилериског.

1. Декембра 1846 год. Аванзовао за Наредника Батерије.

19. Октомвра 1848 год. Аванзово за Подпоручика Артилерије.

30. Августа 1851 год. Аванзово за Поручика Артилерије.

29. Септембра 1856 год. Аванзово за Капетана II. класе Артилеријског.

1. Марта 1862 год. Указом светлог Књаза постављен за Команданта народње Београдске Артилерије.

17. Јуна 1862 год. Аванзово за Капетана I. класе Артилеријског.

30. Марта 1863 год. Решењем Министра војеног постављен за Команданта народне Шабачке Батерије.

20. Априла 1864 год. По укинутим штабовима при војеном одељењу Началства округа Шабачког као официр за обучавање народни топџија и као Командант народне Шабачке батерије осто.

29. Априла 1867 год. Ф.-Нр. 1740. Решењен Министра војеног постављен је за Команданта Града Шабачког и лаке батерије.

А пре шога служио је.

А. У нижем чину.

1. При главном војеном штабу као писар 1 годину и 5 месеци.
2. При Министерству унутарњи дела као писар 11 месеци.

[illegible]

[illegible] Начелник [illegible]

[illegible] М. [illegible]

[illegible]

[illegible] и Кнез Александар Кара-Ђорђевић писмом свој[illegible]

Француског Цара Наполеона III. [illegible] му он пошље че[illegible]

Француза Лубра, који дође у Србију те је поштено и ср[illegible]

[illegible] топова, Србске синове обучио, и тополивничку т[illegible]

помоћ.“ Гди у исти ма и Осман-Џора погине, и Срби победе Турке који је 2.800 мртви пало. *)

После ови и други бојева ове 1806 год. изиђе на глас између многи други јунака и Петар Молер, и Кара-Ђорђе постави га Војводом; **) који је се после тога тукао око Дрине и бавио по већој части у шанцу на Бауриђу.

Године 1810 кад Кара-Ђорђе са Луком Лазаревићем, Никићем Мутапом и другима на Црнојбари код Дрине 6. Октомвра разбије Турску велику силу и преко Дрине претера је, гди Хасан-Паша од Сребрнице са 2.800 Турака мртав падне. У то време на горњој Дрини по више Зворника, Петар Молер пређе Дрину, многа села у Босни попали, многе Бошњаке зароби, и Пашу-Видајића убије. ***)

Године 1813 кад Јадрански Војвода Анта Богићевић умре, Кара-Ђорђе постави његовог сина Боју Богићевића за Војводу. Но како је исти још млад био, одреди му Војводу Соколског Петра Молера те је он тим крајем заједно са Бојом управљао, бранио Лозницу и те крајеве од Турака.

Кад је силна Турска војска те 1813 год. од Босне била навалила, Војвода Петар Молер са Бојом Богићевићем, затекао је се у шанцу Лозничком у ком је било 800 Јадрана са 6 топова. Турци у почетку месеца Августа ударе на Лозницу обколе је са свију страна, и стану је из највећи топова и кумбара тући, прикуче се кроз земљани ров к шанцу, побију Србима из шешана све топције тако, да им није било никаке користи од топова. Срби су из шанца били начинили кроз земљу тавник, кроз који су силазили на Штиру те заватали воду, али Турци дознаду за то, одврате Штиру на другу страну, те тако шанац остане и без воде: многи су брашно разастирали по гуњевима и даскама ако би киша ударила да би леб замесити могли. Владика Зворнички дође Србима и позове ји на предају; али Молер није владикама веровао ни у другим стварима, а камо ли у добром обећавању о предаји, него заиште у Везира да устави ватру и да одреди своје посланике да се разговоре о предаји. Везир то учини, и саставши се Турски посланици с Молером. Турци су искали да Срби положе оружје па да ји

---

*) Види Мемоаре Протине стр. 144.

**) Види грађу за Србску Историју од Вука стр. 7.

***) Види Историју Пав. Јовановића стр. 71.

пошље Хаџи-Бегу (који се увек показиво пријатељ Срба) у Сребрницу, и онде да се доведе свакоме своје робље (жене и деца) па даље куда ји одреде; а Молер иско је да ји Турци пропусте са оружијем, да изиђу из шанца и да прођу кроз Турску војску и да иду куд ко хоће, а њима да оставе шанац и топове с џебаном која је у сандуцима. Нити Турци пристану на искање Молерово ни Молер на Турско, него растависи се Турци опет почну шанац бити као и пре. Вративши се Молер с овога договора у шанац каже Србима све по реду шта Турци иштy, додајући још ово: „Ја браћо, жив Турцима у руке нећу, а ви ако хоћете, ето вам Турака; а ја идем на шанац, нека ме убију; ако ли се и ви нисте ради Турцима предавати на овај начин, а ми да бежимо једну ноћ кроз Турке, па који изиђе изиђе, а који погине Бог да га прости! Боље нам је свима изгинути, него се Турцима у руке предати. Досад сте, браћо, били на мојој души, а сад вас ја скидам са своје душе и остајете господари од себе: ако ћете се предавати, ето вам Турака, ако ћете бјежати, и ја сам с вама.“ На овај Молеров говор сви пристану да беже кроз Турке. На три дана пре него ће побећи, Молер напише писмо Србским старешинама својом собственом крвљу, (уместо мастила), у коме им јави у какој су невољи, и да се више [illegible]е држати не могу, него они да гледају да ји избаве, и то овако: пјешака[illegible]а што је могуће више најпре да пошљу у Гучево. (вис планински више [illegible]е Лознице) а они с топовима и коњицима и с осталом војском да се по[illegible]-кажу одоздо уз поље, па кад се Турска сила обрне к њима, онда ов[illegible]и из Гучева да се прикуче к шанцу, а ови из шанца да учине јуриш [illegible]а Турке и с њима да се састану; најпосле дода и то: „Ако ко жели д[illegible]да ја пропаднем, пожали те барем народ овај и гледајте да би га изба[illegible]а-вили.“ Писмо ово одне се из шанца неки Пеца из Клубаца још с је[illegible]д-ним другом, којима даде Молер 10 дуката, и срећно прођу кроз Тур[illegible]ке и писмо однесу у Србски логор. Кад за три дана небуде никак[illegible]ва гласа на ово писмо, они се у шанцу договоре да беже, и то једне но[illegible]ћи кад је била велика киша и ветар, а и помрчина да се прста пред ок[illegible]ом није видело. Заказано је било свима, ако би кога Турци познали, [illegible] да немеће пушака него да се брани ножем и другим, чим се може, а [illegible] по свој прилици така је заповест била и у Турској војсци, ако би Ср[illegible]би побегли, да се неби војска побунила и између себе побила. Они из[illegible]ђу из шанца на велику дојњу капују од Штпре па одатде обрне куд је [illegible] ко знао, и колико је познато прођу с миром кроз Турке, јер нигде пу[illegible]ка

непукне; али кад ујутру рано Турци опазе да су они побегли, одмах ударе за њима у потеру на све стране, особито Делије, и многе сустигну и побију. Молерове коње побила је један дан турска кумбара, која је међу њима пукла, али Војвода Боја Богићевић изиђе на коњу (после свију, јербо му пре нису дали, да неби Турци опазили кад коњ пође ћупријом која је била од дасака, и пред капијом се спуштала преко рова), и за велико чудо прође срећно кроз Турке. Од 800 људи који су били у шанцу изгинуло је њи бранећи се у шанцу 200 а око 400 у бегању, а живи спасло је се око 200 људи, коима је известна смрт или робство предстојало.

И тако Војвода Молер својом решителношћу ако и не спасе све своје људе од известне смрти и робства, спасе себе и неку част своје браће, и част Србскога оружја.

После ове сцене, Петар Молер у Септемвру пребего је и он са другима у Срем, где је се задржо до 1815 год.

Петар Молер ако је и пребегао у Аустрију и настанио се као емигрант у Срему, није престо радити за народ свој, тад је још и на бољи глас изишо.

Кад је Аустријски Цар Франц II на молбу Руског Цара Александра месеца Јула 1814 год. пустио у слободу све Србске Војводе, који су се које где по Градовима разсејани под присмотром налазили, тад пуштен је и Кара-Ђорђе, и са првим најзнатнијим Војводама 17. Септемвра у Русију преко Ердеља испраћен, који су у Хотин у Бесарабији 26. Октомвра приспјели. Тад и Војводе, који су у Срему били добиле су слободу да се могу један с другим састајати, договарати и за свој народ штогод радити, где им је дотле сваки саобраштај забрањен био. Србске Војводе ступе један с другим у договор и у Манастиру Фенеку, где је се и Петар Молер налазио, и договоре се, да на Бечки Конгрес где су се свију Дворова представници искупили били кога изашљу, да за народ Србски ради. Договорно нађу да је за тај рад најугоднији Прота Ненадовић и Петар Молер, и тако њи двојицу између себе изберу, ступе у договор са заоставшим Војводама у Србији који њи 11 начињено писмо од 8. Августа те 1814 год. подписато из Србије пошљу на Проту Ненадовића и Петра Молера да иду у Беч и да за народ Србски раде. Но како увиде да им је нуждан један разборит тајни повереник, који ће бити у Земуну и радити са заоставшим

Србским старешинама у Србији и од њи молбе, жалбе и извешћа о тиранији Турској примати, и Проти у Беч, ради достављања Дворовима шиљати. Тако то препначе да Петар остане у Земуну као тајни одборник; а Проти Ненадовићу 15. Автуста издаду неограничено пуномоћије на ком је 11 Војвода из Србије и 7 из Аустрије подписато било да иде у Беч Цару Александру да га моли за побољшање народа Србског, и, да га избави од Турске тираније; тако, да и на конгресу за Србе ради. Но како Цар Александер још у Беч приспјео био није, тако Прота задржи се у Срему исчекујући да Цар у Беч дође. Нато 21. Септемвра ове 1814 год. букне и Хаџи-Проданов устанак у Србији противу Турака.

Тад Војвода Молер, Архимандрит Мелентије Никшић и друге Војводе у Фенеку кад то виде, нечекајући да Цар Александер из Петрограда у Беч дође, договоре се и одма одреде Проту Ненадовића, који је имао готово пуномоћије да трчи у Петроград Цару Александру да му јави за устанак Срба, и да ради за побољшање народа Србског. Прота узме узасе свога брата Симу Ненадовића па полети преко Трансилваније у Петроград, но кад дође у Житомир у Русији: ту разуме да је Цар Александер прошо за Беч. Прота тад са Симом врати се и окрене пут Бечу, и кад стигне у Беч, нађе се са Недобом и Графом Каподистријом, сообшти им ствар, но они га упуте посланику Руском Графу Стакелбергу. Но како та побуна Срба под Хаџи-Продановом није због заплета са Наполеоном ишла у рачун Русима. — Тако Стакелберг кад присије Цар Александер из Русије оправи Проту Србској граници да каже да се Хаџи-Проданов устанак утиша, и Прота сиђе у Срем.

Но докле је се Прота на том путу бавио, и у Срем повратио, Милош Обреновић и без заповести Руса, сам прискочио је Турцима у помоћ и са Ћаја-Пашом народни је устанак под Хаџи-Продановом планувши угушио. — И тад су најгрозније одпочели Турци над Србима беснити и тиранствовати, Србе клати и на коље ји живе по стотине набијати.

Па како је Милош код Турака у Београду за утишање Хаџи-Продановог устанка, добро стајао. Петар Молер и Прота Ненадовић позову Милоша у Земунски Контроманац на састанак и разговор, који им и пређе, и на питање њино каже им како Турци и Везир сада са

Кнезовима и с народом поступа; и стане им се извињавати зашто је са Турцима противу Хаџи-Продановог устанка ишао, и као за најглавнији изговор навео је: „да није знао, били то угодно било Русима, и били они шћели што помоћи у такоме случају Србима, или би ји презрели, ол'и чак по њевољи каквој и одмагати почели; а сваки нас како и свјет цјели зна то, да би се Срби сада мало што сами бранити могли, кад су толико страшно разорени, и када ји Турци сваки дан једнако још лишавају свега имања, средстава, па и понајвише оружја, нити је тога што у народу игди већ остало; пак се и за то али без икакове ползе, него на то већу своју несрећу и заатир узбуњује, и тако преочајано и безумно безнамјерно и безнадежно праћакајући се и упропасти сам себе, сав Србије народ, како видите и сами, ако само и то наскоро што још тај весели покровитељ непомогне и неодлакша". Овако је Милош извињаво се Проти и Молеру. *)

Прота кад саслуша Милоша и види тај грозан ужас шта се од народа у Србији чини, приправи у Земуну прошенија за Дворове, и поузима од Војвода њиове печате, како би сам у Бечу исте просбе по потреби преправљао, а и нове у име Војвода правио, и њиове печате на исте ударао. Па по имајућем још у Августу месецу издатом му пуномоћију од Војвода, а у име народа Србског; пошто у Земуну остави Петра Молера са ким ће се дописивати, и који ће му на верно јављати шта се у Србији ради, тако и његов рад шта Цареви мисле и говоре народу у Србији преко људи тајно достављати; 9. Декемвра 1814 год. полети по други пут у Беч.

Заоставши тако Петар Молер у Земуну као тајни одборник (агент) стајао је у свези са свима Војводама пребегшим у Аустрију, а тако и са многима заоставшим у Србији Војводама и другима народним старешинама; од који је извешће примао шта Турци од јадног народа раде, и такова је Проти у Беч писмено достављо. Тако и од Проте из Беча какова је упутства, и извешћа примао шта Дворови о народу Србском мисле, и говоре, достављо је народним старешинама у Србији. Па кад је Молер видио да се слабом или никаквом бољитку за Србски народ од Дворова у то доба надати неможе, као што га је Прота извештаво, он смисли и по самом Проте мишљу да се наново подигну противу Турака, па или да се ослободи Србски народ од Турака, или да истребљен

*) Види у Историји Милутиновића на стр. 215 од врсте 14.

93.

ПЕТАР НИКОЛАЈЕВИЋ МОЛЕР.

СОКОЛСКИ ВОЈВОДА.

Петар Николајевић рођен је у селу Бабиној Луци среза Тамнавског, нахије Ваљевске. Како је име било његовим родитељима незна се. А рођени стриц његов био му је Архимандрит Боговађски Хаџи-Рувим кога су Дахије у Београду 28. Јануара 1804 год. уморили.

Петар Молер знао је Србски добро читати и писати, и Турски говорити, а и моловати, и одтуд су га звали Молером, а гди је то све као млад изучио, незна се.

Кад су Дахије у Београду 1804 год. закључиле да Кнезове по Србији изсеку, и кад су исте у Јануару одпочели сећи. Петар Молер као млад момак затеко је се у Београду гди је у конаку Дахије Кучук-Алије собе молово. Баш у то доба кад му је стриц Хаџи Рувим у Београд дошо, и кад су га Дахије грозно погубиле.

После тога кад је Петар Николајевић Молер из Београда измако, гди је био и шта радио незна се; но тек доцније кад је устанак Срба отео мах, појавно је се око Дрине и Сокола, а нарочито године 1806 кад је Кара-Ђорђе и Јаков Ненадовић био жестоки бој на Дрини у Жичком пољу са Мехмед Капетаном Видајићем, гди су оба рањени били, Кара-Ђорђе у врат, а Јаков у главу, те је морао Кара-Ђорђе у Јеленчу одступити, и ту се противу силе Турске одупрети, и цео дан храбро тукући се и одбијајући Турке до пред вече, гди искрсне из шуме Каонског Манастира Калуђер Макарије и Петар Молер са 20 момчади који с леђа проспу из пушака ватру на Турке и повичу, јуриш браћо, ви одозго: побегоше Турци! — И тако се Турци поплаше разбију и Шабцу побегну. *)

После ове битке, кад је Јаков још и не оздравивши од ране био бој са Осман-Џором на Чучугама у Ваљевској Тамнави у Априлу на светли вторник, Милован Грбовић и Петар Молер дотрчали су на Чучуге у бој од Ваљева са Кличевца, покупивши уз пут кроз села нешто Срба и кад су били близу бојишта викали су гласно да ји Турци чују и поплаше се: „Ај браћо држите се, удрите се, ето нас вама у

*) Овде је Кара-Ђорђе био у великој опасности, како је сам у шанцу говорио: „*По души ти те шљиваре Босанске како не ће да се без зла окане*". Види Мемоаре Протине од стр. 141—142.

противу Турака у Рудничкој нахији; запали Рудник освоји га, а ом на Цвети мучки од једног Турчина погине. Онда Срби 12. ила на страстни Понедељник преморају Милоша Обреновића, те он узме управу над устаницима тога краја. *)

Кад за устанак Срба Петар Молер и друге Војводе у Срему доу, договоре се, те одма Војвода Павле Цукић, Макса Крстић и етан Јовица Милутиновић код Купиновачког Чардака преко Саве абрежје са четрдесет добровољаца пређе. А Петар Молер и Сима Ненадовић са другима застану још у Срему за који дан искупљати ровољце и спремати џебану па да и они потајно за њима одма у ију пређу. **)

Прешавше Војводе у Забрежје Павле Цукић, Макса и Капетан ица, за два сата искупе 500 добро наоружани Посаваца па се одма у низа Саву и изненадно ударе на Палеж у ком су Турци живили, ле га, гди им се Турци под условљем предаду, те ји са породи- пропусте, те низа Саву у Београд оду. Ту у Палежу оставе Кана Петра Ерића из Звечке, и Ђуру Н. из Црвене-Јабуке са њиним ма да они чувају да неби Турци из Београда и Шабца ту про-, па се крену одма Ваљеву и успут пребирајући људе на оружје, код Ваљева у Кличевачки шанац и улогоре се. Гди им ту тог ра дође Радован Грбовић и Кнез Рака Тешић из Мионице, који Турке од Маљена планине гонили до Ваљева и на брдо Врану пали, рјак развили. ***) Ови су Турци били Ваљевци па су пошли Чачку моћ, но њи код Маљена дочека Војвода Милић Дринчић са хајима па ји разбије и врати Ваљеву, гди ји дочека Грбовић, те ји о Ваљева гонио.

Но почем по одласку у Ваљево речени Војвода, Турске Спахије њи тотину из Београда на чето капку, а и сувим дођу к Палежу груну у еж па како им се, Капетан Ерић и Ђура са малим четицама одупрети могли, Турци опет Палеж заузму. Кад то Војводе Цукић и Макса а дан пред подне у Ваљеву чују, одреде самог Капетана Јовицу, те аме 100 коњаника врати се натраг и одјури Палежу успут прекуп- ћи војнике, како стигне Палежу одма опет обколи га, и стане пре-

*) Историја Милутиновића види на стр. 216, а од врсте 20.
**) Историја Милутиновића види стр. 189—192.
***) Историја Милутиновића види од стр. 193—196. 197.

пошље Хаџи-Бегу (који се увек показиво пријатељ Срба) у Сребрницу, и онде да се доведе свакоме своје робље (жене и деца) па даље куда ји одреде; а Молер иско је да ји Турци пропусте са оружијем, да изиђу из шанца и да прођу кроз Турску војску и да иду куд ко хоће, а њима да оставе шанац и топове с џебаном која је у сандуцима. Нити Турци пристану на искање Молерово ни Молер на Турско, него раставши се Турци опет почну шанац бити као и пре. Вративши се Молер с овога договора у шанац каже Србима све по реду шта Турци ишту, додајући још ово: „Ја браћо, жив Турцима у руке нећу, а ви ако хоћете, ето вам Турака; а ја идем на шанац, нека ме убију; ако ли се и ви нисте ради Турцима предавати на овај начин, а ми да бежимо једну ноћ кроз Турке, па који изиђе изиђе, а који погине Бог да га прости! Боље нам је свима изгинути, него се Турцима у руке предати. Досад сте, браћо, били на мојој 'души, а сад вас ја скидам са своје душе и остајете господари од себе: ако ћете се предавати, ето вам Турака, ако ћете бјежати, и ја сам с вама.“ На овај Молеров говор сви пристану да беже кроз Турке. На три дана пре него ће побећи, Молер напише писмо Србским старешинама својом собственом крвљу, (уместо мастила), у коме им јави у какој су невољи, и да се више држати не могу, него они да гледају да ји избаве, и то овако: пјешака што је могуће више најпре да пошљу у Гучево. (вис планински више Лознице) а они с топовима и коњицима и с осталом војском да се покажу одоздо уз поље, па кад се Турска сила обрне к њима, онда ови из Гучева да се прикуче к шанцу, а ови из шанца да учине јуриш на Турке и с њима да се састану; најпосле дода и то: „Ако ко жели да ја пропаднем, пожали те барем народ овај и гледајте да би га избавили.“ Писмо ово одне се из шанца неки Пеца из Клубаца још с једним другом, којима даде Молер 10 дуката, и срећно прођу кроз Турке и писмо однесу у Србски логор. Кад за три дана небуде никаква гласа на ово писмо, они се у шанцу договоре да беже, и то једне ноћи кад је била велика киша и ветар, а и помрчина да се прста пред оком није видело. Заказано је било свима, ако би кога Турци познали, да немеће пушака него да се брани ножем и другим, чим се може, а по свој прилици така је заповест била и у Турској војсци, ако би Срби побегли, да се неби војска побунила и између себе побила. Они изиђу из шанца на велику дојњу капују од Штире па оданде обрне куд је ко знао, и колико је познато прођу с миром кроз Турке, јер нигде пушка

у Србију сви до једнога, само чекају да још купе џебане, и приберу по нешто у Срему ратника, па ће онда сви по три четири, као што су Војвода Цукић, Макса Крстић, Капетан Јовица и Ђура из Црвене-Јабуке са бећарима крадимице у Србију прешли, и они тако прећи.

И онда Молер, Милошу каже, да се он мора одма натраг у Србију вратити и предузето дело Срба продужавати, како се може боље, докле и они пређу, а да ће га за то време прешавши храбри и поуздани Војвода Павле Цукић подпомагати до доласка њиног; а он Молер да се мора још који дан задржати, и то толико само, док нађе и утврди људе, који ће за новце џебану, и друго што треба додавати, и док Проти Ненадовићу у Беч опише сву ствар како је сад у Србији, да би он Министру Руском јавити мого, и препоручити још једанпут, и последњи пут Србски народ и његово суштествовање, па онда да и он час пре овамо дође, и са собом да преведе ако је могуће штогод добровољаца у Србију.

После тог Молер примети Милошу: „Да он као човек неби што самовољно предузео да у Србији ради, без савета и договора други старешина, које би том будалаштином могао себе до срамоте довести, као што је то у Устанку Хаџи-Проданову велику несрећу и штету народу Србском, а и себи срамоту принео.“ Него да се са Војводом Цукићем соглашава, па кад он одовуд и Прота Ненадовић дођу, да имаду њи Четворица (Петар Молер, Павле Цукић, Прота Ненадовић и Милош Обреновић) управу над земљом и народом предузети и сваки поглавар од три нахије бити, и њи као пуномоћници народни представљати, и да имаду између себе раван глас, и једнаку власт, а и једнаку бригу да воде, и да ни један несме, сам за себе самовољно истицати се и првенство власти тражити, него они сва четири заједно и у согласију да буду, и да се о благостојанију народа старају, па да од њи, ни тројица несмеду ништа сами предузимати ни закључавати без согласја четвртог. А ако би по новом избављенију Србије, опет се међу своје Кара-Ђорђе вратио, да би му првоначалственно место имало, и остало, него да буде од њи окружен и советован, и да нераде сваки посебице и наопако; кад од једног камена, нигди било није куће, а камо ли града.“ — „На то све пред Војводом Симом Алек. Ненадовићем, Милош пристане, и обећа се и тврдо завери Молеру да ће, и у напредак на све пристајати и радо и весело с њима соглашавати се.

што год буду они, као ученији и паметнији од њега, за добро, и за боље народа проналазили и довијали се.“ Још нађу за добро, да позову и умоле Студеничке Калуђере да и они пређу у Србију, и Свет. Краља из Манастира Фенека у Србију пренесу, које ће то у народу велики дух подићи, и свакомъ Србину храброст у срце улити. Тако се Милош на сав горњи разговор, који је бијо у присуству Симе Алек. Ненадовића и други, на све, са Петром Николајевићем Молером Војводом Кара-Ђорђевим согласи, веру зада и тврдо се обећа, да ће се за увек тог предржавати. *)

У то стигне глас из Ушћа од Капетана Јовице да је све Турке на Палежу потуко, Палеж запалио, много оружја, коња, одела и другог пљена, а и чето-кајик са једним топом, и нешто џебане да је задобио. Извешћем тим како Молер, тако и Милош и друге Војводе буду раздрагани да су се целог дана у Прогареву Сремском гостили и веселили.

Тад Милош после тог радостног гласа, разговори се још које о чем са Молером, и прочима ту десившима се Србским старешинама, охрабри се и реши да се врати опет у Србију. На сутра дан пред вече, растане се са Молером и пође са Војводом Симом Алек. Ненадовићем, који је више од сто момака и скупио био (између који био је и један добошар имено Аксентије, и знаменити хајдук Станко који је код Генерала Црвенке у Земуну у служби као слободњак био, и кога је Генерал здраво волео); и доста џебане прибавио, да из Срема у Србију пређу; но кад близу Чардака Прогаревског дођу, стража ји опази, и они повуку се у Прогарску шуму и у њој заноће. А сам Милош тог вечера прокраде се и на чупу у Србију пређе. Сутра дан зором Војвода Сима Алек. Ненадовић са Јаковом Јакшићем кад види да се стража због излитија воде обићи, да у Србију пређе, никако неможе, са своји стотину момака удари на стражаре повеже ји, гди један стражар мртав, и његов један момак рањен буде, и тако пред очима исти седне у приуготовљене лађе и у Србију у село Ушће пређе, гди га ту његов добар љубавник Капетан Јовица дочека, и одатле заједно са Милошем у Палеж спусте се. Одатле Капетан Јовица одма оде Ваљеву. А Милош са Симом оправи и на лафет постави топ, кога је Капетан Јовица од Турака са Шајке добио, па и они оду к Ваљеву трећег дана. И како дођу Ваљеву договоре се са Војводом Павлом Цукићем, који је био

*) Историја Милутиновића види од стр. 216—218.

са војском у Кличевцу, и са Војводом Радованом Грбовићем и Капетаном Јовицом, који су били више Ваљева у Врани, па се распореде, и с војском са три стране обседну Турке у Ваљеву. Но како тог истог дана увече дође и Петар Молер са војском и једним топом у Кличевачки шанац, за које све то Турци дознаду, па се поплаше и те ноћи уз Брђане из Ваљева у Босну побегну.

Војвода Петар Молер како је се у Прогари расто са Милошем и Симом Ненадовићем, одма је отишао у Фенек Манастир код Студенички Калуђера, које преволи да Србију пређу и Свет. Краља пренесу, пошто престане на неке услове Калуђера, да се из братства Студеничког за Владике постављају; па онда оде у Купиново код свога пријатеља Попа Николе Николајевића и сина му Попа Саве који су оба добри родољуби свију Срба били; па по средством исти, и Јована Русмира из Сремски Карловаца са нашавшим још за раније трговцима уговори и утврди, да они тајно џебану набављају и у село Скелу истом Русмиру бив. Ваљевском Учитељу предају, који ће им такову исплаћивати. Потом поруку учини на све Кара-Ђорђеве Војводе и друге Србе који су се у Аустрији као бегунци налазили и с коима је Молер као главни и разуман Војвода у договору још зараније био, да у Србију одма и гди ко може тајно и кришом прелази, и гди који пређе одма да народ на оружије противу Турака подиже. А пише и јави Проти Ненадовићу у Беч целу ствар о уставку Срба у Србији, договору његовом са Милошем у Прогари, и преласку његовом са прочим Србским старешинама и другим Србима који су способни за оружије у Србију, и позове и Проту да и он час пре из Беча појита и у Србију да дође.

После тог Молер узме узасе Војводу Лозничког Бојy Ан. Богићевића, Војводу Симу Катића Прекодринца, и са нешто добровољаца које је у Срему покупио, и џебане, па на Купинову пређе Саву и извезе се у Србско село Скелу. Гди га у Скели дочека са по нешто момака Капетан Васиљ Павловић из Бајевца, Стеван Брдар из Кожуара и Ранко Антонијевић из Вуконе Ваљевске нахије, с којима је Молер још од после пропасти, разговор и договор једнако водио, и један другом о стању ствари у Србији и раду Протином у Бечу јављали и по народу разглашавали. Ту Капетан Васиљ покаже Молеру који дотле није хтео ни Милошу, а ни другим Војводама показати гди је о пропасти Србској 1813 год. један топ са свом својом оправом закопао и прикрио, те га

буде. И тако како је стајао у свези и договору са многим најодабранијим Србима у Србији, а нарочито у Ваљевској и Београдској нахији а највише са Боговађским Игуманом Авакумом с којим је се споразумево и договор за устанак водио, а овај испод руке свима оним достављо, који су у Рудовцима на међи Београдске Рудничке и Ваљевске нахије тајну скупштину држали, и на истој закључили, заверу учинили, и заклели се на св. крсту и Еванђељу, ког је сам Игуман Авакум донео, и на мразу и снегу чинодејствовао, да се Срби опет наново у Априлу на Цвети 1815 год. противу Турака дигну. *)

Поред тога на истој Рудовачкој скупштини, закључили су да Милоша Обреновића позову да с њима противу Турака пође, да не би пошао противу народа као и под Хаџи-Проданом, па ако нехтене, заклели су се сви да га убију, говорили су: „нека се прво над њим одпочне кад неће с браћом него противу своје браће, па онда противу Турака;“ а нарочито за то одредили су Војводу Лому а и друге заклели да то изврше. **)

Тако Петар Молер као тајни повереник радио је и с Протом и договаро се да се наново Срби у Србији противу Турака дигну; а у Сремској страни највише у договору радио је са налазећима се у Купинову Војводама Цукићем, Максом Крстићем, Симом А. Ненадовићем и Капетан Јовицом Милутиновићем, који су ова два последња непрестано тајне договоре за нови устанак водили, са својим Ваљевцима Стефаном Брдаром из Кожуара Рајком Антонљевићем из Вуконе, који су и сами крадом и у Купиново у Срем по кадкад прелазили на договор, а и са Капетаном Васиљем Павловићем из Бајевца, који је и на Рудовачкој скупштини био, Петром Ерићем из Звечке и Жчваном из Каленића Ваљевске Посавине, а ови са многима другима у Ваљевској и другим нахијама спремали су потајно народ на устанак. И поред тога у Срему тајно прибављато је оружје и џебана а и добровољци прибирати су, и чекат урочени дан устанка. ***)

Па како Качерски Војвода Арсеније Лома и не очека урочени дан Цвети за општи устанак Срба, коме је се дану сваки радово. Него пре тога дана раније на Цветни Четвртак 8. Априла 1815 год. дигне

*) Историја Милутиновића види стр. 216.

**) Види у Историји Милутиновића о закључцима Рудовачке тајне скупштине стр. 119—120 и 161—163.

***) Историја Милутиновића види од стр. 186—187.

еснило и помам, и тако се само избавити можемо из јарма Турског ретњо, и тако ћемо се бранити моћи од свакога зла и душмана упаред верно и поуздано, тако и праву народну слободу стећи, а и славу мена Србскога васкрснути и одужити!“ Па му почне вишепоменути ачин управљања и владања земљом и народом повторавати и препоучивати да писмено утврде и народну владу народу објаве. На које Милош му одговори: „То је све добро и паметно, ја се подписивати, и противити томе нећу, да тако небуде, јер нас тројица и онако смо акве старешине, а Прота ако из Беча дође и он ће бити четврти; ли сад да се ми подпишемо, ко ће бити у туђој кући старешина, а ош иста наша кућа туђа и не своја, и тако је зец још у гори; већ ајте да ми свак живо прионемо кућу очистити од душмана, и земљу своjити; па ћемо топр и лагше зеца уловити, ражањ му наћи и усјећи а сјести благовати. *) Но кад је баш за тим стало, нека буде тако. Ја велим ово, и то налазим по мојој памети за најбоље за сад и наш осо, да ти узмеш и чуваш од Сокола и Босне те крајеве, а ја да идем а војском на Чачак, од ове војске узми ти мању част, а код мене стави већу, јер је душман у Чачку у срцу Србије. На то се Молер а тад согласи. У тај ма дође код њи и Војвода Стојан Чупић, и они азговор даљи прекину и растану се. И тако се тај договор Молера с Милошем за тад а и за свагда неоствари. Милош оде у шанац виш Ваљева у Врану, и обојица остану један спрам другога да подозревају; Молер остане при мислима да управа земље и народа за тад дође под управу њи четворице, докле Кара-Ђорђе из Русије недође; а Милош да сву власт у своје руке преграби, које доцније случај донесе, те испадне по Милошевој вољи. **)

Но чим Милош с Молером се растане и Молер стане о Милошевом властољубију размишљавати, па смисли пошто пото да га склони, па и принуди, да пристане на онај договор у Прогареву на који је се заклео, и реч своју уложио. — Но баш тад кад је Молер смишљо, и Милош идући на Врану промишљо је, како да смакне и Молера и Цукића. И у то баш време догоди се један случај, који за тад, а и за свакад намеру Молерову осујети; и мал што Милошу неизиђе за руком да своје противнике смакне, него то остане те доцније оба, па и Чупић главама својим плате. — А то је овај:

*) Историја Милутиновића стр. 246 и Срб. Русија Нила стр. 120.
**) Историја Милутиновића стр. 247.

Неког Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца ког је Сима Ал. Ненадовић из Тавнице полу луда извадио ког су Турци, па ако је се с њима и држо, испод куле Ненадовића утамничили били, позове на ручак Војвода Павле Цукић и Стојан Чупић у једну кућу близу Кличевачког шанца, с којима при ручку буде и неки Поп Лука Радовановић из Дупљаја. При ручку Војвода Павле Цукић стане питати и корети Кнеза Петра зашто је се држо Турака, и није ишо с браћом својом, па ето шта је од Турака дочеко. Кнез Петар правдао је се и говорио да је моро ићи с Турцима, и да и сад Срби не могу с њима изаћи накрај и да су се лудо побунили противу Турака? — и т. д. Чупића његов говор дирне, па му каже да је он Турска улизица, а Србска издајица био, а и сад кад тако лудо говори — и заслужује да га свак презре; — па га једном кошћу удари по челу. Кнез Петар онако суманут, а тим више што се и напио био, разјари се па скочи преко трпезе и кидише на Чупића да му нож иза појаса истргне и да га ножем прободе. У тај ма Поп Лука, кога су Жућом, звали испод доламе опали пиштољ и Кнеза Петра на место убије. Сад се после тога Срби у логору Кличевачком узжурбају и подстакнути момцима Кне Милошевим Симом Паштрмцем и Благојем Томићем из Кнића, стан викати на Војводу Цукића и Чупића, мислећи да они неправо убише Кнеза Петра, и стану им грозити! Но у тај час дође и млади Војвод Сима А. Ненадовић, који својом речитом љубазностћу са плаха, умеки и уташка људе, а потом Молер и Капетан Јовица истакну се и с Симом умире узбуњену Ваљевску војску, осим Паштрмца и Благоја и други Милошеви момака, који викати непрестану. Због који Цукић, Чупић и Капетан Срдан оду на Врану и сваде се с Милошем. — Ко примoран буде те сиђе с Вране у Кличевачки логор те своје мом умири. Говорио им је да је ђоја он казао да се Кнез Петар као Турс присталица убије. А ову је побуну у војски Ваљевској сам Милош својим момцима и произвео, да би народ Молера, Цукића и Чупић побио, но кад Ваљевске Војводе своје војнике утишају, и момци Мил шеви сами остану, због који се Цукић, Чупић и Срдан са Милош сваде, те он сиђе и момке своје умири. *)

*) Види гди и Вук у грађи за Србску Историју на стр. 90, наипио потврђује, каже: да је Паштрмац Сима, и Благоје Книћанин навањиво на М лоша, да убије Молера, Цукића и Чупића, због смрти Кнеза Петра, и то ка да би се догодило, да није било стра Турскога; али каже Милош види да н

После овог догађаја Војвода Стојан Чупић, са Капетаном Илијом Срданом и са својим момцима, како се са Милошем свади, без ичијег споразумлења одма оде из Ваљева у Шабачку нахију.

А потом Војвода Молер одреди већи део Ваљевске војске и оба топа даде Милошу, те оде Чачку противу Ћаја-Паше. Војвода Сима Ненадовић и Лука Грбовић оду Соколу да Соколску нахију противу Турака одмећу и на Баурићу шанац поправе и утврде. А Петар Молер са остатком војске, и са Војводом Богићевићем, Дабићем, Јакшићем, Капетан Јовицом и осталима оде у Црниљево спрема Влашићу испод Цера, ту се улогори шанац ископа и стане, противу Али-Паше Зворничког, који је у Јадру са доста војске бно да Турци из Јадра друмом продирати немогу, и да Шабачку нахију противу Турака покрене. Но како Сима Ненадовић од Сокола са Баурића са нешто војске у Црниљевачки логор дође, Петар Молер преда Сими главну Команду над Ваљевском војском и оде у Забрежје, да џебану из Срема прибавља и прима. Но кад чује да је Сулејман-Паша из Београда изишо са Хатлијама и у Болечу ударио на обшанчене Србе, похити им у помоћ са Поп Савом Николајевићем из Купинова, и Јаковом Јакшићем са сто петдесет бећара, но док је он дошо већ су Срби шанац оставили били и у шуму повукли се; а Сулејман-Паша отишо Смедереву. Он пође за Пашом и успут прекупљајући људе, дође Смедереву; но пошто Скопљак-Пашин син Осман на Јабучју код Смедерева буде у руку рањен Скопљак-Паша врати се натраг у Београд. А Петар Молер пређе Мораву и оде противу Пожаревца, гди је се са Милошем, Цукићем и другима код Пожаревца борио, докле Турке нису преморали, те из Пожаревца у Ћуприју оду.

Од Пожаревца Кнез Милош, кога су позивали оде Карановцу, те ту се Турци под оружјем предаду и он ји у Турску пропусти. А Петар Молер пође у Адакале да покуша код управитеља Адакалског Салите, Реџеповог брата, кога му је брата Султан у Рушчуку удавио, па мислећи, да би од Реџепа зато као из освете, добио који топ и џебане да купи. Но како од Симе А. Ненадовића добије писмо, у ком му

ад томе време, па ји утиша. — Није њи зато, Милош као што Вук каже оставио, него што је се Ваљевска војска умирила, и што он није узасе имо никакове војске него само неколико своји момака, па није смео, а доцније сву је тројицу једног по једног смакао. К. Н. Н.

што год буду они, као ученији и паметнији од њега, за добро, и за боље народа проналазили и довијали се." Још нађу за добро, да позову и умоле Студеничке Калуђере да и они пређу у Србију, и Свет. Краља из Манастира Фенека у Србију пренесу, које ће то у народу велики дух подићи, и свакоме Србину храброст у срце улити. Тако се Милош на сав горњи разговор, који је био у присуству Симе Алек. Ненадовића и други, на све, са Петром Николајевићем Молером Војводом Кара-Ђорђевим сагласи, веру зада и тврдо се обећа, да ће се за увек тога придржавати. *)

У то стигне глас из Ушћа од Капетана Јовице да је све Турке на Палежу потуко, Палеж запалио, много оружја, коња, одела и другог пљена, а и чето-кајик са једним топом, и нешто џебане да је задобио. Извешћем тим како Молер, тако и Милош и друге Војводе буду раздрагани да су се целог дана у Прогареву Сремском гостили и веселили.

Тад Милош после тог радостног гласа, разговори се још које о чем са Молером, и прочима ту десившима се Србских старешинама, охрабри се и реши да се врати опет у Србију. На сутра дан пред вече, растане се са Молером и пође са Војводом Симом Алек. Ненадовићем, који је више од сто момака и скупио био (измеђ у који био је и један [illegible] именом Аксентије, и знаменити хајдук Станко који је код Генерала Црвенке у Земуну у служби као слободњак био, и кога је Генерал [illegible]; и доста џебане прибавио, да из Срема у Србију пређу: но кад близу Чардака Прогаревског дођу, стража ји опази, и они [illegible] се у Прогареку шуму и у њој заноће. А сам Милош тог вечера прокраде се и на чуну у Србију пређе. Сутра дан зором Војвода Сима Алек. Ненадовић са Јаковом Јакшићем кад види да се стража због [illegible] воде обићи, да у Србију пређе, никако неможе, са своји стотину момака удари на стражаре повеже ји, гди један стражар мртав, и његов један момак рањен буде, и тако пред очима исти седне у приуготовљене лађе и у Србију у село Ушће пређе, гди га ту његов [illegible] Капетан Јовица дочека, и одатле заједно са Милошем у Палеж спусте се. Одатле Капетан Јовица одма оде Ваљеву. А Милош са Симом оправи и на лафет постави топ, кога је Капетан Јовица од Турака са Шајке добио, па и они оду к Ваљеву трећег дана. И како дођу Ваљеву договоре се са Војводом Павлом Цукићем, који је био

*) Историја Милутиновића види од стр. 216—218.

удари па ће војницима пушке закиснути! а и војска да му је уморна па да се остави за сутра. Но Војвода Молер нехтене оклевати, него каже Милошу да он иде Дубљу да те ноћи на Турке нападне и да ји узнемирује, па да се сутра на њи уморне и неспавајуће сложно удари и да се разбију. И тако Молер оде, те је на Турке сву ноћ, ако је киша и падала, пуцао и у шанац ји све стеро. А Милош остане и даље у разговору са Архимандритом Никшићем до зоре.

Сутра дан 14. Јула дође на Дубље и Милош са Симом А. Ненадовићем и Милићем Дринчићем, и са свом војском обколе Турке у шанцу и позову ји на предају; но како Турци одговоре да ће се до последњег бранити, Срби се разреде, стану пуцати, ударе на јуриш по ускачу у шанац и Турке готово све потуку, и Мараш-Али-Пашу са 83 Турчина заробе и многи плен задобију. Од Срба у овој последњој 1815 год. устанка Србског битки, погине дванест момака и две најхрабрије Војводе Сима Алексић Ненадовић из Бранковине Ваљевац, Милић Дринчић из села Теочина Рудничке, и храбри Капетан Милован Зујаловић из Тулара Ваљевац, сва три при јуришу на шанац Турски, ал не од Турске, него од Србске пушке — тако причају. Овај је бој био 14. Јула 1815 год.

После овог последњег боја Дубљанскога, све Србске старешине заузму оне позиције, на којима су пре овога боја биле; да се само од Турака бране, ако би они на Србе од Босне ударили, и да села чувају да ји Турци неробе и непале. И на овом крају и на даље остане Петар Молер главни заповедник.

А Милош са Дубла са зароблјеним Мараш-Али-Пашом оде у Црнилевачки логор, где неколико дана са Пашом проведе у разговору и гостби, па пошто га обдари и обећа му се да ће и он у Босну Везиру на разговор доћи, у Босну га преко Мачве испрати. А потом оде у Болеч, те се састане са Вуицом, кога је Кара-Ђорђе из Русије са неким препорукама посло, па с њиме оде у Белички логор к Јагодини, а одатле дође опет у Мачву; и одатле по обећању свом ишо је преко Дрине на разговор Везиру Рушид-Паши, и кад се из Босне од Везира врати, оде к Ћуприји, где је Вуица Вукићевић са великим Везиром Марашли-Али-Пашом погодбу о миру већ учинио био, и 8.000 Турака у Београд пропустио, па и Милош у Ћуприју Марашли-Али-Паши оде.

Баш у доба, кад је Милош у Турке преко Дрине Рушид-Паши отишо, и Срби на Морави кад су уговарали са великим Везиром

изваде, и одатле одма пошто у Скели остави Јована Русимира, који ће наручену џебану примати, и такову гди му се јави разашиљати, оду с топом управо Ваљеву, и дођу баш онога дана увече у Ваљево на Кличевац кад ће Турци те ноћи из Ваљева побећи. И тог вечера доцкан дошавши није се Молер са Војводама који су Ваљево у обсади држали и спремили се, да на Турке ударе, ни састао.

То исто вече по договору са Молером приспе из Мачве у Ваљево и Војвода Стојан Чупић са својим Капетаном Илијом Срданом из Прњавора Мачванског са неколико момака, који су у селу Платишеву боравили и из Срема на Митровици у Мачву прешли, и одтуда Ваљеву појитали. У то време у дан два све су и друге Војводе и остали Срби бавећи се у Аустрији као Емигранти по препоруци Молеровој у Србију поиспрелазили.

По бегству Турака те ноћи из Ваљева, сутра дан сиђе Милош с Капетан Јовицом са брда Вране у Кличевачки логор и састане се са Петром Молером. Онда Петар Молер напомене Милошу, држи ли се оног у Сремском селу Прогари договора и обећања, и остаје ли при задатој речи и заклетви? — Да нема у Србији једноналичија и да нико неможе рећи: „Ја сам Господар! мора ме сваки без и једне речи слушати! И ја ћу сам по својој глави, да никога непитам низашто радити, да ме мора свак, па било мудро, лудо, или штетно трпити и слушати? Него да се ту као што смо у Прогари уговорили, разредимо и народу објавимо да нас четворица ја Молер, Прота, ти Милош и Павле Цукић главни управници народа да будемо, и заједно и сугласно да радимо и земљом управљамо: докле недође Кара-Ђорђе и врховну управу над земљом и народом прими; а после да останемо и да будемо његови спомоћници и советодавци“. На то му одговори Милош: „Ја од моје стране, о томе господарству и не мислим, нити сам га тражио, нити га тражим; а ти ако хоћеш, буди господар и заповедник најпрви и какви волеш, тек нам, брате казуј што боље знаш, и срећније да буде, пак ћу те ја први слушати“. На то Молер: „и ја брате нетражим да будем сам старешина, па ни Цукић ни Прота да сами земљом управљамо, па и ти да немош бити сам, него нас четворица заједно као браћа, и то све онако а никако другче, него како смо се у Прогареву договорили, онако је најбоље за данашња и нова обстојателства, овога свачим сиротнога народа; јербо овако никако се народ обезглавити неможе, а и глава народна никако заушити у самовољност, које но је политическо

Ћуприје са молбом народа Србског у Цариград Султану посло; који на Порти лепо примљени буду, и даду им Ферман, где се Србима све опрашта; и Кнез Теодоровић и Калуђер Неофит после месец дана врате се из Цариграда у Ћуприју. Где тад и Везир Марашли-Али-Паша добије од Султана налог: *„Да иде у Београд и да се стара за Цареву рају, као отац за своју децу, јер како је Бог рају препоручијо Цару, тако је Цар препоручује Везиру Марашли-Али-Паши."*

Кад Везир Марашли-Али-Паша по налогу Султана такови мир са Србима учини, и изјави да им се све прашта и да више зулума бити ни од кога неће, да је ко и Царског сина убио. Онда пошље свога Татарина са Вуичиним Писаром Антом Протићем те оде у Београд, и налог Портин објави Сулејман-Паши, одатле удари на Смедерево, те и ту Турцима а и Србима то умирење објаве; и одатле оду на Дрину те однесу налог и Везиру Босанском Рушид-Паши, да он по налогу Султана одма Босанску војску са Дрине од Србске границе удаљи, и да такову распусти. Које по том налогу Рушид-Паша и учини, војску распусти и у Травник оде. И тако се рат између Срба и Турака 8. Априла 1815 год. на цветни четвртак започети, у Јулу месецу исте година оконча. Марашли-Али-Паша са свом својом војском крене се из Ћуприје прође преко Србије и дође у Београд, кога Вуица Вулићевић, Прота Ненадовић, Милоје Теодоровић, Кнез Аксентије Миладиновић и други Кнезови до Београда допрате, и код њега заостану.

Тако по учињеном миру и сва Србска војска кућама одпуштена буде па и са Дрине; одакле и Петар Молер, пошто војску распусти, сиђе на Палеж и ту се задржи. Где му ту дође и Кнез Милош, који је Марашли-Али-Пашу из Ћуприје до Јагодине са војском допратио, а одатле изиско се да као у народ иде да заиру (рану) за његову војску нареди, да се разреже и у Београд носи; који се по дуже времена са Петром Молером као са умним човеком договарајући се о народњим пословима задржи.

Но како Везир Марашли-Али-Паша захте, да му и Милош у Београд ради договора дође, Прота Ненадовић позове Милоша из Палежа, те он са Петром Молером прво сиђе у Остужницу, где им ту дође Вуица и Пашин Ћурчибаша из Београда, и кажу му зашто га Везир Марашлија зове, и науче га по настави самог Марашлије шта ће му и

Неког Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца ког је Сима Ал. Ненадовић из Тавнице поду луда извадио ког су Турци, па ако је се с њима и држо, испод куће Ненадовића утамничили били, позове на ручак Војвода Павле Цукић и Стојан Чупић у једну кућу близу Кличевачког шанца, с којима при ручку буде и неки Поп Лука Радовановић из Дупљаја. При ручку Војвода Павле Цукић стане питати и корети Кнеза Петра зашто је се држо Турака, и није ишо с браћом својом, па ето шта је од Турака дочеко. Кнез Петар правдао је се и говорио да је моро ићи с Турцима, и да и сад Срби не могу с њима изаћи накрај и да су се лудо побунили противу Турака? — и [illegible] Чупића његов говор дирне, па му каже да је он Турска улизица и Србска издајица био, а и сад кад тако лудо говори — и заслужио да га свак презре; — па га једном кошћу удари по челу. Кнез Петар онако суманут, а тим више што се и напио био, разјари се па скочи преко трпезе и кидише на Чупића да му нож иза појаса истргне и да га ножем прободе. У тај ма Поп Лука, кога су Жућом, звали испод доламе опали пиштољ и Кнеза Петра на место убије. Сад се после тога Срби у логору Кличевачком узжурбају и подстакнути момцима Кнез Милошевим Симом Паштрицем и Благојем Томићем из Кнића, стану викати на Војводу Цукића и Чупића, мислећи да они неправо убише Кнеза Петра, и стану им грозити! Но у тај час дође и млади Војвода Сима А. Ненадовић, који својом речитом љубазношћу са плаха, умекша и уташка људе, а потом Молер и Капетан Јовица истакну се и са Симом умире узбуњену Ваљевску војску, осим Паштрица и Благоја и други Милошеви момака, који викати непрестану. Због који Цукић, Чупић и Капетан Срдан оду на Врану и сваде се с Милошем. — Који приморан буде те сиђе с Βране у Кличевачки логор те своје момке умири. Говорио им је да је ђоја он казао да се Кнез Петар као Турска присталица убије. А ову је побуну у војски Ваљевској сам Милош са својим момцима и произвео, да би народ Молера, Цукића и Чупића, побио, но кад Ваљевске Војводе своје војнике утишају, и момци Милошеви сами остану, због који се Цукић, Чупић и Срдан са Милошем сваде, те он сиђе и момке своје умири. *)

*) Види гди и Вук у грађи за Србску Историју на стр. 90. наивно то потврђује, каже: да је Паштрмац Сима, и Благоје Книћанин наваљиво на Милоша, да убије Молера, Цукића и Чупића, због смрти Кнеза Петра, и то каже да би се догодило, да није било страх Турскога: али каже Милош види да није

Милошу то никако није ишло у рачун, гди му је Молер раван посто, и бојао је се да Молер и првенство власти непреотме. А опомињао је се добро Прогарског разговора у Срему и после по други пут у Кличевачком шанцу код Ваљева. Од ког доба свагда је на Молера подозрево као и на Цукића и Проту Ненадовића; па ако је притворно мудре савете од Молера тражио и њима се користио, опет гледао је да га се ма на који начин курталише. — И баш кад је Милош све користи од Молера извукао и видио да му Молер као Председник Србске канцеларије у Београду, који је имао равну власт с њиме, шкодљив за првенство власти његове бити може; тим више што га је Везир због способности његове и Турског језика често позиво и разговоре с њиме непосредно водио, намисли Милош да му главе дође.

Но Милош је и одавна смеро да мучки смакне Молера, као што је и Војводу Стојана Чупића и Павла Цукића, но није му изишло за руком. Али кад се Молер у Београду настани, тим му још теже буде да му до ака. Па смисли и тајно почне код своји присталица говорити, да Молер са Никшићем ради код Везира, а и у Цариград да су писали да се од народа оружје покупи. Но да је он томе противан и да он то извести неда. А при том и Митрополита Мелентија Никшића преволе на своју страну противу Молера, па ако је Милош на Никшића као и на Молера подозрево и здраво мрзио. Због тога што он као Митрополит, није се Милошу улагиво, нити му је даво да се у духовне ствари меша. И тако Милош спремио је доста противника а његови присталица противу и Молера и Никшића.

Но како по несрећи из Срема пређе у Београд стари и многозаслужни Капетан Радич Петровић, кога Молер као сиромаха човека у свој конак прими, Милош то једва дочека, и одма достави о том Паши, и каже му да је прешо Радич Кара-Ђорђев Војвода, који је највише Кара-Ђорђу помагао, а и са Туркињом се оженио био, и да злу намеру има, да по налогу Кара-Ђорђа опет побуни Србе противу Турака. Паша запита Молера и остале Кнезове, какав је Радич човек, и шта тражи у Београду, Молер му каже право, да је стар и сакат човек, који једва иде, а притом нема нигде ништа, па је дошо међ своје, да неумре од глади и да га је он за севап примијо код себе те га издржава. Паша са тим одговором буде задовољан и остави на миру Капетана Радича.

јавља да је Везир са свом Босанском војском слего на Дрину спрема Бадовинцима, но да му час пре у помоћ с војском похити, тако Молер пошље у место себе Павла Цукића у Адакалу, који ништа не сврши, а он врати се и оде Војводи Сими А. Ненадовићу к'Дрини у Црнљевачки логор.

Па како Сима А. Ненадовић по средством своји Војвода и Капетана још није могао покренути Мачване на устанак противу Турака; кад Петар Молер приспје од Пожаревца, Молер и Сима договоре се и са свом својом војском од хиљаду људи ударе посред Мачве, у очи самог Петровадна и Мачване принуде, те се придруже устанку Србском и ступе оружани у чете Србске.

Но Везир Рушид-Паша, кад дозна да је и Мачва пристала уз Србски устанак, намисли да са две стране на Србе с војском удари, од Бадовинаца кроз Мачву, а из Јадра Али-Паша преко Поцерине Шабцу. За коју намеру Молер дозна, па засече путове у Китогу, и ту остави Проту Смиљанића и Капетана Петра Ерића да ји брани; а сву чељад Мачванску у Поцерину у збег насели. Па са свом својом војском оде под Цер и између Радовашнице и Петковице, куд би Али-Паша својском проћи могао, бусије увати. Но Рушид-Паша дозна за тај распоред Срба, па несмедне преко Цера кренути Али-Пашу, гди га је Молер чеко; него одреди Мараш Али-Пашу са хиљаду по избор војника и са три стотине Никшићски Турака, који зором с прам Лешнице Дрину пређе и мирно кроз Мачву на конак у Добље дође и одма шанац ископа, и поиште да му се још војске у помоћ пошље, но Везир Рушид-Паша одговори му да има доста војске, с којом рају умирити може? У тај дан стигне од Карановца и Кнез Милош са Ваљевском и нешто Рудничке војске у Црниљево, гди је Војвода Сима А. Ненадовић био, па одатле одма у вече оду у Липолист Петру Молеру, код кога је пре неколико дана дошао био из Срема и Студенички Архимандрит Мелентије Никшић. Милош како сјаше скоња непитајући и не советујући се о нападају Турака, него чучне под један грм и одпочне дуги разговор шапутајући са Архимандритом Никшићем водити. Молеру се то досади па приђе и каже: „да сада није време беспосленом разговору и оклевању, почем се Турци на Дубљу утврђују а други на Бадовинцима из Босне преко Дрине превозе, па треба одма њи на Дубље да се исти разбију, док им још помоћ приспјела није“. — Милош му одговори да оће киша да

да њега Паша Марашлија лаже, па га опет по советује да се он одма из Београда уклони гди у народ за неко време, док се ово утиша, јербо ће изгубити главу. Но Молер га ипак не послуша.

Кад Кнез Милош дозна, да је Молер код Марашли-Али-Паше био и сабљу на дар добио, тад се још горе распали противу Молера. Па покупи око себе своје присталице, које је по Шумадији искупио, научији шта треба Паши да говоре, па оде с њима и са својим момцима у Град Паши. Кога Паша лепо прими, посади га до себе, дадему каву и чибук а и свима осталим, који су с Милошем дошли и рече те поседају, па и њима кафу даде. Тад Милош са његовим присталицама стане противу Молера говорити, како је он неверан Султану и како шурује по народу и гледи да подигне буну у земљи, но они да су противни томе и неће да се више крве, доста је било крвлења.

Лукави-Паша, знајући да то истина није, па да би ји више распалио противу Молера, да се сами између себе по крве, лукаво стане советовати Милоша да се са Молером помири и да се прођу свађе и ината. И на последку рече му да по Букурештском Трактату он нема право да се меша у њиове внутрење послове и да расправља њиове свађе. Но они ако што имаду противу Молера нека, га сами суде и одсуде, па ако га предаду њему, и узму га на душу, он ће га и погубити.

Тад Милош са присталицама стане Марашли-Али-Паши опет говорити и Молера обтуживати, како Молер често прелази у Земун, и тамо се тајно састаје са Московима, Црногорцима и Грцима, и како мути и договара се да буну у Србији противу Султана дигне. Па му рече: ако ти Пашо оћеш а ти му за то издајство сам суди, а ми то неможемо нити га можемо савладати. Но ти пошљи твоје Делије нека га увате па га казни, ми узимамо на нашу душу.

На то думбараџи Марашли-Паша опет рече: ја несмем газити Цареви речи, ни моје Делије шиљати, да људе по народу ватају. Но ви уватите сами Молера, доведите га мени у Град, узмите га на вашу душу и ја ћу га погубити. Та зар ви толики неможете једног човека савладати? Тим речима Марашлија Милоша постиди и у предузетом злу, да Молеру главе дође, још више распали.

Па одатле из Града Милош одма право оде конаку Молеровом да на њега удари. Но како је Молер са Бегом Јајићем изишао био у

Макиш, где је сено кошено и купљено, тако Милош ненашавши га код куће, пође да га тражи, па колико је у мржњи спрема Молеру занео се био, пође преко Врачара Мокром Лугу, где га Сима Паштрмац опомене да је Молер у Макишу; одакле Милош окрене се, пође у Макиш и кад дође на сред пута по више Топчидерске (цареве) ћуприје, у једанпут застане и позове себи на страну његовог верног Симу Паштрмца па му каже, да ће они мучно Молера у Макишу савладати. Јер Молер неће се дати без крви везати. Него да се врате натраг у Београд. Па кад се Молер врати из Макиша, да га кроз дан два како преваре, да му кажу да га Паша зове у Град. А да код Паше потајно наместе момке да га увате, вежу и Паши на погубљење предаду. Паштрмац му то његово домишљење одобри, а за тим и Благоје из Кнића и Тома Перишић Вучић момци његови, па се врате натраг у Београд.

Кад се и Молер врати из Макиша у свој конак, Милош огласи да оће да се помири са Молером, чему се сваки обрадује, па сутра дан пошље Проту Ненадовића те јави Молеру. А по том узме узасе Симу Паштрмца и Благоја Томића из Кнића и оде у конак Молеру, где је Прота и Радич Капетан био, пред којима се привидно са Молером помири. За које лукавство нико није знао осим његови момака и први присталица. Па пошто је се Милош са Марашли-Пашом тајно договорио и новцем га подкупио, да он нареди његове Делије у параду у Двору његовом поред басамака, па кад он Молера превари и у Град доведе, да Пашине Делије ударе на Молера са страна, а момци ће његови с леђа и тако да га увате, вежу и Паши га на погубљење предаду. Тако тад Милош и каже Молеру да њи обојицу зове Паша у Град ради неког договора о послу народњем. Молер се превари па оде заједно с Милошем у Град, па кад уђу у Двор Пашин, Милош пропусти Молера мало напред, и он како ступи првом ногом на басамаке (степенице), јурну на Молера са страна басамачки Пашине Делије, а од остраг момци Милошеви са прикривеним присталицама викајући држте хајнина (издајника) Турског и Србског. Молер је био под оружјем, тргне обе мале пушке иза појаса, опали и убије две Пашине Делије, па живо сукне сабљу те још посече двојицу тројицу ли нападача, и био би се спасао, како је се јуначки борио, но по несрећу његову, како је био таван од басамака уз које се пело у први кат, где је Паша седео, снизак, тако маха

и сабљом и секући нападаче, закачи сабљом за гредицу од тавана, га у тај мах шчепају и сабљу му из руке отму; но он и песни-ла бранио је се и једног счепа, тега удари о спод-патос, који сав не као бундева, од ког је сва Пашина диванана засмрђела, и једва на последку савладају и вежу, ког везана Милош пред Марашли-пу изведе, и он га баци у Тавницу.

После овог грозног дела, Кнез Милош одма одатле из Града ље своје момке са неколико присталица да доведу старца Капетана дича, коме је било до 80 година, са своји тридесет на телу рана од шума и сабљени удараца у ратовима задобивени. Радич кроз про- кад види гомилу људи да иду к њему, сети се да су Молера ува-и, па да и за њега иду да га у Град воде, па шчепа оружије и зори се у собу да се брани. Но одма размисли се и жао му буде Србску крв у залуд пролије, јер они нису криви што ји је Милош њега посло, па кад они у конак, у ком је седио, продру, он им сам га отвори да с њима иде. Но кад од њи неки, који су напред ишли, у викати и називати га неверником и издајником, то старцу буде и од саме смрти; па га тим разсрде те учини оно што није хтео чини, опали из пушака те убије три Србина, који су на њега први етили да га вежу. Но кад од исти један викне: „јао моја, ђе по- мајко!“ Радич кад то чује, сажали се, па баци своје пушке и по-: *„О опрости ми Боже грех! Што учини крвник у љутини!“* Па изађе из своје собе и сам пође Паши у Град. Но Милошеви изасла-и склептају Радича, вежу и у Град везана старца Милошу отерају, езиру га Марашлији предаду, који га у Тамницу код Молера баци.

За тим Марашли-Паша даде Милошу чашу вина као и свима а, који су ту са Милошем били, те по чашу вина испију, као знак узимају крв Молерову и Радичеву на своју душу. И после овог Милош Обреновић са својим крвницима, који узеше вино и у о крви Молерове и Радичеве испише, врате се из Града у варош.

Тог дана и вечера у очи недеље по Ђурђевадне 1816 год. ашли-Али-Паша заповеди те његове Делије у Тамници како Мо-а тако и Капетана Радича, и још неког Кујунџију, који је новце ково, ве; и те ноћи изнесу ји Турци сва три мртва и на Калимејдан на ре баце; тесу ти мученика тела читав готово дан у недељу на

угледу лежала, а пред вече узму ји Срби Београдски и саране на крај гробља с леве страна цркве у Београду. *)

И тако властољубиви Милош Обреновић принесе на жертву и ова два за народ Србски многозаслужна и прослављена мужа, Кара-Ђорђеве Војводе, Капетана Радича и Петра Николајевића Молера Баболучанина а синовца Хаџи-Рувимова, кога у почетку I. устанка 1804 год. Дахије, а овога Милош грозно умори.

Молер је био између најодличнији Војвода Кара-Ђорђеви. Био је храбар, мудар, и по најученији у оно доба између Војвода, имао је особити леп дар у сочињењу списа. Кажу да је и сам Кара-Ђорђе једном у разговору реко: „Којекуде, ко ми надговори Чупића и надпише Молера, даћу му што год зажели.“

Никад се из Србске повестнице неће, нити се могу изгладити и Молера заслуге за своје отечество учињене. Нема у Европској повестници Војводе, који је својом собственом крвљу писма писо, за избавити из очигледног робства своје војнике! То је само: „Петар Николајевић Молер из обсаде Лозничне 1813 год. за вечну успомену учинијо.“ Па гле каквом наградом награђен би! Мученичком смрћу! Но и трагична смрт његова, остаје као вечна успомена за потомство Србско.

94.

МАКСИМ КРСТИЋ

СОКОСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из Босне, а у ком је месту рођен незна се. У доцније време био је се настанио код Уба у Совљаку, где је и умро.

Које је године Макса Крстић прешо из Босне незна се. Но од 1806 год. бијо је јуначки бој око Дрине свугде, где је се год Турчин појавио, а највише бавио је се код Сокола на Рожњу и Соколане Турке у шкрипцу са Бећарима држо. Године 1813 био је обседнут у Лозници заједно са Петром Молером, одакле кад избегну заједно у Србију с њиме пређе, где је се бавио до 1815 год.

*) О овој смрти Војводе Молера и Капетана Радича написато је све верно по причању покојног Томе Перишића Вучића бившег Советника Србског, који је у оно време био момак Кнеза Милоша, па је и он лично са другима ту грозну вољу Милошеву вршио.

Како је устанак 1815 год. букнуо, Макса Крстић са Павлом Цу-ем и Капетан Јовицом из Срема прешо је у Србију у Забрежје и а је био у боју на Палежу, одакле су Турке истерали, и одатле на ьево у Кличевац с војском отишли. Па пошто кроз неколико дана и ер пређе из Срема и у Кличевачки логор са војском и једним топом е, и Турци из Ваљева побегну, Макса ишао је у потеру за њима, кад ји нестигне он се врати натраг у Ваљево. Одатле отишо је кса са Петром Молером у Шабачку нахију у Црниљево. Одакле ьат је у Мачву, те је људе противу Турака одмето.

Кад Мараш-Паша Никшић са 1.500 Турака пређе Дрину, дође убље и ушанчи се, Макса оде са Молером противу Мараш-Али-Паше, су се свунoћ по кишном времену са Турцима тукли; па после тог стигне из Липолиста Кнез Милош, Сима А. Ненадовић и Милић ичић са војском, ударе јуришом 14. Јула на Турке, шанац освоје, рке потуку, 83 Турчина заробе и жива Мараш-Али-Пашу увате.

После овог Дубљанског последњег боја ове 1815 год. кад се мир ћуприји са Везиром Мараш-Али-Пашом уговори, Турска војска прође де у Београд, а Србска војска распуштена буде, Макса Крстић оде Уб, гди је живио, а после до Уба у Совљаку настани се.

Од 1815 до 1843 год. живио је Макса спромашно код Уба. Те ине постављен буде за члана суда окружног у Лозници. Но по злој ћи његовој Кнез Милош 1844 год. пошље Стојана Јов. Цукића са обученим у Катанско Аустријско одело бећарима, од куд је и про-та Катанска буна, који на Кленку из Срема преко Саве у Шабац ђу, у Шабцу покор почине, Ђуку Стојчевића и Нинића убију и оду зници да буну дижу. Ту Макса види Стојана у генералској униформи Катанама, помисли да је то Царска војска, па пристане уз Цукића. и одатле окрене и у Ваљевску нахију да буну диже, гди њега и гове назване Катане у Буковици дочека Прота Ненадовић и Павле довић Капетан с Ваљевцима и све до једног потуку.

Тад западне и Макса Крстић затвора, кога заузећем Ацике Нена-ића, власт затвора ослободи, и он изгуби службу, оде на Уб, гди опет у векикој оскудости у Совљаку код Уба живио и умро.

Макса носио је на себи у доцније време гуњ и на ногама опанке, ошњи није се ризликовао од други сељака. А био је ониже средњег та, тела коштуњавог и осредње сувог, лица црномањастог, образа

недуги, бркова осредњи и црни, очију ватрени, био је тих и замишљен а добар јунак. Од велики напора у ратовању био је просут. По својој прилици није се ни женио. А кад је умро, могло му је бити до 60 година, нигди није имао на глави бели власи.

Има и једна песма, у којој се казује, како је Војвода Макса секао Турке око Дрине и како је многе породице Србске из Турског робства искупио, због чега је морао и све своје имање дати.

Макса је био човек јунак, вредан, паметан; но само после 1813 год. једнако га је до гроба несрећа терала.

95.

КАРА МАРКО ВАСИЋ

РАЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Кара-Марко рођен је у Осату у Босни. Које је године у време ратовања Кара-Ђорђевог од 1804 год. дошо у Србију незна се. Но он по доласку свом настанио је се у Ваљеву и ту му је увек главно пребивање с кућом било.

Он као јунак ратујући противу Турака поред Дрине храбро, за храбност своју постане и Војводом Рачанским, где је се највише налазио у Бауринћском шанцу и лети и зими чувао га, почесто се са Турцима туко и више рана задобио. Ево како Милутиновић у Србијанки књ. II на стр. 98 о Кара Марку вели:

Кара Марко осаћнин храбри,
Бит' Војводом удостоивши'се
С' Турц'ма делећ' ран'е и мејдане,
С' Бауриња да с' у Сокó чује
Запјевао колик мого' г'рлом,
Заглушио и Молера дру̂га
Чувавше га тад' истога шанца.
„Вишеграде у крај Дрине јадé!
Све се пушиш ко да шљиве сушиш;
Мало л' ти је што неспржен давно,
Што ли зиму мош провести с'миром? . . .“

Поред храбрости, као што Сима каже, био је особито гласовит добар певац.

Даље о Кара Марку Васићу нема се података; дал је доживио 1813 год., гди је умро и шта је с њиме напоследку било, и имали потомака незна се. Но буди слава имену његовом за јуначка дела његова.

96.

ВЕСА ВЕЛИМИРОВИЋ

ЧЛАН СОВЕТА.

Веса рођен је у Љубинићу, среза Посавског, нахије Ваљевске. Он је био постављен од Кнеза Алексе Ненадовића за кмета истог села, а доцније после Немачког рата 1792 год. постави га Кнез Алекса и за главног кмета код цркве Врељанске, у ком га је звању затеко и Кара-Ђорђев устанак 1804 године.

Кад Дахија Фочић 23. Јануара 1804 год. у Ваљеву посече Кнеза Алексу и Бирчанина, и Јаков Ненадовић одпочне дизати народ у Тамнавској и Посавској Кнежини противу Турака, и на Бранковачком Вису 15. Фебруара искупи до 700 оружани људи, па одатле преко Посавине пошље свога синовца Проту Матију у Немачку да што барута и олова купи. Прота, ударивши преко Посавине, закаже Кнеза Алексиним Буљукбашама да дижу народ на оружје, па одатле пређе у Срем и оде у Земун и нешто мало барута купи, па се врати натраг, гди затече до 1.000 Посаваца оружани.

Но тад Веса стане се затезати и нехтене поћи у друштво Срба, а нарочито зато, што је чуо да су се и Тамнавци са Бранковачког Виса разишли. Прота дође Весиној кући у Љубинић на конак, и стане му говорити да и он народ на оружје диже, но Веса у први мах нехтене ни да саслуша Проту, но стане му говорити на штоће то изаћи? шта ви мислите? — и т. д. Докле му Поп Леонтије из Уроваца не рекне „*О Весо! а шта се ђогаш!*“ „Кад знам да и ти желиш оно што и ми; но видиш ли како твога аге гори хан (будући су одпочели Турске ханове по селима палити), сад само док устанем, узмем угарак с ватре и дунем устреју, па ће и твоја кућа онако горети, а ти иди Дахијама“. На то Веса: „*браше ја незнам на шшо ће шо изаћи*“ — „*на шшо изашло, да изашло*“ — повиче Леонтије — „*хоћемо да се шучемо! а зар је Фочић мислио на шшо ће изаћи кад је Кнезове изсекао?*“

Тако и Веса пристане на устанак и на само каже Проти, како је чу[illegible] да су се Тамнавци разишли, па за то да је се и он затезо да пре[illegible] стане уз устанак.

Кад се Совет земаљски 15. Августа 1805 год. у Борку установи, [illegible] Веса Велимировић био је први од Ваљевске нахије за члана Совета, [illegible] а Прота Матија Ненадовић за Председника Совета постављен, одакле [illegible] су отишли прво у Манас. Вољавчу, за тим у Манас. Боговађу, и кад [illegible] Смедерево 14. Нојемвра т. ис. год. освојено буде, онда Совет пресели[illegible] се у Смедерево. Гди тад Совет попуњен буде; од сваке нахије по [illegible] један човек за члана Совета кога је народ изабрао. Тако Прота хтеде [illegible] иступити из Совета и њи кући да своје свештеничке послове врши [illegible] а Весу да остави у Совету као члана од Ваљевске нахије. Па каже [illegible] Кара-Ђорђу да он жели оставити Весу од Ваљевске нахије, а он [illegible] иде кући да свој стари занат врши. Но Кара-Ђорђе не допусти Прот[illegible] но рече му: *„Енеде га сад! а што си људе искупљао, кад ни[illegible]* *мислио с њима седети,“* и т. д. Па окрене се Веси и рече: *„и[illegible] ти брат Весо кући, а кад ја мој стари занат почнем радити[illegible] онда ће и чича Прота свој стари занат!“* Веса једва дочека да и[illegible] својој кући, и тако оде, а Прота и даље остане у Совету.

Веса Велимировић био је паметан човек, добро познат у наро[illegible] и добар газда био је. Он није тако ратник добар био, а с народом з[illegible] је лепо управљати, и кад је иступио из Совета он је се налазио [illegible] своје куће и био опет у поштовању а и у омањим бојевима.

Које је године и где умро незна се, као и дали данас има ње- гови потомака.

97.

ПЕЈА ЈАНКОВИЋ

КНЕЗ ТАМНАВСКИ.

Пеја Јанковић родио се у Забрдици среза Тамнавског. Он је би[illegible] момак код Кнеза Алексе Ненадовића, коме су Ненадовићи кумовали и децу кршћавали, а иначе никакови им род био није, као што неки наводе.

Кад Дахија Фочић дође у Ваљево и 23. Јануара 1804 год. Кнеза Алексу са Бирчанином посече; и на место његово окнежи његовог

јући сабљом и секући нападаче, закачи сабљом за гредицу од тавана, где га у тај мах шчепају и сабљу му из руке отму; но он и песницама бранио је се и једног счепа, тега удари о спод-патос, који сав прсне као бундева, од ког је сва Пашина диванана засмрђела, и једва га на последку савладају и вежу, ког везана Милош пред Марашли-Пашу изведе, и он га баци у Тавницу.

После овог грозног дела, Кнез Милош одма одатле из Града пошље своје момке са неколико присталица да доведу старца Капетана Радича, коме је било до 80 година, са своји тридесет на телу рана од куршума и сабљени удараца у ратовима задобивени. Радич кроз прозор кад види гомилу људи да иду к њему, сети се да су Молера ухватили, па да и за њега иду да га у Град воде, па шчепа оружије и затвори се у собу да се брани. Но одма размисли се и жао му буде да Србску крв у залуд пролије, јер они нису криви што ји је Милош за њега посло, па кад они у конак, у ком је седио, продру, он им сам врата отвори да с њима иде. Но кад од њи неки, који су напред ишли, стану викати и називати га неверником и издајником, то старцу буде горе и од саме смрти; па га тим разсрде те учини оно што није хтео да учини, опали из пушака те убије три Србина, који су на њега први налетили да га вежу. Но кад од исти један викне: „јао моја, ђе погибо мајко!" Радич кад то чује, сажали се, па баци своје пушке и повиче: *„О опрости ми Боже грех! Што учини крвник у љушини!"* Па онда изађе из своје собе и сам пође Паши у Град. Но Милошеви изаслапици склептају Радича, вежу и у Град везана старца Милошу отерају, и Везиру га Марашлији предаду, који га у Тамницу код Молера баци.

За тим Марашли-Паша даде Милошу чашу вина као и свима онима, који су ту са Милошем били, те по чашу вина испију, као знак да узимају крв Молерову и Радичеву на своју душу. И после овог Кнез Милош Обреновић са својим крвницима, који узеше вино и у место крви Молерове и Радичеве испише, врате се из Града у варош.

Тог дана и вечера у очи недеље по Ђурђевадне 1816 год. Марашли-Али-Паша заповеди те његове Делије у Тамници како Молера тако и Капетана Радича, и још неког Кујунџију, који је новце ково, удаве; и те ноћи изнесу ји Турци сва три мртва и па Калимејдан на ђубре баце; тесу ти мученика тела читав готово дан у недељу на

угледу лежала, а пред вече узму ји Србн Београдски и саране на крај гробља с леве страна цркце у Београду. *)

И тако властољубиви Милош Обреновић принесе на жертву и ова два за народ Србски многозаслужна и прослављена мужа, Кара-Ђорђеве Војводе, Капетана Радича и Петра Николајевића Молера Баболучанина а синовца Хаџи-Рувимова, кога у почетку I. устанка 1804 год. Дахије, а овога Милош грозно умори.

Молер је био између најодличнији Војвода Кара-Ђорђеви. Био је храбар, мудар, и по најученији у оно доба између Војвода, имао је особити леп дар у сочињењу списа. Кажу да је и сам Кара-Ђорђе једном у разговору реко: „Којекуде, ко ми надговори Чупића и надпише Молера, даћу му што год зажели.“

Никад се из Србске повестнице неће, нити се могу изгладити Молера заслуге за своје отечество учињене. Нема у Европској повестници Војводе, који је својом собственом крвљу писма писо, за избавити из очигледног робства своје војнике! То је само: „Петар Николајевић Молер из обсаде Лозничне 1813 год. за вечну успомену учинијо.“ Па гле каквом наградом награђен би! Мученичком смрћу! Но и трагична смрт његова, остаје као вечна успомена за потомство Србско-

94.

МАКСИМ КРСТИЋ

СОКОСКИ ВОЈВОДА.

Родом је из Босне, а у ком је месту рођен незна се. У доцни[...] време био је се настанио код Уба у Совљаку, гди је и умро.

Које је године Макса Крстић прешо из Босне незна се. Но [...] 1806 год. бијо је јуначки бој око Дрине свугде, гди је се год Турч[...] појавио, а највише бавио је се код Сокола на Рожњу и Соколяане Тур[...] у шкрипцу са Беђарима држо. Године 1813 био је обседнут у Лозници заједно са Петром Молером, одакле кад избегну заједно у Срем с њиме пређе, гди је се бавио до 1815 год.

*) О овој смрти Војводе Молера и Капетана Радича написато је све вер[...] по причању покојног Томе Перишића Вучића бившег Советника Србског, кој[...] је у оно време био момак Кнеза Милоша, па је и он лично са другима ту гроз[...] вољу Милошеву вршио.

99.

ЖИВКО И ГАЈА ДАБИЋ

КАПЕТАНИ.

Живко родио се у Јаутини, среза Тамнавског, нахије Ваљевске око 1777 године.

Кад је Кнез Алекса после Немачког рата изступио из Аустријске службе, 1791 год. дошо у Бранковину својој кући, и како је тад био остао народ без власти, он у Тамнави и Посавини заведе ред, и постави у срезовима по неколико главни кметова као Капетана, тако тад код Манастира Докмира постави за главног кмета Живка Дабића, за кога удаде и своју ћер имено Станију. Кад Турци од Немаца преузму управу над Србијом и они по њиовом начину власти изпостављају, онда Кнез Алекса узме Живка Дабића себи за свога Буљукбашу.

Но кад Кнеза Алексу и Бирчанина 23. Јануара 1804 год. Дахија Фочић у Ваљеву посече, и брат Алексим Јаков Ненадовић одпочне дизати народ на оружије, Живко Дабић за осветити Кнеза Алексу, први је уз Јакова престо и подпомаго га је у подизању народа на устанак.

Но кад се 15. Фебруара 1804 год. на Бранковачкот вису искупи око 700 бораца, а затим и разиђу се, и опет после три дана искупе се, и Јаков тад, кад чује да Турци Ваљеву од Шабца иду, са Живком Дабићем оде пред Турке, скојима се 23. Фебруара на Бељину у Шабачкој нахији сукобе и побију, гди погине неколико Турака, између који и Ага-Арап-Аџић као вођа њин, а за овим бојем били су бој 28. Фебруара и на Свилеуви, гди разбију Турке, од који 270 Турака мртви падне.

У ова оба боја Живко Дабић покаже се као добар јунак, кога Јаков заволи и постави Капетаном, после га је свуда са собом водио. Живко је био са Јаковом у боју 7. Марта на Шабцу, гди су и варош од Турака освојили, за тим 18. Априла био је у боју на Чокешини, а после ишао је са Јаковом по позиву Кара-Ђорђа, под Београд, и био у боју на Пожаревцу и Смедереву, и после у свима бојевима, који су се око Дрине на западној страни Србије дешавали, гди у жестоком боју на Лозници у понедељник на Св. Тројице 1807 год. погине. Тело његово однесу и саране код цркве Каонске до гроба Кнеза Ранка Лазаревића у Шабачкој нахији.

31 *

недуги, бркова осредњи и црни, очију ватрени, био је тих и замишљен а добар јунак. Од велики напора у ратовању био је просут. По свој прилици није се ни женио. А кад је умро, могло му је бити до 60 година, нигди није имао на глави бели власи.

Има и једна песма, у којој се казује, како је Војвода Макса секао Турке око Дрине и како је многе породице Србске из Турског робства искупио, због чега је морао и све своје имање дати.

Макса је био човек јунак, вредан, паметан; но само после 1813 год. једнако га је до гроба несрећа терала.

95.

КАРА МАРКО ВАСИЋ

РАЧАНСКИ ВОЈВОДА.

Кара-Марко рођен је у Осату у Босни. Које је године у време ратовања Кара-Ђорђевог од 1804 год. дошо у Србију незна се. Но по доласку свом настанио је се у Ваљеву и ту му је увек главно пребивање с кућом било.

Он као јунак ратујући противу Турака поред Дрине храбро, за храбност своју постане и Војводом Рачанским, где је се највише налазио у Баурићском шанцу и лети и зими чувао га, почесто се са Турцима туко и више рана задобио. Ево како Милутиновић у Србијанки кн. III. на стр. 98 о Кара Марку вели:

Кара Марко осаћнин храбри,
Бит' Војводом удостоивши'се
С' Турц'ма делећ' ран'е и мејдане,
С' Баурића да с' у Сокó чује
Запјевао колик мого' г'рлом,
Заглушио и Молера дру́га
Чувавше га тад' истога шанца.
„Вишеграде у крај Дрине јадé!
Све се пушиш ко да шљиве сушиш;
Мало л' ти је што неспржен давно,
Што ли зиму мош провести с'миром? . . .“

Поред храбрости, као што Сима каже, био је особито гласовит и добар певац.

авио за Буљукбашу код цркве Степањске, те је старешово докле Турци су преузели владу над Србијом, а за тим био је код њега Буљукбаша.

Кад Кнез Алекса 23. Јануара 1804 у Ваљеву од Дахије Фочића сечен буде, и Јаков Ненадовић 15. Фебруара подигне народ на ганак противу Турака, одма је и Васиљ Павловић по наредби Јакова дизо народ на оружје и устанку се присојединио.

Васиљ је кроз сви десет година Кара-Ђорђевог војевања храбро евао; кад буде пропаст Србије 1813 год. и Срби буду на Засавици збијени, и од Шабца разиђу се сваки својој кући, Капетан Васиљ Шабца свезе један топ са каром пуном бојне муниције и негде Палежа у земљу закопа; па онда и он у Срем пређе, а за- се опет ускоро из Срема натраг врати, па је се крио и чуво од рака, и договоре са главним људма, у Србији и пребеглим Војводама Срему за нови устанак водио. Он је често тајно у Срем прелазио, едбе и наставлења од Војвода примо, и по народу тајно растуро, нарочито са Војводом Петром Молером у свези је стајо, а и у Србији свима главнијим људма.

Капетан Васиљ, он је се и на ону молбу управљену на Проту надовића и Петра Молера од 8. Августа 1814 год. у Топчидеру чињену између други 11 које Војвода које други старешина подписо, ом су ји молили да код Дворова раде за бољитак народа; он је се писо и на пуномоћије на ту цел издато Проти Ненадовићу 15. Августа исте 1814 год. *)

Капетан Васиљ, стајао је у тесној свези са Манастира Боговађ- ог Игуманом Авакумом, Војводом Ломом и с многим другим. Он је 15 год. у Јануару био и у Рудовцима на тајно држатој скупштини, којој су закључили и заверили се да на Цвети поново устану про- у Турака. Он је тај закључак у Срему Војводи Петру Молеру Ни- ајевићу и другима доставио.

Кад је Војвода Арсеније Лома 8. Априла 1815 год. на Цветни твртак први усто противу Турака, Капетан Васиљ са својим за устанак управљеним људма готов је био, да се дигне устанак и у Ваљев- ј пахији, но он је чекао на Војводу Молера и друге кад из Срема ђу. И како је Молер из Срема на Забрежју у Србију прешо, он му се са својим људма присојединио, и тад њиме закопати топ са муни-

*) Види Мемоаре Протине од стр. 219—223.

Тако и Веса пристане на устанак и на само каже Проти, како је чуо да су се Тамнавци разишли, па за то да је се и он затево да престане уз устанак.

Кад се Совет земаљски 15. Августа 1805 год. у Борку установи, Веса Велимировић био је први од Ваљевске нахије за члана Совета, а Прота Матија Ненадовић за Председника Совета постављен, одакле су отишли прво у Манас. Вољавчу, за тим у Манас. Боговађу, и кад Смедерево 14. Нојемвра т. пс. год. освојено буде, онда Совет пресели се у Смедерево. Гди тад Совет попуњен буде; од сваке нахије по један човек за члана Совета кога је народ изабрао. Тако Прота хтене иступити из Совета и ићи кући да своје свештеничке послове врши, а Весу да остави у Совету као члана од Ваљевске нахије. Па каже Кара-Ђорђу да он жели оставити Весу од Ваљевске нахије, а он да иде кући да свој стари занат врши. Но Кара-Ђорђе не допусти Проти но рече му: *„Енеде га сад! а што си људе искупљао, кад ниси мислио с њима седети,“* и т. д. Па окрене се Веси и рече: *„иди ти брат Весо кући, а кад ја мој стари занат почнем радити, онда ће и чича Прота свој стари занат!“* Веса једва дочека да иде својој кући, и тако оде, а Прота и даље остане у Совету.

Веса Велимировић био је паметан човек, добро познат у народу, и добар газда био је. Он није тако ратник добар био, а с народом знао је лепо управљати, и кад је иступио из Совета он је се налазио код своје куће и био опет у поштовању а и у омањим бојевима.

Које је године и гди умро незна се, као и дали данас има његови потомака.

97.

ПЕЈА ЈАНКОВИЋ

КНЕЗ ТАМНАВСКИ.

Пеја Јанковић родио се у Забрдици среза Тамнавског. Он је био момак код Кнеза Алексе Ненадовића, коме су Ненадовићи кумовали и децу кршћавали, а иначе никакови им род био није, као што неки наводе.

Кад Дахија Фочић дође у Ваљево и 23. Јануара 1804 год. Кнеза Алексу са Бирчанином посече; и на место његово окнежи његовог

и учинио, и после са Аустријском војском заједно војево и Поручиком посто. *)

Кад се сврши Аустријски рат са Турском и Алекса 1791 год. врати се у Србију, а Турски Јаничари обвладају земљом, Кнез Алекса стајао је у тесном пријатељству са официром Арсом Андрејевићем, и јављо му какве зулуме Турци Србима чине, а овај достављо је то већој власти Аустријској, која је по налогу Двора за узимала се за Србе. Има једно писмо Арсе Андрејевића од 28. Јуна 1799 год. гди пише Кнезу Алекси Ненадовићу како су Аустријске власти претиле Јаничарима да ће ји јавити Султану, а и са војском поседнути Србију, ако се они не окане да Србе угњетавају, и да су се Јаничари поплашили. **)

Даље се о том Ваљевцу Арси Андрејевићу ништа незна.

102.

ЖИВАН ПЕТРОВИЋ И МИТАР ЈАНКОВИЋ МАЊЕНИЦА БУЉУКБАШЕ.

Живан родио се у Каленићу, а Митар у Забрдици, среза Тамнавског, нахије Ваљевске.

Живан је био Буљукбаша код Кнеза Алексе Ненадовића, и увек је уз њега ишо; шта је радио за време рата Аустрије са Турском незна се. Но кад Аустрија учини мир са Турском, и поврати јој завојевату Србију, Кнез Алекса, који је био у Аустријској војсци официр, иступи из исте и 1791 год. дође у Бранковину, и почем је земља по излазку Немаца остала без икакови власти, он узме опет кнежевску власт у своје руке, и видивши како је у Аустрији подељен народ на кумпаније, тако и он испоставља у Ваљевској нахији код неки цркви по једног Буљукбашу, који ће народом управљати. Тако и Живана свога старог Буљукбашу постави као за среског старешину код Јабучке цркве. И кад Турци предузму управу над Србијом и по свом начину власти по Србији испостављају, онда Кнез Алекса узме опет Живана код себе.

Но кад Кнеза Алексу 23. Јануара 1804 год. у Ваљеву Дахија Фочић посече, и око 15. Фебруара Алексин брат Јаков Ненадовић на Бранковачком вису искупи Србе и подигне ји на устанак противу Ту-

*) Мемоари Проте стр. 8., 9.—12.

**) Голубица V. види од стр. 120.—127. и 380.

После овога Кнез Пеја слушао је Јакова што му је год он заповедо, и био је са Јаковом по позиву Кара-Ђорђа 9. Маја под Београдом, а затим ишао са Јаковом и Кара-Ђорђем противу Пожаревца и 18. Маја покаже се у боју као јунак, кога и Кара-Ђорђе заволи, и по освојењу Пожаревца поклони му један сребром окован јатаган и пиштоље. И одатле био је у боју противу Смедеревски Турака, и кад се врате на Врачар и Јаков оде с војском Ваљеву, тад и Пеја врати се. И после овога био је Пеја Јанковић у више бојева са Турцима око Дрине, гди у боју противу Хаџи-Бега око половине Јуна 1806 год. на Братачићу погине, и однешен буде у Забрдицу и поред главног пута на брду сарањен буде, гди му родбина од белог тврдог камена белег подигне, који се зове „Пејин белег“. Ваљда и данас постоји.

Пеја је имао и млађег свог рођеног брата имено „*Митра Мањеницу*“, који је био Буљукбаша и врло добар јунак. Имали још ко од ове породице у Забрдици није ми познато.

98.

ПЕТАР НОВАКОВИЋ

ВАЉЕВСКОГ МАГИСТРАТА СЕКРЕТАР.

Петар Новаковић родом је из Осека у Аустро-Маџарској. Како је устанак Срба под Кара-Ђорђем 1804 год. букнуо, он је дошо у Србију у Ваљево 1805 год. и био је Секретар суда у Ваљеву. Плата му је годишња била 300 гроша, и осим тога добиво је по једно говеће и 500 ока жита на његово издржање.

Прота Ненадовић у својим Мемоарима говори да је Новаковић био учен поштен човек и добар Србин. *)

Па како су Срби оскудицу трпили у баруту, он је из неке Немачке књиге показиво Србима како се справља барут, те су га тако испрва и справљали, докле доцније творнице барутне у Србији подигнуте нису.

Новаковић је осто у Србији као Магистратски Секретар у Ваљеву до 1813 год. Шта је даље с њиме било и гди је умро невна се.

---

*) Види стр. 268 и 283.

може несрећа произићи. Кара-Ђорђе кад саслуша Проту, рече Мањеници: *„ајде момче, и моли Бога што си браш Кнеза Пеје, који ми је ушао у вољу у Пожаревцу, а млад си, и кажеш да ши се сама пушка оборила, а ја би шебе научио како се своје оружје чува, а не би ши помогао ни овај чича Прота!“* *)

Затим Прота са Митром Мањеницом оде у узбуњену војску Ваљевску, и разложи им, зашто је се народ подиго на оружје, и како у народу треба да има један највећи старешина кога треба сви да слушају, ако се желе ослободити Турског јарме, јер нема ни једне куће да нема свога старешину и да га млађи неслушају, и да га се не боје, а тако треба да буде и над народом и војском, ако се чему добром надати могу. Сва војска повиче: *„шако је, шако је, и један сшарешина биши мора свима, но међу нас љубов и слогу! и да се с Турцима бијемо и нашим сшарешинама покорни и послушни да будемо, али да и сшарешине нама правду шворе.“* И тако се умире.

После овог догађаја у прву недељу после службе Божје у логору дође Кара-Ђорђе у Ваљевски логор са неколико старешина, поседају под једним ладником, и одпочну шаљиве неке разговоре. Но Кара-Ђорђе кад види ту Буљукбашу Живана запита га: *„бога ши момче какву ши ономад будалашшину беше започео?“*

Живан: „од стра господару; скривио сам јоште кад је Кнез Алекса заповедо.“ **) Кара-Ђорђе се осмене па рече: „та који се боји онај бега а не онако; а ти као стари Буљукбаша свима нама добро познатог Кнеза Алексе, требало би да си од њега памет научио, и да научиш и мене и свакога другога, да се држимо у љубави и у слози, а не да зао пример показујеш. Видиш шта смо започели! и знај и ти, и други да Црни-Ђорђе није подиго оружје да над својом браћом пизму и освету чини, већ је подиго и позво све вас и сваког Србина на оружје, да на Турцима освету чинимо, како за Кнеза Алексу тако и за све Кнезове наше и браћу, које су Турци исекли и погубили, и да скинемо у име Бога јарам, који Србин од Косова вуче до данас. *А ја од сад кога првог чујем, да рекне, да ће своме брашу Србину пизму или*

*) Он га је тако по већој части звао, види Мемоаре Протине стр. 208.

**) Живан је у то време био ранио Кара-Ђорђа у руку, у Ваљевској нахији, кад је он са четицом хајдука, узети из чете Станоја Главаша, са Јанком Катићем тајно пролазио кроз Ваљевску нахију, и испитиво да ли би народ на устанак противу Турака престо, Мемоари Проте стр. 203 и 206.

На гробу његовом и данас плоча стоји са овим надписом: „Село Јутина. Здѣ почиваетъ рабъ Божій Живко Дабићъ и погибе у ратъ турскій и сербскій. Бияше перви момакъ Господара Якова. И поживе 30 лѣтъ. Біяше разуменъ весма. И потруди се братъ его и изнесе стену на покровеніе гроба брата своего, месеца Мая 25 день, 1807.“

Живко Дабић био је врло добар јунак и мудар старешина. Он је више пута вршио и дужност Војводе и предводио у бојевима Ваљевску војску. Њега је у боју на Жичком пољу, кад је се Јаков рано и кући отишо, и у Јеленчи у боју у једном вођу, заволио и сам Кара-Ђорђе. *) Вечна буди слава имену његовом.

После смрти Живкове на његово место постављен је био за Капетана његов брат Гаја Дабић, који је тако добар јунак био; и војево је до 1813 год., а после био је са Ваљевском војском у боју на Дубљу и 1815 год.

Гаја Дабић био је доцније члан Магистрата у Ваљеву, затим Председник суда; и кад је после 1839 год. устав у Србији у живот ступио, Гаја је био и члан Апелационог суда, одакле је због своје старости постављен у пензију, а за тим живио је у Ваљеву и код своје куће и умро.

Гаја Дабић био је осредње висине, главе умерене, смеђ, а образа округли и румени, био је јаког телесног састава и тела облог пуног, а нарави врло благе, љубезне и пријатне.

Он је после своје смрти оставио једног сина имено Марка, који је се учио у Русији и Капларом пешачким посто; кад је се повратио 1837 год. у Србију посто је одма официром, и служећи у војсци посто је постепено и Мајором пешачким; а затим дато му је звање окружног началника, гди је прво 1843 год. био у Београду, затим у Алексинцу, и после више годишње те службе постављен је у пензију, а потом отишо у Ваљево, гди је у кући свога оца живио, а може бити да и данас живи. Он има своја три сина, који су у мањим државним службама званичници.

100.

ВАСИЉ ПАВЛОВИЋ

КАПЕТАН.

Васиљ је рођен у селу Бајевцу, среза Тамнавског. Њега је Кнез Алекса Ненадовић после рата Аустријског са Турском 1791 год. по-

---

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 141—142.

власти Србској, и као што су били од заната ковачког, продужили су своју ковачку радњу и мирно у Ваљеву живили код своји кућа. Но кад се устанак Србски развије, они се понуде Војводи Јакову Ненадовићу да уз њега иду као момци његови и да војују противу Турака. Јаков ји прими а нарочито због Турског језика, па како се они у бојевима покажу као јунаци, тако ји Јаков постави за Буљукбаше и они образују за себе чету својевољаца, звани голи синова, који су потом јуначки Турке око Дрине и Сокола као највећи њиови душмани тукли. О Плавићима и о Пожаревачком Бинбаши Јанку Циганину, ево шта Сима Милутиновић у Србијанки III. на стр. 36 каже:

ЦИГАНСТВО.

Ај Цигане свагда у свем' в'рсне,
С' Фараоном штурмовавших мóре,
Плавића нам узвишују оба!
Све у биткам' за християнско име
Сто' је Ту́рак Алија посјеко,
А толико Муја нанизао
На Куршуме Бучја чжевердара,
Ким' Чајниче Поповиће слави.
Пожаревским Бинбашом је знатан
Неки Јанко чисти Циганине,
Ал' и ратник те никада жешћи;
Хате јах'о, једеке водио,
Под' рахтов'ма, ибришим' уздама,
Двоје токé једне свр другије,
И крстате барјаке носио
Кара-Ђорђем и Совјетом дан'е,
К'о јунац'ма и споборцам' Србству,
Да с' и они с' прочим' испореде,
И у житју кад' и труд'ма ради.
С' Циганима Главаш вољео је
Турке напаст', но и с' каквом војском,
Увјернос' да узмаћи неће',
Јер' највише тегљели су вазда
Од' варвара безсвјестнога права;...

Оба Плавића били су велики јунаци, и носили су на себи богато срмали Турско одело, а и добре хатове јашали су, које су све то од Турака у бојевима задобили, они се кажу нису један од другог раздвајали, но заједно оба у бој шли су; но при освајању Ужица 30. Јуна 1807 год. некако Турци Мују дочепају и свог на комаде исеку. А Алија остане жив, те је и после тога противу Турака војево, и биће у Ваљеву да је и умро.

Алија је био ожењен и леп човек, он је кажу своју жену, која је тако лепа туркиња била, богато одево, и она је морала у Ваљеву у Србску цркву ићи и Богу се молити.

После своје смрти он је оставио своју жену, која је у 1842 год. имала од правителства пензију по пет талира месечно, једног сина, и прекрасну ћер имено „Султу," која се удала у Ужице за неког богатог Турчина.

цијом у време пропасти Србије 1813 год. из земље ископо, и Војводи Молеру, коме другом није то хтео одкрити и учинити, предо га, и на Ваљево противу Турака отишо. *) Па пошто Ваљевски Турци из Ваљева побегну, он је осто и отишо у Шабачку нахију са Војводом Петром Молером и Симом Ненадовићем противу Босански Турака. Шта је даље са јуначким, мудрим и врсним Капетаном Васиљем Павловићем из Бајевца било, и да ли од њега има данас потомака, нема се података.

101.

АРСА АНДРЕЈЕВИЋ

ОФИЦИР.

Арса је рођен у Ваљеву. Пре рата Аустрије са Турском убије неког Турчина, па побегне у Аустрију ступи у војску и постане официром, гди је у Срему у Бољевцу на кордону био. Он је се добро познаво са Кнезом Алексом из Бранковине, па кад Цар Јосив 1788 год. сиђе из Беча у Срем да војску прегледа, Арса поручи Кнезу Алекси да дође к њему у Бољевце да види Цара.

Кнез Алекса узме свог Буљукбашу Николу Арсенијевића из Вукићевице и на чисти понедељник пређе у Бољевце и састане се са својим познаником и пријатељем Андрејевићем. Па кад му овај једног дана, кад је Цар Јосив са штапићем у руци, стојећи код једни кола показиво како кола треба да се намажу, рече: „ено Алекса оно је Цар Јосив.“ Алекса му одговори: „шта Арсо да од Бога нађеш!“ повиче зачуђено! — „Зар су у вас такви Цареви? А камо му велики ћурак и велики каук на глави, ако не већи, а оно бар као у нашег Везира у Београду. А Буљукбаша Арсенијевић рече: „а нутог Кнеже Бог и душа, како су му ноге танке, нема ни чарапа у чизмама, но голе ноге, а ми се уздамо да и нас ођене, а и он бос иде!“ Арса насмејавши се рече им да се тако крштени Цареви носе а не као Турци.

Па како Цар Јосив чује да се Кнез Алекса налази у Бољевцима зовне га к себи, с њиме се поразговара обдари га и упути да спреми народ на устанак противу Турака, и да Срби помогну Аустријској војсци кад уђе у Србију, гди је тако Кнез Алекса, кад је се вратио

*) Историја Милутиновића стр. 203 и 252.

Ђорђе за њега чуо, и под Шабац шиљо је Павла Поповића из Вранића да се увери да ли доиста Јаков има топ, и да разбере одкуд га је добавио. *)

Јаков, кад је добио тај топ, прикучи обсаду Граду Шабачком, и стане га из топа тући. Турци, кад виде, да Срби из топова Град бију, поплаше се, и Јакову Ненадовићу Град Шабац 20. Априла 1804 год. предаду.

По заузећу Шабца Јаков Ненадовић добије од Кара-Ђорђа позив, те 6. Маја крене Ваљевску и Шабачку војску и оде на Врачар, и са собом топ повуче, који одма одјекне под Београдом на испадајуће Турке из Града, а затим кад и други топ под Београд довучен буде, Јаков с једним топом, оставивши Мату Немца под Београдом код Проте Ненадовића, оде са Кара-Ђорђем на Пожаревац, па кад су га 18. Маја освојили, ударили су и на Смедерево, те и Смедеревске Турке на покорност принудили, и онда се на Врачар повратили.

Године 1805, кад је Кара-Ђорђе по други пут отишо и Смедерево 14. Новембра освојио, он је из истог топа туко Смедерево којим је управљо топџија Мата Немац, о ком има овака прича: Падала је веле ладна киша, и Немац Мата дркто је од зиме. Кумбара је пуцала овда онда, и ђулад су летела куд које. Срби су сумњали, да Немац Мата није подкупљен да тако ради. Немац Мата препече ћевап уз ватру да што руча.

На један мах, Кара-Ђорђе дође и с чепа онај ражањ с ћевапом, па га ободе у котлац Мати с речма:

„Којекуде, по души те! Погоди онде (показујући руком град) као што треба, па ћеш добити и ћевапа и пара колико хоћеш.

Сад Мата избаци неколико метака, па се одма зада пламен од запаљени кућа у Граду.

Е, којекуде, тако те хоћу, рече Кара-Ђорђе, па даде Мати пуну прегршт дуката.“

Оволико се зна о првом топчији Кара-Ђорђевог доба, и првом топу, којим је управљо Немац Мата, и с којим је освајат и освојен Шабац, и затим Смедерево у ком је добивено 18 топова, и с овим после кад је Београд 30. Нојембра 1806 год. а доцније и Ужице узето добивено је неколико стотина топова.

Шта је даље било са Матом после освојења Смедерева, дал је гди погинуо или умро, нема података. Но буди слава имену првом Кара-

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 78, 79, 80, 84, 89 и 90.

Ђорђевом топџији „Немцу Мати," а и благодарност Пуљевићу, који је топ и Мату прибавио, и Јакову Ненадовићу, који је топ ако и за своје скупе новце (као што Вук у Даници од 1828 год. на стр. 176 каже) платио.

105.

АНДРИЈА МИЛОШЕВИЋ.

Рођен је у Котешници, среза Тамнавског, нахије Ваљевске.

Он је био момак уз Јакова Ненадовића и свуда с Јаковом у боју, у којима је он бој био, јуначки је Турке туко.

Године 1813, кад Турци пређу Мораву и наступе на Београдску нахију и кад Кара-Ђорђе 21. Септембра из Београда пређе у Земун, Јаков покупи у Совету важнија званична акта и писма, па нешто у Београду у земљу закопа, а нешто у два бурета сложи, па онда заповеди те Андрија Советско зданије запали, да се Турци Србском архивом неползују, па одатле натовари ту бурад са актама на кола, седне на иста па дође у Забрежје код Палежа да у Срем пређе и да бурад са актама у место ракије пренесе. Па одатле одма пошље Андрију Милошевића у Шабац, који 22. Септембра дође и јави Војводама за пропаст Србску, да су Турци наступили на Београдску нахију и да је Кара-Ђорђе пребего у Земун. Гди тад Војводе и војска, кад то узна, сва се разиђе кућама, почем су Турци 23. Септембра уторник по подне и у Београд дошли и заузели га.*) А затим из Шабца врати се Андрија опет у Забрежје и с Јаковом пређе у Срем, а после 1814 год. врати се натраг у Србију својој кући у Котешницу, гди је живио до 1830 год. а потом код своје куће умро.

106.

ДАМЊАН МАРКОВИЋ.

Родио је се у Бранковини, среза Тамнавског, нахије Ваљевске. Дамњан био је момак уз Јакова Ненадовића, и био је високог раста, крупан човек, лица црномањастог и већи црни бркова, и добар јунак, који је свуд уз Јакова ишо и с њиме војево. Године 1813, кад је Кара-Ђорђе 21. Септембра прешо из Београда у Земун, њега Јаков одма пошље у Бранковину, те сву породицу Ненадовића крене из Бранковине и доведе је у Забрежје, гди је и Јаков из Београда пре њи дошао био;

*) Мемоари Проте стр. 212.

па пошто му породица из Бранковине приспје, а и син Јеврем од Шабца са Милошем Обреновићем дође, тад се Јаков 25. Септембра са породицом и са многим народом на лађама преко Саве у Срем превезе. Кад је се Јаков хтео у Срем превести, тад Војвода Милош Обреновић, који је очекиво своју породицу да му у Забрежје дође, за коју је посло из Шабца свог момка Димитрија Ђорђевића да је доведе, кад види да је нема, он свуче са себе војводско одело, преда га Војводи Јеврему Ненадовићу, а сабљу Јакову на чување, те Јаков исту са синовцем Милошевим Ристом, сином Војводе Милана Обреновића, кога је из Београда као ђака у Забрежје на својим колима довео у Срем однесе. А тад Милош обукавши се у простије одело да га узмућени народ узнемириво неби, узме и од Дамњана Марковића велики гуњ и по вр његовог одела обуче, и у Рудничку нахију за породицу оде. *) А Дамњан пређе с Јаковом у Срем, гди је се до 1814 год. бавио код Јаковљеве породице, а затим, кад они оду у Русију, он се у Србију врати, гди је живио до 1832 год. и тад у Бранковини умро.

107.

ПЕТАР ЕРИЋ

ПОСАВСКИ КАПЕТАН.

Петар је рођен у Звечкој у Посавини, Ваљевске нахије. После рата Аустрије са Турском, 1791 год. Кнез Алекса Ненадовић постави Петра код Грабовачке цркве за среског кмета, који је ту старешово док Турци после нису предузели управу над Србијом и уредили власти по своме Турскоме начину, но и опет Ерић осто је Буљукбаша код Кнеза Алексе.

Кад Кнеза Алексу Дахија Вочић 23. Јануара 1804 год. у Ваљеву посече, и Јаков Ненадовић одпочне дизати народ на устанак противу Турака, Петар Ерић први се одзове том позиву, и он одма у Посавини убије једног Турчина Чамџију, и одпочне народ дизати противу Турака, и кад Прота Ненадовић са Бранковачког Виса, на ком је се 15. Фебруара искупило било до 700 оружани Срба, 17. Фебруара дође у Посавину у Забрежје и позове себи Петра Ерића, Исаила Лазића и Поп Леонтија из Уроваца, да им каже да устају противу Турака, па кад чује да је Петар Ерић већ убио једног Турчина, он за про-

*) Мемоари Проте стр. 213.

освету учинити, ја ћу десет Турака живи пустити, а пизмеџији Србину главу ћу одсећи."

Живан: „Господару признајем да сам покварио и крив сам; али сам се препао. Опрости ми!" —

Кара-Ђорђе се мало осмене.

Живан пође да га пољуби у руку, он му руку недадне, него пољуби се с њиме у образ, и рече: „нити је крив Кнез Алекса, нити ја, но онако је онда време било. Од сад који што старо зло спомене или какву пизму узгони, биће му као што сам казо. И док сам ја жив неће бити пизме, ал' неће ми ни други судити — ". На том опроштају све старешине благодаре Кара-Ђорђу. И он потом устане и рече: „с богом" и оде под свој чадор.

После овога Кара-Ђорђе је Живана као доброг јунака здраво волео. Па кад Кара-Ђорђе 1806 год. оде у Ваљево да иде на Братачић противу Хаџи-бега, и у Кличевачком шанцу са Протом Ненадовићем и са другим неким старешинама седне да руча, где му се донесе печено јагње, он зовне Живана, и рече: *„оди Живане да ручамо"*. — Живан: *„де ти ви господару, ручајте, ја данас постим понедељник"*. — Кара-Ђорђе насмеје се гротом и рече: *„којекуде подуши те, зато оће Хаџи-бег да попали сиротињу, јер ви постите понедељник. Седи ручај велим ти!"* — Живан седне и наклопи се — грешник — са другима на печено јагње. И кад руча Кара-Ђорђе га упита; *„којекуда момче, смета ли ти јагње?* — Живан: „вала ти господару, који ми опрости; (ђоја постење) од сад ћу све овако."

Буљукбаша Живан Петровић и Митар Мањеница храбро су војевали на јужно-западној страни Србије око Дрине противу Турака под Ненадовићима, а шта је с њима на последку било и дал су где у боју изгинули, нема података.

103.

АЛИЈА И МУЈО ПЛАВИЋ

БУЉУКБАШЕ.

Алија и Мујо рођени су у Ваљеву, они су били рођена браћа, и Турског закона цигани.

Кад су Турци 28. Фебруара 1804 год. истерати из Ваљева и прогнати у Босну, оба Плавића заостали су у Ваљеву, подчинили се

па пошто му породица из Бранковине приспје, а и син Јеврем од Шабца са Милошем Обреновићем дође, тад се Јаков 25. Септембра са породицом и са многим народом на лађама преко Саве у Срем превезе. Кад је се Јаков хтео у Срем превести, тад Војвода Милош Обреновић, који је очекиво своју породицу да му у Забрежје дође, за коју је посло из Шабца свог момка Димитрија Ђорђевића да је доведе, кад види да је нема, он свуче са себе војводско одело, преда га Војводи Јеврему Ненадовићу, а сабљу Јакову на чување, те Јаков исту са синовцем Милошевим Ристом, сином Војводе Милана Обреновића, кога је из Београда као ђака у Забрежје на својим колима довео у Срем однесе. А тад Милош обукавши се у простије одело да га узмућени народ узнемириво неби, узме и од Дамњана Марковића велики гуњ и по вр његовог одела обуче, и у Рудничку нахију за породицу оде. *) А Дамњан пређе с Јаковом у Срем, гди је се до 1814 год. бавио код Јаковљеве породице, а затим, кад они оду у Русију, он се у Србију врати, гди је живио до 1832 год. и тад у Бранковини умро.

107.

ПЕТАР ЕРИЋ

ПОСАВСКИ КАПЕТАН.

Петар је рођен у Звечкој у Посавини, Ваљевске нахије. После рата Аустрије са Турском, 1791 год. Кнез Алекса Ненадовић постави Петра код Грабовачке цркве за среског кмета, који је ту старешово док Турци после нису предузели управу над Србијом и уредили власти по своме Турскоме начину, но и опет Ерић осто је Буљукбаша код Кнеза Алексе.

Кад Кнеза Алексу Дахија Вочић 23. Јануара 1804 год. у Ваљеву посече, и Јаков Ненадовић одпочне дизати народ на устанак противу Турака, Петар Ерић први се одзове том позиву, и он одма у Посавини убије једног Турчина Чамџију, и одпочне народ дизати противу Турака, и кад Прота Ненадовић са Бранковачког Виса, на ком је се 15. Фебруара искупило било до 700 оружани Срба, 17. Фебруара дође у Посавину у Забрежје и позове себи Петра Ерића, Исаила Лазића и Поп Леонтија из Уроваца, да им каже да устају противу Турака, па кад чује да је Петар Ерић већ убио једног Турчина, он за про-

*) Мемоари Проте стр. 213.

104.

МАТА НЕМАЦ

ТОПЏИЈА.

Мата је био католичког закона а родом је из Новог-Сада.

Кад је Јаков Ненадовић 7. Марта освојио варош Шабачку од Турака, неки Пуљевић родом из Руме, од кога и данас има потомака у Руми, *) понуди се Јакову да му прибавља џебану за војску. Јаков то једва дочека, и наручи му да поред исте ако може који топ и пушака добави, које ће му он готовим новцем исплатити.

Пуљевић оде у Нови-Сад па како је знао да се код Новосадског Владике Јовановића налазе два црквена топа нешто дужа од по фата, тако појиште исте те му он оба уступи; па како су они лежали код цркве без икакове оправе, тако Пуљевић ји крадом у Варадину даде оправити, лафете им на точкове начинити и оковати, тако и каре за муницију начинити, и са бојевим ји фишецима и другом топовском нужном спремом за пуњење и паљење снабдјети, па кад од ти један лепо оправи, он нађе и топџију Мату родом из Новог-Сада, који је био топџија у Аустријској војсци и који је имао вештину у употреби топова, па га преволи да пође у Србију, где ће бити добро плаћен, на које се Мата склони: и кад тако Пуљевић учини, он онда тај први топ, који је оправио, крадом са топџијом Матом довезе у Кленак, па ји ноћу око половине Априла Јакову више Шабца преко Саве претури: коме се Јаков обрадује, и из своје собствености исплати му; па му поручи и за други топ, те тако исто Пуљевић му доцније око 6. Маја, кад је Јаков с војском на Врачар к Београду по позиву Кара-Ђорђа пошо, на Скели преко Саве крадом претури, кога је Поп Лука Лазаревић по одредби Јакова примио и на Врачар под Београд довезо.

Кад је Јаков Ненадовић у Шабцу добио први топ са топџијом Матом, много је се обрадово, а и сви Срби. Прота је говорио војсци да им је такови Ћесар из Беча посло, али да сваки ћути и таји; и Срби тад држали су и веровали, да су Ненадовићи у договору са Немцима војну противу Турака одпочели, и даће им Аустријска војска у помоћ доћи. Тај топ учинио је у народу такову радост да је и Кара-

*) А осим други има и један Пуљевића унук. који данас служи у Цара Франца Јосифа телесној Дворској гарди имено: Светозар Пуљевић који је учину Стражмештера. К. Н. Н.

Палеж и Турке из Палежа истерају, па онда Петар Ерић са мало дружине остане у Палежу да друм од Београда чува, а Цукић, Макса и Јовица оду Ваљеву; но како Турци у Београду чују за ото, Спахије одма полете те опет Палеж заузму, којим Петар Ерић није могао противу стати. Но кад Капетан Јовица стигне од Ваљева са 200 коњаника поново ударе на Палеж, освоје га, запале и преко 100 Турака побију, многи плен задобију а и један чето кајик са једним топом. *) Па како одма други трећи ли дан по освојењу Палежа пређе из Срема и Војвода Сима Ненадовић а за тим и Петар Молер, с којим и Ерић оде Ваљеву, и кад из Ваљева Турци побегну, Капетан Ерић оде са Војводом Симом Ненадовићем к Соколу, а затим сиђу у Шабачку нахију, гди је доцније 14. Јула на Дубљу у битци био, и кад ту у боју Сима Ненадовић погине. Даље се ништа незна о том Посавском јунаку Петру Ерићу, какова га је даље судбина постигна и да ли од њега у Звечкој има потомака.

108.

ВАСИЛИЈЕ ЖАРКО

МАНАСТИРА БОГОВАЂЕ ИГУМАН.

Жарко је рођен у селу Паљусима, среза Посавског, нахије Ваљевске. Кад је рођен, гди је књигу учио, и кад је у Монашески чин ступио незна се. Но кад је Хаџи-Рувим отишо у Београд, кога су Дахије ухватиле и посекле, зна се у толико да је тад Жарко отишо био у народ по писанији.

Игуман Жарко познат је још пре устанка Кара-Ђорђевог 1804 год. — Он је из Манастира Боговађе долазио у Бранковину Кнезу Алекси, те је се жалио на некаковог Харамбашу Петра Мутњанина, који са —33 хајдука преко Љига (реке) прелази и иде по селима око Манастира Боговађе, те ји народ безплатно рани. Алекса по тој жалби ишо је у Боговађу и призво је Мутњанина к себи у Манастир Боговађу и пито га зашто он то чини те га сиротиња бадава рани, која и сама нема шта да једе. Мутњанин Петар каже му да он то из нужде чини, што у његовом месту нема ра̂не да се израњује. И тако га Кнез Алекса које с претњом које добрим речма преволи, те се обећа да ће чету распустити и да неће више по селима ићи и народ узнемиривати; које тако и учини.

*) Историја Милутиновића стр. 196, 206, 208.

Ђорђевом топџији „Немцу Мати,“ а и благодарност Пуљевићу, који је топ и Мату прибавио, и Јакову Ненадовићу, који је топ ако и за своје скупе новце (као што Вук у Даници од 1828 год. на стр. 176 каже) платио.

105.

АНДРИЈА МИЛОШЕВИЋ.

Рођен је у Котешици, среза Тамнавског, нахије Ваљевске.

Он је био момак уз Јакова Ненадовића и свуда с Јаковом у боју, у којима је он бој био, јуначки је Турке туко.

Године 1813, кад Турци пређу Мораву и наступе на Београдску нахију и кад Кара-Ђорђе 21. Септембра из Београда пређе у Земун, Јаков покупи у Совету важнија званична акта и писма, па нешто у Београду у земљу закопа, а нешто у два бурета сложи, па онда заповеди те Андрија Советско зданије запали, да се Турци Србском архивом непољзују, па одатле натовари ту бурад са актама на кола, седне на иста па дође у Забрежје код Палежа да у Срем пређе и да бурад са актама у место ракије пренесе. Па одатле одма пошље Андрију Милошевића у Шабац, који 22. Септембра дође и јави Војводама за пропаст Србску, да су Турци наступили на Београдску нахију и да је Кара-Ђорђе пребего у Земун. Гди тад Војводе и војска, кад то узна, сва се разиђе кућама, почем су Турци 23. Септембра уторник по подне и у Београд дошли и заузели га. *) А затим из Шабца врати се Андрија опет у Забрежје и с Јаковом пређе у Срем, а после 1814 год. врати се натраг у Србију својој кући у Котешицу, гди је живио до 1830 год. а потом код своје куће умро.

106.

ДАМЊАН МАРКОВИЋ.

Родио је се у Бранковини, среза Тамнавског, нахије Ваљевске. Дамњан био је момак уз Јакова Ненадовића, и био је високог раста, крупан човек, лица црномањастог и већи црни бркова, и добар јунак, који је свуд уз Јакова ишо и с њиме војево. Године 1813, кад је Кара-Ђорђе 21. Септембра прешо из Београда у Земун, њега Јаков одма пошље у Бранковину, те сву породицу Ненадовића крене из Бранковине и доведе је у Забрежје, гди је и Јаков из Београда пре њи дошао био:

*) Мемоари Проте стр. 212.

109.

АВАКУМ, ИГУМАН

БОГОВАЂСКОГ МАНАСТИРА.

Гди је рођен, гди је књигу изучио, и кад је у монашески чин ступио незна се. А мало што зна се и за дела његова до паденија Србије 1813 године.

Но по паденију Србије тек су се 1814 год. започела назирати дела овог врсног Боговађског Игумана. Кад је се у Манастиру Благовештењу Рудничком састало неколико Војвода, те су 21. Априла 1814 год. начинили просбу на Руског Цара Александра I. и молили га да се код Порте заузме за Србски народ, да га Турци не угњетавају и да му се олакшање даде; при сочињењу ове молбе био је и Авакум Игуман, а и доцнији славни песник Сима Милутиновић који је ту молбу и сочинио. А после исти Авакум у јесен у Ваљеву, кад је Сима код Ваљевског Владике, кога су Срби Халауком, а Турци Дели-Папазом звали, писаром и Грчког језика толмачом био, говорио му је Авакум, да од те молбе неће ништа бити: „него ти мој Симо гледај одавде како год узможеш сада или зимус, па изиђи у народ, те ајде мени управо у Манастир па се ништа небој, па ћемо зимус ловити по шуми лисице, а кад дрен уцвета, ако Бог да срећу и здравље Турке, као што смо до јуче, а ти знаш да нама треба перо као и пушка“. *)

После Боговађски Игуман Авакум стојећи у свези и договору са пребеглим Војводама у Срему, а нарочито са Петром Молером, који је гласове од Проте Ненадовића из Беча примо, и преко Стевана Брдара из Кожуара, Ранка Антонијевића из Вуконе, Капетана Васиља Павловића из Бајевца, Петра Ерића из Звечке и други који су у Срем крадом у Ашањски луг прелазили договоре водили, наредбе примали и Игуману Авакуму достављали, а овај Војводама и другим главним Србима по Србији, а сви тајно народу саобштавали су и за нови устанак спремали га. И од исти произишо је Рудовачки састанак и учињена скупштина

тај нацак, који је без икакове вредности био. Него је овако све као што је овде написано. Нек види читаоц Мемоаре Проте Ненадовића од стр. 200—203. А друго ја свакога уверити могу да је тај исти нацак од туча Жарков, допо од некуд моме оцу Николи, па је се прво вуко по кући, и после мој отац насади га на штап те га је носио. Он није имао вредност ни једног динара, а кад ми је отац умро незнам куд је се тај нацак део. К. Н. Н.

*) Историја Милутиновића стр. 198, 199, 281 и 210.

у почетку Јануара 1815 год. код Попа Ранка из Рудоваца пивнице, на коју скупштину дошао је и Игуман Авакум са частним крстом и Св. Евађељем, те је под ведрим небом на мразу и снегу државо богомољство, гди је био Војвода Арсеније Лома, Лазар Мутап, Милић Дринчић, Никола Катић, Мијаило Ђуровић, Никола Прогоревчанин, Божа из Вукосаваца, Капетан Васиљ Павловић из Бајевца, Милутин Гарашанин, Тома Вучић Перишић и многи други до 60 главни људи из више нахија, гди су закључили и заклели се да на Цвети устану противу Турака, и проклели свакога, онога који би издо и неби у одређени дан пошо противу Турака. И ту закључили су да позову Кнеза Аксентија Миладиновића да се измакне између Турака, и заклели Војводу Арсенија Лому да позове Кнеза Милоша Обреновића да престане с народом на устанак, а ако нехтене, него застрани и пође са Турцима противу народа као и прошле 1814 год. у устанку Хаџи-Продановом да га убије, и од њега прво да се одпочне убијање Турака. *) Тако одатле изаслали су и у Срем Павла Гошића из Остружнице, те је за то закључење јавио Војводама, да и они буду готови, а и пито ји дал' ће бити какове помоћи са стране, јер они оће да гину или да се турче. **)

У оволико се зна о делу врсног и енергичног Боговађског Игумана Авакума. А после, кад је Србски устанак на Цветни Четвртак 8. Априла 1815 год. под Војводом Арсенијем Ломом одпочет, и даље војна продужена, ништа се и нигди незна шта је са истим Авакумом Игуманом било, а и гди је умро или погинуо. Неки су говорили да је умро у Боговађи и код Манастира укопат? Но и то незна се; почем нико неможе да му гробницу, у којој кости његове леже, покаже. Но гди је да је укопат, буди вечна слава имену *Игумана Авакума*.

110.

НИКОЛА ГРБОВИЋ

КНЕЗ КОЛУБАРСКИ.

Никола Грбовић рођен је у селу Мратишићу, среза Колубарског, нахије Ваљевске.

Никола Грбовић види се да је био Кнез Колубарски по започетку одласка Аустријске војске из Србије 1790 год. кад је рат 19. Септемвра

*) Историја Милутиновића стр. 119, 186, 187, 201, 216 и 245.

**) Мемоари Проте стр. 343—344.

прекинут, и кад је се Кнез Алекса Стеф. Ненадовић по закључењу Свиштовског мира Аустрије са Турском од 4. Августа 1791 год. у Србију као пензионирани официр вратио, и предузео сам поново Кнежство над његовом пре рата Аустријског, Тамнавском и Посавском Кнежином, да с народом управља, почем Турци, још нису били власти у Србији испостављали. Па и надаље једнако видимо Николу Грбовића Кнезом Колубарским до устанка Кара-Ђорђевог на Турке 1804 год. па и до 1806 год. гди је при освојењу Београда био и после освојења Београда гди је ускоро код своје куће у Мратишнћу од природне болести и умро.

Видимо Кнеза Николу Грборића као важна Кнеза Колубарске Кнежине, који је у Ваљевској нахији са Кнезом Алексом над народом сугласно управљао. А пошто је и Илија Бирчанин у години 1794 Кнезом Подгорским посто, видимо ји да су њи тројица као браћа живили, међусобно се договарали, скупштине сазивали, порез на народ разрезивали, такови купили, и заједно народ од Турскога зулума и неправде заклањали и бранили.

Кад је добри Мустафа-Паша преко Хатишерифа Царског од 1793 год. ударио већи данак на народ 1794 год. да може већу војску под најам држати да себе и Србе од Јаничара брани, и кад су му Кнезови говорили, да народ нема одкуд већи данак давати, него да му даду народну војску да прогони Јаничаре кад на Србију нагрну, које им је Паша тај предлог и одобрио, ту је при том договору и Кнез Грбовић био.

Кад су Јаничари у Србију под Тосун-агом и до Београда продрли и варош Београдску заузели, и кад је Кнез Алекса и Бирчанин 1795 год. искупио у Грабовцу Ваљевску војску, и одатле после и у Београдски Град исту Савом довезо, и с њом Јаничаре из Београдске вароши бојем истерао и варош заузео, ту је свугде и Кнез Никола Грбовић са својим Колубарцима био.

Па кад су Дахије преварили Мустафа-Пашу 1799 год., Београдом обвладали, Мустафа-Пашу 27. Декембра 1801 год. удавили, и сву, Србију под своју власт притисли, Кнез Никола Грбовић непрестано је, и под Дахијама Кнезом био, и у колико је се могло, са Кнезом Алексом и Бирчанином бранио је сиротни народ.

Кад је Кнез Алекса због угњетења народа Србског тужбу Султану на Дахије у Манастиру Чокешини правио, ту је и Кнез Грбовић и Бирчанин са другим Кнезовима из оближњи места био.

Игуман Жарко био је јунак човек, и у време владавине Турске увек је на коњу на седлу о јункашу носио неки нацак жут од месинга, као неку сикирицу. Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака и по наредби његовој све србске старешине 9. Маја дођу на Врачар са војском и око Београда улогоре се, тад и Игуман Жарко дође.

Београдски Турци ерлије — грађани — који су у вароши живили, лукако и притворно позову Кара-Ђорђа да он нођу са војском на договор и веру дође, и да ће му они капију отворити да у варош уђе и да је за узме. (Но они су хтели да само Срби у варош уђу па да капију затворе и Србе побију). Кара-Ђорђе и друге старешине поверују им, и једно вече из Мокроглуга пођу. С њима и Игуман Жарко пође. Кад буду на Лаудоновом шанцу на Врачару, Станоје Главаш идућн са Жарком, поjиште од Жарка да му да онај његов жути нацак-(сикирицу); но кад му овај нехтене дати, они се посвађају, и Станоје Главаш хтеде му силом са јункаша нацак узети. Но јунак Игуман Жарко није ни Турско насиље трпио, него је Турке везо и тим ји нацаком туко и пребио, па на Станоја сукне сабљу и повиче: *„около голићу! около голићу!“* (тако је обичај имо рећи кад је хтео кога да од себе одбије па и у самој шали говорио је *„около голићу!“*) Станоје Главаш, који је близу уз Кара-Ђорђа ишо, повиче: „побратиме Ђорђе ево калуђера са сабљом!“ — Кара-Ђорђе се прекучи да види шта је, а Главаш извади пиштољ на Жарка, а Жарко мане сабљом, да Главаша удари, али промаши те Кара-Ђорђа вр'ом мазне и засече га по образу. Тад Главаш и други магновено опале из пиштоља те Игумама Жарка убију. *) Кад пиштољи пукну, онда сва војска неким чудом повиче: *„лагум! лагум!“* пак бежи натраг, колико је ко брже скочити мого.

И тако тај случај смрти Игумана Жарка то учини, да Кара-Ђорђа многе Војводе и војску Србску од безчестне преварљиве смрти спасе, које је ваљда Бог хтео тако да се учини. И после Кара-Ђорђе са Војводама, и војска благосиљала је Игумана Жарка. — Говорили су „Жарко погибе и нас од бешчестне смрти спасе.“

---

*) У Историји Л. Ранке стоји да су момци Кара-Ђорђеви молили Жарка да им тај нацак даде, но кад он хотео није дати, побудили су Кара-Ђорђа те је он заповедио да се тај нацак насилно од Жарка отме, и да је Жарко тад потего мач те Кара-Ђорђа у образ убо, и онда да су га Кара-Ђорђеви момци изсекли. Но сав тај говор крајња је неистина из пера пакостно потекла, није Кара-Ђорђе ниодкога ништа отимо, што је и вредност велику имало, а неколи

Алију, па да на Ваљево неударају, и да непале куће мирни Турака; но како од тог договора ништа није могло бити, него само што им је Прота дао реч да за пет дана неће ударати на Ваљево, и тако Прота са Живаном Петровићем из Каленића буљукбашом Кнеза Алексе дође у Пошаре, где затече Кнеза Грбовића, који га чека. Тад Кнез Грбовић запита Проту: *„душо' кад ћемо ударити на Ваљево да палимо?“* *) Прота му каже, да је Турцима дао веру за пет дана да неће на Ваљево ударити, зато, док невиди шта ће Јаков на Свилеуви са Турцима урадити и да му је и 200 момака упомоћ посло. Кнез Грбовић рече: *„да ниси душо вере даво, ја сам мислио баш вечерас да ударимо, али кад си на Свилеуву посло војску, и на пет дана одгодио, нека остане док видимо шта ће на Свилеуви бити, но велим да ја успут испод Ваљева оно чардака, сјена и слама замунђам, нека она пасја вјера зна да хоћемо да палимо!“* — А ти дела Кнеже, рече му Прота. Грбовић кад се подоцкан ноћу из Пошара за у Жубер својој војсци преко Колубаре врати, успут сва сена, сламе и чардаке Турске попали, па оде у логор својој војсци. Но Кнез Милић Кедић и Миливоје Тадић, који су више Ваљева са Подгорцима били, кад виде ватре, помисле да Ненадовић и Грбовић Ваљево пале, па од Вране низ Брђане и они слете у варош те Ваљево почну палити. На то дотрчи с војском и Кнез Грбовић из Жубера и Прота из Пошара, те и они тог вечера 28. Фебруара са две стране стану на Турке нападати, бити ји и Ваљево палити. Но кад се Турци у чуду виде, сви се збију у једну велику каменом озидану авлију и стану се бранити из пушака. Прота пређе преко Колубаре те се састане са Грбовићем и договори, шта даље да се ради. Стари Кнез Грбовић рече Проти: *„ови се Турци у оваку тврдињу затворише, где им се душо без топа неможе ништа учинити, но ваља ји чувати док се од глади непредаду; али нема брашна!* (тако је он звао барут) *но иди ти душо, тражи брашна, а ја ћу ову пасју вјеру чувати и цјенити као и они што су мога брата Алексу и Бирчанина цјенили!“*

Прота одма тог повечерја оде на Забрежје да прибави барута из Аустрије. Кнез Грбовић и Кедић остану držeћи у шкрипцу Турке у Ваљеву. Но Турци те ноћи видећи себе у опасности, искраду се и из Ваљева побегну.

---

*) „Душо“ то обично стари људи тако младиће и децу, које воле, зову.

у почетку Јануара 1815 год. код Попа Ранка из Рудоваца пивнице, на коју скупштину дошао је и Игуман Авакум са частним крстом и Св. Еваћељем, те је под ведрим небом на мразу и снегу држо богомољство, гди је био Војвода Арсеније Лома, Лазар Мутап, Милић Дриначић, Никола Катић, Мијаило Ђуровић, Никола Прогоревчанин, Божа из Вукосаваца, Капетан Васиљ Павловић из Бајевца, Милутин Гарашанин, Тома Вучић Перишић и многи други до 60 главни људи из више нахија, гди су закључили и заклели се да на Цвети устану противу Турака, и проклели свакога, онога који би издо и неби у одређени дан пошо противу Турака. И ту закључили су да позову Кнеза Аксентија Миладиновића да се измакне између Турака, и заклели Војводу Арсенија Лому да позове Кнеза Милоша Обреновића да престане с народом на устанак, а ако нехтене, него застрани и пође са Турцима противу народа као и прошле 1814 год. у устанку Хаџи-Продановом да га убије, и од њега прво да се одпочне убијање Турака. *) Тако одатле изаслали су и у Срем Павла Гошића из Остружнице, те је за то закључење јавио Војводама, да и они буду готови, а и пито ји дал' ће бити какове помоћи са стране, јер они оће да гину или да се турче. **)

У оволико се зна о делу врсног и енергичног Боговађског Игумана Авакума. А после, кад је Србски устанак на Цветни Четвртак 8. Априла 1815 год. под Војводом Арсенијем Ломом одпочет, и даље војна продужена, ништа се и нигди незна шта је са истим Авакумом Игуманом било, а и гди је умро или погинуо. Неки су говорили да је умро у Боговађи и код Манастира укопат? Но и то незна се; почем нико неможе да му гробницу, у којој кости његове леже, покаже. Но гди је да је укопат, буди вечна слава имену *Игумана Авакума.*

110.

НИКОЛА ГРБОВИЋ

КНЕЗ КОЛУБАРСКИ.

Никола Грбовић рођен је у селу Мратишићу, среза Колубарског, нахије Ваљевске.

Никола Грбовић види се да је био Кнез Колубарски по започетку одласка Аустријске војске из Србије 1790 год. кад је рат 19. Септембра

*) Историја Милутиновића стр. 119, 186, 187, 201, 216 и 245.

**) Мемоари Проте стр. 343—344.

Ваљевске. И сви један за другим били су старешине и Војводе Кнежине Колубарске за време Кара-Ђорђа.

I. ПРОТОПОП СТЕВАН после смрти свога оца 1806 год. посто је Кнезом Колубарске Кнежине, и отликово је се у мањим бојевима са Турцима; особито узбијао је Турке, који су насртали на округ Руднички и Ужички. — По смрти овога Проте Грбовића, Кара-Ђорђе постави Војводом брата му Милована.

II. МИЛОВАН ГРБОВИЋ Војвода Колубарски. Милован је Грбовић од све своје браће најодличнији био. Њега је отац његов Кнез Никола свугде узасе водио, и уместо себе свугде док је жив био шиљо, те је он наредбе његове вршио.

Кад су дахије у Београду закључиле да Кнезове по Србији исеку, и кад је Дахија Фочић под именом лова у Ваљево 20. Јануара 1804 год. дошо, да то дахиско закључење изврши и Кнезове исече, Кнез Никола Грбовић био је тад јако болестан, па немислећи на зло, да Фочић по злу и по њиове главе долази, мислио је да долази у лов, као што је и поручио и казо да му се конаци и ра̂на спреми. Па Кнез Никола у место себе посло је био свога сина Милована у Ваљево да конаке и запру за Фочића и његову тевабију са Кнеза Алексом и Бирчанином спреми.

Но Фочић како у Ваљево дође, увати Кнеза Алексу и Бирчанина па и Миловина Грбовића, окује ји у ланце и лисице, па ји у тамницу баци. А после три дана 23. Јануара из тамнице ји изведе, Алексу и Бирчанина посече а Милована срећом пусти.

После тога кад је Јаков Ненадовић стао покретати и подизати народ у Ваљевској нахији на устанак противу Турака, па је позво и Кнеза Николу Грбовића да подиже и Кнежину Колубарску, где му је се Кнез одма и одазво. Милован је свуд са својим оцем ишо, и народ на оружје подизо и подпомагао га, па и у Ваљеву кад су га 28. Фебруара попалили и Турке истерали, био је.

Кад је Јаков освоио Шабац, у Ваљево се повратио, и по поруки Кара-Ђорђа 6. Маја отишао са Ваљевском војском Београду, бој са Турцима по Врачару био, а после тог са Кара-Ђорђем отишао противу Пожаревца, па по освојењу истога, Смедереву, па опет натраг на Врачар повратио се и бојак био, у свима тим бојевима са Јаковом био је и Милован Грбовић са својим Колубарцима и Подгорцима. *)

*) Мемоари Проте стр. 88.

После ови битака Милован Грбовић још за живота свога оца К
Николе био је у више бојева; и године 1806 био је у боју са К
Ђорђем противу Мехмед-Капетана Видаића на Лозници Жичком п
и Јеленчи. После при концу Априла са Јаковом Ненадовићем био
боју на Чучугама противу Осман-Џоре, гди је 2.800 Турака мртви н
које тако разбијене Турке по наредби Јакова терао ји је Милова
Кедићем и Недићем до Дрине. У Јулу месецу Милован био је у
на Буковици и Братачићу противу Хаџи-Бега, кога је по сузбић
Дрине гонио. И после ови битака Милован Грбовић туко је с
Турцима на Шабцу и око Дрине на више места, па и на Баури
последњи пут 1808 год. на Рожњу код Сокола, гди се разболе,
кући и умре. А на његово место за Војводу постави Кара-Ђорђе њег
брата Радована.

III. РАДОВАН ГРБОВИЋ Војвода Колубарски. После смрти с
брата Милована, Радован бавио је се више око Сокола и чувао да Т
из Босне преко Дрине не продру, и био је у више битака око Д
до 1813 год. Он је добар Војвода био скоро као и његов брат
лован. Радован је живио и са Турцима се био до 28. Јуна 1813 г
а шта је после с њиме било незна се, мора да је тад одма и
А текем после овога појавио се као Војвода Кнежине Колубарске
брат његов Лука Грбовић.

IV. ЛУКА ГРБОВИЋ војево је са својим оцем, и са брађ
Капетан у устанку Кара-Ђорђевом на Турке**) до 1813 год. Те не
године заостао је Лука у Србији. Но 1815 год. кад су се Срби п
Турака опет подигли, и кад је Војвода Павле Цукић са Капет
вицом, и за овим Војвода Сима Ал. Ненадовић и Петар Молер, к
Срема у Србију прешли и у Кличевцу код Ваљева противу В
Турака улогорили се, тад Лука Грбовић са својим Колубарц
им је у помоћ претеко; и кад су Турци из Ваљева у Босн
одбегли, Лука Грбовић са Војводом Симом Ал. Ненадовићем н
оде к Соколу, те Соколску нахију противу Турака подигну и
рићу шанац стари поправе и ту се улогоре. ***)

После тог Војвода Сима Ненадовић остави у том ша
Грбовића да чува да неби Турци из преко Дрине навалили;

*) Огледало Србско од Ј. Хаџића види стр. 152.

**) Мемоаре Проте види стр. 99.

***) Види Историју Милутиновића стр 251, 284 и 285.

у Шабачку нахију под Цер у Црниљево, противу Зворничког Али-Паше, који је у Јадру са више пљада Турака логоровао. *)

Но кад Мараш-Паша пређе преко Дрине с војском, уђе у Мачву и у Дубљу ушанчи се, Сима А. Ненадовић поручи, те му и Лука Грбовић са Баурића пред Марашли-Пашу са војском дође, који је 13. и 14. Јула 1815 год. у битки на Дубљу био. Но кад Сима у јуришу на шанац погине, Срби Турке разбију и жива Мараш-Пашу са 83 Турчина заробе, онда Лука Грбовић ступи на Војводе Симе А. Ненадовића место и предузме команду над Ваљевском војском.

После овог Дубљанског боја Луку одреде, те са Бећарима оде Шабцу, где на Баиру спрема Граду начини нешто шанчића, у ком развије велики свилени барјак његовог умрлог брата Милована Грбовића, кога му је Кара-Ђорђе дао. У који шанац по наредби Кнеза Милош пошље му Војвода Прота Смиљанић заробљене Турке да ји чува.

Но како је Кнез Милош са заробљеним Мараш-Пашом отишо у Црниљево и тамо неколико дана разговоре са Пашом водио и частио се, на једанпут Лука Грбовић добије од Кнеза Милоша тајно писмо, да он: „заробљенике тако чува како да могу из шанца побећи у Град међ Турке, кад усхтеду, и ту тајну једноме од Турака да одкрије, нека знаду приликом се ползовати, али без његова јавнога повода и без очигледног одпуста, па када то изврши, да му јави.“ По том тајном Милошевом налогу, Лука Грбовић и поступи, јави једном Турчину да буду готови, па кад виде да су слабо чувати, нека јурну из шанца и у Град побегну.

Лука Грбовић дан два пре него што ће Турке испустити, раскомоти се и излазио је безбрижно у варош из шанца и бавио је се са другим старешинама по вас дан. Војници кад виде да нико на њи непази разиђу се и они сви из шанца, и оду преко Камичка у варош, неки да по меанама пију, неки да што купују, а неки разиђу се по ладовинама да спавају. Турци као што им је потајно казато да бегају, уоче то да ји само два стражара чувају, а и они куњајући невољно, јурну сви из шанца и побегну у Град, узевши са собом велики свилени Војводски барјак покојног Војводе Милована Грбовића Лукиног брата, ког му је Кара-Ђорђе дао, једног хрта, који је за срг привезан био, и осим тога омањег шићара, и триста гуњева и торби војнички, и осим свега тога,

*) Историја Милутиновића стр. 243—244.

једно мало бећарско барјаче већ распрандусано, по спомеиом знатно и као у битки за срећно држато, јербо је на Мишару 1806 год. од Кулин-Капетана добивено, и то све у Град однесу.

Кад тако Лука Грбовић испуни налог Кнеза Милоша, испустивши Турке, те су у Град побегли, јави о том Милошу, који се одма из Црниљева са Мараш-Пашом крене, дође у Шабац и увери Пашу да је и заробљене Турке одпустио, па пошто је Мараш-Паши поклонио једнога хата, његовим момцима по коња и по пар хаљина, да му још и 600 гроша и Капетана Илију Срдана, те га кроз Мачву и преко Дрине Босанском Везиру Рушид-Паши испрати. *)

Довде је рад из живота Луке Грбовића, а шта је даље с њиме било, и кад је умро, нема података и незна се. А само зна се да је и он код Крчмарске Цркве био укопан, и белег од камена имо: но таковн да је нечија сила, као и његовог оца Кнеза Николе, и браће његове, повадила, негди одбацила, и да им се сада гроб, где су сви покопати били, незна!

112.

ЈОВИЦА МИЛУТИНОВИЋ

КАПЕТАН.

Родом је из села Санковића, среза Колубарског, нахије Ваљевске.

Године 1804 год. кад су силне Дахије зашле по Србији, те су Кнезове и друге одбраније Србе секли, и кад Дахија Фочић Мехмед-Ага 20. Јануара дође у Ваљево и 23. Јануара на Колубари посече Кнеза Алексу и Бирчанина, Јаков и Прота Ненадовић сместу своју породицу у планину Посово узбег, и одма пођу по народу дизати га на оружје противу Турака, и тако 15. Фебруара искупе на Бранковачком висису 700 оружани људи. Одакле позову Колубарског Кнеза Николу Грбовића и Кнеза Подгорског Милића Кедића на оружје противу Турака, који им се одма оба одзову. Покупе народ из своји Кнежина на оружје и дођу Ваљеву да посечене Кнезове свете.

Са Колубарским Кнезом Грбовићем дошо је и Јовица Милутиновић, који је од марама барјак начинио и носио га покрај упарађене војске. Он је био Буљукбаша код Кнеза Грбовића. **) И кад су Ваљевски Кнезови Грбовић, Кедић, Прота Ненадовић и Миливоје Тадић

---

*) Види Историју Симе Милутиновића стр. 331 и 339—341.

**) Види Мемоаре Протине стр. 71 и 274.

28. Фебруара те 1804 год. запалили Ваљево, Турке истерали, и заузели га; ту је при заузимању Ваљева уз Грбовића са Колубарцима и Јовица био.

После заузећа Ваљева Јовица је свуд уз старог Кнеза Николу, а после смрти његове, уз његовог сина Милована Грбовића Војводу ишо, и свугда је храбро војево. 1. Августа 1810 год. на Рожњу код Сокола у логору посто је Капетан, а 26. Маја 1811 год. добио је диплому на исти чин. *) Несрећне 1813 год. пребегао је и Јовица у Срем.

Године 1815, кад Качерски Војвода Арсеније Лома 8. Априла на Цветни Четвртак неочекавши дан Цвети, који је Рудовачком скупштином за устанак уречен, устане противу Турака, Рудник освоји, а потом на Цвети мучки погине, онда Срби 12. Априла на страстни понедељник преморају Кнеза Милоша те он предузме управу над устаницима тог краја.

Петар Молер и друге Војводе у Срему кад чују за тај устанак, договоре се, те одма прво Војвода Павле Цукић, Макса Крстић и Капетан Јовица код Купиновачког чардака преко Саве у Забрежје са четрдесет добровољаца пређу. Гди им за два сата 500 добро наоружани Посаваца дође; па се одма крену низа Саву, гди узпут Јовица исече неке Турке и изненадно ударе на Палеж, у ком су Турци живили, гди им се Турци предаду под условљем, да ји пропусте, да низа Саву водом у Београду на лађама оду, то им и уважено буде, пошто Капетану Јовици даду сребрњаке пиштоље Грбовића, које је он у једног Турчина познао, и које је овај пре кратког времена у Ваљеву од Грбовића на силно отео; и тако Палеж одма од Турака очисте. После у Палежу оставе Капетана Петра Ерића из Звечке и Ђуру Н. из Црвене-Јабуке са њиним четама, да они чувају да неби Турци од Београда и Шабца продирали. Па одатле крену се Ваљеву и успут пребирајући људе, дођу Ваљеву и улогоре се у Кличевачком шанцу. Ту им на Кличевац дође Кнез Рака Тешић из Мионице и Радован Грбовић, који су од Маљена планине гонили Турке до Ваљева и то вече у Врану са војском пали и барјак развили.**)

---

*) У Кнежевини Србији од Милићевића на стр. 395 стоји да је Јовица, на Рожњу постао „подвојвода" (ово звање подвојводе није било!) а 1812 год. да је добио: „Диплому" на већи чин? А Прота Ненадовић у својим мемоарима на стр. 274 каже да је био Капетан. А и Милутиновић га је свуд у Историји називо 1815. год. Капетаном. К. Н. Н.

**) Историја Милутиновића види стр. 196—197.

После ови битака Милован Грбовић још за живота свога оца Кнеза Николе био је у више бојева; и године 1806 био је у боју са Кара-Ђорђем противу Мехмед-Капетана Видаића на Лозници Жичком пољу, и Јеленчи. После при концу Априла са Јаковом Ненадовићем био је у боју на Чучугама противу Осман-Џоре, где је 2.800 Турака жртви пало, које тако разбијене Турке по наредби Јакова терао ји је Милован са Кедићем и Недићем до Дрине. У Јулу месецу Милован био је у боју на Буковици и Братачићу противу Хаџи-Бега, кога је по сузбићу до Дрине гонио. И после ови битака Милован Грбовић туко је се са Турцима на Шабцу и око Дрине на више места, па и на Баурићу и последњи пут 1808 год. на Рожњу код Сокола, где се разболе, оде кући и умре. А на његово место за Војводу постави Кара-Ђорђе његовог брата Радована.

III. РАДОВАН ГРБОВИЋ Војвода Колубарски. После смрти свога брата Милована, Радован бавио је се више око Сокола и чувао да Турци из Босне преко Дрине не продру, и био је у више битака око Дрине до 1813 год. Он је добар Војвода био скоро као и његов брат Милован. Радован је живио и са Турцима се био до 28. Јуна 1813 год.*) а шта је после с њиме било незна се, мора да је тад одма и умро. А текем после овога појавио се као Војвода Кнежине Колубарске млађи брат његов Лука Грбовић.

IV. ЛУКА ГРБОВИЋ војево је са својим оцем, и са браћом као Капетан у устанку Кара-Ђорђевом на Турке**) до 1813 год. Те несрећне године заостао је Лука у Србији. Но 1815 год. кад су се Срби противу Турака опет подигли, и кад је Војвода Павле Цукић са Капетан Јовицом, и за овим Војвода Сима Ал. Ненадовић и Петар Молер, кад су из Срема у Србију прешли и у Кличевцу код Ваљева противу Ваљевски Турака улогорили се, тад Лука Грбовић са својим Колубарцима одма им је у помоћ претеко; и кад су Турци из Ваљева у Босну кpадом одбегли, Лука Грбовић са Војводом Симом Ал. Ненадовићем из Ваљева оде к Соколу, те Соколску нахију противу Турака подигну и на Баурићу шанац стари поправе и ту се улогоре.***)

После тог Војвода Сима Ненадовић остави у том шанцу Луку Грбовића да чува да неби Турци из преко Дрине навалили; а он сиђе

*) Огледало Србско од J. Хаџића види стр. 152.
**) Мемоаре Проте види стр. 99.
***) Види Историју Милутиновића стр 251, 284 и 285.

Кад Јовица испрати преко Саве у Срем у Прогаре Кнеза Милоша, врати се у Палеж и прекучи обсадну војску ближе вароши. Турци кад то виде поплаше се, побегну Колубари и стану се утрпавати у лађе и у чето каик, Срби јурну, улете у варош, и што нађу Турака побију, а бегајуће пођу гонити. Капетан Петар Ерић отрчи те им пресече пут на Колубари, да не могу низ Колубару са лађом извести се у Саву. Турци како су ји Срби гонили; препуне лађу и чето каик, на ком је и један топ био, који утоне у Колубару, где се преко 120 Турака подави. Кад сутра дан Капетан Јовица заповеди те се чето каик из воде извуче, нађу Турке у лађама потопљене као живе седеће, где су мртви у једној руци држали пушке а у другој чибуке. Ту Срби задобију многи пљен, а и хатова, доброг оружја, одела а и џебане.

После тога Капетан Јовица врати се од Колубаре у Палеж, те га свог попали. Па онда седне у чето каик, спусти се низ Колубару и оде уза Саву до према Прогарског чардака, да у Прогаре јави Петру Молеру, Милошу и другима, за наново освојени Палеж. Док официр са чардака повиче: „комшија! куда ћете овамо? Кад ми с вама ништа посла немамо, а скела овде није?“ Па замоли да му се не примичу. Јовица му одговори: „Ми смо, брате, Срби, а нисмо Турци! Ја сам онај Јовица, што сам био до јуче у селу Карловчићу.“ Официр му одговори да је и он из тог села, и тако се познаду; и Јовица исприча му како су побили Турке на Палежу, многи пљен запљенили, а и шајку, на којој се возе; које официру као Србину мило буде, и рече: „фала Богу!“ Тад га Јовица замоли, да пошље једног солдата, који ће бакшиш добар добити, у Прогаре Попу Живку, да му јави, како је Палеж освојен опет од Турака, и како су једну шајку са топом задобили, рекавши да се он с њиме добро познаје и да ће му мило бити. Коју молбу официр му и испуни; и Јовица окрене шајку и стане уз обалу Србску у Забрежју. Тог вечера пређе и Кнез Милош Обреновић из Прогара на једном чуну сам као што је и отишо, а сутра дан и Сима Алекс. Ненадовић са 120 момака и џебаном и оду на Палеж. *) Скину топ са шајке, и стану правити за њега лафет и оквивати га. Но како од Павла Цукића из Кличевца стигне писмо да су се Срби код Ваљева узбунили и хоће да га оставе, Јовица остави Милоша и Симу Ненадовића у Палежу са војском да топ оправе. А он узме педесет коњаника па потрчи Ва-

*) Историја Милутиновића види од стр. 206—309.

једно мало беһарско барјаче веһ распрандусано, но споменом знатно и као у битки за среһно држато, јербо је на Мишару 1806 год. од Кулин-Капетана добивено, и то све у Град однесу.

Кад тако Лука Грбовић испуни налог Кнеза Милоша, испустивши Турке, те су у Град побегли, јави о том Милошу, који се одма из Црниљева са Мараш-Пашом крене, дође у Шабац и увери Пашу да је и заробљене Турке одпустио, па пошто је Мараш-Паши поклонио једнога хата, његовим момцима по коња и по пар хаљина, да му још и 600 гроша и Капетана Илију Срдана, те га кроз Мачву и преко Дрине Босанском Везиру Рушид-Паши испрати. *)

Довде је рад из живота Луке Грбовића, а шта је даље с њиме било, и кад је умро, нема података и незна се. А само зна се да је и он код Крчмарске Цркве био укопан, и белег од камена имо: но таковн да је нечија сила, као и његовог оца Кнеза Николе, и браће његове, повадила, негди одбацила, и да им се сада гроб, гди су сви покопати били, незна!

112.

ЈОВИЦА МИЛУТИНОВИЋ

КАПЕТАН.

Родом је из села Санковића, среза Колубарског, нахије Ваљевске.

Године 1804 год. кад су силне Дахије зашле по Србији, те су Кнезове и друге одбраније Србе секли, и кад Дахија Фочић Мехмед-Ага 20. Јануара дође у Ваљево и 23. Јануара на Колубари посече Кнеза Алексу и Бирчанина, Јаков и Прота Ненадовић сместу своју породицу у планину Посово узбег, и одма пођу по народу дизати га на оружје противу Турака, и тако 15. Фебруара искупе на Бранковачком вису 700 оружани људи. Одакле позову Колубарског Кнеза Николу Грбовића и Кнеза Подгорског Милића Кедића на оружје противу Турака, који им се одма оба одзову. Покупе народ из своји Кнежина на оружје и дођу Ваљеву да посечене Кнезове свете.

Са Колубарским Кнезом Грбовићем дошо је и Јовица Милутиновић, који је од марама барјак начинио и носио га покрај упараһене војске. Он је био Буљукбаша код Кнеза Грбовића. **) И кад су Ваљевски Кнезови Грбовић, Кедић, Прота Ненадовић и Миливоје Тадић

*) Види Историју Симе Милутиновића стр. 331 и 339—341.

**) Види Мемоаре Протине стр. 71 и 274.

љанић Катић и други, који су сву ноћ на Турке по киши нападали, тукли ји и недали им спавати. Сутра дан дође Кнез Милош, Сима А. Ненадовић и Милић Дринчић са њиовим војскама, обколе са свију страна Турке и тог дана 14. Јула јурише на шанац, кога освоје, готово све Турке потуку, 83 заробе, и жива Мараш-Пашу увате.

У овом боју у јуришу погине Војвода Милић Дринчић, Рудничанин, Сима А. Ненадовић, Капетан Милован Зујаловић из Тулара и Капетан Милисав, сви Ваљевци, а Капетан Јовица Милутиновић задобије више рана, но срећно такове преболе.

Кад се одма после овог последњег Дубљанског боја 1815 год. мир у Ћуприји са Мараш-Али-Пашом учини, и војска Србска распуштена буде, Капетан Јовица осто је у свом селу Санковићу и код куће мирно живио. Доцније посто је Кнезом Колубарске Кнежине; а пошто постане председник Ваљевског Магистрата досели се из Санковића у Ваљево и начини себи конак, у ком је до 1842 год. живио. Но те године кад буде у Србији побуна, и Кнез Мијаило пребегне у Аустрију, и Капетан Јовица умешан у политичне ствари, остави своју кућу, па и он пребегне у Срем и настани се у Руми, гди је до 1846 год. живио, но те године разболе се и у 65. год. старости своје умре, гди је ту и погребен.

Капетан Јовица био је смеђ, средњег стаса, поширп плећа и коштуњав, образе имао је осредње дуге и руменкасте, бркове имао је недугачке а доста дебеле, био је осредње сувоњав, а патио је од сипње и зато је увек из јутра по једну чашу теја од кичице (Tausendgulden-kraut) пијо. Изглед му је био доста расположен; био је гостољубив и у кући је господски живио; а био је бистар, паметан, сладкоречив и добар јунак.

Он је имао још два брата, оба добра јунака: Пантелију који је погинуо у боју код Шабца, и Грујицу који је у боју на Чачку добио шест рана и од исти умро.

После своје смрти Капетан Јовица оставио је своју жену Пеладију, која је увек по селском обичају конђу на глави носила, она је била врло честита жена. Оставио је и три удате ћери, Мару удату за Јеврема Тадића у Ваљеву, Станисаву и Стану. Мушке деце није имао. Он је једини, који је у то доба, почем школе за женску децу није било, узео учитеља, те је своје ћери код куће књигом изучаво.

113.

МИЛИЋ КЕДИЋ

ВОЈВОДА ПОДГОРСКИ.

Милић Кедић родом је из села Суводања среза Подгорског, нахије Ваљевске.

До године 1804, Милић Кедић био је Буљукбаша код Кнеза Илије Бирчанина. Кад Дахија Фочић Кнеза Алексу и Бирчанина у Ваљеву 23. Јануара посече. Фочић тад окнежи Милића Кедића на Бирчанинова место.

Кад се Јаков и Прота Ненадовић после посеченог Кнеза Алексе и Бирчанина подигну противу Турака, и 15. Фебруара искупе на Бранковачком вису до 700 оружани људи. Одакле позову Колубарског Кнеза Николу Грбовића и Подгорског новог Кнеза Милића Кедића *) на оружје противу Турака. Који им се одма оба одзову. Покупе народ из своји Кнежина на оружје, и дођу Ваљеву да посечене Кнезове свете.

Кнез Милић Кедић са Миливојем Тадићем и са његовим Подгорцима с легне и у логору се код Ваљева на брду Врани са југозападне стране Ваљева, и ухвати брдо Брђане. А Кнез Грбовић са источне стране испод Ваљева са Колубарцима у Жубер дође. А Ненадовића војска Тамнавци и Посавци стајали су, са источно-северне стране у Пошарама спрам Ваљева, и брде Вране, на ком је Кедић са својом војском био.

Кад Кнез Никола Грбовић 28. Фебруара пређе Колубару и ради договора састане се у Пошарама са Протом Матијом Ненадовићем, разговори се о заједничкој радњи и нападању на Ваљево, и увече пође у Жубер својој војсци, како пређе натраг Колубару, он попали Турске чардаке, сена и сламе, које су испод Ваљева биле.

Милић Кедић како ватре и пламење испод Ваљева у вече угледа, помисли да су Прота и Грбовић одпочели Ваљево палити; па одма са својим Подгорцима низ брдо јужно, а Миливоје Тадић мало западно Видраку низ Брђане слете у Ваљево, стану Турске куће палити и Турке тући. Кад то чује Грбовић у Жуберу и Прота у Пошарама и виде да Ваљево гори, полете одма и они са војском Ваљеву, и са њнови страна почну Ваљево палити Турке тући. Турци кад виде себе

---

*) Кедић позват преко Живана из Котешице; види Мемоаре Проте стр. 59.

у погибији затворе се у неку озидану камену авлију, и стану се бранити. Но кад виде да Ваљево изгори, и да се од Срба, који су на њи са три стране напали одбранити немогу; а они пред зору тајно искраду се, и западном страном која је била отворена, уз Брђане у Босну побегну.

И тако Милић Кедић са Тадићем први је ударо на Ваљево, и одпочео у том крају крчити себи славе пут, и слободе Србске.

Тог дана кад је Ваљево запаљено и од Турака узето, и Јаков Ненадовић потуко је Турке, који су Ваљеву у помоћ ишли на Свилеуви, и отишо са војском на Шабац, па кад је варош Шабац 7. Марта, а Град 20. Априла од Турака узео, вратио је се Ваљеву, и одатле по позиву Кара-Ђорђа отишо је Београду, и тек доцније по освојењу Пожаревца и Смедерева вратио је се к Ваљеву. За сво то време Милић Кедић чуво је од Сокола, а стари Кнез Никола чуво је од Ужице да Турци у Ваљевску нахију не продру.

После ове 1804 год., ратне радње Кнеза Милића Кедића текем доцније биле су славне и сјајне, који је се јуначки противу Турака борио за слободу своје отачбине.

Године 1805 под Јаковом Ненадовићем борио је се при обсади Ужице, који је са западне стране са Поникава на Турке нападо, варош палио, гди је 5.000 Турски кућа изгорело, и гди су Ужички Турци принуђени били, те се са великим одкупом 20. Јула Јакову Ненадовићу предали.

Године 1806 на концу Априла на светли вторник био је бој на Чучугама у Ваљевској нахији противу Осман-Џоре, који је са 6.000 Турака продро био. Гди Осман-Џора са 2.800 Турака мртав падне. А друге разбијене Турке, Милић Кедић са Мијаилом Недићем Буљукбашом из Осечне, по наредби Јакова гонио ји је, и једнако до Дрине туко, гди се мали број преко Дрине пребегши спасе.

Те исте 1806 год. у Јулу месецу Милић Кедић, био је бој са Хаџи-бегом на Буковици и Братачићу, гди је Хаџи-бег са великом његовом војском потиснут; кога је Кедић једнако устопце гонио, докле га и преко Дрине претеро није.

Није само да је јунак Кедић у овим биткама бој са Турцима бијо, он је се борио свугде, и око Дрине, а борио је се опет на Братачићу, Бауришу, Љубовији, Рађеву пољу и Рожњу код Сокола, гди је свој стан скоро увек имао; и гди су га Турци једном обколили били у шанцу

33*

[illegible] стотину коњаника, и како дође у Кличевац [illegible] људма, како су Палеж освојили, много Турака [illegible] и запљенили: хатова, оружја, џебане, и један [illegible] Србска војска једнако куља [illegible] Србију сву од Турака ослободити [illegible] Кличевцу умрли. А после тог дође и Милош са [illegible] заоставшом у Палежу војском, и дотерају [illegible] топ, и војници се по све охрабре.

[illegible] војске, намисле да ударе на Ваљево [illegible] тако распореде се: Јовица и Кнез Милош [illegible] на брдо Врану и узму и топ са собом, те га [illegible] и уроче кад трећи топ пред зору [illegible] како што су се распоредили, на Ваљево [illegible] свaки Војвода са својим командама оде на уго- [illegible] у Кличевачки шанац и Петар [illegible] и џебаном. Турци кад то разуму, [illegible] Ваљевачки непраду се и са западне стране [illegible] оду, где ји Али-Пашина [illegible] прихвати, и тако се спасу. [illegible] И тако је Капетан Јовица [illegible] при заузимању Ва- [illegible]

[illegible] Ваљева, Милош са већом частћу Ваљевске [illegible] Турака Мачку. Сима А. Ненадовић [illegible] А Петар Молер, Макса [illegible] Капетан Јовица оду у Шабачку нахију да [illegible] Прњавору некакву шанац, улогоре се и [illegible] у Ладру са војском био.

[illegible] Прњавачког логора Петар Молер и Сима А. Не- [illegible] Капетана Јовицу у Поцерину и Мачву, те је на- [illegible] а притом са Симом Ненадовићем у Липо- [illegible] логором Турака од Али-Пашине војске био је. [illegible] Али Паша Никшић пређе Дрину и преко Мачве дође [illegible] Турака ушанчи се. Противу кога у вече прво оде [illegible] где јим претече упомоћ Прота Никола Сми-

[illegible] Милутиновића од стр. 220—221.

љанић Катић и други, који су сву ноћ на Турке по киши нападали, тукли ји и недали им спавати. Сутра дан дође Кнез Милош, Сима А. Ненадовић и Милић Дринчић са њовим војскама, обколе са свију страна Турке и тог дана 14. Јула јурише на шанац, кога освоје, готово све Турке потуку, 83 заробе, и жива Мараш-Пашу увате.

У овом боју у јуришу погине Војвода Милић Дринчић, Рудничанин, Сима А. Ненадовић, Капетан Милован Зујаловић из Тулара и Капетан Милисав, сви Ваљевци, а Капетан Јовица Милутиновић задобије више рана, но срећно такове преболе.

Кад се одма после овог последњег Дубљанског боја 1815 год. мир у Ћуприји са Мараш-Али-Пашом учини, и војска Србска распуштена буде, Капетан Јовица осто је у свом селу Санковићу и код куће мирно живио. Доцније посто је Кнезом Колубарске Кнежине; а пошто постане председник Ваљевског Магистрата досели се из Санковића у Ваљево и начини себи конак, у ком је до 1842 год. живио. Но те године кад буде у Србији побуна, и Кнез Мијаило пребегне у Аустрију, и Капетан Јовица умешан у политичне ствари, остави своју кућу, па и он пребегне у Срем и настани се у Руми, где је до 1846 год. живио, но те године разболе се и у 65. год. старости своје умре, где је ту и погребен.

Капетан Јовица био је смеђ, средњег стаса, пошири плећа и коштуњав, образе имао је осредње дуге и руменкасте, бркове имао је недугачке а доста дебеле, био је осредње сувоњав, а патио је од сипње и зато је увек из јутра по једну чашу теја од кичице (Tausendgulden-kraut) пијо. Изглед му је био доста расположен; био је гостољубив и у кући је господски живио; а био је бистар, паметан, сладкоречив и добар јунак.

Он је имао још два брата, оба добра јунака: Пантелију који је погинуо у боју код Шабца, и Грујицу који је у боју на Чачку добио шест рана и од исти умро.

После своје смрти Капетан Јовица оставио је своју жену Пеладију, која је увек по селском обичају конђу на глави носила, она је била врло честита жена. Оставио је и три удате ћери, Мару удату за Јеврема Тадића у Ваљеву, Станисаву и Стану. Мушке деце није имао. Он је једини, који је у то доба, почем школе за женску децу није било, узео учитеља, те је своје ћери код куће књигом изучаво.

117.

БРАЋА НЕДИЋИ ДАМЊАН И ГРИГОРИЈЕ ИЗ ОСЕЧНЕ, И ДАМЊАН КОТЕШАНИН И ДАМЊАНОВИЋ ПАНТА

АРАМБАШЕ.

Браћа Недићи Дамњан *) и Григорије родом су из Осечне, среза Подгорског, Дамњан Котешанин и Дамњановић Панта из села Котешице, среза Тамнавског.

Ова сва четири јунака били су из Ваљевске нахије, и сва четир[illegible] Арамбаше, који су водили чете хајдука из међу који знаменитог Ђорђ[illegible] из Остружња, и Турке гди су стизали таманили.

Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, букне устана[illegible] и у Ваљевској нахији, и Јаков Ненадовић пође противу Турака, кој[illegible] су Ваљеву ишли и које је Али-Бег-Видаић, са Арап-Аџић-Бегом посл[illegible] које Турке Јаков сретне у Бељину Шабачком и 23. Фебруара побије [illegible] с њима, гди и са једне и друге стране мртви и рањени буде; од Тура[illegible] погине ага Арап-Аџић-Бег, а од Срба Буљукбаша Исаило Лазић [illegible] Уроваца. Турци окрену Ваљеву и падну у Свилеуви код Попа Луки[illegible] куће на конак. Јаков идући упоредо претече Турке, осече им пут [illegible] Ваљева и у планини Гомилици у логори се, стане нападати Турке, [illegible] потом у Свилеуви мало и шанца закопа; Турци пођу противу Јакова, [illegible] он навалично напусти шанац и повуче се у планину Гомилицу; а Турци [illegible] празан шанац уђу и разазуре се, мислећи да Срби од стра њиног шан[illegible] напустише. Тад Јаков са планине груне са војском и обколи Турке [illegible] шанцу. Турци нађу се у чуду, а неимајући шта да једу, замоле да ји Ја[illegible] пусти да из шанца изиђу, он допусти али само Бошњацима, но кад [illegible] њима и други Турци навале, Јаков 28. Фебруара удари на Турке и разб[illegible] ји, гди 270 Турака мртви падне, а други се Турци распрште, да н[illegible] један за другог знао. У овом боју биле су и речене храбре Арамба[illegible] са својим хајдуцима, који како су чули да је Јаков изишао својском [illegible] у Свилеуву и стао противу Турака, сиђу са цера и дођу Јакову упо[illegible]

После овога боја Јаков оде на Шабац и 7. Марта варош осв[illegible] И тек што се и ови Турака опрости, Ножин-Ага кабадахија Шабач[illegible]

---

*) У песми се каже да му је било име Димитрије, а Прота Ненадов[illegible] у својим Мемоарима на стр. 69 записо је да му је име Дамњан, и мисмо га и[illegible] новали као што га је Прота записо. К. Н. Н.

који је пре овог устанка на Турке са 80 крџалија отишо бијо у Босну својој родбини, покупи војску, пређе Дрину и потегне преко Чокешине Шабцу. Јаков Ненадовић дозна зато, па одвоји од Шабачке војске 300 људи похити Чокешини пред Турке, гди је и Ђурчија Арамбаша бијо, а и браћа Недићи са друговима. Ђурчија кад види да је Јаков с мало војске дошо, нехтене се бити, него са своји 200 момака оде у Цер, нехтене Јакова послушати да се у Манастир и авлију Манастирску затворе, да пушкарнице пограде па да дочекају Турке. И тако Јаков саречена четири јунака и њиним дружиницама код Чокешине заостане. Но и они ненађу за добро да у Чокешини дочекају Турке, него изиђу напред пошав к Лешњици, и у Врањевачког потока брду увате бусије и дочекају Турке, гди се бој крвави отвори, који је засдан трајао. Но Турци Лешњички вични том месту зађу странпутицама и обколу и Недиће и Јакова с војском, и кад Србима пред вече нестане и џебане, а Турци јуришe, Срби пушкама кијачки су се тукли, ножевима секли, и у коштац ватали се и клали; док мноштво Турака Србе надвлада, и онако рањаве Србе Турци побију и исеку. А Јаков са неколико здрави а више рањени људи увече само једва жив спасе се.

У овом боју Славни јунаци Арамбаше браћа Недићи Дамњан и Григорије, Дамњан Кутешанин и Дамњановић Панта, и Ђорђе из Остружња Подгорине Ваљевске, са свима њиним хајдуцима храбро бијући Турке изгину. Но и Турака је мноштво изгинуло, да Мула Ножина несмедне се усудити даље Шабцу да иде, него се окрене натраг и преко Лешнице у Босну врати се. Овај крвави бој био је на Лазареву Суботу 18. Априла 1804 год.

Ево како народна песма слика ова четири јунака у боју на Чокешини:

„У Јакова није млого војске,
„Нема више већ триста Србова,
„И четири с њиме Арамбаше:
„До два брата, два Недића млада:
„Димитрије и с њим Глигорије;
„Треће б'јеше Дамњан Кутишанац,
„А четврто Дамњановић Панто;
„Сва четири јесу једнолика,
„Једног раста а једног погледа,
„Једне ћуди а једне помисли;
„На њима је рухо једнолико:
„Чиста свила до земље спуштена,
„А кадифа у краћем скројена,
„Све оружје у злато облито,
„У рукама пушке једнолике,
„Једна арча, од дванајест драма,
„На глави им капе кадифлије,
„Златне ките бију по појасу;
„Јадној мајци сви ти су једнаци!“

који је се јуначки бранио, докле друга Ваљевска војска није претекла, те га жестоке обсаде ослободила.

Милић Кедић борио је се не само са ове стране Дрине него је са Ненадовићима био бој и са оне стране Дрине у Босни на Сикирићу, Бранковинама, Сакалом у Грачаници, и на последку 1809 год. на Прибићевцу по више Сребрнице, но при јуришу на Турског шанца капију; кад је освоји, буде тешко рањен, и пренесу га овамо преко Дрине и однесу у Рожањ, гди 25. Априла те 1809 год. своју честиту и јуначку душу испусти. *)

Гди је овај славни јунак Војвода Милић Кедић, кад је у свом шанцу на Рожњу умро, сарањен, незна се? а требало би да се зна. — Он је био осредњег стаса, сувоњав, широки плећа, повећи смеђи бркова и ватрени очију, озбиљне нарави, а велики јунак.

После сртти своје, Милић Кедић оставио је јединца свог сина Димитрија младог од 18—19. година, кога Кара-Ђорђе за Војводу на очино место постави.

114.

ДИМИТРИЈЕ М. КЕДИЋ

ВОЈВОДА ПОДГОРСКИ.

Овај млади Војвода, који је предузео власт свога оца Милића Кедића, био је добар старешина и народ га је волео. Но о његовим ратним радњама, нема података, као и кад је и гди умро, и јели после себе порода оставио, незна се. Но он је се по свој прилици, као што се прича, после несрећне 1813 год. преселио из Суводања у Посавину у село Пироман, тамо се оженио, живио и умро.

115.

БРАНКО ИЛ. БИРЧАНИН

ПОДГОРСКИ КАПЕТАН.

Бранко је рођен у Суводању, среза Подгорског, нахије Ваљевске. Он је био рођени син Обор-Кнеза Илије Бирчанина, кога је Дахија Фочић у Ваљеву 23. Јануара 1804 год. са Кнез Алексом посеко. О њему нема података кад је посто Капетаном и какова су дела његова од 1804 до 1813 год. коју је преживио, и после тога дал је

*) Види о Кедићу почестну његову радњу у Мемоарима Проте стр. 59, 88. 145. 167. 174. 179. 181. 272. 274. и 282.

VII. ШАБАЧКА НАХИЈА.

119.

ХАЏИ-МЕЛЕНТИЈЕ НИКШИЋ

ВЛАДИКА ШАБАЧКИ.

Мелентије Симеоновић Никшић родио се у селу Брезови, среза Студеничког, нахије Чачанске, Јеромонахом је постао 1800 год. А доцније у устанку Кара-Ђорђевом посто је Архимандритом Манастира Студеничког.

Кад Кара-Ђорђе 1806 год. пошље Капетана Радича са својим барјактаром Рајићем, те подигне срез Студенички и оду противу Новог Пазара, и како буду од Турака разбијени, Мелентије Никшић са Калуђерима побоји се да Турци до Манастира не продру, и да га не поробе и не попале. Узме светог Краља из Студенице лицем на саме Цвети, па њиме побегне и пренесе га у Манастир Враћешницу Крагујевачке нахије, где је ту до пропасти Србске 1813 год. био.

Године 1811 Хаџи Мелентије шиљат је од Кара-Ђорђа и Совета у Петроград Цару Александру, те га је у име Срба молио, за Србски народ, да при закључавању уговора о миру са Турском, неизгуби из вида, да и за Србију полезан уговор закључи и Србији слободу обезбеди. Који је се из Петрограда повратио и објавио за Србију врло повољан царски одговор. *)

Године 1813 Мелентије Никшић у време пропасти Србске узео је светог Краља из Враћешнице и са Калуђерима пренео га у Срем у Манастир Фенек, где је се ту бавио до 1815 год.

Године 1814—1815 Мелентије био је изабрат од Србски Војвода са Петром Молером, Гаврилом Николајевићем и Павлом Цукићем у тајни одбор, који је у Земуну постојао, и који су стајали у свези са Србима и Војводама у Србији, а и у Срему са пребеглим Војводама, од који су жалбе и молбе примали, подписивали, упутства им давали и опуномоћеном Проти Ненадовићу у Беч шиљали, који је дворовима такове достављо и радио да се помогне Србском народу, или бар да се заузму Цареви код Султана да се олакша Србима љута Турска тиранија.

---

*) Види Мемоаре Протине стр. 220.

117.

БРАЋА НЕДИЋИ ДАМЊАН И ГРИГОРИЈЕ ИЗ ОСЕЧНЕ, И ДАМЊАН КОТЕШАНИН И ДАМЊАНОВИЋ ПАНТА АРАМБАШЕ.

Браћа Недићи Дамњан *) и Григорије родом су из Осечне, среза Подгорског, Дамњан Котешанин и Дамњановић Панта из села Котешице, среза Тамнавског.

Ова сва четири јунака били су из Ваљевске нахије, и сва четири Арамбаше, који су водили чете хајдука из међу који знаменитог Ђорђа из Остружња, и Турке где су стизали тамањили.

Кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, букне устанак и у Ваљевској нахији, и Јаков Ненадовић пође противу Турака, који су Ваљеву ишли и које је Али-Бег-Видаић, са Арап-Аџић-Бегом посло, које Турке Јаков сретне у Бељину Шабачком и 23. Фебруара побије се с њима, где и са једне и друге стране мртви и рањени буде; од Турака погине ага Арап-Аџић-Бег, а од Срба Буљукбаша Исаило Лазић из Уроваца. Турци окрену Ваљеву и падну у Свилеуви код Попа Лукине куће на конак. Јаков идући упоредо претече Турке, осече им пут од Ваљева и у планини Гомилици у логори се, стане нападати Турке, а потом у Свилеуви мало и шанца закопа; Турци пођу противу Јакова, а он навалично напусти шанац и повуче се у планину Гомилицу; а Турци у празан шанац уђу и разазуре се, мислећи да Срби од стра њиног шанац напустише. Тад Јаков са планине груне са војском и обколи Турке у шанцу. Турци нађу се у чуду, а неимајући шта да једу, замоле да ји Јаков пусти да из шанца изиђу, он допусти али само Бошњацима, но кад за њима и други Турци навале, Јаков 28. Фебруара удари на Турке и разбије ји, где 270 Турака мртви падне, а други се Турци распрште, да није један за другог знао. У овом боју биле су и речене храбре Арамбаше са својим хајдуцима, који како су чули да је Јаков изишао својском до у Свилеуву и стао противу Турака, сиђу са цера и дођу Јакову упомоћ.

После овога боја Јаков оде на Шабац и 7. Марта варош освоји. И тек што се и ови Турака опрости, Ножин-Ага кабадахија Шабачки,

*) У песми се каже да му је било име Димитрије, а Прота Ненадовић у својим Мемоарима на стр. 69 записо је да му је име Дамњан, и мисмо га именовали као што га је Прота записо. К. Н. Н.

подложити. То је жалостно стање наше у коме се сада налазимо.“ — Од ови молби Прота Ненадовић са Јевтом Чотром 5. Јануара и 8. Маја 1815 год. на аудјенцији предао је Аустријском Императору Цару Францу II. *) А друге три молбе у друге дане, предао је Цару Александру, Краљу Пруском, и Енглеског Двора заступнику у Бечу.

После ови одаслати и предати молби Царевима, из Земуна 17. Фебруара 1815 год. Мелентије Никшић Архимандрит, писмом својим јавља Проти Ненадовићу у Беч грозоте, које Турци са Србима у Србији чине, како им отимају све што год имаду, па и саме хаљине са њи скидају, ако ког Србина где у путу сретну. и ако им се ко успротиви одма га убију; у неким нахијама каже: „нема једне овце да за њу даш 10 дуката, све су од народа Турци отели; у Субији каже нећеш ништа чути кромје плача и горког трепета, посечено је вели на 130 глава Србски. И сад ишту од Милоша Обреновића да им преда Војводу Мутапа, Лому, Аврама Лукића, Попа Николу и Протића (Гучанина) и друге неке главаре, но ви знате, да им они у руке неће пасти докле сви не изгину.“ **)

Прота по том писму Хаџи-Мелентије, и други, која је у Бечу 26. Јануара 1815 год. у 1 сат поподне примио, као и од Петра Молера, Павла Поповића, Гаје Николајевића, Павла Цукића и други овако каже: „Жалостњејше страданије Србско у Србији, и Турско над Србима свирјепство, то јесте: да су од они, који су пређе позатворани били, да су 11. и 12. Јануара (1815 год.) на Београдским капијама мечи исјекли, а числом глава: 96. — А по казивању Земунског терџомана до сада 173 (главе); и да су у исти тај дан из Крагујевачке нахије донели осечени Србски поглаварски глава у Београд 50. — И тог времена да су Игумана из Никоље Атанасија ***) и јоште некоје число Срба довели и на

*) Ова молба Царевима предата и одговор Аустријског Цесара на аудјенцији Србским посланицима дати, врло је интересантно обоје цело прочитати, у Мемоарима Проте Ненадовића на странама 332—335. и 253—254. 259—260.

**) Мемоари Проте стр. 335—338.

***) Овај Хаџи-Атанасије био је кум Кнезу Милошу, и кад је Милош после пропасти Србске 1813 год. из Палежа дошо у Брусницу, гди му је породица била, узме своју породицу и одведе је у Манастир Никоље код тог свог кума Аџи-Атанасија и у збег склони, коју је Игуман чуво: Види Грађу за Ист. од Вука, стр. 53.—54. Но Кнез Милош и тог истог свог кума Хаџи-Атанасија, у Хаџи-Продановом устанку 1814 год. између други са Ћаја-Пашом ухвати, који га у Синџиру одведе у Београд, те га љути Сулејман-Паша живог на колац набије. — Мем. Проте стр. 236.

После овога народна песма дивно насликава смелост њиовог боја са Турцима, и кад су били рањени па нису могли да се крећу, а нестало им фишека за пушке, како дају за један фишек којим дода, и по десет дуката да још којег Турчина умртвити могу, и на послетку крај њиовог живота, а вечна безсмртност дела и имена њиовог.

118.

МИЈАИЛО НЕДИЋ

БУЉУКБАША.

Речени безсмртни јунаци браћа Недићи, Дамњан и Григорије имали су још једног брата имено Мијаила Недића, који је за време њиовог хајдуковања и тамањења Турака, пре Србског устанка боравио мирно код своје куће у Осечној. Но чим устанак 1804 год. противу Турака букне и браћа његова на Чокешини изгину, он пође противу Турака да крчи пут слободи Србској, и да свети своју браћу. Мијаило није мањи јунак од своје браће бијо, па је одма и Буљукбашом посто. Мијаило је 1806 год. одма после светлог вторника, кад је Јаков на Чучугама Осман-Џору са 6.000 Турака разбио, гди је 2.800 мртви пало, а после ове порасе Турака Мијаило Недић окупи са Милићем Кедићем разбијене Турке, које је до у Соколску нахију гонио, многе потаманио и браћу своју осветио. Но и после овога боја Мијаило Недић светијо је своју браћу, бијући Хаџи-Бегове Турке на Буковици и Братачнићу, продро је са 200 момака за леђа Хаџи-Бегове војске, турско село код Сокола Петрц запалијо, и кад је Хаџи-Бег то видио, побего је Соколу на Рожањ, а Мијаило га је дочеко, и бегајуће многе Турке побио, коња и доста другог плена запљенио. *) И после ови бојева Мијаило Недић на више места око Дрине био је бој са Турцима. Но на последку шта је са истим било, нема података. Но од ти јунака Недића има и данас породице, која у Осечној живи.

Недићи Дамњан и Глигорије имали су и свој барјак, под којим су код Чокешине изгинули: њега је насљедио њиов брат Мијаило кога је у боју носио и он се и данас у Осечанској Цркви као успомена чува.

---

*) Мемоари Проте види стр. 145, 167 и 170.

е после те одма и мир са Везиром Марашли-Али-Пашом закључен у Ћуприји, и Турска војска пропуштена у Београд. Одакле је Мелентије Архимандрит изабрат са Кнезом Аксентијем Миладиновићем из Чубут-ковице, и с'поруком и пратњом Марашлије послат као депутат у Цариград да тамо јаве и посведоче, како су Срби Марашли-Али-Пашу примили у Београд *). — Гди се тамо у Цариграду Хаџи-Мелентије за владичи и у Србију врати као Епископ са столицом у Шабцу, и подписиво је се као Митрополит Шабачко-Ваљевско-Ужички.

Године 1816 18. Фебруара изда се у Београду „из канцеларије народа Србскаго“ уредба колико ће у зимати од народа Владике, а колико Попови. На овој уредби подписат је Кнез Милош, Митрополит Ужички Мелентије Никшић и Архимандрит Враћешнички Мелентије Павловић. И овоје прва уредба која је издата у Србији под Владиком Србином, и још господаром Турчином.

Владика Мелентије Никшић био је знатна личност у Србији још од Кара-Ђорђевог устанка па и после пропасти Србске; он је за Србски народ радио, и због свог мудрог рада и понашања био је у обште тако љубљен и у народу поштован, а тим више што је бијо Архимандрит Манастира Студенице и чувар светога Краља. **)

У време пропасти Србске 1813 год. Мелентију је Кара-Ђорђе на сачување дао 4.000 дуката без икакове признанице. За њега држали су да је врло богат човек, и да силне новце своје и Кара-Ђорђеве на сохранењу има. Тог је убеђења и Кнез Милош бијо, па је смеро да се тог блага дочепа. Није могао другчије. него да га живота лиши, па таково да од њега приграби. А поред тога и силно мрзио је на Мелентија Владику, нарочито од кад је се он сам у Цариграду за владичио, и није му даво да се пача у духовне послове. Мрзио га је као и на Петра Молера, што му се и овај одупиро, и говорио му да се не подаје Паши, да нетлачи самовластно народ, и да га неглоби са силним данцима. — Него да се одупре Турцима и тражи да се народна права Букурештким миром 8. точком између Руса и Турака уговорена и ујамчена, Србима даду. Милошу то тад није ишло у рачун, јербо би

*) Грађа Вукова стр. 127.

**) Свети је Краљ у Србији код народа Србског највећа светиња, гре иду у Манастир Студеницу те се болни лече. И кад ко рекне јесте, или није: „Светога ми Краља!“ мора му се веровати. Па у великом су уважењу тог Манастира и Калуђери, а особито Архимандрит. К. Н. Н.

Овоме одбору у Земуну постојавшем, Војводе и главнији људи из Србије јављали су све што Турци по Србији раде, а они су одма из Земуна то писали и достављали у Беч Проти и другима депутатима, која су та писма и молбе прекрајали, преводили и преписате Министрима и Царевима давали, да би се они сажалили и што пре помогли народу Србском. *) Између такови има једно усхићено писмо од 8. Августа 1814 год. после угушеног Хаџи-Продановог устанка Кнезом Милошем, кад је љути Сулејман-Паша стао народ Србски у Србији клати и из реда затирати, Проти Ненадовићу и Петру Молеру писато, у ком су њи једанајест Војвода подписати у Топчидеру; гди њи двојицу, Архимандрита Мелентија Никшића и неке друге заклињу и преклињајући моле да иду Европским Дворовима, па макар пешке ако новца немају и о сувом лебу „гините веле, кад и ми гинемо сваког магновења.“ Идите и тражите помоћи, да се Турској тиранији на пут стане. **)

После овога налазеће се у Емиграцији у Срему Србске Војводе 15. Августа одреду Проту Ненадовића са његовим братом Симом, издаду му пуномоћије подписато од 11 Војвода из Србије и 8 из Срема, који су у Емиграцији били, међу којима је и Хаџи-Мелентије, и пошљу га у Русију к Цару Александру, да моле за Србски народ. Прота оде у Русију до у Житомир, гди ту чује да је Цар Александер прошо за Беч; одакле и он врати се и окрене, те оде у Беч, па пошто јави се и учини што треба, сиђе опет у Земун. Гди под 18. Декемвром 1814 год. начине молбе на Цареве, на којима први подпише се Мелентије Архимандрит са Петром Молером још са 7 Војвода, које молбе предаду Проти Ненадовићу и 9. Декембра и испрате га у Беч. У тим молбама између многог описаног Турског грозног тиранства, говорили су: „Ако се сва ова Турска свирјепства за један само месец дана продуже, то ће се Србија од 600.000 христијански душа са свим испразнити, јербо су Турци наумили све Србе без изјатија и призрења на женски и мушки пол и године возраста, тако истребити, да ни имена Србског више не буде, шта зна сада бједни народ Србски чинити? нема друго, но или се турчити или изгинути или у горе свог отечества бегати, и тамо лагше глађу и стужом умрети, неголи невину главу своју мачу Турском

*) У Мемоарима Проте Ненадовића. Љубомир Протин син вели да је такови извештаја било 46 од који је само 26 сачувато, а други да су пропали, види стр. 233.

**) Мемоари Проте стр. 219. 222.

заједно са Владиком у Град на подворење Диздару Шабачког града, и да му на поклон једну по већу кесу с новцима. Кад је се из Града Милош враћао с Владиком, у путу Владика Милошу рекне: „Да он није властан давати немилице Турцима новце муку сиротиње, него да је позват чувати и штедити сиротињски новац, и бранити његова права.“ Милош срдито одговори Владики: *„Ти гледај твој требник, а не мешај се у моје послове.“* Владика му рече тако исто оштро: *„Ја гледам требник а чувам и пушку за неправду!“*

У том непријатном разговору и растану се њи двојица.

Милош је врло добро знао и видио с киме има посла, па се није ни смео решити да јавно изиђе противу Владике, већ науми да га смакне са света тајним, подлим и нечовечним начином. И тако призове себи познатог народњег крвопију његовог верног хајдука Марка Штитарца, да му два своја момка Вула Глигоријевића родом из Турске и Петра Цукића,*) и заповеди им да оду ноћу тајно да нико незна, да убију Владику, благо његово покупе и да му донесу. Верни његов хајдук Штитарац увек готов на свако злочинство и крвно дело, у ком је сав огрезо, прими ту Милошеву заповест. Узме узасе Вула и Цукића и 16. Јуна 1816 год. ноћу, оде Владичиној кући и окружe је са момцима; но почем је и Владика држао оружане момке, несмедне напасти на кућу праведника заштићена својим верним људма. Па како је Владика у близини код куће имао своје коње у ливади на паши препете, Марко досети се, пошље оба момка те одапну коње и пусте ји; коњи осетивши се слободни, почну се међу собом клати. Писку и вриску коња чује Владика, па викне на слуге, који одма отрче да коње препну. Користећи се одсудством Владичини момака, Марко са Вулом и Цукићем упадне у кућу Владичину, и стану врата обијати. Владика, кад у спаваћој соби осети ломљаву врата, сети се шта је, па побегне другим изласком са Ђаконом Милетом и Ђаком Митом, **) кроз Чаркину авлију,

*) Овај Цукић није био никакови сродник пок. Павлу Цукићу Војводи Кара-Ђорђевом, кога је Кнез Милош мучки убио са његовим братом. Но само је се његовим презименом звао, и он је био отац пок. Косте Цукића, који је у Бечу 1879 год. као посланик Србски умро.

**) Има и таког причања да је сам Владика у кошуљи и гаћама, кад је зло осетио, побего, Марко га стигао и пред црквом посеко. А Ђакона и ђака, да је Вуле затекавши ји у њиној спаваћој соби јатаганом исеко. Обе ове своје просте слуге, како Вуле, тако и Цукића доцније Кнез Милош поставио ји је за државне Советнике.

коље код Батал-Џамије понабијали живе, и да су из Београда отишли Турци у сваки Град и Касабу да све оне исеку, који су позатворати били у апсове, које сума износи затворени људи, које гди у Турски апсовима число у малу руку узети се може 7—800. И даље каже: у Крагујевцу који су били затворени и посечени 86 — у Чачку такођер 78 — и у Драгачеву посечени су 60. И да су разумели да из Драгачева воде свезани Срба у Београд (и по путу секу, где који сустане, и незна се хоће ли кога жива и довести) числом 100."

Има једно писмо из Земуна од 22. Фебруара 1815 год. управљено на Проту Ненадовића, Живковића и Јевту Чотру, гди Хаџи-Мелентије са Петром Молером, Гаврилом Николајевићем и Павлом Цукићем, строго укоровају Живковића и Јевту Чотру, зашто они нераде за народ, него се старају за своје личне користи, тако, и зашто се дописују којеским по Митровици и Руми, и јављају шта се ради у Бечу за Србски народ, кажу: „зар ви хоћете, да ово му на овој, и оном на оној страни народу већу муку начините него што је имаду. Ако разумете да је за ово дело нуждан поредак, да се дјело срећно ради, зашто да га тако кварите без невоље? ако ли га нисте вредни чувати, зашто га се прихваћате? јели то за народ или је за себе? зашто тако да радите? када ће овај јадни народ људе стећи, који ће се интересирати за њега а не за свој џеп? та ако презиремо свој народ и његову ползу газимо противу нашег објештања, барем да се убојимо или устидимо људи, које смо умјешали у ово дјело и тако да нерадимо." *)

И на последку има једно писмо од 13. Маја 1815 год. од Архимандрита Мелентија Никшића, гди пише Проти Ненадовићу у Беч моли га да подјејствује код Двора Аустријског да нареди дозволу да 500 Срба као Емиграната налазећи се у Аустрији могу прећи под оружијем у Србију, јер им пограничне власти забрањују. А Прота му одговара па каже неиде то тако, политика не дозвољава да гомилом прелазе, него чамац па по два и четири човека кришом преко Саве. **)

После овога Мелентије је из Срема преко Саве прешо у Србију и дошо у Црниљево у логор те се са Милошем и Молером састо пред саму Дубљанску битку, која је се била 14. Јула 1815 год., гди

*) Мем. Проте стр. 340—342.

**) Мемоари Проте стр. 350—352. Ова сва пред наведена писма као преписку између Хаџи Мелентија и Проте вођену, врло је интересантно и важно да се цела прочитају.

и пуцњавом из пушака улази у варош. Баш тад треви се да и звона на цркви зазвоне и спровод с телом мученика Владике, Ђакона, и ђака, крене се од куће к цркви да ји укопају. Звона су на цркви звонила, и пратња у црно обучена пратила је и до цркве допратила, и укопавала свога љубљеног Владику и два млада мученика. Пред црквом а и у вароши народ у црно обучен, за својим Архипастиром горко плако је. А пред кућом Јевремовом, у којој је Милош на стану био, у исто време играло је коло, пушке су пуцале и весеље је велико чињено!

Кнез Милош, пун радости због два велика постигнућа, једно што је скинуо са света једину моралну величину, која је пред светом протесовала противу неморала и тираније, а друго, што је испросио снају за свога брата, тако је био весео, да га дотле још нико и никад веселијег видио није.

Тако расположен Милош, који је био без срца и који ником није умео праштати, тог дана био је милостив, и био је један злочинац, коме је требало опростити, а то је Марко Штитарац, који је у Церу чекао, да га Милош к себи позове.

Милош пошље људе, те позову Марка из Цера као на предају и овај на позив свога господара дође. Милош га ђоја помилује и одма постави га и за Капетана над Подцерином.

И после свега овога Милош је се клео да он није убио Владику Мелентија Никшића?

И тако је Кнез Милош због среброљубја и соревњивости за своју власт, лишио на грозан начин млогозаслужног за народ Србски Владику Мелентија Никшића Симеоновића 16. Јуна 1816 год. ноћу у Шабцу.

Мелентије је укопан у Шабачкој цркви. Покојни Владика Јанићије узидао му је плочу с овим записом:

„Овде с десна у овом храму код јужнијех при светом олтару врата почива му бреније телесно трудившег се за Србство извесно:

МЕЛЕНТИЈА СИМЕОНОВИЋА

Старовлаха, званога Никшића, Ужичкога Рудничко-Ваљевскога Пожешкога Владике, Шабачкога Архијепископа. Тридесет и шест он поживи лета. За род почи, и памет му вечна; шестнаестог Јунија почину. Од

га Паша омрзо, и тим би изгубио првенство власти, коју је код Паше имо. Њему је више било стало до своје власти код Турака издворене, него до народњег благостања и народни права. Па је све оно чинио и вршио што му је Паша заповедо; и тако држећи се Паше никога се он у земљи бојао није, па је у народу у име Паше чинио самовластно што је хтео; од народа новац узимо, и поклонима Турске Паше обасипо да се у првенству своје власти одржи. Што га је год већма Петар Молер и Владика Никшић претезо, и говорио му да се Турцима тако не подаје, то је се Милош већма Паши прильубљиво, заповести и вољу његову вршио, народ глобио и тирјанисо га. Мислио је да они иду да га само са Пашом омразе, па да му првенство власти његове преотму. Па је и смишљо како да се ти своји соперника опрости и себе у власти утврди. И тако 1816 год. изиђе му за руком те прво Петра Молера о Ђурђевудне смакне, предавши га Паши, те га у Граду Београдском у Тамници гајтаном ноћу удави. Онда одма предузме да се и Владике Мелентија Никшића курталише, и поред тога да му и благо покупи, и после да буде у првенству власти осигуран, и тако учини. И то као и ово што је по оновремени људи преданијама испричато, овако се о смрти Шабачког Владике Хаџи Мелентија Никшића прича.

Године 1816 Јеврем Обреновић, Кнеза Милоша брат, сеђаше као Властник у Шабцу, и Кара-Ђорђевог Војводе покојног Анте Богићевића уочи лепу и одрасну ћерку Томанију, која је седела у Мачви у селу Варни код свога брата. Бегенише је и уговори да је за себе узме, само чекао је да Милош у Шабац дође на да ствар сврше. Милош је имао и други послова у Шабцу, а нарочито да једном расчисти са Владиком Мелентијем Никшићем, који му је трн у оку био, што му је почесто спречавао самовољу и недела његова. Чувен у народу Владика Никшић, због свога рада у првом устанку Србском а и после тога и једнако до тог доба, имао је велика у тицаја на унутарња дела у земљи. Он је више пута писо и лично говорио Милошу да нечини оно што су и Турци чинили, него да ради онако како би народ осетио благодати слободе, за коју је крв проливо. Но Милош не могаше престати од својих недела, у којима је се често служио са Турцима, те да лакше може савлађивати велике, заслужне и паметне људе у Србском народу.

И тако прилика му се укаже да се курталише једног важног и заслужног човека у народу и Србској цркви Владике Никшића. Дође у Шабац да брату своме проси девојку Томанију, па пре тога, оде

цркву прислоњена и данас, а на месту где је Марков гроб, зија нека дубока провалија, из које расте коприва, татула и друга коровина, и у којој се гњезде змије и гуштери. Има живо о овом предање, да ако нигди гују неможеш видити, кажу дођи овој провали Маркова гроба и увек ћеш ји наћи.

Маркови се предци скоро и незнају, а то чудовиште порода није ни имало, па му ни корена заостало није, осим јединог злог имена „крвник Марко Штитарац.“

Није ли то по народном проклетству на сву тројицу, очиту казнь Бог излио?

Како је Кнез Милош Обреновић као прави убица Владике Никшића, Војвода Стојана Чупића, Павла и Пере Цукића браће, Петра Николајевића Молера, Капетана Радича, Драгића Петровића, Попечитеља Кнез Симе Марковића, Виђентија Петровића, Попечитеља Младена Миловановића, Кара-Ђорђа и многи други, са својим потомством прошо, и куд му је се просто отето његово силно благо — што отето то проклето — здело, то показује Србска најновија историја.

120.

ИЛИЈА МАРКОВИЋ

ПОПЕЧИТЕЉ ПРАВДЕ.

Председник великог Суда и члан Совета.

Родио се у селу Грушићу, у Поцерини, 1762 год.

Године 1806 био је Кнез у Поцерини. Но кад те године силна Турска војска пређе Дрину, заузме Мачву и Поцерину, Кметови им се са народом предаду, и Турци и у Шабац дођу, онда и Илија Марковић преда се Турцима и по̀ налогу Јакова Ненадовића завараво је Турке, као да народ Србски није се подиго противу Цара свог, него противу царски одметника и Србски зулумћара, и да су Срби покорни Цару и царским веќилима, и да ће арач плаћати само да у миру буду. Па су им тако Кметови и ра̂ну за војску у Шабац, као покорна раја односили.

Тад у Грушићу на концу Јула 1806 год. скупе се кметови да ра̂ну и данак на народ разрезују и да Турцима у Шабац носе, где је

но Марко стигне ји на сокаку према цркви и ту посече Владику, Ђакона па и ђака.

Затим се Марко с друштвом врати у кућу Владичину, изобијају његове сандуке и сво благо његово до ситне паре, па и они 4.000 дуката Кара-Ђорђеви у четири кесе, на којима је и надпис био, да су Кара-Ђорђеви новци, *) покупе, и сву кућу опљене. Узимао је сваки и за себе што је који што хтео, и што је могао од ствари, које су од веће вредности биле, докопати. Штитарац узео је за себе Владичино оружје, Вуле Глигоријевић Милошев момак и побратим узео је нож, паласке сребрне, чибук, па и саме неке ситне паре. Тако исто и Петар Цукић узео је био од неки владичини ствари, али се покаје, отури ји и нехтене ништа за себе задржати.

И кад ово крвно дело изврше, кућу Владичину опљене и покрију на улици Владичино голо мртво тело једном асуром, и те крваве ноћи Вуле и Цукић однесу покупљено благо, пошто сва тројица од истог понешто за себе задржу, и предаду Кнезу Милошу. А Марко Штитарац оде у Цер планину да се бајаги склони од Милоша, као да је он без наредбе његове сам Владику убио.

Сутра дан, кад нађу на улици пред црквом мртвог укошуљи под асуром Владику, пукне тужан глас по целој вароши, и све се живо да у тугу и горки плач и у црно завије, за својим првосвештеником. Дознасе и ко га је убио. Грађани Шабачки оду те јаве Кнезу Милошу о смрти Владике, и о Марку који га је убио. Милош јим само рекне: „*Сараните Владику, а ја ћу судити Марку.*“ И тако одма оде са просиоцима у село Варну да девојку за брата испроси. А грађани остану спремати да укопају свога Архипастира.

Девојка беше за Јеврема испрошена; подне превалило, и баш кад се дан к ноћи клонио, ал етоти Милоша са просиоцима, с песмом, урнебесом

*) За ови 4.000 дуката Кара-Ђорђеви, који су на остави код Владике били, Кара-Ђорђе је из Петрограда 29. Јуна исте 1816 год. незнајући да је Милош Владику 16. истог месеца убио. По Герману који је се враћао из Петрограда у Србију писао, и после писмено пуномоћије на Кнеза Милоша и Правителствујући Совет, да 4.000 дуката, које је у време несрећног падениja Србије поверио онда новопостављеном Архијереју Мелентију Никшићу, од овога наиште и на ползу народа обрате; а њега о томе да известе. Но овај — Никшић — био је већ дотле под 16. Јуном 1816 год. погинуо. Преодница свеобште Историје света од Лицејског Професора Исидора Стојановића види стр. 128—129.

121.

ИВАН КНЕЖЕВИЋ

КНЕЗ ОД СЕМБЕРИЈЕ.

Кнез Иван Кнежевић родом је из села Дворова у нахији Бељинској, а кнезово је и живио с кућом у селу Поповићу у Семберији т. е. једном делу Зворничке нахије у Босни поред Дрине, који се тим именом звао. Народ га је веома поштово и за свашто пито. И тако изишав на глас посто је Кнезом, и 20 година ту кнезово је.

Био је паметан човек тако да су га и сами Турци уважавали призивали га и с њиме се договарали, као: Али-бег Видаић, Рашид-бег, Тузлагић и други, ценили су у свачем његову памет и знање. Песма вели да је с њиме и сам Кулин у побратимству био.

Године 1806 пређу Турци Дрину и у Подрињу заробе око 303 душе и преведу у Босну преко Дрине. Кнез Иван видећи да ће то Србско робље Турци распродати, и по свему се Турском Царству развести. Кулин Капетан био је с војском у Поповићу, гди је и Кнез Иван, и гди је Србско робље доведено. Кнез Иван оде код свог побратима Кулина, који је над Турском војском заповедник био. Замоли га да му даде да одкупи то Србско робље; погоди се с њим за 8.000 руши, и Кулин му уступи робље.

Кнез Иван узме на вересију то робље, одведе ји у неки хан, нарани ји и напоји, па ји у хану катанцем затвори, да ји Турци неби узнемиривали. Па почем није имо више него пола новаца за одкуп, позове набрзо кметове, и замоли ји, те и они по једног и по два роба одкупе и кућама њиовим да воде. И тако кад састави све новце за одкуп, однесе те Кулину преда.

Сутра дан Кнез Иван збере опет те Кметове, који су робље помогли му одкупити, па им овако каже:

„Залуду смо браћо и дружино!
Спасли браћу, спасли пријатеље,
Залуд јесмо робље одкупили,
Кад га дома још неиспратили,
Већ пуштајте свак' свог' роба одма,
Нека иде куд' је коме драго,
Слобода је свим' највеће благо."
Кнез то реко нико не пореко,
Препратили у Србију робље."

својијех за . . . . погину! На хиљаду и осме стотине, шестнаесте Христове године.“

Испод тога стоји још и ово:

„Ту Николић Милета и Зубанов Мита — оба здје су починули, тад су с њиме погинули.“ *)

По смрти Мелентија заостала је била једна снаха његова, имено Марта, која је била за братом његовим, и којој је било од мужа заостало доста новаца. Милош за придобити и те новце, да неоду на јабану није га ништа савест гризала. Каже својој жени Лубици, те је узме за некаквог њеног брата Васу Поповића, из Бершића.

Дал је Бог ту тројицу извршиоца убиства, који су дигли своје грешне руке и умочили у крв првосвештеника свете Србске цркве, Никшића оставио без казни? заиста није. Ево шта је се с њима догодило:

Петар Цукић Лазаревић, као најмањи сукривац у том крвном делу, потрешен тим грозним призором, после тог одма је дуго боловао, а и доцније, ако га је Кнез Милош од свога слуге и за Саветника узвисио. није ипучем среће имо.

Вула Глигоријевића доцније Кнез Милош постави за Сердара, а после и за Саветника га уздигне; но он једанпут оде на неко куиство, лопови дођу те му кућу похарају и однесу владичин нож, чибук, ситне паре и још 500 дуката. **) Вели Србска пословица: „Што отето, то проклето.“ Вуле тако, и ако је Советником посто, кад је Кнез Милош из земље прогнат, допо је апса, после тог био је одпуштен и без службе, обневидио, и умро је без порода, и такому је се семе затрло.

Марко Штитарац крвник болово је три године дана, жив је се распадо, и њега живога црви су разносили докле и умро није. Он је после тог закопат код Добрићске цркве и Поцерини. Гробну плочу, коју му је Кнез Милош Обреновић направити дао, нису је никако могли по гробу положити, због тога што му се гроб проваљује и црква нетрпи га, што је според ње укопан! И тако плоча стоји уз

*) Ђакону је кажу било 18, а Ђаку 16 година.

**) Кажу да је покојна госпођа Вида Вула Глигоријевића жена, после оног случаја крађе, корела Вула много и говорила: „Дођоше лопови за проклете ситне паре те му однеше 500 дуката праве муке.“ Види Кнежевину Србију од Милићевића стр. 671.

После устанка Србског 1815 год. Кнез Милош мете га за члана Шабачког суда, а кад је немоћан посто за ту службу, боравио је у двору код Владике Максима у Шабцу, где је и умро и укопан у Шабачко гробље.

Кад је умро, могло му је бити око 70 година.

Кнеза Ивана Семберца слика има у народном музеју у Београду.

О Кнезу Ивану има и једна народња песма, у којој сва доброчинства његова набројава, коју целу овде стављамо, под именом:

2.

КНЕЗ ИВАН КНЕЖЕВИЋ.

Војску купи Кулин капетане
Крајишнике Турке невјернике,
Који драгог Бога не познају,
Не имају ни вјере ни душе;
Војску води на богату Мачву,
Кудгођ пређе, свуда Срблѣу прети:
„Ако Бог да те с' одовуд вратим,
„Хоћу, море, Србље разредити,
„Ви Кулина хоћете познати.“
Ришћанске га мајке проклињаху:
„Тамо иш'о, Кулин капетане,
„Тамо иш'о, амо не дошао!“
Кулин пређе сву Босну поносну,
Семберију земљу па до Дрине,
Дрину пређе, у крај Мачве стаде,
Поред Дрине улогори војску,
Па Србију зове на предају;
Од Србије нико доћ' му не ће,
Већ Кулина у дубину маме;
Више Кулин путоват' не смије.
Иван кнеже Семберији глава,
Он Кулину често одлажаше,
Под чадоре принос доношаше,
Не би л' њему Србљи мирни били;
И тешко се кнеже додворио,
За свашто се умолит' могаше,
Мудар б'јеше Кулин капетане,
Виђе Кулин, да је кнеже мудар,
Па се Кулин с кнезом побратио:
„Побратиме, оборкнеже Иво!
„Ев' ти јеси Семберији глава,
„А ја јесам над крајином Турском;
„Од сад, кнеже, да се побратимо.“
То рекоше, па се побратише.
Иде Иво двору Поповима,
Па кметове Семберске дозива:
„Не бојте се робства од Кулина.“
Оде Иван по својој нахији,
Турској војсци таин да саставља.
А Кулин је Иву преварио,
Једно јутро курва поранио,
По васкрсу пред светога Ђурђа,
С војском оде уз ту воду Дрину;
Каде дође Јадру води ладној,
У Добрићу селу освануо.
Добрићане Србље дозиваше:
„Од'те, море, коње приватајте,
„Праву рају нигда робит' нећу,
„А с хајдуци како начинимо.“
Сви у скупу Добрићани дошли,
Онда Кулин викну на војнике,
Турци бритке сабље повадише,
Добрићанске кмете исјекоше:
Седамдесет и четири главе,

Што Србињске исјекоше Турци;
Па Илију кнеза уватише,
И Вилипа попа Добрићкога,
Бијеле им повезаше руке;
А сав Добрић село поробише,
Поробише, ватром попалише,
Заробише триста робињица,
Плијењ гоне, а робиње воде.
Савезана и попа и кнеза
Кад ордији Турци дођераше,
Обадва их на коље набише
И ружном их смрти поморише,
Под чадор'ма робље под'јелише.
Ето кнеже из нахије иде.
Тапи вуче у Турску ордију
Су својијех дванајест кметова.
Кад се кнеже Турцима прикучи,
Испод руке гледну по ордији,
Ал' се Турска војска ишарала,
Ђе је чадор, ту је и робиња.
Виђе кнеже, да је дошло робље,
Колико је срца милостива,
Трипут пада, па он обумира,
Гледајући јада ев' од робља,
Низ образе грозне сузе лије:
„Нуто, браћо, јада од Србије!
„Неђе Турци јесу преварили,
„Те ришћанску славу погазили."
А кад Иван међу Турке уђе,
Утр сузе, па се силом смије,
Турски Турцим' Бога називаше:
„Добро ти сте, Турци, уранили!
„И добар сте ловак уловили." —
„Јесмо, кнеже, не може се љепше."
Каде дође Кулинову кнеже,
Кулинову свилену чадору,
Пред Кулином преклони се кнеже,
Па му пође руци и папучи,
Па му Турски Бога називаше:
А Кулин му Бога приваташе.
Па се Кулин с мјеста помицаше,
До себе му мјесто начињаше,
Па му пружа каву са шећером;
Ал' се Иван за невољу смије,
И Кулину 'вако говораше:
„Та Кулине, драги побратиме!
„Ни ћу сиђет', ни ћу каве пити,
„Кад си мене тако преварио,
„И без мене ловак уловио;
„Хоћеш мене учинити псе?
Ал' бесједи Кулин капетане:
„Ја без тебе што сам уловио,
„Све ћу, побро, тебе поклонити.
„Побратиме, оборкнеже Иво!
„Биће тебе псе к'о и мене;
„На поклон ти тридесет робиња."
Кад то чуо Кнежевић Иване,
Пред Кулином у земљу пољуби:
„Вала тебе, Кулин капетане!
„А на робљу и на дару твоме."
Кад виђеше робиње остале,
Та да Иван може помоћ' робљу,
Све из једног грла процвилеше,
И до Бога тешко протужише,
Па кроз Турке јуриш учинише,
Ивану се за скут уватише:
„О Иване и отац и мајко!
„Избављај нас, какогоди знадеш,
„Не пусти нас ти у Турске руке
Која брати, а која очини.
Иван пође, а робље му неда.
Иван срцу одољет' не може,
Сузе рони, а робиње тјеши:
„Не бојте се, драге сестре моје,
„Ја ћу молит' Србље око себе,
„Не би ли вас како избавили."

Оде Иван говорит' Кулину:
„О Кулине, драги побратиме!
„Што ћу ти се нешто замолити,
„Хоћеш ли ме, побро, послушати?
„Продај мене свеколико робље,
„Ишти пусто небројено благо."
Ал' бесједи Кулин капетане:
„А мој побро, оборкнеже Иво!
„Ти не можеш купит' тога робља:
„Ја ћу искат', што ти дат' не можеш;
„Ти ћеш с робља изгубити главу."
Ал' бесједи Кнежевић Иване:
„А мој побро, Кулин капетане!
„Ишти благо све жежено злато,
„Ишти блага, колико ти драго,
„Ти не жали ни мене ни робља."
Узе Кулин цијенити робље:
„Даћеш, Иво, пет товара блага."
Иван пред њим у земљицу љуби:
„Побратиме, Кулин капетане!
„Ево тебе три товара блага,
„Даћеш мене свеколико робље."
То рекоше, па се погодише.
Узе Кулин бесједит' Ивану:
„Хоћеш, побро, сад водити робље,
„Кад ћеш мене донијети благо?"
Вели њему Кнежевић Иване:
„Хоћу, побро, сад водити робље,
„Благо ћу ти донијет' послије."
Бесједи му Кулин капетане:
„Имаш, побро, тврде јамце за се?"
Ал' бесједи Кнежевић Иване:
„Ја у вијек по три јамца држим:
„Једног јамца Бога великога,
„Другог јамца моју тврду вјеру,
„Трећег јамца: преварит' те не ћу;
„Ако ли ми тима не вјерујеш,
„Ја имадем и друга четири,
„Сва четири господе Турчина:
„Дервиш-агу из града Зворника,
„Мул' Амета више Бијељине,
„И Турскога млада књижевника
„Из џамије млада мујезина,
„Четвртога агу Омер-агу."
Сва четири ту се догодише,
За Ивана тако с' ујамчише,
Седмог дана да донесе благо,
Онда Иван покупио лађе,
Па он стаде превозити робље,
Турцима се не да превозити;
Каде Иван све превезе робље,
Узја Иван дору помамнога,
Па он оде свом бијелу двору,
А за њиме триста робињица.
Када робље свом двору доведе,
Испред двора посадио робље,
Три товара љеба изломио,
И све јесте робљу разгодио,
Па изнесе вина и ракије,
Нарани их љебом бијелијем,
А напоји вином и ракијом.
Кад је Иван робље напојио,
Онда Иван коња посједнуо,
Па поведе све триста робиња,
Одведе их шеру Бијељини.
Кад доведе Бијељини робље,
На конаке робље наредио,
Па им даје ручак и вечеру;
Слуге Иван посла на све стране
По свој својој земљи Семберији,
А на село свако поручује:
„Од свакога двора бијелога
„Нека овђе дође старјешина;
„Која жена јесте удовица
„У својему двору старјешина,
„Нек и она Бијељини дође;

„И која жена нероткиња.
„Нек' и она дође Бијељини."
Кад то чула земља Семберија,
Сва Ивану по ријечи дође;
Кад се свијет слеже' у Бијељину,
Онда Иван по народу пође,
Низ образе грозне сузе лије,
А оваке ријечи говори:
„Ко не има од срца порода,
„Ев' сад може срце отворити,
„Купит' сина или милу ћерцу,
„Своју душу врћи у чистоту,
„Нерођено ј' боље нег' рођено;
„А ко има од срца порода,
„Тај нек купи данас још једнога.
„Једног сина или милу ћерцу
„Зарад' Бога и заради душе;
„Који братац миле сеје нема,
„Сад је може за благо купити,
„Својој души мјесто уватити:
„Откупљујте, моја браћо драга!
„Избављајте те Србињске душе
„А од Турске од нечисте руке."
Кад то чуше Сембери Србињи,
Одмах сташе куповати робље,
А Иван им стаде продавати.
Не ће Иван да цијени робља,
Не би л' прије саставио благо:
Прода Иван триста робињица,
И састави два товара блага,
А трећега саставит' не може:
Трећи товар узајмио блага
Од Омера и од мул' Амета.
А кад Иван саставио благо,
Носи благо Кулин-капетану.
Кад је Кулин опазио благо,
То Кулину врло мило било,
Па Ивану кнезу говорио:
„Вала тебе, Иво оборкнеже!
„Таког кнеза до Стамбола нема."
Опет Иван Србље сакупио
Пред Бродачку пред бијелу цркву
Па је Иван Србљем говорио:
„Чујете ли, Србљи браћо драга!
„Оно робље, што сте куповали,
„Немојте га глади поморити,
Већ све оно робље распустите,
„Нека иде, куд је коме драго;
„То је, браћо, мала задужбина,
„Откупити робље од Турака,
„Па држати, да код нас робује,
„Већ нек иде, куд је коме драго."
Кад то чули Србљи свиколици,
Онда они распустише робље,
Оде робље, куд је коме драго,
Благо Иви и Ивиној души!
И то Иви нико не припозна,
Ни Ивану когоди зафали,
А камо ли да Ивану плати.
Иван не ће ни од кога плате,
Ивану ће Ристос Господ платити,
Када Иван буде на истини.

122.

РАНКО ЛАЗАРЕВИЋ

КНЕЗ

Посавско-Тамнавски.

Рођен је у селу Свилеуви, среза Посавско-Тамнавског, нахије Шабачке. Оцу Ранковом било је име Лазар; и Лазар је имао још једног

брата имено Тодора; овај Тодор био је отац славног доцнијег Војводе Луке Лазаревића, који се није презиво по свога оца Тодора имену, него по имену свога стрица Лазара, „*Лазаревић*."

Тако Кнез Ранко, био је братучед, или брат од стрица Попа Луки Лазаревићу Војводи Кара-Ђорђевом.

Кнез Ранко, посто је Кнезом у младим својим годинама око 1790 године у време окончања рата Аустрије са Турском, па је после и под Мустафа-Пашом са Кнеза Алексом кнезово. Па како је срез Посаво-Тамнавски у Шабачкој до среза Тамнавског и Посавског у Ваљевској нахији један до другог, у којим је Кнез Алекса кнезово; тако они на комшилуку срез до среза, врло су у љубави као браћа живили, и један с другим договоре о народним пословима водили. *)

После Аустријског рата, кад је Аустрија Турску 4. Августа 1891 год. у Шиштову уговором мира обвезала, да непушта Јаничаре у Србију. Некако у то време претаји се у Шабцу Ћуртоглија и Новљанин-бег као Јаничарске Аге или Кабадахије. И они обојица из Босне су дошли и доста насилија чинили. Једанпут уз частии пост 1800 год. Кнез Ранко Лазаревић оде у Шабац, и на Бајиру на конаку заноћи, но сутра дан дође Бег Новљанин и Ћуртоглија и убију из пушака Кнеза Ранка, па се затворе у Град, и поиштy да кућа Кнеза Ранка и глобу 2.500 гроша плати. Поп Лука братучед Кнеза Ранка оде Кнезу Алекси у Бранковину и потужи се за ото, како су му брата убили, и како још траже да им се и глоба плати. И замоли Кнеза Алексу да му позајми ту суму новаца да се одкупе да им кућу не арају. Кад оде Поп Лука Лазаревић, Кнез Алекса одма отом јави Мустафа-Паши, говорио је: „Ми Кнезови у Цареву и твоме измету (послу) ноге до колена, а руке до лаката. Па кад ћемо по Царевим чаршијама од зулумћара гинути. То подносити даље нећемо, но ти гледај кога ћеш поставити Кнезом Ваљевске нахије, а ја више ни у чаршију отићи нећу, а толи ћу кнезовати; него ћу из Цареве земље бегати са животом у Немачку и тако даље."

---

*) Прота Ненадовић у својим мемоарима на стр. 33. вели: „Највећма су на гласу били у оно 12 година наша три Кнеза Ваљевска (а то је Алекса, Грбовић и Бирчанин) и Кнез Ранко Шабачки из Свилеуве, Кнез Никола из Рудничке, Кнез Петар из Ћуприске, К. Палалија из Београдске; и за друге сам слушао, које мој отац фалаше, али сам им, каже, имена поборавио. Али Алекса из Бранковине и Петар из Ћуприје најодабранији су код Везира били.

У сљедству овог Мустафа-Паша одма пошље свога Гаваза у Бранковину Кнезу Алекси, и на само испоручи му поруку: „да ако он Кнеза Ранка непокаје, онда Алекса нека иде куд хоће себи селамет тражити.“ И по том Гавазу поручио је Кнезу Алекси Паша, да му одма на Палежу конаке и рâну тајно за војску спреми, која ће за на Шабац са два топа доћи. Кнез Алекса по поруци Везировој оде на Палеж и приуготови што треба. И за цело војска од 800 крџалија са два топа кроз Палеж прође и оде итно Шабцу и падне на Бакир. Бег Новљанин и Ћуртоглија, који су Кнеза Ранка убили, са својим друштвом затворе се у Град Шабачки. Крџалије почну из пушака и топова тући, и баш на велики четвртак запале Шабачке куле. Новљанин и Ћуртоглија провале камени Град до Саве и побегну у Босну, а сав Град и куле изгору. Њиово друштво повата Везирова војска, навезу два топа на чаршију, и њи 28 за једнога Кнеза Ранка на среди чаршије с конопцем удаве; и како су ког Турчина удавили, свагда су по један топ избацили. *) И тако Хаџи Мустафа-Паша по жалби Кнеза Алексе освети Кнеза Ранка Лазаревића.

На Ранково место постављен буде за Кнеза Станко из Бошњака, који је доцније у време устанка Кара-Ђорђевог војску водио, и Турке на Шабцу бијо.

А на место Ћуртоглије и Новљанин-Бега на годину дана доцније кад Дахије доброга Мустафа-Пашу уморе, за поглавара у Шабац дође Каба-Дахија Муса-ага Дахије Фочића брат, који је Кнеза Алексу посеко. 1804 год., кад устану Срби на Турке њега 20. Априла истера из Града Шабачког Јаков Ненадовић брат Кнеза Алексе. Но те исте године, кад Бићир-Паша дође у Јулу месецу на Врачар, да помири Србе са Дахијама, Мусага крадом са нешто одабрани коњаника пређе Дрину, провуче се кроз Мачву, дође у Шабац и за два сата ископа своји сто ока дуката, 70 Србски глава одсече, па се опет у Босну врати. Ово је било 6. Августа. **)

Но доцније Мусаге брат, Омер-ага и Новљанин-Бег пређу из Босне и оду у Град Ужички међу Ужичке Турке. Јаков, Прота Ненадовић, и Поп Лука са другима оду противу Ужички Турака с војском и са два топа; запале Ужице, гди 5.000 турски кућа изгоре, и принуде бојем Ужичке Турке, те им се 20. Јула 1805 год. на свет. Илију предаду.

*) Мемоари Проте стр. 33—34.

**) Мемоари Проте стр. 100.

ıлате 50.000 гроша глобе и 80 добри коња; а Омер-ага Фочић
дати сам Проти Ненадовићу свога арапскот хата са свом врло
опремом као глобу, што му је његов брат Дахија Мемед-ага
ćсу убијо. А Војводи Попа Луки Лазаревићу тако исто моро је
ı са богатом опремом Новљанин-Бег, зато што му је брата од
Кнеза Ранка убио, и после оба Омер-ага Фочић и Новљанин-Бег
буду из Ужица и у Босну протерати. Но ове убице Кнеза Алексе
ића и Кнеза Ранка Лазаревића нису ипак и даље добро прошле.
ι је Бећир-Паша по заповести Султана око половине Јула
;. дошао под Београд да Србе с Дахијама помири, све четири
з Београда побегну у Адакале. Кара-Ђорђе захте да му се пре-
ји погуби. Бећир-Паша уважи тај захтев Кара-Ђорђев, на-
мо Команданту Адакале Реџепу, да он Дахије Србима изда.
)ђе пошље Војводу Миленка Стојковића, који са 27 момака
дакале и све четири Дахије Аганлију, Кучук-Алију, Мула
ı Мехмед-агу Фочића 25. Јула посече и главе им у Београд
I тако освећен буде Кнез Алексеа, и освећен Бирчанин. А исте
бица Кнеза Ранка, Ћуртоглија буде у Зворнику убијен. На Нов-
Бега извади Паша од Цара Ферман. на смрт; но кад он за то
бегне у Крајину, па у Румелију, и кад онде станка недобије, а
оговац преко Влашке пређе у Немачку. Но око године 1820.
ı Дервиш-Бег, доброга Мустафа-Паше син, и убије га. И тако
буде Кнез Ранко, и освећен Мустафа-Паша *) Ово је чудна
цске судбине! За зло, злим се вратило. И Бог није оставио
дуг неплати! —

з Ранко после своје смрти оставио је осим свога братучеда
у доцнијег Војводу, и једног свог сина Марка Ранковића Лазаре-
ıер Деву, која је удата била за Лазом Теодоровићем, који је
м службама бивао, и године 1846 као Советник и Капућехаја
аду умро.

ι Каонске цркве у срезу Посаво-Тамнавском има једна над-
иоча, коју је подиго Ранков братучед поп Лука Лазаревић Вој-
га њој је оваки надпис:

ело Свилеува. Здѣ почиваетъ рабъ божій Оборкнезъ Ранко
ћ. Поживе на земли лѣт 46. супруга его біаше Стоіа, и ро-

*) Огледало Србско од М. Светића стр. 156.

дише се отъ нихъ два сина Марко и Димитрије, и двие дщери Марица и Марія. И тай Кнезъ Ранко возрастомъ беяше високъ и богоразуман, и сва Србска земља жаляше его. И уби га Бего Новлянинъ у Шабцу невером со 4 воина своя. А када зачу Везіръ београдски Хаћим (Хаџи?) Мустаи-Паша, тешко му је мучно било за таки случай, те подиже войску на Шабац, а кад виде Бего силу Везирову, он се затвори у градъ, и кад виде да се не море бранити, он прокопа град те утече. И потруди се братъ его поп Луко, изнесе стену на покровеніе брата своего, Марта 3. 1800 год.

123.

МАРКО ЛАЗАРЕВИЋ

ПОСАВСКИ КАПЕТАН.

Марко Ранков Лазаревић био је Кара-Ђорђев Капетан. Он је војево уз свога братучеда Војводу Луку за сво време десето годишње војне Кара-Ђорђеве. И кад су Турци 1813 год. изново Србију притисли, живио је мирно код своје куће у Свилеуви.

За владе Кнеза Милоша опет био је Марко Капетан среза Тамнавског. Но за владе Кнеза Александра Кара-Ђорђевића од године 1842 био је председник окр. суда у Шабцу.

Кад је Кнез Милош Обреновић 1844 год. смеро да поколеба и сруши постојеће стање у Србији, и да преврат у земљи учини. Тајно покроји војничко одело као што носе Аустријски хусари, покупује коње, па њнова седла и аше удеси, као што су у Усара. Нађе 32 бескућника у Срему под најам, обуче ји у то војничко одело, даде им сабље, пиштоље и коње, све удешено по кроју и начину Аустријски хусара. На челу истји буде им Стојан Јовановић прозвани Цукић у Аустријској генералској униформи. И кад све тако Кнез Милош преправи, да буну у Србији подигне, те године 1844, 22. Септембра, око 8 сати пре подне, кришом из Срема преброде бунташи Саву уђу у Србију, и путем од Кленка, уђу и у Шабац 32 човека на добрим коњма, у оделу Аустријски хусара. Ушавши у варош засвирају у трубе, дођу пред окружно Началничество, гди је и суд био. Изненађен персонал Началничества и суда излети напоље да види шта је. Пред њи изиђе и председник суда, Марко Р. Лазаревић, и помоћник Началничества Никола Нинић, који одма оба од бунташа названи „Катана" из пушака буду убијени. *)

*) Кнежевина Србија од Милићевића види од стр. 432. 433.

Поп-Лука Лазаревић

Кара-Ђорђев

И тако Кнеза Ранка, кога су Турци ненадно убили; од Кнеза Милоша најмљени бунтовници убише и сина Ранкова, Марка Лазаревића, а синовца прослављеног Војводе и доцнијег Советника Луке Лазаревића.

Јели после њега остало порода и колико незнам. Но имао је једног сина имено Светозара.

Но и бунташки вођа Стојан, и готово сви бунташи после три дана 25. Сетемврa на Буковици буду дочекани од Проте Ненадовића и Капетана Павла Гудовића, и побијени. И тако буде освећен и Кнеза Ранка син Марко Лазаревић, кога невина Милошеви бунтовници убише.

124.

ПОП ЛУКА ЛАЗАРЕВИЋ

ВОЈВОДА

Посавине и Тамнаве Шабачке и Командант града Шабца.

(Са сликом.)

Лука се родио у селу Свилеуви, среза Посаво-Тамнавског, нахије Шабачке, око 1774 год. Отац његов био је Тодор, а Мајка Јевросима. А имао је и стрица Лазара, по чијем се имену и презиво „Лазаревић“.

Кнез Ранко, кога је Новљанин-Бег у Шабцу 2. Марта 1800 год. убио, био је син Лазарев а Лукин братучед.

Луку као дете послаје у Срем стриц његов Кнез Ранко, те је тамо три године књигу учио. Кад је се вратио, ожени се, и запопи га 1796 год. Ваљевски Митрополит Данило, и даде му у парохију села: Љутице и Коцељеву.

После седам година умре му попадија, и он остане удов, са два сина: Михаилом и Кузманом.

Лука, ако је и био млад Попа, увек је сиоред Требника, крста и Петрахиља носио узасе и оружје. Јашач је на коњу тако добар био да му је тешко било наћи равна. Он је бијо жив и окретан, и више је створен био за војника него за свештеника.

Године 1804, кад Дахије почну сећи Кнезове по Србији и Кара-Ђорђе устане противу Турака у Јасеници Крагујевачкој, и кад Дахија Фочић у Ваљеву 23. Јануара код Колубаре посече Кнеза Алексу и Бирчанина, букне устанак противу Турака и у Ваљевској нахији. Јаков Ненадовић подигне Тамнаву и Посавину Ваљевску и прво на Бранковачком вису 15. Фебруара искупи до 700 оружани људи. Кнез

Никола Грбовић стане покретати Колубару, а Кнез Милић Кедић Подгорину да иду право на Ваљево. За тај скуп Срба на Бранковачком нису чују Турци; па Алибег Видаић пошље војску да иде Ваљеву и Бранковини. Јаков Ненадовић дозна зато, па пође пред Турке с војском, сретне ји у Бељину Шабачком и 23. Фебруара побије се с њима, где са једне и друге стране буде мртви и рањени; од Турске стране погине им ага Арап-Аџић-Бег, а од Србске Буљукбаша Исаило Лазић из Уроваца. Турци окрену десно Ваљеву и падну на конак у Свилеуви око Попа Лукине куће, и стану по селу арати, и народ рану им доносити. Јаков пође у поред Турака, претече ји и пресече им пут к Ваљеву и у логори се у планини Гомилици, па стане нападати на Турке, а они начине од авлије метеризе и стану се бранити. Но Јаков видећи да је много Турака и да ји лако разбити неће моћи, па пошље Проту те му од Ваљева још 200 момака пошље; а он за то време почне копати шанац и није га ни довршио а Турци пођу против Јакова. Он шанац напусти па се повуче планини. Турци помисле да се Срби поплашише, па уђу у шанац и сместе се. Јаков тад поврати се и обколи у шанцу Турке са свију страна, и стане ји бити из пушака. Турци нађу се у чуду, па замоле Јакова да ји пропусти да могу изићи и вратити се натраг, говорили су му да они нису пошли да се са Србима бију, него да виде само зашто је се раја побунила. Јаков им допусти да само Босански Турци изаћи могу, а Београдски да остану и отвори им пут за излазак, но како и Београдлије навале да из шанца са Бошњацима излазе, Јаков тад тог дана 28. Фебруара нападне склепта са свију страна, и разбије ји да није један за другог знао куда ће бегати. Ту падне само мртви 270 Турака.

У овај бој прискочио је и Поп Лука Лазаревић и овде је почетак његовог ратовања, да доцније стече вечну славу имену своме на понос и дику Срба и потомства свога!

Причају да је овде после боја Поп Лука нагонио силом неке Тамнавце, који у боју били нису, да заробљене Турке побију, но они нису смели Турчина убити, говорили су му: „Бог стобом Попа Луко, како ћемо ми Турчина убити — та ми несмемо Бог ће нас казнити.“ А кад им он запрети да ће ји поубијати ако они Турке одма непобију, тад они са страхом побију Турке. И кад виде да од њине руке мртви Турци пред њима леже, и да они могу Турчина као Царског сина убити, развеселе се, и тим они и многи други Срби ослободивши се доцније ишли су у бој као на свадбу, и Турке јуначки тукли.

И тако Кнеза Ранка, кога су Турци ненадно убили; од Кнеза Милоша најмљени бунтовници убише и сина Ранкова, Марка Лазаревића, а синовца прослављеног Војводе и доцнијег Советника Луке Лазаревића.

Јели после њега остало порода и колико незнам. Но имао је једног сина имено Светозара.

Но и бунташки вођа Стојан, и готово сви бунташи после три дана 25. Септемвра на Буковици буду дочекани од Проте Ненадовића и Капетана Павла Гудовића, и побијени. И тако буде освећен и Кнеза Ранка син Марко Лазаревић, кога невина Милошеви бунтовници убише.

124.

ПОП ЛУКА ЛАЗАРЕВИЋ

ВОЈВОДА

Посавине и Тамнаве Шабачке и Комавдант града Шабца.

(Са сликом.)

Лука се родио у селу Свилеуви, среза Посаво-Тамнавског, нахије Шабачке, око 1774 год. Отац његов био је Тодор, а Мајка Јевросима. А имао је и стрица Лазара, по чијем се имену и презиво „Лазаревић".

Кнез Ранко, кога је Новљанин-Бег у Шабцу 2. Марта 1800 год. убио, био је син Лазарев а Лукин братучед.

Луку као дете послаје у Срем стриц његов Кнез Ранко, те је тамо три године књигу учио. Кад је се вратио, ожени се, и запопи га 1796 год. Ваљевски Митрополит Данило, и даде му у парохију села: Љутице и Коцељеву.

После седам година умре му попадија, и он остане удов, са два сина: Михаилом и Кузманом.

Лука, ако је и био млад Попа, увек је според Требника, крста и Петрахиља носио узасе и оружје. Јашач је на коњу тако добар био да му је тешко било наћи равна. Он је бијо жив и окретан, и више је створен био за војника него за свештеника.

Године 1804, кад Дахије почну сећи Кнезове по Србији и Кара-Ђорђе устане противу Турака у Јасеници Крагујевачкој, и кад Дахија Фочић у Ваљеву 23. Јануара код Колубаре посече Кнеза Алексу и Бирчанина, букне устанак противу Турака и у Ваљевској нахији. Јаков Ненадовић подигне Тамнаву и Посавину Ваљевску и прво на Бранковачком вису 15. Фебруара искупи до 700 оружани људи. Кнез

Никола Грбовић стане покретати Колубару, а Кнез Милић Кедић Подгорину да иду прво на Ваљево. За тај скуп Срба на Бранковачком нису чују Турци; па Алибег Видаић пошље војску да иде Ваљеву и Бранковини. Јаков Ненадовић дозна зато, па пође пред Турке с војском, сретне ји у Бељину Шабачком и 23. Фебруара побије се с њима, где са једне и друге стране буде жртви и рањени; од Турске стране погине им ага Арап-Аџић-Бег, а од Србске Буљукбаша Исаило Лазић из Уроваца. Турци окрену десно Ваљеву и падну на конак у Свилеуви око Попа Лукине куће, и стану по селу арати, и народ рану им доносити. Јаков пође у поред Турака, претече ји и пресече им пут к Ваљеву и у логори се у планини Гомилици, па стане нападати на Турке, а они начине од авлије метеризе и стану се бранити. Но Јаков видећи да је много Турака и да ји лако разбити неће моћи, на пошље Проту те му од Ваљева још 200 момака пошље; а он за то време почне копати шанац и није га ни довршио а Турци пођу противу Јакова. Он шанац напусти на се повуче планини. Турци помисле да се Срби поплашише, па уђу у шанац и сместе се. Јаков тад поврати се и обколи у шанцу Турке са свију страна, и стане ји бити из пушака. Турци нађу се у чуду, па замоле Јакова да ји пропусти да могу изићи и вратити се натраг, говорили су му да они нису пошли да се са Србима бију, него да виде само зашто је се раја побунила. Јаков им допусти да само Босански Турци изаћи могу, а Београдски да остану и отвори им пут за излазак, но како и Београдлије навале да из шанца са Бошњацима излазе, Јаков ји тад тог дана 28. Фебруара нападне склепта са свију страна, и разбије ји да није један за другог знао куда ће бегати. Ту падне само жртви 270 Турака.

У овај бој прискочио је и Поп Лука Лазаревић и овде је почетак његовог ратовања, да доцније стече вечну славу имену свом, и за понос и дику Срба и потомства свога!

Причају да је овде после боја Поп Лука нагонио силом нег- Тамнавце, који у боју били нису, да заробљене Турке побију, но они нису смели Турчина убити, говорили су му: „Бог стобом Попа Луко, ка- ћемо ми Турчина убити — та ми несмемо Бог ће нас казнити.“ А ка- им он препрети да ће ји поубијати ако они Турке одма непобију тад они са страхом побију Турке. И кад виде да од њине руке жртве Турци пред њима леже, и да они могу Турчина као Царског сп[illegible] убити, развеселе се, и тим они и многи други Срби ослободивши се доцније ишли су у бој као на свадбу, и Турке јуначки тукли.

После овога кад је Поп Лука постао Војводом и отишао у Посаво-амнаву прича се овако:

Оде Јаловичкој цркви, у којој је он сам чинодјејствовао, па како је имао нико други да службу Божију у цркви врши. Поп Лука имао младо једно ђаче од 16—17 година, које му је за певницом певало. ом ђачету било је име Милисав.

Поп Лука позове га у цркви и каже му: „Хајде да те запопим."

Ђаче му одговори: „Како ћу ја попа бити, кад ја незнам ништа."

Поп Лука рече му: „Како незнаш? Знаш ли очитати Отче наш Богородице дево."

Ђаче: „Знам."

„А знашли: Верују вједина̑го Бога отца —."

Ђаче: „Знам."

Поп Лука? „А знаш казати: Господи помилуј, тебе Господи! ки, паки, алилуја, алилуја и амин. Па то је доста, — а људи ће се гу молити."

Ђаче стане га молити и плакати да га остави на миру и да он па неможе бити; и кад види да му молба непомаже, стругне из цркве побегне на поље, да у шуму утече.

Поп Лука појури га, изсукавши голу сабљу, и да га поплаши рећи га мазне истом и па вратима црквеним засече подубоко дрвени рагаов. *) Па онда потегне пиштољ, и викне натраг: врати се убићу те сад.

Ђаче знајући, да код њега нема шале, уплаши се и врати се ачући, на траг у цркву.

Поп Лука одведе га пред олтар, очита му молитву, прекрсти га, тне му петрахиљ на врат, одведе га у олтар те га трипут обведе о часне трпезе, и пошто Милисав изљуби све иконе, Поп Лука благови га, и мете му поповску капу на главу; и тако га запопи.

И после тог поучи га штаће и како да ради у цркви, како да као попа влада, и запрети му да уредно долази у цркву да службу

али способности за вођење војске. Па кад је Јаков поставио Луку за старешину војске Посаво-Тамнавске, могао је одма поставити и свога синовца Проту атеју. А доказано је и то да се Прота никад није грамзијо за Војводски чин. тако исто да су се сви Ненадовићи и Лазаревићи још од старији времена ек пазили и у љубави увек били, докле и поумирали нису. К. Н. Н.

*) Овај засек од сабље на рагастову стајао је до пре неколико година, окле није стара црква порушена и нова на истом месту начињена. К. Н. Н.

35*

Божију како зна служи, а народ ће се Богу молити како он зна и уме. И онда му рече: „Тако да радиш све како ти кажем; ја не могу ту војевати, Турке сећи и пововати." — И потом оде. *)

Кад овако Поп Лука постави себи за цркву заменика, остане још и даље за неко време са чином свештеничким. Кара-Ђорђе сазове народну Скупштину у Пећане 17. Априла о Ђурђевудну 1805 год., на коју донет буде данак за одкуп Ћећир-Паше од Крџалија, који се и преда. Одатле пошљу и молбу на Султана да народу права даде, и закључе да се Пожешка, Соколска и Ужичка нахија, која се још од Турака одметнула није, одметне. Тад Војвода Петар Молер на једном пању својом руком обрије Попа Луки браду; и он се доцније ожени и узме себи за жену девојку Данојлу из Јадра и Владика га Ваљевски Антим венча и кум му буде.

Тад Кара-Ђорђе нареди те Јаков Ненадовић прибере Ваљевску и под Војводом Луком Лазаревићем Шабачку војску на Дрини, па одатле са оба своја топа крену се, ударе преко Соколске нахије, очисте је од Турака и Србе на оружије подигну, и ту Јаков постави над њом за заповедника Архимандрита Мелентија. А потом ударе преко Ужичке нахије, те и њу од Турака очисте, народ подигну на оружје и Јаков власти понамешта, и дођу под Ужице, обколе га, варош запале, гди 5.000 Турски кућа изгоре и Турци им се 20. Јула те 1805 год. на Илиндан предаду, глобе Јакову даду 50.000 гроша и 80 коња, које Јаков све на војнике раздели. И особено Проти Ненадовићу Омер-Ага Дахије Фочића брат морадне дати свога испод себе Арабског хата са врло богатом опремом, за то што му је Фочић оца Кнеза Алексу посеко. А тако и Војводи Луки Лазаревућу морадне Бего Новљанин дати свога Арабског хата са скупоценом коњском опремом, за то што му је он 1800 год. братучеда Кнеза Ранка убио. И после тог, кад та оба Бега по уговору протерана буду у Босну, Јаков постави у Ужици за заповедника Алексу Поповића; па потом остави да Турци у Ужици у Граду мирно живе; а затим остави Ужице и врати се преко Ужичке и Соколске нахије са Војводом Луком опет на дојњу Дрину и са вој-

*) Овај Попа Милисав како је знао, тако је и попово; био је врло честит човек. Војвода Лука, кад је посто Советник паради, те му се под његову старост да чин Проте и пензија, и тако је у своме селу биће 1862 год. и умро. К. Н. Н.

После овога кад је Поп Лука постао Војводом и отишао у Посаво-Тамнаву прича се овако:

Оде Јаловичкој цркви, у којој је он сам чинодјејствовао, па како није имао нико други да службу Божију у цркви врши. Поп Лука имао је младо једно ђаче од 16—17 година, које му је за певницом певало. Том ђачету било је име Милисав.

Поп Лука позове га у цркви и каже му: „Хајде да те запопим.“

Ђаче му одговори: „Како ћу ја попа бити, кад ја незнам ништа.“

Поп Лука рече му: „Како незнаш? Знаш ли очитати Отче наш и Богородице дево.“

Ђаче: „Знам.“

„А знашли: Верују војединаго Бога отца —.“

Ђаче: „Знам.“

Поп Лука? „А знаш казати: Господи помилуј, тебе Господи! паки, паки, алилуја, алилуја и амин. Па то је доста, — а људи ће се Богу молити.“

Ђаче стане га молити и плакати да га остави на миру и да он попа неможе бити; и кад види да му молба непомаже, стругне из цркве и побегне на поље, да у шуму утече.

Поп Лука појури га, изсукавши голу сабљу, и да га поплаши јурећи га мазне истом и па вратима црквеним засече подубоко дрвени рагастов. *) Па онда потегне пиштољ, и викне натраг: врати се убићу те сад.

Ђаче знајући, да код њега нема шале, уплаши се и врати се плачући, на траг у цркву.

Поп Лука одведе га пред олтар, очита му молитву, прекрсти га, метне му петрахиљ на врат, одведе га у олтар те га трипут обведе око часне трпезе, и пошто Милисав изљуби све иконе, Поп Лука благослови га, и мете му поповску капу на главу; и тако га запопи.

И после тог поучи га штаће и како да ради у цркви, како да се као попа влада, и запрети му да уредно долази у цркву да службу

імали способности за вођење војске. Па кад је Јаков поставио Луку за старешину војске Посаво-Тамнавске, могао је одма поставити и свога синовца Проту Матеју. А доказано је и то да се Прота никад није грамзио за Војводски чин. А тако исто да су се сви Ненадовићи и Лазаревићи још од стариji времена увек пазили и у љубави увек били, докле и поумирали нису. К. Н. Н.

*) Овај засек од сабље на рагастову стајао је до пре неколико година, докле није стара црква порушена и нова на истом месту начињена. К. Н. Н.

После овога боја радостан Лука пише Кара-Ђорђу и с поносом и хвалом јави му, како су Турке разбили, многе исекли и потукли, и многе да су на воду натерали те су се и подавили. Добивши Кара-Ђорђе то Лукино извешће у путу, насмеје се и мило му буде, па Луки шалећи се одпише: „*Гледајте, те повадите те лешине из Дрине, да се нетрују људи, а и Сава се ево замутила крвљу, па немају ми људи шта да пију.*"

Кад Кара-Ђорђе са Јаковом и са 600 момака стигне на Дрину, запита Бул̂укбашу Петра какви су Турци; он му одговори да су многи, и да ће се тешко разбити. На које му Кара-Ђорђе прихвати: „Аферим! Поплашисте се од Турака Бошњака, где ми толике досад разбисмо. Чекај да видиш хоће л' мене разбити?"

Па како је велика Турска војска предолазила, а Срба мало било, Кара-Ђорђе још један шанац ископа, и за бој распореди војску. Но седам поглавица Србски изиђу преко поља до једног луга да прегледе искупљајућу се Турску војску. Турци ји спазе и отисне се на њи 1.000 Турски коњаника, они побегну кроз луг к војсци, Кара-Ђорђе за одбранити Војводе дочека Турке на пушке и много ји поваља, но Турске хатлије уместо да узмакну, ударе по сред Срба, па и друга Турска војска навали, удари на Јакова, Дабића и Илију Смиљанића, те и њи из бусија потисну, отвори се крвави бој, да су Срби од изгинути преко 200 коња Турски, бусије правили. Овде Кара-Ђорђе буде у врат у јабучицу под грлом рањен. Но срећа што је имао свилену мараму око врата, и што је куршум прво ударио и кроз једну врбову грану пробио, и ослабио док је до врата дошао, иначе он би погинуо. А и Јаков тушто рањен буде и оде у Бранковину да се лечи.

Кад Кара-Ђорђе види да великој сили Турској, која је једнако придолазила, противу стати неможе, а и због јаке зиме, побаца од шанца прошће у Дрину, па повуче се у Прњавор Чокешнин, и одатле преко Дубља и Метковића дође у Јеленчу, и у једном шљивару стане и за одбрану преправи се. Турци су у стопце за њим ишли, и продру Шабцу. Па ударе на Кара-Ђорђа, гди је се читав дан с њима тукао, но пред вече разбије Турке, гди им погине и њин поглавица Абдага-Видаић, бивши Војвода у Шабцу у првом примирију.

У овом боју био је и Војвода Лука. Кара-Ђорђе био је у великој опасности, сам је говорио: „Којекуде подушити, те Босанске шљиваре, како неће зла да се окану."

Кад Кара-Ђорђе ове Турке разбије, стигне му глас да је Аџи-Бегова војска из Сребрнице преко Сокола продрла у Ваљевску нахију до Бранковине, цркву Бранковичку и рањеног Јакова дворе попалила, па се окренула Ваљеву. Кара-Ђорђе остави ту Луку, узме Ваљевску војску, појити Ваљеву и Турке са Јаковом натраг до Сокола протера; па одатле оде Београду. А Јаков са Катићем око Сокола попали села Турска, па се врате и дођу Војводи Луки Лазаревићу и увате друм од Шабца код Добраве, Орида, Церовца и Вукушића. Ово је било на покладе великог поста.

Мало доцније о ускрсу Аџи-Бег опет под Осман-Џором пошље преко Сокола и Пецке 6.000 Турака, који у Априлу на светли четвртак бану у Свилеуву, попале Лукине дворе, па окрену у Ваљевску нахију речици Убу. Кад то чује Војвода Лука, узме од сваке војске помало људи па са Дабићем пође за Турцима. Јаков од Палежа са Цинцар-Јанком сретне Турке на Чучугама, а и Лука са Дабићем, и Петар Молер са Кличевца од Ваљева стигне, те се по умножи до 2.000 Срба, па сложно ударе на Турке и разбију ји тако да 2.800 Турака мртви заједно са Осман-Џором падне. И Џора плати главом за арање и палење Србски села и Лукини конака.

Пошто Срби тако срећно разбију Аџи-Бегову војску и из Ваљевске нахије прогнају ји, мислећи да се више неће усудити да опет у Ваљевску нахију упадају, Јаков и Војвода Лука крену Шабцу и 6. Маја одпочну га тући, но немогну га освојити, тим више што је подкрепљење добио.

Зато време у Мачви налазио је се са четама Војвода Стојан Чупић, који је за обрану и шанац из Засавице у Саву прокопо, а у Китогу Прота Смиљанић са нешто момака чуво је друм од Босне.

Како су Јаков и Лука Шабац започели тући, Турци на Дрини стану се купити, да пређу Дрину и да претеку Шабачким Турцима упомоћ да га обсаде ослободе. Јаков пошље Луку на Дрину да чува прелаз Турака. Лука на Црнојбари ископа шанац и са своји 400 добри момака с мести се да чува прелаз Турака. Но 3.000 Турака 13. Јуна пређу Дрину и Луку у шанцу са свију страна обколе. Војвода Лука три је се дана бијо са Турцима непрестанце јуначки, но баш кад му нестане леба и џебане, 16. Јуна стигне Кара-Ђорђе са 2.000 Срба, udари на Турке и разбије ји, гди 500 мртви Турака падне,*) и Луку

*) Историја Павла Јовановића, види стр. 32.

После овога боја радостан Лука пише Кара-Ђорђу и с поносом и хвалом јави му, како су Турке разбили, многе исекли и потукли, и многе да су на воду натерали те су се и подавили. Добивши Кара-Ђорђе то Лукино извесшће у путу, насмеје се и мило му буде, па Луки шалећи се одпише: *„Гледајте, те повадите те лешине из Дрине, да се нетрују људи, а и Сава се ево замутила крвљу, па немају ми људи шта да пију."*

Кад Кара-Ђорђе са Јаковом и са 600 момака стигне на Дрину, запита Буљукбашу Петра какви су Турци: он му одговори да су многи, и да ће се тешко разбити. На које му Кара-Ђорђе прихвати: „Аферим! Поплашисте се од Турака Бошњака, где ми толике досад разбисмо. Чекај да видиш хоће л' мене разбити?"

Па како је велика Турска војска предолазила, а Срба мало било. Кара-Ђорђе још један шанац ископа, и за бој распореди војску. Но седам поглавица Србски изиђу преко поља до једног луга да прегледе искупљајућу се Турску војску. Турци ји спазе и отисне се на њи 1.000 Турски коњаника, они побегну кроз луг к војсци, Кара-Ђорђе за одбраниги Војводе дочека Турке на пушке и много ји поваља, но Турске хатлије уместо да узмакну, ударе по сред Срба, па и друга Турска војска навали, удари на Јакова, Дабића и Илију Смиљанића, те и њи из бусија потисну, отвори се крвави бој, да су Срби од изгинути преко 200 коња Турски, бусије правили. Овде Кара-Ђорђе буде у врат у јабучицу под грлом рањен. Но срећа што је имао свилену мараму око врата, и што је куршум прво ударио и кроз једну врбову грану пробио, и ослабио док је до врата дошао, иначе он би погинуо. А и Јаков ту рањен буде и оде у Бранковину да се лечи.

Кад Кара-Ђорђе види да великој сили Турској, која је једнако придолазила, противу стати неможе, а и због јаке зиме, побаца од шанца прошће у Дрину, па повуче се у Прњавор Чокешину, и одатле преко Дубља и Метковића дође у Јеленчу, и у једном шљивару стане и за одбрану преправи се. Турци су у стопце за њим ишли, и продру Шабцу. Па ударе на Кара-Ђорђа, гди је се читав дан с њима туко, но пред вече разбије Турке, гди им погине и њин поглавица Абдага-Видаић, бивши Војвода у Шабцу у првом примирију.

У овом боју био је и Војвода Лука. Кара-Ђорђе био је у великој опасности, сам је говорио: „Којекуде подушити, те Босанске шљиваре, како неће зла да се окану."

Кад Кара-Ђорђе ове Турке разбије, стигне му глас да је Аџи-Бегова војска из Сребрнице преко Сокола продрла у Ваљевску нахију до Бранковине, цркву Бранковичку и рањеног Јакова дворе попалила, па се окренула Ваљеву. Кара-Ђорђе остави ту Луку, узме Ваљевску војску, појити Ваљеву и Турке са Јаковом натраг до Сокола протера; па одатле оде Београду. А Јаков са Катићем око Сокола попали села Турска, па се врате и дођу Војводи Луки Лазаревићу и увате друм од Шабца код Добраве, Орида, Церовца и Вукушића. Ово је било на покладе великог поста.

Мало доцније о ускрсу Аџи-Бег опет под Осман-Џором пошље преко Сокола и Пецке 6.000 Турака, који у Априлу на светли четвртак бану у Свилеуву, попале Лукине дворе, па окрену у Ваљевску нахију речици Убу. Кад то чује Војвода Лука, узме од сваке војске помало људи па са Дабићем пође за Турцима. Јаков од Палежа са Цинцар-Јанком сретне Турке на Чучугама, а и Лука са Дабићем, и Петар Молер са Кличевца од Ваљева стигне, те се по умножи до 2.000 Срба, па сложно ударе на Турке и разбију ји тако да 2.800 Турака мртви заједно са Осман-Џором падне. И Џора плати главом за арање и палење Србски села и Лукини конака.

Пошто Срби тако срећно разбију Аџи-Бегову војску и из Ваљевске нахије прогнају ји, мислећи да се више неће усудити да опет у Ваљевску нахију упадају, Јаков и Војвода Лука крену Шабцу и 6. Маја одпочну га тући, но немогну га освојити, тим више што је подкрепление добио.

Зато време у Мачви налазио је се са четама Војвода Стојан Чупић, који је за обрану и шанац из Засавице у Саву прокопо, а у Китогу Прота Смиљанић са нешто момака чуво је друм од Босне.

Како су Јаков и Лука Шабац започели тући, Турци на Дрини стану се купити, да пређу Дрину и да претеку Шабачким Турцима упомоћ да га обсаде ослободе. Јаков пошље Луку на Дрину да чува прелаз Турака. Лука на Црнојбари ископа шанац и са своји 400 добри момака с мести се да чува прелаз Турака. Но 3.000 Турака 13. Јуна пређу Дрину и Луку у шанцу са свију страна обколе. Војвода Лука три је се дана бијо са Турцима непрестанце јуначки, но баш кад му нестане леба и џебане, 16. Јуна стигне Кара-Ђорђе са 2.000 Срба, udари на Турке и разбије ји, гди 500 мртви Турака падне, *) и Луку

*) Историја Павла Јовановића, види стр. 32.

обсаде ослободи, кои оде Шабцу, а Војвода Чупић остане да са своим четама чува поред Дрине.

После тог Кара-Ђорђе по Милоју Петровићу изда заповест Јакову Ненадовићу да с Луком на Шабац напада, па одјури на Мораву противу Турака.

Но после тог одма слегне се на Дрину силна Турска војска од 40.000 под Босанским Везиром Мустафа-Пашом, који је са собом имао седам Паша, са многим Капетанима, међу којима је био Хасан-Паша и Кулин-Капетан, и претури нешто војске на Бадовинцима у Србију, која ступи са Чупићем у преговоре, да Срби арач плате, па ће Везир окренути војску натраг. Чупић отом одма јави Јакову, који је имао налог од Кара-Ђорђа, да Турке заварава и забавља докле он Турке на Морави неразбије. Јаков оправи Проту Ненадовића и Чупића у Турски логор, узевши за њи Турке у залогу, који су преговоре са Везиром водили и који су Везира читав месец дана од напада на Србију зауставили, а потом су после на Црнојбари измењани.

Но кад се Турцима ти разговори о миру и о плаћању арача вођени са Протом и Чупићем, као празни учине, они закључе да у Србију пређу. И тако Аџибег са 7.000 Турака пређе код Зворника Дрину и преко Сокола пође Ваљеву, а Босански Везир на Бадовинци преко Дрине сву своју војску од 45.000 претури у Србију, где му се Мачва и Поцерина преда, Кметови му дођу, и он са свом војском предавшим се Кметовима у Шабац слегне. Везир Кметовима даде бурунтије и обећа им да ће сваки бити Кнез онога среза, који покори Турцима. Даде им црвене бињише као знак одличија те огрну, и пек су се и отимали између себе, који ће пре бити Кнез. Један између њи шушљето је језиком и говорио је једнако: „*Ја к'ез, ја к'ез.*“ А Мијаило Ракић из Мр'овске рекне му: „***Бре ако те ухвати Кара-Ђорђе за руке, видићеш, какавћеш ти бити Кнез.***“

Пре него што ће Везир у Шабац доћи Војводе са војском повуку се речици Добрави и селу Вучевици. А кад се Турска сила у Шабац свали, измакну се до малог Дубоког. Овде остане Прота Ненадовић, Живко Дабић и Лука Лазаревић, а Јаков оде утврђивати Забреж по више Палежа код Саве на путу к'Београду.

Кметови који су са Турцима у Шабац дошли, изиђу у Србски логор умало Дубоко, и стану говорити да су им Паше казале, ако Кне-

притаје, па кад им да знак да у десни бок Турски ударе. Кара-Ђорђе остане са пешацима у шанцу, охрабри војску и заповеди да нипошто нико пре непуца на Турке док се они близу шанца непрекуче да ји лако у месо гађати могу, па кад им он знак пуцању са избацајем једног топа дао буде, онда сложно плотунима линијским да на Турке ватру оборе. Турска сила тог јутра крене се од Шабца, пређе реку Добраву, и охоло потраже да им се Срби покоре и оружје положе! Кара-Ђорђе им одговори: *„Ако хоћете наше оружје, ево га дођите и узмите га!“* *) По том Турци, саме њиове поглавице идући пред војском, широм јурише на Србе у шанцу. Кара-Ђорђев гласник топ пукне, а Срби плотун из пушака оборе и прва нападачка Турска линија сва готово мртва падне; ватра из пушака Србски непрестанце се оспе и Турци устукну натраг, али по други пут учине на Србе јуриш, но буду опет плотуном, једним, другим, па и трећим дочекани; и кад трећи плотун Срби на Турке из пушака оборе као знак коњици, која сад из шуме излети и у десни бок Турцима удари, отвори се из пушака и топова жестока ватра и сеча, која је 3 сата трајала, где Турци разбијени буду, те се у логор за Добраву врате. Ту погине многи Турчин и Мехмед-Капетан Видаић са његова два сина, а од Срба врло мали број.

Понедељник и Вторник прође без боја, само што су се Турци на Кленачкој скели хвалили, да ће сутра у Среду истерати Србе из шанчева и потрти ји све. А за бој у Недељу 1. Августа, говорили су да су само пробали и ишли да виде шанчеве.

У Среду 4. Августа рано, Турске Паше са свом силом више од 45.000 Турака са више топова крену се на Србе. Кара-Ђорђе је војску распоредио био као и први дан боја, и урочно кад други његов топ пукне, да коњица тад за леђа Турцима удари, а пешаци да из шанца изиђу и на Турке оспу ватру. Турци сад смотренији буду, и не пођу одма на јуриш, него изјутра прекуче се ближе и стану намештати кошеве и батерије за топове правити. Кара-Ђорђе тад избаци из шанца један одељ Срба, који у разсутом строју као стрељци стану на Турке пуцати, и у њиовом ји послу око правлења батерија узнемиравати; чиме Турке изазову, те пођу противу Срба, а Срби пуцајући стану шанцу редовно одступати, а Турција гонити. Но кад Турци близу шанца

*) Историја Ранкеа стр. 120.

на дуги њивама код воде Петковице између Крњића и Власанице погине Војвода Јанко Катић, кога заробљена једна стара туркешања преваром мучки уби. *) (Овде су Срби у терању многоштво Турака побили да је Хасан-Паша са мало њи једва жив у Шабац издро.)

Кад тако Хасан-Пашу срећно разбију, Јаков, Кнез Сима и Војвода Лука окрену се и одма ноћу ударе на Великог Везира, гди су се сву ноћ из пушака тукли, а Везир из више Топова бацајући ђулета и картаче бранио се, но у зору Срби повуку се у луг. Кад сване, види Везир да му на путу к Београду опасност прети, и разуме за погибију војске под Хасан-Пашом, па се нагло врати Шабцу и око Шабца улогори се. **) А и Јаков и Лука врну се с војском у Бељин.

У то време били су бој Срби у Ваљевској нахији са Хаџи-бегом на Братачићу. Пошто су га разбили и преко Дрине претерали, стигне од Ваљева и Кара-Ђорђе на конак у Љубинић са једним топом и 300 момака, гди му Јаков и Лука из Бељина пођу у сусрет, и у Оранцу сретну га, па заједно с њиме у Бељин дођу. Ту дође од Ваљева Прота Ненадовић и са Братачића Милан Обреновић и Пљакић са 2.000 људи, и ту се сва Србска војска до 8.000 искупи, која има бити бој са Босанским Везиром са 45.000 Турака. Кара-Ђорђе из Бељина крене сву војску у Јаловик, па узме увасе до 300 момака и однадне у Поцерину те у Белој реци дочепа четири кмета, који су се за Турско Кнежество грабили и искупили били да рану Турцима носе, те ји посече, и тим принуди Поцерце и нешто од Мачвана те се одметну противу Турака, оде у Двориште и ту Милоша Стојћевића Поцерца Војводом постави, па се одма врати у Јаловик, крене војску на поље Мишарско и ту нешто шанца на брзу руку ископа.

Било је у Суботу на покладе Госпојинске 31-га Јула 1806 год. кад је Кара-Ђорђе на Мишар изишо. Србска војска бројала је 6 до 7.000 пешака, са 5 топова и до 1.500 коњаника. Шанац је био на друму Београдском три четврти сата од Шабца далеко. Ту се Кара-Ђорђе са Војводама и Србима стани да Турску силу под Везиром Босанским, која је преко 45.000 Турака бројала и много топова имала, дочека.

Сутра дан у недељу 1. Августа рано зором оправи Кара-Ђорђе све коњанике под Јаковом и Луком к Добрави речици у честу, да се

*) Мемоари Проте види стр. 172.

**) Мемоари Проте стр. 173.

[illegible] рана, на честе пред Кара-Ђорђа изиђе. Кара-Ђорђе, кад је видио да је Лука у животу, врло је радостан био. Очевидци казивали су, да га [illegible]ад деце, које славном победом, које што је Лука жив осто, радост[illegible] видили нису. Јербо је он особито јунака Војводу Луку волио, па [illegible] је из љубови и великог у њега поуздања звао: *„десном својом руком“* и својим *„посинком!“*

Па по том Кара-Ђорђе одма нареди те Луку у Праовачку Аду на Сави однесу, где му је породица у абегу била, те је се лечио и излечио, и опет мегдане са Турцима делио.

О овом славном и сјајном боју Мишарском има једна народна песма, која је врло дивна, и која исказује смер Турака, који су са огромном својом силом у Србију упали, да покоре и поробе Србе, и потру Србске јунаке. У њој овако Кулинова када пита два црна врана гаврана, и каже:

„Ја два врана, два по Богу брата!
„Јестел' скоро од доње крајине
„Од Мишара поља широкога
„А од Шабца града бијелога?
„Јесте л' вид'ли клету Турску војску
„Око Шабца града бијелога
„И у војсци Турске поглавице?
„Јесте л' вид'ли мога господара,
„Господара Кулин-Капетана,
„Кој' је глава над сто хиљад' војске,
„И који се цару затекао,
„Да ћ' Србију земљу умирити
„И од раје покупит' хараче;
„Да ће Црног Ђорђа уватити
„И жива га цару опремити;
„И да ћ' исјећ' Србске поглавице,
„Кој' су кавгу најпре заметнули?
„Јели Ђорђа цару оправио?
„Је л' Јакова на колац набијо?
„Је ли Луку жива огулијо?
„Је л' Цинцара на ватри испек'о?
„Је л' Чушића сабљом посекао?
„Је л' Милоша *) с коњма истргао?
„Је л' Србију земљу умирио?
„Иде ли ми Кулин-Капетане?
„Води л' војску од Босне поносне?
„Иде ли ми, хоће л' скоро доћи?
„Не гони ли Мачванскијех крава?
„Не води ли Србскијех робиња,
„Које би ме вјерно послужиле?
„Каж' те мени кад ће Кулин доћи?
„Кад ће доћи да се њему надам?“

После јој гаврани кажу: како су видели обе војске, Турску под Кулином, а Србску под Кара-Ђорђем, како су се војске удариле, Турске поглавице изгинуле, Србска војска Турску надвладала, и Кулин погинуо. И да му се више не нада, да јој дође; говорили су:

„Нит' ти иде Кулин-Капетане,
„Нит' ти иде, нити ће ти доћи,

*) Стојићевића Поцерца.

опет дођу, Срби тад плотунима оспу ватру на Турке, и кад топ пукне, Срби излету из шанца и на Турке стану жестоку ватру просипати, а кад и други топ Србски пукне, који је био знак за коњицу, она груне Турцима косо за леђа: Турци се збуне, разбију и у долину Савској страни одступе, и стану се искупљати и одмарати. Овај бој трајао је 4—5 сати.

Кад тако Турци буду разбијени, било је превалило подне. Срби пешаци оду у шанац ручати, а коњица безбрижно разреди се, и неки и у шанац оду да ручају; кад Турци то виде, прикраду се и изненадно јурну на расуту Србску коњицу, Хатлије претеку Војводу Луку а Јаков измакне за времена у шанац. Лука се бранио докле је пуне пушке имао, па потегне за сабљу, али гајтан се око ње обвио био немогне је извадити; у то један Турчин ухвати под њим коња за узду, други потегне сабљом по руци, а трећи по глави, вичући: „овам одте браћо, ово је наш душман!“ Војвода Лука удари једног арбијом у чело, одскочи од коња, где му и један рукав пробијен буде, и он срећно умакне у честу и живот спасе. Кара-Ђорђе, како тај нападај Турака види, одма са неколико коњаника под Јаковом и са пешацима излети из шанца, те се ту на ново крвави бој из пушака и топова отвори, где погине Синан-Паша из Горажда, Капетан из Дрвенте, а и многе друге Турске поглавице као цвет Босне, бранећи заставе своје, изгину. Но кад им и њин најхрабрији Сераскер Кулин Капетан, који је за турбаном 7 челенака носио, погине, кога Тодор из Каоне уби, клону Турци по све духом и пред само вече око 6 сати разбију ји Срби, у долину стерају и преко Добраве претерају. И они се тог вечера жалостни врате натраг Шабцу, и несмедну више у бој са Србима упуштати се.

У славној овој битки на Мишару, врло вешто и веома дрско Кара-Ђорђем изведеној маневри, Турци буду пометени и са свим разбијени, где ји много мртви и рањени буде, које са собом жалостни у Шабац однесу.

А на против Срби врло су мало изгубили људи. Али је Војвода Лука Лазаревић тешки рана допаднуо, за кога је се мислило, кад су на бојишту нашли његов фес разсечен и крвав, који је пре подне тог дана са Јаковом Ненадовићем љубавно мењо, да је погинуо. И стану га са тугом по разбојишту тражити да га саране. Но Лука тад сам, сав крвав

гди је сам Кара-Ђорђе војском управљао и гди је преко 2.800 Турака жртви и сам Паша од Сребрнице са многим Капетанима пао. Турци су били разбијени и преко Дрине у Босну претерани.

У овој славној битки Тичарској врло је мало Срба погинуло; но многе су Србске Војводе, под којима су по три коња у боју погинула, и мање старешине рана допаднули, као: Стојан Чупић, Мутап, Цинцар Јанко и многи други, а и сам Војвода Лука, секући Турке, здраво је у ногу рањен био.

Војвода Лука био је бој са Турцима на Црнојбари, на Салашу, на Буковици, Братачићу и на Новомселу о Крстовудне, гди је на мејдану Пејзу Мехмед-Агу погубио.

Ево како народна песма и о овоме мејдану, кад је Војвода Лука Пејзу погубио, збори.

3.

ЛУКО ЛАЗАРЕВИЋ И ПЕЈЗО.

Још ни зоре ни бијела дана,
Али-Паша Дрини води дође,
Дође Паша и доведе војску,
Поред Дрине разапе шаторе,
Па се Паша покрај Дрине шеће,
А титра се златним буздованом,
Ко ђевојка зеленом јабуком,
У балчак се сабљи покуцкује,
А на Мачву попријеко гледи,
Па се Паша и сам разговара:
„Док ми војска из дубљине дође,
„Дрину воду пребродићу ладну,
„Прегазићу сву богату Мачву,
„Китог проћи и у Шабац доћи
„У дворове Лазаревић Луке
„Хоћу њему назват' добро јутро.
„Ал' у з'о час по ме, али по њга,
„По једнога добра бити не ће.“
То говори Паша Али-Паша,
То говори, ал' Бога не моли,
Веће мисли, тако да уради.
Ал' бесједи Пејзо Мехмед-Ага:
„Господине, Пашо Али-Пашо!
„Ев' у нашој Босни каменитој
„Има, Пашо, тридес'т Капетана,
„И имаде седам Паша малих,
„И велики Паша учтуглија;
„У свакога има по ђевојка,
„У ког шћерца, у ког мила сеја,
„Рад је сваки, да ми је поклони,
„Сваки жели, да ме зетом зовне;
„Ал' сам Богу јемин учинио,
„Да с' Туркињом оженити не ћу,
„Него ћу се оженит' влахињом;
„Из Поцерја главитом ђевојком,
„Којано је б'јела и румена,
„Која пије вино и ракију;
„Та њом ћу се јунак оженити,
„Влахињу ћу младу обљубити
„На срамоту Лазаревић-Луки,
„И Чупићу, који Дрину чува;
„Веће, Пашо, драги господине!
„Дај ти мене до два поглавара:
„Прво дај ми Осман-Барјактара,

„Друго дај ми Тузлу Капетана,
„И дај мене три хиљаде Турак'
„На хатима, а под миздрацима,
„Да ја пређем преко воде Дрине,
„Да прегазим сву богату Мачву,
„Да осванем у Поцерју славном,
„Да поробим села изпод Цера,
„Да запалим цркву Петковицу,
„Па ћ' оданде уд'рит' низ Тавнаву,
„Тавнаву ћу попалит' до Саве,
„У за Саву у Шабац ћу доћи:
„А ти хајде Шабцу бијеломе,
„Онђе мене хоћеш дочекати,
„Онђе с', Пашо, састати хоћемо."
Кад то чуо Паша Али-Паша,
То је Паша једва дочекао,
Па му даде до два поглавара,
Једно прво Осман-Барјактара,
Друго даде Тузлу Капетана,
Изабра му три хиљаде Турак'
На хатима, а под миздрацима,
Па овако Пејзи говораше:
„Пођи с Богом, Пејзо Мехмед-Ага!
„Попалите села испод Цера,
„Све мушкиње под мач ударите,
„А женскиње под робље довед'те.
„Док ми војска из дубине дође,
„И ја хоћу Дрину пребродити,
„Мачву прећи и сву поробити,
„Китог проћи и у Шабац доћи;
„Онђе, Пејзо, да се састанемо."
Одатле се Пејзо подигао,
У по ноћи Дрину пребродио,
И ту Пејзи Бог и срећа даде
Српска њега не привиђе стража.
Оста Паша Дрине чувајући,
Оде Пејзо у Поцерје славно.
Кад се д'јели срећа и несрећа,
Тавна ноћца од бијела дана,
У Поцерју освануше Турци
Код бијеле цркве Петковице,
Петковицу опколише Турци,
Игумана старца затекоше,
Три му ђака млада посјекоше,
А тројица у гор' утекоше,
Игумана жива уватише,
Намастирско благо покупише,
Како Турци добро задобише,
Више Турци у села не шћеше;
Игуману руке савезаше,
Па га туку перним буздованом,
Пјешке њега поред коња гоне,
Па се Турци Паши повратише.
Кличе вила прије јарког сунца,
Саврх Цера високе планине,
Дозиваше Српскоме логору,
Украј Дрине шанцу Бадовинцу,
Из логора зове поглаваре:
Прво зове Лазаревић Луку,
Друго зове Чупића Стојана:
„Жље заспали, Српске поглавице!
„Жље заспали, зао сан уснили!
„Тешко су вас преварили Тур
„Петковицу поробили цркву,
„Исаију старца уватили,
„Бијеле му савезали руке,
„Намастирско одузели благо,
„Три су њему ђака погубили,
„А тројица у гору утекла.
„Ви спавате, за то и не знате.
„Је ли вама од Бога гријота,
„А од људи покор и срамота?
„Ђе је ваша вала и јунаштво?
„Што чините? Јер се не бије
Кад то чуо Лазаревић Луко,
Он се пљесну руком по кољену.

ет чоха пуче на кољену,
оскочи, припаса оружје,
зика Чупића Стојана:
а ноге, Чупићу Стојане!
ко су нас преварили Турци:
ву прешли, очли у Поцерје,
ховицу поробили цркву,
ија заробили старца,
ш више јада може бити:
мој брате, Чупићу Стојане!
припаши свијетло оружје,
ти узми војске понајвише,
се спусти покрај воде Дрине,
це страже покрај воде врзи,
не може тица пролећети,
амо ли татар прокасати
д Босне књигу пронијети:
ти се Осман-Капетана
Градачца из бијела града,
богате не поробн Мачве;
кад дођеш шеру Парашници,
поздрави Зека буљубашу,
' устане Зеко буљубаша,
ек' крене голаће јунаке,
ед Батра воде нек постави
це страже све једну до друге.“
а скочи, припаса оружје,
Чупић понајвише војске,
е спусти покрај воде Дрине,
е страже на бродове баци;
дође шеру Парашници,
оздрави Зека буљубашу,
Зеко и голаће крену,
е страже покрај Батра баци;
акви су голаћи јунаци!
а би под облаком ждрала,
ио ли на земљи јунака!
би их Осман преварио?

А кад страже тврде поставише,
Стаде Луко пребирати војску:
Узе себе четерест коњика
И стотину младијех пјешака,
И поведе Бакал-Милосава,
И поведе Марка из Штитара:
Милосава води ради дике,
Ради дике и рад' разговора,
А Штитарца Марка рад' јунаштва;
И поведе Глувца Мијаила,
Који с'јече мачем без разлога,
И поведе Гркињића Ђорђа,
Когано је на сабљу отео
Од Турака из ропства Турскога,
И држи га као свога сина,
Који Луку свлачи и облачи
И свиленим опасује пасом.
Пође сњиме четерест коњика
И стотина младијех пјешака,
Оде Луко уз ту воду Дрину,
Да обиђе шанац у Љешници
И у шанцу свога брата Ђуру,
Свога брата Ђуру капетана,
Да га млада не преваре Турци;
А кад Луко Новом селу био,
Ђе су Турци Дрину воду прешли,
И јоште се повратили нису;
Куд су Турци Мачву прегазили
На плочама траву су однијели,
Стаде ука Луке око пута.
И јошт Лука пута истражује,
А Турци се пољем помолише,
Савезана Игумана воде;
Није шала, три хиљаде Турак'!
А у Луке четерест коњика
И стотина Србина пјешака!
Кад је Луко опазио Турке,
Препаде се Лазаревић Луко:

„Мили Бого! та што ћу ти јако:
„На злу ти се мјесту затекосмо!
„У равноме пољу широкоме.
„Ђе не има ни трна ни грма,
„Нас је мало, а млого Турака:
„Да с' бијемо, разбит' неможемо,
„Да бјежимо, утећ' не можемо;
„Шуме нема, да се заклонимо,
„Већ можемо лудо изгинути,
„Веће, браћо, стотина пјешака!
„Сваки своју пушку потпрашите,
„Покријте се по зеленој трави,
„Па пушака метати немојте,
„Нека за вас Турци и не знаду;
„Ми коњици одосмо пред Турке,
„Па ће Турци на нас ударити,
„Ми с' пред њима измаћи хоћемо,
„К вама ћемо Турке напустити,
„Ви гледајте сваки по једнога.
„Па на Турке огањ оборите,
„Са пламеном Турке забуните,
„А ми ћемо сабље повадити
„И у Турке јуриш учинити:
„Не би л' како Турке забунили,
„Не би л' старца од Турак' отели."
Тако Луко Србље сјетовао.
Пјешаци се по трави покрише,
Оде Луко су четръест друга,
Коња љути, а пред Турке иде.
Како Турци опазише Луку,
Одмах Турци Луку познадоше,
Па говори Пејзо Мехмед-ага:
„Ти си курво, Лазаревић Луко!
„Што сам ћео, то сам удесио,
„С тобом ћу се, курво, огледати."
Трже Турчин сабљу димишћију,
Трже сабљу у лијеву руку; *)
Али Луко Пејзе не познаје,
Него мисли, да је Али-паша,
Па се њему јуначки јављаше:
„Ја сам курво, пашо Али-пашо!
„Жена био, ко ти побјегао!"
Трже Луко сабљу у десницу,
Један другом добра коња пусти,
Допста се ударити ћаху,
Ал' Србини не дадоше Луки,
Већ с' утјече један пред другога
Да Србима Луко не погине,
Србима је жао поглавара;
Утече се Бакал Милосаве
На јагрзу коњу високоме,
Па говори Лазаревић-Луки:
„Побратиме, Лазаревић Луко!
„Ја ћу за те на мејдан изаћи,
„Ти ћеш мене прије покајати."
Трже Бакал сабљу у десницу.
Па полеће Пејзи Мехмед-аги,
Ал' тек што се коњи сусретоше
И јунаци да с' сабљам ударе,
А Бакала срећа изневјери:
Под Бакалом јагрз посрнуо,
Паде Бакал пред коња у траву,
Бакал паде, а Пејзо допаде;
Да Бакалу одсијече главу;
Ал' се Бакал и пјешице брани
Бритком сабљом и десницом руком
Бјежи Бакал около јагрза.
Када виђе Лазаревић Луко,
Ђе ће Турчин посјећи Бакала:
Скиде Луко пушку крџалијнку,
Која но је обљевена златом
Од јалмана до горњег нишана,
На којој је тридес' белензука,
Све од чиста жеженога злата.

*) Кажу, да је Пејзо био шуваклија.

ама од тридес'т дуката;
ој је до дванајест слова,
слово у крв' окаљено,
ачко тело нам'јењено;
је сваку амајлију;
Јуко онда говорио:
бој се брате Милосаве!
Турчин ље погубит' не ће,
ле виђет' буле ни матере.“
јнки живу ватру даде,
ара, пуста остат' не ће,
ди Пејзу Мехмед-агу,
га под грло бијело,
Пејзу као јагње б'јело;
аде са коња у траву,
еће Осман-барјактару
сабљом у десници руци,
алу одсијече главу,
не да јагрза узјати,
јежи око коња свога,
Бакал и пјешице брани,
њега Турчин погубио;
на вјерна слуга бјеше:
момче из града Мостара,
је Бакал одранио
ено к'о рођеног сина
Бога и заради душе,
собом заклоња Бакала
га собом и вранчићем,
јете, одвише слободно,
авлић двије пушке мале,
на обје окренуо:
Турчине! куд си насрнуо?
и згубит' мога господара,
моје на рамена главе.“
кле, Османа згодиле,
и га зрна ударила,
у срце истргала.

Кад падоше двије поглавице,
Онда Турци натраг устегнуше,
У то доба Бакал-Милосаве
Узја коња, па поћера Турке,
Ал' повика Тузла капетане:
„Јао Турци, моји јењичари!
„Нема Лука већ четрђест друга,
„А нас има три хиљаде равно,
„Ето јако што се од нас ради!
„Јалах кардаш, јуриш на душмана!“
Тад' се Турци опет повратише,
На коњике Српске јуриш чине,
Срблљи сташе пред њима бјегати!
Та не бјеже да Турцим' утеку,
Веће маме Турке на пјешаке.
А кад Срблљи Турке домамише,
На мах пуче од стотине Срба,
На мах пуче стотина пушака,
Мртвих паде стотина Турака,
Погибе им Тузла капетане;
А Србињи онда јуришише,
Турци сложно огањ оборише,
Под Штитарцем убише ђогата,
Под Ђорђијом убише дората;
Ево Ђорђе пјешице измаче,
А Штитарца ђогат притиснуо;
На Штитарца Турци долећеше,
Лежећива да га посијеку.
Јадан Марко лежећи се брани:
Бритком сабљом и лежећи маше.
Око себе рашћерује Турке.
Доиста би Марко погинуо,
Ал' опази Глувац Михаило,
Ђе су Марка забунили Турци,
Трже мача Глувац Михаило,
Па кроз Турке јуриш учинио,
Док до Марка путе просијече,
Седамнаест Турака посијече

„Мили Бого! та што ћу ти јако:
„На злу ти се мјесту затекосмо!
„У равноме пољу широкоме.
„Ђе не има ни трна ни грма,
„Нас је мало, а много Турака:
„Да с' бијемо, разбит' неможемо,
„Да бјежимо, утећ' не можемо;
„Шуме нема, да се заклонимо,
„Већ можемо лудо изгинути,
„Веће, браћо, стотина пјешака!
„Сваки своју пушку потпрашите,
„Покријте се по зеленој трави,
„Па пушака метати немојте,
„Нека за вас Турци и не знаду;
„Ми коњици одосмо пред Турке,
„Па ће Турци на нас ударити,
„Ми с' пред њима измаћи хоћемо,
„К вама ћемо Турке напустити,
„Ви гледајте сваки по једнога.
„Па на Турке огањ оборите,
„Са пламеном Турке забуните,
„А ми ћемо сабље повадити
„И у Турке јуриш учинити:
„Не би л' како Турке забунили,
„Не би л' старца од Турак' отели."
Тако Луко Србље сјетовао.
Пјешаци се по трави покрише,
Оде Луко су четрњест друга,
Коња љути, а пред Турке иде.
Како Турци опазише Луку,
Одмах Турци Луку познадоше,
Па говори Пејзо Мехмед-ага:
„Ти си курво, Лазаревић Луко!
„Што сам ћео, то сам удесио,
„С тобом ћу се, курво, огледати."
Трже Турчин сабљу димишћију,
Трже сабљу у лијеву руку;*)
Али Луко Пејзе не познаје,
Него мисли, да је Али-паша,
Па се њему јуначки јављаше:
„Ја сам курво, пашо Али-пашо!
„Жена био, ко ти побјегао!"
Трже Луко сабљу у десницу,
Један другом добра коња пусти,
Доиста се ударити ћаху,
Ал' Србини не дадоше Луки,
Већ с' утјече један пред другога,
Да Србина Луко не погине,
Србина је жао поглавара;
Утече се Бакал Милосаве
На јагрзу коњу високоме,
Па говори Лазаревић-Луки:
„Побратиме, Лазаревић Луко!
„Ја ћу за те на мејдан изићи,
„Ти ћеш мене прије покајати."
Трже Бакал сабљу у десницу.
Па полеће Пејзи Мехмед-аги,
Ал' тек што се коњи сусретоше,
И јунаци да с' сабљам ударе,
А Бакала срећа изневјери:
Под Бакалом јагрз посрнуо,
Паде Бакал пред коња у траву,
Бакал паде, а Пејзо допаде;
Да Бакалу одсијече главу;
Ал' се Бакал и пјешице брани
Бритком сабљом и десницом руком.
Бјежи Бакал около јагрза.
Када виђе Лазаревић Луко,
Ђе ће Турчин посјећи Бакала:
Скиде Луко пушку крцалијнку,
Која но је обљевена златом
Од јалмана до горњег нишана,
На којој је тридес't белензука,
Све од чиста жеженога злата,

*) Кажу, да је Пејзо био шуваклија.

„Попе Луко, моја десна руко.
„Добро чувај Посавине славне,
„Посавине и Тамнаве, Луко,
„Да ми Турци роба не одведу:
„За роба ћу тебе погубити."

Овако је песма нацртала поруку Кара-Ђорђеву као строгу. Но и без поруке Лука је бодрим оком чувао народ, да га Турци не поробе. И чувао га је дотле, докле десеторогуба сила варварска, није Србску снагу надвладала, па и Лукину и Кара-Ђорђеву моћ десница њнови сломила.

Сломи много надмашна сила Турска искупивша се противу Србије, из трију части света: Европе, Азије и Африке. Несрећне 1813 год. сломи снагу Србски јунака, па и Лукину и целог народа Србског.

Те 1813 год., после последње битке на Равњу-Засавици, која је трајала биће од почетка до 15. Септембра, кад Турци разбију Србе и заузму Мачву и Поцерину, дођу Шабцу и прекриле сво поље Шабачко. Војска Србска, како види силу Турску од 100.000, поплаши се, остави Војводе и сва се расприти, оде кућама да своје породице од варвара по шумама и гудурама прикрива, а који је ближе Саве да је у Срем превози и живот спасава.

Тад и све Војводе Србске, сами себи остављени, нагну, себи и својима породицама спасенија тражити, да ји варвари не поробе. Па и Војвода Лука Лазаревић из Града Шабачког кроз водену капију претури преко Саве своју породицу. Запали своје конаке у Граду, у којима је седијо, па се низа Саву са Војводом Стојаном Чупићем и са неколико своји момака спусти до Забрежја, и ту у Срем са многим Војводама и народом пређе.

Кад Лука у Срем пређе, њега Аустријска власт одпрати у Манастир Фенек где су и друге главније Војводе и Кара-Ђорђе бијо. Одатле, 29. Октомвра одправе ји у Град Варадин. А 7. Јануара 1814 год. Кара-Ђорђа одпрате у Грац; друге Војводе по другим Градовима; а Луку у Еденбург сместе.

А пошто Кара-Ђорђе и његове Војводе буду присмотре ослобођени, главне Војводе па и Војвода Лука са Кара-Ђорђем, у Августу добију Руске пасоше, и 17. Септемвра преко Ердеља испраћени буду у Русију, где у Руску варош Хотин 26. Октомвра те 1814 год. дођу. Ту

добију од Руског Цара пристојно по старешинству издржање; а и Војвода Лука 300 дуката годишње. Гди је са својом породицом у Хотину гди су се и друге Србске Војводе налазиле, до 1832 год. живио.

Па пошто је Русија после рата 1829 год. Турску 5. чланком Једренског мира обвезала, те она 8. точку Букурештског трактата од 1812 год. испуни, и права под Кара-Ђорђем извојевата, Србији поврати а и Кнеза Милоша за Књаза Србије 1830 год. призна. Тако Русија ка... учини Србију полунезависну, коју је она од Порте отргла и којој је внутрења права осигурала, захте и од Милоша те све оне Војводе, које су се налазиле у Хотину на издржавању Руског Правителства, у Србију прими и службе им даде.

Тако многе Војводе одма 1830 год. у Србију оду, и неки службе приме. А Војвода Лука задржи се и 1832 год. у Србију дође. К... га Кнез Милош постави за члана Шабачкога Магистрата.

Кад се у Србији одпочне борба око устава, између зване уставовачке странке и Кнеза Милоша, који је противу устава био, зато ... то га је у самовлашћу устав ограничаво; и који морадне се Књажеског достојанства 1. Јуна 1839 год. одрећи и 3. Јуна из Србије у Влашку, на своја добра отићи; па како се и после тога та борба око устава, ... ад и Кнез Мијаило на владу после смрти свога старијег брата Милана, који и недочека да за Кнеза потврђен буде дође, продужи, Лука Лазаревић био је једнако члан суда Шабачког. Па ако је и он био ... на страни уставовачке партије, које није ни одкога тајно, ипак није ... излазијо на јавну борбу.

Кад је у Мају 1840 год. преврженицима уставне странке у Шабацу претила опасност, те се помоћник Началничества Ђука Стојићевић Милоша Поцерца брат, са једним чланом суда морадне уклонити у Град Шабачки, а чланови суда Шабачког у судском зданију затворити и од противне странке чувати од напада, — Лука Лазаревић, и ако му је грозила опасност од партије противне уставу, нехтене себе у суду затворити, изиђе из суда и сам оде својој кући, наоружа се и за одбрану приуготови. Но Шабачки грађани, који су старог Војводу Луку много ценили и поштовали, одберу се најодабранији, оружају се и оду кући његовој, те су га чували. И тако Лука на миру пробе.

И кад Кнез Мијаило приморан подлегне уставној Србској странки, Србију 27. Августа 1842 год. остави и у Аустрију пребегне, а за ...

дма 2. Септембра те 1842 год. Кара-Ђорђев млађи син Александер Кара-Ђорђевић за Књаза Србије народом Србским изабрат буде, Портом отврђен и Европским силама признат.

Тад, те 1842 год. одма стари Кара-Ђорђев Војводама дични нак Лука Лазаревић, од члана суда Шабачког из уважења неоцењени услуга Србији учињени, Кара-Ђорђевим сином Књазом Александром оставлен буде за члана Државног Совета. Те и у том високом звању неколико година послужи земљу своју; а потом, због старости и лабости од многи рана, поиште се те ставлен буде у пензију, који з Београда оде у Шабац својој кући, гди је до своје смрти мирно ивио.

Безсмртног имена Лука Лазаревић, у својој кући, седећи умро је 9. Априла 1852 год. Сутра дан, с највећим почастима, у копан је код Јабачке цркве. Над гробом његовим узидана је мраморна плоча с овим тиховима:

Крјепком мишцом, срцем витеш-
кијем
најгоре доба по Србина
ад процвиље мало и велико.
Србија земља поносита
рвавијем сузам проплакала,
Роду своме послуживши вјерно —
Овде Лежи Лазаревић Лука,
Штит Поцерја, цвјет Србских јунака
А посинак врла Кара-Ђорђа!
Проста земљо! Која по га скриваш,
Својом те је откупио крвљу!"

Лука Лазаревић био је осредњег стаса, тела коштуњаво сувог а оста снажног, главу имао је осредњу, косу на глави носио је кратку еправилно шишату и зачешљавату, коју је под своју старост имао седу, ело имао је умерено и гладко, обрве повијене српасте, очи осредње раорасте отворене и пуне ватре, лице му је било осредње црномањасто жућкасто, сувоњаво и осредње дуго, бркове је имао повише црне епе средње величине, имало на више засукате, уста имао је умерена, глас танак јасан звечећи.

Лука је био нарави ћутљиве и озбиљне, но волео је о ратовању оворити и са озбиљом тихо причати; био је доста опорит жесток, но у ришко повратљив, био је жив и врло лак и окретан. Спрема млађима био је строг, али и праведан, а спрема старијим послушан. Особито Кара-Ђорђу одан је и веран био.

Лука је у јелу и пићу био умерен, и у кући својој живио је лепо, али без икакова раскошства, што је год у кући имао све му је било лепо чисто уредно и укусно. Дувар му је собни сав окићен био

лепим оружјем: сабљама, пушкама, пиштољима и рахтовима сребрним и позлаћеним. Међу оружијем била је сабља, дуга пушка и пиштољи Турског јунака Пејзе Мехмед-Аге, ко га је Лука на мегдану погубио, и то сво оружије Лука је у боју задобијо.

И осим тога висио му је о дувару велики и широк мач панцирлије Орукџића-Ме'хе, за кога се каже да је некад био Принца Евгенија. Тај мач поклонио му је под Бељином у Босни Пуши-Брк Остоја, који је са Глувцем Мијаилом из Ваљевске каменице и убио Орукџића-Меју. *[illegible]

На оружје тако се навико бијо Лука, да га је и под своју ста[illegible]рост и слабост узасе носио кад је гди на пут ишо, или из Шаб[illegible] у Београд, или из Београда у Шабац, увек је покрај своји пиштол[illegible] за појасом, сабље о појасу, и своју дугу пушку „Крџалијнку“ спор[illegible] себе у колима носио.

За сво време Кара-Ђорђевог ратовања, Лука увек је јашао доб[illegible] Арапске Хатсве, као што је и био ванредан добар јашач, и на се[illegible] носио је скупоцено срмали и кадифели Војводско одело; а и до св[illegible]је смрти носио је народно Србско одело и вес на глави.

Лука није био раскошан, као што ни за богатство грамзио се ни[illegible]е. После своје смрти врло је мали иметак деци својој оставио.

Лука је врло уважавао науку и научене људе. И како није б[illegible]ло близу школа, он је своју децу шиљо у Карловце да неостану не школова[illegible]а.

Војвода Лука имао је и једнога рођеног брата Ђуру, кои је с[illegible]д с њиме у биткама био и јуначки борио се, као што народне песме ве[illegible]е. А и Сима Милутиновић у Србијанки спомиње га; **) но ништа да[illegible]ње о њему се незна.

Лука је као свештеник са првом својом женом имао два си[illegible]на Мијаила и Кузмана; овог последњег је у Хотину и оженио са Љубин[illegible]м, ћерком Војводе Петра Добрњца, с којим је сином у Србију 1833 г[illegible]д. и повратијо се. Кузман, у Шабцу занимао је се с'трговином, и умро [illegible] а Мијаило је још у Хотину умро. Са другом својом женом јунаки[illegible]ом Јадранком Данојлом, достојном супругом јунака Луке, имао је три си[illegible]на: Владимира, Александра и Коју.

О жени Лукиној „Данојли,“ која је Луку, и друге забринуте [illegible]ојводе сакупљене под Шабцем куражила, да убој противу навале Ту[illegible]ске иду, ево шта Чубра каже:

---

*) Србијанка Милутиновића III. част стр. 78—80.

**) Види Србијанку I. част стр. 118.

„Е, под Шабац збилисте се амо!
Зар ми' жене да вас заступамо?...
Је ли за тим'?...Ја ћу ево прва,
А и проче тркимице Србке
Хате посјест', сабље припасати,
По сред Тура́к што и када ударит',
Па који би од' мужева осто',
Нек' се тепе из' свог' завичаја,
Недостојан ни зра́ком му дихат (Luft)
Под сунашцем себ' ненаш'о мјеста,
Кад' грудима незаклонит' мари
Што најдраже и најсветије му!"
Тек' изусти Јадранка Данојла,
Преумили с' и Теодоровићу (Лази)
Ал' и прочи с' повалом је приме:
„Славно збориш од' Србкиње Србко!
Војничка је дужност угинути
Из живота привремене дружбе
Прије него уступити врагу
Оно своје, чим и за што живи!
Ми' готови сви с'учинит' исто,
И на вјерно враг узбит' се мора,
Ил ће честност наследит' потомство
Решителних предак' утежењу." *)

Жена Лукина Данојла, још раније умрла му је била. Владимир и Александер, синови Лукини, које ји је и оженио, и дочеко унуке, били су оба у државној служби, Владимир у доцније време био је казначеј у Шабцу; умро је 1876 год. и после себе оставио је порода. Александар и данас у Београду живи као I. благајник Управе фондова и има порода.

Лука за живота свог најволио је најмлађег сина свога Коју. Зато што су му оба старија сина била врло мирне и скромне нарави. А Која био му је жив, окретан, врло добар јашач, носио је и занимо се са оружјем, и имо је природну нарав да буде добар војник, а можда и јунак на оца свог. За то његово понашање војничко, Коју је Лука и волио, говорио је: „Мој Владимир и Александер, они су моје Данојле деца; а Која је моје дете и мој прави син." За то га Лука да у војену службу, да га за војника спреми. Која, буде неко време у војсци Србској, постане капларом, па нехтене чекати да и официром постане, него из војене службе испише се, и после тог наскоро и умре. Стари јунак Лука много је тужио за својим сином Којом, кога је здраво волио, и Којина смрт много је причинала те је ускорила смрт старом јунаку Војводи Луки Лазаревићу и у гроб га вечне памети свалила.

125.

БАКАЛ МИЛОСАВ

КАПЕТАН.

Родом је из Херцеговине. Дошо је у Шабац око 1800 год. Ту се настанио и држо дућан бакалницу, одкуда је прозват „Бакал Милосав."

*) Србијанка Милутиновића II. част стр. 167.

лени оружјем: сабљама, пушкама, пиштољима и рахтовима сребрни и позлаћеним. Међу оружјем била је сабља, дуга пушка и пиштољи Турског јунака Пејзе Мехмед-Аге, ко га је Лука на мегдану погубио, и то сво оружје Лука је у боју задобијо.

И осим тога висио му је о дувару велики и широк мач панцирлије Оруџића-Меxе, за кога се каже да је некад био Принца Евгенија. Тај мач поклонио му је под Бељином у Босни Пуши-Брк Остоја, који је са Глувцем Мијаилом из Ваљевске каменице и убио Оруџића-Мeју.*)

На оружје тако се навико бијо Лука, да га је и под своју старост и слабост узасе носио кад је гди на пут ишо, или из Шабца у Београд, или из Београда у Шабац, увек је покрај своји пиштоља за појасом, сабље о појасу, и своју дугу пушку „Крџалијнку" поред себе у колима носио.

За сво време Кара-Ђорђевог ратовања, Лука увек је јашао добре Арапске Хатеве, као што је и био ванредан добар јашач, и на себи носио је скупоцено срмали и кадифели Војводско одело; а и до своје смрти носио је народно Србско одело и вес на глави.

Лука није био раскошан, као што ни за богатство грамзио се није. После своје смрти врло је мали иметак деци својој оставио.

Лука је врло уважавао науку и научене људе. И како није било близу школа, он је своју децу шиљо у Карловце да неостану не школовата.

Војвода Лука имао је и једнога рођеног брата Ђуру, кои је свуд с њиме у биткама био и јуначки борио се, као што народне песме веле. А и Сима Милутиновић у Србијанки спомиње га: **) но ништа даље о њему се незна.

Лука је као свештеник са првом својом женом имао два сина Миланка и Кузмана: овог последњег је у Хотину и оженио са Љубинком, ћерком Војводе Петра Добрњца, с којим је сином у Србију 1833 год. и повратио се. Кузман, у Шабцу занимао је се с'трговином, и умро; а Миланко је још у Хотину умро. Са другом својом женом јунакињом Радмилком Данојлом, достојном супругом јунака Луке, имао је три сина: Владимира, Александра и Коју.

О жени Лукиној „Данојли," која је Луку, и друге забринуте Војводе сакупљене под Шабцем куражила, да убој противу навале Турске [illegible] Чубра каже:

*) Србијанка Милутиновића III. част стр. 78—80.
**) Види Србијанку I. част стр. 118.

И Анта каже те пишу Луки, који дође својском те ји обсаде ослободи.

Кад је на Новом Селу Лука Лазаревић полетио Пејзи Мехмед-аги на Мегдан, Бакал Милосав бојећи се да Лука не погине, жалећи Луку, а себе прегоревајући истакне се пред њега. Ево како се каже:

„Утече се Бакал Милосаве
На јагрзу коњу високоме,
Па говори Лазаревић Луки:
„Побратиме, Лазаревић Луко!
„Ја ћу за те на мејдан изићи,
„Ти ћеш мене прије покајати.“
Трже Бакал сабљу у десницу.
Па полеће Пејзи Мехмед-аги,
Ал' тек што се коњи сусретоше,
А јунаци да с' сабљам ударе,
А Бакала срећа изневери:
Под Бакалом јагрз посрнуо,
Паде Бакал пред коња у траву,
Бакал паде, а Пејзо допаде;
Да Бакалу одсијече главу;
Ал' се Бакал и пјешице брани
Бритком сабљом и десницом руком.
Бјежи Бакал около јагрза.
Када виђе Лазаревић Луко,
Ђе ће Турчин посјећи Бакала:
Скиде Луко пушку крџалијнку,
Крџалијнки живу ватру даде,
Пуче шара, пуста остат' неће,
Те погоди Пејзу Мехмед-агу
Погоди га под грло бијело,
Закла Пејзу као јагње б'јело.“

Године 1813 и Бакал Милосав био је прешо у Срем, па се после 1815 год. вратио у Србију и био у Мачви, народ подизо противу Турака па је на Дубљу и у боју био.

Доцније кажу 1818 год. да га је Кнез Милош шиљо у Цариград као Татарина, те је радио код Порте, почем је знао Турски говорити. Те су од они Срба, који су у Лешњици 1813 год. са Стојићевићем заробљени били 70 њи робства ослобођени, а прочи помрли су били.

Милосав је био човек висок, црномањаст, стасит, бео у лицу, добре нарави и пријатан у друштву, а велики јунак.

Умро је у Шабцу, 1823 год. кажу да му је тад било 53 године.

После његове смрти оставио је једног сина Ђоку, кои је био у војсци 1846 год. каплар; али се исписше из војске и оде у Шабац, где је неко време живио, па је тамо и умро.

126.

ТОША БОЈАНИЋ

БАРЈАКТАР.

Тоша Бојанић је родом из Ерцеговине. Кад је он дошо у Србију и где је се први пут настанио незна се.

Кад је устанак Србски под Кара-Ђорђем 1804 год. букнуо и Јаков Ненадовић дође са војском под Шабац, а 7. Марта варош запали, Турке у Град стера и варош заузме; тад Милосав, погорела му бакалска трговина; као добровољац ступи код Јакова у војску, гди је се ту са Турцима туко, докле и Шабачки Град 20. Априла од Турака узели нису.

Доцније Бакал Милосав дође под команду Попа Луке, кои је с њиме увек у бој ишо, и гди је се год Лука борио, ту је скоро свуд и Бакал Милосав с њиме у боју противу Турака био. Који изиђе на гласу добар јунак.

Године 1806, Јануара 17., кад су се код Лешњице на Ранитовачи противу велике силе Турске борили, гди Војвода Лука са Дабићем Живком разбије Турке, на Дрину ји и у воду Јадар натера, и многи се подаве, ту је у води Јадру Бакал Милосав три жива Турчина пливајућа, мздраком пробо.

Бакал Милосав кроз сво десетогодишње ратовање Кара-Ђорђево са Турцима, свуд је се око Дрине са Турцима туко, а и преко Дрине прелазио је и јуначки бојак бијо.

Кад су 1810 год. Турци обсели у Лозници у шанцу Милоша Поцерца, Анту Богићевића и Бакал Милосава, гди стигне Кара-Ђорђе, Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић и многе друге Војводе са војском, те ји 6. Октомвра на Св. Тому обсаде ослободе, и Турке жестоко потуку, ево шта песма о том Лозничком боју, кад су у обсади били, за Бакал Милосава каже:

„С друге стране, на доњу капију
„Излијеће Бакал Милосаве,
„На јагрзу коњу великоме,
„И сијече Турке око града;
„Ту се Бакал незна уморити,
„Већ разгони Турке око града.
„Док под собом коња неумори;
„Кад јагрза у пену учини,
„Тад се с коњем он у град поврати,
„Оног сјаше, на другог узјаше,
„Па једнако он разгони Турке.“

Те три Војводе Поцерац, Богићевић и Бакал Милосав кад су излетале из шанца и Турке разгонили, и Анта бринећ се да непадну уробство; даље песма овако каже:

„Ал’ ето ти Бакал Милосава,
Крвава му сабља до балчака
И десница до рамена рука,
Сијекући око града Турке.“

умро, и после своје смрти оставио једног сина и једну ћер; Стана и данас у Београду у пензионом стању живи. Сара, Тоше Бојанића жена, умрла је у Београду биће 1852 год. и сарањена је код цркве Св. Марка у Палилули.

Тоша Бојанић био је крупног и високог раста, здраво јаког и снажног телесног састава, подужи образа, бела и чистог лица, велики обрва, подужи и густи смеђи бркова; глас имао је покрупан. Од нарави био је здраво озбиљан и мало говорљив, иначе пријатан, и носио је се врло лепо и чисто, и господствено понашо; био је велики јунак и са више рана, које је у бојевима задобио, отишо је у гроб. Слава имену његовом.

127.

ЛАЗА ТЕОДОРОВИЋ

(звани од народа Ћата Лаза)

А ДОЦНИЈИ ЧЛАН СОВЕТА, КАПУ-ЋЕХАЈА, И РАЗНИ ОРДЕНА КАВАЉЕР.

Лаза Теодоровић родио се у селу Свилеуви, у Тамнави, нахије Шабачке, око 1780 год.

Његовом оцу било је име Теодор и отуда се звао Теодоровић. Отац му је био трговац и имућан човек у Свилеуви. Па кад Лаза порасте и за школу дојача, њега његов отац даде у Карловце у школу. И кад у Карловцима онда постојеће школе изучи, отац га одведе и у Сегедин, те и тамо школе сврши, и научи Немачки, Маџарски и Латински.

Па кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, Лаза, свршивши науке у Сегедину, у јесен врати се кући у Свилеуву. Кога Јаков Ненадовић 1805 год. узме себи за писара, и он је за сво време десетогодишње војне Срба под Кара-Ђорђем код Јакова писар био.

Лаза се код Јакова и ожени, и узме себи за жену Деву ћер Капетана Марка Ранковића, сина покојног Кнеза Ранка, кога је Бег Новљанин у Шабцу 1800 год. погубио и који је био братучед Кара-Ђорђевог Војводе Попа Луке Лазаревића.

Дева је била жена достојна свога паметног мужа, јер и она је од природе паметна и достојанствена као неки мудар човек била, и од свакога поштована и уважавана. Но није деце никад имала.

Кад наступи 1813 год. те Србија пропадне, и много Војвода и народа у Аустрију пребегне, тад и Јаков Ненадовић 24. Септембра на

Забрежју код Палежа у Срем са својом породицом пређе, а с њиме пређе и Лаза Теодоровић са његовом женом Девом, и настану се у Ашањи и Купинову. Но кад Јакова Аустријанци отерају у Голубинце, затим у фенек, па и у Варадин, а за њим оде и Јаковљева породица и у Карловцима настани се, са истом оде и Лаза Теодовић са његовом женом Девом, који су живили лепо и не раздвајали се као једна породица. А кад 1814 год. 17. Септемвра пође Кара-Ђорђе за у Русију са више Војвода и други Срба, с њиме оде и Јаков Ненадовић а и Лаза Теодоровић са Девом, и кад 26. Октомвра у Бесарабску област Хотин дођу, ту се настане па и Лаза Теодоровић не растајући се од Јакова и његове породице, гди Лаза добије од Руског двора као и други Срби саразмерну новчану помоћ за своје издржавање. И ту живећи Руски научи.

Кад Кара-Ђорђе 1815 год. пође за у Петроград Цару Александру, да га моли да помогне Србима и да ји спасе од поплаве Турака, који су учинили противу 8. точке Трактата Букурештског; он поведе са собом и Јакова Ненадовића, с којим оде и Лаза Теодоровић, те им је толмачио и преписку водио; и тад Лаза Кара-Ђорђу напише онај извештај о стању Србије 1813 год. који је у I-вој књиги од стр. 426—444 печатан, и кога Кара-Ђорђе у Петрограду Цару Александру I., 4. Маја 1816 год. преда.

Кад се Кара-Ђорђе са Јаковом из Петрограда у Хотин 1816 год. врати, врати се с њима и Лаза Теодоровић и остане ту и даље.

Па кад Кара-Ђорђе 1817 год. оде у Србију, и на спавању 13. Јула у селу Радовању Смедеревске нахије од Књеза Милоша Обреновића чрез изаслате убице Вуицу Вулићевића и Николу Новаковића буде мучки убијен. Доцније Лаза Теодоровић 1819 год. врати се у Србију, гди га Књез Милош узме код себе за свог Секретара, возљуби га и наклоњен му буде. Но та наклоност Милошева спрема Лази небуде дуготрајна, као и спрема свима другим, него омрзне на Лазу и хтене га 1821 год. и живота лишити. Повод овој мржњи била је Кнегиња Љубица Милошева жена, и то због овога.

Кнез Милош Обреновић, као што је после пропасти Србије 1813 год. био једнако уз Паше и Везире, а нарочито уз љутог Сулејман-Скопљак-Пашу, чији је и посинак био, па напојијо је се Турским духом, и свему је се оно Турско владање, понашање и господство допало, па и домаћи Турски живот, који су по више жена имали. Па тако и Ми-

умро, и после своје смрти оставио једног сина и једну ћер: Стана и данас у Београду у пензионом стању живи. Сара, Тоше Бојанића жена, умрла је у Београду биће 1852 год. и сарањена је код цркве Св. Марка у Палилули.

Тоша Бојанић био је крупног и високог раста, здраво јаког и снажног телесног састава, подужи образа, бела и чистог лица, велики обрва, подужи и густи смеђи бркова; глас имао је покрупан. Од нарави био је здраво озбиљан и мало говорљив, иначе пријатан, и носио је се врло лепо и чисто, и господствено понашо; био је велики јунак и са више рана, које је у бојевима задобио, отишо је у гроб. Слава имену његовом.

127.

ЛАЗА ТЕОДОРОВИЋ

(звани од народа Ћата Лаза)

А ДОЦНИЈИ ЧЛАН СОВЕТА, КАПУ-ЋЕХАЈА, И РАЗНИ ОРДЕНА КАВАЉЕР.

Лаза Теодоровић родио се у селу Свилеуви, у Тамнави, нахије Шабачке, око 1780 год.

Његовом оцу било је име Теодор и отуда се звао Теодоровић. Отац му је био трговац и имућан човек у Свилеуви. Па кад Лаза поодрасте и за школу дојача, њега његов отац даде у Карловце у школу. И кад у Карловцима онда постојеће школе изучи, отац га одведе и у Сегедин, те и тамо школе сврши, и научи Немачки, Маџарски и Латински.

Па кад Кара-Ђорђе 1804 год. устане противу Турака, Лаза, свршивши науке у Сегедину, у јесен врати се кући у Свилеуву. Кога Јаков Ненадовић 1805 год. узме себи за писара, и он је за сво време десетогодишње војне Срба под Кара-Ђорђем код Јакова писар био.

Лаза се код Јакова и ожени, и узме себи за жену Деву ћер Капетана Марка Ранковића, сина покојног Кнеза Ранка, кога је Бег Новљанин у Шабцу 1800 год. погубио и који је био братучед Кара-Ђорђевог Војводе Попа Луке Лазаревића.

Дева је била жена достојна свога паметног мужа, јер и она је од природе паметна и достојанствена као неки мудар човек била, и од свакога поштована и уважавана. Но није деце никад имала.

Кад наступи 1813 год. те Србија пропадне, и много Војвода и народа у Аустрију пребегне, тад и Јаков Ненадовић 24. Септемвра на

Забрежју код Палежа у Срем са својом породицом пређе, а с њиме пређе и Лаза Теодоровић са његовом женом Девом, и настану се у Ашањи и Купинову. Но кад Јакова Аустријанци отерају у Голубинце, затим у фенек, па и у Варадин, а за њим оде и Јаковљева породица и у Карловцима настани се, са истом оде и Лаза Теодовић са његовом женом Девом, који су живили лепо и не раздвајали се као једна породица. А кад 1814 год. 17. Септембра пође Кара-Ђорђе за у Русију са више Војвода и други Срба, с њиме оде и Јаков Ненадовић а и Лаза Теодоровић са Девом, и кад 26. Октомвра у Бесарабску област Хотин дођу, ту се настане па и Лаза Теодоровић не растајући се од Јакова и његове породице, где Лаза добије од Руског двора као и други Срби сразмерну новчану помоћ за своје издржавање. И ту живећи Руски научи.

Кад Кара-Ђорђе 1815 год. пође за у Петроград Цару Александру, да га моли да помогне Србима и да ји спасе од поплаве Турака, који су учинили противу 8. точке Трактата Букурештског; он поведе са собом и Јакова Ненадовића, с којим оде и Лаза Теодоровић, те им је толмачио и преписку водио; и тад Лаза Кара-Ђорђу напише онај извештај о стању Србије 1813 год. који је у I-вој књиги од стр. 426—444 печатан, и кога Кара-Ђорђе у Петрограду Цару Александру I., 4. Маја 1816 год. преда.

Кад се Кара-Ђорђе са Јаковом из Петрограда у Хотин 1816 год. врати, врати се с њима и Лаза Теодоровић и остане ту и даље.

Па кад Кара-Ђорђе 1817 год. оде у Србију, и на спавању 13. Јула у селу Радовању Смедеревске нахије од Књеза Милоша Обреновића чрез изаслате убице Вуицу Вулићевића и Николу Новаковића буде изучки убијен. Доцније Лаза Теодоровић 1819 год. врати се у Србију, где га Књез Милош узме код себе за свог Секретара, возљуби га и наклоњен му буде. Но та наклоност Милошева спрема Лази небуде дуготрајна, као и спрема свима другим, него омрзне на Лазу и хтене га 1821 год. и живота лишити. Повод овој мржњи била је Кнегиња Љубица Милошева жена, и то због овога.

Кнез Милош Обреновић, као што је после пропасти Србије 1813 год. био једнако уз Пашо и Везире, а нарочито уз љутог Сулејман-Скопљак-Пашу, чији је и посинак био, па напојијо је се Турским духом, и свему је се оно Турско владање, понашање и господство допало, па и домаћи Турски живот, који су по више жена имали. Па тако и Ми-

Но сво то помирење било је привидно помирење. И тад се странке мукло једна противу друге спремати стану која ће којој удар да зада. И на последку буптовно одпочну се уставовци опет гонити. Но Тома Вучић Перишић одважи се, продре са неколико своји једномисленика до Крагујевца и заузме топове, гди му се и гарнизон од регуларне војске придружи, а тако и неколико иљада оружани људи из народа притеку му упомоћ. Књаз Мијаило са гарнизоном Београдске војске оде Крагујевцу, отвори бој са сушичког поља противу уставовачке странке, које је се тад истако за првака Вучић, и који из пушака и топова на ватру Књаза Мијаила ватром одговори и надбије га. Књаз стане бегати Београду, заустави се у Жабарима па и ту се побије са Вучићем, но кад и ту надбијен буде, побегне у Топчидер и одатле 25. Августа 1842 год. ноћу пребегне са својим стричевима у Земун.

По бегству Књаза Мијаила Вучић дође са неколико хиљада оружани људи на Врачар, и учини се Скупштина, гди 2. Септемвра те 1842 год. изабрат буде од народа за Књаза Србије, син Кара-Ђорђев Александар Кара-Ђорђевић.

Пошто дође за Књаза Србије, Кнез Александар Кара-Ђорђевић, Лаза Теодоровић остане и даље члан Совета. Но како је између своји другова био најученији, паметан и вешт у вођењу политични послова, тако у Совету 1844 год. изберу га да иде у Цариград и да буде код Порте Капућехаја. Томе избору Лаза је се много противио и говорио да он неможе да иде, да је стар и слаб, и да ће ако оде тамо и кости своје оставити. Но сво то противлење у залудно му буде, моро је за љубов свога отечества отићи, кад га је потреба земље тога доба позивала; и кад другог није било, који би ту дужност вршити мого као Лаза.

Но заиста што је се Лаза отимао, да неиде, и што је говорио да ће ако у Цариград оде тамо и кости оставити, имао је право у свом предсказивању. Јер он после двогодишњег вршења дужности Србског Капућехаје у Цариграду разболе се и 1. Фебруара 1846 год. после кратког боловања умре, гди тамо и погребен буде.

Лаза је после своје смрти оставио своју другу жену (јербо му је прва жена Дева око 1841 год. умрла, па је се по други пут оженио) Јеку Црнобарку, сестру доцнијег члана Совета Димитрија Црнобарца, из нахије Шабачке, са једном ћерком, која је доцније удата за професора Јакшића.

власти, уведши Устав уземљи, за кога је се и Лаза Теодоровић са уставовачком странком између први борио, постави чланом државног Совета.

Кад Књаз Мијаило по изгњању његовог оца Милоша, а по смрти свог старијег брата Милана, који је 26 дана по изгнању Милоша умро, изабрат буде за Књаза Србије, и кад 5. Марта 1840 год. у Србију преко Цариграда из Влашке од свога оца дође, и Књажеску власт од Намесника у своје руке прими, Лаза Теодоровић остане и даље члан државног Совета.

Но како по доласку Књаза Мијаила опет странка старог Књаза Милоша стане радити да дође Књаз Милош у Србију и да му Књаз Мијаило уступи Кнежеву власт, које странке буде глава његов брат Јован Обреновић, Књегиња Љубица а и Јеврем брат Милошев, у коју странку увучен буде и сам Књаз Мијаило као младолетан, гди се стане газити и нарушавати уведени Устав у земљи, и подизати народ на буну противу уведени закона и закони власти. Гди се изроди метеж, и стану се гонити и прогонити најзаслужнији људи и првацп у земљи, који су радили те је Порта посредовањем Русије Устав Србији издала. Међу овим борцима био је и Лаза Теодоровић, који пошавши из Шабца за у Београд у Совет, дође у Палеж, гди затече и Проту Ненадовића, који је такође са одпуста пошо из Ваљева за у Београд на своју дужност у Совет; но њи оба, бунтовници у Палежу 19. Априла 1840 год. ухвате, вежу и везане по заповести Књаза Мијаила и његовог стрица Јеврема *) са четири оружана момка Књазу Мијаилу у Топчидер, гди је се са више побуњени људи налазио, отерају. Ту Књаз Мијаило заповеди, те Проти и Лази одреше руке, и пустији те оду у Београд, без да злостављаче и укори.

Но како се после овога једнако немир у земљи распростиро, и борба и заборбе бивала, да је напоследку грозила опасност и животу Лазе Теодоровића, Проте Ненадовића и многи други првака Уставовачке странке од странке Обреновића, они принуђени буду те оду у Београдски град под заштиту Порте као сизерене власти.

Затим Лаза Теодоровић са други својим друговима ишо је и у Цариград, и кад Уставовачку странку Порта са Русијом посредовањем усмири немири са владајућом Обреновићевом странком, те се одбегли исељаници опет поврате у Србију и заузму своја прважња места, тад и Лаза Теодоровић опет дође за члана у Совет.

*) Практически придатак к осветлењу стр. 15.

теже било, однекуд Бог доведе Каонског Манастира Игумана Макарија са Петром Молером са једно 50 момака, који из шуме на Турке у леђа проспу ватру из пушака, и завичу; „*јуриш, јуриш браћо, ви одозго, побегоше Турци.*“ Тако се Турци поплаше и побегну Шабцу.

Кара-Ђорђе је ту био у опасности, као што је сам говорио:„ *подушиши ше шљиваре босанске, како неће да се без зла окану!*“

И тако ту доласком Игумана Макарија са Петром Молером и са 50 момака изненадним нападом на Турке с леђа, била је крвава битка решена у корист Срба.

Даље што о овом честитом јунаку Игуману Макарију нема се података. Но буди слава имену његовом вечна.

129.

ВИЛИП ВИШЊИЋ

ВЕЛИКИ НАРОДНИ ПЕСНИК.

(Са сликом на корицама.)

Вишњић се родио године 1767, у селу *Трнави,* у нахији Зворничкој у Босни, у задружној и доста имућној кући. Оцу му је крштено име било *Ђорђе,* а звали су га у селу *Сшојан Вилић*; матери пак било је име *Марија,* а прозвали су је *Вишња*, и само су је под тим именом и знали. По том њезином имену и Вилип је прозван *Вишњић.*

Вилип је рано осто по оцу сиротан, те му се мати преуда у село *Међаше* близу Бељине. Ту је Вилип провео своје детињство и младост. А у осмој својој години ослепи од богиња.

Дар песнички се рано појавио у Вилипа. Он је, као слеп, брзо научио гудити и пево је уз гусле разне песме, које је где коју чуо, одма је исту лако примо.

О рату Аустријском 1787 год., удари велика несрећа на кућу и стричеве Вилипове у Трнави. Турци се косну образа једне његове стрине. Стричеви то спазе, једног Турчина убију, а другог обесе о шљиву уларом с његово га коња. За то, после, буду на мукама уморена у Зворнику три његова стрица и једап брат од стрица.

Како је живео Вилип за ово време незна се, али може се знати колико је ова крвничка сила распаљивала у њему мржње спрам Турака.

Кад му је била 31. година, оженио се девојком *Настом,* из села Мртвице. И њу су обично звали *Бела.* Он је с њом имао шесторо деце, од које је 1817 год. било живо само двоје: *Ранко* и *Милица.*

До први година овога деветнестог века, Вишњић је пево само старе песме и старе јунаке: певао је оно што је чуо од други људи; сам се није усуђиво шта да спева, или није смео од Турака да што ново спева.

Па како Србски устанак 1804 год. под Кара-Ђорђем букне у Шумадији, допру и преко Дриве гласови о бојевима Срба са Турцима и о захтевима Србског народа, да поврати стару славу и слободу Србији. Тад Вилип остави своју постојбину Мећаше, пређе у Србију, и кад не може браћи својој са оружјем у руци помоћи, да освету чине над Турцима, то бар да ји својим песмама дражи и улива у њи храброст да освете Косово и поврате стару своју славу и слободу. И онда тек, видивши се међу својом браћом слободан, у душу Вилипову улије се неки животворни задах. И он од стари песама окрене умне очи своје на тадашњост и на све оно што може из тога да изађе. Па удеси струње на гуслама и затегне танано гудало, па раздраган мане по гуслама, и уз њи стане певати Србске јунаке, и дела њина низати, славити и висити да дотле никад ни један песник тако дивно уз гусле запевао није.

Вилип је разбирао за сваки и најмањи случај, за сваку личности где је шта било, које шта урадио, како и кад; па тек кад се о свему добро известио, махнуо је тананим гудалом, и из његови уста полила се прва дивотна песма: „Почетак буне противу Дахија.“

„Кад се шћаше по земљи Србији,
„По Србији земљи да преврне,
„И да друга постане судија, и т. д.

После је ишла све песма иза песме, лепша иза лепше, дивнија иза дивније. Оне су све накит нашим народним песмама: све су смиље и босиље, с којима је Вишњић саплетао венце јунацима Србским, будио ји, уздизао ји, и уливао им у груди дух јунаштва, и обесмертио имена и дела њова.

Вишњићеве су песме сама сушта истинска Историја Кара-Ђорђевог ратног доба. Он је у својим песмама насликао бојеве тако живо, да човек, кад његове песме чита, или уз гусле кад се певају слуша, уђе у неку бајност и драж, па чисто мисли да гледа својим очима на бојном пољу тај бој Срба и Србски јунака, како са Турцима бојак за своју слободу бију, и мегдан деле. Осим тога:

Вишњић је у својим песмама преставио разговоре и договоре Срба и Турака; преставио је радост и жалост, клетву и хвалу тугу и јадиковање. Тако да кад ји човек чита и слуша, двоуми, да није он баш на том месту, и да он сам својим ушима неслуша и очима негледа.

Узмите што, ма искоје песме Вишњићеве; договор Дахија како да секу Кнезове и шта им на то стари Фочо од стотину љета збори. Узмите Србске муке и договор Срба за устанак противу Дахија. Узмите како се Срби јуначки са Турцима бију и радују својим победама; како се Туркиња када Кулинова разговара са Гавранима; како куне Србске јунаке, тужи и јадикује за својим драгим Кулином и другим Турским јунацима. То све човек престави себи, да види и ушима да слуша.

Поред свега тога у Вишњића песмама, које га у већи вис његове песме дижу, нигде наћи се неће ругоба, лични мржња, неистине и клевета, као што се то код други песника, на жалост окати, налази.

Вишњић ти мана није имао; био је над тим страстима узвишен, које су му под ногама лежале, био је поштен, праведан неумитни судија и некористољубиви песник. Има једна сказка, која се прича. Кад му је један онога времена Србски властник обећавао краву дати на поклон, да и њега опева, рекао: „све певаш! зашто и мене непеваш, па би добио краву?“ Одговорио му је Вишњић: *„ко је још видео да се крава пева и слави!“* Пево је не у корист своју, него у корист народа свога, и пево је лепим Србским народним говором.

Вишњић слеп без очињег вида, умном снагом својом више је видео, безпристрастно и истински боље је пропратио тадашње догађаје и у песмама својим потомству Србском оставио, него многи други окати људи и књижевници. Такова појава у песничеству, као што је био Вилип Вишњић, слеп и без очију, тешко ће време икад равног му родити, да се ма и окат са слепим Вишњићем мерити може.

Вилип, кад је стваро своје песме, ишао је по многим крајевима Србије а највише је се бавио у Шабачкој, Ваљевској и Подринској нахији, па је разбиро за догађаје и бојеве Срба са Турцима, и сравњиво казивање са казивањем, тубио, смишљо, и песме у уму склапљо и пево. Гди у случају није шта хваћо од пут праву истину да у својој песми каже, такову је поправљо и дотериво. Певао је такове прво пред народом, потом пред Војводама, па и пред самим Вождом Србским Кара-Ђорђем.

Вишњић, ако и није могао бити очевидац Србски бојева, он је био присуствовалац и слушалац исти. Он је у логорима, шанцевима и бојним пољима готово свуда око Дрине био, гди је слушо рику топова, пуцањ пушака, звеку сабаља, вриску коња и писку рањеника. Клоктиле су и повр њега распрскавале се бомбе; око њега звиждали су Турски куршуми и цактале сабље у јуначким рукама. А Вишњић је међ својом браћом у шанчевима, логорима и бојиштама седио мирно, уз гусле гудио, пево и своју браћу храбрио и веселио.

Ево шта прича Милутиновић у својој Србијанки о Вилипу Вишњићу, шта је једном казао Војводи Луки Лазаревићу, кад је се он у Бадовинцима са Војводама и другии старешинама договаро, и бринуо како да се силни Турци дочекају и разбију. Рекао је Вишњић:

„Нестарај се Господаре Луко
Како силу дочекат' је Турску,
Тек' дај мени сто слијепац' збрати,
И дај свакомʼ по неука ждребца,
Нас' усади на бијесне исте,
Свакоме нам' дај у руке сабље,
Упути нас поред Турак' војске,
Пак јунаке да видите слијепе
Како ничем' уступит' незнаду;
Тад' за нама окати појурте!
Разбићете насрнуте вјерно . . .
А од' наске, штогод' коме бог да;
Нек јунаштво и ми учинимо
Игда цигло даб' сви пропанули.
Дост' пјевамо чуда и витештва
Те дражимо у погибељ браћу,
Већ' докаж'мо да се има право
Бит' и мрети за достојност своју,
Радо житје и општинску вољу,
Нит' смо криви што видимо слепи
Далек'љепше, нег' и с'оч'ма млоги!...“

Лука се на ово насмеје, а Војводе овеселе и војска охрабри [illegible] кад и слеп жели, и говори, да убој на Турке иде, шта је остало за окате [illegible]е Свак у себи помисли.

Једанпут био је и у обсади у Лозници. Па кад су Турци на[illegible]ј више наваљивали, Вилип храбрио је Србе говорећи:

„Ха јунаци! Сви за светле пушке,
Ви за пушке! А ја ћу за гусле!
Бог је моћан, пак и мејдан Србски!
Те свак згађај, ка'ноб' ја их худни!...“

Пак је сео, удесио струне на гуслама, па је гудио, пево песме [illegible] и храбрио војску, и грто рукама падајуће куршуме око себе! *)

Годинe 1813 затеко је се Вилип Вишњић у Мачви у шанцу [illegible] на Равњу, у боју, и кад су Срби после крваве борбе разбијени разбе[illegible]ли

*) Србијанка Симе Милутиновића час. III. стр. 74—76.

се, и он је из Равња пребего преко Саве у Срем и настанио се у селу Грку, и ту је живио десет до петнест година, и никад се није хтео више вратити у Србију, но ту је и умро.

У селу Грку затеко је Вишњића у животу устанак Срба под Хаџи-Проданом 1814 год. и устанак Срба 1815 год. Но за дивно чудо, из ови устанака ни једне песме спевао није, ваљда зато што није било јаки бојева, и што су то за њега неважни били да ји опева! И гусле Вишњићеве већ су за навек умукле биле; он није више пево јуначке песме, угасила се у њему драж и пјесничка његова звезда пропашћу Србије 1813 год. по тамнила је, и он је даље до смрти своје уз гусле певао само Сремачке песме. Вишњић је умро у Срему у селу Грку између 1823 и 1828 год. и ту је и укопат. *)

Вишњић је прославом Србски јунака Кара-Ђорђева доба и своје име прославио, и оставио во веки векова да се Србски јунака име у песмама уз гусле пева и помиње, а и његово име не заборави. Вечна буди слава и успомена највећем народном песнику *Вилипу Вишњићу*!

130.

ЈОВАН ТОМИЋ БЕЛОВ

ЧЕТНИ ЈУНАК.

Рођен је у селу Црниљеву. среза Тамнавског, нахије Шабачке.

Јован Белов био је један особени човек и врло добар јунак, који није тражио велике власти, но је имао своје момке и где је тревио се бој Срба са Турцима, ту је притицо Србима у помоћ и Турке јуначки туко.

Он је се текем појавио као јунак 1806 год., кад је Кара-Ђорђе на Жичком пољу код Лешњице 1806 год. био бој са Мехмед-Капетаном Видаићем, у врат рањен и морао одступити натраг у Јеленчу, од прошћа шанац начинити и у једном шљиваку васдан се са Турцима до предвече тући, док му у најтеже доба није дошо у помоћ Каонског Манастира калуђер Макарије и Петар Молер са једно до 50 момака, који из шуме проспу ватру на Турке те ји збуне, и Кара-Ђорђе Турке разбије. **) У тој чети је био и Јован Белов. ***)

---

*) Огледало Србско од Г. Хаџића књ. I. види стр. 100—101.

**) Мемоари Проте Ненадовића стр. 141—142.

***) Србија од Милићевића стр. 457—458.

Вишњић, ако и није могао бити очевидац Србски бојева, он је био присуствовалац и слушалац исти. Он је у логорима, шанцевима и бојним пољима готово свуда око Дрине био, гди је слушо рику топова, пуцањ пушака, звеку сабаља, вриску коња и писку рањеника. Клоктиле су и новр њега распрскавале се бомбе; око њега звиждали су Турски куршуми и цактале сабље у јуначким рукама. А Вишњић је међ својом браћом у шанчевима, логорима и бојиштама седио мирно, уз гусле гудио, пево и своју браћу храбрио и веселио.

Ево шта прича Милутиновић у својој Србијанки о Вилипу Вишњићу, шта је једном казао Војводи Луки Лазаревићу, кад је се он у Бадовинцима са Војводама и други старешинама договаро, и бринуо како да се силни Турци дочекају и разбију. Рекао је Вишњић:

„Нестарај се Господаре Луко
Како силу дочекат' је Турску,
Тек' дај мени сто слијепац' збрати,
И дај свакоме' по неука ждребца,
Нас' усади на бијесне исте,
Свакоме нам' дај у руке сабље,
Упути нас поред Турак' војске,
Пак јунаке да видите слијепе
Како ничем' уступит' незнаду;
Тад' за нама окати појурте!
Разбићете насрнуте вјерно . . .
А од' наске, штогод' коме бог да;
Нек јунаштво и ми учинимо
Игда цигло даб' сви пропанули.
Дост' пјевамо чуда и витештва
Те дражимо у погибељ браћу,
Већ' докаж'мо да се има право
Бит' и мрети за достојност своју,
Радо житје и општинску вољу,
Нит' смо криви што видимо слепи
Далек' љепше, нег' и с' оч'ма многи!...“

Лука се на ово насмеје, а Војводе овеселе и војска охрабри: кад и слеп жели, и говори, да убој на Турке иде, шта је остало за окате? Свак у себи помисли.

Једанпут био је и у обсади у Лозници. Па кад су Турци највише наваљивали, Вилип храбрио је Србе говорећи:

„Ха јунаци! Сви за светле пушке,
Ви за пушке! А ја ћу за гусле!
Бог је моћан, пак и мејдан Србски!
Те свак згађај, ка'ноб' ја их худни!...“

Пак је сео, удесио струне на гуслама, па је гудио, пево песме и храбрио војску, и грто рукама падајуће куршуме око себе! *)

Године 1813 затеко је се Вилип Вишњић у Мачви у шанцу на Равњу, у боју, и кад су Срби после крваве борбе разбијени разбегли

*) Србијанка Симе Милутиновића час. III. стр. 74—76.

Чује зато чак и Кара-Ђорђе у Тополи, па му пише, те му одма дође, и запита га: „Којекуде, јел истина Јово, да си неког Србина обесио?“

„Истина је, Господару Ђорђе, да сам хуљу отребио једну, да никоме непакости више, и некраде стоку сиротињску, с чим се живи и дечица крме, а ти знадеш да ја много немам; па је моро тако лупеж и друге подкрадати.“

Кара-Ђорђе му захвали и рече, ако и каквог другог крадљивца ухвати слободно да га обеси, рече му зар нам је мало крвљења са Турцима, него још да нам нису куће мирне од лупежа. Па га пошље одма Совету, да и њему тај случај објасни, па да одма на Дрину иде, које тако Белов и учини.

У Лешњици, у једном боју, судари се Белов са Турчином, који га хтене посећи, и мазне му коња сабљом поврату, гди дубоко засече; Јован устегне коњу дизгине да главом неклоне, предухитри Турчина и главу му сабљом одсече. Одјаше потом коња и коњ му се посечен мртав на земљу стропошта.

Јован је погинуо у шанцу више Лешњице на Голом брду, храбрећи браћу своју, раздавајући им барут и бијући Турке. Њега је зрно ударило под грло у сами котлац. Он успје, скупи сена, мете себи под главу, опружи се, насме је се, к небу погледи и своју душу испусти.

И тако испуни му Бог племениту жељу његову, те неумре код своје куће на женском крилу, него као јунак на бојном пољу.

Кад је Јована куршум у коталац ударио, видио је своју смрт, и кажу да је реко: „Браћо, што могох, помого; не дајте се!“

Јован Томић кажу да је био од неке јуначке породице зване Беловљеве. Никад се није хтео јунаштвом својим хвалити. Био је велики јунак, паметан и добар друг, да га је сваки живи волео. А поп Лука Лазаревић звао га и својим кумом.

131.

ГЛУВАЦ МИЈАИЛО

МЕГДАНЏИЈА.

Родом је из села Каменице, у Тамнави, Шабачке нахије. Највише се находио, као момак, уз Попа-Луку. Команде никакове под собом није имао нити је тражио. Он је био само лични јунак, који је мегдане делио.

Глувац је често сам делио мејдане са Турцима. Чеко је противника да га он први нападне, излазио је и обично седио и пушио, док му близу Турчин не дође, па би онда лагано истресао лулу, мирно је оставио за појас или у чибучницу, и тек тада би се машао коња и оружија. Некад би, кажу, узео у уста доста дима од дувана, узео на нишан своју пушку, па дим из уста испустио да Турчин мисли, „слага му пушка,“ те полети са сабљом, да га посече, и он га је тада састављо са црном земљом.

Глувац је погинуо 1810 год. у Шабачком граду од топа по непажњи топције.

Мијаило је био наглув, зато су га и звали „Глувац.“ Нарави је био веселе; свакад пун шале, која слободи; тако је он у шали уверавао да све Турске пушке пале а не састављају. Био је висок, у плећима широк, црномањаст, коштуњав, а обрве су му биле као стреје над очима, а очи су му севале као ватра.

132.

ПРОТА НИКОЛА СМИЉАНИЋ

КИТОГСКИ ВОЈВОДА.

Никола Смиљанић родио је се у Бадовинцима у Мачви око 1760 год. Отац му се звао Григорије Бујуклић, а мати Смиљана. Кад му отац развађајући неке у свађи погине, онда му се мати врати у свој род, у кућу Станковића у Белотићу, из које је се и удала била. И с њом доведе Николу још са четири његова брата и две сестре. Кад Никола дорасте, он се прозове материним именом Смиљанић.

Где је Никола књигу изучио, кад је се и где запопио и Протом посто, незна се.

Но ово се зна, да је још од своји млађи година страшно на Турке мрвост имао, тим још више, кад су му Турци обедили били његовог једног стрица, да је неког Турчина убио, и отерали у град Шабачки, оковали и затворили, где је у тамници на великим мукама и умро.

Па како ускоро после тога 24. Јануара 1804. Кара-Ђорђе устане противу Турака, где и у Ваљевској нахији букне устанак, а потом и у Шабачкој и распростре се до саме Дрине, тако, Прота Никола Смиљанић једва дочека да се Турцима свети, и освети стрица свога.

Па како је се у то доба налазила грдна и непроходна шума звана „Китог“ близу Шабца, која је се протезала од реке Саве к'југу до Цера

планине, причају људи да је тад Китог тако шумнат и гушћаг био, да ниси могао гују из гушћака за реп извући, и кроз Китог само просеченим главним путем могло је се од Дрине Шабцу и обратно пролазити; тако Прота Никола Смиљанић прво скупи једну малу четицу добро поуздани момака, одметне се у Китог, ували бусије око главног друма, и ту је дочекиво и млавио Турке, који је се год усудио кроз Китог да прође. Мало доцније у Мају месецу 1806. године, Прота Смиљанић приумложи своју чету на 50. до 60. момака, *) и тако узапти главни друм и путањице да Турци без велике војске нису се смеми ни Китогу прекучити, а камоли кроз Китог да прођу, таку је био страу задао Турцима. А 23. Маја 1806. са то мало момака своје дружине дочека повећу Турску војску, која је пошла Шабцу и тако је жестоко потуче, да је се морала натраг к Дрини повратити, и тим још већу страу Турцима зада.

Те исте 1806 год., кад велика сила Турска од 50.000 пређе Дрину у Јулу месецу, заузме сву Мачву и Поцерину, па и у Шабац свали се, Прота Смиљанић није могао противу таке силе одупрети се, али ипак са својом дружином осто је у Китогу. Но кад се та сила Турска крене из Шабца и поће друмом Београду, Кара-Ђорђе 1. и 4. Августа дочека је на Пољу Мишару и тако је разбије, да Турци повуку се натраг Шабцу, и непадне им више ни наум да се са Србима бију, него се стану из Шабца спремати да у Босну иду. Прота Смиљанић дозна за повратак Турака, па засече грмовима путове и путање, куда Турци морају ударити. А при том стигне му у помоћ нови Војвода Милош Поцерац и Стојан Чупић, са понешто момака, које му је Кара-Ђорђе са Мишара посло; и они се распореде и увате места и путове куда ће Турци ударити. Па кад Турци 13., 14. и 15. Августа у већим масама пођу из Шабца и стану навирати да кроз Китог продру, та три дична и велика јунака дочекивали су Турке и покор с њима учинили, побили ји и ојадили ји, отели им све њиово, а и Србско, што су са собом носили. Поцерац Милош задобио је све Кулин-капетанове ствари и сабљу Кулинову и одело његово, које су Турци са собом носили, кад је на Мишару погинуо. Чупић убије Мулу Сарајевског, за кога су држали да уме и „Цару судити“ — и тако многи плен запљени. Прота Смиљанић, осим што је побио многе Турке, осекоје и 153. турске главе, сами турски коња 200. убио је и 300. живи задобио, и поред тога многи плен запљенио.

*) Устанак Срба од Светића стр. 67.

Мало је Турака живи кроз Китог од та три велика јунака продрло и преко Дрине у Босну утекло. После овога славног боја — погибије Турске. — Прота Смиљанић дајући известије Кара-Ђорђу писао је, *„да му је башча све самим Турским главама у родила,“* толика је множина побијени Турака била.

Прота Никола Смиљанић, за сво време десетогодишњег ратовања Кара-Ђорђевог са Турцима, увек је се налазио у Китогу и чуво богазе, пролазе и друмове, да Турци не преваре и Шабцу не продру. Никад није имао већу војску од 50—100 до 200 момака, с којима је хиљаде Турака разбијао. А кад је велика Турска војска на Китог навирала, притицале су му и друге Војводе у помоћ.

Прича се да је он у Китогу сам са својом дружином 5—6. хиљада Турака побијо, и многу Туркињу уцвелио. Зато тужила је и клела га Кулинова када, Китог, и Смиљанић Николу.

Ево шта песма каже:

„Ој, Китоже, не зеленио се!
Смиљанићу, не веселио се!
Што погуби Беширевић Хасу
Кога лепшег у свој Босни нема,
Остаде му злато испрошено. —“

Прича се да је Смиљанић веровао и говорио да му Бошњак Турч[illegible] очи не може наудити. Кад би јуришао у највећу ватру, па би му ко рек[illegible]ека да се причува и да то нечини, јер би штета била да погине, о[illegible] одговарао је: „Ајој! луд ли си, брате сладки, та зар Шљивар-Бошњ[illegible]њак мене да убије? Ако то одиста треви се, не копајте ме, него баците [illegible] где не треба, у. . . .“

Прота Смиљанић је једнако био у Китогу. Но несрећне 1813 г[illegible] год. кад пропаст Србска буде, и на Засавици Турци Србе надбију и р[illegible] распрште, и Прота Смиљанић пређе преко Саве у Срем, гди је се ба[illegible]авио негде око Митровице до 1815. године.

Кад 1815 год. Срби поново устану противу Турака, Прота Смиља[illegible]анић на Скели на једној лађи из Срема пређе (биће при крају Априла) у Ма[illegible]ачву, и преведе три. момка којима је коње као и себи једног мркова ку[illegible]упио, и пренесе нешто џебане кремења и један барјак, кога одма раз[illegible]*вије*, и фишека и кремења ту десившим се људмаразда; гди га кмето[illegible]*ви* и сав сакупљени народ једва дочека, свесрдно прими и са добродошл[illegible]*ицом* поздрави.

Даље прича се овако:

Ту је био у Скели и Стојан Чупић и држо неку скупштину, с киме се Прота Смиљанић састане, и Чупић исприча све Смиљанићу, како је у Ваљеву био, шта је се Молер са Милошем у Кличевачком шанцу разговаро, и како је се он са Милошем због узбуне његови момака посваћо, и како Милош гледи да сву власт у своје руке зграби, па да господари, и каквог је мишлења Петар Молер; да он с Цукићем и Протом Ненадовићем земљом и покретом управљају, докле Кара-Ђорђе из Русије недође; и да је и он тог мишлења. Смиљанић, кад саслуша Чупића усвему се с њиме сугласи. Па савије свој развијени барјак, мете га у бисаге, појаше коња, узме уза се сва три своја момка и оде у Чачак кнезу Милошу. Шта је тамо с кнезом Милошем говорио Смиљанић, незна се. — Но сигурно то, што је Петар Молер, Цукић, па и Чупић хотео. Јер то довољно сведочи, што је Чупић одма наговором Штитарца издат Турцима те, су га уморили; а мало доцније је и Смиљанића Штитарац отрово. А подоцније и Молер и Цукић платили су својим главама. *)

Пошто се Прота Смиљанић из Чачка одма врати у Мачву, скупи чету момака, оде у Китог и засече путове; и тако је ту ћутао и чувао богазе од Турака — док Мараш-Паша не пређе Дрину са војском и не дође на Дубље и ушанчи се. Петар Молер тад пође увече из Црниљева са војском противу Мараш-Паше, удари на Проту Смиљанића, који је на Јерезу у Китогу био, узме га са собом, дођу ноћу на Дубље, попале

*) Сима Милутиновић у Историји од 1815. год. говори овако: Кад је Прота Смиљанић прешо у Скелу са своја три момка, ту је и Чупић био (стр. 255. од врсте 5.), који је неку скупштину држао и договаро се са кметовима да се Турцима предаду! И како је Смиљанић из лаће на обалу изишо, развио је барјачић, па га у обалу Савску побо́, гди га сви једва дочекају па и Чупићева дружина и кметови свесрдно са добродошлицом поздраве Проту (стр. 256) и он им даде фишека и кремења (а некаже да је се са Чупићем састајо). По том састане се са капетаном Илијом Срданом и Пантом Бановцем, који му кажу да је Чупић противан рату са турцима! Прота савије свој барјак, мете га у бисаге, појаше коња, узме сва три своја момка уза се, и оде управо у Чачак кнезу Милошу и каже му како је Чупић противан рату! Кнез Милош каже му да он и нико ништа неслуша, непита и неслужи Чупића, а он шта хоће нека ради, и затим га врати натраг у Китог. Ово Сима Милутиновић говори на стр. 357. да је токор се Чупић био противу рата, а кметови за рат. А одма на страни 258. противно овом каже од врсте 14. да су кметови противу рата били, а Чупић са Срданом Илијом за рат, и зато су кметови гледали као да га издаду Турцима да на миру остану. — Чудно је о Чупићу Симино противуречије, и неко завијање, да му се спис разумети неможе, а и веровање поклонити. —

Мало је Турака живи кроз Китог од та три велика јунака продрю и преко Дрине у Босну утекло. После овога славног боја — потиbије Турске. — Прота Смиљанић дајући навестије Кара-Ђорђу писао је, „*да му је башча све самим Турским главама у родила,*" толика је множина побијени Турака била.

Прота Никола Смиљанић, за сво време десетогодишњег ратовања Кара-Ђорђевог са Турцима, увек је се налазио у Китогу и чуво богазе, пролазе и друмове, да Турци не преваре и Шабцу не продру. Никад није имао већу војску од 50—100 до 200 момака, с којима је хиљаде Турака разбијао. А кад је велика Турска војска на Китог навираи, притицале су му и друге Војводе у помоћ.

Прича се да је он у Китогу сам са својом дружином 5—6. хиљада Турака побијо, и многу Туркињу уцвелио. Зато тужила је и клела га Кулинова када, Китог, и Смиљанић Николу.

Ево шта песма каже:

„Ој, Китоже, не зеленио се!
Смиљанићу, не веселио се!
Што погуби Бешировић Хасу
Кога лепшег у свој Босни нема,
Остаде му злато испрошено. —"

Прича се да је Смиљанић веровао и говорио да му Бошњак Турчин не може наудити. Кад би јуришао у највећу ватру, па би му ко рекао да се причува и да то нечини, јер би штета била да погине, одговарао је: „Ајој! луд ли си, брате сладки, та зар Шљивар-Бошњак мене да убије? Ако то одиста треви се, не копајте ме, него баците где не треба, у...."

Прота Смиљанић је једнако био у Китогу. Но несрећне 1813 год. кад пропаст Србска буде, и на Засавици Турци Србе надбију и распрште, и Прота Смиљанић пређе преко Саве у Срем, гди је се бавио негде око Митровице до 1815. године.

Кад 1815 год. Срби поново устану противу Турака, Прота Смиљанић на Скели на једној лађи из Срема пређе (биће при крају Априла) у Мачву, и преведе три момка којима је коње као и себи једног мркова купио, и пренесе нешто џебане кремења и један барјак, кога одма развије, и фишека и кремења ту десившим се људма разда; гди га кметови и сав сакупљени народ једва дочека, свесрдно прими и са добродошлицом поздрави.

живот. Но дивног јунака Николе Смиљанића име остало је светло, и светлиће као луча вечно, међ Србством а и целим светом спомињаће се

Прота Смиљанић је укопан у гробљу његовог села Белотића, на месту „Двору“, где је некад и црква била. На његовом белегу пише само ово: „Здѣ почиваеть рабь божіи протоерей Николає Смилянићь“ поживе лѣт . . . . . . (не може даље да се прочита).

Никола Смиљанић био је лица црномањаста, стаса средњег, тела коштуњавог, браде црне повелике, очију светли и пробијајући, а изгледа у обште озбиљна и страшна.

После своје смрти оставио је Прота Никола Смиљанић у животу три своја брата и једну удату сестру, а имали ко одоти данас потомака незна се; а незна се ни то колико је Смиљанић после своје смрти деце оставијо. Само то се известно зна, да је оставио једну своју рођену ћер, која је се доцније удала за Јову Радовановића трговца у Шабцу, званог Ћурчију. Тај Јова Ћурчија кажу да је родом из Босута у Срему, и као млад момак да је дошао у Шабац, ту настанио се, одпочео трговати и стекао је доста добар иметак. Он је био човек осредњег раста, коштуњав и доста плећат, у лицу сув и руменкаст, образа осредњи, дуги, косе смеђе проседе, обрва велики повијени које су му доста очи надкривале, очију жућкасти, а бркова дебели и дуги. Тај Јован носио је се увек чисто, уредно и господски, био је добар, смирен, паметан и врло поштен човек, да га је сваки љубио и поштовао, па ако је се и слабо скиме мешо. Године 1865, кад је споменица педесетогодишња у Топчидеру држана, као одличан грађанин добио је споменичну медаљу. Његова је жена, Смиљанићева ћи. Била осредњег стаса, црне масти у лицу, врло озбиљна, нарави суморне, слабо је се киме мешала, није тражила у ношњи цврања као друге жене, држала у кући чистоћу, и била је добра газдарица, а при том уредна и оштена жена, и врло је добро са своим мужем живила.

Њи двоје имали су пет своји одрасни синова, које су дали бро школовати. Најстарији био им је Паја, па Љубомир, оба су били авници и адвокати; Коста и Ђока били су трговци, а Светозар најађи био је инжинир. Сви су знали по један или два страна језика говоре, осим Косте; сви пет њи били су по матери унуци Смиља- Николе, кога је Штитарац по заповести кнеза Милоша отрово. И те судбе Божје, гди ти Смиљанића унуци 29. Маја 1868 убише у

Кошутњаку у Топчидеру сина Милошевог кнеза Мијаила. Али и они сви своје главе погубише; осим најмлађи брат њиов Светозар што је осто жив, и данас негде у свету ван отечества свог живи. Кад су Радовановићи убили књаза Михајила, кажу да је бивши саветник у пензији стари Лазар Арсенијевић звани Баталака, кад је чуо за Радовановиће, унуке Смиљанића, стао пред икону, пружио небу руке и река: „О! Боже! сада верујем у силу твоју, и видим да свакол зајам враћаш.“

После грозне те Топчидерске катастрофе, стари Јова Радовановић са својом женом а ћерију Смиљанићевом, приморан, прешо је у Срем, отишао у Нови Сад, гди су одма обоје кроз годину две дана помрли и тамо укопани.

133.

СТОЈАН ЧУПИЋ

МАЧВАНСКИ ВОЈВОДА

прозвани „Змај од Ноћаја“.

Стојан Чупић родио се у Пиви, у Херцеговини. Његово је право презиме Добриловић, а како се прозвао Чупић чућемо сад мало доцније.

Стојанов деда, очин отац, по имену Тода, био је као старешина у месту свога рођења, у Херцеговини. Незна се зашто ни кроз ш[illegible]то тек овај Тода, одједном остави тамо своје синове и сву кућу, па дође у Србију, и настани се у селу Црнобарском Салашу.*) После неколико година, помру Тодини синови, између који и Стојанов отац, и само остану деца њихова. Из невоље крену се тада три Стојанове сестре Ђурђија, Ката и Стана, поведу са собом Стојана, и дођу у Мачву, у Село Црнобарски Салаш, к деди своме Тоди, који се ту већ био настанио. Једна сестра Стојанова, наиме Стана, уда се у Балатуни, онамо преко Дрине у Босни, и за то неки држе да је Стојан отуда родом.

Кажу да је у Салашу био тада некакав учитељ, и сестре даду Стојана у школу, те тако научи читати и писати.

Кад је Стојан већ изашао из школе, дође једном у село Салаш Црнобарски у госте неки Страхиња Чупић, из села Салаша Ноћајског. То је био човек богат, а без порода. Угледавши Стојана младића здра-

*) Који се тад звао „Али-Агин-Салаш“.

ва, наочита и вредна, а без баштине, он га заиште од деде Тоде, да га узме мешто сина. Тода се разговори са својим унукама и пусти Стојана. Страхиња га одведе кући, провуче га кроз своју ногавицу (као да би га био и родио), усини га, и после га је држао као да му је рођени син.

Тако Стојану дође презиме Чупић поред правог презимена Добриловић.

После неколико година Страхиња ожени Стојана и да му баштине да може радити, а и новаца да може помало трговати. Прича се да је Стојан, осим ове привреде и помоћи од поочима Страхиње, троје новце ископао из земље: једне је, кажу, нашо док је још код деде Тоде, друге незна се где, а треће је изоро, орући њи са Страхињиним синовцем Пером.

За овај последњи случај прича се ово: Стојан и Пера орали су једно једнога дана, па се Пери придрема, те оде у хлад и заспи. Стојан за то време, изоре ћуп, пун дуката. Хотећи окушати Перу, колико му је искрен, Стојан проспе неколико дуката по бразди, па, кад Пера устане, замоли га да сад опет он сам пооре, докле се Стојан одмори и поспава. Пера нађе на дукате у бразди и брже их покупи, а Стојану нехтеде ништа да каже.

Увече о вечери Стојан упита:

— Богати, Перо, да ли тиниси данас што нашо у орању?

— Нисам ништа, одговори Пера.

— Баш ништа?

— Ништа, за цело!

— Е, мој брате, рекне Стојан, виш како си лукав према мени! Нека сада буде тако према теби. Ја сам нашо ћуп дуката, и да си казао право делио би с тобом, а овако нећу! —

Година 1804 затекла је Чупића као већ на гласу марвеног трговца. Први пут се нашао и видео с Кара-Ђорђем негде у Ваљевској нахији, куда је ишао да лучи свиње. После тога састанка и разговора Чупић је одма 1805 год. почео скупљати око себе људе и затварати путове по Мачви крај Дрине, ископавши ров из Засавице у Саву, одакле је плето и Турке, који су Дрину прелазили да народ арају, таманио. И тако је за кратко време име јунака стеко, да су га се Турци бојали као какве хале.

Како 1806 год. наступи, наступе одма од 6. Јануара и већи бојеви Срба са Турцима. Турци су често са повећим војскама преко Дрине прелазили и са Србима се били. У тим бојевима тек Чупић покаже се као јунак и добар вођа и изиђе на глас; и Кара-Ђорђе га за војводу Мачванског постави.

Чупић је и даље осто поред Дрине и чуво страже да Турци у Мачву неупадају. Босански везир са 6 паша и силном војском у Мају слегне на Дрину по налогу порте, да у Србију упадне и да Србе у покорност доведе. Четири Бега састану се са Чупићем и кажу му, да пошље везиру људе да приме арачке тескере, да се цару покоре, и да плате данак, па ће се везир вратити са војском и неће упадати у Србију. Чупић јави о том Јакову Ненадовићу. Јаков да би Турке завараво, докле Кара-Ђорђе код Делиграда на Морави Турке не разбије, па да онда са свом снагом србском противу велике Босанске војске ударе, одреди свога синовца Проту Ненадовића са Стојаном Чупићем, пошто је најпре четири бега у таоце узео, и пошље ји преко Дрине у логор везиру; који су договарањем своим задржавали Турке, и натраг се из таоцства тек 6. Јуна 1806 са великом муком повратили. То договарање и растезање велику је корист Србима учинило, јер зато време Кара-ђорђе велику силу Турака на Морави разбије, и онда похити к Дрини пред Босанског везира. Но у то време после половине Јула пређу Турци Дрину, заузму Мачву и Поцерину и у Шабац дођу.

Последњег месеца Јула 1806 год. везир са 45.000 Турака крене се од Шабца и пође путем к Београду. Но како је и Кара-Ђорђе са Мораве стигао био. 1. Августа дочека силу Турску са своји 8—9.000 Срба на пољу Мишару и тако је жестоко разбије, да приморани Турци буду са великим губитком повући се Шабцу и одатле бегати у Босну. У овој славној битки био је и Војвода Стојан Чупић. Но после битке одјури у Мачву да дочекује бегајуће Турке, где код села Дреновца стигне и посече чувенога *Мулу Сарајевског*, за кога песма каже да су Турци држали да и *„Цару уме судити“*!

Те исте 1806 год. на Салашу Црнобарском разбио је Чупић Мехмед Капетана и сав му плен, који је од Срба запљенио, отео. И Мехмед једва жив главу је своју на добром коњу изнео, ког је Чупић до Дрине јурио да посече. О овом славном разбићу Турака ево шта пјесник Вишњић у песми својој на крају исте каже:

„Од како је гавран поцрнио,
Није змија гују дочекала,
Као Чупић Мехмед-Капетана
У широку пољу Салашкоме;
Ако ли тко вјероват' неће,
Нека иде те очима види:
Знати ће се Турска коштурница,
Докле тече сунца и Салаша."

е је 1806 године Стојан Чупић са Луком Лазаревићем и Дазбио Турке и на Али-Агином Салашу, гди су многе Турке и гди је србски топџија Турску џебану из топа упалио.

е исте 1806 год. Чупић је са Попа Луком на Новом-Селу біјо бој има, који су Турке и разбили, гди је турски јунак и поглавар Мехмед-Ага погинуо, и гди су Срби многи плен од Турака за. Овде је и Чупић задобио Пејзе Мехмед-Аге коња, кога је ејзом звао. Ево шта песма каже:

„Скочи Чупић у Шатору своме,
И припаса свијетло оружје,
Па долеће до коња дората,
Који ваља кутије дуката
А Чупића стоји без динара,
Јере га је Чупић задобио
Од Турчина Пејзе Мехмед-аге,
Па га јаше Турком на срамоту;"

дине 1811 код Лознице на пољу Тичару био је у боју Војвои Чупић са Кара-Ђорђем и многим другим војводама противу ојне силе Турске, гди су на светог Тому 6. Августа Турке потукли и отели им више топова и музику. У том крвавом боју турака пало; а много се и србски војвода израњавило. У том сам Чупић рана је допао, спасавајући Цинцар Јанка од извеси, кога је хтео један Турски јунак панцирлија погубити, и њеног Чупић једва спасе.

том случају причаше покојни Узун-Мирко овако: У сред бојног чара, изиђе једна крупна туркешања црни и здраво велики страшило од човека! прекрстивши ноге у седлу, па пушећи из

Како 1806 год. наступи, наступе одма од 6. Јануара и већи бојеви Срба са Турцима. Турци су често са повећим војскама преко Дрине прелазили и са Србима се били. У тим бојевима тек Чупић покаже се као јунак и добар вођа и изиђе на глас; и Кара-Ђорђе га за војводу Мачванског постави.

Чупић је и даље осто поред Дрине и чуво страже да Турци у Мачву неупадају. Босански везир са 6 паша и силном војском у Мају слегне на Дрину по налогу порте, да у Србију упадне и да Србе у покорност доведе. Четири Бега састану се са Чупићем и кажу му, да пошље везиру људе да приме арачке тескере, да се цару покоре, и да плате данак, па ће се везир вратити са војском и неће упадати у Србију. Чупић јави о том Јакову Ненадовићу. Јаков да би Турке завараво, докле Кара-Ђорђе код Делиграда на Морави Турке не разбије, па да онда са свом снагом србском противу велике Босанске војске ударе, одреди свога синовца Проту Ненадовића са Стојаном Чупићем, пошто је најпре четири бега у таоце узео, и пошље ји преко Дрине у логор везиру; који су договарањем своим задржавали Турке, и натраг се из таоцства тек 6. Јуна 1806 са великом муком повратили. То договарање и растезање велику је корист Србима учинило, јер зато време Кара-ђорђе велику силу Турака на Морави разбије, и онда похити к Дрини пред Босанског везира. Но у то време после половине Јула пређу Турци Дрину, заузму Мачву и Поцерину и у Шабац дођу.

Последњег месеца Јула 1806 год. везир са 45.000 Турака крене се од Шабца и пође путем к Београду. Но како је и Кара-Ђорђе са Мораве стигао био. 1. Августа дочека силу Турску са своји 8—9.000 Срба на пољу Мишару и тако је жестоко разбије, да приморани Турци буду са великим губитком повући се Шабцу и одатле бегати у Босну. У овој славној битки био је и Војвода Стојан Чупић. Но после битке одјури у Мачву да дочекује бегајуће Турке, где код села Дреновца стигне и посече чувенога *Мулу Сарајевског*, за кога песма каже да су Турци држали да и „*Цару уме судити*“!

Те исте 1806 год. на Салашу Црнобарском разбио је Чупић Мехмед Капетана и сав му пљен, који је од Срба запљенио, отео. И Мехмед једва жив главу је своју на добром коњу изнео, ког је Чупић до Дрине јурио да посече. О овом славном разбићу Турака ево шта пјесник Вишњић у песми својој на крају исте каже:

Турском' одвракнуо главу,
његову смакнут' не могао
ивену капом од' челика;
ђого преко своје главе
: скокова́, па о раван госом,
Казак Никића Витеза
ромиле притиск'о га пиком
(копљем)
лицу, поможе му пасти;

Него ипак Ту́рос' борцјаше
Прем устреме́с' и навале нањ'га
И опурци и кубу́ра' огњи;
Расцавће се на све стране клета
Под' панцир му памуклија бивша,
И он гмиз, гмиз четвероножећи,
Док умаче, изадрије к'своим,
Изнесао на рамен' ма главу,
Оклен меса перје неизноси." *)

Не само да је Војвода Чупић у овим досад изложеним биткама аван јунак показао се, већ он је у свима биткама неустрашим био. Од почетка 1806 до 1813 год. Стојан Чупић у многим је боје-био, редак је који и најмањи бој око Дрине, да није Чупић у участвовао. Он је и дању и ноћу чувао и чамао око Дрине, и је и свој шанац на Бадовинцима според Дрине, гди је чувао да у Мачву неупадају и села не робе. Ево какову му је и Кара- писмену поруку шиљо да Мачву чува:

„Ој Чупићу, Змају из Ноћаја!
„Извуци се, море, иза бара (Засавице)
„Па се свагда у крај Дрине нађи
„Добро чувај Мачве и Подриња,
„Да тебека Турци не преваре,
„Да из Мачве роба неодведу;
„За роба ћу тебе погубити."

Чупић на ово, као што народна песма каже, одпише Кара-Ђорђу ћи му, да пусти на њега Турке, ако су му тешки, и да ји се он , докле му је његови јунака лавова одбрани, који би на живу ударили. Вели док ми је капетана:

Мијаила Ковића
Бјелић Игњатија
Срдана Илије
Зеке Буљубаше
Сићића Маринка
Шуманца Васиља
Латковић Јована

Нинковић Јовице
Кара Мијаила
Шише Мијаила
Ђорђа с'Бјелотића
Гаџулић Стјепана
Качкина Стевана

ара Сријемца Андрије, и док му је његовог дората и сабље ма-

*) Србијанка час. 4. стр. 26. и 35—37.

вала, кад побећи нећеш хетоме! Јурне на Јанка да га посече; Јанко опали из пушака, трефи га, ал му ништа недосади, јербо је Турчин имао панцир на себи; Јанко, кад то види побегне. Турчин га достигне и мазне сабљом, те га кроз шал по глави посече, и посеко би га но Чупић, видивши то пресретне га на свом коњу Пејзи, потегне и под њим коњу осече главу. Али Турчин пешке, са сабљом у руци крчећи себи пута, избегне у турски логор, и сутра дан од тешки убоја пушчани умре. Но и у Чупића удари пушчано зрно у прси, па ако му и непробије панцир, који је и он на себи имао, на меца му пр- да је крвљу бљуво, али је ипак оздравио. А о овом истом и Сима Милутиновић у својој Србијанки ево како каже:

„Одломчина будалине т'ала . . .
Краишниче на ђогину своме
Поистакос' и дружину чека
Прекрстивши на јункашу ноге;
Цинцар-Јанко како га је згледо,
Зачикну га на мејдан витешки:
„Бре на мејдан! ако имаш петљу!
Што ли ту се утвараш ми нечим',“
Њему Туро збори разговетно:
„Хоћу море! Ал' ћеш ти слагати,
Превариһеш, нећеш дочекат' ме!“
„Лаж' ти на част! већ'те зовем збиља,
Да познадеш тко је Цинцар-Јанко!“

Облачина обузе га тмушна,
Тад' прифати пул-ђоги дизгине,
Аповади демискију љу́ту́
Те на Јанка, кубурам' га сретша
Нелишје га, него г' необори,
Већ' окрену њега уклонит'се,
Опазијо да је панцирлија;
Ал' Хрњица . . . проћи га се пешке
Погони га и кроз' Србску војску,
Док свати га сабљом по вр' главе
И у пола расцјепјоб' је
Да свилени не смете му шале́,
Уто брже и остали Срби

њу Турском' одвракнуо главу,
д' његову смакнут' не могао
икривену капом од' челика;
очи ђого преко своје главе
ру́ж скокова́, па о раван госом,
и Казак Никића Витеза
' громиле притиск'о га пиком (копљем)
вилицу, поможе му пасти;
Него ипак Ту́рос' боријаше
Прем устреме́с' и навале нањ'га
И опурци и кубу́ра' огњи;
Расцавће се на све стране клета
Под' панцир му памуклија бивша,
И он гмиз, гмиз четвероножећи,
Док умаче, изадрије к'своим,
Изнесао на рамен' ма главу,
Оклен меса перје неизноси." *)

Не само да је Војвода Чупић у овим досад изложеним биткама славан јунак показао се, већ он је у свима биткама неустрашим био.

Од почетка 1806 до 1813 год. Стојан Чупић у многим је бојева био, редак је који и најмањи бој око Дрине, да није Чупић у ком участвовао. Он је и дању и ноћу чувао и чамао око Дрине, и ио је и свој шанац на Бадовинцима според Дрине, где је чувао да рци у Мачву неупадају и села не робе. Ево какову му је и Карарђе писмену поруку шиљо да Мачву чува:

„Ој Чупићу, Змају из Ноћаја!
„Извуци се, море, иза бара (Засавице)
„Па се свагда у крај Дрине нађи
„Добро чувај Мачве и Подриња,
„Да тебека Турци не преваре,
„Да из Мачве роба неодведу;
„За роба ћу тебе погубити."

Чупић на ово, као што народна песма каже, одпише Кара-Ђорђу ворећи му, да пусти на њега Турке, ако су му тешки, и да ји се он бојн, докле му је његови јунака лавова одбрани, који би на живу тру ударили. Вели док ми је капетана:

Мијаила Ковића
Бјелић Игњатија
Срдана Илије
Зеке Буљубаше
Сићића Маринка
Шуманца Васиља
Латковић Јована
Нинковић Јовице
Кара Мијаила
Шише Мијаила
Ђорђа с'Бјелотића
Гаџулић Стјепана
Качкина Стевана

писара Сријемца Андрије, и док му је његовог дората и сабље ма-

*) Србијанка час. 4. стр. 26. и 35—37.

џаркиње, да би он на Цара ударио, и с његовим лавовима чадор му бастисао (оборио).

И заиста ови Чупићеви капетани, то су били чудо од јунака, који су славу Чупићеву узносили, и између себе надметали се, који ће од кога бољи јунак бити. Они су сви готово добровољци били и звали се „голи синови“, које је Чупић увек узасе водио и с њима Турке бијо. Главни стан голаћа био је код баре Отоке-Засавице.

На то му Кара-Ђорђе одговори и овако благодари:

„Вала синко, Чупићу Стојане!
„Нисам знао, што под скутом држим:
„Кад без мене можеш војевати,
„Сад ја, синко, могу почивати;
„Да би тако, Стоко, и не било,
„Доста мене, што говориш рабро.“

Осим ови разлога из песме, које је народни песник Вишњић јунашт... Чупићево нацрто, стављамо исту песму овде и у целости, под имено...

4.
ХВАЛА ЧУПИЋЕВА.

Често књиге земљу прелазише
Од Тополе села поносита,
Од онога Петровића Ђорђа,
Од Ђорђије, од Србије главе,
На господу и на војеводе,
На кнезове и на буљубаше:
„Весел'те се, ђецо Србадијо!
„Амо Турке јесам поб'једио
„На нашему шанцу Делиграду,
„Разбио сам царску султанију;
„Ал' су Турци брижни и срдити,
„Отишли су земљи по ћенару,
„Невјерници јесу свагда Турци,
„Чувајте се од Босне поносне,
„Отуда ће Турци ударити,
„Чувајте се, да вас не преваре,“
Прву књигу Шабцу граду посла:
„Попе Луко, моја десна руко!
„Добро чувај Посавине славне,
„Посавине и Тамнаве, Луко,
„Да ми Турци роба не одведу;
„За роба ћу тебе погубити.“
Другу пише, те у Јадар шаље,
У Лозницу Богићевић-Анти:
„Војеводо Богићевић Анто!
„Учувај се од града Зворника,
„Да тебека Турци не преваре:
„Добро чувај Лознице и Јадра,
„А од Јадра не пусти робиње;
„За роба ћу тебе погубити.“
Трећу пише, у Поцерје шаље,
Свом посинку Поцерцу Милошу:
„Мој посинко Поцерац Милошу!
„Добро чувај Цера и Лешнице,
„Да тебека Турци не преваре,
„Из Поцерја роба да не воде;
„За роба ћу тебе погубити.“
Књигу пише, те је шаље Ђорђе

упићу, змају из Ноћаја:
упићу, змају из Ноћаја!
ци се, море, иза бара,
е свагда украј Дрине наћи:
о чувај Мачве и Подриња,
ебека Турци не преваре,
з Мачве роба не одведу;
оба ћу тебе погубити.“
упићу ситна књига дође,
њигу Чупићу Стојане,
Стојан на кољену пише,
шаље у село Тополу,
руке Петровићу Ђорђу:
Ђорђе, од Србије главо!
не бојим цара силенога;
их на ме, ако су ти тешки;
и на ме ударит' не смију,
' у мене мојих капетана
мака, лава одбранијех,
б' на ватру живу ударили:
ј' у мене првог капетана,
ана побратима Луке,
не боји једнога везира;
ок ми је другог капетана,
ана Ковић-Мијаила,
не боји другога везира;
ок ми је трећег капетана,
од Дрине Бјелић-Игњатија,
небоји трећега везира;
ок ми је Срдана Илије,
малијем боја бити не ће,
жели да на трумпу уд'ри;
не боји четвртог везира;
ок ми је голог сина Зеке,
сина Зеке капетана,
„И његових голаћа јунака, *)
„Он с' не боји петога везира;
„Па док ми је слугу одбранијех,
„Одбранијех, лава изабранијех,
„Кој' на ватру смију ударити:
„Та док ми је Сићића Маринка,
„И док ми је Шуманца Васиља,
„Па док ми је Латковић-Јована,
„И док ми је Нинковић-Јовице,
„Па док ми је Кара-Мијаила,
„Ето Кара из луга Китога,
„И док ми је Шиша Мијаила,
„И док ми је Ђорђе 'с Бјелотића,
„Па док ми је Гаџулић-Стјепана,
„Он без кавге ручати неможе;
„И док ми је Качкина Стевана;
„И док ми је лава одбранога,
„Кога гојим у двору мојему,
„Од Сријема писара Андрије;
„Па док ми је мог коња дората,
„И док ми је сабље маџаркиње,
„Ја б' на цара јунак ударио,
„Лави би му чадор бастисали;
„Бога молим да ударе Турци“.
Оде књига Петровићу Ђорђу,
Учи књигу Петровићу Ђорђе,
И то Ђорђу врло мило било,
Од милине на ноге скочио,
И'вако је Ђорђе говорио:
„Вала синко, Чупићу Стојане!
„Нисам знао, што под скутом држим.
„Кад без мене можеш војевати,
„Сад ја, синко, могу почивати;
„Да би тако, Стоко, и не било,
„Доста мене, што говориш рабро.“

) Нека непомисли когод, да су то голи и одрпани људи били. Они су били у најлепше Турско одело и најлепше оружје имали су, које су јени Турака у бојевима задобијали. Ти су људи били ватра у јунаштву.

Чупић Стојан не само да је у Мачви поред Дрине бојак са Турцима био, он је и преко Дрине са својим голим синовима прелазио села Турска палио и Турке таманио. Он је био бој са Турцима на Главици по више Бељине, под Градачцом, и на Бајнојбашти прелазио је преко Дрине, те делио мејдан са силним Бегом-Зумбулићем.

Војводу Стојана Чупића, Кара-Ђорђе је много ценио и волео; и с правом га је имао звати *„Змајем од Ноћаја!“*

Има једна прича од покојног Пере Сарајлије кавеџије из Лознице, који је питао једног свог Турчина, који је килав био, како је окилавио. Он му је овако одговорио:

— Вала је срамота да ти кажем, али је по нашем закону опет грјехота не казати истину, кад те човек пита. За то ћу ти казати како сам допао ове невоље.

Дигнемо се једном из логора са Тичара нас 15 Турака у Дринске лугове да што упљачкамо. Све беше пусто. Нигде живе душе. Идући тако, прикучимо се чак Лешњици. Кад бисмо у Жичком пољу, спазисмо једног човека на некој мркој кљусини. Коњина отегла вратину као да пасе, он пак погурен клима на њој као да дрема, а у руци држи чибук и пуши. Човек то бјеше огорио од сунца, црн као циганин. Ми се почнемо смијати гледајући га, и разговарати: шта да чинимо с њим. Најбоље је, рекосмо сви, да га вежемо кљусини за реп, и да га тако одведемо у логор. Кад нам се приближи, ми повичемо:

— Предај се, бре!

— Хоћу, хоћу, ја́, одговори он ни мало неисправљајући се. Сад одби још два три дима, истресе лагано о длан лулу, остави чибук у чибучницу, па се само маши за дизгине. И у један трепут ока она се кљусина исправи упропнице као каква хала, а на њој већ не бијаше она млитава људина, него неки Змај а не чоек. Та хала јуриши на нас. Шта би од мојих другара незнам, али ја побјегох . . . . После неког времена обазрех се и видех да замном бјеже 7—8 другара. Још сам бегао, па се опет окренем, и тада видим само ону халу да трчи за мном. Од другова нема ни једнога. Кад бијах код Липнице, коњ ми се спотаче, ја се ударих о ункам, осакатих се и скр'ах се у траву.

Човек ме опи стиже и викну:

— Јеси ли жив, Турчине?

— Убијме, тако ти вјере, рекох ја: — већ не могу болове да трпим.

— Не ћу Турчине, одговори ми он. Сад сјаха с коња, приђе к мени, диже ме на мога коња и рече ми:

— Иди Турчине у Логор и кажи како сте дијелили мејдан с Чупићем. Тек сам тад дознао да је то био Стојан Чупић. Ето како сам окилавио; од оних мојих другова ни један није више дошао у логор, а шта је с њима било, не знам.

Године 1813 од почетка Септемвра, био је последњи бој, славног јунака војводе Стојана Чупића који је се за слободу народа Србског са другима војводама и својим јунацима голим синовима, на Равњу 17 дана противу огромне силе Турске, којом су и Француски официри управљали, храбро борио. Но кад ји Турци надвладају и шанац силом узму, Срби примoрани буду у бегству себи спасења тражити; па и Чупић приплива отоку Засавичку и дође у Град Шабачки своме побратиму Војводи Луки Лазаревићу, и стану се у Граду утврђивати, да Град бране.

Но кад се сва сила Турска, коју су на 100.000 Турака бројали, свали око Шабца, а Србска војска остави Војводе и разбегне се, тако и они виде да Града одбранити не могу; па Лука претури своју породицу у Срем, запали у Граду своје конаке, па онда заједно са Стојаном Чупићем са неколико момака њови низа Саву до у Забрежје сиђу, и одатле оба преко Саве у Аустрију пређу и живот свој од варвара спасу.

Војвода Стојан Чупић, кад је у Срем прешо, настанио је се и бавио у Срему у селу Платишеву и око Митровице са својим сином Томом и са Капетаном Илијом Срданом и другима. Па како је чуо да су Срби 1815 год. у Рудничкој пахији устали противу Турака, он одма у другој половини Априла месеца, баш ти дана кад је и Војвода Петар Молер из Прогара на Забрежју прешо, на Митровици пређе у Србију, изиђе у Мачву и у селу Штитару нађе Капетана Илију Срдана, узме га са собом и брзо оде Ваљеву, гди стигне тог вечера, кад је и Молер од Палежа дошао и кад ће Турци из Ваљева побећи. *) Ту је и Војвода Павле Цукић, Макса Крстић, Капетан Јо-

*) Историја Милутиновића види стр. 247. А и Вук каже у својој грађи да је Чупић тад у Србију а не раније прешо; види стр. 86.

вица са војском у Кличевцу био, гди им је и Кнез Милош са Војводом Симом Ненадовићем дошо са Палежа.

Па како се ту код Ваљева у шанцу Кличевачком, пошто су Турци из Ваљева побегли, сутрадан један случај догоди, гди при ручку са Цукићем, Стојан Чупић удари неког Кнеза Петра из Тврдојевца, који се Турака држо, кошћу по челу, укоравајући га зашто је се држо Турака, а не браће своје Срба, па је ипак Турске тамнице дочеко. Уком случају Кнез Петар скочи и за трпезе и хтене изтргнути нож иза појаса Чупићу да га прободе, гди Кнеза Петра у том магновењу неки поп Жућо Радовановић из Дупљаја, из пиштоља убије; из чега се после породи у војски побуна, подстрекнута момцима Кнеза Милошевим, Симом Паштрмцем и Благојем из Кнића, противу Чупића и Цукића, због убића Кнеза Петра, мислећи да су га они убили. Гди се због ти момака Чупић са Милошем у Врани више Ваљева посвађа, и одагле из Ваљева одма са својим Капетаном Илијом Срданом оде.

Војвода Стојан Чупић, како се с Милошем свади, сиђе из логора с Вране и са Капетаном Илијом Срданом, и својим момцима, оде у Скелу, гди ту од неке момчади на тврду веру купи два добра Турска коња под свом опремом, које су та момчад задобили од Турака на Палежу, кад је Капетан Јовица Палеж освојо. Одоти Чупић даде једног коња Срдану, а другог себи задржи, па појашу и одатле оду, Капетан Срдан оде у село Прњавор, а Чупић у Богатић, да Мачву и Поцерину противу Турака одмећу.

Мучно је било подићи ове крајеве поред Дрине противу Турака, које су сваку стопу земље Турски коња копите садирале, особито Мачву која је још од првог устанка под Кара-Ђорђем била готово непрестано бојиште Срба са Турцима, гди је народ највише страдао.

Много је се Чупић са Срданом и Војводом Симом Катићем прекодринцем и другима својим људма усиљаво да народ на устанак покрене, но сво његово усиљавање остало је безкористно. Јер народ Мачвански волео је остати и у том злу под Турцима, него да га још веће зло постигне. Нису Мачвани могли ни мислити да се од Турака избавити и отети могу, па су желили остати на миру, и ако им је зао мир био, бојали су се да и веће зло не дочекају.

ИЗДАЈА И СМРТ ЧУПИЋЕВА.

Мачвански Кметови Митар Лазић и Стојадин Јелић из Петловаче, Ћирко Николић из Прњавора, Сима Тарлановић из Рибара и Јован Јуришић из Црне Баре са још некима договоре се, кажу тајним наговором самога Марка Штитарца хајдука, који је као момак код Кнеза Милоша Обреновића био, да Чупића Турцима предаду. Па преко Кмета Митра Лазића тајно у Босну Турцима поруче да пређу преко Дрине на Бадовинцима, а они ће ту довести Чупића и предати им га.

Кад су се тако договорили са Турцима, они кажу Чупићу да и они пристају с њима на устанак, али је рекну му, поручио му неки Турчин из Босне Синан Јеминић, који му је увек добављо џебане и пријатељ му био, да дође на Прудове да му нешто каже. *)

Чупић је се задуго устезао наваљивању подљи људи да неиде Турцима на Прудове; но на последку поверује им, кад и они заједно с'њиме хоће да иду; узјаше на коња, па са Митром Лазићем, поп Остојом и његовим братом Стојадином Јелићем, Ћирком Николићем из Прњавора, Симом Тарлановићем из Рибара, и неким другим заједно оде к Дрини на Прудове, да се са Турчином Јеминићем састане и разговори.

Но Мараш-Паша, по договору Кметова, прешао је био Дрину са четом Турака, посакриво је по лугу, и очекиво да Чупић на Прудове дође.

Чим је Стојан са Кметовима као с пратњом издајица на Прудове дошо, Турци из честе излете, Чупића увате и вежу, па пошто Кметове по одпуштају, Чупића баце у лађу, превезу га преко Дрине, и одведу га Везиру Рушид-Паши, који га сутрадан оправи у Зворник Али-Паши Видајићу. Он га окује и у дојњи Град у тамницу баци. Ту је кажу у тамници у тешким оковима провео Стојан Чупић читав месец дана. И зато време кажу улучи Стојан прилику, те помајчи Али-Пашину мајку, да га избави и живот му сачува, које му она и обећа. Но њега ноћу из тамнице Турци тајно изведу, гајтаном га удаве и на ђубре га мртва и гола, само у гаћама баце; кажу, да га је Али-Пашина мајка оплакала, и да га је у хришћанско гробље саранити дала. И тако

*) Овај је Турчин Јеминић био у служби код доброга Мустај-Паше у Београду Емин, кога су Дахије 1801 год. удавиле, и он је за сво време ратовања Кара-Ђорђевог са Турцима био пријатељ Срба, којим је додаво џебану и друге услужности чинио.

издајом своје браће, славни и храбри Војвода Стојан Чупић Змај од Ноћаја нађе грозну смрт.

Зашто је, по чијој вољи, и ко! издо Војводу Чупића, те су га Турци уморили?

Ево како се прича!

Кад је се Стојан Чупић са Кнезом Милошем у Ваљеву у Враниној шанцу свадио, због момака његови, који су војску противу Чупића и Цукића бунили, пало је кажу, доста крупни речи!...

— Јер јунак Чупић није се никоме хтео клањати, па ни Кнезу Милошу. —

— Одакле сместа морао је Милош са Вране сићи у Кличевачки шанац, те његове момке Симу Паштрица и Благоја из Кнића умирити.

— А Војвода Чупић разљућен, отишао је одма из Ваљева са својим капетаном и момцима у Скелу. Купио два коња и дошо у Мачву у село Богатић. Почео набављати џебану и покрећати народ противу Турака; но није му пошло за руком.

Тешко је било Мачване на устанак покренути тим више што Чупић никакове војске узасе није имао, да би се Мачвани ослободили и на устанак пристали.

Озлојеђен Чупић, дошавши из Ваљева, једнако је вико на Кнеза Милоша гди је год дошо, грдио га је и говорио: „Милош хоће да нам се наметне силом за господара, као гра на Божић код масне печенице на трпези. Хтео би да старешује и господари као Кара-Ђорђе, и да се узбарабари с њиме. Он, један бјели Руднички момчуљак да буде старешина, и да се он бије са Турцима? — С којима није могао Кара-Ђорђе да изиђе на крај! А зар нам он бољи што може бити? — Него иде те лаже, маже, и силом се намеће онима који му верују.“

Ја хоћу рат са Турцима, говорио је Чупић, и треба браћо да ратујемо и да сви устајете противу Турака да се бијемо и држимо, док недође из Московске господар Ђорђе; а он ће за цело доћи, чим чује да смо се ми подигли противу Турака.

Небраним нека нам за сад старешује Прота Ненадовић, а и Молер, док недође Црни Ђорђе. Ал Милош никако! Волим да и Турци још суде, и да ми сутра Везир и главу одсече, него да ја слушам и служим онога, који је мој до јуче слуга био, и коме сам ја заповедо.

Тако је се Стојан Чупић противу Кнеза Милош изражавао, а и много друго противу њега говорио је и вико. Но ипак једнако је кроз Мачву пролетао са момцима, народ на устанак подстрекаво, момке прекупљо и џебану прибављо.

Сигурно, кажу, да је зато и Кнез Милош дознаво, јербо је то Чупић јавно говорио. Па у једанпут и појави се у Церу Марко Штитарац са дванест хајдука, кога је кажу Кнез Милош посло, да убије Чупића. Сиђоше у Штитар, гди затекоше скупштину, и стадоше народу говорити да се дижу противу Турака. Но Мачвани нехтеше, ни да ји чују, а камоли да противу Турака пођу. И онда на последку Штитарац запита Мачване: „Ил воле за крстом, или за ибриком?“ а неки Ћирко Николић одговори му да воле, за ибриком! а главни Кмет Живан Чоњага из Салаша, повиче, ко није са хајдучијом, и ко је за ибриком нека пође замном, и тако сви Мачвани за Чоњагом пођу! А Штитарац побегне са хајдуцима у шуму и уклони се. Но домало час, сам, са неким Павлићем Мостом поврати се, и позове себи неке Кметове на разговор, и то: Јована Јуришића из Црне баре, Митра Лазића, Стојадина Јелића из Петловаче, Ћирка Николића из Прњавора и Симу Тарлановића из Рибара, који оду те је се с њима Харамбаша Штитарац на само у шуми позадуље разговаро.

Кад су се они од Штитарца повратили већ је у њи ђаво ушао био; и одма пођу тражити Стојана Чупића, гди га и нађу у Богатићу и кажу му да су се предомислили, и да хоће и они с њиме противу Турака да пођу и да Мачву одмећу, и тако као с друже се са Стојаном Чупићем; но после неколико дана кажу му да га његов пријатељ Синан Јемин Турчин позива на неки договор, него да он отиде код њега на Прудове, и да се договори с њиме и о набавки џебане, па онда сви да зађу и да Мачву одмећу противу Турака. Чупић задуго ји нехтеде послушати, домишљао се да небуде какове преваре. Они навале на њега и зададу му веру да преваре неће никакове од Турчина бити, и да ће и они сви заједно с њиме на договор Јемину ићи. Митар Лазић, који је тајно на Дрину ишо и с Турцима уговорио, да ће Чупића довести и предати им, наваљиво је на Чупића највише да иде Турчину на разговор; но кад је се Чупић ипак предомишљо, дал да иде или не, рекавши Чупић „незнам јел му тврда вера, ја Турцима неверујем,“ онда Митар Лазић опсује и ту веру кад никаковој задатој

вери неверује. И тако Чупић поверује им, реши се да иде, узјаше на коња, узме узасе своја три момка Луку и Мирка Ђонлића из Богатића и Станка Копрића из Салаша, па заједно са Кметом Митром Лазићем, Стојадином Јелићем и његовим братом поп Остојом Јелићем Петром Туфекџијом из Петловаче, Ћирком Николићем и Мијаилом Јекићем из Прњавора, оде на Дрину на Прудове, гди су у чести сакривени били Турци, из које налете, Чупића с чепају и вежу и преко Дрине у Зворник одведу, гди су га тамо и удавили.

Момцима Чупићевим нису ништа чинили, него су ји заједно са издајицама слободне одпустили. Издајице су ту по предаји Чупића уватили коло, веселили се и играли. Митар Лазић уз игру бројао је оваку подскочицу:

„Хопа, цупа, Марта!
„Сукња ти је кратка!
„Удри ногу о ногу!
„Нека дође под ногу!“

Ову издају Чупића учинили су Кметови по наговору Марка Штитарца, јер кажу, кад ји је Штитарац себи у честу у Церу призвао и насамо се с њима разговарао и казао им, да га је Кнез Милош посло и казао му да пита Мачване хоће ли они сами да устану противу Турака, па ако неће, да ји он силом ни нагонити неће; нека остану на миру, и да никога неслушају особито Чупића, који хоће да одметне Мачву, и да силу Турску, која је се на Дрини слегла навуче, да у Мачву упадне и да је пороби и попали. И да им је после тога Штитарац казао и научио ји, како да Чупића преваре и Турцима издаду; те су тако они исти, који су с њиме на само у чести мучки разговарали се, Чупића преварили, на Прудове га одвели и Турцима предали. Ову превару кажу да је Штиштарац сам измислио што није имао куражи да на Чупића. који је на себи панцир имао, насрне, и да га убије, као што му је Кнез Милош заповедио и из Рудничке га нахије за ото са хајдуцима и посло.

Кад је се кажу Штитарац са издајицама Чупићевим у чести договорио, како и на који начин да Чупића преваре и издаду Турцима, он је се одатле са тог места са својим хајдуцима повуко у планину

Цер, ту се претајо и није се нигде појављивао, докле год кметови Чупића Турцима предали нису. *)

Да видимо како су сад те издајице Војводе Стојана Чупића прошле. Ево шта се о њима прича:

Војвода Сима А. Ненадовић, кад је од Сокола са Рожња дошо у Шабачку нахију и у Црниљеву, предузео главну команду над војском, разуме, како је издат Турцима Војвода Чупић. Он одма одреди Капетана Јовицу и пошље Капетану Илији Срдану стотину момака, који са Бинбашом Симом Катићем и Пантом Бановцем, који су такођер до стотину момака имали, оду у Липолист, ту се искупе, па одатле крену се да издајице Чупићеве смрћу казне; но почем су издајице дознале и избегле, ударе прво на кућу Митра Лазића, Кмета Петловачког и похарају му све и попале, па одатле оду кући Симе Тарлановића у Рибаре, па онда кући Ћирка Николића у Прњавор и свима куће попале, опљене и сву стоку стерају у Црниљевачки логор, те се на рâну војске изда. **)

После тога, кад све Србске старешине из Црниљевачког логора са понешто Ваљевске војске зађу кроз Мачву и обшестаре је, и у селу Клењу у очи Петровадне 28. Јуна призову Мачванске кметове, учине скупштину и принуде ји, те се и они одметну противу Турака. Тад Чупићеве издајице, који су се по Мачви крили, оду одма у Турке, и то: Митар Лазић, Стојадин Јелић, Ђорђе Новаковић, сви из Петловаче, и Ћирко Николић Прњаворац са својим и још другим неким породицама, које склоне иза Лешњице поред Дрине у збег и предаду је Турцима на аманет; а они оду преко Дрине Везиру заишту помоћ и одбрану од Срба. Везир им одма даде. Одреди Мараш-Пашу Никшићанина са 300. Никшићски и са 1.000 други Турака, који пређу Дрину, и кад види Мараш-Паша Чупићеви издајица чељад у збеговима, он им с коња каже: „Јадна Рајо! Шта ћеш ту? већ хајде самном свак својој кући! Ништа се небојте, ја ћу хајдучију поватати и исећи, да мирно под царевим скутом живите и благујете.“ И одатле Мараш-Паша са истим издајицама, кога су издајице водили и Мачване успут на предају позивали,

*) Ово је причао и све тврдио као истину истинску покојни Пера Мостић жавеџија из Шабца и синовац Павлића Мосте, који је заједно са Штитарцем био, и које је он из уста његови слушао, а тако се и у Мачви у обште прича, о Чупића смрти, а у многим чему слаже се и са Милутиновића трогодишњицом

**) Историја Симе Милутиновића види стр. 244.

који су им се већ одметали и са Мараш-Пашом дођу на Дубље. Ту Мараш-Паша по савету издајника начини шанац, и пошље [illegible] Стојадина Јелића Везиру преко Дрине, да му још војске у [illegible] пошље. Но кад му Везир Рушид-Паша шидата не даде, него му [illegible] да има доста војске да Рају умири, Јелић се врати натраг да [illegible] Мараш-Паши: но србска га стража ноћу код Лешнице ухвати, и [illegible] чује да је за шидат слат, упитају га: „Па како ти тај шидат?“ [illegible] лић одговори нејма га за сад, јер га неда Везир док небуде му [illegible] бољске нуже.“ Тада они њему рекоше: „*Кад нејма шидата, нека* [illegible] *ни за шидом послата!*“ Одма га јатаганом посеку. И тако тај [illegible] дајица Стојадин Јелић плати својом главом за издају Чупића.

Други издајници Чупићеви, који су са Мараш-Пашом на Дубљ[illegible] шанцу били, и са турцима противу Срба борили се, кад Срби 14. Јулија [illegible] 1815 год. јуришом освоје шанац, Турке побију Мараш-Пашу са 83 Турчина заробе, сви бијући се изгинули су: осим једног Митра Лазића главног издајице, који је рањен пао у Србско робство, и кога је кнез Милош са пратњом, да га Срби не преклате, послао његовој кући у Петковачу! — Ево шта каже Сима Милутиновић у својој Историји на стр. 329. о тим Чупићевим издајницима: „Уз остале ту панувше Турке испогибају и они Мачвански кметови, што су Турке довели, свиколици, а бијући већ и они своју исту браћу и вјеру. Тек ту се по разбијућ шанце и кнет Митар Лазић веома рањен и мало жив, којега рече кнез Милош преда се донјети, и упитавши га што шта за Турке, даде му кола и пратњу, те га кући његовој однесу родбини својој, гди се до неколико дана скончa, и Бог му се смиловао!“ —*)

---

*) Ево овај наведени факт довољно тврди, да је војвода Чупић по наредби кнеза Милоша Обреновића живота лишен: који је чрез Марка Штитарца и речени кметова Турцима издат, те су га Турци, као што је напред испричато, погубили. Јер од куд Кнез Милош да спрема првом и главном издајици Чупићевом кмету Митру Лазићу, који је Чупића преварио и Турцима издо, а по том отишо Везиру у Босну, Мараш-Пашу са војском у Мачву противу Срба дове и уз Турке Србе туко. Па кад му је Лазић у робство рањен пао, с њиме лепо разговаро, и на колима послo га кући с пратњом да га Срби не убиј Одкуд Кнез Милош да буде тако милостив према Митру Лазићу Србског Чупићевом издајици на Дубљу? Кад није хтео милостив бити на Љубићу? тога на месец и по дана, кад су 10 Србски Кметова из Чачка од Турака бегли, које је Ђаја-Паша, кад је на Чачак ишао, силом потеро, из Беог ског и Рудничког округа, те су му калаузили, и кад су од Турака избегли и на Љубић дошли, све ји је до једног исекао. Види Вукову грађу стр. 83.

Е, тако су те све издајице одма, а одредници те издаје доцније за смрт славног јунака Војводе Стојана Чупића, који су му живот издајом мучки одузели, Божијом наредбом, кажњени били.

„Что Либо дјејем, зло или благо,
Многоцјено ли или зјело драго;
Вcја дјела наша, добра и лукава,
Вcјем буду јавна, не молчит бо слава“. *)

Војвода Стојан Чупић после своје смрти оставио је у животу две ћери, обе неудате, Василију и Току (Томанју), које се обе доцније у Шабац удаду. И сина Тому, који је седморо деце имао, но ниједно га преживило није; па је и он после скончао се. Василија била је удата за неког Куртовића, који је био дрвар код господара Јеврема Обреновића, и која је родила Николу Чупића покојног бив. Артилериског капетана, који је у војеној Академији по жељи Кнеза Кара-Ђорђевића узео се презивати по матере оцу, а његовом деди, Чупић. И заиста достојан је био свога деде по матери презименом се презивати. Тока удата је била за једног трговчића и имала је сина Јакова такођер трговца, Да ли су живи непознато је. — Кажу да од Стојанове сестре у Салашу има још потомства.

Стојан Чупић био је високог раста, по појасу танак, широки плећа, осредње коштуњав, имао је снажне мишице и подуже прсте на рукама, дуги образа и велики осмеђи бркова. Кад је погинуо било му је око 50 година, и још проседи био није. Чупић је био од нарави човек врло добар, озбиљан, према својим подчињеним као друг, сиротињи велики добротвор, у суђењу праведан, знао је лепо осмејкивајући се пријатно говорити и разговарати се, да га је сваки радо слушао. Тако и Кара-Ђорђе једном приликом рекао је за Молера и Чупића овако: *Ко ми надговори Чупића и надпише Молера даћу што затражи*!“ Носио је на себи панцир са капом од челика, **) кога куршум пробити није могао, а повр истог народно одело. Јашач је био врло добар и увек имао је под собом добре коње, а најволио је свога мрка дората Пејзу. На сабљи је био тако вешт, да је једним махом одсецо и коњу и Турчину главу. Милутиновић га у Србијанки назива „Крволоком Турства“. Таку је страшну мрзост противу Турака имао.

*) Нравоученије Доситеја, у Езоп. Баснама књ. III. стр. 45.

**) Овај панцир кажу да није имао на себи Чупић кад су га Турцима издали, него код његове куће, и после тог налазио је се код његове ћери Василије, а сад се налази у збирци војене Академије у Београду.

Чупић Стојан био је јунак и добар вођа, и тог доба био је у реду први јунака Србски, и подпуно заслуживо је, што га је Кара-Ђорђе својим посинком звао, и што му је дао име *„Змај од Ноћаја“*.

Приметба. Има у трогодишњој Историји Симе Милутиновића, који је млого писао о Стојану Чупићу, почевши од 225 до 263 и од 308 до 318 стране. Сима је писао о Чупићу, о 1815 години, али тако замотано, као што му је и сва Историја неком мрежом обвијена. Добро треба мислити и памтити човек, који је чита, ако хоће да схвати истину казивања његови. Особито о јунаку Чупићу.

Тако писање за тешко разумевање ваљда Сима није писао, што је хтео. — Него истински узети се може, да је Сима тако замотано писао, да би што више истине протурио, јер другчије ни писати није смео. —

У Симиној Историји о раду, животу и смрти Војводе Чупића 1815 год. има неки противности, које се неслажу са напред изведеним причањем, које је потекло из казивања оновремени људи, а тако се у обште и код народа у Мачви и данас о Чупићу прича, и прича ће се. Но има и Сима такови казивања о Чупићу, која се готово у свему са напред изведеним причањем слажу; а нарочито на страни 247. како је војвода Чупић из Срема 1815 год. око друге половине Априла на Митровици прешао и са Срданом у Ваљево одма отишо; стр. 248. о догађају у Ваљеву на Кличевцу; стр. 252. како је из Ваљева у Скелу отишо два коња купо и отишо у Мачву да је одмеће; стр. 254. и 260. како је противу Кнеза Милоша вико. стр. 238. и 239. како је Марко Штитарац дошо са 12 хајдука у Цер, како је сишо у Штитар на скупштину и одатле отишо у планину, позво све кметове, који ће имати да Чупића Турцима издаду и с њима се не само разговарао; после тог 241. ст. како је се у Церу планини Штитарац притајио, и тек се кад је Чупић издат Турцима појавио; стр. 258. и 259. Како су издајице склањале Чупића да иде на договор Турчину Синан Јемину, како је се он устезао и нехтео ићи, и како су га на последку преварили и склонили те је отишо; стр. 261. и 262. како су га Турци на Прудовима счепали, везали, и преко Дрине Везиру одвели и уморили. стр. 244. како су издајника куће попаљене. стр. 314. како су издајнице отишле Везиру и војску Турску на Дубље довеле; стр. 318. Како је издајицу Јелића стража Србска код Лешнице уватила и посекла; и 329 стр. како су издајице бијући се уз

Турке противу Срба изгинуле, осим главног издајице Митра Лазића, који у робство Срба рањен падне, и кога Кнез Милош са пратњом кући његовој у Петловачу са Дубља пошље.

Има људи, који су покушали да скрију Чупићеву смрт, да баце у засенак славно име његово и на туре му непатријотство, да је сам отишо међ Турке, а не да је издат! И тако, кад му је одузет живот, да му и чест одузму, као што је покушавато: за Молера, Радича, Цукића и друге. — Но јунака Војводе Стојана Чупића дела такова су, да ји нико помрачити неможе.

И Змај од Ноћаја, узвишен над страстима, са раширеним крилима над својим патријотичним, јуначким, славним делима трептиће и славом сјајити, као јунак међу првим јунацима и родољубцима Србским, да његово име нико засенити неможе, докле траје Србства и Србског имена!

134.

СИМА КАТИЋ

ПРЕКОДРИНСКИ ВОЈВОДА.

Сима Катић родом је из Босне, а из ког места незна се.

Кад је Кара-Ђорђе 1804 год. усто противу Тукака, Сима Катић из Босне, биће 1805 год., прискочио је Србима у помоћ, са неколико своји другова, и већ се види да је 1807 год. и Бинбаша био. Он је се увек налазио у Мачви, и у Засавици шанац имо. Ту је добровољце Босанске у своју чету примо, који су се звали бећари-голаћи и с њима је поред Дрине, кад су год Турци Дрину прелазили, бојак био. Он је управо био стража поред Дрине, где је и дању и ноћу чуво да Турци Дрину непређу.

Катић је прво био под командом Војводе Чупића; но кад за јунаштво своје Војводом постане, он је имао сасвим оделиту чету своји Босански голаћа.

Године 1813., кад је велика сила Турска Дрину пребродила, Мачву поплавила и ударила на Заавицу, у којој је био Катић са више Војвода, и кад Турци Србе ту разбију и принуђени буду повући се Шабцу, Сима Катић једва живу главу своју изнесе и под Шабац дође, где је се Србска војска искупљала и спремала да одпор даде Турцима.

Но кад на Морави пропаст Србије буде и Кара-Ђорђе 21. Септембра 1813 год. пребегне у Земун, и кад се од Шабца сакупљена војска и Војводе респрште и стану себи тражити спасења, или по шумама у збеговима, или бегством у Немачку, тад и Сима Катић са Војводом Чупићем у Срем пребегне, гди је се бавио до 1815 год. Но кад те године поново устанак противу Турака букне, гди све Војводе и други јуначки Срби бавећи се у Аустрији полете у Србију у нови рат противу Турака; тад и Војвода Сима на самом ушћу Засавице са неколико момака и са Пантелијом Јовановићем из села Банова-поља, Петром Јолом из Табановића, оба из Мачве, и Крстом Прекодринцем тајно пређе и оду Пантелиног брата Теована кући у Бановце, па кад ји овај понуди са ручком, Катић запита да они немају куге у селу? Пантелин му брат одговори, да је има у свакој кући но да није опасна, људи преболевају. Катић одма са дружином нехте ручати но побегне у шуму, па се претаји од Мачвана, који нису хтели да устају противу Турака. Но кад изгладне да више глад не узмогну трпити, Катић рече: „Та гди је сад иста куга та? Живу би је прождро, да нестане ја ње, ја мене! Међер ја досад нисам знао шта је глад! Та волим сит и умрети, негол гладан живити.“ Па стане слати Панту своме брату да му нуђени ручак донесе, и кад овај несмедне то учинити због узбуњени Мачвана, опет Катић рече: „Та прву кугу довече, коју сретнем прождрећу је, као курјак вукодлака или вампира, па ја онда сит и народ чист од ње.“ — Па кад се сркне они опет гладни као курјаци оду Пантелином брату Теовану те се сити наједу и напију, небојећи се више због глади куге. *)

Па пошто се на вечерају, те исте ноћи крену се кроз Мачву и оду тражити Капетана Илију Срдана, гди уз пут, док се с њиме не састану, искупе до петдесет момака, и пошто Срдана у Церу нађу и разговоре се, Срдан остане у Мачви да је покреће, а Катић оде Шабцу, те се пропушкара са Турцима, а затим оде у Китог Војводи Проти Николи Смиљанићу.

Кад је доцније Мараш-Али-Паша прешо Дрину и на Дублу ушанчио се, Катић са Протом Смиљанићем и другима 13. Јуна ноћу одма је противу истог отишо, гди су се сву ноћ са Турцима били

*) Историја Милутиновића стр. 186 и 231—233.

и кад им сутра дан 14. Јуна помоћ стигне, Мараш-Паша буде разбијен и са 83 Турчина у робство Србима падне.*)

Шта је после овог Дубљанског и последњег боја 1815 год. са врсним и великим јунаком Војводом Симом Катићем Прекодринцем било, и какова га је судба постигла, нема података. Но буди вечна слава имену његовом!

135.

ИЛИЈА СРДАН

КАПЕТАН.

Рођен је у селу Прњавору у Мачви. Он је из једне богате куће,

Кад је Војвода Стојан Чупић у почетку 1806 год. отпочео развијати своју ратну радњу, Илија Срдан је одма присто уз Стојана и посто код њега Капетаном, и увек скоро с њиме био. Редак је који бој Чупић са Турцима био, да није Срдан у истом участвово.

Срдан је био у боју на Мишару, у Китогу, на Салашу, Лозници и свуда око Дрине, а и преко Дрине био је бој са Турцима. Кад је у Лозници у шанцу многобројном силом Турском обкољен био Милош Поцерац и Анта Богићевић, те из обкола пишу Војводи Луки Лазаревићу и појиште од њега најскорију помоћ.

Лука пође у помоћ Лозници. Но како је у то време Стојан Чупић био болестан, он позове у место Чупића Илију Срдана, те пође у помоћ обкољеним Србима у Лозници: и учини распоред по совету Капетана Срдана који ће с које стране на Турке ударити. Ево како песма отом каже, како је Лука говорио:

„Ви Мачванске чујте Буљубаше!
„Чупићеви лави изабрани!
„Кад Чупића међу вама нема,
„Ви хоћете друмом ударити,
„Ево друмом најнапред на Турке:
„Ви најприје заметите кавгу,
„Нека буде сваколика кавга.
„На онога Срдана Илију,
„И нек буде срећа Срданова."

После тога, кад се прекуче Лозници и стану ударати на Турке, ево шта даље песма каже:

„Најнапријед Срдане Илија,
„И пред њима Пурко барјактару,
„Он пијешице свилен барјак носи,
„Барјак носи, војсци калаузи,
„А Илија за њим на ђогату;
„Најпре Турци виђеше Илију

*) Историја Милутиновића стр. 322, 323 и 328.

„И пред њиме Пурка барјактара,
„Па се Турци тада препадоше,
„Кад Илију за собом видише,
„Па се Турци натраг окренуше,
„Небил' како узбили Илију,
„На Илију огањ оборише;
„Ал' Илија успрегнути нешће,
„Већ подвикну к'о да није вино,
„Па на Турке јуриш учинио;
„Са сви страна Срби ударише,
„Једнолико сложно ударише,
„И на Турке огањ оборише,
„Кано грозна киша из облака,
„Тако с' просу пушка од Србаља.
„Кад то виђе Поцерац Милошу,
„Он на граду отворио врата,
„Па из града јуриш учинио,
„Са свих страна забунише Турке
„Боже мили и Богородице!
„Кад се двије ударише војске,
„Једно Србска, а друго је Турска
„Стоји цика тананих пушака,
„Стоји јаук рањени јунака;
„Ето гребу мачи гребештаци,
„Ев' шкргућу кости од јунака;
„Јека стоји убојних топова,
„Земља јечи, ведро небо звечи,
„А све зељош зељоша дозива,
„Виш' њих јарко помрчало сунце
„Од онога праха и олова.
„Турци даше плећа, побегоше
„Дрини води ладној на обалу."

Године 1813. Илија Срдан био је заједно са Чупићем у боју на Засавици, гди су 17 дана крвави бој са Турцима и дању и ноћу били. Но кад ји велика сила Турска надбије, они приплИвају Засавицу, дођу у Шабачки Град Војводи Луки, и одатле заједно спусте се низа Саву у Забрежје и пређу у Срем; и одатле Срдан оде са Чупићем у Платичево код Митровице, гди је се налазио до новог устанка 1815 год.

Како у Срему 1815 год. чују, да је на Цветни Четвртак 8. Априла букнуо устанак Србски противу Турака, Војвода Стојан Чупић одма пошље Илију Срдана напред са 8 момака, и Савом из Купинова те у Мачву пређе, да Мачву протививу Турака одмеће; а за Срданом на ушћу Босута *) пређе Бинбаша ускочки Сима Катић Прекодринац, са неколико момака, Крсто Прекодринац, Панта Јовановић из Банова-поља у Мачви, и Петар Јоло Шабчанин а из Табановића; сви Срданови познанници и пријатељи.

Срдан, кад из Платичева пређе у Србију, прође кроз Липолист, дође у Рибаре код Попа Јована Миленковића куће, и напомене му за устанак, а овај нехтене га ни чути, ни примити, већ рекне му: „Но си крв из моје куће, нероби ме и неколљи!" и т. д. Затвори се у кућу и непусти Срдана! Срдан одатле правце оде у Прњавор својој кући и

*) Види Историју Милутиновића, Босут, је Засавак, или Трајанов или Пробусов канал стр. 225 и 231.

браћи. Но и ту као и у Попа зло и горе! Браћа повичу: „Што си дошо? Од Бога наша'о! Те нас хоћеш да утаманиш, а тек бијасмо помислили, да остајемо ђегођ живи. Шта ли смо пустог блага Турцима због тебе дали? Мало ли ти је то свеколико? Пак настао си зар да још и ово кукавног робља и своје несрећне главе за тебе погубимо сад? Нећеш Илија заиста више братинством својим а браћи својој крв пити, и гроб јим спремати, и у пропаст ји отискивати! Нека знаш, да си већ' долијао, и то баш код своје исте рођене браће! И проч.“ *)

Срдан Илија, кад тако зло и код своје рођене браће прође, премда ји је својом речитосћу умекшао, те јаву за ото у селу кмету Ћирку Николићу, но овај дигне хајку противу Срдана, који побегне у Цер, и одатле сиђе у Штитар. Гди тад и Чупић из Срема на Митровици пређе састане се са Илијом Срданом, и одатле одма оба оду Ваљеву, куд приспју таман у очи те ноћи, кад ће Турци из Ваљева побећи одакле и побегну. **)

Па како сутра дан Срби уђу у Ваљево, и на Кличевцу догоди се због смрти Кнева Петра Миловановића из Тврдојевца присталице Турске, неки неповољан случај, и узбуна у војсци, због чега Чупић у Вранином шанцу повише Ваљева посваља се са Кнезом Милошем. И заједно са Срданом остави Ваљево и дођу у Скелу. Чупић купи два коња, једног поклони Срдану, а другог за себе задржи. Па одатле заједно оду у Мачву да је подижу. Чупић оде у Богатић, а Срдан у Прњавор; ***) па кад ипак ништа неуспје, он пређе у Поцерину, те које добровољаца, које млади људи искупи до 100 момака.

После тога Срдан је прелето из места у место, из села у село, од куће до куће, од човека до човека, неби ли Мачване на устанак противу Турака покренуо; но сво његово родољубиво усиљавање остало је без успеха, Мачвани остали су глуви, докле и њиовог Војводу Стојана Чупића нису Турцима издали и уморили га.

Кад Мачвански кметови Чупића преваре и Турцима издаду, Капетан, Срдан по заповести Војводе Симе А. Ненадовића, са Капетан Јовицом, и Симом Катићем, из Црниљева оде издајица Чупићеви кућама, у Петловачу кући Митра Лазића, у Рибаре Симе Тарлановића и у

*) Историја Милутиновића стр. 228 и 229.

**) Историја Милутиновића стр. 247.

***) Историја Милутиновића стр. 249 и 252.

Прњавор Ћирка Николића, те им куће попале, опљене и марву њину у логор војсци отерају, и тако у неколико свога Војводу освети. *)

Доцније пзиђе из Црниљевачког логора сва Србска војска, Мачву обшестари, и у очи Петровадне 28. Јуна у Клењу учине скупштину и принуде Мачване на устанак. **) Но тад издајице Чупићеве оду Везиру Рушид-Паши у Босну и доведу војску у Мачву под Мараш-Али-Пашом, који се на Дубљу улогори и ушанчи. ***) Срби 13. и 14. Јула ударе на Турке све ји побију и 83 жива Турчина заједно са Пашом-Марашом заробе. Ту и сви издајници Чупићеви у шанцу бијући се противу Срба изгину, осим јединог главног Чупићевог издајице Кмета Митра Лазића, који рањен Србима у робство падне, и кога Кнез Милош пошље невредима његовој родбини у Петловачу, где је доцније од ране и умро. †) У овом боју био је и вредни родољубиви Капетан Илија Срдан.

После овог Дубљанског и последњег боја Срба са Турцима ове 1815 год. Срби одма у Ћуприји са Везиром Марашли-Али-Пашом учине мир. Турска војска оде у Београд, а Србска војска распуштена буде кућама. Тад и Капетан Илија Срдан оде својој кући у Прњавор, где је мирно живио као сваки други сељак до 1835 год., у којој и умре у 65. години свога живота и укопан буде у Прњаворско селско гробље.

Капетан Срдан био је велики јунак, врло велики родољуб, добар и од нарави човек лепоречив. Био је високог стаса, крупног телесног састава, црномањастог лица, посуви дуги образа, чела озбиљног, а бркова средње повећи и лепи.

Врли јунак Капетан Илија Срдан није имао среће, да за своје велике заслуге отечеству свом за 11. година учињене, награђен буде каковим званијем. Него је живио и умро као сељак морао је повиновати се и слушати бесног хајдука Марка Штитарца, кога му је Кнез Милош за старешину у Мачви метнуо! Но срећан је што је као Чупићев Капетан и пријатељ и од природне смрти у селу живећи умро. Тако су цењене заслуге тад свију врли јунака.

*) Историја Милутиновића стр. 244.

**) Историја Милутиновића стр. 310 и 314.

***) Историја Милутиновића од стр. 315—316.

†) Историја Милутиновића стр. 329.

136.

ЗЕКА БУЉУКБАША

КАПЕТАН ГОЛИ СИНОВА.

Зека је рођен у Новојварошн, у нахији Сјеничкој. Дошао је у Србију у време Кара-Ђорђевог устанка, и находио се уз Војводу Стојана Чупића. Доцније му је било одређено да чува Дринску границу од Турака, и имао је колебе за себе и за своје голе синове у шуми Парашници, у атару Црнобарском, и ту имао је голи синова — добровољаца — кад 50, кад 100, а кадкад и 200.

Зекини су се војници звали „Голи Синови“ зато што су били све сами бећари, људи без кућа и породица, па наравно у почетку били су и голи и боси, али су они доцније били одевени све у чоху и злато, а окићени најлепшим оружјем, које су од Турака задобили.

Зека је био нарочито лак да дозна, и често да помете Турске војске онамо преко Дрине, али и у великим сукобима он је свакад узимао на се део јуначке заједнице, и свакад се одликовао личним јунаштвом и мудрим распоредом.

Њему је Војвода Поп Лука овако писо:

„Голи сине, Буљубаша Зеко!
Дед' устани и голаће крени!
Да си брзо у Лешњици бјелој,
Лозница нам у невољи цвили!“

Даље у распореду за напад на Турке код Лознице, Лука му вели:

„Голи Сине, Зеко Буљубаша!
Добро чувај брда и Гучево,
Утећи ће у планину Турци“.

Кад је 1813 год. сила Турска од 100.000, под везиром Дерен-Дели-Али-Пашом, нагрнула из преко Дрине на Србију, Срби су начинили шанац на Равњу, на земљишту између отоке Засавице и Саве, и ту су мислили да уставе Турску силу, док јој друга Србска војска неби у бок ударила, те да тако растроје, сузбију Турке и врате јн у Босну.

Ова се нада не испуни, него на против Турска војска разбије Србе на Засавици, и натера да се повуку из шанца, и то у великом нереду. Видећи ту погибију браће своје, Капетан Зеко, са својим храбрим голим синовима, начини ланац, те стане заклањати Србе, који су се повлачили,

и узбијати Турке, који су нападали. И тим је многима обезбедио узмицање и спасао живот, а себи и друштву свом купио право на несамртно име. Уверен да се већ спрема да угаси свећа Србске слободе, Зека са својим голим синовима није ни мислио о свом избављењу; док је трајало барута, устављали су Турке са ватром из пушака, а кад тога нестане, они поваде ножеве своје, још по једном погледају на наоблачено небо над Србијом, осврну се на лепе равни Мачванске, па помену Бога и свој народ, јурише са голим ножевима у Турке, и ту, секући се ножевима, бијући се пушчаним кундацима, и у коштац ватајући се голим рукама са Турцима, сви до једног изгину.

Ето тако је свршио низ своји јуначки дела „Капетан Зека Буљукбаша, са својим голим синовима, на Засавици“, као Шпартански Војвода Леонид на Термопилима, са своји 300 јунака, Противу Персиске Ксерксове војске од три милјуна. Овако врли јунаци умеду за своје отачаство телом умирати, ал делом и именом никад! —

Зека је био човек шишкав, глават, необичне телесне снаге, дуги образа, крупног гласа, смеђе косе; нарави је био веселе; у суђењу разборит; а велики јунак. Кад је погинуо, није му било више од 45 година. „Славаму“!

137.

БЈЕЛИЋ ИГЊАТИЈЕ

КАПЕТАН ГОЛИ СИНОВА.

Игњатије је рођен у Црној бари, у Мачви нахије Шабачке. Па како је Кара-Ђорђе усто противу Турака 1804 год. и Шабачка нахија очисћена од Турака, и Стојан Чупић као јунак у том крају изишао на глас и Војводом посто. Бјелић Игњатије је не престано уз Чупића био и Капетаном над голим синовима посто.

Он је био велики јунак, није уступо у јунаштву ни свом другу Зеки Буљукбаши, ни Срдану, ни другим јунацима и Капетанима Војводе Чупића, који се један од другога у јунаштву надметао, који ће веће јуначко дело учинити.

Једном у време примирија Срба са Турцима, Турци пређу мучки Дрину, убију Капетана Мићу Шуманца, Бјелићевог друга, и украду коња Бјелићева под свом оправом и кубурама његовим на седлу. То Бјелића доведе у јарост и зажели осветити се Турцима и вратити и

жао за срамоту, коју су му учинили. Па како је трајало примирвје, он несмедне да пређе Дрину и да им се освети, већ оде своме Војводи Стојану Чупићу, потужи му се за учињену срамоту од Турака, и замоли га да му он допусти да може прећи са дружином Дрину у Босну и Турцима се осветити. Војвода Чупић му то дозволи, и Бјелић Игњатије са Бинбашом Симом Катићем, Зеком Буљубашом, Живаном Чоњагом и њиовим четицама пређу у Босну и преко Семберије уза Саву дођу до скеле Суботишке, гди нађу више Турака, који су рâну из Немачке примали, и раздвоје се у чете, нападну на Турке, многе побију, а многе на Саву нагнају те се подаве. Ту задобију преко четрдесет оседлани коња под кубурама и оружјем, запљене многи плен, а и новаца, које кад на сто тридесет њи друга поделе, на свакога дође по литра злата (по 100 дуката). Ево како то јунаштво Бјелић Игњатија и његове дружине Вилип Вишњић у својој песми црта:

5.

БЈЕЛИЋ ИГЊАТИЈЕ.

Протужио Бјелић Игњатије
Уз кољено славном господару,
Господару Чупићу Стојану:
„Господару Чупићу Стојане
„Ево има шест година дана,
„Како тебе дворим, господару,
„Боље т' служим него баба мога,
„А од сад те ја служити нећу;
„Ви с Турцима мира учините,
„Једни другим вјеру задајете,
„Ви Србиње своје позаптите
„Не дате им ићи у Турћију
„Ни Турака бити ни робити;
„У Турчина тврде вјере нема:
„Све нас Турци на вјери харају,
„Јуче су нам жалост учинили.
„Ев' Шуманца Мићу погубили,
„Уцвјелили и оца и мајку,
„И украли коња испод мене,
„И на коњу одн'јели оружје,
„Многе јесу учинили спрдњу:
„За живота коња м' одведоше
„И од мене оружје однеше;
„Веће чу ли, Чупићу Стојане!
„Дај ти мене ако Бога знадеш!
„Да ја идем у земљу Турћију,
„Не би л' своју покај'о срамоту;
„Ако ли ми ти то дати не ћеш,
„Вјера моја тако ми помогла
„Не ћу служит' тебе, господару,
„Нит' ћу служит' цара ни ћесара,
„Већ ћу узет' пушку по средини,
„Па ћу одбјећ' гори у хајдуке,
„Не би л' своју покај'о срамоту,
„Ил' не би ли изгубио главу;
„Под срамотом овом остат' нећу“.
Ал' бесједи Чупићу Стојане:
„Буљубаша, Бјелић Игњатије!
„Да не чиним мира са Турцима,
„Нит' да држим вјере у Турцима:
„Купи друштво по богатој Мачви,
„Па ти иди те покај срамоту,

„Ходи мудро, не погини лудо,
„И по Мачви избирај дружину,
„Не остави Чоњаге Живана;
„А кад друштво покупиш од Мачве,
„Ти позови новога бинбашу,
„Та новога Катић'-Симеуна,
„Нек покупи своје Прекодринце,
„Који знаду стазе преко Дрине,
„Па ако ћеш мене послушати,
„Не остави голог сина Зеке,
„Голог сина Зеке буљукбаше:
„Зеко знаде, по Босни каменој,
„Ђе се може добит', ђе л' изгубит',
„На богазу ђе ће дочекати:
„А кад, Игњо, друштво сакупите,
„Тад сви Зеку у образ љубите,
„Нек вам Зеко буде старјешина,
„Штогођ рече Зеко, послушајте."
Кад то чуо Бјелић Игњатије,
Капу скиде, на земљу је баца,
Па Чупића у руку пољуби,
Ниже руке у четири скута
И пред Стоком у земљицу чарну;
Па му 'вако Бјелић бјеседио:
„О вала ти, слатки господару!
„На твом дару, на слаткој бесједи."
Узе Бјелић шару за средину,
Па он зађе по богатој Мачви,
Те накупи двадесет Мачвана
И пред њима Чоњагу Живана,
Оде с друштвом Дрини на обалу,
Па он пише књигу на кољену,
Те је шаље новоме бинбаши:
„Господару Катић Симеуне,
„Да си брзо к мени води Дрини,
„Доведи ми неколико друга,
„Да идемо у земљу Турћију,
„Да срамоту моју покајемо,
„Данас моју, ја ћу сјутра твоју."
Кад то чуо Катић Симеуне,
Хитро скочи, припаса оружје,
Па накупи двадест Прекодринац',
И поведе Прекодринца Раду,
Радивоја, старога курјака,
Који добро пушком бити знаде,
Коме пушка назалуд не пуца;
Води друштво Бјелић Игњатија.
А кад Игњат Симу опазио,
Пред њим скочи на ноге лагане,
Руке руче, у лица се љубе,
Па уједно друштво саставише,
Све се друштво редом изљубило,
Нерођена браћа к'о рођена,
Ту се њима мало учинило,
Већ сапју шаљу Парашници,
Голом сину Зеки Буљубаши:
„Да наш брате Зеко Буљубаша!
„Да си брзо Дрини валовитој,
„И поведи голаћа јунака,
„Да идемо у земљу Турћију,
„Да срамоту твоју покајемо,
„И Шуманца Мићу осветимо."
Саји ја је Зеку застанула
У меани, ђе он пије вино.
Када Зеки таки хабер дође,
То га Зеко једва дочекао,
Па потеже пушку од појаса,
Својој пушци живу ватру даде.
Кад Зекина пуче пушка мала,
Аваз оде по свој Парашници,
Сви голаћи пушку познадоше,
Да је пушка Зеке Буљубаше:
Сви голаћи Зеки дотрчаше
Под оружјем и под свом оправом,
Долеће их четири стотине.
То се Зеки много учинило,

Уста Зеко одбирати друштво,
Ев' изабра деведесет брата,
А триста их натраг повратио;
Оно триста сузе прољевало.
И овако Зеки говорило:
„Господару Зеко Буљубаша!
„Што смо гори те нас на бој нећеш?“
Ал' бесједи Зеко Буљубаша:
„Ни сте гори, већ мени једнаци,
„Ко ће море чуват' Парашницу?“
Узе Зеко шару за средину,
А за њиме деведесет друга,
Па он оде Дрини на обалу.
Кад га вид'ле двије поглавице,
Пред Зеком су на ноге скочиле,
Руке руче, у лице се љубе,
Па међу се Зеку посадише,
А уједно друштво саставише.
Ту се саста сто и триест друга.
Онда рече Бјелић Игњатије
И бинбаша Катић Симеуне:
„Да наш брате Зеко буљубаша!
„Од сад нама буди старјешина,
„Штогођ речеш, тебе ћемо слушат',
„А води нас на тјесне богазе,
„Ђе би какве дочекали Турке,
„Да срамоту нашу покајемо.“
Онда рече Зеко Буљубаша:
„Ако мене, браћо, услушате,
„Биће доста меса и гавраном
„И у гору зелену курјаку.“
То рекоше, на ноге скочише,
Доконаше пушке по средини,
Валовиту Дрину пребродише,
Машише се пусте Семберије.
У пустињи обрасла је трава,
Та добри би коњи посустали,
Јер се трава газити не даде.
Зеко пође, па с друштвом почива,
Не ће свога друштва да умори,
Док прегази пусту Семберију,
Пак се маши луга Посавскога,
Лугом прође село Црљеново,
А кад прође село Црљеново,
Те је био покрај воде Саве
И на Сави скеле Суботишта,
У по луга сједе почивати.
Ту спртише торбе пртењаче,
Отворише дрвене чутуре,
Све два и два сјеше ужинати,
А заједно до три поглавице.
Онда рече Зеко Буљубаша:
„Да мој брате Бјелић Игњатија!
„Госпдаару ти Катићу Симо!
„Куда ћемо, на коју ли страну?
„Да би ишли Брчко поробити,
„Далеко је бјежат' низа Саву;
„А да би се натраг повратили,
„Бијељину ми би поробили,
„Бојати се војске од Турака,
„Па можемо лудо изгинути.
„На Јаменој скели Суботиште:
„Кад сам гође на њу долазио,
„Та на њој сам шићар задобио,
„Све по једно друга оставио,
„Она ми је срећна и несрећна,
„Нека знате, и сад ће остати,
„Останути који гође брата,
„Да радимо да не оставимо.
„Веће, браћо стотина голаћа!
„Није л' мајка родила јунака,
„Да се испне на највише дрво,
„Да погледа друму Суботишком,
„А на скелу, прооде ли Турци,
„Дал' на скелу, јал' са скеле, браћо,
„Суботиште нигда није празно.“

Сви јунаци ником поникоше,
Не пониче Чоњага Живане,
Веће узе пушку за средину;
„Ја ћу ићи близу друма, Зеко!"
(Па се крај њег' на дрво попети,)
„Како могу вићет' на све стране,
„Све ћу теби казат' од истине."
Заскака се Чоњага Живане,
Како јелен од три годинице,
Па он оде друму Суботишком,
Украј друма на дрво се пење,
Па погледа на обије стране,
Али Турци цареве ичаге,
Ал' промичу на скелу Јамену,
И на силу рају поћерали,
Раја гони коње и коморе,
Јера тада од Босне везире
С Нијемцима, брате, трговаше,
Из Њемачке рану узимаше,
Чим ће везир своју ранит' војску;
Ту је млого свјета и комора,
Млого Турак' цареви ичага,
Једни истом Саву прелажаху,
Други топрв на Саву долазе.
Кад то виђе Чоњага Живане,
Он се врати, па казује Зеки.
То је Зеко једва дочекао,
Па устаде на ноге лагане
И овако друштву бесједио:
„Чујеш брате Бјелић Игњатије!
„Како ћемо ударит' на Турке?"
Ал' говори Бјелић Игњатије:
„Сјетуј, Зеко, ти си старјешина!"
Онда Зеко поче сјетовати:
„Господару Катић' Симеуне!
„Е ти јеси госпоством најстар'ји,
„Узми друштва, па ти друма чувај,
„Господски су пути и друмови,
„А хајдучки тијесни богази!
„А ти брате Бјелић Игњатије!
„Твоја кавга, за тобом смо пошли,
„Ти удари са својом дружином,
„Иди, Игњо, лугом зеленијем
„Уза Саву, уза воду ладну,
„Ти ћеш најпр'е ударит' на Турке:
„Ако Турци почну бјежат' млади,
„Не ће Турци бјежат' низа Саву,
„Нит' ће Турци друмом широкијем:
„Знаду Турци, на друму ј' бусија,
„Већ ће Турци побјећ' уза Саву;
„Ја ћу моју дружину узети,
„Па ћу засјест' Турке од запада,
„Недам њима уза Саву проћи."
Мучно било Катић'-Симеуну,
Јер у њега цигло двадест друга,
Заплака се Катић Симеуне
Голом сину Зеки Буљубаши:
„Дај ми, Зеко, дружине у зајам."
Зеко даде тридесет голаћа,
Та даде му, ријечи не рече.
У Игњата двадесет Мачвана,
Ваља њему најпре ударити,
Ал' је страшно са мало дружине,
Веће Игњат Зеки бесједио:
„Дај ми, Зеко, у зајам дружине."
Даде Зеко, ријечи не рече,
Даде Игњи тридесет голаћа.
Зеко узе понајмање друштва,
Понајмање тридесет голаћа.
Оде Симо друму са дружином,
Симо оде су педесет друга,
Оде Бјелић право од истока
Уза Саву са педесет друга,
И овако Зеко бесјеђаше:
„Нико пушке прије да не ба
„Док не пукне пушка Бјелићев

„Па остали на глас полетите
„Са свих страна, Турке забуните;
„Мало Срба има са Турцима,
„Ту хоћемо душу потопити,
„Све гледајте, Срба не уд'рите,
„Та чувајте, браћо, не шал'те се."
То рекоше, па се растадоше,
Оде Зеко засјест' од запада,
Да не бјеже Турци уз Саву.
А кад Симо на друм изашао,
Враг му не да бусије чувати,
Веће Симо друмом путоваше,
Па на Турке често извирује
И дружини својој проговара:
„Браћо моја, педесет јунака!
„Да ми браћо Зеке не слушамо,
„Већ да прије уд'римо на Турке,
„Не би л' више добили шићара."
Ал' бесједе тридесет голаћа:
„Господару Катић Симеуне!
„Кад смо ћели унаточ радити,
„Јера си нас од Зеке искао?
„Ми не ћемо уд'рит' прије Зеке."
Ал' не слуша Катић Симеуне,
Већ се ближе Турцим' прикучује.
У то доба Турци привиђеше,
Привиђеше Симу и бусију;
Па се болан Турци узодаше,
Сташе своје потпрашиват' пушке
И оружје себи привлачити.
Када виђе Катић Симеуне,
Да су њега привиђели Турци,
Викну Симо Прекодринца Раду:
„Земљи падај, старац Радивоје,
„Земљи падај, пушци огањ даји,
„Веће су нас привиђели Турци,
„Ти на залуд пушке бацит' не ћеш."
Земљи паде старац Радивоје,
Земљи паде, шарци ватру даде;
Када шара пуче Рад'војева,
Оде аваз на четири стране,
Познадоше у земљи Њемачкој,
Да је пушка Прекодринца Рада.
Ђе је глед'о, Раде ударио:
Ев' погоди Мулу евендију,
Удари га међу об'је очи,
Чело прште, очи искочише,
Мртав паде Мула евендија.
А кад чуо Бјелић Игњатија,
Да је Симо прије ударио,
Ево Игњо с друштвом похићео,
Кад је близу Турцим' долећео,
Викну Бјелић Црљеновца Перу:
„Земљи падај, харамбаша Перо,
„Земљи падај, пушци огањ даји,
„Јер ти пушком промашити не ћеш."
Петар паде, ријечи не рече,
Земљи паде, пушци ватру даде,
Ђе је глед'о, Петар ударио:
Ев' погоди агу Омер-агу
Из Брчкога, што је Брчком глава,
Уд'рио га под грло бијело,
Закла агу к'о и јагње б'јело,
Мртав паде земљи Омер-Ага.
Каде пушка пуче Перишина,
Оде аваз на четири стране,
По Њемачкој пушку му познају,
Онда Бјелић викну на дружину:
„Сродна браћо, огањ оборите,
„А на Турке јуриш учините."
Од истока Игњат ударио,
А од друма Катић Симеуне,
Турци мртво огањ оборише,
Србињима Бог и срећа даде,
Ту од Срба нико не погибе,
Разма Симин у његову друштву.

Турци даше плећа, поб'јегоше
Уза Саву воду валовиту,
Ками мајци да утећи хоће!
Дочека их Зеко Буљубаша,
Каде Зеко на њих подвикнуо,
Црвен пламен за небо свезао,
Све са горе одлијеће лишће,
Ту се Турци забун учинише,
Од стра' сташе у Саву скакати,
Више Турак' добит' не могаше;
И Србињи од стра' поскакаше,
А у Саву воду валовиту.
Турци вичу: „Богом сестро Саво!
„Прождери нас, не пусти нас Зеки."
Кад се Срби стадоше гушити,
Зеко бјеше срца жалостива,
Трчи Зеко покрај воде Саве,
Па он с брда дугу пушку пружа:
„Србадија браћо, не топ'те се!"
Сви голаћи Сави полећеше,
И Србиње по Сави ваташе,
Бог им даде, Србље поваташе,
Повaтали, на суво извели;
А Турака ни ватат' не ћеше.
Од Србиња нико не погибе
Разма момче Катић Симеуна,
Од Турака нико не утече,
Разма један ев' Асан ђевојка,
Он утече путем пријекијем
Без сарука и без коња свога
И без свога свијетла оружја,
Да казује, каконо је било.
Сава много прождрије Турака,
А двојици, што најпр'е убише,
Омер-аги, Мули евендији,
Њима Бјелић одсијече главе.
Покупише шићар од Турака,
Доста пуста задобише блага,
Цијел' товар везиреве каве,
Четрдесет коња задобише,
Под такумом и под хаљинама,
Под пушкама и под кубурама,
Све Турскијех добријех бињака.
Поглавице коње посједоше,
Мртва оног Срба понесоше,
Не хћеше га браћа оставити;
А заједно шићар понијеше,
Па одоше шеру Парашници.
Кад дођоше шеру Парашници
На весеље огањ оборише,
Сам је Чучић на радост дошао,
И Зеко му пешкеш учинио,
Учинио једну страну каве,
Другу страну Лазаревић-Луки.
Кад сједоше, шићар под'јелише
На добриех сто тридест' јунака,
Свакоm дође све по литра злата.
Од како је гавран поцрнио,
Није нико брже покајао,
Него Бјелић што покаја Мићу
И својега коња испод себе,
За једнога четръест добио;
А на Мићин гробак доносио
Тузлелина Муле русу главу,
И из Брчког главу Омерову,
Па је Игњат Мићи бесједио:
„Брате Мићо! није по те криво."

Даље што о овом јунаку, кад је погинуо или умро, немамо података; ваљда ће се ко наћи да његов животопис попуни. Но буди вјечна слава имену Бјелић Игњатија и његови другова.

138.

МИЛОШ СТОЈИЋЕВИЋ ПОЦЕРАЦ

ВОЈВОДА ПОЦЕРСКИ.

Милош Стојичевић Поцерац родио се у селу Врањској у Поцерини, нахије Шабачке. У детињству по манастирима научио је читати и писати. Кад је Кара-Ђорђе 1804 год. усто противу Турака, и кад је Јаков Ненадовић очистио Ваљевску и Шабачку нахију од Турака, Милош је био прост војник, а по том постане писар код Грушићскога кнеза Илије Марковића, који је тада био и као Буљубаша у Поцерини.

Кад Турска велика сила 1806 године пређе преко Дрине, поплави сву у Шабачкој нахији Мачву и Поцерину, и попали и похара села; народ се и кметови предаду, а и Кнез Илија преда се Турцима, и они га учине, пошто у Шабац слегну, оборкнезом Поцерским. Али Милош нехтене се предати Турцима, — па и ако су му Турци матер заробили били и у Шабац одвели. — Него одбегне у Цер у планину, па кад чује да је Србска војска у Тамнави на Бељину, и да је тамо и Кара-Ђорђе са војском приспјео, он се с једним момком провуче и сиђе Србској војски Бељину, где се прво намери на Кара-Ђорђа.

Ево приче, како је се Милош прво намерио на Кара-Ђорђа, кад је Кара-Ђорђе после Бељинске битке са Хасан-Пашом, који је пред крајем Јула 1806 год. разбијен, у којој је битки Катић Јанко погинуо, од Ваљева, где је противу Хаџи-Бега био у Бељин дошао, и са војводама састао се.

Ту Кара-Ђорђе мало поспава, па после ручка рече старешинама, те одберу 250 – 300 момака све бољег од бољега. Онда он заповеди, те његови момци поскидају чизме и обују опанке, па и он сам скине чизме и обује опанке; по том каже те момци оставе сабље и остану само са ножевима и пиштољима за појасом. Па се крене напред а момци за њим, и понесу два натоварена коња фишека.

Кад се одмакну од логора, запита Кара-Ђорђе људе из ти места: „Којекуде, где је та ћуприја на Думачи, куда Турци често пролазе, и прогоне силну пљачку?“

Ондашњи људи одмах прођу напред, и тако ноћу путовали су док у зору не приспједу на ћуприју. Ту се заустави ухвати бусије, а прочи сви око њега. Пред саму ноћ, пошто вас дан не буде никога,

изађе он из бусије и седне под један храст. На један мах зачује се неки жубор на страни његове заседне страже. Кад, ал стражари воде двоје момчади и доведу ји момцима Кара-Ђорђевим. Момци ји запитају, да нису Турске уводе? Они се стану клети свим на свету да нису, него им, веле, додијала Турска сила, па су дошли Кара-Ђорђу, да с њим живе или да мру. Момци ји запитају, познају ли они Кара-Ђорђа? Они кажу да га не познају.

Момци им покажу које је Кара-Ђорђе. Они се стану сузбијати, мислећи да их момци варају, јер виде на њему гуњ и опанке на ногама. Па напоследку приђу му ближе, и пођу к руци (од ови двојице био је једно Милош). Он ји запита: Ко су и шта желе? Они њему кажу што су и момцима рекли.

— Кара-Ђорђе рече, којекуде: сад ћу видети јесте ли ми верни. Даћу вам три моја момка да ји проведете, ви мора да сте вични овом месту овде; да виде шта чине Турци.

— Ако погинем, господару, рече Милош Стојићевић, не стојим ти добар за њих, а за живота те заиста неће издати.

— Лепо рече Кара-Ђорђе; ја ћу сутра доћи с коњаницима на ово исто место и у ово доба.

— Даде им три своја добра момка, између који и Алексу Дукића, и они оду да Турке уходе. — А Кара-Ђорђе са тог места повуче се натраг.

Сутра дан дође на исто место, као што је Милошу казо. Али од њи петорице ни једног не би; Кара-Ђорђе се стане вајкати, мисливши да га је Милош преварио.

— Па рече: Има ли ко, којекуде да заурла као вук? А шта у војсци нема? Нађе се један, те завије као прави горски вук на раскршћу; — али никаква одзива небуде.

— Е, подуши га, рече Кара-Ђорђе, де ме оно балаво деришће превари. Баците једну пушку па шта му драго. Момци избаце пушку; он слуша, слуша, али никаква одзива неби.

На једанпут тек пукне једна пушка.

— А ето их, ето рече весело Кара-Ђорђе.

И одиста они сви петорица дођу. Кара-Ђорђе запита Алексу Дукића како му се види Милош? Алекса оспети хвалити Милоша, и све додајући да је он још бољи, него што га он уме похвалити. То Кара-

Ђорђу буде врло мило. Милош му тад каже, да се у селу Грушићу састала скупштина, која се договара да носи Турцима порез и све друге потребе. На то ће Кара-Ђорђе рећи:

— Јунаци! Мачва и Поцерина воле Турцима него своме народу; за то вам допуштам да чините што је год ком воља; све вам овде праштам напред.

Сутра рано оде Кара-Ђорђе у Грушић, обколи скупштину, похвата главније потурице (присталице турске), испита ји и двојицу заповеди те ји посеку. Кнезу Илији за то је подказо Цинцар-Јанко, те је се раније уклонио. Кад види онај други народ, он се поплаши, па се стрпа све једно на друго. Кара-Ђорђе ји стане питати:

— Хоћете ли се ви опет предавати Турцима?

— Нећемо! гракну сви као из једног грла.

— Ви Турцима дајете волове, овнове, масло, мед, јајца, млеко и паре, а ја вам ништа не тражим, ни једног јајцета, само вас зовем да будете своје газде, а не Турски изшећари (слуге).

— Хоћемо с тобом у гору, у воду, викне народ.

— Е кад хоћете, а ви дајте то што сте спремили за Турке да се моја војска нарани.

— А где би ја могао ноћити? после тог рекне Кара-Ђорђе.

— Има малко горе у Дворишту Милошева вода, рекну кметови. То је извор Милоша Обилића; место врло лепо; ту паше и везири увек тевериче.

— Добро, ајдемо тамо.

— Кад Милошевој води дођу, заиста нађу дивно и красно место. Ту заноће. Кад се увече постави вечера, седне Кара-Ђорђе и поред њега редом старешине, гди је коме место. Милош Стојићевић послужио је око совре. Кара-Ђорђе му рекне, те и он седне. Кад се Кара-Ђорђу наслужи трећа чаша вина, он је узме у руку и онда рече:

„Господари и браћо! ову чашу вина да попијемо у здравље младог јунака Милоша, који је од сад Војвода Поцерски, који с именом наслеђује и јунаштво свога имењака Обилића. „Здрав си Милоше, Војводо Поцерски!“

Милош скочи да га пољуби у руку, а он се с њим пољуби у образ, па га врати те седне на своје место. Ето тако је Милош Стојићевић Поцерац постао Војвода Поцерски.

По вечери рече Кара-Ђорђе скупљеним Поцерцима:

— Чусте ли ви, да вам ја постави војводом Милоша?

— Чусмо Господару!

— Њега да слушате; што год вам заповеди он, то заповедам ја. Зато кад вас он позове, да идете сви за њим без изговора. Оружје сте предали Турцима, него узмите сикире и мотике; мени требају и такови радници, да копају шанчеве, а пушака имам доста.

— Хоћемо, Господару!

Ово је довде по причању Петра Јокића, буљукбаше Кара-Ђорђевог, изведено.

А Прота Матија Ненадовић у својим Мемоарима од стр. 174—175 мало другчије прича, како је Милош Стојићевић постао војводом Поцерским, који је и он ту с Кара-Ђорђем био, и како су сва причања Протина за истинита призната, то и његово причање, које се доста са Јокићевим слаже, као пуно важно и као допуну једног другог причања: како је Кара-Ђорђе Милоша Поцерца завојводио, не можемо да овде не изложимо. Ево шта Прота каже.

Кад је Милош Стојићевић, који дотле није био знатан, добегао од своји Поцераца у Бељин, „Кара-Ђорђе обује опанке, узме пушку нараме, па пешке, и ми, нас око сто педесет за њима, пређа се његов коњ, дорат, и наши некокико коња а и мој (Протин) по издалека за нама, води, али ми сви у опанцима за њиме пешке уз Добраву, куд нас Милош проводи, више шумом него пољем, до Цера планине; испод Цера дођемо у Двориште Милоша Обилића. Ноћимо. Од нашега друштва оде неколико момака кроз Китог, на друм, куда Турци већ из Босне слободно у Шабац пролазе, побију се и донесу пет глава Турски. Онде су доведена три Кмета Поцерска, који су ишли и Турцима рану носили. Пита Кара-Ђорђе: „Чије се ово Дворипте зове?“ Кажу: Зове се Милоша Обилића војводе Поцерског Дворипте. „Е, којекуде, посеците ову тројицу Турски удворица, који воле Турцима него својој браћи Србима; а ово нека буде (руком на Милоша Стојићевића) Војвода Милош Поцерац, Милошу Обилићу на мјесто! а ви Поцерци (окрене се њима, јербо је онде с Милошем дошло неколико, око стотину Поцераца) видите како ова тројица платише својим главама, који воле Турцима него својој браћи Србима; тако ће те и ви сви, који од

сад неузслуша овога мога и вашега Војводу Милоша; а ти Војвода Поцерски, ако моје заповести не испуњаваш, овим ћеш трагом проћи". Поклони се Милош и пође му руци, он недаде руке, по се у образ пољубише и рече Милош: „Господару, сто живота да имам сви ћу ето изгубити, а твоју ћу вољу и заповест до смрти испуњавати." — Стоје они Поцерци у највећем страу, гледајући ону тројицу без глава; док један рече: Господару, нисмо имали међу собом свога Војводе, опрости нам досад, а од сад ми сви за нашим војводом а он за тобом у гору у воду! — а и други сви: у гору у воду, за нашим Војводом. Орн се стотину и више гласова, да човеку и сузе потеку. „Ето којекуде, да је просто, а од сад да вас видим. Чувајте се да вам у таке госте недолазим." Сви му се и ми и Поцерци, поклонисмо и благодарисмо. Поцерци пођоше руци, он се с по неким у образ пољуби. Те ти богме и ми с новим Војводом сви и са свима љуби се у образе (као добра фамилија на Божић око пуне софре): наша браћа, наша браћа! христос посред нас!

Сутра дан навале сви Поцерци као скакавци к своме војводи у логор. Неверујем, говори Прота да је који смео остати, већ ако какови престар да сарани ону тројицу посечени. Ето шта у своје време важи паметна строгост. Погубити тројицу за сачувати хиљадама. Истина да мени не пристоји овако мислити и говорити, али и Христос Спаситељ себе је дао на смрт, да спасе сав род човечески: тако је и Кара-Ђорђе урадио.

Одатле поврате се натраг, и кад се прекуче близу Добраве, Кара-Ђорђе нађе себи један проштац из ливаде, и заповеди те сваки војник, пешак и коњаник по један проштац узме, кога пушка пробити неможе, и тако дођу у Мишар 30. Јула 1806 године и одма Шанац ископају.

Пошто Милош постане војводом, искупи 200 коњаника и 400 пешака, које Мачвана које Поцераца, узме уза се и самога Кнеза Илију Марковића па успут у Китогу побије 50—60 Турака и узме им сво оружје, одело и пртљаг, и дође на Мишаре, гди је одма у славном Мишарском боју 1. и 4. Августа јуначки се борио. Њега Кара-Ђорђе и својим посинком назове; и доцније пазио га је као свога сина.

После славног овог боја на Мишару и разбићу Турака, Кара-Ђорђе је знао да ће морати разбијени Турци да нагну бегати преко

Мачве у Босну. Па одма одреди и пошље Милоша са његовим људима у Китог пред Турке; те са Протом Николом Смиљанићем, који оба та места добро познају, ухвате бусије и засеку путове, да Турци проћи немогу и да ји добро дочекају.

И заиста Турска војска нагне од Шабца да иде у Босну. Но у Китогу дочека је Војвода Милош Поцерац и Прота Смиљанић, те покор учине од Турака, преко 1.000 турака убију; 153 главе одсеку, 200 коња побију, а 300 живи увате, и сву тевабију Кулин Капетана помлате, и млоги богати плен задобију, хатове, рахтове, оружје, ћебане, одело, и многе друге које какове ствари.

После три дана врати се Милош у Мишар Кара-Ђорђу. Сав одевен од пете до перчина у скупоценом златном оделу, и са свом његовом дружином, која је гола била, и која је се сад у лепо Турско одело преодела. Под Милошем био је хат Кулинов кулаш, у кога је грива окнивена била, и на ком је сва богата коњска опрема, рахт са уздом позлаћеном и решмом. На Милошу било је сво одело Кулиново, и оружје пиштољи, сабља Кулинова и друге којекакове ствари. Милош, како дође, исприча Кара-Ђорђу, како су се Турци посвађали што су им многе њихове вође на Мишару изгинуле, па како су нагли у Босну да иду, и како су ји они у Китогу дочекали пак разбили и велики плен заплењили.

Кара-Ђорђе, кад види свог младог Војводу и посинка Милоша тако одевена и окићена, и кад му повољан глас донесе, милому, буде и врати га опет у Китог да бије Турке, а он узме 1.000 момака и оде преко Београда Делиграду противу Нишки Турака. За Кулинову сабљу, коју је Милош у Китогу од Турака задобио, причају, да су на њој били исписани берати фамилије Кулинове, и да је за њу Милошу родбина Кулинова давала онолико злата колико је она тешка била; али он је иско за њу сво србско робље, што су Турци оне године из нахије Шабачке одвели. Родбина Кулинова и да је хтела то није могла дати, јер је робље било испрепродавано и разведено по свом царству Турском. Тако Кулинова сабља остане у њега; а кад се Шабац преда, онда он и матер своју избави из робства.

Године 1807, 1809 и 1810 Милош је славно војевао и са Турцима многи бојак био, а по највише око Дрине. Песма је дивно опевала његов славни мејдан с Мехом-Орукџићем године 1809 преко Дрине у сред поља испод Бељине.

Кад Србин ову песму, како је Милош Меху погубио, чита, разлива се у милинама и дичи се својим јунацима и јунаком Милошем Поцерцем! А Турке, који би је слушали, заиста би грожња ватала. — Диван је то спев певца Вилипа Вишњића, који све песме Србске народно истинским спевом надмашује!...

Па тако је овде сву у целости и увршћавамо. Песма је ова:

6.

МИЛОШ СТОЈИЋЕВИЋ И МЕХО ОРУГЏИЋ.

Закукала сиња кукавица
На главици више Бијељине;
То не била сиња кукавица,
Веће мајка Оругџића Меха.
Ако кука, јест јој за невољу:
Синоћ мајка оженила Меха,
А јутрос га на војску опрема,
Остаје му љуба нељубљена,
Нељубљена и незагрљена;
Мајка Меха на војску опрема
На прудове Дрини валовитој,
С њиме иде паша Али-паша,
А за пашом сва остала војска.
Али-Паша Меха сјетоваше:
„О јолдашу, Оругџићу Мехо!
„Српска војска Дрину воду пређе,
„И пред војском Српске поглавице:
„Прво јесте Лазаревић Луко,
„Који Шабцем комендира градом,
„А на Луку Турске мајке туже,
„Много их је стари упв'јелио;
„А друго је Српска поглавица,
„Цинцар Јанко од Орида града,
„Који кавге по свијету тражи,
„Ђе је кавга, да се онђе нађе;
„А треће је Србска поглавица,
„Из Нођаја Чупићу Стојане,
„Који није пријатељ Турцима;
„Четврто је Србска поглавица,
„Из Поцерја Поцерац Милошу,
„У кога је сабља Кулинова,
„Турцима је паше на срамоту,
„Бога туче, сабљом Турке с'јече,
„Не стиди се цара ни везира:
„Оди мудро, не погини лудо,
„Сачувај се од душманске руке
„А од Срба Турског душманина;
„Јер ти јеси Бијељини глава,
„А нијеси самој Бијељини,
„Већ си глава над по Босне славне.“
Ал' бесједи Оругџићу Мехо:
„Не будали, пашо Али-пашо!
„Ево има три године дана,
„Од како је Кулин погинуо
„У Мишару пољу широкоме,
„Сабља му се јесте огласила
„У некаква Поцерца Милоша,
„И ја одим и чету проводим,
„Кудгођ идем, за Милоша питам;
„Волио б' се с њиме удесити,
„Нег' царево благо задобити:
„Да покајем Кулин-капетана,
„Да повратим сабљу Кулинову;
„Ако буде Милош преш'о Дрину,
„Милоша ћу на мејдан саввати,
„С њиме ћу се данас огледати,
„Макар своју изгубио главу.“
Истом они у ријечи били,

Српске страже припазише Турке,
Отрчаше у логор, казаше
Под шаторе Лазаревић-Луки;
А кад чуо Лазаревић Луко,
Хитро скочи у шатору своме,
Пак припаса свијетло оружје:
Уста Луко, пође по логору,
Стаде дизат' пјешце и коњике;
Пјешацима 'вако говораше:
„Србљи пјешци! браћо моја драга!
„Притежите за ноге опанке,
„Гарибиље пушке потпрашујте,
„Па у равно поље излазите:
„Силни Турци у поље дођоше,
„Ваља, браћо, дочекати Турке
„На шарене пушке гарибиље.“
Кад пјешаци Луку саслушаше,
Сви притежу за ноге опанке,
Гарибиље пушке потпрашују,
На алаје у поље излазе;
Шарке пушке по средини носе,
А на Турке попријеко гледе
Као вуци на б'јеле јагањце.
Коњицима Луко говораше:
„Коњаници, моја браћо драга!
„Ко је коњик, коње опремајте,
„Сабље паш'те, колане притеж'те,
„Па у равно поље излазите:
„Силни Турци у поље дођоше,
„Ваља, браћо, дочекати Турке,
„По равну се пољу поћерати,
„На св'јетлу се сабљу огледати,
„Срамота је побјећ' са мејдана.“
Од коњика најпре Милош чуо,
Па припаса свијетло оружје,
А долеће до коња ђогата,
До ђогата ока шаренога;
Притеже му четири колана
А и пету ибришим-тканицу;
Када Милош ђогу колан стеже,
Ту се ђогат боју осјетио,
Па првијем закопа ногама,
Ногам' копа, а ушима стриже,
Милошу се живо срце смије:
Види Милош на коњу ђогату,
Ђе ће тај дан мејдан отворити,
Наком себе спомен остатавити.
Друго чуо јунак од коњика,
Чупић Стојан из села Ноћаја,
Скочи Чупић у шатору своме,
И припаса свијетло оружје,
Па долеће до коња дората,
Који ваља кутије дуката,
А Чупића стоји без динара,
Јера га је Чупић задобио
Од Турчина Пејза Мехмед-аге,
Па га јаше Турком на срамоту;
Притеже му четири колана
А и пету ибришим-тканицу.
Треће чуо Богићевић Анта
Од Лознице, од бијела града,
Скочи Анта у шатору своме,
И припаса свијетло оружје,
Па долеће до коња мркова,
Притеже му четири колана
А и пету свилену тканицу;
Узде вргли, а на коње сјели.
Луко силну искупљаше војску,
Искупљаше пјешце и коњике,
А војводе војске очекују.
Под Милошем сипром ђогат не ће,
Већ Милоша забољела рука
Устежући виловна ђогата,
Кад с Милошу веће додијало,
Он с' обазре на оба рамена,
'Вако рече двије, три ријечи:

„Браћо моја, пјешци и коњици!
„Ви хајдете, како ви можете,
„А ја одо, како ђогат хоће:
„Ђогат ми је боја пожељео,
„Моја десна засилила рука,
„Рада се је с Турцима играти,
„При појасу сабља ожедњела,
„Пожељела крви од јунака;
„Ја отидо, да сабљу напојим!
„Да напојим крви од Турака.“
То изрече Поцерац Милошу,
А ђогату попусти дизгине;
Тад се слеже ђогат преко поља,
А за њиме Чупић на дорату,
Доро ђогу не да одмакнути,
На сапи му главу наслонио;
За Чупићем Богићевић Анта
На мркову коњу виловноме,
Мрков не да дору одмакнути,
На сапи му главу наслонио.
Три војводе у једно одоше,
Боже мили! срца слободнога!
Помислише на старе јунаке,
Како ваља мријет' на мејдану,
Њих тројица пред двадес'т хиљада!
И далеко сусретоше Турке,
'Вако с Турци кавгу заметнуше:
Њих тројица три пушке бацише,
Од Турака двадес'т хиљад' пуче:
Војводама Бог и срећа даде,
Ни једна им ране не зададе;
Ал' војводе старе мејданџије
Више пушак' метати не шћеше,
Већ тргоше сабље од појаса,
Сташе збијат' Турке у буљуке.
А заост'о Лазаревић Луко,
Па се Луко пред логором креће
Преко поља кано и планина.
Далек' бјеше Оругџићу Мехо,
Далек' бјеше пред својом ордијом,
На ђогату коњу виловноме;
Под њиме се ђогат помамио,
Преко себе б'јелу пјену баца;
Турчин носи сабљу у зубима,
Па се Српској прикучује војсци;
Да се Турчин Срба докопао,
Не би ни он главе изнесао,
Ал' би доста јада починио,
И Српскијех мајки уцв'јелио:
Опази га Поцерац Милошу,
Па говори Анти и Стојану:
„Чујеш брате, Анто и Стојане!
„Вас двојица Турке узбијајте,
„Сад ће вама наша браћа доћи,
„Виђећете јада од Турака;
„А ја одо па коњу ђогату,
„Да повратим ону потурицу,
„Да нам каква квара не учини,
„Да Србинске мајке не уцв'јели,
„Свака мајка рада виђет' сина.“
То изрече Поцерац Милошу,
Трже сабљу у десницу руку,
Лако пође, па Меха престиже,
Па са сабљом њега повраћаше,
И овако њему говораше:
„Стан', Турчине, куд си насрнуо?
„Видиш, море, да си погинуо.“
Ал' се Турчин не да повратити.
По равну се пољу поћераше,
На чарку се збиља ишћераше.
Двије војске стале, те гледале,
Ђе с' јунаци по мејдану гоне,
Па се ђешто из пушака туку,
Један другом ране не задаје
(Двије војске стоје, те гледају,
Кој' ће коме очи преварити);

А кад мале пушке поизбаце,
Обојица коње зауставе,
Пушке пуне, са коња говоре,
Један другом љуте јаде даје;
'Вако рече Оругџићу Мехо:
„Море влаше! из које си на'је?
„Како ли се зовеш по имену?
„Имадеш ли остарјелу мајку?
„Јеси ли се, море, оженио?
„Постаће ти мајка кукавица,
„Остаћети љуба удовица;
„С киме си се данас поћерао.“
Бесједи му Поцерац Милошу:
„Што ме питаш море потурицо?
„Ја имена свога крити нећу:
„Ја сам с врха Шабачке нахије,
„Из Поцерја Поцерац Милошу,
„Код кога је сабља Кулинова;
„Стара ме се нагледала мајка,
„Младога ме мајка оженила,
„Вјерне сам се љубе наљубио,
„Турских сам се глава насјекао,
„Свом сам срцу жељу испунио,
„Већ не жалим свијет пром'јенити;
„Веће, море, млада потурицо!
„Ти окле си, из кога ли града?
„Како ли се зовеш по имену?
„Је ли тебе у животу мајка?
„Да се ниси скоро оженио?
„Постаће ти мајка кукавица,
„Остаће ти була не љубљена;
„С киме си се данас поћерао.“
Бесједи му Оругџићу Мехо:
„Ни ја, влаше, имена не кријем;
„Ја сам, море, исред Бијељине,
„По имену Оругџићу Мехо,
„Којино сам Бијељини глава,
„Панцирлија над по Босне глава;
„Ево има три године дана,
„Од како је Кулин погинуо
„У Мишару пољу широкоме,
„Сабља му се јесте огласила
„У некаква Поцерца Милоша;
„И ја ходим, и чету проводим,
„Кудгођ идем, за Милоша питам,
„Волио б' се с њиме удесити,
„Нег' царево благо задобити:
„Да покајем Кулин-капетана,
„И повратим сабљу Кулинову:
„Ала, ала! милом Богу вала!
„Ето, влаше, сад се удесисмо
„У по поља св'јету на видику,
„Сад ћемо се море огледати.“
Кад то чуо Поцерац Милошу,
Главом ману, зубима шкргутну:
„Ти си, Мехо, ј.. у ли ти нену!
„За ме питаш, а ја тебе тражим:
„Жена био тко ти побјегао!“
Намјери се ђетић на ђетића,
Па на сусрет коње потекоше,
Трже Милош сабљу у десницу;
Ћаше Милош дочекати Меха
На десницу и на оштру сабљу,
Нека виде војске обадвије,
Како ђетић од Србије с'јече;
А кад виђе Оругџићу Мехо,
Препаде се, да га Бог убије!
На далеко свог коња устави,
Па потрже двије пушке мале,
Нанишани обје на Милоша,
Обадв'јема живу ватру даде,
Обје пукле, остануће пусте;
Ал' Милошу Бог и срећа даде,
Ни једна му ране не зададе,
А кад виде Оругџићу Мехо,
Ђе остаде Милош на ђогату,

Препаде се, срамота га било!
Па он од стра обје пушке баци,
Даде плећа бјежат' у ордију.
Њега ћера Поцерац Милошу
На ђогату коњу виловноме:
„Стани, море, Оругџићу Мехо!
„Обазри се, да се огледамо,
„Срамота је бјежат' са мејдана;
„Није шала, двије војске гледе.“
Ал' се Турчин несм'је обазрети,
Веће бјежи с главом без обзира.
Злу се Милош послу домислио:
Он потеже пушку кубурлију,
Пушци Милош живу ватру даде,
Пуче пушка, запјева Милошу,
Оругџићу на жалост одјекну;
Враг догоди, те Меха погоди.
Поче Мехо дремат' на ђогату,
А Милош му стаде говорити:
„Море Мехо: Је л' ти мало пића?
„Много га сам тако напојио,
„Па кад заспи, више се не диже.“
Ману Милош сабљом и десницом,
Према себе ударио Меха
На довату по бијелу врату,
У једном му одсијече главу.
Кад погибе Оругџићу Мехо,
Остали се препадоше Турци,
Од све војске погибе им глава;
Онда Срби у глас повикаше,
А на Турке сложно ударише.
Да је коме стати па гледати
Како Српске сабље сијевају,
Мртве Турске главе зијевају.
Ту не оста Србин у дружини,
Који Турске главе не одс'јече.
Од Србља мало тко погибе,
Од Турака мало тко утече;
Изгибоше Турске поглавице;
Погибе им хоџа из Стамбола,
Који благе р'јечи говораше,
Ког је царе био опремио,
Да по земљи благе збори р'јечи,
Не би л' како земљу умирио;
С њим погибе дван'ест поглавара;
Утече им паша Али-паша,
Утече им шеру Бијељини.
Весели се, под Цером Поцерје!
Којено си гн'јездо соколово:
Кад Србину буде за невољу,
У тебе се по соко излеже,
Те Србину буде у помоћи.
Весели се, Милошева мајко,
Ти, која си Милоша родила.
Весели се, Поцерац Милошу!
Десна ти се посветила рука!
Која знаде погубити Меха,
Свим Турцима раброг поглавара,
А Србима свима душманина.
Весели се, Поцерац Милошу!
Дуго ти се име спомињало:
Докле текло сунца и мјесеца!

Године 1811. појави се у Поцерини некакав хајдук Прело. Од Кара-Ђорђа и од Совета била је издана заповест да сваки Војвода у својој Кнежини мора хајдуке гонити и плаћати штету, коју они почине. Милош дозна, да је Прело негде у шуми на даништу, па се дигне тамо с неколико момака, да га ухвати, или убије. Спазивши Прела, јуриши напред на хату, сам пред момцима, и повиче:

— „Предај се, Прело!“

— Прело западне за 'дрво, па окрене на њега запету пушку и повиче.

— „Натраг, Војвода погинућеш!“

Милош ипак напред јурећи опет викне:

— „Предај се Прело!“

— Хајдук му одвикне:

— „Натраг негини Војвода! Жао ми је убити такога јунака!“

А кад Милош нехтене одступити и дође близу, скреше пустник дугу пушку, погоди и с коња мртва на земљу обори Милоша. *) По том хајдук нагне бегати, но и њега стигну те га убију: „Прело паде, Милоша неустаде!“

Ето тако погибе славни јунак, Милош од Поцерја, којег ће се име помињати: „Док је Србства и Србског имена.“

Милошево је тело сарањено, ал име никад! У Добрићу с десне стране Добрићске цркве до самог темеља, био му је на гробу ударен и белег. Но кад су Турци 1813 год. запалили цркву, те је сагорела, онда му је и белег сав испрскао и надпис утрвен, од ког само на једном парчету може да се позна година „1811“.

Кад је Милош погинуо, није му више од 35. година било. После његове смрти заостала му је у животу жена (а јели деце имао незна се). Тако исто и два рођена брата: Јанко и Ђука Стојићевићи.

Јанка је Кара-Ђорђе одма после смрти Милошеве поставио на Милошево место за Војводу Поцерског, кога су Турци 1813 год. у Лешњици заробили на крају Србске пропасти, одвели у Цариград са 300 Срба, где је и умро. Те тако и Кулинова сабља допадне у Турске руке, коју Кулинова родбина опет без одкупа натраг добије.

А Ђука је доцније био окружни Началник у Шабцу, који је 22. Сентемвра 1844 год. погинуо од бунтовника звани „катана“ под Стојаном Јовановићем из Срема прешавшим, које је Кнез Милош спремио, и у Србију посло да дижу буну. Но и они су сви за тај дрски покушај, својим главама на Буковици у Ваљевској нахији 25. Сентемвра платили.

Милош је, кажу, био осредњег раста, поширокп прсију и плећа, повећи уста, по дужи образа с руменим јагодицама, косе смеђе, дугачки

*) Кажу да је Милош погинуо у месту „Липовици“ између села Метковића и Поцерског Добрића, гди је то место тад шумнато било.

танки бркова, очију граорасти ватрени и погледа оштра; по нарави врло весео и шаљив, а јунак неисказан.

Много је, кажу, његовом јунаштву помагало и то, што је све помишљо на Милоша Обилића, који је, као што се пева и прича, био из Поцерине, а и Кара-Ђорђе га је опоменуо на „Обилића“, кад га је завојводио.

139.

ЈАНКО СТОЈИЋЕВИЋ ПОЦЕРАЦ

ВОЈВОДА ПОЦЕРСКИ.

Рођен је у селу Врањској у Поцерини. Он је био рођени млађи брат славног јунака Милоша Поцерца. Његова дела до 1811 год. нису нам позната. Кад му брат 1811 год. од хајдука Преле, погине, њега Кара-Ђорђе постави на братово место за Војводу Поцерине те исте године.

Војвода Јанко је био добар јунак. Но уколико је његов брат Милош био јунак, и између јунака Кара-Ђорђевог доба, славом јуначства свог светлио, као звезда даница између звезда; у толико је Јанко, несрећом пао у таму, и био најнесрећнији Војвода између Војвода, јер је он једини од Војвода, који је се удесетогодишњој војни Срба под Кара-Ђорђем дао преварити и пасти жив у робство Турско.

Године 1813. био је Војвода Јанко Стојићевић у Лешњици заповедник једнога шанца, у ком је било 5—600 људи, највише Поцераца и нешто Мачвана са четири топа. У почетку лета силна Турска војска на Врањеву пређе Дрину, обколи Јанка у шанцу и стане га из топова и кумбара тући. Јанко је се бранио докле је могао. Но кад Турци, копањем земног рова, до близу шанца дођу, а помоћи Србске неби да га обсаде ослободе, па изгуби моћ да се више одбрањивати може. Турци му пошаљу Владику Зворничког Грка, те их узме на веру, да се предаду, обећавајући им, да ће се пустити да иде сваки својој породици, само да предаду шанац и оружје.

Војвода Стојићевић поверује Владики, па се и преда Турцима. Но Турци ји све до једног преко Босне оправе у Цариград. Онај који је се од Срба у путу разболео, ношен је на коњу, а ко се ни коња држати није могао, тога су секли, и носове им одсецали и носили, да покажу од њи рачун да нису утекли, него да су поумирали у путу. Који су живи дошли у Цариград, они су најтеже послове као робови радили, у

терсани и које куд није им живот штеђен; и тако су сви у Цариграду помрли, осим њи 45, који 1815 год. по примирију Марашли-Али-Паше са Србима одпуштени буду, те се у Србију врате.

А несрећни Војвода Јанко Стојићевић никад ни довека! Нити се зна дал је у Цариград одведен, дал је посечен, ил гди умро. О њему незна се ни трага, ни гласа.

Па нијел то најнесрећнији Војвода Кара-Ђорђевог доба, што се жив Турцима у руке даде?

Право је имао Војвода Петар Молер, кад Турци после освојења Лешњице, обколе у Лозници и Војводу Молера са 800 Јадрана и 6 топова у шанцу. И ту Турци пзашљу истог Зворничког Владику, те му понуди предају, обећавајући му да ће сви пуштени бити кућама. Молер му одговори: „Да се он жив у руке Турцима предати неће, и да он никаковим Владикама, па и њему ништа неверује.“ И тако га одбије, па напише крвљу својом писмо, у ком потражи од Срба скору помоћ; но кад је недобије, он једне тавне ноћи изиђе са војницима из шанца, провуче се според Турака, па ако му у потери и половину дружине изгине, он са другом половином остане жив и избегне, и тако свој и своје дружине живот, чест и име Србској војсци спасе. Слава му!

Нека су ова два примера свагда код Србског војника на уму.

140.

ЂУКА СТОЈИЋЕВИЋ ПОЦЕРАЦ

КАПЕТАН ПОЦЕРСКИ.

Ђука Стојићевић, трећи и најмлађи брат јунака Милоша Поцерца, рођен је у Врањској, гди су му се и друга његова браћа родила.

Ђука је у Кара-Ђорђево доба био Капетан у Поцерини. Дал је несрећне 1813. год. и он остављо земљу, и гди је био незна се.

Но 1815. год. чим је устанак букнуо противу Турака, Ђука Стојићевић покупи стотину Поцераца, сиђе у Мачву и оде са Симом Катићем прекодринцем Војводом, те шанац на Равњу ископају. После тог покушавао је и кроз Мачву пролето, небили је на устанак покренуо. После тог оде са својом четом у Китог, Војводи Проти Николи Смиљанићу, гди вате бусије, и засеку друм поред Јереске ћуприје, да неби Турци из Босне у Шабац продрли.

Но кад Мараш-Паша са војском пређе Дрину, дође на Дубље и ушанчи се. Петар Молер из Црниљевачког логора са војском удари

кроз Китог, узме са собом Проту Смиљанића и Јанка Стојићевића, па оду Дубљу противу Мараш-Али-Паше, и како дођу 13. Јула ноћу, ударе на Турке, попале им колебе, стерају ји у шанац и обколе, гди су се свуноћ тукли и недали им мира. У том боју Ђука Стојићевић од Турака буде грдно кроз каблиће рањен, кога однесу кући, гди је једва жив осто и оздравио. *)

После овог Дубљанског боја, кад Срби мир у Ћуприји са Везиром Марашли-Али-Пашом учине, на крају 1815 год. видимо да је Ђуку уз Божићне посте у Манастиру Каонама, Марко Штитарац, као што причају по налогу Кнеза Милоша заједно са Протом Николом Смиљанићем и још једним тровао; но Ђука, пијући од патке врућу крв, осто је жив, а Прота Смиљанић и онај други, неупотребе то, због поста нехтејући се омрсити, помру.

После тога незна се шта је Ђука радио, гди је био и чим је се занимао, но тек 1828. год. видимо га да је био Емин (надзорник грађења скела) у Шабцу код господара Јеврема Обреновића. А после тог од 1839. год. видимо Ђуку у друштву између бораца за устав и права народу да се даду.

Године 1840. био је помоћник Началничества Шабачког, и држао је се верно странке зване „Уставобранителске.“ У почетку Маја те исте године од противне странке принуђен је био побећи и себи заштиту тражити у граду Шабачком, па одатле и у Београд оде Уставобранителским вођама Томи Вучићу Перишићу и Авраму Петронијевићу, који су се са многим другим првим људима и великашима Србским од самовластија били у Град склонили.

Па кад Вучић и Петронијевић, ради устава и заштите народни права са многим великашима оду у Цариград, а неки склоне се и у Видин, Ђука морао је и у Видин сићи и бавити се дотле, докле се опет после годину дана у земљу сви неврате.

Кад године 1842. и Кнез Мијаило приморан буде оставити Србију, гди за Кнеза Србског народом изабрат буде Кара-Ђорђев син Александер Кара-Ђорђевић, тад Ђука Стојићевић постављен буде за окружног Началника у Шабцу.

Године 1844., 22. Септембра изјутра рано око 8 сати пређе из Срема на Кленку Стојан Јовановић, прозвати Цукић, са 32 бећара на

*) Историја Милутиновића види стр. 244 263 и 323.

коњма, одевути у одело Аусуриjски хусара, које је Кнез Милош спремио и у Србију псело, да дижу буну у корист његову. Дођу са трубећим трубама пред здавије Началничества, у ком је и окружни суд био, изненадно. Персонал оба надлежателства излети на поље да види шта је. Па и Председник суда Марко Лазаревић, Попа Лукин Синовац, и помоћник Никола Нинић изиђу пред те назови катане, које они оба из пушака побију. Ђука Стојићевић у првом кату, кад је видио, да ови двојица погибоше и да су бунтовници здавије обколили, попне се и прикрије на таван Началничества, но бунташи и њега нађу те га убију. И тако и тај трећи брат славног јупака Милоша Поцерца нађе смрт од Милошем најмљени и за преврат послати у Србију бећара.

Кад Стојан Јовановић са својим назови катанама у Шабцу убије Председника судског Марка Лазаревића синовца Попа Лукиног, Началника Стојићевића Поцерчевог брата, и помоћника Нинића; опљени касу, оде преко Лознице к Ваљеву, но лоше среће буде; дочека га на Буковици Прота Ненадовић и Капетан Павле Гудовић из Лукавца и 25. Септемвра готово све ји до једног побију, од који неку четворицу оставе живе, но и они доцније побијени буду.

И тако плати Стојан својом главом са својим бунташима, за невино проливену крв у Шабцу, три Србина од најодличнији и заслужни Србски породица.

Ђука Стојићевић био је осредњег раста, поширокп прсију и плећа, средње већи усга, осредње дуги образа, косе смеђе, подужи танки бркова, очију граорасти и доста ватрени, нарави разговорне и веселе. И у свему говорили су да је на свога брата Милоша Поцерца лично. Али да би се у јунаштву са својим братом ма уколико мерити могао, то није нико ни помишљо.

Дал је Ђука после себе порода свог и колико оставио, непознато је, но од те јуначке породице кажу да и данас у Врањеској има потомака.

141.

ЂУКА МАРКОВИЋ

ПОЦЕРСКИ КАПЕТАН.

Ђука је рођен у селу Глушцима у Поцерини, Шабачке нахије. Његов отац био је Илија Марковић, члан Совета и председник народног земаљског суда у доба Кара-Ђорђево.

Ђука је био Капетан Поцерски под командом Војводе Јанка Стојићевића Поцерца. Кад Јанко 1813 год. у робство Турско падне, а и Србија те године пропадне, Капетан Ђука пребегне у Срем и у Митровици настани се, гди је до 1815 год. био. Када те године устану Срби противу Турака, Ђука искупи о свом трошку до 40 момака и пређе у Мачву,*) гди је и он морао бити у Дубљанском боју 13. и 14. Јуна. Даље се дела његова до 1815 незнаду.

Ђука Марковић био је доцније срески старешина у Посавини, а затим члан а и Председник суда Шабачког.

Кад је умро, нема се података; но он је после своје смрти оставио два сина, Уроша, који је био срески писар, и Антонија, који је био Капетан у Пешадији, а затим срески старешина у срезу Јадранском, нахије Подринске; овај данас живи у пензији, и има од исти потомака.

142.

ЦИНЦАР ЈАНКО ПОПОВИЋ

ПОЖАРЕВАЧКИ ВОЈВОДА.

Јанко је рођен у Ориду, у Турској, а добего је у Србију око 1800 год. Најпре се био настанио у Ваљеву.

Кад је Дахија Фочић 23. Јануара 1804 год. посеко Кнезове Ваљевске Алексу Ненадовића и Илију Бирчанина, после тог и Јанка баце у затвор. Но на молбу Ваљеваца буде пуштен.

Кад Кара-Ђорђе устане противу Турака, Јаков Ненадовић 15. Фебруара 1804 год. подигне Ваљевску Тамнаву и Посавину и искупи војску на Бранковачком вису, Јанко одма дође к Јакову у војску, који је у почетку уз Јакова као момак био, и јуначки борио се. После тог ступи у доброваљце, голе синове, и Кара-Ђорђе постави га над једном четом од стотину момака Бимбашом.

Године 1806 био је 1. Августа и у боју Мишарском, и кад су Турци разбијени одступили Шабцу, и одатле враћали се и бегали у Босну, Цинцар Јанко са Лазаром Мутапом потера један одељак Турака уза Саву, који се принуђени нађу и код Митровице пребегну у Срем; Јанко са Мутапом пређе за Турцима и у Срем, гди су ји гонили до Босута, и ту Јанко посече Остроч-Капетана, а Мутап старца Хаџи-

*) Историја Милутиновића стр. 188, 189.

Мосту. Но том повредом границе, Аустрија затвори границу и пребаци одбеглу у Срем чељад Србску, натраг у Србију.

Цинцар Јанко при отимању Београда 29. Нојемврa 1806 год. био је бој са Турцима и у Београду.

Јанко је био у боју на Ужици, на Буковици, на Лозници Жичкомпољу, гди је на мејдан једном Турском јунаку изашао, незнајући да је панцирлија, од кога кроз шал рану на глави добије од сабље, и посекао би га Турчин, да није Чупић претрчо и коњу под Турчином главу одсеко, и тако Цинцара спасо.

Јанко је у више бојева био око Дрине, а и Дрину прелазио је под командом Војводе Луке, и био под Бељином, гди је Милош Поцерац погубио Орукџића-Меју.

Јанко је и осим бојева око Дрине доцније као Војвода Пожаревачки био бој са Турцима и на Делиграду.

Године 1813 прешао је и он у Аустрију, и у јесен 1814 год. отишао је заједно са другим Војводама и Кара-Ђорђем у Русију, гди је у Хотину до 1830 год. о издржању Руском живио, а потом вратио се у Србију и у Шабцу настанио се.

Године 1833 ослаби јако, оде у Алексиначку бању да се лечи; и у повратку отуда умре у Ћуприји, и укопан буде код Манастира Раванице, где му мраморна плоча и данас покрива гроб.

Плоча је од црвеног мрамора, али је на среди пребијена. Записник на плочи гласи:

„Надгробник Војводе окружја Пожаревачког Цинцар-Янка Поповића рођеног у Ориду, у Македоніи; а лѣта 54. живота свога, овде у Манастиру Раваници, 25. Августа 1833 год., упокоеногъ.

„Подигнут од верне му супруге Кумрије и деце своје.“

Јанко је после своје сирти оставио у животу жену Кумрију, две ћери: Милу, која је се удала за окружног начелника Милоја Теодоровића, и Ацику, која се уда за Полковника Драгутина Жабарца даље два сина: Ђоку, који је био помоћник начелника у Ћуприји, и Љубомира Полковника у пензији.

Цинцар Јанко је био велики јунак. Говорио је мало и дружио се мало. Био је средњег раста, смеђ, мали шиљасти бркова, пуни румени образа, очију живог погледа, а гласа крупног. Кажу да његов син Ђока млого на њега, у свему па и у нарави личи.

143.

ЦИНЦАР МАРКО КОСТИЋ

СОКОСКИ ВОЈВОДА.

Цинцар Марко родио се 1777 год. у Белици, у Албанији. У Србију је дошао први година овога века. Кад је букнуо устанак 1804 год. Марко је одма припасао оружје, ишао је као момак уз Проту Ненадовића *) а после и уз Кара-Ђорђа, и био је готово у свима бојевима с њиме. Свуда се одликовао јунаштвом и памећу. И тако Кара-Ђорђе постави га за Војводу Сокоског, на Петра Молера место 17. Јула 1812 године. **)

Дочекавши несрећну годину 1813, Цинцар Марко је прешао у Срем и бавио је се ту до 1815 године.

Кад је 1815 год. у Србији нови устанак букнуо, прешо је у Србију и био у боју 13. и 14. Јуна на Дубљу, гди је и рањен био.

Доцније га Кнез Милош постави за Кнеза у Шабачкој Посавини, гди је лепи услуга земљи учинио.

Умро је у Шабцу 10. Фебруара 1822 год., и укопат је у старом Шабачком гробљу.

144.

МАРКО ШТИТАРАЦ

ХАЈДУК.

Марко Штитарац хајдук родио се 1789 год. у Штитару у Мачви, од куда је и прозват селским именом Штитарац. ***)

Марко никако неспада у ред славни и за Србство заслужни људи, да се међу њи уврсти. Но ипак то чудовиште, тај, назови хајдук, лупеж харамијà уврстити се мора, због своји грозни дела, која су скопчана са животом млоги славни Србски мужева и други поштени Срба, које је душмански поморио, побијо и крв им попио.

Овај Марко Штитарац био је такови бесан крвник, тиран и насилник, да је надмашио и самог Рудничког-Бика, а и све друге тиране

*) Види Протине Мемоаре стр. 183.

**) Види дјеловодни протокол Кара-Ђорђев стр. 50.

***) Има који кажу да је Марко из Јадранског Добрића. Но има који тврде да је баш у Штитару рођен. А и Сима Милутиновић у својој Историји, каже да му је Штитар постојбина била. Види стр. 238.

Турске, који су над Србима, ал не над Турцима тиранствовали. Марко није штедио своје браће крв, није штедио чест ни кћери, ни сестара, а и имање ничије штедио није. То је био један крвопија и насилник Србски, да дотле, подобном Марку, није ниједна мајка таког сина породила, а можда никад ни породити неће. — Његови крвнички дела сваки се грозити и гнушавати мора.

Хајдук Марко Штитарац, био је верна слуга свога Господара Кнеза Милоша Обреновића и извршиоц воље његове. Марко је био крволок и џелат над Србима. Он није ништа размишљо, него да угоди вољи својој и свога Господара. Осим Кнеза Милоша, никога другог бојао се није! Његово највеће задовољство било је то, ако какво зло дело учини.

Још као дечко напустио је Марко Штитарац своју кућу, и било му је 17—18 година кад је 1806 год. ступио у Београду у чету безкућника. И био је у чети славног јунака Бинбаше Конде. Кад Конда 1807 год. о Св. Тројицама у боју на Лозници погине, Марко пређе код Војводе Луке Лазаревића, те је уз њега као момак свуда ишао, и отважно се противу Турака до 1813 год. туко. Кад те несрећне године Поп Лука у Срем пређе, Марко Штитарац одбегне у планину. А године 1814 дође у службу као момак код Кнеза Милоша, и од то доба једнако је уз њега ишо, кућу му чуво, и верни му слуга и вршиоц његове воље био, до саме смрти.

Године 1815, кад наново устану Срби противу Турака, Ћаја-Паша из Београда крене се са војском Чачку, кога су Срби у обсади држали. Милош из Црнуће пође пред Ћаја-Пашу и сретне се с њиме у Рудовцима. Но кад види да Турској војски противу стати неможе, остави ту Милутина Гарашанина, па побегне у Црнуће својој кући. Милошева жена Љубица, млада и лепа, видећи свога мужа, да је у очајању, с посмехом упита Милоша и још неке, који су с њиме дошли: „О, зар сте већ ослободили земљу од Турака?“ А кад јој Милош исприча шта је и како је, Љубица га стане корети, говорила му је: „Куд бегате? Зар да вас ја сакријем под моју кецељу, зар није боље умрети на бојном пољу? — Ти се може бити бојиш, да ми живи не паднемо Турцима у руке? Ја заклињем нашег верног слугу Марка Штитарца да нас по убија у опасном часу, мене, моје ћери, снаху и свекрву.“ Штитарац, који је био верни слуга и љубимац Милошев, дао јој је реч,

да ће ји све поубијати, чим види да се Турци приближе Црнући. *) И заиста Штитарац би то и учинио.

Кад после тог Ћаја-Паша неудари на кућу Милошеву у Црнући, него оде преко Моравaца у Чачак. Милош одатле преко Рудоваца и Палежа оде у Срем у Прогаре Војводи Петру Молеру, те се с њиме састане и разговори о набавки џебане и о другом које чему, о управи и вођењу рата са Турцима. Потом врати се у Палеж, ту се задржи неколико дана и оде Ваљеву, гди сутра дан и Петар Молер са војском у Кличевачки шанац дође. Но Турци поплаше се и ноћу из Ваљева побегну.

Сутра дан поведе Петар Молер разговор о управи земље, као што су се у Прогари договорили, да он Молер, Павле Цукић, Милош и Прота Ненадовић земљом заједно управљају докле се Кара-Ђорђе из Русије не поврати. Но Милош, окренувши лист, несогласи се са Петром. Ту се тад и неки случај догоди, који је баш добро дошо за мисао Милошеву, и то овај. Војвода Павле Цукић и Чупић, ручајући у кући једној до Кличевачког шанца, позову на ручак неког Кнеза Петра Миловановића из Тврдојевца, који је се Турака држо, но ипак Турци су га у кулу у тамничили били, кога је тог јутра Војвода Сима Ненадовић из тамнице пустио. Чупић при ручку укори Кнеза Петра зашто је се Турака држо, а не Срба; овај му одговори да су Турци силни, да и је се морао држати, и да Срби, ако су и устали противу Турака, да им опет ништа немогу учинити и т. д. — Чупића то увреди, па га при трпези удари једном кошћу по челу. Кнез Петар скочи да отме од Чупића нож да га прободе. Нато неки Поп Жућо испод доламе опали пиштољ и убије Кнеза Петра. Тад у логору Кличевачком код војске дигне се узбуна противу Цукића и Чупића а и Молера, кажу подстакнута Симом Паштрмцем и Благојем из Кнића по наговору Кнеза Милоша, да би и они потучени били. Због чега Чупић Стојан са Капетаном Срданом и Цукићем оде у шанац Врану Кнезу Милошу, те се с њиме здраво свади, гди је кажу пало доста крупни речи. — И Милош приморан буде сићи у Кличевац и своје момке и друге са Симом Ненадовићем, Капетаном Јовицом и Молером умирити. Одатле Војвода Стојан Чупић сам са Капетаном Срданом огорчен противу Кнеза Милоша из Ваљева одма преко Скеле оде у Мачву. А после

*) Србија и Русија од Нила Попова стр. 118.

тог све се и друге Војводе са војском договорно разиђу. Војвода Сима Ненадовић и Грбовић оду Соколу, Петар Молер оде у Црниљево Шабачко, Цукић Крагујевцу, а Кнез Милош Чачку, сви негодујући на Милоша, а он још више на њи све.

Војвода Стојан Чупић, како је дошо озлојеђен из Ваљева у Мачву, стао је јавно викати противу Кнеза Милоша. А Милош, како је стигао у Рудничку нахију, са војском Ваљевском врати се кући у Црнућу; па за осветити се Чупићу, пошље свога верног слугу Марка Штитарца, да како он зна, убије Чупића. Штитарац искупи око себе дванајест хајдука, оде у Цер планину, па несмејући ударити на Чупића, стане смишљати како да га живота лиши. Чује да је у Штитару нека скупштина од Кметова сазвата, сиђе из Цера у Штитар међ иству да види шта Мачвани мисле и говоре. Па им одпочне говорити да се дижу противу Турака, и рекне им: „Ил воле за крстом или за ибриком." Они му одговоре сви да воле за Ибриком, т. е. са Турцима! И стану му претити и говорити да се он торња од њи са његовом хајдучијом, јер, ће бити триста чуда с њима. Штитарац, кад види шта мисле Мачвани, уклони се од њи у планину, остави у Церу своје хајдуке, па се одма врати са Павлићем Мостом натраг у један шумарак, и позове све оне највеће противнике рата на разговор, и то: Кмета Митра Лазића и Стојадина Јелића из Петловаче, Ћирка Николића из Прњавора, Јована Јуришића из Црнебаре и Симу Тарлановића из Рибара, који му сви дођу, и онда Штитарац насамо им каже, *) да га је Кнез Милош послао да ји пита, хоће ли они сами да ратују са Турцима, па ако неће, да ји он ни нагонити неће, а и нако је Везир слего са војском на Дрину, који би ји прегазити и поробити могао. Они му кажу да они никако неће рата, и ако ји Чупић и нагони, због чега су су се у Штитару и искупили да се договоре, и да се сви сложно одупру Чупићу, а и свакоме ономе, који ји противу Турака да устану, наговара. Штитарац им каже да они ништа неслушају Чупића; и ако ји он опет стане да нагони противу Турака, да га они издаду Турцима, па да на миру остану; и научи ји како и на који начин. Па кад му Кметови обећају да ће они као што ји је он научио учинити, Штитарац са хајдуцима одатле оде опет у Цер планину и притаји се; а ти кметови одма оду Чупићу у Белотић **) и кажу му, да су се предомислили и договорили да и они хоће

*) Историја Милутиновића стр. 238.

**) Историја Милутиновића стр. 241 од прве врсте.

противу Турака, него да му је његов стари пријатељ Турчин Синан Јеминић поручио, да оде на Дрину на Прудове да се нешто с њиме договори, и види дал би опет додаво џебане, као што је то пре чинио. Чупић се устезо да неиде на Дрину, но они му зададу тврду веру да нема преваре, и да ће и они заједно с њиме ићи на састанак са Јемином. Кад Чупића преваре и' склоне, Митар Лазић оде Везиру тајно у Босну и каже, да ће они довести Чупића на Прудове и предати му. Везир одреди Мараш-Пашу са четом Турака, која оде на Прудове, пређе Дрину и у чести се сакрије са Турцима. Кметови по наговору Марка Штитарца преваре Чупића и доведу га на Прудове, Турци искоче из честе, счепају Стојана Чупића, вежу га и одведу Везиру преко Дрине у логор. Он га одатле пошље у Зворник, те га тамо удаве и на ђубре мртва избаце. Издајице врате се натраг, а потом и Штитарац сиђе из Цера у Мачву.

Овај начин уморства кажу да је сам Штитарац измислио, кад на јунака Стојана Чупића није смео да удари, тим више што је знао да Чупић увек на себи носи панцир, кога куршум непробија.*)

И тако Марко Штитарац при крају Маја 1815 године, прво од Војводе Чупића, одпочне најплеменитију крв Србску локати, и најславније Војводе Кара-Ђорђеве и друге честите Србе морити и убијати.

Одма после смрти Чупићеве издајници његови доведу Мараш-Пашу са војском у Мачву и 13. и 14. Јуна 1815 године буде битка на Дубљу, где готово сви Турци затрвени буду, а од Срба само њи 12 људи погине, и дивне војводе Милић Дринчић Рудничанин из Теочина, Сима А. Ненадовић из Бранковине и капетан Милован Зујаловић из Тулара ваљевци. За ова сва три има предање као истинско, да и је Штитарац, кад су се са Турцима тукли, из своје пушке побио; прво убио је Војводу Симу и капетана Зујаловића, а после Војводу Дринчића.**)

*) Ово је причао и све као истину тврдио покојни Пера Мостић кавеџија из Шабца, синовац Павлића Мосте, који је заједно са Штитарцем био, и које је он из његови уста сам слушао, а тако се и у Мачви у обште прича о Чупића смрти, а у многом чему слаже се и са Милутиновића трогодишњицом.

**) За ова три јунака, које ји Милутиновић назива „витези“ каже Милутиновић у трогодишњој историји да је од србске пушке и руке погинуо, само Милић Дринчић, а невели и за Зујамвића и Симу Ненадовића, за кога смрт браћа његова жалили су на Штитарца, да ји је он побио. А вероватно је и по том одкуд баш тај случај да се треви да само 12 Срба погине, и њи три знаменита јунака Србска. Види стр. 325. и 326. у врсти 12. и стр. 329.

После овог Дубљанског и последњег боја Срба са Турцима, кад Срби у Ћуприји са везиром Марашли-Али-Пашом закључе мир, и Турска војска од 8.000 турака пропуштена буде у Београд. Кнез Милош оде у Ћуприју везиру, и одатле са осталом војском испрати везира за у Београд, до Јагодине, и одатле оде у Палеж, а затим доцније и у Београд везиру, гди тад Марка Штитарца постави Кнез Милош, у договору са везиром, за кнеза Мачванског.

Кад Штитарац постане кнез Мачвански, он продужи још већи варварлук. Више су га се бојали и од њега грозили Мачвани, него дотле од најбешњи Турака.

Уз Божићне посте, славни јунак Војвода Прота Никола Смиљанић, у пратњи своја два брата, са Капетаном Ђуком Стојићевићем, братом Милоша Поцерца, оде у Манастир Каону цркви да се Богу моле. После црквене службе седне Прота Смиљанић, Ђука Стојићевић и још неки трећи, те ручају, и после ручка попију каву, у коју је Марко Штитарац дао отров метути. Кад Смиљанић, Ђука и онај трећи, који је с њима при ручку био, каву са отровом попију, пођу кући; њима се грдно смучи, Прота позна да је отроват, па поjиште да пије пачију крв, небили осто жив, а браћа га опомену, да је грнота да се он као Прота уз пост омрси, тако Смиљанић и онај други нехтену се омрсити, него у путу умру, те ји мртве кућама однесу. А Ђука Стојићевић пијући, врућу пачију крв поврати се и остане жив. *) Ово се прича у обште у Мачви од оновремени људи, да је то Штитарац учинио по заповести Кнеза Милоша, зато, што је Смиљанић и Ђука противан био безаконим и насилним поступцима Штитарчевим, и што су тражили да се Штитарац Хајдук свргне, а други поштенији човек да им се за старешину постави.

Године 1816 дође Кнез Милош у Шабац, да испроси Кара-Ђорђевог војводе Богићевића ћер Томанију за брата његовог Јеврема. Узме узасе Шабачког Владику, у Кара-Ђорђевом ратовању прослављеног Хаџи-Мелентија Никшића, оде с њиме у Град Шабачки Турском Диздару, учини му подворење, и да му неку суму новаца на поклон. Кад су се из Града враћали, Хаџи-Мелентије примети Кнезу Милошу зашто он даје Турцима и расипа сиротињски новац с муком и знојем стечени? Кнез Милош му на то љутито одговори: „Гледај ти твој требник и не мешај се у моје послове“. Владика на то истим му тоном

*) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 464.

рече: „Ја гледам требник, а, чувам и пушку за неправду!“ И тако се растану. —

Кнез Милош одавно је гледао да Владику Никшића смакне, јер је Владика имао велики глас у народу, и био је много поштован, које Кнезу Милошу никако није ишло у рачун. Па тад, одма те ноћи 16. Јуна 1816 год. пошље свога верног Штитарца са своја два момка Цукићем и Вулом Глигоријевићем тајно, да убију Владику Никшића. Штитарац дође до двора Владичиног. Но није било лако, ударити на Владику, јербо је и он имо своје верне момке. Но како је Владика близу двора свог у једној ливади имао препете коње на паши, Штитарац досети се, па пошље своје момке те попуштају коње, и коњи се стану клати и вриштати. Владика то чује, па пошље своје момке да похватају коње. Сад Штитарац јурне у двор, но како су врата била затворена, он ји стане обијати и ломити; Владика чује то, сети се злу, па побегне кроз друга врата и кроз Чаркину авлију, са ђаконом Милетом Николићем и ђаком Митом *) и пође цркви. Штитарац ји стигне и сва три сабљом посече, па се врати у двор те га свог опљени са Вулом и Цукићем и посвлачи хаљине са мртви телеса. Повр Владике баци једну асуру, па ји тако мртве остави, и те ноћи Штитарац уклони се у Цер.

Сутра дан Шабчани нађу тако свога обште љубљеног Владику Никшића, ђакона и ђака мртве, и јаве Кнезу Милошу да ји је Штитарац побио. Кнез Милош им само одговори да ји сахране, а он да ће Штитарцу судити. —

По том Кнез Милош оде у село Варну, те испроси Томанију за свога брата Јеврема, и тог дана врати се натраг, где су пушке пуцале и весеље прављено, а и звона на цркви лупала, и од грађана са тугом праћено је мртво тело Архипастира Хаџи Мелентија Никшића са две невине душе Шабачкој цркви, код које су ји и погребли.

Кнез Милош имајући тако две радости, пошље и позове к себи Марка Штитарца из Цера, помилује га и даде му да буде и над Поцерином старешина!

Осим ови напред наведени невини жртава, многе је и друге честите Србе Штитарац мучки, а и јавно у сред дана пред светом

*) Први је имао 18 а други 17 година.

Кад се 1815 год. Срби наново подигну противу Турака. Боја Богићевић са Петром Молером пређе из Срема у Србију дође Ваљеву, гди је у Кличевачком шанцу био; одатле са Молером и Ваљевском војском отишао је у Шабачку нахију у Црниљево да подижу народ противу Турака. Шта је даље са тим младим Војводом Богосавом Богићевићем било, незна се.

Млађи брат Бојин, Милош Богићевић, пошто је школоват и одрасто, био је чиновник, и у последње време 1842 год. помоћник внутрени дела у Министерству. Но 1844 год. због заплета политичног у Шабцу погинуо је. После смрти своје оставио је једну ћер Катарину, која је удата била за Капетана Милана Даниловића, који је сам себи живот одузео, и она је и данас као удовица жива; и после себе оставио је Милош три сина, који су данас сва три жива. Анту, који је Полковник Србске Артилерије, Милана који је данас Министер, и Мијаила који приватно живи, и сва тројица су ожењена, којим је Бог подарио више дечице.

149.

ЂОРЂЕ ЋУРЧИЈА ИЛИ ЋУРТА ХАРАМБАША.

Рођен је у Срему у селу Босуту. Још као млад пређе у Србију и буде у варошици Крупњу, округа Подринског, мајстор ћурчиски, од ког је заната и зват Ћурчијом. Но он доцније напусти ћурчилук одметне се у хајдуке, гди је у Подрињу хајдуково, и харамбашом посто.

Кад 1804 год. 24. Јануара Кара-Ђорђе устане противу Турака у Јасеници, Крагујевачкој нахији; 15. Фебруара дигну се Срби и у Ваљевској нахији и на Бранковачком вису под Јаковом искупи се до 800 Срба. Одакле Јаков Ненадовић оде пред Турке у Шабачку нахију; 23. Фебруара на Бељину сретне Турке и побије се с њима, гди падне мртви и од једне и друге стране. Турци окрену Ваљеву и дођу у Свилеуву на конак. Јаков претече Турке и ту ји 28. Фебруара разбије, где Турака 280 мртви падне. И одатле оде са војском к Шабцу, те и варош Шабачку 7. Марта узме, и потом стане и Град Шабачки тући. А у Априлу одпочне и преговоре са Турцима водити да му Град предаду.

У то време неки Ножин-ага, отишавши из Београда у Босну, чује отом, па око Зворника, Јањине и Бељине искупи 1.500 Турака, пређе Дрину и дође у Лешницу, с намером да иде Шабцу Муса-аги у помоћ.

Има живо предање у народу да је Марко боловао пуне три године дана, да је се жив распадо и да су га црви живога разнели. Он је закопат уз сами зид цркве Добрићске у Поцерини, до гроба славног јунака Милоша Поцерца. Плочу надгробну, коју му је Кнез Милош Обреновић дао направити, нису могли никако по гробу Маркову да положе, због тога, што му се гроб проваљује, и тако плоча стоји и данас уз зид цркве Добрићске прислоњена. А место гди је Марков гроб, зија нека дубока провалија, коју су више пута засипали, али је засути нису могли, опет је се земља провалила, из које провале, расте татула, коприва и друга коровина, у којој кажу да се увек гњезде гује и гуштери, и кажу ако, нигди неможеш гују видети, ту ћеш је наћи.

Ово сво казивање о Штитарцу Марку мало је насликано; има млого и други још грозни сказки, ко је се о Марку у Мачви и Поцерини прича. Ко неверује, нека се сам од живи још из оног доба људи у Мачви и Поцерини увери.

Па има и такови људи који у својим списима и Марка Штитарца међу славне и заслужне људе увршћавају. Жалост!

VIII. ПОДРИНСКА НАХИЈА.

145.

СТЕВАН ЈОВАНОВИЋ

АРХИМАНДРИТ ТРОНОШКИ.

Стеван Јовановић родио се у селу Текеришу, у Јадру. Књигу је учио у Манастиру Троноши, и онде се врло млад за калуђерио, и млад је постао Архимандрит, још за Турско-Немачког рата.

Године 1787., кад Аустријски славни Цар Јосиф II. са Катарином II. Царицом Руском у Херзону учини сајуз да униште Турску Царевину, и кад 1788 год. Аустријска војска уђе у Србију да ослобођава народ од Турског господства, и стане подизати народ Србски противу Турака. Стеван Јовановић био је у реду први људи, који су Аустријанцима на руку ишли и народ противу Турака подизали, гди Аустријска војска са помоћу Срба сву Србију у кратко време од Турака очисти. Но како Пруска са Турском учини сајуз, Шведска објави Русији рат, и Енглеска истакне се за посредницу. Тим притиском Аустрија

принуђена буде 19. Септембра 1790 год. рат са Турском прекинути, међу тим Цар Јосиф II. 2. Фебруара ис. г. умре; а 4. Августа 1791 год. у глави Аустрија и мир са Турском у Шиштову, а и Русија 9. Јануара 1792 год., које обе војске из завојевати Турски земаља морадну се натраг повратити.

И Архимандрит Јовановић оде са Аустријском војском, и ишо је које гди и молио у име Србског народа, да тако Турцима народ неостављају или да Србском народу даду помоћ у џебани и оружју, па да се они сами бране од Турака. А кад му се то узалудно мољакање а и Немачки укори за то досаде, онда он из Срема добегне опет у Србију, преда се Турцима и дође у Манастир Троношу.

Године 1799., кад у Србији настане велика глад, он отиде Капетан-Паши у Зворник и замоли га, да позајми народу некаку проју, која је као што се преповедало, још од Маџара била остала у кулама градским. Паша се стане затезати, изговарајући се, да он то не може учинити. Онда му Стеван рече: „Честити Пашо! није право, да народ мре од глади код те проје; а та је проја и онако покварена, стојећи од толико година; него дај да је раздамо народу, нека се сад зарани у овој невољи, па кад да Бог те роди година, народ ће вратити и напунити куле новом пројом; ако ли ти недаш те проје, ја ћу искати од Немаца, па ће они позајмити народу жита из њиови магацина." На те му речи Паша допусти, да се проја разда народу, и он пође од Паше, да гладној сиротињи носи тај радосни глас; но кад он изиђе напоље, Паша са осталим Турцима, који су се тада онде десили, стане толковати оне његове речи, што је казао, да ће искати од Немаца жита, и да ће му Немци дати, пак закључе, да се он и сад с Немцима договара, и да ће најпосле опет довести Немце у Србију и отети је од њи; зато Паша пошаље свога човека, да га врати натраг, као да се још нешто договоре, а своме лекару Грку Јанку заповеди, да му начини отров у кави. Докле га Пашин човек стигне и врати, лекар му преправи отров и даду му га, те попије, па оданде отиде у хришћанску варош на свој конак, и онде умре сутра дан. Тело му по том донесу Срби у Троношу, и онде га сарање поред цркве с десне стране.

Архимандрит је Стеван био врло прикладан човек: раста танка и висока, лица бела и весела, косе смеђе, образа дугуљасти; није му било пуно 40 година кад је умро. Истина да није никакови наука

учио, ни други књига осим црквени читао; али је био паметан и поштен човек, и знао је прилично писати и добро читати. Имао је врло леп глас, и радо је појао у цркви. Свагда је о великим празницима народ поучавао у цркви, и то врло лепо према оном народу: да не краду један од другога и да не отимају; да не иду Турцима на тужбу за сваке беспослице, да ји Турци затворају и оглобљавају, него нека се међу собом братски мире и намирују; богати сиромахе да надгледају (као што је и он сам чинио). Он је истина као калуђер од богати узимао милостињу, али је сиромасима врло радо давао, н. п. жита, о Божићу печенице, уз белу недељу сира, о васкрсенију опет какава мрса; голоме кошуљу или каку аљину, а сиромаку, који нема чим да плати арача или порезе, и новаца. *)

146.

ЈЕВТА САВИЋ ЧОТРИЋ

ЧЛАН САВЕТА.

Јевта Савић или, иначе како су га звали, Чотрић рођен је у Тршићу у Јадру.

Године 1804 год., кад у Србији букне устанак Србски противу Турака под Кара-Ђорђем, Јаков Ненадовић, пошто Ваљевску и Шабачку нахију од Турака очисти, учини за Јадар и Рађевину Подринског округа са Мехмед-Капетаном Видаићем, који је са царске стране био, погодбу из 7 пунктова, за олакшање томе народу, и да се Подриње од Београдског Пашалука, с којима су Дахије заповедале, оцепи, и да ничију војску у Србију преко Подринске нахије не пушта, а Турци или Турска војска ако би хтела прелазити, нека прелази Дрину почевши од Лознице па до ушћа Дрине. И тај уговор врло је користан за Србе био, да нису морали сву Дринску линију од напада Турака из Босне чувати.

Тад Јаков постави за старешине Јадра и Рађевине Јевту Савића и Анту Богићевића.

Но кад Видајић 1807 год. погази тај уговор и пропусти Хасан-Пашу са војском кроз Јадар, те чак и у Шабац дође. Јаков крене војску, протера Хисап-Пашу од Шабца, уђе са војском у Јадар и Рађевину, заузме Лозницу и сав Подрински округ под Србску власт подчини. Тад постави и за Војводу Анту Богићевића са неколико буљукбаша

*) Даница Вука Караџића за 1828 год. стр. 2—5.

над Јадром *), а мало доцније Јевта Савић изабран буде за Подринску нахију за члана државног Савета, који је у истом члан био, биће и до саме пропасти 1813. године.

Године 1808 Јевта је у Београду као члан Савета уступио своју кућу, те је у њој Иван Југовић отворио велику школу.

Године 1813 Јевта је на народној скупштини у Београду изабрат за депутирца, и са другима слат у Ниш и Софију, Турском комисару Челеби-Ефендији, те су водили преговоре за мир. **) Но почем ништа успети нису могли, вратили су се натраг. Кад те несрећне 1813 год. Турци обвладају Србијом, Јевта као и други побегну у Срем.

Године 1814. кад су Србске Војводе, бавеће се у емиграцији у Аустрији и заоставше у Србији одредили, опуномоћили и 15. Декемвра послали у Беч Проту Матеју Ненадовића, да на Бечком конгресу заступнике сила, а и Цареве моли, да би се заузели код Турске Порте да се неугњетава народ Србски у Србији, и да му се олакша у тиранији, а и права какова даду.

Одма по одласку Проте Ненадовића, познати обогаћени Србски лиферант Стеван Живковић Земунац, узме узасе Јевту Савића Чотрића, па и они оду у Беч, као да за народ Србски раде. И Јевта однесе нека писма од Архимандрита Никшића и Молера, на г. Павковића, Недобу, Фрушића и друге. Јевта јави се Проти, који га упути, те та писма, на кога су писата и испоручена, преда. И Прота Ненадовић прими Јевту к себи за депутата, ако и није имао пумоћије од Војвода, да се с њиме совеутје и да сложно за народ Србски раде. С њиме је Прота и излазио пред Императора Аустријског Цара Франца I., који и је врло лепо примио и обећо им, заузети се за Србску ствар. ***) А после тог био је Прота са Јевтом још и код неки дипломата. Но Јевта, кад се мало са Руским дипломатама упозна, начини прозбу на Руског Цара Александра и 14. Јануара однесе посланику Булгакову, те такову преда. У тој Јевтиној просби стајало је, „како је он Србски Саветник, и како проси да га Цар призна, и награди пензијом као и оне у Русији Србске емигранте и пр.“ Булгаков прими ту просбу од Јевте и кад Прота Ненадовић тог дана оде Булгакову, овај му покаже Јевтину прозбу и

*) Види Вукову Даницу за 1829 год. стр. 18—19.

**) Грађа за Србску Историју од Вука стр. 30.

***) Види Историју Милутиновића стр. 355 и Мемоаре стр. 253, 259 и 260.

упита га: зна ли он за то? Прота одговори да незна. На то Недоба рече: „да би боље било трудити се о обштему благу, а то получив сваки ће участник бити, и да је у обштему благу получно и наше собствено — за које смо се нарекли депутати. — И тако ти људи више су се старали за свој собствени, него за народњи интерес. И више су за обшту ствар шкодљиви били, него што су у послу Проту подпомагали. А Живковић није хтео с Протом ни да се састаје. После тог мало доцније 1. Марта, Недоба каже Проти да он пише доле у Срем Војводама, да је боље имати у Бечу једног депутата него три, као што је Стеван Живковић и Јевта Савић Чотра, које каже они ништа нетребају. То је вели, моје мњеније, а ви опет како знате.*)

Дал је после овога случаја, Прота Ненадовић Војводама у Срем писао, да се врати натраг Јевта Савић, а нарочито Стеван Живковић, који није хтео с Протом ни да се састаје, ни да се с њиме о народним пословима договара, а камоли да што за народ ради, незна се. Но има једно писмо од 22. Фебруара 1815 год., из Земуна писато Проти Ненадовићу у Беч, и у истом Живковићу и Јевти Савићу, од тајног одбора из Земуна, где Архимандрит Мелентије Никшић, Петар Молер, Гаврило Николајевић и Павле Цукић жестоко коре Живковића и Јевту Савића, што се нестарају за народне послове, него гледе своје личне интересе, и што пишу и ишту које од кога новаца, саобштавају које коме приватним личностима по Митровици и друг'куде шта се тајно у Бечу и Земуну ради. Напослетку у писму овако кажу: „вама отче Прото ово пишемо да прочитате Г. Живковићу и Г. Јевти да знаду да се знаде све шта они по Срему раде, и од тога посла нека престану да непишу више тако људма, којима не принадлежи. — Нама је наравно врло жао да их од таковога поступања неможе одвратити ни дјела сего поредак, ни нужда, народња, ни барем страх или срам од онције, које смо у наше послове умјешали, и да нерасердимо онога, кога морамо молити.“**)

После овога Прота је се од њи са станом одвојио и одвојено живио, као што су га пријатељи Србски у Бечу саветовали. А после тог дал су они из Беча у Срем сишли, тако и дал је Јевта Чотрић те 1815 год. кад су Срби поново устали противу Турака и он у Србију прешо, шта је радио, и шта се с њим сбило, о њему нема нигди

*) Мемоари Проте Ненадовића види стр. 228, 231 и 241—242.

**) Ово писмо вредио је сво прочитати, због његове садржине врло зрело написато, и такта укоравајућег, у Мемоарима Проте Ненадовића од стр. 340—342.

спомена. Само у Вуковој грађи за Србску Историју међу предбројницима у Шабцу спомиње се неки трговац Сава Чотрић, који је можно био род Јевти Чотрићу.

147.

АНТА БОГИЋЕВИЋ
ЈАДРАНСКИ ВОЈВОДА.

Антоније Богићевић родио се у селу Клубцима, у Јадру, близу Лознице, у почетку друге поле прошлога века.

Године 1804., кад у Србији букне устанак Србски противу Турака под Кара-Ђорђем, Јаков Ненадовић очисти Ваљевску, па и Шабачку нахију од Турака, а за Подринску нахију са Мехмед-Капетаном Виданћем, који је се Царске стране држао, учини за Јадар и Рађевину уговор и одвоји од Београдског Пашалука, и то оваки: 1. да нема читлука; 2. Срби да плаћају Капетан-Паши арач и порезу, а више ништа, и те данке да купе они сами; 3. Срби сами да суде и да уређују по својој вољи; 4. Турци никаквим послом да не иду по селима, осим спахије да изиђу једном у години, да покупе свој десетак и главницу; 5. да војска Босанска, ако би у напред пошла на ове Србе у Београдском Пашалуку, неможе ићи преко Јадра, него доле на Мачви да прелази Дрину; 6. за знак да војска Турска у напредак нити ће преко њих ићи доле на Србе, нити ће њима каква зулума чинити, да им да Капетан-Паша свога рођака Дервиш-Агу да седи међу њима, и 7. за знак да они неће више пристајати с овим Србима одоздо, пошљу они Капетан-Паши неколико Кметова у залогу и покупе између себе нешто оружија, те га у Манастиру Троноши затворе у једну собу, а кључ даду Дервиш-Аги. *)

Тада у Јадру постану Анта Богићевић из Клубаца и Јевта Савић из Тршића старешинама ти срезова. И тако је уговором овим овај део нахије Подринске за неко време миран био од Турака, и Турци ни су могли преко Подриња пролазити и ићи Ваљевској нахији, него само од Лознице до утока Дрине; Дрину су прелазили и у Мачву упадали. Тај је уговор млого за Србе полезан био.

*) После су дошли неки људи из Ваљевске нахије ноћу, те оно оружије све однели. Ако је и рђаво било, њима је тад добро дошло. (Сигурно моро ји је Јаков за ото послати те су га покупили, као потребно народу.)

Но доцније Видајић, необзирући се на уговор с њиме учињени, пропусти Хасан-Пашу с војском кроз Јадар те продре Шабцу.

Године 1807. у Фебруару Јаков Ненадовић протера Хасан-Пашу од Шабца, уђе у Јадар и Рађевину с војском и поседне ји, заузме Лозницу и у њој шанац ископа. И ту за Подринску нахију постави за Војводу Анту Богићевића са неколико Буљукбаша; *) гди је од тог доба Анта у Лозници седио, и једнако са Турцима бојак био докле и умро није.

Војвода Анта увек је у Лозници био и чуво је од Турака, а и поред Дрине, да Турци из Босне у Подриње не продиру. А био је у боју са Турцима на Рожњу код Сокола, и у Рађевини на Крупњу и Рађевом пољу. Код Лознице бијо је бој са Турцима више пута; и двапута био је великом Турском војском у Лозници обсађиват. Но оба пута бранио је се у Лозници храбро, докле Србска војска с поља није дошла, те га обсаде ослободила.

Године 1808. на Свет. Тројце први пут обсадио је Анту у Лозници Травнички Везир и Али-Паша Топал Видаић са силном војском од 100.000 Турака. Али стигне, Кара-Ђорђе, Јаков Ненадовић и Лука Лазаревић са војском, те га обсаде ослободе, Турке разбију и преко Дрине претерају.

Године 1810. други пут обсадио је у Лозници Анту Богићевића са Милошем Поцерцем и Бакал Милосавом, Везир Босански Дерен-Дели Али-Паша са војском од 50.000 Турака. Но опет са Мораве стигне Кара-Ђорђе, а од Шабца Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић и многе друге Војводе са војском, ударе на Турке, пак Анту, Поцерца и Бакал Милосава муасела ослободе, и на Св. Тому 6. Октомвра жестоко Турке разбију, гди мноштво Турака мртви падне, а остале и преко Дрине претерају. Но у том боју, ако је и врло мало Срба погинуло, много је Србски Војвода рана допало.

Како је Анта са Поцерцем и Бакалом у Лозници у муасели био, како су Турци силно на њиов шанац ударали, и како је Анта војску Србску соколио, ево шта народна песма казује:

*) Вук у својој Даници за 1828 год. каже: „Јаков је се, истина, тога лета неколико пута кајао, што није Бојиновића поставио место Антонија, јер је Антоније испочетка био човек мекан, и више кмет него војник; али тако остаде.“ Види стр. 18—19.

Но дела Војводе Анте потиру то Вуково мишлење јер, она сведоче, да је Анта био добар јунак и добар вођа, па ће бити неосновано то Вуково казивање, као и млого друго које шта. К. Н. Н.

оду у Лозницу, где и ту што је Турско остало попале, па се у Клубце измакну, и одатле Грбовић оде на конак у Тршић, Ћурчија ту поћи па и он сутра дан у Тршић дође. *)

Но како је и Јаков Ненадовић из Београда са Војводом Јанком Катићем са нешто Београдске, Ваљевске и Шабачке војске дошо да Шабачке Турке казни, зато што су Мусагу у Град Шабачки пропустили, и да казни Ћурчију за његово вероломство. **) Тако Јаков остави код Шабца Катића, узме по неколико момака од Ваљевске и Шабачке војске и ништа недирајући у оне људе, као ни у брата Ћурчиног, које је Ћурчија понамешто, дође у Ново-Село, да по датом му овлашћењу самовољног Ћурчију и његову хајдучију, зване Ћуртовце, казни.

Па из Новог-Села пошље поруку и позове Ћурчију да му на договор дође, да се ћоја договоре како ће се Јадар и Рађевина од Турака чувати, да села не пале и робе.

Кад Ћурчија тај позив од Јакова у Тршићу прими, никаковом свом злу непадајући се, узме узасе Арамбашу Симу Сарића из Цикота, и хајдуке Петра и Николу, оба два рођена брата из села Бадање, и оде у Ново-Село Јакову на договор.

Кад Ћурчија у Ново-Село Јакову са та три своја хајдука дође, Јаков га лепо прими, а своје момке одреди да гледају да ји сва три у једно време побију. Кад Ћурчија, после ручка оде под један Јаковљев чадор и легне да спава, Јаковљеви момци седну са Арамбашом Симом на једну кладу, стану пити, и претворе се да оће да пазаре неке његове пиштоље: а кад он њима да пиштоље да гледају, други га превале преко кладе и закољу га ножем. Кад то опази један од они двојице браће из Бадање, отрчи Ћурчији под чадор пак повиче: „Арамбаша! Од Бога не нашао! Убише Ваљевци Симу!“ Ћурчија скочи, и повиче: „Коња овамо дај?“ А кад види да се коња дочепати неможе, он спопадне пушку посредини, па побегне преко логора, а Јаковљеви војници повичу: „Ај, море, удрите хајдука.“ Онда пушке са свију страна препуцају, те Ћурчију на седамнест места обране, он побегне у једну колебу где га ране савладају и он падне на земљу, Јаковљеви војници дотрче, тега у колеби премлате. Исто тако убију и она два хајдука његова,

*) Види Историју П. Јовановића стр. 17 и 18.
**) Мемоаре Протине стр. 100, 133 и 134.

оба брата из Бадање. После тога пошље Јаков момке те убију и Ђуртиног брата Јована на Митровачкој скели, и разашље људе те по Шабачкој нахији побију више од 30 Ђуртиноваца, а неки се од њи разбегну и посакривају. И онда Јаков понамешта опет своје оне људе које је Ђурчија позбациво био; па се врати натраг у Шабац да Шабачке Турке са Катићем казни, што су Мусагу у Град пушћали те је новце ископао и 70 Срба посекао. Но Турци се затворе у Град и нехтену га пустити, и он, кад им ништа неузмогне учинити, оде Београду. *)

Ево овако је за своје самовољство окончао свој живот чувени Ђорђе Арамбаша, прозвани Ђурчија или Ђурта.

150.

ТОДОР БОЈНОВИЋ

ХАЈДУК.

Родио се у горњем Добрићу у Јадру. Уз Немачки рат био је у Лозници као мали Буљукбашица над фрајкорима и с Немцима чувао Дрину од Турака. Кад се Немци врате, он се не смедне одма предати Турцима, него се одметне у хајдуке, па се после преда, пошто се већ умири са свим; и од тога је доба живео мирно код своје куће, као и остали сељаци. **)

Године 1804, кад букне устанак Србски против Турака, и Јаков Ненадовић очисти Ваљевско окружје од Турака и пређе с војском и у Шабачки округ. Тад у Церу појави се Ђурчија Арамбаша са хајдуцима. Турци пођу противу Ђурчије, он сиђе Чокешини, Турци пођу и Чокешини за њим, и он јави о том Јакову под Шабац, који претрчи Чокешини пред Турке са 400 момака. Но, Ђурчија кад види толику малену војску код Јакова, нехтене се бити са Турцима, него повуче се опет са хајдуцима у Цер планину.

После, тог кад Јаков очисти и сво окружје Шабачко и са Али-Пашом Видаићем за Подрински округ уговори мир, и по позиву Кара-Ђорђа оде Београду, и Ђурчија са неколико своји хајдука оде на Врачар, гди је и на Пожаревцу био. Па кад се од Пожаревца Ђурчија врати, он остави самовољно и Врачар, дође у Шабачко окружије, посбаца званичнике, које је Јаков по Шабачком округу испостављо, па

*) Мемоари Проте, види од стр. 133—134

**) Даница Вукова за 1827 год. стр. 16—17.

своје по намешта, и онда пређе у Подрински округ, наруши уговорени Јаковом са Видајићем мир, и побуни Јадар и Рађевину.

Тад и стари хајдук Бојновић ступи у чету Ћурчијину. Ћурчија пошље левом страном Јадра Арамбашу Симу Сарића из Цикота са Петром барјактаром и са неколико момака, а десном хајдуха Тодора Бојновића, а са прочим сам Ћурчија оде у Рађевину на Крупањ. Сима Сарић подигне Јадране и дође у Тршић на преноћиште, оданде пошље момка у Лозницу, ал је Лозница већ била пуста, Лозничани су се били разбегли. Потом оде Ћурчија у Лозницу и сву је опљени. Ту постави Мелентија Игумана из Манастира Троноше и Арамбашу Митра за судије; одатле оде на Смрдан, и стани се на дну Ковиљаче на једном брегу, а после сиђе у раван. А Бојновић десном страном Јадра удари и протера Лешњичане преко Дрине, па стани се у шуми Ранитовачи на утоку Јадра у Дрину. Ћурчија потом покупи целеп говеда, отера наскелу те прода и купи џебане. Но зато време Али-Бег са Мусагом скупи доста војске, пређе Дрину, ударе на Бојновића ноћу и освоје Ранитовачу. Одатле оду у Лозницу без борбе, настану се у њој, и одатле излазили су и села уз Јадар палили, робили, и гди су год које га Србина уватили, секли су и опет враћали се у Лозницу. *)

Пошто Јаков Ненадовић стигне од Београда и Ћурчију за нарушени мир и самовољство његово смрћу казни, и поврати мир у Подрињу, као што је са Видајићем уговорио, Тодор Бојновић оде својој кући гди је неко време мирно живио.

Кад Турци 1806 год. у пролеће ударе на нахију Шабачку, Бојновић немогне срцу одолети, него с неколико момака оде преко Цера и стане се бити с Турцима. Но будући да су му жена и деца била у Јадру, зато где који Срби стану говорити, да он није дошао да се бије са Турцима, него да су га Турци послали, да шпијуни. Он ово чувши, обећа се, да ће на првом боју или погинути или Турчина жива уватити и показати им, зашто је дошо. И тако на првом боју потегне из пушке, те убије једног Турчина, други пак Турчин, видећи, да је он избацијо пушку, учини јуриш, да му одсече главу, а он распаливши пушком кијачки Турчина по глави, онесвести га мало и обори на земљу, па притисне да га веже; но док он овога свеже, други потегне из пушке, те га рани у кук. И тако његови момци доведу пред Јакова и

*) Историја П. Јовановића стр. 16—17.

њега рањена и Турчина везана. После се излечи у Манастиру Радовашници, но остане мало ром, и тане му остане у куку.

Кад Јаков 1807 год. дође, те побуни Јадар и Рађевину, он постави у Јадру Војводом Антонија Богићевића и испоставља неколико Буљукбаша, а Бојновић поред свију његови заслуга и јунаштва остане онако, и сам од своје воље скупи неколико момака, те стане изнад Лешњице опет чувати стражу од Турака. Јаков се истина тога лета неколико пута кајао, што није Бојновића поставио место Антонија, јер је Антоније из почетка био човек мекан, и више кмет него војник; али тако остаде. *)

Године 1808 подбуне Бојновића његови момци и пријатељи да тражи, да му се даде десна страна Јадра, да буде над њом барем Буљукбаша (под Антонијем). И тако он са верним другом својим Гаврилом Цакленом из Бегове Лешњице отиде у Београд у јесен те и сте године да то тражи; но будући да је Антоније, као Војвода и богат човек, имао свуда више пријатеља него он, зато Савет окриви и њега и Цаклена, и пођу да ји обојицу као немирне људе, који се противе постављеној уредби затворе у кулу, но они дознавши то, побегну, те се сакрију у некаку Трговачку лађу, и по том утеку пешице у нахију Шабачку, а коњи са свим пртљагом остану им у Београду и пропадну. После тога 1809 год. Цаклен отиде преко Дрине на војску, те погине; а Бојновић, не смејући од Антонија ићи у Јадар на своју баштину, остане у нахији Шабачкој у селу Добрићу, и стане опет онако ром и стар (већ преко 50 година) наново крчити, орати и копати, те се ранити са женом и с децом.

И тако је онде живео до године 1813; а кад те године Турци опет обвладају Србијом, он се врати у Јадар, а Турци га увате и одведу у Зворник, те обесе.

Бојновић је био крупан човек, суви дугачки образа с испалим агодицама, голема покучаста носа, повелики и дебели бркова, и страшна јуначкога погледа. Био је не само храбри јунак, него и мудри уредник и велики заптија у војски; све је тежио на Немачке уредбе, што је уз рат видео. **)

---

*) Овако само Вук Караџић каже у својој Даници за годину 1829 на стр. 17 и 20. Али Анта својим лепим јуначким делима потро је ово Вуково неосновано казивање, а држим да се Јаков није кајао, што је Анту Војводом именово. К. Н. Н.

**) Из Вукове Данице за 1829 год. стр. 17—20.

В.) РУЈНО, СТАРИ ВЛА И РАШКА.

IX. УЖИЧКА НАХИЈА.

151.

ХАЏИ МЕЛЕНТИЈЕ СТЕВАНОВИЋ

АРХИМАНДРИТ РАЧАНСКИ, ВОЈВОДА СОКОСКИ.

Потоњи Владика Шабачки.

Хаџи Мелентије Стевановић родом је из Бирча, у нахији Сребрничкој.

Књигу је учио по Манастирима, а покалуђерио се у Манастиру Троноши, у Подринском округу. Ишао је у Јерусалим, 1794 год., и кад се отуд вратио, добио је од Турака ферман да може оправити Манастир Рачу, у ондашњој Сокоској, а сад Ужичкој нахији. Он је ту оправку одпочео године 1795. Био је човек отресан, заузет за ствар свога народа и није се клонио изложити непријатности Бог зна каквој, само да уради оно што је држао да је право и да је његова дужност.

За Мелентија у почетку 1804 год. Фочић Мехмед-Ага овако је говорио:

„Док запалим Рачу украј Дрине,
„И погубим Хаџи Мелентија,
„Кој' је иш'о преко мора сињег
„Те је Влашку ћабу походио,
„Пак се узгред у Стамбол вратио,
„И од Цара Ферман излагао
„За стотину жутијех дуката,
„Да власима богомољу гради
„Да је гради за седам година,
„Начини је за годину дана.
„Ево има шест година дана
„Како зида покрај цркве куле,
„А у куле пабавља џебану
„И по мраку топове привлачи;
„Видиш јолдаш! Да се нечем нада."

Није познато и исторично признато да је Хаџи Мелентије џебану и топове за раније прибављо и за устанак спремо се. Јер године 1804, кад је Кара-Ђорђе, а затим и Јаков Ненадовић усто противу Турака, Сокоска и Ужичка нахија биле су мирне. И тек доцније, кад је Јаков очистио Ваљевску и Шабачку нахију од Турака, и са Мехмед Капетаном Видајићем уговорио мир за Јадар и Рађевину Подринске нахије. Тек је онда Мелентије ступио у договор са Јаковом Ненадовићем и започео спремати народ за устанак у том крају. Па тек

године 1805, кад по заповести Кара-Ђорђа Јаков Ненадовић са Луком Лазаревићем од Дрине у Јулу пође противу Ужица и удари поред Сокола Града, и Хаџи Мелентијем спремљен народ за устанак у Сокоској нахији подигне на оружје и из сѐла, у којима су Турци били, стера у Град Соко а и преко Дрине претера ји. И тад Јаков Ненадовић Хаџи Мелентија Архимандрита Рачанског постави Војводом Сокоске нахије и главним старешином тог краја. Одатле Хаџи Мелентије са својим Сокољанима и са Јаковом пређе у Ужичку нахију, гди ји Милан Обреновић дочека, и одатле оду к' Ужицу, кога са свију страна војском обколе, стану га бити и кад варош запале, гди 5.000 Турски кућа изгори и Турци збију се са женама и децом у Град и око Града, почем у малом Граду нису се могли сви склонити. Онда Срби стану и на Град пуцати, гди Турци примарани буду понудити Јакову предају, коју Јаков прими, и Турци 20. Јула на Свет. Илију Ужице Јакову предаду, пошто му 50.000 гроша и 80 хатова као глобе даду, које Јаков све на војску и старешине подели, и тако Срби погорелу варош заузму. *)

Кад тако Ужице освоје, Јаков постави у Ужици за Војводу Алексу Поповића па се врати са Луком Лазаревићем, и Хаџи Мелентијем натраг. Мелентија остане у Рачи, те је Сокоском нахијом од то доба неко време управљао, и око Града Сокола и поред Дрине са Турцима бахтао се. А Јаков са Луком оде у Шабачку нахију на Дрину.

Године 1810. на народњој скупштини Кара-Ђорђе и Совет одреде за посланике Архимандрита Хаџи Мелентија, Милана Обреновића и Мијаила Грујевића, те су 17. Нојемвра ишли у Букурешт Главнокомандујућем Графу Каменском, и благодарили му на дотадашњој помоћи Руској и молили га да Србима опет војске у помоћ пошаље. Ту у Букарешту Мелентије остави Милана, који доцније 29. Декемвра и умре, а он оде и у сами Петербург, те је Цара молио да Србима помогне и ослободи ји господарства Турског.

Хаџи Мелентије као паметан човек био је у Петрограду врло лепо примљен и том приликом од Цара Руског добио је златан крст на златном дугачком ланцу, који се и сад чува у ризници Манастира Раче, и један скупоцен брилијантски прстен. Овај крст и прстен Ме-

*) О узимању Ужица врло интересантно причање види у Мемоарима Протиним од стр. 178—184.

оде Шабцу. У путу пороби Ђурчија у Ваљевској нахији у селу Грабовцу у по подне једног трговчића Ђорђа Маџара дућан и робу му сву однесе; и тако је све успут чинио докле и у Мачву дошао није, а и ту што је што Турско било од Срба истраживое. А после тога за инат Јакову све оне власти, које је Јаков после освојења Шабца у Шабачкој нахији испостављо, као Бувљукбаше, Скелеџије, Ђумрукџије на Сави и друге, растера и место њи своје људе самовољно понамешта, а и свога брата Јована на Митровичкој скели за Ђумрукџију намести. *) Па кад то учини, преко Цера оде у Јадар и Рађевину. 2. Јула у вече запали Али-Бегове дворе у Шурицама, и све онде десивше се Турке побије; за које срезове учинио је био Јаков, са Али-Бегом Видајићем мир, да Срби неће Јадар и Рађевину узнемиривати, а тако и да Али-Бег неће Турке противу Срба кроз те срезове пропуштати, да се са Србима бију, него изван његовог домашаја нека иду од Лознице до Раче. Па ако је Војвода Лука Лазаревић и опомињо Ђурчију да то нечини и не нарушава уговор, он ипак пошље левом страном Јадра Арамбашу Симу Сарића из Цикота са Петром Барјактаром и неколико момака, а десном хајдука старога Тодора Бојиновића из горњег Добрића на Лешњицу, Ђурчија пак са прочима момцима оде у Рађевину на Крупањ. Сима Сарић подигне Јадране и дође у Тршић на преноћије, оданде пошље момка у Лозницу, ал је Лозница већ била пуста, Лозничани се разбегли. Потому оде у Лозницу Ђурчија сам и опљени све. Ту остави Мелентија Игумана из Манастира Троноше и Арамбашу Митра за судије; одатле оде на Смрдан и стани се на дну Ковиљаче на једном брегу, а после сиђе у раван, а Бојиновић десном страном Јадра удари и протера Лешњичане преко Дрине, а Крупњани сами утеку, пак и он стани се у шуми Ранитовачи на утоку Јадра у Дрину. Ђурчија, подигнувши Рађевину, разреже на народ и скупи један џелеп говеда од народа, и отера у Митровицу на скелу и прода, пак купи барута и олова, врати се натраг у Јадар и подели војсци.

Овим поступком самовластним Ђурчија наруши мир, измећу Јакова Ненадовића и Али-Бега Зворничког углављени. Па тад Али-Бег са Мус-Агом скупи по доста војске, пређу Дрину, ударе на Бојиновића ноћу и освоје Ранитовачу. Одатле оду у Лозницу без борбе, настану

*) Види Устанак Србски од Светића стр. 31, 32 и Мемоаре Протине од стр. 100—101.

се у њој, и одатле излазили су и села уз Јадар палили, робили и гди су год кога Србина уватили, секли су и опет враћали се без одпора у Лозницу. *)

Кад Јаков и за овај самовољни поступак Ђурчин, с којим је Турке изазвао, те Србе у Јадру и Рађевини без обране робе, пале и секу, дозна; одма јави Кара-Ђорђу и обтужи Ђурчију код Кара-Ђорђа и други главара: Како га је код Чокешине у боју напустио, како му у боју код Шабца није помогао, но по Мачви тумарао, како је са Врачара самовољно отишао, у Грабовцу дућан Ђорђа Маџара поробио, а и како народ ара, како је у Шабачком округу власти, које је он испостављо растеро и своје људе понамешто, и како је за Јадар и Рађевину са Али-Бегом уговорени мир за Србе врло користан нарушио и тиме Турке изазвао, те Србе секу, робе и пале. На тужбу Јакова, Ђурчија као издајник, хајдук и у дручитељ буде на смрт осуђен, и Јакову се даде овлашћење да то у дејство приведе. **)

Потом одма напред пошљу Војводу Милована Грбовића, са неколико стотина људи из Ваљевске нахије, и Кара-Ђорђе пише Војводи Луки Лазаревићу те и он Шабачку нахију подигне, и оду противу Турака к Дрини, уз које и Ђурчија са својим хајдуцима престане. Но док су они дошли, Турци су непрестано уз Јадар палили и робили.

Тек што су Лука и Грбовић дошли до Јадра, Муса-Ага, који је 20. Априла по заузећу Града из Шабца у Београд прогнат, и одатле у Босну отишо, покупи у Босни неколико добри коњаника, пређе Дрину, мучки според Србске војске прође кроз Мачву, дође у Шабац, 70 Србски глава на Бајиру 6. Августа 1804 год. на Преображење одсече, ископа своји сто ока дуката у Граду Шабачком, и за два сата врати се опет натраг и у Босну оде.

Војвода Лука Лазаревић и Грбовић, како су дознали да је Мусага Шабцу продро, окрену војску преко Поцерине пред Турке и дођу у Чокешину на преноћије. Но кад дознаду да је се Мусага већ у Босну повратио, Војвода Грбовић са војском и Ђорђе Ђурчија са хајдуцима из Чокешине сутра дан врате се опет натраг, и преко Лешнице оду у Турску Липницу и ту ноћ све попале. Одатле сутра дан

*) Види Историју Павла Јовановића од стр. 16—17.

**) Историја Пав. Јовановића, види стр. 18 и Устанак Србски од Светића стр. 32.

оду у Лозницу, гди и ту што је Турско остало попале, па се у Клубце измакну, и одатле Грбовић оде на конак у Тршић, Ђурчија ту поћи па и он сутра дан у Тршић дође. *)

Но како је и Јаков Ненадовић из Београда са Војводом Јанком Катићем са нешто Београдске, Ваљевске и Шабачке војске дошо да Шабачке Турке казни, зато што су Мусагу у Град Шабачки пропустили, и да казни Ђурчију за његово верроломство. **) Тако Јаков остави код Шабца Катића, узме по неколико момака од Ваљевске и Шабачке војске и ништа недирајући у оне људе, као ни у брата Ђурчиног, које је Ђурчија понамешто, дође у Ново-Село, да по датом му овлашћењу самовољног Ђурчију и његову хајдучију, зване Ђуртовце, казни.

Па из Новог-Села пошље поруку и позове Ђурчију да му на договор дође, да се ђоја договоре како ће се Јадар и Рађевина од Турака чувати, да села не пале и робе.

Кад Ђурчија тај позив од Јакова у Тршићу прими, никаковом свом злу непадајући се, узме узасе Арамбашу Симу Сарића из Цикота, и хајдуке Петра и Николу, оба два рођена брата из села Бадање, и оде у Ново-Село Јакову на договор.

Кад Ђурчија у Ново-Село Јакову са та три своја хајдука дође, Јаков га лепо прими, а своје момке одреди да гледају да ји сва три у једно време побију. Кад Ђурчија, после ручка оде под један Јаковљев чадор и легне да спава, Јаковљеви момци седну са Арамбашом Симом на једну кладу, стану пити, и претворе се да оће да пазаре неке његове пиштоље: а кад он њима да пиштоље да гледају, други га превале преко кладе и закољу га ножем. Кад то опази један од оне двојице браће из Бадање, отрчи Ђурчији под чадор пак повиче: „Арамбаша! Од Бога не нашао! Убише Ваљевци Симу!“ Ђурчија скочи, и повиче: „Коња овамо дај?“ А кад види да се коња дочепати неможе, он спопадне пушку посредини, па побегне преко логора, а Јаковљеви војници повичу: „Ај, море, удрите хајдука.“ Онда пушке са свију страна препуцају, те Ђурчију на седамнест места обране, он побегне у једну колебу гди га ране савладају и он падне на земљу, Јаковљеви војници дотрче, тега у колеби премлате. Исто тако убију и она два хајдука његова,

*) Види Историју П. Јовановића стр. 17 и 18.
**) Мемоаре Протине стр. 100, 133 и 134.

оба брата из Бадање. После тога пошље Јаков момке те убију и Ђуртиног брата Јована на Митровачкој скели, и разашље људе те по Шабачкој нахији побију више од 30 Ђуртиноваца, а неки се од њи разбегну и посакривају. И онда Јаков понамешта опет своје оне људе које је Ђурчија позбациво био; па се врати натраг у Шабац да Шабачке Турке са Катићем казни, што су Мусагу у Град пушћали те је новце ископао и 70 Срба посекао. Но Турци се затворе у Град и нехтену га пустити, и он, кад им ништа неузмогне учинити, оде Београду. *)

Ево овако је за своје самовољство окончао свој живот чувени Ђорђе Арамбаша, провани Ђурчија или Ђурта.

150.

ТОДОР БОЈНОВИЋ

ХАЈДУК.

Родио се у горњем Добрићу у Јадру. Уз Немачки рат био је у Лозници као мали Буљукбашица над фрајкорима и с Немцима чувао Дрину од Турака. Кад се Немци врате, он се не смедне одма предати Турцима, него се одметне у хајдуке, па се после преда, пошто се већ умири са свим; и од тога је доба живео мирно код своје куће, као и остали сељаци. **)

Године 1804, кад букне устанак Србски против Турака, и Јаков Ненадовић очисти Ваљевско окружје од Турака и пређе с војском и у Шабачки округ. Тад у Церу појави се Ђурчија Арамбаша са хајдуцима. Турци пођу противу Ђурчије, он сиђе Чокешини, Турци пођу и Чокешини за њим, и он јави о том Јакову под Шабац, који претрчи Чокешини пред Турке са 400 момака. Но, Ђурчија кад види толику малену војску код Јакова, нехтене се бити са Турцима, него повуче се опет са хајдуцима у Цер планину.

После, тог кад Јаков очисти и сво окружје Шабачко и са Али-Пашом Виданићем за Подрински округ уговори мир, и по позиву Кара-Ђорђа оде Београду, и Ђурчија са неколико своји хајдука оде на Врачар, гди је и на Пожаревцу био. Па кад се од Пожаревца Ђурчија врати, он остави самовољно и Врачар, дође у Шабачко окружије, посбаца званичнике, које је Јаков по Шабачком округу испостављо, па

*) Мемоари Проте, види од стр. 133—134

**) Даница Вукова за 1827 год. стр. 16—17.

своје по намешта, и онда пређе у Подрински округ, наруши уговорени Јаковом са Видајићем мир, и побуни Јадар и Рађевину.

Тад и стари хајдук Бојновић ступи у чету Ћурчијину. Ћурчија пошље левом страном Јадра Арамбашу Симу Сарића из Цикота са Петром барјактаром и са неколико момака, а десном хајдуха Тодора Бојновића, а са прочим сам Ћурчија оде у Рађевину на Крупањ. Сима Сарић подигне Јадране и дође у Тршић на преноћиште, оданде пошље момка у Лозницу, ал је Лозница већ била пуста, Лозничани су се били разбегли. Потом оде Ћурчија у Лозницу и сву је опљени. Ту постави Мелентија Игумана из Манастира Троноше и Арамбашу Митра за судије; одатле оде на Смрдан, и стани се на дну Ковиљаче на једном брегу, а после сиђе у раван. А Бојновић десном страном Јадра удари и протера Лешњичане преко Дрине, па стани се у шуми Ранитовачи на утоку Јадра у Дрину. Ћурчија потом покупи целеп говеда, отера наскелу те прода и купи џебане. Но зато време Али-Бег са Мусагом скупи доста војске, пређе Дрину, ударе на Бојновића поћу и освоје Ранитовачу. Одатле оду у Лозницу без борбе, настану се у њој, и одатле излазили су и села уз Јадар палили, робили, и гди су год које га Србина уватили, секли су и опет враћали се у Лозницу. *)

Пошто Јаков Ненадовић стигне од Београда и Ћурчију за нарушени мир и самовољство његово смрћу казни, и поврати мир у Подрињу, као што је са Видајићем уговорио, Тодор Бојновић оде својој кући гди је неко време мирно живио.

Кад Турци 1806 год. у пролеће ударе на нахију Шабачку, Бојновић немогне срцу одолети, него с неколико момака оде преко Цера и стане се бити с Турцима. Но будући да су му жена и деца била у Јадру, зато где који Срби стану говорити, да он није дошао да се бије са Турцима, него да су га Турци послали, да шпијуни. Он ово чувши, обећа се, да ће на првом боју или погинути или Турчина жива уватити и показати им, зашто је дошо. И тако на првом боју потегне из пушке, те убије једног Турчина, други пак Турчин, видећи, да је он избацијо пушку, учини јуриш, да му одсече главу, а он распаливши пушком кијачки Турчина по глави, онесвести га мало и обори на земљу, па притисне да га веже; но док он овога свеже, други потегне из пушке, те га рани у кук. И тако његови момци доведу пред Јакова и

*) Историја П. Јовановића стр. 16—17.

њега рањена и Турчина везана. После се излечи у Манастиру Радовашници, но остане мало ром, и тане му остане у куку.

Кад Јаков 1807 год. дође, те побуни Јадар и Рађевину, он постави у Јадру Војводом Антонија Богићевића и испоставља неколико Буљукбаша, а Бојновић поред свију његови заслуга и јунаштва остане онако, и сам од своје воље скупи неколико момака, те стане изнад Лешњице опет чувати стражу од Турака. Јаков се истина тога лета неколико пута кајао, што није Бојновића поставио место Антонија, јер је Антоније из почетка био човек мекан, и више кмет него војник; али тако остаде. *)

Године 1808 подбуне Бојновића његови момци и пријатељи да тражи, да му се даде десна страна Јадра, да буде над њом барем Буљукбаша (под Антонијем). И тако он са верним другом својим Гаврилом Цакленом из Бегове Лешњице отиде у Београд у јесен те и сте године да то тражи; но будући да је Антоније, као Војвода и богат човек, имао свуда више пријатеља него он, зато Савет окриви и њега и Цаклена, и пођу да ји обојицу као немирне људе, који се противе постављеној уредби затворе у кулу, но они дознавши то, побегну, те се сакрију у некаку Трговачку лађу, и по том утеку пешице у нахију Шабачку, а коњи са свим пртљагом остану им у Београду и пропадну. После тога 1809 год. Цаклен отиде преко Дрине на војску, те погине; а Бојновић, не смејући од Антонија ићи у Јадар на своју баштину, остане у нахији Шабачкој у селу Добрићу, и стане опет онако ром и стар (већ преко 50 година) наново крчити, орати и копати, те се ранити са женом и с децом.

И тако је онде живео до године 1813; а кад те године Турци опет обвладају Србијом, он се врати у Јадар, а Турци га увате и одведу у Зворник, те обесе.

Бојновић је био крупан човек, суви дугачки образа с испалим јагодицама, голема покучаста носа, повелики и дебели бркова, и страшна јуначкога погледа. Био је не само храбри јунак, него и мудри уредник и велики запчија у војски; све је тежио на Немачке уредбе, што је уз рат видео· **)

*) Овако само Вук Караџић каже у својој Даници за годину 1829 на стр. 17 и 20. Али Анта својим лепим јуначким делима потро је ово Вуково неосновано казивање, а држим да се Јаков није кајао, што је Анту Војводом именово. К. Н. Н.

**) Из Вукове Данице за 1829 год. стр. 17—20.

В.) РУЈНО, СТАРИ ВЛА И РАШКА.

IX. УЖИЧКА НАХИЈА.

151.

ХАЏИ МЕЛЕНТИЈЕ СТЕВАНОВИЋ

АРХИМАНДРИТ РАЧАНСКИ, ВОЈВОДА СОКОСКИ.

Потоњи Владика Шабачки.

Хаџи Мелентије Стевановић родом је из Бирча, у нахији Сребрничкој.

Књигу је учио по Манастирима, а покалуђерио се у Манастиру Троноши, у Подринском округу. Ишао је у Јерусалим, 1794 год., и кад се отуд вратио, добио је од Турака ферман да може оправити Манастир Рачу, у ондашњој Сокоској, а сад Ужичкој нахији. Он је ту оправку одпочео године 1795. Био је човек отресан, заузет за ствар свога народа и није се клонио изложити непријатности Бог зна каквој, само да уради оно што је држао да је право и да је његова дужност.

За Мелентија у почетку 1804 год. Фочић Мехмед-Ага овако је говорио:

„Док запалим Рачу украј Дрине,
„И погубим Хаџи Мелентија,
„Кој' је иш'о преко мора сињег
„Те је Влашку ћабу походио,
„Пак се узгред у Стамбол вратио,
„И од Цара Ферман излагао
„За стотину жутијех дуката,
„Да власима богомољу гради
„Да је гради за седам година,
„Начини је за годину дана.
„Ево има шест година дана
„Како зида покрај цркве куле,
„А у куле набавља џебану
„И по мраку топове привлачи;
„Видиш јолдаш! Да се нечем нада.“

Није познато и исторично признато да је Хаџи Мелентије џебану и топове за раније прибављо и за устанак спремо се. Јер године 1804, кад је Кара-Ђорђе, а затим и Јаков Ненадовић усто противу Турака, Сокоска и Ужичка нахија биле су мирне. И тек доцније, кад је Јаков очистио Ваљевску и Шабачку нахију од Турака, и са Мехмед Капетаном Видајићем уговорио мир за Јадар и Рађевину Подринске нахије. Тек је онда Мелентије ступио у договор са Јаковом Ненадовићем и започео спремати народ за устанак у том крају. Па тек

године 1805, кад по заповести Кара-Ђорђа Јаков Ненадовић са Луком Лазаревићем од Дрине у Јулу пође противу Ужица и удари според Сокола Града, и Хаџи Мелентијем спремљен народ за устанак у Сокоској нахији подигне на оружје и из сȇла, у којима су Турци били, стера у Град Соко а и преко Дрине претера ји. И тад Јаков Ненадовић Хаџи Мелентија Архимандрита Рачанског постави Војводом Сокоске нахије и главним старешином тог краја. Одатле Хаџи Мелентије са својим Сокољанима и са Јаковом пређе у Ужичку нахију, гди ји Милан Обреновић дочека, и одатле оду к' Ужицу, кога са свију страна војском обколе, стану га бити и кад варош запале, гди 5.000 Турски кућа изгори и Турци збију се са женама и децом у Град и око Града, почем у малом Граду нису се могли сви склонити. Онда Срби стану и на Град пуцати, гди Турци приморани буду понудити Јакову предају, коју Јаков прими, и Турци 20. Јула на Свет. Илију Ужице Јакову предаду, пошто му 50.000 гроша и 80 хатова као глобе даду, које Јаков све на војску и старешине подели, и тако Срби погорелу варош заузму. *)

Кад тако Ужице освоје, Јаков постави у Ужици за Војводу Алексу Поповића па се врати са Луком Лазаревићем, и Хаџи Мелентијем натраг. Мелентија остане у Рачи, те је Сокоском нахијом од то доба неко време управљао, и око Града Сокола и поред Дрине са Турцима бахтао се. А Јаков са Луком оде у Шабачку нахију на Дрину.

Године 1810. на народњој скупштини Кара-Ђорђе и Совет одреде за посланике Архимандрита Хаџи Мелентија, Милана Обреновића и Мијаила Грујевића, те су 17. Нојемвра ишли у Букурешт Главнокомандујућем Графу Каменском, и благодарили му на дотадашњој помоћи Руској и молили га да Србима опет војске у помоћ пошаље. Ту у Букарешту Мелентије остави Милана, који доцније 29. Декемвра и умре, а он оде и у сами Петербург, те је Цара молио да Србима помогне и ослободи ји господарства Турског.

Хаџи Мелентије као паметан човек био је у Петрограду врло лепо примљен и том приликом од Цара Руског добио је златан крст на златном дугачком ланцу, који се и сад чува у ризници Манастира Раче, и један скупоцен брилијантски прстен. Овај крст и прстен Ме-

*) О узимању Ужица врло интересантно причање види у Мемоарима Протиним од стр. 178—184.

лентије је увек на себи, као одличије од Цара Александра I. дато му под Кара-Ђорђем, носио; после пропасти Србске 1813 год., кад је прешо у Срем и тамо га је у Фрушкој Гори носио. Но кад се 1815 год. врати у Србију, Кнез Милош поиште од Хаџи Мелентија тај прстен да му га да, говорио је: „што ће теби прстен као духовнику.“ Овај му као Царску успомену нехтене дати. Милош хотевши од њега такови насилно узети, и тако посвађају се, због чега су у великој омрази живили. Има и даље прича, да га је тај прстен и живота његовог од Милоша стао, и да је тај прстен после Мелентијеве смрти 1824 год. опет Кнез Милош себи узео, којему је Калуђер Моја морао такови предати.

Године 1811 био је Архимандрит Мелентије изабран за Шабачког Владику, и отишао је те управљао Епархијом као Администратор, али није још био посвећен за Владику. Има писмо једно Кара-Ђорђево од 4. Априла 1812 год. којим позива Проту Ненадовића да дође, да се Мелентије за владичи, које као интересно сво овде стављамо:

„Поздравлямъ васъ Господару воевода Прото Маѳея Алексићу и тако вамъ даемъ на знанѣ како есмо намѣрени у име Бога поставити Владикомъ Г: Аџи Мелентія сада о цветима гди ћу и я онде доћи и радъ есем да буде неколико оближніе старешина на ономъ веселю; тако вамъ препоручуемъ да зовнешъ Воіеводу Єврема и Гербовића и Миливоја и одъ Кнежина Вашн по три кмета пощена и изабрана съ вама кои ће на оному веселю бити и да дођете у очи Цвети рано у Суботу Лазареву да сте онде како ћемо оно дѣло совершити на Цвети а оставите у нахіи наредбу кою знате да на свацо с матраю остасмъ вамъ свако добро желећи.

У Тополи, Априла 4. 1812 года.

Верховныи Вождъ Народа Сербског
Георгій Петровичъ.

Надпис: Благородному Господину воеводи Проти Маѳею Алексићу да надлежитъ съ честію его у Валѣво. *)

Нр. 368-ма.

Као што се види из дјеловодног протокола и регистера Кара-Ђорђевог од 6. Јануара 1813 год., Хаџи Мелентије је био и постав-

*) Голубица час V, стр. 196.

љен за Владику Шабачког, и он је као Владика и чинодјејствовао. *) Но незна се дал је баш и посвећен био.

Те 1813 по Србију несрећне године, 16. Јуна добио је Архимандрит Мелентије од Кара-Ђорђа и Совета налог, те је по својој Епархији расписао по црквама и манастирима, да се чине богомољства и бденија непрестано за побједу над непријатељем. После тог ишао је и сам и налазио се по граници поред Дрине и по логорима, гди је војску и Војводе одушевљаво и храбрио. **) Но кад огромној надмоћној непријатељској Турској сили мала и храбра Србска војска подлегне, Турци продру Шабцу, а и од Мораве Србиом завладају, тад Хаџи Мелентије, Владика Шабачки, пређе у Срем и склони се у Фрушку Гору.

Кад је Србија на ново устала противу Турака 1815. год., а те године и мир закључила са Турцима, Хаџи Мелентије врати се из Срема и морадне отићи у манастир Рачу, у ком је до своје смрти живио.

Он је био хром у једну ногу, за то кажу да је у последње време пред своју смрт ишао на штакама. Причају да је једном, гонећи се са сељацима око манастирске земље, у љутини нагнао хата на некакав јалак, те пао с коња и у гануо ногу.

Он је умро 27. Марта 1824. год. у манастиру Рачи, и ту је укопан. На гробу му има плоча с потписом, који је нарезао Игуман Серафим 1851. год.

Оволико за сад знамо о овом славном Хаџи Мелентију Стефановићу Архимандриту Рачанском, Војводи Сокоском и Архимандриту Шабачком. А ваљда ће се доцније ко наћи да и подпуније живот његов опише. Јер има прича да је он због Кнеза Милоша и у Црну Гору бего.

152.

АЛЕКСА ПОПОВИЋ

КОМАНДАНТ ГРАДА УЖИЦЕ И ВОЈВОДА УЖИЧКИ.

Радио се у селу Субијелу, среза Црногорског, округа Ужичког. Устанак Срба под Кара-Ђорђем затеко је Алексу као човека одбрана и у народу позната.

*) Види дјеловодни протокол Кара-Ђорђев, стр. 79. и регистер стр. 19 и 71.

**) Дјеловодни протокол Кара-Ђорђев, види на стр. 193 бр. 1592.

Кад је Кара-Ђорђе 1804. год. све Турке из села, варошица и вароши, из шумадије прогно, или ји у Градове стеро.

Године 1805. млого је се Турака у Карановац и Ужице збило, око који су стајале мале Србске обсаде, само у толико да Турци неби у села излазили и народу штете чинили, а Срби ји никако ни су узнемиривали, и говорили су им да они на њи неће нападати, него да су само противу Дахијске тираније устали, и тако једни спрема други за неко време мирни су били.

Но Турци те 1805. год. наруше тај мир испадну из Карановца и посеку тројицу Срба, но и Турака 9 мртви падне; а 10. и 11. Маја Мусага побуни Ужичке Турке, испадне из Града и на спавању 150 Срба, који су као обрана били, побије. Сутра дан опет изиђе и у села око Ужице, 309 Срба изсече, села пороби, пак се у Град врати. *)

Кара-Ђорђе, кад чује за то, изда заповест Јакову Ненадовићу, који је био на Дрини главни заповедник, да, иде противу Ужица. А он сам са више Војвода оде Карановцу, кога 29. Јунија на Петровдан освоји. Па одатле оде на Мораву Ћуприји противу Хафис-Паше, који је са 40.000 Турака противу Срба ишо. Кога 1. Августа код Ћуприје на Иванковцу дочека и тако жестоко са Миленком разбије, да се Хафис рањен у Ниш врати и на пречац пресвисне. Па одатле се Кара-Ђорђе врати Смедереву, те и Град Смедеревски 14. Нојемврa од Турака очисти.

Јаков Ненадовић, по издатој му од Кара-Ђорђа заповести, узме узасе Луку Лазаревића и са Дрине из Шабачке нахије оде според Сокола, Соколску нахију очисти од Турака, Хаџи-Мелентија Архимандрита Рачанског постави Сокоске нахије старешином, и преко Ужичке нахије, узевши са собом и Милана Обреновића, а и Прота му Ненадовић од Ваљева преко планине Маљена са два топа под Ужице у планину Црнокосу са војском дође.

Чувши Ужички Турци да Јаков противу њи иде, двадесет стари Турака, који ни су мешали руке ни у један учињени покор, изиђу на сусрет војсци да је утишају, ако се може. Сусретну се у планини Црнокоси. С прва нису веровали никако да Јаков Ненадовић вуче са собом одиста и топове, као што је пукао глас, и кад ји виде очима, још су мислили да су од древета. А кад приђу ближе, те ји опипају рукама, и

*) Историја П. Јовановића стр. 23.

виде да су истински од метала топови, груну им сузе из очију, па рекну: *„Куд си пошао Јакове? раиша је пошла Султанова раја, да удара на Градове Цареве?“* Јаков им одговори, да он није пошао на Царске Градове, него на Царске бунтовнике на Омер-Агу, Осман-Агу и Бега Новљанина, и да су му и топови од Цара; нити ће кога од њих и глава заболети, само нек му се зликовци предаду у руке. Они одговоре да њима не допушта дин-закон да своје људе издају у руке неверницима. *)

На то Јаков удари на Ужице, стане га жестоко тући и запали варош, гди 5.000 кућа изгори. Турци се збију у Град, а и уз Град, и Град се са женама, децом и војском од 8.000 напуни као рој пчела. Срби стану и на Град нападати. Турци, кад виде да се у Граду одржати немогу, изиђу Јакову и понуде му предају. Јаков ту понуду прими, пошто му Ужичани напред даду 50.000 гроша и 80 арапски хатова, које Јаков све на своји 3.000 војника подели; **) и осим тога Проти Ненадовићу даду Осман-Аге Фочића хата, којег је брат његов, Дахија Фочић, оца Протиног Кнеза Алексу Ненадовића посекао; и Бега-Новљанин Луки Лазаревићу даде његовог хата са свом скупоценом коњском опремом, што му је братучеда Кнеза Ранка убио. Та три зликовца пропусти Јаков, те у Босну оду, и Турци Јакову 20. Јула на Св. Илију Ужице предаду, и Србска војска у Ужице уђе. Турци даду реч да из Града више излазити и по селима тумарати неће, него да ће се мирно владати. ***)

Тад Јаков постави за Војводу Алексу Поповића Субијелца, остави га у Ужицу, и огласи да свак може у Ужице долазити, шта има куповати, и слободно продавати. Па одатле са војском врати се на Дрину. †)

Тако Ужички Град остане у рукама Турским, а варош у Србским и Турским. Алекса остане у вароши да заповеда са Србима, и да се споразумева са Турцима о одржању реда и поредка од једне и друге стране.

---

*) Историја Леополда Ранка, види стр. 107 и 108.

**) У „Војне Срба са Турцима“, од директора школа Петра Радовановића стоји да су Турци дали Јакову 200 коња и 70 хатова, које је Јаков на војску поделио, и да је на свакога војника дошло по $1\frac{1}{2}$ дукат.

***) Проте Мемоари види од стр. 178—184.

†) Устанак Србски од М. Светића, види стр. 43 и 44.

кое за показати себе достойним и благодарним сего отличія желимо вам управлятисе в' полной тишини сего предписанія

У Београду, 26. Маіа 1811.

В' Правителствующем Совѣту Верховни Сербскаго народа Вожд и Предсѣдатель Совѣта

Георгіе Петровић.

Попечитель военный

Младен Милованович.

(Адреса.) От Верховнаго Вожда и Правителствующа Совѣта Народна Сербскому Капетану

Господ. Јовану Митровићу Демиру *ДИПЛОМА*.

Г. Карамарковић: у Ужице.

Јован Демир као Капетан и после ове војничке издате му Дипломе, јуначки са својом четом туко је се са Турцима по граници Ужичке нахије и око Вишеграда до 1813. год. Но кад ове године буде пропаст Србије, Демир одбегне у планину и чуво је се непрестано од Турака. Па кад Срби 1815. год. на Цветни Четвртак устану по ново противу Турака, Демир међу првима је био и Турке тамавио. И кад се у Јулу те исте године мир у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом учини и Турци пуштени буду у Београд, у ком се установи и Србска канцеларија, тад Јован Демир пуномоћијем*) Кнеза Милоша од 3. Августаименован буде за Обр-Капетана предјела Црнегоре и Лужнице у нахији Ужичкој, који је био под влашћу Проте Ненадовића први до њега Капетан.

Доцније је Јован Демир био Капетан Подгорски, као што се из писма њему писатог види, којег у целости стављамо као интересантно у том што је испод подписа Кнеза Милошевог и Петар Молер подписан, и што обојица у зајамно налог Демиру одпуштају; писмо је ово:

Благороднїй Господ. Јовану Демиру Капетану подгорском поздравлѣ.

---

*) На овом пуномоћију испод имена Кнеза Милоша стоји подпис *Втори Вож Серб.*

Вама являмо како ето пишемо петру Симовиђу и являмо да се шалѣ тамо муселим Ужице са 150 Турака човек е добар и поштен, но да гледа заиру и дочек, зато теби брате налажемо да како они буду напланину, ви уклоните воиску од Ужица, пак прикажите Муселиму пак онда узми чету и аидуке и лопове и стераите извилаета дасе за живот ни едан нигди не чуе, предаите, побите како можете само некаи нема, кога убиете главу подаите Муселиму онђе Везиру, стосмо и Петру Симовиђу писали да стобом у доброи лубови живи и слажите се као браћа мисе за вас старамо, вашу чест како и досад обдержавамо и у напредак, зато и вама препоручујемо слогу любов, свимђе нам добро бити какое бог дао, кад аидуке иатребиш онда јави нам да знамо далѣ заповедити вам штаћете радити, остаемо

У Београду, 3. поембра 1815.

Ваши доброжелателіе Врховни Кнез

Милош Обреновић.

Петар Молер.

Ово писмо адресирато је овако: „Благородному Госп. Капетану Јовану Демиру скоро на *Ташинац*." А запечаћено је као и горе поменуто пуномоћије са печатом, на ком су неке шаре у средини а по врсти у мрежу трико обучена или гола детења слика, које је уздигло десном руком вал више главе, који изгледа као полу обруч, а левом руком привађен и иза леђа бачен, поред којег на десној страни стоји грчко слово θ (*шиша*) а на левој δ (*делша*); по дну печата стоји као срце а по врстог двоструки као крст или Турска слова, поред који на десној страни стоји грчко слово I (*јоша*) а на левој ω (*омега*). Овог печата снимак ниже стављамо под бр. I.

По овоме писму и печату може се судити да је Кнез Милош са председником установљене Марашли-Али-Пашом Србске народне Канцеларије Петар Молер 1815. год. једнаку власт са Кнезом Милошем делио и имао, и тек да је од Марашли-Али-Паше за свог *баш Кнеза* (главног Кнеза) 1816. год. најименован, почем је се сам на писмама подписиво и печатом својим писма печатио, од који једно овде у целости у вршћавамо.

Јовану Демиру!

Поздравлѣ.

После вашегъ одъ шествія овде е дошао али ћахая Муселимъ Ужички и шниме самъ се много кое очему разговарао, и онъ врло се са вами похвалюе кое ви гледате те и унапредакъ іошт се болѣ вла-

дайте, и нѣга као свога оца у свачему слушайте, и порезу штоскоріе купіите и нѣму у руке предайте, и одъ нѣга квите узимайте, и штогод имате ново являйтеми, зашто у теби я увѣрованѣ наи болѣ имамъ

У Валѣву, 27. Юнія 1816.

Милош Обреновић,
Врховни Кнезъ і правитель Н. С.

Адреса на писму стоји ова: „Благородномъ Господару Јовану Демиру счестію у Ужичку."

Ово писмо запечаћено је са ниже стављеним и верно снимљеним Турским печатом, који је у свему Турски грб са ***чалмом-шурбаном*** одозго, у којој стоји забодено перо, и поред чалме Турски ***шугови*** са ***коњским реповима***, у среди полу ***месец***, а около Турског грба стоји: „***Милош Обреновичъ Сербски Обркнез.***" Овај печат стављамо ниже под бројем II. Овим печатом, као што су и сва остала писма Кнезом Милошем од 1816 до 1821 год. властима писата печаћена су као и ова доле стављена писма под 1. 2. и 3. *), из који ће читаоци видити у колико се над Србијом владавина Турска распростирала и да су Срби били права Раја турска, докле је 1829 год. Руска сила није срушила и приморала Турску, те је она по Букурешском уговору од 1812 год. 8. точком права Србији условљена дала.

А од 1821 год., које је Кнез Милош за баш Кнеза Србије (главног Кнеза) и Султанским Бератом потврђен, Кнез Милош изменио је у неколико печат и додо у среди Турског печата, где је полумесец био, крст са оцилама у угљевима, и овим је се печатом служио и сва писма запечаћаво до 1830 год., које га је године Султан на основу Буку-

---

1. *)

Благородный Господа Кнезови Нахіе Ужичке: Јоване Мићићу и Јоване Демире,

Здравствуите!

Препоручуе се вама обоицы, како примите ово мое писмо без свакога изговора и отлаганя, да пошлѣте наибрже овамо отъ сваке Кнежине ваше по 50 люди Сараора съ халатомъ какоће копати Ендекъ около Београда, кудаћесе палисатъ посаћивати. Хлеба ће имъ се дати онде. Повторително препоручуемъ да часъ пре пошалѣте те люде овамо, ино даписте учинили, ербоћете иначе подъ одговоръ доћи. Сотимъ остаемъ и всамъ

У Београду, 5. Маја 1819 года.

Вашъ доброжелателный Верховный Сербіе Князъ
Милошъ Обреновичъ.

Благороднимъ Господамъ Кнезовомъ Нахіе Ужичке: Јовану Мићићу и Јовану Демиру честно скорѣише гдѣ будутъ.

рештског уговора од 1812 год. 8. точком ујамчена Србији права признао, и Кнеза Милоша за Књаза Србије потврдио. Овај печат верно снимљени стављамо ниже под бр. III. А од 1830 год. Кнез Милош и власти земаљске служиле су се са Србским печатом који је био са грбом Србским.

Печати Кнеза Милоша Обреновића били су ови:

I.

II.

III.

Демир је више година био Капетан над Кнежином Црногорском у Ужичком округу. Затим је посто чланом окружног суда у Ужици, са

2.

Благородни Кнеже Демиру.

Здравствуите!

Будући дае време порезъ Царски од ч. Везира издатъ примити и на народъ расположити, онъ самъ ч. Везиръ позива Кнезове нато: Того ради препоручуемъ вама дави собомъ како ово мое писмо примите тай часъ овамо у Крагоевацъ да дођете, и одапде с' прочимъ Кнезовима да у Београд ради порезе дойдете. Сотимъ остаемъ васъ поздравлянћи есамъ

У Крагоевцу, 4. Маіа 1821. года. Нр. 525.

Вашъ доброжелателъ Верховныи Сербіе Княз
Милошъ Обреновичъ.

Благородному Кнезу Јовану Демиру съ честию у Дражиновићима.

3.

Благородни Кнеже Јоване.

Здравствуй!

Будићи да нови ч. Везир путуе и у дошасту неделу уђиће у Београд, то вама остреише налажем како примите ово мое писмо да похитите вы съ приготованимъ отъ ваше Нахіе Масломъ у Београдъ, да се явите и пољубите ч. Везиру скутъ. Тамођете нађи брата Ефрема и протче Кнезове Нахійске. Сотим остаемъ и есамъ

У Крагуевцу, 21. Септемвра 1821. года. Нр. 1324.

Вашъ доброжелатели Врховни Сербій Княз
Милошъ Обреновичъ.

Благородному Господару Кнезу Јовану Демиру съ честію Ужичкой Нахіи где буде.

ког је званија постављен и у пензију, и отишо у село Дражиновиће где је кућу имо и ту је живио докле и умро није; а умро је 1852 год. код своје куће у 96. години живота свога, и у селском је Дражиновачком гробљу укопан.

Јован Демир је био ожењен са сестром Старовлашког Кнеза Максима Рашковића, и он је с њоме имо два сина имено Милоша и Андрију, који су оба били у Дражиновићу земљерадници и с кућом добро су стајали и били су одлични људи, тако да је Милош увек до своје смрти био председник обштине Дражиновићске, а бивао је и посланик народне скупштине. Покрај ови Демир је имао и две ћери и обе су биле удате за члапове окружног Ужичког суда, једна за Косту сина Војводе Чолак Анте, а друга за члана Спасоја Ерчевића, и како од синова тако и од ћери Јован Демир има данас много потомака.

Јован Митровић Демир као што је напред речено, родом је из Ерцеговине, од неке јуначке породице, као што је и он сам велики јунак био. Његов је рођени синовац познати из устанка Ерцеговачког 1875. год. био Војвода Вуле Хаџић, који је јуначки војујући за слободу Срба, од Турака славно погинуо.

Кажу да је Демир био осредњег раста, плећат, широки јаки преију, бркова осредње дуги и дебели, обрва велики, изгледа јуначког и сталног, и због његовог великог јунаштва прозвали су га *Демир!*

X. ЧАЧАНСКА НАХИЈА.

156.

АВРАМ ЛУКИЋ

ЧЛАН СОВЕТА.

Аврам Лукић је рођен у Рајцу под Јелицом планином, 2 сата на југ од Чачка, око 1760. год. а живео је у селу Заблаћу у равни Моравској испод Чачка.

Кад је Совет Србски 1805. год. у Србији установљен под Кара-Ђорђем, Аврам Лукић изабрат је од народа Пожешког и Кара-Ђорђем постављен за члана Совета за Пожешку нахију.

Године 1806., 7. Августа, Лукић је одређен и послан из Смедерева, заједно са Јеремиом Гагићем у Трст, к браћи Србима за новчану помоћ; 8. Октобра те исте године, вратио се он с тога пута, и у

логору на Топчидеру, предао је Кара-Ђорђу добровољни братски прилога 12.750 форината. *)

Године 1807. у почетку Јануара изабрани су Аврам Лукић, Петар Чардаклија и Јеремија Гагић и послати у Влашку, те су са Русима сајуз за Србију углавили против Турске. И кад су се вратили, објавили су Совету: „Да се Султану не поверавају, да ће им се од Русије свака помоћ дати, и да ће Русија помоћу оружја свога будућност среће Србске и независимост на вавек од Турака обезбедити. Да ће им једнога свога чиновника имено Константина Родофиникина Генерала, којега руководству да се Срби поверити могу, послати.“ У почетку Марта дође у Београд Руски курир и објави да ће Родофиникин доћи, који 29. Јуна и дође, гди са Београдског града из топова поздрављен буде. А 7. и 9. Јуна први пут прешла је Руска војска од 2.000 људи са два Руска Генерала и 18 штабс- и жени-официра. **)

Аврам Лукић је био за сво време десетогодишње војне Срба са Турцима члан Државног Совета Србског. Он је вршио само грађанске а не и војничке дужности.

Кад несрећне 1813. год. пропаст Србска буде, и Кара-Ђорђе 21. Септембра пређе у Земун. Јаков Ненадовић покупи советска акта, Совет запали и оде у Забрежје те и он, у Срем пређе. Аврам Лукић се негди претаји, и кад Велики Везир Рушид-Паша 23. Септембра увторник у подне од Смедерева груне у Београд с војском и на Врачару улогори се. Па одма позове Кнезове Београдске нахије да му се предаду, уверавајући ји да се ништа небоју, и разгласи да им свима опрашта. Тад Београдске нахије Кнез Аксентије Миладиновић из Чибутковице, први изиђе пред Рушид-Пашу те му се преда, а за њим десивши се ту и Аврам Лукић изиђе и преда му се. Њи Везир лепо прими и оставији да буду Кнезови у својим нахијама, и посаветује ји, да народ испредају, и да сваки Србин своје послове мирно ради, и да јим Цар свима опрашта, и тако то одма разгласи по свој Србији.

Да би Рушид-Паша све Кнезове и народ испредаво и Србију умирио, одреди свога Делибашу Али-Агу Серчесму са његовим Делијама придода му Кнеза Аксентија и Аврама Лукића и пошље ји кроз народ

*) Архив Срб. Уч. Друштва, бр. 427.

**) Историја П. Јовановића стр. 43 и 46.

Пак и турад' силна и пустошна;
Нит' је вука, ни горска јунака!..."
Јован-Демир тек' што то дочуо,
Родно'л своје познајући мјесто,
Избр'о себи неколико друга,
Што у догон све на вјерно стижу,
И хитцима, и доглéдом ока,
Нит' јунаштвом уступају смрти...
Спремили се спомен оставити,
Ко некада Сочивица Станко,
Ил' ријетки Пивљанин Илија —.
Све преметну горе и странпутја
Док допану на Новака стјену,
У којој нос' беле пчеле држе...
И соколи при голуб'ма лéгу́...
Ту чекали штоће срећа дати;
Ал' евот им цел' барјак Турака,
На жéстилис' вћ' покосит' Раце,
Сви пјевају, коње протркују;
Друм им Суљо давно раскрчио
По пушкомет с' обадвје стране,
Дивни спомен самосвог му труда!...
Све им залуд' кад се Демир зграпу,
Провали се и пушкама сложи,
Тек' ачжаип...што их забезекну...
„Каква л' сила, и од'куда овде?!..."
Дотле с' друштва самседмином Демир
Већ' испао међу исте мухе...
Неколцину скочке преметнувши,
Под агом им сам за узду коња,
Друг му другог' и под' барјактаром,
И сватко их тако понекога!
Док остали задру и утеку
Куд' ко мог'о преко врата сама
Невиђели Дрине ни Рацова;
Од неколик' збиљом храбра друга
Турака је пуни...барјак прсло,
Да незнала ни два за трећега.
Пофатанé са собом одведу,
Уцјене их, поруче им роду,
Да се главам' небоје им ништа,
Ал' испустак нек'се добро плати:
Сарајлије к'о богати људи
Новаца им склонес' дати ласно,
Колик' ишту, а за живот браће;
Спорежусе, и пошљу им негди
Упланину ришћанина Царство,
Подмире их новцим', хаљинама
Све од саје.. пак и сваком' токе,
И оружје што имали боље,
Даду радо...кано т' емшерији —!
Прам јунаштву, дас' и диком диче.
Хоће Демир! А и Подруг може,
И Каљевић', и малехни Бојо,
Но тек' за се, и за друштво своје:
Што л' га нејма...? Да размисли шире,
И обширно за завичај цели,
Штоб' се, како л', и кад, учинило!...
Нашлеби се згоде и начини,
Те мајке б' им ослободиле се
На брекива од' туђинства срамна;
Ал' с' невјештим' истекар би горше,
Ријетак је на то упутниче,
И јунаци сви су прости наши:
Умудрујтес', пак се усуђујте!...
Право л' имас' непристат' за слепци,
Што б' обоји та у прву јаму...
Времена је у напредак свагда,
Нит' им итко...до своје нигто. *)

---

*) Србијанки III. од стр. 32—35.

После овог разбића Сарајлија, Демир са својом малом ал храбром дружином: Кањевићем, малим Бојом и другима пређе у Србију и у Ужичкој нахији сукоби се са Турцима, који су неку богажу спроводили, разбије ји, ра̂ну и друго које шта одњи отме и целу апотеку војничку, и то све Кара-Ђорђу у Тополу пошље, за које јунаштво Кара-Ђорђе га постави за Буљукбашу у Златибору, који је по већој части ту био, Турке јуначки дочекиво и разбијо.

Јова̂н Демир је велики јунак био, кога Кара-Ђорђе, пошто је се Демир и у војничком екзерциру извечбо, постави и за пешачког Капетана и диплому му на тај чин изда, која у целости овако гласи:

От Верховнаго Вожда, и Правителствующа Совѣта Сербскаго народа.

НАИМЕНОВАНІЕ

Сербскому Господару Капетану Јовану Митровићу Демиру.

Благоустройство и доброводствіе воиске наше взискуе учинити наше расположеніе за ону, равно и отличност Ваша на много мѣста против непріятеля показана ище награжденія, и в'знак таковаго именуемо вас Капетаном пѣшачким, кои да буду у команди и смотреніем вашим, ви и команда вашіе войника покоравати се дужнисте у свему вашему Госпо: Комендanту от Кнежине Г. Николи Карамарковићу, и сва возложенія от онаго, на вас-заповѣдамо вам точнѣйше исполнявати, ибо исполнявајући она-ему от нас возложена, совершиваћете нашу волю. Будући се вы подчинѣни именуете Господ. Комен. (или Войв.) то потребно е и вам подчинѣне назначити, и тако уређуемо.

Колико под смотреніем у Команди вашей воиника имали будете на свако 25 войника по еднога вредна уредника да изберете, Войводи (или Комен:) да преставите, кои власт има утврдити, и тако ви, уредника с' войником заедно нарећуете се у послушаніе и покорност своему Господару Войводи, кои власт има с' вами полно заповѣдати и управляти — сожителѣ у команди вашей живуще за чест вашу забранюемо угнѣтавати.

Несумнямо да против вас новое наименованіе хоће вас полно задовольна и благодарна предусрести. — Учем увѣрени даћете убудуще усугубити труде ваше к полном исполненію сего наименованія,

кое за показати себе достойним и благодарним сего отличія желимо вам управлятисе в' полной тишини сего предписанія

У Београду, 26. Маіа 1811.

В' Правителствующем Совѣту Верховни Сербскаго народа Вожд и Предсѣдатель Совѣта

Георгіе Петровић.

Попечитель военный

Младен Милованович.

(Адреса.) От Верховнаго Вожда и Правителствующа Совѣта Народна Сербскому Капетану

Господ. Јовану Митровићу Демиру *ДИПЛОМА*.

Г. Карамарковић: у Ужице.

Јован Демир као Капетан и после ове војничке издате му Дипломе, јуначки са својом четом туко је се са Турцима по граници Ужичке нахије и око Вишеграда до 1813. год. Но кад ове године буде пропаст Србије, Демир одбегне у планину и чуво је се непрестано од Турака. Па кад Срби 1815. год. на Цветни Четвртак устану по ново противу Турака, Демир међу првима је био и Турке тамавио. И кад се у Јулу те исте године мир у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом учини и Турци пуштени буду у Београд, у ком се установи и Србска канцеларија, тад Јован Демир пуномоћијем*) Кнеза Милоша од 3. Августа именован буде за Обр-Капетана предјела Црнегоре и Лужнице у нахији Ужичкој, који је био под влашћу Проте Ненадовића први до њега Капетан.

Доцније је Јован Демир био Капетан Подгорски, као што се из писма њему писатог види, којег у целости стављамо као интересантно у том што је испод подписа Кнеза Милошевог и Петар Молер подписан, и што обојица у зајамно налог Демиру одпуштају; писмо је ово:

Благороднїй Господ. Јовану Демиру Капетану подгорском поздравлѣ.

---

*) На овом пуномоћију испод имена Кнеза Милоша стоји подпис *Втора Вож Серб.*

Вама являмо како ето пишемо петру Симовиђу и являмо да се шалѣ тамо муселим Ужице са 150 Турака човек є добар и поштен, но да гледа заиру и дочек, зато теби брате налажемо да како они буду напланину, ви уклоните воиску од Ужица, пак прикажите Муселиму пак онда узми чету и аидуке и лопове и стераите извилаета дасе за живот ни едан нигди не чуе, предаи́те, побите како можете само некаи нема, кога убиете главу подаите Муселиму онђе Везиру, стосмо и Петру Симовиђу писали да стобом у доброи лубови живи и слажите се као браћа мисе за вас старамо, вашу чест како и досад обдержавамо и у напредак, зато и вама препоручујемо слогу любов, свимђе нам добро бити какое бог дао, кад аидуке изтребиш онда јави нам да знамо далѣ заповедити вам штаћете радити, остаемо

У Београду, 3. поембра 1815.

Ваши доброжелателіе Врховни Кнез

Милош Обреновић.
Петар Молер.

Ово писмо адресирато је овако: „Благородному Госп. Капетану Јовану Демиру скоро на *Ташинац*." А запечаћено је као и горе поменуто пуномоћије са печатом, на ком су неке шаре у средини а по вр исти у мрежу трико обучена или гола детења слика, које је уздигло десном руком вал више главе, који изгледа као полу обруч, а левом руком приваћен и иза леђа бачен, поред којег на десној страни стоји грчко слово б (*шиша*) а на левој δ (*делша*); по дну печата стоји као срце а по вр истог дводупли као крст или Турска слова, поред који на десној страни стоји грчко слово I (*јоша*) а на левој ω (*омега*). Овог печата снимак ниже стављамо под бр. I.

По овоме писму и печату може се судити да је Кнез Милош са председником установљене Марашли-Али-Пашом Србске народне Канцеларије Петар Молер 1815. год. једнаку власт са Кнезом Милошем делио и имао, и тек да је од Марашли-Али-Паше за свог *баш Кнеза* (главног Кнеза) 1816. год. најименован, почем је се сам на писмама подписиво и печатом својим писма печатио, од који једно овде у целости у вршћавамо.

Јовану Демиру!

Поздравлѣ.

После вашегъ одъ шествія овде є дошао али ћахая Муселимъ Ужички и шниме самъ се много кое очему разговарао, и онъ врло се са вами похвалюе кое ви гледате те и унапредакъ іошт се болѣ вла-

дайте, и нѣга као свога оца у свачему слушаите, и порезу штоскоріе купіите и нѣму у руке предаите, и одъ нѣга квите узимайте, и штогод имате ново являйтеми, зашто у теби я увѣрованѣ наи болѣ имамъ

У Валѣву, 27. Юнія 1816.

Милош Обреновић,
Врховни Князъ і правитель Н. С.

Адреса на писму стоји ова: „Благородномъ Господару Јовану Демиру счестію у Ужичку."

Ово писмо запечаћено је са ниже стављеним и верно снимљеним Турским печатом, који је у свему Турски грб са *чалмом-турбаном* одозго, у којој стоји забодено перо, и поред чалме Турски *тугови* са *коњским реповима*, у среди полу *месец*, а около Турског грба стоји: „*Милош Обреновичъ Сербски Обркнез.*" Овај печат стављамо ниже под бројем II. Овим печатом, као што су и сва остала писма Кнезом Милошем од 1816 до 1821 год. властима писата печаћена су као и ова доле стављена писма под 1. 2. и 3. *), из који ће читаоци видити у колико се над Србијом владавина Турска распростирала и да су Срби били права Раја турска, докле је 1829 год. Руска сила није срушила и приморала Турску, те је она по Букурешском уговору од 1812 год. 8. точком права Србији условљена дала.

А од 1821 год., које је Кнез Милош за баш Кнеза Србије (главног Кнеза) и Султанским Бератом потврђен, Кнез Милош изменио је у неколико печат и додо у среди Турског печата, где је полумесец био, крст са оцилама у угљевима, и овим је се печатом служио и сва писма запечаћаво до 1830 год., које га је године Султан на основу Буку-

---

1. *)

Благородный Господа Кнезови Нахіе Ужичке: Јоване Мићићу и Јоване Демире,

Здравствуите!

Препоручуе се вама обоицы, како примите ово мое писмо без свакога изговора и отлаганя, да пошлѣте наибрже овамо отъ сваке Кнежине ваше по 50 люди Сараора съ халатомъ какоће копати Ендекъ около Београда, кудаћесе палисатъ посаћивати. Хлеба ће имъ се дати онде. Повторително препоручуемъ да часъ пре пошалѣте те люде овамо, ино данисте учинили, ербоћете иначе подъ одговоръ дођи. Сотимъ остаемъ и всамъ

У Београду, 5. Маја 1819 года.

Вашъ доброжелателный Верховный Сербіе Князъ
Милошъ Обреновичъ.

Благороднимъ Господамъ Кнезовомъ Нахіе Ужичке: Јовану Мићићу и Јовану Демиру честно скорѣише гдѣ будутъ.

рештског уговора од 1812 год. 8. точком ујамчена Србији права признo, и Кнеза Милоша за Књаза Србије потврдио. Овај печат верно снимљени стављамо ниже под бр. III. А од 1830 год. Кнез Милош и власти земаљске служиле су се са Србским печатом који је био са грбом Србским.

Печати Кнеза Милоша Обреновића били су ови:

I.

II.

III.

Демир је више година био Капетан над Кнежином Црногорском у Ужичком округу. Затим је посто члановм окружног суда у Ужици, са

2.

Благородни Кнеже Демиру.

Здравствуите!

Будући дае време порезъ Царски од ч. Везира издатъ примити и на народъ расположити, онъ самъ ч. Везиръ позива Кнезове нато: Того ради препоручуемъ вама дави собомъ како ово мое писмо примите тай часъ овамо у Крагоевацъ да дођете, и одавде с' прочимъ Кнезовима да у Београд ради порезе дойдете· Сотимъ остаемъ васъ поздравляюћи есамъ

У Крагоевцу, 4. Маіа 1821. года. Нр. 525.

Вашъ доброжелателъ Верховный Сербіе Княз
Милошъ Обреновичъ.

Благородному Кнезу Јовану Демиру съ честию у Дражиновићима.

3.

Благородни Кнеже Јоване.

Здравствуй!

Будићи да нови ч. Везир путуе и у дошасту неделу уђиће у Београд, то вама остреише налажем како примите ово мое писмо да похитите вы съ приготованимъ отъ ваше Нахіе Масломъ у Београдъ, да се явите и пољубите ч. Везиру скутъ. Тамођете наћи брата Ефрема и протче Кнезове Нахійске. Сотим остаемъ и есамъ

У Крагуевцу, 21. Септемвра 1821. года. Нр. 1324.

Вашъ доброжелатели Врховни Сербій Князъ
Милошъ Обреновичъ.

Благородному Господару Кнезу Јовану Демиру съ честію Ужичкой Нахіи где буде.

ког је звања постављен и у пензију, и отишо у село Дражиновиће где је кућу имо и ту је живио докле и умро није; а умро је 1852 год. код своје куће у 96. години живота свога, и у селском је Дражиновачком гробљу укопан.

Јован Демир је био ожењен са сестром Старовлашког Кнеза Максима Рашковића, и он је с њоме имо два сина имено Милоша и Андрију, који су оба били у Дражиновићу земљерадници и с кућом добро су стајали и били су одлични људи, тако да је Милош увек до своје смрти био председник обштине Дражиновићске, а бивао је и посланик народне скупштине. Покрај ови Демир је имао и две ћери и обе су биле удате за чланове окружног Ужичког суда, једна за Косту сина Војводе Чолак Анте, а друга за члана Спасоја Ерчевића, и како од синова тако и од ћери Јован Демир има данас много потомака.

Јован Митровић Демир као што је напред речено, родом је из Ерцеговине, од неке јуначке породице, као што је и он сам велики јунак био. Његов је рођени синовац познати из устанка Ерцеговачког 1875. год. био Војвода Вуле Хаџић, који је јуначки војујући за слободу Срба, од Турака славно погинуо.

Кажу да је Демир био осредњег раста, плећат, широки јаки прсију, бркова осредње дуги и дебели, обрва велики, изгледа јуначког и сталног, и због његовог великог јунаштва прозвали су га *Демир!*

X. ЧАЧАНСКА НАХИЈА.

156.

АВРАМ ЛУКИЋ

ЧЛАН СОВЕТА.

Аврам Лукић је рођен у Рајцу под Јелицом планином, 2 сата на југ од Чачка, око 1760. год. а живео је у селу Заблаћу у равни Моравској испод Чачка.

Кад је Совет Србски 1805. год. у Србији установљен под Кара-Ђорђем, Аврам Лукић изабрат је од народа Пожешког и Кара-Ђорђем постављен за члана Совета за Пожешку нахију.

Године 1806., 7. Августа, Лукић је одређен и послан из Смедерева, заједно са Јеремином Гагићем у Трст, к браћи Србима за новчану помоћ; 8. Октобра те исте године, вратио се он с тога пута, и у

логору на Топчидеру, предао је Кара-Ђорђу доброводни братски прилога 12.750 форината. *)

Године 1807. у почетку Јануара изабрани су Аврам Лукић, Петар Чардаклија и Јеремија Гагић и послати у Влашку, те су са Русима сајуз за Србију углавили противу Турске. И кад су се вратили, објавили су Совету: „Да се Султану не повераваду, да ће им се од Русије свака помоћ дати, и да ће Русија помоћу оружја свога будућност среће Србске и независимост на вавек од Турака обезбедити. Да ће им једнога свога чиновника имено Константина Родофиникина Генерала, којега руководству да се Срби поверити могу, послати.“ У почетку Марта дође у Београд Руски курир и објави да ће Родофиникин доћи, који 29. Јуна и дође, где са Београдског града из топова поздрављен буде. А 7. и 9. Јуна први пут прешла је Руска војска од 2.000 људи са два Руска Генерала и 18 штабс- и жени-официра. **)

Аврам Лукић је био за сво време десетогодишње војне Срба са Турцима члан Државног Совета Србског. Он је вршио само грађанске а не и војничке дужности.

Кад несрећне 1813. год. пропаст Србска буде, и Кара-Ђорђе 21. Септемвра пређе у Земун. Јаков Ненадовић покупи советска акта, Совет запали и оде у Забрежје те и он, у Срем пређе. Аврам Лукић се негди претаји, и кад Велики Везир Рушид-Паша 23. Септемвра уторник у подне од Смедерева груне у Београд с војском и на Врачару улогори се. Па одма позове Кнезове Београдске нахије да му се предаду, уверавајући ји да се ништа небоју, и разгласи да им свима опрашта. Тад Београдске нахије Кнез Аксентије Миладиновић из Чибутковице, први изиђе пред Рушид-Пашу те му се преда, а за њим десивши се ту и Аврам Лукић изиђе и преда му се. Њи Везир лепо прими и оставији да буду Кнезови у својим нахијама, и посоветује ји, да народ испредају, и да сваки Србин своје послове мирно ради, и да јим Цар свима опрашта, и тако то одма разгласи по свој Србији.

Да би Рушид-Паша све Кнезове и народ испредаво и Србију умирио, одреди свога Делибашу Али-Агу Серчесму са његовим Делијама придода му Кнеза Аксентија и Аврама Лукића и пошље ји кроз народ

*) Архив Срб. Уч. Друштва, бр. 427.

**) Историја П. Јовановића стр. 43 и 46.

да га мире и предају, и тако дођу у Рудничку нахију у Таково, позову из Овчара планине Кнеза Милоша Обреновића и друге Војводе на предају, с уверењем да се ништа немају бојати, да им Цар свима опрашта. И тако по позиву Лукића и Кнеза Аксентија, дође Милош Обреновић са његовим момком Димитријем, положи своје оружје пред ноге Делибаши Серчесми у Такову, и преда му се. Овај му одузме сабљу и именујега Кнезом Рудничке нахије. А после Милоша изиђу и друге неке Војводе, те се Делибаши Серчесми из предаду, и кад се Рудничка нахија преда, пређу и у Пожешку (Чачанску) нахију, те и њу предаду и умире. Па Серчесма удари преко Крагујевачке нахије, узевши са собом Кнеза Аксентија и Милоша, те му се преда и Крагујевачка нахија, па потом оде натраг у Београд Везиру, гди Везир и Милоша за Кнеза Рудничке нахије постави. *)

Кад се Делибаша Али-Ага Серчесма врати из Чачанске нахије, Кнез Аврам Лукић остане Кнезом Пожешким, као што га је Везир Рушид-Паша још у Београду именовао. И он је осто Кнезом под Турцима до 1815. год.

Но скоро, од почетка 1815. год. после Рудовачке скупштине, гди је учињена завера Срба да устану противу Турака, Аврам је се крио по шумама са Мутапом, Ломом, Протићем и другима, и није смео више ићи у Београд и ако га је Везир чрез Кнеза Милоша Обреновића, који је се код њега налазио, позиво. **)

Како по закључењу Рудовачке скупштине 1815. год. на Цвети Четвртак 8. Априла устанак под Војводом Ломом противу Турака букне, Лома погине, и Кнез Милош устанак тај на страстни, Понедељник 12. Априла у Црнући прихвати, и на Љубић код Чачка дође, ту видимо и Аврама Лукића да је сишо из планине Јеличке и дошо са Пожешком нахијом. Па кад Кара-Мустава Везирски Капи-Бинбаша, са хиљаду хатлија изиђе из Чачка и оде у Драгачево да народ у шкрипцу држи да се неби и више бунио, за које старешине Србске на Љубићу дознаду, договоресе и одреде Аврама Лукића са нешто војске, који оде те претече Кара-Муставу; но он кад чује поплаши се и пагне са својим Турцима к Сјеници, но у путу у планини Вујо Бјелокаменац из Котраже са петнест момака у заседи дочека Кара-Муставу, убије га, главу

*) Историја Милутиновића, види од стр. 50—52.

**) Мемоари Проте Ненадовића стр. 336—338.

му одсече и преда Авраму Лукићу, који такову на Љубић пошље Кнезу Милошу, да виде Срби како је Кара-Мустафа са његовим хатлијама прошо. *) Онда попали куће Петра Илића, који је од своје воље калаузио Кара-Мустафи, и оде Карановцу Радосаву Јелачанину у помоћ, гди је ту био и чувао га докле Карановац и узет није.

Но како после Дубљанске битке 14. Јула 1815. год. Мараш-Паша који је ту заробљен, обрлати Кнеза Милоша да иде у Босну Везиру Рушид-Паши на разговор, код кога је се и његов побратим Арап Али-Ага-Серчесма налазио и Милош кад пође за у Босну, узме узасе Аврама Лукића, Мијаила Оташевића, Кнеза Матију Јовичића Тополца из Крагујевачке нахије, газду Николу Симеуновића из Бабине-Луке Ваљевске нахије, Ђорђа Розоглију за писара, свога момка Димитрија Ђорђевића за толмача, свога момка и посника Вула Глигоријевића за Чибукџију, Јову Пазарца за кавеџију, а за друге момке Богића из Крушевљева, Пожаревачке, и Илију Божурца из Божурње Крагујевачке нахије. И осим ти узме још уза се два Мачванска кмета Јанка Црнобарца и Живана Врачарића и са том пратњом од 12 људи, и ако су га од тога многи одвраћали да узалудно и лудо без икакове за народ ползе неиде, и сам себе са људма не рескира, но Милош никог неслушајући Рушид-Паши у Босну преко Дрине оде, гди по учињеном подворењу и разговору са Рушид-Пашом Милош једва живу своју главу изнесе, пошто у таоцима остави Кнеза Аврама Лукића, Оташевића, газду Николу Симеуновића, Ђорђа Розоклију, оба кмета Мачванска, Црнобарца и Врачарића, и пошто од Аврама Лукића недостатак новаца (стотину дуката) узајми и пашиним момцима на бакшиш као мито даде, док се искобеља, те га Везир Рушид-Паша одпусти и са Матијом Тополцем и својим момцима врати се натраг у Србију преко Дрине.

Заоставши ови Срби преко Дрине код Рушид-Паше, који су као таоци заостали и животом својим јемствовали да ће се Милош опет Везиру повратити, као што је он њима и Везиру реч дао, мало доцније, када се мир у Ћуприји са великим Везиром Марашли-Али-Пашом учини, буду пуштени. А Кнеза Аврама Лукића Пожешког и Мијаила Оташевића Крагујевачког, Везир грозно умори, па огласи да су од куге помрли. **)

*) Историја Милутиновића стр. 268—269.

**) Историја Милутиновића стр. 358, 372 и 378.

О њиној смрти прича се овако: „Турци су, веле, ископали две рупе до рамена дубоке, па су у те рупе спустили дубке Аврама и његовог друга Мијаила, и око њи су натрпали земљу, коју су маљевима набили што су могли тврђе; и у такој нечувеној муци, живили су ови мученици два дана, па су онда изданули.“

Лукићева жена Босиљка после смрти свога мужа саградила је цркву у Заблаћу, за душу Авраму народњем мученику. Она је кажу са своји стаја скидала даске, те је ту задужбину покривала. *)

157.

МИЛУТИН ИЛИЋ

ПРОТА ГУЧАНСКИ И ДРАГАЧЕВСКИ ВОЈВОДА.

Милутин Илић, прота, родио се у селу Гучи, у срезу Драгачевском, нахије Чачанске. Где је књигу учио и кад је се запопио и запротио, незна се; но био је код народа човек уважен.

Кад је Кара-Ђорђе 1804. год. устао противу Турака одма је и Прота Милутин стао народ у Драгачеву спремати на устанак противу Турака.

Године 1805., кад је Кара-Ђорђе 18. Јуна пошо противу Карановца да га од Турака очисти, одма му је и Прота Милутин са својим Драгачевцима дошо у помоћ, те су Карановац 29. Јуна на Петровдан освојили и Турке к Сјеници протерали.

Године 1806. Прота Гучанин је био бој са Турцима на Лопашу у Драгачеву о Св. Тројицама, а после тог одма у Ужичком округу на Пониквама, противу Ђул-Бега и оца му Мехмед-Бега, гди ји је тако побијо, да је од 1.500 Турака једва половина те војске живу своју главу изнела.

Године 1807 био је Прота Милутин са Кара-Ђорђем бој на Ужицу, гди су Град Ужички 28. Јуна у очи Петровадне освојили и Турке у Босну прогнали.

И осим ови бојева био је Прота Гучански за време десетогодишњег ратовања Србског под Кара-Ђорђем и у многим другим већим и мањим биткама, нарочито који су се дешавали у Ужичкој и Чачанској нахији.

---

*) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 662.

По освојењу Карановца Кара-Ђорђе је поставио Проту Милутина за Војводу Драгачевског, а после био је старешина и над целом Чачанском нахијом. Његове млађе Војводе под његовом влашћу биле су: Милић Радовић из Каоне, Новак Бошковић из Горачића, Илија из Самајла и Ђока Протић из Гуче његов син.

Године 1813., кад буде пропаст Србије, Прота Милутин са својим сином Ђоком заостао је у Србији, и није се предавао Турцима, но скривао је се по шумама и Манастирима; где у Манастиру Св. Тројице 14. Јануара 1814. год. разболе се и умре.

Прота Милутин био је разборит, врло мудар човек, велики јунак и вешт војсковођа. Био је код народа а и код старешина у великом поштовању.

Има једна песма, коју народ пева, како је на Св. Тројице 1806. год. Прота Милутин на Лопашу у Драгачеву разбио Турке; и ми је овде целу стављамо:

8.

БОЈ НА ЛОПАШУ.

(Трећи дан Тројице 1806.)

„Боже мили, чуда великога!
Још зорица не забијелила,
Нит даница лица помолила
А од дана ни спомена нема,
Полећела два врана Гаврана
Од Ужица града бијелога:
Крваве им ноге до колена
Крвава им крила до рамена
И крвави кљуни до очију.
Одлећеше шеру Сарајеву
Орд-Агином двору бијеломе
Те падоше на његове дворе.
Како па'ше оба загракташе.
Зачула их Орд-Агина љуба
Па је млада пред двор иштетала
Те им вако она говорила:
„Бог'т убијо, двије тице вране!
Двије тице, двије злослутнице!
Зар' је мало дрвља и камења
Ил' зелени по горици јела,
Но падосте на бијеле дворе
Бјеле дворе мога господара?
С кога ли сте вр'а и планине,
Од кога ли града и крајине:
Нијесте ли од Ужице града?
Виђесте ли ђе Орд-Агу мога
И његову убојиту војску:
Све по избор младе Сарајлије?
И јунаке бољег од бољега!
Је ли дош'о до Ужице војно?
Је'л отишо равном Драгачеву
Је'л Мораву пребродијо мутну
Јели с влаом бојак учинио
Је л' посек'о црног каурина
Љуту гују Попа Милутина
Од онога Драгачева равна;
Јели дворе њему поарао,
Зароби ли њему попадију
Поробн ли равно Драгачево,
Водили ми танки Драгачевки

Да ме верно у мом двору служе?
Иде ли ми ође'л скоро доћи?
Када врани каду саслушаше
Орд-Агину вијерницу љубу;
Један гракће, други проговара:
„Чујеш госпо Орд-Агина љубо,
Ми смо ради добро говорити
Али ваља право казивати;
Јесмо, госпо, од Ужица града
Од њега смо ноћас полећели;
Виђели смо Орд-Агу твојега
Дође Ага до Ужица града
И доведе шест иљада војске
Лијепо му беше у Ужицу
Шетати се и зијафетити;
Ал Орд-Ага нешће мировати
Двије ноћи туна преноћио,
А кад трећа ноћца настанула
Прије зоре и бијела данка
Он порани, жалостна му мајка!
Те отиде низ реку Ђетињу
И одведе убојиту војску.
И још с њоме млоге Ужичане
Да кадама заробе влахиња.
Горобиље село поодио
Милићеву селу до'одио
И у њему ноћцу преноћио
Па у јутру рано поранио
Те Мораву воду пребродио;
Ал' га туна дочекала стража
Пред којом је Буљукбаша Рано
И са њиме јоште Кара-Павле,
Како стража осетила Турке
Одма с њима заметнула кавгу;
Но је већа сила у Турака
Не може им одољети стража.
Одатле се подигоше Турци
Те одоше у поље Лопашко,
У Лопашу табор учинише
Учинише, па се ушанчише.
Глас допаде Попу Милутину
За Орд-Агу и његову војску
Да је дошо и Мораву прешо
У Лопашу табор учинио.
Па он скочи на ноге јуначке
Скочи Попе к'о да се помами,
Па сакупи три хиљаде војске
Врсне спике Драгачева равног
И са њима Војводу Новака
Из зелена села Горачића
Са Новаком Радовић Милића
Са Милићем Кнез Максима храбра
Оде с војском пред Орд-Агу твога.
Како Попе стиже у Лопаше
Одма јунак удари на Турке
Уравноме пољу Лопашкоме,
Бојак бише цијелога дана
Нит' се знаде ко ће задобити.
А кад други данак освануо
Опета се ударише војске
Паде тама по земљици црној
Од онога праха пушчанога
Те се госпо виђет не могаше:
Ко ли гине, ко ли задобија?
Док допаде Попе Милутине
До Орд-Аге твога господара,
Па овако њему проговара:
„Бре! Орд-Ага, Турски Капетане,
Оди, Туре, да се огледамо!
На јуначком данаске мегдану
Мало л' ти је шера Сарајева,
Него јаде и овдјена'к тражиш?
И недаш ми мирно мировати!
Стани Туре да се намиримо."
То изрече Попе Милутине
То изрече Орд-Аги потече,

Ману сабљом и десницом руком
Те Орд-Аги одсијече главу.
Кад видише Турци Сарајлије
И са њима млади Ужичани
Да погибе њина поглавица,
Плећа да'ше, бијегати сташе.
Млоги шићар туна оставише,
А Срби ји от'ле окупише
За Мораву воду ји прегнаше.
Ту погибе млого Сарајлија
И са њима четр'ест Ужичана,
Још сувише доста рањеника.
И од Срба нешто изгинуло
И допало јуначкије рана.
То је госпо што ти казат' знамо
За Орд-Агу твога господара
И његову убојиту војску."
Кад то зачу Орд-Агина љуба
Стаде кукат', кано кукавица
Превијати кано ластавица
А са њоме млоге удовице
У бијелом шеру Сарајеву.
Па су клеле Попа Милутина:
„Бог т' убијо Попе Милутине
Турска сабља одсјеклати главу
Што погуби Орд-Агу мојега
И разагна сву његову војску."

После своје смрти оставио је Прота Милутин сина Ђоку, који је под њим Војвода био и свуда шњиме у бој против Турака ишо.

158.

ЂОКА ПРОТИЋ ИЛИЋ

ДРАГАЧЕВСКИ ВОЈВОДА.

Ђока Протић, Проте Милутина Илића син, родио се у Гучи. После пропасти 1813. год. Ђока је се са својим оцем заједно које где скривао од Турака, и није им се хотео ни после смрти свога оца Милутина предати. Па ако је Сулејман-Паша и тражио да му Кнез Милош Обреновић преда Ђоку, није био у стању и ако је хтео уватити га и Турцима предати. Писо је Мелентије Никшић Архимандрит 17. Фебруара 1815. год. Проти Ненадовићу у Беч из Земуна, који у писму вели „сада ишту главне људе и Кнезове Лому, Аврама, Поп Николу и Протића (Ђоку); ви знате да неће они пасти Турцима у руке па макар сви изгинули —." *)

Године 1815., кад наново букне устанак Срба против Турака, некако Турци дочепају Ђоку Протића Гучанина у Чачку, где су га држали непрестано са више Срба у таоцима. Но кад Ћаја-Паша у Чачку на Морави погине, а после тог Турци из Чачка побегну, од-

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 338.

веду заједно са собом и Ђоку Протића, па кад буду према Граду Сјеници, а они у реци Вапи на једном огумку учине курбан Мухамеду и Војводу Ђоку Протића Гучанина посеку. Ово ће бити између 16. и 17. Јуна 1815. године. *)

Дали од ове јуначке и родољубиве породице какови живи потомака данас има, непознато нам је.

159.

МИЛИЋ РАДОВИЋ

ДРАГАЧЕВСКИ ВОЈВОДА.

Милић Радовић је родом из села Каоне, среза Драгачевског, нахије Чачанске.

Пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке 1804. год. Милић је био хајдук. Како је се похајдучио прича се о њему овако:

Једном Ужички Турци са Спахијама Драгачевским дођу у село Милатовац у Драгачеву на теверич, између који се заметне игра и скакање. Милић њи све надскочи; узму се бацати камена с рамена, а Милић ји све и каменом надбаци. Турцима буде криво, па навале на њега. Отац његов, бојећи се за сина, стане ји разваћати и сина кривити Милић тргне пиштољ, те скреше и рани једног Турчина, али истим хитцем рани и оца свога у велики прст од ноге. И одатле одбегне у хајдуке.

Како Кара-Ђорђе 1804. год. устане противу Турака, Милић Радовић одма дође кући, и с Протом Гучанским Милутином у Чачанској нахији народ противу Турака стане подизати. Гди је год Прота са Турцима бојак био, ту је се и Милић с њиме противу Турака јуначки борио. И тако за своје јунаштво постане и Војвода неког дела среза Драгачевског.

Прича се да је 1806. год. при нападају на Београд, са неколико своји друга, упадао у Стамбол капију и растерао Турке из ње. И тад веле, да га је Кара-Ђорђе поставио Војводом горњег краја Драгачевског.

За сво време десетогодишњег ратовања Србског под Кара-Ђорђем, Милић је био у више бојева и свуда храбро се борио.

---

*) Историја Милутиновића, види стр. 264, 278, 281 и 282.

Године 1813., кад буде Србије пропаст, Милић остави своју кућу и оде опет у хајдуке да бар у планини слободу ужива. И попланини ходио је, од Турака крио се и чувао се као и многи други Срби. И имо је велику чету узасе, с којом је грозно Турцима.

Пре него што ће Хаџи-Продапов устанак противу Турака букнути, Турци позову Милића да им се преда, и да му неће ништа чинити. Он нехтене. Турци ухвате читаву породицу његову и хтену је у робство одвести. Отац Милићев оде Милићу у планину и склони га да дође кући да сви непропадну због њега. Милић дође и преда се Турцима, који му у тај пар ништа не учине, и одпусте га слободна његовој кући, и тако његову породицу оставе на миру.

Кад Хаџи-Продан 21. Септембра 1814. год. устане противу Турака, пошље Попа Радована Вујовића из Трнаве и позове Кнеза Милоша Обреновића на устанак. Милош нехтене се прељубити устанку, него по Попа Радовану поручи да се они умире. А за тим одма пошље Поп Симу Сјеничанина у Београд Везиру Сулејман-Паши, своме поочиму да му из своји уста јави за устанак Хаџи-Проданов. Па оде у Брусницу Рудничком Муселиму Ашин-Бегу, да и њему јави за устанак; но он је већ за такови дознао био. Милош се с њиме побратими и зада му тврду веру, да ће он бунташе поватати и устанак са свим угушити као да га никад ни било није. Ашин-Бег, кад чује те речи од Коџа-Милоша, окуражи се, искупи нешто пандура и своје тевабије, па одма са својим побратимом Милошем оде у Чачак. Ту неке Србе главне, подозриве, и не подозриве, домаме и поватају, између који је био и Војвода Милић. Ашин-Бег, пошто се увери о Милошевој верности, пошље га самог са својим гавазом Турчином Ћор-Зуком — с киме је Милош такођер побратим био — у Небом планину, да вата Хаџи-Продана и друге усташе и главније Србе, а Ашин-Бег остане у Чачку. У том стигне из Београда и Ћаја-Паша са 800 коњаника, и донесе поздрав од Скопљак-Паше своме посинку Милошу да му буде веран, и да му помогне устанак угушити. Ћаја-Паша још многе Србе по Чачанској нахији невине повата и у синџир окује. А почем Хаџи-Продан оде преко Рудничке у Крагујевачку нахију да и тамо Србе на устанак подиже. То Ћаја-Паша напред и у Крагујевачку нахију пошље Милоша са Ашин-Бегом и Делијама да устанак гуше, а он заостане у Чачку. *)

*) Види Историју Милутиновића стр. 74—78.

А по том и он се крене са заробљеним и у ланце окованим Србима и оде у Крагујевачку нахију, те и тамо многе Србе помоћу Милоша повата, у ланце окује, и одатле ји пошље одма Сулејман-Паши у Београд, те ји исече и на коље набије. Па из Крагујевачке са Милошем пређе и у Јагодинску нахију, те и ту многе Србе зароби, у ланце баци и одведе у Београд, где су сви исечени и на коље живи грозно понабијани.

Међу овим сужњицима, које је Ћаја-Паша из Чачка, Крагојевца и Јагодине у Београд у ланцима до преко 300 душа по најглавнији Срба довео, и који по већој части ништа криви били нису, па ипак мученичку смрт искусили су, био је и Војвода Милић, кога је Божије провидјеније на чудесан начин спасло, и то овако: Кад сужњици дотерати буду у Београд и у тамнице потрпати, неки Турчин Хасан-Бег Праић родом Ужичанин, који је Драгачевски Спахија па и Милићев био, добро га познаво и пријатељ му био, дочује за Радовића да је и он дотеран и у тамничен, па га преко своји пријатеља Турака из Градске тамнице изчупа и украде, и својој га кући одведе и прекрије, те га је код себе чувао тајно више од полак године. Па тек кад се III. устанак 1815. год. развије, мир у Ћуприји учини и Везир Марашли-Али-Паша дође са војском у Београд; онда Милића Радовића Спахија Турчин Праић тајно из Београда кући његовој у Каоне испрати. *)

Доцније Кнез Милош постави Милића Кнезом у Драгачеву, но он кажу наскоро учини неку погрешку, и Кнез Милош заповеди, те га близу Карановца Поп Никола из Мрсаћа на путу мучки убије, главу му одсече и у Пожаревац Кнезу Милошу пошље, коју десивши се ту Јефрем Обреновић позна, заплаче се и укопа је под неком крушком; а тело му је, веле, укопано где је данас црква Карановачка. **)

И тако врлом јунаку Милићу одузме Кнез Милош живот, и немадне спрема њему као Србину сожалења, ни као Турчин Праић што је имао, и сачуво га од тиранске Сулејман-Пашине сабље или коца.

У Милића је био рођени брат Сима, који је био јунак као и он. Кад је Кнез Милош пошао за Турцима, који су из Чачка 1815 год. побегли, и терао ји преко Јелице, изишао је био Сима у Јелицу са своји 37 друга пред Кнеза Милоша и предао му пет товара барута, што је с братом својим Милићем 1813. год. био сакрио по шупљим буквама.

*) Историја Милутиновића стр. 79, 86, 88 и 92.

**) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 668.

Кнез Милош, примивши тако леп дар у оно време, 1. Јуна 1815. год. постави Симу старешином на девет села Драгачевски. Сима је умр'о пре тридесет година, и укопан је код Каонске цркве. У његови синова има и данас из Кара-Ђорђевог доба сачуватог оружја, застава, сандука барутни и хаљина, које су изрешетане куршумима. На Борово страни се и сад познају шанчеви Милићеви и Симини.

160.

ПОП ВИЛИП ПЕТРОВИЋ

СТУДЕНИЧКИ ВОЈВОДА.

Поп Вилип се родио 1775. год. у Горњој Брезови, среза Студеничког, нахије Чачанске.

По Кара-Ђорђевом устанку на Турке 1804. год. Поп Вилип, тек се види у борби противу Турака 1806. год. кад је Кара-Ђорђе послао противу Новог-Пазара Капетана Радича и свога верпога и јуначнога барјактара Танасија Рајића, којима је Вилип помогао склонити и подићи срез Студенички у борбу противу Турака, и скојима је заједно отишао на Нови-Пазар, противу надмоћније силе Турске. Гди су први бој имали на реци Дежеви, где су негда били Двори Немањини. Бој је био дуг и крвав. Трајао је од јутра до мрака. Али кад Турцима придође помоћ из Пазара, Турци Србе потисну и у бегство обрате. У том боју, између други погинувши Срба, погинуо је и Војвода Ђура, под којим је била Подгорска Кнежина.

Кажу да је се Поп Вилип одликовао у бојевима на Подгору и Коншпанском пољу, на столу и на Темнићском боју, и био добар јунак.

Осим ови бојева, незна се више у којима је Поп Филип од 1806. до 1813. год. био. Незна се и за други рад његов, тако незна се и кад је књигу и гди учио и кад је се запопио и Војводом под Кара-Ђорђем посто, а и друго што о њему. Тако и после пропасти Србске 1813. год., гди је био и шта је радио незна се. Но само у толико да је и он између они 10 Војвода подписан на оно прошеније, које је 21. Априла 1814. год. у Манастиру Благовештењу сочињено на Руског Цара и послато Проти Ненадовићу да га у Русију однесе. *)

Тек 1815. год., кад су Срби и по трећи пут одпочели борбу противу Турака, види се, да кад је Кнез Милош писао Кара-Ђорђевом

*) Историја Милутиновића стр. 210—211.

Војводи Радославу Јелачанину из Горњега Ибра, и позво га да дижу народ противу Турака, да је у истом писму позиво и Попа Вилипа. Који су одма слошки одпочели дизати Пожешку (Чачанску) нахију и срез Студенички; и народ у збегове у планине склањати, а Србе у војску пребирати. Гди се Латиф Муселим у Карановцу са Турцима затвори. Па пошто се нешто Срба под оружјем прикупи, Радослав оде у Стол планину, те ували пут у бусије противу Адемове војске, која је од Новог-Павара Карановцу у помоћ Латифу Муселиму ишља, с којом је Радослав бојак био, па пошто им са мало Срба није могао противу стати, повукао је се у Маглич планину, и Адем-Паша Пазарац са Арнаутима продро у Карановац.

Па како се и Јагодинска нахија граничи са Чачанском, Поп Вилип узме ону књигу од Војводе Јелачанина, па пређе у Јагодинску нахију, дође у село Бачин, у Темнићском срезу, позове људе на устанак противу Турака, и за уверити и одушевити народ, покаже им оно писмо Милошево, и каже да се свуд народ противу Турака по Србији диже, који пристану на устанак, и он подчини ји неком Кара-Ђорђевом Капетану Бошку Н.... Па стом четом Срба пређе у срез Левачки, оде у Сабанту Кнезу Илији Вукомановићу, те тако и њему покаже како народ свуд противу Турака устаје, који се одма склони; па зађу по Левчу те и ту народ на устанак подигну, па стим Србима дођу више Јагодине и једно шанче на Бјелици начине и улогоре се. Ту се неколико дана Вилип задржи, па пошто Србе са Турцима завади и закрви, даде им упутство какоће се спрема Турцима држати; па се опет у Темнићски срез врати, те и њега свега противу Турака одметне, и постави им за главног старешину врлог Милету Радојковића из села Катуна бившег за Кара-Ђорђа војводског барјактара, с тим да исти подчињен буде уваженом код народа Кнезу Илији Вукомановићу, и то објави народу и строго закаже свакоме да њи као главне старешине Јагодинске нахије слушати и покоравати се њновим заповестима имаду. Па кад Поп Вилип све тако уреди врати се натраг у Чачанску нахију; и после о том све каже Кнезу Милошу шта је учинио. *) А после тог незна се даље шта је Поп Вилип радио и шта је с њиме било.

Кад се тог лета и ратовања после Дубљанског боја 14. Јула те 1815. год. мир у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом учини, Поп Вилип

*) Историја Милутиновића, види стр. прво 156—157 и 150—151.

је био код своје куће у селу Брезови, и живио је без икаковог звања и власти до 1820. год. Но те године 18. Октомвра на његово крсно име славу Св. Луку, убије га мучки из пушке неки Тома Пауновић из Горичана, по заповести Кнеза Милоша. И огласи се „да је Тома убио Попа Вилипа нехотице. . . . .“ Зашто га је Кнез Милош гонио, зашто му службу дао није, и зашто га је напоследку дао мучки убити, незна се.

Поп Вилип је укопан код Трнавске цркве, баш до јужни врата. На гробу му стоји бела плоча и на њој крст, а без икаква записа.

Док је попово, прича се, имо је обичај, кад куд на коњу иде, носити у терћијама бременце сена и увек свој саплак, из кога је свакад пио воду и друго пиће. *)

Дали је после себе оставио деце, и имали кога данас од његовог потомства у животу, непознато нам је.

161.

МАКСИМ РАШКОВИЋ

СТАРОВЛАШКИ КНЕЗ И ВОЈВОДА.

Рођен је у Штитковцу у Старовлашкој нахији.

Кад је Кара-Ђорђе 1807. год. изаслао Србе под Војводом Миланом Обреновићом и Капетаном Радичем да и Старовлашку нахију завојују. Турци, подозревајући на Кнеза Максима да и он у договору са Србима стоји, па га увате са још осамнест главни Срба из Старовлашке нахије и у Сјеници ји окују и у тамницу баце да и они са Србима неби против Турака пошли, па су ји у тамници њи до четерест Турака чували. Но некојим начином Кнез Максим са својим братом Јованом и синовцем Николом Рашковићем и са другима Србима у тамници скину окове, провале апсану и ноћу пребегну Србима у Србију, да чувајућији Турци ни опазили ји нису.

После тог Кнез Максим Рашковић искупио је чету око себе, добри јунака Старовлашана, и душмански Турке тукући сатиро је. Па како је се у Сјеничкој нахији налазила једна Турска Беговска породица, у којој је било шест браће који су јунаци били, и који су многа зла

*) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 667.

Србима чинили, и на које је Кнез Максим здраво мрзио, и тако четнички вребоји је и петорицу браће звани „Бјелобрковића“ побијо је, а остало је било још и шестога да смакне.

Па кад Руси 1812. год. учине примирије са Турцима и стану о конечном миру радити; у слѣдству ког по захтеву Руском, Правителство Србско изда строгу наредбу да се по граници Србије мир обдржава и да нико за живу главу на Турке ненапада, нити повода рату даје; а тако је и од стране Турске власти пограничним Турцима налог издат да мирују. Но Кнез Максим толико је мрзио на Бјелобрковиће да он зажели и шестога смаћи, па пренебрегне издату строгу заповест, изађе изван границе Србске, нађе се са последњим Бјелобрковићем, побије се с њиме, од кога две ране добије и он га тако рањен са коња кијачки дугом пушком убије, главу му одсече и врати се у Србију.

Тим поступком Кнеза Максима нарушено буде примирије, и Турци пожале се Србском Правителству, а и Русима, од који Правителство добије жестоки укор. Совет Србски за удовлетворити Русима а и Турцима, позове Кнеза Максима Рашковића у Београд, узмега на одговор, и почем он то призна, њега Совет, немогући с њиме другојачије поступити, баци привидно у апс, да се увере и Руси и Турци да није Кнез Максим по налогу Правителства или Кара-Ђорђа мир нарушио и Бјелобрковића убио. И тако је неко време морао због спољне политике у апсу бити, а по том је пуштен у слободу, где је опет Кнез био и Турке туко. *)

Кнез Максим Рашковић пошто је пуштен из апса и повраћен му чин Војводе Старовлашког, опет је војево противу Турака до пропасти Србске 1813. год., а затим незна се ништа даље о Кнезу Максиму Рашковићу казати до 1817. год. Но те године кад је се Кара-Ђорђе из Русије за у Србију вратио, он је био Ђумрукџија у Раму и после

---

*) Сима Милутиновић у Србијанки час. III. од стр. 1—23 у песми „Дивотник“ страшно је напао на Србски Совет, и тад по незнању корио га, да је неправо уапсио Кнеза Максима, и да је то све чињено из зависти што је Максим јунак био. А Прота Ненадовић у својим Мемоарима од стр. 266—268 разлогом својим побио је то неправедно нападање Симино на Совет због у апшења Кнеза Максима. А да је Прота у свом пуном праву, то и сам Сима Милутиновић доцније у књиги „Умотворинама Томе Милиновића у Београду 1847. год.“ печатаној на стр. 12 подпуно призна је да није то у апшење било из зависти и пакости, него да је чињено само из политике. К. Н. Н.

од тог времена ништа се ипак незна шта је с њиме било, какова га је судбина гонила и гди је умро.

Кнез Јован Рашковић, брат Максимов са својом женом Кнегињом Александром и осталом породицом својом и свога сина Николе пребего је 1813. год. у Аустрију, и одатле 1814. год. са осталим Србима отишли су у Русију и настанили се у Кишињеву у Бесарабији, и ту добијали од Руске владе подпору за своје издржавање до 1826. год.; а после тог и о њима ништа се незна шта је даље било, и дали још потомака има од те старе и славне Старовлашки Кнежева Рашковића породице.

162.

РАДОСЛАВ ЈЕЛАЧАНИН

ТРНАВСКИ ВОЈВОДА.

Радослав је рођен у Карановцу, нахије Чачанске. Њега је Кара-Ђорђе поставио Војводом на горњем Ибру на место Димитрија Кујунџије.

Кад је пропаст Србије 1813. год. била, Радослав је се одметнуо био у планину, а после изишао је те се предо Турцима као и остале Кара-Ђорђеве Војводе и старешине, и отишао кући у Карановац.

Радослава тад нису Турци узнемиривали, но Карановачки Муселим Латиф-Ага доцније узео га је узасе те је он са Кнезом Аврамом Лукићем и Ђоком Протићем и Хаџи-Проданом 1814. год. ишо по народу те позиво Србе, који су се по планинама крили, да изађу да се предаду и слободни да иду својим кућама. Но кад дођу у село Лазац у Драгачеву на конак, Хаџи-Продану дође Борислав Палалић из Атенице и на само каже, да су му браћа повезали у Манастиру Трнави Латифове момке. Хаџи-Продан кад то чује, ником нејавивши се, и сам у Трнаву оде, и 21. Септембра одпочне дизати народ противу Турака. Сутра дан кад види Муселим Латиф да нема Хаџи-Продана, он умисли да нешто мора важно бити кад је се Хаџи-Продан, ником не јавивши се, измако. Па пошље Радослава Јелачанина са његовим момком Арнаутином у Трнавски Манастир да види шта је; Радослав оде и кад види шта је, врати се натраг и каже му да су му момке, који су у Трнавском Манастиру били, повезали, новце покупили и у планину одбегли. Одатле Муселим Латиф несмедне ићи даље кроз народ, него се врати

са својом тевабијом, непуштајући од себе Лукића, Протића и Јелачанина у Карановац, и ту ји задржи да и они уз Хаџи-Продана на устанак непрестану, и тако они 1814. год. остану на миру и не умешају се у устанак Хаџи-Проданов.

Године 1815. Војвода Радослав, како чује да су се Срби у Рудничкој нахији подигли противу Турака, он са Кара-Ђорђевим Војводом Попа Вилипом Петровићем одма оде у нахију Пожешку и Студеничку и у Столу планини стане искупљати народ на оружје и у збегове у шуму нејач склањати. Па кад нешто Срба на оружје искупи и чује да 1.500 Арнаута под Адем-Пашиним ћехајом Махмуд-Агом Бинбашом и Јусуф-Агом Ђајом противу њега иду, он ували у планини заседу и с њима отвори бој, но кад Арнаутима у помоћ дође из Карановца и Латиф Муселим с Турцима, он немогне се њима са мало Срба одупрети, повуче се у планину и Турци врате се у Карановац.

После пошто Војвода Јелачанин искупи више бораца, он сиђе из планине и обколи Турке у Карановцу и тако ји стесни да нигди ни један није се мого маћи, докле на последку после предаје Пожаревачки 1.500 Турака, у Јуну месецу и они Карановачки Турци предаду се и у Турску одпуштени буду. И после овога Војвода Јелачанин једнако је чувао границу Србије од Арнаутске стране да Турци у Србију не продру. *)

Но пошто Срби у Ћуприји са Марашли-Али-Пашом у Јулу учине мир, и пусте га те с војском дође у Београд. Даље се о том добром јунаку Војводи Радославу Јелачанину незна ништа какова га је судбина по стигла, и дали данас има своји потомака.

163.

ПАЈСИЈЕ РИСТОВИЋ

ИГУМАН.

Манастира Трнаве.

Игуман Пајсије кад је се и гди родио, кад је се закалуђерио, шта је радио и гди је био од 1804. до 1814. године извесно се незна. Но при свем том биће да је Пајсије рођен баш у селу Трнави, гди је и Манастир, да је ту књигу изучио и закалуђерио се, почем је у

*) Историја Милутиновића стр. 156—158, 205 и 303—304.

Трнави имао 1814. год. стару живу мајку, једног свог старијег брата имено Димитрија и млађег брата дечка од 13 година Стевана Ристовића, који је код њега у Манастиру књигу учио, и који су у Трнави живили; о којима ће се ниже говорити.

Трнава Манастир благовештења налази се у селу истог имена изнад Мораве под планином Јелицом, на 2 сата испод Чачка, уком је Хаџи-Проданов устанак 1814. год. у самом Трнавском Манастиру склопљен и у њему запаљен, гди су Игуман Пајсије Ристовић са браћом Хаџи-Прoдановом Мијаилом и Гаврилом Глигоријевићима, Барјактаром Хаџи-Продановим, Јосивом Алтобабићем и духовником Ђенадијем, навалично свађу учинивши Турске момке Латифа Слишанлије Муселима Чачанског 21. Септемвра на Крстовдан 1814. год. повевали. И одатле је се пламен Хаџи-Продановог устанка даље распростро.

Од тог доба видимо Трнавског Игумана Пајсија као родољуба и мученика за Србски народ. Даби се о Пајсију и смрти његовој што боље знати могло, мора се нешто и обширније причати.

Кара-Ђорђев Старовлашки Војвода Хаџи-Продан Глигоријевић после пропасти Србске 1813. год. склонио је се био са својом породицом у пећину Шљепају, налазећу се у селу Рашчићу по вр' Драгачева Чачанске нахије. Па како Везир из Београда пошље свог Делибашу Али-Агу Серчесму са Кнезом Аксентијем и Аврамом Лукићем, те се све готово Војводе, па и народ Рудничке и Чачанске нахије испредаје; само на последку остане Хаџи-Продан, који се једва на молбу Војвода и народа, да с њега нестрада, преда; и из Шљепаје премести се Продан у Манастир Трнаву с породицом и браћом својом. Но у шумама остане још доста главни људи непредати по четама, који су се од Турака крили.

Но како се 1814. год. појави у том крају куга, Латиф Муселим Чачански живећи се добро са Хаџи-Проданом, досели се и он са својим момцима у Трнаву као здраво место, где је живео, и договаро се с њиме о умирењу народа, којег се јошт по збеговима у шумама налазило. Но Хаџи-Продан имао је другу мисао у глави, и потајно са народом договарао се да нови устанак произведе, и већ је такови приуготовио био.

Али баш тад Муселим Латиф зовне Кнеза Аврама Лукића, Ђорђа Протића, и узме са собом Хаџи-Продана на изиђе у нахију, да народ

Милош тад удари на њи и побије се. Но и ако је под Хаџи-Проданом било само до 600 Срба, опет Милош буде сузбијен, јер Срби под Милошем нису хтели да се бију са својом браћом, који су сви онако мислили као и усташи, и који су силом нагнати, те су противу своје браће оружани пошли. *)

У то стигне у Кнић од Чачка и Ћаја-Паша, који је заостао био те одбраније Србе вато, секо, и у ланце оквво, гди је и Пајсијевог старијег брата Димитрија Ристовића, који је код своје куће у селу Трнави био и ниушто се умешо није, ухватио и у синџир га бацио, уком му је и брат Пајсије Игуман био; и те робове са свом Хаџи-Продановом породицом и многим другим Србима у робство узетим у синџирима доведе.

Ћаја-Паша, кад са тим робљем дође у Кнић и чује да су усташи Кнеза Теодосија из Кнића, кога је Милош и Ашин-Бег шиљо у усташки логор и нудио ји да им се предаду, одбили, и једва га жива испустили, и тако да су нападај Милошев на њи сузбили, уплаши се и стане Милоша молити да гледи да усташе умири и да им он све прашта. Милош онда изиђе из Турака у страну и позове неке од усташи вођа на разговор, и стане им говорити да од тог устанка неможе ништа бити, него да се разиђу, да им Паша све прашта, да ни једног неће ни дирнути, тако и све Србско робље које Паша у синџиру води, само да народ боље застрашава, да ће све до једног одпустити, и да никоме ништа учинити неће, нити ће кога и глава заболети! **)

И тако Милош својим притворним говором превари Србе и њине неке вође, као: Тому Вучића Перишића из Вучковице, који је био Кара-Ђорђев момак, Симу Милосављевића Паштрмца, који је био код Војводе Ант. Пљакића барјактар, и још неке, те се Милошу на његову душу предаду под оружјем — а Петар Туцаковић нехтене му се предати — које Ћаја-Паша нехтене дирати, него ји остави уз Милоша као момке његове. А обрлаћени таковом лацкавошћу Милошевом и остали устаници те ноћи сви се разиђу кућама и разбегну се које гди по шумама. А Хаџи-Продан са својом браћом и момцима, кроз шуме провуче се, дође до Великог-Дубоког и преко Саве у Срем пређе, кога одатле одпрате

*) Грађа за Србску Историју од Вука Караџића стр. 63.

**) Историја Милутиновића стр. 81—82.

Милош покупи нешто Срба на оружје, па са својим побратимом Ћор-Зуком и његовом четом Турака оде Небош планини, да увату жива Хаџи-Продана или да га убију. Кад тако спремљени дођу Небош планини, ударе на Хаџи-Продана и побију се, гди од Хаџи-Продановe стране један мртав падне имено Ђока Живковић из Трнаве. Хаџи-Продан видивши да већој сили одолети неможе, са својом браћом момцима и усташима побегне уз Драгачево и оде у Рудничку нахију преко Мораве, и дође у село Јежевац Јовану Жујевићу, с којим је у договору за устанак био, па призову и Николу Вукићевића из Светлића нахије Крагујевачке, који је већ одпочео био народ подизати на оружије, па пређу у Гружу и Лепеницу, те и ту народ на оружје подигну, па одатле пошљу људе те и Јагодинску нахију подигну на оружије и започну Турке бити.

Па како је у Небош планини била и сва Хаџи-Продановa породица и сва чељад његова и браће његове Мијаила и Гаврила, коју је Игуман Пајсије водио да је прикрије да уробство непадне. Они бегајући дођу до у село Горачић. Но ту ји Милош са својим побратимом Ћор-Зуком пристигне и све ји похвата, па са њима и Игумана Пајсија. И одатле ји све у Чачак као робље одведу к Ћаја-Паши, који је већ са хатлијама из Београда приспео био предаду, које ји све у ланце баци, осим једине Хаџи-Продановe снае Петрије, а Пљакићеве синовице, која је млада и лепа била и која је скоро удата била за Хаџи-Продановог сина Николу, који је при паденију Србије 1813. год. у боју са Турцима у Поречу погинуо. *) Њу Милош са одобрењем његовог побратима Ћор-Зуке издвоји је, и пошље потајно његовој кући у Шаране на стан код стоке; за коју у Чачку и Ћаја-Паша питаше Милоша.

Ћаја-Паша кад чује да је Хаџи-Продан продро у Крагујевачку нахију и да је диже на оружје, одма одреди свога побратима Кнеза Милоша, са његовим побратимом Ашин-Бегом, да трче напред да и тамо народ уталоже и умире.

Милош скупи до 2.000 Срба и оде у Крагујевачку нахију до у Кнић, сукоби се са усташима под Хаџи-Проданом, па позове ји да му се предаду, но они нехтену.

*) Види Грађу Вукову стр. 61. и Војне Срба од Петра Радовановића стр. 40.

Милош тад удари на њи и побије се. Но и ако је под Хаџи-Проданом било само до 600 Срба, опет Милош буде сузбијен, јер Срби под Милошем нису хтели да се бију са својом браћом, који су сви онако мислили као и усташи, и који су силом нагнати, те су противу своје браће оружани пошли. *)

У то стигне у Кнић од Чачка и Ћаја-Паша, који је заостао био те одбраније Србе вато, секо, и у ланце окиво, гди је и Пајсијевог старијег брата Димитрија Ристовића, који је код своје куће у селу Трнави био и ниушто се умешо није, ухватио и у синџир га бацио, уком му је и брат Пајсије Игуман био; и те робове са свом Хаџи-Продановом породицом и многим другим Србима у робство узетим у синџирима доведе.

Ћаја-Паша, кад са тим робљем дође у Кнић и чује да су усташи Кнеза Теодосија из Кнића, кога је Милош и Ашин-Бег шиљо у усташки логор и нудио ји да им се предаду, одбили, и једва га жива испустили, и тако да су нападај Милошев на њи сузбили, уплаши се и стане Милоша молити да гледи да усташе умири и да им он све прашта. Милош онда изиђе из Турака у страну и позове неке од усташи вођа на разговор, и стане им говорити да од тог устанка неможе ништа бити, него да се разиђу, да им Паша све прашта, да ни једног неће ни дирнути, тако и све Србско робље које Паша у синџиру води, само да народ боље застрашава, да ће све до једног одпустити, и да никоме ништа учинити неће, нити ће кога и глава заболети! **)

И тако Милош својим притворним говором превари Србе и њине неке вође, као: Тому Вучића Перишића из Вучковице, који је био Кара-Ђорђев момак, Симу Милосављевића Паштрмца, који је био код Војводе Ант. Пљакића барјактар, и још неке, те се Милошу на његову душу предаду под оружјем — а Петар Туцаковић нехтене му се предати — које Ћаја-Паша нехтене дирати, него ји остави уз Милоша као момке његове. А обрлаћени таковом лацкавошћу Милошевом и остали устаници те ноћи сви се разиђу кућама и разбегну се које гди по шумама. А Хаџи-Продан са својом браћом и момцима, кроз шуме провуче се, дође до Великог-Дубоког и преко Саве у Срем пређе, кога одатле одпрате

*) Грађа за Србску Историју од Вука Караџића стр. 63.
**) Историја Милутиновића стр. 81—82.

у Земунски контроманац, па одма одатле, и не одржи контроманац, пошљу га у Град Мухач, па после неколико месеци пуштен буде, те оде у Русију, гди је и умро.

Кад тако Кнез Милош превари усташе и склони ји, те се разиђу, њега Ћаја-Паша са Ашин-Бегом пошље у Крагујевац, те и ту устанике умире и неке поватају, па одатле оду и у Јагодину, те и тамо тако исто учине.

Одатле Ћаја-Паша из Кнића одма пошље у Београд до стотину заробљеника у синџиру, међу којима је био и Игуман Пајсије са његовим старијим братом Димитријем Ристовићем, као знак победе љутом Сулејман-Скопљак-Паши на кланицу, које Скопљак све у тамницу баци; но ни два дана у тамници небуду, него Скопљак изведе прво Трнавског Игумана Пајсија, те га на варошкој Стамбол-Капији жива на колац набије; а после њега изведе и брата његовог Димитрија, те и њега поред брата му Пајсија жива на колац удари;*) после њи ударе одма на Стамбол-Капији на коље неког храброг хромог Васиља Прекодринца из села Скочића са два његова друга, који су из Срема прешли, чувши за Србски устанак, па пошли браћи својој у помоћ. И тако скоро сваки дан изводили су по неколико Срба, секли ји и на коље набијали; и та кланица трајала је више од три месеца, а највише је по Божићу на Савиндан мученички жртви пало.

Па потом Ћаја-Паша из Кнића оде за Милошем и Ашин-Бегом у Крагујевац, те и ту неке посече и у синџире баци, између који главне газде и трговце Александра и Николу Вукићевиће браћу из Светлића, и водивши једнако узасе Хаџи-Проданову породицу са више Чачанског робља оде у Јагодину, те и ту робља Милошем и Ашин-Бегом наробљеног побаца у синџире, између који храбре Војводе Јована и Стевана Јаковљевиће браћу са њином породицом, и пошто и ту неколико жртви учини, са 300 робова и до 100 робиња жена и девојака, најлепши и од најбољи Србски породица у синџир оковати оде с триjунфом у Београд, да поклоне чини за Турске Хареме, који су сви

*) Пајсијева мати Синђелија, кажу да је ту била, и пролазећи у Град другом свом сину Димитрију, који је у кули Небојши затворен био; несрећна та мати гледала је очима својим сина свог Пајсија на коцу набијена, докле јој и другог сина Димитрија Турци не изведу и на колац набију. Вуића путешество стр. 300—302.

164.

ЂЕНАДИЈЕ ШУВАК

КАЛУЂЕР

Манастира Трнаве.

Ђенадије је родом из Босне, из села Грбаваца близу Бање-Луке. Он је био најпре мирски свештеник и звао се Ђорђе Шувак. Па како му умре попадија, с којом је имао једног сина именом Стојана, он као удов оде у Манастир Моштаницу па се покалуђери и добије име Ђенадије. Па и сина као јединца узме код себе у Манастир за ђака, гди га је књиги учио.

Ту у Моштаници неколико година поживи као прави калуђер и узме себи у помоћ једнога ђака имено Авакума, који је тако јединац и сиротан био, неимавши никога до старице мајке, која се уза сина привије, те је и она у Манастиру код њега живила. Старац Ђенадије духовни отац, пазио је тог младог ђака Авакума као свога сина, па и његову стару мајку.

Но Ђенадије немогне прекомерне зулуме Турске једнако трпити; узме свог сина Стојана, ђакона Авакума, за киме и његова мајка пристане, остави пуст Манастир и пребегне у Србију; гди неколико Манастира обиђу, па се настане у Манастиру Трнави, које све Игуман Пајсије Ристовић једва дочека.

Ђенадије је са својим сином Стојаном, Авакумом и овога мајком, старицом, као пришелци из Босне у свему Пајсији услужан био, и он ји је пазио. Тако је он у Манастиру Трнави, кад је Пајсије са Хаџи-Продановим братом Мијаилом и Јосивом Алтобабићем Латифове момке везао, помагао им исте везати. И кад и Хаџи-Продан ту одма стигне, оче му су га известили, пошље Ђенадија у Јагодинску нахију, да он тамо почетак устанка објави и ради да се народ на оружје диже и да Турке бије. И тако Ђенадије оде и дође у Манастир Јошаницу, гди је народ на оружије подизао.

Но кад Хаџи-Продан немогне ништа учинити, него устанак његов угушен буде, и он побегне у Аустрију. А Турци, вођени Кнезом Милошем Обреновићем и Ђор-Зуком, у Небош планини у селу Горачићу још у почетку устанка ухвате Хаџи-Проданову породицу, па с њоме и Трнавског Игумана Пајсија, и у робство ји одведу; и потом оду у

Трнавски Манастир те га похарају, Ђенадиног сина Стојана и Авакума ђакона ухвате, одведу ји у Чачак, баце у синџир, и одатле као робове у Београд одведу; гди за њима оде и старица мајка Авакумова.

Тад Турци у Трнави потраже и калуђера Ђенадија, и кад разуму гди је отишо, пошљу људе, пронађу га, ухвате, одведу у Јагодину, баце у синџир па и њега у Београд одведу, гди нађе и види Пајсија и млоге друге Србе већ на кољу, а свог сина и ђакона Авакума још живе у тамници затече. Онда Ђенадије нађе се у чуду, у ком никад ни помишљо није да се човек наћи може. Заборави на сам себе и стане премишљати како да свом сину и Авакуму живот спасе, а радо би себе за њи жртвовао кад би хтели варвари. У премишљању, јадовању и молењу Бога, нађе да понуди Турке да се потурче да само живот њиов спасе, па ако Бог да, да се опет временом у своју веру врате. Он то саобшти најпре своме сину, и једва га преволи да Турску веру за време прими, па после опет да се у своју чисту веру врате. Пошто они тако завере се, јаве они за ото и Авакуму и понуде га да и он тако учини, но он нехтене вере променути и воледне грозну смрт претрпити него Турчином се звати.

После неколико дана истога ђакона младића око 20 година дивног, дичног лепотом и отважностћу, изведу Турци из тамнице, даду му заоштрен колац, на којиће га набити, те упрти на раме и сам понесе на губилиште, и идући тако полако до места, гди ће га погубити. Турци стану му представљати грозну смрт и сви редом склањати га, и Бог зна шта обећавати му, да се потурчи, и да негине тако леп и млад у залуд, кад може шњима да живи и да срећан и честит навек буде.

Но он идући упита Турке: *„А умиру ли кад год и Турци?“* Па смешећи се у име одговора запева Србским гласом овако:

„Нејма вјере боље од Ришћанске!
Срб је Христов, радује се смрти,
Божји страшни суд, а и Турке чека,
Па ви чин'те, што је вама драго,
Скоро ћете Турци долијати,
Бог вам јемац и Божија правда.“

Његова биће баш жалосна стара мајка, преставши за њим, стане му говорити и молити га да се потурчи само да остане жив. А Бог

Милош тад удари на њи и побије се. Но и ако је под Хаџи-Проданом било само до 600 Срба, опет Милош буде сузбијен, јер Срби под Милошем нису хтели да се бију са својом браћом, који су сви онако мислили као и усташи, и који су силом нагнати, те су противу своје браће оружани пошли. *)

У то стигне у Кнић од Чачка и Ћаја-Паша, који је заостао био те одбраније Србе вато, секо, и у ланце окиво, гди је и Пајсијевог старијег брата Димитрија Ристовића, који је код своје куће у селу Трнави био и ниушто се умешо није, ухватио и у синџир га бацио, уком му је и брат Пајсије Игуман био; и те робове са свом Хаџи-Продановом породицом и многим другим Србима у робство узетим у синџирима доведе.

Ћаја-Паша, кад са тим робљем дође у Кнић и чује да су усташи Кнеза Теодосија из Кнића, кога је Милош и Ашин-Бег шиљо у усташки логор и нудио ји да им се предаду, одбили, и једва га жива испустили, и тако да су нападај Милошев на њи сузбили, уплаши се и стане Милоша молити да гледи да усташе умири и да им он све прашта. Милош онда изиђе из Турака у страну и позове неке од усташи вођа на разговор, и стане им говорити да од тог устанка неможе ништа бити, него да се разиђу, да им Паша све прашта, да ни једног неће ни дирнути, тако и све Србско робље које Паша у синџиру води, само да народ боље застрашава, да ће све до једног одпустити, и да никоме ништа учинити неће, нити ће кога и глава заболети! **)

И тако Милош својим притворним говором превари Србе и њине неке вође, као: Тому Вучића Перишића из Вучковице, који је био Кара-Ђорђев момак, Симу Милосављевића Паштрмца, који је био код Војводе Ант. Пљакића барјактар, и још неке, те се Милошу на његову душу предаду под оружјем — а Петар Туцаковић нехтене му се предати — које Ћаја-Паша нехтене дирати, него ји остави уз Милоша као момке његове. А обрлаћени таковом лацкавошћу Милошевом и остали устаници те ноћи сви се разиђу кућама и разбегну се које гди по шумама. А Хаџи-Продан са својом браћом и момцима, кроз шуме провуче се, дође до Великог-Дубоког и преко Саве у Срем пређе, кога одатле одпрате

*) Грађа за Србску Историју од Вука Караџића стр. 63.
**) Историја Милутиновића стр. 81—82.

у Земунски контроманац, па одма одатле, и не одржи контроманац, пошљу га у Град Мухач, па после неколико месеци пуштен буде, те оде у Русију, где је и умро.

Кад тако Кнез Милош превари усташе и склони ји, те се разиђу, њега Ћаја-Паша са Ашин-Бегом пошље у Крагујевац, те и ту устанике умире и неке поватају, па одатле оду и у Јагодину, те и тамо тако исто учине.

Одатле Ћаја-Паша из Кнића одма пошље у Београд до стотину заробљеника у синџиру, међу којима је био и Игуман Пајсије са његовим старијим братом Димитријем Ристовићем, као знак победе љутом Сулејман-Скопљак-Паши на кланицу, које Скопљак све у тамницу баци; но ни два дана у тамници небуду, него Скопљак изведе прво Трнавског Игумана Пајсија, те га на варошкој Стамбол-Капији жива на колац набије; а после њега изведе и брата његовог Димитрија, те и њега поред брата му Пајсија жива на колац удари; *) после њи ударе одма на Стамбол-Капији на коље неког храброг хромог Васиља Преводринца из села Скочића са два његова друга, који су из Срема прешли, чувши за Србски устанак, па пошли браћи својој у помоћ. И тако скоро сваки дан изводили су по неколико Срба, секли ји и на коље набијали; и та кланица трајала је више од три месеца, а највише је по Божићу на Савиндан мученички жртви пало.

Па потом Ћаја-Паша из Кнића оде за Милошем и Ашин-Бегом у Крагујевац, те и ту неке посече и у синџире баци, између који главне газде и трговце Александра и Николу Вукићевиће браћу из Светлића, и водивши једнако узасе Хаџи-Проданову породицу са више Чачанског робља оде у Јагодину, те и ту робља Милошем и Ашин-Бегом наробљеног побаца у синџире, између који храбре Војводе Јована и Стевана Јаковљевиће браћу са њином породицом, и пошто и ту неколико жртви учини, са 300 робова и до 100 робиња жена и девојака, најлепши и од најбољи Србски породица у синџир оковати оде с триjунфом у Београд, да поклоне чини за Турске Хареме, који су сви

*) Пајсијева мати Синђелија, кажу да је ту била, и пролазећи у Град другом свом сину Димитрију, који је у кули Небојши затворен био; несрећна та мати гледала је очима својим сина свог Пајсија на коцу набијена, докле јој и другог сина Димитрија Турци не изведу и на колац набију. Вукића путешество стр. 300—302.

осим женскиња исечени и грозно на коље живи понабијани, и који су по три дана на коцу живећи увијали се као црви, где су им живим на ниском кољу нарочито начињеном, турски псп месо од костију, ногу ребара, и утробе одкидали, ждерали и удове по улицама развлачили и глодали; на таким су мукама јадници душу своју испуштали.

Тако Кнез Милош Обреновић утиша устанак Срба под Хаџи-Проданом, по препоруки његовог поочима љутог Сулејман-Паше Скопљанина, и навата доста Србског робља са његова три Турчина сва три побратима: Ашин-Бегом, Ћор-Зуком и Ћаја-Пашом. Но ипак нехтене му се из Јагодине у Београд ићи, и ако им је велике услуге учинио, и толике им Србе и Србкиње на Клање и мучење предо. Нехтене зато, што је у Јагодини у синџиру многобројно Србско робље, за осветити се Милошу, што ји је преварио, премамио и Турцима ји у робство предо, те су ји у синџир оковали, јавно викало противу Милоша, говорили су и доказивали: „Да је и Милош као Кнез Рудничке нахије шњима у договору за устанак био, и да ји је он подговорио и на устанак охрабрио, те су се подигли, па после предомислио се или се препадиуо, кад је видео силу Турску, па ји одусто и изневерио.“ *) Па ако га је побратим његов Ћаја-Паша и звао да иде с њима у Београд, ипак Милош тад нехтедне, него се измоли од њега да остане; па пошто Ћаја-Пашу са Србским робљем испрати у Београд, оде у Рудничку планину својој кући у село Црнуће, и тек мало доцније по позиву оде у Београд своме поочиму Сулејман-Скопљак-Паши, где га код себе до 1815. год. задржи те му је послове вршио, и својим очима гледо њиме предате и на коље живе набијате Србе, како се као црви превијају и мученичку душу своју испуштају.

Али кад Милош није имао срца као Србин, да Србе у колико је могуће, па ма кога, да од Турске сабље и коца, заклони и сачува, и да ји Турцима непредаје, осим једине лепе Петрије Хаџи-Проданове снаје, а Пљакићеве синовице, то је се нашло срца код Турака, који су са оружјем у руци од покоља бранили невине Србе! Ево примера:

Неки Хасан-Ага Тоска стари добар пријатељ Трнавског Игумана Пајсија, и у Чачку међу Турцима важан човек, чује за најмлађега брата Пајсијева по имену Стевана Ристовића, који је код њега Пајсија у Манастиру Трнави био и књигу учио, момче од тринест година. Па

*) Историја Милутиновића стр. 85—87.

кад се са Пајсијем и Турцима речени догађај у Манастиру Трнави догоди, гди после тог Турци и Пајсијевог брата старијег Димитрија из Трнаве узму и у робство одведу. То момче Стеван, бојећи се да и њему што небуде оде у Драгачевско село Јежевицу, к' једноме своме и његове браће пријатељу и сроднику, и учини се код истог да је страно сироче из далеке земље под најам као служче стало.

Хасан Тоска дозна за њега, гди је и код кога је. Па знајући да за њега могу други Турци дознати које, и чији је, те би могло младо, лудо и нејако дете на правди Бога погинути. Нађе га и узме к себи у Чачак. Но Латиф Муселим дозна за Стевана и стане га искати од Тоске, и још стане овог кривити, како код себе хајдучку браћу држи и чува; Тоска бојећи се да Стевана неби у пропастили, недадне га.

Но Латиф као старешина Чачански нађе се тим увређен, викне на своје момке те сви пођу с пушкама на Тоску да из конака његовог силом Стевана узму. Овај пак зграби са својим момцима оружје и побију се, гди се по дугом пушкарању Латиф са више своји рањеника а и мртви врати срамотан у свој конак.

После тог боја, тог истог вечера, Тоска са једним својим момком крадом пошље Стевана кући својој у Турску чак у Топлицу, те га одведе и тако му живот сачува.

Године 1815. у пролеће, кад се наново Срби противу Турака стану дизати, Турци оставу Чачак и оду из Србије; а и Хасан-Ага Тоска остави Чачак и оде његовој кући у Топлицу, и отуда поштено пошље Стевана Ристовића кући његовој у Трнаву, гди нађе још у животу само своју стару саморану мајку и у неколико је утеши.

Овај Стеван доцније се покалуђери и остане у истом Трнавском Манастиру на свога брата место Пајсија.

А овако је исто и Хасан-Бег Праић Ужичанин у Београду у истом Хаџи-Продановом устанку укро из Тамнице Кара-Ђорђевог Војводу Милића Радовића, па га је код своје куће крио и сачувао, и кад је Марашли-Али-Паша 1815. год. дошо у Београд, он га тајно пусти, те оде својој кући у Драгачево. *) Но њега Кнез Милош Обреновић доцније мучки убије и главу му одсече.

*) Историја Милутиновића стр. 92, 94 и 95.

164.

ЂЕНАДИЈЕ ШУВАК

КАЛУЂЕР

Манастира Трнаве.

Ђенадије је родом из Босне, из села Грбаваца близу Бање-Луке. Он је био најпре мирски свештеник и звао се Ђорђе Шувак. Па како му умре попадија, с којом је имао једног сина именом Стојана, он као удов оде у Манастир Моштаницу па се покалуђери и добије име Ђенадије. Па и сина као јединца узме код себе у Манастир за ђака, гди га је књиги учио.

Ту у Моштаници неколико година поживи као прави калуђер и узме себи у помоћ једнога ђака имено Авакума, који је тако јединац и сиротан био, неимавши никога до старице мајке, која се уза сина привије, те је и она у Манастиру код њега живила. Старац Ђенадије духовни отац, пазио је тог младог ђака Авакума као свога сина, па и његову стару мајку.

Но Ђенадије немогне прекомерне зулуме Турске једнако трпити; узме свог сина Стојана, ђакона Авакума, за киме и његова мајка пристане, остави пуст Манастир и пребегне у Србију; гди неколико Манастира обиђу, па се настане у Манастиру Трнави, које све Игуман Пајсије Ристовић једва дочека.

Ђенадије је са својим сином Стојаном, Авакумом и овога мајком, старицом, као пришелци из Босне у свему Пајсији услужан био, и он ји је пазио. Тако је он у Манастиру Трнави, кад је Пајсије са Хаџи-Продановим братом Мијаилом и Јосивом Алтобабићем Латифове момке везао, помагао им исте везати. И кад и Хаџи-Продан ту одма стигне, оче му су га известили, пошље Ђенадија у Јагодинску нахију, да он тамо почетак устанка објави и ради да се народ на оружје диже и да Турке бије. И тако Ђенадије оде и дође у Манастир Јошаницу, гди је народ на оружије подизао.

Но кад Хаџи-Продан немогне ништа учинити, него устанак његов угушен буде, и он побегне у Аустрију. А Турци, вођени Кнезом Милошем Обреновићем и Ђор-Зуком, у Небош планини у селу Горачићу још у почетку устанка ухвате Хаџи-Продановy породицу, па с њоме и Трнавског Игумана Пајсија, и у робство ји одведу; и потом оду у

Трнавски Манастир те га похарају, Ђенадиног сина Стојана и Авакума ђакона ухвате, одведу ји у Чачак, баце у синџир, и одатле као робове у Београд одведу; гди за њима оде и старица мајка Авакумова.

Тад Турци у Трнави потраже и калуђера Ђенадија, и кад разуму гди је отишо, пошљу људе, пронађу га, ухвате, одведу у Јагодину, баце у синџир па и њега у Београд одведу, гди нађе и види Пајсија и млоге друге Србе већ на кољу, а свог сина и ђакона Авакума још живе у тамници затече. Онда Ђенадије нађе се у чуду, у ком никад ни помишљо није да се човек наћи може. Заборави на сам себе и стане премишљати како да свом сину и Авакуму живот спасе, а радо би себе за њи жртвовао кад би хтели варвари. У премишљању, јадовању и молењу Бога, нађе да понуди Турке да се потурче да само живот њиов спасе, па ако Бог да, да се опет временом у своју веру врате. Он то саобшти најпре своме сину, и једва га преволи да Турску веру за време прими, па после опет да се у своју чисту веру врате. Пошто они тако завере се, јаве они за ото и Авакуму и понуде га да и он тако учини, но он нехтеше вере променути и воледне грозну смрт претрпити него Турчином се звати.

После неколико дана истога ђакона младића око 20 година дивног, дичног лепотом и отважностћу, изведу Турци из тамнице, даду му заоштрен колац, на којиће га набити, те упрти на раме и сам понесе на губилиште, и идући тако полако до места, гди ће га погубити. Турци стану му представљати грозну смрт и сви редом склањати га, и Бог зна шта обећавати му, да се потурчи, и да негине тако леп и млад у залуд, кад може шњима да живи и да срећан и честит навек буде.

Но он идући упита Турке: *„А умиру ли кад год и Турци?“* Па смешећи се у име одговора запева Србским гласом овако:

„Нејма вјере боље од Ришћанске!
Срб је Христов, радује се смрти,
Божји страшни суд, а и Турке чека,
Па ви чин'те, што је вама драго,
Скоро ћете Турци долијати,
Бог вам јемац и Божија правда.“

Његова биће баш жалосна стара мајка, преставши за њим, стане му говорити и молити га да се потурчи само да остане жив. А Бог

Милош тад удари на њи и побије се. Но и ако је под Хаџи-Проданом било само до 600 Срба, опет Милош буде сузбијен, јер Срби под Милошем нису хтели да се бију са својом браћом, који су сви онако мислили као и усташи, и који су силом нагнати, те су противу своје браће оружани пошли. *)

У то стигне у Кнић од Чачка и Ћаја-Паша, који је заостао био те одбраније Србе вато, секо, и у ланце окиво, гди је и Пајсијевог старијег брата Димитрија Ристовића, који је код своје куће у селу Трнави био и ниушто се умешо није, ухватио и у синџир га бацио, уком му је и брат Пајсије Игуман био; и те робове са свом Хаџи-Продановом породицом и многим другим Србима у робство узетим у синџирима доведе.

Ћаја-Паша, кад са тим робљем дође у Кнић и чује да су усташи Кнеза Теодосија из Кнића, кога је Милош и Ашин-Бег шиљо у усташки логор и нудио ји да им се предаду, одбили, и једва га жива испустили, и тако да су нападај Милошев на њи сузбили, уплаши се и стане Милоша молити да гледи да усташе умири и да им он све прашта. Милош онда изиђе из Турака у страну и позове неке од усташи вођа на разговор, и стане им говорити да од тог устанка неможе ништа бити, него да се разиђу, да им Паша све прашта, да ни једног неће ни дирнути, тако и све Србско робље које Паша у синџиру води, само да народ боље застрашава, да ће све до једног одпустити, и да никоме ништа учинити неће, нити ће кога и глава заболети! **)

И тако Милош својим притворним говором превари Србе и њине неке вође, као: Тому Вучића Перишића из Вучковице, који је био Кара-Ђорђев момак, Симу Милосављевића Паштрмца, који је био код Војводе Ант. Пљакића барјактар, и још неке, те се Милошу на његову душу предаду под оружјем — а Петар Туцаковић нехтене му се предати — које Ћаја-Паша нехтене дирати, него ји остави уз Милоша као момке његове. А обрлаћени таковом лацкавошћу Милошевом и остали устаници те ноћи сви се разиђу кућама и разбегну се које гди по шумама. А Хаџи-Продан са својом браћом и момцима, кроз шуме провуче се, дође до Великог-Дубоког и преко Саве у Срем пређе, кога одатле одпрате

*) Грађа за Србску Историју од Вука Караџића стр. 63.
**) Историја Милутиновића стр. 81—82.

у Земунски контроманац, па одма одатле, и не одржи контроманац, пошљу га у Град Мухач, па после неколико месеци пуштен буде, те оде у Русију, гди је и умро.

Кад тако Кнез Милош превари усташе и склони ји, те се разиђу, њега Ћаја-Паша са Ашин-Бегом пошље у Крагујевац, те и ту устанике умире и неке поватају, па одатле оду и у Јагодину, те и тамо тако исто учине.

Одатле Ћаја-Паша из Кнића одма пошље у Београд до стотину заробљеника у синџиру, међу којима је био и Игуман Пајсије са његовим старијим братом Димитријем Ристовићем, као знак победе љутом Сулејман-Скопљак-Паши на кланицу, које Скопљак све у тамницу баци; но ни два дана у тамници небуду, него Скопљак изведе прво Трнавског Игумана Пајсија, те га на варошкој Стамбол-Капији жива на колац набије; а после њега изведе и брата његовог Димитрија, те и њега поред брата му Пајсија жива на колац удари; *) после њи ударе одма на Стамбол-Капији на коље неког храброг хромог Васиља Прекодринца из села Скочића са два његова друга, који су из Срема прешли, чувши за Србски устанак, па пошли браћи својој у помоћ. И тако скоро сваки дан изводили су по неколико Срба, секли ји и на коље набијали; и та кланица трајала је више од три месеца, а највише је по Божићу на Савиндан мученички жртви пало.

Па потом Ћаја-Паша из Кнића оде за Милошем и Ашин-Бегом у Крагујевац, те и ту неке посече и у синџире баци, између који главне газде и трговце Александра и Николу Вукићевиће браћу из Светлића, и водивши једнако узасе Хаџи-Проданову породицу са више Чачанског робља оде у Јагодину, те и ту робља Милошем и Ашин-Бегом наробљеног побаца у синџире, између који храбре Војводе Јована и Стевана Јаковљевиће браћу са њином породицом, и пошто и ту неколико жртви учини, са 300 робова и до 100 робиња жена и девојака, најлепши и од најбољи Србски породица у синџир оковати оде с тријунфом у Београд, да поклоне чини за Турске Хареме, који су сви

*) Пајсијева мати Синђелија, кажу да је ту била, и пролазећи у Град другом свом сину Димитрију, који је у кули Небојши затворен био; несрећна та мати гледала је очима својим сина свог Пајсија на коцу набијена, докле јој и другог сина Димитрија Турци не изведу и на колац набију. Вуића путешество стр. 300—302.

да га посече, Анта опали из пиштоља и Турчина смртно треви у прси, но Турчин долевтивши до Анте хтенега по глави онако вруће махнути сабљом, Анта подбаци под сабљу избачени пиштољ и сабљу одбије, но Турчин га сабљом преко пиштоља завати и леву му руку, у којој је пиштољ држо — јербоје левак био — по више шаке на прегибу жглавка завати, дополовине засече, и по том турчин мртав са хата падне. Од те ране Анта се излечи, но у руку остане сакат, али ипак мого је оружјем владати. Од тога и прозват буде Чолак-Анта.

Године 1809 у почетку Маја, кад је Кара-Ђорђе изашао са војском изван Србске границе дотле постојавше и отишо у Херцеговину, да и њу од Турака очисти и са Црномгором сједини се, повео је са собом и Анту Симоновића. Пошто Кара-Ђорђе освоји Сјеницу, одатле оде на Новуварош те и њу завојује, остави у њој посаду, па се врати натраг к Сјеници, гди на Суводолу силног Пећског Нуман-Пашу, који је под собом 20.000 коњаника Арнаута имао, разбије, и у Сјеницу опет дође. Те победе Кара-Ђорђеве пукну по свој Херцеговини и стане се на оружје народ подизати и Кара-Ђорђу гомилама у војску долазити.

Свети Петар Петровић Његуш I., Владика Црногорски пошље Кара-Ђорђу у сусрет у Сјеницу свога Војводу гласовитог јунака Гавру Шибалију са 300 Црногораца, те у име Владике поздрави Кара-Ђорђа и писмо му од њега преда. Тад и из Васојевића дође Кара-Ђорђу депутација, те га и она поздрави и изјави му у име народа верност и оданост, и да су сви готови с њиме у бој против Турака поћи. Кара-Ђорђе им захвали, обдарији и пошље ји натраг, да народ покрећу, а он да ће им Војводе послати, који ће ји руководити.

Па како су се Анта Симоновић и Рака Левајац у бојевима као вешти и добри јунаци показали, њи Кара-Ђорђе заволе и оба одма у Сјеници Војводама учини, и пошље ји у Васојевиће, да народ дигну на оружје против Турака и да с њима управљају како најбоље знаду.

О свему овоме и како је се народ Црногорски, Васојевачки и Херцеговачки обрадово доласку Кара-Ђорђевом у Сјеницу, ево шта и Сима Милутиновић говори:

„Како л' тад' је сваком Србу било?...
Кад' му к' Вожду та побједоносцу

Даљна браћа, Црногорци знатни
Срадоват' се, и споборствоват' му

Подолазе, приклањат' се почну:
Шибалија многоважни Гавро, *)
Што Бошњац' ма додијао бјеше . . .
(Турцима)
На Сјеницу најпре допануо
С' три стотине све одборне брађе,
И с' књигама свог' Владике светог',
Да поздрави Србска Господара,
За к'њмно се од' некада чезло;
Честита му мишцу и оружје,
По жеље му срећу к' предузећу
Каже да га свуд' чекају радо
Црногорци к'о сви Херцеговци;
Благославја рождења му часак.
Благодари на том' дару вишњем',
И мајци му и блажену отцу,
Родившијем само дику Србства.
Вожд га врати, пожаловав нечим'.
Нек' Владици безсумње покаже,
Да мо́ст готов с' Дунава на мо́ре . . .
Већ да и он дигне Црногорце
На све стране бит' и нападати,
Док и продрет' к' вјечноруковању
С' торжественим' шумадије друз'ма.
Оде витез благовјествовати
К'а окриљен, што опојен дјел'ма
Обшче слоге и врлости славне;
Ута доба и Васојевићи
Кара-Ђорђа давњашни земљаци:
„Добра т' срећа и свету́ ти мишца,
Господаре и наш кано Србски!
Сви смо спремни под барјаке твоје
На којим' је стар-сједи́ орле
И крст частни Срба спасеније...
Наске тру́ба т' све сазива војне
За изхрват' свог народа дијел;
Сви охотни жертвовати крвју,
И мејдан'ма доказат' у с'рдје!"
Вожд пофалив тако превржење,
Чолак-Анту и Раку Левајца
Учинијо с' Војводама оба,
И посл'о их у Васојевиће
Одметнув их њима и управљат'
Како знаду боље и сходније
Обштој жељи, и Државе виду." **)

*) О овом великом јунаку Црногорском Војводи Гаври Шибалији, има где се на више места у разним списима спомиње, а и у Историји Јована Хаџића на стр. 55. Кад је Кара-Ђорђе 4. Априла и 29. Маја 1806. год. Владики писао, говорио је о Шибалији овако: „И пређе свега подајте довољну силу храбро-чувеному витезу Шибалији, да к' сајединењу с нама теглећи учини скоро једну јаку и силну диверзију." — И после овога кад је год Кара-Ђорђе Црногорском Владики Светом Петру писао, увек је и име Шибалије у писму његовом било споменуто. Његов брат Јован Шибалија по Србској Историји, кад су се Срби са Црногорцима 1809. год. сајединили на Кукутници, бијући и јуначки секући Турке са 13 Црногораца погинуо је за слободу Срба. По деловодном Протоколу Кара-Ђорђевом од 28. Јуна 1813. год. под Нр. 1671, 1678 и 1679 писао је Кара-Ђорђе Владики Св. Петру и молио га да он заповеди Гаври Шибалији да отуда збуни Арнауте и одвратији да неби сви противу Србије пошли. А тако писао је Кара-Ђорђе непосредно и Шибалији да он тако учини. И по том Протоколу види се да је Гавра Шибалија по налогу Владике стајао на расположењу Кара-Ђорђевом. Штета што немамо података да врлог тог јунака Гавре Шибалије живот опишемо, који је у то доба при ослобођавању

**) Србијанка час III, стр. 147—149.

Војвода Анта Симоновић и Рака Левајац пођу у Васојевиће, но са мало друга, с којима пође и Хаџи-Продан са 700 момака, но он непонесавши за војнике ране врати се натраг; а Анта и Левајац допру до Пријепоља, гди се ту са Турцима жестоко побију, које Турци сузбију, па одатле с њиним оделењем војника окрену Никшићу, пређу реку Тару, и преко Дробњака дођу до под Никшић, и на Превију шанац ископају — који и данас постоји — и тако се са Црномгором сједине.

Другу јаку војску од 3.500 људи Кара-Ђорђе пошље под Миланом Обреновићем и Милошем управо Црногорској граници, којима се придружи Јован Шибалија, брат великог јунака Гавре, са Црногорцима, кога је Владика послао, и који се са Сулејман-Пашом на Кукутници побију и Сулејмана, удружено са Црногорцима, тако жестоко разбију да је до 1.000 Турака жртви пало, но и јунак Јован Шибалија са 13 Црногораца погине. А одатле оду те и на Колашину мали број Турака разбију.

Кара-Ђорђе, кад пошље Анту и Левајца у Васојевиће, а Милана к' Црнојгори, од Сјенице окрене се и оде, те освоји и Нови-Пазар. Но ту му стигне књига од Делиграда да је силна Турска војска навалила, да је Ресавски Војвода Стеван Синђелић на Каменици у шанцу на Чагару, издајом Милоја Петровића и Добрњца, са свом својом војском Ресавском уништен, и да Турци иду Делиграду.

Кара-Ђорђе, кад чује тај несрећан глас, одма пише свима Војводама да напусте сва завојевата места, па да се повуку натраг у Србију у старе Србске границе. А и сам остави Нови-Пазар и полети Делиграду за спасти Србију од известне пропасти. Ту стигавши једва Турке по многим биткама на Морави заустави и доцније натраг у Турску у Ниш прогна.

Чолак-Анта и Рака Левајац из Васојевића, почем им Турци пут за повратак у Србију пресеку, уђу у Црнугору и оду на Цетиње к' Св. Владики, па одатле с четицама тајно хајдучки преко планина кроз Турке провуку се и у Србију дођу.

Србије [illegible] Србима са својим братом Јованом и Црногорцима помагао. Велику [illegible] овај учинио који би живот Гавре и Јована Шибалије браће [illegible] А [illegible] ће се ко мање од браће Црногораца да то учини, а ји друге [illegible] бар за њиног доба да спомене. Од потомака Шибалини има [illegible] који се налази један у Никшићу Срески Капетан имено: [illegible] човек, и кажу да има више писама Кара-Ђорђеви [illegible] јунака Шибалије за остала и која код себе чува

Кад се Анта из Црнегоре врати, Кара-Ђорђе га постави, те је био Војвода у Крушевцу до самог паденија Србије 1813. год. и био се са силним Арнаутима.

Године 1811. кад се у Јануару месецу на скупштини преустроји Совет, испостављају Министри и уведе се други ред у земљи, гди све Војводе и други чиновници на своја звања и *Дипломе* добију, тад и Чолак-Анта под 3. Улијом диплому као Војвода Крушевачки добије, у којој су му назначена села и одређене дужности како да се управља. А 11. Јануара 1812. год. одпуштено је Чолак-Анти и *Наставленије* из 11 точки, као допуне дипломе, по ком се он и друге власти, а и народ у Крушевачкој нахији управљати имаду. Како *Диплому* тако и Наставленије као важна документа из оригинала верно овде печатамо. Диплома гласи овако:

ДИПЛОМА.

Србскому Воиводи Господару Чолак-Анши Симоновићу.

Храброст ваша на разними мѣстами против неприятеля оказана, обратила е наше вниманіе на вас; и в'знак вашего отличія именуіемо вас воиводом Кнежине бивше Андріе Ілића и од ниже именовати села слѣдующим образом —

1-во. Вам власт даемо с' Кнежином Вашом управляти, и полно заповедати чтосе вам предпише, а общество коеће бити под Вашом властію неугнѣтавати —

2-го. Ви да будете полни исполнитель волы Правителствующа Совѣта и волы моеи —

3-ће. У дѣлам военим одсад у будуще заповести, наставленія, и требованія примаћете из Правителствующа Совѣта Народня од Господина Попечителя Господ. Младена Миловановича и у таковим що вам потребно буде од нѣга искати —

4-о. У дѣлам Внутреним Ваше Кнежине щогод бива и треба, да являте у Правителствующіи Совѣт Господ. Попечителю внутренных дѣл Господ. Якову Ненадовићу, от коего у таковим примаћете наставленія —

5-о. В' кромѣ нашои под никога власт неподпадате, касателно Кнежине Ваше, слѣдуе вам знати кому се убудуще имате покоравати —

6-то. У време војеваня под коего командующаго послушаніе и покорност вам препишесе бити, святѣише да заповести онаго исполня-

вате; ибо сваки такови командующи битиће од нас избран и наименован. — Увѣренисмо ми даћете вы с' нашом признаностію, кою вам указуемо, задовольни бити; усугубите труде ваше у дѣлам касающися благополучія народа, за показати себе достойним у будуще сего уваженія — У Београду —

Назначеніе села под Команду Войводе Чолак-Анте Симоновића у нахій Крушевачкой —

1. Кобилѣ.
2. Головода.
3. Степош г.
4. Степош д.
5. Шавран.
6. Ђеліе.
7. Щитари.
8. Злегиня г.
9. Злегиня д.
10. Гаравана.
11. Ступань г.
12. Ступань д.
13. Лаћислед.
14. Себечевац.
15. Млимош.
16. Вербница.
17. Вербница м.
18. Терепотин.
19. Мешево.
20. Луковац.
21. Гар —.
22. Церова.
23. Пепелѣвац.
24. Читлук.
25. Лазарица.
26. Масковац.
27 Глободере.
28. Бресно-полѣ.
29. Оманица.
30. Вучак.
31. Ступань г.

С тим ћете селима командирати, и рачуне од свашта давати, и у договору са осталим Господ. и Кнезовима од Нахіе у согласію бити, свакад ће вам едне заповести долазити, а по наособ, како за войну тако и за проче. У договору са свима кметовима од Нахіе да изберете по 3 кмета за судіе у Магистрат, и те кметове и писара пошлите у Совѣт гдиће они примити поученіе и наставленіе какоћеду поступати и пресуђивати. Вы Войводе да уредите у свакому селу сеоског Кнеза коиће са селом оградити кошеве, и амбаре, за десетке, и вами рачуне давати, и да се немешате у Священички и Духовни чин, коим има Митрополит да суди; вы пак гди се кои на суд позовете да одма онде отидете, а за млаће що кои гди учини зло поара или што буде, дага имате сваки предати суду у Магистрат. Коему Магистрат пресудити неможе, онће онакове слати у Совѣт а особито за свашто да являте, како мени, тако и Совѣту, како за добро, тако и за зло — завист и противност међу вами да небуде — Акобисе едан другому противіо, даће морати на отвѣт доћи. За свашто од Совѣта наставленія да иштете, и да познаете, да е он Верховна Власт. Заклетве оне у Собору коесу биле, кои преступи биће лишен старешинства, а што се коим опредѣли да са оним буде задоволян; у овоме пункту вама

описуем потребне ствари и наставленія од когаћете шта тражити, то ест од Совѣта, коису сада членови раздѣлени поособ удѣлима.

1-во. Господ. Младен Миловановић Попечитель воених дѣл што за воиску потребуе, чебане, олова, барута, ћулета, вишека, топова и проче воене муниціе од онаго да тражите.

2-о. Г. Михаил Радонић попечитель иностраних дѣл то есте акоби какав човек из друге землѣ прешао к' нама што тражіо таки да такова човека пошалѣте к'нѣму.

3-е. Г. Іван Юговић попечитель просвѣщенія народнѣга, онће знати комеће просвѣщеніе издавати, кои за просвѣщеніе ест од онагоћете тражити.

4-о. Г. Яков Ненадовић попечитель внутрених дѣл од нѣгаћете просити внутреная дѣла, онће вам наставленія давати у таковима дѣлима.

5-то. Г. Ілія Марковић он е велики вилаетскій Судія, коећете за таково од нѣга наставленіе искати, кои скриви какоћега каштиговати.

6-то. Г. Сима Марковић попечитель кассе Народнѣ, кое наставленіе од нѣга тражите, будући даћесе сви приходи обрнути у Народню кассу, и одандећесе искати потребная за топчіе плата и прочая за содержаніе. Ови преименовати 6 членова Совѣта, биће сви у едном ссогласію. Сваки од свое Кнежине главе да препишете право и одма да дате на знанѣ.

Од муниціе свака 3 месеца рачун у Совѣт шалите, коликосте примили, поарчили, и шта іош има.

В' Прочем управляитесе вольом нашом чрез кою моретесе отличити. Дано у Београду 3-г Юлія 1811.

В' Правителствующем народнѣм Совету
(М. П.) Младен Миловановичъ,
попеч: воіенни.

Верхов. Серб. народа вожд'
(М. П.) Георгіи Петрович.

Од' Верховнога Вожда и Правителствующег Совѣта Народнѣ.

Благородному Господару Воиводи Чолак-Анти

НАСТАВЛЕНІЕ.

Пособранію нашем прошлаго года у Януарію месецу у издатим вам дипломама назначено е све оно, што сте ви као служительи На-

родни у исполненію службе Ваше дужни чинити. То исто и сад вам предписуемо и управлямо вас на исте дипломе да се у свему вообште по њима владате. Ктому вам назначуемо слѣдующа:

1. Све оно штовамсе от нас и правителствующег Совѣта наложи касателно службе обще Народнѣ какоти Порез, и Говеда и све штосе заиште да имате точно и навреме без сваког отлагания послати иначећете одговарати за непослушаніе таково, коеће се преписати вашои немарности за службу Народню, и примићете по обстоятелствам пристойну казн.

2. Како и свагда штосмо вам препоручивали тако и сада вам твердо налажемо с Магистратом Нахіе Ваше у доброи ңоразумію да будете: позната су вам и означена дѣла службе Ваше слѣдователно у Судеиске послове нематесе мешати, но на против тога надлежи вам у свако време Магистрату сваку рукупомоћ чинити, и крцвце кое оваи заиште предати.

Равно и Магистратусе налаже у военa дѣла дасе немешаю нити Воиводама утом сметаю, но попропису своему дасе владаю. Свакому члену Магистратскому опредѣленае Годишня плата по 400 Гроша, писару 360 Гроша ове Новце и трошак на Мензулане разрезаћете на Вилает испрочим порезом даћете у касу Народню от кудаћесе свакому издавати. Рану пак по 500 ока жита и едно Говече свакому даћете от десетка што точно да издате да се нетуже.

3. Десетка да одвоите у свакои селу по особ и од тога да издате рачун.

4. Све штосе у Вашои Нахіи догаћа дужнисте што скоріе обявити.

5. Порез на ову Годину налажемо равно онолико колико и прошасте Године на Крушевачку Нахію 7.000 Гроша ктому уредите Мензулане као и прошасте године и оно штое на Магистрат отрећено разрежите. Састаните се са прочим Воиводама Нахіе Крушевачке и соразмѣрно по главама разрежите порез, па колико на вашу Кнежину припадне, явите нам.

6. За военa преступленія дозволявамо вам каштиговати кривца соразмѣрно преступленію с штаповима а бѣгунца из воиске и онога, кои на позиваніе у воиску непоће морете каштиговати с шибом но наи-

далѣ кроз 300 момака трипут проћи, Капетан може са согласіем вашим кривца военог каштиговати с 25 штапа више не.

7. Од Капетана Ваши, коіе непослушна или способна у служби наћете дужнистега обявити нама и у Совѣт Народни са описаном његовом кривицом па коег мѣсто представићете нашему одобренію другог, коећемо ми и Совѣт народни ако Благоразсудимо потврдити.

8. Чебане колико се сад код вас находи да явите; никому до времена кад се на Битку поће да недаете, пушке кои напразно меће да каштигуете с 25 штапа и апсом.

9. Заказати имате у Вашои Нахіи и особито нато мотрити да кои девоику удае неузима више от 12 Гроша за ню штое уречено више коиби узео изгубиће све и тоће препасти у касу Народню а опаиће бити каштигован.

10. Проче налоге кои буду явићемо вам своим временом.

11. Ово писмо налажемо вами обявити и Магистрати у нахіи Крушевачкои да члени онога знаду против вас пристоино обходити се.

Заключително и повторително налажемо вам употребити све стараніе ваше за извршити возложеное на вас. Точно извршиванѣ заповести принеће вам од нас чест и награжденіе, а наимањѣ небреженіе и непослушаніе узроковаће вам Безчестіе и примићете по обстоятелствам соразмѣрну казн.

У Београду 11-го Януара 1812.

Вхховни Народа Сербскаго Вожд
(М. П.) Георгие Петровић.

Управителствующем Совѣту
(М. П.) Младен Миловановић.

Године 1813. пребегне и Чолак-Анта са својом породицом у Аустрију, гди отеран буде у Град Варадин и ту под присмотром као и друге Војводе буде. А године 1814., кад дјејством Руског Цара Александра I. буду све Војводе притвора ослобођене, тад буде и Анта, коме Петроварадинска Генералкоманда 2. Септембра 1814. год. под Нр. 147 изда за у Русију пасош, и он са његовом женом Јелом, ћерима: Јованком, Анђом, Стеваном, сином Костом и служавком Станом Нешић крене се из Варадина, и преко Новогсада, Темерина, Рац-Бечеја, Турск-Бечеја,

46 *

Беодре, Кикинде, Комлоша и Рац-Бечкерека оде у Темишвар.*) Ту се Темишварској команди јави, и пошто се ту сви Срби и Војводе за у Русију искупе, 17. Септембра из Темишвара крену се и преко Ердеља у Русију оду; и Анта с породицом својом настани се у Кишињеву, гди је од Руске владе добио пристојно издржање као и друге Војводе. А доцније **) по наредби Цара Александра примљен му буде и син Коста у I. кадетски корпус у Петрограду, те је изучаво војене науке до 27. Августа 1829. год. и тад због болести добије отпуст под Нр. 1573 и оде у Кишињев своме оцу, од куд се више у Петроград ни враћо није.

Године 1831. Анта кад и друге Кара-Ђорђеве Војводе врати се у Србију, кога Кнез Милош постави за члана суда Чачанског онда зване нахије Пожешке. Акт постављења тог гласио је овако:

Славни Суде Наіе Пожешке.

Неко число дошавши Бесарабаца са Ненадовићем, примлѣни су милостиво и человеколюбиво одъ ньіове свѣтлости неки су по способности и по службама на-мещени од кои се еданъ и у Наію Пожешку за службу Маћистрата опредѣлава, то е Чолак-Анта бившій Војвода Крушевачки, кое га изволите за члена Суда Наиског и за содруга Вашегъ пріймити и признати и покажитему сва Судейска наставленія редом и тако опресуђиванѣ и заведенія Протокола; он ће тамо са фамиліомъ дођи, коіе га примите и намѣстите у кућу бившу Муселимску. А Елесіа склоните на друго мѣсто бивше. Више реченый Анто имаће според себе сина кои ће у дѣлима Писарски помагати и упражнявати се. 16. Августа 1831. Године у Крагујевцу. ***)

Вашъ доброжелећи

Василіе Поповић с. р.

Доцније Чолак-Анта постављен буде у пензију, а на његово место дође за члена суда у Чачку његов син Коста. Па пошто исти по потреби службе 1843. год. премештен буде у Крушевац за члена суда, тако и Чолак-Анта у Крушевац се са сином одсели, где је живио до 1848. Но кад му те године син Коста умре, Анта пре-

*) Ова сва места означена су овако у пасошу Чолак-Ате, као и имена његове породице. К. Н. Н.

**) По декрету под Нр. 1289 од 11. Сентемвра 1821. године.

***) Види копију потврде овог постановлења у суду округа Чачанског од 1. Сентемвра 1843. год. под Нр. 1860.

сели се са својом снаом и унучадима у Крагујевац, где је живио до 1853. год. Но те године разболе се и умре, и укопат буде у гробље Крагујевачко.

Чолак-Анта је после своје смрти оставио пет удати ћери, које су све лепо, здраво, и крупно женскиње, и од исти много унучади, а од сина му Косте, који је ожењен био са ћерком славног јунака *Демира*, једну унуку и три унука, и то: Илију, Лазу и Павла; ова сва три брата официри су стојеће војске у Краљевини Србској (прва два су Подполковници Артилерије, а трећи Поручик коњице); оба прва брата били су команданти Србске војске у рату Србије са Турском 1876.—1877. год. Илија Командант Ибарске војске, а Лаза Командант на Јанковој Клисури; они су се показали достојни унуци своји јуначки дедова. Но Лаза прозебе у рату, добије запаленье и немогне спавати, докле 30. Септемвра 1877. год. сам себи живот у Крушевцу из револвера одузме, и после себе остави младољетну ћер Милицу. И Илија је ожењен са Јеленом ћерком Советника Димитија Матића, и има једну ћер имено: Јованку и два синчића Бошка и Војина; нека буду живи здрави и достојни праунуци своји славни прадедова.

Чолак-Анта је био високог раста, витког стаса, тела коштуњавог и спажног и јаки руку. Главу имао је сразмерну, косу смеђу, чело имао је високо, обрве веће повијене; био је очију граорасти, носа попреко образа подужи црнпурасти; бркове је имао осредње величине нанижне оборене, а уста умерена. Анта је био по нарави озбиљан, но у разговору пријатан, а велики јунак; одево је се увек чисто и господски се понашао. Кад је умро било му је 76 година, но нигди проседе косе на глави имао није.

168.

ПЕТАР ЂУКИЋ

КРУШЕВАЧКО-ЖУПСКИ ВОЈВОДА И ЊЕГОВА ПОРОДИЦА.

Петар Ђукић Војвода Крушевачко-Жупски, кад је се родио, гди, и кад је Војводом постао, као и какав је јунак у ратовању под Кара-Ђорђем био, незна се. Но само у толико зна се, да је као јунак у Делиграду 1813. год., борећи се за слободу Србску, од Турака погинуо.

После смрти Војводе Петра Ђукића остала је у животу његова

честита жена Станица, са једним сином имено Бошком и ћерком Спасенијом.

Године 1814. кад Хаџи-Продан 21. Септембра устане противу Турака, пукне глас о том устанку и по Крушевачкој нахији. Кара-Ђорђевог Војводе Петра Ђукића првенац син Бошко, дичан момак од преко двадесет година, дочује за тај устанак Срба у Чачку, па из Жупе оде у Левач Јагодинске нахије к'очинима и својим сродницима и пријатељима Војводама Стевану и Јовану Јаковљевићима браћи и другима, да боље разбере за тај устанак, да се с њима разговори и да прими од њи настављења и упутства за рад о устанку.

Но кад Кнез Милош Обреновић са Турцима тај устанак угуши у Чачку, потом и у Крагујевачкој нахији, где и Хаџи-Продан у Срем пребегне, па са Ашин-бегом дође и у Јагодинску нахију, те и ту устанак угуши, а превари браћу Јаковљевиће и друге, те му се на веру предаду, и Ћаја-Паша стигне за њима од Крагујевца у Јагодину и све ји у синџир окује. Турци ту прочују и за младог Бошка Ђукића, докопају га у своје покте, доведу у Јагодину, баце га као и друге у синџир и одатле одведу у Београд на кланицу. И поред ти Војвода и 'други Срба и Стевана Јаковљевића ћер Н. одведу и до стотину најлепши жена и девојака од најбољи Србски породица робиња за поклон у хараме Турске у Београду. *)

Тужна мати Бошкова, Станица кад за то чује, стане јадиковати и кукати за својим јединцем сином, па прене; остави се јадиковања као безполезне беспослице и забаци све друге бриге, а узме мислити и довијати се како би сина свога избавила из робства. и спасла га од грозне смрти. Дође јој на ум да понуди Ћаја-Пашу да му ћерку своју Спасенију у размену за сина Бошка у робство даде, а да јој сина одпусти. Па ту мисао сообшти својој лепој тужној ћери и упита је да ли би се за свога брата жертвовала и од очевидне га грозне смрти спасла. Спасенија љубећи свога брата као своје очи у глави, љубећи га силно, рече матери: *„да све па и њен живот радо ће за свога љубећег браша жршвовашu, само ако његов живот својим живошом одржашu и очувашu му може.“* Умоли своју стару мајку Станицу да се нимало више не домишља, не одлаже и не закасњава, него да је одма води у робство у Београд варварима, док јој брата погубили нису.

---

*) Историја Милутиновића види стр. 85—86.

Тако оне одма спреме се и обе пешице пођу и с нестрпљењем ужасним побрзају и у Београд дођу. Гди срећом њиовом, мајка сина, а сестрица свога милог брата, још живога у тамници застану; на одма изађу пред Ћаја-Пашу. Старица му каже своју намеру, и ћи њена Спасенија рече Паши: *„да она драговољно за избављење свога брата хоће да његова робиња буде, и да је зашо с мајком к њему и дошла.“* Па обадве бризну плакати, сузе проливати и молити Пашу, да им вољу испуни. Турчин Ћаја-Паша умекша окорело своје варварско срце, осмене се па им рече: „Нека вам то буде зашто молите, када сте дошле тако молити.“ Па одма узме к себи девојку у свој харем, па наскоро и потурчи је, а брата јој тај час из тамнице изведе, мајци њеној Станици преда, која га својој кући у Жупу одведе.

И тако Спасенија, жертвовавши себе за брата, туркињом постане, али свога милог брата Бошка од грозне смрти спасе. Редкост је у свету такови сестара, које своју браћу жарко љубе, као што је то код Србски сестара.

Но непрође много времена, гди Божја промисао чудесно учини, те се иста Спасенија Назли- када и Баш-Ханума робства спасе, и опет у Србску веру поврати. И то овако:

Неки Ђенадије Шувак, калуђер Трнавског Манастира код Чачка, у истом Хаџи-Продановом устанку био је са својим јединцем сином Стојаном заробљен и у Београд на губилиште доведен. Он за спасти свој, а више свога младог сина ђачића живот, потурчи се заједно са сином. Но кад настане частни пост 1815. год. и мало се поумекша време, он науми да избегне од Турака са својим сином и да се опет у своју веру поврати; нађе човека, подплати га, који му приуготови на Дунаву чамац, па онда каже потурченој Спасенији ћери Петра Ђукића и Левачког Војводе Стефана Јаковљевића ћери Н. *) а и Хаџи-Продановог брата Гаврила жени Анни, те се и оне за бегство спреме и у мушко одело обуку; па једне вечери искраду се, сиђу на Дунав сви петоро, поседају у чамац и срећно у Борчу преко Дунава прејуре, и одатле у Земун оду. Но мало доцније кад се Срби наново опет противу Турака Цветне недеље подигну, о ускрсу ји све три калуђер Ђенадије, или Мула-Салија одведе у Купиново и преко

*) Види Грађу Вукову стр. 65—66.

Саве у Србију испрати, које оду својој родбини, па се одма покрсте и опет стара своја имена добију.

Но у то време, кад су оне из Београдског Града из харема избегле и у Аустрију пребегле, још није био плануо устанак Србски 1815. год. Турци љути на то, што су им робиње из харема побегле, а особито Ћаја-Паша на своју Хануму (Спасенију), па пошље онога часа Турке, те увате њезина — Спасенина — два братучеда у селу Медвеђи у Левчу жививша, одведу ји у Јагодину и у тавницу и синџир баце.

Њина мајка, а Спасенина стрина Иконија, жена Милоша Ђукића Војводе Левачког, после пет недеља оде у Јагодину и крадом у тамници дода им два јегета — дурпије, те они престружу себи синџир на врату, па и резу од врата тавнички; отворе врата и још са четири сужња Србина, једне тамне кишне ноћи изиђу из тавнице напоље, и од Турске страже тајно дочепају Турски дванест дуги пушака, и тако по киши из Јагодине срећно утеку да ји нико, па ни Турска стража, осетила није. *)

Није ли и за ове као и за горње невине сужнике и заточнике Божија промисао наредила, да се спасу; кад ји Турци ни на многе молбе, ни за новчани одкуп нису хотели пустити, него су ји хтели погубити ако се не потурче? И гле, гди се сви вољом Бога спасоше!!! „Ти Господе твориш чудеса! И вера у тебе спасава човека.“ А и народна изрека право вели: „Робом и кад, гробом никад.“

*) О овој сцени из Хаџи-Продановог устанка 1814. год. имало је неки људи, који су казивали да је Војводе Петра Ђукића жени било име Иконија, а и Милутиновић у Историји на стр. 94 тако вели, а на стр. 474 каже да јој је било име Станица. А на стр. 98 вели да је Петру била Станица снаа. Но ово је погрешка. После на стр. 94 говори да је Ђукићевом сину било име, у место Бошко (Милић), а место Спасенија (Милосава). Но овде смо у овој сцени, као по најистинитије ставили овако: да је Војводе Петра Ђукића жени било име Станица, сину његовом Бошко, ћери Спасенија, а његовој снаји Иконија, жени његовог брата Војводе Левачког Милоша Ђукића, који је у Левчу Војвода био, и у Медвеђи живео (види у Кара-Ђорђевог протокола регистру „Милош Ђукић“ стр. 81), која је у Јагодини у тамници додала њеним синовима дурпију, те су синџир пресекли и из тамнице побегли (види Историју Милутиновића стр. 98) а то је била Иконија. Но све то ништа у именима нечини, како се ко звао, да звао, они су муке трпили, и Бог им је свима као невиним живот и веру спасао. О овој сцени види Милутиновића Историју, прво стр. 474, па 93—94 и 97—98, а и Вукову Грађу стр. 61, 65 и 66.

169.

ДИМИТРИЈЕ КУЈУНЏИЈА И КОСТА-БЕГ

ВОЈВОДЕ НОВОПАЗАРСКЕ И ЈОШАНИЧКЕ. *)

Димитрије Кујунџија, Коста-Бег и Дели Милисав рођена су браћа били. Они су родом из села Штиткова, близу Новог Пазара, а живили су с кућом у Новом Пазару. Димитрије звао се Кујунџијом зато, што је био ковач златни и сребрни ствари, а Косту прозвали су Турци Коста-Бегом за његово господско држање. А Милисава прозвали су Дели-Милисав због јунаштва. Они су имали још једног најстаријег брата имено Јевтана, но кад су га Турци у Пазару посекли, и главу му на бедем Градски на шиљак метули.

Тад се Димитрије са братом својим Костом, Милисавом и целом њиовом породицом и са своја три одрасна сина, коме најмлађем било је име Илија, од Турака искраде и у Србију 1807. год. пребегне. И баш тад кад су Срби под Младеном Крушевац освојили и пошли да планином Јастребцем границу Србије учине, где Димитрије, Коста и Милисав стигну, и сместивши своју породицу, одма се Србима придруже, и Турке жестоко одпочну тући и брата свога светити.

Доцније Димитрије и Коста-Бег скупе чету добровољаца, који су Турке у више битака храбро јуначки разбијали, и Кара-Ђорђе је оба за њиово јунаштво Војводама учини.

Године 1809., кад Кара-Ђорђе у пролеће Маја месеца пође са војском да Херцеговину освоји и да се са Црногором сједини, и Руменлију од Босне одцепи, па да и њу завојује, узме Димитрија а и Косту узасе, који су били вични том предјелу.

Па кад је Кара-Ђорђе по освојењу Сјенице, Нове Вароши и други места дошо и под Нови-Пазар, он учини ратни Совет за освојење Новог Пазара, у ком је 12.000 Турака са више топова било. Ту одреди Војводу Димитрија и његовог брата Косту са 3.000 Срба и са 5 топова под управом Павла Поповића Топчибаше као вична местима те вароши, да топове на згодна места наместе, па да упола ноћи у варош грунү, и да му по том знак запаљењем једне куће даду, да и он из неког великог топа, званог „Брадоње,“ знак војсци свој даде, па да

*) Први је био Новопазарски, а други Јошанички Војвода. Ист. Милутиновића стр. 457 и д.

и он јуриши, да у једанпут и варош и Град изненадно јуришом од Турака отму. Обећавши му ту Кара-Ђорђе и градоначалником га Новога Пазара учинити. Димитрије Кујунџија са својим братом Коста-Бегом тајно прикучи се Новоме Пазару ближе, понамешта топове одакле је се згодно могло на Град и варош пуцати, па из топова групе у једанпут и једну на шанцу капију, кроз коју се могло у варош ући, разруши, и онда с војском јуначки упадне у варош Ново-Пазарску, стане сећи и убијати немилице Турке, док једва се доцкан сети, те запали нечији сарај, а и његов брат Коста-Бег неки ћемерли хан, у ком су Турци многе хришћане затворили били и у забуни мало га из пушака запалили, кришћане попушта, и ватру му већу дода, те букне. Кад се тај знак укаже, Кара-Ђорђе да уговорени знак избацајем Брадоње топа, и онда сва војска јуриши у варош и запали је, где се сви Турци у Град збију, па пошљу Кара-Ђорђу неког Кара-Мустафагу, који је био до 1804. год. Муселим у Крагујевцу, те уговоре с њиме предају Града, и у том преговору учине услов, да Кара-Ђорђе уклони гдигод Димитрија и Косту, да неби исти уговор нарушили и на Турке напали и потукли ји. *) Кара-Ђорђе по уговору тако и учини, и пошље Димитрија и Косту са Павлом Цукићем у Рогозне кланце, те ји с војском заузму да неби Турци од Косова Ново-Пазарцима у помоћ претекли, а он по уговору сам многе новце од Турака прими и на војску подели.

О Димитрији Кујунџији и Коста-Бегу при заузимању Новога Пазара ево шта једна песма говори:

„Протужиле буле у Пазару,
Тугујући каде говориле:
„„Авај нама до Бога милога!
Од зулума силна Коста-Бега
И његова брата Димитрија,
Злих Војвода од Новог-Пазара:
Тугујући Црног-Ђорђа моле
Да устави и Косту и Дишу,
Да непале Новога-Пазара.
Кара-Ђорђе њима одговара:

„Уставићу све војводе редом,
Ал не могу ни Косту ни Дишу.
Турци су им брата погубили
Јевтан-брату главу одгракнули;
На бедем је на шиљак натакли
Ка Штиткову лице окренули
Те да гледа свога завичаја
Недалеко од Новог-Пазара.
Не могу их за то уставити..."

И заиста Кара-Ђорђе ји именује Војводама Ново-Пазарским. Но

*) Србијанка III. стр. 166.

како ту одма стигне глас од Делиграда, да је силна Турска војска навалила, и да је Ресавски Војвода Стеван Синђелић на Каменици у шанцу на Чагару издајом Милоја и Добрњца са свом својом Ресавском војском уништен, и да Турци иду Делиграду. Кара-Ђорђе кад таку вест добије, као громом поражен, пише Војводама по Херцеговини и онима, који су кроз Босну Сарајеву ишли, да сва завојевата места напусте, па да се врате натраг. А он и сам са свима својим Војводама, као и са Војводом Димитријем и Коста-Бегом појури Делиграду, гди је се ту са Турцима био. Но кад се немогне противу велике силе Турске, која је узела мах, у Делиграду одржати, повуче се Јагодини, а одатле на Мораву, гди ту Турке једва заустави, и после велики бојева опет ји у Турску прогна и своје отечество Србију од грозеће пропасти спасе. У тим бојевима био је и Димитрије Кујунџија и Коста-Бег.

Ови Ново-Пазарски јунаци Војводе Коста и Димитрије били су јуначки бој на млого места са Турцима. Но по Кара-Ђорђевом Деловодном Протоколу од 19. и 20. Септемвра 1812. год. Нр. 956 и 957 види се да је Димитрије неке преступе и штете народу починио, да је у апсу за то био и Советом осуђен, да продајом његовог имања народу Јошанице Пазарске штета се подмири; а он Димитрије са својим синовима за његова преступленија да не буде више народни старешина. А његов брат Коста да остане и даље Војвода да се не забатали, почем на њега нема никакове даве. Шта је даље са Димитријем и његовим синовима било незна се, нема података. А Коста, његов брат, остао је и даље Војвода Јошањички у Крушевцу.

Године 1813., кад буде пропаст Србије, Коста-Бег заостао је у Србији, и са својом породицом крио је се које гди по дубравама и шумама сву зиму од Турака. Но како му се то досади и немогне се више чувати, а несмедне се Турцима предати, уз частни пост 1814. год., пре него што ће се Хаџи-Продан противу Турака дићи, узме сву своју чељад и тајом дође до на Остружницу, да ту на скели потајно пређе у Аустрију. Но како су Турци ту на скели увек стражарили, опазе ји и принуде скелеџију Николу Станковића, те им искаже које, шта је и куда ће, па га ненадно склептају-увате, вежу, опљене и везана са његовом свом породицом у Београд Везиру Сулејман-Паши одведу, који га одма на Калемејданском дорћолу посече, а сву његову чељад Ћаја-Паша код себе, као робље да га служи, узме. Доцније Коста-бегову

је жену Кнез Милош 1815. год. пред устанак од Ћаја-Паше одкупио и кући је посло, а друго све је пропало, и о њему се више незна. *)

Г.) ТИМОЧКА КРАЈИНА.

XII. АЛЕКСИНАЧКА НАХИЈА.

170.

ЂОРЂЕ И ПЕТАР КРАГИЋ

АЛЕКСИНАЧКО-РАЖАЊСКЕ ВОЈВОДЕ.

Ђорђе и Петар родом су из села Скорица, нахије Алексиначке. Петар је био син Ђорђев.

Ђорђе је био Војвода над малом нахијом Ражањском. Под његовом влашћу био је и неки Милић из Ћићевца, и они су се по већој части налазили у Делиграду и нападе Турске одбијали.

Године 1809., кад Кара-Ђорђе изиђе изван Србске границе дотле постојавше, и оде у Ерцеговину, те и њу завојује и са Црногором сојединп се, тад изда заповест те Војводе оду Нишу да га завојују и Косову да се шире.

Србска војска кад је дошла под Ниш, она се око Ниша у шест шанчева обкопа. У првом шанцу у Каменици на Чагару стане Ресавски Војвода Стеван Синђелић са Ђорђем Крагићем из Скорица са 3.000 Срба. Но кад Турци на њи навале, а издајници Милоје Петровић и Петар Добрњац нехтедоше им упомоћ претећи, тад Војвода Синђелић, кад Турци у шанац провале, из пиштоља 19. Маја запали Џебану и Синђелић заједно са Ђорђем Крагићем и другим Србима, који су још у животу били, у воздух одлети. И тако конац буде овим безсмртним јунацима.

Кад се Кара-Ђорђе из Ерцеговине, за спасти Србију од пропасти у Делиград врати, он постави на место Ђорђево његовог сина Петра Крагића за Војводу Ражањског, који је доцније на Делиграду 1813. год. јуначки погинуо.

Дали од ови јунака данас има потомака није нам познато.

---

*) Види Историју С. Милутиновића стр. 86 и 112.

171.

СТРЕЉА
ЛЕСКОВАЧКИ ВОЈВОДА.

Одакле је Стреља родом незна се. Но кад је Капетан Жикић 1806. год. утврдио Делиград, он је тад прикупио неколико стотина бећара да га чувају и над њима поставио за старешине: Стрељу, Першу, Николу и Џиду од Лесковца. После је Стреља остао дуго у Делиграду и бранећи га као јунак изиђе на глас, и Кара-Ђорђе га постави за Војводу Лесковичког иназовега својим побратимом. Стреља је осто за сво време десетогодишњег ратовања Кара-Ђорђевог у Делиграду и као велики јунак борио се противу Турака. Но кад 1813. год. буде пропаст Србије и он са другима пребегне у Банат.

Али год. 1815., кад Срби поново устану противу Турака, он скупи једну четицу људи, па из Немачке преко Дунава код Кулича пређе у Србију и оде на Мораву, пак ту искупи неколико људи на оружје, а сутра дан дође му Пожаревачки трговчић Раица Милетић са једно десет оружани друга, и после из Смедерева више момчади добро наоружани, и он онда са Павком из Сараораца и Ђор-Стојаном пређе на Осипаоници преко Мораве у Пожаревачку нахију, те ју је подизо противу Турака, и док дође до села Пругова искупи до петдесет сељака, који су чували село да га Турци не поробе. Па како чују да је из Пожаревца изишло око 200 Турака и отишло у село Смољинац да га харају, тако Стреља исте те ноћи са искупљеном четом Срба оде селу Смољинцу да на Турке удари; но како је Тахир-Ага у Пожаревцу извештен од неког Србина да је Стреља отишо противу Турака у Смољинац, то им он још 200 Турака у помоћ пошље, који су као у тефтиш ишли из села у село те га харали. Стреља хтене, ако је и мало Срба имао, ударити на Турке, но њему сељаци не допусте, да Турци неби и горе с њима учинили. Али кад му други дан стигне Кара-Ђорђев Војвода Милосав Здравковић Ресавац и Војвода Павле Цукић са по педесет оружани Срба, тад сви и без дозволе сељака ноћу ударе на Турке, неке куће попале и Турке тако разбију да ји је једва до стотину живи у Пожаревац измакло. Ту су Срби многи плен од Турака задобили као коња, оружја, џебане, петора кола пексимета и другога леба, и две возионице пуне кисела млека, које су Срби уз њи возили те су Турци уместо воде пијући жеђ гасили.

По разбићу ови Турака у Рановцу Војвода Здравковић и Цукић оду у Ресаву, а Војвода Стреља са Раицом оде опет у Пругово на Мораву, те је чуво да неби Турци у села изишли да арају народ. Но како у Пожаревац од Видинског Везира дође Јоссин-Ага са 500 Делија и Пожаревачки Турака умножи се свега на 1.500, тако од ти Делија изиђе из Пожаревца да ударе на Војводу Стрељу са малом четицом стојећег у Пругову; но предомисле се и несмедну ударити, него запљене Пруговска говеда те у Пожаревац потерају; Стреља претече ји, Турке разбије и говеда, отме и натраг врати. *)

После овога шта је даље Војвода Лесковачки Стреља Кара-Ђорђев побратим радио, шта је с њиме било и имали кога данас од његове породице и гди, ништа се незна, нема података.

XIII. ЦРНОРЕЧКА НАХИЈА.

172.

ПЕТАР ЂОРЂЕВИЋ ЏОДА

ЦРНОРЕЧКИ ВОЈВОДА.

Петар Џода родио се у селу Стењевцу у Ресави. Ко су му родитељи били, шта је он пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке био, чим се занимо, кад је Војводом постао, и због какови заслуга земљи учињени, незна се.

Но у толико се зна, да је био Војвода прво у Ражњу; после одатле премештен је у Црну-Реку, те је у Вражогрначком шанцу заповедао и ту, као што се види из Кара-Ђорђевог протокола, псово је људе и тиме ји у непослушност довео, гди му је препоручено да грубо људе не псује и да с њима лепо поступа. А одатле је на концу Марта 1813. год. премештен у Зајечар, код неког Војводе Милисава, те је и ту у једном шанцу заповедо и чуво га. **)

О овом Војводи Џоди мало се што зна, а и што се зна, рђаво га карактерише.

Џода је у договору са Петром Добрњцем и Хајдук-Вељком, из једине зависти, убио највећег јунака онога доба Бугарина Папазоглу из Студенобучја. Најпре се с њиме побратимио, и једне вечери опојио

*) Историја Милутиновића стр. 174—178, 183 и 474.

**) Види Дјеловодни Протокол Кара-Ђорђев Нр. 1073 и 1230.

засно, мучки га сики-

...клом).

...аву тајно
...о Напа-
...чули,
...мучки
...ин-

и он јуриши, да у једанпут и варош и Град изненадно јуришом од Турака отму. Обећавши му ту Кара-Ђорђе и градоначалником га Новога Пазара учинити. Димитрије Кујунџија са својим братом Коста-Бегом тајно прикучи се Новоме Пазару ближе, понамешта топове одакле је се згодно могло на Град и варош пуцати, па из топова груне у једанпут и једну на шанцу капију, кров коју се могло у варош ући, разруши, и онда с војском јуначки упадне у варош Ново-Пазарску, стане сећи и убијати немилице Турке, док једва се доцкан сети, те запали нечији сарај, а и његов брат Коста-Бег неки ћемерли хан, у ком су Турци многе хришћане затворили били и у забуни мало га из пушака запалили, кришћане попушта, и ватру му већу дода, те букне. Кад се тај знак укаже, Кара-Ђорђе да уговорени знак избацајем Брадоње топа, и онда сва војска јуриши у варош и запали је, где се сви Турци у Град збију, па пошљу Кара-Ђорђу неког Кара-Мустафагу, који је био до 1804. год. Муселим у Крагујевцу, те уговоре с њиме предају Града, и у том преговору учине услов, да Кара-Ђорђе уклони гдигод Димитрија и Косту, да неби исти уговор нарушили и на Турке напали и потукли ји. *) Кара-Ђорђе по уговору тако и учини, и пошље Димитрија и Косту са Павлом Цукићем у Рогозне кланце, те ји с војском заузму да неби Турци од Косова Ново-Пазарцима у помоћ претекли, а он по уговору сам многе новце од Турака прими и на војску подели.

О Димитрији Кујунџији и Коста-Бегу при заузимању Новога Пазара ево шта једна песма говори:

„Протужиле буле у Пазару,
Тугујући каде говориле:
„„Авај нама до Бога милога!
Од зулума силна Коста-Бега
И његова брата Димитрија,
Злих Војвода од Новог-Пазара:
Тугујући Црног-Ђорђа моле
Да устави и Косту и Дишу,
Да непале Новога-Пазара.
Кара-Ђорђе њима одговара:

„Уставићу све војводе редом.
Ал не могу ни Косту ни Дишу.
Турци су им брата погубили
Јевтан-брату главу одгракнули;
На бедем је на шиљак натакли
Ка Штиткову лице окренули
Те да гледа свога завичаја
Недалеко од Новог-Пазара.
Не могу их за то уставити...“

И заиста Кара-Ђорђе ји именује Војводама Ново-Пазарским. Но

*) Србијанка III. стр. 166.

га, и кад је Папазоглу лего да спава и заспо, мучки га сикиром убио.

Ево како Милутиновић карактерише Џоду:

„Чжода клети' те поган последња,
Крвник браће и мрзитељ добра,
Подлизица и слабежи гњавче,
А прам врагу ни жив се неказав!...
Побратио с' лицемерно ш' њиме (Папазоглом),
Да га тако тек' превари љашње:
С' Џодом Вељко и Добрњац Петре
Поштења се од кажу витежка
Пазит' вр'сна, дичит се храбрима
Не држати себе најбољима.“ —

Кад тако мучки убију Папазоглу, пошљу његоу главу тајно Кара-Ђорђу; коју кад је он видио плако је над њом и жалио Папазогла као свога прворођенога сина. А Турци кад су у Видину чули, да је њин велики душман, а Србски пријатељ и јунак Папазоглу мучки убијен, од прекомерне радости учинили су шенлук, и са града Видинског избацили су 36 топова. *)

После пропасти Србске 1813. год. Петар Џода пребегао је у Аустрију и живио је у Новој-Паланци, а 1815. год. повратио је се са другима Србима у Србију. **) Шта је даље шњиме било незна се; кажу да је се Џода одметнуо у хајдуке, и држе да је у хајдуцима негде и погинуо.

XIV. КРАИНСКА НАХИЈА.

173.

ХАЈДУК ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ

КРАИНСКИ ВОЈВОДА.

(Са сликом).

Хајдук Вељко Петровић родио се у селу Леновцима у Црној Реци, Црноречке нахије, око 1780. год. Оцу му је било име Петар, а мајци Петрија, и тако по очином имену презиво је се Петровић; и имао је још и два млађа брата Милутина и Миљка.

*) Види Србијанку III. час. стр. 90—91 и 94.

**) Историја Милутиновића стр. 186.

Отац Вељков био је врло миран човек. Богат је био са стоком тако да су му се овце трипут хиљадиле. Зато су га Турци звали Петар Сирењар. Вељко је од детињства био несташан. Кад је чувао стоку још као млад, био је чобанбаша међу чобанима.

Турци су врло често долазили на њихову бачију (стан), те јели, пили и односили: сир, масло и млеко.

Једанпут кад се Пасванџине Крџалије, који су одпали били као бунтовници од Султана, у Црној Реци побију са царском војском, где Крџалије надбију Цару превржене Турке, и тад Крџалије попале и похарају више села, па и село Леновце. После таког страдања, Вељко као младић од десетак петнајест година, остави оца, мајку и браћу и оде у Видин, те се најми у некаква Турчина, да му чува овце; а после неког времена дође у Пожаревац и ту се најми код Војводе, да му готови јело. Пошто и ту проведе неко време, задоцни се једном на васкрс, играјући с момчадима у колу, те своме господару не зготови на време вечере, за то га господар потера да бије, а он утече и оде у хајдуке Станоју Главашу, код кога је био у чети хајдука, где се као хајдук 1803. год. зими, бивши на јатаку код неког човека у селу Дубоњи, код кога га је Главаш наместио да му као чобанин овце чува, у истом селу ожени са једном удовицом Маријом, која је Главашу нешто род била, ушавшијој у кућу. Непрође дуго после женидбе, у почетку 1804. год., кад Дахије одпочну сећи кнезове и чује се за устанак Кара-Ђорђев. Вељко одма потражи од жене хајдучко одело и оружје, да иде у чету станоја Главаша. А жена цикне: „јао, тешко мени, где пођо за хајдука!“ Вељко јој рече: „небој се жено, сви су Срби сад хајдуци.“ Па оде у чету Станојеву. *)

Кад Кара-Ђорђе 1804. год. дође у Орашац на Сретеније господње 2. Фебруара, и буде од народа, Станоја Главаша, Катића, Чарапића, Јаковљевића, Вула и други изабрат за Врховног Вожда народа Србског, ту је и Хајдук Вељко са четом Главашевом био, и кад се Србски устанак развије, хајдучство Станоја Главаша престане и прељуби се народњем устанку. Онда Хајдук Вељко пређе, те је као момак код Смедеревског Војводе Ђуше Вулићевића био и уз њега против Турака војево. Но пошто Ђуша у Смедереву од Турака у јесен 1805. год. погине, и Кара-Ђорђе на његово место постави његовог брата

*) Историја Ранкеа види стр. 91.

Вујицу Вулићевића, Хајдук Вељко остане и код Вујице у служби и постане неки Буљукбашица над неколико момака.

По заузећу Београда 30. Нојемвра 1806. год. 1807. година затекла је све крајеве Србије ослобођене од Турака, само Црна-Река била је још под Турцима. У почетку ове, Хајдук Вељко замоли Кара-Ђорђа да му дозволи да може скупити бећара да и Црну-Реку од Турака одметне. Кара-Ђорђе му даде писмену дозволу, оружја и џебане, и Вељко оде у Манастир Раваницу. Ту скупи доста бећара и одатле упадне у Црну-Реку. И у селу Подгорцу обколи у кули Бега Осман-агу, сина Осман-Беговог, и позове га на предају. Но кад се овај нехтене предати, Вељко повисоко око куле Бегове наслаже мноштво буради напуњене сламом, па онда запали, да је све пламен у кулу лизао; и тако га примора, те му се преда. Бега пусти слободна с пратњом у Видин, само се најпре измења с њим са коњем *) и хаљинама и узме му благо, које је нашао код њега. Од овог блага даде по један дукат својим људима, а друго нешто задржи за себе, а нешто пошље у Совет у касу народну. После тог, макар ако је и био сам од млађи старешина, испоставља у Црној-Реци заставнике, Буљукбаше, па и Бимбашу. И тако, ако Вељко на то није ни имао овлашћење, Совет због тог доброг успеха, то његово величање ипак пропусти.

После пораза Бега у Подгорцу, Турци многи из Црне-Реке побегну неки у Видин, а неки у друга места.

Једном дође из Видина Турска потера да нападне Хајдук Вељка у Кривому Виру. Но Вељко ноћу са својим момцима увуче се у сред њиховог стана, па викне Турски: „Ето Вељка, разби све,“ па ожеже одмах на оне, који су се будили, онако поплашене, те их разбије све, и распршти куд кога. И од тог доба Вељко постане страшило Турцима, на кога нису више нападали. **)

Вељко је после овога поградио шанчеве у Вражогрнцу, Грљану и Сумраковцу, и сам је собом и са својим бећарима држао све ове шанчеве. И тако Вељко, истеравши Турке из Црне-Реке, старешовао је у овом крају и седио у Бањи.

*) Ово га је коња Вељко прозвао Кушљом, зато што је кулатаст и кус био, и врло добро обучен (дресират) за бојеве, ко га је Вељко доцније једнако јашо, на њему јунаку коњу мегдане са Турцима делио и у Турске трупе улето, докле и погинуо није.

**) Историја Ранкеа стр. 130—134.

Године 1809. постављен буде Вељко да од Турака чува Бању, и Совет дода му Стевана Живковића за саветника, да га чува и уздржава да неби он по својој превеликој храбрости где год своју војску у лудо потро и у пропастио. Тукући се око Бање са Турцима, рањен буде и он и Живковић. Но кад после Каменичке пропасти 19. Маја дођу Турци, те га са свију страна обколе, гди су га неколико недеља у обколу држали, докле Кара-Ђорђе није стигао од Новог Пазара, те га 9. Јула обсаде ослободио.

Кад је Кара-Ђорђе к Бањи са војском стигао, Вељко науми да се кроз Турке пробије и са Кара-Ђорђем сједини и обсаде ослободи, па стане се спремати у својој соби за испад. Момци га његови запитају:

„А шта ћемо с оним? (за Живковића.)

„Шта ћете? ако може ићи, нек иде као и други људи, ако не може, ви му одсеците главу, па понесте, да је Турци не носе.

Кад Живковић, који је лежао у другој соби, чује те речи, помисли у себи: — Да! овај, какав је луд, хоће то и учинити, па скочи онако рањен и нада између први.

И тако, кад Кара-Ђорђе удари с леђа на Турке, Вељко јурне на Бање кроз Турке, те се сједини са Кара-Ђорђем.

Кад Турци продру до на Мораву, Вељко им је са својим бећарима из окола чинио велику штету, узнемириво ји и плашио, докле не дођу на ушће Мораве и ту у пространом пољу Петки, поред Мораве и Дунава спрама Аустријском острову, улогоре се и чадоре разапну.

Једног дана изпосле подне, код Петке пређе Вељко са неколико момака у Остров да види расположај Турске војске, па ходајући пред вече обалом Острова са Аустријским официрима, кад расмотри Турски логор како је расположен, рече им: „Видите ли оне Турске шаторе? Чекајте до мало час, па ћете видети шта ће од њи бити; идем у сред Турског логора да ји по обаљујем!“ Па заиште одма скелу да га на Србску страну превезу. Официри су га од тога одвраћали, но он остане при своме. Они му даду скелу, он се с нима опрости, и извезе се повише Кулича на леву обалу Мораве. Ту узме још неколико момака, пређе Мораву испод Дубравице, дође до Турског логора и у исти јурне као вијор, па пошто у средини буду, избаце по једну пушку, а Вељко викне: „Беште ето хајдук Вељка!“ Сукну сабље и у трку

секли су од шатора конопце и по неког у сукобу Турчина, projуре и излете из Турског логора својој браћи. А Турски логор сав узбунивши се, поплаши се и пообаљује шаторе. (Ово се и данас у Петки прича.)

Вељко је и осим овог пута на Петки, и горњег случаја на Бањи, где је морао пробити се кроз Турке и Бању са свим напустити, више пута обкољен бивао, но свагда је Бању одбранио. Једанпут тако буде у Бањи од Турака обкољен са свију страна. И једног дана, кад угледа Србске барјаке у војске, која му је под Танасијем Чарапићем и Вуйцом у помоћ долазила да га обсаде ослободе, Вељко желећи да се са Војводама састане и договори с којеће стране на Турке ударити, узме из Бање своји до четердесет момака на коњма, па посред Турског логора викнувши »ево хајдук Вељка“ обори из пушака, продре и напоље излети, па саставши се и договоривши се са Војводама, где и на коју страну да ударе са леђа на Турке, а он из нутра и да ји тако разбију, опет тако исто споља јурне кроз Турке у Бању, и к својим уђе; после ударе сложно и Турке разбију, и од Бање протерају ји. *)

Године 1810. о новом лету на народњој скупштини у Београду обтуже Вељка неки кнезчићи, Буљукбаше и други из Црноречке нахије, да је он некакве девојке силово, и друга насиља и погрешке чинио, а момци његови да су неким људма поотимали говеда и овце, и продали као Турско добро. Зато га Совет на скупштини осуди, те изгуби чин Војводски и диплому, и осуди га на затвор у тамницу. Али срећом његовом не затворе га онај дан, већ оставе до у јутру, а он у вече скупи своје момке па им каже: „Кад сам дошао амо, мислио сам, да ће ме питати колико сам рана задобио, колико сам добри коња изгубио, колико је коња подамном изгинуло; а они ме ево питају: колико сам девојака пољубио, па сутра хоће да ме затворе у тамницу, него хајте да бежимо одавде.“ И тако те ноћи са својим момцима побегне из Београда. У Смедереву се заустави те коње одморе, и ту рекне: „Довде сам бегао, а одавде ћу ићи полако; акоје ко рад бити се и мрети, нека иде замном.“ **)

Одатле Вељко оде у Пореч Миленку Стојковићу, који га једва дочека, и одреди му по 500 гроша на месец, а његовим Бинбашама и Буљукбашама ком 200 ком 100 гр., а момцима као и осталим бећарима.

*) Историја Л. Ранка стр. 164 и Србијанка ч. III. стр. 70.

**) Историја Ранка стр. 177—178.

Кад те 1810. год. пређу Руси у Крајину, отиде и Вељко са својим момцима пред њи, и цело је то лето војевао с њима против Турака, око Дунава и Тимока. *) Ту је за храброст добио златну колајну, коју му је Граф Каменски с писмом својим из Шумље 28. Јула под Нр. 185 послао. Пред јесен водећи Вељко Руску војску на Варварин, под Графом Орурком удари на Бању, коју су Турци прошле 1809. год. заузели били те је опет освоје, и одатле оду на Варварин, где се и у овој славној битци, од 6—10. Септембра рани у леву руку, у коју је мало у шаци и сакат осто. Није могао прсте ни добро скупити, ни исправити. Тога је лета добио негде од Турака врло лепу сабљу, оковану сребром и златом, и камењем искићену, па је преко ондашњега поглавара Руске војске пошље на дар Графу Каменском; но он му је врати натраг, изговарајући се, да он није вредан таку сабљу носити, него нека је носи онај јунак, који је исту од Турака и задобио; и пошаље му 200 дуката на дар.

У овој 1810. години, учинивши Вељко доста знатне услуге у рату противу Турака, буде му опроштено за почињене њиме самовољне иступе. И кад се на скупштини 1811. год. чује, да су Турци ударили на Бању, Кара-Ђорђе га обдари са неколико стотина дуката и пошље га са скупштине к Бањи да Бању одбрани, и да опет над Црном-Реком старешује.

Но како у лето те године опет поновљене буду тужбе од стари Вељкови тужитеља, Кара-Ђорђе премести Вељка из Бање у Неготину, на место Мише Карапанџића, који је те године умро; постави га опет Војводом и изда му диплому. **)

Ево целога тог акта, којим је он утврђен за Војводу нахије Неготинске 1811. год:

„Нр. 998. Сербскому Војводи Вельку Петровичу нахије неготинске.

*) Прича се за Вељка да је после битке на Брегову, гонећи Турке са својим бећарима, до самога ји Града Видина дотерао. Но кад из Видина хатлије појуре, Вељко се навалице измицао, само да ји даље upоље измами. Па кад козаци стигну и на Турке с Вељком ударе, ови се окрену и побегну натраг у Видин и у Град се затворе. Вељко долетивши до градске капије сабљом је спомена ради засече, која се кажу засека и данас видити може. Војне Срба од Проф. П. Радовановића, види стр. 35.

**) Историја Л. Ранка стр. 178—179.

Труди Ваши за отечество поднети, и истинная храброст ваша против непријателя на разним мѣстима оказанаја обратила е наше вниманіе на вас и въ знак вашега одличія и возгражденія потверждавамо имено вас Војводом нахіе неготинске, и ош ниже именовати села слѣдујущим образом:

1. Вам власт дајемо с нахіом вашом управляти, и полно заповедати что вам се предпише, а общество кое ће бити под вашом властію не угнѣтавати.

2. Ви да будете полни исполнитель вольи правителствующа Совѣта и вольи моей.

3. У дѣлам военим од сад у будуще заповести, наставленія и требованіа примити ћете из правителствующа Совѣта народня, од Господ. военога попечителя Господ. Младена Миловановића, у таковим що вам потребно буде од нѣга искати.

4. У дѣлам внутреним ваше нахіе що год бива и треба, да являте управителствующи Совѣт, Господину попечителю внутрених дѣл, Якову Ненадовићу, од коега у таковим примаћете наставленія.

5. Кромѣ нашои, под никога власт не подпадате касателно нахіе ваше, слѣдуе вам знати кому се убудуще имате покоравати.

6. У време војеваня под коего командующаго послушаніе и покорност вам предпише се бити, святѣйше да заповести онога исполнявате. Ибо сваки таки командующи бити ће од нас избран и наименован; увѣрени смо ми, да ћете ви с нашом признаностію кою вам указуемо задовольни бити. Усугубите труде ваше у дѣлам касающим се благополучія народа, за показати себе достоиним у будуще сего уваженія.

У Београду, 21. Августа 1811.

Верховни Серб. народа вожд
(М. П.) Георгіе Петровичъ.

Въ Правит. народнѣм Совету
(М. П.) Младенъ Миловановичъ.

„Назначеніе села под команду воиводе Велька Петровича:

1. Мокраня, 2. Кобишница, 3. Буковча, 4. Србовласе (Србовлах), 5. Радуіевац, 6. Короглаш, 7. Самариновац, 8. Праово,

9. Чаново (Цањево), 10. Дупљане, 11. Каменица, 12. Острово, 13. Сухая, 14. Паланка, 15. Купусиште, 16. Слатина, 17. Уровица, 18. Вратна, 19. Ябуковац, 20. Малайница, 21. Штубик. 22. Плавна, 23. Поповица, 24. Шаркали (Шаркамен), 25. Есеница (Јасеница), 26. Карболова (Карбулово), 27. Вировац (Видровац), 28. Трњане, 29. Сиколе, 30. Луке, 31. Глоговица, 32. Есиково (м. Јасиково), 33. Копривница, 34. Ясикова, 35. Салаш (м Салам), 36. Метриш, 37. Табаковац, 38. Брусник, 39. Тавнич. 40. Раіац, 41. Смедовац, 42. Роглево, 43. Благовановац (Бљуванова(ц), 44. Речка, 45. Брестовац, 46. Чоконар, 47. Чубра, 48 Неготин.“

С тим ћете селима командирати и рачуне од свашта давати, и у договору са свима кметовима от нахіе у согласію бити. — Свакад ће вам едне заповести долазити, а понаособ, ако за воину тако и за проче. У договору са свима кметовимао кт нахіе да изберете по 3 кмета за судіе у Магистрат сваки, и те кметове и писаре (коіе изберете) пошљите у Совѣт, где ће они примати поученіе и наставленіе, како ће поступати и пресуђивати.

По нахіи вашой да разредите Мензулане: у сваку по 4 коня и 3 момка уз те конѣ за мезулџіе; коньма и мезулџіяма рана и плата да буде од нахіе, и то у еданпут да уредите, што им за сваку годину треба, како за право ви с кметовима нађете.

Ви воиводе да уредите: у сваком селу Кнеза сеоског, кои ће са селом оградити кошеве и амбарове за десетке, и вама рачуне давати, и да се не мешате у свештенички и духовни чин, коим Митрополит да суди. Ви пак где се кои на суд позовете, да одмах онде отидете, а за млађе што кои где учини зло, покара или што буде, да га имате сваки предавати суду у Магистрат; коме Магистрат пресудити не може, он ће такове слати у Совѣт, а особито за свашто да являте како мени тако и Совѣту, како за добро тако и за зло. Завист и противност међу вами да небуде. — Ако би се један другоме противіо, да ће морати на одвет доћи.

За свашто од Совѣта наставление да иштете, и да познаете, да є он врховна власт.

Оне заклетве у Сабору кое су биле, кои преступи бити ће лишен старешинства а што се коим определи, да са оним буде задовољан. У овоме пункту вама описуем потребная, ствари и наставленія, од кога ћете шта тражити, то ест од Совѣта, кои су сада членови разделени по особ у дѣлима:

1. Госп. Младен Миловановић, попечитель воених дѣл: што за воиску потребуе, џебане, олова, барута, ћулета, вишека, топова и проче военe мунициe од онога да тражите.

2. Господ. Милко Радонић попечитель Иностраних дѣл, то есте ако би какав човек из друге землѣ прешао к нама, шта тражио, таки да такова човека пошалѣте к нѣму.

3. Госп. Јован Југовић попечитель просвещенія народня; он ће знати коме просвещение издавати, кои за просвещеніе ест, од онога ћете тражити.

4. Госп. Яков Ненадовић попечителъ внутрених дѣл, од нѣга ћете просити внутреня дѣла; он ће вама наставленія давати.

5. Госп. Илія Марковић, он ест велики вилаетски судія, кое ћете од нѣга наставленіе искати, кои скриви како ћете га каштиговати.

6. Госп. Кнез Сима Марковић попечитель касе народне, кое наставленіе од нѣга затражите, будући да ће се сви приходи обрнути у народню касу, и онда ће се искати потребная за топціе, за плату, и прочая за содержаніе.

Ови предименовати 6 членова Совѣта биће сви у едном согласію.

Друго, од сваке нахіе да пошлѣте 10 топція, и 5 добошара на науку у Београд. — Сваки од своіе Кнежине главе да попишете право, и колико препишете таки нама на знанѣ да дате.

Од муниціе свако 3. месеца рачун у правителствующи Совѣт шальите, колико сте примили, похарчили, и шта іош имате.

С тим заключено въ Правительствующем Совѣту народнѣм.

*У Београду, 21. Августа 1811.**)

---

*) Ово је извађено из књиге Кнежевине Србије од Милићевића, које је он из оригинала, ког му је унук пок. Милутина Петровића Хајдук Вељкова брата, Јеврем Петровић дао, те је печато. Види Кнеж. Срб. стр. 892 – 895.

Вељко кад је дошо у Неготин, није имао никаква богатства осим добри коња, господскога одела и оружја; јер све што је на војсци добијао, делио је са својим момцима. Али године 1812. закупи скеле и ђумруке на оном крају, те се срећом врло обогати, па и тај добитак готово сав делио је са својим Бинбашама и Буљукбашама.

Године 1813., пре него што ће сила Турска на Србију навалити, одреди му Совет и Кара-Ђорђе још три Кнежине из нахије Пожаревачке у помоћ, да чува онај крај од Турака.

Па како је Вељко увиђао да ће велика Турска сила на Неготин навалити, он из Неготина испрати жене и децу у збег у Пореч, и кад је, с осталим женама и децом, из Неготина био испратио и своју жену са снахама и децом у Пореч, дође му пријатељ један, и видевши по соби различне сребрне наките коњске и друге које какве скупоцене ствари, запита га у вече насамо, зашто и то није послао са женом у Пореч, а он одговори: „Нека жене носе и чувају своје кошуље, чарапе, платно, пређу и плетиво, а ово су ствари јуначке које сам ја на сабљу добио, и сад са сабљом ваља и да чувам; а који то није кадар сабљом чувати и бранити, није га вредан ни имати. Срамота би било, да Турци дођу у моју кућу, па код толике славе и имена мога, ништа у њој да ненађу.“ Пријатељ је тај његов намеравао да иде у Београд, а он га задржавао и устављао говорећи:

„Ми смо овде доста весели дана провели, остани и сад да разбијемо Капетан-Пашу (за кога се говорило да ће ударити на Неготин), па барем и славу да делимо.“

„А како мислиш разбити Турке?“ упита га пријатељ.

„Е! како? извешћу моје солдате и бећаре пред њи, па ћу им ј..... матер.“

Свега војске под својом командом није имао тада више од 3.000 људи, па и то је било нешто у Брзој, а нешто на великом Острву. А за Турке се знало да ји иде на Неготин више од 15.000; за то му пријатељ рече:

„Али сад неће ударити на тебе само субаше, него ће доћи Царска војска, и довући убојне топове и кумбаре; зато може бити да би боље било да се ти незатвораш у Неготин, него да начиниш још један мали шанчић где год у планини, а овде да одредиш само толико пешака, колико је потребно за чување шанчева, и да им поставиш добре

уреднике; па кад Турци ударе на Тимок, ти изиђи те ји дочекај. Ако ји разбијеш, хајде у Неготин, ако ли Турци разбију тебе, не иди више у Неготин, него са свим коњицима и осталом војском што је сувише у шанчевима, иди у планину, па ће се Турци више бојати тебе из планине са 1.000 људи, него да имаш десет хиљада, па да те обколе."

Вељко се грохотом насмеје и рече: „Е, ти си се уплашио од Турака. Моли се ти само Богу да Турци ударе, па кад дођу моји козаци *) с Тимока и рекну: Ево Турака! Онда ћу ја припасати сабљу и узјати Кушљу, па идем у поље пред њи; а ти вичи Петра Кључара, нека ти донесе олбу пелепаша, па ево овде седи и пиј, и узми дурбин па гледај како ћу ја њима да ј.... матер."

После неколико дана тај његов пријатељ оде у Пореч, па одатле у Београд, а Вељко остане те дочека Турке.

Турци се Реџепови из Адакале, око 24. Јуна прво покажу код Кладова, ударе на сељаке, који су своје имање и чељад у планине склањали, четири села опљене и у робство у Адакалу поведу. Први се с њима брат Вељков Милутин побије, и разбије непријатеље, али им немогне отети свега робља и пљачке, јер ји није могао својом коњицом јурити на све стране по брдима. Но одма затим Срби се по налогу Кара-Ђорђа довољно освете Реџепу, запале му његово село Давран и све његово што се назвало, и што су докопали опљене и побију. **)

Затим изађе и Вељко, те очекујући непријатеља промути кроз Видинско поље. Отера тада неколико хиљада говеда и оваца. Вељко се залетао и пред саме капије Видинске. Из Видина су га гледали с Града, како трче по пољу свога хата. И том приликом побије неколико Турака, па се врати натраг.

После на Буковчи растера прву Турску војску, која је противу њега ишла и која се показала на Тимоку. ***)

---

*) Вељко је држао узасе неки број момака бећара на коњма, које је одео у неко одело подобно Руски козака, и звао ји његовим козацима.

**) Дјеловодни Протокол Кара-Ђорђев од 26 и 27. Јуна 1813. год. види Нр. 1659—1662 и 1667—1668.

***) И ово ће бити као што се у Дјеловодном Протоколу Кара-Ђорђевом помиње на стр. 218 од 27. Јула под Нр. 1710 (између 20.—25. Јула), где каже, да је Вељко потуко Турке. И ако би Турска војска од Ниша к Видину пошла, да на Вељка у Неготини удари, да ће се и Србска војска са Делиграда, чим се Ниша разбије, Неготини у помоћ кренути.

Но чим Турци изведу војску од 18.000 људи, Вељко се затвори у Неготину; одакле је непрестано сваки дан и сваку ноћ излетао, те ударао на непријатеље и никако недајући им мира, многу им је штету починио, према којој је врло мало војника изгубио. Али му ипак изгину све бољи и бољи људи, и из дана у дан га је сваки губитак све већма болео. Еле су морали на последку тражити и једни и други помоћи, Турци од великог Везира, а Вељко од Сената.

Турци нису дуго чекали. Њима доведе помоћ Реџеп-ага, Кнез Влашки Караџа, па и сам Велики Везир, и умножи се на 30.000 Турака. Онда се Турци стану све већма прокопима земним примицати Неготини и шавченима Вељковим. Куле Неготинске стану из топова обарати једну за другом. Изрешетају најпосле и ону највећу и највишу звану „Баба-финку", у којој је боравио сам Вељко. Но и то Вељка нимало непоколеба; он сиђе у подрум, те је у време одмора боравио. На последку нестане му џебане, а нарочито топовске и пушчане танади. Он покупи по Неготини што је год било олова, калаја, калајлија, кашика и чирака, кандила, па и сами кантарни јајца, од који је ђулета и куршуме саливао, и с њима топове и пушке пунио и Турке туко, па на последку у место картеча пунио је топове и са сребрним талирима, те је и с њима душмане тамањо, и бранио се док му муниција и помоћ нестигне.

Вељко је писао војеном Попечитељу Младену Миловановићу у Делиград, а и Совету, да му се пошље што пре помоћ и џебана. И на последку писао је Совету најжешће и претио је: „како ће доћи мали Божић (т. ј. народна скупштина, која је се сваке године о новом лету скупљала), те ће се онда упитати свак како се земљом влада." На последку Совет му пошље из Београда Дунавом лађу муниције, али она узаман и у зло доба стигне. *)

Младен Миловановић немогавши од Делиграда војске одвојити и Делиград ослабити, па одма јави о том Кара-Ђорђу, како је Вељко у невољи и како помоћ иште. Кара-Ђорђе час пре пише у Крушевац Војводи Антонију Пљакићу, да он одвоји од своје војске нешто и да остави да чува границу Крушевачку од Арнаута, а са свом осталом војском да појити у Делиград к Младену, како би он могао Вељку од Делиградске посаде помоћ послати. Но док су те паредбе и ако нај-

*) Историја Л. Ранкеа стр. 201—202.

брже чињене, Вељко дан поћ бранећи се, по шанчевима ходајући, и такове порушене поправљајући, људе на одбрану слободећи, топције са ракијом појећи, да храбрије из топова Неготин бране, погођен ђулетом из Турског топа мртав падне. *)

Вељка је издо Турцима неки Цинцарин Настас Армаш, од некуд из Турске родом. Он је код Вељка био у чети добровољаца Капетан, па нешто се свади са Вељком, те године остави га и оде у Влашку, па из Влашке пређе Турцима у Видин. И за осветити се Вељку, оде у логор Турски и каже им како Вељко свако јутро на шанце излази, те се шета. Турци наместе и на нишане више топова на једну точку на мали шанац, и чим се Вељко на шанцу покаже, позна га Армаш **) и каже Турцима, ено Вељка; топције готове на нишањене топове опале, и Вељка смр'ве. Вељка је ђуле ударило у лево раме до сисе и однело му до пола прсију, и кажу да је у том магновењу само полу речи изговорио *„Држс—!“* и пао мртав на земљу. ***)

Момци Вељкови кад виде где он паде, узму га и одма покрију са сеном да га људи не виде и да се не поплаше. А тог вечера узме га брат његов Милутин са момцима и сарани с десне стране до цркве Неготинске, пошто одозго по вр' њега мете још два три бећара и одозго гроб са земљом поравни, да се непознаје, јер би Турци дали млого блага за главу Вељкову, да су је нађи могли.

Но ако су Вељка и сахранили крадом да нико незна, и ако су крили његову смрт, све залуду, војска још тог дана позна да Вељка нема више међ живима. Па кад види војска да Вељка нема и да је погинуо,

*) Кара-Ђорђе је, као што Дјеловодни протокол његов од 1813. године гласи, одма под 22. Јулом Нр. 1703 и 1716 писао Младену, да Вељку одма помоћ пошље, како Пљакић од Крушевца дође и подкрепи Делиград. А и Пљакићу послао је да иде од Крушевца Делиграду; види Нр. 1704. и у Регистру писма његова и Младеново од стр. 15—18. и од 80—82.

**) Овај Настас Армаш кад Турци Србијом 1813. год. завладају и у Београд дођу, и он је с њима у Београд дошао и у Турској служби био. После 1818. год. настани се у Кладову; ту се ожени, и био је надзиратељ Кнеза Милошеви Гарди (Риболова); после тог, кад Кнез Милош у Влашкој купи мошију (спахилук) Појану, он га онде намести, те је био у његовом спахилуку капетан (надзиратељ) спахилука. Тамо је кажу и умро. Од тог издајничког порода кажу, да има ји и данас живи у Кладову. (Нил Поп. у Истор. Србија и Русија вели, да је Армаш био у Херешту Кнеза Милошев економ; види стр. 18. и 19.

***) Историја Милутиновића стр. 47. Тројебратство стр. 30. И Историја Ранкеја стр. 202.

сви стану говорити да се више држати у Неготини немогу, него да се бежи на макар како.

Брат Вељков Милутин, предузевши команду над војском у Неготини, бранио је Неготин још пет дана. Но кад и он види да силној навали Турској одолети неможе, кога је Турска војска спред и с бокова обколила била. Он једне ноћи остави сви 10. топова које је имо, шанчеве и Неготин, па се са војском назад повуче и преко једне блатне дубоке баре, зване „Тресет“ пређе, гди се многи коњи, а и Вељков Кушља и јунаци углибе и подаве. Прешавши тако бару Милутин себе и људе од известне погибели спасе и оде к Почеру.

Турци заузму Неготин, па и сву Крајину и Црну Реку, и широм уз Дунав пошавши узимали су место по место скоро без боја, докле и до ушћа Моравског дошли нису и са војском великог Везира Рушид-Паше сајузили се. Неста Вељка! Неста и Крајине.

Вељко је био танка стаса, а повишег струка, главе осредње, косе мање смеђе, чела осредњег, обрва лепи српасти, очију граорасти, носа римског типа, образа чисти лепи жућкасто црнпурасте боје и мало подуљи, бркова омањи и више црни, уста умерени, и био је гласовит. Он је у свему наличио, по самом казивању његовог брата Милутина и други савременика, на таста Књаза Црногорског Николе, Војводу Петра Вукотића, кога је у Београду 1850. год. Кнез Александер Кара-Ђорђевић дао чрез живописца Уроша Кнежевића за своју галерију слика, сасликати, чија се слика у Београду у музеуму у галерији други славни мужева и јунака из доба Кара-Ђорђевог, и Вељкова слика храни; а и литографирана је слика Хајук Вељкова и продавата, која је са нете снимљена.

Вељко је био леп човек. Војводско одело носио је на себи од кадиве сво извезено златом, и можда најскупоценије него што је и један Војвода Кара-Ђорђев таково у оно доба имао, што кажу: све је на себи имао свилу, дибу и кадиву, са сувијем извезену златом; а на глави вес, као што и сама слика његова показује, коју смо напред литографисану приложили. Тако исто и оружје, као: сабљу, пушку и пиштоље скупоцене је имао. Па и момци Вељкови имали су богато Турско одело и оружје.

Вељко је од нарави био свагда добре воље, ведар, добар и простодушан, могао си му слободно поверити све па и живот, али тајну никад. Но био је самовољан, да су му морали увек строге запо-

вести одпуштати,*) и опет често је правио погрешке и иступе, и преко одпуштати му заповести радио је; мало је се исти предржаво. И зато је био осуђиват, често укорават и на одговор позиват. И једино због јунаштва његовог праштато му је. Њему није право било никад, ако се само радило што за ред и поредак. Рекао је једном Кнез Милош о Вељку: „Море кад је мир, Вељка да затвориш у онај кавез, у ком се носе тигрови и лавови по свету, он би се истргао и учинио би што безредно; а кад је рат, само га пусти, па не бери бригу за њега.“

Вељко није био за старешину да лепо управља са народом, а није био ни за вођу да са већом народном војском располаже. Он је био за планиску брђанску војну и да брани теснаце. Њему су први пут поверени шанчеви 1813. год. у Неготини, да ји он сам брани и сам да том војском на Крајини управља.

Вељко није марио за народну војску, њему су душа били прави војници и момци бећари, које је узасе искупљо из разни крајева света, све по избор бољег од бољега, које је ранио, плаћо, од пљачке одево и заједно пљачку с њима делио.

Вељко за рат није марио ради какве тежње, него онако, што му се допадало, и свагда се Богу молио, да се у Србији за његова живота непрестано војује, па кад он умре, нека онда поклопи земљи мир.

За Русе је био тако јако заузет, да није хтео никако веровати, да је Наполеон продро до у Москву. Кад су му Руси једном говорили, да се не назива хајдуком, јербо то значи пустаија, он им одговори: „Да би њему жао било, ако би било већег од њега.“ И доиста једнако, ни за чим није био тако лаком, као за пљачком; био је готов за два гроша животом се по играти, а после би онај час све испоклањао. Имао је обичај рећи: „Кад има у мене, нек има у свакога; а кад нема у мене, тешко ономе у кога има па ми неда.“ **)

Да је лаком био за паре и да је истину говорио, да ће од свакога узети кад му затребају, ево једног случаја. Примети да му Мати неће никад да одпаше неки појас, који је носила око себе, нападне је једном питати, зашто га никад неодпасује? Она се изговарала да је немоћна, али је он натера те се отпаше, и он у појасу њеном нађе

*) Дјеловодни Протокол Кара-Ђорђев, види осим другог Нр. 724, 948 949, 1350 и 1352.

**) Историја Ранкеа, види стр. 200—201.

сви стану говорити да се више држати у Неготини немогу, него да се бежи па макар како.

Брат Вељков Милутин, предузевши команду над војском у Неготини, бранио је Неготин још пет дана. Но кад и он види да силној навали Турској одолети неможе, кога је Турска војска спред и с бокова обколила била. Он једне ноћи остави сви 10. топова које је имо, шанчеве и Неготин, па се са војском назад повуче и преко једне блатне дубоке баре, зване „Тресет“ пређе, где се многи коњи, а и Вељков Кушља и јунаци углибе и подаве. Прешавши тако бару Милутин себе и људе од известне погибели спасе и оде к Почеру.

Турци заузму Неготин, па и сву Крајину и Црну Реку, и широм уз Дунав пошавши узимали су место по место скоро без боја, докле и до ушћа Моравског дошли нису и са војском великог Везира Рушид-Паше сајузили се. Неста Вељка! Неста и Крајине.

Вељко је био танка стаса, а повишег струка, главе осредње, косе мање смеђе, чела осредњег, обрва лепи срнасти, очију граорасти, носа римског типа, образа чисти лепи жућкасто црнпурасте боје и мало подуљи, бркова омањи и више црни, уста умерени, и био је гласовит. Он је у свему наличио, по самом казивању његовог брата Милутина и други савременика, на таста Књаза Црногорског Николе, Војводу Петра Вукотића, кога је у Београду 1850. год. Кнез Александер Кара-Ђорђевић дао чрез живописца Уроша Кнежевића за своју галерију слика, сасликати, чија се слика у Београду у музеуму у галерији други славни мужева и јунака из доба Кара-Ђорђевог, и Вељкова слика храни; а и литографирана је слика Хајук Вељкова и продавата, која је са нете снимљена.

Вељко је био леп човек. Војводско одело носио је на себи од кадиве сво извезено златом, и можда најскупоценије него што је и један Војвода Кара-Ђорђев такову у оно доба имао, што кажу: све је на себи имао свилу, дибу и кадиву, са сувијем извезену златом; а на глави вес, као што и сама слика његова показује, коју смо напред литогрависану приложили. Тако исто и оружје, као: сабљу, пушку и пиштоље скупоцене је имао. Па и момци Вељкови имали су богато Турско одело и оружје.

Вељко је од нарави био свагда добре воље, ведар, добар и простодушан, могао си му слободно поверити све па и живот, али тајну никад. Но био је самовољан, да су му морали увек строге запо-

вести одпуштати,*) и опет често је правио погрешке и иступе, и преко одпуштати му заповести радио је: мало је се исти предржаво. И зато је био осуђиват, често укорават и на одговор позиват. И једино због јунаштва његовог праштато му је. Њему није право било никад, ако се само радило што за ред и поредак. Рекао је једном Кнез Милош о Вељку: „Море кад је мир, Вељка да затвориш у онај кавез, у ком се носе тигрови и лавови по свету, он би се истргао и учинио би што безредно; а кад је рат, само га пусти, па не бери бригу за њега.“

Вељко није био за старешину да лепо управља са народом, а није био ни за вођу да са већом народном војском располаже. Он је био за планинску брђанску војну и да брани теснаце. Њему су први пут поверени шанчеви 1813. год. у Неготини, да ји он сам брани и сам да том војском на Крајини управља.

Вељко није марио за народну војску, њему су душа били прави војници и момци бећари, које је узасе искупљо из разни крајева света, све по избор бољег од бољега, које је ранио, плаћо, од пљачке одево и заједно пљачку с њима делио.

Вељко за рат није марио ради какве тежње, него онако, што му се допадало, и свагда се Богу молио, да се у Србији за његова живота непрестано војује, па кад он умре, нека онда поклони земљи мир.

За Русе је био тако јако заузет, да није хтео никако веровати, да је Наполеон продро до у Москву. Кад су му Руси једном говорили, да се не назива хајдуком, јербо то значи пустаија, он им одговори: „Да би њему жао било, ако би било већег од њега.“ И дојиста једнако, ни за чим није био тако лаком, као за пљачком; био је готов за два гроша животом се по играти, а после би онај час све испоклањао. Имао је обичај рећи: „Кад има у мене, нек има у свакога: а кад нема у мене, тешко ономе у кога има па ми неда.“ **)

Да је лаком био за паре и да је истину говорио, да ће од свакога узети кад му затребају, ево једног случаја. Примети да му Мати неће никад да одпаше неки појас, који је носила око себе, нападне је једном питати, зашто га никад неодпасује? Она се изговарала да је немоћна, али је он натера те се отпаше, и он у појасу њеном нађе

*) Дјеловодни Протокол Кара-Ђорђев, види осим другог Нр. 724, 948 949, 1350 и 1352.

**) Историја Ранкеа, види стр. 200—201.

400 рубија. Упита је којој је дао те паре, а она му каже да је Милутин заштедио од плате и дао јој. Вељко плане и полети да посече брата, али овај утече. Онда он све те рубије раздели момцима.

Кад су Турци поново први дана месеца Септембра 1810. год. прогнати преко Тимока, Вељко тад заузео је Неготин и утврдио га новим шанчевима, у ком су му послу и Руси помагали. Код ти шанчева у Неготини подигао је Вељко један шанац и јако утврдио га палисадом, кога назову Градом. У том Граду Хајдук Вељко саградио је себи конак или кулу. Та кула била је од три или четир ката, а на врху је имала као неки трем (диванану) на стубовима, отворену на све стране; кров над тим тремом држали су дебели дирецп. Тај трем зван је „Баба- Финка.“ *)

На тој Баба-Финки седио је обично Вељко, пушио и разгледо пољем око Неготине, и мотрио на кретања Турака. Чучук-Стана или снаа му Станојка двориле су га и служиле му вино или ракију, чему је кад време било. Догађало се и то, да по које топовско ђуле пролети кроз Баба-Финку и по који дирек окрзпе, те се чељаде, које је служило пићем, тргне и окрене од оне силине. Вељко би реко:

„Море, не окрећи ми леђа!“

„Занесе ме ветар, одговорила би Стана или Станојка.“

„Држи се зубима за ветар, да те неокреће, рекао би Вељко шаљиво.“

Тако је Вељко пио на Баба-Финки; Цигани су му свирали и певали, а у авлији му се коњи спремали, и кад су му коњи и момци готови били, и кад је хтео да иде да се бије с Турцима, излазио му је Абраш и рекао:

„Побратиме, коњи су готови!“

„И ја сам!“ одговарао је Вељко, и наргиле би онда наслонио на јастук, па се одма дигао на ноге. Стао би на сред трема; Чучук-Стана би пришла, уздигла му на леђа његове чепкен-рукаве од доламе изакопчала му их иза врата, тако да му низ руке остану само танки рукави од свилене кошуље.

После тога додавала му је сабљу, коју је он о рамену вешао, и за тим је низ степене куле полако силазио. Пред кулом му се Кушља вадао и готов чекао га. Пре него што га је узјашати хтео, он му је свагда

*) Финка значи Влашки „левак“; а Баба-Финка кажу да се зове она котарица на катарки лађе, у којој седи по један човек, те пази куд лађа плови.

загледао да ли су му колани добро потегнути, и дал је добро зауздат. Па је онда наново подпрашиво чанке у пиштоља кубураша и узјаиво Кушљу.

Кад је коња појахао, излазио је на велику капију (онде негде кажу била је између садање цркве и зданија Началничества). Онда су сви за њим момци на коњма полазили, и Цигани су му свирачи свирали и певајући за њим ишли. А Вељко би на Кушљи ишао полако и у корак.

Пошто је Вељко тако излазио у поље окренуоби се и мануо руком, које је то знак био, те су се Цигани враћали натраг, и да се склања куд ко може; а он би онда упарадио момке и обично им рекао „ј. . . . у му оца ко прође мимо мене, а и ко заостане!“ Па је онда ишо напред међу Турке.

Кад је долазио близу на дохват непријатељу, сваки би само опалио по једну кубуру (пушку), па би се онда дохватили за сабље и јурнули у најгушћу гомилу Турака. И у таком су нападу готово свакад Турци сами крчили им пут.

Кад је год тако Вељко улетао, никад се није враћао без Турске главе; а пуцњава на Град Неготин и на Баба-Финку *) прекинула би се за неко време после такога силнога напада.

Кад је Вељко при самом крају Јула 1813. год. погинуо, њега његов брат Милутин, као што је речено, код Неготинске цркве кришом сарани и гроб му поравни, да му се место, где је укопат никако знало није. Но године 1854., 3. Априла, кад је умро Неготински Владика Доситије, и кад му почну копати раку с десне стране Неготинске цркве, нађу се кости и глава од човека, а на ногама тозлуци од црвене кадиве са срмали гајтаном и копчама заклопчарама. Најстарији тамошњи људи познаду да су то тозлуци Хајдук-Вељкови, у којима је укопат. Упита се о том и брат његов Милутин Петровић Хера и снаа Станојка, и они признаду да је то Вељко. Кости се одма прелију и унесу у гробницу брата му Миљка, а тозлуци се пошљу у Београд у Музеј, где мора и сада да су у музеуму. **)

*) После смрти Вељкове кад су Турци заузели Неготин, Град је био готово сав од топовски зрна порушен, осим палисада, који је трајао до 1833. год., а Баба-Финка сва прорешетана ђулетима, трајала је до после 1844. год., и кад су је разваљивали нашли су њене стубове све искрзане и у њој млого топовски ђулади и пушчани куршума, који су у њу ударали, и непробивши заостали.

**) У музеу се храпе још и наочари мајке Хајдук-Вељкове, бабе Петрије. Види акт Министарства просвете од године 1854, Нр. 400.

Кад је Милутин брат Вељков, млађег свог брата Миљка, пренео кости из Влашке и укопо код старе цркве неготинске 1844. год. доцније узидо је и мраморну плочу у дувар црквени до олтара и Миљку, и Вељку. Па кад су 1854. год. нађене кости Вељкове укопате су исте у Миљкову гробницу, на плочи Вељковој Милутин дао је написати овај надпис:

„Овдес' хране овде почивају
Текъ остатци бесмртнога Срба,
Србскій юнакъ Велько Петровићу
Кара-Ђорђев преславный войвода,
И господар неготинска круга,
Смрт на мейдан пазвао саму,
Најпосле се и шъ њом огледао;
Смрть га иста побѣдит' немогша,
Загрлила, шъ њимъ се побратила,
Пак съ лаврима и подъ оружіемъ
Крозъ гробъ самый у вѣчност спро-
вела! (1813.)

Собомъ Велька творцу представила,
Ограшила истимъ небовладца
Те га прими одма у блаженство,
Ђе се душе понайдостойніе
Изнад свега поставляю суда,
Рекавъ едну нѣму божествену:
„Простъ од свег' си подпуный ви-
теже!"
Пакъ споменомъ свеслави га дика
Док е Србства, та и док е људства.
Брат му среднiй овай споменъ диже
(године 1844)."

После смрти Вељкове остала су му два млађа брата у животу: Милутин, који је био код њега Бинбаша, и кога Кара-Ђорђе одма по смрти Вељковој постави 4. Августа 1813. год. за Војводу Крајинског на Вељково место; а Миљко, који је био момак уз Вељка, за тад остане момак и уз Милутина. И осим браће, оставио је Вељко жену Стану и сина Раку.

Вељко се два пута женио, или управо имао је две жене. С првом је женом Маријом рођаком Станоја Главаша, с којом је се 1803. год. као хајдук оженио у селу Дубоњи као удовицом ушавши јој у кућу, и сњоме изнајпре живео доста лепо, а после се заваде, што није хтела да му служи момке, кад зими дођу с њим с војске. Кад му она једном срдито рекне, да неће да служи његове хајдуке, он јој одговори:

То су моја браћа; с њима сам ја добио чест и славу, и све што имам; зато ти њи мораш служити као и мене; ако ли нећеш, ја ћу те отерати, па узети другу жену.

Док је жив Кара-Ђорђе и мој брат Станоје, не ћеш ти мене отерати, одговори она.

Тамо њој матер и са Станојем! викне Вељко; а Кара-Ђорђе

нека суди и заповеда својој жени; ти ћеш пак видети смем ли, или не смем!

После 1809. год., та његова жена Марија дође у Београд и ту се настани, а он, кад су га хтели те године у Београду за кривицу да затворе, утече к Миленку у Пореч и нађе тамо лепу девојчицу Стану. Ова је била родом из Крајине, из села Сикола из куће Нерића или Пљештића. Њи су три сестре биле у оца: Стана, Стојна и Стамена. После њи свију имали су млађег брата Мијаила. Стана је била дошла у Пореч да се жали Миленку и другим старешинама, не би ли јој они повратили њене дарове и хаљине, које су јој били однели беђари, који су похарали Сиколе и друга нека Крајинска села. Девојчицу ту види Вељко најпре у кући Крајинскога Капетана Стојана Абраша, па је одма позове к себи и узме да га служи. Кад чује његова жена Марија да он живи са Станом као са својом женом, она се стане спремати да иде к њему у Пореч, а он јој одма поручи да ће је бацити у Дунав, ако му дође.

После развенча се и плати Владики 1.000 гроша, који му допусти да се са другом венчати може. И тако се по други пут Вељко ожени са Станом; а првој жени Марији даде кућу и још неко имање у Јагодини, од ког је живела.

Али он ни Стани није остао за дуго веран; па не само што је грешио с другима, него се опет и првој жени својој Марији навраћао, те је она 1812. год. од њега и дете родила.

Са Станом није имао деце, а са Маријом осим ово 1812. год. рођено, имао је сина Раку, који је, кад је одрасто, кажу, био врло налик на Вељка.

За Чучук-Стану причају да је била врло добра и Милостивога срца, и да је млоге измолила да ји Вељко не посече.

Њу је Вељко 1813. год. био послао са снаом Станојком и другим женама у Пореч. Али кад разбије Турке на Буковчи у Јулију, учини му се срамота да своју жену крије по Поречу, па пошље, те и њу и Милутинову жену Станојку доведу опет у Неготин. Кад Вељко погине, и Срби и војска напусте Неготин, Милутин с момцима изведе и своју жену и Стану, која је била трудна, па у Неготини од пуцњаве топова и кумбара побацила дете и оду у Пореч; а за тим пређу и у Банат.

У збегу код Панчева, после пропасти 1813. год. нађе се Стана и Марија прва жена Вељкова. Марија цикне на Стану:

„Камо, кучко, мој муж? ти си ми мужа појела!“

„Иди, друго, с милим Богом!“ рекне јој Стана, „немој ми стајати на јаде; док је био жив, био је и мој и твој, а сад га нема ни мени ни теби.“

Стану је, кажу, после у Банату просио некакав богат трговац, али она није хтела поћи: „Ја сам била за јунаком, рекла је она; и ако се још који пут узудајем, опет ћу отићи за јунака.“ И одржала је реч: уда се за Капетана Јоргаћа, који је био родом из Трикале, и који је дошо први пут као Хајдук Вељку са седам друга (међу којима су били Загла и Фармакија Нулин и Шанин отац; прва је доцније удата била за Тому Вучића Перишића, у доцније време бив. кабинетског Советника за владе Књаза Александра Кара-Ђорђевића, а друга за Јосу Куртовића благајника, који и данас у Шабцу као пензионер живи). Но после пропасти Србије врешо је и Јоргаћ у Аустрију, и у својој промењљивој судбини узме Стану себи за жену, оде у Влашку и стави се на чело хетириста, и борио је се као прави јунак противу Турака, но 1821. год˙ обкољен буде у манастиру Сего у Молдавији од Турака, и немогавши кроз њи пробити се, као Синђелић на Чагару запали у манастиру џебану и оде у воздух!

И тако јунак Јоргаћ покаже да је достојан био узети себи за жену Чучук-Стану, жену великог јунака Вељка.

После смрти Јоргаћа Стана оде у Грчку, где је у Атини до 1849. год. живила, а после себе оставила је сина Милана, који је код Грчког Краља Ађутант у чину Полковника коњаничког, и ћер Јевросиму, (а једна јој је ћи за живота њеног умрла) она је све ово троје деце изродила са Јоргаћем.

Хајдук-Вељко за живота свога од свега највољио је три своја добра: „коња-Кушљу, пушку и Чучук-Стану.“ Плаховити јунак Хајдук-Вељко, као што се из дела његови види, није био добар управник над народом у време мира и рата, и није био добар вођа веће војске. Но био је јунак оног доба, да је се мало који у Србији с њиме упоредити могао; а усвету скоро нико! И тешко ће и кад време такога јунака као што је Вељко био дати; који је улето међу дивље непријатеље са по неколико своји момака, ал јунака! Као соко међ граб-

љиве тице. Није се Вељко страшио од многобројне силе Турака, од пламтења и цактања пушака, севања бритки сабаља и грмљаве адски топова. Игрaчка је Вељку била међу хиљаде Турака улетити, сећи ји, по једну Турску главу уграбити, кроз ордију Турску пробити се, пројурити и са осмехом и поносом враћајући се на свом халовитом Кушљи у свој стан међу Србе Турску главу у руци донети. Таковог јунака достојно је, што га је велики Кара-Ђорђе својим посинком звао.

Не устрашими Вељко волео је са својим момцима и бећарима са Турцима бојак бити, него са Србском народном војском. За њу није марио; није марио види се зато, што Срби војници нису увек уз њега били него се мењали, данас једни сутра други, и ишли у бој час овамо, час онамо, па и под другим вођама. А по избор момци и бећари Вељкови увек су уз њега ишли и с њиме заједно бојак били, Турке секли и пљенили; које је он својом одважностћу напајо јунаштвом, очеличио ји и у лафове претварао, да су се они један над другим надметали, који ће већи јунак бити, па зато је Вељко и волио момке и бећаре. Причају, било је више прилика, да момци Вељкови, који су обитавали под кулом његовом, кад су по њи 200 за ручком и вечером за совром седели, да су се између себе хтели да покрве, преговарајући један другом који је бољи јунак и који је веће јунаштво, секући Турке, учинио; преко софре пуцали су један на другога, и Вељко је морао са Баба-Финке слетати и мирити ји, подвикнувши им по његовски да им њиновог оца....

Било је у Вељка тако очеличивши се уз њега момака јунака, да нису ни самом Вељку своме Војводи у јунаштву уступали, од који су ови: Пешачки Бинбаша Дели-Балта, његов побратим Капетан Стојан Абраш, Јоргаћ и Бело-Црногорац, који је самога Вељка на двобој звао; а и други, које је све Вељко волео, пазио и с њима се дичио, и није им завидио што су његови и под њим јунаци.

Но Вељко је имао и своју слабост спрам другим јунацима, који су се сњиме у јунаштву равњали, и који нису били под његовом влашћу; тима је Вељко завидио и није ји трпео. Као што није трпео ни великог јунака Бугарина Папазоглу од Поломља из Студенобучија, него га је са Џодом и Добрњцем мучки на спавању из једине зависти због његовог великог јунаштва убио. Ево како Сима Милутиновић о том говори и пресуђује:

9.
НЕОПРОСТНОСТ.

Љуто куне сва Бугарска земља:
„Душе вам' се за ребра припекле,
Божијега невидјели лица,
Немоглесе очистјети вјечно!...
Род вас клетвам' прегрузио људски.
Устопце вам' зајми враћали се,
Одужит' се никада немогли,
То л' утјешит' нутрост плачну игда!
Од' Поломја, из' Студенобучја
Папазоглу чудна јуначину
Тко убити прегоре курварски!...
Једном исти са пјешáкá триста,
И толико равно коњаника
Оде, диже с' из'сред Црноречке,
Ш' њим' неколик' и херáка...друга,
Туфекџије...пачел' Шићарџије,
Од' крајине, а из' Подгорице,
Све што срцам' одољет' немогли,
Да на мјесту Турци се чекају...
Већ' на крила браћа витезови
Налазити ђе их прије спазе,
Те кроз' Витош планину Софи́ску́,
Пак у поље под' исту се свале;
Ал' ево т' им војске из' Шехера,
Хиљадама најбољи хатлија,
Док и пјешак за њим' дотрчао;
Поздраве их дугим пушкам' ови,
Плотунима доста огња проспу,
Пак излети Папазоглу најпре,
А за њиме триста вјéрни' другá,
Окупе нам' туд' по пољу Турке,
Док опуче, ал' један' их нехте,
Дели-долу, јуначина силна...
Бр'ци ма је груди поклопио,
А рамена, и самцата плећа
Канатима злаћеније тóкá,
Хат пропео с' мјесто трка к' лéту,
Још повадив оба од' појаса
Пречекив'о ближе најбољега,
Даг' обама прожгав и разнесе...
Кад' истима несвати га сретна,
А виђевши да баш неузмиче,
Кубурама г' срета обадвјема,
Но у вјетар к'о и прве пођу;
Док допавши Папазоглу викне:
„Сабљу повад', бре капоглу синко!"
Токалија брж' измахну бритку,
По-једном се к'о у шали клепну.
Пак намјерис' јоха на сјекиру,
Прч сирдљиви на пегава риса;
Ухитрио Папазоглу махом,
Удари га по свилену пáсу,
Пóла паде у траву зелену,
А полу му крхат' однесао
Кроз' све Турке у Софију двору.
Нек' је Кáда види и прифати,
Обрадује с' најмилијем' своме...
Куку л' њојзи!...кад' је угледала —
Ту кад' тако Турке раскрхао,
С' помлаћених напљачкавши доста.
Смисли јоште штокуд' их потребит',
По селима и Паланкам' неким',
Пак се вратит' умајчија њедра
Завјетроват' у безбеђа боку...
Гоит' друштво, и одмарат' миш'це.
До прилике опет' палетјети;
Чкода клети' те поган последња,
Крвник браће, и мрзитељ добра,
Подлизица, и слабежи гњавче,
А прáм врагу ни жив се неказав!...
Побратио с' лицемјерно ш' њиме,
Да га тако тек превари лашње;

С' Чжодом Вељко и Добрњац Петре
Поштења се одкажу витежка
Пазит' вр'сна, дичит' се храбрима,
Иностранца л' чуват' као брата,
Особито знатнога нечиме;
Не држат' је себе најбољима,
Нит' врлости порочит' је праве,
Већ' туђима издраживат' своје,
Јера добри сам бољега љуби,
А неважни мрзи пакостљиво!
Себељубчел' унижава туђе,
За малешност своју предбљешташи...
Још недосег све презире радо,
И завистник мари затирати.
Та тројица тајно саглашена
Вожда писмо на зло употребе,
И по својој истолкују г' страсти:
„Да га хоће погубити Вожде.
Нека би га опремили к'њему;
Ал' га може виђевши риједка
Опет' пусти'т, и да нами влада,
Па колики тада наши јади?...
Већ' те сложке да га умлатимо,
И да Вожду опремимо главу,
Слага́вши га да је нехотно
Знати кога за свог' Надглавара,
Но тек' за се и дружину мисље,
Нит' се коме док му сабље клању:
За истину тоће нам' се примјет',
Њега нестат', к'о на гори сњега,
Кад' га Жарњак пролећем окупи, (југ)
А ми остат', и пробират' јањце —
Несјете се дасе открит' мора,
Што се годе здјела́ на свијету;
Срам за гадност и презрење вјечно',
Пак нека им хиљаде живо́та́,
Већ' дас' бољим' кад' одплате дјел'ма,
Ал' о себи свако́ с' пресуђује.
Неки с' нечег' изуз'о се нањ'га.
Она оба што су се надала
Да је у њег' бог зна које благо,
А с' тог' ови што подкид'о боље,
Да му мјесец не засјења сунца,
Што л' је прогн'о њега и момке му,
Кано јастреб плахе јаребице...
Изишао и чек'о га Вељко
Да смандрља... опљени му друштво:
Папазоглу јако г' угледао,
И сјетно с'... духом доказана,
Пак се стиште на вранчићу своме,
К'о звијезда преко ведра неба,
И к'о дане у предзорне мраке,
Тек' међу њи, одскочно с'коња,
Пјешице их и српачом бритком
Оку́пио, и самога Вељка,
Да неум'че, баш би посјекао...
Упустио г' упудивши само,
Нека позна ком' о глави ра́де;
Камо л' да је сва три о једночке!...
Већ' поступе ка'но свијећају,
Чжода узме довршење на се,
Ласкајућ' се сам највише склапит;
Ка'но побру ласно га домами,
Облаже га и угости братски,
А овај ти к'о у пријатеља
Развеселис' и безбрижно заспи;
Ондај Чжода сјекиром по цику,
Као худи... к'о кр'вички одљуд
Ил' о једном врат му пресијече,
Па му главу тајно пошљу Вожду,
Који по се над'њом расплакао,
К'о б' над својим првородним сином,
А топова тридест и шест врази
У Видину ончас пзметнули
Рад' весеља и непадне среће,
Кад' на вјерно убјен Папазоглу;

Јербо орле своја перу̑ш стреља,
И надскок се у њедрима гаји . . .!
Зашто тако? . . . На главе вам дошло!
Као што вас ни минуло није
Зло и грђе од' сам'рти накве;
Васке цигли од' тројице Вељко
Што уграби скопчат' се поштено,
Зар гријехе својом спрао крвљу
Са свим срцем бранећ' Неготина,
Док' барута и олова траја,
По кућама и у цркви кандил',
Костерни'ца' . . . и кантарских ја̑ја́,
Од' чег' стап'о зрње и картаче . . .
Пак сподоби с' топом погинути,
Да остане ситног' оружија
Презиравцем чрезвичајним вазда,
К'о и свије жизни грожава̑ла́ —."
Неможе л' се Папазоглу равно
Оправдати, ка оправдас' Вељко?...
Кад' парницу Турци уздигоше,
Штосе неко примирије квари
Страном Србљи, у том и кривије!
Му̑ла-Па̑ша Видинскога краја
Потужи се на Србчадцу Рус'ма;
Ови реку̑ извидјети кривду,
И од' стране повод чији буде,
Да подпуни све убитке другој;
На то пошљу неког' челенчара. . .
Секрета́ра л' Стеву Живковића
Совет Србски, и Народни Вожде
Одредили уз' рече̑на Русса
Тер' у Видин на паро̑лу Паше;
Окле Па́шо . . . свог' им једног' да́де,
Пак изађу по граници проћи,
Сва сабрати обижења взајмна,
И пресудит' куда што претеже.
Свисе слегли у Велик'-Извора,
Ту и Вељко к' Јурук-Барјактару,
Њег' окривјет', ил' ш'њим изаз-
ват'се,
Ком' опанци, ком' обојци буду. . .
Хеле најпре разговор гладивци
Тихо почну, и све записују,
А кад' виђе мал' разборни Вељко,
Да кривице́ више пада на њ'га,
И на друге поглаваре Србске,
Нег' на Турке вјечне своје враге,
Згранус', Викну: „Бре Јурук-Бар-
јактар!
Још ли мислиш ти осуђиват' Срба?...
Хајдук-Вељко жив небио више,
Ако т' главу сада неодсјеко!
Већ' на мејдан Пашин Ђувендио!..."
Пак поскочи а за оштро гвожђе:
„Ам' бре трто на мејдан убојни!"
Смрзнуо се Јурук-Барјактаре
Од' Вељкова и Пашина страха
Зло му изаћ', а горе непоћи . . .
Тјесно буде и осталим' свјема,
И најмрже Руско̑м посреднику;
Али штаћес' неокресан'-глогу,
Влакна цјепат' кад' је несвикао!
Једвас' Јурук уклони некуда,
Докле Сте́во утилика́ва Вељка;
Так' разметнус' тај оцјенак исти,
Што би мекши од' Србенде Туро,
Што ли наче изљест'му несмједе,
Ка'но т' једном' све́гу извјестнику
А таковим' честократним' дјел'ма,
Ђе оружјем доказат' се иште;
Хеле отле куд' ко знао дома.
Вожде дознав насмеј'о се на то:
„Хоће Вељко, што посинак ми је?
Кано другде, пак' и ђе нетреба..
Нит' зна ино, нити воли ишто,
Нег' Турчина згледав истребјати." *)

*) Србијанка част. III. стр. 88—97.

По овоме Папазоглу је био већи јунак од Вељка, а Јован Курсула из Цветака, који је са 15 рана и последње копљем прободен смртну рану на Делиграду добивши, у гроб сишао; показао је увек, а нарочито на Варварину пред свом војском, а и пред самим очима Вељковим да није мањи јунак од Вељка, па ни од Папазогла био. (Види Курсулин животопис на стр. 279.)

Ова три ванредна јунака може се рећи били су сва три једнака. А имали су и коње јунаке и подједнаке. Вељко, Кушљу; Курсула, Стрину; а Папазоглу, Вранца. Они сва три нису били за вођење и расположај веће војске. Они су били засебни јунаци; сва три Делије мејданџије.

Но Курсула и Папазоглу, по нарави били су оба једнаки, скромни и (флегматици), ладнокрвни јунаци, без разметања, хвале и сјајности.

На против безсмртни јунак Ајдук-Вељко био је плаховит и више љубио је сјајност, господствени живот и уживање. Љубио је и женски пол, кога су жене служиле и дворилe, а свирачи свирали му и јунаштво његово славили и узвишавали га у песмама. Од који неке песме овде стављамо, које су онда певате, а и данас се певају:

СРБСКОМ ЈУНАКУ АЈДУК ВЕЉКУ.

I. Песма.

„Болан ми лежи Кара-Мустафа;
бре ђиднјй,
Дели-Кара-Мустафа.
Болан ми лежи оће да умре;
бре ђиднјй,
Дели-Кара-Мустафа.
Крај њега седи вјерана му љуба;
бре ђиднјй,
Дели-Кара-Мустафа.
Крај њега седи, тихо беседи;
бре ђиднјй,
Дели-Кара-Мустафа.
Који да ти јаше твог враног коња?
бре ђиднјй,
Дели-Кара-Мустафо?
Нека га јаше, тај Ајдук-Вељко,
зашто јѐ,
бољи јунак од мене.
Који да ти паше твоју бритку сабљу?
бре ђиднјй,
Дели-Кара-Мустафо?
Нека је паше, тај Ајдук-Вељко,
зашто јѐ,
бољи јунак од мене.
Који да ти носи светло оружје?
бре ђиднјй,
Дели-Кара-Мустафо?
Нека га носи, тај Ајдук-Вељко,
зашто јѐ
бољи јунак од мене.

Нека га носи, па нек' с' поноси,
зашто jѐ
боље јунак од мене.
Који да ти љуби, твоју вјерну љубу?
бре ђидији,
Дели-Кара-Мустафо?

Нека је љуби, тај Ајдук-Вељко,
зашто jѐ
бољи јунак од мене.
Нека је љуби, па нек' се фали,
зашто jѐ
бољи јунак од мене.

Дели-Кара-Мустафа био је из Видина и на гласу јунак, који чује да Ајдук-Вељко у Крајини чудеса чини, и Турке разбија; па га позове на мејдан. Ајдук-Вељко му на мејдан изађе и Дели-Кара-Мустафу рани, те он с мејдана онако рањен утече у Видин. Као што се прича, Дели-Кара-Мустафа ову рану није ни преболео, и да је у болести пред смрт, признавши Ајдук-Вељка за бољег јунака, од себе, послао му свога оња и оружје, да му после смрти гори јунак од њега; коња нејаше, сабљу не паше и оружје неноси. Али није дао и верну му љубу, да је Вељко љуби. И отуда је ова горња песма и спевата.

После ове има једна Влашка песма, коју свирачи Цигани певају, како је се заклињо Пасванџија да ће, где год нађе стару Србску бабу натерати да пасе траву, а старца да гризе сено. А Вељко пак зарицао се да ће њега погубити, чим се с њим сретне, и то је песма ова:

II. Песма.

„Пъесманџја са зъјурат:
Унђау принђе бабе слабе
Со пуне се паске јарбе;
Унђау принђе мош бъетрин,
Сел' пуне се р'оде фъ'п!
Ајдук-Вељко са зъјурат:
Унђел' принђе л'ва теја."

Сад долази песма уживања Хајдук-Вељкова, коју су му Цигани свирачи певали на уранку, кад је он на Баба-Финки од спавања устајо и облачно се.

III. Песма.

„Растло ми је бадем дрво
Танко Високо.
Под њим лежи Ајдук-Вељко
С' лепом девојком.
Без јастука, без душека
На црној земљи.
Јастук јим је десна рука
Ајдук-Вељкова.
Душек јим је детељина
Трава зелена.
Јорган јим је вита грана
Сладка бадема.
Туд' се дала танка стаза
Танка танана;
По њој шеће стара мајка
Ајдук-Вељкова.

Па беседи своме сину
Ајдук-Вељку:
Устан' горе, мили сине,
Веће зора је.
Сестре су ти ураниле
Коња појиле;
Браћа су ти уранила,
Коња зобили.
Устан' горе, мили сине!
Иди пред Турке:
И одбрани твоју браћу,
Да нам не плачу."

Сад песма долази која се пева, и која мора да је поникла, онда кад је Вељко био у Неготини или Поречу 1810 год. од Турака обкољен, докле није дошо Кара-Ђорђе с Танасијем Чарапићем те га обсаде ослободио, и то ова:

IV. Песма.

„Ајдук-Вељко но ордији шета,
Па дозивље Чарапића Тасу;
Чујеш мене, Чарапићу Тасо:
Силни су ме обколили Турци!
Од Видина па до Неготина,
Неготину оће да запале;
Пошљи мени једну чету војске,
Да растерам око себе Турке;
Ако Бог да, те растерам Турке:
Питаћу ји чије ћ' бити Царство."

И ова песма што сад иде, мора да је спевата, од свирача Цигана 1813 год., после смрти Вељкове коју Цигани свирачи, уз ћимане-виолину свирајући певају.

V. Песма.

Хеј! хеј! књигу пише Мула-Паша,
Мула-Паша азнатара,
Азнатара из Видина,
Па је шаље у Неготина,
Неготина Хајдук-Вељку.
* * *
Хеј! много здравље, Хајдук-Вељко!
Да си спремиш све логоре,
У логоре и топове;
Ђе ти иде силна војска,
Три Везира, до три паше:
Једно Везир Гушанц-Али,
Друго Везир Берковачки,
Треће Везир Мула-Паша,
Мула-Паша из Видина:
А то Вељко абар нема!
* * *
Хеј! одговара Хајдук-Вељко: хеј,
хеј, хеј!
„Чујеш ли ме, Мула-Пашо!
Да ме чекаш за три дана,
За три дана и три ноћи,
Док ја збирам моју војску;
И ја имам силну војску,
Силну војску три нахији:
Прва нахија Шумадија
Где удари не превари;
Друга нахија Црна-Река,
Унгурани са шишане,
Куд удари не грешаје;
Трећа нахија љута Крајна,
Љута Крајина баш Неготин,
Све хатлије, пусатлије,
Беле капе, дуге пушке,

Куд год прође поље шири,
А куд бије сокак прави!“
Хајдук-Вељко ништ' не мари.

* * *

Хеј! па се препне на чардака,
На чардака Баба-Финка
Пет лаутара му свира,
А три ћочека му игра,
Дилбер-Стана диван стоји,
Диван стоји, чашу служи,
Та ракија амберија,
Баш је љута Неготинска,
Префакута до три пута- (препечена)
Није Вељко, абар нема.

* * *

Хеј! па ми узе та ојкјана, (дурбин),
Па намери кроз пенџера,
Па погледа тамо доле,
Тамо доле, Буковче поље,
Има Вељко шта да види:
Иду Турци баш ка вуци!
И то Вељко абар нема.

* * *

Хеј! кад то виде Хајдук-Вељко,
Он ми зове Дилбер-Стану:
Чујеш ли ме Дилбер-Стано!
Иди кажи сеизбаши
Нек ми спрема љутог хата,
Куса хата баш кулаша,
Намести му златно седло,
Па му мети три кускуна,
А стегни му три колана,
А у уста златна узда,
Доведи га на бинекташ
Да га јаше Хајдук-Вељко.

* * *

Хеј! није прошло чирек сата, хеј! хеј! хеј!
Није прошло чирек сата,
Спремише му кусог хата,
Сиђе Вељко низ чардака,
Па засука свилене рукаве,
А запрегне златни скутове,
Па припаса оштру сабљу,
Ону сабљу димискију,
Што је доби из Русију,
Па узјаши кусог хата,
Пође Вељко тамо доле,
Тамо доле, Неготинско поље,
Има Вељко шта да види:
Курдисала Турска војска,
Шатор до шатора, барјак до барјака,
Барјак до барјака,
Мимдрак до миждрака,
Као густа Црнагора,
И то Вељко абар нема.

* * *

Хеј! кад то виде Хајдук-Вељко,
Он затегне те дизгине,
А удари куса хата,
Удари му три зенгије,
Те расрди љутог хата,
Хат му скаче, Вељко виче:
„Беж'те Турци, ето Вељка!“
Поче Вељко да се јури,
Расече ги на четири стране,
Паде логор до колена,
Сташе Турци да говоре:
„Чујете ли, Турци, браћо
Хајде сви ми да бежимо,
То је Вељко луда глава,
Хоће све нас да посече.“

* * *

Хеј! кад се врати Хајдук-Вељко, хеј, хеј, хеј!

Кад се врати у Неготин,
Хат му гази крви до кичице,
Па отиде у конаци,
У собици распаса се,
Па истресе из недара,
Седамдесет и седам куршума,
Све куршума из пушака.
Хеј! кад то виде Дилбер-Стана
Уплаши се, па говори:
„Леле мене, господар Вељко!
Ти ћеш Вељко да погинеш,
Хоћеш Крајину да оставиш,
Неготину да издаваш.“

* * *

Хеј! ал говори Хајдук-Вељко:
Ћути, Стано, Бог те не убио,
Што си ми се уплашила?
Нећу Крајину да оставим,
Нећу Крајину да издавам,
Главу дајем, Крајину недајем,
Главу дајем, Неготин недајем!“

* * *

Хеј! кад у јутру у недељу, хеј, хеј, хеј!
Кад у јутру у недељу,
Само џемадан обуче,
И то дреје Арнаутско,
Па ми пође тамо доле,
Тамо доле до шарампова,
Да ми гледа велика топа.
Топџија му московит (?) беше,
И од Вељка утекао,
И код Турци се предао,
Лепо Вељка познаваше,
И докаже Мула-Паше.
Мула-Паше говораше:
„Де напуни брза топа
Де му мети сребро Ђуле,
Да убије Хајдук-Вељка.“

* * *

Топа пуче, Вељко паде,
Однесе му десну руку,
Десну руку из рамена,
Паде Вељко у јендека,
Викну Вељко како Лава,
Те се чуло у Стамбола,
А из уста проговара:
„Чујете л' ме, Срби браћо!
Држите се, не бојте се!
И кој пита не казујте
Да је Вељко погинуо;
„Чујеш ли ме брате Милутине!
Мене копај на три места,
На четврто закопај ме,
Усред цркву, неготинску,
Преко мене три бећара,
Кад ме траже да ме не нађу. —
Барут нема — куршум нема —
Хајдук-Вељко нигде га нема!“

И осим ови песама, које су Неготински свирачи Цигани о Ајдук-Вељку спевали, и уз ћемане (виолину) певали и певају, има још више пасама, па и на њовом Циганском језику, које су они за живота Вељкова, а и после његове јуначке смрти, која му је живот пресекла, спевали му, певали и дан дањи свуд по Србији уз ћемане певају: и њови отаца и дедова витешког Војводу господара Вељка и његова јуначка дела узвисили су, прославили, славе и узвишавају. Редко ће се наћи у Србији и један свирач Циганин да ма што о Вељку не пева,

слави га и славна дела његова неузвишава. Неможе ли се с правом одати Циганима лаутарима (Ћеманчеџијама-виолинистама) захвалност, који су умели оценити великог јунака свог и Србског Војводу Ајдук-Вељка, који је казао, као што они у песми веле; *„Главу дајем! Неготин недајем!“*

Цигани су ову горњу последњу песму, после Вељкове славне смрти створили, а и многе друге, у славу његову и његови славни јуначки дела. Цигани да речемо, ако су се што Вељка бојали, и за живота његова, што по вољи му и удворно певали, ни су га се после смрти његове бојали, нити ји је икакова нужда ни интерес њиов нагонио, ни данас не нагони, да мртвом јунаку тамјан пале, каде, њега, и његова славна дела висе и узвишавају; као што је то код други људи, из политични, партајични и интересни обзира бивало и бива. Него Цигани су истинито ма нешто и претерано увеличато по њиовом начину певања, спевали, славили, прославили и славе Вељка по јуначком делу, а не по интересном, злобном и подлом срцу, као што су то други неки песници и писци, спрема другомком чинили и чине. За то фала Циганима.

Да нису Цигани тако прославили и славе Србског и свог великог јунака Ајдук-Вељка, кога му је мало равни у Србској повестници свију времена. Бог зна дал би Вељково име данас на такој висини стајало и дела његова Србству светлила, као што се данас светле и славе; јер Цигани су у својим срдачним песмама Вељку и његовим делима, темељ славе засновали, на ком се Вељко данас слави и вечно слави ће се.

На истоку Србије прости и неписмени Неготински лаутари Цигани прославили су и славе свог и Србског јунака Вељка у песмама праведоо. А на западу Србије неписмен и без очију слепац Бошњак Вилип Вишњић без пристрастно у својим песмама прославио је више Србски јунака и њиова славна дела узвисио, и тим озарио сво Србство и обасуо сјајом славе, и за потомство Србско данашњој независној и будућој увеличати се имајућој Србији положио је темељ славе. На ком истином утврђеном темељу остала је скоро и једина истина ратне Историје Србске од 1804—1813. год. као основа. И на ком још нико од Срба до данас од истиног и тврдог градива, на чврстом темељу основе Вишњићеве дворе Србској Историји несагради.

Било је људи — било је такови — који су покушавили и гра-

дили двор славе заслужним за Србство Србима и Србској Историји; и саградили су га, али од слабе и труле плесњиве грађе, која се кроз углађени леп-провиђа, па и ништа не важи и урвасе, почем је заснова слепца Вишњића на себи не трпи, него је руши и обара. Вишњићев темељ истине за двор Србске Историје, хоће истиниту, и у истини чврсту грађу да се на темељу њиме основаном двор Србске Историје не од прњади и трулежи, него од чврсте и истине грађе двор гради.

Спремимо тврду истинску грађу, будимо једанпут праведни и од збиље истински људи, а не кукавице подљаци и удворице, па зидајмо солидан двор Србске Историје, за потомство Србско, да нас некуне и не назове свакојаким — и безумнијим од Цигана, и код очију. слепљим од слепаца.

174.

МИЛУТИН ПЕТРОВИЋ

КРАЈИНСКИ ВОЈВОДА.

Милутин Петровић, рођени је млађи брат Хајдук-Вељков. Он је се родио у селу Леновцима у Црној-Реци, Црноречког округа, око 1791. год. Оцу му је било име Петар а мајци Петрија, и по очином имену презиво се Петровић.

Милутинов отац Петар био је богат са стоком, и зато су га звали Петар Сирењар. Њему су често Турци на стан долазили, гостили се и односили млеко, сир и масло. Но кад га Турци поробе и попале. Петров син Вељко напусти оца и оде у свет у најам; а доцније и у хајдуке Станоју Главашу. А Милутин са својим млађим братом Миљком савије се уз свог оца.

Године 1804. кад Кара-Ђорђе 24. Јануара устане противу Турака, Станоје Главаш са својом четом хајдука у којој је и Хајдук-Вељко био присоједини се устанку Кара-Ђорђевом у Орашцу, и одпочне се борити за слободу Србску.

Године 1807., кад се Београд са свим од Турака очисти, Кара-Ђорђе пошље Вељка те побуни и подигне народ Црне-Реке противу Турака. Тад и Милутин пође са својим братом Вељком у борбу за слободу Србије и од то доба једнако је уз њега ишао, и доцније као Бинбаша борио је се противу Турака до 1813. год., докле Вељко није погинуо.

Кад Вељко при концу Јула 1813. год. од топа Турског у Неготини погине, Милутин брат његов предузме команду над војском у Неготини и одма о смрти Вељсковој писмом својим извести Попечитеља војеног Младена Миловановића у Делиграду, и Кара-Ђорђа још боловавшег у Тополи. Кара-Ђорђе Милутина одма 1. Августа постави за Војводу на Вељково место. Ево како у Кара-Ђорђевом протоколу на стр. 222 његово писмо, писато Милутину гласи:

1. Августа Нр. 1718. Писато Милутину, брату Војводе Вељка, како смо разумели из његова писма за смерт нѣговога брата воеводе Вељка, да є погинуо, и тако явлѣно му, како ми нѣга сада Воеводом на мѣсто нѣговога брата постављамо, да буде старешина над свом војском и момцима и бећарима воеводе Велка, и свима он да заповеда, а они сви нѣму покорни и послушни да буду, и какоє год Г: Велко управлао и держао, онако исто и он сада на ону руку да држи, и да буде у договору са прочим тамошњим воеводама, и да чине наредбе како наиболѣ зна противу непријатеља, и добро у шанцу да се држи и шанац да чува; и явлѣно му како є Г: Младен 3.000 коняника на онай край к њима послао у помоћ, и да ће са свом воиском нѣговом онамо к њима у индат ићи.

Осим овога, ево једнога писма, које му је писао и Младен Миловановић, после Вељкове смрти:

„Благородному Господару, Војводи Милутину Петровићу, и свим прочим старешинама у Неготину.

„Разумевши я да є господар Воивода Велко погинуо, за то я у име Верховнаго Вожда и правителствующа совѣта, от данас назначуєм за воиводу на мѣсто Велково нѣгова брата Милутина; тако налажем свим капетанима и прочему воинству, да од данас за свога воиводу признаду Милутина, и да га слушаю, како год што су и Велка слушали. Ништа да се нестрашите, што є Велко погинуо него да се храбро држите, и таи град чуваите, немоите у мало испустити док и ми тамо дођемо, а цѣло да знате, да ћемо доћи у индат, само кои сат очекуємо, док с овим Турцима овде раскрстимо.

„Господару Воивода Милутине! Ми смо вас изабрали пред свим старешинама за воиводу на место вашега брата Велка, и

од сад да ви комендирати имате свом воиском коиом је год ваш брат комендирао, и да се постарате показати себе достоиннм мѣста вашега брата. С тим остаем.

„Попечител военихъ дѣл и кавалер, Младен Миловановић Главноком. ир. ур. у Девлиграду 4. Августа) 1813.“*

Милутин се није могао дуго одржати у Неготину после Вељкове смрти, него само пет дана, па је се повукао и напустио Неготин. Ево писма Кара-Ђорђева из Тополе од 8. Августа 1813 год., укоме се види, да је он већ оставио Неготин.

„Поздравлям вас (пише вожд), Воевода Милутуне Петровићу, и тако вама даем на знанѣ, како сам разумѣо за несретни случай, да сте Неготину оставили, и како су Турци у Неготину ушли, и ви ништа изнели нисте, но сва мунициян остала є унутра. То є доста велика несрећа за нас учинѣна, али се сада већ повратити не може. Тако вама даємо на знанѣ, како нама иде Москов у помоћ, и већ има три неделѣ дана, како єднако иде на границе наше, да нам помоћ учине, за то вама препоручуем, да, како примите ово наше писмо и разумете, одма сву воиску под командом вашом да искупите, и друмове по планинама засѣците, бусіе тврде поставите, где видите способно место, да се могу Турци дочекати и разбити, и ту на вратима добру и тврду бусию поставите и на Турке добро сматраите, где ударе и куда се крену, да се онде дочекаю, и тако добро чуваите планину, да Турци преко планина не пређу, а они прећи не могу, и ви ћете их лако одбіяти, само ако друмове све лепо засечете и заломите и на способном и згодном месту ако бусіе (тако) поставите, и ако се храбро држите, заиста проћи не могу. И тако обявите народу овай весели глас, како су се Немци и Руси саєдинили, и како нама ево три неделѣ дана Москови єднако у помоћ иду, и тако да се држите, само ово до Крстовадне, а Москови ће до тога времена и пріе на сваки начин доћи, зашто давно путую, и већ су се приближили. И онда ће сунце нас од свію страна огріяти и нашега ћемо непріятеля, с помоћу Божіом и нашега покровителя Цара Александра, побѣдити. Тако све да на-

*) У оригиналу стоји 4. Јула, но то је погрешно, написато Јула, у место Августа.

роду объявите, и воиску слободите, зашто се воиска, знам, доста уплашила, и тако нека се сви охрабре, и сви юначки на ноге устаните противу непріятеля, и не даите му само преко планина унутра у ићи, пак (ће) све вала Богу, добро бити, ако су они Неготину и узели. И ми наређуемо да вам се пошлѢ іош индата, и тако до два три дана доћи ће вам индат и од наше воиске тако да знате. Особито вам препоручуемо, да сво роблѢ унутра уклоните, што далѢ можете, а за роблѢм, за леђима, бусіе све поставляите, и оштро се воиски покажите, нека се сваки бои, и по заповести влада, а кои неће путем и по заповести да иде, онога каштигуите, а я ето пишем сада оваи час Г. Младену да пошлѢ едно 600 људи да буду туна на вратима на бусіи, и немоіте се ништа сумняти, и оваи радосни глас донео нам є московски посланик, кои нам (є) дошао с Царским писмима. То да знате и како што вам пишемо, и како наиболѢ знате онако и уредите. Оставмо вам свако добро желећи у Тополи, 8. Августа 1813, Верховни Вожд народа Србскога, Кавалер Георгије Петровић. *)

Кад Милутин после смрти свога брата Вељка, јуначки бранећи се пет дана у Неготини, види да мора пропасти и да се од велике силе Турске, која га је са три стране у Неготину обколила, одбранити неможе. Он једне ноћи напусти Неготин, остави шанчеве и у њима 10 топова и сву мунициију, па преко једне баре, која се зове *„Тресет"* на западној страни испод Буковче до самог Неготина лежеће, од куд није био од Турака обкољен, пређе с војском, у којој се многи коњи и јунаци, а и Вељков хат Кушља заглибе и подаве, но војска од известне смрти спашена буде, и повуче се у Омољске планине.

Но кад Турци узму Неготин и сву Крајину, продру сувим и уз Дунав, узму Пореч и сав тај крај притисну, и на лађама изиђу до ушћа Мораве у Дунав, и на Петки са војском Великог Везира сојузе се; а одатле пређу Мораву и пођу Београду. Милутин кад то чује, а војска му се и бећари распу, он онда из Омољски планина провуче се до Дунава и на лађи са својим братом Миљком, братучедом Миленком,

---

*) Ова су писма по оригиналу, који се налазе, код унука Милутиновог Г. Јеврема Петровића, која је печато у Кнеж. Срб. Г. Милићевић, види стр. 907—909.

Здравком Бинбашом и другима, и са свом његовом породицом и снаом Чучук-Станом, преко Дунава пређе у Аустрију и оде у Бечкерек, те се ту настани. *)

Године 1814., кад Кара-Ђорђа и многе друге Војводе у јесен преко Ердеља у Русију испрате, који се у Хотину настане и од Руског двора издржање одма добију, Милутин, заоставши у Бечкереку са породицом, кад то чује, остави своју породицу у Бечкереку, па сам оде за њима у Хотин, и ту од Кара-Ђорђа добије писмену сведочбу, **) да је био Војвода и да је заслужан за свој народ.

Године 1815. из Хотина Милутин оде у Петроград, где добије издржање од Руског Цара. И отуда се врати преко Беча у Бечкерек к својој породици. Но кад чује да су Срби устали противу Турака, он потражи пасош да иде у Србију, и кад му Аустријске власти немогну дати, Милутин купи чамац и тајно са својим братом Миљком, братучедом Миленком и момцима спусти се низ Дунаво, и не пристајући нигде уз обалу, у Србију пређе.

После преласка свог у Србију види се да је Милутин био у првој половини месеца Јула 1815. год. у Шабачкој нахији у Церу планини са Капетаном Бакал Милосавом и Узун-Мирком и уз њи иљаду момака што бећара, што Поцераца, Шабчана и Мачвана, који су дошли те Мачву противу Турака одметали. ***) А после тог сигурно су били и у последњем боју, те 1815. год. 14. Јула на Дубљу.

После овога боја на Дубљу, кад се мир у Ћуприји са Везиром Марашли-Али-Пашом закључи, Милутин оде у Пожаревац, гди је породицу своју сместио, ту се настанио, и као приватан човек живио.

---

*) Историја Милутиновића стр. 186.

**) Ова оригинална сведочба, која се код Милутиновог унука г. Јеврема налази и која је невештом руком подписата, уверавају да је пок. Милутин казивао, да је то сведочанство својеручно подписо сам Вожд Кара-Ђорђе. Види кнеж. Срб. од Милићевића стр. 909. Но има тврдње и са друге поуздане стране, да је Кара-Ђорђа после пропасти 1813. год., кад је одпраћен са његовим сином Алексијем у Штајерску у Грац, у Грацу 1814. год. докле није у јесен отишо у Русију, поред сина његовог Алексија, научио за тако кратко време читати и писати неки интелигентан човек, имено *Јован Тривић*, из Костајнице. И то је истина да је знао Кара-Ђорђе читати и писати, и тако веровати се може да је сведочба Милутину издата, Кара-Ђорђевом руком подписата. К. Н. Н.

***) Историја Милутиновића види стр. 310.

Тек 1822. год. Кнез Милош постави Војводу Милутина за Кнеза Омољског у Пожаревачкој нахији, а поске тог 1828. год. предана му буде и Кнежина Млавска да и њом управља, гди је у Бистрици са канцеларијом у кући умрлог Кнеза Павла Радовановића седио.

Године 1833., 8. Јуна постави га Кнез Милош за Зајечарског Капетана, пошто су Турци по 8. точки Букурештског мира од 1812. год. и 5. точки Акерманског мира 1828. год. између Руса и Турака закљученог, морали из Црне Реке као границе, докле је Кара-Ђорђе извојевао и држао, изаћи.

Године 1835. Милутин постане члан исправничества (суда) Чачанскога. А породица му остане у Пожаревцу.

Но одма по одласку његовом на дужност догоди му се у породици несрећа, и то ова:

Кнез Милош, као што је имао свој силени нагон, гди је год у коју варош у Србији дошао и у квартир одсео, и који дан бавио се, морале су му те вароши најлепше младе и девојке у празничне дане у лепо одело одевене искупљати се и пред његовим конаком коло играти и певати му. А он посматрајући са каквог чардака у колу играјуће младе и девојке и која му је се допала, морала је његовом силном страстном нагону, њему доведена бити. *)

У Крагујевцу на плацу код дуда пред шареним конаком његовим и у Пожаревцу, гди је свој конак имао, морало му је сваке недеље и празника коло девојачко играти. Поред тога у *Крагујевцу* и *Пожаревцу* (а у доцније време и у *Београду*) морале су му девојке и друга женска чељад у конак долазити, те га на изменце служити и дворити.

Једног празничког дана у Пожаревцу биће кажу на свете Тројице, догоди се тако и са Милутиновом ћерком, девојчетом од 16 година, Станицом младом и лепом, која је са матером својом Станојком по њену несрећу у цркви била. Милош је у цркви загледа, и после цркве пошље момка те је позову и обрлате да иде да господару руку пољуби, па ће је

*) Причају, имао је Кнез Милош обичај дати своју мараму момку свом, и послати га, те у колу играјућој девојци или млади, која му је се најбоље допала, мете на њено раме, и то је био знак обележења да мора њи господару да му руку пољуби и да је обдари — чим за њено лепо играње — и тако она је морала лепо спремљена бити, за коју је долазио његов гаваз (момак), те је свом господару на усладу водио. А ово тврде и новине „*Народни Гласник*“ у броју 37. од 1880. године.

с чим даривати. Девојче скромно и поштено, а притом јуначког срца и од јуначког оца, наговорено и склоњено буде, те оде у конак да пољуби руку своме господару. Милош по страстном обичају свом, навали на то девојче у његовој соби, да је поштења лиши. Но она ценећи своју част, а немајући снаге и моћи да се од Милоша одбрани и поштење своје сачува, јурне кроз прозор из другог ката Милошевог конака, падне на земљу, сва се здроби и свој млађани драгоцени живот скончa, и своју племениту душу наместу испусти! Али млада јунакиња од јуначког оца и достојна Хајдук Вељкова синовица Станица, покаже Милошу и целом свету, како се цени образ и поштење више него живот!

Несрећна девојка однешена буде њеној жалостној матери Станојки, где тело њено сутра дан са великом пратњом грађана, у Пожаревачко гробље испраћено и сарањено буде. *)

А Милош тог јутра одпутује у Крагујевац, где му је се жена Љубица налазила.

Несрећни отац Станице, Милутин Петровић, који је дотле привржeник Милошев био и са својим братом Миљком бранио га, кад чује за грозну смрт своје ћери, одпадне од Милоша и стане гајити у срцу свом освету.

Па како су тад у Србији народни људи прваци радили, да се устав и закони у земљи уведу, и Милошево самовољство ограничи, Милутин придружи се тој уставној народној странци и те 1835. год. у названој Милетиној и Кнегиње Љубице буни, одма буде участник исте. Али Милош некако дочепа га у Пожаревцу са Цветком Рајевићем и баци ји у тамницу у Пожаревцу. Но на претњу и захтевање Милете Радојковића, Милосава Ресавца и други, Милош га пусти из тамнице, који оде противницима Милошевим и који је на том крају са својим пријатељем Милосавом Здравковићем Ресавцем живо радио, докле Србија устав није добила, који се и 24. Фебруара 1839. год. народу прочита. **)

Па одма сутра дан 25. Фебруара Милутин постављен буде за Начелника округа Крајинског.

Но како Милош на тај устав, који га је у самовољи ограничавао, нехтене пристати, него га стане газити и своју вољу као и дотле што

*) О овом жалостном догађају, и данас има живи људи, који овако причају а и у новинама *„Народном Гласнику“* од 6. Марта 1880. год. броју 37 ово се потврђује.

**) Огледало Србско од Јована Хаџића Светића види од стр. 65—68.

је чинио, вршити, великаши Србски сви, па с њима и Милутин скоче, покупе народ и Милоша 3. Јуна те 1839. год. из Србије протерају.

Кад после изгнања Кнеза Милоша и смрти Кнеза Милана дође Кнез Мијаило на владу, Милутин 1. Јула 1841. год. постављен буде за члана државнога Савета. У ком је достојанству остао до 10. Фебруара 1853. год. Тад Милутин по молби његовој стављен буде у стање мира са пуном пенсијом саветничке плате.

Милутин премину је 21. Фебруара 1861. год. у Пожаревцу и сарањен је у породичној гробници, 18 хвати источно од олтара.

На мраморном крсту Милутиновом, који му је породица подигла, стоји оваки надпис у стиховима:

„После горких тешки и големи јада
У којима живот човечији страда
Мира даје гроб.
Овај живот земски то је само беда,
Који нам суморна туга изуједа
Па спусти у гроб.
Смрт не долази кад је човек зове,
Већ човек одлази, кад га смрт позове
У студени гроб.

О, у ладном гробу, тек је покој прави,
Ту се живот кида, да с бољи настави.
И ви горди смртни, што сте још на земљи,
Сви ћете се вратит' нашој мајци земљи,
Па у њеном недру, чекаћемо тио,
Шта нам буде вечни Господ досудио.
А наша ће дела да нас прате свуди,
И по њима ће се души да досуди.“

Милутин је ожењен био са Станојком из села Сикола, Крајинског округа, из куће Радичеве.

Колико је порода Милутин с њоме имао и колико је после своје смрти таковог оставио, непознато нам је. Но у толико се зна да има данас једног свог унука имено Јеврема.

Милутин је био осредњег раста, тела коштуњавог, главе осредње, косе смеђе, чела омањег, обрва мало повијени, очију жућкасти, образа

ие дуги и црнпурасти, бркова омањи, а носа и уста умерени. Кад је умро мало је проседе косе на глави имао.

Нарави био је тихе и пријатне, гласа потањег, понашања срдачног и не гордећег; био је међу својим старим друговима шаљив, особито је лепо живио са Милосавом Ресавцем Саветником, који се нису један од другог раздвајали, него као добра браћа живили, и Милосав звао га је из милости увек „Микуљом."

Био је врло добар јашач, и са џилитом с коња у трку знао је врло вешто згађати; био је бистар, паметан, скроман, веран својим господарима, и разборитији него његов брат Вељко, а добар јунак.

Има једна прича, коју је сам Милутин пред људма причао, како је први пут по заповести и упутству свог брата Вељка изашао неком (биће Пазванџићу) Турчину на мегдан, и то ова:

Једном у лето, причао је Милутин: „беше брата Вељка захватила љута грозница. Наша је војска била где је сад неготинско гробље, а Турска на брдашцу, које се зове Буковачки доо. Два дана узасоб један Турчин, на белом коњу, долази пред наш шанац и чика: Ко ће да му изађе на мегдан! Ми смо били у шанцу сами. Вељко је, као што реко, био слаб и находио се у конаку. Ни Абраш нити који други неусуђиваху се да изађу пред тога мегданџију.

Први дан је Турчин изишао у подне, а други дан дође чим изгреја сунце. Стаде викати, ружити и називати нас страшљивицама.

На једанпут угледасмо ми Вељка; он пешке дошао у логор. Ноге под њим клецају, зуби му цвокотаху од зиме, а око уста беше му се изасуло као у људи, које је хватала грозница:

„Добро јутро, јунаци! А какав је оно Турчин у пољу; шта тражи он, кога зове?"

Ми сви онемисмо. У неко доба рече Абраш:

„Зове на мегдан, побратиме!"

„Па шта чекате? упита Вељко. Од јуче га гледам с Баба-Финке, како се туда размеће. Мене једва држе ноге. Него сутра да га нисам видео!"

То рече, па се окрете и оде:

„Не учи ђаволе", прича Милутин, „сутра дан, чим зора, ето Турчина опет."

Вељко га види с Баба-Финке, па сиђе и полако дође опет у логор.

„Шта вама ја реко јуче?“ упита он срдито.“

Сви ћутаху; ја се усуди и реко:

„За Бога, па ко да му изађе на мегдан?“

„Ти, Милутине, ти!“

„Мени се, чини ми се, следи крв у жилама, и не могох стога ни чути шта је даље казао. Друштво ми рече да је заповедио да идем за њим.“

„Одем; изађемо оба на кулу. Он лупи длан о длан. Дилбер Стана уђе.“

„Кажи сеизу“, рече Вељко, „нека спреми Кушљу, али онако као кад идем на Чарку.“ Она изађе. Он скиде сам својом руком кубуре с чивије, и сам ји напуни. Набијајући их арбијом каже мени:

„Милутине, ти ниси досад излазио на мегдан, добро памти што ћу ти казати. Кад изјашеш Кушљу одавде, окрени чаршијом, па кад изађеш у поље и будеш спрам нашег логора, добро се држи на коњу и притегни узду, јер је Кушља научио, чим војска викне ура!! да скаче и да подиграва, па те може свалити.“

После тога настави овако:

„Чим из нашега логора изађеш (добро памти што говорим), иди слободно к Турчину, али све држи десно, да ти он увек буде с леве стране, а никад с десне; јер сам Кушљу научио окретати све у лево, а никад у десно, па ако то заборавиш, и почнеш га у десно окретати, ти си пропао.“

Сад ме све испита, да види јесам ли добро упамтио:

„С које стране треба да ти стоји Турчин у пољу?“

„С леве, реко ја.“

„Е, добро! Сад слушај: Турчина се не плаши ни мало, али за живот главе не пуцај, докле он не опали. Ако је прави Турчин, он те не ће убити докле најпре не рекне: „„Вурун брѐ““ (удри). Нешали се, да га послушаш!“

„Кад дођеш на 50—60 корака, он ће те све више чикати да ти први пуцаш, и кад види да не ћеш, а мегдан је све краћи, онда ће џарнути коња, истргнути кубуру, и, јурнувши на те, викнути: „„Вуруй!““ и опалити, па у тај мах поред тебе пролетети. Кушља ће се онда сам

у лево окренути, а ти за Турчином пуцај насигурно. Него, брате, добро се стегни коленима у онај мах кад Турчин викне: „„Вурун!““ јер ће Кушља поклекнути и бољи мах заузети да се лево окрене, а ти ту можеш пасти, ако се добро не уздржиш.“

Пошто ми је све то изговорио, сиђемо оба с куле. Доле сеизбаша вода спремна Кушљу. Још једном Вељко сам прегледа пушке, је су ли подпрашене, остави ји у кубурлуке на њиово место, прегледа колане и узду, па ми рече:

„Јаши!“

Мене прожма нека језа; ноге ми клецаху; прекрстим се и у седнем на коња. Вељко ми рече: „Срећан пут!“ па оде на кулу.

Ударим куда ми је рекао; Кушља, бесан, подамном вришташе и подиграваше. Кад чу ура! ура! од војника, он се поче бацати час на једну час на другу страну. Би ме збацио, да ми брат не беше казао како да се држим.

Изађо у поље. Турчин ме на белцу чекаше, па се већ поче кретати. Мени се пред очима показиваху непрестанце некакви котурићи: плави, жути, црвени и од свакојаке боје. Бејадо се препао; али сам се све сећо Вељкови речи, да коња добро стегнем коленима, да први не пуцам; и да ми је Турчин свакад на левој страни.

Пријђо му на једно 100 корака. Туркуша повика: „„Вурун бре!““ Ја премрех, али Кушља, стрижући ушима, иђаше поносито. Турчин ме понуди и по други пут, да пуцам. Ја ћутах и иђах све ближе, гледајући да ми је он увек на левој страни.

На један ма бакрачлија сину, Турчин полете, кубура пуче, а он пролети мимо мене као муња, и правце се упути у Турски логор. Али Кушља учини онако исто како ми је брат казао, и не даде Турчину натраг, него је морао градити велики круг, па да се врати. Кушља га готово пристиже, ја извади кубуру и опали за Турчином. После тога пуцња ја не знадо шта би, док не видо да ме Кушља у трку донесе одакле ме је и понео...

Све је то гледао Вељко са Баба-Финке.

Сиђем у авлији с коња, одем на кулу. Брат ме дочека на вратима, пољуби ме у чело и рече: „Срећан ти, брате, први мегдан! видел' ти како се с бесна коња Турчин стропошта?“

Па погледавши у мене настави:

„А што тај пиштољ држиш у руци?“

Ја се тад тек сети да је требало пиштољ заденути у кубурлук.

Вељко зовну Дилбер-Стану, те донесе по једну љуту ракију, а кад пописмо, он рече:

„Е, сад иди у собу, те се мало одмори, знам како ти је.“ Овај пољубац био ми је први и последњи од брата, Бог да га прости. *)

Овај мегдан мора да је Милутин делио са Пасванџићем из Видина 1811. год., о ком и песма говори, која је тад у Неготини спевата и коју овде стављамо, нека и она тај мегдан потврди:

Песма.

„У хиљаду и осме стотине.
Летописа једанесте године,
Када Вељко у Крајину дође
И са њоме заповедат' пође,
Кара-Ђорђу он заповест слуша,
Од Московске никад не уступа,
С Русима се лепо соглашује,
За Србију добро уређује.

* * *

Јао, тужни и жалостни Турци!
Што ли ћете кад вам дођу вуци,
И лавови Србски соколови
Кад вас стану по свуда терати
И утробе ваше растрзати?
Онда ћете Хајдук-Вељка знати
И његову десницу познати.

* * *

Кад је било месеца Октобра,
Хајдук-Вељку сва је војска добра,
Сва је рада и весела била
И ка боју свагда је готова.
Сви будите спремни и готови,
Нека пођу с нама и топови,
Пак пођоше у име Господа,
Који прима славу у свако доба.

* * *

Засвираше свирке свеколике,
Издавају гласе превелике;
Кад је било близу код Видина,
Они чуше Пазванџина сина,
Да ће и он у поље изићи,
С Хајдук-Вељком мегдан поделити.
Кад потрча Милутин дората,
Љуто беже Турци преко врата;
Кад потрча Пазванџић ђогата (белца)
Паде и он и коњ преко врата,
Остаде му тарабулус шала,
Ту је била, мала Турком фала,
Отрчаше Турци без обзира
Да казују код њиног везира . . .“

175.

МИЉКО ПЕТРОВИЋ

КАПЕТАН.

Миљко Петровић рођени је брат Хајдук-Вељков и Милутинов. Он је се родио у селу Леновцима у Црној-Реци, Црноречког округа. Оцу

*) Ова прича извађена је из кнеж. Србије од Милићевића види стр. 904—907.

му је било име Петар а мајци Петрија, и по очином имену презиво се Петровић.

Кад је Вељко 1807. год. послат од Кара-Ђорђа у Црну-Реку, те је са бећарима заузео и из ње истерао Турке, Миљко тад присто је уз свог брата Вељка, и био код њега момак за сво време ратовања Срба противу Турака до 1813. год., докле његов брат Вељко није у Неготини и погинуо.

После смрти свога брата Вељка, био је момак уз свог брата Милутина. И те године кад буде пропаст Србије, пребего је и он заједно са својим братом Милутином и братучедом Миленком у Банат, настанио се у Бечкереку и ту је живио са породицом његове браће до 1815. год.*)

Кад 1815. год. наново букне Србски устанак противу Турака, он са својим братом и породицом пређе у Србију, гди се доцније настане у Пожаревцу, гди је ту неко време живио.

Доцније Кнез Милош узме Миљка себи у Кабадахије, гди је код њега као момак служио у Пожаревцу.

Године 1821., 24. Марта, кад главни Кнезови Пожаревачке нахије Марко Абдула и Стеван Добрњац дигну буну противу угњетавања Кнеза Милошевог, најпре повере и Миљку ту заверу њиову, и понуде га да и он с њима пристане. Но он открије ту заверу Кнезу Јоксиму, па из Пожаревца пођу оба у Крагујевац да за то јаве Кнезу Милошу. Абдула и Добрњац дознаду за то, да ће ји они да прокажу, па пошљу напред у Црни Вр' своје људе да ји из заседе на путу побију. Но Миљко кад на заседу удари, потегне пиштољ, јуриши на заседу вичући: „Стани, курво“, растера ји и продре Крагујевцу и ту заверу одкрије Милошу.**)

Кажу да је Миљка доцније Кнез Милош поставио за Кнеза Пекског у Пожаревачкој нахији, који је такови у 1826. год. био.***)

Године 1828. кад Руска војска, по објави рата Турској, уђе у Влашку и заузме је, Миљко скупи до 400 добровољаца и тајно оде Русима у Влашку, а после је војевао с њима против Турака.

Једанпут замоли Руског Ђенерала, да му допусти, да удари на неки Турски шанац близу Дунава, да Турке са својим бећарима разбије и из шанца истера ји.

*) Историја Милутиновића, види стр. 186.

**) Грађа Вукова види од стр. 174—178.

***) Види путешествије Вуића стр. 39.

Ђенерал одбије га, говорећи му: „Какоћеш ти са 400 људи разбити толике Турке обшанчене?“

Миљко остане при своме. Пріђе шанцу. Затече неке Влахе да вуку сено у шанац Турцима. Задржи ји до ноћи, па нешто војске потрпа на сено у кола, а нешто пусти око кола, као божем да гоне кола, те тако уђе са свима својим у шанац, и онда учини јуриш у шанцу на Турке, а Руси су били готови с поља да ударе. И тако ту разбију Турке са свим.

Одатле сиђе с Русима низ Дунаво до спроћу Силистрије. Ту је био један Турски стан, који они разбију тако, да су многе Турке живе поватали. Миљко спази једног Турчина у трњу и узме од момка копље, да га прободе копљем. Турчин је био стар, па му рече: „Војвода Миљко! — ја тебе познајем! Брат ти је био добар јунак, он је војнике секао, али побеђене није клао. Негини ни ти лудо! Одби се од мене. Доста ти је што сте нас разбили.“ —

Миљко не послуша, него се залети на Турчина. Турчин из трња опали и убије га на место.

Ту је и укопан.

После неког времена брат му Милутин ископа и пренесе кости и смести у гробницу код старе цркве у Неготини, у коју гробницу доцније, кад су пронађене и Хајдук-Вељкове кости 3. Априла 1854. год. положене су, гди обоје и данас леже.

Милутин, његов старији брат, после тог узидо је узид црквени, спрам гроба, плочу са овим надписом:

„Юнакъ падне тѣломъ на мейдану (1829)
„Ал' обрете с' на Божѣмъ дивану,
„Како духъ му съ тѣлом растави се;
„Кнеже Милько, братъ честита Срба,
„Братъ найилађій свевитежна Вељка,
„Вѣри вѣранъ, брата свог достоянъ,
„Сабльомъ себи путъ живота крчи,
„Оружіемъ вѣчностъ постизава,
„Пушкел' зрнце груд му пронизавше
„С пушкометцем худнимъ ништожанцемъ
„Ам' осташе на овом світу
„Дас' предаду праху и світу!
„Но Кнез-Миљка слава слави Руска,
„Но Кнез-Миљка пѣсма пѣва Србска
„Но и милостъ вѣчита Божія
„Кнеза Милька у наручія прима,
„Да свом' Србству, и осталомъ људству
„Незаходном ясно сяе звездомъ,
„У світу духа и срдашца,
„Ка но сунца свѣтлостъ животворна.
„Таквом Србу вѣчныи покой буди,
„Заслужѣва свег' живота труди.
„Брат му средный овай споменъ диже (1844 године.)“

После смрти његове дошла му је од Руског Цара диплома и сабља. На сабљи је записано: „Князю Мильку Петровичу, за храбрость.“ Ово се обоје, кажу, сада нахови у Г. Тасе Пантелића, телеграфисте, за ким је Миљкова унука од ћери.

XV. ПОРЕЧКА НАХИЈА.

176.

ХАЏИ НИКОЛА МИХАИЛОВИЋ

ПОРЕЧКИ ВОЈВОДА.

Хаџи Никола је родом из Сарајева. Он је био учен човек и умео је вешто са шанчевима управљати.

Године 1807., кад је Кара-Ђорђе посло Хајдук-Вељка, те је са бећарима ушо у Црну-Реку и истеро Турке из ње, поградио је шанчеве у Вражогрнцу, Зајечару, Грљану и Сумраковцу, и поставио је за старешину ти шанчева Хаџи Николу, те је са истима управљао и чуво туда путове да Турци непродру.

Доцније био је Хаџи Никола уз Вељка Бинбаша.

Године 1813. постављен је био Никола старешином шанца на великом Острову у Дунаву с пређу Кусјака, који је оружан био са великим топэвима и чуво да Турци уз Дунав са лађама непродру. Но кад падне Вељко и Турци заузму Неготин и пођу уз Дунав, Хаџи Никола и Срби у Острову и Брзојпаланки напусте шанчеве и у њима топове, и повуку се у Кладово; но кад Турци уз Дунав и спрема Кладова са војеним лађама дођу и на Кладово избаце неколико топова, Живко са својом одбраном напусти и Кладово и дође у Пореч, гди је и Хајдук-Вељков брат Милутин напустивши Неготин дошао био, и у дну Пореча на малом Острову према селу Рибници ископају шанац, наместе топове, и ту стане Хаџи Никола са 500 бећара да неда Турским лађама да уз Дунав прођу к Поречу, да би се бегајући народ у Аустрију преко Дунава превозити могао. Но Турци једне тамне ноћи провезу се поред Хаџи Николиног шанца, стану према Поречу извезу војску на суво и одсеку Хаџи Николу од вароши.

Војвода Јован Стефановић, који је био заповедник Пореча, поплаши се и са својом малом одбраном прсне куд који, и стану се у Немачку са бегајућим народом из Пожаревачке нахије преко Дунава превозити, који на лађама, чамцима а који и на самим даскама и вратима који је шта само докопати могао, превозио је се да варварство Турско избегне.

Турци, кога су у своје руке дочепали, секли су без разлике људе и жене и на коље живе набијали, а децу нејаку секли су и за исмејати крштење у врућу воду потапали. *)

И тако заузећем Пореча Турци одсеку Хаџи Николу од вароши и са свију страна обколе га у Острову, да није имао одкуд ни ране добијати. Посада Хаџи Николина нађе се у чуду, узбуни се, клоне духом, па и без питања његовог и воље његове стане се договарати са Рецепом, који и је обколио и стеснио, да му се предаду. Па почем је између њи у шанцу био и Кнез Кладовски Крачун, кога је сестра насилно удата била за Рецепом, Командантом Адакале. Крачуна бећарска посада пошље Рецепу зету његовом да му се на милост предаду. Рецеп ту понуду прими и зада им тврду веру Муслуманску да им никакову досаду учинити неће, и тако му се сви предаду. Па и сам Хаџи Никола, кога су његови војници чували да се не убије или у Дунаво нескочи.

Но Турчин Рецеп, Хаџи Николу са Кнезом Поречким Тешом одма посече и главе им на коље набије. Шурака свог Крачуна обдари и пусти слободна те у Аустрију пређе. А остале предавше се заробљенике посвлачи и по војски раздели, а после у једанпут заповеди те ји све побију, главе им одсеку и пред њега на гомилу донесу.

Само јединог Ристу Мојића, младог и прикладног момчића, који је био писарчић код Хаџи Николе и кога су се родитељи из Сарајева доселили и у Београду живили, од смрти поштеди. **)

XVI. ПОЖАРЕВАЧКА НАХИЈА.

177.

ЈОВАН ПРОТИЋ

ЧЛАН САВЕТА.

Јован Протић родом је из Пожаревца. До устанка Кара-Ђорђевог на Турке био је трговац и знаменит човек.

Кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804. год. у Јасеници устане на Турке, дође на Врачар под Београд с војском, и одатле оде Пожаревцу, те и Пожаревац између 16. и 20. Маја, ког је Миленко Стојковић у обсади држао, освоји.

При узимању Пожаревца био је и Јован Протић, и после одатле

*) Види Историју Л. Ранкеа стр. 203.

**) Историја Милутиновића стр. 47 и 48 и сравни са Вуковом грађом на стр. 38.

са Кара-Ђорђем и једном четом Пожаревљана оде Смедеру, где се Кара-Ђорђу Турци предаду и он ји остави да у Граду мирно живе; па одатле дођу под Београд, где Јова Протић у Кумодражи начини шанац и са Пожаревљанима стане, докле и Миленко Стојковић из Пожаревачке нестигне, који је отишао био да предавше се Пожаревачке Турке на Дунав за у Видин испрати.

Кад Беђир-Паша из Босне с војском у Србију у Јулу месецу 1804. год. пуштен буде, који је од Султана одређен и послат био, да помири Србе са Дахијама и да казни криве, и кад Беђир-Паша по захтеву Кара-Ђорђеву код Бели-вода у Жаркову на конаку изда му све четири Дахије, те ји Миленко у Адакали посече, Беђир-Паша дође на Врачар и потом и у Београд уђе, где притешњен буде од Гушанца-Алије, ипак Србе не задовољи, ни ти до помирења дође.

Кара-Ђорђе тад у договору са Војводама напише прошеније на Руског Цара Александра I. одреде Проту Ненадовића, Петра Чардаклију Ритмајстора, који им је из Аустрије у помоћ прешао, па и Јову Протића за посланике и пошљу ји у Русију, да ишту помоћ и заштиту од Руског Цара, да помогне Србском народу и заштити га од тираније Турске. Који се спреме и 1. Септемвра 1804. год. низ Дунаво на чамцу оду и преко Влашке 26. Октомвра на сам Митровдан у Петроград дођу. Па пошто сврше посо, за који су послати, 14. Декемвра из Петрограда врате се и око 10. Јануара 1805. у Србију дођу, и јаве Кара-Ђорђу шта Руси мисле и шта су ји советовали да чине. *)

Кара-Ђорђе тад 17. Априла 1805. год. сазове народњу скупштину у Пећане, на којој изабрат буде између други опет за посланика Јован Протић да иде у Цариград, да Султана моле да Србима подари права, но њега замени Петар Новаковић Чардаклија, као ученији човек, те у место њега у Цариград оде.

Те исте 1805. год. 15. Августа Кара-Ђорђе опет сазове народњу скупштину у Борак, на којој установљен буде земаљски Совет од 12 чланова, где и Јова Протић за члана Совета за Пожаревачку нахију изабрат буде, у ком је до 1809. год. остао.

Године 1809., после несрећне Каменичке битке на Чагару, између 27. и 28. Августа, кад Руски повереник Родофиникин, Недоба и Ми-

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 95, 101, 118—119, 121, 127, 130, 190 и 196.

трополит Леонтије са Петрот Добрњцем побегну из Београда у Панчево и одатле оду у Влашку, и Јова Протић преварен заједно је с њима отишо. И кад виде да Србија није пропала и да су Турци, који су у њу упали били, истерати, Митрополит Леонтије, Недоба Родофиникин и Добрњац издаду сами себе код Руског главнокомандујућег Кнеза Багратиона за посланике Србске, и стану интригирати противу Кара-Ђорђа и Совета. Но доцније им Кара-Ђорђе опрости, те се опет у Србију 1810. год. врате. *)

Године 1812 кад је Кара-Ђорђе у Манастиру Враћешници сазвао о великој Госпојини народну скупштину, где је стигао и посланик Руски Гроф Ивелић, те обзнанио закључење Букурешког трактата од 16./28. Маја те 1812. год., донесавши и многе ордене Србским Војводама, на тој скупштини изабрати буду Србски посланици Стеван Јевтић, Кнез Милић Ражањски, па и Јова Протић и послати буду у Цариград да преставе Султану захтеве народа Србскога. **)

Године 1813. и Јован Протић пребегао је у Земун, а 1815. год. повратио је се натраг у Србију, и живио је у Пожаревцу код своје куће, као сваки други приватан човек.

Умро је у Пожаревцу и у Пожаревачко гробље сарањен. О Јовиној смрти прича се да је он позват у село Братинац на Млави па ручак, и да је по наредби Кнеза Милошевог брата Јована, а по налогу Милошевом, тог дана после ручка отроват, однешен жив у Пожаревац и сутра дан да је у мукама душу испустио. А по вароши разглашено је да га је капља ударила.

Јова Протић био је паметан човек и знао је Србски читати и писати, а поред тога Турски и Грчки добро говорити.

После Јованове смрти осто је у животу син његов Ђока и брат му Стеван Протић.

Стеван Протић рођени брат Јованов, био је богат и на гласу марвени трговац, у народу познат и здраво поштоват. Но како је и Кнез Милош тад трговину, имајући ортаке, водио, ортаци Милошеви Ђока Н. и Мита Савић из Пожаревца обтуже Стевана Кнезу Милошу, да им он велику штету продајом свиња његови такмачећи се наносв. Милош пошље своје момке, те дотерају Стевана к њему у Топчидер. И

*) Историја Павла Јовановића стр. 22., 25., 62.—64.

**) Дјеловодни протокол Кара-Ђорђа стр. 52. и Мемоари Проте стр. 220.

он му рече: *„А, оволико чиниш, је . . . . и оца, како ти смеш да продајеш твоје свиње на скели пре моји господарски?“* Протић му одговори: „Ја моје свиње могу да продајем у свако доба и свугде кад ми се купац јави.“ Видићемо, викне му Милош, и рече, водите га одма у Пожаревац чича Јокси, а ја ћу већ писати, шта даље треба... Абраш, момак Милошев, веже Протићу руке наопако, па пошто прими заповест Милошеву, попнега на коња и ноге му испод коња букагијама окује, наврат му мете конопац, и држећи крај од конопца у руци узјаше на свог коња и тако везана и окована потера Протића, као за у Пожаревац но кад буде код Орашца (а неки кажу код Провалије, по заповести Милошевој удави конопцем Стеву Протића одкопча му букагије изпод коња, веже му камен о врат и баци га онако везани руку у Дунав. Сутра дан као што је имао упутство од Милоша, дође Абраш, верна слуга Милошева, у Смедерево и каже власти како је по заповести Милошевој потерао Протића у Пожаревац и како му је он у путу измакао, напливао на Дунаво да побегне у Немачку, па се удавио . . . После неколико дана Смедеревски аласи, ловећи по Дунаву рибу, закаче га са аловом и са рибом заједно извуку га на суво. На трупу његовом биле су још руке наопако везане, а о врату висио је велики камен. Смедеревски грађани узму тело Протићево, те га укопају близу Тулбе крај Дунава.

После смрти Јове и Стевана Протића остао је син Јовин, Ђорђе Протић, који је се учио прво у великој школи у Београду за време Кара-Ђорђа. А после пропасти Србске 1813. год. пребегао је био са оцем у Аустрију, продужио школе и научио Грчки и Немачки читати, писати и говорити. После је прешао у Србију, био писар, а даље постепено за Кнеза Милоша посто је и члан народног суда.

Године 1828. Кнез Милош једанпут наљути се на Ђоку Протића, што он није у нечем онако судио, како се њему хтело. Па у Крагујевцу Ђоку тог судију народњег суда, повали на мацке пред његовим конаком, те му 70 батина по дебелом месу удари, и тако га жестоко избије да му је кажу, крв из меса лоптила и није могао отићи кући, него га положе у ћебе, те га онако крвавог четири човека између себе кући његовој однесу. Но кад оздрави, морао је опет судија бити и судити људма онако како му је Милош заповедао.

Године 1835. у почетку Јануара, кад Милета Радојковић са другим великашима дигне буну противу Кнеза Милоша, да га у његовом само-

властију ограниче или из земље протерају. Ђока Протић највише је на том радио да се Милош из Србије протера, а на њего место да дође, који од његови синова. *) Но пошто се та буна утиша, и њега Кнез Милош хтене смаћи, он побегне у Аустрију, где је живио докле год Кнез Милош из Србије није прогнат.

Године 1839. кад Кнеза Милоша из Србије у Влашку Срби протерају, тад Ђока Протић врати се у Србију. Па кад Кнез Мијаило по изгнању из Србије његовога оца Кнеза Милоша, и после смрти свога брата Милана, дође за Књаза Србије, тад узме Ђоку Протића за свога Министра внутрењи дела. Који је за време Књаза Милоша држо се странке, која је тражила за земљу устав. Тад он као Министер био је противу исте странке. И за дивно чудо подржавао је странку Обреновића, који су му оца Јову уморили, стрица Стевана удавили, и њему самом бесчестно 70 батина ударили! И кад и Кнеза Мијајила 1842. год. Срби из Србије у Земун протерају, и Ђока Протић с њиме заједно пребегне и тамо као преврженик Обреновића заостане, где је се више година у Аустрији које где потуцао. Потом 1857. год. под владом Кнеза А. Кара-Ђорђевића пређе у Србију, добије пензију и после тог наскоро у Београду 25. Нојемвра те године и умре.

178.

МОМИР ИЗ ЛУЧИЦЕ

КНЕЗ ПОЖАРЕВАЧКИ.

Момир је родом из села Лучице, недалеко од Пожаревца.

Кад је устанак Србски прво у Јасеници под Кара-Ђорђем 1804. год. противу Турака букнуо, Кара-Ђорђе из Орашца пише Миленку Стојковићу Бинбаши из Кличевца, да и он одпочне преко Мораве Пожаревачке Србе противу Турака на оружје подизати.

Кад Миленко стане Србе противу Турака покретати, и Момир, из Лучице придружи му се, подигну нахију Пожаревачку, па и Пожаревац обколе. И кад Кара-Ђорђе са Врачара са војском и топом дође и Пожаревац обсадом стесни, где му се Турци после кратког боја између 16.—20. Маја 1804. год. предаду, тад Кара-Ђорђе у Пожаревцу постави старешином Момира из Лучице. **)

После о овом Момиру ништа се даље незна, но само казују да је

*) Огледало Србско од Јована Хаџића види стр. 65—67.

**) Мемоари Проте стр. 93.

као Кнез код своје куће године 1811. умро. После своје смрти оставио је Момир сина Ивана, кога Кара-Ђорђе постави за Војводу.

179.
ИВАН МОМИРОВИЋ
МОРАВСКИ ВОЈВОДА.

Иван је био рођени син Кнеза Момира из Лучице.

Кад је Момир године 1811. умро. Кара-Ђорђе постави његовог сина Ивана Момировића за Војводу среза Моравског, и он је војевао храбро до саме пропасти Србске 1813. год.

Иван Момировић је био код Миленка прво писар, после тог посто је Бинбаша, и у боју на Праову за храброст добио је од Графа Цукатова златну медаљу, а по том га Кара-Ђорђе и Војводом постави.

Године 1813. бранио је Иван са Војводом Вулом Илићем на левој обали Мораве код Кулича, прелаз Турака преко Мораве; једног дана седео је Иван са Вулом Илићем под чадором и с њиме за совром ручао, но из топа Турског долети кумбара, удари у стожер од чадора, чадор обали и њи обојицу чадор поклопи, но њином срећом кумбара се угаси и нераспрсне, и тако живи остану. Кад Турска војска пређе Мораву и Срби се распрсну, Иван Момировић пребегне у Ковин, и ту је живио до 1815. године.

Кад те 1815. год. устану наново Срби противу Турака, Иван Момировић Војвода Моравски заједно са другим Србима прешао је у Србију да се поново бори.*) Даље шта је с њиме било и кад је умро, ништа се незна.

Прича се још и ово, да су Турци после пропасти 1813. год. Момировића кућу, која је била ограђена палисадом, превукли целу целцату из Лучице у Пожаревац.**)

180.
МИЛЕНКО СТОЈКОВИЋ
РАМСКИ ВОЈВОДА.

Миленко Стојковић родио се у селу Кличевцу поред Дунава, среза Рамског, нахије Пожаревачке.

*) Историја Милутиновића стр. 30. и 186.

**) А има помена о Војводи Ивану Момировићу да је био и у Морави као што у деловодном протоколу Кара-Ђорђеву на стр. 42. стој, где се каже да му се неко жито посејато пожње, и да му се ништа неодузима.

Пре него што је Аустрија Турској рат објавила и у Србију 1788. год. с војском ушла, Миленко је седио у Пожаревцу и држао дућан, и Турски говорити научио. Но кад Аустријска војска по учињеном Свиштовском миру од 4. Августа 1791. год. доцније из Србије изађе, Миленко се врати у своје село кући у Кличевац, гди је живио и земљеделске послове радио.

Но како је Аустрија, Турску Свиштовским миром обвезала, да не пушта више Јаничаре у Србију. Но они ипак од 1796. год. стану од Видина наваљивати да опет Србију поплаве.

Београдски Везир Хаџи-Мустафа-Паша Султаном постављени, не могући сам са својом малом војском против Јаничара стати, позове и Србе у помоћ, те су Јаничаре одбијали да у Београд не продру и Србију под своју власт не узму. У тој Србској војски био је и Миленко као Буљукбаша, а доцније звао се и подписивао се као Бинбаша.

Но сво то напрезање доброга Мустафа-Паше и Срба буде осујећено. Јаничари Мустафа-Пашу преваре. Београд заузму, Мустафа-Пашу 1801. год. удаве, четири Дахије у Београду као владари наместе се, сву Србију под своје господство подчине и над Србима стану тиранствовати, глобити ји, бесчестити, убијати и сећи.

Та тиранија изазове Србе на одпор противу Дахија своји угњетача.

Кара-Ђорђе, кога су Дахије тако хтеле у Тополи посећи, 24. Јануара 1804 год. побије Турке, који су дошли да га убију, зађе са своја четири момка у народ, искупи чету људи, и, палећи Турске ханове и убијајући Турке, дође у Орашац, одакле позове све околне главне људе и народ да се на оружје противу своји тирана Дахија дижу. Гди се на позив његов доста људи искупи и скупштина учини; на којој изберу Кара-Ђорђа за Врховног Вожда Народа Србског, и закуну му се да ће с њиме сви за слободу Срба гинути.

Кара-Ђорђе одма из Орашца пошље поруку на све главне Србе по Србији и 9 писама напише и пошље ји старешинама, главијим људима и својим познаницима, и позове ји да дижу народ на оружије, за обрану части, вере и живота свога. Између ти писама било је једно одаслато и Миленку Стојковићу у Кличевац, с киме је се Кара-Ђорђе из раније познаво, у ком и њега позове да устане противу Дахија.

На позив Кара-Ђорђев, Миленко одма први преко Мораве одзове се и одпочне народ дизати противу Турака; и кад се устанак Кара-

Ђорђев у Шумадији и свуд по Србији као успјешан и победоносан расчује, и кад Кара-Ђорђе под Београд на Врачар са војском изађе. Миленко са Петром Добрњцем и Момиром из Лучице стану изгонити Турке из села, и покупи толико Срба да и на Пожаревац удари и са Србима обколи га.

Потом Миленко пише Кара-Ђорђу на Врачар и замоли га да дође да узму Пожаревац. Одакле Кара-Ђорђе са Јаковом Ненадовићем и другим старешинама с војском оде и Пожаревац боље обколи, гди му се Турци после петодневног боја пред Ускрс 16—20. Маја предаду. *) Кара-Ђорђу даду Турци 50 иљада гроша, које у војену касу обрати, доста хатова, пушака, сабаља и ножева у сребро оковати, које он на старешине подели, а Миленку остави више од 10 хиљада оваца Арнаутски, које су се на паши у Пожаревачкој нахији у Кривом Виру налазиле; но он од исти узме један део себи, а друго на војску раздели. **)

Кад Кара-Ђорђе узме Пожаревац, сви Турци из Пожаревачке нахије побегну. Он ту у Пожаревцу постави за старешину Момира из Лучице. Миленка пошље те предавше се Турке до на Дунав испрати, који оду у Видин, а неки и у Градишту задрже се. Кара-Ђорђе одатле оде те и Смедерево на предају принуди, но Турке остави да у Граду мирно живе, па се врати на Врачар. А за тим и Миленко са својом војском по налогу Кара-Ђорђа дође под Београд са једним четокајпком, гди га је негди од Турака добио. ***)

Но како је Порта желила да помири Србе са Турцима, тако одреди и пошље у Србију Беһир-Пашу с ферманом да извиди ту размирицу између Срба и Дахија, да ји умири, па да и казни које крив. Срби пропусте Беһир-Пашу са 4.600 војника, те из Босне уђе у Србију и дође после половине Јула 1804. год. код Београда у Жарково код Бели-Вода на конак.

Кара-Ђорђе, који је имао на Врачару трипут већу војску, са 2.000 коњаника оде Беһир-Паши на договор. Но тог вечера све четири Дахије низ Дунав на лађи побегну у Адакале. Кара-Ђорђе, разговарајући се са Беһир-Пашом, рече му; како су Дахије побегле у Адакале, и да од мира ништа неможе бити докле му се Дахије или

*) Види записку Проте Пејића, у Арх. Срб. учен. Друштва бр. 375. А Прота Ненадовић у мемоарима каже да је било између 16. и 20. Маја; стр. 93

**) Мемоари Протини стр. 93.

***) Мемоари Проте стр. 94.

живе ил мртве неиздаду, и потом скочи да иде. Беђир-Паша рече му: „Бег Ђорђе, отур! отур!“ (седи) и запита га, имали кога да пошље у Адакале, да ји побије и да им главе донесе. Кара-Ђорђе му одговори: „Имам Миленка Бинбашу.“ Беђир-Паша напише писмо на управитеља Града Адакале Реџепова стрица Ибраим-агу, а и Реџеп од своје стране, у којима строго му препоруче, да Миленку све четири Дахије изда, да ји побије, главе им одсече и да такове донесе у Београд.

Миленко, примивши Бурунтију од Беђир-Паше и писмо од Реџепа, узме узасе 40 момака седне у свој четокајик и спусти се низ Дунаво до према Адакале. Ту остави момке па оде у Адакалу и преда оба писма Ибраим-аги. Кад он види шта му Везир у Бурунтији и Реџеп у писму пише, Миленку рекне: „Иди, пак дођи довече кад се смркне.“ Миленко се врати к' својим, а увече 25. Јула 1804 год. дође са неколико момака. Ибраим-ага, заповедник Града, покаже Миленку собе, у којима су биле Дахије. Миленко ји обколи, они осете и погасе свеће: Миленко запали крпе и баци кроз пенџер у собе, те ји осветли па ји из поља из пушака све побије. *) Уђе унугра, те свима Дахијама, Аганлији, Кучук-Алији, Мула-Јусуфу и Фочић-Мехмед-аги главе изосеца: и такове да једном Циганину да ји од крви изопира, но он главу Аганлину неотице испусти у Дунаво, коју вода однесе. За коју Ибраим-ага удари му 500 батина, по табанима. А оне три главе узме Миленко, те ји у Београд донесе Кари-Ђорђу, које буду на Врачару у логору Србском на шиљцима на углед изложене.

Године 1805. кад Порта види да су Срби узели мах, и да оће да се од ње отргну, пошље Афис-Пашу са 40.000 Турака да Србе покори.

Кара-Ђорђе стане са 6.000 Срба на левој обали Мораве у Таборишту на друму код Јагодине.

Миленка са његовим Буљукбашом Добрњцем са 3.600 Срба и са једним топом пошље, те се па Иванковцу у два шанца утврди и стане да дочека Афиса са његовом силном царском војском.

Афис-Паша крене се од Ниша, и кад дође до Параћина, пошље Смаил-агу Бањског са неколико Турака и поручи Меленку да он оће да иде у Београд десном страном Мораве на Пожаревац, него да му

*) Мемоари Проте 96—97.

спреме конаке и рâну за војску, да народ положи оружје и да буде раја као што је и пре била.

Миленко му по истом одпоручи, нека он иде левом обалом Мораве на Јагодину и на Хасан-Пашину Паланку, царским путем, куда су и досад Везири шли, гди су конаци за њега спремљени. А десном обалом Мораве да је све попаљено и народ осиротео, да и он нема шта да једе. За оружје пак, кад дође у Београд, гледаћемо како ћемо; а ми смо Царева раја и онако.

Афис-Паша, као да је знао гди га Кара-Ђорђе код Јагодине чека, па опет пошље Миленку своје људе и обећа, ако се уклоне с пута и покоре, да ће добити царске берате, ако ли не, загрози им најжешћом казњу.

Миленко му ипак одговори, да њему берат ништа нетреба, а што прети, да се он те претње неплаши. Нека удари слободно на њега; рђа био ко му се измакао. Него му опет каже нека иде царским друмом на Јагодину.

На ту поруку Афис-Паша срдито рече: „Знам ја и сам где је Београд, нити требам хајдука, да ми казује и заповеда којим ћу ја путем ићи."

Па из Параћина крене војску и 1. Августа 1805. год. удари на Миленка са свом силом, бој се жесток отвори, који је цео дан трајао: но Турци, ако и заузму мали шанац, у ком је топ био, ипак пред вече повуку се са грдном великом штетом у Параћин, гди тог вечера и Кара-Ђорђе са војском од Јагодине стигне и на брду више Параћина улогори се. Сутра дан Кара-Ђорђе избаци на Параћин неколико топова, а Афис-Паша кад види како је и без Кара-Ђорђа са Миленком зло прошо, побегне у Ниш, где на пречац умре.

У овом боју погинуло је 7.000 Турака и преко 400 коња било је убијено.

Овај јуначки бој на Иванковцу уздигне име Војводе Миленка Стојковића.

Године 1806., кад Кара-Ђорђе нареди, те Младен заузме Крушевац и границу Србије Јастребцем учини, Добрњац Буљукбаша узме Параћин, Ражањ и у Делиграду утврди се. Миленко оде к Истоку ширити се, те освоји Пореч и заузме Мирочке планине, тако да Турци

нити Дунавом од Адакале, ни сувим од Кладова и Видина проћи могу. А потом се у Пореч пресели.

Године 1807., кад Срби са свим Београдом и Шабцем завладају, учине савуз са Русима, и почну да се даље из дотле постојавши граница Србије на све стране шире и Србска земљишта завојевавају. Миленко са Добрњцем продре у Крајину и на Малајници код Штубика ушанчи се. Но од Видинског Мула-Паше, Гушанац-Алије и Кара-Фејзе силном војском буде обкољен, где је шест недеља у обколу био, и бранио се. О тој обсади ево како Милутиновић у Србијанки вели:

„Од како је гавран поцрнио
Нису Срби мухасеру (обкол) жешћу
Ни тјеснију, нити чемернију
Прекужили, него тада овде
На Штубику према Малајници,
С'мало друштва, прикрмом оскудна." *)

У тој обсади Срби, нису имали на последку шта ни да једу, него су по 80 драма суве пшенице на друга дневно делили; а потом кад им Турци и воду одврате, те остану и без воде, тад ји срећа послужи те Кара-Ђорђе, пошто 31. Маја јуришом освоји Неготин, одма 3.—5. Јуна 1807. год. са Руским Генералом Исајијевом са мало нешто Руске војске стигне им упомоћ, групе на Турке, разбије ји, и 4 топа, 13 барјака муницију, војену касу и мноштво други ствари задобије и Турке у Видин протера; и тако буду Срби обсаде ослобођени.

За ту победу Сима Милутиновић овако сад каже:

„Мула-Паша! пофал'де се цару
Оправдај му себе одметника,
Дичидер се при Ханумам' дражим,
Гордећи се својим' Витезов'ма,
А војницма знатног' Пашалука,
Особито Гушанц Хајтаџијом . . .?
Како л' хазну и све рањенике
И топове остависте скупе," **)

Године 1809., кад је Кара-Ђорђе упао у Херцеговину и освојио

*) Србијанка ч. III. стр. 58.
**) Србијанка ч. III. стр. 61.

Сеницу, Нову Варош и Нови Пазар, Војвода Миленко је отишао на Тимок.

Године 1810. Миленко Стојковић, наговором свога писара Стевана Живковића, *) забразди, постане самовољан, стане чинити иступе и непослушан се врховној власти показивати. И шта више стане са управитељем Адакале Рецеп-Агом уговарати, да му Пореч са топовима и цео онај предел преда, ако му он предел од Клокочевца у притјажање његово уступи. **)

Године 1811. у почетку Јануара, на народној скупштини, кад изађе ново устројеније Совета, којим се министерска званија установе, и преображај у земљи, гди многе нове Војводе постављене буду и изједначене са другим Војводама, и да сваки у кругу власти свога војводства има зависити само од Совета, надлежни попечитеља и Врховног Вожда, коме се и на верност сви закуну. На истој скупштини заључено буде и то, да се сваки тој уредби има покоравати, и онај, који неби ту уредбу призно и званија, на које се постави, неби примио, да се из отечества прогна.

Тад поставу се попечитељи, између који постављен буде за попечитеља инострани послова Миленко, а за провосуђе Добрњац и пошљу им се на та званија дипломе. Но како они нехтену се тог званија примити, него зажеле да остану у старим званијама, да и даље самовољства своја терају. Тако други дан пошље им се Советска решења, као непокорнима уредби, да се из отечества прогнају; у ком решењу побројате су биле њиове дотадашње кривице, и то за Миленка ове: „Како се био одметнуо и неке новце, који су из Русије били послати правитељству за народне потребе, самовољно узео и на своје бећаре потрошио; како је код Пореча заграђивао Дунаво, под видом да вата рибу, а он хватао људе са писмама, која су носили из Влашке од Руског Војсковође Совету и Кара-Ђорђу, и обратно; како је опадо врховну власт да није Русима преврженa, и још други његови неки иступи били су у том решењу побројати.

*) Живковић је родом из Аустрије и био је Секретар Совета, па због његови велики погрешака буде 1808. год. истеран из Совета, и он оде код Миленка те је код њега писар био, и као велики интригант, за освети се Совету, наводио је Миленка наговором својим, на иступе. Голубица V. ст. 311. и Историја Павла Јовановића стр. 73.

**) Историја Павла Јовановића стр. 66.

Па како је све то Миленку било опроштено и постављен за попечитеља био, гди он ипак хтене самовољан да остане, и кад тог звања нехтене се примити, узет буде под стражу и са неколико Срба и Руски Козака заједно са Петром Добрњцем преко Поречa и Кладова, гди узму њиове породице, а њиово имање остане у браће њиове, и одатле преко Дунава у Влашку прегнати буду.

После ове слабости Миленкове, он је био слаб и у моралу спрема женскињама. Кад је Београд узет, нашло је се у њему млого Турски жена, млади удовица девојака и друге Турске сирочади, који нису имали од шта живити. Кара-Ђорђе са Советом нареди, те се потоваре све у две лађе, па се одпрате Дунавом за у Видин. Кад лађе дођу до у Пореч, Миленко ји устави онде, па уђе у лађе, изабере најлепше жене девојке, девојчад и женску децу, узме ји к'себи и тако начини читав харем. У томе му умре и жена, која је седила у Кличевцу. Но Миленко според свега његовог харема ожени се са Миленом, богатом удовицом Кнеза Крајинског Перче Станковића Карапанџе, обећавши јој да ће све Туркиње одпустити и с њоме једном лепо живити; али он то не учини, него је пошље у село Кличевац, а он ипак остане, те је с Туркињама живио. Но Милена у пркос Миленку стане и она у Кличевцу развратно са другима живети; Миленко оде у Кличевац, те је топузом истуче, поврати јој све што му је донела и отера је.

Те Туркиње не само да је Миленко држао код себе у Поречу, него ји је на соблазањ водио узасе и по народу, те су га двориле и служиле са кавом и чибуком, и друге му угодности чиниле. Па кад је коју изгустирао, он ју је поклањо својим момцима, а децу женама, које деце имале нису.

Између ови Туркиња, које је код себе читав чопор држо, било је и Влахиња, које није могао поклањати као Турске робиње, него ји је удаво.

Кад су га 1811. год. прогнали из Србије, повео је са собом све те жене у Каравлашку, и кад ји није могао све издржавати, јербо није имао никакови своји доходака, него од Русије само 300 дуката. Он ји једног дана искупи све око себе, па између њи избере и задржи за себе неку Катинку, а прочим женама каже да иду гди која хоће вољa им у Турску или Србију, извади им пасош и тако ји распусти.

Миленко је био средњег стаса, леп и црномањаст човек. По казивању људи, који су га познавали, био је иначе паметан човек, а добар

јунак. Врло је мало говорио, и сви његови подчињени бојали су га се као живе ватре.

У Србији док је био, учио се и мучио, да научи читати и писати, али ништа није могао успети; но кажу да је у Русији научио књиге читати и писма писати.

Од прве жене имао је три сина: Милана, Ивана и Живана, и једну ћер, која се у Каравлашкој удала за некога Легатовића.

Кад су Руси 1812. год. изашли из Каравлашке, и Миленко је тада с њима отишао у Русију и умро је, кажу у некаквој вароши поред црног мора. Али још 1831. год. 24. Фебруара Кнез Милош у једном писму вели да му је долазио Милан, Миленков син, и искао новаца да Миленко одкупи од дуга неке земље у Криму, па после и он с осталим Србима да дође у Србију.

Но даље никакова помена нема о Миленку и о његовим синовима, да су се вратили у Србију. Кад је Миленко и гди умро местимице, тако и дали кога данас од његови синова живи, или порода гди од истји има, незна се.

181.

ЖИВКО И ЈОВАН ШЉИВИЋ БРАЋА

ПРВИ РАМСКИ ВОЈВОДА.

Војвода Живко Шљивић и брат му Јован родили су се у селу Брадарцима у Стигу, нахије Пожаревачке.

Кад је Живко одпочео војевати противу Турака незна се. Но држати се мора, да је заједно са Миленком 1804. год. одпочео бојак бити са Турцима. Па је посто прво Буљукбаша, а потом и Војвода Рамског среза.

Ево писма, којим га Кара-Ђорђе поставља за Војводу:

„Благородни г. войвода Живко Шљивићу, Здравствуйте!“

„Являм ти како су ми кнезови и кметови од рамске (стоји рашке) нахіе писали и моле се и тебе ишту да си им воивода на Катпћево место. Зато ти препоручуіем да како примите ово мое писмо таки да си отишао онамо међу оне људе, и да уређуеш рамском нахіом. И сад оће бити скупштина онамо у нахіи: оће порез разрезивати, него ти час пре иди унаію и уређуите тамо како наиболѣ знате. Све заповести я сам послао, ви пак кад будете у скупштини ви ћете читати; него таки од истога часа да си отишао. Ово ти писмо даем код себе да имаш бол-

шега веровања ради. У Тополи, Юлія 26, 1809. Карађорђе Петровић, в(рховный) пр(едводитель) н(арода) Срб(ског)." *)

Живко Шљивић је био редак војник и велики јунак Кара-Ђорђевог доба, а имао је и брата свог Јована, који је тако исто велики јунак био и Турке ничтожио. О јунаштву њиовом у боју на Малајници 1807. год. од 3. до 5. Јуна бијеном, ево шта Милутиновић говори:

„Шљивић' Живко и брате му Јово,
Унатјеч'це заслужисте хвале!
Та чусте се по свој Руменлији!...
Ка'но негда болани Дојчини
Под' ранам'сте вас значила више
Нег' другије наоколо млого;
Турке бити Вељка научисте,
Озбиљи сте Миленка достојност,
Разгласи сте Срба миш'цу с' нова,
Уздиго сте име Кара-Ђорђа,
Непогинут' доказа сте моћи;
Грдне ране држасте за спрдњу,
И к'о јајца ђулад' и картáче,
Малајницу с' Командантом својим,
Окружену шанц'ма и топов'ма,
Турске силе,
Бранилисте непосрамивши се,
Но вјечиту славу приобрели
Ту с' ранивша и опет' боривша.
Шест недéљá отпираше с' Турц'ма
И воду им близу пресјекавшим',
А и пасја б' дукат била глава (зајело).
Да их одкуд' тек' достат' могоше,
Премда редом прокрађивали се,
И што могли доносили јести,
Ал' пјешице мало с' у нест' даје,
Ђе ли за поћ наћи и враћат'се—." **)

У овој шестонедељној чемерној обсади били су Срби обсађени Мула-Нашином војском, гди стигне Кара-Ђорђе са Србима и нешто Руса под Исајијем Генералом, те ји обсаде ослободи и Турке до у Видин протера са највећом њиовом штетом.

У овом боју под задобивеним ранама прославила су се та два брата Шљивићи. Милутиновић каже: Живко и Јова билили су рођена браћа, Срби родом из Звижда, оба велика јунака. За Живка каже да је био онога доба највећи јунак.

Живко у доцније време никако није могао пешке ни преко улице да пређе, зато што су му Турски куршуми из пушака оба стопала пробили; зато га он и назива боланим Дојчином, и Живко је увек под

*) Ово писмо неможе се узети да је точно преписато и печатато у Подунавки од 1848. год. бр. 23., а није речено ни гди се оригинал налази. Даље ово писмо потире Вуково казивање у његовом Правителств. Совјету, гди на стр. 64. каже да је Шљивић тек 1811. год. Војводом постао.

**) Србијанка час III стр. 57—58.

ранама на коњу у бој ишао и с Турцима се туко, а под тим је ранама и умро. *)

Године 1812. Живко је са Хајдук-Вељком и Живком Константиновићем управитељем Кладова, у Октобру прогонио Рецепове Турке, хајдуке који су из Адакале излазили и народ харали.

Године 1813. пред саму пропаст у Августу месецу Живко је код Голубца био обкољен од Турака, по паденију Крајине и Пореча. **) А после тог избего је одатле Живко и са својим братом Јовом, дошао је на Мораву под Кулич Србима у помоћ, и противу главне војске великог Везира стао. Но кад ту конац Србске војне буде, Живко са његовим братом Јовом, Цодом и другима Србима пребегне са Кулича у Аустрију и настани се у Белој Цркви. Дал је ту у Аустрији и где Живко умро, или је до 1815. год. живио па прешо у Србију да се па ново са Турцима бије, незна се. Но његов брат Јова Шљивић прешо је у Србију те 1815. год. и участвовао је у устанку. ***)

Шта је даље и с Јовом било, и кад је и од шта умро, и гди је у копан, незна се. Но од те јуначке породице Шљивића има и данас живи потомака. Жао нам је што о истим немамо података.

182.

ПЕТАР ТЕОДОРОВИЋ ДОБРЊАЦ

МЛАВСКИ ВОЈВОДА.

Петар Теодоровић родио се у селу Добрњу, среза Млавског, округа Пожаревачког, и по имену села зват је Добрњац. Он је за млађи своји година био неко време хајдук, а после је трговао живим малом-стоком и другим којекаковим ситницама.

Године 1804., кад је Кара-Ђорђе усто противу Турака, Петар Теодоровић био је Миленков Буљукбаша и заједно с њиме пошо је противу Турака, и уз Миленка био је у боју на Пожаревцу, а 1805. год. био је са Миленком Стојковићем у боју и на Иванковцу код Параћина противу Афис-Паше, у ком боју изиђе на глас и постане Бинбашом.

Године 1806. пошље га Кара-Ђорђе са Капетаном Жиквћем к Нишу, који успут скоро без боја узму Ћуприју, Параћин и Ражањ, а у Делиграду Жикић подигне утврђења-шанчеве, и стану очекивати Турску

*) Историја Милутиновића стр. 449.
**) Види Дјеловодни Протокол Кара-Ђорђев стр. 66—80 и 211.
***) Историја Милутиновића стр. 24, 186 и 449.

навалу. Но кад Ибрахим-Паша Скадарски удари на њи, Петар, са Капетаном Жикићем бранећи се из Делиградски шанчева, изиђе на глас да га Кара-Ђорђе и Војводом постави, гди је ту у Делиграду остао до пролећа 1807. год.

Тад су му жене у Београду ову песму певале:

„Господар Петар на Цареву друму,
Он ми чека седам паша војске,
И осмога царева везира —."

Те исте године 1807. одређен буде, те с Миленком оде у Крајину, гди је на Малајници шест недеља са Миленком у обсади од Видинског Мула-Паше био. Гди 3. Јуна стигне Кара-Ђорђе са војском, те ји обсаде ослободи и Турке протера. После опет је Добрњац дошо у Делиград.

Године 1809., кад се Кара-Ђорђе реши, да и даље завојевања изван дотле постојећи граница Србије учини. Повери главну команду Војводи Милоју Петровићу противу Ниша и одреди Петра Добрњца, да заједно и споразумно на тој страни војују. А он узме војску и неколико Војвода, упадне у Херцеговину, освоји Сјеницу, Нову-Варош. Нови-Пазар и са Црномгором соједини се.

Но кад се Србске Војводе код Ниша са 11—12 шанцева утврде и Турци на Србе ударе. Петар Добрњац неслагајући се са Милојем, а Милоје са Петром, и тако један другом у пркос радећи, нехтену согласно и сложно ударити на Турке, него својим пркосењем издају учине, Петар Добрњац пред саму навалу Турака на Синђелића шанац у Каменици на Чагару оде Гургусовцу под видом упсмоћ Хајдук Вељку, но ту нити Турке види, ни пушке избаци, врати се у Делиград, гди стане кућати.

Турци ударе на Ресавског Војводу Стевана Синђелића, који је у шанцу на Каменици у месту Чагару са 3.000 Ресаваца био, обколе га, и он јуначки тукући се са Турцима, кад види да Турци у шанац његов продру и стану сећи Србе, 19. Маја те 1809. год. из пиштоља запали џебану, и заједно са многим Турцима у воздух одлети; а Срби сви покошени буду.

То позорије гледао је Милоје из свога шанца и није му хтео у помоћ претећи. Но кад види да Војвода Синђелић са својим храбрим Ресавцима уништен буде, остави своје шанчеве и у њима топове и џебану, па побегне с војском у Делиград те се затвори, а Турци за њим устопце пођу и многе Србе исеку.

Кад за то у Херцеговини у Новом-Пазару чује Кара-Ђорђе, напусти сва завојевата места, пише Војводама, који су у Босну упали и предузели пут Сарајеву, да се врате натраг; па похити у Србију к Делиграду да Србију од известне пропасти спасе.

Добрњац, кад чује да Кара-Ђорђе са војском брза к Делиграду, недочека га, него сам са Делиграда побегне у Београд, и кад дозна да су Турци до на Мораву продрли. Он са Руским агентом Родофиникином, његовим помоћником Недобом и Митрополитом Леонтијем, побегне између 27.—28. Августа из Београда у Панчево, и одатле заједно с њима оде у Влашку у главни квартир Руског Војсковође Кнеза Багратиона. *)

Но кад лукави Грци Родофиникин и Митрополит Леонтије са Петром Добрњцем и Јовом Протићем, који је и он преварен, побего био, чују да није Србија пропала, и да су Турци са Мораве и из Србије прогнати. Ова последња тројица издаду се код Кнеза Багратијона да су као Србски посланици дошли и Багратијон им поверује. После они одпочну интриге противу владе Србске правити, и са Војводом Миленком Стојковићем с помоћу Стевана Живковића Миленковог писара дописивати се.

Кара-Ђорђе и Совет, кад дозна за интриге бегунаца, а нарочито Леонтија Митрополита. Пошље депутацију у Влашку главнокомандујућем Кнезу Багратијону, да га увере о њиовом пријатељском расположењу спрама Русији и обтуже одбегше. Но Багратијон је више веровања поклањо бегунцима, који су се истакли сами за посланике, него правим Србским посланицима, па пише под 18. Фебруара 1810. год. бр. 164. из Крајове Вожду и Совету.

Да им шиље опет Родофиникина и Митрополита Леонтија и друге бегунце. Но Кара-Ђорђе са Советом одговори му, да они Родофиникина, Недобу и ни једног бегунца од њове свите, а и Митрополита Леонтија непримају. Међу тим Кнез Багратијон смењен буде и на његово место за главнокомандујућег дође Граф Каменски, који у Праово пошље Графа Цукатава, те се с Кара-Ђорђем састане и у име Каменског предложи, да прими Леонтија и Недобу; но Вожд му на то одговори, да побегавшој провареној браћи Србима пришта и прима ји натраг; што се пак Митрополита Леонтија и Недобе тиче, да му ји непреставља, нити о њима говори. **)

*) Види у Историји Павла Јовановића на стр. 62., и Мати Србија и син Србин стр. 27. А и Вуков Совет, стр. 30.

**) Историја Пав. Јовановића стр. 65., 71., 72.

После овога Петар Добрњац и Јова Протић врате се у Србију, сваки на своја места. И Добрњац те 1810. год. био је у боју при отимању Кладова, и ту као старешина и заостао. Но ако су му до тадашње кривице Кара-Ђорђем и опроштене биле, Петар непрестане са Миленком Стојковићем иступе чинити, интригирати противу Кара-Ђорђа и Совета и радити на несрећу свога отечества.

У почетку 1811. год. главнокомандујући из Влашке јави Вожду и Совету: „Да ће један полк Руске војске у Србију послати, који у Београду да стоји, и једног дипломата; и опомене од стране Цара Александра I. Вожда и Совет, да шиље и Митрополита Леонтија, кога да приме.“ Но они на то главнокомандујућем не одговоре, него прећуте. Главнокомандујући у Фебруару те године пошље Нејшлотски полк у Србију, са којим опет Недоба у виду Дипломата а и Митрополит Леонтије дође. С њима и Руском војском под командом Полковника Бале из Крајине дође и Војвода Миленко и Петар Добрњац, и допрате ји у Београд.

Кара-Ђорђе је до доласка Руса у Београд у почетку Јануара те 1811. год. као, сваке године што је скупштину о малом Божићу сазиво, скупштину сазвао. На истој је изишла уредба, преустројен Совет, установљена Попечитељства и преображај у земљи, гди су многе нове Војводе испостављате, и дужности им у кругу њине власти у Војводству свом одређене, да од други Војвода независе, него само од Совета, Кара-Ђорђа и надлежни Попечитеља, којима се по стручним делима обраћати имају, и од исти наставлења и заповести примати. И 11. точком уредбе закључено је било, да се сваки тој уредби покоравати има, и онај који неби ту уредбу признао, ил званије, на које се постави, неби примио, да се из Отечества прогна. И на последку сви су се на верност Кара-Ђорђу заклели.

Кара-Ђорђе, на основу те уредбе на скупштини издате, испоставља и Попечитеље, између који, постави и Миленка Стојковића за Попечитеља иностранн послова а Петра Добрњца за Попечитеља правосуђа. Кад они приспу у Београд, пошљу им се и дипломе на та попечитељска звања, но они исте врате и нехтеду се тог одређеног им званија примити, него захту да у тадашњим дужностима њовим у народу остану. *)

---

*) Историја Павла Јовановића стр. 74—75.

Тако Совет по точки 11. издате уредбе, други дан пошље им своја решења, да се као противни и непокорни уредби, из отечества прогнају. У том решењу побројате су биле све њиове дотадашње кривице и то за Добрњца ове: Како је на Каменици 1809. год. браћу своју издо, није хтео помагати Војводи Стевану Синђелићу, него је отишо самовољно Гургусовцу, гди није било Турака, па се вратио у Делиград и ту своју војску оставио, па побегао у Београд, а одатле са Родофиникином и у Каравлашку; *) како се онамо сам начинио народни посланик; како је задржао некакве новце, које је у Кладову скупио од ђумрука и т. д. Па потом у истом решењу казато им је, како им је било опроштено за све кривице, и како сад на уредбу народом издату непристају, тако да се имаду из земље изгнати.

Па како је све то, као што се рече, Петру Добрњцу било опроштено и он за попечитеља постављен био, који нехте то званије примити једино зато, да остане у народу да се опет самовољно влада. Тако узет буде под стражу и са неколико Срба и Руски Козака заједно са Миленком Стојковићем преко Пореча и Кладова, гди узму и њиове породице, преко Дунава у Влашку прогнати буду; а имање њиово остане у притјажању браће њиове.

Петар оде и настани се у Каравлашкој. Но кад Руска војска по Букурештском уговору мира 1812. год. из мале Влашке изиђе, Добрњац се пресели у Русију у Бесарабију, гди се у Кишињеву настани и ту је живио, нека села узео под закуп, и трговао, поред тога од Русије добио је 300 дуката годишње за своје издржање.

Петар је у прогонству покушавао више пута небили се у Србске послове умешао, но нико није хтео ни да га чује ни погледа, као човека, који је једанпут из земље протерат и који нема никакове власти.

Године 1815., кад Кара-Ђорђе са Јаковом Ненадовићем из Хотина оде у Петроград Цару Александру, да га моли да избави народ Србски од Турског тиранства, Добрњац мрзећи на Кара-Ђорђа и на све главне Србске Војводе, који су га из Србије 1811. год. протерали: одма о том јави Кнезу Милошу у Србији. Кнез Милош Обреновић у почетку 1816. год. у договору са Марашли-Али-Пашом Везиром Београд-

*) Види подробније о издаји Добрњца на Каменици животопис неумрлог Војводе Стевана Синђелића.

После овога Петар Добрњац и Јова Протић врате се у Србију, сваки на своја места. И Добрњац те 1810. год. био је у боју при отимању Кладова, и ту као старешина и заостао. Но ако су му до тадашње кривице Кара-Ђорђем и опроштене биле, Петар непрестане са Миленком Стојковићем иступе чинити, интригирати противу Кара-Ђорђа и Совета и радити на несрећу свога отечества.

У почетку 1811. год. главнокомандујући из Влашке јави Вожду и Совету: „Да ће један полк Руске војске у Србију послати, који у Београду да стоји, и једног дипломата; и опомене од стране Цара Александра I. Вожда и Совет, да шиље и Митрополита Леонтија, кога да приме.“ Но они на то главнокомандујућем не одговоре, него прећуте. Главнокомандујући у Фебруару те године пошље Нејшлотски полк у Србију, са којим опет Недоба у виду Дипломата а и Митрополит Леонтије дође. С њима и Руском војском под командом Полковника Бале из Крајине дође и Војвода Миленко и Петар Добрњац, и допрате ји у Београд.

Кара-Ђорђе је до доласка Руса у Београд у почетку Јануара те 1811. год. као, сваке године што је скупштину о малом Божићу сазиво, скупштину сазвао. На истој је изишла уредба, преустројен Совет, установљена Попечитељства и преображај у земљи, где су многе нове Војводе испостављате, и дужности им у кругу њине власти у Војводству свом одређене, да од други Војвода независе, него само од Совета, Кара-Ђорђа и надлежни Попечитеља, којима се по стручним делима обраћати имају, и од исти наставлења и заповести примати. И 11. точком уредбе закључено је било, да се сваки тој уредби покоравати има, и онај који неби ту уредбу признао, ил званије, на које се постави, неби примио, да се из Отечества прогна. И на последку сви су се на верност Кара-Ђорђу заклели.

Кара-Ђорђе, на основу те уредбе на скупштини издате, испоставља и Попечитеље, између који, постави и Миленка Стојковића за Попечитеља иностранн послова а Петра Добрњца за Попечитеља правосуђа. Кад они приспу у Београд, пошљу им се и дипломе на та попечитељска звања, но они исте врате и нехтену се тог одређеног им званија примити, него захту да у тадашњим дужностима њовим у народу остану. *)

---

*) Историја Павла Јовановића стр. 74—75.

Тако Совет по точки 11. издате уредбе, други дан пошље им своја решења, да се као противни и непокорни уредби, из отечества прогнају. У том решењу побројате су биле све њиове дотадашње кривице и то за Добрњца ове: Како је на Каменици 1809. год. браћу своју издо, није хтео помагати Војводи Стевану Синђелићу, него је отишо самовољно Гургусовцу, гди није било Турака, па се вратио у Делиград и ту своју војску оставио, па побегао у Београд, а одатле са Родофиникином и у Каравлашку; *) како се онамо сам начинио народни посланик; како је задржао некакве новце, које је у Кладову скупио од Ђумрука и т. д. Па потом у истом решењу казато им је, како им је било опроштено за све кривице, и како сад на уредбу народом издату непристају, тако да се имаду из земље изгнати.

Па како је све то, као што се рече, Петру Добрњцу било опроштено и он за попечитеља постављен био, који нехте то званије примити једино зато, да остане у народу да се опет самовољно влада. Тако узет буде под стражу и са неколико Срба и Руски Козака заједно са Миленком Стојковићем преко Пореча и Кладова, гди узму и њиове породице, преко Дунава у Влашку прогнати буду; а имање њиово остане у притјажању браће њиове.

Петар оде и настани се у Каравлашкој. Но кад Руска војска по Букурештском уговору мира 1812. год. из мале Влашке изиђе, Добрњац се пресели у Русију у Бесарабију, гди се у Кишињеву настани и ту је живио, нека села узео под закуп, и трговао, поред тога од Русије добио је 300 дуката годишње за своје издржање.

Петар је у прогонству покушавао више пута небили се у Србске послове умешао, но нико није хтео ни да га чује ни погледа, као човека, који је једанпут из земље протерат и који нема никакове власти.

Године 1815., кад Кара-Ђорђе са Јаковом Ненадовићем из Хотина оде у Петроград Цару Александру, да га моли да избави народ Србски од Турског тиранства, Добрњац мрзећи на Кара-Ђорђа и на све главне Србске Војводе, који су га из Србије 1811. год. протерали: одма о том јави Кнезу Милошу у Србији. Кнез Милош Обреновић у почетку 1816. год. у договору са Марашли-Али-Пашом Везиром Београд-

*) Види подробније о издаји Добрњца на Каменици животопис неумрлог Војводе Стевана Синђелића.

ским тајно пошље Мијаила Германа у Бесарабију, те узме Петра Добрњца и с њиме заједно оде у Петроград, да моле Цара Александра у име Милошево, и лажно у име свију Кнезова Србски и народа Србског, да би се Цар старао: „Да бивши десет главни Војвода Србскога народа и Кара-Ђорђа, који се у Русији налазе, одлучи од свакн Србски послова и да ји непушта да дођу у Србију.“

Герман, са Добрњцем, дође у Петроград, гди још затече Кара-Ђорђа и Јакова Ненадовића.

Добрњац одма стане налог и вољу Милошеву, а не народну тако кивно и простачки вршити, и јавно пред сваким говорити, како је опуномоћен: „Цара молити, да непушта Кара-Ђорђа са они десет Војвода, који се у Бесарабији налазе, у Србију.“ Кара-Ђорђе је слушао то са највећим болом срца, но знајући у каквој се онда народ Србски ватри и опасности налазио, и знајући, да се интригама и два човека народ упропастити може, предполагао је срећу свог милог народа својој срећи, слушајући то! Трпио је! Но кад за ту глупост и Двор Руски дозна, Петар Добрњац одма из Петрограда за двадесет и четири сата протерат буде. А Цинцарин Герман, несмевши о својој мисији ни споменути, врати се 15. Јуна исте 1816. год. без успеха Милошу у Србију. *)

Кад се Добрњац из Петрограда у Кишињев врати, он је држо села под аренду и тргово, а и частио почесће Губерниске чиновнике, да би љубов њиову задобио и да би му кроз прсте гледали његове које какове неупутности, које је тим у многом чему и успјево. После неког времена Петар Добрњац добије неку неизлечиму гадну болест, од које је више времена болово, па оде у Јаш да се лечи. На последку досадан му и живот буде, па потрешен грижом совести, једном 1828. год. у Јашу позове к себи неколико Срба, који су се ту тревили; између који оде му Војвода поп Лука Лазаревић, Цинцар Јанко, Илија Чарапић, Петар Чардаклија и Јеврем Ненадовић, који је тад као Интендант у Руској војеној служби у чину Поручика био. Пред њима се Петар Добрњац исповеди овако: *„Браћо, ја се не*

---

*) Преодница све обште Историје света од Професора Исидора Стојановића, стр. 128—129. Даље и Вук у својој погрди, — Прав. Совету на стр. 75 и 76. јој замотавајући и нехтејући истину казати каже, како је Добрњац због његови речи, што је противу Кара-Ђорђа викао, срамно протерат из Петрограда; о том прогнању сам тврди, ал не каже зашто је протерат. К. Н. Н.

могу моји мука опростити, док вам год неодкријем једну моју досад приташјану кривицу. Ја сам издао на Каменици. Свадио сам се са Милојем Трнавцем, па сам наговорио Вељка да иде у Гургусовац, па сам за тим и ја отишо за њим, а Турцима поручио да ударе. Но опростите ми!“ Они му опросте. И за тим Добрњац онако мучан у Јашу ускоро 6. Октомвра 1828. год. умре и сарањен буде код цркве Св. Спиридона, где му се при самрти кажу тревио само Тодор Хербез. *) Кад је умро био је стар око 60. своји година.

Петар је био крупан, пун и више плав него смеђ. Био је шаљив и говорљив; кад је што причао тако је знао лепо, као да из књиге чита. Читати и писати није знао, али је умео лепо казивати (диктирати) писарима, који су му писма писали, кад је коме писати имао.

Био је тако гостољубив, да му је кућа увек гостима сваким отворена била. Ако је ко од њега новаца тражио на поклон или у зајам, одма му је дао, и никад више спомињо му није да му врати. Тако од кога је он на зајам узео, није се сећо да му врати.

Према себи равним и подчињеним, док је био у Србији старешина, био је добар и љубазан и знао и је за себе придобити. А према

*) Да је ово све овако, о признању издаје Петра Добрњца на Каменици 1809. год., о болести и смрти његовој, то потврђује и пок. Г. Јеврем Ненадовић у Гласнику III. на стр. 154. Тако су и нама људи из оног доба причали, који су у Бесарабији били. Да је Добрњац на Каменици издо Србе, то потврђује и Сима Милутиновић у Србијанки III. на стр. 170. То потврђује и само дело Петра Добрњца. Јер какову је он нужду имао, да остави своју војску у Каменици, па да са своји 600 људи, без ичије наредбе, позива и потребе, да иде Хајдук-Вељку Гургусовцу. А одатле, гди никако није било боја, после пропасти на Каменици да оде у Делиград и ту да остави своји 600 људи, па да побегне у Београд, и одатле да 27. и 28. Августа са Митрополитом Леонтијем и Недобом пребегне у Панчево; а одатле да и у Влашку оде. Нијели то издајство? Па и Вук осим други у књизи његовом „Совету“ на стр. 30 овако вели: *„Петар Добрњац више се и не враши својој војсци, него како чује (у Гургусовцу) шта је било на Каменици, отиде у Београд к Родофиникину и оданде послије с њиме преко Баната у Каравлашку.*“ Зашто, осим свију Војвода и други Срба да бега и своју војску и земљу да оставља, кад није издају учинио и није крив?

Да је Г. Јеврем Ненадовић истину говорио о Петру, и да је Петар Добрњац умро у Јашу, не 1831. год., кад је Јеврем Августа месеца те године дошо у Србију, него 6. Октомвра 1828. год. још док је тамо Г. Јеврем Интендант у Руској војски био. А г. Милићевић у књизи Кнежевини Србији на стр. 1042. хтеоби да докаже да је Добрњац умро 6. Октомвра 1831. а не 1828. год. и тим да побије Г. Јевремово казивање о смрти Добрњца! Нама је жао што Г. Милићевић није боље разабрао о том. А чудно нам је, како у Вуковом Совету, из

старијим био је непогодан и непослушан; и доказао је непослушност своју спрема старијим, издајством Срба на Каменици; а иначе добар јунак.

Добрњац је имао два сина, која су оба умрла у Петрограду у кадетском корпусу, и ћер Љубинку, која је после њега жива остала, а и данас живи у Београду, и она је удата била још за живота његовог у Бесарабији за Кузмана, сина Војводе Луке Лазаревића.

Петар Добрњац, кад је из Србије 1811. год. протерат, имао је и једног млађег брата Стевана, који је у Србији заостао и који је се трговином занимао. Године 1815, кад Срби устану наново противу Турака, и Стеван Добрњац подигне нарог среза Млавског и био је у боју при освојењу Пожаревца.

Кад Марашли-Али-Паша учини у Ћуприји те године са Србима мир, Стеван Добрњац постане доцније Кнезом среза Млавског. Но 24. Марта 1821. год. са Марком Абдулом дигне буну противу Кнеза Милоша због насиља његовог. Но како Милош ту буну угуши, Стеван побегне у Лесковац, где га Паша Милошу преда. Милош га баци у окове, а после неког времена и њега и Абдулу пусти те оду својим

ког је готово сав Добрњчев животопис за своју књигу извадио од стр. 75—77 како на овој последњој страни у последњој врсти није могао видити и прочитати, да и Вук тврди и каже: *„Петар је умро у Јашу 1828. године.“* Тако упућујемо Г. Милићевића да он то прочита, па нека он сам, а не други процени да ли је погрешно његово казивање, или старог заслуженог незлобивог Војводе Јеврема Ненадовића, а и Вука Караџића. — Нијели то грех? Што га прост народ верује да га има! Ако Г. Милићевић не?

После неможемо да неупитамо, Г. Милићевића да ли спада у биографију људи да се увршћава косе с ким свађа, и ко кога боље награди да му се јунаштву приписује и хвала одаје? Као Добрњцу, који није био у боју на Каменици јунак — него у Јашу у грдњи? Држим да то непрактикују Европски научени, а ни прости наши људи, грдњу нехвале и погрде презиру. —

И напоследку желили би знати за драстичну пресуду, о којој Г. Милићевић на горереченој стр. 1042 надну под 2.) напомиње. Да није та пресуда на жалост драстичнија од оне која је 1825 год. извршена над учитељем Мијаилом Берисављевићем, Радосавкићем и другима, где им је у Крагујевцу Циганин Нале усијаним Кљештима живим месо од тела кидао, и језике им и руке по више дланова по заповести Кнеза Милоша пред њим у Конаку по одсецо?! И дал и она није поникла из уста помрли људи; као на пример покојног Бољукбаше Петра Јокића. Јер Г. Милићевић у свему и за свашто тврди, да су му причали помрли, а не живи људи! — Јесте велика досетљивост! Оће с тим да каже, ко му не верује, нека иде у гроб па нека ји пита, јер мртва уста неговоре! А ми кажемо: ко верово таковим у обште Милићевићевим мртви људи, причама, опанке му подеро! — К. Н. Н.

кућама. Но како у скоро Абдула тајно од Милоша убијен буде, Стеван се поплаши па побегне у Банат; али после годину дана врати се у Србију, гди га људи Кнеза Милошем послати мучки убију.

Од овога Стевана Теодоровића Добрњца има и данас живи унука, од сина му Петра, који је био писар у Крагујевцу, а и једна унука удата је за Стеву, сина бившег великодостојника Србског Томе Вучића Перишића.

183.

ПАУЉ МАТЕИЋ

МЛАВСКИ ВОЈВОДА.

Пауљ Матејић је родом из Мељнице, среза Млавског, нахије Пожаревачке. Његови су родитељи били Власи, а и он је био Вла.

Пауљ је у устанку Кара-Ђорђевом од 1804. год. био прво Буљубаша у Горњој Млави. Па како се као добар јунак у бојевима противу Турака покаже, њега Кара-Ђорђе и за Војводу Млавског, биће 1807. год., постави.

Године 1809. кад је Кара-Ђорђе отишо с војском у Херцеговину, да је завојује и да се са Црномгором сједини, одредио је за Главног команданта Милоја Петровића противу Ниша, гди се у 11—12 шанчева спрама Нишу Војводе са војскама утврде. Војвода Стеван Синђелић подиго је шанац на дну села Каменице на Чагару најближе Нишу, а Војвода Пауљ Матејић утврдио је се у шанцу по вр' села Каменице; друге су Војводе по другим местима изподизали шанчеве; и у Мају месецу имали су више бојева са Турцима. Но кад Петар Добрњац учини издају, остави свој шанац и оде Гургусовцу, 19. Маја силно Турци навале на Војводу Синђелића. Милоје Петровић, главни командант војске, нехтене му притећи у помоћ, нити дозволити другим Војводама да на Турке с леђа ударе и Синђелића од погибије спасу. Ту се и преко заповести Милојеве једини Војвода Пауљ Матејић истакне и из свог шанца са својим војницима полети на одбрану Синђелића. Но како је он имао мало војске, дочекају га Турци, разбију и многе му војнике побију, а он једва жив измакне са нешто војника натраг у свој шанац. И кад Војвода Синђелић, бранећи се сам у свом шанцу са Ресавцима, запали барутану и са свима својим људма пропадне, Милоје поседне коња, остави шанац и у шанцу муницију

и топове, и побегне к Делиграду. Онда и Пауљ Матејић са остатком своје војске и са другим Војводама избегне у Делиград.

После ове пропасти на Каменици Пауљ је се борио са Турцима те исте године у Делиграду, а после у одступању низ Мораву; и кад Турци потиснути буду са Мораве натраг, Пауљ је се јуначки борио докле Турци из земље прогнати нису.

После тога Пауљ је се са својим војницима из Млаве борио противу Турака у свима борбама, које су се дешавале на Делиграду и јужној страни Србије око Ниша, горњег Тимока и Мораве.

Године 1812. био је готово непрестанце у Делиграду и бранио га од Турака. То потврђују и девет писама Кара-Ђорђеви, као што његов дјеловодни протокол гласи. *)

Године 1813. био је у боју на Делиграду под Младеном, а потом бранио је прелаз Турака преко Мораве по више Кулича. Но кад Турци продру преко Мораве, војска се распрсне, Војводе побегну у Аустрију, и он заједно с њима око 23. Септемвра у Аустрију преко Дунава пређе.

Године 1815., кад изново Срби устану противу Турака, он се врати у Србију и живио је мирно код своје куће у селу Мељници, где је и умро.

Кажу да је био врло добар јунак и добар вођа, и да је врло лепо управљо са народом.

Да ли има од његови потомака данас кога живог, незна се.

184.

ГЛИША ГУСЛАРОВИЋ

БАРЈАКТАР.

Глиша Гусларовић је био барјактар код Петра Добрњца, и кажу да је био омален човек да га немаш шта видети, али се јунаштву његовом дивио и његов Војвода. Једном на Делиграду рањен је био и Добрњац и Глиша, и оба су лежали под шатором, а битка је трајала. Добрњац је излазио овда онда и наређиво што треба у војсци, па се опет враћао и завијао своју рану. На један мах потегне кумбара, па падне у сред шатора, у ком је лежао Добрњац и Глиша.

„Ја помисли“, причао је Добрњац, „сад је крај свему, па се чисто збуни, и тек гледо сам кад ће да прсне, али Глиша чека, чека да се

*) Види Нр. 778, 783, 862, 1014, 1066, 1171, 1206, 1243 и 1255.

она распрсне, па кад виде да неће, него се само окреће, он се подиже и повика:

„„Та пуцај, над пашином главом пукла, да видим већ и твоју силу!““ Иза тога се саже, узе крчаг с водом, тресну њим о кумбару и угаси је!“

Другом једном приликом у боју, где су били, причао је опет Добрњац: „Куршуми су падали као киша, Глиша је држао барјак, као обично; тада је већ имао 10 рана. Усред кише од танета, Глиши се притера на поље. Он, с барјаком у руци, окрене стражњицу онамо одкуда лете куршуми и повиче:

„„Да видим могу ли погодити у готово место, јер су ме на здраву већ доста избушили.““

„Хтео сам пући од смеја,“ говорио је Добрњац, „кад сам тај покор видео, и ако ми је више до плача него до смеја било.“

Глиша је погинуо у Јашу пред својом кућом. Пројахивао је коња па се враћао кући; и нехтене сјашати, него хтене кроз вратнице да уђе у авлију. Горњи га рагастов закачи и пребије по средини на коњу. И од тога је одма умро. Њега је испратила Руска војска с почастима војничким.

То је могло бити око 1823—1825. године. *)

XVII. ЋУПРИСКА НАХИЈА.

185.

ОБОР КНЕЗ ПЕТАР

ИЗ ГЛОЖАНА.

Кнез Петар из села Гложана био је на гласу човек, не само у Ресави, где је кнезово, него и у целој Србији.

Он је у Ћупријској нахији кнезово још пре Аустријског рата од 1788. год., а и после тога кнезово је и под Мустафа-Пашом.

Па пошто Дахије са Јаничарима противу Свистовског мира, који је Аустрија са Турском 4. Августа 1791. год. углавила и уговорила да се несмеду више Јаничари у Србију пуштати, а ови стану насилно у Србију продирати, то Мустафа-Паша, неимајући довољно војске да Јаничаре одбије, договори се са Кнеза Алексом Ненадовићем, Кнезом Бирчанином,

*) Кнежевина Србија од Милићевића стр. 1043.

Кнезом Петром и још другим Кнезовима, те оружају и подигну Србски народ противу наваљујући Јаничара.

Године 1795. Кнез Петар из Гложана са Стеваном Јавоаљевићем подигну Србе Ћуприске нахије, ударе на Ћуприју и после знатне битке истерају Тосун-агу, освоје Ћуприју и Турску војску Јаничарску у Видин протерају.

Но мало доцније, кад Дахије са Јаничарима од Видина навале, Мустафа-Пашу преваре, Београд заузму и сву Србију притисну, и кад по том и самог доброга Мустафа-Пашу, 26. Јануара 1801. год. удаве, тад одпочну највеће зулуме над народом Србским чинити. *)

Па да би још боље над народом Србским тиранствовати могли, у почетку Јануара 1804. год. закључе Дахије у Београду да све највладније Кнезове по Србији исеку. И тако пошљу тајне заповести на Муселиме по свој Србији, да сваки свот Кнеза, кога су им они назначили, убије.

Ту је означен био и Кнез Петар, као што и сама народна песма, „буна противу Дахија,“ каже.

Кнез Петар, ненадајући се злу, око 20. Јануара 1804. год. однесе данак Турцима у Ћуприју. Но они га увате и одма посеку. Такове сече било је по целој Србији, и свуда потекла је крв најбољи и најчеститији Срба.

На тој пушећој се крви Србски мученика, 24. Јануара 1804. год. одма диже се велики Кара-Ђорђе, подиже Јасеницу, с њоме Шумадију, а затим сву Србију, и освети невино проливену крв своје миле браће.

186.

МИЛИЈА ЗДРАВКОВИЋ

ЧЛАН СОВЕТА.

Милија Здравковић је родом из села Ломнице, среза Ресавског, нахије Ћуприске. Он је Советником посто у почетку 1806. год. и то овим случајем.

Кад је Совет Србски у селу Борку 15. Августа 1805. год. на Скупштини установљен, сместио је се и одпочео рад свој прво у Манастиру Вољавчи, па се одатле преместио у Боговађу; и кад Кара-Ђорђе

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 33, 35, 38, 42 и 46.

те 1805. год. 14. Нојемврa отме Смедерево, Совет пресели се из Манастира Боговађе у Град Смедеревски.

Међу члановима тог Совета био је членом и неки Ђурица за нахију Ћуприску, кога Кара-Ђорђе у Смедереву из Совета одпусти, зато што је пренебрего заклетву народу положену испунити, и то овако:

Једном дође Кара-Ђорђе у Смедерево и седне у заседање Советско. Па упита Проту Ненадовића као председника, јесу ли му сви Советници од нахије пуномоћија донели? Прота му одговори да јесу: „Да видим“ рече. Секретар Божа Грујевић нађе у архиви, и неколико такови прочита. „Нађи“ вели „и брат Ђуричино полномоћије и прочитајте ми.“ Божа нађе и чита, он слуша, како се Ђурица у скупштини заклео највећом клетвом: „живим Богом, и триста и осамнајест богоносни отаца и свим светим — по калуђерски — „да ћу ја Ђурица са другим Советницима старати се о свему нашем народу, а најпаче о својој нахији, мотрити, истраживати, распитивати и чувати, да неби јачи слабијега, старешина, буљубаша или газда сиромаха праведнога нападао и газио, и ако то не би могао мојим добрим советовањем прекратити, да ћу без лицемерија и без пристрастија по мојој чистој совјести, у Синоду јављати, да Синод како знао буде, права одбрани а крива да каштигује и проче.“ Кара-Ђорђе: „Е браћо Синоције, *) јели вам Ђурица јавио, да је њему познато, како је један буљукбаша једнога поштена и права човека испребијао, ногама и чизмама газио, и да је тај човек после четири дана сав испребијан умро? — „Није господару!“ — Ђурица устане и рече: „Заборавио сам господару!“ Советници се тад застиде и стану се договарати за свога другара, шта заслужује што је заклетву погазио. Док Кара-Ђорђе пресече њино договарање и рече: „Брат Ђурица, кад си преступио заклетву и ниси над народом надзираво и ниси чуво овце, а ти узми капу пак иди чувај свиње и срећан ти пут!“ Ђурица пође му руци, а он тргне руку и недаде му. И тако ти Ђурица оде из Совета кући.

После тог Синод под именом Кара-Ђорђа пише у Ћуприју, те народ избере Милију Здравковића, и он дође за члана Совета, који је остао у Совету до пропасти 1813. године.

---

*) Вели Прота Ненадовић: „Онда је било више браће него господе,“ зато што је њи Кара-Ђорђе у советовању браћом називао. Мемоари стр. 197.

Године 1813., кад пропадне Србија, Милија са својим сином Милосавом, који је био Војвода, изиђе пред великог Везира Рушид-Пашу те му се преда, који га одпусти кући, а његовог сина Милосава Здравковића поклони његовом Србског језика секретару поп Дини Нишлији, те га са собом одведе у Београд, који је код њега писар био. И кад Рушид-Паша 23. Септемвра у подне дође у Београд, у скоро свога љубимца попа Дину, који је био удов, постави Владиком у Београду и после кратког времена опет оде у Турску; а Милосав и даље остане као писар код Владике Дионисија.

Године 1814. кад Хаџи-Продан 21. Септемвра устане противу Турака, и кад исти устанак с помоћу Кнеза Милоша угушен буде. Зли Скопљак-Сулејман-Паша у јесен после угушења тог устанка збирајући једног појединог од главнији Срба по Србији и доводећи у Београд на кланицу, доведе и Милију Здравковића. Владика Дионисије заузме се за њега код Сулејман-Паше, обећавајући му сво његово и Милино благо дати, само да му живот поштеди. Сулејман-Паша види Милију онако старог и слабог, а знајући да није у устанак Хаџи-Проданов умешан, смилује се и поклони му га на јемство његово, да код њега у Београду живи докле неумре. И Владика га узме код себе, код кога је се налазио и син му Милосав.

Но после тог опроштаја наскоро Ћаја-Паша једне вечери, по својој прилици без знања Сулејман-Паше, пошље Турке, те узму од Владике Милију, одведу га у Град, одма га посеку и главу му на шиљак над Стамбол-градском капијом nameђу други Србски глава натакну. *)

Е тако Милија Здравковић Србски Советник и Кнез, на мученички начин живот свој окончa.

А после његове мученичке смрти за народ свој, остане му у животу његов старији син код Владике Дионисија Милосав, бив. Војвода Кара-Ђорђев, и један млађи код куће у селу, Добросав Здравковић.

187.

КНЕЗ МИЛИСАВ

ИЗ МЕДВЕЂЕ.

Кнез Милисав из Медвеђе био је Кнез Параћински, данашњег среза Деспотовичког, у време Мустафа-Пашино, па и за Дахијске владавине. Био је човек у народу чувен и уважен.

*) Историја Милутиновића стр. 179—180.

Године 1804., кад су Дахије секли Кнезове Србске по Србији, и кад су Кнеза Ресавског Петра из Гложана посекли, хтели су и Кнеза Милисава да посеку. Но он некако дозна за намеру Турску, пак побегне у народ и свој живот сачува.

Кад је Кара-Ђорђе усто противу Турака, и он је устанак Србски подпомаго и за Кара-Ђорђеве владе у Параћину Кнезово, а и у бој противу Турака ишо.

Године 1809. у боју на Каменици 19. Маја, заједно са Ресавским Кнезом Стеваном Синђелићем и са својим људма, бијући се са Турцима славно је погинуо.

188.

МИЛОСАВ ЗДРАВКОВИЋ-РЕСАВАЦ

РЕСАВСКИ ВОЈВОДА,

а доцнији Советник.

Милосав Здравковић-Ресавац из Ломнице рођени је син Милије Здравковића, кога Турци у Београду 1814. год. погубише.

Кад му је отац Милија за Кара-Ђорђеве владавине био Советник, Милосав је био Војвода и борио је се за своју домовину јуначки противу Турака. Војводом Ресавским посто је 1809. год. после пропасти Стевана Синђелића на Каменици.

Године 1813. кад падне Србија под Турке, Милосав са својим оцем Милијом Здравковићем преда се великом Везиру Рушид-Паши. Везир му оца Милију пусти те оде кући, а њега — Милосава — поклони његовом љубимцу Секретару Србског језика попу Дини Нишлији, који га одведе у Београд. И кад Везир попа Дину, који је удов био, за владичи у Београду, који добије име Дионисије, Милосав је био код Владике Дионисија и даље као писар.

Но како Везир Рушид-Паша по том оде из Београда, а на његово место остане Сулејман-Паша, Милосав и даље остане под заштитом Владике Дионисија као писар његов.

Године 1814., кад Хаџи-Продан 21. Септембра устане противу Турака, и Ћаја-Паша са Кнезом Милошем тај устанак угуши, где зли Сулејман-Паша преко 300 најобранији Кнезова, Војвода и други Срба у ланцима дотера у Београд, и изсече, а и на коље живе набије. Те јесени доведу у Београд и Милосављевог оца старца Милију. Владика Дионисије заузме се својски код Скопљак-Паше, давајући му сво своје

и Милино благо да му живот поклони. Скопљак знајући да стар и слаб Милија није умешан у устанак, пак поклони му га, а Владика узме Милију код себе. Но после на скоро Ђаја-Паша, сигурно без знања Скопљакова, једне вечери пошље своје Турке те одведу Милију у Град и одма га посеку, а главу му на шиљак над Градском Стамбол-капијом између други Србски глава натакну. *)

Милосав, кад му оца посеку, згрози се на тај поступак Турака заједно са Владиком Дионисијем, који га је особито жалио, и видећи сваки дан сечу Срба, очекивао је и сам да жертва свирепства Турског буде. Но шта је радио? трпио је као и сви други Срби и чеко само пролеће да бега из Београда у шуму па да устају противу Турака. Та мисао зачета је била и код свију Кнезова и Војвода Кара-Ђорђеви, да се устаје на тиране, па или живити као људи, или сви изгинути. Тако и у Рудовцима, Београдске нахије, у сред зиме Јануара месеца 1815. год. искупе се тајно више Војвода и други Србски јунака, и на том збору (скупштини), закључе и закуну се сви да чим пролеће пукне да се дижу противу Турака, и одреде дан Цвети за обшти устанак Срба противу Турака. **) Ти созаклетници стајали су у договору тајно и са Србским Војводама, који су се у Аустрији у емиграцији налазили, и сви сложно, радили су и спремали народ преко зиме за нови обшти устанак противу Турака.

За тај устанак знао је и сам Владика Дионисије. Па кад наступи пролеће, пред сами устанак уз частни пост, Владика Дионисије пошље Милосава Здравковића-Ресавца под видом да му купи ђоја димницу по народу. А Милосав оде управо у Ресаву међу своје и свога оца људе. Гди тад под Војводом Арсенијем Ломом у Руднику и у Гружи на Цветни Четвртак букне Србски устанак 1815. год. ***)

Кад 1815 год. букне устанак Србски прво под Војводом Ломом, сви Срби и Војводе Србске, у емиграцији у Аустрији бивши, полете у Србију сваки међу свој народ у своја Војводства. Војвода Стреља

*) Историја Милутиновића стр. 179—180.

**) Историја Милутиновића стр. 119.

***) Овде Сима Милутиновић у Историји Србије за Владику Дионисија и за Србски устанак вели, да је и Владика знао да ће Срби устати противу Турака 1815. год., каже: „Ев' и ово је јавно доказателство да је то све и одпре и с намјеренјем рађено; одкуд' ли би угодити могао и сами Ресавац Милосав код Владике онако удобно ...? Те га одпусти и спреми, у исто доба устанка да му димницу купи?“ Историја Милутиновића од стр. 182.

Лесковачки, побратим Кара-Ђорђев, пређе у Смедеревску нахију са једном четицом добровољаца и подигне је на оружје, па потом пређе преко Мораве и у Пожаревачку нахију и са Рајицом стане је на оружије дизати, гди му од Ваљева стигне и Војвода Павле Цукић, који је на Забрежју из Срема прешо, те подигну народ противу Турака. А у то доба стигне им и Војвода Милосав Здравковић са својим Ресавцима, те на Рановцу тако разбију Турке, да куд који прсне и мал који живу своју главу изнесе. Овде Турци оставе Србима сав свој пртљаг, коње, џебану, оружије много, од изгинувши Турака, и све друго што су од народа поотимали, као и новаца, петора кола пексимета (цвибака) и другог леба, и три возионице (каце) на тројим колима натоварене и пуне...!...? кисела млека!...!? које је народ уз Турску војску возио, те су Турске Дели-Газије (јунаци) у боју, кад ожедне, пили и жеђ гасили. *) — Одавде Милосав Здравковић са Цукићем оде натраг у Ресаву, те у селу Миливи начине нешто шанчића. Но Турци из Ћуприје испадну и разбију ји, а они се повуку у Манасију. Али кад се Турци врате у Ћуприју, и они се врате и на Миливи боље утврде.

После овога Милосав Ресавац имао је још гди гди омањи бојева са Турцима, докле ускоро недође у Ћуприју Везир Марашли-Али-Паша, те са Србима мир учини и престане се од ратовања, а он пуштен буде, те оде с војском у Београд, Сулејман-Пашу из Београда крене и нове Кнезове у Србији испоставља, и тад Милосав остане Кнезом у Ресави, а доцније постане Кнезом над свом нахијом Ћуприском, пресели се у Свилајенац и ту се са кућом за свагда настани.

Кад се у Крагујевцу установи народни суд или народна канцеларија, Кнез Милош 1826. год. постави Милосава Ресавца за члана тог суда; но доцније опет га врати за Кнеза нахије Ћуприске.

Пошто Турска на основу Букурештског трактата од године 1812., точке 8. и Акерманског 5. точке од 25. Нојемвра 1826. год., па најпосле и Једренскога од 2. Септемвра 1829. год., којим је Русија Турску обвезала и приморала, те она Србији права даде, тако и они 6 округа, који су се до 1813. год. под владом Кара-Ђорђа налазили, натраг Србији поврати. Па на основу ти обвеза, Султанским Хатишерифом од 3. Августа 1830. год. Србија права и добије, и Турска Србији отргнуте округе натраг поврати.

---

*) Одавде је изишла и она пословица у народу, на питање, шта ћемо сад без тога, овога ил другог чега, одговор: »Што и војска без кисела млека!“

Видевши Срби себе с поља од Турака ослобођени и у једињени, стану тражити и внутрење уређење законима, којима је Кнез Милош противан био, и није рад био да се његово самовлашће законима ограничава. И тако тим 1835. год. 8. Јануара изазове буну противу себе, под главним водством члана народњег суда Милете Радојковића, Милосава Здравковића-Ресавца и свима већим великашима, који су пшли да Милоша у самовластију ограниче, и принуде га да народу Србском права даде или да га из земље прогнају.

Милош кад чује, гди је се народ у Крагујевцу слего, поплаши се и из Пожаревца са Јоксом нагне да се уклони у Влашку. Но Коца Марковић на путу охрабри га, те се натраг у Пожаревац врати, од куда пошље Вула Глигоријевића у Крагујевац, да ји пита шта хоћеду. Вође му народне одговоре и по истом Вулу поруче да одма из апса Хајдук-Вељкова брата Милутина Петровића и Цветка Рајевића пусти, ако не жели да с њим зло буде; и Милош одма оба апса ослободи. Даље пишу му у 5 пунктова, да захтевају слободу личности, имања и чести, законо правосуђе и устав, по ком ће се свето владати и т. д. Милош пристане на та захтевања и каже да ће се све то уредити на народној скупштини, која ће се сазвати на Сретеније 2. Фебруара 1835. год. И тад се вође са народом из Крагујевца разиђу (само остане Милосав Ресавац и пође у конак, но солдати га са коња свуку и добро избију) и кажу народу да буде на опрези, ако Милош скупштину не-сазове и народу права неда, да се опет скупе. Милош скупштину сазове и на истој све обећа, да ће се закони дати, кулуци укинути и т. д. Установи Совет, постави попечитеље и друге власти, и закуне се да ће сва та установлења ненарушимо хранити. *) На тој скупштини било је преко 12.000 душа, гди је се он пред Митрополитом на частном крсту и еванђељу заклео. Но кад се скупштина разиђе и Милош види себе слободна, окрене стари свој лист и све то 17. Марта исте 1835. год. поруши; укине Совет и попечитељства и проче све, и остане по старом да сам самовластно влада. Неће Милош Обреновић законитости.

Од тог доба одпочне се борба још већма за устав и народња права. И Милосав Ресавац непрестано је са Аврамом Петронијевићем, Вучићем и Милутином Петровићем борбу борио са Милошем и радио, те

*) Кажу да кад је се Кнез Милош пред народом заклињо на часном крсту и еванђељу да није изговоро ненарушимо, него „рушимо." т. е. даће рушити и даље народна права. Види Огледало од Светића стр. 69.

је Порта у договору са Русијом устав Србији 1839. год. дала, који је у Београду 18. Фебруара на Кали-мегдану прочитан. Но Милош ипак нехтене се подчинити уставу, и они га с народом 3. Јуна 1839. год. из земље прогнају. На његово место дође старији његов син Милан; но како је он био болестан, и недочекавши потврђење од Порте, после 25 дана умре. А после њега млађи син Милошев, Мијаило за Кнеза Србије изабран буде.

Па како је Књаз Мијајило тад био код свога оца у Влашкој, Наместничество 1839. год. узме владу у своје руке и уведе устав у земљи. На основу ког установи Совет, попечитељства, апелелационн суд и судове, и пруге законе установе у земљи уведе, и званичнике испостављэ. Тад и Милосав Здравковић-Ресавац и Милутин Петровић, као заслужни за народ људи, постављени буду за чланове државног Совета.

Но и ту Милосав Ресавац не докончa своју борбу, остане још и даље да се бори за народ и народна права.

Кад Књаз Мијајило тек у пролеће 1840. год. дође у Србију и прими Кнежеву власт, *) Наговором свога оца Милоша, матере његове Љубице, стрица Јована и други који су хтели опет да доведу у Србију Милоша, стане књњити и гонити оне најзаслужније људе за народ, који су израдили ва Србију устав и дали народу права и оца му из земље прогнали. Тако Милосав Ресавац са уставо-народном странком опет ступи у борбу, покрене народ и са Вучићем и другима устане противу Књаза Михајила и његови наговорача, попечитеља и други, који принуђен буде из Топчидера 26. Августа 1842. год. пребећи у Земун и одрећи се књажевске власти. А на његово место народ на Врачару 2. Септемвра одма те 1842. год. изабере себи за Књаза Александра Кара-Ђорђевића, сина Кара-Ђорђевог под којим је Милосав Здравковић Војвода био. Кога Порта за Књаза Србије потврди и силе га Европске признаду.

После овога стари Кара-Ђорђев Војвода Милосав Ресавац сазида лепу кућу у Београду, досели се у Београд, и под владом Књаза Александра Кара-Ђорђевића био је непрестано члан земаљског Совета више година. По том због своје старости ступи у пензију, оде у Свилајенац својој кући и ускоро међу својим народом престави се у вечно блаженство.

---

*) Јербо је отишо био из Влашке у Цариград на подзорење Султану, и отуда у Србију дошо.

После своје смрти Милосав Ресавац оставио је грдно велико имање, као: земље, ливаде, шуме, воденице, куће, дућане и т. д., а и у готовом новцу, које је све на поштен начин стекао. Он је после Књажева био најбогатији човек у Србији. Причају, кад је се родио Кнез Милан први син Милошев, да му је послао на повојницу колевку од чистог сребра.

Даље причао је сам Милосав, кад је био Кнез над нахијом Ћупријском, и од народа купио данак, онако од ока, како му је се заповедало, те је такови носио у Крагујевац и предаво Кнезу Милошу, да је у путу по наблизу Крагујевца одвајао по коју зобницу новаца и остављо у какови шупаљ грм, и момка, те је такове чувао, а друге новце односио. И кад би га Кнез Малош стао псовати, зашто је тако мало новаца донео, он је и заоставше дао донети и предати му. А кад би се са донетим новцима задовољаво, он је заостављене прекривене новце враћао кући и чувао, па другог купљења данка од народа мање узимао, тим подмиривао, и Милошу такове односио. Каже, то сам морао чинити за то, што кад Милошу однесем помање, он ме псује, а кад му однесем повише, опет тако. коће му угодити? Зато морао сам тако радити.

После своје смрти Милосав Ресавац је оставио оделитог једног свог млађег брата Добросава Здравковића, који је био окружни Началник и који је наскоро после њега и умро. Да ли је овај оставио деце и колико, непознато нам је. И после Милосав од прве жене своје (јербо је се двапут женио) оставио је старијег, оделитог сина Јову, од кога су биле три ћери, Катарина удата за Пају Куртовића, Јуцу, и Цану удату за чиновника Милосава Протића, које и данас живе и имају порода, осим средње ћери Јуце. А и Јова је ускоро у шлогу после смрти оца свога умро. Даље је Милосав оставио у животу другу жену своју Станију, и с њом рођеног сина Јосу, који је данас ожењен и живи на свом добру као приватан човек, и две ћери Милеву доцније удату за неког Стојана Н. Ресавца трговца, и Цану (Стану) удату за чиновника Танасија Јелића Николајевића, који се и данас сви уживоту налазе.

Милосав Здравковић-Ресавац био је вишег раста, плећат, крупан, снажан, пун и темељит човек; спрема телу имао је и повећу главу; био је ћелав и косе смеђе, и кад је умро за дивно чудо редка му је се која проседа длака у коси на глави видити могла; бркове имао је тако смеђе, густе и повеће; чело је имао умерено; очи граорасте; образе је имао

осредње дуге и пуне; нос је имао осредње већи, а уста умерена; руке је имао велике, а мишице врло снажне.

Милосав је по нарави својој био врло добар, благ, тих, паметан и праведан човек, а кажу и добар јунак. Био је са сваким љубезан и пријатан без притворства. Он је се радо разговарао са наученим људима, а тако љубезан је био и спрема сељацима и с најпростијим људма. И зато га је сваки волео и здраво поштово.

Док је био у млађим годинама носио је на себи одело народно турског кроја; а почем је постао Саветник увек је имао на себи Европско одело од црне чоје, а на глави шубару или фес. У јелу није много поланан био, а почешће је преко дана срко каву, пушио и пио чашицу по чашицу пелеңашке ракије.

Милосав је био шаљив и умео је свашта лепо у причама својим преставити, да га је сваки радо слушао кад што прича. Он је се више пута и у Кнежевом Дводу пред Князом Александром што шта шалио, и његове су шале са задовољством примате.

Своју жену Станију и децу здраво је волио, а од своји другова најволио је Милутина Петровића, брата Хајдук-Вељкова. Они се скоро један од другог нису растављали. Милосав је звао Милутина „Микуља", а он њега „Мика"; тако су један другог из милости звали и лепо пазили се, а између себе никакова својта били нису.

Милосав Ресавац имао је у Свилајенцу лепу кућу и око ње у авлији више мали кућица, у које је госте примао. Кућа његова звата је „конак" Ресавчев, а он је зват од народа „Господар Ресавац". Не само из Ћуприског него и из други околни округа тог краја тако га је народ звао и здраво уважавао и волео.

Његова кућа или конак била је сваком увек отворена, па био он сељанин, какови путник, трговац чиновник и ма ко други. Његова кућа никад није била без гостију. Он је сваког лепо примао па преноћије и угошћаво. Милосав Ресавац чинио је и млоге милостиње сиромашним и нужду трпећим сталежима, даво им је у јелу, пићу, брашну и огреву, а и новчано сиротињу је помагао. Он је управо био народњи човек и отац сиротиње.

Кућа његово са више соба била је лепо изнутра намештена. Усоби његовој, гди је он спавао, били су дувари окићени са разним оружјем, сабљама, пушкама, пиштољима све у сребру окованим, сре-

брним палацкама (кесама), коњским рахтовима и другим скупоценим стварима. Имао је у тој кући једну собу оцаклију, у којој је у комину ватра горела, у којој је пушио, каву срко, а обично и госте примао.

Имао је и своје каруце, на којима је се возио, и више теглећи и за јашање лепи коња, и све од његове пасмине, коју је велику имао.

У кући својој имао је више слугу и слушкиња, који су њега, његову породицу и госте послуживали. И тако у свему живео је лепо господски; и с правом народ имао га је Господаром звати.

189.

СТЕВАН СИНЂЕЛИЋ

РЕСАВСКИ ВОЈВОДА.

(Са сликом безсмртија.) *)

Стеван Синђелић родио се у селу Грабовцу, среза Ресавског, нахије Ћуприске, и био је на кући богат човек.

Пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке био је Стеван Синђелић момак код Ресавског Оборкнеза Петра из Гложана.

Кад Дахије пред устанак многе Кнезове и друге одбраније Србе по Србији насеку, па и Кнеза Петра посеку. Тад пређе некако сва власт Кнеза Петра на Стевана Синђелића, који је такову као Кнез вршио.

Кад Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804. год. у Јасеници устане противу Турака, очисти села и Рудник од Турака, дође с војском под Београд и обсади га. А после тог и више нахија од Турака очисти. Па кад године 1805. пође с војском да и јужне крајева Србије од Турака ослобођава, и да стане напут силној Турској војсци, која је се противу Србије под Афис-Пашом спремала, да у Србију упадне, тад Стеван Синђелић покрене Ресавце и први пут побије се са Турцима на месту *Јасењару*, 3 сата далеко од села Медвеђе, а на данашњем путу, који води од Свилајенца к Ћуприји. Он ту са Ресавцима и с неким Кривокућом, одбраним јунаком из Смедеревског села Марковца, у заседи дочека Турке, многе потуче, а остатак Турака отера у Ћуприју.

У овом боју пао је јунак Кривокућа, и прича се да га је убила пушка од Србске стране, само се незна, јели то било нехотице или навалице из какве освете.

---

*) Види слику приложену у I. књиги „живот Кара-Ђорђа“ између стр. 208 и 209.

Срби врло зажале за тим јунаком; за то узме сваки по камен у руку и, бацивши на једно место на гомилу, сваки рекне: *„Проклет био ко уби Кривокућу!“*

После овога боја, био је Стеван Синђелић са нешто Ресаваца у боју 1. Августа и на Иванковцу са Кара-Ђорђем и Миленком противу Афис-Паше и врло се добро у јунаштву показао; гди је Афис био надбијен, рањен, вратио се у Ниш и одма скапао. И по свој прилици, после овог боја, Кара-Ђорђе је Синђелића тад и Војводом те 1805. год. поставио.

У почетку Јануара 1806. год., кад Кара-Ђорђе нареди те Миленко с војском оде низ Дунав Поречу, а Јаков Ненадовић на Дрину противу Босански Турака, Младен Миловановић оде Крушевцу, освоји га и Јастребцем планином границу Србије учини; а Петар Добрњац са Жикић Капетаном оде, те истера мали број Турака из Ћуприје, Параћина и Ражња и у Делиграду противу Турака од Ниша стане и утврди се.

Тад је с Добрњцем био и Стеван Синђелић са Ресавцима, и у Делиграду осто је, и готово непрестанце бојак са Турцима био и Делиград чуво.

Године 1809., кад Кара-Ђорђе види целу земљу и Градове од Турака очишћену, смисли да се и даље из дотле постојећи граница Србије шири и народ Србски испод Турског ига ослобођава. Тако те исте године разреди Војводе са војском, те пођу у четири правца и предузму офензиву. Војвода Јаков Ненадовић са војском пређе Дрину и предузме пут преко Босне к Сарајеву; но пошто се Јаков у Босни у боју рани, врати се натраг у Бранковину те је се лечио. А Кнез Сима Марковић предузме команду и пође даље Сарајеву.

Кара-Ђорђе упадне у Херцеговину, освоји Сеницу, Нову-Варош и Нови-Пазар, и пође те се с Црномгором преко Пријепоља сједини. Миленко Стојковић оде низ Дунав к Тимоку. А Милоје Петровић пође противу Ниша.

Ова последња војска под Милојем оде од Делиграда и преко брда спусти се Каменици на два дана пред Ђурђевдан 1809. год., постави се и распореди се по нахијама на по сата од Ниша, а неке чете прођу чак и иза Ниша, и тад шанчеве пограде. Начине 6 шанчева, и то: 1-ви на Чагару с оне стране Нишаве-Бинче, за који су се Војводе највише

препирали, начини шанац Војвода Стеван Синђелић из Грабовца у Ресави и са 2.000 Ресаваца у њега смести се. 2-ги шанац у горњим Матејевцима, где се кула налазила, начини Петар Добрњац и он са његовом војском, и Хајдук-Вељко са своји 100 коњаника стане да притиче у помоћ оним Србима, где потребно буде. 3-ћи шанац начини се више гор. Матејеваца одонуд Каменице на брду Репишту, у који се смести Војвода Параћински Илија Барјактаровић из Извора, нахије Ћупријске, да неда Турцима међу Србе. 4-ти шанац ископа се у Каменици као средиште, у који стане главни заповедник Милоје Петровић са нахијским четама, комором и џебаном. 5-ти шанац ископа се изнад Каменице по више цркве, у ком стане Војвода Млавски Пауљ Матеић из Мељнице, нахије Пожаревачке, са Пожаревљанима; и 6-ти шанац ископа се у дојњим Матејевцима, у ком се сместу Милојеви бећари. *)

Милоје Петровић био је главни командант те војске. Но с њиме нимало није се слагао Петар Добрњац, који је изишао на глас због брањења Делиграда; па ако им је од Кара-Ђорђа и Совета препоручено било, да се слажу и слушају, ипак слагали се нису.

Па како су дошли под Ниш, у ком је мало Турске војске било, а и шанчеви били су забатаљени, Турци се јако забрину и поплаше. Милоје хтеде да одма на Ниш удари, али недаде му Добрњац, него му каже да Турци имаду доста топова па ће им досадити. Но после два три дана дође велика помоћ Турцима у Ниш, и тако се нападање на Ниш осујети, а Срби поставе се у шанчеве за одбрану.

Па како Руски главнокомандујући из Влашке не пређе дојњи Дунав у Бугарску с војском да удари на Турке, као што је Кара-Ђорђу и Совету јавио да ће, тако велика сила Турска, немајући с Русима посла, искупи се код Ниша и стане нападати на ушанчене Србе. Бојева је било сваки дан, али Срби су ји јуначки одбијали. Но кад Хајдук-Вељко после 7—8 дана оде с коњаницима да брани Гургусовац, Турци стану још жешће на Србе нападати. Но кад самовољно и без икакове потребе и Добрњац, мрзећи на Милоја, напусти свој

*) Ово је по причању очевидца Илије Ћосе, родом из Делиграда. Види Гласник, III, стр. 150 и 151. А Подполковник Јован Мишковић у новинама Истоку, броју 74 и 75 за 1878. год. говори да је било и на брду Попинцу шанчева и свега њи 11—12. А и Милутиновић каже да је било 11 шанчева, види у Србијанке части III. на стр. 171.

шанац и оде после три дана за Вељком и издају учини.*) Србска војска ослаби.

ТАД НАСТУПА СЛАВНА СМРТ БЕЗСМРТНОГ ЈУНАКА ВОЈВОДЕ СТЕВАНА СИНЂЕЛИЋА И ЊЕГОВИ 2.000 ЈУНАКА РЕСАВАЦА.

По одласку Петра Добрњца други дан 18. Маја кад виде Турци празан шанац, ползујући се тим, ударе на усамљени 1-ви шанац, који је био најближе Нишу и у ком је Синђелић био. Бој је вас дан трајао, но Синђелић Турке са својим јунацима Ресавцима јуначки тог дана одбије. Али сутра дан у среду по Св. Тројици 19. Маја 1809. год. Турци са свом силом ударе на Синђелића.

О нападу Турака на Синђелића шанац очевидци причали су овако: „Изиђоше, веле, коњици Турски прво све на белим, па за њима на зеленим, па на алатастим, па доратастим, па најпосле на црним коњма, а пред њима првим два коњичка топа. Па пошто свршише дову (молитву), избацише два топа, па се почну лагано од Ниша приближавати к шанцу на Чагару. И кад се шанцу приближе, Срби на њи оспу само један плотун, па више немадну кад, јер Турци јурише, па управо преко шанца у шанац међу Србе улете, гди су се клали са ножевима и тукли кундачки са пушкама и с чим је се могло. Синђелић се са својима држао јуначки, али ко ће сили Божјој одолети? Војници Србски из други шанчева нису притрчали у помоћ Синђелићу; — или што нису могли без коњика, или што Милоје није дао? ово је тешко данас пресудити. О узроцима ове пропасти разно се говори. Еле кад Турци својим мртвацима напуне јендеке, пак живи преко мртви, навале у шанац и стану се клати и чупати са Србима, онда командант од шанца, Ресавски Кнез *Стеван Синђелић* потегне из пиштоља те упали џебану, и с многим Турцима и с оно Срба, што је још било око њега живи остало, одлети у ваздух. Тако пропадне сав овај шанац, осим три четири човека, који су се међу Турке умешали и некако живи Божијим чудом остали, и то: Милош Ђук из Ћићевца са 7 рана и Дача из Дреновца са 12 рана, оба из Алексиначке нахије, и један из Ресаве, који је рањен изишао из шанца и поштапајући се јатаганом, коме је до пола глава разсечена била и натраг заносила га, и кад је он међу Србе дошо,

*) Да је Добрњац издао Србе, то је сам у Јашу пред смрт своју 1828. год. призно. Види Гласник III, стр. 154 и Србијанку час III, стр. 170.

превеже му главу Стеван Кара из Ресаве и доведе га жива до у Делиград. *)

Е, тако јунак Синђелић са својим Ресавским јунацима покаже свету и остави спомен потомству, како се умире за слободу своје миле домовине. У Каменици на месту Чагару 19. Маја 1809. год. сдими у барутану пиштољ, оде телом у ваздух и на више к'небу, ал славно име његово оста вечно на земљи; оста да се помиње докле траје сунца и месеца.

Каменички бој, неслогу проклету и издају Милоја Петровића и Петра Добрњца, а јунаштво и смрт Синђелића и Ресаваца, ево како Милутиновић црта.

10.

ОТПОБЈЕДИЈЕ.

„Право 'мате лијепе Ресавке
Неженит' се ни удават' муж'ма
Који ране показат' нејмаду,
И јунаштва, и заслуге обште
Као ваши перви и посљедни
Јунак-момци, вам' и Србству дика!
Каменице окршај знатан је,
Срб се разби, ал' при че́сти оста,
И варвари познаше оружје,
Нит' ће умрет' док' живота игде,
И у коме под небесног' све́та,
А Војвода Ресавац Стеване,
Англеством се обесмрће самим —.
По несретној мучно л' заборавној
Овда распри двојице презрених,
(Милоје и Добрњац)
Глупљи оста, (Милоје), а отиде ја
— ја. . .(Магарац-Добрњац)
Су шест стотин' Гургусовцу правце
„Бранит' Вељка?“ Та да није амо,
Ће и треба, и збиљост се иште;
Пак ни тамо кад' небило боја,
Паче ли га сам нехтевши наћи,
У Делиград!...? сан боравит' пош'о!**)
Кад' глас војне и бакице креће...
Ово ли је Завичајца дело?
Срдјети се к'о балавче мало,
Што му с' неда, колико му зјаје;
И мамељук упорностће јавит',
Ал' је Христјан дужан повинењем
Вишим' судбам', та врлости пуі́ма.
Онај оста, него да не поста! (Милоје)
Како зглед'о млогољудство Турско
Напанувше Ресавчева шанца
Усред' поља, и најближи'м бивша
Постављена́ с' две тисуће браће,
Ал' све Србка какве игда роди...
Да шчекају на плотуне Турке,
На топове, и на срца чврста;

*) Гласник III. стр. 152.

**) После у Делиграду несмедне Петар Добрњац дочекати Кара-Ђорђа од Новог-Пазара, него побегне у Београд, а затим одма пребегне у Панчево и оде у Влашку. И ово је јаван доказ издајства, као што је и сам пред смрт у Јашу признао; види Гласник III. стр. 154.

Пак с' окола из' једанест шанцев'
Удрит' прочи на плећа душману,
Тим' гá смéсти, узбит', и разбити.
По рáзреду да се поступило
Слава б' чиста побједу вјенчила,
А' с' Милојем ткоб' зборио после.
С' тог' истоме дух исчезе бречње,
Како смотри насртаје Турства,
Сам несмједне, ни позволи коме,
Већ' неколик' још својије сматље,
Да нет'рчé помагат Ресавцам',
Борећим се, и близ' доспјевавшим'
Тек' од' огња изгорјети силна;
Још проклетник!....? (Милоје)
Младенова свећа и рукосад
На свог' хата, па што игда тутањ!
Не устави с' чак до Делиграда,
Не он да град, већ' град њег' да чува;
Ал' од' правде и узајма свога
Нејма с' куда, најзад' под мач' шију,
Кад год' било, и ђегод-му-драго;
Судија нам' посред' грýдй сједи,
А судбина невиђиво срета,
Док и Цербер налане нас грдни —.
Само Пауљ и су мало друштва
Што с' усуди, те удари здвора
Слабо, поздно...попадали храбри,
И сав обкоп већ испуњен Турцима
Мрт'вим, живим', па преко њи здрави;
Сам седми се Стеван затворио
У џебану, одкле још се брање,
А кад' виће, да и над њу исту
Успјеше се на врвјевши Турци,
Рече својим, на вољу им даје
Од' два гора једно да загрле.
Ил' ш'њим скапат', ил' на јуриш поћи.
Отворио, радé поиспушто
Са јединим јатаган'ма бритким,
Тер' нешто их што изадр'о цигли,
И он јадник сав у ранам' тешким',
Нит' мимош'о тко га не кључио;
Донекле се једва одмакнувши
Запјенио од' муке и жеђи,
Чак у шуми негди неког' Срба
Пристигао, суставша ли наш'о
Уставио г' Богом побратив га
Да причека расказат' му случај,
Пак на рукам' издахнут' му одма
Вратив душу велерадо врутку...
„Стеван нам' је Војвода остао
Сам у Турц'ма, наске испустјевши,
Ткоб изиш'о да за њега каже,
Нек му стара ненада се мајка,
Верна' љуба за бољег' удаје;
А он пиштољ у џебану здими,
Дигну себе, но и Турак' млоштво,
Што их год се ту десило близу,
Све у лагум, у небеса л' живе,
Нек' причају Азрети-Алији
Срб једини шта их потријебља;
Себ' прегорјев највише се може!
Сами Турци признавали посље
Млого хиљад' на број да их мање,
Чак побједе већ' клонили' с' такве,
И ако су кулу сазидали
Од Србскије сву тобоже глáвá...
Нег' видјевши да је число мало,
И побједи да придаду вида,
К'врху исту својим' надзидају,
Ал' памети с' не изградје случај."*)

*) Овај је нацрт од Милутиновића цео штампат; из Србијанке, част III. од стр. 170—174.

Ово причање о смрти Војводе Синђелића и погибији Ресаваца на Каменици, а и сва друга причања и сви исторични списи овако тврде и криве Милоја Петровића и Петра Добрњца да су они узрок пропасти Србске на Каменици били. Јер Добрњац у очи саме пропасти узме своје људе и сам својевољно, непитајући никога, оде Вељку Гургусовцу ђоја у помоћ, гди непријатеља није било, па нити га је видео ни пушке на њега опалио, и од Гургусовца одма врати се у Делиград, па се у њему затвори, као што Милутиновић каже, да у њему мирно спава. Па ту несмедне дочекати Кара-Ђорђа од Новог-Пазара, него остави своје људе, па побегне у Београд. А за тим 27.—28. Августа са Митрополитом Леонтијем и Родофиникином пребегне у Панчево и одатле оде у Влашку.*) А заоставши Милоје Петровић, кад Турци навале на Стевана Синђелића шанац, нехтене ни он, а ни другима Војводама из други шанчева нехтене дозволити, да Синђелићу притеку у помоћ и да ударе Турцима с леђа, које би ји сигурно разбили, а и Синђелића са Ресавцима спасли. Један једини Војвода Пауљ Матејић, Влах из Мељнице, Пожаревачке нахије, што без ичије заповести са нешто мало своји људи искочи из свог шанца и пође Синђелићу у помоћ, но и његови људи по већој части изгину, и он се у свој шанац врати.

Милоје кад види ту пропаст Срба, узјаше на коња, остави топове и муницију и у највећем нереду са другим Војводама побегне у Делиград к Добрњцу, гди се ту и он затвори, као што Милутиновић каже да њега Делиград, а не он Делиград да чува.

У овом боју, које на Каменици, а које у бегању к Делиграду, гди су Турци устопце Србе гонили, више је од три до четири хиљаде Срба погинуло.**)

Кад Кара-Ђорђе у Херцеговини чује за ову несрећну Каменичку поразу, он одма пише Војводама, које су прешле биле Лим, упале у Васојевиће и сјединили се са Црногорцима, а и оним, које су упале у Босну и пшле Сарајеву, да напусте сва завојевата места, па да се врате у старе границе Србије. А он по том са својом војском појури и дању и ноћу к Делиграду, да устави Турке да неби даље у земљу продирали.

Тако је несрећни на Каменици пораз, издајом Милоја и Добрњца

*) Види Совет Вуков на стр. 30.

**) Гласник III. стр. 153.

проузроковани, обуставио на све стране победоносно напредовање Срба, и да те несреће није било, како су и Руси на скоро у почетку Септемвра преко Дунава прешли, у Бугарској на Турке напали и од Србије на себе Турску силу одвратили, Кара-Ђорђе би можда тад, те 1809. год. сво Србство од Турског ига и господства ослободио.

Кад Турци Каменицом завладају и за Србима Делиграду оду, Паша Нишки нареди, те Срби сва телеса Србски јунака на Чагару са Синђелићем изгинувши, у један јарак потрпају и земљом заспу. А сутра дан пресети се и заповеди те Срби иста телеса опет из земље поваде и по пољу растуре, гди су ји пси и тице појеле.

Главе од погинувши Срба заповеди те се изодсецају, и за сваку обрече по 25 гроша ономе дати, који му такову донесе; наравно да је између ти доношено и Турски глава. И кад се такове доносити стану, Србима ћурчијама заповеди те су са такови кожу здерали и памуком пунили, које, кад се такови доста накупи, пошље ји у Цариград Падиши свом на пешкеш, као знак победе над Србима.

А потом заповеди те се од Србски одерани глава — лубања — на $^{1}/_{4}$ сата од Ниша поред Пиротско-Цариградског друма, а $^{3}/_{4}$ сата од села Каменице северно, између горњи и дојњи Матејеваца, кула сазида.

Та тужна кула, названа од Турака Ћеле-кула, која је од на Чагру погинувши са Синђелићем јунака Ресаваца глава сазидана, и данас постоји. Та кула има изглед поред крваве борбе Срба са Турцима у шанцу и запалења барутане, гди су удови људски увис у ваздух одлетили, као што је на приложеној литографској слики са Синђелићем, који је са пиштољем у руци сдимио у барут, насликано.

ЋЕЛЕ-КУЛА.

Сазидана од глава Србски јунака Ресаваца, славно са својим Ресавским Војводом Стеваном Синђелићем изгинувши у Каменици у шанцу на месту Чагру 19. Маја 1809. год.

Кула је ова четвороугља, висока око 15 стопа. Две њене стране широке су по 13 стопа и 4 палца, а две по 13 стопа. Има наоколо у све четири стране по 56 редова глава, а у сваком по 17, дакле свега 952 главе. Главе су међу цигљама у квадрату положеним уметуте, око глава, малтером кречаним углављене и узидане. Кула је покривена ћерамидом,

После своје смрти Милосав Ресавац оставио је грдно велико имање, као: земље, ливаде, шуме, воденице, куће, дућане и т. д., а и у готовом новцу, које је све на поштен начин стекао. Он је после Књажева био најбогатији човек у Србији. Причају, кад је се родио Кнез Милан први син Милошев, да му је послао на повојницу колевку од чистог сребра.

Даље причао је сам Милосав, кад је био Кнез над нахијом Ћупријском, и од народа купио данак, онако од ока, како му је се заповедало, те је такови носио у Крагујевац и предаво Кнезу Милошу, да је у путу по наблизу Крагујевца одвајао по коју зобницу новаца и остављо у какови шупаљ грм, и момка, те је такове чувао, а друге новце односио. И кад би га Кнез Малош стао псовати, зашто је тако мало новаца донео, он је и заоставше дао донети и предати му. А кад би се са донетим новцима задовољаво, он је заостављене прекривене новце враћао кући и чувао, па другог купљења данка од народа мање узимао, тим подмиривао, и Милошу такове односио. Каже, то сам морао чинити за то, што кад Милошу однесем помање, он ме псује, а кад му однесем повише, опет тако, коће му угодити? Зато морао сам тако радити.

После своје смрти Милосав Ресавац је оставио оделитог једног свог млађег брата Добросава Здравковића, који је био окружни Началник и који је наскоро после њега и умро. Да ли је овај оставио деце и колико, непознато нам је. И после Милосав од прве жене своје (јербо је се двапут женио) оставио је старијег, оделитог сина Јову, од кога су биле три ћери, Катарина удата за Пају Куртовића, Јуцу, и Цану удату за чиновника Милосава Протића, које и данас живе и имају порода, осим средње ћери Јуце. А и Јова је ускоро у шлогу после смрти оца свога умро. Даље је Милосав оставио у животу другу жену своју Станију, и с њом рођеног сина Јосу, који је данас ожењен и живи на свом добру као приватан човек, и две ћери Милеву доцније удату за неког Стојана Н. Ресавца трговца, и Цану (Стану) удату за чиновника Танасија Јелића Николајевића, који се и данас сви уживоту налазе.

Милосав Здравковић-Ресавац био је вишег раста, плећат, крупан, снажан, пун и темељит човек; спрема телу имао је и повећу главу; био је ћелав и косе смеђе, и кад је умро за дивно чудо редка му је се која проседа длака у коси на глави видити могла; бркове имао је тако смеђе, густе и повеће; чело је имао умерено; очи граорасте; образе је имао

осредње дуге и пуне; нос је имао осредње већи, а уста умерена; руке је имао велике, а мишице врло снажне.

Милосав је по нарави својој био врло добар, благ, тих, паметан и праведан човек, а кажу и добар јунак. Био је са сваким љубезан и пријатан без притворства. Он је се радо разговарао са наученим људима, а тако љубезан је био и спрема сељацима и с најпростијим људма. И зато га је сваки волео и здраво поштово.

Док је био у млађим годинама носио је на себи одело народно турског кроја; а почем је постао Саветник увек је имао на себи Европско одело од црне чоје, а на глави шубару или фес. У јелу није много поланан био, а почешће је преко дана срко каву, пушио и пио чашицу по чашицу пеленашке ракије.

Милосав је био шаљив и умео је свашта лепо у причама својим преставити, да га је сваки радо слушао кад што прича. Он је се више пута и у Кнежевом Дводу пред Књазом Александром што шта шалио, и његове су шале са задовољством примате.

Своју жену Станију и децу здраво је волио, а од своји другова највољо је Милутина Петровића, брата Хајдук-Вељкова. Они се скоро један од другог нису растављали. Милосав је звао Милутина „Микуља“, а он њега „Мика“; тако су један другог из милости звали и лепо пазили се, а између себе никакова својта били нису.

Милосав Ресавац имао је у Свилајенцу лепу кућу и око ње у авлији више мали кућица, у које је госте примао. Кућа његова звата је „конак“ Ресавчев, а он је зват од народа „Господар Ресавац“. Не само из Ћуприског него и из други околни округа тог краја тако га је народ звао и здраво уважавао и волео.

Његова кућа или конак била је сваком увек отворена, па био он сељанин, какови путник, трговац чиновник и ма ко други. Његова кућа никад није била без гостију. Он је сваког лепо примао на преноћије и угошћаво. Милосав Ресавац чинио је и млоге милостиње сиромашним и нужду трпећим сталежима, даво им је у јелу, пићу, брашну и огреву, а и новчано сиротињу је помагао. Он је управо био народњи човек и отац сиротиње.

Кућа његово са више соба била је лепо изнутра намештена. Усоби његовој, гди је он спавао, били су дувари окићени са разним оружијем, сабљама, пушкама, пиштољима све у сребру окованим, сре-

од Паше Нишког пуну лубеницу дуката примио да изда Србе на Каменици.

Но ова издаја Милоја и Добрњца није само по Каменичке јунаке грозна и убиствена била, гди је три до четири иљаде Срба мртви пало. Она је била удар за сву земљу. А где су они јунаци, који су на Тимоку, Морави, у Босни и у Херцеговини, ослобођавајући браћу своју, пагинули? Коју последњу област Кара-Ђорђе је готово сву од Турака ослободио био, и 35 хиљада Херцеговаца под своју заставу скупио. А шта би даље било, и дал би сво Србство те 1809. год. ослобођено било? За иста предпоставити се може да би, само да небн Каменички издајица Петра и Милоја.

То издајство и то проклетство Косовско улило се у Каменици у душу Петра Добрњца и Милоја, те они издадоше браћу и земљу своју, и доведоше Србију скоро до пропасти. О! издајо нечуло ти се никад више у Србству то злокобно име.

Сад да видимо како су прошла ова два издајника? Ево како:

Кад се Кара-Ђорђе врати из Херцеговине и истера из земље Турке, Милоје Петровић народном скупштином у Паланки буде избачен из службе и прогнат у Остружницу. Но он доцније започне опет о издаји радити, а кад се дозна, он побегне у Аустрију. Кога Кара-Ђорђе захте од Аустријске власти, да му га нада, и она га у Шабцу Војводи Луки преда, који га баци у тамницу и после га убије, главу му одсече и у Београд пошље, гди пред црквом на тањиру на углед и гнушање наложена буде.

Петру Добрњцу Кара-Ђорђе опрости, и он се врати из бегства у Србију и да му се опет служба. Но он опет започне по својој глави и вољи противу правитељства и отечества свог радити и непослушан бивати; за то он у Јануару 1811. год. буде осуђен скупштинским законом и у Влашку прогнат. Гди у прогонству патио је од тешке неке гадне болешчине и није се могао с душом пре растати, докле није пред Србима, које је к себи призво, исповедио и призно, да је издо Србе на Каменици; тек је за тим у кратко време као издајник 6. Октомвра 1828. год. у Јашу умро. *)

*) Совет Вуков о смрти Добрњчевој стр. 77. А да је издају Добрњац учинио и признао види Гласник III. стр. 154. И тврђење Милутиновића види Србијанку III. на стр. 170.

Како од Милоја тако и од Петра никакови потомака од свога порода данас живи нема, осим што Петар има још једну живу ћер удову у Београду, а друго од обадва, сво им је се семе затрло. А Петровог брата Стевана Добрњца 1821. год. убио је Кнез Милош, зато што је противу њега буну дизо, но од њега има потомака.

190.

СТОЈАК КОНСТАНТИНОВИЋ

РЕСАВСКИ КАПЕТАН.

Стојак се родио у Призрену. Па како чује да је Кара-Ђорђе 1804. г. усто противу Турака, он се одма досели са породицом у Србију, настани се с кућом у Свилајенцу и стане у војску под командом безсмртног Војводе Синђелића, под којим за своје јунаштво и Капетаном постане, гди је у свима бојевима, у којима је Синђелић бој био, участвово.

Године 1809., кад је Војвода Стеван Синђелић отишо са војском противу Ниша, и Капетан Стојак Константиновић са својим војницима био је, и на Каменици у шанцу Чагарском, јуначки борећи се 19. Маја славно са својим Војводом Синђелићем и својим војницима погинуо је.

После славне смрти своје оставио је Стојак два сина, Јована и Димитрија. Од Јована и данас налази се у животу син Јанко, презивајући се по очином имену Јовановић; а од Димитрија, који је се оженио са Великом, ћерком Буљукбаше Првуља Павловића из нахије Пожаревачке, налази се у животу син Константин Великић, који се призивље по материном имену, зато што му је отац у младим годинама умро и мајка га имено Велика одгајила.

Константин Великић је земљорадник, а и трговином занима се, добро је имућан и човек врло разборит, паметан, окретан, добар беседник, добро писмен и народни човек, кога је народ Ресавски и за посланика бирао и на народњу скупштину од 1875. год. слао.

ИЗ РАЗНИ МЕСТА.

НЕКОЛИКО ЖИВОТОПИСА СЛАВНИ ЉУДИ НА ПОСЛЕДКУ ИЗРАЂЕНИ.

191.

ЈАКОВ ПОПОВИЋ

прозвати

ЈАКШИЋ И ПАНЦИРЛИЈА.

Одакле је Јаков Поповић родом, гди је одрасто и књигу изучио непознато нам је. Но он је био добро писмен и доста учен човек.

Његово је право име Јаков, а презиме Поповић, но он је познат са придодатим му презименом „*Јакшић*.“ Одкуда је он тим презименом прозват, ево како о том Сима Милутиновић прича:

Јаков је био у Београду код коњаничког и пешачког екзерцирмајстора Капетана Михаила Ђурковића ађутант, па у Београду о свом трошку оправи старе неке развалине двора негдашњи . . . Јакшића, у које се смести, те је ту становао. И одтуда из шале прозват буде „*Јакшић*“ и под тим презименом осто је за целог живота његовог. А панцирлија зват је што је на себи панцир носио.

У каковом је чину или звавију Јакшић у доба Кара-Ђорђево био, није нам познато, но само у толико да је код Ђурковића службу ађутантску вршио, и мора да је и он у екзерциру војничком познат био.

Кад је пропаст Србију 1813. год. задесила, и кад су многи Срби и Србске старешине, за спасти свој живот од Турака, у Аустрију пребегле, тад је и Јаков Јакшић у Аустрију прешо и у Новом Саду настанио се, гди је живио.

Године 1815. кад поново Срби устану противу Турака, Јаков Јакшић дође у Срем у село Прогаре и са Војводом Симом А. Ненадовићем пређе на Забрежју у Србију и заједно са капелмајстором Аксентијем Добошаром званим, и знаменитим ајдуком Станком, који је код Генерала Црвенке у Земуну као слободњак и љубимац његов у служби био, и оду Ваљеву, гди Јакову Сима повери коњанике, те је с њима управљао. Из Ваљева оду на Рожањ, а потом сиђу у Мачву у Црнилљево, гди је Сима Ненадовић у одсудству Војводе Петра Молера главни Командант над војском био.

Кад се Петар Молер из одсудства од Пожаревца, гди је при узимању истог у боју био, врати, пређе Мараш-Паша са војском Дрину, дође на Дубље и ушанчи се. Петар Молер одма 13. Јула узме неки део пешака и са њиме Јакова Јакшића са коњаницима и увече ноћу по највећој киши оду Дубљу противу Мараш-Паше, кога Петар Молер са војском обколи и стане на њега са свију страна пуцати, узнемиривати га и недати му да спава него да га са Турцима замори, како сутра да се лакше над њим победа одржи.

Јаков Јакшић са коњицом стајао је подаље од Турског шанца и без дјејства. Но како је непрестано киша јако падала и помрчина такова била, да се ништа видити није могло, у стојећу у помрчини покис-

нуту коњицу негову уђе нека стра, па у трупи нагне бегати Шабцу и не заустави се до *Јереске* ћуприје, с којом и сам Јакшић оде, па кад види да су му људи без икакова узрока побегли, он ту остави коњицу, па се сам к Дубљу врати, да се увери зашто му људи побегоше. Идући путем певао је гласно оваку Руску песму: *„Ој Марушка, мила душка, голубушка“* и даље. Ову песму по Руски певао је зато, да Србе гласом обрадује и боље окуражи, а Турци да чују и да мисле да противу њи и Руска војска долази, да ји застраши. Чувши ту песму Војвода Прота Никола Смиљанић, позна да је Јакшић, па изађе пред њега и кад види да је сам, пошље га одма да одтрчи натраг и да коњанике доведе, почем нема никакове за њи опасности, да су бегати морали. Јакшић се врати опет натраг без певања и код *Јереске* ћуприје нађе све у скупу коњанике, па кад ји увери да нема никакове по њи опасности, склони ји, те се сви натраг врате. Јакшић је ипак пред коњицом по даље напред ишо, пево и коњицу куражио да се ништа не боји, и тако у село Дубље дођу, преноће, и сутра дан 14. Јула, кад им још Кнез Милош и Сима А. Ненадовић са војском у помоћ дођу, ударе на Турке, разбију ји и Мараш-Пашу са 83 Турчина заробе.

Па како Срби одма после ове битке у Ћуприји мир са Везиром Марашли-Али-Пашом учине, и Турска војска дође у Београд и смести се, Марашли-Али-Паша, за стишати Србе, установи неку народну Србску канцеларију, у коју дође из сваке нахије по један човек за Кнеза са писарским персоналом; у ту канцеларију намештен буде и Јакшић Панцирлија за комесара, те је од народа примо и рачуне водио од ра̑не, меса, масла, дрва за огрев, зоби за коње, и други дација које је народ за издржање Везира Марашлије, његове тевабије и војске Турске безплатно доносио. *)

Доцније кад се та канцеларија преустроји и у Крагујевцу под Кнезом Милошем установи народни суд, Јакшић је био при народној каси као рачуновођа, а за тим је посто и био главни благајник народне касе до 1839. год. докле Кнез Милош није из земље прогнат, а потом кад се установи нарочито Министерство финансије, Јакшић стављен буде у пензију и као пензионер живио је биће до 1850. год., гди у Београду умре и укопат буде у Палилули код цркве Св. Марка.

---

*) Историја Милутиновића стр. 186., 209., 323., 328., 394. и 485.

Јаков Јакшић Панцирлија био је вредан раденик и веран служитељ свога народа; он је преко своје руке претурио милионе народни дуката, од који нису тад вођени рачуни и контролисани као што се то данас чини. Он је новце народне сам примо, у свој једини дневник заводио и у касама чуво као своје добро, такове је по устменом налогу Кнеза Милоша коме је он заповедо, издаво без признаница, и никад није било случаја да му је новац из благајне фалио, за које он неби знао, коме је колико издато. За целог свог живота штедио је, али ништа више после смрти своје оставио није, до једну кућу у Београду у Савској улици.

Он је био средњег стаса, тела пуног, главу је имао умерену и округлу, био је косе смеђе, а у лицу руменкаст. Био је врло бистар и велики раденик, а у нарави и у свом понашању био је врло добар, у друштву био је весео, шаљив, пун досетљивости и прича. Јаков је после своје смрти оставио једница сина имено ***Владимира,*** који је био професор велике школе, а данас је у Министарству финансије одељења статистичког Началник I. класе; он је врло научен човек, говори више страни језика, велики је књижевни раденик, врло смеран, више љуби самоћу, и у свему свом понашању достојан је син његовог оца Јакова Јакшића. Даље што о Јакову Јакшићу није нам познато, но мислити се може да ће његов син Владимир ма кад подпун животопис његовог оца написати, а за сад од нас је оволико.

192.

ГЕНЕРАЛ ЗАС

РУСКИ КОРПУСНИ КОМАНДАНТ

и

ПОЛКОВНИК ЦВИЛЕНЕВ.

О Генералу Засу и Полковнику Цвиленеву, гди су рођени и даље о животу ранијем њиовом немамо података. Но 1810. год. кад је се Србска и Руска војска на Варварину под Графом Орурком противу Турака борила, Зас на крају Септембра са 6 баталиона пешака, 5 ескадрона коњаника и једном четом козака на Дуду прешо је преко Дунава у Србију. Видински Паша кад види прелазак Руса, повуче посаду из Неготине и Праова к Брегову. Потом Зас пошље Полковника Цвилењева противу Кладова, кога су Срби под Добрњцем у обсади

држали, где им се посада од 500 Турака преда, коју Цвилењев у Турску одпусти под уговором да не војују више противу Руса. У Граду нађу 21 топ и 6 застава. А у половини Октомвра сва ова, као и друга Руска војска остави Србију и оде у Влашку.

Оволико се зна о раду у Србији ова два Руска официра.

193.

ГЕНЕРАЛ-МАЈОР БАЛЛА
и
ПОЛКОВНИК КОНСТАНТИН ПОЛТУРЕЦКИ.

Кад је Русија помоћ Србији у војсци 1810. год. дала, и кад сва Руска војска натраг се из Србије у јесен у Влашку поврати, Кара-Ђорђе са Советом пошље своје посланике у Влашку, те благодаре главнокомандујућем на тој помоћи и умоле га, те им на крају 1811. год. *Кутузов* пошље *Балу* са Најшлотским баталионом, који у Београд дође и кога Срби са највећим одушевлењем приме. Од које војске одређен буде Полковник Полтурецки, те поседне Бању и Гургусовац. Но кад *Кутузов* 1812. год. 16.—28. Маја у Букурешту са Турцима закључи мир како за Русију тако и за Србију, сва се ова Руска војска у јесен натраг у Влашку врати и противу Француза оде.

О овим официрима оволико се зна, а о њиновом ранијем и доцнијем животу непознато нам је.

194.

ГЕНЕРАЛ ГРАФ МАРКО КОНСТАТИНОВИЋ ИВЕЛИЋ.

О Руском официру и државнику Ивелићу немамо о ранијем и доцнијем животопису његовом података. Но само он је се у Боки Которској у Далмацији као Руски посланик налазио.

Кад је Кара-Ђорђе 1804. усто противу Турака у Јасеници, тад и Јаков Ненадовић подиго је Ваљевску и Шабачку нахију, и пошто је Шабац од Турака освојио, писо је Графу Марку Ивелићу у Котор, посло му молбу за Цара Александра I. и молио га да поради да би Цар помого Србском народу и избавио га од Турског зулума. *) Марко Ивелић је ту молбу Јаковљеву посло Цару Александру у Петроград,

---

*) Види Ивелића одговор на то писмо од 27. Октомвра 1805. год. у ово књиги напред на стр. 350.

у слѣд које је Руски Министар иностраних дела Књаз *Чарториски* по заповести Царевој, под 3.—15. Фебруаром 1806. год. писо Руском посланику код Турске Порте у Цариграду господину *Италијском*, и наложио му да он представи Порти и Султану *Селиму* у име Цара Александра као његовог сајузника и пријатеља, и изјави му да он престане од оружања противу Србије, и да народу Србском у Србији подари права, да се неби они принуђени нашли, бацити се у наручије Француза и даље. *) Од после овога нема података да је Граф Марко Ивелић утицо у Србске послове Кара-Ђорђевог доба.

Но тек кад је Русија са Турском 16./28. Маја 1812. год. у Букурешту мир како за Русију тако и за Србију углавила, Марко Ивелић послат је од Руског Двора у Србију као посланик, те је он на скупштини у Манастиру Враћешници 8. точку Букурешског мира Србима објавио и преволео Србе да на тај мир престану, гди су му морали и заклетву на чистом белом папиру положити, који је он сам својим рукописом испунио, пошто су му се на исти све Војводе подписале и печате своје заједно са Кара-Ђорђем удариле. — Ту је донео и много ордене, те ји је Србским Војводама пораздаво. **) Даље се о њему ништа више незна.

195.

ЈАНКО ГАГИЋ

ГРОЧАНСКИ БУЉУКБАША.

Јанко је рођен у Болечу, нахије Београдске и ту живио. Он је био под добрим Мустафа-Пашом Буљукбаша, и на гласу народни човек.

Кад Дахије у почетку Јануара 1804. год. започну да по Србији све Кнезове и друге главне људе тамане, тад и на Јанка Гагића пошљу Турке да га убију. Но Јанко некако дозна, па из куће избегне.

Но Турци кад дођу његовој кући и ненађу га, они уватe његовог синчића и поведу га у Београд, и кад буду на једној ћуприји, зауставе се и стану говорити да му дете посеку, кад му оца уватили нису. Гагић је непрестано ишо поред Турака кроз честу, да га ни опазили нису. Кад чује договор Турака, зажали сина, па презре свој

*) Види писмо у Голубици V. од стр. 142—146.

**) Историја Милутиновића стр. 20. и Мемоари Проте Ненадовића стр. 220.

живот, и из честе повиче: *„Ако је тврда вера Турци, да ће те пустити дете, ја ћу вам се предати сам.“* Тврда је вера, одговоре Турци, да ће мо ти пустити сина, а теби шта буде. Гагић изађе из честе положи оружје! Турци му сина пусте, а њега одма посеку.

196.

КАРА-ПАВЛЕ СИМОНОВИЋ.

Кара-Павле је родом из Смедерева. Шта је био пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке, и шта за време ратовања Срба са Турцима незна се. Но он је 1813. год. у време пропасти Србске пребего у Аустрију и одатле 1814. год. са другим Србима отишо у Русију и у Хотину настанио се и ту живио.

Године 1817. кад је Кара-Ђорђе пошо за у Србију, дошо у Букурешт и ту се неко време задржо, одатле поручио је у Хотин да му се коњи у Земун доведу.

Тад Кара-Павле са Радованом Сењом, момком Кара-Ђорђевим, одведе коње у Земун и по налогу Кара-Ђорђевом кад се јаве Буљукбаши Петру Јокићу, од истог узнаду да је Кара-Ђорђе у Смедеревској нахији у селу Радовању погиниуо. Они се тад преко Темишвара врате натраг жалостни у Хотин.

После Кара-Павле осто је у Хотину до 1830. год. и потом дошо је у Србију и у Смедереву настанио се. И тек види се да је 1848. год. био члан окружног суда у Ћуприји. Кад је умро и јели после себе потомака оставио непознато нам је.

197.

ВЕЛИСАВ СТАНОЈЛОВИЋ

ЧЛАН СОВЕТА.

Велисав је родом из Трешњевице, среза Бјеличког, нахије Јагодинске.

Шта је Велисав био пре устанка Кара-Ђорђевог противу Турака и за време борбе Србске, незна се. Но он је као човек уважен од народа после смрти Советника старца Вукомана, изабрат на његово место, за члана Совета, у ком је осто до пропасти Србске 1813. год. Те године пребегне и он у Аустрију, а 1814. год. са Кара-Ђорђем и другима оде у Русију и настани се у Кишињеву, гди добије од Руског

Двора издржање као и други његови другови, гди је ту живио докле и умро није.

После своје смрти Велисав оставио је једног сина Симу, и ћер Стану, и они се из Кишињева 1831. год. врате у Србију.

Доцније Стана под владом Кнеза Мијаила уда се за његовог Министра Стевана Радичевића с киме није деце имала.

А Сима био је у Министерству внутрени дела писар. Но кад Кнез Мијаило 1842. год. побегне из Србије, оде и Сима за њим и настани се у Новом Саду. Но кад Кнез Александер Кара-Ђорђевић дође за Владара Србије, по кратком времену врати се и Сима у Србију, кога Кнез Кара-Ђорђевић доцније узме за свог ађутанта, гди је био код њега до 1858. год. И кад на концу те године Кнез Кара-Ђорђевић напусти владу и оде из Србије, а на његово место дође Кнез Милош; Сима опет без службе остане, али ипак кроз неко време постављен буде за Началника среза Посавског, округа Ваљевског, на Убу. Но кад Милош 1860. год. умре и Кнез Мијаило предузме владавину, он Симу премести у Шабачку Посавину за среског Началника, а потом Сима постављен буде и за помоћника Началства Шабачког, у ком је званију 1866. год. у Шабцу и умро.

Сима је био ожењен, но са женом није деце имао.

Сима је био врло поштен, веран својим владарима, и точан вршиоц закона. Кад је умро било му је око 56. година.

198.

МАРКО ОБОР-КНЕЗ

ЈАСЕНИЧКЕ КНЕЖИНЕ.

Кнез Марко Н. родом је из Орашца, среза Јасеничког нахије Крагујевачке.

Кад је Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804. год. побио Турке у Тополи код његове куће, и пошо кроз села, те народ на оружје дизо, и Турске ханове палио и Турке таманио, идући тако састане се са Станојем Главашем, око кога искупи се већи број Срба и Кара-Ђорђе са истима оде у Орашац Кнеза Марка кући, гди се ту скупштина на Сретеније Господње 2. Фебруара у једном шумарку испод куће Кнез Маркове учини, на којој Кара-Ђорђе од сакупљеног народа од 2.000 душа изабрат буде за Врховног Вожда народа Србскога, гди му се сви закуну да ће му верни бити и слушати га. На тој скупштини био

је и Обор-Кнез Марко, који је се и он на верност Кара-Ђорђу заклео, и даље остао, те је у Јасеници кнезово. *) Даље што о Кнезу Марку незна се ништа.

199.

ЂУКА КНЕЗ ЛЕПЕНИЧКИ.

Кнез Ђука је родом из Јагњила среза Лепеничког, нахије Крагујевачке.

Ђуку је као Кнеза Лепеничког застао устанак Кара-Ђорђев на Турке 1804. год. и он је био на скупштини у Орашцу на Сретење Господње 2. Фебруара 1804. год., на којој је Кара-Ђорђе за Врховног Вођу народа Србског од главара и од сакупљеног око 2.000 уставшег на оружје народа изабрат. И пошто су се заклели Кара-Ђорђу на верност, Кнез Ђука остао је и даље над Лепеничком Кнежином. По паденију Србије 1813. год. он је заосто у Србији па и под Турцима био је Кнез у Лепењици.

Кад Срби 1815. год. наново устану противу Турака, Кнез Ђука са својим Лепеничанима и он је одма усто, гди у Црном Врху од Крагујевачки Турака у боју многе ране задобије, но ји ипак преболе.

Шта је даље с њиме било и кад је умро незна се, но кажу да је био врстан и добар старешина, и добар јунак.

200.

МАРКО И СТЕВАН ВИЛИПОВИЋ

ЛЕПЕНИЧКИ КАПЕТАНИ.

Марко и Стеван Вилиповић рођена су браћа, родом из Јагњила у Лепеници нахије Крагујевачке.

Како је Кара-Ђорђе 24. Јануара 1804. год. усто противу Турака они оба одма пошли су уз Кара-Ђорђа, и били су у Орашцу на скупштини 2. Фебруара на Сретење Господње, на којој је Кара-Ђорђе за Врховног Вожда народа Србског изабрат.

Марко био је и пашеног Кара-Ђорђев, за ким је била удата сестра госпоје Јелене жене Кара-Ђорђеве. Они су оба прво пошли уз Кара-Ђорђа и били су момци његови. Но кад су изашли на глас као јунаци, њи је Кара-Ђорђе оба поставио за Капетане.

Да ли су гди у боју погинули или код своје куће помрли немамо података.

*) Историја Милутиновића стр. 210.

201.

НАУМ КРНАР

СЕКРЕТАР КАРА-ЂОРЂЕВ.

Наум Крнар је био Грк, родом из Тесалије.

Дал је Наум пред паденије Србије 1813. год. био као Секретар Кара-Ђорђев и сњиме у Аустрију пребего, а потом и у Русију 1814. год. отишо, незна се. Но пре узети се може да није, него да га је Кара-Ђорђе у Хотину у Бесарабији себи за Секретара узео, а нарочито кад су се у Бесарабији 1816. и 1817. год. многи Грчки добровољци оружали, у екзерциру вечбали, и за обшти устанак хрисћијана у Турској царевини спремали се, да га је тад Кара-Ђорђе себи за секретара и тумача Грчког и Турског језика, на препоруку Грчки Етериста, а може бити и на препоруку самог Графа Каподистрије бившег Министра Руског, а и Влашког Књаза Ипсиландија к себи узео.

Јер Крнара текем је познато име постало кад је Кара-Ђорђе на Петровдан 1817. год. тајно у Србију прешо, и кад су оба у селу Радовању нахије Смедеревске 13. Јула живот свој од намештеног Кнезом Милошем Обреновићем крволочког убице Николе Новаковића, Вујчиног момка живот свој изгубили. Никола је, као што је у животопису именом неумрлог Кара-Ђорђа у I. књиги нацртано, прво убио сикиром спавајућег Кара-Ђорђа, а по том из дуге пушке Наума Крнара умивајућег се на извору, који је пониже колебе, у којој је Кара-Ђорђе боравио сишао био, да се умије у тиквици воде завати и своме господару Кара-Ђорђу донесе. Тад је тог магновења Никола, Наума убио.

Крвник Никола Новаковић пошто је у колеби наслоњеног на грм седећег и спавајућег Кара-Ђорђа сикиром убио и главу му одсеко, текем је онда убио из пушке и Крнара, стрчо к извору, те и њему главу јатаганом одсеко, узео је са собом, однео у колебу и обе метуо у коњске зобнице, однео ји у Коларе, а потом одма одатле однео у Београд и предо Кнезу Милошу Обреновићу, које је Милош однео у Београдски Град Марашли-Али-Паши, те ји је видио и позно, а потом дао је, те је са исти Пеја Н. Ђурчија кожу са глава одеро, памуком напунио, и потом опет Марашли-Али-Паши однео, те ји је у Цариград по Татарину Султану на пешкеш и увиђење посло, које су обе пред Султанском палатом-серајљом 7 дана на увиђење изложене биле, а потом су смештене у Турски музеј знатности те су чувате, одакле кажу

да су ји чак доцније неки Грци украли и у Атину однели, гди се и данас у музеју чувају.

Пошто је погинуо Кара-Ђорђе и Крнар, и главе њиове однешене, тела њиова укопо је у једну гробницу поп Јован са Драгићем Војкићем из Радовања, по ниже колебе под једним брестом, одакле, Кара-Ђорђево тело 1819. год. пренето је у Тополу и у њиме сазидатој цркви Св. Богородице сарањено, а Наумови остатци и његов пепео и данас се у тој првој гробници под брестом у селу Радовању налази.

Главу-лубању Крнарову Пеја Ћурчија, кад је са ње кожу с косом одеро, укопо је исту близу врата са источне стране старе Београдске цркве уза зид, и кад је стара Београдска црква срушена и нова зидана, Бог свети зна шта је с њом било и дал је гди укопата.

После смрти Наум Крнар оставио је једног синчића имено Јоцу, који кад је по одрастао, презиво је се по очином имену „*Наумовић*.“ Он је био коњанички официр у Србији, а у доцније време био је и први Ађутант код Књаза Александра Кара-Ђорђевића у чину Полковника, а затим је био окружни началник, потом стављен је у пензију и као пензионер 28. Декембра 1878. год. умро је у Београду и укопан код цркве Светог Марка у Палилули на Ташмајдану. Кад је умро било му је око 64 године.

Јоца Наумовић, *Крнаров* син, био је врло леп човек, повишег стаса, тела коштуњавог, крупног и облог, главу је имао о средње већу, косу на глави црну, чела умереног, очију граорасти, носа римског типа, бркова црни густи и повећи, уста умерени, а лице имао је црнпурасто и руменкасто, са осредње дугим облим образима. Нарави био је доста озбиљне и врло пријатан, окретан вредан и умно бистар, био је врло ваљан способан и точан официр.

Јоца био је ожењен и после себе оставио је у животу једну ћер имено: Мацу и три сина Михаила, Мирка и Боју, ученика гимназијални школа.

Оволико нам је познато о Науму Крнару и његовом сину Јоци Наумовићу, и њиовом потомству, можда ће се ко доцније наћи да о овој породици више што рече.

202.

ИСАИЛО ЛАЗИЋ.

ПОСАВСКИ БУЉУКБАША.

Исаило је родом из Уроваца, среза Посавског, нахије Ваљевске.

Јаков Јакшић Панцирлија био је вредан раденик и веран служитељ свога народа; он је преко своје руке претурио милионе народни дуката, од који нису тад вођени рачуни и контролисани као што се то данас чини. Он је новце народне сам примо, у свој једини дневник заводио и у касама чуво као своје добро, такове је по устменом налогу Кнеза Милоша коме је он заповедо, издаво без признаница, и никад није било случаја да му је новац из благајне фалио, за које он неби знао, коме је колико издато. За целог свог живота штедио је, али ништа више после смрти своје оставио није, до једну кућу у Београду у Савској улици.

Он је био средњег стаса, тела пуног, главу је имао умерену и округлу, био је косе смеђе, а у лицу руменкаст. Био је врло бистар и велики раденик, а у нарави и у свом понашању био је врло добар, у друштву био је весео, шаљив, пун досетљивости и прича. Јаков је после своје смрти оставио једница сина имено ***Владимира,*** који је био професор велике школе, а данас је у Министарству финансије одељења статистичког Началник I. класе; он је врло научен човек, говори више страни језика, велики је књижевни раденик, врло смеран, више љуби самоћу, и у свему свом понашању достојан је син његовог оца Јакова Јакшића. Даље што о Јакову Јакшићу није нам познато, но мислити се може да ће његов син Владимир ма кад подпун животопис његовог оца написати, а за сад од нас је оволико.

192.

ГЕНЕРАЛ ЗАС

РУСКИ КОРПУСНИ КОМАНДАНТ

и

ПОЛКОВНИК ЦВИЛЕНЕВ.

О Генералу Засу и Полковнику Цвиленеву, где су рођени и даље о животу ранијем њиовом немамо података. Но 1810. год. кад је се Србска и Руска војска на Варварину под Графом Орурком противу Турака борила, Зас на крају Септемвра са 6 баталиона пешака, 5 ескадрона коњаника и једном четом козака на Дуду прешо је преко Дунава у Србију. Видински Паша кад види прелазак Руса, повуче посаду из Неготине и Праова к Брегову. Потом Зас пошље Полковника Цвилењева противу Кладова, кога су Срби под Добрњцем у обсади

држали, гди им се посада од 500 Турака преда, коју Цвилењев у Турску одпусти под уговором да не војују више противу Руса. У Граду нађу 21 топ и 6 застава. А у половини Октомвра сва ова, као и друга Руска војска остави Србију и оде у Влашку.

Оволико се зна о раду у Србији ова два Руска официра.

193.

ГЕНЕРАЛ-МАЈОР БАЛЛА

и

ПОЛКОВНИК КОНСТАНТИН ПОЛТУРЕЦКИ.

Кад је Русија помоћ Србији у војсци 1810. год. дала, и кад сва Руска војска натраг се из Србије у јесен у Влашку поврати, Кара-Ђорђе са Советом пошље своје посланике у Влашку, те благодаре главнокомандујућем на тој помоћи и умоле га, те им на крају 1811. год. *Кутузов* пошље *Балу* са Најшлотским баталионом, који у Београд дође и кога Срби са највећим одушевлењем приме. Од које војске одређен буде Полковник Полтурецки, те поседне Бању и Гургусовац. Но кад *Кутузов* 1812. год. 16.—28. Маја у Букурешту са Турцима закључи мир како за Русију тако и за Србију, сва се ова Руска војска у јесен натраг у Влашку врати и противу Француза оде.

О овим официрима оволико се зна, а о њиовом ранијем и доцнијем животу непознато нам је.

194.

ГЕНЕРАЛ ГРАФ МАРКО КОНСТАТИНОВИЋ ИВЕЛИЋ.

О Руском официру и државнику Ивелићу немамо о ранијем и доцнијем животопису његовом података. Но само он је се у Боки Которској у Далмацији као Руски посланик налазио.

Кад је Кара-Ђорђе 1804. усто противу Турака у Јасеници, тад и Јаков Ненадовић подиго је Ваљевску и Шабачку нахију, и пошто је Шабац од Турака освојио, писо је Графу Марку Ивелићу у Котор, посло му молбу за Цара Александра I. и молио га да поради да би Цар помого Србском народу и избавио га од Турског зулума. *) Марко Ивелић је ту молбу Јаковљеву посло Цару Александру у Петроград,

---

*) Види Ивелића одговор на то писмо од 27. Октомвра 1805. год. у ово књиги напред на стр. 350.

Ненадовићи спремају се за устанак да освете Кнеза Алексу и Кнеза Бирчанина, стану гомилом селити своје породице за у Босну.

Прота Ненавовић види и он бегајућу са Уба гомилу Турака, па за уверити се дал би народ на позив њиов усто на оружје да свети Кнезове, и да себи слободу иавојевава, да ји више Турци једног по једног не секу. Оде у Котешицу своме куму старцу Сави Савковићу да га запита и опроба шта ће он за устанак рећи. И кад га за совет упита шта да раде? Савковић му рече: *„А шта ћемо кума Прото, што је било биће опет; но ми сви жене и децу у шуму за брдо, а ми пушке па на брдо, па што коме Бог да!*

Прота ободрен речима овог старог опитног војника, обвесели се, и стане с поуздањем дизати са стрицем својим Јаковом народ на оружје, гди се 15. Фебруара на Бранковачком вису до 700 оружани људи под развијени барјак искупи. *)

Нека је слава покретачу за Србску слободу старцу Стави Савковићу Котешанину.

206.

ПЕЦА-ПЕТАР

ИЗ КЛУБАЦА.

Пеца је родом из Клубаца, у Јадру, нахије Подринске.

Пеца је пре устанка Кара-Ђорђевог на Турке био ајдук. Кад устанак Србски под Кара-Ђорђем 1804. год. букне, Пеца приљуби се Србском устанку, и он је са Србима храбро војево, и као што су му места у Подрињу као ајдуку позната била, он је у спровођењу Срба велике им услуге чинио.

Године 1813. кад је Војвода Молер у Лозничком шанцу од Турака обседнут био, па се нашо принужден, те је својом крвљу писмо написао, и у истом тражио помоћ; предо га је Пеци, и он провуче се између Турака, однесе га и преда Војводама, но помоћи није могло бити, те после неколико дана и Молер са својим војницима прокраде се ноћу, и из Лозничког шанца избегне.

Пеца је живио до 1851. год. код своје куће у Клубцима, по те године разболе се и умре.

---

*) Мемоари Проте Ненадовића стр. 59.

ШТАМПАРСКЕ ПРЕДВИЂЕНЕ ВЕЋЕ ПОГРЕШКЕ.

На страни	—	у реду	—	стоји	—	а треба
2	—	22	—	чезме	—	чесме
10	—	30	—	срeђом	—	срећом
11	—	32	—	Червец	—	Чернец
15	—	33	—	гуђајући	—	гунђајући
16	—	13	—	нејман	—	нејмам
44	—	20	—	ми	—	му
45	—	26	—	одговоримо	—	одговорили
48	—	9	—	езика	—	језика
52	—	1	—	Ставава	—	Стевана
71	—	13	—	пречан	—	пречац
73	—	9	—	подпомага	—	подпомагала
73	—	17	—	неслушавиш	—	неслушавши
80	—	24	—	границата	—	границама
83	—	35	—	Србског	—	Србском
83	—	36	—	неваље	—	невањале
85	—	9	—	несрећу	—	несрећи
89	—	9	—	номоћ	—	помоћ
93	—	9	—	турпи	—	турци
94	—	25	—	зајурим	—	за јуриш
96	—	32	—	но пет	—	и опет
102	—	10	—	немо	—	нема
113	—	30	—	тако	—	врло
122	—	6	—	за штому	—	зашто му
122	—	6	—	доно си	—	доноси
122	—	23	—	у даре	—	ударе
128	—	32	—	вредио	—	вредно
147	—	2	—	Карловима	—	Карловцима
154	—	1	—	бегајули	—	бегајући
173	—	27	—	једког	—	једног
177	—	4	—	пословина	—	пословима
183	—	5	—	Еванље	—	Еванђеље
186	—	13	—	власи	—	власти
214	—	17	—	Добрара	—	Добрача
221	—	7	—	главим	—	главним
229	—	11	—	отровено	—	отворено
239	—	27	—	подине	—	погине
265	—	27	—	поћи	—	ноћи
272	—	32	—	Нида	—	Онда

На страни	—	у реду	—	стоји	—	а треба
276		6	—	поћи	—	ноћи
293	—	20	—	ми	—	им
360	—	32	—	шиману	—	шишану
377	—	29		нисмо	—	писмо
410		10	—	нужду	—	у нужди
413	—	10		брага	—	брата
498		7		лукаго	—	лукаво
500		18		гипу	—	гину
516	—	14	—	стрти	—	смрти
610		27		не само	—	на само
624		17		Чучић	—	Чупић
647	—	36		Зујамвића	—	Зујаловића
669	—	30		агодицама	—	јагодицама
714	—	4	—	а	—	те
729		12		њиовои	—	њиовом
736	—	16		врете	—	време
764		28	—	праведоо	—	праведно
813	—	11	—	пруге	—	друге
815	—	5	—	наупеним	—	наученим
815		11	—	поланам	—	полапан

LITOGRAFIE & DRUCK
WIEN
Spengergasse
23.
SCHIPEK & STEINHARDT
GEGRUENDET IM JARE 1868

ТОПОЛСКИ
Пришиснута јаче
што на више скаче.

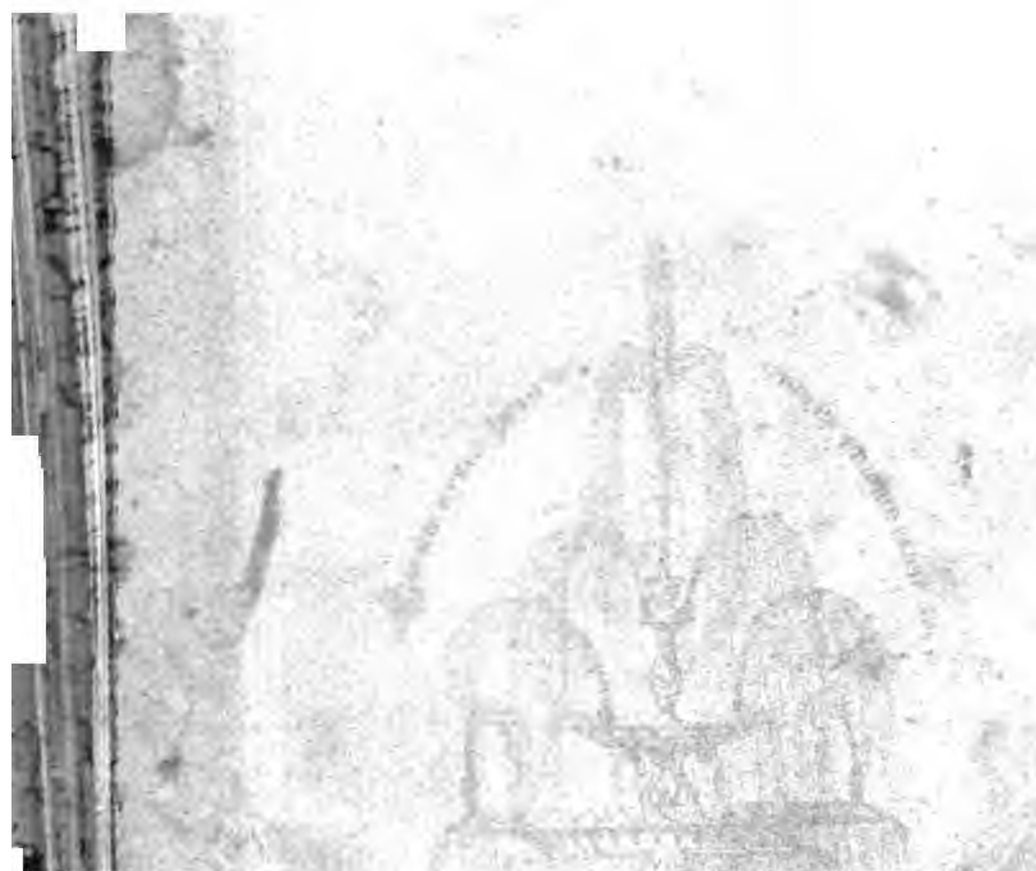

Stanford University Libraries
3 6105 005 644 229